

8 KASIM DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ
8. TÜRKİYE ŞEHİRCİLİK KONGRESİ

“ŞEHİRCİLİK
ve
EĞİTİMİ”

7-8-9 Kasım 2016
ODTÜ - Ankara

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

8 KASIM DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ
8. TÜRKİYE ŞEHİRCİLİK KONGRESİ

Şehircilik ve Eğitimi

İletişim:

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi

Atatürk Bulvarı No: 219 K: 2 D: 7

Kavaklıdere - Ankara

Tel: 0312 417 87 70

Faks: 0312 417 90 55

e-posta: spo@spo.org.tr

www.spo.org.tr

Yayına Hazırlık

Ender İplikci

Şelale Balambar

Elif Simay Dağ

Berçem Kaya

Ayhan Erdoğan

Sultan Karasüleymanoğlu

Ayşecan Akşit

Grafik ve Baskıya Hazırlık

Leda Ajans

M. Gürbüz Fehim

Baskı

Aydan Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Alinteri Bulvarı 3364. Sk. No: 4

Ostim - Ankara - 312 354 46 27

ISBN: 978-605-01-1080-7

Ankara, Ekim 2017

İÇİNDEKİLER

Açılış Konuşmaları - 7 Kasım 2016

Emre Sevim.....	3
Prof. Dr. Çağatay Keskinok	5
Orhan Sarıaltun	9

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Bildirgesi

Hüseyin G. Çankaya	13
--------------------------	----

Çerçeve Sunum

<i>Şehircilik Eğitiminde Planlama - Tasarım İkilemi</i> Prof. Dr. Baykan Günay	19
---	----

Açılış Oturumu- 7 Kasım 2016

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Baykan Günay

<i>21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi</i> Prof. Dr. Serap Kayasü.....	47
<i>Kamu Kurumlarında Şehircilik Eğitimi</i> Ali Ulvi Ulubaş - Saffet Atik	60
<i>Mersin’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Nasıl Kuruldu?</i> Prof. Dr. Tamer Gök.....	66
<i>Şehir Plancıları Odası’nın</i> <i>Şehircilik Eğitimine Katkıları ve Öğrenci Etkinlikleri</i> Emre Sevim.....	72

1. Oturum- 7 Kasım 2016

“40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları”

Oturum Başkanı: Orhan Sarıaltun

Prof. Dr. Mehmet Çubuk.....	83
Selman Ergüden	97
Necati Uyar	100
<i>Dünya Şehircilik Günü Kolokyum Buluşmaları’nın</i> <i>40 Yıllık Mirasında Şehirciliğin İzini Sürmek</i> Öğr. Gör. Özge Gürbüz - Akif Burak Atlar	106

2. Oturum - 7 Kasım 2016

Şehircilik ve Şehircilik Eğitiminin Geleceği

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tamer Gök

<i>Planlama Eğitiminin Geleceği: Bağlam, Kent ve Planlama Alanlarındaki Değişmelere Bağlı Bir Değerlendirme</i> Yrd. Doç. Dr. Tolga Levent.....	165
<i>İmgelem Mühendisliği: Geleceği Şehircilik İçin Bilişsel Yöntem Önerisi</i> Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalışkan.....	181
<i>Meslek Seçimine Etki Eden Faktörler ve Değişimi: Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Örneği</i> Araş. Gör. Zeynep Elburz - Ezgi Acer	189
<i>Planlama Öğrencileri Gözünden Kent Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme</i> Araş. Gör. Mete Korhan Özkök	202

3. Oturum - 8 Kasım 2016

Toplumsal Sorunlar, Yönetmelik Süreçler ve Şehircilik

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Osman Balaban

<i>Ayrılan Kentin Biçimlenişine Yönelik Bir Kentsel Planlama Çerçevesi</i> Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu	215
<i>Tasarım Eğitimini Kurgularken Üst Ölçekli Planlama Sorgulamalarıyla Yola Çıkmak: Osmaneli Tasarım Atölyeleri Deneyimi</i> Yrd. Doç. Dr. Elif Kısır Koramaz - Prof. Dr. Ayşen Akpınar	240
<i>Mekanda Kendiliğindenlik: Şehircilik, Uzmanların Eğitimi ile Sınırlandırılabilir mi?</i> Araş. Gör. Duygu Cihanger	254
<i>Yerel Yönetimler, Şehircilik ve Eğitim Konusunun İstanbul Örneğinde İncelenmesi</i> Yrd. Doç. Dr. Yasemin Çakırer Özservet - Semra Boz	269

4A Oturumu - 8 Kasım 2016

Şehircilik Eğitimi ve Şehircilik Okulları – I

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Semahat Özdemir

<i>Türkiye’de Şehircilik Eğitiminde Öncü Bir Figür: Celal Esad Arseven</i> Yrd. Doç. Dr. Gül Cephaneçigil - Öğr. Gör. Dr. Pelin Kotas.....	289
---	-----

<i>55. Yılında Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri</i> Yrd. Doç. Dr. Seval Cömertler.....	302
<i>Planlama Eğitimi Üzerine Güncel Tartışmalar ve</i> <i>Türkiye’de Planlama Eğitimi</i> Yrd. Doç. Dr. Burak Büyükcivelek.....	319

4B Oturumu - 8 Kasım 2016

Şehircilik Eğitimi ve Şehircilik Okulları – II

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Serap Kayasü

<i>Planlama ve Mimarlıkta İdeal Arayışı: Mekân, Algı, Eğitim</i> Ezgi Küçük - Başak Atan	329
<i>Kent Senfonileri: “Modern Kenti” Sinema Aracılığıyla Okumak</i> Ender İplikci.....	346
<i>Kent Planlamada Sanat Tarihi Eğitimi</i> <i>Olmalı mı? Olmamalı mı?</i> Yrd. Doç. Dr. Methiye Gül Çötelci.....	354
<i>Kalem ile Düşünmek:</i> <i>Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme</i> Araş. Gör. Onur Tümtürk	369

5A Oturumu - 8 Kasım 2016

Şehircilik Eğitimi Meslek Etiği ve Hukuk

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

<i>Süreklilik ve Süreksizlik: Mesleki Etik Sorunsalı ve</i> <i>Yeni Bir Sorunlu Üslup Olarak Mükerrer Planlar Değerlendirmesi</i> Deniz Kimyon	393
<i>Türkiye’de Kentsel Planlama Alanında</i> <i>Hak, Kamu Yararı ve Adalet İdelerinin</i> <i>Hukuk Felsefesi Açısından İncelenmesi</i> Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu	411
<i>Planlama Eğitiminde Kamu Yararı Kavramına</i> <i>Sosyal Adalet Teorisi Çerçevesinden Bakmak</i> Araş. Gör. Özlem Çalışkan Araş. Gör. Caner Murat Doğançayır	442
<i>Değişen - Dönüşen Planlama Pratikleri ve Mesleki Etik</i> Ayhan Erdoğan.....	462

5B Oturumu - 8 Kasım 2016

Şehircilik Eğitimi ve Şehircilik Okulları – III

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Doğan Dursun

<i>Planlama Öğrencilerinin Değerlendirmeleri Çerçevesinde Planlama Kuramları Eğitimini Yeniden Düşünmek</i> Yrd. Doç. Dr. Hatice Meltem Gündoğdu Yunus Çolak	477
<i>Planlama Eğitiminde Öğrenci Bakış Açısı ile Yaşanılan Zorluklar ve Öğrenci Algısındaki Değişim</i> Öğr. Gör. Dr. Nilüfer Güner	495
<i>Kentsel Gelişme Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri; Hafencity Örneği</i> Mehmet Nazım Özer - Gamze Özer	513
<i>Slovakya ve Türkiye’de Planlama Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi</i> Araş. Gör. Sıla Ceren Varış - Dr. Milan Husar	542

Öğrenci Paneli - 8 Kasım 2016

Şehircilik Eğitiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Oturum Başkanı: Emre Sevim.....557

6. Oturum - 9 Kasım 2016

Meslek İçi Eğitim

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ela Babalık Suttcliffe

<i>Şehir Plancıları Odası Anket Çalışması Sonuçları</i> TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi Çalışma ve Özlük Hakları Komisyonu	575
<i>Şehircilik Eğitiminde Kurum / Büro Stajının Meslek Algısına Farklı Açılardan Etkisi</i> Araş. Gör. Burçin Hepgüzel Hatip Araş. Gör. Dr. Gözde Ekşioğlu Çetintahra Öğr. Gör. Dr. Levent Ünverdi	591
<i>Coğrafi Bilgi Sistemleri Uzmanlık Alanının Şehir Planlama Meslek Alanı Tarafından İçselleştirilmesi</i> Müberra Cansu İşven - Doğan Güney	608

7A Oturumu - 9 Kasım 2016

Şehircilik Eğitiminde Diğer Disiplinler – I

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Zekai Görgülü

<i>Şehircilik Eğitiminde İletişim Bilimlerinin Yeri Üzerine</i> Dr. Gözdem Çelikkanat Aysu	621
<i>Planlama Eğitiminde Temel Tasarım</i> Doç. Dr. Kevser Üstündağ Yrd. Doç. Dr. Melih Birik Arş. Gör. Ahmetcan Alpan	629
<i>Şehir Planlama Eğitiminde Teknoloji Konusu: 'SBP624E ICT in Urban Planning' Dersi Örneği</i> Doç. Dr. Turgay Kerem Koramaz	635
<i>Kentsel Tasarım ve Kentsel Koruma Eğitiminde Kent Morfolojisinin Rolü</i> Araş. Gör. Dr. Açalıya Alpan Araş. Gör. Dr. Aybike Ceylan Kızıлтаş	646

7B Oturumu - 9 Kasım 2016

Şehircilik Eğitiminde Diğer Disiplinler – II

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nil Uzun

<i>Kent ve Bölge Planlama Alanına Ekonomi Disiplininin Sağlayabileceği Katkılar Üzerine Bir Değerlendirme</i> Y. Doç. Dr. Ö. Burcu Özdemir Sarı	659
<i>Bölge Planlamada Farklı Disiplinlerin Rolü ve Planlama Alanına Yansımaları</i> Yrd. Doç. Dr. Suna Senem Özdemir	667

8A Oturumu - 9 Kasım 2016

Şehircilik ve Doğal Çevre

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mert Çubukçu

<i>"Doğal Çevre" ve Planlama Eğitimindeki Yeri</i> Yrd. Doç. Dr. Neslihan Kulözü - Arş. Gör. Yaşar Okudan	683
<i>Şehir Planlama Eğitimi'ne "Çevrecilik" Kavramının Entegrasyonu</i> Doç. Dr. Gamze Yücel İşildar	703
<i>Planlama ve Kültürel Mirasın Koruma Eğitimi</i> Araş. Gör. Aynur Uluç - Doç. Dr. A. Güliz Bilgin Altınöz	719

<i>İklim Değişikliği Bağlamında Şehircilik Eğitime Düşünsel (Reflektif) ve Deneysel bir Yaklaşım</i> Doç. Dr. Anlı Ataöv - Arş. Gör. Duygu Cihanger - Dr. Ender Peker - Funda Erkal	741
---	-----

8B Oturumu - 9 Kasım 2016

Şehircilik ve Toplum

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Zerrin Ezgi Kahraman

<i>Şehir Planlama Eğitiminde “Toplumsal Cinsiyet”in Yeri</i> Yrd. Doç. Dr. Melis Oğuz	749
--	-----

<i>Şehircilik Temelli Akademik Eğitim-Öğretimin Savunucu/Katılımcı Özne Odaklı Yakınsamasına İlişkin Bir Değerlendirme</i> Doç. Dr. Savaş Zafer Şahin	755
--	-----

<i>Heterotopyayı Tasarlamak: Toplumsal İdeolojiden Mekansal Kurguya Çoklu ve Çoğulcu Kentsel Tasarım Deney(im)i</i> Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalışkan Arş. Gör. Duygu Cihanger Arş. Gör. Onur Tümtürk.....	762
---	-----

<i>Muhalefet ve Mücadele Pratiğinde Şehirci ve Şehircilik: Plancının Toplumsallığı</i> Araş. Gör. Pınar Çobanyılmaz Öztürk	783
---	-----

Panel - Forum- 9 Kasım 2016

“Şehircilik ve Eğitimi”

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Çağatay Keskinok	797
Prof. Dr. Ruşen Keleş.....	798
Prof. Dr. Zekai Görgülü	805
Prof. Dr. Mert Çubukçu	810
Doç. Dr. Semahat Özdemir	814
Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu	821
Gökmen Argun	826

Kent Planlama Basın Ödülleri	836
---	------------

AÇILIŞ KONUŞMALARI - 7 KASIM 2016

Emre Sevim

TMMOB Şehir Plancıları Odası
Ankara Şube Yönetim Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Çağatay Keskinok

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Başkanı

Orhan Sarıaltun

TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Emre Sevim

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şube Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın hocalarım, Odamızın Yönetim Kurulu üyeleri, öğrenci arkadaşlar; hepiniz hoş geldiniz.

Konuşmaya başlamadan önce, bizlere bu kolokyumda ev sahipliği yapan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne, Sayın hocamız Prof. Dr. Çağatay Keskinok şahsında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'ne ve Mimarlık Fakültesi'ne teşekkür etmek istiyorum.

Bu yılki kolokyumumuzun teması, hepimizin bildiği gibi, şehircilik eğitimi. Bu temanın Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde tartışılması şu açıdan değerli: Bildiğiniz gibi, Avrupa'daki lisans bazında şehircilik eğitimi veren ilk üniversitelerden bir tanesi Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Bu açıdan Şehircilik Eğitimi'nin burada tartışılması oldukça değerli.

Yıllar önce, öğrenciyken, öğrenci örgütlülüğü üzerine Odamızın bir etkinliğine katılmıştım. O etkinlikte şöyle bir cümle kurmuştum; bu cümleyi daha sonra farklı etkinliklerde de defalarca tekrarladım: “Hiçbir meslek dalı yoktur ki ülkemizde, eğitim sürecinde yapılan işler piyasada yapılan işlerden daha kaliteli olmasın”. Hâlâ da bu fikri taşıyorum. Maalesef ki, kamuda ve piyasada mesleğimizin icrası günden güne eriyor ve okullarda gerçekleştirilen işler, bu işlerden daha kaliteli, daha kuramsal bir noktada duruyor. Fakat o günden bugüne eğitim sürecimizde de hızlı bir erimeyle karşı karşıya kaldık diyebilirim. Dün burada öğrenci arkadaşlarımızla Öğrenci Kurultayı'nda eğitim konusunu etraflıca tartıştık. Bildiğiniz gibi, çok fazla sayıda üniversitede şehir ve bölge planlama bölümleri açıldı. Gerek akademik kadro eksikliği, gerek mekansal eksiklik göz ardı edilerek bu bölümler açıldı ve bu nedenlerle eğitimde de hızlı bir erimeyle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.

Böyle bir noktada, belki de bir kriz anında, şu anda bu kolokyumu gerçekleştiriyoruz. Umuyorum ki burada yapılacak tartışmalar, bu krizi aşmamızda bize çeşitli fikirler, çeşitli yol gösterici nüveler ortaya koyacaktır.

Tartışmaları başlatmak açısından belki burada korsan bildiri şeklinde bir fikir de ortaya atabilirim:

Ben ODTÜ mezunuyum; ODTÜ'nün halihazırda piyasada işleyen planlama anlayışına karşı kuramsal bir tutum sergilediğini içinde yetiştiğim için biliyorum. Yani piyasada işlememesi gereken, olmaması gereken planlamayı öğrencilerine öğretmiyor ODTÜ ve alternatif bir planlama anlayışıyla, kuramsal bir planlama anlayışıyla buna karşı durmaya gayret gösteriyor. Fakat planlama mesleğinin icra edilmesindeki erime gitgide daha da artıyor ve ODTÜ'nün bu ortaya koyduğu kuramsal çerçeve maalesef ki arka planda kalmaya ve yıldan yıla etki edememeye başladı.

ODTÜ'de, bildiğiniz gibi, plancıların uzmanlaşması üzerine bir eğitim süreci var. Bu süreç biraz ağır aksak işliyor denilebilir. Aslında bu süreci belki biraz daha genişletip, yani disiplinler arası olduğunu söylediğimiz mesleğimizin biraz daha dallanıp budaklandırırsak, biraz daha uzmanlıklar üzerine yönelirsek; yani piyasanın talebi dışında, belki de üniversitelerden bir arzla piyasanın talebini yönlendirirsek ve gerçek manada yetişmiş plancılar piyasaya çıkarırsak, piyasada bir silkinme, planlama mesleğine tekrardan bir dönüş sağlayabileceğimizi düşünüyorum. Burada yürütülecek olan tartışmalar dediğim bu erimeye karşı bize yol gösterici olacaktır.

Kolokyuma bildiri yollayan hocalarımıza, meslektaşlarımıza da teşekkür etmek istiyorum; çünkü tartışmalar onların yapacakları sunumlar çerçevesinde gerçekleşecek. Türkiye'nin birçok üniversitesinden öğrenci arkadaşlarımız buraya zorluklarla geldiler, onlara da tekrardan hoşgeldiniz diyor teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Çağatay Keskinok

ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Başkanı

Değerli meslektaşlarım; hoş geldiniz.

40. Kolokyum, 8. Kongrenin ODTÜ’de düzenleniyor olması ve ev sahipliği yapıyor olmamızın özel bir anlamı var. Üniversitemizin 60. kuruluş yıldönümü kutlanıyor, Ülkemizde şehir ve bölge planlama alanında uzman şehircilerin yetiştirilmesi düşüncesi ile kurulan bölümümüz böyle bir toplantıya ev sahipliği yapmanın gururunu, ancak, ondan da önemlisi, sorumluluğunu taşıyor.

Bizler açısından bu şu öneme sahiptir. 1950’lili yılların ortasında ülkemizin kentleşme sorunlarının hızla arttığı koşullarda “şehircilik alanında içerden uzmanlarının yetiştirilmesi” konusu şehirci Charles Abrams’ın Birleşmiş Milletler’e sunduğu raporda dile getirilmiştir. Mimarlık Fakültesi’nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nün kuruluşunun ülkemizde ilk örnek olmasının ardında bu neden yatmaktadır.

Uzman şehircilerin yetiştirilmesi ülkemizde farklı kanallardan beslenmiştir: Mimarlık, toplumbilimleri, kamu yönetimi, siyasal bilgiler ve mühendislik. 40. Kolokyum 8. Kongre “Şehircilik ve Eğitimi” başlığı ile bu konuya yönelecek. Bu alanlarla ilişkiler konusu önemli tartışma konularımızdan birisidir. Şehircilik eğitimi, şehircilik alanımız. 40 yıl boyunca kolokyumlarda değişik konular ele alındı. Bu konuların seçimi, bu konuların ele alınış biçimleri, şehirciliğimizin ülkemizdeki tercihlerini, eğilimlerini yansıtıyor. Bunlar üzerinde tartışma oldukça öğretici olacaktır.

Kimi dönemlerde, genel iktisadi-siyasal koşulların peşinden sürüklenen eğilimler, değişmeler saptamaktayız. Planlama ve şehircilik alanının belirsizliklere hapsolme eğilimleri zaman zaman birtakım zayıflıklar olarak meslek alanımıza yansdı. Piyasanın süregiden durumlarına uyarlanma ya da karşı çıkışlar, meslek alanındaki ikilemler meslek alanımızı oldukça etkiledi.

Şüphesiz, şehircilikte reform tartışmaları önemlidir. Bunlar önceki kolokyumlarda gündeme getirilmiştir. Ancak, süregiden piyasa ekonomisinin yıkıcı koşullarına ya da küreselleşmeye uyum yönünde bir reform söz konusu olabilir mi?

Akademik dünya bu gelişmelerden fazlasıyla payını almıştır. Soyut kavramlar, soyutlamalar akademik dünyanın zorunluluğu olabilir. Ancak, kentlerimizin ve toplumun geleceği, akademik dünyanın özel tercihlerine ya da ilgi alanlarına teslim edilemeyecek kadar önemli konulardır.

Şehircilik alanındaki mesleki-akademik etkinliğimiz, her şeyden önce ileriye dönük, nasıl bir toplum, nasıl bir gelecek, nasıl kentler, nasıl bir kır-kent ilişkisi, kırsal yerleşmeler, nasıl insan yerleşmeleri gibi stratejik soruları önüne koymalı, toplumun sorunlarını çözmeye yönelik bir yola girmelidir.

Planlama-siyaset konularındaki tartışmalar önemlidir; şehircilik tartışmalarında unutulmuş siyasi boyutu anımsatmak açısından. Bu konular kolokyumlarda işlenmiştir. Ancak, şehircilik tartışmalarımızda unutulmuş siyasi boyut, şehircilik alanımıza ilişkin mesleki birikimimize karşı ele alınabilecek bir konu değil, birlikte geliştirilebilecek bir konudur. O bakımdan, her bir konunun ya da her bir eksik yanın vurgulanmasının kendi başına, bir fetiş haline getirilmesi hatalarına düşmemek gerekir. Asli işimizin siyasi alanla ilişkisini anımsatmak/ vurgulamak uğruna bu kez de karşımıza siyaset boyutunu kendi başına öne çıkararak fetişleştirilmesi gibi bir sorun ortaya çıkıyor. Planlama/tasarım, mimarlık/ şehircilik ile siyasetin alanının ilişkisinin dikotomik yani karşı alanlar olarak gösterilmesi gibi bir sorunla karşı karşıyayız; özellikle akademik dünyada.

Şehirciliğimizin yeni siyasaları ne olmalıdır? Arayış önemlidir. Ama ideolojisi olmayan, belirsiz gelecek tartışmalarının şehircileri yanlış yerlere sürüklemesi kaçınılmazdır. Şehirciler önce ‘ne olmalı’ sorusu ile başlamalıdır. “Nasıl olmalı” sorusu bunu izlemelidir. İster kendi başlarına isterse katılımcı biçimde toplumla. Şu savı öne sürüyorum: Şehircilik alanındaki demokrasi tartışması “nasıl olmalı” sorusu ile değil “ne olmalı” sorusu ile ilişkilidir. Katılım tartışmaları önemlidir; ancak, demokrasi tartışması, katılım sorununun içinde değildir; “nasıl olmalıdır, geleceğimiz nasıl olmalıdır?” tartışmasıyla ilgilidir. Eşit bir gelecek, sağlıklı kentler ancak demokratik bir yaşam ortamını bize sağlayabilir.

Kolokyum konularının seçilmesinde soyut tartışma konularına, belirsizliklere yönelme gibi sorunlar olagelmıştır. Kolokyumlar tarihinde kanımca en önemli çıkış “Kentlerin Geleceği” başlıklı Kolokyumdur.

Şehircilik eğitimi yalnızca uzman şehircilerin yetiştirilmesiyle sınırlı olabilir mi? Şehircilik eğitimi aynı zamanda bir toplumsal eğitim ve kültür konusudur. Şehircilik ortak, kamusal yaşamın düzenlenmesi, tasarlanmasıyla, ileriye dönük olarak düzenlenmesiyle, geliştirilmesiyle, kamusal yaşamın üretimiyle her şeyden önce güzelleştirilmesiyle ilişkilidir.

Bilimsel temelle ilişkisi kurulamayan (mühendislik, fen bilimleri ve insan bilimleri), geleceğe dair öngörüsü olmayan (ütopyasız), felsefi alanda nasıl bir gelecek, nasıl bir toplum, nasıl insan yerleşmeleri sorularına yanıt veremeyen, planlama ile tasarım, mimarlık ile şehircilik, toplum ile mekan, toplumsal sorunlar ve özlemler ile mekana yönelik özlem ve düzenlemeler arasında ilişki kuramayan, kendi alanında tekniği geliştiremeyen bir şehircilik ve eğitimi eksik olacaktır.

Mekanın tasarlanması, planlanması ve düzenlenmesi, toplumsal özlem ve gelişme ve toplumsal sorunlarından koparıldığında, Lefebvre'nin, ...'in o şeytan olarak görülen şehirciliğine dönüşüyor. Ancak, bu, kapitalizmin şehirciliğidir. Onlar bu şehirciliğin seçeneğini koyamamışlardır, yani bu Batı merkezli anlayışı koyamamışlardır, o nedenle de kategorik olarak şehirciliği reddetmişlerdir. Mekanın tasarlanması, planlanması ve düzenlenmesi toplumsal özlem ve gelişme ve toplumsal sorunlardan koparıldığında şehircilik, bildiğiniz gibi, yazında çokça dile getirilen, Lefebvrelerin Castellslerin kötülediği bir şeytana dönüşüyor. Bu kapitalizmin şehirciliğidir. Ancak onlar bu şehirciliğin seçeneğini koyamamışlar, kategorik olarak şehirciliği reddetmişlerdir.

Şehirlerimize, kırsal yerleşmelerimize, toplumsal birlikte var oluş ve bütünleşmeye yönelik bir yaklaşımımız ve ideallerimiz olmadığında şehirciliği, bu yazarlar gibi düşman olarak ilan etmekten başka bir seçeneğimiz kalmıyor.

Kuramsal çerçevesi özellikle akademik ortamda Batı-merkezci bakış açılarıyla belirlenmiş olan ülkemizin kentleşme ve kent sorunları gelişmiş kapitalist Batı toplumlarından çok farklıdır; çok derin sorunlarla karşı karşıyadır. O nedenle, kapitalizmin filizlenme ve gelişme dönemlerine ilişkin kuramsal çerçevelerin dışına çıkamayan –ki bu Batı merkezci çerçevedir- tüm radikal söylemlerine karşın az gelişmiş dünyanın gelişme sorunlarını emperyalizm gerçekliği ile ilişkilendir(e)meyen bakış açılarıyla geleceği inşa etmek olanaklı gözüküyor.

Şehircilik eğitimimizin vazgeçilmez üç ayağı vardır: Ütopik düşünce (geleceğe dair özlem ve düşünceler birliği), stratejik düşünce (geleceğe dönük düzenlemeler olarak planlama ve tasarım) ve bilimsel düşünce (bilimsel temele dayanmak zorunluğu). Bunlardan birincisi ve ikincisi, “nasıl bir gelecek”, “nasıl kentler, “nasıl insan yerleşmeleri” soruları ile ilişkilidir. Şehircilik bu üç ayağın herhangi birinden vaz geçemez. Bu üç ayaktan birincisinin en fazla yer edinebileceği yer şehircilik, mimarlık, planlama ve tasarım okullarıdır. O nedenle akademik dünyanın ütopyasızlaştırılmasının yani şehirciliğin geleceksiz bırakılmasının, küreselleşme çağındaki anlamı piyasanın kısır dünyasına hapsedilmesidir.

Küreselleşme süreci olarak adlandırılan emperyalizmin az gelişmiş dünyadaki yeniden çıkartma döneminde akademik dünya ütopyasızlaştırılmış, küre üzerindeki sermaye hareketlerinin kısır dünyasına mahkum edilmiştir. Şehircilik geleceksiz bırakılmış, küreselleşme çağında piyasanın kısır dünyasına hapsedilmiştir. Akademik dünyanın ütopyasızlaştırılmış ve sermaye hareketlerinin kısır dünyasına mahkûm edilmiş çerçevesini aşmamız önemli bir sorumluluğumuzdur. Toplumun geleceğine ilişkin öngörüler post-modernlik adına yok edilmiş şehircilik dünyası ve akademik ortam süregiden durumun (conjuncture) anlaşılmasına indirgenmiştir. Dönüşüm sorunsallarından koparılan akademik ortam süregiden koşullarına kaçınılmazlık ve kalıcılık atfeden ideolojilere hizmet etmiştir. Bütün bu konuların kolokyum boyunca, 8. Kongre boyunca tartışılacağını umuyorum.

Bu kolokyumun, meslek üyelerinin ve şehir ve bölge planlama bölümlerinin ortak bir etkinliği olarak gelişmesini ve kurumsallaşmasını sağlayan Şehir Plancıları Odamıza, geçmiş ve günümüzdeki yöneticilerine; Dünya Şehircilik Günü'nün ülkemizde tesis edilmesine önyak olmuş Prof.Dr. Mehmet Çubuk hocamıza şükranlarımızı sunuyoruz.

“Şehircilik ve Eğitimi” konusuna yönelen 8. Kongre 40. Kolokyuma başarı dileklerle...

Saygılarımla.

Orhan Sarıaltun

TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Değerli hocalarımız ve meslektaşlarımız, saygıdeğer konuklar ve sevgili öğrencilerimiz; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Şehir Plancıları Odası adına hepinizi saygıyla selamlıyorum, tekrar hoş geldiniz diyorum.

Bugün, 40 yıldır düzenlenerek ülkemizde gelenekselleşen, 1949 yılında Arjantin’de başlayıp tüm dünyaya yayılan ve değerli hocamız Kemal Ahmet Aru’nun çabalarıyla 1977 yılından itibaren Türkiye’de de kutlanmaya başlanan 8 Kasım Dünya Şehircilik Gününün ülkemizdeki temel etkinliği olan kolokyumların kırkıncısı, her 5 yıldaki düzenleniş şekliyle 8. Türkiye Şehircilik Kongresi için bir aradayız. Fakat ne yazık ki, Şehircilik Kongremizin geleneksel olarak düzenleniş tarihi, bu yıl, 10 Ekim Ankara Garı-Emek Barış ve Demokrasi Mitinginin kana bulanması ve 102 yoldaşımızın katledilmesi olayının ilk duruşmasına denk geldi. Şehir Plancıları Odası, TMMOB ve diğer tüm kamusal emek ve meslek örgütlerinin toplumsal mücadelesini hedef alan bu hain saldırının duruşması nedeniyle, bugün TMMOB Başkanı Emin Koramaz aramızda bulunamayacak.

Sayın Koramaz, Şehir Plancıları Odasının, bilimin ve tekniğin toplumun hizmetine sunulması için düzenlediği en temel etkinliklerinden olan bu kongrede sizlerin arasında bulunamadığından ötürü üzüntülerini belirtmemi istedi. Ancak, ben, Şehir Plancıları Odası adına, 10 Ekim saldırısının hedeflediği barışın ve demokrasinin hepimiz için öncelikli olduğunu, kalplerimizin orada, o duruşmada, katledilenlerin yakınları ve yaralanan arkadaşlarımızla olduğunu, yok olmaya yüz tutmuş demokrasimiz ve çürümüş hukuk sistemimiz içinde dahi olsa haklarını ararken yanlarında olmayı gönülden istediğimizi kendilerine belirttim ve buradan bir kez daha, daima toplumsal yarar ve kamusal haklar peşinde koşan bir odanın başkanı olarak, emek, demokrasi ve barış diyerek, karanlık emellere kurban verdiğimiz, kaybettiğimiz tüm değerlerimizi saygıyla andığımı belirtmek istiyorum.

Halklarımızın oylarıyla seçilmiş belediye başkanı ve milletvekillerinin tutuklandığı, eski yandaş-şimdiki düşman Cemaatin yöntemlerine benzer şekilde demokrasimizin oynanacağı çevrildiği günlere çabucak gelmedi.

Aslında adım adım, kademe kademe, özgürlüklerimizi, demokrasiyi ve toplumsal barışımızı kaybettik.

Ülkemizde yaşadığımız bu çürümüşlük, bu yozlaşma belki de en önce eğitim alanında yaşandı. Önce temel eğitim, sonra üniversitelerimiz nasibini aldı bu vahim ve despot gidişattan.

Fabrika açar gibi, kimi zaman istihdam, kimi zaman yerel esnafın talepleriyle açılan üniversiteler nedeniyle, meslek alanımıza da yansıyan şekilde, çok sayıda eğitim kadrosu yetersiz açılan bölümler, şehir planlama meslek alanında kalite sorunu yaşayan akademik ortamlarla karşı karşıya kaldık. 40'ın üzerinde YÖK'ten izin alan şehir planlama bölümü nedeniyle, zaten istihdam sorunu yaşayan sektörümüz büyük ölçüde kalite sorunu da yaşamaya başladı. Bugün, ülkede meslek alanımızı ilgilendiren çok sayıda soruna rağmen, bu kongrenin teması şehircilik eğitimi olarak belki de bu nedenle en temelde belirlenmiştir.

Teoriden uygulamaya her yönüyle tartışmayı hedeflediğimiz şehircilik ve eğitimi konusunun, aslında hem akademideki eğitim sorunlarımızı, hem meslektaş ve meslek alanımızdaki uygulama kalitesini, hem de mesleğimizin geldiği bugünkü durumu tartışmamızı ve geleceğe dönük yapmamız gerekenleri ortaya koymamızı sağlayacağı ümidini taşıyoruz.

Şehircilik ve eğitimini tartışırken, Şehir Plancıları Odasının yürüttüğü toplumcu mücadeleyi besleyen en temel kaynak olan özgür ve bağımsız düşüncenin hakim olduğu bilimsel-akademik ortam ve onun yuvası üniversiteler de tartışma konumuz olacak. Ve yine siyasal iktidarın yürüttüğü politikalar nedeniyle kaybettiğimiz kıyıları, ormanları, meydanları, tarım alanları, tüm doğal ve tarihi değerler ile tüm kamusalıklarımız, bu kongrenin tartıştığı şehircilik eğitimi içerisinde konuşulacak.

Ülkede eksikliğini yaşadığımız özgürlük ve bağımsızlık ortamını önce bağımsız ve özgür düşüncenin hakim olduğu üniversitelerle yaratabileceğimiz bilinciyle, bugün mesleğimizin ve eğitiminin ilk olarak verildiği ortamda, bağımsız ve özgür düşünceyle tartışarak, mesleğimize ve meslek alanımıza ışık tutacağımız ümidiyle, TMMOB ve odalarımızın baskıya ve sansüre karşı duran anlayışıyla, şehirciliğimizi ve şehircilik eğitimi tartışacağız inancını taşıyorum.

Bu inançla, Dünya Şehircilik Günü 8. Şehircilik Kongresinin, “Şehircilik ve Eğitim” teması tartışılırken, meslek alanımıza ışık tutan, meslektaşlarımıza ve tüm toplumumuza, özgür ve bağımsız düşüncenin evi olduğunu düşündüğüm Orta Doğu Teknik Üniversitesinde doğru ve toplum yararına bir yön çizmesini diliyorum, hepimizi tekrar saygıyla selamlıyorum.

8 KASIM
DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ BİLDİRGESİ
7 KASIM 2016

Hüseyin G. Çankaya
TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Sekreteri

TMMOB Şehir Plancıları Odası
8 Kasım Dünya Şehircilik Günü
8. Türkiye Şehircilik Kongresi Bildirgesi

Hüseyin G. Çankaya

TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Sekreteri

Sayın konuklar, değerli meslektaşlarım, sevgili öğrenciler; 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri kapsamında her 5 yılda bir düzenlenen Türkiye Şehircilik Kongresinin bu yıl sekizincisini, 15 Temmuz cemaatçi darbe girişimi sonucu 246 vatandaşın öldürüldüğü, 2 binden fazla kişinin yaralandığı, devamında olağanüstü hal altında demokrasinin temel ilkelerinin askıya alınarak, ülkenin kanun hükmünde kararnamelerle yönetildiği, hukuksuzluğun kural haline geldiği, savaşın kapımıza dayandığı, meslek odalarının idari ve mali denetim adıyla baskı altına alınarak sindirilmek istendiği; yaklaşık bir asırlık Cumhuriyetin, laik, sosyal adaletçi ve hukuk devleti özelliklerinin tartışmaya açılarak, parlamenter sistemin değiştirilmeye çalışıldığı; diğer yandan, doğal ve kültürel varlıklarımızın yok edilme sürecinin hızla devam ettiği, yaşam alanlarımızın sermayenin baskısı ve iktidarın politikaları karşısında iyice savunmasızlaştığı bir ortamda kutluyoruz.

İşimizden, aşımızdan, hatta canımızdan olduğumuz şu zamanlarda bazı konuları konuşmak oldukça zor olsa da, Şehir Plancıları Odası olarak, Anayasadan aldığımız yetki, inandığımız değerlerin verdiği mücadele gücü ve geleceği oluşturmanın sorumluluğuyla, her zamankinden daha kararlı ve inançlı bir şekilde, üstlendiğimiz görevleri yerine getirmeye devam etmekteyiz.

Her yıl, Şehir Plancıları Odası öncülüğünde, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilen ve bu yıl Ankara’da, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen, aynı zamanda 8. Türkiye Şehircilik Kongresi olma özelliğini de gösteren 40. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumunun ana teması “şehircilik ve eğitimi” olarak belirlenmiştir.

Akademik kurullarla sınırlandırılmaması gerektiğine inandığımız şehircilik eğitiminin, mekanın öğreticiliğinden aldığı birikimin yanında, meslek

alanımıza ait her türlü kurumsal ve toplumsal yapı içerisinde edindiği deneyimle kendini güçlendirdiği ve ancak bu anlayışla daha yenilikçi ve ilerici bir niteliğe bürünebileceği düşünüldüğünde, konunun kırkıncı senesinde Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu kapsamında her yönüyle tartışılacak bir tema olarak belirlenmesi anlam kazanmaktadır.

Hemen hemen her şehir plancısının, en az 4 yıllık eğitim hayatı ardından, teori ile uygulama alanı farklılığına dair yaşadığı hayal kırıklıklarıyla dolu yüzleşme serüveni, bizleri, şehircilik eğitiminin dününü, bugününü ve geleceğini hep birlikte tartışma, sorunları tespit etme ve öneriler geliştirme noktasında bir araya getiren ortak motivasyonlarımızdan belki de birisidir.

Diğer yandan, şehircilik eğitimi, hakim siyasi tutumlara karşı her daim mücadele ve etkinlik içinde gerçekleştirilebilecek alanlara ilişkin bir olgu olmasından dolayı, meslek insanları olarak bizleri -tıpkı bugünkü gibi- sıklıkla yan yana getiren gündemlerden birini de oluşturmaktadır.

Şehircilik ve eğitimi, şehirciliğin icra edildiği her yapıya ait bir problem alanı olmasının ötesinde, temas ettiği tüm toplumsal grupların da ilgi odağındadır. Bu alan, mekanın tarihselliği izlendiğinde, iktidar unsurlarının vazgeçilmezi; dolayısıyla, eğitim aşamasından uygulama safhasına hassasiyetle ele alınması gereken bir mücadele alanı olma niteliğindedir. Bu nedendir ki, ne akademik ortamlardan, ne de sosyopolitik çerçeveden kopuk düşünülmemelidir. Akademi dünyası, bu ilişkiler bütününi geliştirdiği, dönüştürdüğü ölçüde şehirciliğe yaratıcı katkıları yapacak olsa da, yalnızca akademik ortama değen sorunlarla tartışmayı sınırlamamak ve toplumun şehircilik eğitimine de yönelmek gerekmektedir.

Toplumsal mücadele ve etkinliğin kazanımları ile mesleki örgütlenmeyi sağlayan kurumlar ve akademi içindeki eğitimin bütünleştirilmesi, esaslı bir hedef olarak ortaya konulmalıdır.

Oysa uzun zamandır birçoğumuzun gözlemlediği veya bizzat yaşadığı şekilde, mevcut siyasal düzenin dayatmalarına yenik düşen kamu kurumlarının eğitim ve üretimle kurduğu ilişkide ciddi kopukluklar yaşanmaktadır. Üstelik bu kopukluk sadece eğitim ve üretimin kendisiyle değil, parçası olan taraflarıyla da olabilmektedir.

Şehircilik eğitimi veren okullardaki eğitim ile mesleki ortam ve kamu kurumlarındaki mesleki birim ve örgütlenmesi bütünleşebildiği ölçüde sorunların çözümü daha kolaylaşacaktır.

Kamu kurumlarının planlama, eğitim ve üretim sürecindeki rolleri, özellikle

meslek etiği, kamusal alanların korunması ve mesleğin savunulması açısından çok önemlidir. Ancak, kamunun yıllar içerisinde birikim, yetki ve sorumluluklarının da özelleştirmeler ve yasal düzenlemelerle tasfiye edildiğine üzülmeye sebep olmaktadır.

Bahsi geçen kopukluk başta olmak üzere, diğer tüm sorunlardan haberdar olan ve çözümlerine yönelik yıllardır ciddi uğraşlar içerisinde olan Şehir Plancıları Odası, eğitimin sürekliliğine duyduğu inançla, akademik ve kurumsal yapılar içerisinde şehircilik eğitime katkı sunmak konusuna bu dönem her zamankinden daha fazla eğilmeyi kendine hedef olarak belirlemiştir.

Bu yıl beşincisini geride bıraktığımız ve Şehir Plancıları Odası tarafından düzenlenen Planlama Öğrencileri Yaz Eğitim Kamplarında, şehircilik eğitimi verilen tüm okullardan gelen öğrencilerimiz, meslektaşlar, akademisyenler ve kamu kurumlarındaki uzmanlarla, şehircilik eğitimi ve planlamaya ilişkin konuları tartışma ve değerlendirme imkanı bulmaktadırlar. Ayrıca, öğrencilerimiz ve velilerimiz tarafından dile getirilen ihtiyaçlar ve mesleki faaliyetlerde bulunan üyelerimizden gelen talepler doğrultusunda meslek içi eğitimlere ağırlık vermek üzere gerekli altyapı da oluşturulmaktadır. Kısa süre içerisinde şehircilik eğitime yeni ve bütünlüklü araçlarla katkıda bulunacak bir organizasyonun hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

Öte yandan, şehir planlama eğitimi veren üniversitelerimizde bilimin gereklerine uygun eğitim vermeyi sürdüren kadrolar gittikçe artan şekilde büyük baskı altında ve tasfiye edilme noktasındadır.

Yeterli akademik kadro ve altyapısı olmadan açılan ve sayıları gittikçe artan üniversitelerimiz, bilim ve meslek adamı yetiştirmekten uzak, adeta bir işsizler ordusu mezun etme yarışına girmişlerdir. Hatta içinde hiç şehir plancısı olmayan kadrolarla eğitim vermeye devam eden bölümler bulunduğu bilinmektedir.

Bu eksikliklerin bir an önce giderilmesi ve gerekli altyapının kısa süre içerisinde tamamlanarak, lisans eğitim kalitesinde artışlar sağlanması noktasında çeşitli girişimlerimiz olmuşsa da, henüz beklentilerimizin karşılanmaktan uzak olduğunu söylemek gerekir.

Benzer sorunların kamu kurumlarında da yaşanıldığı düşünüldüğünde, meslek içi eğitimlerin önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bugün 3'ü özel üniversite olmak üzere toplam 23 üniversite lisans düzeyinde şehir ve bölge planlama eğitimi vermekte, her yıl yaklaşık 1000 öğrenci şehir plancısı olarak mezun olmaktadır. Neredeyse her kente bir şehir ve bölge

planlama bölümü kurma politikası sonucunda, yeterli planlama eğitimi almadan mezun olacak ve kendilerini bekleyen devasa sorunlar ve işsizlikle mücadele edecek olan meslektaşlarımız, yani öğrencilerimiz için ciddi kaygı duymaktayız.

Bununla birlikte, yürürlüğe konulan yasal ve yönetsel düzenlemelerle, kentsel ve kırsal alanlarda, özellikle kamusal alanlarda talan ve yağma da sürmektedir. Doğal, tarihi ve arkeolojik eserler, kentler, ormanlar, meralar, akarsular, kıyıları; dolayısıyla tüm yaşam alanlarımız ve doğal ve kültürel varlıklarımız savunmasız bırakılarak yok edilmektedir. Doğal ve kültürel varlıklarımızın korunması yönündeki engeller hızla kaldırılmakta, bu gidişe karşı çıkan toplum kitlelerinin mücadele kararlılıkları da yükselmektedir. Gezi Parkı'ndan Atatürk Orman Çiftliği'ne, Akkuyu Nükleer Santrali'nden Kuzey Ormanlarına, İstanbul üçüncü havalimanından üçüncü köprü inşaatına, Karadeniz yaylalarından Yeşil Yol'a ve Cerattepe'ye kadar bu tahribatı ve bunun karşısındaki toplumsal direnişi görmekteyiz.

Şehir Plancıları Odası olarak, bu vesileyle, öğrencilerimiz, meslektaşlarımız ve yaşam alanlarımız için çalışmalarımızı, özgürlüklerden, emekten, insandan, doğadan, bilimden ve kamu yararından yana devam ettireceğimizi bir kez daha vurgulamak isteriz. Ülkemizin, kentlerimizin ve yaşam alanlarımızın içinde bulunduğu bu endişe verici ortamda, planlama meslek alanını savunma ve koruma görevini yılmadan sürdürmeye kararlıyız.

Yaşanan bütün bu olumsuzluklara rağmen, Şehir Plancıları Odası, bilimin ve tekniğin gerekleri doğrultusunda, halkın yanında olmaya ve topluma hizmet etmeye devam edecek; kamusal alanların savunulması, mesleğin ve meslektaşın saygınlığının korunması ve yükseltilmesi için, şehirciliğe ve eğitimine de sahip çıkmaya ve katkı vermeye devam edecektir.

Kuruluşunun 60. yılını kutladığımız Orta Doğu Teknik Üniversitesinde gerçekleştirilen bu kongre süresince, akademisyen, öğrenci ve meslektaşların bir arada olmasının önemini yanı sıra, sunulacak bildirimler ve yapılacak değerlendirme ve tartışmaların şehircilik ve eğitiminin sorunlarının çözülmesi, doğru politikalar üretilmesi ve geleceğe yön vermesi yolunda önemli katkılar sunacağını umut ediyoruz.

Bu düşüncelerle, başta üç gün boyunca bizlere ev sahipliği yapacak olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümüne olmak üzere, kongre hazırlık sürecinde emeği geçen herkese, özellikle öğrencilerimize ve katkı vermek için bugün burada bir araya gelen tüm meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

ÇERÇEVE SUNUM - 7 KASIM 2016

Şehircilik Eğitiminde Planlama - Tasarım İkilemi
Prof. Dr. Baykan Günay

Şehircilik Eğitiminde Planlama-Tasarım İkilemi

Prof. Dr. Baykan Günay

TEDÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Öncelikle hepimize hoş geldiniz diyorum. Aslında ben artık burada galiba misafirim. 1963 yılında başlayan bir sürecin bir aşamasında, ODTÜ’yü terk etmedim, ama ODTÜ dışında başka bir yaşama, boyuta geçtim, onu sizlerle paylaşmak isterim.

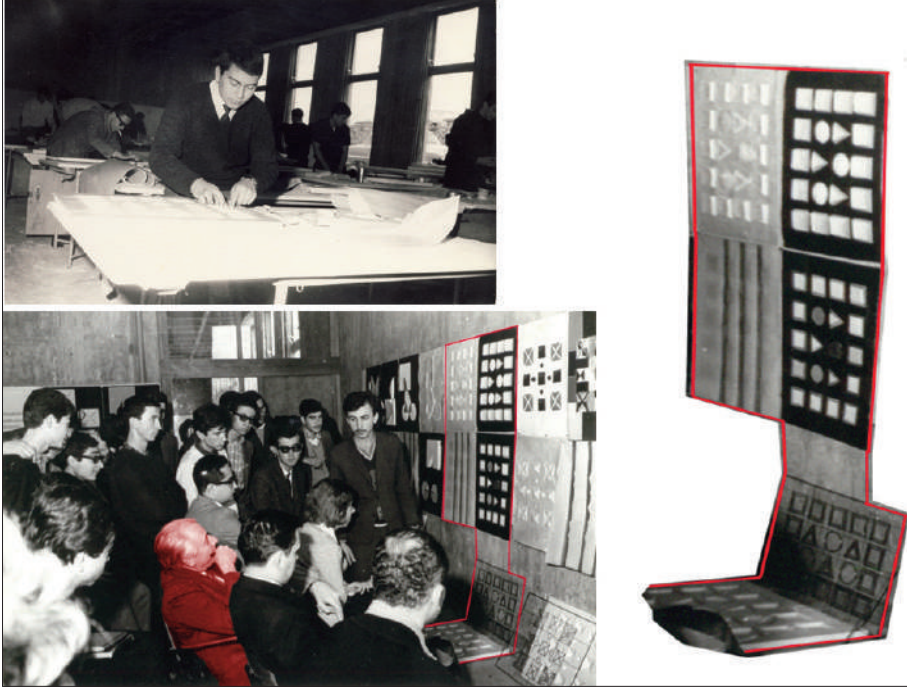
Tasarım ya da tasarlama sözcüğü çok sakız hale geldi; yani herkes bir şey anlıyor, bir şey söylüyor ve önemli ölçüde de bu kavramın içeriğinin boşaltıldığını düşünüyorum. Tasarımı neoliberalizmin aracı olarak görme çabasında olanlar var; “Tasarlama eylemi, kente sürülmüş bir krema mı acaba?” diyenler olduğunu da gördüm ve yaşadım. Dolayısıyla, sözlerimi biraz dikkatli seçme gereği duydum.

Bir önemli konu daha: Planlama eğitimi üzerine sanıyorum bir yedi-sekiz kere konuşmuşum, bölüm programı için beş-altı tane hazırlık yapmışım. Dolayısıyla, yeni bir şey ne söylenebilir diye de düşünüyor insan yani, çok da kolay değil. Zihnin kendini yeniden üretmesi de çok kolay değil. Öyle hiçbirimiz Leonardo Da Vinci değiliz. Dolayısıyla, söylediğim birçok şeyin sizlere daha önce aktarılmış sözcükler olduğuna da dikkatinizi çekerim.

Tasarım sözcüğü nasıl gelişti Türkçede, bilmiyorum; onun için, dizayn sözcüğü üzerinden gideceğim. Dizayn sözcüğüne, bir ay kadar önce yine burada tasarım üzerine bir sempozyum vardı, orada baktım, etimolojisi nedir diye. Şöyle şeylere rastladım: Bir yazar diyor ki, “Aslında insanoğlu hep tasarım yaptı tarih boyunca. Yani ilk kentten ya da ilk yerleşmeden başlayarak yapılan bir şey. Yani bir biçimin, mekanın ve yaşamın oluşturulması süreci bu sonuçta, insan bunu hep yaptı.” “Ama tasarımın bir disiplin haline gelmesi Rönesans dönemine denk gelir” diyor. “Rönesans’la birlikte, tasarlayan ile yapan ayrıldı” diye bir düşünce ortaya koyuyor. Eski zamanın mimarları az bilinir; bir kısmının adı bilinir, bir kısmının adı bilinmez. Ama Brunelleschi ve Batista’yla başlayarak gelişen bir tasarlama kültürü, yani el ile aklın başka türlü çalışması kültürü 5-6 yüzyıldır bizimle birlikte var. Dolayısıyla, çok da kolay bir süreç değil.

Evet, 1989, 1997, 2002, 2005, 2007’de sunuşlar yapmışım eğitim üzerine. Bölüm için de ta 1990’ların başından başlayarak, bir şehir planlama (bölge planlama sözünü etmiyorum) eğitimi nasıl verilir diye düşünmüşüm.

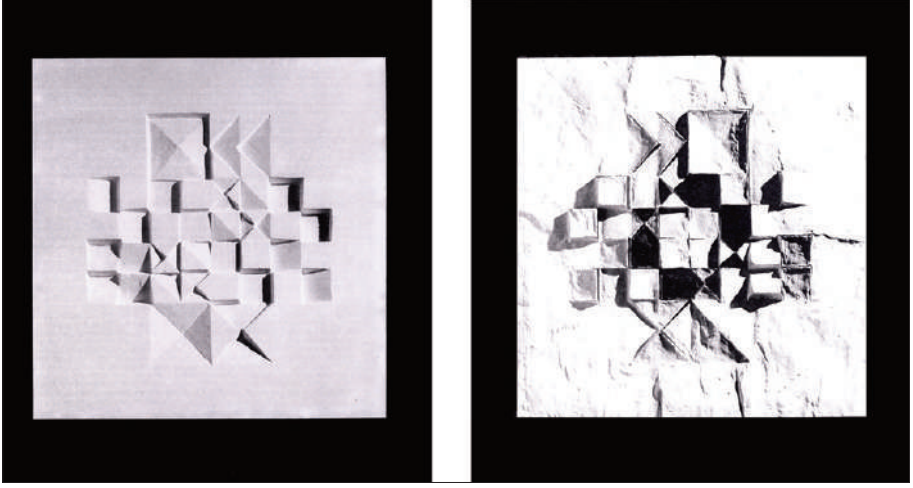
Bu düşünceler ne zaman başladı diye bakarsanız; 1963-64 yılında Mimarlık Fakültesi içinde temel tasarım eğitimiyle başladı. Dolayısıyla, benim esas ilgi alanım temel tasarım ve bize bunu öğreten, aslında bu kültürü Türkiye’ye getiren hocamız da Fritz Janeba.

Bu gördüğünüz de benim eserim, eserse. Yani o zamandan beri, sanıyorum bir Cumhuriyet çocuğuna verilen düzen ve disiplin kavramı bize verildiği için, ben öyle ızgarayı koymuşum. Ne kadar bilinçliyim, bilmiyorum. Izgaranın içine de bir şeyleri yerleştirmişim. Çünkü onun ötesinde bir şey bilmiyoruz. Ama onun daha farklı bir şekilde ele alındığını çok sonra öğrendim.

Fritz Janeba, Avustralya’dan Türkiye’ye geliyor, 4 yıl burada temel tasarımın temellerini kuruyor, sonra esas memleketi Avusturya’ya dönüyor.

Bu, Janeba’nın 1973 yılında Avusturyalı öğrencilere bir yüksek lisans programında yaptırdığı bir çalışma.

Benim tasarım anlayışım hâlâ budur, onu söylemek isterim. Tasarım, böyle cicili bicili, böcekler, çiçekler koyma sanatı asla değildir. Tasarım, bir işin özünü ya da esasını yakalama sanatıdır. Onun için, bugün abur cubur her şeye tasarım denildiğini görünce çok da üzülüyorum. Çünkü temeli olmayan bir dünya yaratıldığını düşünüyorum.

MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY . ANKARA - TURKEY.

Final report to UNESCO and UN Special Fund at the
conclusion of my assignment on 31st October, 1966.

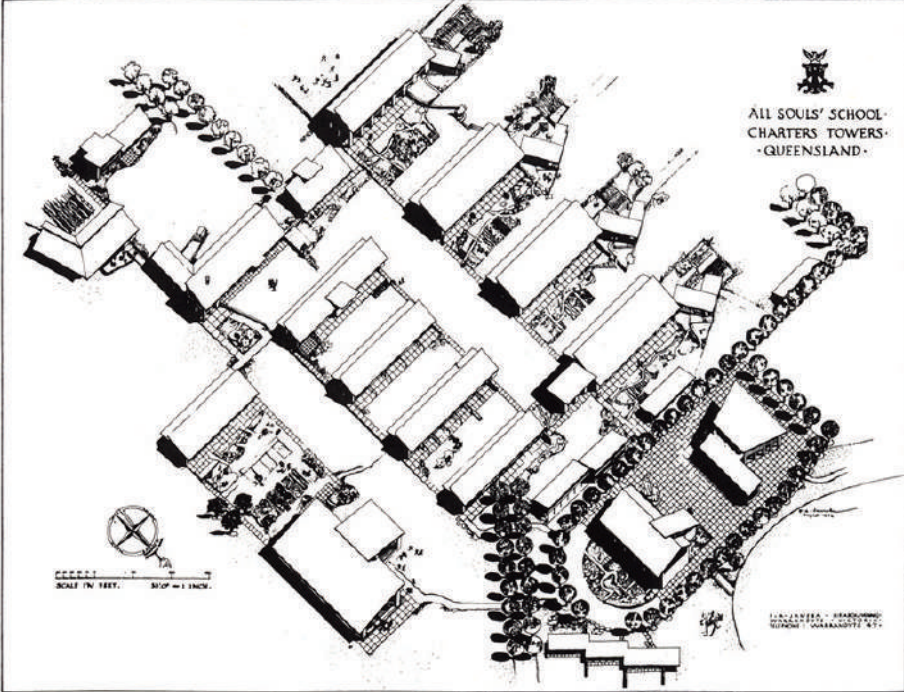
Ankara , October 1966.

Report prepared by : } Frits Janeba , Faculty of
} Architecture. M.E.T.U. Ankara.
} Turkey .

I sincerely hope that my ideas of introducing the vital and
fundamental problems of contemporary architecture will be
carried on and enlarged upon by the group of people who worked
with me during the last few years.

I set unlimited scope of education in our Basic Design Course
and we ventured into many branches of Design related to Building.
The students took part in these adventures with great enthusiasm
and my best wishes go to the new ones who, I expect, will
continue in the same exploring spirit.....

Janeba'nın bir çalışmasını buldum. Bu, UNESCO'ya verdiği bir rapor. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde çalıştığı dönemin sonunda UNESCO'ya veriyor. Diyor ki, "Ben burada 4 yıl çok mutlu oldum. Umarım benden sonraki öğrenciler de bu ruhu devam ettirir." Bu tekstin de tümü var, onu bir sonraki etkinlikte sunmayı düşünüyorum.

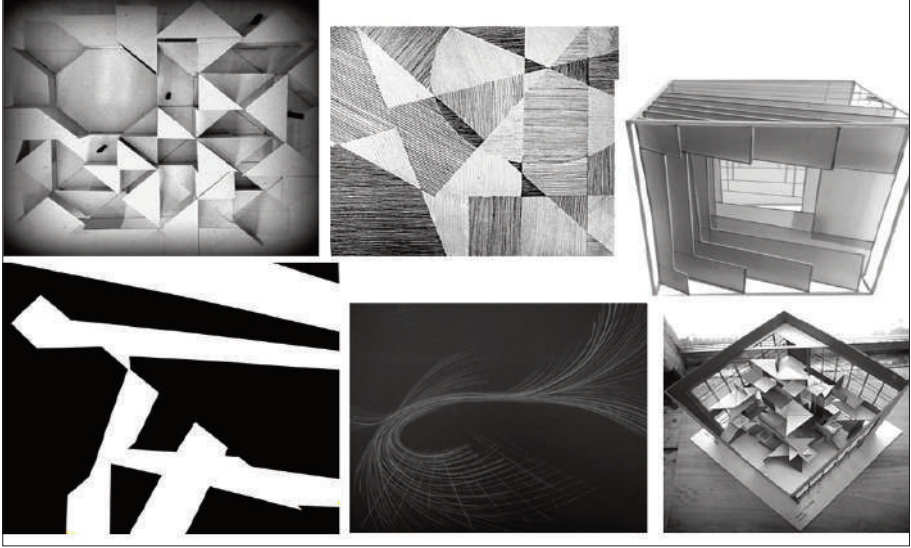

All Soul's School, Charters Towers, Queensland / Australien, 1947
Axonometric

Bu, Janeba'nın Avustralya'da yaptığı bir okul. Şimdi buna herkes burun kıvrır, aslına bakarsanız. Uygulanmamıştır sanıyorum. Ama o dönemin basitliğini, yalınlığını ve işin özünü nasıl gördüklerini bize aktarıyor. Sanıyorum 1980 yılından beri de o kültürü ben kendi adıma Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yürüttüm.

Neydi bu dünya? Şekil ile biçim arasındaki tartışmayı da birazdan açacağım; çünkü aynı şey değil. Böyle bir dünyayı hâlâ yürütüyor Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Bunun sonunda aranan şey ne? Yani iki boyutlu şekillerden üç boyutlu biçimlere geçmeyi öğretiyor. Niçin onu öğretiyor? Üç boyut sadece şey değil. Orada esas sözcük ortaya çıkıyor: Mekan dediğimiz şey. Bu kadar da basit. Yani bu basitliği ben anlıyorum. Yoksa bunun içindeki, ne bileyim ben, şuradaki herhangi bir şeyin içindeki... Şu anda bunu alıyorlar, bunun içine bir şekil koyuyorlar, ona kentsel tasarım diyorlar. Hayır, o kentsel tasarım değildir. Kentsel tasarım burada zaten

yapılmıştır, yani o mekan üretilmiştir; mekanın kendisi, özü, aslı odur. Orada yaptığımız onun süsüdür, o da zaman içinde değişebilir; birazdan ona geleceğim.

Böyle bir öz-şekil, öz-biçim, esas-usul, biçim-şekil, sonuç-süreç, hatice-netice... Rahmetli Raci ile aramızda olan bir tartışmaydı. O hep, “Yahu, neticeye değil, haticeye bak” derdi; ben de, “İkisine de baksak fena mı olur; ikisi birbirini tamamlamadığı zaman işin ucu kopuk kalıyor” derdim. Bu tartışma içerisinde bir miktar buna da değineceğim.

Amaç, şehircilik. Şehirciliğin amacı da, Lynch ve Rodwin, bundan yarım yüzyıl önce söylemişler, bunu bir daha tekrarlamamanın anlamı yok, hepimizin bildiği konular.

İlginç olan bir şey -bunu epey bir süre önce bir başka kolokyumda söyledim- yargı da bu soruları soruyor. 2 yıl önce ben yargıçlara bir seminer verdim, orada bunu anlatmaya çalıştım; “Siz bu sorduğunuz sorunun anlamını biliyor musunuz?” dedim. “Soruyorsunuz; ama bu sorunun anlamını biliyor musunuz?” dedim.

Planlama esasları ve ilkeleri. Esas ve ilke karışıyor birbirine. Şehircilik... Ben hep, tabii, tasarım sözcüğü sorulmadığı için o sorular arasında, şehirciliği bir tasarlamayla bütünleştirmişim, o soru eksik kaldığı için. Ama şu anda o daha netleşiyor kafamda. Yani eğer amaç şehircilikse, hem planlama, hem tasarlama, bu şehirciliği elde etmenin araçlarıdır. Dolayısıyla, bir tarafında yer seçim kuramıyla uğraşıyoruz, yoğunluklarla uğraşıyoruz, çekimsel modeller yapıyoruz, programlama yapıyoruz; rakamlarla, sayılarla ve yerlerle uğraşıyoruz. Bu aslında planlama.

Buradan şeye geçtiğimiz zaman, ilk kalem vurulduğu anda tasarım başlamıştır. Benim dünya görüşüm budur. Dolayısıyla, “Tasarım 1/500’de yapılır, şu, bu” falan değildir. Tasarım, ideolojidir. Zihnin bir yerinde vardır, herhangi bir şekilde o gördüğünüz nicelikleri niteliklere dönüştürmeye başladığı anda bence tasarım başlamıştır.

Lynch’in bir basit tanımı var, kentin biçimi ve işletilmesi üzerinde bir söylem oluşturmuş. Benim anladığım ise, kentin biçimi ile yaşamının üst, orta ve alt ölçeklerde üretilmesinin kuram ve uygulamasıdır. Kentin ve parçalarının kimi zaman tasarlanması ve üretilmesi, daha çok işe yönlendirilmesidir. Planlama kararlarını gerçekleştirme ve üretilmiş çevreyi sürdürme sürecidir. Bu bana ait bir şey; buna arada sırada yeniden değineceğim.

Planlama ne aslında? Aslında her birey bir plancıdır. Hepimiz karar veriyoruz, karar verirken stratejik seçimler yapıyoruz ve bunu da anamıza-babamıza rağmen -öğrenciler için- stüdyoda bize rağmen, birlikte bir oyun çerçevesinde üretiyoruz. Dolayısıyla, planlama da bir düşünce sistemi. Ama planlamada da öz ve işlem birbirine karışmaya başlıyor. Özü nedir; şehirciliktir. Süreci nedir, yani prosedure nedir; bazen prosedure bir matematiksel modeldir. Eğer bürokrasiye değerseniz, planlama sürecidir. Dolayısıyla, öz ve süreç, bizim yaşamımızda sürekli olarak var olacak şeylerdir. Bu konuya girmeyeceğim; mekansal planlama tiplerini çok tartıştım, artık bunu çoğunuz biliyorsunuz. Bu, planlamanın bürokratik çerçevedeki yorumları. Hepsinin de anlamları ayrıdır.

Planlamanın bir dönem sosyopolitik tanımı yapıldı. İşte, “Kapitalizmin aracıdır.” Tasarlamaya olduğu gibi, ona da denildi, yani “Kapitalizmin aracıdır” diye. “Gücü elinde tutanlar planlamayı da elinde tutarlar, tasarımı da elinde tutarlar” falan. Çok doğru, yani hiç itiraz edilecek bir taraf yok. Ama bizim verdiğimiz eğitimin niteliğiyle paralellik kurmuyorum burada ben. Bugün herhangi birinize, “Yahu, bana bir sosyalist şehir planlayın” desem, ne yapacağımızı bilmediğinize kalıbımı basarım. Ben de bilmiyorum çünkü öyle bir dünyayı. Ya da Çin gibi, Mao’nun çocuklarının ürettiği kentlere bakıyorsunuz, kapitalist dünyada yok o kentler.

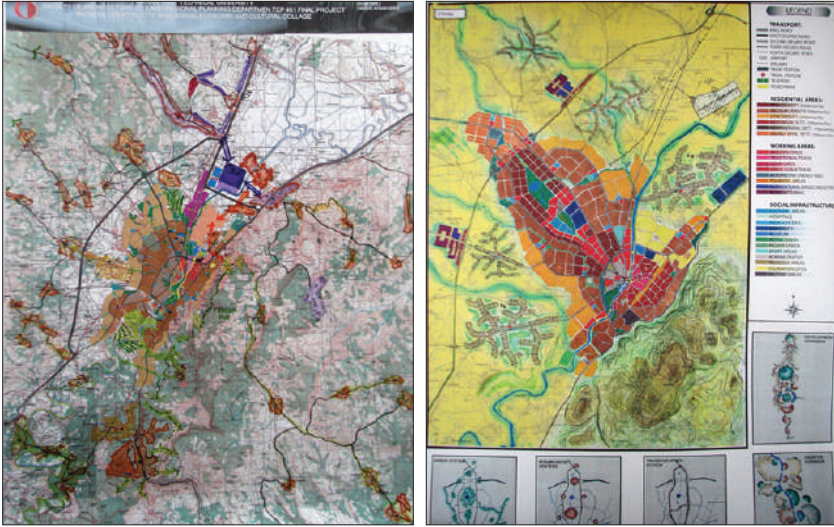
Dolayısıyla, tasarlama eylemini bütün bunların ötesinde, transandantal bir şey olarak düşünüyorum. Biraz fazla abartıyor olabilirim.

Ya da bilgi kuramı bağlamında planlamayı tanımlamışız ara ara. Bir ara bunun listesini çıkardım. Pozitivist, rasyonel, idealist, amprisist gibi çok sayıda bilgi kuramına gönderme yapıyoruz. Ama son 10-15 yıldır bir şeye saptandı kafamız: Neoliberal siyasalar. “Yani liberal iyiydi, neoliberal mi kötü?” diye bir de düşünce kafamda belirmeye başladı. Ne kötüyse, neoliberal düşünce yapmıştır bunu(!) Hayır. Neoliberal düşünce, piyasada oluşan bir şeydir, onun da kendi araçları vardır, sosyalizmin de kendi araçları vardır diye düşünüyorum.

Esas bizim bugün koyduğumuz planlamanın (O modeller, şunlar, bunlar, matematiğe bakmıyorum) temel doğuşunun 19. Yüzyıldaki kamu sağlığı yasaları olduğunu düşünüyorum. Hatta yarırcılardan Bentham'ım yazdığı bir yönetmelikler bütünü var.

Bu çerçevede planlar yapıyoruz.

Plan mı, tasarım belgesi mi? Ben giderek bunların hepsine tasarım belgesi diyorum. Çünkü birisinde bir kenti bir yönde uzatıyorsunuz, yani geleceğe dair yaşamına ve biçimine karar veriyorsunuz; ötekisinde beş yöne uzatıyorsunuz. Yani bu plan ve tasarım sözcüğü de o kadar birbirinin içine girmeye başladı ki.

Bakın, mesela burada iki tane farklı yaklaşım var. Ama çoğu zaman bizim planlarımız bir yaklaşım sergilemiyorlar. Hatta ben yasakladım, bazı hocalarım da leke sözünü çok seviyorlar, ama lekeye dönüştürdük şehirleri, yani öyle bakmaya başladık.

Planlamanın kimi yaklaşımları var. Ben çok matematikçi değilim; ama kapsamlısı var, yapısal plan var. Bu süreçler galiba artık biraz daha netleşti gibi. Yani matematiksel model kullanmasak da, sezgilerimizle yere ve yoğunluğa dair kararlar üretiyoruz, bu konuda şehir ve planlama okulları bunu yapıyorlar. Ama bazen bazı şeyler görüyorum, o zaman da içimden gülmek geliyor. Arkadaşımız, 1000 kişi bile olmayan bir kent için 6 tane model yapmış, sonra da bunu çizmiş. Tamam, modelleri öğrenmiş arkadaşımız; ama sonuçta beni böyle bir dünyaya mahkum etmeye kimsenin hakkı olmadığını söylemem gerekir. Aynı şeye bir-iki kez rastladığım için söylüyorum.

Az önce söylediğim çerçevede, yani Rönesans'ta ortaya çıkmış şekliyle tasarım nedir? Bir ay kadar önce burada Jon Lang vardı; “Yahu, bu yeni isimlerden, solun yeni starlarından Alexander Cuthbert var, ben ona katılmıyorum” dedi, “O böyle tasarımı şey gibi görüyor, krema gibi görüyor, kapitalizmin kreması gibi görüyor” dedi, “Ben New York’a gittiğimde, Rockefeller Plaza’ya mutlaka gidip otururum” dedi. Yani bunun insanla bağı vardır; onun ötesinde, herhangi bir rejimle bağı kurmaya başladınız mı, tasarımın içini boşaltmış olursunuz.

Brunelleschi’den CAD-CAM’a bir sürü dünya geçti, şu oldu, bu oldu; ama sonuçta tasarım öyle bir hale geldi ki, artık bir kaşçı da “Tasarımcıyım” diyor. Hatta şuna rastladım: Böyle sahte yapılmış uyuşturucular varmış, onun da adı “designer drug”miş. Yani dizayn edilmiş drug anlamına geliyormuş.

Dolayısıyla, böyle bir çerçevede benim birkaç tane temelim vardır. Artık dinozorlaştık, bunlar da benden daha yaşlı kişiler, ama hâlâ bunların üzerine geçildiğini düşünmüyorum. Kentin imgelerini hâlâ kimse yok edemiyor. Kentin peyzajı hâlâ içimizde, köşemizde, kafamızın bir yerinde var. Rapoport’un, bunların ötesinde, “Mekan bir örgüdür, kurgudur” sözü var ya da Christopher Alexander’ın kenti bir örüntüler bütünü olarak görmesi var. Tüm bunları biliyoruz, yapmıyoruz.

“Efendim, neoliberal siyasalar.” Sosyalist toplum yaptı mı? Yapmadı, yapamadı. O zaman, demek ki bu başka bir şey; bir kültür sorunsalıyla karşı karşıya insan beyni diye düşünüyorum.

Yine benim krallarımın birisi, Edmund Bacon. Edmund Bacon’ın bir sözü. Philadelphia’nın bütün o yapısını kurgulayan Edmond Bacon’ın sözü çok hoş: “Urban design” demiyor, “design of cities” diyor. Ben bu ikisi arasında çok ciddi bir fark görüyorum artık, onu söylemem lazım. Ve Edmund Bacon, o haliyle, planlama ile tasarımı bütünleştiren, onun üstüne uygulamayı koyan bir dünya kurmuş, yani böyle bir rol almış. Benim idollerimden birisidir. Ölmüştür hepsi, ama bugünkü Philadelphia’nın bazı hatlarını değiştiren, bazılarına katkıda bulunan önemli bir kişi olarak sayıyorum.

Ben bütün bunlara bir söz daha ekledim; kurgu diye bir şey, “Her kentin bir kurgusu olmalıdır” sözünü ekledim. İşte bunların bir kısmı usul ve esas ya da öz-biçim, ne dersenez deyin. Yani mekanın kurgusu yoksa, ne yaparsanız yapın, şehirciliğin temel ilkesini yerine getirmemiş olursunuz. Bu konuda da benim için çok önemli bir örnek, Milano’daki kurgu. Yani işte Şato’dan çıkıyorsunuz, Dante Caddesi’nden yürüyorsunuz, Duomo Meydanı’na geliyorsunuz; sola dönüyorsunuz, Galeria’yı buluyorsunuz; çıkıyorsunuz, Belediye Meydanı, Leyla Gencer, bizim sopranomuz ve Leonardo’nun heykeli. Bu bir öyküdür. Öykünüz yoksa, plan yaparsınız, ama tasarım yapmamış olursunuz diye düşünüyorum.

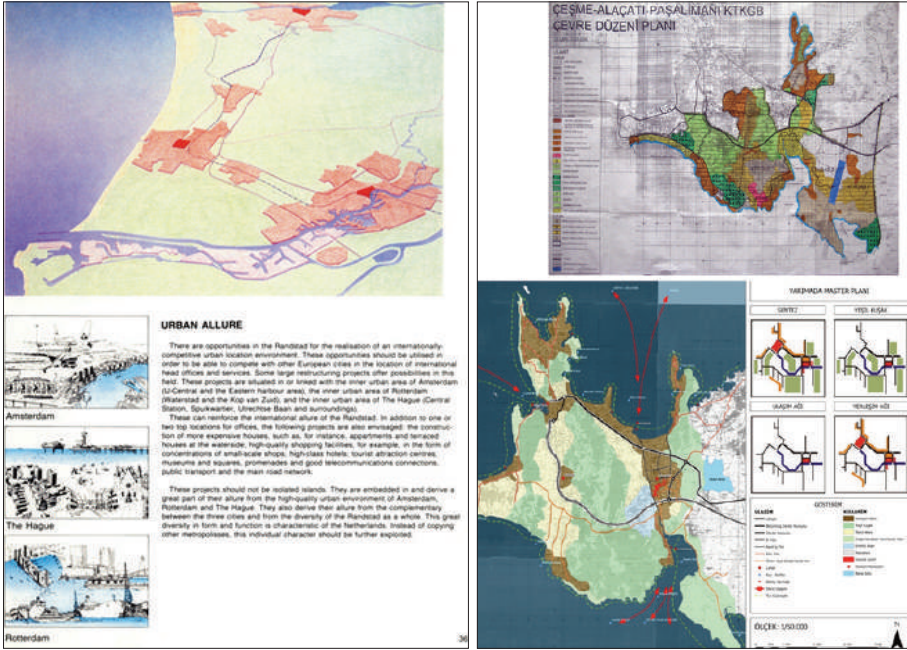

Bizde de iyi örnekler var. Mesela burada Samsun'u görüyorsunuz. Samsun bence çok hoş bir şey yapmış. Alttaki fotoğraftaki cepheler benim sahtekarlığım; sağda Campidoglio'nun kilisesini göreceksiniz, en sağda. Burada öz, o mekanın varlığıdır; gerisi şekildir diye düşünüyorum. Hatta Samsunlular o işi iyice ilerletmişler, karşı tarafa da sarkmışlar. Böyle, bence Türkiye'de az rastlanan bir şey üretmişler, bir mekansal kurgu üretmişler. Sağdaki o fotoğraf da... Yani ben üniversiteye temel tasarım olarak bakıyorum; temel tasarım öğrencileri bunları üretiyorlar, eğer öğretilirse.

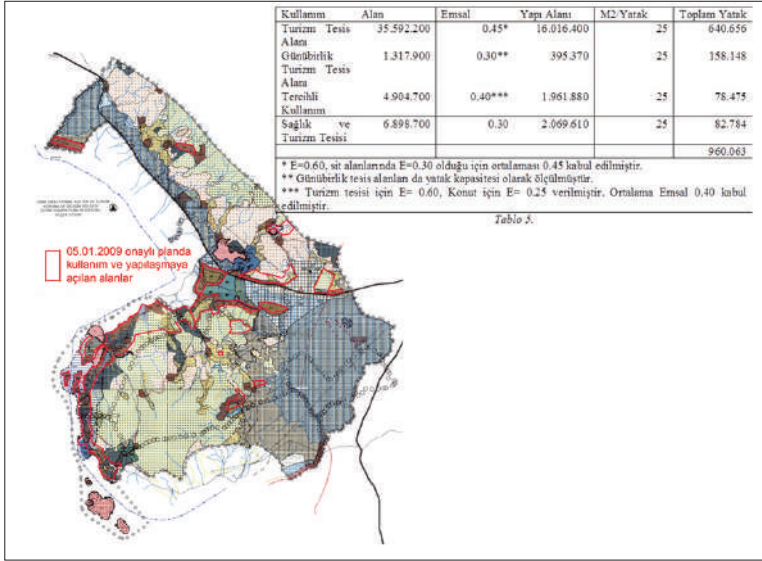

Samsun'un mekanları. Sağdaki fotoğraf Thilos'tandır, buradaki de Miletos'tandır. Öğrenci yorumlarıdır. "Niye 18 yaşındaki bir öğrenci bunu üretiyor da, bilmem kaç yaşına gelmiş meslektaş bunu üretmiyor?" sorusunun yanıtını ben veremiyorum.

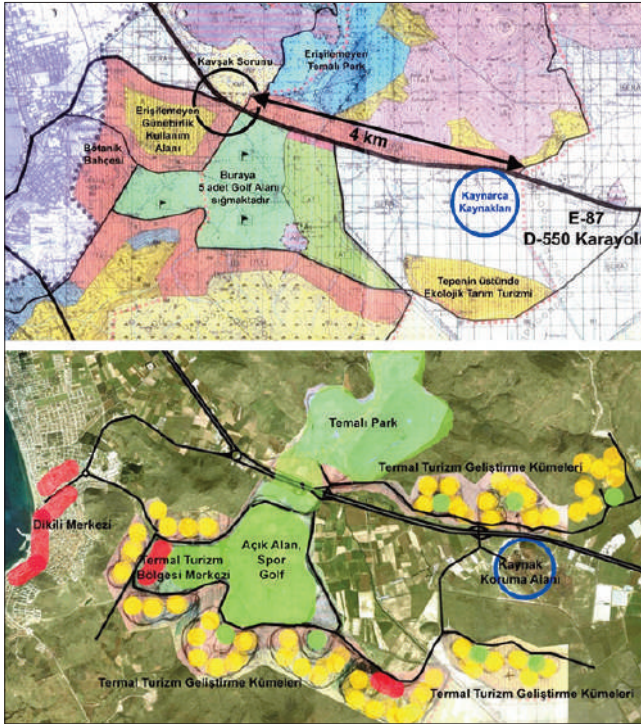
Lynch de aynı şeyi söylemiş. Kentin tasarımı diyor, kentsel tasarım dememiş Lynch de. Küçük şeyler tasarlıyorsunuz, büyük şeyler tasarlıyorsunuz. Ne demiş; "Big things, small things." Tasarlıyorsunuz diyor; ama şehir tasarımı. Yani şimdi ben buna kentsel tasarım dersem olmaz; yani kendi alanıma hakaret etmeye başlamış olurum, öyle düşünüyorum. Onun için, "Giderek plan belgesi mi, tasarım belgesi mi?" sorusunu sık sık sormaya başladım.

Mesela, Çeşme Yarımadası. Üstteki devletin yaptığı plan. Niye yaptın bunu? Alttaki de bizim öğrencilerin. Niye koridorlar yok, niye bilmem neler yok, niye bir şeyler yok; bir şey yani, bir kurgu niye yok? "Yok ağabey; işte mülkiyet var, belediye böyle istiyor, öbürü böyle istiyor..." Olgu burada mı bilmiyorum, ama şu örneği de çok hoşuma gider: Burada çok müthiş baskı varmış, Hollanda'da da, ama halen tutuyorlar ya da en azından benim yaşadığım dönem içinde tuttular; 30 yıl sonrası bilmem, yani kim bozar onu, bir şey diyemiyorum.

Mesela burada bir planlama yapılmış. Bakıyorum, 900 bin yatak sığıyor buraya. O zaman Türkiye'nin yatak kapasitesi 600 bin.

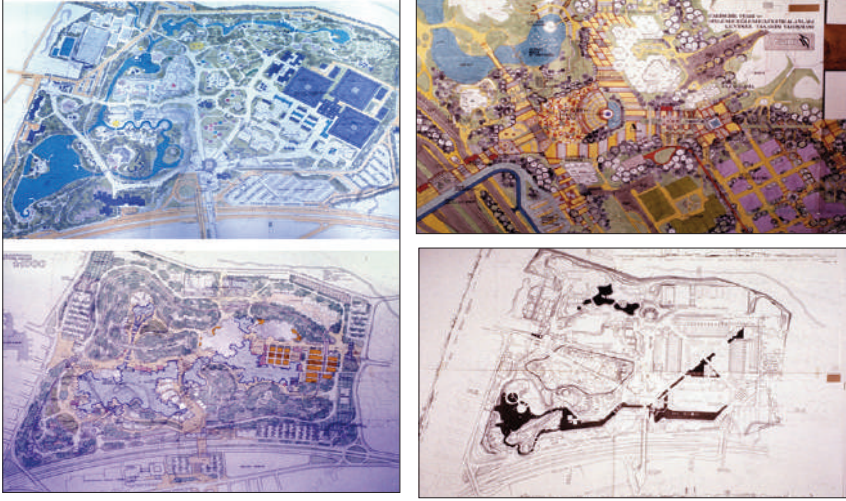
Planlamada şiştik. Peki, tasarımda ne yaptık? Bir yol var, uluslararası yol, 4 kilometre boyunca boy vermiş turizm tesisleri ve dizilecek bunlar yan yana. Yani plandan tasarıma geçişte sıkıntı var.

Ben bazen böyle birlikişi raporlarına şekiller de eklerim. Alttaki de öyle bir şey. Yani niye mesela yoldan bunu koparmıyorsun, niye kümeler halinde düşünmüyorsun, niye bir kümeyi yapıp öbürüne geçmiyorsun, niye bütün alanda spekülasyon...? Yani öyle bir yaklaşım var ki; plan adı altında tasarım belgesi üretiyorsun, o da berbat bir tasarım belgesi.

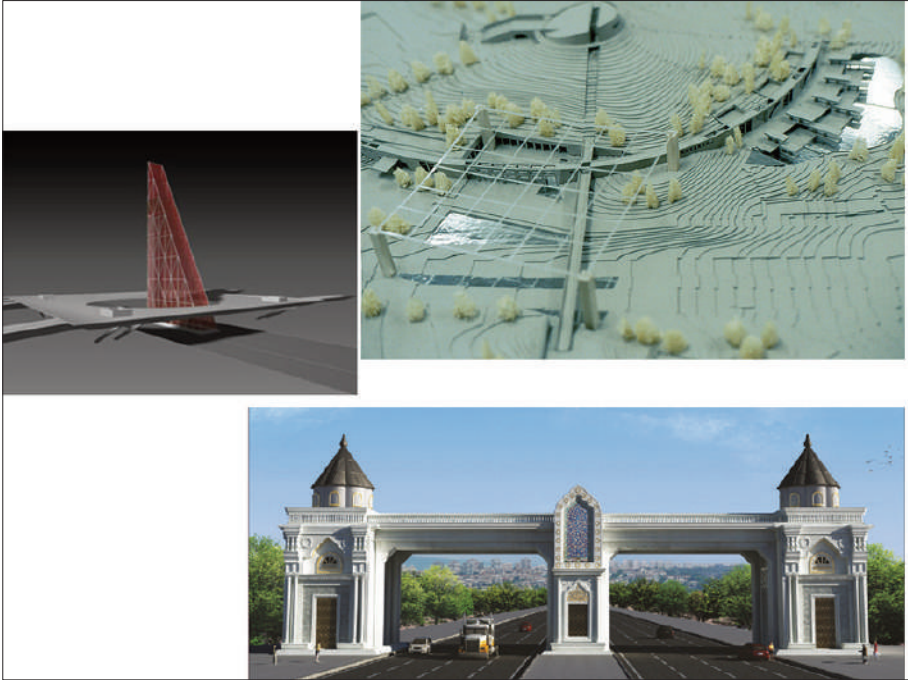

Planlama eğitimimizde, ne yazık ki, Oda temsilcileri de söylediler, beklediğim kaliteyi görmüyorum. Açık söyleyeceğim, kızabilirsiniz bana. Bunlar eğer tasarım belgesiyse, ben kabul etmiyorum bu yaklaşımları. Birçok okulda bunları üretiyorlar. Benim anlayışıma uymuyor; niçin, neden yapıldığını bilmediğim şeyler. Ama bütün bunlar tasarım adı altında da çıktı.

Şu yarışma, Eskişehir yarışması, ilkti, 1980 yılında. Bu tasarım falan değil yahu. Sağ alttaki birinci seçilmişti, o tasarım; özünü yakalamış ve onu koymuş, gayet modernist bir çerçeve çizmiş. Öbürü; boya anasını satayım! Yani şekil işte o. O form yok orada, şekilcilik var.

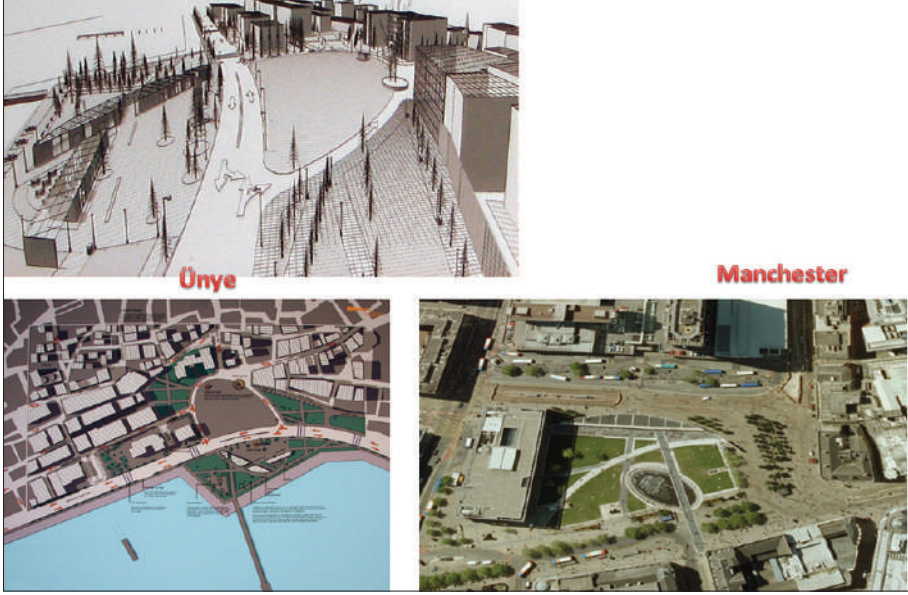

Yine Altınpark'ta böyle bir yarışma var. Bence şu sol alta gördüğümüz daha bir öze yakındı. Yani adam, işin özü budur diyor. Öbürleri böyle vıcık vıcık, oraya bir şey, buraya bir şey koyuyorlar. Ben buna hamarat ev kadını diyorum. Orada bir çiçek olsun, burada bir böcek olsun... Bunun adı da kentsel tasarım olarak geçmeye başlıyor.

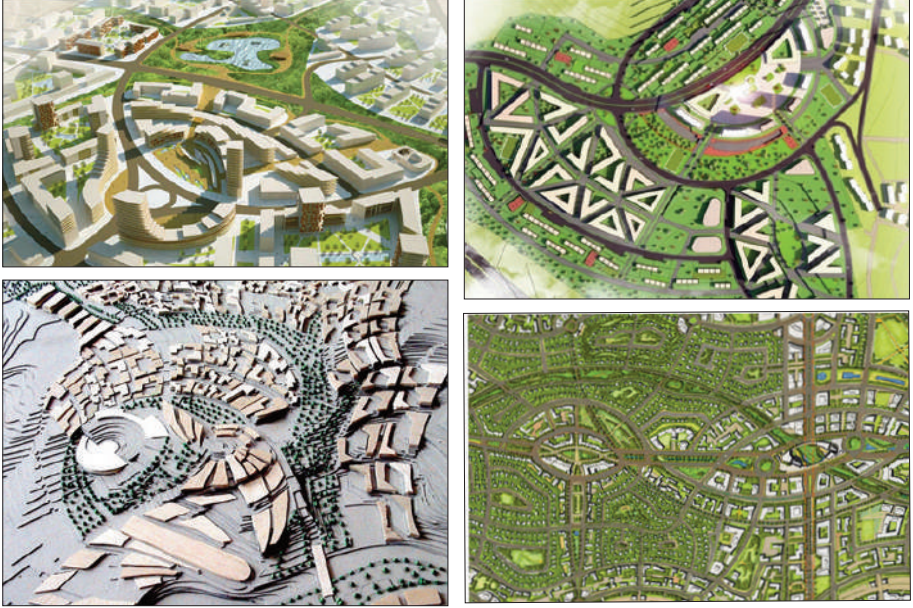
Kent girişleri. Rahmetli Raci'nin hayaliydi. Ne hale döndüğüne ilişkin bir şey demeyeceğim.

Ama bu dediğim basitlik ve şey yarışmalarda da sürüyor. Yani ben ne yapayım şimdi bunları?! Eğer biz bu eğitimi veriyorsak, eğitim vermemiştir demektir.

Mesela şu sağdaki proje benim çok hoşuma gitti. “Yahu, ne elliyorsunuz” diyor, “Ünye’deki Cumhuriyet Meydanı’nda herkes mutlu; ellemeyin” diyor. Neyse ki ikinci tura geçirebildim yani, ilk turda eletmedim hiç değilse. Ama onun solundaki şeyler tur atlıyor. Yani şekilcilik ve biçim diye... Adamlar memnun, oturuyorlar. Sonra burayı boşaltmışlar. Bir önceki daha canlı, arabalarla birlikte; o daha cansız. Belki zamanı yanlış seçtim, bilmiyorum.

Şu form var ya, bilgisayarın ürettiği ütü formları, paraboller falan var. Biz bunları çizemezdik ki. Kötü french couer vardı, noktası belli değil, şusu belli değil, busu belli değil, mühendisler çok kızardı ona. Ama bilgisayarın verdiği o kadar sonsuz şey var ki; parabol, hiperbollar, hepsini üretiyorlar. Bunun kaynağını araştırdım, kim diye; Manchester çıktı, hem de Tadao Ando. Yani Manchester’de meydan biçimini bulmuş; sen onun ortasına berbat bir şekli nasıl koyarsın?! Ve bu, Tadao Ando, bir dönem bütün mimarlık ve tasarım alanını etkilemiş bir kişi. Münih’e de geliyor Tadao Ando’nun şeyi, yani bu. Ama Manchester’da zaten meydan var, zaten öyle bir şey yapmış ki, zenciler var orada, kimse oraya gidemiyor. Yani Victoria heykelini onlar... Sosyopolitik ya.

Sonra bu acayip şekiller çıktı. Yani bu form değil, tasarım değil; temeli yok, özü yok. Şekilcilik bu. Onun için birçok insan tasarıma kızıyor; özünü kaçırdığı için kızıyor. Mesela İsviçreli özünü kaçırmıyor. Hiç öyle... Mesela park yapıyorsa, bir tek park yahu, başka hiçbir şey yok, ağaç var. Bu kadar. Yani yolun üstüne bir şey koyuyor, kesitle çözmüş. Tasarım işte.

Ya da imar planıyla tasarım. Biz hep imar planını küçümsüyoruz. Yahu, imar planı tasarımın bizatihi kendisi. Yolları belirledin, adaları belirledin, yapılaşmayı belirledin; hem biçimi, hem yaşamı belirledin. O zaman, hassas davranmamız lazım, ciddiye almamız lazım.

Buna karşılık, bu Manchester’da istasyona giden bir bina var, bütün kentin merkezini istasyonun içine alması var ki, bu bir tasarım. Bu, kentsel tasarım ile mimarlığın iç içe geçirilmiş halidir.

İmar planıyla tasarım; Edinburgh. İmar planı. 14. Yüzyıldan başlayarak imar planıyla tasarlanmış. ... İmar planıyla tasarlandı, ayrı bir çaba yok. Tabii, Cerda’nın Barselona’sı, o müthiş diagonal. Ne işe yarar... Diyagonal, bir kavram yahu, adı da diyagonal. Cerda’nın yaptığı bütün şey bu; yani bir ızgara ve ızgaradaki birimin tasarlanması.

Kopenhag Belediye Meydanı. Şu sağ alttaki fotoğraf, Raci ile benim orada olduğumuz dönem. Orada otobüse binerdik. Sonra ortasına yine acayip bir şey koymuşlar, şekil koymuşlar biçimin içine, şimdi de metro yapıyorlar, bir başka şey daha çıkacak.

Mesela bu, Barselona’da bir işçi sınıfı mahallesi. Plan, şey ve binalar. Bu kadar basit aslında. Ya da yine Barselona’da bir yer, yüzde yüz Corbusier. Nedir bu? Ben hep derim, modernizm işçi sınıfının ideolojisidir aslında. Sun, space, greenery; güneş, yeşillik ve mekan.

Bazı beceremediklerimiz var. Mesela, Mersin’de. Fikret ile Tolga’yı görüyorum oralarda. Yahu, iki tane güzel meydanınız var. Kimse yapmıyor bu küçük basitlikleri. Görüyor musunuz, bilmiyorum. İkisinin adı da Çamlıbel. Mutlaka bir gavur parmağı vardır. Biri bu, biri de bu. Şu bile yok şu anda. Yani şu andaki tasarlama şeylerinde bu da yok.

Çerçeve Sunum: Şehircilik Eğitiminde Planlama - Tasarım İkilemi

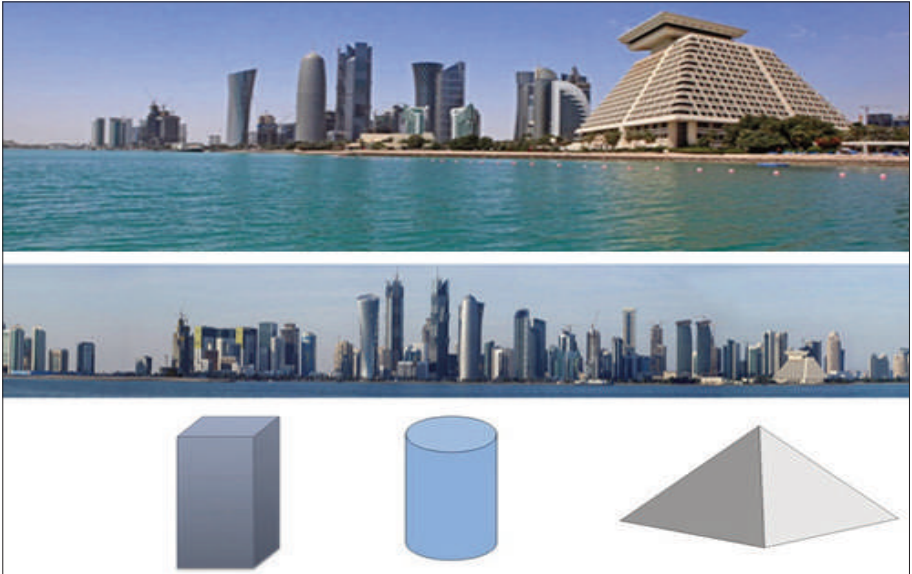

Burdur'un bir meydanı var, çok hoşuma gitti benim. Kırmızıyla çizdiğim, işin özü. Öbürleri... Şimdi buraya Tadao Ando gelseydi, parabol gelecekti. Tadao Ando yerine belediye olduğu için ağaç dikmiş. Tüm mesele orada.

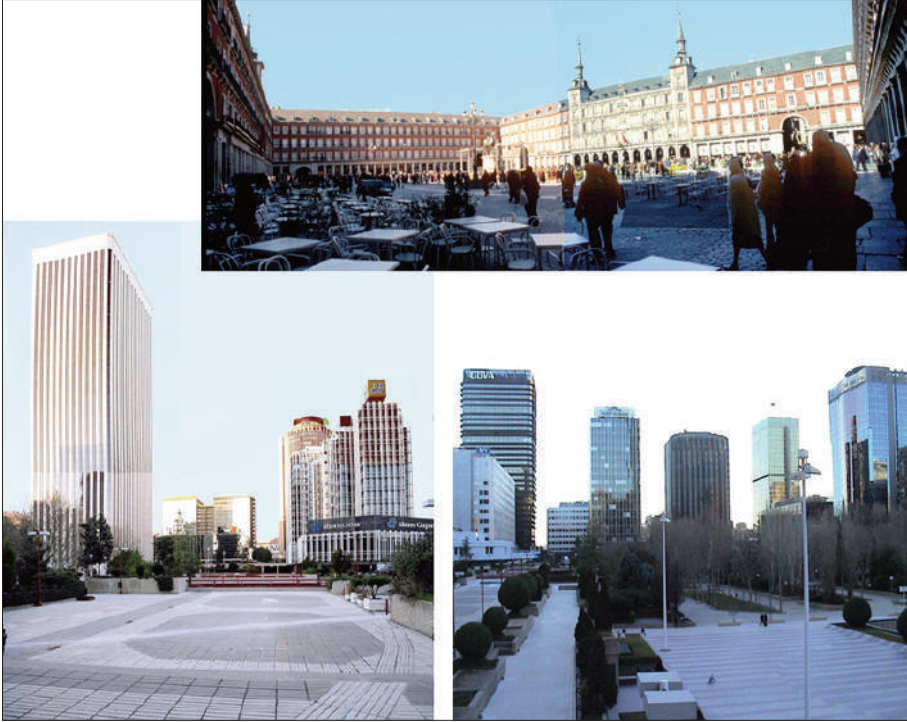

Bir de şöyle bir küçük kesitteki kaliteye bakın. Binanın kalitesini söylemiyorum. O küçük kesitte bir yaşam var. Ankara da öyleydi. Bir alt kata iniyor, bir üst kata çıkıyor... Bunlar, işte Lynch'in dediği "little things."

Biçim ve şekil arasındaki çatışma sürüyor. Şimdi bu Doha’da bence bir tek form var, o da Sheraton Oteli. Bir tek o form. Öbürleri, iki tane; biri dikdörtgen prizma, öbürü de silindir. Üzerlerine yapıştırdıkları abur cubur. Burada da var. Benim için form bu kadar basittir. Öbürü abur cuburdur.

Bir dönem, 60’larda, Melvin Bieber diye bir Amerikalı, “non-place”, “yersizlik” üzerine bir yazı yazdı; “Yahu, bu kadar iletişim teknolojisi var, yer bitecek” dedi. Onun iletişim dediği kötü faks bile kötüydü telefondan. Bütün her şeye rağmen, bilgisayar dünyaları, şunlar, bunlar, yer kaybolmadı.

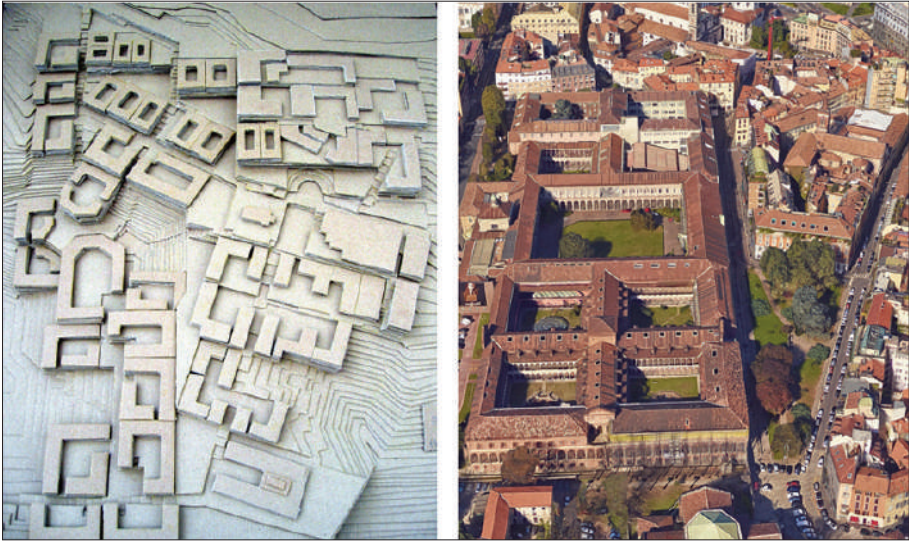
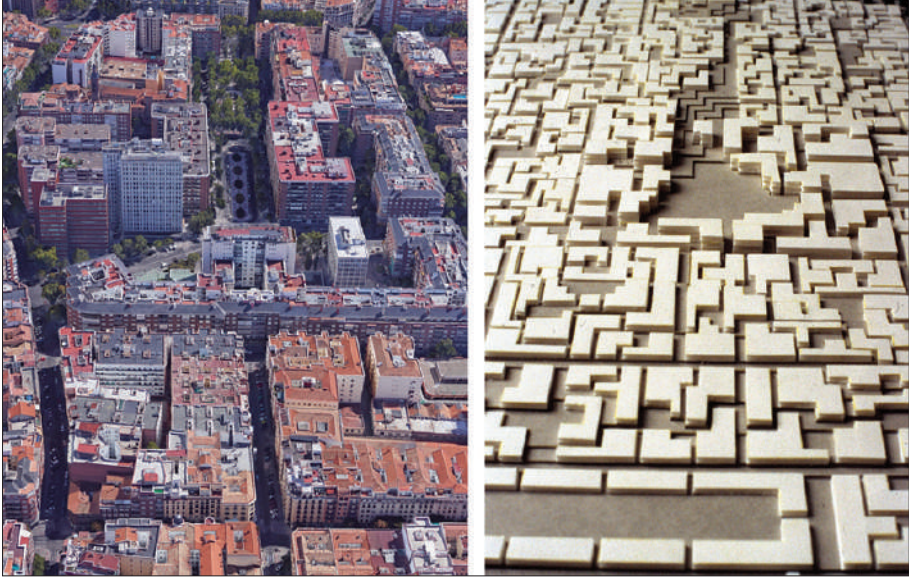

Bu, Madrid’in merkezi. Esas merkezi insan dolu; adı Picasso olan meydanda ise bir kişi yok. Kopenhag; herkes merkezde, mimarların yeni yarattığı yerde hiç kimse yok, sıfır kişi.

Demek ki yer ölmedi. Ama yeri yaratmak görevimiz. Biz ne yapıyoruz; plan yapıyoruz. Bu bir tasarım belgesi.

Çok hoşuma gider bu. Side’de, Ersen Gürsel’in sanıyorum bu imar planı. Bu aslında tasarım planı. İçini doldurmaya başladığımızda, üçüncü boyutu koyduğunuzda... Mekanlar oluşmuş, dokular oluşmuş, başka başka tür şeyler oluşmuş.

Onun için, ben bu temel tasarım ve Gestalt’a inanıyorum. Bu örneklerde öğrencilerimin yaptıkları ile gerçek yaşamda olmuşları göreceksiniz.

Mesela, Madrid'deki şu meydan. Bu bizim öğrencininkidir. Ya da bu arkadaşımın yaklaşımında yine bir Madrid vardır. Hep Madrid'den seçmişim. Ya da oradaki o omurga ile Madrid'deki omurga... Yani bunlar aslında palavra değil. Gerçeğin soyutlanmış ve yeniden gerçeğe aktarılması süreçleridir temel tasarım. Eğer bu iyi verilmemişse, ruhu iyi kavranmamışsa, bir şeyden şikayet etme hakkımız kalmadığını düşünüyorum.

Yani şu öğrencimin şurada yaptığı o küçük üçgen Milano'da var. At ile deve değil ki. Kalem biraz oynatacaksınız, haritacıya diyeceksiniz ki, "Noktaları şuraya taşı", orayı da kamuya mal edeceksiniz. Ya da bu arkadaşımın yaptığı şeyin Roma'dan farkı yok ki, Antik Roma'dan. Ya da Split'in mekanı burada var. Bunu eğer öğrenirsek bir şeye varabiliriz diye düşünürüm. Ya da bu arkadaşımın bir tepeye nasıl tırmanılır formülünü aradım taradım, sonunda Monte Carlo'da buldum. Kumarhane memleketi, ama olsun. Yani bir tepeye nasıl çıkılır ve mekan oluşturulur'un örneğini veriyor. Yani var bütün bunlar dünyada. Ya da bir arkadaşım demiryolu istasyonunu koyduğu zaman, Glasgow'dakiyle aynen benzeşiyor. Ya da Irmaklı yerleşmesi. Ya da Duygu burada mı bilmiyorum, Biga'da bir çiftlik var; Beatrix Potter, Peter Rabbit'in yaratıcısı, böyle bir çiftlik yapmış, sonra bu şey tarihi eser ilan edilmiş. Niye olmasın bu?! Biga'da, çok hoşuma gitmişti.

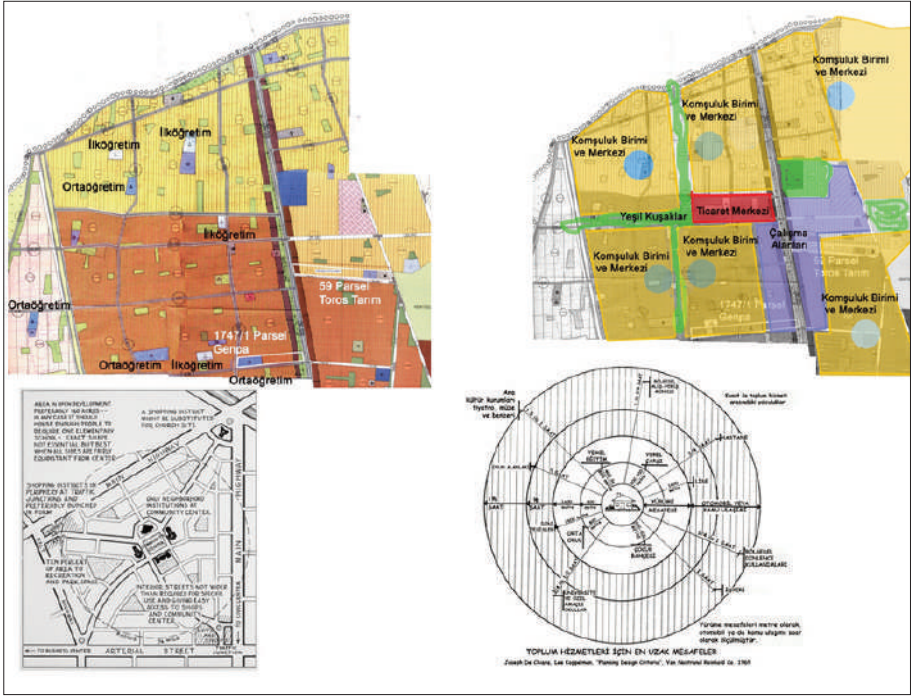
Bunu bir demiryolu mühendisi çizmiş galiba, öyle diyorlardı, bir Ermeni çizmiş; köşe yapısı diye bir kavram çıkarmış. İstanbul'da da var. Baktım, Barselona'da da var. "Niye yok yani böyle bir şey; bir arama, bir çeşitlilik yok, niye farklılıklar yakalanmıyor?" diye soruyorum kendi kendime.

Kendi adıma yanıt vereyim: Gördüklerimiz hep benim yönetimimde yapılmış çalışmalardır. Hepsinde işin özü, yani kütleler ve mekanlar vardır; o mekanın içine konulmuş şeylerin cümbüşü yoktur. Bunu ben işin özü olarak görüyorum. O işin özünü yakalamazsak işimiz çok iyi olmaz diye düşünüyorum. Ve geçen yüzyılın iki önemli başarısını **La Defense** ve **Canary Wharf** olarak görüyorum. Bir soyutlamadan somuta. Yani sırf globalleşme mi; nüfus büyümüyor mu, yarışmıyor mu bu kent?! Ya da hâlâ pirllerimizden Kenzo Tange'nin Üsküp'teki şu şeyi, müthiş. Eskişehir Yolu'ndan hepimiz şikayet ediyoruz, her şeyden şikayet ediyoruz.

Mesela, keşke Kenzo Tange sağ olsa da, gelip bize, şu Eskişehir Yolu'nda, ODTÜ'nün karşısına şöyle bir mega strüktür koysa. Düşünmedik ki. Hep eleştiriyoruz, konuşuyoruz; “Onu yaptı, bunu yapmadı...”

Yeni bir kent doğuyor. Beğenin, beğenmeyin, neoliberal deyin, küresel deyin; ama biz bununla şu belgelerle yarışamayız. Açık seçik söylüyorum. Bu belgelerle biz bir yere gidemeyiz. Dolayısıyla, şehir planlama eğitiminin kendini yeniden yorumlaması ve toparlaması gerekir.

Soldaki, plancının çizdiği. Sağdaki... Ben niye böyle düşünmemişim diyorum. Niye başka tür bir, imar planını da kullanarak, mekan üretilebileceğini tartışmıyoruz?

Planlama eğitiminin ciddi bir şekilde kendini sarsması gerekiyor ve sadece neobileral dünyanın eleştirisiyle tasarım, yani zihnin başka bir boyuta geçmesi kurgulanamıyor diye düşünüyorum.

AÇILIŞ OTURUMU- 7 KASIM 2016

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Baykan Günay

21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi

Prof. Dr. Serap Kayasü

Kamu Kurumlarında Şehircilik Eğitimi

Ali Ulvi Ulubaş - Saffet Atik

Mersin’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Nasıl Kuruldu?

Prof. Dr. Tamer Gök

Şehir Plancıları Odası’nın

Şehircilik Eğitimine Katkıları ve Öğrenci Etkinlikleri

Emre Sevim

21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi

Prof. Dr. Serap Kayasü

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

21. Yüzyılın kenti dediğimiz zaman, bu kenti biraz tarif etmeye, tanımlamaya, anlamaya çalışacağız başta. Bunun için ben biraz Birleşmiş Milletler çalışmalarından yararlandım.

Birleşmiş Milletler'in 2014'te yayınladığı Dünya Kentleşme Eğilimleri çalışmasında, dünya nüfusunun yüzde 54'ünün 2014 yılında kentlerde yaşadığı belirtiliyor. 2050 yılı için bir kestirim yapılmış ve 2050 yılında da dünya nüfusunun yüzde 66'sının kentlerde yaşayacağı öngörülmüş. Ama bu genel bir oran. Yani 2050 yılında bütün dünyadaki nüfusun yüzde 66'sının kentlerde yaşayacağı belirtiliyor.

Tabii, bölgelere göre bakmak lazım bu kentli nüfus oranlarına. Asya ve Afrika nüfusu çok öne çıkıyor. Bugün için, en azından 2 sene önceki sayımlarda, Asya nüfusunun yüzde 48'inin kentlerde yaşadığı belirtiliyor bu çalışmada. Ama 2050'de bu oran yüzde 64'e çıkacak. Afrika'da ise yine yaklaşık yüzde 40'ı bugün için kentlerde yaşıyor; Afrika nüfusunun yüzde 56'sı da 2050 yılında kentlerde yaşayacak.

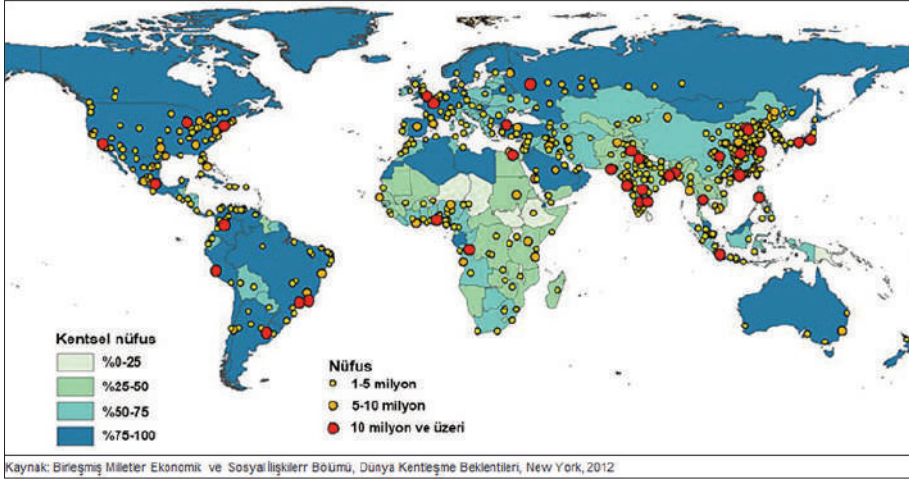
Bu kestirimler ve bir seri başka kestirimler sonucu, Birleşmiş Milletler'in çalışmasında belirtilen özet konulardan, şu anda bugünkü konumuzu ilgilendiren önemli bir bulgu; 2050 yılında dünya nüfusuna 2.5 milyar kişi ekleniyor ve bu nüfusun yüzde 90'ı Asya ve Afrika'da yaşayacak.

Çok enteresan bir şey var. Baykan hocam da ilk bölümde, bugüne kadar gerek planlama, gerek tasarım yaklaşımlarımızda Avro-Amerikan denilen, literatürde Avro-Amerikan diye geçen, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika odaklı, Batı odaklı tasarım yaklaşımlarının, planlama ele alışlarının ne kadar enteresan bir şekilde bizim mesleğimizi, meslek anlayışımızı ve eğitimimizi domine ettiğini belirtmişti.

21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi

Keza diğer konuşmacılarımız da sabah bunu önemle vurgulamışlardı. Ama 21. Yüzyıla baktığımızda, dünyanın daha dominant, en azından nüfus ve kentsel nüfus açısından yoğunluklarının başka bölgelere kaymakta olduğunu görmemiz mümkün. Birinci saptamamız bu olsun.

Şimdi bunu daha görsel olarak, yine Birleşmiş Milletler'in, bu defa 2012 yılında yaptığı bir çalışmaya dayanarak gözden geçirmeye çalışalım.

Koyu maviler, en yukarıdakiler, yüzde 75 ve yüzde 100 arasında kentsel nüfusa sahip olan bölgeler. Latin Amerika ve Avustralya dışında, Kuzey; yani bugünkü yazında, günümüzdeki literatürde küresel Kuzey olarak tanımlanan bölgeler diyebiliriz buna. Yüzde 50 ile yüzde 75 arasındaki bölgelere bir parça baktığımızda, yine bir bant oluşturduğunu iddia etmek mümkün. Ondan sonra da diğer bölgelerin, Afrika ve Asya ülkelerinin kestirimleri geliyor.

Enteresan bir şey; hakikaten kentlerin 21. Yüzyılda aldığı kentsel formlar, morfolojileri açısından bakıldığında, birtakım benzerlikleri içermekle beraber, oldukça ciddi farklılıkları, kendine özgü özellikleri barındırdığını görüyoruz. Ben bunu biraz tarihsellikleri olarak yorumlayacağım, tarihsellikleri diye geçiyor literatürde de. Baykan hocamın da belki biraz kurgu dediği şeyle ilişkisi var diye düşündüm. Yani kentin kurgusu nedir? Yani her kentin, tarihsel koşullarıyla bugüne getirdiği, gerek mekansal, gerek sosyal, gerek ekonomik yapılanmaları doğal olarak kendine özgü. İşte birazdan sözünü edeceğimiz kuramsal gelişmeler de bu kendine özgü özelliklerle, tarihselliklerle ilgili.

Kaynak: <http://www.dwt.com/offices/newyork>, 2016Kaynak: <http://nymag.com/travel/features/urbanist-shanghai-2015-11>, 2016Kaynak: <http://www.aktifdergisi.com.tr/turki-sirketleri-dubaiden-bunuyaya-aciliyor.html>, 2016Kaynak: <http://haber.sol.org.tr/toplum/istanbulda-deprem-kaciniz-173334>, 2016

Ama şöyle bir yan yana koymak istedik biz; bir görelim, bu kentlerin benzer özellikleri var mı diye. Her biri çok farklı. Biraz önce de bahsedilen ikonik mimari yapılar her birinde en azından 21. Yüzyılda benzer. Ki bu resimlerin hepsi 2015-2016 yılına ait. Kentin başka bir tarafında çekilseydi eğer farklı yönler ortaya çıkacaktı. Burada ele aldığımız kentler; en sol başta New York kenti, sağda Şanghai, alt solda Dubai, sağda da bizim güzel İstanbul'umuz. Bu kentlerin biraz ana karakterini tanıttığı için, biraz gösterebildiği için biz bu perspektifleri seçtik.

Her kentin kendi tarihselliği dedik. Her kentin kendi bağlamı içerisinde kendi tarihini izlemesi ve kendinin özelliklerini zaman içerisinde gitgide geliştirmesi olarak bakıldığı vakit;

New York 1966

Kaynak: <https://www.tavirly.com/new-york-skyline>, 2016

New York 2015

Kaynak: <https://www.airpano.com/360Degree-VirtualTour.php?3D-Video-Manhattan-New-York>

21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi

Soldaki New York resmi 1966 yılından; Manhattan Adası, doğal olarak. Yani dünyanın bugün en kentleşmiş bölgelerinden, belki en kentleşmiş olanı diyebiliriz. 1966 yılından 2015 yılına kadar aradaki farkları bir miktar buradan da hissetmek mümkün. Her ne kadar tam aynı açıdan alınmamışsa da, yine de burası 1966 yılında da belli ki dünyanın finans merkezi, daha sonra da küresel kenti olacak bir kent.

Şanghay'a bakıldığında... Kendine özgü özellikleri var tabii ki bu kentlerin, bu kent devletlerin bazılarının. Şanghay, biliyorsunuz, uzun yıllar İngiltere'nin yönetimi altında bir kent devletti, daha sonra Çin'e devredildi, şu anda Çin'e ait bir kent. Ve fakat özellikle 2000'li yıllarda, 1990'dan sonra kentteki radikal değişimleri, küreselleşme süreçlerine koşut olarak gelişen büyük değişimleri görmek mümkün.

Dubai'ye yine aynı şekilde bir bakış atmak istersek eğer, Şanghay'la benzerlikleri var. Özellikle biraz Asya'dan seçtik bu örnekleri. Çünkü birazdan da konuşacağımız meseleler, dünyanın bu bölgesinin 21. Yüzyılda hakikaten farklı işlevler üstleneceğine dair.

Sağdan ikinci ve üçüncü resim, ortadaki ve en sağdaki resim aynı bölgeyi biraz çekiyor; ama farklı ışıklar, günün farklı saatleri. Ama 1990 yılından 2013 yılına kadarki fark, biraz önceki Şanghay kentine göre oldukça belirgin. Ama yine burada

da ikonik mimari yapıları görmek mümkün. Kentin hakikaten çölden bugün geldiği yere nasıl evrildiğini görmemiz mümkün.

Bu da İstanbul'umuz. İstanbul'umuzun 1900'lerdeki bir resmini bulduk. İstanbul, dünyanın hakikaten üç önemli çok güzel şehrinden bir tanesi. Brasil, İskenderiye ve İstanbul, güzellik açısından özellikle vurgulanan kentler. Bu resimde bir parça biraz sonra yapacağımız tartışmaya referans olmak üzere farklı yüzyıllardan ele alıyor. Yani 20. Yüzyıl başı ve 21. Yüzyıl başında bizim İstanbul'umuz ne gibi özelliklerini hâlâ kendinde barındırabiliyor diye düşünebiliriz.

Şimdi bugünkü sunuşun bağlamını ben size aktarayım isterseniz.

Bugünkü sunuş kapsamında modern kentten aldık kentin dinamiklerini. Modern kentin doğuşu derken de, hepimizin derslerde gördüğü gibi, 19. Yüzyılın ikinci yarısında, özellikle sanayi devriminden sonraki iş ve ev mekanlarının birbirinden ayrılmasıyla ve arada bir ulaşım ihtiyacının doğmasıyla tanımlandığını biliyoruz.

20. Yüzyıl için fazla bir şey söylemek istemiyorum; birazcık tartışmamızın içeriğinde, birazdan kent kuramını tartışırken onun içeriğinde olacak bu. Ama 19. Yüzyılı da, 20. Yüzyılı da, 21. Yüzyılı da irdelerken, hepimize çok doğal geleceği biçimde, toplumsal bağlamdan konuyu ele almak, bunun karşılık geldiği mekansal örgütlenmelere yönelmek ve kentsel kuramı bunların nasıl etkilediğini ortaya koymak, eğitimi de bu bağlamda ele almak gerektiğini düşünüyorum.

21. Yüzyıla gelindiğinde, biraz önce sözünü ettiğimiz rakamları hatırlarsak, bütün yazarların üzerinde hemfikir oldukları gibi, ilk kentsel yüzyıl; yani ilk kez dünya nüfusunun çoğunluğunun kentlerde yaşayacağı yüzyıl olacak 21. Yüzyıl. O zaman, bu yüzyıla dair düşüncelerimiz anlam kazanıyor gerçekten.

Baktığımızda, 1800 yılından önce, aslında çok çarpıcı, nüfusu 150 bini aşan kent

sayısı 63. Dünya ölçeğinde 63 tane kentte nüfus 150 bini aşıyor. Bugün 150 bin nedir diye düşündüğümüzde nüfus büyüklüğü olarak, hani Türkiye ölçeğine vurduğumuzda, hakikaten artık kent değil, büyücek bir kasaba nüfusunu işaret ediyor denilebilir. 19. Yüzyıla gelindiğinde, dediğim gibi, bu ölçekte 63 tane kent var dünyada.

Birazdan bunun teorik açılımlarına da bakacağız. Sanayi öncesi kent diye tanımlayabileceğimiz, özellikle sanayi devrimi öncesindeki kentin özelliklerine baktığımız vakit; dokunun, kent dokusunun yine üretim ve iş olguları çevresinde tanımlandığını görüyoruz. Yani yine atölyeler var, belki küçük fabrikalar diyebileceğimiz, bunlar enerji kaynakları etrafında konumlanıyorlar; su, kömür vesaire, hangi tür enerjiler varsa bunların çevresinde konumlanıyorlar ve kent dediğimiz olgu, nereden bakarsanız bakın, üretim meselesinin etrafında tanımlanıyor.

Şimdi çok hızlı bir sıçrama yapıp, 1800'lere geldiğimiz vakit, yani 19. Yüzyıl başından bahsederek eğer, çok genel, çok önemli bir toplumsal değişim dönemi olarak tanımlamamız mümkün. Modernite. Modernite ve modernite temelli kapitalizmin, kapitalist üretimin başladığı yüzyıl olarak söylemek mümkün. Biraz önce de dediğimiz gibi, bu, sanayi devrimiyle ilişkili bir olgu.

İlgili yazında erken sanayi kenti diye geçiyor bu. Yalnız, burada, tabii, kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkmasıyla beraber, ekonomik faktörlerin ve yeniliklerin kent ve kentli yararının önüne geçtiğini ilk defa görüyoruz. Yenilikler dedim, bu sizi yanıltmasın. 21. Yüzyıldan bahsederken de, biliyorsunuz, yenilikler, buluşlar, buluşçuluk, yenilikçilik kavramları çok gündeme çıkıyor. Ama insanlık tarihinde, insanlığın gelişiminde yenilikler her zaman vardı. 19. Yüzyılda da, işte telgrafın bulunması, telefonun bulunması, buhar gücünün bulunması... Hatta 19. Yüzyılın ikinci yarısında artık icat edebileceğin her şeyin icat edildiği söylenmişti. Dolayısıyla, yenilikler insanlık devam ettikçe devam edecek ve üretim dokusu onlar üzerinden gelişecek, toplumsal tarihimiz yine onlar üzerinden yazılmaya devam edecek.

Bu anlamda, bu çalışma çerçevesinde, kentleri, ekonomik, yani üretim temelli kümelenmeler olarak tanımlamak yanlış olmaz. Benim ele aldığım pek çok teorisyen- kuramcı da böyle ele alıyor zaten.

Burada belli dönemlere göre bunun karşılığı olan kent kavramı nasıl evriliyor diye hemen kısaca baktığımız vakit; sanayi devrimiyle birlikte, biraz önce de sözünü ettiğimiz modern kentin doğuşu söz konusu. Kentler daha önce yok muydu? Vardı. Biraz sonra bahsedeceğimiz Mumford, her zaman için kentsel devrimleri sanayi öncesinden de başlatıyor. Tarımla başlıyor, biliyorsunuz. Ama sanayileşmeyle birlikte modern kentin doğuşunu söyleyebiliyoruz. İşte buna da sanayi kenti diyoruz.

Sanayi kentinin 20. Yüzyıl başındaki hali için, 1914'te, biliyorsunuz, Taylorist prensipler üzerinden Ford'un otomotiv fabrikasını kurmasıyla beraber Fordist kapitalizm olarak tanımlayabileceğimiz ve kitle üretim kenti, mass production city diyebileceğimiz yeni bir kent dokusu ve bugün içinde yaşadığımız dünyanın bütün özelliklerinin belirlendiği 20. Yüzyıl başı dememiz mümkün.

Malum olduğu üzere, İkinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle 60'lı yıllarda refah devleti ve refah kenti kavramını biraz tartışmak mümkün. Arkasından da, 70'li yıllarla başlayan, hatta 70'li yılların başlarından itibaren başlayan bir seri kriz sonrası, sanayi sonrası kent diyebileceğimiz, Fordizm sonrası post-Fordist kentler ve toplumsal-mekansal dokudan bahsetmek mümkün.

Çok hızlı sıçramalarla gitmek zorundayız tabii. Ama 1990'lı yıllarda, hepimizin her türlü sorunu irdelerken ele almak durumunda kaldığı küreselleşme olgusu, ki buna hitap eden yerelleşmeyle beraber; fakat bunların üst bağlamda küreselleşme olgusuyla iç içe olmasını içeren yapılar ve küresel kent kavramsallaştırması karşımıza çıkıyor.

21. Yüzyıla da geldiğimizde, bilişsel-kültürel kapitalizm, cognitive-cultural capitalism olarak tanımlanan yeni bir dönemden bahsedilmesi mümkün. Bunun da altında bilgi ve iletişim teknolojileri, yani ICT dediğimiz information communication technologies yatıyor. Üretimin, üretim süreçlerinin bu bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden yeniden yapılandığı 21. Yüzyıldan bahsetmek mümkün.

21. Yüzyıl kentine çeşitli tanımlar veriliyor. Akıllı kent ve yaratıcı kent kavramlarını belki irdeleyeceğiz; ama çok farklı kavramlar var. Tekno kentler, bildiğimiz teknokent dışında tekno kentler, siber kentler-sanal kentler, zeki kentler-intelligent cities, bilgi kentleri-information cities... Sonsuz sayıda tanım geliştirmek mümkün. Ama özünde, bütün bunların bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden gelişen üretim yapılanmasıyla ilişkili olduğunu söylemek sanırım yanıltıcı olmaz.

21. Yüzyıla biraz sonra ve çok yakında dönmek üzere, kısa bir şekilde, 19. Yüzyıldaki ve 20. Yüzyıldaki toplumsal-mekansal yapıların dönüşümünü ele alan çalışmalar, bunların en öne çıkanları (hepimizin tarih derslerinden, kent coğrafyası derslerinden en fazla bildiği ve hatırladığı) hangileriydi ve bunları nasıl, hangi içeriklerde ve hangi bağlamlarda söylediler diye kısa bir özet yapmak istiyorum, biraz sonra değineceğim 21. Yüzyılın kuramcılarına gönderme yaparak.

Öncelikle Ebenezer Howard'ın "Bahçe Kentler", "Geleceğin Bahçe Kentleri" kitabını ve bu kitabın içerisinde kent ve kır çekimi tartışmasını hepimizin hatırlaması gerekir. Geleceğin Bahçe Kentleri ve bir sonraki Patrick Geddes'in "Evrilen Kentler", "Cities in Evolotion" başlıklı çalışması. Bu ilk iki çalışmanın ütöpik çalışmalar olması, aslında o dönemin, erken 20. Yüzyıl ve geç 19.

21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi

Yüzyıldaki sanayileşmenin daha sert yönlerinin, kentleri sağlık ve toplumsal yaşam açısından tehdit eden dokularının ütopyalarla karşılanması, hani bu sertlikler, bu içinden çıkılmaz gibi görünen sorunlar karşısında, biyolog olabilir, sosyolog olabilir, fakat kuramcıların kentlere yönelik bir miktar ütopyalar geliştirmiş olması oldukça enteresan geliyor bana.

Bu ütopyalardan sonra, kentler ile medeniyeti ilişkilendiren, kentler ile insanlık tarihini ilişkilendiren, bunların ilişkilerini bir arada tartışan çalışmalar Henri Pirenne ve Gordon Childe'dan geliyor. Gordon Childe'ın özellikle kentsel devrimleri irdeleyen çalışması çok önemli. Biliyorsunuz, üçe ayırıyor kentsel devrimleri; birinci, ikinci, üçüncü kentsel devrim diye ve biraz Marksist teoriye referansla, insanın kendi tarihini yaptığını söyleyen çalışması ve kentsel devrimleri insanlık tarihi içerisinde öreterek irdelemesi oldukça kayda değer. Tarihine dikkat ederseniz, henüz daha 20. Yüzyılın başındayız. “Ortaçağ Kentleri” adlı kitabında kentlerin medeniyetlerle ilişkisini ören, bir arada kurgulayan Henri Pirenne de yine hepimizin kafasının bir tarafında, dağarcığında yer alan bir akademisyen, bir kuramcı.

Parc, Borges ve McKenzie'nin, Chicago Okulu olarak, 20. Yüzyılın başında, “Kentler böyle gelişir, büyüyen kent budur, büyüyen kentin öğeleri budur” deme özgürlüğüne ve rahatlığına 21. Yüzyılın başında da doğrusu sahip olmak isterdik. Ama Chicago'ya bakarak, dünyada kentlerin nasıl gelişeceğini söyleyen; merkez, çeper, onun çevresinde daha giderek genişleyen, yoğunlaşmış, konsantrik çemberlerle kentlerin büyüyeceğini söyleyen çalışmalar. Ki bu da bir araştırma projesi kapsamında yapılmış bir çalışma, Chicago Üniversitesinde.

21. Yüzyılda kentlere baktığımız vakit, biraz önce Şanghay'da, Dubai'de, İstanbul'da, New York'ta gördüğümüz kendine özgülükler, tarihsellikler üzerinden artık böyle genel geçer kuramların üretilmesini hiçbirimizin göze alamayacağı ortada. Ama 20. Yüzyıl dünyası, 20. Yüzyılın başı böyle bir dönem, böyle bir çağ.

Louis Word, “Yaşam Biçimi Olarak Şehircilik” dedi, 20. Yüzyıl başladı. Oradan devam edelim.

21. Yüzyılın toplumsal bağlamına bakıldığında, çok hızlı olarak, bunların da çok içine girmeyerek söyleyecek olursak; en temelinde kalkınma paradigmasının belki de ortadan kalkması diye tanımlayabileceğimiz bir yüzyılın başlangıcındayız. Yani kalkınma söyleminin, retoriğinin artık tartışmalarda bile yer almadığı bir yüzyılın başlangıcındayız. Neoliberal politikaları çok tartıştık. 2008 krizini Türkiye'de az tartıştık, ama dünyada çok tartışıldı. İkinci Dünya Savaşına giden 1930 krizinden daha sert olduğu iddia edilen bir krizi dünya ekonomisi yaşadı ve bugünkü birçok kentsel problemin bununla ilişkileri de kurulmalı.

Bu anlamda çözüm olarak görülen yaratıcı sektörler -bunun tanımını biraz sonra yapayım- yenilikler, tarihselliklerden gelen farklılıklar ve her zaman toplumsal-mekansal düzleme entegre olmuş eşitsizlikler, dünya ölçeğinde gördüğümüz yaşam hakkının neredeyse artık sorgulanmaya, kaybedilmeye başlandığı, yine dünyada farklı farklı kentlerde çok farklı tezahürlerini gördüğümüz kent hakkının talep edilmesi boyutları her yerellikte farklı olarak ortaya çıktı. Bunun karşılığındaki mekansal örgütlülükler -buna birazdan gireceğiz, hiç şimdi bahsetmeyeyim- ağsal ilişkiler, networkler ve entegrasyon. Türkçe karşılığını ararken, yine bu entegrasyonun karşılığını bulamadığım için böyle koydum. Keza merkezileştirme dedim centralization'a; ama decentralization'a özerksizleştirme dedim.

Çok tartışılması gereken bir konu, yeni sınırlar meselesi ve buradan yola çıkan değişen ölçek. Değişen ölçek meselesinin 21. Yüzyılın önemli bir sorunu olduğunu söylememiz lazım. Problemler, kurama giden problemler, kuram gerektiren, kuramların üzerinde durması gereken problemler olarak da, hepimizin yakından takip ettiği iklim değişikliği tartışmaları, verimli enerji kullanımı tartışmaları, bunların devamında gelen sürdürülebilir gelişme sorunsalı, kentsel servislerin sunumu, konut pazarları ve birazdan daha detaylı tartışacağımız büyük veri tabanları, big data meselesinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Sonuçta eğitimin değişim temelli yaklaşımları planlamanın, ama şehircilik meslek alanının da dönüştürücü rolüyle birlikte ele alması gerektiği ortada.

21. Yüzyıl kentleri dediğimiz zaman, akıllı kentler ve yaratıcı kentler diye iki kavramı seçtiğimi söylemişim.

Akıllı kentler meselesi, bizim o bildiğimiz smart city, hani sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir gelişme retoriğinde, söyleminde yer alan smart city değil. Artık buradaki akıllı kent tanımı, ağ yapı öğelerinin ve kentsel servislerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin de yardımıyla ağsal ilişkilerle birbirine bağlantılı olduğu; hem kent içinde, hem kentlerin birbirleriyle aralarında kurduğu ağsal ilişkiler üzerinden devamlı, sürekli veri akışının sağlandığı kentler olarak özetlemek mümkün.

Yaratıcı kentlerin tanımı ise çok farklı. Buradaki çalışmayı özellikle İngilizce olarak koydum. Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO'nun Yaratıcı Kentler Ağı var. Bu ağdaki altyapı tanımlanırken, yaratıcı kentleri genellikle kültürel öğeler üzerinden tanımlamış UNESCO. Gaziantep, bildiğim kadarıyla, Türkiye'deki tek üye; mesela gıda sektörü üzerinden Gaziantep ekleniyor. Yani daha kültürel, gıda, sinema, belki farklı kültür alanlarıyla daha böyle tüketime dair öğelerle tanımlıyor. Oysaki yaratıcı kentler, biraz sonra ele alabileceğimiz bazı çalışmalarda daha ziyade bilgi ve iletişim teknolojileri üzerindeki üretim teknolojileriyle de tanımlanıyor. Yani daha ziyade bilgisayar, bilgiişlem ve enformasyon teknolojilerinin üretimde çok önem kazandığı, artık birebir sanayi üretiminden

21. Yüzyıl Kentinin Dinamikleri ve Şehircilik Eğitimi

kopup, daha animasyon, computer graphic, reklamcılık vesaire gibi meslek dallarına doğru evrilen sektörler için de yaratıcı sektörler olarak kullanılıyor.

Richard Florida'nın 2002 yılında yazdığı kitap, 2004 yılından sonra da bunun kazandığı müthiş popülerlik, yaratıcı sektörlerin 21. Yüzyılın hakikaten üretim meselesinin temelinde olduğunu biraz gösteriyor; her ne kadar bu çalışmaya da birtakım eleştiriler, kritikler varsa da.

Bu noktada mekansal örgütlenmeler meselesinin çok fazla sorgulanması gerektiğini, önümüzdeki yıllarda daha da üstünde duracağımızı vurgulamak durumundayım. Biraz önce sözünü ettiğimiz sınırlar ve tanımlar meselesi, yani kent nedir meselesi. 20. Yüzyılın başında bir sürü tanım yapıldı belki; kent şudur, budur, üretim üzerinden, toplumsal yapı üzerinden, yaşam biçimi olarak kentler vesaire. Ama 21. Yüzyılda kent nedir, bunun sınırları nedir, kır ilişkileri bakımından nedir, çevresindeki çeper, kontrol ettiği alan bakımından nedir meselesi öne çıkıyor. Ağsal ilişkilerle, yani artık mekanda bir aradalık çok öne çıkmıyor. Tarihsel olarak incelediğimizde, kentin aslında üretim faaliyetlerinin etrafında geliştiğini görmek mümkün. Ama artık bu bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde, biliyorsunuz, bütün dünya ölçeğinde üretimin farklı süreçlerinin eklenildiği, birbirine entegre olduğu bir dünya yaşıyoruz; bugün değil, on yıllardır bunu yaşıyoruz. İşte ne bileyim, Amerika'daki bir bilgisayar firması, muhasebesini Hindistan'da tutturabiliyor, birtakım reklam faaliyetlerini belki Ortadoğu'daki bir firma üzerinden yürütüyor ve bunlar için firmaların da, insanların da mekanda bir arada olması gerekmiyor. O halde, bizim yeni kent tanımlarımızda, yeni mekansal örgütlenmelerimizde bu olguları nasıl ele alacağız?

Keza merkezileştirme ve decentralization olarak tanımlayabileceğimiz özerksizleştirme meselesinde de aynı ikilem ve tartışma alanı var. Burada nasıl genelleme yaparız? Hani böyle modernistler, iflah olmaz modernistler olarak insan hep bir genelleme yapma ihtiyacı duyuyor. Yalnız, baktığımız vakit, hakikaten ülke ölçeğinde de, kent ölçeğinde de bunun genellemesinin yapılamadığını görüyorsunuz. Belki en fazla New York, Chicago, San Francisco gibi kentlerde, üretimin daha yüz yüze ilişkiyi gerektirdiği sektörlerde; ki bu, matbaacılık, reklamcılık, belki gıda sektörleri olarak tanımlanabilir, onların hâlâ büyük şehirlerde, merkezlerde yerleştiğini görüyoruz. Ama daha küçük şehirlerde ve ekonomisini özellikle 2008 krizinden sonra ciddi ölçüde kaybeden, zarar görmüş Detroit, Baltimore, Cleveland gibi şehirlerde ise oldukça kentin dışına, çeperlerine giden bir banliyöleşme eğiliminin olduğunu görüyoruz.

O halde, tek tek hem ülke ölçeğinde, hem sektör ölçeğinde, ekonomik anlamda sektör ölçeğinde bu dokuların da çok genelleştirilemeyeceğini görüyoruz. Bir tarafta uluslararası göçün, mesela Zürih, Viyana gibi dünya kentlerinde çok fazla hünlerli işgüçleri tarafından hızlı bir şekilde, birkaç sene bir kentte, birkaç sene

başka bir kentte yaşayan, yeni bir uluslararası işgücü dokusunun ortaya çıktığını görüyoruz. Bu insanların da merkezde yaşama ve merkezdeki daha önce yaşayanları yerlerinden etme, yani soylulaştırma, seçkinleştirme, gentrification eğilimlerine yöneldiklerini görüyoruz. Aynı zamanda Amerika'nın birçok kentinde de, yazılan ampirik çalışmalara, görgül çalışmalara baktığımız zaman, işlerini kaybeden insanların daha banliyöye doğru yöneldiğini, bu uluslararası göçle gelen, belki daha az hünerli işgücünün de talep göstermesiyle beraber eski kentlilerin de yine banliyölere, çeperlere yöneldiğini görüyoruz.

Dolayısıyla, ne sınırlar bakımından, ne ilişkiler ve entegrasyon bakımından, ne de eğilimler bakımından, şu anda içinde bulunduğumuz dönemde kuramsal bir netlik, hele hele genel geçer, bütün dünyadaki kentlere uygulanabilecek, Avro-Amerikan odaklı, Batı odaklı, Anglosakson odaklı kuramsal çerçeveleri geliştiremeyeceğimiz ortada.

Peki, nereden yola çıkabiliriz? Yine biraz önce sözünü ettiğimiz ölçek ve hız meselesi ortaya çıkıyor. Ölçek meselesi enteresan. Çünkü her ikisi de, hız olsun, ölçek olsun, biraz büyük data, büyük veri tabanlarıyla ilgili bir mesele olarak ortaya konuluyor ilgili yazında. Karmaşık sistemler, complexity teorileri. Şu ana kadar hiç sözünü etmediğimiz complexity teorileri olarak karşımıza giderek daha da sık çıkan, karmaşık kuramlar, karmaşık teoriler; toplumu karmaşık yapılanmalar olarak alan ve buna yönelik daha farklı teorileri içselleştiren yeni yaklaşımlar var sosyal bilimlerde. Mesela birleştirme kuramı, mesela aktör network kuramı buna örnek olarak verilebilir.

Burada kolektif meselesine de yine iyi bir Türkçe karşılığı bulamadım; zaten katılımcılıktan da bahsetmek istediğim için, katılımcı yaklaşımlar dedim. Yani bu denli büyümüş ölçeklerde bu denli karmaşık problemleri ancak kolektif olarak çözeceğimiz ortada. Dolayısıyla, bu yeni planlama, yeni şehircilik yaklaşımların kolektif ele alışları ve kolektif eylemleri içermesi gerektiği, bunun bir yöntemini, bunun bir metodolojisini bulması gerektiği bariz.

Keza Habitat 3'ün son dokümanında bu birazcık devletin yeni rolleri olarak tanımlanıyor. Bu da kendi içinde bir yazın alanı olarak doğrusu tartışılmaya açık bir değer ve konu olarak öne çıkıyor.

Hız meselesi, işte bu sözünü ettiğimiz sürekli işlenen bir veri tabanının olması. Yani ulaşım meselelerini düşünün, enerji sunumu meselesini düşünün, her türlü altyapı konusunu ele alalım; sürekli olarak insanların iletişim teknolojileri, bilgisayar teknolojileri üzerinden girdikleri ve akışı devamlı olan bir veri sistemi var. Bunlar, geçmişte aylarla ve yıllarla ele aldığımız planlama problemlerini belki daha kısa, günlerle, haftalarla, hatta saatlerle müdahale edilmesi gereken problemlere dönüştürebilir ve çözümleri de biraz buradan gelebilir. İletişim ağlarının ve büyük data veri tabanlarının getirdiği önemli kısıtlamalar var.

Burada, literatürde bir tartışma: Diyor ki, “Büyük veri, büyük kuram mı demek?” Ya öyle ya da büyük veri belki de kuramsızlık demek, onu bilmiyoruz.

En temel biçimde, son tartışmalar. Yani 21. Yüzyılın kenti nedir diye ele aldığımızda, literatür alanlarında, yazın alanlarında süregiden tartışmaları burada kutucuklara ayırarak özetlemeye çalıştım. En fazla belki bu alanı zorlayan, en fazla bu alanda birazcık sosyal medyayı da kullanarak sesi çıkan Allen Scott ve Michael Storper var. Yaşı benim yaşına denk olanlar, onların 80’li yıllardan beri bu meseleleri yazdığını bilecekler. Dolayısıyla, çok kolay gözden kaçırılacak akademisyenler değil. Öte yandan da, 21. Yüzyılın gereklerini de yerine getirerek, Facebook’ta, academia.net’te, ResearchGate’lerde falan yapacakları yeni yayınları koyup, buna kamusal katkıları istiyorlar. Ben de oraya Türkiye’den bir şeyler yazıp, “Şurada şunu yazmışsınız, ama beğenmedim; onu yeniden bir düşünün. Bak, bir de şöyle bir şey var” deme şansına sahip olabiliyorum. Yani süreç olarak baktığımızda, 21. Yüzyılda teori artık böyle de geliştirilebiliyor. YouTube’ta bunlarla ilgili çok tartışmalar var. Hem kendilerinin verdikleri konuşmalar, hem de yaptıkları çalışmanın eleştirileri, kritikleri yine YouTube’ta yer alıyor.

Bu adamların söyledikleri enteresan bir şey, bu yaratıcı kent meselesi; yani yaratıcı sektörler üzerinden, bu ICT sektörleri, information communication network dediğimiz sektörler üzerinden gelişen yeni iş alanları. Yani sadece bilgisayar teknolojilerini içeren değil; yaratıcı, sanatsal, kültürel diğer sektörleri de içeren. Biraz önce Baykan hocanın örneğini ettiği kaş tasarımı gibi, burada mesela güzellik salonlarında çalışan kişilerin de yaptıkları işin bir miktar yaratıcı sektör olup olmadığı da tartışılıyor. Dolayısıyla, bunlar kenti yeni sektörler üzerinden tanımlayıp, yine Avrosantrik bir genellemeye doğru gidiyorlar.

Ama Amanda Roj ve Jennifer Robinson, biri Hintli, biri Güney Afrikalı, iki akademisyen de şimdi çok fazla bunların bu çalışmasına karşı kritik yürütüyorlar. İki önemli konu üzerinden. Bir tanesi, hâlâ post-kolonyal biçimde, Avrupa ve Kuzey Amerika odaklı ve ikincisi de genellemeler içeren kuramlarının dünyanın tümü için geçerli olduğunu söyledikleri için. Roj ve Robinson’un ortak yazdığı makale de var, ayrı ayrı yazdıkları çalışmalar da var. Roj’un kendisinin çok erken biçimde, kuramın yeni coğrafyaları diye, yani Asya, Afrika ve dünyanın başka ülkelerinde yeni kuramlara yol açacak deneyimlerin bir parça daha gözden geçirilmesi gerektiğini söyleyen çalışmaları aslında daha da erken; sadece 2015 değil, ondan öncesi de var.

Diğerlerini atlayayım. Sadece Andy Merrifield’in ve Jamie Peck’in çalışmalarının denemeye değer olduğunu söyleyeyim. Burada yokluğu osterity’nin karşılığı olarak, yani fakirlik, savaş sonralarında, özellikle kriz sonralarında ortaya çıkan fakirlik ve yokluk olarak ortaya koyan Jamie Peck ve Andy Merrifield da, David Harvey ve Amanda Roj gibi, birazcık daha sol ve toplumsal boyuttan eleştirilerini geliştiren yazarlar.

Ama bizim için Şu anda en önemlisi Peter Marcus'un, 70'lerden beri yazan kuramcı Peter Marcus'un "İyi planlamaya ne oldu?", "What happened to good planning?" diyen ve geçen hafta Facebook'a düşen tartışması. Bence ona bir bakın. Orada en önemli mesele, planlamanın dönüştürücü, yani transformatif rolünün ortadan kalktığını söylemesi. Yani neoliberal süreçler belki artık tartışma aşamasını geçti, ama planlamanın da bütünsel ve dönüştürücü rolünün ortadan kalktığını görüyoruz.

O halde çok hızlı bir şekilde Şunu söyleyeyim: Şehircilik eğitimi zaten toplumsal süreçlere, toplumsal-mekansal süreçlere koşut olarak her zaman yapısal dönüşümler geçirmek durumunda kaldı, dünyada ve ülkemizde. Ama şehircilerimizden, plancılarımızdan ve eğitimimizden beklenen şey değişmedi.

Bu dönüşüm neleri içermeli? 21. Yüzyılda belki karmaşık sistemlerde ve sürekli değişimi yöneten, akıllı kentlerin farklılaşan mekansal örgütlenmelerini çözümleyen, tasarlayan ve üreten, farklılaşmış sorunlara duyarlı, kentli yararını temel alan, katılımcı yeni yaklaşımları ve eylemleri geliştiren, büyük veri tabanları üzerinden hızlı karar alma araçlarını içselleştirmiş meslektaşlar yetiştirme ve bunun bir adım ötesinde, belki de en önemlisi, planlamanın dönüştürücü rolünü her toplumsal katmanda savunma görevlerini üstlenmek durumundadır diyorum.

Kamu Kurumlarında Şehircilik Eğitimi*

Ali Ulvi Ulubaş

Yüksek Şehir Plancısı

Saffet Atik

Yüksek Şehir Plancısı

Sayın katılımcılar; öncelikle Saffet'in dün bana bıraktığı selamı size iletayım. Şu anda kendisi benzer bir toplantıda ev sahipliği yaptığı için burada olamıyor. Dolayısıyla, bu sunuşu benim yapmamı rica etti; ben de elimden geldiği kadar yapmaya çalışacağım.

Kamu kesimindeki eğitime baktığımız zaman, öncelikle İller Bankası ve nazım plan bürolarının ağırlıklı olarak planlama eğitimine olan katkılarını görüyoruz.

Sunumumuzdaki sıralamaya bakarsak, genel bir planlama evresi, İller Bankası, İlbank hakkında genel açıklamalar, İller Bankasının enformel-formel eğitim katkıları, İmar İskan Bakanlığının nazım plan bürolarının katkıları ve değerlendirme olarak devam edecek.

Bizim planlama pratiğimizde, daha doğrusu imar planının şekillenmesinde, piyasadaki imar planlarının şekillenmesinde İller Bankasının çok önemli bir rolü var. Bildiğimiz gibi, İller Bankası, 1933 yılında Belediyeler Bankası adıyla kurulmuş bir kurum. İlk başta İller Bankası belediyelere finans sağlama amacıyla kuruluyor; fakat daha sonra, 1944 yılında İller Bankası olarak değiştirilen ismi 2011 yılında İller Bankası Anonim Şirketi olarak değiştiriliyor.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulduğunda İller Bankası, öncelikle kentlerin altyapıları işlerinde görev almak üzere kuruluyor. Bu dönemlerde daha planlama, Türkiye'deki planlama bahsedilemeyecek durumda. Hatta daha ayağa bile

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, Açılış Oturumu'nda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

kalkmamış, emeklemesinden bile bahsedilemez pozisyonda. Burada Batılı kurumların, artı yabancı plancıların etkileri çok büyük. Biraz önce söylediğim gibi, banka, kentlerin ihtiyaçlarını finanse etmek amacıyla kurulmuş bir kuruluş, Mahalli İdareler Bankası işlevi görmesi amaçlanmış ve burada kuruluş yıllarında planlamaya çok da fazla girmiş değil, sadece altyapı için desteklerini sunuyor.

1960 yılından sonra banka bünyesinde imar planlama faaliyetleri yoğunlaşmaya başlıyor. Bu yıllarda, bilindiği gibi, bizim planlama işlerinde işteğal edecek mezunlarımız henüz yok. Çünkü daha ODTÜ yeni kurulmuş ve bu konuda yeterli bir eleman kaynağımız yok. Bu dönemlerde İller Bankasında mimarlar önemli bir rol üstlenmiş durumda ve 60'lı yıllarda planlama eğitimi vermek üzere ODTÜ kurulduktan sonra şehir plancılarını mezun ediyor, daha sonra banka içinde serbest çalışan şehir plancıları hızla artmaya başlıyor.

1950-60 yıllarındaki hızlı kentleşme ve kentlerde biriken sorunlar, imar planı işleriyle işteğal edilmesini daha acil bir pozisyona getiriyor ve 60'lı yılların ortasından itibaren İmar İskan Bakanlığına bağlı nazım plan büroları kurulmaya başlıyor. 1965 ve 1969'da kurulan İstanbul nazım plan büroları, Ankara Metropolitan Alanı Nazım Plan Bürosu; bunlar büyük şehirlerde kentsel sorunları çözmek üzere planlama yapmak üzere kurulmuş merkezi hükümet birimleri. Nazım plan büroları, İmar ve İskan Bakanlığı içindeki yerlerini, Bakanlığın kapandığı 1984 yılına kadar yaklaşık 15-20 yıl sürdürmüştür. Bazı plan büroları görevlerini bu yıldan sonra büyükşehir belediyesi bünyesinde de devam ettirmiştir. Örneğin, Ankara Nazım Plan Bürosu, Ankara Büyükşehir Belediyesi içinde bu görevine devam etmiştir.

Bir önceki bölümde, şehir ve bölge planlama meslek eğitiminde katkıları, verdikleri formel ve enformel eğitim, Türkiye planlama evreleri itibarıyla açıklanmıştı. İmar İskan Bakanlığı ve İller Bankası gibi kurumlar, bünyelerinde formel meslek eğitimi veren eğitim dairesi oluşturmuşlardır. Dahası, Mühendislik Yüksek Mektebi; bunun Nafia Vekaleti döneminde (yani o zamanki adıyla Bayındırlık Bakanlığı) kurulduğu biliniyor.

Bu bankanın temel görevleri arasında, biraz önce söylediğimiz gibi, finans sağlama, mahalli idarelerle hizmetlerin geliştirilmesi, danışmanlık, denetim, her türlü kalkınma-yatırım bankacılığı işlerini yürütmek, bu anlamda bankaya kaynak temin etmek üzere kâr amaçlı gayrimenkul yatırım projeleri uygulaması yapmak ve yaptırmak yer alıyor. Bakanlık tarafından talep edilen özel projeler ve kentsel altyapı projelerinde yapım işlerini yapmak veya yaptırmak, yurtiçi ve yurtdışı finansman kurumlarıyla işbirliği yapmak da bankanın yükümlülükleri arasındaydı. Bu kapsamda, bankacılık ve ikrazlar, harita, imar planlama -ki, bunun içinde jeolojik etüt şube müdürlüğü yer alıyordu- içme suyu, kanalizasyon, enerji, makine, sondaj, yapı işleri, personel ve eğitim, AFK ve diğer işteğalıkları sayılabilir.

Bankanın plan faaliyetleri arasında özellikle nazım ve uygulama imar planları önemli yer tutmaktadır ve bu planlar aslında bankanın geçirdiği süreç içinde şekillenmiş, bugüne kadar gelmiştir.

Bunun dışında, bankada yarışma yoluyla elde edilen planlar söz konusu. Bunların örnekleri; Samsun 1941, Ödemiş 1944. Yarışmalar 1960-70 dönemlerinde yoğunlaşmıştır. 1964 yılında Konya yarışmasından sonra, Adana, Erzurum, Trabzon, Sivas, Zonguldak, İzmir, İzmit, Karabük, Safranbolu, Gaziantep planları da yarışma yoluyla elde edilmiştir.

Ayrıca bankanın başka bir plan elde etme yöntemi de vardı; bu da emanet yapılan işler. Bankanın bünyesinde yapılan planlara, kendi elemanlarının yaptıklarına emanet işler deniliyordu. Bunlar da 1950'li yıllardan sonra yoğunlaşmıştır. Biraz önce bahsettiğimiz gibi, o dönemlerde plancı eksikliğinden kaynaklanan bir durum sebebiyle, banka, kendi içindeki elemanlarıyla bu işleri yapmaya başlıyor. Bankanın emaneten yaptığı önemli işlerden bazıları; Dört Yol, Payas, Yeşil Erzincan, Kılıcılı çalışması, Kastamonu. Buna benzer daha birçok yaptıkları işler var.

İhale yoluyla elde edilen planlar 60'lı yıllardan sonra yoğunlaşmaya başlıyor. 60'lardan sonra birçok imar planı bu şekilde elde ediliyor.

Banka, bu planları elde ederken, kendi içinde yaptığı eğitimlerin yanı sıra, bir de yüklenicilerle olan ilişkilerinden kaynaklanan eğitim var. Daha doğrusu, teknik şartnameler çerçevesinde dışarıdaki plancılar da bankanın plan yapma biçimine belirli katkılarda bulunuyor. Tersine de geçerli; yani banka da plancılara belli katkılarda bulunuyor. Teknik şartnameler yıllar içinde evrilerek bugünkü haline kadar geldi.

Bankada diğer bir önemli eğitim aracı, yapılan planların banka içindeki meslek adamlarının katılımıyla, artı yüklenicisinin de katılımıyla toplu bir görüşe açılması, yani bazı kararların kolokyumlarla belirlenmesi ve planların tartışılması.

Bankanın kendi iç eğitim seminerlerinden de bahsetmek gerekiyor. Bu eğitim seminerleri, artı bankanın bu teknik şartnameleri, kolokyumları, ihale yöntemleri, yönetim biçimleri, planların tartışılması, elde edilmesi; bunlar tamamen belirli bir sistematik içinde mekansal planların elde edilmesinde ciddi bir katkı sunmuştur.

Biraz önce, bir dönemde yabancıların katkısıyla yapılan planlardan bahsetmiştik. Mesela burada Mersin var. Mersin planı, yabancı bir plancı tarafından elde edilenlerden. 1962 yılında bankanın emaneten yaptığı Büyük Mandıra, Kırklareli imar planını görüyoruz. Biraz önce Başkan hocanın bahsettiği böyle hafif, tek kitlelerin konulduğu, ama tam uygulanmadığı bir plan biçimi. Bu tarz planlardan arşivlerde çok var. O dönemde kitle koyma mecburiyeti vardı zannedersem. Çünkü biz o dönemlere pek yetişemedik, daha sonra girdik.

Daha sonra yarışma dönemleri başlıyor. 1964 Konya imar planı yarışması. Bu, Yavuz Taşçı'nın planı.

Daha sonra bu tarz planlardan, yani elle çizilen, triline çizilen, rapidoyla çizilen, daktiloyla yazılan planlardan sayısal planlara doğru geliyoruz. 2004, ilk sayısal örneklerden Yatağan Muğla imar planı.

Daha sonra, banka, imar planının yanı sıra kentsel tasarım işlerini de ihale ediyor, kentsel tasarım çalışmaları da yapmaya başlıyor ve bizim öyle veya böyle bazı ortamlarda tam da benimsemediğimiz imar planı yaklaşımında belli bir ekol yaratıyor. Sonuçta bu noktalara kadar gelebiliyoruz.

İller Bankası dışında diğer kamu kurumlarında şehircilik eğitimine bir göz atarsak; daha önce, girişte söylediğim Nafia Vekaleti, İmar İskan Bakanlığı nazım plan bürolarının da bu eğitim alanında katkılarından bahsedebiliriz.

Burada oldukça ilginç bir şey var: Nafia Vekaleti, 1920 yılındaki ismi. Şu andaki ismi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, 1928'deki ismi. İmar ve İskan Bakanlığı, 1958'deki ismi. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 1983'teki ismi. Şu anda da, bildiğiniz gibi, 2011'den beri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Bakanlığın aslında bir dönem doğrudan eğitime katkısı var. Ben direkt buradaki metinden okuyacağım:

26 Mayıs 1934'te kabul edilen Nafia Vekaletinin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanununun 2. Maddesinde, "Nafia Vekaleti, icra vekillerine dahil bulunan bir vekilin emir ve idaresi altında, bir müsteşarlık, bir yüksek fen heyeti, bir teftiş heyeti, bir hususi kalem müdürlüğü ve nafia işlerinin üç idare desteği, iki umum müdürlük ve mülhak umum müdürlüklerine yardımcı üç müşavirlik ile altı müdürlük ve bir yüksek mühendis mektebi rektörlüğü ile bir nafia fen mektebi müdürlüğü tarafından idare olunur" hükmü yer alıyor.

Burada, baktığımız zaman, bir yüksek mühendis mektebi rektörlüğü; bu aslında önemli bir konu. 1928 yılında Yüksek Mühendis Mektebi adı altında kurulan eğitim birimi günümüzde İstanbul Teknik Üniversitesine dönüşüyor.

1936 tarihinde imzalanan 3074 sayılı Yasayla, Nafia Fen Mektebi kapatılarak, yerine Teknik Okul kuruluyor. Önceleri 2 yıllık fen memuru ve 4 yıllık mühendislik bölümleri olan bu Teknik Okul'un bugünkü adı Yıldız Teknik Üniversitesi. Her iki okul da 1941 yılına kadar Bakanlığa bağlı olarak öğretim vermişlerdir. Bu okullardan yetişen öğrenciler ülkenin imarında çalışmışlardır. Dolayısıyla, merkezi idare, Bakanlık, kendi meslek adamlarımızı yetiştirmek için bir dönem okul da kurmuştur.

Çok fazla uzatmak istemiyorum. Diğer kurumlarda da benzer çalışmalar var. Bunlardan öne çıkanlar; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı,

belediyeler, bazı diğer kamu kurumlarında da planlama eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar var, gerek meslek içi, gerekse meslek dışı.

Şimdi çok hızlı bir şekilde nazım plan bürolarının üretimlerine bir bakalım. Belki bunlar bizim yaş grubu ya da meslek adamlarının çoğunun bildiği planlar olabilir; ancak, öğrencilerin görmesinde fayda var.

İstanbul Nazım Plan Bürosu, metropoliten alan nazım planını üretiyor. Ankara Nazım Plan Bürosu, Ankara 1990 meşhur planını hazırlıyor. İzmir metropoliten alan nazım imar planı 1973'te yapıyor. Diğer taraftan, Samsun Nazım Plan Bürosu, ki Saffet Atik'in başkanlığını yaptığı bir nazım plan bürosudur. Dolayısıyla, nazım plan bürolarının hazırladığı bu planlar, alt ölçek planlara çerçeve olacak nitelikte, o dönemin planları. Bunlardan o dönemde 1/25000 ölçekte olanı var, 1/100000 olanı var, 1/50000 olanı var, farklı farklı ölçeklerde. Fakat 1/5000 ve 1/1000 alt ölçeklere inilmemiştir ya da bazıları tarafından inilmiştir. Mesela, Samsun bunlardan bir tanesidir. Samsun, alt ölçek planlara da inmiştir.

Biraz önce Başkan hocanın sunumunda da vardı; elle yapılan çizimler ve hatta bu eskizler, bu perspektifler bir dönem planların mütemmim cüzüydü. İller Bankası arşivini karıştırdığımız zaman göreceksiniz ki, planların ekinde bu tarz çalışmalar da vardır.

Tabii, Samsun zor bir planlama. Samsun Nazım Plan Bürosunda 1/1000 ölçeğe kadar inilerek sahil düzenlemeleri, kıyı düzenlemeleri yapıyor. Belirli kararlar getirilerek, kıyıdaki işgal tarzı düzenlemeler ortadan kaldırılmaya çalışılıyor. Nitekim, organize sanayi bölgesi de gerçekleşme durumunda olmuş.

Şöyle bir toparlarsak; kamu kesimi, Türk planlama sistemine ve şehircilik eğitimine önemli katkılarda bulunmuştur. Her şeyden önce, Türkiye'de planlama eğitimi başlamadan önce kamu kesimi bünyesinde planlama yapabilecek nitelikte ve yetenekte teknik personel yetişmesine önem verilmiştir. Bunda, biraz önce söylediğimiz gibi, başta İller Bankası geliyor. Tabii ki burada Bakanlık unutmamak lazım; Bakanlığın attığı temeller bugün Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi olarak karşımızda duruyor.

Planlama eğitimi verilmesinden sonra da meslek içi eğitim devam etmiş, hatta belirli dönemlerde planlama ekolleri yaratılmıştır. Kamu kesimi, olabildiğince dünya planlama yaklaşımını-sistemini yakından takip etmeye çalışmış, belirli planlama yaklaşımlarının Türk planlama sistemine girmesi için çaba sarf etmiştir. Türkiye'de ilk planlama eğitimi veren öğretim üyelerinin hemen tamamı yurtdışında planlama eğitimi almışlardır. Kamu kesiminin yeni planlama sistemini yakından takip ettiği söylenebilir. Bunlar, güncel olarak, stratejik planlama, mekansal stratejik planlama, bütünlük kıyı planlaması yaklaşımlarıdır.

Tabii, burada her zaman söylediğimiz ve beğenmediğimiz imar planına alternatif bir şeyi yerine koyamadığımız sürece meslek adamları olarak, bu toplantılarda, bu tartışmalarda çok fazla da bir yerlere gidemeyeceğimizi düşünüyorum. Yani beğenmediğimiz imar planının yerine mutlaka bir şeylerin konulması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda birtakım çabalar olabilir; ancak, bunların sürdürülerek ilerletilmesi ve hatta üniversitelerde eğitiminin verilmesi gerekiyor. Çünkü baktığımız zaman, bazı üniversitelerde salt imar planına yönelik bir eğitim verildiğini görüyoruz; onun ötesinde, planlamanın genel çerçevesi, genel ilkelerinin göz ardı edildiğini görüyoruz. Sonuçta bu ikisinin birleştirilmesi lazım. Yani ne sadece planlamada kuramsal bir çerçeve vermek, ne de sadece imar planı eğitimi vererek arkadaşlarımızın yanımıza gönderilmesi.

Mersin’de

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Nasıl Kuruldu?*

Prof. Dr. Tamer Gök

Mersin Üniversite, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Sunumda önce şehir ve planlama üzerine üç-beş laf ettikten sonra, Mersin’de şehir ve bölge planlama bölümünü kurarkenki tercihler ve vizyon neydi, birkaç laf da onun üzerine söyleyeceğim. Bu süreçte fırsatlar, olanaklar neydi, ne oldu; işin kısaca bir hikayesini anlatacağım ve şimdi gelinen noktaya değinip bitireceğim.

Şehir ve planlama diye konuştuğumuzda, bir defa, şehirden ne anlıyoruz biz; yani şehir nedir, nasıl oluşmuştur, şehrin morfolojisi, sosyolojisi, jeolojisi, felsefesi; bir şehir plancısının tüm bu süreci ve öğeleri bilen bir insan olması gerekiyor. Ama aynı zamanda planlayan olması gerekiyor. Ben, şehircilik ile şehir planlamayı ayrı kategorilere koymak istiyorum. Ruşen hocam buradaydı az önce. Biri urban studies, diğeri urban planing. Dolayısıyla, şehir planlama dediniz mi, işin ikinci boyutu planlamadır; bir şeyler yapmak lazım bu şehirde. Ve yine benim felsefem, eleştirmek için değil, değiştirmek için. Eleştireceksin tabii; ama değiştirmek için sen bu tahsili yapıyorsun ve o makamı işgal ediyorsun. Plancının görevi değiştirmektir. Neyi, nereye doğru; iyiye, güzele, doğruya doğru. Ve sonunda bir eylemi olacak. Bu eylemde ve planlamada mutlaka katılımcılar yer alacak; hem yöneticiler, hem hakkında planlama yapılan kesimler. Üstelik, planlama, arkadaşlarım gayet güzel anlattılar, bir mekanı ele almaya uygun ölçek olan 1/100000, biz biraz 1/100000’den başlamaya mecbur kalıyoruz; ama 1/25000 ve hatta daha sonra 1/5000, 1/1000, 1/500, 1/200’e kadar şehir plancısı inmek durumundadır, tasarımın da şehir planlamanın bir ana unsuru olduğunu göz önüne alarak.

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi’nde, Açılış Oturumu’nda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

Şehir ve bölge planlama bölümünde eğitim nasıl olacak? Bir defa, araştırmacı olmalı, sorgulayan olmalı, itiraz eden olmalı, problem çözen olmalı. Objeyi iyi tanıyan, yaşayan; yani sadece bilgisayarın başında, yeri görmeden, kuramlara, tekniklere göre, yöntemlere göre tasarlamak değil, o şehri hisseden bir insan, uzman olmalı. Bir mahalle, sokak ölçeğinden şehir bütününe, sanayisine kadar algılayan bir uzman olmalı. Tabii, uluslararası, evrensel boyut olan yabancı dil, ama mutlaka İngilizce bilgisi olan bir insan olmalı.

Peki, Mersin Mimarlık Fakültesini kurarken neydi tercihlerimiz? Ne olmasını istedik? Bir defa, acelem yoktu, acelemiz yoktu. Önce kadro, sonra eğitim. Sıradan bir şehir planlama bölümü kurma gibi bir şeyim de yoktu. Olmasın, yani rutin bir şehir ve bölge planlama bölümü olmasın. Her şeyi yapan olmak gibi bir kaygımız olmamalı. Neleri yapabileceğimizi, sınırlarımızı, haddimizi bilelim. Çokça, “Onu da yapalım, bunu da yapalım, şu şeyleri kuralım, bunları eğitelim, şunu da çalışalım.” Yok. Bunlar olmasın. Ne olsun, ne olmalı? Çevre ve Tasarım Fakültesi. Koyabilsem o ismi koyacaktım; ama o zaman yoktu, bundan 16-17 sene önce. Dolayısıyla, Mimarlık Fakültesi koyduk. İsim çok da önemli değil; içinde yaptığımız iş önemli.

Orijinal olmalı, interdisipliner olmalı, ortak olmalı, takım çalışması olmalı. Bunu da yapabildiğimi hissettim sonradan.

Yöresel olmalı. Mersin’in mimarlık fakültesi. Mersin’deki şehir ve bölge planlama bölümü Mersin’in izlerini taşımalı. Yani bir lokal, mahalli niteliği olmalı. O zaman, Mersin’i iyi tanımak lazım.

Ve yine uzman olmalı, konusunu çok iyi bilen ve yapabilen olmalı. Yani her şeyi yapan değil; her şeyi bilen, ama uzman olduğu alanı çok iyi yapabilen olmalı.

Kantite karşısında kalite, nitelik ön planda olmalı. Bu çok önemli. Ve tabii, benim baştan beri söylediğim, “Genç, dinamik akademisyenlerle başlayalım, önümüzde dinazor olmayacak.” Çocuklara baştan beri verdiğim sözdü bu benim.

Kentsel tasarım, ölçek ve iş olarak; bu bizim vurgumuzdu. Yine lokalın, yani Çukurova’nın, Güney Anadolu’nun... Çünkü o zaman kurduğumuzda, Ankara’nın güneyindeki tek mimarlık fakültesiydi, 1999 yılında.

Kültür mirasını ve tarihi önemseyen, kentsel korumayı odağına koyan ve bölgeye, mahalline hizmet eden, proje üreten. Yani şehirlerin yönetimine ve oradaki paydaşlara hizmet eden, proje üreten, topluma faydalı olan.

Neydi fırsatlarımız, olanaklarımız?

Beni tanıyanlar biliyordur, benim 20 senem ODTÜ’de geçti; bunun 6 senesi talebeliğimiz. Bu binadaki 52. yılım diye ben az önce hesapladım. 48 senedir de bu mesleğin içindeyiz. Daha sonra ODTÜ’de hocalık yaptım. Sonra, 84 sonunda

memleketime gittim. Benim memleketim, Mersin. Orada biraz da çiftçilik işlerimiz vardı, bağımız bahçemiz vardı. O arada Çukurova Üniversitesinde görev yaptım, Mimarlık Bölümünde. Bu birikim, ODTÜ’deki ve Çukurova Üniversitesindeki tecrübem benim için bir kazançtı; biraz sonra bunu kısaca göreceğiz. Mersin hemşerisiydim, bunun çok büyük faydasını, avantajını gördüm. Şehir beni tanıyordu, ben de şehri tanıyordum.

Akademik kariyerde geline nokta da bir doygunluk vardı. Ben, Çukurova Üniversitesinde 1998 yılında emeklilik planlarımı yapıyordum, profesör olmuştum, yapacağım başka bir sürü iş vardı, hem ticari olarak, hem de hobi olarak. Dolayısıyla, bir beklentim yoktu.

Diğer bir özellik; YÖK ve diğer üniversitelerle olan yüz yüze ilişkiler, değer ve hedef birlikteliği çok büyük bir avantajdı. YÖK’ün o zamanki Yürütme Kurulunda ve Genel Kurulunda ODTÜ’den dönem arkadaşlarımız vardı. Felsefe olarak, inanç olarak, vizyon olarak benzer ilkelerimiz, hedeflerimiz vardı. Mersin Üniversitesinin kuruluşundaki (1992 yılında kurulmuş) pozitif unsurlar, gelişmeler de benim yardımcım oldu.

Az önce dediğim gibi, Çukurova Üniversitesinde 5 sene de Mimarlık Bölümü başkanlığı yaptım.

Şunu da söyleyeyim: Mimarlık Bölümüne beni çağırdıklarında, “Ben şehir plancısıyım, Mimarlık Bölümünde benim hizmetim olmayabilir” dedim; “Olsun, gel” dediler. O kadar çaresiz durumdaydı ki 1991 yılında. Gittim. Ama ondan sonra, bizim 1964’lü yıllarda Christian Ebart ve o zamanki ODTÜ Mimarlık’taki eğitimin hem çevre, hem tasarım yönünden mimarlığı ve şehirciliği bir şemsiye altında toparlayan eğitim olmasının verdiği avantajla, Mimarlık Bölümünde ders de verdim ve 4 sene de Mimarlık Bölümü başkanlığı yaptım. Korkarak başladım, ama alkışlarla bitirdim.

Tam emekli olurken, dediler ki, “Gel, Mersin Üniversitesi yeni kuruldu, rektör yardımcılığı yap.” Ben dedim ki, “Mimarlık bölümü yok, şehir planlama bölümü yok.” “Gel, kur” dediler. Kanuna baktık, kanunda mimarlık fakültesi yok. Mühendislik fakültesinde de şehir ve bölge planlama bölümü kurmak olanaklı değil. Araştırdık, Bakanlar Kurulu kararnamesiyle üç yeni fakülte kurma imkanı vardı ve 1999 yılında Mimarlık Fakültesi kuruldu, üç bölümlü.

Neydi ilk hedefimiz; kadro, yani eğitim-öğretim yapacak gücü, teşkilatı kurmak. İki seçenek vardı önümde; toplama; Türkiye’de çok sıkça yapılan bir uygulama. Kötülemek için söylemiyorum; ama seçeneği, alternatifi olan kökten yetiştirmeye göre bence çok tercih edilecek bir şey değil. Ama seçerek, yöneterek ve yönlendirerek eleman seçimini ve yetiştirmeyi hedefledim.

Araştırma görevlisi almak, yetiştirmenin ilk adımı. Kadro ilanı. İki bölüm için, Mimarlık Bölümü ve Şehir ve Bölge Planlama için araştırma görevlisi kadrosu için ilan verdik 1999 yılı sonunda. Başvurular geldi, jürileri kurduk; ama müracaatları inceledik, moralim bozuldu. Mersin ve civarında bürosu çok iş yapmayan mimarlar ile şehirciler başvuruyor. Annesiyle beraber gelen hanım kızlarımız var, “Benim kızım öğretim üyesi olmak üzere tahsilini yaptı” diye. Yerel baskılar falan. Ama acelemiz yok, öğrencimiz yok; sonuçta sınavda başarılı kimse olmadı. Ne yapacağız? Alınan eleman, seçim kriterleri çok önemli. Bunları alt alta yazdık; aranan niteliği ifade etmek, istenen özelliği bulabilmek. Tabii, bir başka model, yağ lekeli modeli diye tarif ediyorum ben veyahut da ekonomide bir Gresham kanunu vardır, “Kötü para iyi parayı kovar”, onun bir başka ifadesi de, onu Cevat ağabey bir ara bana söyledi, “İyi eleman iyi elemanı çeker.” Çok dikkat ettim buna. İyi eleman bulmak için de kaynağına gitmek lazım. Bunun kaynağı nedir; iyi eğitim veren okullar.

Yüksek Öğretim Kanununun 35. Maddesi, öğretim üyesi yetiştirme programına uygun bir maddeydi. İki seçenek vardı; Mersin Üniversitesinde araştırma görevlisi kadrosuna atama yapıp, lisansüstü eğitim için yetkin okullara görevlendirmek. Ama bunun için neydi yapılan iş; çantamı alıp, Ankara’ya, İstanbul’a geliyordum, master derslerini, stüdyolarını geziyordum, İstanbul Teknik Üniversitesi’ne gidiyordum, hocalarla konuşuyordum. Tabii, buradaki hocalarla, bölüm başkanıyla tanışıp arkadaş olmanın olağanüstü faydalarını, katkılarını gördüm. Burada aday bulunca, diyordum ki, “Gelin, Mersin’de sizi Ar-Gör kadrosuna atayalım.” Mesela, Tolga burada, sıra başında oturuyor; Tolga ve Yasemin ilk girenlerden. Fikret da burada. Onları orada atadık, ama burada master yapıyorlardı. Ondan sonra kadrosunu 35. Madde hükmüne göre üniversite rektörlüğünden YÖK’e, YÖK’ten ODTÜ’ye transfer ettik; bizim nam ve hesabımıza burada master’ı bitirdiler, doktora geçtiler.

Sonra baktım, bu iş zor oluyor, biraz da şey oluyor; YÖK’teki, YÖK Başkanı’nı, Başkan Vekilini falan da... İsmail Tosun, Kimya Mühendisliği’nde hoca, herhalde hâlâ orada, kendisini şükranla anıyorum, o büyük katkıda bulundu. Kemal Gürüz’ün çok büyük faydası oldu, inandı bana. Kadroyu boş olarak, aynen böyle boş poşetle gelmek gibi, kadroyu getiriyordum burada, ilan veriyorduk panoya ve dolaşıyorduk. Zaten baştan iki-üç tane bu işin çok iyi adamını bulunca, bunlar gidiyor, stüdyoda arkadaşlarına anlatıyorlar, onlar duyuyor, bir süre onlar inceliyor falan. Kadroyu boş olarak buralara getirdim, burada yürüyüp kurduk ve atamasını yaptık. Baykan da onun faillerinden biridir, o sürecin.

35. Madde görevlendirmelerinde ODTÜ ve YÖK’te problem çıkmadı. İTÜ’de, elemanı buldum, kadroyu boş olarak oraya gönderdim, İTÜ’nün Personel Daire Başkanlığı ve Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü sistemi kavrayamadı, 1 sene

Mersin’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Nasıl Kuruldu?

atamasını yapmadı, maaş almadı arkadaşımız. Bizde Mimarlık’taki araştırma görevlisi ataması vardı; 1 sene kadro orada boş durdu, o kızcağız da maaş alamadı. Sonunda ittir kaktır YÖK’ten falan telefon ettirdik, bir şekilde anlattık. İyi para iyi parayı çeker, iyi eleman da iyi elemanı çeker. Yani Fikret de, Tolga da, Allah razı olsun, onların çok yardımcıları oldu. Geldi, böyle, “Hocam, bir arkadaş var, gelmek istiyor” dedi. “İyi birisi mi?” dedim; “Hocam, iyi birisi” dedi. “Baykan’a sorarım” dedim. Gittim, Baykan’a sordum. Gittim, dekanlığa sordum, hocalarına sordum, tahkikatı yaptım. Ve şuna hep dikkat ettim: Daima benden daha kaliteli elemanları oraya temin etmeye uğraşım.

Bir süre sonra, elimde çanta gezerken, bana laf atmaya başladılar; “Kelle avcısı, geliyor” dediler. Ama iyi bir hava yarattık. Ve takip de ettim. Aldığı dersleri izledim, tez konularını ortak belirleyelim dedik, master tezlerine kadar müdahil oldum, birilerine katıldım. Aidiyet duygusunun oluşması için Mersin’de dönem toplantıları yapıyorduk; hepsini topluyordum, İstanbul’dan, Ankara’dan geliyorlardı, senede iki defa, üç defa; kongrelere orada görevlendiriyorduk, Ankara’da, İstanbul’da buluşuyorduk. Ekip olabilmenin bir gereği de aile olabilmek, aidiyet duygusunun gelişmesi.

Yurtdışında eğitime teşvik ettik. Kısa vadeli gittiler. Ortak programlar vardı. Kendi temin ettikleri burslarla buradan Amerika’ya doktora giden arkadaşlarımız vardı ve sonra onlar döndüler. Kayıplar, fireler olmadı mı? Oldu. Ama onu zaten tahmin ediyordum ben. Bazı arkadaşlar kariyerdan vazgeçtiler, başka meslek alanlarına gittiler. Amerika’da cazip teklif alanları kaybettik, iki-üç tane, çok cici insanlardı. Bir de eş durumundan, Ankara’da, İstanbul’da evlenen birkaç arkadaşımız oldu, onları kaybettik. Bir tanesi erkekti, üç-dört tanesi de hanımdı. Onlara da yapacak bir şey yok, aile kutsal bir kurumdur.

Tabii, bu uygulama, enteresandır, bir süre sonra model yarattı. ÖYP programı buradan kaynaklanmıştır. ODTÜ bunu çıkarmıştır, ODTÜ Senatosunda aylarca bu tartışılmıştır. Fatoş Yarman vardı, Fatoş hoca, anlatmıştır falan. İtiraz etmişlerdir; o da demiştir ki, “Yahu, Tamer Gök, Mersin Üniversitesinde yaptı bunu.” Tamer Gök modeli olarak bir süre sonra bu diğer üniversitelere de yaygınlaştı, İTÜ de ÖYP programını yaygınlaştırdı.

Peki, nereye geldik?

Mersin Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü kuruluşundan 12 sene sonra öğrenci almıştır ve 16 sene sonra mezun vermiştir. İlk mezununu geçen sene verdi. Yani 300-400 şehir plancısı mezun etmemiş olduk. Bu bir kayıp mı? Bence değil. Ama şimdi mezun ettiğimiz öğrencilerin şu an itibarıyla bölümde... Bakın, başladığımızda araştırma görevlisi, master yapan arkadaşlarımız var; 16 sene olmuş, 2 doçent, 6 yardımcı doçent, 1 öğretim görevlisi kadro bekliyor yeni, 2

araştırma görevlisi, 1 uzman var. “ÖYP ile başka üniversitelere eleman yetiştiriyorsun hocam” dediler; “Haydi hayırlısı” dedik.

Vizyon ve hedeflere ulaştık. Uzmanlık alanları yarattık. Her işi yapan insan olmadık. Kentsel tasarım, yörenin ihtiyacı olan kentsel koruma konusunda uzmanlık alanları yarattık. Önden hiçbir zaman dinozor koymadım; çünkü onun ne kadar yanlış ve tehlikeli olduğunu Çukurova Üniversitesinde görmüştüm. Güçlükler çektik, sıkıntılar çektik; ama o bölümün üyeleri fakültenin liderleri oluyor arkadaşlar. 2 seneye kadar profesör olacaklar ve dekanı olacaklar o fakültenin, artık son 2 senede başlarına bir kaza gelmezse. Ve proje yapıyorlar, uygulama yapıyorlar. Bu da hedeflerimden bir tanesiydi; hem yöreye hizmet eden ve hem de ulusal düzeyde projeler.

Neler olmadı? Malzeme laboratuvarı kurmaya çok niyetim vardı, kuramadık onu. Araştırma merkezlerini kurduk, ama bunlar efektif olmadı.

Bakın, rahmetli Raci Bademli olmasa, Melih Ersoy olmasa, Cevat ağabey olmasa, Emre Mardan olmasa -rahmetle anıyorum o güzel arkadaşımı- bunlar olmasa; İstanbul Teknik Üniversitesindeki hocaların bana, yaptığımız işe ve orada mastır-doktora yapan insanlara inançları olmasa, onların özverili şeyleri olmasa bu iş olmazdı.

Mimarlık Fakültesi binası bitti. Vali Bey ve Büyükşehir Belediye Başkanıyla birlikte binanın açılışını yaşamak gibi güzel bir mutluluğu da bundan 4 sene önce yaşadık.

Ve şimdi ben emekli oldum; akşam yattığımda başımı yastığa huzurla koyuyorum, 15-16 senelik bir misyonun başarıyla sona erdiği inancındayım.

Şehir Plancıları Odası'nın Şehircilik Eğitimine Katkıları ve Öğrenci Etkinlikleri

Emre Sevim

TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara Şube Yönetim Kurulu Başkanı

Kamu kurumu niteliğinde bir meslek örgütü olarak faaliyetlerini sürdüren Şehir Plancıları Odası'nın kuşkusuz ki iki önemli faaliyet alanı geleceğin meslektaşları olan öğrencilere yönelik gerçekleştirdiği etkinlikler ve yine öğrencilere ve meslektaşlara yönelik yürüttüğü eğitim faaliyetleridir.

Eğitim faaliyeti açısından Odayı akademi ile piyasa arasında bir yere koymak doğru olacaktır. Oda, akademide eğitim alan meslektaşlarını yürüttüğü eğitimlerle piyasaya yönelik tabir yerindeyse evirirken bir taraftan da akademinin işleme ve geliştirmesi için piyasadan bilgi süzer. Bu ara alanı doldurma gayreti içinde bulunan Şehir Plancıları Odası'nın eğitime sunduğu katkı alanlarını altı ana başlık altında tartışabiliriz.

1. Oda

Bilindiği üzere Meslek Odamızın temel görevlerinden birisi kamu adına kamu kurumlarını denetlemektir. Bu denetleme elbette ki meslek alanımızda yürütülen faaliyetlere ilişkindir. Bu faaliyet yürütülürken doğrudan amaç eğitim faaliyetine yönelik çıktılar elde etmek olmasa da meslektaşların ve öğrencilerin faydalanabileceği eğitim doneleri elde edilmektedir.

Mesleğimizle ilgili kamu kurumlarınca yürütülen mevzuat çalışmaları çalışma henüz nihayetine erdirilmeden Odamızdan görüş sorulması yahut mevzuat oluştuktan sonra yargı sürecine taşınması gibi araçlarla Odamız gündeminde yer bulmaktadır. Bu mevzuat çalışmalarına ilişkin yapılan Danışma Kurulları ve oluşturulan görüş metinleri mevzuata ilişkin meslektaşlarımızın ve öğrencilerimizin detaylı bir şekilde bilgilenmelerini sağlamaktadır.

Diğer taraftan Odamızın en önemli faaliyetlerinden birisi bilgilendirme açıklamaları ve raporlamalar. Meslek alanımıza ilişkin yürütülen her konuyu takip eden ve gerektiği noktada yargı süreçleri ve toplumsal muhalefet süreçlerine dahiliyetle bu konulara müdahil olan Odamız, çoklukla kentlerimizden yürütülen faaliyetlere ilişkin bilgilendirme açıklamaları ve raporlar yayımlamaktadır. Bu yayımlar kendi başlarına eğitici metinler olmalarının yanı sıra akademinin çalışabilmesi için pratikte yürütülen işlere ilişkin yol gösterici bir misyon edinmektedir. Bu metinlerde işlenen konular kimi zaman akademisyenler eliyle bilimsel zemine çekilerek detaylandırılmakta ve işlenmektedir.

2. Yayın Faaliyetleri

Meslek Odamızın eğitim alanına sunduğu en önemli katkılardan birisi de Odamız bünyesinde yürütülen yayım faaliyetleridir. Her ne kadar son yıllarda popüler bir hal alsada ülkemizde meslek alanımıza ilişkin yürütülen yayımcılık faaliyetleri kısırdır bu kısırlığın sadece Meslek Odamızın yayım faaliyetleriyle aşılabilmesi pek mümkün olmamakla birlikte Odamızın bu alanda yürüttüğü işler değerlidir.

“Planlama Dergisi” Odamız tarafından düzenli olarak basılan, meslek alanımıza ilişkin önemli bir yayımdır. Bu yayım sayesinde meslektaşlarımız ve üyelerimiz

meslek alanımıza ilişkin güncel akademik tartışmaları takip edebilmektedirler. Diğer taraftan akademisyenler için de akademik çalışmalarını paylaşabilecekleri indeksli bir yayımdır.

Meslek Odamızın diğer bir düzenli yayını "Haber Bülteni"dir bu bülten yukarıda sözünü ettiğimiz bilgilendirme açıklamaları ve raporları içermesinin yanı sıra her defasında belli bir tema üzerinde yoğunlaşmakta ve bu tema üzerine yarı akademik ve akademik yazınlar içermektedir.

Düzenli yayımlar dışında Odamızın yürüttüğü kitap çalışmaları da bulunmaktadır. Bu kitaplar zaman zaman derleme yayımlar olmakla birlikte zaman zaman da bir veya birkaç akademisyenin bütüncül çalışmalarını içeren yayımlar olabilmektedir.

3. Kolokyumlar, Sempozyumlar, Paneller

Meslek Odamızın diğer bir önemli eğitim faaliyeti yürüttüğü akademik nitelikli oturumlardır. Bu oturumlar tıpkı yayımlar gibi düzenli veya düzensiz bir şekilde kendilerine yer bulmaktadırlar.

Rutin olarak her sene 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kapsamında düzenlenen Kolokyumlar, Meslek Odamız tarafından yürütülen akademik oturumlar içeren en

köklü etkinliktir. Bu etkinlik çerçevesinde genellikle üç gün boyunca ülkemizin onlarca üniversitesinden ve kurumlarından akademisyenler o sene içinde meslek alanımıza, kentlerimize, bölgelerimize ilişkin ne tartışılıyorsa o tartışmaları derinleştirme fırsatı bulmaktadırlar. Yine meslektaşlarımız ve öğrencilerimiz de o sene içine meslek alanımıza, kentlerimize, bölgelerimize ilişkin ne tartışılıyorsa bu tartışmalar hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler.

8 KASIM
DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ 38. KOLOKYUMU

Kentlerin Geleceği

İstanbul
Teknik Üniversitesi
Taşkışla Kampüsü

İTÜ

Etkinlik Sekreteryası
TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi
Cihannüma Mah. Akdoğan Sk. No:30 D: 6-7 Beşiktaş / İstanbul
Tel:0212 273 43 67 / 0212 288 99 60 - Fax: 0212 272 91 19
e-mail: spolistambul@spo.org.tr - Web: www.spolist.org

TMMOB
ŞEHİR
PLANCILARI
ODASI

Kolokyumların dışında Meslek Odamız zaman zaman meslek alanımıza ve kentlerimize ilişkin sempozyumlar ve paneller düzenlemektedir. Bu sempozyum ve panellerin en önemli katkıları disiplinler arası olmasıyla övündüğümüz meslek alanımızın tali gündemlerini tartışmaya açma gayreti göstermeleridir.

Meslek Odamız tarafından düzenlenen bu akademik oturumların çıktıları yine yayım haline getirilmekte ve bir üst başlıkta sunulan katkıya dahil olmaktadır.

KONUT PANELİ

21-22 Şubat 2015
TED Üniversitesi Ahmet Ersan Konferans Salonu

21 Şubat 2015
I. Oturum: **KONUT VE MEKANI, KONUT SORUNLARI** Oturum Başkanı: Doç. Dr. Savaş Zoller Şahin
Saat: 10.30 - 12.00
Ütopya, Kent ve Konut Doç. Dr. Bahar Gedikli
Siyasal İktisat Perspektifinden Türkiye'de Konut Sorununa Bakmak Doç. Dr. H. Tanrı Şengül
Türkiye'de Değişen Konut Politikaları: Kiralık ve Ev Sahibi Sektörleri Yrd. Doç. Dr. Pelin Sarıoğlu Erdoğan

II. Oturum: **KONUT POLİTİKALARI, KONUT ÜRETİM VE TÜKETİM BİÇİMLERİ** Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Yücel Can Severcan
Saat: 12.15 - 13.45
Konut Üretim ve Tüketiminde Medyanın Yeni Rolü Arş. Gör. Deniz Kamyon
Türkiye'de Konut Finansmanı Prof. Dr. Ali Türel
İnşaatçı Dayalı Ekonomik Büyüme Modelinin Konut ve Kentsel Büyüme Üzerindeki Etkileri: Ankara Örneği Doç. Dr. Osman Balaban

III. Oturum: **ANKARADA KONUT & ANKARADAKİ KONUT ALANLARI BİÇİMLERİ -1** Oturum Başkanı: Dr. Burak Büyükcivelek
Saat: 14.30 - 16.30
Bir İşçi Kooperatifi Konut Modeli olarak 100. Yıl İşçi Blokları Mahallesi E. Altun Karaoğaç
Tasarlanan, Dönüşen, Yaş Olanın: 1935'den 2015'e Bahçelievler Konut Kooperatifinin Hikayesi Arş. Gör. Nazlı Songülen
Dönüşen değer algısı; Sarıoğlu Mahallesi Doç. Dr. Demet Erol

22 Şubat 2015
I. Oturum: **KONUT ALANLARINDA MÜDAHALE, MÜCADELE VE ÖRGÜTLENME** Oturum Başkanı: Arş. Gör. N. Oya Memlük
Saat: 10.30 - 12.30
Kentsel Dönüşüm ve Toplumsal Etkileri Prof. Dr. Nil Uzun
Piyasalaştırmadan Finansallaşmaya Kentsel Dönüşüm Arş. Gör. Mahir Yılmaz
Dönüşen Kentsel Dönüşüm: İktidar ve Mücadele Alanı Stratejileri Arş. Gör. Uluk Payraz ve Arş. Gör. Ceren G. Yaşar
Ankara'da Barınma Hakkı Mücadeleleri Candaş Türkyılmaz
Sarıoğlu Mahallesindeki Yasal Süreç Av. Asım Özcan

II. Oturum: **ANKARADA KONUT & ANKARADAKİ KONUT ALANLARI BİÇİMLERİ -2** Oturum Başkanı: Arş. Gör. Duygu Çiğdem
Saat: 13.30 - 16.00
Ankara'da Modern Dönem Konutlar: Üretim Yöntemleri /Biçimlenme Kararları Doç. Dr. Nuray Bayraktar
Konut Üretiminde Açıklık ve Stok Başlık Örnekler: Alınış ve Yenimahalle Örnekleri Yrd. Doç. Dr. Burcu Özdemir Sarı
Planlama ve Tasarım Denetimi Bağlamında Ankara'da Konut Dokusu Morfolojisi Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalkışan

4. Atölyeler, Geziler

Meslek Odamız tarafından yürütülen diğer bir faaliyet atölye çalışmaları ve gezilerdir. Bu çalışmalar özellikle öğrencilerimize yönelik olmakla birlikte meslektaşlarımızda zaman zaman bu çalışmalara dahil olmakta ve çalışmalardan faydalanmaktadırlar.

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
Ankara Şubesi

Bisiklet Atölyesi Toplanıyor!

Sunum:
Erhan Öncü *Ulaşım Plancısı*
Senem Çeyiz *Ankara Bisikletliler Ortak Platformu*

11 Mayıs 2016 Çarşamba Saat 18.30
Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi
M. Kemal Sarp Salonu
Atatürk Bulvarı 219/8

Çeşitli disiplinlerden hocalarımızın kolaylaştırıcılığında yürütülen gezi faaliyetleriyle mekanı yerinde tartışma, hissetme imkanı bulunurken atölye faaliyetlerinde ise yine hocalarımızın kolaylaştırıcılığında bir konuyu tartışma ve o konu hakkında ürün üretme şansı yakalanmaktadır.

Ankara
Hafta
Sonu
Gezileri
#6
ULUS
16 Ekim 2016 Pazar
Buluşma
TMMOB Şehir Plancıları Odası
Atatürk Bulvarı No:219
Saat: 10.00

Kolaylaştırıcılar
Prof. Dr. Mehmet Tunçer
Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama
Prof. Dr. Musa Kadioğlu
Ankara Üniversitesi Arkeoloji

Katılımla ilgili sorular için: Çiğdem Katilim Danışmanlığı 13 Ekim 2016 Perşembe günü mesai bitimine kadar: 0312 418 6143 (no.lu telefondan veya spoan@spodp.org.tr altından ulaşılabilir).

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
Ankara Şubesi

5. Kurslar, Meslek İçi Eğitim ve Seminer Merkezi

GIS KURSU
8-9-15 Ekim 2016

Eğitim: Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS/GIS) konusunda temel teorik eğitimlerle birlikte, yazılım ortamında uygulamalı çalışmalar kapsamaktadır. Eğitim kapsamında CBS/GIS kavramı ve teknolojisini, coğrafi mekana ait tüm verilerin coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla bilgisayar ortamında depolanması, güncellenmesi, yönetilmesi, 2 ve 3 boyutlu görselleştirilmesi, modellenerek analizi yapılması gibi işlemler uygulamaları ile birlikte gerçekleştirilecektir. Uygulamalar ArcGIS programı kullanılarak gerçekleştirilecektir.

Üye : 400 TL Kayıt ve Bilgi İçin:
Öğrenci / İşsiz Üye: 200 TL Şehir Plancıları Odası Ankara Şube
Diğer: 750 TL 0312 418 61 43
Son Ödeme Tarihi: 30 Eylül 2016 spoan@spodp.org.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
Ankara Şubesi

Meslek Odamızda özellikle GIS, NetCad gibi bilgisayar tabanlı programlara ilişkin kurs faaliyetleri yürütülmektedir fakat özellikle son yıllarda yetersiz kadrolarla açılan üniversiteler ve uygulamaların sürekli değişmesi üzerine Meslek Odamıza doğrudan eğitim faaliyetlerini geliştirmesi üzerine talepler gelmiş ve 2016 Genel Kurulu'nda Odamız bünyesinde bir Meslek İçi Eğitim ve Seminer Merkezi (MİSEM) kurulması kararı alınmıştır. Bu Merkez sayesinde Odamızın doğrudan eğitim faaliyetleri daha örgütlü bir hal alma şansını yakalamış ve piyasanın ve meslektaşlarımızın talepleri doğrultusunda eğitim seminerleri düzenlenmesi fırsatı doğmuştur.

6. Yaz Kampları

İlki 2012 yılında düzenlenen Planlama Öğrencileri Yaz Eğitim kampı, o tarihten bu güne gelişerek devam etmektedir. Kamplara ülkemizde planlama eğitimi veren bütün üniversitelerden 70-80 civarında öğrencimiz katılmaktadır. Bu kamplar sayesinde en başta farklı üniversitelerde farklı eğitimler alan öğrenciler birbirleriyle fikir alışverişinde bulunma şansı yakalamaktadırlar.

Yaklaşık bir hafta süren kampta gelecekteki meslektaşlarımıza yönelik seminerler yürütülmektedir. Bu seminerler sayesinde öğrencilerimiz hem mesleğimizin farklı disiplinleri hakkında bilgi sahibi olabilmekte hem de farklı üniversitelerden hocalarla bulaşabilmektedirler.

Son iki yaz kampı programı içerisinde “Tasarım Atölyesi” yürütülerek bu atölye sayesinde öğrencilerimiz stüdyolarda yürüttükleri eğitim faaliyetinin bir benzerini daha ütopyik bir çerçevede yürütmek imkanı buldular.

Elbette ki Şehir Plancıları Odası tarafından yürütülen bu eğitim faaliyetleri daha detaylı işlenebilir burada yapılmaya çalışılan bu faaliyetleri özetlemekten ibarettir. Meslek Odamızın bulunduğu konum itibarıyla bu faaliyetleri artırması, güçlendirmesi ve daha çok kişilere bu faaliyetler aracılığıyla ulaşması mesleğimizin, örgütümüzün ve kentlerimizin faydasına olacaktır.

1. OTURUM - 7 KASIM 2016
“40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları”
Oturum Başkanı: Orhan Sarıaltun

Prof. Dr. Mehmet Çubuk
Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi Eski Başkanı

Selman Ergüden
TMMOB Şehir Plancıları Odası 6. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

Necati Uyar
TMMOB Şehir Plancıları Odası 19. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

*Dünya Şehircilik Günü Kolokyum Buluşmaları'nın
40 Yıllık Mirasında Şehirciliğin İzini Sürmek*
Öğr. Gör. Özge Gürbüz
Akif Burak Atlar
TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube Sekreteri

Prof. Dr. Mehmet Çubuk*

Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi Eski Başkanı

Öncelikle, değerli izleyenlerin ve şehirciliğe gönül verenlerin Dünya Şehircilik Günü'nü kutlayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Biraz uzun bir konuşma olacak; çünkü 40 yılın gerçekten öykülendirilmesi pek o kadar kolay değil. Belki de bu konuda söz söyleyen son kişi olabilirim; bundan sonrasını tabii ki bilemiyorum.

Dünya Şehircilik Günü, 67 yıl önce 1949 yılında Arjantin'de, Buenos Aires Üniversitesinde, Prof. Carlos Maria della Paolera tarafından düşünülmüş, onun yorumuyla ortaya çıkmıştır. Şehirciliğin özel olarak tanımlandığı, uluslararası bir anma günüdür. Başlangıçta 4 kıtada, 30 ülkede anma organizasyonları yapılmaya başlanmış; giderek bu sayı, benim bildiğim, 55'e kadar çıkmıştır. Fakat bugün bu sayı yine ilk söylediğim rakam civarındadır. Günümüzde yaklaşık 30-35 civarında ülke Dünya Şehircilik Günü'nü 8 Kasım tarihinde anmakta, eylemler düzenlemektedir.

Türkiye, Buenos Aires'teki ilk anma tarihinden 15 yıl sonra temsilcilik olarak ve bunu takip eden 13 yıl sonra da Türkiye Daimi Komitesi olarak, yani 27 yıl sonra Dünya Şehircilik Günü'nü anmaya başlamıştır.

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü, şehirciliği uluslararası ortamda anma günü olarak kabul edilmiştir. Dünya Mimarlık Günü gibi değildir; yani Birleşmiş Milletler örgütünün kabul ve ilan ettiği, takvim oluşturduğu bir gün değildir. Bu, uluslararası ortamda şehirciliği anmak için tanımlanmış ve birçok ülke tarafından da benimsenmiş ya da benimsenerek kabul edilmiş özel bir anma günüdür. Bunu burada bir kere daha belirtmek isterim. Anmanın amacı, her ülkede şehircilik alanında sorumluluk taşıyan eğitimcilerin, meslek adamlarının ve halkın bir araya gelerek, toplumun gelişmesine dönük bir hareket yaratılması, bir eylem oluşturulmasıdır.

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları" temalı 1. Oturumu'nda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Günün tanımlayıcısı, biraz önce andığım Prof. Carlos Maria della Paolera, Arjantin’de mühendis eğitimi almış ve bu eğitimden sonra da Fransa’ya gelmiş, Fransa’da o dönem Avrupa’nın en eski-köklü şehircilik eğitim kurumu olan Paris Sorbonne Üniversitesi Şehircilik Enstitüsünde 1923-1928 yılları arasında eğitim görmüştür. Enstitünün o dönemde kurucularından, kütüphaneci, kent tarihçisi ve Fransız şehirciliğinin öncüsü olan Marcel Poete’in tez yönetiminde tezini hazırlayarak bitirmiş ve Arjantin’e dönmüştür.

Della Paolera’nın Paris’te olduğu dönemlerde, Avrupa’da Le Corbusier, 1923 yılında örneğin 3 milyonluk çağdaş kent tasarımını yapmış; 1924 yılında, sürrealistler, modernite kentini değil, anılarda var olan bir kenti savunmuşlardır. Bu dönemde, 1926’da örneğin Kuzey Amerika’da da zoning kavramı ve aynı zamanda geleceğin kenti projeleri ve gökdelen mimarisi konuları tartışılmaya başlanmıştır.

Şehircilik alanında önemli hareketlerin olduğu bu dönemde, modern şehirciliğin doğmasının ilk adımları olan hareketin etkisinde olan genç Della Paolera, ülkesine döndükten 1 yıl sonra, 1929 yılında ilk defa bir üniversitede, Rosario Üniversitesinde, ama 1933 yılında da Buenos Aires Üniversitesinde Bilimler Fakültesinde şehircilik kürsülerini kurmuş ve yönetmiştir. Aynı zamanda, Carlos Maria della Paolera, Buenos Aires metropolünün planlama sorumluluğunu da o dönemde üstlenmiştir.

Uzun görev süresinde, metropolde ortaya çıkan kaotik şehirciliğin yarattığı sorunlar karşısında, birlikte hareket ettiği çalışma arkadaşlarıyla bir ortak tavır oluşturmuşlardır. Bu çerçevede, 1940’lı yılların sonlarında, ilgili kurumları, üniversiteleri, enstitüleri, meslek odalarını ve diğer serbest meslek gruplarını bir araya getirerek, adeta bir şehircilik seferberliği ilan etmişlerdir.

Öncüsü olduğu bu hareketin içinde, mücadele arkadaşlarıyla ortak noktada, merkezi ve yerel yöneticilerin ya da yönetimlerin, sorumluluk taşıyan kişilerin ve icraatları yapacak olan kişilerin bu icraatları için bir çağrı üzerinde durmuşlardır, dolayısıyla bir düşünce günü oluşturmuşlardır. Bu fikri Paris’teyken iyi ilişkiler kurduğu meslektaş ve dönem arkadaşı Jean Ruage’yle de, ama aynı zamanda başka ülkelerdeki meslektaşlarıyla da paylaşmış, destek almıştır. Böylece, 1949 yılında, uluslararası nitelikte bir çağrı platformu oluşturularak, yaşamın organizasyonu üzerine gözlemlerin, deneyimlerin ortaya konulmasını ve aynı zamanda güncel şehircilik sorunlarına da dikkat çekilmesini hedeflemişlerdir.

Bu hareketin uluslararası ortamda ve diğer ülkelerde de eşzamanlı, yani senkronize biçimde başlatılabilmesi için, 8 Kasım tarihini belirlemişlerdir.

İyi yaşamak için iyi düzenleme yapmak gerektiği iddiasıyla, şehirciliği tanıtarak, yaşanabilir bir çevre yaratılmasını hedeflemişlerdir.

Della Paolera'nın üstlendiği bu durumu, Jean Ruage, 1976 yılında, "Paolera'nın Girişimi Her Zaman Güncel midir?" başlıklı bir yazısında şöyle anlatmıştır:

"Her yıl 8 Kasım'da ülkelerde yapılan ulusal yıllık toplanmalar, şehircilerin elde ettikleri deneyimlerin geniş bir alan oluşturacak şekilde bilgi platformuna aktarmaları içindir. Onun istediği, dünyada ve her yerde şehircilik düşüncesinin açıklığı kavuşturulması ve bilinçlenmenin kışkırtılmasıdır. Bu alanda moral ve siyasal sorumluluk taşıyan herkesle diyalog kurarak, yerleşmelerin beşerileştirilmesi düşünülmüştür. Onun için, ulusal ölçekte yıllık toplanmaların yanında, dünyada her ülkede aynı anda, aynı günde olması, bu güne evrensel bir karakter kazandırmıştır."

O, bu günü önerirken, aslında şehirciliğin herkesin ve her kesimin hissetmesi gereken bir sorumluluk alanı olduğunu yaymayı hedeflemiştir. Bunun tanıtılması için 8 Kasım gününü belirlemiştir.

Daha 1934 yılında düşünmeye başladığı, yaşamsal gereklilik olarak kabul ettiği hava, su, yeşil ve güneşi sembol olarak kullanmıştır. Le Corbusier'nin kuramlarının etkisinde kalarak, bu sembolleşmenin yaşamsal öğelerini, yeryüzü yeşil renkte, su-hava mavi renkte, güneş de sarı renk olarak tasarımını yapmıştır. Bu üçlemenin tasarımında, mavi ve yeşil renklerin birleşiminde ortaya çıkan yatay çizgi üzerinde yuvarlak ve sarı renkte güneşi yerleştirmiştir. Böylece, Dünya Şehircilik Günü arması diyebiliriz, bayrağı diyebiliriz yahut da flaması diyebiliriz, ortaya çıkmıştır.

Günümüzde de bu üçleme, küresel bir bakışla, kent planlamada, bölgelerin ve kentlerin planlanmasında, sürdürülebilir yaşam alanları tanımlanmasında da bir araç gibi yorumlanabilmiştir.

Dünya Şehircilik Günü anmaları, belirlenen hedeflerin tanıtılması ve yaşam alanlarında gözlemler, saptamalar ve deneyimlerin paylaşılması ve sorumluluk taşıyan kurum, kuruluş ve kişilerin o yıl içinde yaptıkları icraatların muhasebesinin yapılması fırsatını yaratmıştır.

Carlos Maria della Paolera, düşünme günü olarak 8 Kasımı belirledikten sonra, çalışma grubuyla, bu hareket içinde diğer meslek faaliyetleri olarak, aynı zamanda makaleler yazarak, radyo konuşmaları yaparak, şehirciliği anlatan konferanslar, toplantılar ve seminerler düzenleyerek, tartışma platformları oluşturmuşlardır. Bu eylemlerini sergilerle de desteklemiştir. Böylece şehircilik sorunlarıyla ilgili etkili bir propaganda ortamı yaratılmıştır. Bu düşünme gününün diğer ülkelerde paylaşılması için, Dünya Şehircilik Günü'nün belirlenen hedefleri ve amacını paylaşan ülkelerde temsilcilikler oluşturulmuştur. Uygun koşullar doğduğunda da bu kez ulusal daimi komiteler kurulmuştur. Belirlenen esaslara göre, her yıl 8 Kasım'da, ulusal ve uluslararası olmak üzere iki düzeyde anma yapılmasına, etkinlik ve eylem düzenlenmesine karar vermişlerdir. Ulusal daimi komitelerin

oluşumunda kentlilerin, yöneticilerin, seçilmişlerin, hizmet üretenlerin, hizmet veren kurumların, siyasetçilerin, bilim adamlarının, meslek adamları ve gruplarının, sivil toplum kurumlarının, öğrencilerin; hasılı, kentlerde yaşayan herkesin ve her kesimin yaşam ortamındaki sorunlarla ilgilenmelerinin, tartışmalarının eşzamanlı, yani senkronize olarak yapılmasını ve böylece bu özelleşmiş günde ülkelerde şehirciliğin düşünülmesini hedeflemişlerdir. Esas olarak da ulusal daimi komitelerin diğer ulusal komitelerle, yine eşzamanlı olarak, şehircilik sorunları karşısında ortak bir karşı duruş gerçekleştirmelerini amaçlamışlardır.

Ulusal anmalar, daimi komite oluşturan her ülkede, Dünya Şehircilik Günü toplantıları -bizde olduğu gibi- seminerler düzenlenerek, şehirciliğin topluma anlatılması şeklinde yapılmıştır. Ama uluslararası anma ise, ülkelerin daimi komitelerinin esenleşme merkezi olarak belirlenen ülke daimi komitesine 8 Kasım esenleşme mesajlarını göndermesi şeklinde olmuştur. Merkez, her yıl esenleşme kılavuzluğu yapmak üzere, bir ülkede, ulusal daimi komitenin bulunduğu kenti esenleşme merkezi olarak belirlemiştir. İlk olarak da bu, 1952 yılında, Brezilya'da, Sao Paulo kentinde yapılmıştır ve bu kent esenleşme merkezi seçilmiştir. Hatta Brezilya'da, bu amaçla, Dünya Şehircilik Günü anı pulu da çıkartılmıştır. Sonraki yıllarda birkaç ülkede daha bu pul çıkartılmış olmasına karşın, sonradan devam etmemiştir.

Türkiye Daimi Komitesi olarak, o zaman, 1978 yılında İstanbul'un esenleşme merkezi olmasını önermişsek de, maalesef, usulün zayıflaması dönemine rastladığından, bu gerçekleşmemiştir.

Esenleşme ritüeli, Türkiye Daimi Komitesinin kuruluşundan birkaç yıl sonra zayıflamıştır. Buenos Aires'teki merkez faaliyetleri baştan beri Prof. Carlos Maria della Paolera tarafından yürütülmüş, 1960 yılında kendisi öldükten sonra da eşi madam Marie Terez Rual tarafından yürütülmüş ve merkez ilişkilere açık tutulmuştur.

Dünya Şehircilik Günü temsilciliği Carlos Maria della Paolera zamanında yapılmış; fakat daimi komitelerin oluşturulması 1977 yılında karısının egemen olduğu ya da yürüttüğü dönemde yapılmıştır. 1986 yılında da bu hanımefendi vefat ettikten sonra, Carlos Maria della Paolera'nın oğullarından biri, mimar olan Clod della Paolera tarafından sürdürülmüşse de, ne yazık ki, 2013 yılında onun vefatı üzerine o da durmuştur.

Güne olan ilginin azalmasını, Jean Ruage -ki kuruluşa katkısı olan kişidir- 1954'ten sonra kurulan üç yeni sivil toplum örgütünün Dünya Şehircilik Günü'ne olan ilgiyi paylaşmasına bağlamıştır. Bunlar; Federation Internationale de L'habitation de L'urbanism et L'amenagement des Teritoire, aynı zamanda Union Internationale

des Association ve aynı zamanda Association Internationale des Urbanist. Bu üç kurum, sivil kuruluş kurulduktan sonra ilginin azalmaya başladığı, zayıflamaya başladığı görülmüştür. Bu üç sivil oluşum Dünya Şehircilik Günü ile ilgili aynı şekilde ve aynı hedefte şehircilikle ilgili tanımları belki daha etraflı, daha derin kaynaklar olarak yaptıkları için bu ilginin zayıflamış olduğunu kaydetmektedir Ruage.

Bu ilgiyi paylaşır durumda olan bu kurumlar, bu sivil kuruluşlar daha sonra düşünme gününü önemsemişler ve şehirciliği en iyi anma, anlatma ve kavratmaya davet eden bir fırsat olduğunu değerlendirmişlerdir ve aynı zamanda Dünya Şehircilik Günü'nün şehirciliğe giderek artan bir ilgi ve duyarlılık sağlamadaki önemini belirtmişlerdir.

Bu destek günümüzde de devam etmektedir bu kurumlarda. Özellikle Association Internationale des Urbanist, bir başka ifadeyle ISOCARP'ın bünyesinde bu ilgi 1995 yılından itibaren giderek daha da artmıştır, günümüzde de devam etmektedir. Bu ilgiyi besleyen hususlar arasında, 2002 yılına kadar aktif üyesi ve bir dönem ulusal delegasyon sorumlusu da olduğum bu küresel derneğin yıllık toplantılarında, ülkede yaptığımız Dünya Şehircilik Günü anma ve etkinliklerini anlatmışımdır, tarafımdan aktarılarak onlar bilgilendirilmiştir. Dernek, 1995 yılında da, bütün bu gelişmeler üzerine, UNESCO'daki temsilcisi vasıtasıyla, güne resmi bir hüviyet, resmi bir statü kazandırmak için UNESCO'da girişimde bulunmuştur. Maalesef, henüz UNESCO'da bu konuda bir gerçekleşme olmamıştır.

Görülmektedir ki, Dünya Şehircilik Günü olgusunun ülkelerdeki gelişmeleri bize 8 Kasım gününün şehirciliği en iyi anlama, anlatma ve kavrama fırsatı verdiğini göstermektedir. Bugün anma yapılan her toplantıda, her toplumda şehircilik bilinci yaratma ve ilginin kışkırtılması bağlamında ulusal bir şehircilik propaganda ortamı yaratıldığını söyleyebiliriz.

Burada belirtmeliyim ki, bu özelleşmiş gün yalnızca bir grubun veya bir meslek kesiminin ya da bir sivil girişim grubunun faaliyeti değildir. Çünkü şehircilik, tek mesleğe indirgenemeyecek yetkiler, uzmanlıklar, faaliyetler ve araçlar bütünüdür; birçok disiplini içeren, geniş ve karmaşık bir alan yaklaşımı içinde ele alınmalıdır. Mesleki kuruluşlara, kurumlara, benzeri oluşumlara, sivil girişimlere; kısaca, herkese ve her kesime açık olan ve genel olarak fizik planlamayla sınırlanılmadan, olaylar bütününe ele alındığı unutulmamalıdır.

Bu hususlarda Dünya Şehircilik Günü'nün oluşturulmasından sonra da önemli katkıları olan Fransa Ulusal Daimi Komitesi Başkanı Prof. Jean Ruage, 1979 yılında, o zaman Fransa'da 30. Dünya Şehircilik Günü'nün kutlanması ya da anılması vesilesiyle Urbanism dergisine yazdığı bir yazıda şöyle demektedir: "Gün herkese ve her kesime açık olmalıdır. Çünkü bu gün herkesin ilgi ve katılmasını beklemektedir, gerektirmektedir." Fransa'da yaptıkları anmaların ve eylemlerin

sonucunda da Jean Ruage, şöyle bir açıklama yapmaktadır: “Paolera’nın öncülük yaptığı bu eylemlerle 30 yıldır Fransa’da insanlara şehirciliğin yollarını açmaya, şehirciliği onlara daha iyi tanıtmaya çalıştık ve olumlu bir kamuoyu oluşturma görevini başarıyla yerine getirdik.”

Burada hemen eklemem gerekir ki, Türkiye’de de 40 yıldır yapılan Dünya Şehircilik Günü anmaları ve eylemlerinin başarılı bir şekilde kamuoyu oluşturduğunu hepimiz biliyoruz.

Şunu söylemek yanlış olmayacaktır: Prof. Jean Ruage’nin Dünya Şehircilik Günü için belirlediği, olumlu bir kamuoyu oluşturmak, şehirciliği daha iyi tanıtmak, şehirciliğin herkesin ilgi ve katılımını gerektiren bir iş olduğu fikrini yaymak konularında belirlediği misyon Türkiye’de gerçekten 40 yıldır çok başarılı bir şekilde yerine getirilmiştir.

Ayrıca unutulmamalıdır ki, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü, aynı zamanda insan yaşamını etkileyen olumsuzluklara karşı, insanlara, tepki göstermeye, karşı duruşa çağrı niteliği de taşımaktadır. Bu çağrı aynı zamanda dünyada herkesi, her kesimi düşünmeye ve muhasebe ve değerlendirmeler yapmaya davet etme anlamı da taşımaktadır. Dolayısıyla, evrensel karakterdeki yönüyle, Dünya Şehircilik Günü, kentsel yaşamla, kentsel yönetimle ve kente, bölgeye ve genelde çevreye ait gelişmelerle ilgili her şey adına kuramsal, kamusal, özel, bireysel eleştiriler ve değerlendirmeler yapılması beklenen sembolik bir gün olarak da kabul edilmelidir.

Konuşmamın bu noktasında şöyle bir soru akla gelebilir: Dünyada 67 yıldır, ülkemizde de 47 yıldır devam eden bu kutlamalar ya da anmalar, eylemler acaba günümüzde, bugünkü koşullarda değişimler karşısında, konjonktürde, bugünkü dünyada geldiğimiz noktada ilk zamanlardaki özelliklerini ve güncelliğini korumakta mıdır?

Evet, dünyada az sayıda ülkede gerçekleştirilen anma ve etkinliklerin ortaya çıkış amaç ve ilişkileri değişmeden, şehirciliğin düşünme günü özelliğinin mutlak korunduğu, ülkemizde olduğu gibi, diğer ülkelere bakıldığında da anlaşılmaktadır. Ancak, doğal olarak şunu söylemek gerekiyor ki; dünyadaki gelişmeler, haberleşmede ilerlemeler ve küresel düzeyde birtakım ilişkiler, şehirciliği küresel ölçekte düşünmeye, tartışmaya da zemin hazırlamıştır. O nedenle, şehirciliği küresel ölçekte anma şeklinde de ortaya çıkan bir durum, şehirciliğin küresel çerçevede sürdürülebilirlik hedefinde önem kazanan, iklim değişikliği ve yaşamsal önemde diğer önemli kaynakların bulunması, aşırı nüfus artışı, ekolojik dengenin bozulması, ekosistemin değişikliğe uğraması gibi durumlarda, bu sorunlar karşısında küresel ölçekte mücadele gerektiren olaylar karşısında; yani Dünya Şehircilik Günü’nün sadece metropoller, metropoller, kentler ölçeğinde değil, küresel ölçekte bayraklaşması yolu da açılmış görünmektedir. Bu yeni yaklaşım çerçevesinde, dünyadaki gelişmeler karşısında ve günümüzde ve günün sembolik

özelliği ve hedefi korunarak, sanal ortamda ve küresel ölçeklerde ülkelerdeki şehircilik uzmanlarını birleşmeye yöneltmiştir, bir fırsat yaratmıştır. Ülkelerden uzmanların katılımıyla 2009 yılında oluşturdukları sanal ortamdaki Dünya Şehircilik Günü kutlama olayı buna örnek gösterilebilir.

Dünyadaki gelişmeler, Dünya Şehircilik Günü anmalarının yazılı olmayan uygulama kurallarını, kabullerini de değişikliğe uğratmıştır. Sofistike tarzda uluslararası esenleşmeler artık geride kalmıştır, hatta yapılmamaktadır. Anma günü, ulusal çerçevede, 8 Kasım etrafında, daha çok şehircilik mesleğiyle ilgili kurumlar, kuruluşlar, üniversiteler, araştırma enstitülerini bir araya getirerek ya da bunlar bir araya gelerek, günü daha paylaşılr bir hale getirmişlerdir. Şehirciliği düşünme günü programları, eylemleri bu çerçevede gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Hatta bazı ülkeler 8 Kasım'da bir arada, birlikte davranarak, böyle bir anma günü programı yapmışlardır. Örneğin, Dünya Şehircilik Günü anmalarının 60. yılında (Elmas yılı olarak bunu anlamlandırmışlar ya da nitelemişler) İngiliz ve Arjantin planlama toplulukları ortak anma programları yapmışlar ve böylece Buenos Aires'te 60 yıl önce ortaya konulan hedeflerin yaratılmasına yeni bir fırsat oluşturmuşlardır.

Bu hareket ister istemez bende şöyle bir düşünce yaratmıştır: Türkiye'de de Dünya Şehircilik Günü anma programları, bunu bütün ülkeye yaydığımız gibi, acaba Balkan ülkeleriyle ortaklaşa gerçekleştirilebilir mi, bunu düşünebilir miyiz?

Görülüyor ki, 8 Kasım, sembolik özellikleri ve misyonu korunarak, artık sanal ortamda, küresel ölçekte başka bir formatta da anılmakta. Küresel sorunlar etrafında da karşı duruş sergileyen, tartışılan bir sisteme dönüştüğü görülmektedir. Dünyada, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü anmaları ve eylemleri yapılan 30 kadar ülke arasında eğer saymak gerekirse, Türkiye, İngiltere, Fransa, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Avustralya, Yeni Zelanda, Cakarta, Brezilya, Malezya, Jamaika, Brunei, İrlanda gibi ülkeleri sayabiliriz. Buna belki Azerbaycan'ı da katabiliriz; çünkü oradaki ilgili kişiler benimle temas sonucunda böyle bir olayı orada başlattıklarını söylemişlerdi.

Bu ülkelerin çoğunda, etkinlikler, ülkedeki planlama kuruluşları, üniversiteler tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de de, 1996 yılında, 20 yıl önce, Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi, anma ve eylemlerin daha etkin ve olanaklar içinde düzenlenmesi amacıyla hizmet platformunu meslek organizasyon kuruluşu olarak Şehir Plancıları Odasına taşımış ve kurumlarla, halkla daha paylaşımlı bir hale gelmesini sağlamıştır.

Buraya kadar dünyadaki gelişmesini kısaca özetledim. Bu noktadan itibaren Türkiye'deki gelişmesiyle ilgili bir açıklama yapmak istiyorum.

Dünya Şehircilik Günü anmalarının Türkiye'de başlatılmasına ilişkin anlatımda,

özür dileyerek söylüyorum, akademik yaşamımla bütünleşmiş yaşam öykümün de izleri bulunmaktadır. Bu öykü aslında Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde mimarlık eğitimimin ardından, kurum hesabına, 1962 yılında, 1416 sayılı Kanunla, şehircilik eğitimi ya da uzmanlık eğitimi almak için gönderildiğim Fransa'da başlamıştır diyebilirim. Yani öykü, Paris Şehircilik Enstitüsünde aldığım eğitim yıllarına uzanmaktadır.

Paris'te öğrenimim ve araştırmalarım döneminde, üniversite çevrelerinde çeşitli grupların düzenlediği forum nitelikli açık toplantılarda, panel ya da konferanslara katıldığım, tanınmış bilim adamlarını, bakanları, üst düzey yetkilileri görmek ve dinlemek beni çok etkilemiştir. Özellikle 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü organizasyonlarına ilişkin Fransa'da her yıl bir başka kentte yapılan şehircilik üzerine toplantılar, organizasyon şekilleri ve tartışma sistemleri de dikkatimi çekmişti. Üstelik Dünya Şehircilik Günü ortaya çıkaran Carlos Maria della Paolera'nın enstitünün en eski öğrencilerinden birisi olması, güne ilgimi daha da artırmıştı. Ülkemde pek alışık olmadığımız heyecan yaratan olaylar, ülkeye döndüğümde uygulanabilecek projeler olarak o zaman zihnimde yer etmişti, şekillenmişti.

1966 yılında eğitimimi tamamlayıp yurda döndüğümde, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünde ilk şehircilik asistanı olarak görevlendirildiğim tarihten itibaren birkaç yıl içinde de küçük bir grupla akademide şehircilik hareketini başlatmıştım. Bu hareket içinde, akademide şehircilik eğitiminin yapılması ve şehircilik konularının tartışılacağı bir platform oluşturulması öncelikli konularımız olmuştu. Ayrıca Dünya Şehircilik Günü'nün zihnimde yer alan şekliyle Türkiye'de düzenlenmesi ve eylemlerinin gerçekleşmesi için de böyle bir kuruluşa gerçekten bir gereksinim vardı.

O dönem akademi ortamında, ne yazık ki, şehircilik eğitimi yapılması ve Dünya Şehircilik Günü eylemlerinin gerçekleşmesi için durum pek elverişli değildi. Konunun tartışıldığı Mimarlık Bölümünde düşüncelere destek olunmamıştı ve beklemek gerekmişti. Bu bekleme döneminde, Dünya Şehircilik Günü'nün Türkiye'de de yapılmasına dönük bilgi edinmek ve yönlenmek amacıyla, Enstitüdeki hocam Prof. Jean Ruage'ye mektup yazmış, yardım istemişim. Urbanism dergisinin kurucusu ve yöneticisi ve Carlos Maria della Paolera'nın ortaya koyduğu Dünya Şehircilik Günü oluşumunu destekleyen Prof. Ruage, verdiği yanıtta, Türkiye'de Prof. Aru'nun Dünya Şehircilik Günü'nün temsilcisi olduğunu; ancak, henüz Türkiye Daimi Komitesi oluşturulmadığını yazmıştı. Prof. Aru ile bu konuyu görüştüğümde, o da, 1964 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi dekanı olduğu dönemde, İsviçreli Prof. Sautari'nin Fakülteyi ziyarete geldiğinde kendisine temsilcilik önerdiğini ve kabul ettiğini söylemişti. Ancak, herhangi bir işlem yapılmamıştı. Yani temsilci olarak arada bir 8 Kasımda merkeze esenleşme

telgrafı göndermenin dışında bir organizasyon falan yapılmış değildi. Bu durumda, Fransa'da olduğu gibi daimi komite oluşturulması, eylemsel bir programda etkinlik yapılmasını kendisine önerdiğimde kabul etmişti. Aynı zamanda sembolik anlamının bazı eylemlerle desteklenmesi gerektiğini ve ülkedeki şehircilikle ilgili kurum, kuruluş ve kişilerin tartışacağı, deneyimlerin ortaya konulacağı bir bilgi toplama platformu olarak bir kolokyum düzeni kurulmasını da önermiştim.

Bu bilgiler ve görüşmeler sonunda, 1970 yılına doğru, Aru, kendi seçimiyle, Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi üyelerini de belirlemişti. Kendisiyle birlikte, Prof. Mehmet Ali Handan ve Mehmet Çubuk isimlerini bir yazıyla Buenos Aires'teki merkeze bildirme görevini de bana vermişti. Bu bildirimden sonra aramızda işbölümü yapılmış ve Kemal Ahmet Aru üye ve birinci başkan, Mehmet Ali Handan üye ve ikinci başkan, Mehmet Çubuk üye ve icraatlardan sorumlu genel sekreter olarak görev almıştı.

Bu aşamada askerlik görevim devreye girince, dönüncüye kadar gelişmeler durmuştu. Askerlik dönüşü, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde yaptığımız hazırlıklarla, 1976 yılında, önce Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Enstitüsünü kurmuş ve Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesine de Enstitü bünyesinde yer vermiştik. Öngörüldüğü gibi de başkanlık sekreterliğini oluşturmuş ve bugünkü yapısıyla şehircilik kürsüsü kadro ve olanaklarından yararlanmıştık. Böylece, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Enstitüsü, Dünya Şehircilik Günü anma etkinliklerinin, faaliyetlerinin merkezi haline gelmişti. Ama bu tarihten sonra, 1984 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin Mimar Sinan Üniversitesine dönüştürülmesine kadar devam eden bu olaylar, o tarihte Enstitünün lağvedilmesi sonucu bu hizmet Bölümün üzerine kalmıştır. Dolayısıyla, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde çalışmalar devam etmiştir.

Daimi Komite üyesi Mehmet Ali Handan 1984 yılında vefat etmiştir ve ondan sonra da Mehmet Çubuk, icraatlardan sorumluluğu da üstlenerek ikinci başkanlıkla görev almıştır. Bu dönemde sekreteryaya işleri için Sayın Zekai Görgülü kısa bir dönem görev yapmıştır. Daimi Komitenin üç üyesinden önce Mehmet Ali Handan 1984 yılında ve arkasından da Kemal Ahmet Aru 2005 yılında hayata veda etmiştir. Bu vesileyle burada bu değerli insanları saygıyla ve hasretle anıyorum.

Daimi Komite kurulduktan sonra, 1980'li yıllara kadar bu güne ait organizasyonlarda etkinliklerin, faaliyetlerin devamlı İstanbul'da yapılıyor olması bir bakıma bir rahatsızlık da yaratmıştı. Dolayısıyla, Daimi Komiteye yansıyan birtakım görüşlerin üzerine, Daimi Komite, bir süre sonra, Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin Anadolu'da uygun koşullar bulunan kentlerde de yapılmasını kararlaştırmış ve genellikle üniversite bulunan kentler seçilmiştir. Bu amaçla, Ankara'da, İzmir'de, Trabzon'da, Eskişehir'de alt komiteler oluşturulmuştur.

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

İstanbul dışındaki kentlerde gerçekleştirilen Dünya Şehircilik Günü organizasyonlarının başarılı olmasında doğrusu alt komiteler büyük katkı sağlamıştır. Burada isim isim bunları sayma olanağım yok, ama o komitelerde görev almış olan tüm üyeleri şükranla anıyorum.

Dünya Şehircilik Günü anma ve eylemlerinin düzenlenmesi, maddi katkı ve destek sağlayan işbirlikleriyle olmuştur. Bunu daha başta belirtmek lazım. Dünya Şehircilik Günü anmalarında akademi ve Şehircilik Araştırma Enstitüsü bütçelerinden maddi katkı sağlanamaması dolayısıyla, doğal olarak, bazı kurum ve kuruluşlarla ortaklık kurulmuştur. Bu çerçevede, 8 Kasım organizasyonu olarak anlamlı işbirliklerinden ilki Şehir Plancıları Odasıyla yapılmıştır. Birlikte başarılı kolokyumlar ve etkinlikler düzenlenmiştir.

Bu bağlamda, geçmiş dönemde Oda Başkanı olan ve şu anda kürsüde bulunan Sayın Selman Ergüden ve Yönetim Kurulunun o dönemde önemli katkıları olmuştur. Onları burada şükranla anmak istiyorum. Sayın Ergüden'in şahsında kendilerine teşekkür ediyorum.

Odaya devri sırasında ise başkan olan ve önceki ilanda burada olacağı söylenen, ama şu anda aramızda olmayan Sayın Senihi Kitapçı ve Yönetim Kurulu üyelerini de şükranla yâd ediyorum. Onların işbirliğiyle 1996 yılında, biraz önce andığım şekilde, Dünya Şehircilik Günü hareketleri ve organizasyonları için hizmet platformunu Oda bünyesine bir merasimle Akademide taşımıştık, yeni adıyla Mimar Sinan Üniversitesinde.

Burada bir hususu daha bir dilek olarak belirtmek istiyorum: Dünya Şehircilik Günü anma ve etkinliklerinde, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği gibi çok büyük bir organizasyon içerisinde yer alan ve çok yakın ilişkiler içinde olması gereken Mimarlar Odası, Çevre Mühendisleri Odası ve saymadığım diğerlerinin mutlak şekilde Dünya Şehircilik Günü organizasyonlarında birlikte işbirliği yapması için bir çağrıda bulunuyorum. Bu sayede bu organizasyonların çok daha zengin olacağını düşünüyorum, katılımlı olacağını düşünüyorum.

Türkiye'de ilk başladığı zaman, 20 yıl boyunca, Dünya Şehircilik Günü oluşturulmasının hedefinde, şehirciliğin daha iyi anlatılması ve toplumun şehirciliğe olan ilgisinin artırılması için etkinlikler evrensel programlarla zenginleştirilmiştir. Şehirciliğin daha iyi anlatılması, paylaşılmasında önemli rol oynayan bu etkinlikler, bildiğiniz gibi, kolokyumlar, kongreler, öğrenci araştırma yarışması gibi, bir kısmı oluşturulan formatlar şeklinde, ama bazıları da ancak beliren fırsatlarda yapılan, medyatik programlar, sergiler, yani format oluşturmaya faaliyetler olarak belirmiştir. Bu faaliyetlerle ilgili bilgi toplama platformu, bana göre, bize özgü bir yapı kazanan Dünya Şehircilik Günü faaliyetleri olarak 40 yıldır aynı zamanda toplumun aydınlanmasına katkı veren bir proje olarak da ortaya çıkmıştır.

İlk 20 yılda yapılan faaliyetlerin en önemlileri, biraz önce belirttiğim gibi, kolokyum düzenlemeleri ve her 5 yılda bir oluşturulan kongre düzenlemeleri olmuştur. Fransa'dayken izlediğim Dünya Şehircilik Günü organizasyonlarından, anma etkinliklerinden etkilenerek Daimi Komiteye önerdiğim ve kabul edilen kasım kolokyumları üç gün süren bir format olarak hazırlanmıştır. 1977'de, henüz teşkilatlanma tam olmadığı için, ilk Dünya Şehircilik Günü'nü "Eski Türk Kentleri" başlığı altında bir seminer şeklinde gerçekleştirmiştik. Ama ilk kolokyum daha sonraki yılda, 1978 yılında, 2. Dünya Şehircilik Günü'nde, "Türkiye'de Metropolitan Alan Planlaması Deneyim ve Sorunları" başlığı altında yapılmıştır.

Kolokyumlara şehircilikle ilgili bakanların, tıpkı Fransa'da izlediğim gibi, mutlaka katılımları sağlanmış ve yine mutlaka yurtdışından davetli uzman kişiler gelmiştir. Kesintisiz üç gün süren kasım kolokyumlarının son oturumlarına tartışma olanağı sağlayan bir panel oturum da eklenmiştir formata.

Bu 20 yılda kasım kolokyumları Türkiye'ye özgü bir gelişme göstermiş, giderek daha çok araştırma ve düşüncelerin sergilendiği, bilimsel bildiriler, panellerin yapıldığı bir nitelik kazanmıştır. Özellikle genç akademisyen ve araştırmacıların kendilerini ifade etmelerine de fırsat veren bir platform olmuştur. 40 yıl sonra bugün de hâlâ aynı etkide ve ilgiyle devam ettiğini görmekteyim, bu da beni mutlu etmekte.

Bu dönemdeki birikimlerle, Dünya Şehircilik Günü platformu, Türkiye'de şehirciliğin anlaşılması, tanıtılması bağlamında, Türkiye'de şehircilik kültürü oluşmasına da çok önemli bir katkı yapmıştır.

Kolokyumlar üst üste İstanbul'da yapılırken, biraz önce söylediğim gibi, Anadolu'ya yayılması çerçevesinde, ilk defa beşinci toplantının yapılacağı sırada Orta Doğu Teknik Üniversitesiyle bir ilişki kurulmuş ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümüyle organize edilmesi kararlaştırılmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesinin sorumluluğunda kolokyum için seçilen düzenleme komitesinde o gün Sayın Tekeli, Sayın Altaban, Sayın Gülöksüz, Sayın Alpay ve Sayın Eronat yer almışlardır. Bu arkadaşlarımız kendi aralarında önceki kolokyumları ve sonuçlarını değerlendirerek, yeni bir format oluşturmak istemişlerdir. Türkiye'de 5. Dünya Şehircilik Günü anma programlarını, bu yeni format olarak acaba kongre düzeninde yapılabilir mi diye Daimi Komiteye iletmışlerdir, önermişlerdir. Komitenin desteklediği bu kongre, Türkiye'de o güne kadar yapılmış bilimsel çalışmaların, araştırmaların sunulabileceği şekilde, Ankara'da, burada, 6-7-8 Kasım 1981 yılında, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Türkiye 1. Şehircilik Kongresi olarak yapılmıştır. Kongre sonuçlarını içeren ve iki cilt halinde, bir ve ikinci kitap olarak yayınlanan bu kitabın önsözünde Sayın Tekeli şöyle bir saptama yapmıştır: "1. Türkiye Şehircilik Kongresi, yalnız Türkiye'de araştırmacı potansiyelinin varlığının kanıtı değil, aynı zamanda onu sürekli olarak üretebilecek

bir çevrenin oluşmakta olduğunun da kanıtını oluşturmuştur.” Bu saptama bence çok önemli ve zaten bunun üzerine, burada söz edilen bu potansiyel yılar sonra şehircilikle ilgili konularda devamlı birikimler sağlayarak, bu kolokyumlara katılanların oluşturdukları bir entelektüel çevreyi de yaratmıştır.

O dönemde bu önemli kongrenin hazırlık aşamasında emeği geçen, Sayın Gülöksüz başta olmak üzere, tüm komite üyelerini şükranla anmak istiyorum. Özellikle Gülöksüz, kent kent, üniversite üniversite gezerek bu ilişkileri kurmuştur. Sayın Gülöksüz’ü, Sayın Tekeli’yi, Sayın Altaban’ı, Sayın Alpay’ı ve Sayın Eronat’ı burada şükranla anıyorum.

Türkiye genelinde, geniş çerçevede, bilimsel tabanda genel bir muhasebe yapmak resmini ve zeminini böylece yakalamış olan bu ilk kongre düzeni, 35 yıl önce olduğu gibi, 35 yıl sonra yine bu değerli kurumun çatısı altında, bu kez 8. Türkiye Şehircilik Kongresi olarak yapılmaktadır.

Dünya Şehircilik Günü anmaları içerisinde önemli diğer faaliyetlere baktığımız zaman, zenginlik katan diğer etkinlikler arasında öğrenciler arası yarışmalar da gözükmektedir. Bu format, şehircilik öğrencilerinin şehircilik sorunlarına ilgisini çeken, tartışmalarda yer almaya özendiren, aralarında yarıştırmak amacıyla düşünülmüştür. Üyesi olduğum Dünya Şehirciler Birliğinin (ISOCARP) bünyesinde yapılan genç plancılar panellerinden etkilenerek, 1995 yılında Komiteye önerdiğim bir formattır bu ve uygulamaya başlandığında da ilk dönemde mütevazı ödülleri tarafımdan karşılandı. Yarışma formatı için destekleme fonu bulmaya çalışmışsak da başarılı olamamıştık. Ama bu özendiğim ve idari olarak öncülük yaptığım formatın Oda bünyesinde devam ettiğini, belki biraz daha zenginleşerek devam ettiğini görmekten de mutlu olduğumu burada belirtmek isterim.

Hizmet platformunun Odaya devrinden önce, son dönemde bir ulusal şehircilik araştırma yarışması formatı da yapılmak istenmişti. Özellikle bir medya kuruluşuyla ortaklaşa gerçekleştirilebileceği düşünülmüştü. Ancak, başılamamıştı. Herkese ve her kesime açık olan böyle bir yarışmanın sonuçlarının 8 Kasım’da etkinlik programı içinde duyurulması ve ayrı bir oturum olarak ele alınması planlanmıştı. Ama olmadı. Bu düşüncemin hâlâ bugün geçerli olduğunu belirtmek isterim.

20 yılda etkinlikler içinde doğan fırsatlarda ve koşullarda gerçekleşen, kesin bir format oluşturmayan programlar olarak radyo ve televizyon konuşmaları da yapılmış, açık oturumlara katılmış, gazetelerde günün anlamını ortaya koyan makaleler yayınlanmış, tematik ağırlıklı sergiler açılmış ve hatta kısa film çalışmaları da yapılmıştı. Bugün 8 Kasım etrafında şehircilik genelinde propaganda ruhu taşıyan haftalık programların yapılmasının da doğru olduğunu düşünüyorum.

Dünya Şehircilik Günü anmaları çerçevesinde, yine bu etkinliğin içindeki bir önemli girişim olarak, kurum, kuruluş ve kişiler olmak üzere, aynı zamanda üç kez ve de sayısı 50'ye yaklaşan, Türkiye'de şehirciliğin gelişmesine katkıda bulunmuş kişi, kurum ve kuruluşlardan geniş katılımlı bir jürinin belirlenmesiyle onur belgeleri verilmiştir. Günümüzde de başarılı şehircilik planları ve uygulamalarının değerlendirilmesi ve ödüllendirilmesi çalışmaları çerçevesinde bu sefer belki de özendirme plaketi veya belgesi verilebilir diye düşünüyorum.

Dünya Şehircilik Gününün tüm dünyadaki gelişimini ve aynı zamanda Türkiye'deki gelişimini öyküsel bir anlatımla size nakletmeye çalıştım. Kuşkusuz, bu anlatımın içerisinde söylemediğim, ortaya çıkmayan, burada anlatmaya fırsat bulamadığım birtakım özellikler de vardır. Ama Dünya Şehircilik Gününün giderek kazandığı bu anlama ve giderek paylaşılan bir olay olmasına karşın, dünyada sadece 30 ülkede var olduğunu söylemem de şaşırtıcıdır. Bu 30 ülkenin 30'unda da aynı eylemlerin yapıldığını söylemek de biraz zor. Bu nedenle, bir yeni yaklaşım olarak, bugünün koşullarında, bugünün olanaklarıyla, gelişmenin ortaya koyduğu bir tablo olarak, başka bir form, başka bir düzen içerisinde Dünya Şehircilik Günü'nün, 8 Kasımın, özellikleri değişmeden, sanal ortamda ve küresel ölçekte anılmaya başlandığını da görüyoruz.

Dünya Şehircilik Gününün, 8 Kasımın anılmasında bir kardeş organizasyon var. Bu, Dünya Şehircilik Günü Online Konferans Düzenlenmesi, World Town Planning Day Online Conference. Bu organizasyon, 8 Kasım olarak yarın bilgisayar ortamında anmayı ve bu tartışmaları yapacaktır.

2009 yılında, biraz önce andığım gibi, Dünya Şehircilik Gününün 60. yılında dünyada profesyonel plancıların bir grubunun girişimiyle, genelde hep çevreyle ilgili sorunları sanal ortamda ve çevrimiçi olarak birlikte anmak amacıyla oluşturulmuş bu Online Konferans ile, yol gösterici ve yaklaşım belirleyen bir nitelikte, kavramların plancılar arasında tartışmaya açılması hedeflenmiş. Bu oluşum, Dünya Şehircilik Gününde kardeş operasyon ya da kardeş organizasyon gibi açıklanıyor ya da ifade ediliyor. Günümüz koşullarında bu Online Konferans, 8 Kasım Dünya Şehircilik Gününe sanal ortamda küresel olarak ortak anma niteliğini kazandırmış görülüyor. Dünyada birçok plancının görüşünü ortaya koyduğu, aynı zamanda halkın katılımına da açık olan bir sanal anma platformu oluşturulmuş görünüyor. Böylece birçok ülkeden plancının katılımıyla yeni ve büyük bir hareket yaratılmıştır. Planlamaya küresel perspektiften bakmak için 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü mükemmel bir fırsat olarak değerlendirilmiş bu organizasyon tarafından. Dolayısıyla, bu, plancılar için bir anahtar olay gibi de görülmüş. Organizasyon komitesi, Dünya Şehircilik Günü gibi, bu sanal anma platformunun da kişisel yarar sağlamanın çok ötesinde, uzağında olduğunu ifade etmiş.

2009 yılında ilk online konferans konusu, “Esneklik ve İklim Değişikliği.” İkincisi, 2010 yılında, “Sağlıklı İnsanlar, Sağlıklı Dünya.” 2011 yılında yapılanın konusu, “Halka Açılım; Toplumda Mekanlar.” 2012 yılında yapılanın konusu, “Akıllı Toplum Bağlantısı.” 2013 yılında yapılanın konusu, “Su ve Planlama; Akışkana Meydan Okuma.” 2014 yılında yapılanın konusu ise “Kentte Eşitlik.” 2015 yılında ise bu sefer “Konut Yenilenmesi” konulu olmuş. 2016 yılında net bir konu ortaya konulmamış ve konferansın tartışmalarını yönlendirmek için dört başlık verilmiş. Sanal konferans kayıtlarını yaptırılanlar, önceden belirlenmiş bu oturumlarda, dünyanın neresinde olursa olsun bu tartışmalara katılabilecekler ve 24 saat yayınlanacak olan bu anma programı içerisinde Periskop yayın sisteminde bunu yapabilecekler. Dolayısıyla, bununla ilgilenen kişilere burada söylemiş oluyorum.

Burada anlatımımı tamamlıyorum; fakat sadece konunun özelliği dolayısıyla şehircilik eğitimiyle ilgili birkaç cümle söyleyerek konuşmamı tamamlamak istiyorum.

Konu şehircilik eğitimi olarak seçilmiş. Yalnız, bununla ilgili söylemem gereken şey şu ki; UNESCO, dünyadaki değişimler karşısında eğitimin onu izlemesi gerektiğini söylüyor ve bunun için de toplumlar yeni eğitim biçimleri arıyor. Eğitimi ortak ve asal eylem olarak tanımlıyor UNESCO. Dolayısıyla, dünyada değişen eğitim peyzajının doğal olarak üniversitelere de dokunduğunu söylüyor. Dolayısıyla, buradaki mesleki niteliklerin dünyadaki kitlesel isteklere ve gereksinimlere yanıt vermesi ve yükseköğretim programlarının buna göre düzenlenmesi gerektiğini söylüyor. Bu konu, Türkiye’de şu anda tartışılıyor gibi gözükürken yükseköğretimle ilgili bir konuyu da ilgilendiriyor.

Dolayısıyla, ben bu açıklamalar içerisinde sadece şunu ifade etmek ve sözlerimi bitirmek istiyorum: Çok uzun zamandan beri benim söylemeye çalıştığım, yaymaya çalıştığım bir düşünce bu. Şehircilik eğitiminin, biraz önce söylediğim gibi, dünyada yaşanan değişim-dönüşümler çerçevesinde günümüzde beliren yeni durumlarda, kitlesel isteklere ve gereksinimlere yanıt vermesi amacıyla, üniversitemizde şehircilik bölümlerinin yerine şehircilik fakülteleri yapılandırılmasının, aynı zamanda lisansüstü ve doktora programları ve yeni şehirciliğin geliştirilmesi için ilgili bakanlıklar ve kurumlarla ilişki içinde bir ihtisas üniversitesi olmak üzere Yüksek Şehircilik Enstitüsünün kurulmasını doğru buluyorum.

Selman Ergüden*

TMMOB Şehir Plancıları Odası 6. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

Dünya Şehircilik Gününü ilk birlikte kutladığımız 1978 yılı olmuştu. Gerçekten, Şehir Plancıları Odası, elindeki çok az imkanla, fakat kurumsal olarak bu işe katıldı ve birlikte bu işi yapmaya çalıştık, yardımcı olduk. Her işi Mehmet Bey'in kuruluştaki yapısı zaten, biz orada gittik, birazcık hamaliye yaptık, afişleri götürdük getirdik; İmar İskan Bakanlığında görevliydim ben o zaman, İmar İskan Bakanlığında yetkili kişilere etki yaptık, onların katılmasını temin etmeye çalıştık. O günden bugüne de çok güzel gelişmiş, onları izledim ve gurur duydum.

Bu arada, 1976-78 yıllarında Odamızın durumunu kısaca anlatmak gerekir.

Ben, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehircilik Bölümü'nden 1969 yılında mezun oldum. 1969 yılı, hemen hemen üçüncü büyük sınıf gibiydi. Bizden önceki yıllarda işte Raci Bademli'nin sınıfı, Tamer Gök, Baykan Günay'ın sınıfı, ondan sonra biz geliyorduk. Bizim sınıf da 22 kişiydi zaten. O zamana kadar görmüş geçirmiş en büyük sınıftı şehircilikte. "Bu ne yahu; koskoca sınıf!" diyordu herkes. Biz, 1976 yılında Odaya mensup olan arkadaşları bir araya toplayıp kaydediyorduk. Kendimi de ancak 55. üye yaptım. Yani kendimi hemen yazmadım, sonlara yazdım. 55 tane üyemiz varmış yani o zaman, düşünün. Hiçbir gelir kaynağımız da yoktu. Dolayısıyla, çok kıt imkanlarımız vardı. Şimdiki Odanın halini görünce, özellikle izlemekte olduğu politikayı, faaliyetlerini duyunca; hele hele, ben bilmiyordum, sabahki oturumda Emre arkadaşımız anlattı, bu yaz kampları faaliyetleri ve öğrencilerle ilişkilerini öğrenince, duyunca, gerçekten çok gururlandım. Yani Odamız gayet başarılı. Böyle bir odaya mensup olmaktan da çok şeref duyuyorum, arkadaşlara da bu açıdan teşekkür ediyorum.

Mehmet Bey anlatırken Dünya Şehircilik Gününün tarihçesini verdi ve biraz da teessürle, "Birleşmiş Milletler bugünü kavrayıp onu geliştirmede, uluslararası platformda yer almadı" diye doğru bir tespitte bulundu. Ben bu noktadan biraz konuyu açıklamaya çalışacağım.

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları" temalı 1. Oturumu'nda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

Birleşmiş Milletler, biliyorsunuz, 1970'lerde başlayarak çok büyük sektörel konferanslar düzenlemeye başladı. 1972 yılında Stockholm'de Çevre Konferansı yaptı, çevreyle ilgili politikaları oluşturmaya çalıştı, ondan sonra da çevreyle ilgili Birleşmiş Milletler Çevre Örgütünü (UNEF) kurdu.

Bizim ilk Dünya Şehircilik Günü kutlamalarında ortaklaşa çalıştığımız yıllar da 1977-78. 1978 yılında özellikle birlikte kolokyum yaptık, biz destekledik, Taşkışla'da yapılan faaliyetleri. Bu bağlamda şimdi anlatmaya çalışıyorum. 1976 yılında da Birleşmiş Milletler'in yine çok büyük bir konferansı oldu; Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı. Bu konferans, dünyadaki şehircilikle ilgili tüm konuları değerlendirdi, bir plan hazırladı, Vancouver Plan of Action denilen şeyi ve bunun akabinde de Birleşmiş Milletler bünyesinde İnsan Yerleşmeleri Merkezini kurdu, 1978 yılında, şimdiki ismiyle HABITAT. Bu tarihten itibaren insan yapımı çevreyle ilgili (HABITAT'ın görevi bu alanı kapsıyor, UNEF'inki ise doğal çevreyi kapsıyor) dünya çapındaki günler, kutlamalar HABITAT teşkilatının, o zamanki adıyla UNCHS'in inisiyatifiyle ve o yönde gelişti. Bu bağlamda, 1985 yılında, 17 Aralıkta, yine HABITAT'ın inisiyatifiyle, "World HABITAT Day" diye bir kavram ortaya çıkartıldı ve her sene Ekimin ilk pazartesi bütün dünyada, özellikle de eğer bir şehir misafir etmek istiyorsa, uluslararası bir platform oluyordu, o şehirde kutlamalar, faaliyetler gerçekleştiriliyordu. O tarihten bu zamana kadar da bu iş böyle devam ediyor.

Yani benim görebildiğim kadarıyla, bu daha önce geliştirilmiş olan Dünya Şehircilik Günü, 8 Kasım tarihli olay, maalesef, Birleşmiş Milletler bünyesindeki World HABITAT Day kutlamaları bağlamında oldu, onun gölgesinde kaldı. Tabii, Birleşmiş Milletler, uluslararası platformda kayıtsız şartsız en güçlü kuruluş. Dolayısıyla, bu günün kutlamaları öbür kutlamaları gölgeledi, bu şekilde devam etti. Öncelikle bunu belirtmek istedim. Yani "Niye acaba kutlanmıyor?" sorusuna herhalde verilebilecek makul bir cevap budur.

Bu bağlamda da sizlere kendi başımdan geçen, HABITAT'la ilgili bir anıyı aktarayım.

1976 yılında ben İstanbul Kentsel Gelişim Projesinde görevliydim. Bu proje, Dünya Bankası'nın ilk defa olarak kentsel alanlarda krediyle proje geliştirme denemesiydi. 1972'de başlayıp 78'e kadar devam eden bir proje. Vancouver şehrinde gerçekleştirilecek olan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansına Türk hükümeti de katılacaktı. Bu Türk hükümetinin delegasyonu seçiminde bana da bir görev düştü. Tabii, çok şanslı olmamdan ötürü bir görevdi bu; çünkü o zaman çok gençtim, yani böyle bir konferansta görev alabilecek, delege olabilecek konumda değildim. Fakat talihim yaver gitti. Şöyle: Her ülkenin delegasyonu ile birlikte bir audiovisual sunum yapması gerekiyordu. Türk hükümeti bunu nasıl yapacağını çözemedi, vakit de çok kısalmıştı, "İstanbul

Kentsel Gelişim Projesini takdim edelim” denildi ve bir-iki ay içerisinde de sunum hazırlanması kararı verildi. Kim yapacak bunu? Lisan bilir, o Dünya Bankası projesiyle ilgili olan meslek erbabı, şehir plancısı falan filan. Bir de ayağına kuvvet, sağa sola koşuşturup bu işi kotarabilecek bir kişi diye beni görevlendirmişlerdi. Ben de o sırada akıllıca bir harekette bulundum. Bu filmi nasıl yapacağız diye düşündüm. Tabii, benim yapma imkanım yok. Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin Televizyon ve Film Enstitüsü vardı, Sami Şekeroğlu -hâlâ hayatta mı bilmiyorum- Sami Bey’e gittik hemen, bir protokol hazırladık, çok da enteresan bir film yaptık. Bu, 20 dakikalık bir film, dokümanter bir film tabii, hem de projeyi anlatıyordu. Bu arada talihimiz yaver gitti; İstanbul’da sayım yapıyordu, sokağa çıkma yasağı var, o böyle en kalabalık yerleri bomboş çektik; böyle, bir kalabalık hali, bir boş hali, planlamanın ilkeleriyle tezatlar, oldukça da ilginç bir film oldu. Tabii, bu filmin hem yapımından sorumlu kişi, hem de Vancouver’da o filmle ilgili işleri yürütecek kişi olarak beni de delegasyona aldılar. 1976 yılında, yani 20’li yaşlardayken ben o delegasyonda yer aldım. Delegasyon başkanı o zamanın İmar İskan Bakanı Nurettin Ok, Devlet Planlama Teşkilatından Asuman Çezik ve İmar İskan Bakanlığında Metropoliten Planlama Dairesinden de Şenol Yağız’la birlikte biz dört kişi delegasyon olarak Vancouver’a gittik. İki hafta süren müthiş bir konferanstı.

Tam o sırada da, hatırlayacaksınız, Kıbrıs hareketinin sonrası, 74’te olmuştu Kıbrıs hareketi, “İşgalci Türkiye” gibi şeylerle müthiş bir siyasi baskı var bütün ortamlarda. Biz pek böyle mesleki olarak bir faaliyette bulunmaktan ziyade, çeşitli komisyonlarda, üç kişi tabii, Bakan katılmıyordu, üç kişi her taraftan koşuşturarak, aman, aleyhte bir şey söylenirse, hemen Dışişleri Bakanıyla koordinasyon içinde cevap yetiştirme gibi olaylarla, böyle bir ortamda yaşadık.

HABITAT ile ilgili macera burada bitmedi. 76 yılından sonra ben başka görevlere geçtim ve bu görevlerim içerisinde, görevlerimle ilişkili olarak bu HABITAT teşkilatıyla çok yakın ilişkiler içindeydim, Türkiye’nin yurtdışındaki HABITAT’ın genel kurullarına giden delegasyonlarında yer alıyordum. Daha sonra, 1984 yılında da HABITAT teşkilatından bana iş teklifi geldi ve o iş teklifini kabul ederek, 1984 yılında Türkiye’den ayrıldım ve 2007 yılına kadar çoğunlukla HABITAT teşkilatının genel merkezinde bulunarak, 23 sene HABITAT’ta görev yaptım ve 2007 yılında da emekli oldum, Türkiye’ye döndüm, yerleştim.

Anlatacaklarım bu kadar, sorularınız varsa cevaplamaktan mutluluk duyarım, beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Necati Uyar*

TMMOB Şehir Plancıları Odası 19. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

Bu resmin hikayesiyle başlayacağım, bu fotoğrafın hikayesiyle. Mehmet Çubuk hocamızın sözünü ettiği flamanın devrildiği, tarih 8 Kasım 1996, bugünkü ismiyle Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ndeki Dünya Şehircilik Günü'nde Daimi Komiteden Şehir Plancıları Odası'na sekreteryanın devriyle ilgili toplantının yapıldığı gün. Ben burada biraz hem o tarihlerde ne yaşandı, onu anlatmak istiyorum.

96 yılında da Oda yönetiminde görev yaptık, 96-98 yılları arasında. Ben 96 yılında Odanın İkinci Başkanı, 97 yılının sonuna doğru Oda Genel Başkanlığını üstlenmişim. Üç dönem sürdürdüğümüz, 96'dan 2002'ye kadar süren dönem ve yine 2010-2014 arasındaki görev yaptığım iki dönemde Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinde aktif olarak yer aldım.

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları" temalı 1. Oturumu'nda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

bugüne kadar yapılan Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin nerelerde yapıldığına ilişkin bilgiler verildi. Tabii, 8 Kasım öncesinde, İstanbul'da başlamış da olsa, çok farklı şehirlerde, farklı tarihlerde, farklı konular ele alınarak, Dünya Şehircilik Günü kolokyumları düzenlenmişti. Tıpkı Orhan'ın söylediği gibi, ben de 1982 yılında İzmir'de yapıldığında Dünya Şehircilik Günü ile tanışan öğrencilerdenim, 1982 yılında İzmir'de gerçekleştirildiğinde.

1996'da, 6-7-8 Kasım tarihlerinde, 4. Kongrede Odamız devraldı sekreteryayı. Daha sonra da bu geleneği sürdürmek ve farklı kentlere gitmek Odamın temel ilkelerindendi. Özellikle son dönemde ve 96 döneminde de, giderek artan bölüm sayısını dikkate alarak, her sene farklı bir üniversitede yapmayı hedefledik. İlkesel olarak bunu benimsemiştik yönetimde olduğumuz dönemde. Şehir planlama eğitiminin verildiği okullara gitmek ve onun dışındaki kentleri sonraya bırakmak; öncelikle şehir planlama bölümlerine bu etkinliği taşımak ve şehir planlama öğrencileriyle bir arada olmak için bunu önemsemiştik. Bu anlayışla devam ettik. Özellikle 2010-2014 döneminde artık çok sayıda üniversitede, bölümlerde eğitim vermeye başlanmıştı ve hiç gidilmemiş olan kentleri zorlamaya başladık. 2010 yılında bunu başardık; Kayseri'deki arkadaşlarımızın kendi çabalarıyla da biraz Kayseri'ye taşımış olduk 2010 yılında. Farklı kentlere gitme anlayışını sürdürmeye çalıştık bugüne kadar. Özellikle yeni kurulan bölümlerin olduğu yerlerde, eğer olanaklar elveriyorsa oralarda olmaya çalıştık. Bundan sonra da Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin benzer bir anlayışla devam edeceğini umuyorum.

Tabii, o dönemlerde çok sayıda görev değişikliği yaşandı Şehir Plancıları Odasında. Olağanüstü Genel Kurul yapıldı. 1996 yılı, aslında bakarsanız, Şehir Plancıları Odası açısından zor bir dönemdi, zor yıllardı, zor aylardı. Biz göreve geldiğimizde, kendi içinde bir Olağanüstü Genel Kurula kadar giden bir dönem yaşadık. Bu dönem içerisinde, Genel Sekreterlik, Oda Başkanlığı görevlerinde de zaman içinde değişiklikler yaşandı. Ama 96 yılı Mart ayında yapılan Genel Kurulda iki farklı listeden oluşmuş bir Yönetim Kurulu vardı; listenin birinin 96 yılı içinde (onun da detaylarını aktaracağım) ayrılması sonrasında da yeniden Olağanüstü Genel Kurulla görev değişiklikleri yapıldı.

Sayın Selman Ergüden'den başlayarak, Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin başladığı tarihlerde Oda Genel Başkanlığı yapan isimleri de burada anmak istiyorum. Aramızda olmayanlar var, yitirdiklerimiz de var, Kemal ağabey gibi.

Tabii, 19. Dönem, 1996 yılı, gerçekten, meslek alanımız açısından da, Şehir Plancıları Odası açısından da çok hareketli bir dönemdi. 1-3 Mart tarihlerinde Genel Kurul gerçekleştirildi. Selman Bey'in söylediği HABITAT 2 İstanbul'da düzenleniyordu, 20 yıl geçmişti, aktif görev alma anlayışımız vardı ve gerçekten insanüstü bir çabayla, Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi ve İstanbul Şubemiz o tarihlerde çok ciddi olarak, etkin olarak HABITAT 2 Konferansında yer aldı,

etkinliklere katıldı, etkinlikler düzenledi ve yayınları yetiştirmeye, var olan yayınları İngilizceye çevirmeye, Ankara’da bir gecekondu bölgesinde YEŞKEP Projesini başlatıp bunu orada aktarmaya yönelik ciddi çabalar harcanmıştı ve biz 3 Martta seçildikten sonra, Haziranın başına kadar hiçbir şeyle ilgilenemedik desek yeridir, HABITAT’a hazırlıkla geçmişti o aylar. HABITAT’ı yaptık, döndük; alınmış kararlar vardı, Odanın yönetmeliklerinin yenilenmesi gerekiyordu, yaz ayları boyunca hızla bunun hazırlıkları sürdü ve 14-15 Eylül tarihlerinde, Oda mevzuatının yenilenmesine yönelik bir Olağanüstü Genel Kurul gerçekleştirdik. 9 Ekimde, bu Genel Kurul sonrası tartışmalar nedeniyle Yönetim Kurulunun asıl üyelerinden 3’ü ve yedek üyelerden 6’sı istifa etti ve Yönetim Kurulu 4 asıl üye ve 1 yedekle kaldı. Yedek üyelerden biri de daha önce ayrılmış olduğu için, 7 üye de eksildiği için, 4 kişilik bir Yönetim Kuruluyla kaldık ve 8 Kasım 1996’da devralmaya giden Yönetim Kurulu aslında yedekleri olmayan, 4 kişilik bir Yönetim Kuruluydu. Orhan, Senihi, ben ve Orhan’dan oluşan 4 kişilik bir Yönetim Kuruluyla biz İstanbul’a gittik ve Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinin devralınması bu tarihlerde gerçekleşti. Devraldıktan sonra, 24 Kasım’da tekrar bir Olağanüstü Genel Kurul yapıldı, seçimli bir Olağanüstü Genel Kurul ve bu kez 7 asıl 7 yedekle aynı liste tekrar yönetime geldi ve devam ettik.

Tabii, Şehir Plancıları Odası’nın, Selman Bey’lerin görevde olduğu dönemlerde, üye sayımızın çok az olduğu dönemlerde meslek adına bir şeyler yapma çabası, İstanbul’da başlayan bu Dünya Şehircilik Günü etkinliklerine bir şekilde katılma çabası çok değerli çabalardı. Şehir Plancıları Odası güçlendikçe, teknik, mesleki ve siyasi tavır almaya başladı dönem içinde ve mesleği sahiplenme, meslek alanını sahiplenme güdüsü de arttı. Bu dönemlerde, Mehmet Bey de hatırlıyordur, Oda ile Daimi Komite arasında da birtakım gerilimler yaşanmaya başladı. Tabii, 19. Genel Kurul yapıldı; biz göreve geldiğimizde, bu devralma işi, HABITAT 2’nin gerçekleştiği, olağanüstü genel kurulların yapıldığı dönemde, bayrağın devralınmasına kadar uzanan süreç yaşanmıştı.

17. Dönem, yani iki dönem öncesi, 92-94 yılları arasında görev yapan Yönetim Kurulumuzun çalışma raporunda Dünya Şehircilik Günü’ne ilişkin değerlendirmeye bir göz attığımızda, aslında o dönemlerde, özellikle 92-94 arasında bir gerilimin var olduğunu, ilişki kurulamadığını, Daimi Komite ile Şehir Plancıları Odası yönetimi arasında bir gerilimin de var olduğunu, bunun da üyelere çalışma raporuyla, Genel Kurul tartışmalarıyla yansıtıldığını görüyoruz o tarihlerde.

18. Dönem, bir sonraki dönem, 94-96 Döneminde görev yapan meslektaşlarımızın da benzer gerilimleri aslında yaşadığını görüyoruz. 18. Dünya Şehircilik Günü’nün ardından yapılan bir değerlendirmede, Oda Başkanımız Remzi Sönmez’in o tarihlerde yaptığı değerlendirmede, Odanın katılmaya, etkinliği aktif olarak üstlenmeye, onun içinde yer almaya çok çaba harcadığını; ancak, Daimi

Komiteden böyle bir anlayışı görmediği için belirli bir tarihte çekilme kararı aldıklarını ve etkinliklerde sınırlı düzeyde, kişisel olarak bildiriler sunduklarını belirten ifadeleri var. Bir sonraki Dünya Şehircilik Günü etkinliklerinde aynı şekilde, bunu Odanın yayınlarına da aktaran ifadeler var. 95 yılında yine Oda Yönetim Kurulu'nun doğrudan Dünya Şehircilik Günü ile ilgili Daimi Komiteyle ilişkisini değerlendirerek, Dünya Şehircilik Günü'ne katılmama kararını ve üyelerimize de bunu tavsiye ettiğini belirten ifadeleri var. Yani devraldığımız tarihten 1 yıl önceki dönemde Oda ile Daimi Komite arasında birtakım gerilimler de yaşandığını görüyoruz. Bunun yine çalışma raporlarına aktarıldığını görüyoruz.

Aslına bakarsanız, aynı çalışma raporunda, Sayın Mehmet Çubuk'un bir söyleşide sekreteryayı Şehir Plancıları Odasına devredeceklerini söylediğini hemen üstteki cümlede görebiliyorsunuz. Ancak, bu söylenmesine rağmen, Odanın sadece davet edilmiş olmasından dolayı Yönetim Kurulunun o tarihlerde tavrı aldığını görüyoruz.

Tabii, bu tavrı alma, o tarihlerde Şehir Plancıları Odası'nı başka bir arayışa da yöneltmiş ve Aralık ayında, Kasımdan sonraki aya rastlayacak şekilde, artık planlama kongreleri düzenlenmeye başlanmış. İlk Planlama Kongresinin de bu gerilimli ortamda, Dünya Şehircilik Günü'ne aktif olarak katılmayan Odanın buna alternatif bir arayışı olarak ortaya çıktığını ve Planlama Kongresinin Şehircilik Kongresine alternatifmiş gibi düzenlendiğini görüyoruz bu tarihlerde.

Tabii, bu yıllar geçti, 1996'ya geldik. Bizim yönetime geldiğimiz dönemde, Sayın Mehmet Çubuk'un çağrı yazısının bir bölümü bu; samimi olarak yazılmış olan, Oda Başkanımıza o tarihte yazılmış olan. Nasıl bir devir olacağı, nasıl bir protokol yapılacağına ilişkin karşılıklı yazışmalar oldu bu tarihlerde. Tören programı hazırlamıştı sevgili Mehmet hocam. Nasıl bir devir yapılacağı, hangi tarihte, ne gün, ne saatte yapılacağına ilişkin. 1996'daki bu kongrede, açılışta da ilk kez Şehir Plancıları Odası Başkanı doğrudan Şehir Plancıları Odası'nı temsil eden bir şekilde konuşma yapmıştı. Sevgili Senihi yapmıştı konuşmayı ve devraldığımız bayrağı aynen önümüzdeki yıllara taşıyacağız demişti. 40. yılındayız, 20. yılında devraldık; 20 yıldır da, Şehir Plancıları Odası, eleştirilebilecek yanları olsa da, başarılı bir şekilde bugüne kadar bu bayrağı taşıdı.

Bir protokol düzenlenmişti o tarihte, Oda Başkanımız ile Sayın Mehmet Çubuk arasında. Bu protokolda, bu işleyişin nasıl sürdürüleceğine ilişkin bütün maddeler yer alıyordu; nasıl yapılacağına, hangi tarihlerde yapılacağına ilişkin. Şehir Plancıları Odası'nın ilk bildirgesi de, ilk Dünya Şehircilik Günü bildirgesi de 1996'da o programda yer almıştı ve okunmuştu. Dünya Şehircilik Günü etkinliğinin olduğu gün Odamızın o tarihteki Genel Sekreteri Erhan Demirdizen bu sunumu İstanbul'da yapmıştı.

Tabii, Dünya Şehircilik Günü'nü 1996'da devraldıktan sonra Odanın Yönetim

Kurulu kararları arasında da önemli gündem maddelerinden biri haline gelmeye başladı. 1997 yılının Dünya Şehircilik Günü hazırlıklarıyla ilgili alınmış olan karar, Oda Yönetim Kurulunun karar defterine yansıyan karar; kimlerin çağrılacağı, ilk toplantının kimlerle yapılacağı, nasıl bir toplantı olacağına ilişkin, kimlere çağrı yapılması gerektiğine ilişkin bir karar, yanılmıyorsam 1997 yılının Şubat ayında almış olduğumuz bir karar. Yine 97 yılının Haziran ayına gelindiğinde artık biraz netleşmeye başlamış Dünya Şehircilik Günü. Öğrenci yarışmasının ödülleri belirlenmiş; birincilik ödülü, ikincilik ödülü. Hemen devrıldıktan sonra da öğrenci yarışmaları aynen devam ettirilmiştir bugüne kadar. İlk başta bir maddi karşılık olarak belirlenmiş, daha sonra bunlar hediyelere dönüştürülmüştü.

Tabii, Odanın haber bültenlerinde, yerelle yazışmalarında en çok yer tutan etkinlik haberleri arasında Dünya Şehircilik Günü. Dünya Şehircilik Günü yapıldıktan sonra da haber bülteninin ana konuları arasında.

97 ve 98 yıllarının basılamamış olmasının, yayın haline getirilememiş olmasının bir nedeni, ilgili üniversitelerle yaşanan sorunlardı, hatırladığım kadarıyla. Tabii, bir de 99 Türkiye'si; yani kara bir tablo, depremlerin yaşandığı, iki depremin yaşandığı ve Şehir Plancıları Odasının bütün gücünü bir çadır kenti kurmak, ayakta tutmak üzerine seferber ettiği, Yönetim Kurulunun da bunda aktif olarak görev aldığı bir dönemdi. Neredeyse yönetimin tamamının deprem bölgesinde olduğu ayları da yaşadık, 17 Ağustosun itibaren. Böyle bir dönemdi. Ama bu ortamda dahi Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri, başlamış olan çalışmalar tamamlandı, yapıldı ve 1999 yılında da Dünya Şehircilik Günü kutlaması yapıldı; ama hüzünlü bir kutlamaydı, depremin hemen arkasından yapılıyordu ve her ne kadar konu önceden belirlenmiş olsa da, tartışılan-konusulan konular arasında deprem oldukça çok yer tuttu.

Tabii, hemen o dönem sonrasında Şehir Plancıları Odası'nın etkinlikleri de biraz daha değişmeye başladı ve atölyeler, çalıştaylar, sempozyumlar, paneller falan hep deprem üzerine olmaya başladı.

Şehir Plancıları Odası'nın, benim de içinde yer aldığım yönetimlerin bugüne kadar etkinliklere yaklaşımıyla ilgili birkaç başlığı hatırlamakta fayda var diye düşünüyorum.

Bir kere, baştan beri süren kolokyumların yanı sıra farklı illerde etkinlikler düzenlenmesi. Ki 1996 yılında, devrıldığımız yılda, 4-10 Kasım arasında 1 hafta sürecek bir etkinlik takvimi belirlemiştik Şehir Plancıları Odası olarak ve farklı illerde, İzmir'de, İstanbul'da, Ankara'da, bölümlerin olduğu, şubelerin olduğu her ilde etkinlik yapılması üzerine kurgulanmıştı. Ancak, ne yazık ki, birkaç yıl bunu sürdürebildikten sonra, Odanın gücü ancak Dünya Şehircilik Günü kolokyumlarıyla başa çıkabilecek hale geldi ve pek çok yerde bu ülke geneline yaygın etkinlikleri gerçekleştiremez hale geldik.

Kolokyum ve kongrenin kurumsal yapısının güçlendirilmesi kararlarımız arasındaydı. Bunun için, Yönetim Kurulu olarak, Genel Kuruldan geçirilerek bir yönerge hazırlandı ve bütün yönetimleri bağlayacak bir yönerge üzerinden etkinlikler sürdürülmeye başlandı. Burada düzenleme kurulu, yürütme kurulu ve bilim kurulunun nasıl oluşacağı tariflendi ve keyfilikten uzak bir hale, bir mevzuata kavuşturulmuş oldu.

Kolokyumların her yıl farklı illerde düzenlenmesi konusu, var olan geleneğin sürdürülmesi yolunda bir karar oluştu.

Kolokyum konusunun her yıl günceli yakalayabilecek şekilde geniş katılımı belirlenmesi yaklaşımı benimsenmişti, bu sürdürüldü.

Kolokyuma farklı okullardan öğrenci katılımının sağlanması, öğrenci etkinliklerinin kolokyumun ayrılmaz parçası haline getirilmesi ilkesel olarak benimsenmişti, bugüne kadar sürdürüldü.

Basının ve kamuoyunun Dünya Şehircilik Günü'ne yeterli ilgi göstermediği tespitimiz vardı. Buna ilişkin Şehir Plancıları Odası'nın basın ödülünün Dünya Şehircilik Günü'yle birlikte, eşzamanlı verilmesine ilişkin karar da 90'lı yıllarda alınmış olan bir karardı ve bundan sonra da o şekilde uygulandı. Basının ilgisinin artırılmasına yönelik bir çabaydı.

Meslektaşların etkinliklere katılımının artırılması için de, yarışma, sergi, plaket törenleri Dünya Şehircilik Günü kutlama haftası içine taşındı, kolokyumlarla birleştirildi. Dolayısıyla, farklı tarihlerde mezun olmuş, meslek içinde yer almış ya da uzaklaşmış üyelerimizi bir araya getirme çabası da oluştu.

Yönergemiz şu anda yürürlükte, Dünya Şehircilik Günü için. Artık hangi yönetim gelirse gelsin, elinde bir yönerge var ve yapılacak olan işler tam tanımlı. Bilim kurulunun, yürütme kurulunun, düzenleme kurulunun kimlerden oluşacağı tarifli durumda. Bildiri çağrı metninin nasıl hazırlanacağı, bildirilerin nasıl değerlendirileceği, hepsi burada yer alıyor.

Düzenleme kurulu çok geniş katılımı oluşturuluyor. Bu yılki rakamlar bu. Büyükşehir belediyeleri 30 kurum, şehir ve bölge planlama bölümleri 26 kurum, ilgili kamu kurumları 30 kurum. Bunların hepsi düzenleme kurulu üyesi olarak çağrılmıştı düzenleme öncesinde ve konu belirlenmesinde, yer belirlenmesinde etkin olarak görev almaları için çağrı yapılmıştı.

2010-2014 dönemi arasında da Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri yayınlarımızın içinde önemli yer tuttu. Giderek farklı yerlerde farklı konularla Dünya Şehircilik Günü etkinliklerini gerçekleştirmeye çalıştık. Geçtiğimiz 2 yıllık dönemde de devam eden bu çalışma bugün 40. yılına ulaşmış durumda.

Ben, Oda tarafından bakıldığında, nasıl bir devir süreci yaşadık, kısaca bunu aktarmaya çalıştım.

Dünya Şehircilik Günü Kolokyum Buluşmaları'nın 40 Yıllık Mirasında Şehirciliğin İzini Sürmek

Öğr. Gör. Özge Gürbüz

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Akif Burak Atlar

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, Yönetim Kurulu Sekreteri

I. GİRİŞ

Planlama meslek alanı Türkiye'de Mimarlık disiplininin bir parçası olarak gelişmiş; 1965 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Mimarlık Fakültesi'nde Şehir ve Bölge Planlama adıyla lisans eğitimi olarak tanımlanarak eğitim vermeye başlamış ve şehir plancılığı, mimarlık disiplininden ilişkisini muhafaza etmekle birlikte koparak kendi başına bir meslek alanı olarak anılmaya başlanmıştır. ODTÜ'de kurulan Şehircilik Kürsüsü'nü sırasıyla 1979 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ), 1982 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), 1983 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyelerinde kurulan bölümler izlemiş ve 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye'de şehir plancısı unvanıyla meslek alanına katılan mezun sayısında artış yaşanmıştır.

Türkiye'de şehircilik eğitiminin kurumsallaşmasına paralel olarak 1977 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde düzenlenmeye başlayan 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü (DŞG) Kolokyum Buluşmaları 2016 yılında 40. kez gerçekleştirilmiştir. 2016 Kasım ayı itibarıyla 40 yıllık önemli bir birikimi geride bırakan DŞG etkinlikleri, şehir planlama meslek alanının öne çıkan gündemlerine odaklanan tartışmaları ve etkinlik kapsamında sunulan bildirimleri bir araya getiren yayınlarıyla da Türkiye'de gelişmekte olan şehirciliğin hafızası olarak kabul edilebilir.

Dünya Şehircilik Günü Kolokyum Buluşmaları'nın 40 yıllık mirasında şehirciliğin izini sürmeyi ve 1977'den bugüne gerçekleştirilen DŞG etkinliklerinin ve etkinlik

yayınlarının kapsamlı bir taraması ile şehir planlama meslek alanının genişleyen kapsamını ve sorunlarını, tetikleyici parametreler ve plancının değişen rolü ile birlikte ele almayı hedefleyen bu bildiri; kolokyumun bildiri alt konularından biri olan *Şehircilik Kolokyumu Tarihi* çerçevesinde 40. yıl etkinliğine özel bir değerlendirme olarak 7 Kasım 2016 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Amfisi'nde sunulmuştur.

II. DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ DENEYİMİ

Arjantinli şehircilik profesörü Carlos Maria Della Paolera tarafından düşünülen ve ilk kez 8 Kasım 1949 tarihinde Buenos Aires'te kutlanan Dünya Şehircilik Günü, 28 yıl sonra Türkiye'de kutlanmaya başlanmış ve DŞG Daimi Komitesi'nin çalışmalarıyla devam eden yıllarda da sürdürülmüştür. O tarihteki adıyla İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Enstitüsü I. Başkanı Prof. Mehmet Ali Handan, ilk kolokyum buluşmalarının açılışında DŞG Daimi Komitesi'nin ve sekreteryasının Prof. Kemal Ahmet Aru'nun önerisiyle kurulduğunu, komitenin amacının ise *“ülkede şehircilikle ilgili halka dönük konferanslar, seminerler ve sergiler düzenlemek suretiyle bir bakıma yaygın eğitimler yapmak”*¹ olduğunu belirtmiştir. O tarihte Daimi Komite'nin sekreterliğini üstlenen Prof. Dr. Mehmet Çubuk ise DŞG kapsamında düzenlenecek olan etkinlikleri *“bilinçlenme, tartışma ve herkes için öğrenme platformu”* olarak ifade etmektedir.² Bu amaç ve kapsam doğrultusunda 1977 yılında düzenlenmeye başlayan kolokyum buluşmaları, her yıl düzenlenerek günümüze kadar ulaşmış ve geride çok değerli bir birikim oluşmasında önemli bir platform haline gelmiştir. Etkinlik 1996 yılına kadar DŞG Daimi Komitesi ve sekreteryası tarafından koordine edilmiş, bu tarihten itibaren koordinasyon ve sekreteryaya görevi TMMOB Şehir Plancıları Odası'na devredilmiştir.

Bildiri kapsamında bugüne kadar gerçekleşen DŞG etkinlikleri onar yıllık gruplar halinde dört başlık altında incelenmiş, etkinliklerin ve planlama meslek alanının dönemsel olarak ele aldıkları konuların değerlendirilmesine ve etkinliğe dair öne çıkan hususlara değinilmeye çalışılmıştır. Etkinlik kapsamında bugüne kadar sunulan bildirilerin ve bildiri sahiplerin listesine ise çalışma ekinde yer verilmiştir.

-
- 1 Handan, M.A., 1977, Sunuş Konuşması, 28. Dünya Şehircilik Günü Eski Türk Kentleri Konferansları Yayını, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Araştırma Enstitüsü, İstanbul
 - 2 Prof. Dr. Mehmet Çubuk'un 2008 yılında şehircilik portalı planlama.org için kaleme aldığı **Dünya'da ve Türkiye'de 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Oluşum Öyküsü, Dünya Şehircilik Günü'nün Anlamı** başlıklı yazı, daha kapsamlı bir DŞG tarihçesi için okunabilir.
<http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/planlamaorg-yazlar/58-planlamaorg-yazlar/prof-dr-mehmet-cubuk/208-prof-dr-mehmet-cubukun-planlamaorg-cin-hazirlad-makalesi>

İlk yıllar: 1977-1986

Kasım 2016'da 40. kez düzenlenen Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ilk kez 8 Kasım 1977'de şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde, 28. *Dünya Şehircilik Günü, Eski Türk Kentleri Konferansları* adıyla tek günlük ve toplam üç bildirinin sunulduğu bir seminer olarak gerçekleştirilmiştir. Etkinlik kapsamında üç ayrı konferans gerçekleştirilmiş olup, sunumların ardından yapılan tartışmalarla etkinlik sonlandırılmıştır. 8 Kasım 1977'de düzenlenen bu etkinlik ilk kolokyum buluşması olmasının yanı sıra formatı nedeniyle de diğerlerinden ayrılacaktır.

İkinci kolokyum buluşması bir yıl sonra, 1978 yılında *Türkiye'de Metropolitan Alan Planlama Deneyim ve Sorunları* başlığıyla gerçekleştirilmiştir. Kolokyum kapsamında İstanbul, İzmir, Ankara gibi metropollerin ve istisnai olarak Zonguldak ilinin metropolitan planlama çalışmalarına dair deneyimler aktarılmış, yurtdışı deneyimlerine yer verilmiş ve metropolitan alan planlamasına ilişkin kavramlar, yöntemler ve sorunlar farklı başlıklar altında değerlendirilmiş, bu çerçevede toplam 13 bildiri sunulmuştur.

Bir yıl sonra, 1979 yılının Kasım ayında *Türkiye'de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları* temasıyla gerçekleştirilen üçüncü kolokyum etkinliğinde kırsal alan planlaması ve politikaları masaya yatırılmış, planlama kurumlarının yanı sıra Orman Bakanlığı, Köy İşleri Bakanlığı ve Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi ilgili kurumların çalışmalarına yer verilmiştir.

1980 yılında, 12 Eylül Askeri Darbesi'nin gölgesinde gerçekleştirilen dördüncü kolokyum ise toplam 10 bildirden oluşan içeriğiyle *Ülke Ölçeğinde Planlama ve Düzenleme Sorunları* teması ile gerçekleştirilmiş, turizm planlaması hakkında sunulan iki bildiri dışında ülke planlama hakkında kavramsal ve yöntemsel tartışmalarla gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: 1977-1986 Yılları Arası Gerçekleşen Kolokyumlar

Yıl	Tema	Yer
1977	Eski Türk Kentleri	MSGŞÜ, İstanbul
1978	Türkiye'de Metropolitan Alan Planlama Deneyim ve Sorunları	MSGŞÜ, İstanbul
1979	Türkiye'de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları	MSGŞÜ, İstanbul
1980	Ülke Ölçeğinde Planlama ve Düzenleme Sorunları	MSGŞÜ, İstanbul
1981	1. Türkiye Şehircilik Kongresi	ODTÜ, Ankara
1982	Türkiye'de Yerleşme ve Konut Sorunları	DEÜ, İzmir
1983	Kıyıları Kolokyumu	KTÜ, Trabzon
1984	Sanayi Yer Seçimi, Turizm Yerleşmeleri ve Tarım Topraklarının Ülkesel Arazi Kullanımı İçinde Değerlendirilmesi	ÇÜ, Adana
1985	Kentleşme, Sanayileşme Etkileşimi	AÜ, Eskişehir
1986	Türkiye'de İmar Hareketlerinde Yeni Dönem	MSGŞÜ, İstanbul

Tıpkı ilk kolokyum buluşması gibi, 1980 yılına kadar gerçekleşen diğer kolokyumlar da o zamanki adıyla İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Enstitüsü'nün ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bugün hala devam eden geleneksel kolokyum formatının oluşmasında ilk yıllardaki program akışının belirleyici olduğu görülmektedir. Genel bir tema altında çeşitlenen bildirilerin, açılış ve kapanış paneliyle desteklendiği bu format benimsenerek sürdürülmüş ve klasik kolokyum formatı olarak nitelendirebileceğimiz hale gelmiştir.

1981 yılında gerçekleşen etkinlik ise kolokyum tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptir. İlhan Tekeli, Özcan Altaban ve Yiğit Gülöksüz gibi isimlerin de aralarında bulunduğu düzenleme komitesi tarafından Türkiye'de o güne kadar yapılmış bilimsel çalışmaların ve araştırmaların geniş katılımlı bir kongrede sunulması önerilmiş, bu önerinin daimi komite tarafından kabul edilmesiyle birlikte Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi gerçekleştirilmiştir. 6-8 Kasım 1981 tarihleri arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen etkinlik, DŞG etkinlikleri kapsamında düzenlenen ilk kongre olmakla birlikte İstanbul dışında düzenlenen ilk etkinlik olması bakımından da önemlidir. Bir tema kapsamında olmadan, alt başlıklar halinde gruplanan oturumlarda toplam 54 bildirinin sunulduğu ilk kongrenin geniş bir içerik ve katılımla gerçekleşmesi üzerine Daimi Komite, her yıl düzenlenen buluşmaların beş yılda bir kongre düzeniyle gerçekleştirilmesini kararlaştırmış ve bu da kolokyum geleneğinin içinde benimsenerek bugüne kadar sürdürülmüştür.

1977-1986 yılları arasında gerçekleştirilen kolokyumların fiziksel planlamanın temel kavramları üzerine odaklandığını söylemek mümkündür. Metropoliten alan planlaması, kırsal alan planlaması ve ülke planlaması gibi temel başlıkların yanı sıra; konut, kıyılar, sanayi ve sanayileşme, turizm, tarım, kentleşme-sanayileşme etkileşimi gibi temalar belirlenmiş, değişen yasa ve yönetmeliklerle şekillenen yeni imar hareketlerinin ele alındığı 2. Şehircilik Kongresi ile ilk on yıllık dönem sona ermiştir. Kurumsallaşma ve gelenekselleşme yolunda henüz ilk adımlarını atan bir etkinliğin tema seçimlerinde planlamanın temel taşlarından başlaması ve takip eden temaların bu çerçevede sıralanmasının yanı sıra 12 Eylül darbesi, sıkıyönetim ve baskı döneminin engelleyici koşulları düşünüldüğünde, bu ilk on yılın sadece planlama camiasına özgü, içe dönük bir içerikle gerçekleştiği söylenebilir.

İkinci on yıl: 1987-1996

Etkinliğin ilk on yılın ardından her yıl Kasım ayında tekrarlanmaya devam ederek kurumsallaşmasıyla birlikte, ele aldığı konular itibarıyla da giderek çeşitlilik gösterdiğini söylemek mümkündür. Planlamanın temel başlıklarının ele alındığı

ilk dönemin ardından hukuk, eğitim, katılım, ekoloji, sürdürülebilirlik gibi başlıklarla birlikte meslek alanına ilişkin görev ve yetkilerin de tartışıldığı görülmektedir. 3. Şehircilik Kongresi 1991 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde gerçekleştirilirken, *Türkiye'de Şehirciliği Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirmesi* başlığı altında, Türkiye Şehirciliği'nin kapsamlı bir değerlendirilmesinin yapılmasına olanak tanıyan içeriğiyle dikkat çekmektedir.

Tablo 2: 1987-1996 Yılları Arası Gerçekleşen Kolokyumlar

Yıl	Tema	Yer
1987	Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları	TÜ, Edirne
1988	Şehircilik, Hukuk ve Yönetim Yönetim İlişkileri	AÜ-SBF, Ankara
1989	Şehircilik Planlama Eğitimi	YTÜ, İstanbul
1990	Planlamaya Katılım	İTÜ, İstanbul
1991	Türkiye'de Şehirciliği Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirmesi	DEÜ, İzmir
1992	İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerini	MSGSÜ-YTÜ, İstanbul
1993	Kent ve Çevre / Planlamaya Ekolojik Yaklaşım	UÜ, Bursa
1994	Şehircilik Mesleği İle İlgili Görevler, Yetkiler ve Nitelikler	GÜ, Ankara
1995	Sürdürülebilir Turizm: Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım	MSGSÜ, İstanbul
1996	Kent - Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonaçlarının Değerlendirilmesi	MSGSÜ, İstanbul

İkinci on yılda belirlenen temalar incelendiğinde, planlamanın araçları olarak sınıflandırabileceğimiz başlıkların bir arada toplandığı görülmektedir. Bu dönem aynı zamanda fiziksel planlamada uygulamaya yönelik yaklaşım, yöntem ve benzeri tartışmaların da mesleki camiada yoğunlaştığını göstermektedir. 1990'lı yıllarla birlikte ve haberleşme olanaklarının artmasıyla planlama araçlarının da çeşitlenmesine katılım kavramının mesleki tartışmalara yansımaları örnek olarak verilebilir. Kolokyum tarihinde ilk kez 1988 yılında sunulan "Yerel Yönetimlerin Yetki ve Görevleri, Örgütlenme ve Katılım Sorunları" bildiri ile karşımıza çıkan katılım kavramı, uluslararası şehircilik literatüründe küreselleşmeyle birlikte öne çıkan iletişimsel planlama yaklaşımının ve dolayısıyla diğer yeni tartışmaların Türkiye'deki tartışmalara daha geç intikal ettiğine dair bir ipucu da vermektedir. Katılım kavramı iki yıl sonra 14. Kolokyum Buluşmaları'nın ana teması olarak belirlenmiş ve devam eden etkinliklerde kalıcı bir alt başlık haline gelmiştir.

İkinci on yıllık dönem, İstanbul'da gerçekleşen 4. Şehircilik Kongresi ile sona ermiştir. *Kent, Kültür ve Toplumsal Uyum* teması ile kurgulanan ve aynı zamanda 3-14 Haziran 1996'da İstanbul'da gerçekleşen Habitat II etkinliğinin kapsamlı bir

değerlendirmesine yer ayıran kongre ile birlikte mesleki tartışmalarda toplumsal parametrelerin de daha sık yer aldığını gözlemlemek mümkündür.

4. Şehircilik Kongresi'nin kolokyum tarihi açısından bir diğer önemli noktası ise DŞG sekreteryasının Daimi Komite'den TMMOB Şehir Plancıları Odası'na devredilmesidir. O tarihten bugüne etkinlik sekreteryası Oda tarafından yürütülmektedir.

Üçüncü On Yıl: 1997-2006

Üçüncü on yıllık dönem, küreselleşmeyle birlikte dönuşen politikaların etkisiyle kentsel politikaların da yeniden şekillendiği; strateji, risk ve fırsat gibi popüler kavramlarla birlikte kent yoksulluğu, değişim-dönüşüm gibi sosyo-ekonomik tartışma içeriklerinin de meslek alanında gündem olduğu bir döneme işaret etmektedir.

Değişen dünya düzeninin Türkiye'deki etkilerinin, dolayısıyla Türkiye'de şehirciliğin yeni tartışma alanlarının ele alındığı üçüncü dönemde, planlamanın sosyal bilimlerle yakınlaşmakla birlikte birçok farklı disiplinle etkileşime girdiği gözlenmekte, sosyal bilimlerin de şehircilik alanına eğildiği görülmektedir: Planlama artık içe dönük bir meslek alanı olarak kabul edilemez.

Tablo 3: 1997-2006 Yılları Arası Gerçekleşen Kolokyumlar

Yıl	Tema	Yer
1997	Kentsel Politikalar Kolokyumu	ODTÜ, Ankara
1998	Şehirciliğimizin Yüzyılı Kolokyumu	ŞPO, Ankara
1999	3. Binyılda Şehirler- Mekan, Küreselleşme, Planlama Kolokyumu	YTÜ, İstanbul
2000	Geleceği Planlamak: Yeni Planlama Yöntemi/Dili, Yasal Düzenlemeler	DEÜ-İYTE, İzmir
2001	5. Türkiye Şehircilik Kongresi (AB Süreci ve Planlama)	ODTÜ, Ankara
2002	Yoksulluk, Kent Yoksulluğu Ve Planlama Kolokyumu	GÜ, Ankara
2003	Şehircilikte Reform	MÜ, Mersin
2004	Değişen - Dönüşen Kent Ve Bölge	ODTÜ, Ankara
2005	Planlamada Yeni Politika Ve Stratejiler, Riskler Ve Fırsatlar	İTÜ, İstanbul
2006	6. Türkiye Şehircilik Kongresi - Planlama, Siyaset, Siyasalar	DEÜ, İzmir

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bu grupta düzenlenen iki kongre, ülke politikaları ve siyasi mekanizmaların meslek alanımız üzerindeki etkilerinin giderek arttığına dair ipuçları taşımaktadır. 5. Şehircilik Kongresi'nde Türkiye'nin AB üyeliği sürecindeki tartışmaların gölgesinde meslek alanımız masaya yatırılmış, 2006 yılında gerçekleşen *Planlama, Siyaset, Siyasalar* başlıklı altıncı kongrede ise siyasetin planlama uygulamaları üzerindeki belirleyici etkileri ilk kez bu kadar detaylı olarak ele alınmıştır.

40. yıla doğru: 2007-2016

30 yılı geride bırakan etkinlikte ele alınan konuların kapsamaları itibariyle genişlediği, kapsayıcılığının arttığı gözlemlenebilir olmakla beraber; temalarda öne çıkan mücadele, savunma, adalet gibi ifadelerin, planlama alanındaki uygulamaların biçim ve yöntemlerine ilişkin endişeleri ve meslek alanının ruh halini ifade ettiğini söylemek zor olmayacaktır. Bildiri içeriklerine bakıldığında da geçmişten bugüne gelen kırılmaların sorgulandığı, geleceğe dair endişelerin sergilendiği ve mesleki kaygılarla bezeli bir arayışın yerleşmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4: 2007-2016 Yılları Arası Gerçekleşen Kolokyumlar

Yıl	Tema	Yer
2007	Planlama Meslek Alanı, Geçmişten Geleceğe	ODTÜ, Ankara
2008	Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar, Kaybedenler	MSGSÜ, İstanbul
2009	Kentleri Korumak/Savunmak	AÜ, Antalya
2010	Planlama'nın Dili	EÜ, Kayseri
2011	Herkes İçin Kent, Herkes İçin Planlama: Akıllıca, Adaletle, Yeniden	YTÜ, İstanbul
2012	Mekansal Değişim ve Dönüşüm	GÜ, Ankara
2013	Kent Yönetimi ve Planlama	DEÜ, İzmir
2014	Kentlerin Geleceği	İTÜ, İstanbul
2015	Müdahale, Mücadele ve Planlama	KTÜ, Trabzon
2016	DŞG 40. Kolokyumunu Şehircilik ve Eğitimi	ODTÜ, Ankara

Son on yılın bildirimlerinde öne çıkan bir diğer özellik ise saha çalışmalarındaki artış ve saha seçimlerindeki çeşitliliktir. Özellikle son yıllarda hemen her bildirimde ele aldığı şehircilik kavramını farklı bir saha çalışması üzerinden örneklendirmesi, kolokyum içeriğine zenginlik katarken, bu durumun şehircilik araştırmalarındaki artışa işaret ettiği ve farklı saha seçimleriyle çalışmalara özgünlük kazandırıldığı söylenebilir. Çalışma ekindeki tablolar incelendiğinde bu durum açıkça görülecektir.

III. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri için basılan tüm yayınlar incelenmeye çalışılmış, otuz dokuz DŞG etkinliğinin otuz altısının bildiri kitabına ulaşılmıştır³. Söz konusu otuz altı kolokyum buluşmasında sunulan toplam 1185 adet bildirin tamamı çalışma ekinde bir araya getirilmiştir. Dökümde, bildiri tam adları ve bildiri sahipleri ile birlikte, ele alınan saha da listelenmeye çalışılmış ve bundan sonra yapılacak çalışmalar için bir kaynak oluşturulması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın bir sonraki adımında ise bugüne kadar basılan tüm bildirilerin dijital ortamda bir araya getirilmesi ve 40 yılı geride bırakan bir etkinliğin mirasının planlama meslek alanına kazandırılması hedeflenmektedir.

1977 yılında İstanbul'da başlayan etkinlik ilk kez 1981 yılında İstanbul dışında düzenlenmiş, bu tarihten itibaren ise her yıl farklı bir ilde, farklı bir kurumun ev sahipliğinde yapılmasına gayret edilmiş ve 1977-2016 yılları arasında toplam 11 ile uğramıştır. Ancak bu gayrete rağmen büyükşehirlerin öne çıktığı, 40 etkinliğin 26'sının İstanbul ve Ankara illerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. DŞG buluşmaları 15 kez İstanbul'da, 11 kez Ankara'da, 5 kez İzmir'de ve 2 kez Trabzon'da düzenlenmiş; Adana, Eskişehir, Bursa, Mersin, Antalya ve Kayseri illerinde ise yalnızca bir kez gerçekleştirilmiştir.

Kolokyum temaları, her ne kadar çeşitlilik gösterse de, bazı temaların belirli aralıklarla tekrar ele alındığı, günümüze yaklaştıkça ise tek bir tema yerine kapsayıcı tematik içeriklerin belirlendiği görülecektir. Kolokyum tarihinde en çok tartışılan konuların başında mevzuat gelmektedir. Türkiye'de yasa ve yönetmeliklerin sürekli olarak değiştirilmesi ve meslek alanının yeni yönetsel çerçevelere uyum sağlama ve yeni çerçeveyi tartışma ihtiyacı düşünüldüğünde, mevzuat başlığının gelecekte de meslek çevrelerini meşgul edecek bir alan olacağını söylemek mümkündür. Diğer değişmeyen gündemler ve tartışmalar arasında plancının rolü ve planlama kurumları arasındaki yetki karmaşası olarak sıralanabilir.

1977-2016 yılları arasında sunulan bildirilerin ele aldığı saha çalışmaları da ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara ve İzmir illeri üzerine yoğunlaşmaktadır. Saha analizinde karşılaştırmalı çalışmaların yer alması, ülke genelinde birden fazla sahaya odaklanan çalışmaların bulunması ya da her hangi bir sahaya odaklanmayan kavramsal çalışmaların bulunması, oransal bir değerlendirmeyi mümkün kılmamakla beraber; her bildirin bir saha ile ilişkilendirilmesine de izin vermemiştir. Ancak gerek planlama eğitiminin İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde başlayarak ekolleşmesi, gerekse öncü ve kapsamlı planlama uygulamalarının bu

3 1982 yılında gerçekleştirilen Türkiye'de Yerleşme ve Konut Sorunları kolokyumunun kitabına erişilememiş olup, 1997 ve 1998 kolokyum kitaplarının basılmamış olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.

illerde gerçekleşmesi büyükşehirlerin öne çıkmasında etkili olmuştur. Koruma, kırsal alan planlaması, turizm gibi konular hakkındaki bildirimlerde ise saha çalışması açısından çeşitliliklere rastlanmaktadır.

Bugünkü kolokyum formatı ele alındığında Dünya Şehircilik Günü bildirgelerinin, kolokyumun gerçekleştiği yıla dair önemli bir belge sunduğu, Türkiye ve planlamanın tarihsel izdüşümüne dair önemli bir hafıza biriktirdiği söylenebilir. İlk DŞG bildirgesi 1997 yılında, yani etkinlik sekreteryası ŞPO'ya geçtikten sonra sunulmuş ve takip eden yıllarda sunulmaya devam ederek bir kolokyum geleneği haline gelmiştir.

Kolokyum formatı kapsamında gelenekselleşen bir diğer başlık ise Öğrenci Paneli olmuştur. İlk kez 1989 yılında *Şehircilik ve Planlama Eğitimi* başlıklı kolokyum bünyesinde gerçekleşen öğrenci paneli, bugün buluşmaların en çok ilgi gören bölümlerinden biri olarak sürdürülmektedir.

Kolokyum tarihi boyunca tekrar eden temalar ve tartışma başlıkları olduğu kadar, unutulmuş ya da tek başına bir tema olarak yer verilmeyen başlıklara da örnek verilebilir. Afet, ulaşım gibi konularda önemli sayıda bildiri sunulmuş olsa da, bu iki temel konu tek başına bir tema olarak karşımıza çıkmamıştır. Bununla birlikte özellikle ilk yıllarda öne çıkan turizm, kırsal alan gibi konulardan günümüze yaklaşıldıkça uzaklaşıldığı, yöntemden ziyade sorun odaklı çalışmalara ağırlık verildiği görülmektedir.

Kolokyum buluşmalarının sadece akademik tartışmalar açısından değil, mesleki deneyimlerin aktarılması ve meslektaşlarla paylaşılması için önemli bir platform olduğunu belirtmek gerekir. Planlama kurumları bünyesinde çalışan profesyonellerin hayata geçen uygulamaları safhaları ve sonuçlarıyla birlikte aktarmaları, teori ve pratiğin bir arada tartışılmasına olanak sunmaktadır.

Kolokyum tarihine bakıldığında kamu kurumlarının, yani merkezi ve yerel yönetimlerin planlamaya ve şehirciliğe dönük birimlerinin etkinliklerde her düzeyde etkin bir biçimde yer aldığı, ancak bu ilişkinin ve kamu kurumlarının etkinlik bünyesindeki katılım durumunun giderek azaldığı görülmektedir. Ülke geneline sirayet eden politik kutuplaşma ikliminin meslek alanı üzerinde doğal olarak hissedilmesi, kamu kurumları, meslek odası ve üniversite arasında da bir ayrışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu ayrışmanın giderilmesi, planlamanın en hayati araçlarından biri olan iletişimin yeniden ve yapıcı olarak ele alınması kasım kolokyumlarının etkinliğini arttırmak açısından önemlidir. Kolokyum buluşmalarının ortaya çıkma amacına paralel olarak etkinliklerin şehircilikle ilgili yaygın bir eğitim olarak ele alınması ve etkinlik yer seçiminde daha önce buluşmalara ev sahipliği yapmamış illerin tercih edilmesi, bu ilişkinin yeniden kurulması açısından ayrıca bir fırsat olarak düşünülebilir.

Kasım kolokyumlarının ilk yıllarında, buluşmaların ardından bir değerlendirme çalışmasının gerçekleştirildiği, bu değerlendirmelerin ardından geride kalan kolokyum buluşmasına dair sonuç ve önerilerin ek bir çalışma haline getirilerek bildiri kitabında yer verildiği, ancak bu yöntemin zamanla terk edildiği görülmektedir. Yöntemin yeniden ele alınarak yapılacak değerlendirme çalışması neticesinde bir sonuç bildirgesi hazırlanması, hem akademik hem teorik çalışmalara vereceği katkı açısından faydalı olabilir.

Planlama eğitimi veren okulların sayısındaki artışla birlikte Türkiye genelinde planlama eğitiminin niteliğine dair oluşan eşitsizliklerin meslek alanına dair oluşturacağı tehditler göz önünde bulundurulduğunda, etkinlik kapsamında düzenlenecek atölye çalışmalarının genişletilmesi ve planlama öğrencilerine yönelik daha kapsayıcı ve nitelikli içeriklerin oluşturulması ve planlanması düşünülebilir. Bu bağlamda dünya şehircilik günü etkinliklerinin farklı merkezlerde eş zamanlı düzenlenecek etkinliklerle daha geniş bir katılımcı profiline erişmesi önerilebilir.

Meslek odası, kamu kurumları ve eğitim kurumları arasında geliştirilebilecek stratejiler ve kurumsal işbirlikleri ile, kolokyum buluşmalarının etkinliğinin arttırılmasına dair adımlar atılmalıdır. Özellikle eğitim kurumlarının akademik takvimlerini belirlerken öğrencilerin ve öğretim elemanlarının katılımları açısından kasım kolokyumlarını göz önünde bulundurmaları için kurumsal ilişkilerin kurulması önemlidir.

Her ne kadar gelenekselleşmiş bir kolokyum formatından bahsedebiliyor olsak da, birbirini biçimsel ve içerik olarak tekrar eden etkinliklerin gelecekte etkinliğe dair bir tehdit olarak karşımıza çıkmaması için yenilikçi yaklaşımlara açık olup etkinliği geliştirmeye yönelik bir fikir platformu oluşturulması düşünülebilir.

Elbette 40 yıl boyunca Türkiye’de planlamanın nabzını tutan kolokyum tarihini ve birikimini tek bir bildiriye sığdırmak kolay olmayacaktır. Bu çalışma, 40. kez düzenlenen etkinliğin geçmişine dair bir jenerik sunmayı, öne çıkan noktaları kırılma ve tespitlerle birlikte özetlemeyi ve son olarak bugüne kadar sunulan bildirilerin kapsamlı bir dökümünü oluşturmayı hedeflemiştir. Bundan sonra gerçekleştirilecek kolokyum buluşmaları için bir rehber/özet olarak ele alınması ve kolokyum tarihi üzerinden lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılacak araştırmalara katkıda bulunması halinde, bu çalışma başarılı olarak nitelendirilebilir.

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Tablo 5: 1977 - Eski Türk Kentleri - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Eski Türk Kent Dokuları Üzerine Konferans		Kemal Ahmet Aru
Sosyal, Ekonomik, İdari ve Kültürel Açından Anadolu - Türk Kentleri		Metin Sözen
Geleneksel Kent Dokumuza Malzeme ve Yapı Fiziki Açısından Bir Yaklaşım		Murat Eriç

Tablo 6: 1978 - Türkiye’de Metropolen Alan Planlama Deneyim ve Sorunları - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Metropolen Alanlar: Kavramlar, Tanımlar, Ölçütler		Esat Turak
Türkiye’de Fiziki Planlama Çalışmaları İçinde Metropolen Alan Planlamasının Yeri		Tankut Ünal
İstanbul Metropolen Alan Planlaması	İstanbul	Kutlu Güzelsu
Ankara Metropolen Alan Plan Deneyimi	Ankara	Ankara Nazım Plan Bürosu
İzmir Metropolen Alan Plan Deneyimi	İzmir	İzmir Metropolen Plan Bürosu
Zonguldak Metropolen Alan Planlaması	Zonguldak	Ergin Erkin
Fransa’da Kentsel Politikalar	Fransa	Jean Alabasse
Polonya’da Büyük Kent Bütünü Planlaması Deneyimleri ve Sorunları	Polonya	Jerry Kozlowski
Metropolen Planlamanın Dayandığı Kararlar Üzerine Bir Değerlendirme		İlhan Tekeli
Metropolen Alanların Uygulanmasında Yasal ve Parasal Sorunlar		Ümit Doğanay
Metropolen Alanlarda Uygulama ve Finansman Güçlükleri		Rıfkı Arslan
Metropolen Planlamada Örgütlenme		Necdet Vidinlioğlu
Türkiye’de Metropolen Alan Planlaması: Hedefler Stratejiler		İcen Börtüçene

Tablo 7: 1979 - Türkiye’de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Türkiye’de Kırsal Planlamanın Sorunları ya da Planlama Kademelenmelerinin İç İlişkileri Üzerine		İlhan Tekeli
Kır - Kent Dengesi ve Göç		Erol Tümertekin
Kırsal Alanda Arazi Düzenlemeleri Yetkili İdareler ve Uyuşmazlıklar		Tului Sönmez
Türkiye’de Kırsal Yerleşmelerin Özellikleri ve Fiziksel Düzenleme İlkeleri		Ayten Çetiner
Kırsal Kesimde Gelir Bölüşümü ve Tüketim Harcamaları		Birsen Erdaş
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Çalışmaları		Gökhan Menteş
Kırsal Alanda Kentleşme Sürecinin Etkileri ve Kırsal Alan Fiziki Planlamasında Politikalar		Feral Eke
Kırsal Alanda Orman Bakanlığı Politikaları ve Uygulamaları		Erol Dumöz Saffet Süne
Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Kamu Politikaları Uygulamaları		Murat Oktar
Son 20 yılda gelişen Ülkelerin Kırsal Kalkınma ve Planlama Deneyimleri		Tavit Köletavitoğlu
Kırsal Düzenleme ve Kır Kent Dayanışmasının Yararlanması Gerekliği		Mehmet Çubuk
Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması		Mete Tumbul

Tablo 8: 1980 - Ülke Ölçeğinde Planlama ve Düzenleme Sorunları - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Ülkesel Fiziki Planlama Üzerinde İkinci Kez Konuşurken		İlhan Tekeli
Ülke Ölçeğinde Fiziksel Planlama ve Ulusal Çevre Politikası		Nuran Talu Nilgün Ateş
Planlama Süresi İçinde Mekan Düzenlemesine Bir Yaklaşım		Ayda Eraydın Asuman Çezik
Sosyal Sistemler ve Planlamanın İşlevi: Ülke Düzenleme Planı		Yusuf Devellioğlu
Planlar Dizisi ve Ülke Fiziksel Yerleşme Düzeni Planlaması Üzerine		Güven Bilsel
Ülke Ölçeğinde Turizm Planlaması Uygulamaları		Orhan Göçer
Turizm Planlamasının Sorunları, Bazı Kavramsal Boyutlar		Cahit Benövenli
Ülke Düzenleme Çalışmalarında Rekreasyon Planlaması		Zekai Bayer
Ülke Ölçeğinde Planlama ve Düzenleme Çalışmalarında Karayollarının Kentleşmeye Etkisi		İsmet İlter
Dünya İktisadi Sisteminin Bunalımı, Türkiye'ye Yansımaları ve Planlı Kalkınma Çabaları		İcen Börtüçene

Tablo 9: 1981 - 1. Türkiye Şehircilik Kongresi - ODTÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolenleşme Süreçleri		Mübeccel Kıray
Kentleşme, Kentsel Süreçler ve Kent Yapısı		Murat Balamir
Kamu Malı Olarak Mekan		Fatma Ülke Aren
Ankara'da Konut Pazarı Analizi	Ankara	Ali Türel
İstanbul Yerleşim Düzeninde Boğaziçi ve Haliç'in İşlevleri Üzerine	İstanbul	Mehmet Çubuk
Karadeniz Ereğli'de Toplumsal Yapı Fiziksel Yapı İlişkileri	Zonguldak	Yalçın Ünal
İzmir'de Belediyeden Önce Belediyecilik 19. yüzyıl	İzmir	Rauf Beyru
İstanbul Limanının Kuruluşu	İstanbul	Ekmele Derya
Kent içi Ulaşımın Tarihsel Gelişimi (Şirket-i Hayriye)	İstanbul	Tevfik Çavdar
Tokat Kentinin Gelişmesi	Tokat	Orhan Kuntay
Osman Nuri Ergin		Selahattin Yıldırım
Küçük ve Marjinal İşkolları Arasında İş Değiştirme Olgusu ve Önemi		Tansü Şenyapılı
Ankara'da Alt Gelir Gruplarının Kente Uyumunu	Ankara	Feral Eke
İşçi Konutu Olarak Gecekondu		Erhan Acar
Kırdan Kente Göç Edenlerin Kır ile Kent Arasında Yaratılan Kaynak Akımları ve Gecekondu		Kemal Kartal
Urban Upgrading and Health		Leila Erder
Türkiye Metropollerinde Ulaşım planlama Deneyimleri: Veri Toplama ve Modelleme		Gökhan Menteş
Ulaşım Planlamasında Yönetme Sorunu ve Türkiye Örneği		Cüneyt Elker
Konut Alanlarında Ulaşım Planlamasında Yeni Kavramlar ve Uygulamalar		Erhan Öncü
Kent içi Trafik Benzetim Paketi		Atilla Elçi Ali Zambakoğlu
Tasarımda Yaratıcılığı Geliştirme Eğitimi		Bilgi Denel
Kentsel Mekânların Görsel Analizinde Kullanılabilecek Bir Yöntem Üzerine		Bozok Özerdim
Alternatif Konut Alanları için Tasarım Eğitimi		Mehmet Adam, Teoman Aktüre
Kent Planlama ve Tasarımı için Alternatif Eğitim Yöntemleri		Yiğit Gülöksüz
Antalya Planlama Çalışması	Antalya	Zühtü Can
Türkiye'de İmar Planı Yarışmaları Tarihi		Kemal Ahmet Aru
Samsun Planlama Deneyimi	Samsun	Saffet Atik

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Trabzon İmar Planı Uygulaması Değerlendirmesi	Trabzon	Şinasi Aydemir Zerrin Enön Saliha Erkonak Orhan Kuntay Nermin Ökten
İmar Planında Değişiklik Yapılması İle İlgili Talepler		Feridun Duyguluer
İstanbul Metropolitan Alan İçinde Planlama Deneyimleri	İstanbul	Hüseyin Kaptan
Yerel Özerklik ve Kent Planlaması		Ruşen Keleş
Belediyelerle İlgili Güncel Düzenlemeler		Halil Ünlü
Yerel Ölçekte Bir Kamu Siyaseti Uygulaması Olarak Batıkent Konut Projesi	Ankara	Korel Göymen
İmar Kanununun Çıkarılması ve İmar İskan Bakanlığı'nın Kurulmasındaki Amaçlar, Sonuçlar		Tankut Ünal
Türk Planlamasında Bölgeleme ve İmar Yönetmelikleri		Tamer Gök
Kamulaştırma Uygulamaları		Tululı Sönmez
Trabzon kenti Planlama Çalışmaları ve Tarihsel Çevre Koruma İlişkileri	Trabzon	Emre Aysu
Tarihi Çevre Bilincine Değın Bazı Hatırlatmalar ve Safranbolu Koruma ve Geliştirme İmar Planı	Karabük	İsmet Okyay
Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar YK tarafından Koruma Kararı verilen Yerleşmelerde Kararların Uygulanabilirliğinin Araştırılması		Nuran Zeren
Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı, Kararları, Organları Koruma Politikası		Besim Çeçener
Tarihi Çevre Koruması mı? Tarihi Çevre Savunması mı?		Okan Üstümkök
Planlı Dönemde (1963-1981) Tarihsel Çevrenin Korunması ve Değerlendirilmesinde Kamunun Yaklaşımı		Emre Mardan Nimet Özgönlü
Kentsel Korumada Hava Fotoğrafları ve Fotogrametrinin Rolü		Alpay Özdural Tuğrul Kınık
Türkiye'de Turizm Planlaması Çalışmalarının Değerlendirilmesi		Baykan Günay
Ülkesel Kıyı Mekanının Ussal Kullanımı		Haydar Karabey
İzmir Metropolitan Alanında Kıyı Kullanımları ve Fiziki Planlama	İzmir	Numan Tuna
Milli Parklarda Aşırı Kullanma ve Dilek Yarımadası MP için hazırlanmış Turizm Ağırlıklı Master Planlar ve Öneriler	Aydın	Erdoğan Yaşlıca
Ankara Gölbaşı'sındaki Gelişmeler	Ankara	Hülya Ceylan Ahmet Çetinel Sezai Göksu
Kentsel Çevrenin Çocuk Açısından Yaşam Değeri		Şenel Ergin
Fiziksel Çevre Düzenlenmesinde Örgüt Karmaşası		Aydan Bulca
İşbölümü - Mimarlık ve Planlama Meslekleri		Ali Artun Akın Atauz
Kent Planlama Mesleğinin Kurumsallaşması ve Kent Plancılarının Uygulamadaki Konumu		Ayşe Öznur Özer Zekai Akay
Kent Planlamada Peyzaj Mimarları		Türkay Ateş
Çevre Planlamasında Çevre Mühendisliğinin Konumu		Coşkun Yürteri Selçuk Soyupak

Tablo 10: 1983 - Kıyıları Kolokyumu - KTÜ/Trabzon

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kıyıları ve Toplum Yararı		Ruşen Keleş
Kıyı Kavramı, Yasal Yaklaşım, Kıyıların Kullanımı ve Korunması		Tankut Ünal
Kıyı Kullanımının Düzen Altına Alınması ve Yasal Gelişmeler		Necdet Vidinlioğlu
Kıyıları Yanlış Kullanımların Çevresel Etkileri ve Sosyal Maliyetleri		Ümit Özcan
Ülke Kıyılarının Korunması, Planlanması ve Düzenlenmesi		Gürkan Gezim
Kıyı Kullanımı		Ergun Taneri
Fiziksel Planlama Çalışmalarında Kıyı Rekreasyonunda		Türker Altan,
Uygun Alan Seçimi Yönteminin Araştırılması		Celal Önsoy
Kıyasal Alanların Rekreasyonel ve Turistik Yönde Planlanmasında		Sümer Gülez
Yeni Bir Yaklaşım		
Doğu Karadeniz Kıyılarındaki Endüstriyel Kirlenme ve Alınabilecek Önlemler		Recep Efendioğlu
Kıyıların Korunması ile ilgili Ekolojik Önlemler		Arif Baysal
		Ahmet Karagüzel
Kıyıları Ekolojik Dengenin Korunması		Osman Samsun
Kıyıların Toplumsal Kullanıma Açılması için bir yaklaşım:		Şinasi Aydemir,
Samsun Hopa Kıyı Kuşağında Arazi Kullanımı ve Sonuçları	Samsun	Saliha Erkonak,
		Nermin Ökten
		Gülnoz Teymur

Tablo 11: 1984- Sanayi Yer Seçimi, Turizm Yerleşmeleri ve Tarım Topraklarının Ülkesel Arazi Kullanımı İçinde Değerlendirilmesi - ÇÜ/Adana

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentleşme ve Toprak Politikaları		Ruşen Keleş
Ülkemizdeki Tarım Topraklarının Genel Kullanım Politikasındaki Gelişmeler		Osman Tekinel
		Bahri Çevik
		Yıldırım Kumova
Kentsel Gelişimin Kırsal Alandaki Etkileri Üzerine Görüşler		Özcan Altaban
Sanayi Yer Seçimi ve Sanayileşme Stratejileri		Erdal Türken
Sanayi Yerleşme Yerleri Seçim ve Düzenlerinin Kurgusunda		
Kullanılabilecek Bir Yöntem Yaklaşımı		Cengiz Giritlioğlu
Tarım Arazilerinin Tarım Dışı Kullanımı Sonucu Ortaya Çıkan Sonuçlar		Saim Dağ
Planlama ve Ülke Ölçeğinde Arazi Kullanımı		Asuman Yücel
Sanayi Yer Seçiminde Çevresel Faktörler ve Çevresel Etki İrdelemesi		TMMOB ŞPO
Sanayinin Kentleşmeye Etkisi	Konya	Mesut Ayan
Kent Planlamasında Amaç Dışı Kullanımlar ve Buna Neden Olan Faktörler		Selma Mine Erses
Doğu Karadeniz Bölgesinde Yeşil Alan Sorunları ve Çözüm Önerileri		Zerrin Enön
		Şengül Öymen Gür
		Ayten Kırmız
Ülkesel Ölçekte Turizm ve Dinlenme - Eğlenmenin Planlanması		Mehmet Çubuk
Doğu Anadolu Bölgesinde Turizm Açısından Yaz-Kış Rekreasyon		
Olanakları ve Ülkesel Arazi Kullanımı İçinde Değerlendirilmesi		İ. Vildan Alptekin
Sanayinin Kırsal Topluma Etkisi Üzerinde Bir Araştırma - Kütahya Örneği	Kütahya	Saliha Aydemir
Ülkemizde Fiziki Planlama Örnekleri Milli Parklar Master Planları		Zekai Bayer
Yerbilim Açısından Bolu Çevresinin Arazi Kullanım ve Potansiyeli		Tahsin Aktimur
		Atilla Oral
		Şerafettin Ateş

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Bandırma Arazi Kullanım Potansiyeli Haritalarının Hazırlanmasında Mühendislik Jeolojisi Verilerinin Değerlendirilmesi	Balıkesir	Ender Tekirli Emin Yurdakul
Bandırma Arazi Kullanım Potansiyeli Haritalarının Hazırlanmasında Jeomorfolojik Yönetmelerin Fiziki Planlamaya Katkıları	Balıkesir	Nafiz Gürel
Karayollarının Diğer Alan Kullanımlarıyla İlişkinin Güzergah Seçimindeki Önemi		Türker Altan Celal Önsoy
Orman Köylerindeki Tarımsal Faaliyetlerin Ülkesel Arazi Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi		Duran Taraklı
Çukurova 1960 - 1980	Adana	Necdet Vidinlioğlu
İzmit ve Gebze Örneklerinde Sanayi Yer Seçimi	İzmit	Polat Sökmen
Tarımsal Toprak Kullanımı İlişkileri		
Kuşadası Davutlar Bölgesinde Turistik Kentleşmenin Sonuçları	İzmir	Zafer Doğan Mehmet Gürdal Orhan İçöz
Toprağın Kullanım Biçimini Belirleyen Süreçlerin Denetlenebilirliği ve Taşınmaz Vergiler		Sezai Göksu
Sanayi Turizm ve Kentsel Gelişme Karşısında Tarım Topraklarının Korunması ile İlgili Çalışmalar		Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Kıyı Kentleri İmar Planlarının Hazırlanmasında Ortaya Çıkan Planlama Sorunları		Cemal Arkon
Yerleşme Fiziksel Planları Yönetmeliği Taslağı ve Planlar Dizisinde Uygulanmaya Başlayan Bir Plan Türü: ÇDP		Ayça Bilsel Güven Bilsel

Tablo 12: 1985 - Kentleşme, Sanayileşme Etkileşimi - AÜ/Eskişehir

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İstanbul'da Sanayinin Alansal Dağılımındaki Değişimler	İstanbul	Erol Tümertekin
Türkiye'de İlk Ağır Sanayi Yerleşimi: Karabük'ün Kuruluş Dönemi	Karabük	Safa Arkun
Türkiye'de Sanayi Yer Seçimi - Kentleşme Politikaları ve Planlama Çalışmaları		Feral Eke
Kentleşme ve sanayileşme		Servet Ayzeren
Sanayi, Kent Konut		Kenan Mortan Cemil Çakmaklı
Sanayi Kentinde İşlevsel Bölgelemeye Bir eleştiri: Ekolojik Kent		Aykut Karaman
Sanayileşme Bağlamında Bursa'nın Kentleşme ve Planlama Sorunları	Bursa	Zekai Akay
Organize Sanayi Bölgelerinin Kentleşme Sürecindeki Etkinliği ve Bursa	Bursa	Ercan Dülgeroğlu
Erzurum'da Sanayileşme ve Şehirsiz Arazi Kullanımı	Erzurum	Hayati Doğanay
Doğu Karadeniz Bölgesinde Sanayinin Gelişimi ve Arazi Kullanımı		Şinasi Aydemir Saliha Aydemir Gülnaz Teymur
Sanayi için yer seçimi İlkeleri ve Çevre Sorunları: Trabzon Örneği	Trabzon	Zerrin Enön Ayten Kırmız
Yeni Yerleşmeler ve Sanayi Etkileşimi: Batıkent Örneği	Ankara	Faruk Göksu Cahit Kalenderoğlu
Türkiye'de Kentleşme ve Sanayileşme Etkileşiminin Birlikte Etkilediği Bazı Sosyal Problemler		Zeki Erdoğan
Uygulamalı Şehir ve Çevre Sorunları		Ergun Gürpınar
Kentleşme Sanayileşme Etkileşiminin İzmir Kentinde İnsan Yaşama Ortamında Yarattığı Sorunlar	İzmir	Aysel Bayraktar İlçin Aslanboğa
Sanayide Çalışan Toplumun Verimliliğinde Rekreasyonun Önemi ve İşçilerin Genel Rekreasyonel Eğilimleri		Türker Altan Celal Önsoy

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Endüstriyel Eko - Sistemlerde Kent Planlaması Açısından Yeşil Alanların Karşılaştığı Baskılar		İlçin Aslanboğa
Geleneksel Şehrin Sanayi Alanları Üretimi Sorunu		Ahmet Alkan
Sanayileşme Kentleşme Etkileşimi: Eskişehir Kent Merkezi	Eskişehir	Şule İnankul
Sanayileşme Kentleşme Etkileşimi ve Eskişehir İmar Planı Çalışmaları	Eskişehir	Polat Sökmen
Kentsel Gelişiminin Eskişehir'de Yarattığı Planlama ve Uygulama Sorunları	Eskişehir	Sevin Aksoylu Güler Koca
Eskişehir'in İçme Suyu Kaynağı olarak Porsuk Çayı'nın Endüstriyel Faaliyetlerle Kirlenmesi	Eskişehir	Nazmi Oruç

Tablo 13: 1986 - Türkiye'de İmar Hareketlerinde Yeni Dönem - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İmar Politikamızın Hedefleri		Ruşen Keleş
İmar Mevzuatımızda Değişim Çizgisi		Safa Arkun
Şehircilik Mesleğinin Türkiye'de Kurumsallaşması ve Bugünkü Sorunlar		İlhan Tekeli
Büyük Şehirlere Gelecek Yüzyılın Boyutlarında Bakmak		Tankut Ünal
İstanbul Büyükşehir İmar Deneyimi ve Sorunları	İstanbul	Kutlu Güzelsu
Ankara Büyükşehir İmar Deneyim ve Sorunları	Ankara	Ömer Ağaçalı
İmar Hareketlerinde Reform, Eylem Planlaması, İstanbul Örneği	İstanbul	Mehmet Çubuk
İstanbul Metropolitan Alanında İmar Hareketleri	İstanbul	Y. Gürsel
Büyükşehir Belediyelerinin İmar Planlama Konusundaki Yetkileri		Necdet Vidinlioğlu
İmar Uygulamasında Şişli Örneği	İstanbul	Hüseyin Kaptan
Yeni İmar Mevzuatının Planlama Konularında Getirdiği Yenilikler ve Uygulamasına İlişkin İzlenimler		Gürkan Ertaş
Yeni İmar Mevzuatında İller Bankasının Deneyimleri		İlhan Gülgeç
Konya İmar Uygulaması Deneyimleri	Konya	Ahmet Çakıcı
3194 sayılı Yasa Döneminde İmar Uygulama ve Değişikliklerinden Doğan Uyuşmazlıklar, Planlama ve Yargı		Şinasi Aydemir
Bölge Ölçeğinde Planlama ve İmar Faaliyetlerinin Koordinasyonu: Belediyeler arası İşbirliği		Halil Ünlü
Yeni Yasalar, Uygulamalar ve Sorunlar		Emre Aysu
Belediyelerin Yetki Sınırları Dışındaki İmar Faaliyetlerinin Gelişimi		Feral Eke Hülya İlgen Vedat Özbilen Ümit Özcan
3194 Sayılı Yasaya Göre Belediye ve Mücavir Alan Sınırları Dışında İmar Faaliyetleri		Canan Güner
Sit Alanlarının Planlama Sorunları		Gönül Tankut
Belediye Sınırları Mücavir Alanlar Dışında 3194 Sayılı yasa uygulaması		Burhan Demircan
Son İmar Mevzuatı Üzerine Görüşler		İrfan Bayhan
Belediye ve Mücavir Alan Sınırları Dışındaki Planlama Faaliyetlerinin Kamu Yararı Kavramı Açısından İrdelenmesi		Ümit Özcan

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Tablo 14: 1987 - Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları - TÜ/Edirne

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler		İlhan Tekeli
Tarihi Kentler Planlamasında Hukuki Boyutlar		Necdet Vidinlioğlu
Türkiye'de Tarihi Çevre Korumanın Kültürel Boyutları		Doğan Kuban
Genel Kavramlar		Rıfki Arslan
Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi		Cengiz Eruzun
Son 20 yılda Koruma Yasaları		Emre Madran
Kent Planlaması içinde Tarihi Çevre Korumasının Yeri		Polat Sökmen
Tarihi Kent Dokusunda İmar Müdahalesi: Kastamonu Örneği	Kastamonu	Mehmet Çubuk Safa Erkun Akin Eryoldaş
Tarihi Çevrede Kooperatifçilik Kuşadası Deneyimi		Taner Topçu
Tarihi Kentlerin Korunmasında Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Yerel Yönetimlerin Olanaklar		Ahmet Uzel
Kentleşmenin Edirne Tarihi Kent Parçalarına Baskısı	Edirne	İhsan Sanrı
Edirne Kenti Gelişme Sürecinde Tarihi Çevre Planlama Sorunları	Edirne	İsmail Karakaş
Kars'ta Tarihi Doku Korunması	Kars	Hayati Doğanay
Tarihi Kentlerde Dini Yapıların Konumlanması: İzmir Örneği	İzmir	Çınar Atay
Antakya'nın Şehircilik Sorunları	Antakya	Ataman Demir
Mimari Mirası Korunmasında Altyapı Boyutu		Ahmet Alkan
Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapım ve Uygulama Sorunları		Nuran Zeren
Tarihi Kentlerin Korunmasında Planlılığın Etkinliğinin Arttırılması		Kamutay Türkoğlu
Tarihi Şehirlerde şehir içi Ana Trafik Yollarının Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Çözüm Önerileri		Seniha Çalışkan
Tarihi Kentlerin Korunması ve Uluslar arası Deneyimler		Feral Eke Ümit Özcan

Tablo 15: 1988 - Şehircilik, Hukuk ve Yönetim Yönetim İlişkileri - AÜ-SBF/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Türkiye'de Mahalli İdareler ve Yargı İlişkileri		Osman Meriç
Kamu Yönetimi ve Kent Bilimi		Ruşen Keleş
Şehircilikte Hukuka Bağlılık		Safa Arkun
Mülkiyet Kavramı, Kamu Yararı ve Planlama		İlhan Tekeli
İdare Hukuku ve İmar Uygulamaları		Lütfi Duran
Kent'e İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararları		Yekta Güngör Özden
İmar Hukukuna İlişkin İşlemlere Dair Yargı Kararlarını Yerine Getirmeyen Kamu Görevlilerinin Özel Hukuka Göre Sorumlulukları		Çetin Aşçıoğlu
İmar Kararlarının Yargısal Denetimi Üzerine		Ali Öztürk
Şehircilikte Hukuki Araçlar Üzerine		Yıldızhan Yayla
Planlama Kademeleri ve Hukuk		Necdet Vidinlioğlu
Batı Almanya'da Arsa Sağlama Yöntemleri		Helmutter Guttler
Kentsel Topraklara Karşılık Saptanması		Erol Köktürk
Şehircilikte Kamulaştırma		Nazmi Yıldız

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İmar Affı Üzerine		Aydın Özbay
Anayasa Mahkemesinin İmar Hukuku Konusunda İlke Kararları		Fazıl Sağlam
Kamu Hukuku ve Kent		Yıldırım Uluer
Kentsel Alan Düzenleme Aracı Olarak Kamulaştırma		Ülkü Arzak
Kentsel Çevre Sorunları ve Politika Araçları		Fevzi Altuğ
Birleştirme ve Ayırmanın Kent Planlamasındaki Önemi		Yücel Ünal
Planlama ve İmarla İlgili Yargı Denetiminde Birlikçilerin İşlevi		Tamer Gök
Ulusal Mal Varlığımız Yasalar ve Yok edilmesi		Tulul Sönmez
Yerel Yönetimlerin Yetki ve Görevleri, Örgütlenme ve Katılım Sorunları		Cevat Geray
Kent Yönetiminde Sorun Alanları ve Örgütlenme		Aykut Polatoğlu
İl Yönetimlerinde Örgütlenme		Teoman Ünüsan
Kent Yönetiminde Bir Model Önerisi		Murat Karayalçın
Yerel Yönetimlerde Kaynak Kullanımı		Belma Üstümişik
İller Bankası ve Yerel Yönetimler		Ziya Çoker
3030 Sayılı Yasaya Göre Büyükşehir Yönetimlerinin Durumu		Yıldız Tokman
Belediye Gelirleri Yasası ve Tazminat Üzerine		Mesut Ayan
Şehircilikte Uygulamaların Ortaya Çıkardığı Sorunlar		YTÜ - ŞBPP
Şehircilik Yönetim ve Uygulamalar		Yücel Gürsel
İmar Mevzuatının Planlamaya Getirdiği Sınırlamalar ve Yaratıcılık		Feridun Duyguluer
İmar mevzuatının Planlamaya Getirdiği Sorunlar		İller Bankası İmar ve Planlama Daire Başkanlığı
Belediye Birliklerinin Planlamadaki Rolü		Halil Ünlü
Koruma Hukukunun Gelişmesi ve Uygulamalar		Nebil Varuy
Kent Yönetenleri Yönetilenler, Şehir Plancıları		Ümit Özcan

Tablo 16: 1989 - Şehircilik ve Planlama Eğitimi - YTÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Dünyada Üniversitenin Yaşadığı Dönüşüm Üzerine		İlhan Tekeli
Kent-bilim Eğitiminde Amaç ve Yöntem İlişkisi		Ruşen Keleş
Kent ve Bölge Planlama Öğretiminde Dikkate Alınması Gerekli İlkeler		Rıfık Arslan
Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi ile İlgili Görüşler		Çınar Atay
Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Eğitim-Öğretim Politikası		Bahri Ergen
İTÜ'de Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi		Nuran Zeren
Planlama ve Planlama Eğitimi Üzerine		Şule İnankul
Farklı Planlama Yaklaşımları ve Planlama Eğitimi İlişkileri		Baykan Günay
Şehir ve Bölge Planlaması Eğitim Modeli		Emre Aysu
Kent Planlama Sürecinde Eğitim ve Uygulama Bağlamında İller Bankasının Konumu		Selçuk Yener
Kamu Sektöründe Şehir Planlama ve Eğitim İlişkileri		Feridun Duyguluer
Büyükşehir Belediyeleri İmar Dairesi Örgütlenmesi Çerçevesinde		
Kent Planlama Sorunları ve Kent Plancının Konumu		Raci Bademli
Hizmet İçi Planlama Eğitimi Üzerine		İbrahim Şanlı
Şehircilik Eğitimi ve Mesleği Yerel Yönetimler İle Üniversite İşbirliğini Gerektirir		Ali Rıza Gülerman Cemal Arkon

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentleşme Sorunlarımız ve Planlama Eğitimi		Polat Sökmen
Planlamada Kuram Kılığı İlişkilerine Bağlı Olarak Eğitimin Kapsam ve İçeriğı Üzerine		Ahmet Uzel Kamutay Türkoğlu
Şehir Planlama Eğitimi ve Şehir Planlaması Arasındaki İlişkiler		Zühtü Can
Planlama ve Eğitim Süreçlerinde Plancıların ve Odanın Rollerinin Yeniden Tanımlanması Üzerine		Senihi Kitapçı

Tablo 17: 1990 - Planlamaya Katılım - İTÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Planlamaya Halk Katılımı: Safranbolu Örneğı	Karabük	Nurettin Sözen
Katılım ve Belediyecilik		Murat Karayalçın
Katılım Üzerine		Senihi Kitapçı
Katılımcı Planlamanın Metodolojik Nitelikleri		Birol Baransu Nilgun Ergun
Halkın Planlamaya Katılımı: Nottingham'da İki Deney	İngiltere	Taner Öç
Kent Planlaması ve Katılım Üzerine Düşünceler		İlhan Tekeli
Kentleşme, Kentileşme, Katılımcı Planlama, Sorunlar		Mesut Ayan
Şehir Planlamasında Halk Katılımının Tanımı ve Önemi		Esin Aydar
Planlama Sürecinde Politik Güç Dengelerinin Önemi		Birol Baransu
Katılımlı Planlama Sürecinin Demokratikleşmeye Olan Etkisi		Demet Erol Cemalettin Erol
Katılımdan Desantralizasyona Bir Plancı Görüşü		H. W. Struben
Toplumsal Örgütlenme ve Mekansal Organizasyon Düzeyleri Arasında Bir Bileşke Olarak Yerel Yönetimler & Katılım		Esin Aydar
Funda Altınçekiç		
Planlamaya Katılabilirlik ve Yeni Bir Örgütsel Düzen Geleneğı		Şinasi Aydemir Saliha Aydemir
Planlamaya Katılım ve Belediyecilik Politikaları		Bahri Ergen Demet Erol Nevin Gültekin Hakan Hisarlıgil
Planlamaya Katılım: Lüleburgaz Örneğı	Kırklareli	Ahmet Sezal Özbek

Tablo 18: 1991 - Türkiye'de Şehirciliğı Gelişiminde Son 30 Yılıın Değerlendirmesi - DEÜ/İzmir

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Planlı Dönemin Plansız Kentleşmesi 30 Yılıın Bilançosu (1960 - 1990)		Ruşen Keleş
Türkiye'nin Son 30 Yıllık Kent Planlama Deneyiminin Kuram Uygulama İlişkisi Bakımından Değerlendirilmesi		İlhan Tekeli
İmar Planlama Süreci ve Bu Süreçte İller Bankasının Yeri		İlhan Gülgeç
Türkiye'de Şehirciliğın Gelişimi ve Yasalar Çerçevesinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı		Nihat Bingöl Özay Gül Ahmet Şahin
İmar Yasası Değişikliklerine Değişik bir Açıldan Bakış		Safa Arkun
Planlama – Post-Modernizm Yakınlaşmaları Üzerine bir irdeleme		Göntül Tankut
Turizm, Bütünün Bir Bölümüdür		Tankut Ünal

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İzmir'de Kapsamlı Bir Planlama Bir Planlama Denemesi Planlama Üzerine Bir Oyun Denemesi	İzmir	Rauf Beyru Rıfat Akbulut Turgay Gökçen T. Tekkökoğlu Fatma Ünsal
Türkiye'de Son 30 Yılda Planlamada Etkin Olan Kurumlar		Mehmet Çubuk Aykut Karaman İsmail Günür Akin Eryoldaş
Geç Gelişme Sürecinin Yapısal Koşullarında Çarpık Kentleşme ve Çaresiz Kent Planlaması		Polat Sökmen
Türkiye'de Şehirciliğin Gelişimindeki Saklı Boyutlar ve Sosyal Bilimcilerin Sorumluluğu		Ertürk Işıkpınar
Ülkemizde Kentsel Gelişmeler ve Kent Planlısının İşlevi		Tuncay Karaoğlu
Planlı Dönemde İmar Planlarının Mülkiyet Üzerine Etkileri		Ş. İnankul A. Eryoldaş
Planlamada Yasalar Arası İlişkiler- Çelişkiler Boyutunun Araştırılması		Bahri Ergen
Yerel Yönetimden Merkezi Yönetime Geçen Yetki Karmaşası		D. Erol, C. Erol
Son 30 Yılda Planlama pratiği Bağlamında YTÜ Uygulamaları		YTÜ - ŞBPB
Öneri Planlama Süreci Modeli		YTÜ - ŞBPB
ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün 30 yıllık Tarihi Üzerinde Gözlem ve Düzeltmeler		Özcan Esmer
Fiziksel Planlamalar Dizisinde Uygulanan-Uygulanmayan Planlama Kademeleri ve Kentsel Mekanda Öncelikli Alan Planlaması		Ayça Bilsel Güven Bilsel
Kentsel Mekanda Öncelikli Alan Planlamasında Karar Verme Mekanizması ve Kentsel Tasarım Tekniğinin Kullanılması		Orhan Kuntay
Fiziksel Planlama Tasarımındaki Bazı Gelişmeler		Feridun Duyguluer
Kentlerin Geleceği Bakımından Enerji Dönüşüm Önerileri		Ali Çelener
Ulaşım ve Makroform: Ülkemizde Son 30 Yılda Ulaşım Tür ve Ağ Değişmelerinin Kent Formlarına Etkisinin Değerlendirilmesi		Hülagü Kaplan
Yeşil Alan Donatımının Niceliksel Saptanması Yeni Bir Yöntem		Ş. Ergin S. Sevinç G. Alpaslan
Planlama-Uygulama İlişkileri İçinde Çukurova Metropolitan Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi	Adana	Ahmet Uzel
Kentsel Altyapı Planlama - Uygulama Sürecinin Neresindeyiz - Konya Örneği	Konya	Ahmet Alkan
Mahalle Ölçeğinde İmar Planı Uygulamaları - Trabzon Kemerya Mahallesi	Trabzon	Nermin Ökten
Türkiye'de Birincil Metropolitan Şehir İstanbul'da Orta - Büyük Ölçekteki İmalat Sanayinin Gelişim Çizgisi ve Bileşimindeki Değişimler	İstanbul	Mehmet Ocakçı
Ankara'da Tekstil Sanayi ve Kentsel Formun Oluşumu	Ankara	Serap Erdoğan
Planlama Hedeflerinin Gerçekleştirilmesinde Tasarım İlkeleri ve Finansman Parametreleri	İstanbul	Gülşen Özyayın Levent Özyayın
Türkiye'de Turizm Planlaması ve Karşılaşılan Güçlükler		Gürkan Ertaş
Türkiye'de Turizm Konaklama Tesislerinin Mekansal Dağılımı ve Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesi		Perver Korça
Türkiye'de Kış Turizminin Giderek Artan Önemi, Erzurum Palandöken Dağları Kış Sporları ve Turizm Geliştirme Planlamaları	Erzurum	İlgaz Kırzoğlu
Edirne'nin Kentsel Gelişimi Işığında Yeni Yerleşim Alanları ile Tarihsel Doku İlişkisi	Edirne	İlter Büyükdöğen

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Tarihsel Çevre Korumasında Ekonomik Problemler		Rahmi Erdem
Kentsel Sit Alanlarının Koruma Amaçlı İmar Planlamaları İle Turizme Açılması	Ankara ve Antalya	N. Gültekin T. Gültekin N. Görer
Turizm Girdili Koruma Amaçlı Planlamasına Yönelik İlkeler ve Yöntem Önerileri		Nilgün Görer Nevin Gültekin
Kent Kültürü, Kentleşme		Ali Sözer
Kıyı Bölgelerinde Planlama Sorunları		Güner Gezim Perihan Kiper
Kıyı Yerleşmelerinde Planlama ve Belediyelerin Karşılaştıkları Sorunlar, Çeşme Belediyesi Örneği	İzmir	Zerrin T. Karaman
Kıyı Yasası - Turizmi Teşvik Yasası İlişkisi ve Planlama		Sedat Sert
Planlama Karar Süreçleri, Yerel Yönetim Merkezi Yönetim İlişkileri / Çelişkileri		Bahar Erdican
Kentlerimizin Kimlik Sorunu ve İzmir Örneği	İzmir	Orcan Gündüz
Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu		Oktay Ekinci
Hemşehrilik Bilinci Üzerine		Yücel Yaman
30 Yıl Sonra Gelen Gecekondu Islahı/Yasallaştırma/Altyapı Projelendirmesi		Kamutay Türkoğlu
Gecekondu Alanlarında Kentleşme Süreci		Nilgun Ergun
Türkiye'de Kentleşmeye Uygun Kentleşme ve Kent Kültürü		Demet Erol Cemalettin Erol
Son 30 Yılda Türkiye'de Konut Politikaları ve Konut Kooperatifleri Konut Üretimi		Hülya Koç
Türkiye'de Toplu Konut Üretimi için Uygulanan Yöntemlerin Değerlendirilmesi		Handan Türkoğlu
Planlama Uygulama İlişkileri - Batıkent Örneği	Ankara	Fatma Çetinkaya
Konut Çevresi, Açık Alan Kullanımı Üzerine Bir Araştırma		Erdoğan Yaşlıca
Türkiye'de Toplu Konut Politikaları ve Konut Sorunu		Bahri Ergen Ayşe Tekel
Kentleşmede Toplu Konut Olayı ve Kent Kooperatifleri Deneyimi		Nural Güran
Toplu Konutla Alan Tasarrufu ve Mekanlarda Stresi Azaltma Önlemleri		Ali Çelener

Tablo 19: 1992 - İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları ve Avrupa Metropollerini - MSGSÜ-YTÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İstanbul Üzerine Yeni Düşünceler	İstanbul	Mehmet Çubuk
Paris Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Paris	Jean Dellus
Londra Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Londra	Robert Shaw Judith Ryser
Roma Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Roma	Federico Malusardi
Viyana Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Viyana	Arnold Klotz
Madrid Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Madrid	Javier De Mesones
Jonas Figueroa		
Sevilla Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Sevilla	Adriana Dalcin J. Maria Benjumea
Lizbon Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Lizbon	M. Costo Lobo
Stockholm Kentsel Gelişimi Üzerine Bildiri	Stockholm	Bo Malmsten

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Avrupa Kentsel Sistemi ve Bu Bütün İçinde İstanbul'un Yeri	İstanbul	Judith Sayer
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Çalışmaları	İstanbul	Ahmet Keskin, Murat Diren
İstanbul İçin Sürdürülebilir Kalkınma Koşulları	İstanbul	Gündüz Atalık
Metropolitan Dönüşüm Planlaması: İstanbul Örneği	İstanbul	Handan Türkoğlu
İstanbul Metropolitan Alan Plan Çalışmaları	İstanbul	Lale Berköz
İstanbul'un Kentsel Gelişmesinde Yerel Ölçeklerin Uygulamadaki Rolü	İstanbul	Ertürk Işıkpınar
Galata-Hanlar Bölgesi İçin Özel Sivil Örgüt Geliştirici Plan ve Ticari Kullanım Modeli	İstanbul	Semih Eryıldız
İstanbul Metropolitan Şehir Şehri ve Tarihi Yarınada'da Yer Alan İmalat Sanayi İlişkileri	İstanbul	Mehmet Ocaççı
Metropolitanleşme Sürecinde İstanbul ve Merkezi İş Alanları Planlama Sorunları	İstanbul	Hüseyin Cengiz
İstanbul Metropolitan Alanı Geliştirme Sürecinde Merkez Fonksiyonlarının Desantralizasyonu	İstanbul	Hüseyin Kaptan
Kentsel Raylı Taşıt Sistemleri ve Tarihsel İstanbul Kentinde Uygulamalar	İstanbul	Tülay Kılınçaslan, İsmet Kılınçaslan
İstanbul'un Çevre Planlamasında Uzaktan Algılama	İstanbul	Atilla Sesören
Kentsel Gelişme ve Altyapı	İstanbul	Ergun Göknel
High Resalution Space Born Images and Urban Planning The Istanbul	İstanbul	Martin Seger F. Pdencsar
Geçmişte İstanbul	İstanbul	Semavi Eyice
İstanbul Boğazı Fiziki Gelişimi	İstanbul	Emre Aysu Özdemir Sönmez Oya Akın Hülya Yakar
Değişim Sürecinde İstanbul Metropolü	İstanbul	Ferhan Gezici Özdemir Sönmez S. Ramazanoğulları
İstanbul'u İstanbul'un Yönetmesi	İstanbul	Bülent Akarcalı

Tablo 20: 1993 - Kent ve Çevre / Planlamaya Ekolojik Yaklaşım - UÜ/Bursa

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Ekokent		Manuel C. Lobo
Kent Planlamada Çevre Duyarlı Bir Strateji ve Metot: Sürdürülebilir Kentsel Büyümenin Yönetimi İçin Ekolojik Bir Yaklaşım		Dirk Bolt
Şok Tedavisi Amacıyla Tüklenen Doğaya Ağıt / Bursa	Bursa	Safa Arkun
Sürdürülebilir Kalkınma/Kentleşme İkilemine İlişkin Görüşler		Gündüz Atalık Tüzin Baycan
Kentsel Çevre Sorunlarının Çözümü Açısından Ekolojik İlkeler: Sürdürülebilir Kentler		Hasan Ertürk
Sürdürülebilir Kalkınma		Rana Aslanoğlu
Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Kentleşme Politikaları, Kapsam ve Araçları		Canan Sarıtaş
Planlamaya Ekolojik Yaklaşımın Anlamı		Şenel Ergin
Değişen Planlama Kuramları Çerçevesinde Ekolojik Yaklaşımlar		Ayda Eraydın

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Sürdürülebilir Çevre Kavramı Çerçevesinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı: Bir Yöntem Tartışması		Aykut Karaman
Ekolojik Yaklaşım: Uluslararası Perspektifler		Ayşe Sayın Solmaz Akpolat
Ekoloji ve Planlama Bütünleşmesinde Bütüncül / Parçacı Planlama İkilemi		Şinasi Aydemir Cenap Sancar
Planlama Kapsamında Ekoloji Kavramının İçeriği		Ülker Seymen
Kentsel Ekoloji, Sorunun Boyutları ve Niteliği		Bülent Yaren
Türkiye'de Fiziki Planlama ve Ekolojik Planlama İlişkileri		Semra Atabay
Fiziksel Planlamada Ekolojik Yaklaşımın Sosyal ve Siyasal Boyutları		Polat Sökmen
İmar Planlama Sürecinin Çevre Duyarlı Kent Planlama Yaklaşımları Açısından İrdelenmesi		P. Kiper G. Önel Z. Öztimur
Ekonomik Denge Ne Ölçüde Tüketim ve Yatırım Özverisini Getirir		Levent Özaydın
Yerel Yönetimlerde Veri Tabanı Kullanımı		Necmi Gürsakal Gül Gökay
Kentsel Gelişme Alanlarının Saptanmasında Ekoloji - Ekonomi Duyarlı Bir Yöntem		Şinasi Aydemir Semiha Aydemir Cenap Sancar
Ekolojik Yaklaşımlar Çerçevesinde Konut Alanlar		Hülya Koç
Endüstriyel Alanlar ve Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımı		Derya Altunbaş
Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri		Mehmet Ocakçı
Kamu Arazisi Kullanımının Kent Makroformu, Kent Ekolojisi ve Kent Estetiği Açısından Değerlendirilmesi		Ayşen Sirel Gülşen Özaydın
Kentsel Ekoloji Bağlamında Halk Katılımı, Çoğulculuk ve Demokratikleşme İlkeleri		Ayça Türkmenoğlu
Kent Planlamada Ekolojik Düşünce ve Ekolojik Psikoloji		Ertürk Işıkpınar
İstanbul'da Su Toplama Havzalarında Kentleşmenin Çevresel Etkileri	İstanbul	Ayten Çetiner Handan Türkoğlu
Boğaziçi Koruma Alanında 1970-1990 Yılları Arasındaki Gelişmelerin Değerlendirilmesi	İstanbul	N. Zeren Gülersoy
Kentlerimizin Geleceği Açısından Özellikle Kamu Mülkiyetinde Olan Orman Alanları ve İçmesuyu Havzalarındaki Kullanımların Kent Formuna Etkileri		Ayşen Sirel Seher Sezer
Açık Linyit Ocaklarının Üretim Sonrası Doğaya Tekrar Kazandırılması: Kilyos - Karaburun Örneği	İstanbul	Gül Tüzün
Kentsel Ekoloji ve Kent Forumu Seçenekleri		Hülagü Kaplan
Türkiye'de Yat Limanı Gelişmelerine Ekolojik Yaklaşım		Nihal Şahinlier
Makro Ölçekli Rekreatyone Planlamaya Ekolojik Yaklaşım İçin Bir Yöntem: Antalya Örneği	Antalya	Erdoğan Yaşlıca
Mahalle Ölçeğinde Yeşil Alan Kaybı ve Kentsel Yaşama Etkisi		N. Ökten A. Velioglu S. Yılmaz

Tablo 21: 1994 - Şehircilik Mesleği İle İlgili Görevler, Yetkiler ve Nitelikler - GÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Fransa'da Kent Plancısının Meslek Organizasyonu ve Kent Planlamasının Öne Çıkarılması	Fransa	Didier Lenoir
Şehircilik Mesleğinde Görevler, Yetkiler, Nitelikler: Portekiz, İspanya ve İngiltere Örneği	Portekiz, İspanya, İngiltere	Manuel Costo Lobo
Pazar Ekonomisinde Şehircilik		Brahim Benyousef
Şehir Plancısının Utangaç Olmayan Talepleri		İlhan Tekeli
Bölge Bilimi ve Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamındaki Görev ve Yetkileri için Plancıda Gereksenen Nitelikler		Gündüz Atalık Tüzin Baycan
Yasalar ve Uygulamalar		C. Demircioğlu
Şehirciliğin Kapsamında Var Olan Bütün Disiplinlerin İşbirliklerinin Geliştirilmesine İlişkin Görüşler		Kamutay Türkoğlu Bülent Berksan Naran İdil Ergun Subaşı
Şehir Plancıları Odası Bildirisi		Gülten Kubin
Sürdürülebilir Kalkınma ve GAP Mekansal Planlaması		GAP İdaresi Bşk.
Afet Etkilerinin Önlenmesinde Şehir Plancısının Rolü		Gülten Cezayirli
2000'li yıllara Doğru Şehirciliğimiz Toplantısının Değerlendirilmesi		İller Bankası Genel Müdürlüğü
Değerler Sistemi İçerisinde Şehir Planlama Eylemi ve Plancı Kimliği		Emel Göksu Hülya Koç Semahat Özdemir Funda Altınçekiç Sema Erdoğan
Yeni Plancı Tip ve Diplomalı Plancılarımızın Meslekteki Konumu		MSÜ - ŞBPB
Ortak Geleceğimizde Meslek Sorumluluğu		Erdoğan Yaşlıca Nihal Şenlier Kübra C. Çamur Fatma Çetinkaya
Yerel Yönetimlerde Şehirciliğin Önemi, Belediyelerimiz ve Planlama Sorunları		Ayten Çetiner
Meslekte Öztöre Sorunsalı		Sümer Gürel
Şehir Planlama Mesleğinin Uygulama Sorunlarının Değerlendirilmesi		Nuran Z. Gülersoy Yakup Ergün
Şehircilik Uygulamaları Açısından Ekolojik ve Ekonomik İlkeler		Hasan Ertürk
Disiplinler Arası İlişkilerde Şehir Plancısının Özgür İradesi ve Yaratıcı Gücü		Selma Mine Erses
Yapı ve Yollar Yasasından Şehircilik Mühendisliğine		Orhan Kuntay
Türkiye'de Şehircilik Mesleğinin Planlamanın Değişen İçeriğini Karşılamadaki Limitleri		Sezai Göksu
Bilgi Enformasyon, Toplum ve Kent Planlaması		Gülден Erkut
Şehircilik Mesleğinin Hukuksal Temeli ve Sorunları		İştar Gözaydın
Görev, Yetki, Sorumluluk Dağılımı ve Uzmanlık Oluşumu		Güven Bilsel Ayça Bilsel
Çevre Duyarlı Planlamada Eğitimin Önemi		Ilgar Kırzioğlu
Bir Toplumsal Formasyon İçerisinde Kent Plancısının Rolü		Serdar Karaduman
Şehircinin Etik Sorunu		Makbule İlcan Serpil Süzen
Mesleki Eğitim ve Uygulamaları Arasındaki İlişkiler		Arzu Kahraman
ODTÜ'de Yeni Eğitim Programı Felsefesi		Oğuz Işık

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Planlamada Yeni Eğilimler ve Sürdürülebilir Kalkınma		Tüzin Baycan
Şehir Planlama - Biopolitik İlişkilerin Kurulması		Mehmet Tuncer
Şehircilik Mesleğinde Sınırlı Belirsizliği Sorunu		Polat Sökmen
Bürokrasiye Baskı Altında Tutumlar		Akın Eryoldaş
Demokrasi Geleneği ve Planlamada Yetki Karmaşası		Teoman Tekkökoğlu
Düzensiz Kentleşme ve Çözüm Yolları: Yeni Adana	Adana	Aytaç Durak
Müşavirlik Sisteminin Sonuçları		TOKİ
Afetler ile İlgili Planlamada Elde Edilen Sonuçlar: Erzincan Örneği	Erzincan	TOKİ
Kentsel Arsa Politikalarının Oluşturulmasında Plancının Konumu		Semahat Özdemir
Bilgisayar Destekli Tasarım Tekniğinin İmar Planlamasında Kullanılması: Alanya Örneği	Alanya	Kürşat Arğümüş

Tablo 22: 1995 - Sürdürülebilir Turizm: Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Sunuş Bildirisi		Mehmet Çubuk
Bütünleşmiş Gelişme İçin Turizm - Fikirler ve Koşullar: Bir Örnek		M. Da Costa Lobo
Sürdürülebilir Gelişme Planlamasına Genel Bir Bakış		Charles Pill
Sürdürülebilir Turizmi Gerçekleştirme Yolları		B. Himmetoğlu
Türkiye'de Turizm Planlamasına Genel Bir Bakış ve Yeni Yaklaşımlar		Gürkan Ertaç Yasemin Ergin
Dünyadaki Değişimler Işığında Dünya ve Türk Turizminin Değerlendirilmesi		Tankut Ünal
Turizm Planlamasında Turist Tercihlerinin Önemi: Beklentiler ve Arzın Karşılaştırılması	İzmir	Tayfun Taner Özlem Ünal
Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve		Aykut Karaman
Kitle Turizmine Dönük Politikaların Faturası ve Bir Karşı Tepki: Alternatif Turizm Arayışları		Hüseyin Dinç
Türkiye'de İç Turizm Talebinin Gerekçeleri ve Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Sistemik Bir Yaklaşım		Murat Özyaba
Turizm - Ötöre - Toplumsal Değerler		Sümer Gürel
Turizm: Araç mı, Amaç mı?	Edirne	V. Özek A. Sirel S. Akansel
Tarihi Çevrede Turizm Sorunsalı		İsmet Okyay
Herkes İçin Turizm		Hülya Koç
Fiziksel Çevre Etkileri ve Yayla Turizmi	Trabzon	M. Şerefhanoglu Gülşen Zorer
Çevre Koruma ve Turistik Gelişme İkilemi		İsmet Kılınçaslan
Ekolojik Tabanlı Turizmin Temel Dayanakları ve Turizmde Ekolojik Yönetim		Tuncay Neyişli
Turizm Amaçlı Kullanımlar Doğal ve Kültürel Alanları Nasıl Tüketiyor?		R. Filiz Atay Gülşen Özyaydın
Turistik Yörelerin Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirmesi		Saime Oral Uğur Şenbük
Organize Turizm Atılımlarıyla Engellenecek Tarihi Çevre Kirliliği ve Diyarbakır Sur İçeriği Örneği	Diyarbakır	Zülküf Güneli F. Demet Çetin İclal Oral D. Türkan Kejanlı

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Side ve Çevresi Turizm Gelişim Projesine Retrospektif Bir Bakış	Antalya	Mehmet Çubuk Tansel Erbil Aslı Öğüt Erbil İclal Kaya
Küçük Şehirlerde Turizm Potansiyeli ve Assos Örneği	Çanakkale	Vedia Dökmeci Ebru Kerimoğlu
Erzurum Palandöken Dağları Kış Sporları ve Turizm Planlama Çalışmaları	Erzurum	İlgar Kırzioğlu
Çevreye Duyarlı Planlama Kapsamında Fırtına Deresi Havzası'nın Rekreatif ve Turistik Etkinlikler Açısından Değerlendirilmesi	Rize	Reşat Sümerkan Öner Demirel Hayriye Ertuğrul
Havaalanları ve Sürdürülebilir Turizm		Orhan Kuntay
Turizmin Çevre Üzerinde Etkisi - Türkiye Örneğinin Özellikleri		Necati İnceoğlu Zekiye Abalı Oya Pakdil Meral Kapkın Murat Soygeniş
Kırsal Alanlar ve Sürdürülebilir Turizm		Turgay Gökçen
Turizmin Önemli Bir Girdi Olduğu Kentlerin Planlamasında Sürdürülebilir Gelişimin Mekana Yansıtılmasındaki Sorunlar ve Öneriler		Hülagü Kaplan
İhlara Vadisi'ndeki Doğal ve Kültürel Kaynakların Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi	Aksaray	Gül Güneş Paçacı
Sürdürülebilir Turizm Politikaları, Uygulama Araçları		Akın Eryoldaş
Turizmi Sürdürebilmek		Şebnem Gökçen İpek Ö. Sönmez Hayat Z. Ünverdi
Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilebilmesi İçin Aktive Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri - Model Çalışması		İlksen Dinçer Baş
Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin "Alternatif Turizm" Çözüm mü?		Nihal Şenlier
Sürdürülebilir Turizm Planlaması - Politikalar - Türkiye		Şule İ. Karaaslan Tanyel Özelçi
Turizmde Sürdürülebilirlik İçin Planlama Çerçevesi ve Devre Tatil Sistemi		İsmail Günür
Sürdürülebilirlik Yeterli mi?		Teoman Tekkökoğlu
Kıyı Kesimi Turizm Yerleşmelerinde Modernlik Boyutu ve Alanya Örneği	Antalya	Aslı Öğüt Erbil
Termal Turizm Planlamasında Kaynak Koruma ve Yüzyıl Öncesi Norveç'ten Bir Dram	Norveç	Erdoğan Yaşlıca
Geleneksel Konutta Gütün Kullanım Tercihlerinde Turizm ile Sürdürülebilir Koruma Etkileşimi		Nevin T. Gültekin Zuhal Özcan
Sürdürülebilir Turizm İçin Bir Örnek: Yayla Turizmi Planlama Yaklaşımı		Sedef Gönenc
Turizm Olgusunun Çevre Hakkı Bağlamında Ele Alınması		İclal Kaya Pelin Gökçür Levent Yazar
Turizm Alanları Tasarımına Halk Katılımını Sağlayacak Ekolojik Bir Yaklaşım		Dilek Aktürk
Turizmin ve Rekreasyonel Etkinliklerin Kıyı Mekanı Üzerindeki Baskıları ve Özel Çevre Koruma Bölgeleri		Hüseyin Dinç
Turizm ve Turizm Planlamasında Sürdürülebilirlik Konusuna Eleştirel Bir Yaklaşım		Erbatur Çavuşoğlu
Sonuç Bildirgesi		Mehmet Çubuk

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Tablo 23: 1996 - Kent - Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Güzelliğine Doyum Olmayan, Toplumunda Uyum Olmayan Dünya Kenti: İstanbul		Safa Erkün
İstanbul'a Gelen Göçün Değerlendirilmesi ve Sosyal Uyum		Vedia Dökmeci Sevda Konuk
İstanbul, Ankara ve İzmir'de Yaşam Kalitesinin Sosyal Uyuma Göre Değerlendirilmesi		Vedia Dökmeci Ahmet Uyar Ulaş Kılıçkaya
Yapılaşmaya Toplumun Kültür Etkisi	Kocaeli	Seniha Çelikhan Tülay Esin Yaşarın Eryılmaz Öncü Atasayan Alpaslan Durukan
Kent, Kültür ve Demokrasi: İnsan Dayanışması		Ertürk M. Işıkpınar
Bilgi Toplumunda Kent Modeli ve Bilgi Toplumuna Geçişte Kent Kültürünün Uyum Sorunu		Okan Murat Dede Tahir Çalgıner
Kentsel Kültür Dinamikleri Bağlamında Katılımcı Demokrasi ve Antidemokratik Engelleri Aşmanın Kent Bilimsel Yöntemleri		Biltin Toker
Kültürel ve Demokratik Yapılanmanın Kent Planlama Politikalarının Oluşturulmasındaki Belirleyiciliğinin Küreselleşme (Yeni Dünya Düzeni) Çerçevesinde Değerlendirilmesi		Ayşe Tekel Asım Mustafa
Ayten		
Kent Saçaklarına Yerleşen Ailelerde Yaşamın Toplumsal Alana Yöneliminin Sosyolojik Çözümleri		Feramuz Aydoğan
Kültür ve Tarihi Kent Bahçeleri		Erdoğan Yaşlıca Ece Tanrıvermiş Gül Güneş
Parçalanmış Kentsel Dokuların Onarımında Eski-Yeni Kentli Diyalogu: Kent Dinamikleri Enstitüsü'nün Kardeş Aileler Projesi		Esra Aysun
Kentleşme Sürecinde Kültürel Yapının Kentsel Mekana Yansıması ve Yozgat Kentsel Yerleşmesinde Oluşturduğu Sorunlar	Yozgat	Yaşar Bahri Ergen
Hukuki ve Ekonomik Yaşantının Değişimi ile Kentsel Mekanda Ortaya Çıkan Sosyo-Kültürel Sorunlar		Levent Yazar İclal Kaya

Tablo 24: 1999 - Küreselleşme - Mekan - Planlama - YTÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Dünden Bugüne Küreselleşme		Sümer Gürel
Küreselleşmeye Farklı Bakış: Küresel Ortak Malların Sürdürülebilmesi İçin Küresel Yönetişim Gereksinimi		Ayda Eraydın
Küreselleşme ve Planlamanın Sonu		Sezai Göksu
Sosyal Adalet, Kent Mekanı ve Küreselleşme		Tarık Şengül
Mekana Sermaye Mantıklı ve Teknolojik Belirlenimci Yaklaşımın Planlama Bakış Açımızda Yarattığı Yıkım		Çağatay Keskinok
Küreselleşme Çağında Planlama ve Türkiye		Polat Sökmen
Küreselleşen Dünyada Sanayi Teknoloji ve Bilgi Üretim Biçimindeki Dönüşüm: Mekan Organizasyonu İlişkisi		Kenan Göçer
Küresel Mekanın Ekonomi-Politiki: Küreselleşme Döneminde Mekan Kavramına Kentbilimsel Bir Bakış		Erbatur Çavuşoğlu

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
21. Yüzyılın Eşiğinde Değişen Kentleşme Dinamikleri		Oğuz Işık
Yeni Mekanlar, Yeni Üretim Biçimleri		Yüksel Dinçer
Küresel Ekonomiye Eklemlenmenin Aracı Olarak Yeni Merkezleşme		Güzin Kaya
Küreselleşme Olgusu ve Kent Mekanı Üzerindeki Etkileri: İstanbul Metropoliten Alanı	İstanbul	Oya Akın
İstanbul Metropoliten Alanında Sermaye Birikim Biçimlerinin Alışveriş Mekanlarına Etkileri		Hülya B. Yakar
Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Farklılaşma ve Mekan		Gülden Erkut
Sosyal Mekan Planlanabilir mi?		Nuran Yavuz Sibel Demirtaş
İstanbul'un Kültürel Peyzajı: Uzlaşma ve Çatışma Mekanları	İstanbul	Zeynep M. Enil İclal Dinçer
Küresel Akışlar, Çatışma Kültürü ve Alternatifsizlik		Murat C. Yalçınan
City Competition and Strategic Plans: A Comparison of London-Sydney and Singapore	Londra, Sidney Singapur	Andrew Thornly
Kent Planlama Sistemimizi Yeniden Düşünmek: Sorunlar, Çözüm Önerileri		Melih Ersoy
Sürdürülebilir Gelişme Bileşenlerini Dengelemede Plancının Rolü		Hale Çıracı
Town Planners Roles, Tools and Methods From Design to Management and Mediation		Manuel C. Lobo
Planlamanın İşlevsizleşmesi ve Afetler		Betül Şengezer Hatice Kansu
Bugünkü Kent Yönetimi ve Planlama Sistemi Türkiye Kentlerini Üçüncü Bin Yıla Taşyabilecek mi?		Sırma Turgut Nilgün Ç. E. Biçer
Kent Planlama Sürecinde Bilgi Teknolojilerinin Kullanım Olanaklarının Değerlendirilmesi		Nuran Z. Gülersoy Reyhan Yiğiter
Kent Planlamada Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı ve Planlama Destek Sistemi Modeli		Berna Dikçınar
Kentleri Yeniden Kurgulamak: Akıllı Kentler		Rıfat Akbulut
Kent Planlama ve Yönetiminde Tüm ilgili Kuruluşların Entegre Bilgi Sistemi Kullanımının Önemi ve Uygulama Örnekleri		Rahşan Kızılırmak Mehmet Tankut

Tablo 25: 2000 - Geleceği Planlamak: Yeni Planlama Yöntemi/Dili, Yasal Düzenlemeler - DEÜ-İYTE/İzmir

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Küreselleşme ile Gündeme Gelen Sorunlar		Ömer Laçiner
Kentsel Mekansal Metni Genel Çerçevelerden Okumanın Limitleri		Sezai Gökse
Kentsel Planlamada Siyaset Etkisi		Zerrin T. Karaman
Gelecek Bilim ve Kentsel Gelecek		Oğuz Özbek
Kentlerde Yoğunlaşma Yaygınlaşma Süreci ve Planlamaya Bütüncül Yaklaşım Gereği		S. Güven Bilsel Füsün K. Özcan Tuna Yıldız
Türkiye'de Bölge-Kent Planlaması ve Kentsel Tasarım: Uygulama Sorunları ve Görüşler		Mehmet Tunçer
Başkent Ankara'da Bir Kentsel Mekan Çözümlemesi ve Geleceğe Yansımalar	Ankara	Kübra C. Çamur
Yeni Bir Fiziksel Planlama Arayışında Aktif Eylem Alanlarının, Parametrelerin ve Kritik Müdahale Alanlarının Saptanması		Şenel Ergin Burcu Sılaydın Mercan Efe

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Beldelerine Yabancı Planlar		Semahat Özdemir Ziya Gencil Zeynep Peker Nilgün Kiper Neriman Yörür Ulaş Kılıçkaya Ahmet Çetin Ömer Selvi Ali Kemal Çınar
Yeni Yüzyılda Orta Ölçekli Kentlerin Gelişme Olanakları: Kastamonu Örneği	Kastamonu	Feral Eke Nihan Özdemir Çiğdem Varol Aslı Gürel Nazım Özer
Kentsel Tasarımda Kentsel Kamu Açık Alanlarında Özürlü Kullanıcıların Motivasyonu		Erdoğan Yaşlıca Erkan Polat
Geleceği Planlarken Geleceğin Kentlerinde Özürlüler		Deniz Çağlayan
Tüm İnsanlık İçin Yayalık		Eser Atak
Ekolojik Kentsel planlamanın Öz Bileşeni Olarak Engelsiz Kent Mekanları ve Engelliler		Hülagü Kaplan Erkan Polat
"Engel"siz "Kent"ler = "Özür"süz "Kent"liler		Sevin Osmay
Kent Sosyolojisinde Yeni Yaklaşımlar ve Kent Araştırmaları		Çağatay Keskinok
Kent Planlamayı Eşitlik ve Sosyal Adalet Çerçevesinde Yeniden Düşünmek		Birgül A. Güler
Türkiye'de Yerel Altyapı Planlaması		
Yerleşim Ekosistemlerinin Gelişme Sürecinin Ekolojik Açından Değerlendirilmesi		Behzat Gürkan
Doğal Kaynakların Planlamada Ele Alınış Biçimi		Ayşe Ezer N. Özgür Demir
Mekansal Veri Üretimi, Saklanması ve Analizinde Yeni Yöntemler ve Planlama Sürecine Etkileri		Özlem Savacı
Türkiye'de İllere Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Yapıları ve İl Gruplarının Çıkarılması		Kenan Göçer
Şehir Planlama Disiplininde Yeni Coğrafi Bilgi Sistemi Yaklaşımları		Tan Yiğitcanlar
GIS ve İnternet Teknolojilerinin Planlama Sürecine Katkısı		Kıvılcım T. Ocak
Sayısal Plan Üretiminde Güncel Çözümler: NETCAD		Güzey Yılmazzer Erdoğan Ertaş
Türk Kent Planlama Mevzuatında "Kamu Sağlığı" Kavramsallaştırmasının Yeniden Gözden Geçirilmesi		Ersan Ocak
Gelecekte ve Günümüzde Planlamanın Yeni Rolü ve Kurumlar		Ümit Özcan
Planlamanın Değişmekte Olan Kurumsal Yapısı		Semahat Özdemir
Bartın'da Geleceği Planlamaya Yönelik Çalışmalar	Bartın	Rıza Yalçınkaya
Planlamaya Katılımda Yeni Bir Model - İzmit Kent Kurultayı	İzmit	Mehmet Toker

Tablo 26: 2001 - Avrupa Birliği Süreci ve Planlama - ODTÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecindeki Türkiye'den Bir Bakış		Mehmet Çubuk
Avrupa Birliği ve Planlama Eğitimi		Sezai Göksu
Avrupa'da ve Türkiye'de Değişen Planlama Eğitimi		Ceren Ercişkin Kıvanç Ertugay Nilüfer Gürer Aslı Gürel Üçer Özge Yalçınır Gülşen Yılmaz
Dünya ile Bütünleşme Sürecinde Ülkemizde Kent Plancısı ve Planlama Eğitimi		Zekiye Yenen Hülya B. Yakar
Avrupa Birliği'nde Yükseköğretimde Yeni Arayışlar, Ortaklaştırılan Pratikler ve İngiltere'de Planlama Eğitimine Yansımaları		Zeynep M. Enlil
Planlama Eğitimi ve Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci: ODTÜ ŞBPB Eğitim Programı Üzerinden Bir Değerlendirme		Nil Duruöz Uzun
AB'ne Geçiş Sürecinde Bölge Planlama Eğitiminin Değerlendirilmesi		Gülden Erkut Ferhan Gezici Tüzin B. Levent Özhan Ertekin Seda Kundak Ebru Kerimoğlu
Türkiye'de Kent Planlamasının Sorunları ve Avrupa Birliği Süreci: Bir Karşıt Görüş		Çağatay Keskinok
The European Charter and Its Implications for Urban Planning		Jon Metcalfe
Kentsel Planlamada Avrupa Birliği ile Uyumu Kolaylaştıracak Yenilikçi Araçlar		Fatma Ünsal
Türkiye'de Metropolitan Planlamasının Kurumlaşmasında Avrupa Birliği Sürecinin Olası Etkileri		Yıldırım Oral Sibel Cemmiş
Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Mekansal Planlama ve İller Bankası		Fazilet E. Tanrıkkulu
Developments in the Romania as a Candidate Country in Urban Planning		Nic Taralunga
Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi ve Aday Ülke Deneyimleri		Füsün Ç. Oralalp
Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlikler ve Avrupa Birliği Politikaları		İclal Dinçer
Türkiye'de Kent ve Kırsal Arasındaki Dengesizlikleri Azaltmaya Yönelik Politika ve Uygulamaların Avrupa Birliği Politikaları Işığında Değerlendirilmesi		Hüseyin Özgür Sedat Azaklı
Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma ve Aday Ülkeler		Feray Salman
Avrupa Birliği, Türkiye ve Çevre		Firuz D. Yaşamış
Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre ve Planlama Politika ve Uygulamalarının Sürdürülebilirlik Kavramı Çerçevesinde İrdelenmesi		Zeynep F. Yenice Levent Keskin Aygün Erdoğan
Avrupa Birliği'nin Çevre Müktesebatına Uyum İçin Öngörülen Dönüşümler ve 2001 Yılında Elde Edilen Gelişmeler		Erol Saner Bercu Durmaz
Avrupa Birliği Çevre Politikalarına Uyum Sürecinde Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı		Semra C. Mazlum
Avrupa Birliği Kıyı Alanları Yönetimi Politika ve Stratejileri		Nilgün Görer
Kültürel Mirasın Korunmasında Avrupa Birliği Projeleri		Mehmet Gürkan
Avrupa Birliği'nin Karar Alma Süreçlerinde Yeni Bir Prosedür: Sübzidiarite İlkesi		Ertan Göral
Avrupa Birliği, Yerel Demokrasi ve Kent Planlaması		Arif Erençin
Yeni Bir Toplumsal Yapılanma İçin İşlevsel Bir Kamu Alanı: Mahalle		Adalet Alada
Sivil Toplum Kuruluşlarının Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Durum Değerlendirmesi		Petek K. Shehrin
Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Sınırötesi İşbirliği		Zerrin Yener

Tablo 27: 2002 - Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama - GÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Yoksulluğu Düşünme Biçimimiz Samimiyet Sınavını Geçebilir mi?		İlhan Tekeli
Kentsel Yoksulluk ve Mekansal Ölçek Sorunu		Tarık Şengül
Toplumsal Barışın Korunması Bağlamında Kent Yoksulluğunun Çağdaş Kentsel Dinamikler Çerçevesinde Değerlendirilmesi		Fatma Ünsal
Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Tanımlanmasında Geçinme ve Aile Stratejilerinin Etkileri		Sibel Kalaycıoğlu
Planlama Sürecinin Sosyal Adalet Kavramları Çerçevesinde Değerlendirilmesi		Pervin Şenol
Yoksulluk-Varsılık Diyalektiği Kavramsal İrdeleme		Yücel Gürsel
Kentsel Yoksulluk ve Su		Tanyel Ö. Eceral
Yoksulluğu "Sosyal Riski Azaltma Projesi" ile Önlemek Yerine "Avrupa Sosyal ve Kentsel Şartları" ile Planlama Eylemine Yönelmek		İbrahim Cılgı
Yoksulluğun Yönetimi		L. Yıldız Tokman
Yoksulluk ve Yerel Yönetimlerin Rolü		Mehmet Tunçer
İmar Afları Sonrasında İzmir'de Gecekonduların Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme	İzmir	Semahat Özdemir Adile Arslan Avar Nuray Sevinç Pervin Şenol Hasibe Veliöğlu Berrin Arıcan Birkan Bektaş Evrin Güçer Mert Kompil Uğur Yankaya
Kent Yoksulluğunun Azaltılması Amacıyla Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Kuştepe Örneği	İstanbul	Seda H. Bostancı Elif Korkmaz
Kent Yoksulluğunun Mekana Yansımalarının Çok Parçalı Kentsel Büyüme ve Bütünlük Planlama Karşılığında İncelenmesi: İzmir Örneği	İzmir	Yıldırım Oral Ertunç Goncağül
Rantiyecilik ve Gelir Dağılımına Etkisi: Ankara Dikmen Vadisi ve Balgat Örnekleri	Ankara	Çiğdem Çiftçi Özer Karakayacı
Sürdürülebilir Kalkınma ve Bölgesel Kalkınma Işığında GAP: Kentsel Yoksulluk	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Mustafa Oğuz Sinemilliöğlu
Kentsel Yoksulluğun Değişik Tanımları Üzerine		Güven Bilsel Erkan Polat Seda Çalışır Ozan Hovardaoğlu
Kent Yoksulluğu ve Coğrafi Bilgi Sistemleri İstanbul'da Ayrıcalıklı Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri Çerçevesinden Bir Bakış: Bahçeşehir, Acarkent, Beykoz Konakları ve Kemer Country	İstanbul	Hatice Kurtuluş
Gecekonduların Bölge ve Yerinde İslah Projelerine Sosyolojik Bir Bakış: Gecekondular Sorunu ve Yoksulluk Üzerine Görgül Bir Çalışma		Reyhan Varlı Görk
Bir Başka Yoksulluk: Kadın Yoksulluğu Üzerine		Berrin Balay
İstanbul Sokaklarında Çalışan ve Yaşayan Çocuklar	İstanbul	Abdullah Karatay
Güç Koşullardaki Çocuklar		Mustafa Dernek
Kentlerde Kadın Yoksulluğuna Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Yaklaşım: Kavramsal ve Metodolojik Vurgular		Yıldız Ecevit S. Türkyılmaz
Kentte Yaşlanmak, Yoksullaşmak		Güzin Türel
Kentlerin En Yoksulları: Çalışan Çocuklar		Sevil Atauz

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Karanfilyö Gecekondu Yerleşmesinde Yaşayan Çocukların Sosyal Kopma-Segregasyon Düzeylerinin İrdelenmesi	İstanbul	Hale Erez Oylum Seyrek
Küresel Kent Yoksulluğu ve Avrupa'daki Türkler		Özer Bostanoğlu
Kent Yoksulluğunun Değiştirdiği Toplumsal ve Mekansal İlişkiler Bağlamında Kimlik Yapılanmaları: İzmir Gecekonduları Örneği	İzmir	Hayat Z. Ünverdi
Zorunlu Göç, Kentsel Yaşam ve Geriye Dönüş: OHAL Sürecinde Bir Toplumsal Hareketlilik ve Yoksullaşma Olgusu Üzerine Sosyolojik Değerlendirmeler: Van Örneği	Van	Cahit Bağcı
Kent Yoksulluğu ve Etnik İlişki Ağları: Halkalı Örneği	İstanbul	Melik Zafer Yıldız
Kentler ve Tutunamayanlar: Konya Örneğinde Kentsel Yoksulluk	Konya	M. A. Çukurçayır
Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlaabaşı, İstanbul	İstanbul	İclal Dinçer Zeynep M. Enlil
Yeni Zenginlerin Saklı Kentlerinden Yeni Yoksulların Terkedilmiş Kentlerine: 1980 Sonrası İstanbul'un Kültürel Peyzajı	İstanbul	Zeynep M. Enlil
Kentsel Yoksulluk, Eşitsizlikler ve Gerilimler		Birkan Bektaş Uğur Yankaya
Yoksulluk Mekanları - Mekan Yoksulluğu		Yasemin Çakırcı
Türkiye Metropollerinde Gettolaşma		İpek Ö. Sönmez

Tablo 28: 2003 - Şehircilikte Reform - MÜ/Mersin

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Şehircilik: Bir Kültür Ürünü Üretme Sorunsalı		Baykan Günay
Şehircilikte Reform Çabalarına İlişkin Metodolojik ve Kuramsal Bir Değerlendirme		Tarik Şengül
Planlamada Yeni Bir Süreç, Yeni Bir Dil ve Yeni Bir Yapı Gerekliliği Üzerine		Semahat Özdemir
Planlamanın Yeni Sınırlarının Tanımlanmasına ve Bugünkü Şehirciliğin Dönüşümüne Giriş		Gürkan H. Erkan
Planlamanın "Yapabilirlik" Krizinde Özgürleştirici Arayışlar Üzerine		Gülşay Aşkoğlu Eylem Bal H. Evren Erkin Derya Öncül Pervin Şenol Neriman Yörür Funda Altınçekiç
Ekonomik Büyümeye Sosyal Kapital Temelinde Yerel Gözetim		Levent Özyayın
Yasalar Değişirken Şehir Planlama ve Kurumlar		Feridun Duyguluer
Sosyal Devlet Modelinden "Good Governance" Modeline Geçiş Sürecinde Kalkınma ve Planlama Anlayışında Gerçekleşen Değişim		Yeşim Ediz Şahin
Belediyecilikten Kent Yönetimine		Fatma Ünsal
Metropolitan Kentlerde Siyasal Mobilizasyonun Aracıları Olarak Büyükşehir Belediye Başkanları ve Kent Planlaması: Kent Patronlarının Kentleri		Savaş Zafer Şahin
Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanmasına Yönelik Bir Araç Olarak Yerel Günden 21 Hareketi		Yıldız Tokman Deniz Altay Birben Kut
Büyükşehir Belediyesi Modelinde İletişim ve Eşgüdüm Süreçlerinin Bilişim Teknolojileri Çerçevesinde İstanbul Örneğinde Değerlendirilmesi	İstanbul	Ulaş Akın
Türkiye'de Mevcut Yapılmış Alanlarda ve Yapı Stoğunda Yeniden Yatırım ve Yasal Çerçeve Gerektirdiği Değişiklikler		Özgül Burcu Özdemir

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Dönüşümde Katılımcı Esnek Değerleyici (Ked) Model		Seniha Çelikhhan Esra Demircioğlu Özge Çavuşoğlu
Kent Planlamada Yenilikçi Uygulama Araçları (İht-İhtr.-Menkulleştirme)		A. Faruk Göksu
İmar (Gelişme) Hakkı Transferi Kavramı ve Bu Kavramın Uygulanmasına Dair Örnekler		A. Mustafa Ayten
Eski Kent Dokularının Korunmasında, Sağlıklılaştırılmasında İmar Haklarına Dayanan Uygulamaların Olası Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme		Savaş Zafer Şahin M. İpek Yalçın
Üst Ölçekli Planlarda Yeni Yaklaşım Arayışları		Esin Mihçı
Paylaşırma-Mekan Üretme İkileminde Kaybolan Kentler		M. Çağlar Meşhur Rahmi Erdem
Kent Planlama Sürecinde Çok Katmanlı Arazi Kullanım Kararları ile "Compact" Kent Formu Arayışları		Tankut Gökçen
Kentsel Tarım ve Şehir Planlamaya Entegrasyonu		Mercan Efe

Tablo 29: 2004 - Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge - ODTÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Urban and Regional Economics on New Pathways		Peter Nijkamp
Global CityRegions: Implications for Planning Theory and Practice		Edward Soja
Türkiye'de Kent – Bölgeleri Üzerine Düşünmek		İlhan Tekeli
Sosyal Sistemin Fiziki Mekandaki Organizasyonundan Bölgesel Adanmışlık Kuramına		Ayda Eraydın
Yapılanma ve Kent Kuramları; 'Mekansal Çerçeve' Kavramının Potansiyel Katkıları Üzerine		Murat Güvenç
Kentler ve Birlikte Tüketim: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uygulanan Politikalar ve Örgütlenmeler		Gülden Berkman
Kent ve Demokrasi : Bir Projenin Dönüşümü		Tarik Şengül
Dünya Şehircilik Günleri ve İlhan Tekeli		Aykut Karaman Fatma Ünsal Hürriyet Öğdül Kevser Üstündağ
Şehir Plancıları Odası ve İlhan Tekeli		TMMOB ŞPO
Küreselleşme Etkisi İle Metropolitan Alanların Bölgesel Şehir Alanlarına Olası Kimlik Dönüşümü, Planlama ve Araçları Üzerine		Zeki Kamil Ülkenli
Türkiye'de Bölgelerarası Eşitsizlik ve İç Göç Hareketlerinin Etkileşimi		Ferhan Gezici Berna Keskin
Türkiye'de İmalat Sanayinin Mekansal Organizasyonunun Tarihsel Değişim Sürecinde Bölge-Kentlerin Değişen Rolü		N. Tunga Köroğlu Bilge A. Köroğlu
Niteliksiz Bölgeleşme ve Küresel Sisteme Eklemlenememe Sorunu: Anadolu'da bir Siyasal Bölge Kent Olarak Ankara	Ankara	Savaş Zafer Şahin
Değişen - Dönüşen Bilim ve Gerçeklikler Karşısında Planlama ve Temsil Sorunsalı		Buğra Gökçe
Hangi Planlama? Küreselleşen Kentler, Yerleşen Planlama		Yeşeren Eliçin
Bölge Planlamasının İdeolojisi / Güncellenmiş Ulusal Bölge Planlama Stratejilerine Doğru Bir Sistem Yaklaşımı		Tuğrul Kırmızı
Avrupa Şehirlerinin Kentsel Dönüşüm Sorunları ve Türkiye'de Oluşacak Olan Sorunlara Genel Bakış		Mustafa Ergen
Küreselleşme - Yerleşme Diyalektiğinde; "Olmayan Kent"		Evrım Özkan

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
GAP Bölgesinde Tarihi Kent(ler)in Hikayesi : Kültürel ve Mekansal Yok Oluşun Son Yıllardaki Serencamı	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Kamuran Sami
Türkiye'de Bölgelerin Ekonomik Göstergeler Işığında Gelişmişlik Düzeyinin Değerlendirilmesi (1985-2000)		Özer Karakayacı
Desakota; Kentsel Bölge İçinde Gri Bölgeler		Hürriyet Ögdül
Yerleşme Kademelerinin Belirlenmesi ve Yeşilirmak Havzası Yerleşme Merkezleri Sistemi		Hüseyin Çiçek
Kentleşen Bölgeler Kapsamında Diyarbakır, Erzurum, Trabzon ve Bölgesel Etkileşimler	Diyarbakır, Erzurum, Trabzon	Mustafa Oğuz Sinemilloğlu
Havza Ölçeğinde Stratejik Planlama ve Kalkınma : 'Kelkit Platformu' Örneği	Gümüşhane	A. Faruk Gökcu
Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Turizm		Ayfer Yazgan Gül Oya Akın
Kentsel Dönüşüm: Başarı mı? Hata mı?		Feral Eke Aysu Uğurlar
Kentsel Dönüşüm Sürecinde İmar Planı Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme		Şaban İnam Tayfun Çay Fatih İşcan
Değişen Dünya Düzeni İçinde Türkiye'de "Kent" ve "Kentleşme" Kriterlerinin Belirlenmesi		Gökçen Kılınç
Kamu Yönetimi ve Mahalli İdareler Reformlarında Yasa Yapım Süreci ve Güç İlişkileri		Elvan Güllöksüz
Yerel Ekonomik Kalkınma ve Kentsel Dönüşüm		Tanyel Ö. Eceral
Kentsel Büyümenin ve Çevresinde Sürdürülebilir Gelişme Göstergelerinin Farklılaşmasıyla Belirlenebilen Kentsel Bölgeler		Levent Özaydın
Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Türkiye'deki Bölgesel Eşitsizliğe Olan Etkisi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Ayşe Gedik Siber S. Toybıyık
30 Yıl Sonra Keban ve Ağın Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu	Elazığ	Birsan Gökçe
Küresel - Yerelleşme Sürecinde Kentsel Kalkınmanın Önemi ve Sürdürülebilirliği : Kentsel Dinamikler ve Katılımcılık Açısından Genel Bir Bakış		Nuri Erkin Başer
AB'nin Toplum Tabanlı Kentsel Dönüşüme Yaklaşımı ve Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliği		Aylin Şahingür
Burcu Müderrisoğlu		
Implementing Urban Regeneration in London : The Role of Community Development Trusts		Arzu Kocabaş
Bölgesel Kalkınmada Şehirlerarası Ağ Davranışına Dayalı Turizm Gelişimi		Hale Çıracı Ebru Kerimoğlu
Zeytinburnu Pilot Projesi: Kentsel ve Bölgesel Mekanda Dönüşüm Bağlamında Bir Uygulama Örneği	İstanbul	Filiz Atay Ayşe Göbayrak Züleyha Baytok
Kocaeli Katılımlı Stratejik Planlaması; Büyük Ölçekli Sistemlerde Eylem Araştırması	Kocaeli	Anlı Ataöv
Retrofitting Private Housing: Some Implications for Turkish Cities of Fifty Years UK Experience		Michael S. Gibson
Kentsel Yenileme - Canlandırma Projesinde Katılımın Değerlendirmesi ve Trabzon Örneği	Trabzon	Zeynep Yılmaz
Travmatik Kentleşme Siyasetinin Yeni Kentli Kabulleri ve Olası Kent Kültürü Kurgusu		Funda Erkal
İstanbul Şehir Merkezi Yakın Çevresindeki Konut Alanlarında Sürdürülebilir Mekansal Gelişimin Değerlendirilmesi		Nilgün Ergun Reyhan Yiğiter

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
1980 Sonrası Kentsel Dönüşüm Sürecinde Küresel Perspektiften İstanbul Örneği: Kent İçi Tarihi Alanların Yeniden Üretim Modelleri		Ebru Güler
İstanbul Kent Merkezinin Dönüşümü ve Finans Merkezlerindeki Ofis Alanlarının Gelişimi Maslak Büyükdere Aksı	İstanbul	Ceren Ercoşkun Özge Yalçın
İstanbul Merkezi İş Alanının Gelişimi – Değişimi	İstanbul	M. Çakılcıoğlu
Şehirlerin Gelişimi, Değişim ve Dönüşümüne Yönelik Müdahale Biçimleri ve Araçlarının Yeniden Düşünülmesi ve Yapılandırılması: Konuttan İşyerine Dönüşüm Sürecinin Ankara-Kızılay Örneğinde Araştırılması	Ankara	A. Mustafa Ayten
Türkiye’de İllere Göre Konut Üretiminin Farklılaşması		Ali Türel
İstanbul’un Değişen Yüzü: Korumalı Yerleşmeler	İstanbul	Tüzin B. Levent A. Ahu Gülümser
Yeni Kentsel Ayrışmalar, Kapalı Yerleşimler ve Özelleştirilen Kentsel - Kamusal Mekan: İstanbul Örneği	İstanbul	Hatice Kurtuluş
Yerleşme ve Kentleşme Bağlamında Bir Kent : Mersin	Mersin	Ahmet Özer
Globalleşmenin Geleneksel Konya Kent Formu Gelişim Sürecine Etkileri	Konya	Çiğdem Çiftçi Serhat Yenice
İzmir’de Yerel Mekansal Dönüşümlerin Küresel Parametreleri	İzmir	Yıldırım Oral
İzmir Sermayesinin Sektörel ve Mekansal Temelde İrdelenmesi	İzmir	Saygın İkiz
İstanbul Metropolitan Alanı ve Bu Alanda Yaşanan Yapısal Değişim	İstanbul	Zekai Akay Sinan Çetiz Semra Kalkan
Gelişmiş Bir Bölgede Yarışmacı, Yerel ve Sürdürülebilir Bir Bölge Planı Arayışı: Erzurum - Erzincan - Bayburt Bölge Planı	Erzurum Erzincan-Bayburt	Ayşe Nur Ökten Betül Şengezer İclal Dinçer
Bölge Kalkınması İçin Sinerjik Yönetim Modeli, Örnek Alan: Erzurum - Erzincan - Bayburt (İBBS Düzey2)	Erzurum Erzincan-Bayburt	Nazire Diker Çamlıbel
Az Gelişmiş Bir Bölgede Sanayi Örgütlenmesi : "Erzurum Alt Bölgesi Örneği"	Erzurum	Yiğit Evren Tuba İnal Çekiç Ebru Seçkin
Kendini Dönüştüremeyen Kent: Yozgat	Yozgat	Nurgül Paksoy
İletişim Altyapısının Kentsel ve Bölgesel Ağlardaki Yeri, Türkiye Uygulaması		Kenan Göçer
Küresel Sisteme Entegrasyonda Teknoloji ve Bilgi Üretiminin Mekansal Yığılma Noktaları: Teknoparklar		Çiğdem Varol Aydan Sat Aslı Güler Üçer Gülşen Yılmaz
İstanbul Metropolitan Alanında Dönüşüm ve Gelişmeyi Yönlendiren Araç Olarak Ar-Ge ve Teknoloji Kullanımı	İstanbul	Cengiz Giritlioğlu A. Şebnem Yüzer
İnternette Alışverişin Kentin Ekonomik ve Fiziksel Değişim ve Dönüşümüne Etkisi		K. Mert Çubukçu
Kentlerde Yeni Yoksulluk Alanları: Zorunlu Göç İle Oluşan Gecekondu Bölgeleri: Diyarbakır Örneği	Diyarbakır	Rüstem Erkan
Küreselleşme Sürecinde Kentsel İstihdam ve Sosyal Yapıdaki Değişimler: İzmir Örneği	İzmir	Ercan Tatlıdil
Ekonomik Krizler Karşısında Ankaralı Yoksulların Yaşam Stratejileri	Ankara	Hüseyin Gül Songül Sallan Gül

Tablo 30: 2005 - Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler - İTÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
The Polycentric Turn in Strategic Spatial Planning		Simin Davoudi
Strategic (Spatial) Planning Revisited		Louis Albrechts
New Challenges for Planning the Contemporary City		A. Balducci
AB'ye Giriş Sürecinde Türkiye'de Planlama Hiyerarşisi Açısında Bölge Yönetimi		Sibel Ecemiş Kılıç
Türkiye'nin Stratejik Önemi Etkileyen 21. Yüzyıl Büyük Bölgesel Projelerin Fırsat ve Tehditlerine Yönelik Analizi		Kenan Göçer
Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Programlarının Türkiye'deki Sektörel Öncelikleri ve Uygulama Alanları		Petek Kovancı Shehrin
Yeni Bölgecilik Akımı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları		Gülnehal Erzi
Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Kırsal Alan Planlaması		S. Bahar Yenigül Orhan Kuntay
Sınır Bölgelerinin Gelişiminde Fırsatlar ve Tehditler		Ferhan Gezici Ervin Sezgin
İzmir'in Şehirci Gelişimini 21. yy'da Yönlendirecek Bölgesel Bağımsız Değişkenlerin Kestirimi Üzerine Düşünceler	İzmir	Yıldırım Oral H. Evren Erdin
Turizm Sektöründe Gündeme Gelen Yeni Kurumsallaşma Çabalarının Yerel ve Küresel İlişkilerde Sağladığı Fırsatlar		Hilal Erkuş Öztürk
Küreselleşme ve Bölgesel Gelişme/Kalkınma Bağlamında Emek Süreci: Sanayi ve Tekstil Sanayi Özelinde Gözlemler: Isparta	Isparta	Levin Özgen
İzmir'de Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Özelinde Ticari Aktivitenin Değişken Coğrafyası (1980-2000)	İzmir	Ahu Dalgakıran
Alt Bölge Gelişme Stratejileri ve Depreme Duyarlılık: Bolu İl Gelişme Planının Çözümlemesi	Bolu	Oğuz Özbek
Yabancıların Mülk Edinmesi ve Yabancı Orta Yaş Üzeri Göçünün Kıyı Yerleşmelerine Etkisi: Türkiye Örneği		Özlem Dündar Nilgün G. Tamer Fatma E. Aras Ülkü Duman
Bir Su Havzasında Stratejik Kararların Oyun Teorisi ile Analizi		Arzu B. Ünsal
İstanbul'un Su Havzalarının Planlanmasına Yönelik Stratejilerin Geliştirilmesi	İstanbul	Ash Ögüt Erbil
Barajların Etkilediği Mevcut ve Yeni Yerleşmeler İçin Üretilen Politika ve Stratejiler: Artvin Kent Örneği	Artvin	Zehra Eminağaoğlu
Bölgesel Merkez Olarak Trabzon Kenti Gelişimi: Yeni Ulaşım Olanakları-Kent Makroformu İlişkisi	Trabzon	Ahmet M. Öksüz
Yabancı Sermayeli Üretici Hizmet Firmalarının İstanbul'daki Mekansal Dağılımları	İstanbul	Lale Berköz Engin Eyüboğlu
İstanbul'da Arazi Değerleri ve Yapılaşma Yoğunluğu İlişkisi	İstanbul	Fulin Bölen Handan Türkoğlu F. Yirmibeşoğlu
Alışveriş Merkezlerinin Konut Fiyatlarına Etkisi		Esra Demircioğlu Dilek Pekdemir Cemil Ceylan
17 Ağustos 1999 Depremi Öncesi ve Sonrasında Konut: Emlak Piyasasının Değişimi		Funda Yirmibeşoğlu
Beyoğlu Dönüşüm Alanlarında Hedonik Fiyat Analizi	İstanbul	Evren Özus Vedia Dökmeci
Sürdürülebilir Kentler ve Bölge		Berkan Demiral

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Projelerinin Sürdürülebilirlik Potansiyellerinin Değerlendirilmesi: Sürdürülebilirlik Matrisi		Neslihan A. Yönet F. Yirmibeşoğlu
Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Sürecinin Kentsel Form Üzerindeki (Olası) Etkileri: Konya, Türkiye Örneği	Konya	Koray Özcan Serhat Yenice
Enformasyon ve İletişim Teknolojileri Etkisinde Kentsel Yaşam, Mekan ve Sürdürülebilirlik		Ahu Sökmenoğlu Gülen Çağdaş
İstanbul'da 2000-2004 Yılları Arasında Suçun Mekansal Dağılımı	İstanbul	Nilgün Ergun F. Yirmibeşoğlu
Yaşam Kalitesini Etkileyen Bir Faktör: Kentsel Vandalizm		Nilgün Ç. Erkan
Konya Geleneksel Çarşısı (Arasta Kesimi) Yaya Mekanlarının Yaşanabilirlik Açısından İrdelenmesi	Konya	Ümmügülüm Ter Elif Gündüz
Belediyelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri ve Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği	Denizli	S. Evinç Torlak Pınar S. Yavuzçehre
İmar Planları Marifetiyle Plansız Kentsel Gelişme		Rahmi Erdem M. Çağlar Meşhur
Kentsel Planlamada Güncel Kuramsal Yaklaşımlar ve Stratejiler		Erkan Polat
Kentsel Jeoloji-Kentsel Planlama İlişkileri: Yalova Termal Yerleşmesi Örneği	Yalova	Bahar D. Göçmez Nevin Çekirge
Kentsel Gelişmede Deprem Etkileri ve Zararların Azaltılmasında Toplum Bilincinin Önemi: Kocaeli Örneği	Kocaeli	Muharrem Es Özlem Akın
İstanbul Eski Merkezinde Şehirsel Canlılık Değerlendirilmesi ve Yeniden Canlandırma Stratejileri: Eminönü Örneği	İstanbul	G. Demet Oruç Cengiz Giritlioğlu
Tarihi Kentlerin Unutulan Arayüzü: Edirne Kaleiçi'nde Saraçlar Caddesi Örneği	Edirne	Ayşe Sirel Ümit Sirel
Kayseri Metropolen Kentinin Gelişme Baskısı Altında Kalan Ağırmas'ta, Kültürel Kimliğin Sürdürülebilir Mucadelesi	Kayseri	Suat Çabuk
Kentsel Gelişme Stratejilerinde Kültürel Çeşitliliğin Yeri ve Önemi: Antakya Örneği	Hatay	Şule Karaaslan Bilge A. Koroğlu Gülşen Yılmaz
Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılımını Artıran Bir İstihdam Olanığı: Tele Çalışma ve Mekansal Etkileri		H. Filiz A. Meşhur Çiğdem Çiftçi
Karaburun Yarımadası Deneyiminden Planlama Pratiğimize Aktarabileceklerimiz	İzmir	Semahat Özdemir
Kentsel Yayılma ve Toplu Taşımanın Ölçeği: Konya Tramvay Sistemi ve Kentsel Gelişme Stratejisinde Yeni Yönelimler	Konya	Oğuz Özbek Sedef Eryiğit
Yerel Politika ve Planlamayla Cinsler-Arası Eşitlik Bakış Açısının Bütünleştirilmesi: "Yarın İçin Bugünden" Kampanyası Deneyimi		L. Yıldız Tokman Ayten Alkan
Kentsel Mekan Üretme Sürecinde Plan Değişikliklerinin Rolü: Şehirciliğin Bireyselleşmesi	İstanbul	Tolga Ünlü
İstanbul Metropolen Alanında İmar Planı Değişiklikleri ile İlgili Bir Analiz	İstanbul	Yeşim Altın Ş. Şence Türk
Mülkiyet Hakkına Yasal (!) Bir El Koyma Süreci: İmar Uygulamaları Sonrası Plan Değişiklikleri		M. Çağlar Meşhur Rahmi Erdem H. Filiz A. Meşhur
İdari Yargı Kararları ve Planlama: İzmir Örneği	İzmir	Eylem Bal
Yerleşme ve Yönetişim Bağlamında Diyarbakır: Bir Yerel Örgütlenme Örneği ve Toplumsal Yaşama Yansımalar	Diyarbakır	Mustafa Oğuz Sinemillioğlu
Kentsel Kimliğin Sürdürülmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Cihangir Kavaklıdere Örnekleri	Ankara	A. Nilay Evcil Ümrân Topçu

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Karar Alma Süreçlerinde Çok Aktörlülük ve Katılım	Kastamonu	Aysu Kes M. Kemal Öktem U. Ömürgönülşen
Yönetişim ve Şehir Planlamaya Halk Katılımının Sağlanması Sürecinde İnternet Teknolojisinin Daha Etkin Kullanımı		Muhammed Aydoğan
Kamu Yararı Kavramının Kıyı Mevzuatında Ele Alınış Biçimi		H. Hami Yıldırım Neslihan S. Sağ
1982 Anayasası 169. ve 170. Maddeleri Kamu Arazilerinin Kullanılmasında Bir Risk midir, Fırsat mıdır?		Yücel Çağlar
Mülkiyet İlişkileri Temelinde Kentsel Risk: Çeşme Yarımadası	İzmir	Funda Aysel Levent Ünverdi
Planlamada Toplumsal Katılım Süreçlerinde Model Arayışları ve İletişim Sorunsalı: İzmir Konak Belediyesi'nin Kemeraltı Bölgesi Örneği Uygulamaları Üzerinden Bir Değerlendirme	İzmir	Ayşegül Altınörs
Ülkemizde ve Dünyada Stratejik Plan		Semar Kalkan Sinan Çetiz Zekai Akay
Stratejik Planlama Yaklaşımı "Yeni Kentsel Düzen" in Kurulması İçin Bir Araç Olabilecek mi?		A. Faruk Gökse
Mekansal Modelleme Bağlamında Anlaşılır Stratejik Planlama		Levent Özyayın
Planlamada Stratejik Seçim Yaklaşımı Modelinin Afet Riski Taşıyan Alanlarda Kullanımı	İzmir	Tan Yiğitcanlar Uğur Yankaya Rabia Bolposta Berna Baradan Onur Kınacı Birkan Bektaş
Kentsel Gelişme İçin Yeni Bir Strateji Arayışında, Bir Ölçek Olarak Nazım İmar Planının Gerekliğinin Sorgulanması		Mediha Burcu Sılaydın
Stratejik Planlama Nedir? Fiziki Mekanın Planlamasında Sunduğu Olanaklar / Taşıdığı Riskler		Kübra C. Çamur

Tablo 31: 2006 - Planlama, Siyaset, Siyasalar - DEÜ/İzmir

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Siyaset ile Kent Planlamasının İlişkisi Yeniden Tanımlanıyor		İlhan Tekeli
The Role of Central Government Policy and Local Mobilisation in Addressing Urban Problems: Choosing Between Policy and Planning Priorities		Chris Pickvance
A-politik Toplumsala Karşı Politik Toplum: Politikanın İmkânı		Nilgün Toker
Planlama Aygıtından Planlama Alanına: Planlama - Siyaset İlişkisini Yeniden Düşünmek	Ankara	Tarık Şengül
Planlama ve Siyaset İlişkisi Üzerine: Kimin İçin Siyaset, Kimin İçin Planlama?		Çağatay Keskinok
Yaşanan Değişim Sürecinde Planlama da Yeniden Yapılanmak ve Yeni Mücadele Yöntemleri Bulmak Zorunda		Semahat Özdemir
Dönüşüm Alanları: Parçacı İmar, Stratejik İskan		Birgül A. Güler
Radikal Planlama		M. C. Yalçıntan
Kapitalist Yeniden Yapılandırma Süreçlerinde Planlama-Siyaset-Mekan İlişkilerini İzmir ve Bölgesinde Aramak	İzmir	Ulaş Ş. Kılıçkaya
Planlama Politikaları ve Politik Analiz İlişkilerinin Müzakereci Akılcılık Ekseninde Ele Alınması		Erkan Polat

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Yeni Kalkınma Paradigmaları Arayışında Siyasi Gücün Değişen Önemi: Karabük Demir-Çelik Fabrikası Analizi	Karabük	Mehmet Akif Sağ Neslihan Sağ
Küreselleşmiş Dünyada Planlama, Devlet ve Hükümet Üzerine: Türkiye Örneği		Levin Özgen
İdeolojik Bir Araç Haline Gelen Kentsel Dönüşüm Kavramının Planlama Paradigmaları ile İlişkisine Tarihsel Bir Bakış: Ankara Örneği	Ankara	S. Zafer Şahin
Kent, Planlama ve Konut, İstanbul'da Enformel Yerleşme Deneyimleri: Güzeltepe Mahallesi Örneği	İstanbul	Şükrü Aslan
Türkiye'de Kentsel Alanların Korunmasında Rollerin Dağılımına Yönelik Politikalar Üzerine Bir Değerlendirme		Ceyhan Yücel
Demokrasi, Kent ve Yurttaşlık Bağındaki Krizin Sosyolojik Boyutları, Kolektif Karar Alma Süreci ve Merkezin Çözülmesi Üzerine İki Alan Araştırması		Engin Önen
"Kıyasal Kentleşme" ve Uluslararası Göçlerde Yeni Boyutlar: Muğla Kıyılarının Avrupalı Sakinleri	Muğla	Hatice Kurtuluş Asuman Türkün
Planlamanın Yerel Kadın Hareketi ve Kadın Politikaları Yoluyla Açılımı		Yıldız Tokman Deniz Altay
Soylulaştırma ve Konut Sorunu: Kente Dair İyimser Beklentilerin Karşılanamaması	İstanbul	Besime Şen
Planlamada Yer seçimi Kararlarının Politik İçeriği ve Politikalara Yansımaları	Trabzon	A. Melih Öküz Dilek Şen Beyazlı Yelda Aydın Türk
Planlamanın Etkinliğini Artırma Açısından İletişimsel Planlama		F. Neval Genç Mustafa Demirci
Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi Kurma ve Kentsel Alan Yönetimi Siyaseti ve Siyasaları	Adapazarı	Hüseyin Özgür Pınar S.Yavuzçehre Mısra Cığeroğlu
Türkiye'de Yeni İllerin Kurulmasının Kentleşme ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi		Gökçen Kılınc Nuran Z. Gülersoy
Planlama ve Siyaset Kavramları Ekseninde Bölge Kalkınma Ajansları		Ebru Sinan
Üst Ölçekli Planlamada Yetki ve Siyasi Sorumluluk: Başkent'in Fiziksel Planlama Pratiğinde Geldiği Son Nokta	Ankara	Nihan Ö. Sönmez
Diyarbakır Nazım Plan Çalışması: Aktör Merkezli Bir Değerlendirme	Diyarbakır	Gökhan Bilgihan Gökhan H. Erkan Hatice Kurşuncu H. Tark Şengül
Yerel Kalkınma Sağlamada Toplumsal Katılım ile Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunması ve Değerlendirilmesinin Siyaset ve Planlama İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi:		Nihal Erkuş Öztürk
Mudurnu-Beyazır-Çıldır Örneği Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Çalışma	Bolu & Ankara	Ersin Yasin Öztürk
Toplumsal Faydanın Kamu Yararı ile Karşılaştırılması Sorgulanması ve Bu Bağlamda Validebağ Korusu'nun Düzenlenmesi ile İlgili Sürecin İrdelenmesi	İstanbul	Hale Erez Külekçi Ozan Külekçi Serkan Korkmaz Evren Aldoğan

Tablo 32: 2007 - Planlama Meslek Alanı: Geçmişten Geleceğe - ODTÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
TMMOB Şehir Plancıları Odasına Kayıtlı Üye Profili		A. Cenap Yoloğlu
Kent Planlama Mesleği Etiğini Nasıl Oluşturuyor?		İlhan Tekeli
Bilirkişilik Kurumu ve Etik Sorunlar		Melih Ersoy
Meslek Ahlakı ve Meslek Odalarının Denetim Görevleri		Belma Babacan Perihan Kiper
Planlama Meslek Alanı ve Dönüşümü: Bir Çerçeve Önerisi		H. Tark Şengül
Meslek Alanına İlişkin Gözlemler		Baykan Günay
Neo-Liberalizm, Risk ve Planlama Alanı		Murat Balamir
Planlama Meslek Alanında Çakışma ve Ayrışmalar		Fikret Zorlu
Planlama Meslek Alanının Odağında Yer Alan Kavramların Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Ekseninde Ele Alınması		Eylem Bal
Şehir ve Bölge Planlama Meslek Alanının Ortaya Çıkış Koşullarının ve Gelişim Sürecinin Ulusal ve Uluslararası Düzlemde Tanımlanması		Kübra C. Çamur Nilgün G. Tamer Nihan Sönmez Çiğdem Varol Tanyel Ö. Eceral Bilge A. Köroğlu
CIAM ve AB Yaklaşımlarının Planlama Pratiklerine Getirileri		Levin Özgen
Planlamada ve Şehircilikte Nitelik Arayışı		Tolga Ünlü
Kenti Tasarlamak ve Üretebilmek: Toplu Konut Uygulamaları		Çağatay Keskinok
Ülkemizde Milli Park vb Doğal Koruma Alanlarında Planlama Deneyimi ve Şehir Planlama Meslek Alanındaki Yeri	Aydın	Ayşe Işık Ezer
Koruma-Planlama İlişkisi(zliği): Gelibolu'da Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik (Karşı) Müdahaleler	Çanakkale	M. Çağlar Meşhur Mehmet Topçu Fadim Y. Özdemir M. Serhat Yenice
Planlama Paradigmalarında Değişim Çerçevesinde Türkiye'de Stratejik Planlama Planlamanın Mühendislik Uygulamaları Olan Teknik Altyapı Hizmetleri ile İlişkisi		F. Neval Genç H. Evren Erdin
Kentsel Planlamadaki Statik Anlayışa Bir Alternatif Çözüm: Kentsel Stratejik Yönetim Planlaması Yaklaşımı		Erkan Polat Atıla Gül
Aşağıdan Yukarıya Kurulan Planlama Paradigmalarına Yeni Katkılar		İmece - Toplumun Şehircilik Hareketi
Planlama Meslek Alanında "Kadın"		Melis Oğuz Nesliha Atatimur
Nitelikli Kentsel Çevrenin Yaratılmasında Kent Planlama ve Peyzaj Mimarlığı İlişkisi Yeniden Düşünülmesi		Türkay Ateş
Disiplinler-Arası Proje Deneyimleri		Sertaç Erten Devrim Çimen Sinan Burat
Bursa Mustafakemalpaşa İlçesi Karaköy Köyü Yangın Afeti Sonrası Yeniden Yapılandırma Projesi Uygulamasının Değerlendirilmesi	Bursa	Binali Tercan
Bir Kentin Arkeolojik Mirasının Ortaya Çıkarılması ve Koruma Örneği: Smyrna'nın (İzmir) Akropolü Kadifekale ve Antik Tiyatrosu	İzmir	Özden Özyılmaz Alıçgüzel

Tablo 33: 2008 - Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar, Kaybedenler - MSGSÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Türkiye'de Kent Yöneticileri/Kent Plancıları Kentsel Dönüşüm İçin Bir Ahlaki Çerçeve Oluşturmak Durumundadır		İlhan Tekeli
Planning Before and After The Recession		John Lovering
Kentsel Yeniden Yapılanma ve Yeni Kentleşme Eğilimleri Üzerine Bazı Gözlemler		H. Tark Şengül
Bir Süreç Analizi: Konya'da Yeniden Yapılanma Yaklaşımları	Konya	Neslihan S. Sağ
Kent Planlamadan Kentsel Projeciliğe: Değişimin Kamusal Alanda Yarattığı Erozyonlar		Tolga Levent
Kentsel Planlamanın Değişimi ve Kentsel Projeler: Kentsel Mekanın ve Planlamanın Kazanımları-Kayıpları	İstanbul	Aslı Kotan
Devlet Yapısı, Yönetim Mekanizmaları "Kentsel Dönüşüm" İlişkisi	İngiltere, Almanya, Türkiye	İlkin G. Eraslan İclal Dinçer
Yerel Yönetimler ve Planlamada Yeniden Yapılanma 2003	İstanbul	Ali Zekai Akay
Planlama Alanında Yetki-Otorite-Sınır Çatışmaları ve Öneri Planlama Süreci	İzmir	Nuray Çolak Onur Çelik Güneş Uyanıker Ayla Doğanç Eftal Güven
Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sınırları ve Yetkileri ile İlgili Son Yasal Düzenlemelerin Kamu Yönetimi ve Planlama Açısından Etkileri		Gökçen Kılınc
Kadınların Gözünden Kentteki Yoksunluk Biçimleri	İstanbul	Aysun Sarı
Gecekonudan "Katkondu"ya Kadınların Kentleşme Serüveni: Samandıra Eyüp Sultan Mahallesi Aile Apartmanları Örneği	İstanbul	Fadime Ergün
Suçla Gelişen Kentlerin "Güvenlik" Temeli ile Yeniden Yapılandırılması: Bursa Osmangazi İlçesi Örneği	Bursa	Ela Ataç
Kentsel mekanın Yeniden Yapılanması Bağlamında: Göç, Savunmasızlık ve Planlama	İzmir	Hayat Z. Ünverdi Özgür Bal
Orta-Ölçekli Knetlerde Yeniden Yapılanma: Isparta Kent Merkezi Örneği	Isparta	Pervin Şenol Ş. Gülin Beycan Ziya Gençel
Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Antalya Örneği	Antalya	Melike Gül
Kentte Dönüşümün Bir Süreç Olarak Tasarlanması: Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi Örneği	Mersin	Tolga Ünlü
Denizli Tarihi Bayramyeri-Kaleiçi Ticaret-Zanaat Sektörünün Dönüşümü: Paydaşlar ve Projeler, Rakipler ve Rehabet, Söylemler ve Sonuçlar	Denizli	Hüseyin Özgür Pınar S. Yavuzçehre
Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden "Kentsel Eşitsizlik"	İstanbul	Nihal Ekin Erkan
Kentsel Dönüşüm ve Yoksulluk	İstanbul	Melis Oğuz
Yasadışı Yapılmış Alanlarda Kazananlar ve Kaybedenler: Bir "Sona Kalan Dona Kalır" Öyküsü	İstanbul	Emrah Altınok Zeynep Enil
Yoksulluk Deplasmanda	İstanbul	Ayşe Nur Ökten Ömer Bilen Emrah Altınok
Görelili Yoksulluk İçerisindeki Bir Kentte Toplumsal Sınıflaşmanın Mekana Yansıması: Diyarbakır Örneği	Diyarbakır	Rüstem Erkan Deniz Aydın
Alışveriş Merkezlerinin Ulaşım Sistemine Etkileri: Kazananlar ve Kaybedenler		Erhan Öncü
Yeni Bir Tünel, Yeni Trafik Sorunları-İstanbul Boğazı Karayolu Tüp Geçiş Projesi	İstanbul	Orhan Demir

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İstanbul Boğaz Köprüleri ve Kentsel Biçimlenme Üzerindeki Etkiler: Kazananlar ve Kaybedenler	İstanbul	Azime Tezer
Kamu Arsa ve Arazilerinin Dönüşümü: Ankara'dan Bir Özelleştirme Örneği	Ankara	Şirin Gülcen Eren
Türkiye'de Kentsel Yenileme Projelerine Bir Örnek: Malatya Sümerbank Fabrikası'ndan "Malatya Yaşam Merkezi"ne Bir Kentsel Yenileme Öyküsü	Malatya	Ayşe Özcan Hüseyin Erkul
Sanayi Mirasının Eğitim Kurumuna Dönüşümü: Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası Örneği	Aydın	F. Neval Genç
Kentsel Endüstriyel Yeniden Yapılanma ve Denizli: Kazananlar ve Kaybedenler Üzerinden Bir Yerel Kalkınma Öyküsünü Yorumlamak	Denizli	M. Penpecioglu Elçin Barın
İstanbul'da Kadınların İşgücüne Katılımında Sektörel ve Mekansal Dönüşüm	İstanbul	Ayşe Orbay Kaya Tolga Kaya
Şişli'nin Finans ve Emlak Piyasası Dinamikleri Açısından İstanbul'un Küresel Ağlara Eklenmesindeki Rolü	İstanbul	Tuna Taşan Kök Şevkiye Ş. Türk
Denizli'de Bir Alışveriş Merkezi Arazisinin Dönüşüm Öyküsü	Denizli	P. S. Yavuzçehre Hüseyin Özgür
Alışveriş Mekanlarındaki Değişimin Sosyal Sürdürülebilirliğe Etkisi: Ankara-Yenimahalle ve Eryaman Örnekleri	Ankara	Burcu Ç. Özuduru Özge Y. Ercoşkun Aysu Uğurlar
Değişen Mekan Anlayışına Direnemeyenler: Konya Kentinden Sokak Örnekleri	Konya	M. Çağlar Meşhur, Ferda Özparlak
Uluslararası Bir Lojistik Merkez Olarak İstanbul: Fırsatlar ve Tehditler	İstanbul	Dilek Ö. Darby
Kültür Endüstrisi Çerçevesinde Santral İstanbul Örneği	İstanbul	Nazlı Budan
Planlama Sürecinde Çevre Boyutunu Etkileyen Faktörler: Dört Metropolitan Alan Planından Çıkan Sonuçlar	Portland, Toronto, Jakarta, Meksika Şehri	Ash Öğüt Erbil Melih Gürçay
Sulak Alanların Yeniden Yapılan(dırıl)ması: Kazan(ıl)anlar - Kaybed(il)enler	İstanbul	Gökçe Torun
Su Havzası Planlaması: Alibey İçme Suyu Havzası Örneği	İzmir	Özge Y. Ercoşkun M. Nazım Özer
Kıyı Alanları İçin Ekolojik Dönüşüm Modeli: Mordoğan-İzmir Örneği	Diyarbakır	Sertaç Eren Devrim Çimen
Dicle Vadisi Projesi uygulama Süreci: Doğal Alanların Yeniden Yapılandırılması ve Koruma-Kullanma Sorunsalı		Ayşe Işık Ezer
Doğal Alanların Arsaya Dönüşümü: Herkesin Olanı Sahiplendirmek		M. C. Yalçınan Erbatur Çavuşoğlu
Kentsel Dönüşüm Süreçlerine Bağlı Yeni Sınıf Dengelerinin İnşasında Toplumsal Muhalefet: Taraflar ve Stratejiler		
1970'lerde Politik Nitelikli Kentsel Hareketler: Mustafa Kemal-Güzeltepe ve Gülsuyu Mahalleleri Deneyimleri	İstanbul	Şükrü Aslan
Dar Alandan Yaşamın Kendisine: Emek Ekseninde Kentsel Toplumsal Hareketler		Gürkan Akgün Hade Türkmen
Kentsel Toplumsal Muhalefet Pratikleri ve Demokratikleşme Mücadelesi		Erbay Yucak
Konut Alanlarında Sosyal Ayrışma, Mekansal Etkileri ve Toplumsal Bütünleşme Sorunu	İstanbul	Ebru Fırıldın Özgür
Ticari Komplekslerin Çevresindeki Konut Değerlerine Etki Eden Faktörler: Konya Örneği	Konya	Mehmet Topçu K. Deniz Topçu Vedia Dökmeci
Kamunun Uygulamaya Koyduğu Bir Toplu Konut Projesinin Fiziksel ve Sosyo-ekonomik Özelliklerinin Kritik Edilmesi: Eryaman Toplu Konut Alanı	Ankara	İsmail Taner
Kentsel Dönüşümün Üç Hali: 1980 Sonrasında Kent Planlaması ve Kentsel Dönüşüm Etkileşiminin Ankara Eski Altındağ'daki Tarihsel Seyri	Ankara	Savaş Zafer Şahin

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Başbütüyük Mahallesi'nde Yerinde Dönüşüm, Direniş ve Müzakere	İstanbul	Adem Kaya
Dikmen Vadisi "Kentsel Dönüşüm Projesi" ve Proje Alanında Yaşayanların İfade Özgürlüğü Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme	Ankara	Denizer Şanlı
Mahalle İçi Bir Araya Gelme ve Karar Alma Denemeleri	İstanbul	Erdoğan Yıldız
Evsiz Depremzedelerin Barınma Hakkı Mücadelesi	İzmit	Erbay Yucak
Kentsel Dönüşüm Baskısı ve Beykoz Yerelinde Hareketlenme	İstanbul	Hikmet Öztürk
Küçükçekmece Platformu'nun Ayazma Mağdurlarını Sahiplenmesi	İstanbul	Türker Taşdöven
Sulukule'de Kamuoyu Oluşturma ve Kiracıların Hak Sahipliği Meselesi	İstanbul	Neşe Ozan
Toplu Kurumsal İflasımız: TOKİ Barınma Hakkından Sermaye Birikim Sürecine Doğru Konut Sorunu: Söylemler, Gerçekler ve Çözümler		Ramazan Gülsen
"Kadifekale Çevresi Heyelan Bölgesi" Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinin Süreç ve Olası Sonuçları Bağlamında Değerlendirilmesi	İzmir	Neriman Yörür Neslihan Karataş Ayşegül A. Çırak
Türk Kentlerinde Yeniden-Yapılanmada Kazanan Kurum(lar): TOKİ (ya da Global-ciler); Kaybeden(ler): Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (ya da Türk Ulusal Planlama Sistemi)		Özer Bostanoğlu

Tablo 34: 2009 - Kentleri Korumak Savunmak - Antalya

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Çerçeve Konuşma		Baykan Günay
Kenti Korumak: Kamusalılığı Yaratmak		Çağatay Keskinok
Mersin Tarihi Kent Merkezinin Dönüşümü: Akdeniz Kentinden Yapı Yığılma	Mersin	Tolga Ünlü
Kent Merkezlerinde Tarihi Tekel Yapılarının Yenileme Süreçlerinin Değerlendirilmesi: Samsun ve Trabzon Örnekleri	Samsun-Trabzon	Cenap Sancar Nilgün Kiper
Ekonominin Nesnesi Haline Gelen Arkeolojik Alanları Tarihsel Bağlamında Değerlendirmek: Kıyı Kentlerinde Yatırım-Kültür İkilemi	İzmir	Emel Göksu Ayşegül A. Çırak
İzmir'de Kentleşme Sürecini Etkileyen Yüksek Yapı Gelişiminin Aktörler Temelinde İncelenmesi	İzmir	Nuray Çolak
Uluslararası Mevzuatlar ve Tarihi Kentleri Koruma		Saadet Güner Mahmut Aydın Ali Kazım Öz
Tarihi Kent Merkezlerinin Planlanarak Korunması: İzmir Kent Merkezi Örneği	İzmir	Gülnur Vuruşkan M. Bahçıvan Nehir Yüksel Nejla Baysan Zeki Yıldırım
Kentsel Mekanların Yeniden Değerlendirme Sürecinde Tarihi Kamusal Alanların Korunması Üzerine Bir İnceleme: Haydarpaşa Örneği	İstanbul	Emine T. Karaoğlu Zülfiye K. Yıldız
Burdur Gölü Sulak Alanının Korunmasında Kentsel Arazi Kullanım Politikalarının Değerlendirilmesi	Burdur	Çiğdem Çiftçi H. Filiz A. Meşhur Serhat Yenice Fadim Y. Özdemir
Kırsal Sit Alanları: Kalkınma ve Koruma Karşıtlığı Bağlamında Yalıköy Örneği	İstanbul	Dilek Erden Erbey Tuğba Başer Seçkin Bilgin Doğacan Onaran Serkan Şahin Arda Türker Azat Yalçın

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Doğal Sit Alanlarının Antalya Kentinin Biyolojik Dokusunun Korunmasındaki Rolü	Antalya	Arzu Vuruşkan Veli Ortaçşme
İstanbul Kentsel Bölgesinde Sürdürülebilir Gelişme Bağlamında Havza Planlama ve Yönetim Yaklaşımı: Küçükçekmece Göl Havzası Örneği	İstanbul	Hale Mamunlu
Kent Merkezlerine Yeni Bir Alternatif: Ankara'daki Alışveriş Merkezlerinin Kentsel ve Mekansal Gelişime Etkileri	Ankara	Burcu H. Özüdüru Çiğdem Varol
Kamusal Mekanları Dönüştürmek: Kızılay Kent Merkezi Örneğinde Çelişkiler ve Dönüşüm	Ankara	Gökhan Bilgihan
1960 Devriminin Simgesel Mekanından Kavşak Noktasına: Kızılay Meydanı	Ankara	Yasemin İlkay
Kamusal Alandan Kamusal Talana: Atatürk Orman Çiftliği'nin Trajedisi	Ankara	Ertan Göröl
Kent Merkezlerini Ulaşımından Korumak İçin Ulaşım Önerileri		Erhan Öncü
Sürdürülebilir Ulaşım İçin Ulaşım Talep Yönetiminde Kent Planlamasının Rolü		Metin Şenbil Emine Yetişkul
Fiziksel Planlamada Kentli Haklarını Savunmak: Kentsel Ulaşımında Kentsel Çevre Kalitesi ve Kentli Hakları		Fikret Zorlu
Kentsel Ulaşım Türleri Entegrasyonunun Yaşam Kalitesi Üzerinde Etkileri: Konya Örneği	Konya	Sedef Eryiğit Ümmügülsüm Ter
Muğla Kıyı Alanları Planlama Süreçleri	Muğla	İpek Ö. Sönmez Evrim Güner
Kıyı Yerleşimlerinde Turizmin Gelişiminin Bedelini Ödemek	Muğla	Hilmi Oğuz Aldan
Turizmin Antalya'ya Kaybettirdikleri: Belek Üzerine Mekansal Bir İnceleme	Antalya	O. Eylem Doğmuş
Neoliberal Kentleşme Süreci ve Kıyı Kentlerinde Mutenalaştırma: Alaçatı Üzerine Bir Değerlendirme	İzmir	A. Melih Tezcan M. Penpecioglu
Kıyı ve Orman Alanlarının Turizm Sektöründe Kullanım Şekilleri		Nimet Sırcan A. K. Arıgümüş
İkinci Konut Turizminin Çevresel Etkileri: Trakya Kıyıları Örneği	Edirne Tekirdağ	Evrin Özkan Töre Zeynep Ö. Eren Gülay Çevik Zeynep Korkmaz Mine Gökdemir
Kıyıları ve Orman Alanlarını Korumak/Savunmak: Kısmi Yapılaşmanın Kıyıları	Mersin	M. Çağlar Meşhur Neslihan S. Sağ Sinan Levend
Oymapınar Turizm Gelişim Projesi: Yeşil Dünya'ya Bir Bakış	Antalya	Özcan Esmer
Güçsüz Kesimlerin Mekanlarını Anlamak Üzere Bir Deneyim: Beykoz Örneği	İstanbul	Gülşen Özaydın A. Derin Öncel
Kentsel Dönüşümün Mağdurları: Zağanos Vadisi Örneği	Trabzon	Şeyda Bülbül
Kent Merkezlerindeki Dönüşüm Alanlarını Savunmak-Aktörler ve Süreç: Sulukule Örneği	İstanbul	Evrin Yılmaz
Kamusal Mekana Birey Üzerinden Yaklaşmak: Grafiti		Gizem Erdoğan
Parçayı Planlamak-Planlamayı Parçalamak	Ankara	M. Özge Aras Feral Eke
Esnek Planlama Yaklaşımları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Bu Yaklaşımların Türkiye Bağlamında Yanılsamaları		Tolga Levent
Bölünme Bütünleşme İkilemindeki Planlama Alanı: Trabzon Kentsel Bölgesi Örneği	Trabzon	Ahmet M. Öksüz Mesut Yeşiltepe
Kentleri ve Planlamayı Kentsel Dönüşüm Rejimine Karşı Korumak/Savunmak		Savaş Zafer Şahin

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Tablo 35: 2010 - Planlamanın Dili - EÜ/Kayseri

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Planlamada Dönemin Dili		Murat Balamir
Kayseri'de Planlama ve Kentsel Gelişim (1923-2000)	Kayseri	Füsun Kocatürk
Kayseri'de 2000 Yılı Sonrası Planlama Süreci	Kayseri	Nadir Doğan
Dil ve Düşünce, Kuram ve Eylem: Mekansal Planlamada Dil ve Düşünce Etkileşimi		Mehmet Rifat Akbulut
Planlama ve Kentler Arasındaki Sürdürülemez İlişki: Paradigmanın İflası ve Kompleks Adaptif Sistemler Olarak Kentler		Metin Şenbil Ahmet A. Şimşek
Farklı Ülke Deneyimlerinin Mekansal Planlama Sistemi Kapsamında Değerlendirilmesi		M. N. Özer B. Öncü E. Söylemez S. Nal P. Zoral İ. Akbay G. Özer Ö. Abanoz B. Kirtil S. Pınarbaşı
Kırsal Yeniden Okumak: Yaratıcı Kapasite ve Sıcak Nokta Teorisi		Aliye Ahu Akgün Tüzin Baycan
Kentsel Yeşil Alan Planlama Stratejilerinin Kent Planlarına Entegrasyonunun Türkiye Kentlerinde İncelenmesi		Ebru Manavoğlu
Yeni Bir Kavram Kategorisi Önerisi: Planlama Sistemi ve Planlama Politikası		Aslı Yılmaz
Kalkınma Planlamasından Stratejik Planlamaya		Barış Övgün
Planlamaya Sınır Çizmek: İstatistikî Bölge Birimlerinin Planlama Açısından Değerlendirilmesi		Muhammed Ziya Paköz
Bölge Planlamasında Yeni Bir Kurum: Kalkınma Ajansları		Ahmet Baş
Plansızlığın Ekonomisi		A. Müfit Bayram
Korunan Alanlarda Planlama Çeşitliliği: Antalya-Üçağız Örneği	Antalya	Melike Gül
Koruma Amaçlı İmar ve Revizyon Planlarını Kent ve Koruma Planlaması Üzerinden Okuma: Giresun Kentsel Sit Alanı	Giresun	Tamer Cine Nevin T. Gültekin
Planlama Alanında Arkeolojik Değerlerin Sürdürülmesi ve Korunması İçin Dil ve Temsili Sorunun İncelenmesi		Ayşegül A. Çırak
Zonguldak Lavuar Koruma Alanı ve Çevresi İçin Planlama Yaklaşımı	Zonguldak	Gülsüm Yılmaz M. Yesari Sezgin Özge Yüksel
Kültür Mirasını Korumada Alan Yönetimi ve Kent Planlama		Nevin T. Gültekin
Plan Ölçeklerindeki Kopukluk ve Çelişkiler		M. Çakılcıoğlu Ö. Faruk Cebeci
Üst ve Alt Ölçekli Planlar Arasında Yetki Kayması ile Bu Süreçte Nazım İmar Planlarının İşlev Yitimi		Alim Çopuroğlu
Planlamada Ortak Dil ve Standart Yaratmada TMMOB Şehir Plancıları Odası Mesleki Denetim Uygulamasının Rolü		Nuray Çolak Ayla Doğanç
Türkiye'de Planlamanın Tek Bir Merkezden Yapılarak Ortak Bir Dilin Kullanılması		Tuğba Kurt
Sınırlı Kaynaklar ve Sakınım Planlaması		Ezgi Orhan
Kentsel Sismik Risklerin Belirlenmesi: Türkiye Büyükşehirlerinde Risk Oluşturan Etkenlerin Karşılaştırılması		Tuğçe Sönmez H. Serhan Saner

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Varlık Niteliği İtbarıyla Su Döngüsünü Koruma Bağlamında Planlamada Dil Değişiminin Olanak ve Sınırları		Neslihan Yalnız Koç
Ekolojik Planlama Sürecine Katkıları Açısından Dijital Kent Rehberleri ve Olası Bir Kent Rehberi Kurgusu		Ayşe Özcan
Kentsel Alanda Yoğunluk Değerlerinin ve Sosyal Donatı Alanlarının Büyüyebilirliklerinin Programlanması	İstanbul	Ali Fatih Uysal İbrahim Bakır Emine Yıldız Sinan Levend
Ekoloji ve Planlama		Behzat Gürkan
Kültürel Değerler ve Planlama		Harun Ürer
Planlamada Farklı Disiplinlerin Yeri ve Dili: Ulaşım		Erhan Öncü
"Ötekiler" Bağlamında Planlama Dilinin İrdelenmesi ve Bir "Öteki" Olarak Çocukluk Dönemine Yönelik Öneriler		Duygu Çukur
Planlan(ma)mış Sokaklardaki Engeller ve Engellenenler	İzmir	Gözde Ekşioğlu Gizem Erdoğan
Sembolik Sermayenin Toplumda ve Mekanda Yarattığı Aynılışma ve Farklılaşma		Emine Tayyare Karaoğlu
Bir Kentsel Tasarım Sorunsalı: "Sağlıklaştırma"	Gaziantep	Özge Özgür
Metropollerde Kültürel Çeşitliliğin Yönetimi		Pelin Gökçür
Çağdaş Kent-Çağdaş Konut: Kentsel Dönüşümün Dili Üzerine Düşünmek		Bediz Yılmaz
Türkiye Dünyadan Uygulama Örnekleri Eşliğinde Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Çok Amaçlı Yaklaşım		Şaban İnam Aslı Başarrı
Toplu Konut Alanlarında Planlama ve Kentsel Tasarım İlkeleri: TOKİ Kayseri Uygulamaları Üzerinden Bir İnceleme	Kayseri	Kübra C. Çamur Serap Cezaoğlu
Neoliberalizm ve Yoğunluğun Siyaseti		Hilmi Oğuz Aldan Mehmet Can Aldan
Ayazama(n)'dan Bezirganbahçe'ye Tutunamayanlar: Mağduriyet ve İhlallere Yol Açan Bir Kentsel Dönüşüm Projesi	İstanbul	Cihan U. Baysal
Adana'nın Kentleşme Deneyimi Üzerinden Kentsel Planlamayı Yeniden Düşünmek	Adana	Aygül Kılınç
İzmir'de İmar Bilgi Sistemi Projesi Kapsamında Plan Gösterim Tekniklerinin Bütünleştirilmesi Çalışmaları	İzmir	Güler Güneş Karabulut
Lojistik Köyler: Üretim Zincirlerinin Bir Parçası mı? Apayrı Bir Kümelenme Konusu mu?		Senay Oğuztimur

Tablo 36: 2011 Herkes İçin kent, Herkes İçin Planlama: Akıllıca, Adaletle, Yeniden - YTÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kent Plancılarının Düşüncelerini Berraklaştırma Yolları Üzerine Urban Planning and Urban Policy Under Pressure		İlhan Tekeli Chris Pickvance
Housing and the Urban Question in Contemporary Brazil Urban Life Today: The Politics of Belonging	Brezilya	Eduardo Marques Mike Savage
People's Needs, People's Resistance, and People's Planning		Jamie Gough
İstanbul'da Kentsel Dönüşüm: Mekanı Değişen Yoksulluk	İstanbul	Asuman Türkün
Kentsel Dönüşüm Baskısı Altındaki Mahallelerdeki Güç İlişkilerinin Bourdieucu Bir Okuması	İstanbul İstanbul	Erbatur Çavuşoğlu Kumru Çılgın Julia Strutz
Kentin Olanaklarına Erişim Hakkından Kenti Değiştirme Hakkına: Kent Hakkını İnşa Etmek		Cihan U. Baysal
Yükselen Proje Kentler Anlayışına Bir Alternatif: Eko-Kent	İzmir	Tolga Çilingir Mercan Efe Güney Ekrem İstanbullu Ferit Kurtuluş Bilal Yaşa Beyza Yıldız
Planlamanın Açmazı: Her Şeye Rağmen Yetki Karmaşası İstanbul-Başakşehir Deneyimleri	İstanbul	Sırma Turgut E. Abdurrahmanoğlu Zehra Betül Karaoğlu
Dayanıklılık Kuramının Kent Planlama ile İlişkilendirilmesi		Zeynep Deniz Yaman Azime Tezer
Antalya Kaleiçi Kentsel Sit Alanı Örneğinde Ülkemizde Koruma Planlaması ve "Sosyal Adalet" Kavramının İrdelenmesi	Antalya	Duygu Öztekin Oya Akin
Tarihi Kent Merkezlerinde Koruma, Turizm ve Sürdürülebilir Kent: Prag ve Antalya Örnekleri	Prag, Antalya	Arzu Erdiç Pervin Şenol Hüseyin Gül
Kentsel Sit Alanlarının Korunmasına ve Yaşatılmasına Dair Planlama ve Yönetim Modeli: Cumalıkızık Örneği	Bursa	Figen Boynikoğlu Nur Çetinkaya
Turizm Merkezlerinde Herkes İçin Planla(ma): Antalya Belek Turizm Merkezinde Kamu Mülklerinin Özel Kullanıma Dönüşümünün Düşündürdükleri	Antalya	Elçin B. Penpecioglu Mehmet Penpecioglu
Mülkiyetin Planlamada Kullanımına Yeniden Bir Bakış: Zonguldak Örneği	Zonguldak	M. Yesari Sezgin
Planlamanın İmkansızlığı: Ayrıcalıklı Özelleştirmeler ve Kentsel Rant		Tayfun Kahraman
Su Hakkı Çerçevesinde Su Sorununun Kent Yoksulları Üzerine Etkisi		Esra Oğuz
Herkes İçin Bir Kent ve Evrensel Tasarım		Dilek Yaşar
Çevre Hakkı ve Çevre Etiği Çerçevesinde Kent Hakkına Yeniden Bir Bakış		İlke Bezen Aydoğdu
Kente Karşı Şuç, Kent Hakkı ve Adalet		Mithat Arman Karasu
Kent Planlama ve Adalet İlişkisinin Değişen İçeriği		İpek Özbek Sönmez
Adil Bir Planlamanın Olanak ve sınırları		Duygu Çukur Gökçe
İklim Değişikliği Sorunu Kapsamında Türkiye'de Şehir Planlama: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler		Burcu Silaydın Aydın H. Evren Erdin Burçin Hepgüzel
Çevre-Enerji-İklim Üçgeninde, Dünyada ve Türkiye'de "Smart Cities"-Akıllı Kentler		H. Hami Yıldırım Zümrit Kaynak

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Metropolitan Alanda Düşük Karbon Salımlı Yerleşmeler İçin Yeşil Yerleşim Değerlendirme Parametrelerine Dayalı Ulaşım Analizi: Beykoz-Akbaba köyü	İstanbul	Cenk Hamamcıoğlu Ayşegül Özbakır
Kentsel Alanların Sınıflar Arasında Yeniden Paylaşımı ve Kent Hakkının Tartışılır Hale Gelmesi		Çiğdem Şahin
Ankara Eski-Altındağ Bölgesi, Aktaş Mahallesi Toplu Konut Projesinin Kent Hakkı Çerçevesinde İrdelenmesi	Ankara	Yasin Bektaş
Kent Yoksulluğu ve Hakça Yaşam: Sakarya Dernekkırı Prefabrikleri Üzerine Bir Gözlem	Sakarya	Erdal Bayraktar Pelin Pınar Özden
Kent'ten Ekokent'e: Ekosantrizm ve Karmaşıklık Kuramı		M. Ertürk Işıkpınar
Adaletin Kentlerde Görünmeyen Yüzü: Çevresel Adalet		Hülagü Kaplan Zümrüt Kaynak
Akıllı Yerleşim İlkelerinin Kırsal Alandaki Yansımaları: Beykoz İlçesi Kırsal Alanı Örneği		Yeşim Doğan Gizem Elmas
Taksim meydanı'nın Bir Kamusal Açık Alan Olarak Tüm Kullanıcılara Yönelik Erişilebilirliğinin İrdelenmesi	İstanbul	Ayça Yalçın Sırma Turgut A. Nilay Evcil
Akıllı Yerleşim İlkeleri Doğrultusunda Beykoz İlçesi Tokatköy Mahallesi'nin Değerlendirilmesi	İstanbul	Ayşe Akbulut Gizem Elmas
Kentsel Dönüşümde Sınıf, Kültür ve İktidar: Tophane Örneği "Çıkın Buradan Dışarı!"	İstanbul	Esra Köten Peker
Eşit ve Adil Kentler-İzmir İçin Kentsel Politikalarda ve Planlamada Altyapı Hizmetleri	İzmir	Hilmi Evren Erdin
Mahalle Ölçeğindeki Dönüşümlerin Kent Hakkı Zemininde Değerlendirilmesi	İstanbul	Yasemin Solmaz, Asuman Türkün
Kentsel Dönüşümün Sosyal Aidiyete ve Kimliğe Etkileri: İstanbul Küçükçekmece ve Kartal Örneklerinde Karşılaştırmalı Değerlendirme	İstanbul	Vildan Ç. Ertürk Hatice Ayataç
Kentsel Toplumsal Muhalefeti Yeniden Tartışmak		İmece - Toplumun Şehircilik Hareketi
Risk Azaltma, Katılım, Toplumsal Barış ve Adalet	İstanbul	Süleyman Balyemez Lale Berköz
Deprem ve depremin Sonuçlarıyla İlgili Başa Çıkma Söylemlerinin Sosyolojik İnşası: İstanbul'da Sosyolojik bir Ağ İnşa Olanığının Araştırılması	İstanbul	Cevdet Yılmaz Gülşen Sönmez Ayşe Gül Gögebakan
Afet Sonrası İyileşme Sürecinde İzlenen Politikaların Kentsel Gelişime Etkisi: Adapazarı Örneği	Adapazarı	Ezgi Orhan
Evrensel Tasarım İlkeleri Işığında Türkiye'de "Herkes İçin Kentler"		Özen Abanoz Pınar Zoral Seda Nal
Yaşam Süresini Arttırmak İçin Kentlerde Fiziksel Aktivite Olanakları ve Yaşlılık Dönemi	İzmir	Gözde E. Çetintahra
Kent İçi Ulaşımında Engelsiz Toplu Taşım Sistemleri		Esra Çalışkan
Doğal ve Kültürel Potansiyele Sahip Bölgelerin Katılımcı Projeler Yoluyla Dönüşümü: Pamukkale Kasabası Örneği	Denizli	S. Evinç Torlak Görkem Gülhan
Neoliberal Politikaların yarattığı Uzlaşma-Çatışma Ekseninde Planlama: Bursa Cargill Örneği	Bursa	Neriman Yörür Levent Ünverdi Ayşegül A. Çırac
Kamusal Mekan Yeniden Dönüşürken, Yeni Bir Mücadele Olanığı: Tarihi Alanlarda Kamusal Mekanın, Planlama Aracılığı ile Sürekliliğinin Sağlanması	İzmir	Ulaş Özkan Süleyman Siyah

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Planlama ve Kent Düzleminde Adalete Arayışı: Denizli-Kale İlçesi Örneği	Denizli	Pınar S. Yavuzçehre Nursel Elbil Hüseyin Özgür
Yayalştırılmış Caddelerde Kamu Yararı, Kamu Hakları, Eminönü Hobyar Mahallesi Örneği	İstanbul	Müge Çalışkan Hatice Ayataç

Tablo 37: 2012 - Mekansal Değişim & Dönüşüm - GÜ/Ankara

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Dünya Kenti Hipotezi İle Yeni Kentsel Politika Paradigması Üzerine Bir Değerlendirme		Tayfun Çınar
Kentsel Dönüşümü Sosyo-Mekansal Bir Süreç Olarak Anlamak		Esra Alkım Karaağaç
İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi Olma Stratejisi ve Yaratacağı Dönüşüm Etkisi	İstanbul	Ayça Çelikbilek
Neoliberal Politikaların Etkisi Olarak Planlamada Esneklik Kavramı: Türkiye'de Kullanımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi	İstanbul	Hatice Aysun Özkan Şevkiye Şence Türk
Kentsel Mekana Ait Yasal Düzenlemelerin Yeni Tanımı: Ayrıcalık ve İstisna		Tayfun Kahraman
Planlama ve İmar'a Dair Örgütlenme Yapısının Dönüşümü: Nafi'a Nezareti'nden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na		Kübra C. Çamur Meryem Kırmık
Kentlerin Dönüşümünde Yasaların Araçsallaşan Rolü		Asuman Türkün
"Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun"un Getirdikleri		Mehmet Çaldıran
İşlevsel Değişimin Mekansal İzleri: Toronto "Distrillery District" Tarihi Endüstri Bölgesi	Toronto	Sülün Evinç Torlak
Perakende Sektöründeki Değişim ve Dönüşüm, Mekansal etkileri ve Planlama		A. B. Büyükcivelek
Mevcut Mahallelerin Dönüşümünde Yerele Özgü Çevresel Değerleme Metodlarının Karşılaştırılması		Simge Özdal Oktay Sinem Özdede
Türkiye'de Kentsel Dönüşüme İlişkin Alternatif Bir Model Önerisi: Çok Düzlemlili Mekansal Vizyon Dönüşümü		Savaş Zafer Şahin
Kayseri'de Kentsel Dönüşüm ve Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine	Kayseri	Fusun Kocattürk Neşe Yılmaz Bakır Umut Doğan
Kentsel Mekanda Değişimi Yönlendiren Aktörler		Pınar S. Yavuzçehre
Kentsel Dönüşümün Son 30 Yılı: Değişen Niteliklere Bağlı Bir Alt-Dönemleme Çalışması		Tolga Levent
Kentsel Planlama ve Kentsel Projeler İlişkisi Üzerine Değerlendirme		Neşe Yılmaz Bakır Umut Doğan
Ankara İli Altındağ İlçesi Gültepe Mahallesinde Dönüşüm Öyküleri	Ankara	Yasin Bektaş Asuman Türkün
Mekansal Dönüşümün Finansal Arka Planı		Ahmet Müfit Bayram
Yeşil Yerleşim Ölçütlerinin Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Değerlendirilmesi Açısından Anlamı	Kocaeli	Müge Yorgancı D. Öztekin G. Mengüç A. Yiğit Ö. Kutluata T. Temelli A. S. Simavlı O. Postalcıoğlu F. Erdil
Kocaeli Yeni Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm Projesi Yaklaşımı		

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Dönüşümün/Değişimin Dinamikleri: Tarihi Süreçte İstanbul'un 1500 Yıllık Dönüşümü	İstanbul	Ahmet Baş
Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: Mekanın Neoliberal Kentleşme Politikaları ve Uygulama Araçları ile Yeniden Şekillendirilmesi		Özlem Güzey
İstanbul Sanayisinin Kocaeli iline Mekansal Yansımaları	Kocaeli	Ayşegül Kanbak
Kentsel Dönüşümün Ürettiği Yeni Yaşamlar	Ankara	Ezgi H. Kahraman
Antalya Kenti Kentleşme Sürecinde Yaşanan Değişim ve Dönüşümün Mekansal Yansımalarının İncelenmesi	Antalya	Ebru Manavoğlu
Kent İçi Hareketlilik ve Kentlerin Sosyo-Mekansal Değişimleri: 2000 Yılı İstanbul'un Kent İçi Hareketliliği	İstanbul	Ebru Kamacı
Mekansal Kimliğin Değişim Sürecindeki Yeri ve İstanbul Levent Bölgesi'nde Mekansal Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesine Yönelik Değişim-Dönüşüm Süreçlerinin Tanımlanması	İstanbul	Melih Birik
İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Pratiği İle Oluşan 'Yeni Kentsel Risk Faktörleri'nin Belirlenmesi	İstanbul	Miray Özkan Eren Özlem Özçevik
Neoliberalizm, Mutenalaştırma ve Kentsel Muhalefet: Başarılı Bir Direniş Öyküsü Olarak Sulukule	İstanbul	Evren Tok Melis Oğuz
Eğlence Mekanları Arzındaki Değişim Üzerinden Kentsel Ayrışmanın Tarihini Okumak: Ankara Örneği	Ankara	Demet Önder
Mekansal Dönüşümün Gecekondu ve Yeni Dönüşüm Alanlarında Yarattığı Sosyal değişim Üzerine Bir İnceleme - Bomonti Örneği	İstanbul	Susan Irmak Özhan Ertekin
Kırsal Soylulaştırma ve Turizmin Kırsal Yerleşimlere Etkileri: Adatepe ve Yeşilyurt Köyleri	Çanakkale	Arzu Başaran Uysal İpek Sakarya
Saçaklanma Etkisiyle Kentsel Gelişme Baskısında Kalan Kırsal Yerleşimlerde Dönüşüm Süreci: Ankara Örneği	Ankara	Sevinç Bahar Yeniğül Kübra C. Çamur
Türk Hukuk Sisteminde Kentsel Sit Alanlarında Dönüşüm ve Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre Hakkı İlişkisi		Emine Toksöz Funda Yirmibeşoğlu
Ülkemizdeki Tarihi Kent Merkezlerinde Yaşanan Dönüşüm Sürecine Bir Örnek: Antalya Kaleiçi Kentsel Sit Alanı	Antalya	Duygu Öztekin Oya Akın
Kapitalizmin Gölgesinde Kır-Kent Çelişkisi: Kırsal Dönüşüm ve Etkileri		Seçil Gül Meydan
İzmir Karşıyaka Çarşısı'nda Geçmişten Günümüze Yaşamsal ve Mekansal Değişim	İzmir	Eti Akyüz Levi Begüm Erdoğmuş
Türkiye Tarihsel Kent Merkezlerinde "Toplumsal-Kültürel" Boyutlarıyla Bakmak		Ayşegül Altınörs Çırak
Kıyı Alanlarının (Waterfronts) Dönüşümü Üzerine Bir Sürdürülebilirlik Analizi: Haydarpaşa Örneği	İstanbul	Fatih Koca Ş. Şence Türk
Rekreasyon Alanlarının Çevresel Performansını Arttırmak İçin Tasarım Ölçütleri: İzmir Kordon Çözümlemesi	İzmir	Yasemin Uzakgören Ümit Özcan
Kamu Mal ve Hizmetlerinde Dönüşüm: Tükenme		
Kamu Arsa ve Arazilerinin Özelleştirilmesi ve Özelleşmesi	Ankara	Şirin Gülcen Eren
"Konut" İçin "Yuva"dan Olmak! Yıkım Tehdidi Altındaki Gecekondu Mahallelerinde Mahalle ve Mahallelilik Algısı: Sarıyer Derbent Mahallesi Örneği	İstanbul	Hakan Yücel Gizem Akstümer Sidal Çakır
Kentsel Dönüşüm Projelerinde Sosyal Yapının Değerlendirilmesi: Dezavantajlı Grup Olan Engellilerin Yerinin İrdelenmesi		Hülagü Kaplan Hayri Ulvi
Sosyal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Çanakkale, Fevzipaşa Roman Mahallesinde Bir Kentsel İyileştirme ve Ortaklık Modeli Önerisi	Çanakkale	Gökçer Okumuş
Kent ve Hukuk		Selçuk Kozçağaçlı
Bir Köylü Hareketi Olarak HES Mücadelesi		Yaşar Aydın

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Neoliberal Politikalar Ekseninde Doğal Çevre Üzerinde Yaşanılan Mekansal Değişim ve dönüşüm: Bursa "Yeşil Şehir" Örneği	Bursa	Yusuf Ekici
Neoliberal Politikaların Doğal Alanlarda Yarattığı Değişim ve Dönüşümler: İzmir-Efemçukuru Altın Madeni Örneği	İzmir	Levent Ünverdi Neriman Yörür Aysegül A. Çırak
Madencilik Sektörünün Etkisinde Kırsal Alanda Yaşanan Dönüşüm: Kolaylaştırıcı Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar "Trabzon ve Samsun Örneği"	Samsun Trabzon	Beydullah Sulak Dilek Beyazlı

Tablo 38: 2013 - Kent Yönetimi ve Planlama - DEÜ/İzmir

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Günümüzde Türkiye'deki Kentlerin Yönetimi ve Planlaması Konusunda Öneriler Geliştirebilmek İçin Öncelikle Türkiye'nin Yaşamakta Olduğu Demokrasi Kriziyle Yüzleşmek Gerekir		İlhan Tekeli
Yerel Yönetimlerde Katılımlı Yönetim Yapıları Oluşturmak: Odunpazarı Örneği	Eskişehir	Neslihan Kulözü
Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Yerel Düzeyde Katılımcı Demokrasiye Etkisi	İzmir Diyarbakır	Cansu İlhan Şevkiye Şence Türk
Kent Yönetiminde Katılımcı Bir Model "Kent Konseyleri"-Antalya Örneği	Antalya	Ebru Manavoğlu
Dönüşümün Tezahür Biçimleri: Sarıyer/İstanbul Örneği	İstanbul	Murat C. Yalçın Çare Olgun Çalışkan Kumru Çılgın Uğur Dündar
Kent Yönetiminin Kentsel Kamusal Mekan Üretimi ve Tarihsel Değişimi: Ankara Örneği	Ankara	Ezgi Orhan
Planlama Alanında "Kamu Yararı" Bağlamında Yasal Düzenlemeler ve İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Uygulamaları	İstanbul	Seçil Özalp
Planlama Yetkilerinin Merkezileşmesinin Kent Mekanına Etkileri: Çorlu Örneği	Tekirdağ	Sinem Güneri Şevkiye Şence Türk
Türkiye'deki Kültür Miraslarının UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınması İçin Yapılması Gerekenler: Bergama (Pergamon) Örneğinde Değerlendirmeler	İzmir	Mehmet Tunçer
Alan Yönetimi Sürecinde Uygulama Aşamaları Üzerine Bir Değerlendirme	Londra-Berlin	İrem Ayrancı Onay Nuran Zeren Gülersoy
Kültür Mirası Yönetiminde Yenilikçi Bir İzleme Değerlendirme Yaklaşımı Önerisi: Envanter Çerçevesi Modeli		Savaş Zafer Şahin Gül Güneş Emel Akın Ebru Oğuz
Türkiye'de Dünya Miras Alanlarının Yönetimi ve Örgütlenme	Nevşehir Abu Dhabi	A. Ege Yıldırım
Türkiye'de Kentsel Sit Alanlarının Yönetiminde Son Değişiklikler ve Alan Yönetimi Üzerine Bir Değerlendirme		Ceyhan Yücel Füsün Kocatürk
UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Yer Almanın Ülke Koruma Politikalarına Katkısı	Türkiye-İsveç	Aylin Şentürk Nuran Zeren Gülersoy
Koruma Mevzuatında Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme		Damla Temiz Gizem Aydın
Kentsel Arkeolojik Alanlarda Sosyal Bütünleşme: Soli-Pompeopolis Örneği	Mersin	Yasemin Sarıkaya Levent
Kamusal Alan Tanımında Neo-Liberal Dönüşümler ve Toplumsal Cinsiyet: Karaman Örneği	Karaman	Elifhan Köse Arzu Maltaş

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentlerin Yönetiminde Yaşam Kalitesi ve Kadın		Nuran Talu
Tarlabası Kentsel Dönüşümünün 'Yönetilmesi'nin Biyo İktidar Perspektifinden Değerlendirilmesi	İstanbul	Seda Hayal
Kent Hakkı ve Engelli Kullanıcılar		Berfu Güley Gören Çağdaş Dedeoğlu Lale Berköz
Avrupa Kentsel Şartı Işığında Ataş Lojmanlarının Dönüşüm Süreci	Mersin	A. Banu Akdoğan Şen
Toplumsal Katılım Olgusunun Kentsel Yoksulluk ve Sonuçları Bağlamında Değerlendirilmesi		Yasemin Tosun Andıç M. E. Eryazıcıoğlu
Yönetim Sınırlarının Belirlenmesinde Kent Mekanını ve Yerel Toplumsal İlişkileri Anlamak: Ankara Çayyolu Örneği		Ö. Burcu Ö. Sarı Suna Senem Özdemir
Her Yer Büyükşehir, Her Hizmet Etkin ve Verimli! 6360 Sayılı Kanun'a Yönelik Eleştirel Bir Yaklaşım		Gökhan Zengin
Stratejik Mekansal Planlamanın Devletin Yönetim Biçimindeki Değişimi Kapsamında İrdelenmesi		Neslihan Yalnız Koç
Büyükşehir Belediyesi Statüsü Kazanmanın İller Üzerindeki Etkisinin Yasal Düzenlemeler Bazında Değerlendirilmesi		Özge Müberra Soydal Ş. Şence Türk
Kır veya Kent Olarak Tanımlanamayan Yerleşmeler: Göksu Havzası Örneği	Mersin	Hülya Bermen Yakar Nilgün Çolpan Erkan
Bütünşehir'de Görünmez Kır ve Topyekün Kentleşme Afeti: Büyükşehirlerde Kentsel Büyüme ve Tarım		Ceren Gamze Yaşar
Atatürk Orman Çiftliği: Bir Özgürleşme Tasarısı	Ankara	H. Çağatay Keskinok
Kamu ve Kent Yönetiminde Küreselleşme Etkisiyle Yaşanan Reform Sorunlarının Kökeni ve Kentsel Hareketler		Aziz Cumhuri Kocalar
Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Yetkisinde İnciraltı Süreci	İzmir	Nehir Yüksel
Kentsel Muhalefet ve Gezi Parkı Süreci	İstanbul	Tayfun Kahraman
Türkiye'de Kent Planlamasının Neoliberal Yeniden Ölçeklenmesine Bir Örnek: Ankara	Ankara	Savaş Zafer Şahin
Kentsel Planlamada Yeni Yaklaşımlar ve Kalkınma Söyleminin Sosyal Sermaye Tartışmalarında Eleştirisi		Handan Akyiğit
Ali Fatih Uysal		
Neoliberal İklimde İstanbul'u Yönetmek: Sonuçlar ve Sınırlar	İstanbul	Mustafa Sönmez
Türkiye'de Yereli Pazarlamanın Yeni Yolu: "Yavaş Kent" Markası		Ufuk Poyraz Merve Ö. Gündoğan
Çevresel Sürdürülebilirlik Bileşeni Olarak Kentçi Ulaşımında Enerji Korunumu	Ankara	Hülagü Kaplan Zümrüt Özbahar
Kentsel Bölgeler ve Yönetişim		Hilal Erkuş Öztürk
Türkiye'de Kentleşme Sorunlarının Yeni Boyutu: Kentsel Bölgelerin Yönetim ve Planlama Sorunları		Ahmet Kayan
3030'dan 6360'a: Türkiye'de Büyükşehir Belediye Yönetimindeki Değişimler ve Kırsal Alanlara Etkisi		Sevinç Bahar Yenigül Zeynep Aslı G. Üçer Çiğdem Varol
Dişlanma mı Bütünleşme mi? Avrupa ve Türkiye'de Sosyal Politikaların Dönüştürücü Rolü Üzerine Analizler		Dicle Kızıldere Dilek Özdemir
Avrupa'da Yerel Yönetim Sistemlerinin Ölçek Yetki ve Vesayet İlişkisi Bağlamında Karşılaştırılması		Duygu Dalgıç Uyar
Hamburg'ta Kent Yönetimi ve Planlama	Hamburg	Ali Vardar

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentsel Dönüşüm Sürecinde TOKİ'nin Kent Yönetiminde ve Mekansal Planlama Pratiğindeki Yeri ve Rolü		Ayşe K. Sepetçioğlu Hilmi Evren Erdin
İl Çevre Düzeni Planında Karar-Alma: Yerelin Yetkisi Var, Etkisi Ne Kadar?	Edirne	Çiğdem Aksu Çam
Varlığı Yetmez! Kamusal Alan Kullanımının Etkin Hale Getirilmesi İçin Yerel Yönetmelik Önerileri // Yerele Merkezi Müdahale Ortamında Kentin ve Planlamasının Yönetimi	İstanbul Berlin	Melis Oğuz Özlem Özçevik

Tablo 39: 2014 - Kentlerin Geleceği - İTÜ/İstanbul

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Nasıl Bir Toplum? Nasıl Bir Gelecek ve Kentler?		H. Çağatay Keskinok
Toplum Yararına İdeallerden Piyasa Hakimiyetindeki Pratiğe: Planlama Eğitimi ve Pratiği Arasındaki Kopuş Sürecinde Plancının Habitus'u Nasıl Değişiyor?		Mehmet Penpecioglu Tuna Taşan-Kok
Dünya'daki Mevcut Enerji Politikaları ve Nükleer Enerjinin Yeri: Türkiye'de Süregelen Tartışmaların Değerlendirilmesi		Fatma Bilge Yıldız Çiğdem Varol
İklim Değişikliği Farkındalığı ve Yerel Çevre Politikaları: Gebze Örneği	Kocaeli	Ayşe Nur Albayrak
İklim Değişikliği Sorununun Kentsel Planlama ile Bütünleştirilmesindeki Sorunlar ve Potansiyeller: Yasal Çerçeve Bir Değerlendirme		M. Burcu S. Aydın E. Duygu Kahraman
Büyükşehir Ütopyası ve Hatay'ın Geleceği	Hatay	Zehra Güngördü Saadet Tuğçe Tezer
Kentlerin Geleceği İçin Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Bir Bakış Açısı: Bursa Nilüfer Belediyesi Örneği	Bursa	Gizem Elmas Mustafa Bozbey
Kentsel Mekanın Yeniden Üretiminde Giderek Belirsizleşen ve Merkezleşen Yasal Çerçeve: Amaçlar, Sonuçlar ve Yerel-Merkezi Yönetim İlişkisine Etkileri		Ş. Emek Ataman
Bir 1/100.000 Ölçekli ÇDP Hikayesi	Adana, Mersin	Ali Cenap Yoloğlu
Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği Üzerine Düşünceler		Ali Vardar
Avrupa'da ve Türkiye'de Çok-Merkezli Mekansal Gelişme Üzerine: Kavramlar, Eğilimler ve Politikalar		N. Aydan Sat Çiğdem Varol Sevinç Bahar Yeniğül Aslı Gürel Üçer
Ulusal Planlama Süreçlerindeki Mevcut Katılım Mekanizmalarının Bütünsel Bir Değerlendirmesi		Savaş Zafer Şahin
Kente Katılım Sürecinde Sanat Projelerinin Rolü	İstanbul	Ezgi Aydoğan
Bir Vaka Olarak Mahalle(m): Kent ve Kentli İlişkisine Bir Bakış	İzmir	Tuba Doğu Nazlı Yatağan S. Gizem Özmen
Manisa'nın Geleceğini Büyük Projeler Üzerinden Okumak ve Yeniden Kurgulamak	Manisa	Neslihan Karataş Ahu Dalkıran Erdoğan
Arsa Satışı Karşılığı Gelir Paylaşımı Modeli Üzerine Bir Değerlendirme		Adil Çamur
Türkiye'de Büyük Kentsel Projeler ve ÇED Süreci İlişkisi: İstanbul 3. Havalimanı Örneği	İstanbul	Baran Bozoğlu
Kentsel Yayılmanın Etkileyeceği Potansiyel Alanların Uzaktan Algılama ve CBS ile Belirlenmesi: Denizli Örneği	Denizli	Serhat Cengiz Sevgi Görmüş Gizem Özdemir
Toplum Temelli Kentsel Dönüşümde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: "Mahalle Dernekleri" İstanbul Örneği	İstanbul	Fatma Tuğba Canan Ş. Şence Türk

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirlik Arasındaki Paradoks	Gaziantep	İ. Bakır Kanlı
Deprem Sonrası Yerel Yönetimlerde Kentsel Politikalar: Katılımcı Demokratik Politikalar İle Planlamaya Ekolojik Bir Bakış Açısı: Van Örneği	Van	Mahmut Geyik Erhan Öncü
Türk Kentlerinde Ulaşım Planlamasının Sorunları ve Geleceği		Hülagü Kaplan H. Gül Önder
Kentsel Ulaşımın Kentlerimiz İçin Yeni Bir Bileşeni: Park Et-Devam Et Sisteminin Sürdürülebilirlik Yönünden İrdelenmesi		
Kent Merkezinde Araç Erişim Kontrol Politikalarının Değerlendirilmesi ve Simülasyonu: Ankara Tunalı Hilmi Caddesi Örneği	Ankara	Murat Doğan
Çağdaş Şehircilik Paradigmasında Kent ve Kır: Yeni Bir Mekansal Temsil Biçimine Doğru		Duygu Cihanger
Göçer(ler)in Serencamı: Kırsal Alanlarda Yok Edilen Bir Yaşam Şeklinin Toplumsal, Politik ve Mekansal Hikayesi		Kamuran Sami
Sosyalist Kenti Yeniden Düşlemek: 1917-1932 Sovyet Kentleşmesinde Miliutin'in Lineer Kent Örneği		Emre Sevim
Kentleşme ve Yerel Siyaset Bağlamında Diyarbakır Örneği	Diyarbakır	Suna Yılmaz
Kentsel Alanlarda Sosyal Çevrenin Kalite Algısının Farklılaşması ve Belirleyicileri	Düzce	Elif Kutay Karaçor Pınar Köylü
Kentsel Mekanda Çocuklar İçin Engelsiz Açık Kamusal Mekanların Kullanımına Yönelik Bir İnceleme		Gülzade Şentürk
Aile Dostu Kent (aidkent) ve Performans Yönetim Sistemi Projesi	Bursa	Leyla Doğan
Boş Zaman Aktivitelerindeki Değişimin Kentsel Yaşam Kalitesi Açısından Değerlendirilmesi	İstanbul	Tayfun Salıhoğlu Handan Türkoğlu
Parsel Düzeyinde Yenileme Uygulamaları: Bakırköy Örneği	İstanbul	Elif Kısar Koramaz Turgay K. Koramaz Özlem Özer
6306 Sayılı Kanunla Yeniden Ortaya Çıkan Bina Ölçeğinde Kentsel Yenileme Pratiği: Bağcılar İlçesi Örneği	İstanbul	Sezen Gür Şevkiye Şence Türk
Dönüşümün 'İki Yüzü': Tarlabası Kentsel Yenileme ve Fikirtepe Kentsel Dönüşümü Projeleri	İstanbul	Seda Hayal Muhsin Doğu Yüceil
TOKİ Projelerinin İzmir Kent Kimliğine Etkisi	İzmir	Eda Paykoç Yarkın Üstünes
Yangın Çıkışı: 2000 Sonrası İstanbul'da Kaybedilen Tarihi Yapılara Dair Tarihsel Bir Okuma	İstanbul	Gizem Erdoğan
Distopik Filmlerin Mekan ve Toplumsal Yapı Bağlamında İncelenmesi		İrem Erin Senem Tezcan
Bir Kentli Hakkı Olarak Sağlık: Çocuklarda Fiziksel Aktiviteyi Teşvik Eden Mekansal Özellikler		Gözde E. Çetintahra Ebru Çubukçu
Kenti Savunmak: Taksim Dayanışması	İstanbul	Yeşeren Eliçin
Mahalleden Meydana, Meydandan Mahalleye		Fuat Eraslan
Çöpten Çıkan Muhalefet: Napoli Çöp Krizinde Kentsel Muhalefet Örgütlerinin Oluşumu, Rolü ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme	Napoli	Zeynep Bala Tunçer Dilan Saray
Hizmet Dışı Kalmış Bir Ulaştırma Yapısının Çağdaş Kentsel Arayışlar İçerisinde Yaratıcı Şekilde Dönüşümü ve Kazanılması: "The High Line Project - Manhattan, New York City"	New York	N. Özgür Bezgin
Kamusal Alanların Dönüşümünün Kent Kimliğine Etkisi: İzmir Örneği	İzmir	Çağla Ercanlı
Özel Alan Odaklı Kentleşme Biçimi İçinde Kamusal Mekanların Kullanımı: İstanbul-Kadıköy ve Ataşehir Örnekleri	İstanbul	Ebru Firidin Özgür Tolga Sayın Sinem Seğer Y. Barış Göğüş

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Tablo 40: 2015 - Müdahale Mücadele ve Planlama - KTÜ/Trabzon

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Başkaldırımın Üretken Yüzü: Ankara'da Ortak Mekanların Kendiliğinden Oluşumu(?)	Ankara	Duygu Cihanger
Arhavi'de Doğa ve Yaşam Hakkı Mücadelesi	Artvin	Arhavi Doğa Koruma Platformu
Okmeydanı: Yasal Müdahale ve Mücadelenin Mekanı	İstanbul	Zeynep Arslan
Büyük Kentsel Proje Olarak Organize Sanayi Bölgelerinin Kentsel Gelişime Müdahalesi: Manisa Örneği	Manisa	Ahu D. Erdoğan Neslihan K. Ünverdi
İstanbul'daki Büyük Ölçekli Projeler ve Toplumsal Muhalefet	İstanbul	Ayça Çelikkbilek
Müdahale, Mücadele ve Planlama Alanı Olarak Trabzon Akyazı Projesi	Trabzon	Ahmet Melih Öküz
Sermayenin Alternatif Planları: Teslimiyetçi Devletin Çözümlemesi	İstanbul	Nazım Akkoyunlu
Sivil Halkın İzmir'den İstanbul'a Kamu Özel Sektör Ortaklığı İle Yol Mücadele ve Müdahalesi	İzmir	Mustafa Kemal Turan Selma Turan
Ortak Tüketim Ürünü Üzerinden Toplumsal Muhalefet Örneği: Ankara Ulaşım Dayanışması Örneği	Ankara	Emre Sevim
Kentsel Alanda Teknik Altyapı Hizmetlerinin Yeniden Üretim Politikasına Eleştirel Bir Yaklaşım		Aygül Kılınç
Büyükşehir Belediyeleri Kentiçi Ulaşım Ana Planlarının Erişilebilirlik ve Enerji Korunumu Odaklı İrdenilmesi		Zümrüt K. Özbahar Hülagü Kaplan
Konut Açığı Söyleminden Konut Balonu Tartışmasına: Türkiye'nin Konut Üretim Performansı Üzerinden Konut Sorununu Yeniden Değerlendirmek		Burcu Özdemir Sarı
Konut Lansmanları İle Şekillenen Kent ve Kentli Kimliği	İstanbul	Hatice Ayataç
Küreselleşme Sürecinde Kentsel Mekanların Sürdürülebilir Kimlik Mücadelesi: Teşvikiye Mahallesi Örneği	İstanbul	Tayfun Yazgı Elif Kutay Karaçor
Kentsel Dönüşümde Paydaşların Nitelikli Konut Beklentileri: Bağdat Caddesi Örneğinde Fırsatlar ve Riskler	İstanbul	Filiz Aydın Gök Candan Çınar Çıtak
Tektipleştirilmiş Projelerle Mücadele Biçimi Olarak Özellikle Alan Planlaması Çerçevesinde AKM Alanı Değerlendirilmesi	Ankara	Dilara Büşra Cansever
Türkiye'de Kentsel Korumanın Yasal Boyutu: Diyarbakır Örneği	Diyarbakır	Canan Koca D. Türkan Keçanlı
Kentsel Mekan Üzerinden Toplumsal Belleğe Müdahale: Erzurum Halkevi Örneği	Erzurum	Neslihan Kulözü
Kentsel Korumada Bütüncül Korumanın Önemi: Diyarbakır Örneği	Diyarbakır	M. O. Sinemilioğlu
Türkiye'de Yapılaşmanın Bir Sonucu Olarak Yeni Yerleşim Alanlarının Çevresel Etkilerinin İncelenmesi: İzmit-Yahyakaptan Mahallesi Katı Atık Sorunu Örneği	İzmit	K. Onur Demirarslan Deniz Demirarslan
Turizmin Tarihi Doku ve Yapılar Üzerindeki Mekansal Etkileri: Alaçatı Mahallesi, Kemalpaşa Caddesi Örneği	İzmir	Ezgi Acer Ahu D. Erdoğan
Kente Müdahalenin Aracı Olarak (!) Planlama: Trabzon-Çukurçayır Kentsel Gelişim Süreci	Trabzon	Mihriban Öztürk Beydullah Sulak Aygün Erdoğan
Kentleri Savunurken Alternatif Planlama Yöntemlerini Yeniden Düşünmek: Davidoff'un Mirası Savunucu Planlama		Albeniz Tuğçe Ezme
Mekan, Neden ve Nasıl Bir Payanda?		Deniz Kimyon
İnşaat Sektörünün Son Dönem Dinamikleri: Trabzon Kenti Örneği	Trabzon	Pelin Tatlı Ceren Ünlü
Açık Alan Tasarımında Kullanılan Katılım Yöntemlerinin Etkinlik Düzeyi Değerlendirmesi	Boston, Berlin Saint-Etienne	İdil Akyol Mehmet Ocakçı

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
İzmir'de Bir Sivil Toplum Mücadelesi: 4000 Kişinin 40 Yılı Süren Hak Savaşı	İzmir	Handan Kılınçtürk
Değişen Mekanda Yeni Birliklikler ve Katılım Araçları: Beyoğlu Örneği	İstanbul	Tuba İnal Çekiç Erhan Kurtarrar
Neoliberal Düzendeki Üniversite, Şehir Planlama Eğitimi ve Devrimci Planlama Üzerine Bir Deneme: ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Örneği	Ankara	Burak Büyükcivelek
Kadın Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları İle Yapılan Anket Sonuçları ve Değerlendirme		Asuman Türkün
"Yaşanabilir Kentler" Yaklaşımının "Kentsel Adalet" Bağlamında İrdenmesi		Seda Sakar
35 Yıldır Geleceğin Turizm Çeşidini Beklemek: Yayla Turizminde Nerede Hata Yapıyoruz?		Emrah Yalçınalp
Sürdürülebilirlik, Medya Etkisi ve Tüketim Unsuru İlişkinin İstanbul'daki Kapalı Siteler Üzerinden İncelenmesi	İstanbul	Ayşe Akbulut Özlem Özçevik
Kent Kıyısında Müdahale Biçimlerinin İrdenmesi: Tekirdağ'ın Kıyısı İle Kent Merkezinin Bütünleştirilmesi Sorunsalı	Tekirdağ	Hülagü Kaplan Yağmur Öcal
Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu Çerçevesinde İlgili Davaların Değerlendirilmesi		Güneş Uyaniker Şevkiye Şence Türk
Koruma Amaçlı İmar Planları İle Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanmasındaki Yasal Çerçeveye Yönelik Bir İrdeleme		Serkan Gökalp Yasemin S. Levent
Kentsel Dönüşüm Alanındaki Yasal Düzenlemelerin Neoliberal Kentsel Politikalar Ekseninde Değişirasyonu		Eylem Bal
Büyükşehir Düzeyinde Yeniden Ölçekleme Sürecinin İmar ve Planlama Sürecinde Yaratdığı Boşluklar: Ankara Örneği	Ankara	Savaş Zafer Şahin
Denizli Örneğinde Kentsel Yayılma/Kentsel Saçaklanma ve Yasal ve Yönetimsel Değişimlerin Korelasyonu	Denizli	Sevgi Görmüş İrfan Nas
Büyükşehir Modelinde Katılsız Plansızlık: Hatay Büyükşehir Belediyesi Örneği	Hatay	Zehra Kurt
Zehra Güngördü		
Planlama Hukuku ve Yasal Değişiklikler, İnşaat Sektörünün Planlama Üzerindeki Etkileri-"Esnek Planlama Rejimi Baskısı Altında Katı Bir İmar Rejiminin Uygulanabilirliği: Boğaziçi Alanında Zorlu Center Örneği"	İstanbul	Arzu Erturan Şevkiye Şence Türk
Dönüşüme Çeyrek Kala Fatih Sultan Mehmet Mahallesi: İstanbul'un Bir Gecekondu Mahallesi'nde Mekansal Dönüşüm ve Katılım	İstanbul	Ebru Kamacı M. Anıl Şenyel
Narlıdere'nin (Son) Dönüşümü	İzmir	Sultan Kavili Arap Elif Gözler Adil Çamur
Bir Kentsel Mücadele Kazanımı Olarak ATAS Lojman Yerleşkesinin Dünü, Bugünü ve Yarını	Mersin	Yasemin S. Levent Leyla Özel
Adana'daki Kentsel Dönüşüm Sürecinde Örgütlü Bir Paydaş Grubu: Sinanpaşa Mahallesi Sakinleri Yardımlaşma, Kültür ve Dayanışma Derneği	Adana	Tolga Levent
Mersin Çay-Çilek-Özgürlük Mahalleleri Örneğinde Kentsel Dönüşümün Üç Uğrağı: Müdahale-Mücadele-Muhayyele	Mersin	Bediz Yılmaz Ayşe Banu Şen
Çelişen Çıkarlar ve Yerel İktidar Mücadelesinin Kentsel Mekana Etkileri: Erzurum Örneği	Erzurum	Doğan Dursun
Neoliberal Kentsel Yapılanma ve Uzlaşma: Karaköy'ün Nezhleşmesi (Gentrification) Örneği	İstanbul	Tomris Özge Gökşen
Yerel Yönetimlerin Mekana Totaliter Müdahale Biçiminin Yaratdığı Riskler: Sahabiye "Yok Etme" Projesi	Kayseri	Ayşe Erkara Ceyhan Yücel

40. Yılında Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları

Bildiri Başlığı	Çalışma Alanı	Yazar
Kentli Olabilme Mücadelesinin 1960-1990 Türk Sineması Üzerinden Değerlendirilmesi		Senem Tezcan Özge Bengi Gözen Onur Çelik
Taşkın Analizi ve İmar Planları: Değirmendere Örneği	Trabzon	Ersin Türk Onur Ahmet Pıçakçı
Afet Duyarlı Planlamada Yerbilimsel Verilerin Kullanımı		Ayça Çelikkbilek Gökhan Sapmaz
Bir Ev İşçisinin Yol Hali: "Gündelikçi" Kadın Emeği Gözünde Kenti Anlamak	Ankara	Hilal Kara
Göz Ardı Edilen Afet: Gündelik Afet	Trabzon	Beyza Karadeniz Meltem Duran

2. OTURUM - 7 KASIM 2016
Şehircilik ve Şehircilik Eğitiminin Geleceği
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tamer Gök

*Planlama Eğitiminin Geleceği:
Bağlam, Kent ve Planlama Alanlarındaki
Değişmelere Bağlı Bir Değerlendirme*
Yrd. Doç. Dr. Tolga Levent

*İmgelem Mühendisliği:
Gelecekçi Şehircilik İçin Bilişsel Yöntem Önerisi*
Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalışkan

*Meslek Seçimine Etki Eden Faktörler ve Değişimi:
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Örneği*
Araş. Gör. Zeynep Elburz - Ezgi Acer

*Planlama Öğrencileri Gözünden
Kent Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme*
Araş. Gör. Mete Korhan Özkök

Planlama Eğitiminin Geleceği: Bağlam, Kent ve Planlama Alanlarındaki Değişmelere Bağlı Bir Değerlendirme

Yrd. Doç. Dr. Tolga Levent

Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakóltesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

1. Giriş

İçinde bulunduğumuz dönem hızlı bir değişim dönemidir. Her alanda gözlemlenen bu değişimleri, Şehir ve bölge planlama eğitimi alanında da gözlemlemek olanaklıdır. Bu çalışma, planlama eğitimi alanındaki değişimleri, mümkün olduğunca, nedensel ilişkiler ağı içerisinde ele almayı, bir başka deyişle, bağlam, kent ve planlama alanındaki değişmelere bağlı olarak tanımlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, bu nedenselliklerin sağlıklı bir biçimde ele alındığı durumda, Şehir ve bölge planlama eğitiminin geleceğinin daha doğru kestirilebileceğidir.

Çalışmada beş bölüm bulunmaktadır. Çalışmanın amacının, temel varsayımlarının, kapsamının ve kısıtlarının verildiği giriş bölümünden sonra gelen ikinci bölüm, kentsel ölçeği yeniden biçimlendiren bağlamı ve bu bağlamdaki değişmeleri, bağlamın ekonomik, politik, sosyal ve kültürel boyutlarına vurgu yaparak ele almaktadır. Üçüncü bölüm, bir mekânsal ölçek olarak kentlerdeki değişimleri irdelemekte; dördüncü bölüm, bu değişimlerin nasıl bir planlama anlayışını beraberinde getirdiği üzerine bir tartışma yapmaktadır. Çalışmanın ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümündeki tartışmalar, planlama eğitimindeki değişimleri anlamak ve açıklamak için yapılmaktadır. Her biri başlı başına bir tartışma konusu olan bu bölümleri kısaca ele almanın nedeni, çalışmanın planlama eğitimi üzerindeki odağını dağıtmamaktır. Çalışmanın temel tartışması, beşinci bölümdeki planlama eğitimi tartışmasıdır. Bu tartışma, planlama eğitimindeki değişimi ve yeni değişimleri tetikleyebilecek temel gerilimleri ele almaktadır. Çalışmanın son bölümü, planlama eğitiminin geleceği üzerine açılımları gündeme getirmekte ve bu konuda sorular sormaya olanak sağlamaktadır.

Çalışmada üç kısıt bulunmaktadır. *Birinci kısıt*, bağlam, kent ve planlamanın değişimi ile planlama eğitiminin değişimi arasında nedensel ilişkiler kurmanın görece indirgemeci bir yaklaşım olmasıdır. Şehir planlama eğitiminin değişimi üzerinde belirleyici olan yasal mevzuat, ulusal ve uluslararası örgütlenmeler gibi etmenler bulunsa da, öğretim programlarına yönelik değişiklik talepleri genellikle ele alınan bu alanlara bağlı olarak ortaya çıktığı için, bu tercih kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir. *İkinci kısıt*, mevcut şehir planlama eğitimine ilişkin değerlendirmelerin, kısıtlı gözleme dayanması ve sınırlı sayıda bölüme referans ile yapılmasıdır. Çalışmanın başlangıç aşamasında, Türkiye’de şehir ve bölge planlama eğitimi verilen tüm bölümleri incelemek ve öğretim programlarına ilişkin çıkarsamalar yapmak gibi bir hedef koyulmuş olsa da, değerlendirmeler iki planlama bölümündeki deneyimlere bağlı olarak yapılmıştır. Bu bölümler, öğrenci olarak bulunan ve araştırma görevlisi olarak görev yapılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ile öğretim üyesi olarak görev yapılan Mersin Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’dür. Bu dar kapsamlılığın nedeni, planlama eğitiminin farklı bölümlerde geçirdiği değişimine ilişkin değerlendirme yapmaya olanak sağlayabilecek sağlıklı verinin bulunmaması ve eldeki sınırlı bilgilerin güvenilirliği görece düşük sözel bilgi olmasıdır. Ancak bu durum, gözlem dışında kalan bölümlerde, çalışma kapsamında yapılan değerlendirmelerin dışında uygulamalar olabileceği gerçeğini göz ardı etmemektedir. Çalışmadaki *üçüncü kısıt*, değişimi sadece lisans programları üzerinden değerlendirmek ile ilişkilidir. Planlama eğitimi, yüksek lisans ve doktora düzeyinde de değişim içerisindedir, ancak bu değişimlerin ve değişimlerin gerekçelerinin lisans eğitiminden farklı olması, bu düzeyleri başka çalışmaların konusu haline getirmektedir.

2. Bağlamın Değişmesi

Son 40 yılda, toplumsal hayata ilişkin tüm boyutlarda önemli değişimler gözlemlenmiştir. Politik boyuttaki değişimlerin en başında, temsili demokrasinin giderek artan bir biçimde sorgulanmasına bağlı olarak siyasal temsil mekanizmalarındaki değişimler yer almaktadır. Kuramsal ve kılğısal alanda katılımcı demokrasi tartışmalarının giderek artması, bu değişimlerin başka bir yansıması gibidir (Nacak, 2014). Sosyal ve kültürel boyutta, küreselleşmeye bağlı olarak, homojenleşme (aynılaşma, tektipleşme) farklı mekânsal ölçeklerde yansımaları olan küresel bir proje olarak sunulurken, yerel ölçekte heterojenleşme, sosyal kutuplaşma ve sosyo-mekânsal ayrışma artmaktadır (Castells, 1997; Habermas, 2002). Her ne kadar, politik, sosyal ve kültürel boyutlardaki değişimler önemli olsa da, bu değişim sürecinin temelinde, ekonomik boyuttaki değişimler bulunmaktadır. Bu değişimlerin, 1970’li yıllarda petrol fiyatlarının ve üretim maliyetlerinin kısa bir süre içerisinde beklenmeyen düzeydeki artışı ve sonrasında

birbiri ardına tetiklenen ekonomik krizler ile başladığını söylemek olanaklıdır. Bu olumsuzluklar, bir yandan fordist üretim biçimlerinin katı/durağan yapısını dönüştürmeye başlamış, diğer yandan üretimin giderek uluslararasılaştığı bir ortam içerisinde ulusaşırı firmaların rolünü ve önemini arttırmıştır (Levent ve Sarıkaya Levent, 2012). Tüm bu değişimler, görece kısa bir süre içerisinde, küreselleşmeyi bağlamı etkileyen en önemli makro süreçlerden biri haline getirmiştir.

Son dönemlerde, planlama yazınında önemli bir yer tutmaya başlayan küreselleşmenin en somut ifadesi, sınırları kolayca aşabilen, çok hızlı, akışkan ve sürekli genişleme talebinde olan sermaye hareketlerinin ortaya çıkması, iletişim, ulaşım ve değişim ilişkilerinin ulusal sınırlardan taşacak şekilde yoğunlaşması ve bu ilişkilerin çapının büyümesidir. Bu değişim, yurtdışında gerçekleştirilen doğrudan yatırımların artmasına, ulus-devletlerin sosyal ve politik gereksinmelerini dikkate almayan ulusaşırı şirketlerin sayısının ve yeni ekonomik düzen üzerindeki etkilerinin çoğalmasına ve küresel rekabetin şiddetlenmesine yol açmaktadır (Tobin, 1998; Şengül, 1998; Habermas, 2002).

Gelişmekte olan ülkelerin yerel faaliyetlerinin uluslararası pazarlara sunulmasına olanak sağladığı için, bazen, ekonomik anlamda olumsuz olsa da, küreselleşme, ulus-devletlerin sermaye üzerindeki kontrol gücünü kaybetmeye başlamasına neden olmakta, ulusal ekonomilerin olumsuz etkilemelerine (Bartoli, 2000; Keskinok ve Ersoy, 2006:57) ve ağırlıklı olarak ulus-devlet içerisinde işleyen üretim, değişim ve tüketim ilişkilerinin ulusal sınırları aşacak şekilde yaygınlaşma eğilimine girmesine yol açmaktadır (Tickell ve Peck, 1992; Castells, 1997; Habermas, 2002; Levent ve Sarıkaya Levent, 2010).

Bu yaygınlaşma eğiliminin temel dayanağı, uluslararası sermayenin önündeki engellerin kaldırılması ve sermaye hareketlerinin dünya ölçeğinde özgürleştirilmesidir (Keskinok ve Ersoy, 2006:58). Bu süreçte, ulus-devletin rolü ve işlevi, özellikle içsel kaynakları yeniden dağıtma ve düzenleme otoritesi, erozyona uğramakta ve küresel sistemin talepleri doğrultusunda ulus-devlet küçültülmektedir (Keskinok ve Ersoy, 2006:64). Bu küçülme, bir yandan özelleştirmeler ile sağlanırken, diğer yandan uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki kısıtlama ve sınırlamalarının ortadan kaldırılmasına yönelik kuralsızlaştırmalar ile hayata geçirilmeye çalışılmaktadır (Keskinok, 2006:69).

Gözlemlenen tüm bu ekonomik değişimler, politik, sosyal ve kültürel boyutlarda gözlemlenen değişimleri hızlandırmaktadır. Bu koşullar altında, küreselleşme, tüm sosyo-mekânsal süreçleri etkileyen bir süreç olarak algılanmaktadır. Bu etkilerin en yoğun biçimde gözlemlendiği ortamlardan birisi de kentlerdir.

3. Kentlerin Değişmesi

Kentlerde (ve diğer tüm mekânsal ölçeklerde) gözlemlenen değişimlerin arka planında, yeni küresel düzenin bütün dünyada egemenliğini güçlendirmesi anlamına gelen küreselleşmenin (Keleş, 2001:563), kendi ekonomik, politik, sosyal ve kültürel gerçekliğine uygun kentsel mekânsal örüntüler yaratma talepleri bulunmaktadır.

Küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan yeni mekânsal örüntüler, ulus-devletlerin ekonomik olarak güç kaybetmesi ile doğrudan ilişkilidir. Eski gücünde olmayan ulus-devletler, kentsel mekânın biçimlenişinde rolü bulunan kamu kuruluşlarına ve yerel yönetimlere sağladıkları ekonomik desteği giderek azaltmakta, ancak kentler üzerindeki kontrollerini kaybetmemek için de, kentsel gelişmenin maliyetini küresel sermayeye devretmek istemektedirler. Ancak bu bedel karşılıksız değildir ve küresel sermaye, üstleneceği bu maliyete karşılık, merkezi ve yerel yönetimlerden kentsel mekânı kendi tercihlerine uygun hale getirmesini talep etmektedir. Bu bağlamda, merkezi yönetimler, (küresel) sermayenin kentsel gelişmeyi finanse edebilmesi için uygun yasal düzenlemeleri gerçekleştirmektedir. Yerel yönetimler ise bu gelişmenin gerçekleşebilmesi için özellikle kaynak yaratma potansiyeli yüksek olan ve farklı sermaye gruplarının yoğun ilgi gösterdikleri kentsel parçalara ait mekânsal planlarda tadilatlar yapmayı ve/veya arsa - altyapı sağlayarak kentsel mekânı (sermayenin talep ettiği) olası gelişmelere uygun hale getirmeyi en doğru seçenek olarak görmektedir. Tüm bu iç içe geçmiş süreçlerin sonucu, ulus-devletlerin kentsel gelişme ve kentleşme süreçleri üzerindeki kontrol edici güçlerini yitirmeye başlamasıdır (Öktem, 2005; Ohmae, 1995).

Bu bağlam içerisinde, kentlerin kavramsallaştırılma biçimleri de değişmektedir. Artık kentler, küresel ekonominin işlemesi için gerekli birimler olarak görülmeye ve sadece yakın çevrelerini değil, teknolojik araçların yardımlarıyla hızlanan ve giderek çeşitlenen ekonomik ve sosyal ilişkileri kontrol etmeye çalışan yapılar olmaya başlamışlardır (Castells, 1994). Kentlerin ekonomik hâkimiyet için yarıştığı bu düzen, kentlerin birbiri ile yoğun ekonomik ve sosyal ilişkiler kurdukları, ancak aynı zamanda, güçlü olan kentlerin zayıf olanları ekonomik olarak baskı altına almaya çalıştığı, her ölçekte sosyo-mekânsal eşitsizliklerin durmaksızın yeniden üretildiği bir düzendir.

Her ne kadar, tarif edilen düzen, tüm kentler için geçerli olmasa da, güçlü bir yayılma eğilimi içerisinde olan küreselleşmenin, bu düzeni tüm kentler için geçerli kılma eğiliminde olduğunu akılda tutmak gerekmektedir (Türkün ve Kurtuluş, 2005). Akılda tutulması gereken bir diğer konu ise, kentlerdeki değişimlerin, salt bir makro süreç olarak küreselleşme ile değil, aynı zamanda yerel çıkar gruplarının noktasal kentsel gelişme talepleri gibi mikro süreçler ile etkileşim içerisinde şekillendiğidir. Bir başka deyişle, küresel etmenlerin dönüşüme zorladığı kentler,

aynı zamanda yerel baskıların etkisi altında kalmaktadır. Aynı anda ve birbirlerini etkileyerek var olan bu iki sürecin tanımladığı bağlam içerisinde, kentler kavramsallaştırılması oldukça zor bir değişim süreci içerisine girmişlerdir.

4. Planlamanın Değişmesi

Bağlamdaki ve kentlerdeki değişim sürecinin temel sonuçlarından birisi de, mekânsal planlamanın ulus-devlet bağlamından yalıtılarak küresel bağlama referans ile yeniden tanımlanmaya çalışılmasıdır (Keskinok, 2006).

Bu tanımlama ile ortaya çıkan temel değişiklik, özel sektörün giderek artan bir biçimde planlama süreci içerisine girme ve planlama pratiğini yönlendirme çabasıdır. Planlamanın kamu kaynaklarının hakça dağılımı ve kullanımındaki rolünü göz ardı eden özel sektör; planlamanın, kentsel yapıların hızla değişen koşullara kendini uyarlama (adaptasyon) kapasitelerini arttıramadığını; kentsel gelişme hızını yakalayamadığını ve kontrol etme de yetersiz kaldığını; mekânsal planlamanın yatırımcıların gelişme taleplerini karşılayamadığını iddia etmektedir. Bunlara ilaveten, planlamanın, uzun zaman gerektiren, maliyetli ve finanse edilmesi zor bir meslek alanı olduğunu ve bu nedenle değişmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu eleştirilere dayanan özel sektör, her türlü yer seçim kararının yatırımcı tercihlerine göre alınması gerektiğini öne sürmektedir. Bu durum, sermayenin, planlamanın kendisi için zamanda ve mekanda yarattığı kısıtlardan kurtulması anlamına gelmektedir. Kentsel gelişmeye yön verenlerin giderek artan bir biçimde yatırımcılar haline geldiği bu sürecin planlama açısından sıkıntılı sonucu, bu iddiaların giderek yaygınlaşması, kuramsal/kılgısal alanlarda destek bulmaya başlaması ve planlamanın gücünü, toplumsal desteğini ve meşruiyetini kaybetmeye başlamasıdır (Hall, 1996; Köroğlu ve Yılmaz, 2004; Keskinok ve Ersoy, 2006:66).

Bu değişimin en önemli boyutu, planlamayı ve şehir plancılarını (ekonomik) çıkar gruplarının etkilerine ve beklentilerine açık hale getirmektir. Öyle ki, küresel bağlamın etkisi altındaki kentlerde, şehir plancıları, sadece yerel ve ulusal çıkar gruplarının değil, çoğu zaman o kentlerde bile yaşamayan aktörlerin mekânsal talepleri ile yüzleşmek durumunda kalmaktadır. İdeolojisini tüketimcilik üzerine kurmuş kozmopolitan ulusötesi sınıftan olan bu aktörlerin temel motivasyonu, sermaye birikim süreçlerini kentsel mekân üzerinde problemsizce gerçekleştirmektir (Sklair, 1999; Öktem, 2005).

Kentlerin yeni gizli hâkimleri olmaya aday bu grup, bazen ulusal ve yerel sermaye ile ortaklıklar kurarak, bazen de tekil olarak, kentle ilgili taleplerini ortaya koymaktadır. Ancak bu grubu ayırt edici kılan, taleplerinin konumu ve büyüklüğüdür. Teknik ve sosyal altyapısı tamamlanmamış ve fiziksel niteliği düşük

kent çeperleri yerine, yapılı çevreye yönelen bu grup, bu alanlarda, sermaye birikim süreçlerini hızlı ve sorunsuzca tamamlayabilecekleri ve daha fazla kentsel getirim elde edebilecekleri kentsel projeleri gündeme getirmektedir.

Daha fazla kentsel getirim adına bu projeler, genellikle, önerildikleri alanlar için üst ölçekli nazım planlarının öngördüğü planlama kararlarını göz ardı etmektedir. Daha da önemlisi, projeleri sorunsuzca gerçekleştirebilmek adına, kentleşmeyi yönlendiren kamu otoritesinden ilgili yasal mevzuatta değişiklikler ve kendilerini kısıtlayan yasal şartlardan muafiyetler talep etmektedirler. Aslında bu talepler, kentlilerin uyması gereken genel düzene uymamaktan çıkarılabilmeyi amaçlamanın ve bu sayede toplumun tarihsel olarak oluşturduğu kentsel değerlerden daha fazla payı talep etmenin bir göstergesidir (Sklair, 1999; Öktem, 2005).

Öte yandan yerel yönetimler, sahip oldukları değerlere yönelik çeşitli pazarlama/markalaştırma stratejileri kullanarak yatırımcıları cezbetmek ve küresel ölçekte serbest dolaşan sermayeyi kentlerin üzerine çekmek için, bu talepleri mümkün olduğunca gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu durum, genellikle, kentlerin sosyal ve kültürel gereklilikleri dikkate alınmadan, kentsel gelişme stratejisi için önemli hale gelen (küresel) sermayenin beklentilerine uygun bir biçimde ekonomik hedeflere öncelik verilmesi ile sonuçlanmaktadır (Newman ve Thornley, 1996).

Bu kentlere yönelik mekânsal planlama yaklaşımı, kentlerin niteliği değil, niceliğinin ön plana çıkarıldığı bir yaklaşımdır. Planlama, bütünsel bir kent vizyonu olmadan, farklı çıkar gruplarının tekil taleplerini kolajlayan, mevcut sosyo-mekânsal ilişkileri dikkate almadan bağıntısız parçaları bir araya getiren bir faaliyet alanına dönüşmektedir. Kamu yararı geri plana doğru itilirken, kentleri kentsel getirim yüzeylerinden oluşan mozaiklere dönüştüren, (daha fazla) yoğunluk ve kat sayısı gibi kentsel çevrenin nicel özelliklerini ön plana çıkaran ve finansal fizibilite üzerinden işleyen projeci bir anlayış ön plana çıkmaktadır (Levent, 2010). Planlamanın ilgilenmesi gereken kentsel gelişme konusunun bütüncül bir düşünce ile ortaya çıkmayan ve kentlerin genel işleyişine katkıda bulunmayan kentsel projelere bırakılması, kentleri nazım planların çizdiği çerçeveden uzaklaştırmakta, planlama kararları ile oluşturulmaya çalışılan kentsel dengeleri bozmaktadır. Kente çevresi ile güçlü mekânsal ilişkiler kurmayan parçalar halinde müdahalenin, mekânsal süreklilikleri zedeleme ve kentsel kurguyu olumsuz etkileme olasılığı ise yüksektir. Ayrıca bu durum, mekânsal bütünlüğü bozan kentsel dağılıma süreçlerini de güçlendirme eğilimindedir (Levent, 2010).

Kentleri ve planlamayı değiştiren bu süreçler özellikle büyük metropoliten kentler için geçerlidir. Küresel kentler sistemine dahil olmak ve küresel düzen içerisinde üstlenebilecekleri yeni roller üzerinden kentsel gelişmeye temel olacak vizyonlarını

oluşturmak isteyen bu kentlerde, sermayenin çökebileceği ortamı yaratan plan değişiklikleri ve planlardan bağımsız/bağıntısız bir biçimde önerilen kentsel projeler giderek yaygınlaşan uygulamalar olmaktadır. Bu uygulamaların planlama sistemi için yarattığı temel sıkıntı, mevzuatı değiştirmeye zorlayan kapasiteleridir. Artık, kent bütünü düşünülmeden kentin parçalarına müdahale etmeyi olanaklı kılan ve zaman zaman yetki karmaşaları, hukuki açıklar ve muğlaklıklar ile eşleşse(bile)n bu yeni mevzuat, tüm kentler için geçerli olan bir yasal bağlam olmaya başlamıştır. Kentlerin önündeki en temel sıkıntılardan birisi de bu yeni mevzuattır.

5. Planlama Eğitimi: Değişimler ve Gerilimler

Sosyo-mekânsal bağlamın, kentlerin ve planlama pratiğinin değiştiği bu dönem içerisinde, şehir planlama eğitimini de değiştirmektedir. Planlama eğitimindeki değişimi anlamak için bu değişimi zorlayan süreçlere odaklanmak gerektiği düşüncesine dayanan bu çalışma, planlama eğitiminin değişimi üzerinde etkili iki tür genel süreci ortaya koymaktadır. Söz konusu eğitimi farklı noktalara çekme eğiliminde olan ve eğitiminin sahip olması gereken nitelikler konusunda birbiri ile çelişen iki süreçten birincisi, piyasa ve piyasa aktörlerinin eğitim üzerindeki etkisi ile ilişkilidir. Daha çok kılıfsal alan ile ilişkili olan ve eğitimi, eğitim alanının dışından etkilemeye çalışan bu dışsal süreç, söz konusu eğitimin önceliklerinin ve piyasa beklentilerinin mümkün olduğunca birbirine yaklaşmasını talep etmektedir. Planlamanın kuramsal alanı ile ilişkili ikinci süreç, eğitimin paydaşlarından, özellikle öğretim elemanlarından, kaynaklanan bir içsel bir süreçtir.

Her geçen gün artan bir biçimde, planlama, piyasanın ve piyasa aktörlerinin talepleri doğrultusunda piyasa-odaklı hale gelmektedir. Bu durum, derslerin akılcı bir biçimde sıralandığı şehir planlama öğretim programlarını giderek artan bir biçimde piyasanın yönlendirdiği modeller ile değiştirmektedir (Kunzmann, 2015b). Bu değişimin gizil hedefi, kentsel gelişmeyi kendisi için en yüksek karlılıkla ve en hızlı biçimde sonuçlandırmak isteyen görece güçlü ekonomik çıkar gruplarının taleplerini hızla karşılayacak şehir plancılarının yetişmesidir. Ancak böyle bir eğitimden geçmiş şehir plancılarının olası mesleki profilleri düşündürücü olacaktır: analitik ve sentetik düşünme konusunda çok deneyimli olmayan, ancak sahip oldukları teknoloji bilgisi ile kentsel plan ve proje süreçlerini kısa sürede tamamlayabilen; çıkar gruplarının kentsel taleplerini ve bu taleplerin olası sonuçlarını eleştirel bir çerçevede sorgulamayan; yasal mevzuat ve mevzuatın açıkları konusunda bilgili olan ve bu bilgiyi çıkar gruplarının yararı için kullanabilen, kamu yararından çok bireysel yarara yakın duran şehir plancıları.

Öğretim programlarına yönelik bu talepler sadece piyasa ve piyasa aktörlerinden gelmemektedir. Planlama eğitiminin paydaşları içerisinde de, benzer bir değişmeyi,

en azından bu değişimin belirli parçalarını, destekleyenler bulunmaktadır. İç paydaşların önemli bir bileşeni olan öğrenciler, mezuniyet sonrası iş bulmalarına yardımcı olabilecek ve daha önceki nesillerin çok hakim olmaması nedeniyle mesleki pratik içerisinde kendilerine avantaj sağlayabilecek coğrafi bilgi sistemleri, CAD tabanlı imar planı çizim programları gibi konularda (zorunlu ya da seçmeli) derslerin olması yönünde taleplerini sürekli olarak dile getirmektedir. Kuramsal derslere yönelik ilginin azlığının da bir göstergesi olan bu talepler, genellikle karşılık bulmakta ve uzun vadede kuramsal derslerin öğretim programı içerisindeki ağırlığının azalmasına neden olmaktadır. Planlama alanına ilişkin bir dış paydaş grubu olan, gerek kamu kuruluşlarında ve belediyelerde çalışan gerekse serbest şehir plancısı olarak mesleğini icra eden mezunların planlama eğitime geri dönüşleri de benzer yöndedir ve (yeni mezun) şehir plancılarının bu tarz teknolojik becerilerinin olmasını mesleki pratik için gerekli görmektedirler. Şehir Plancıları Odası'nın mesleki pratiği destekleyen teknolojik bilgi (Netcad gibi imar planı çizim programları ve ArcGIS gibi coğrafi bilgi sistemi eğitimleri) üzerine eğitimler düzenlemesi de bu talepleri dolaylı yönden destekler niteliktedir¹.

Kılgısal alandan planlama eğitime yönelen bu taleplerin karşısında ise, kuramsal alanın dirençleri bulunmaktadır. Bu direnç, özellikle, iç paydaşların en önemli bir bileşeni olan öğretim elemanlarından kaynaklanmaktadır. Planlamaya meşruiyetini veren kamu yararının piyasa odaklılık karşısında feda edilemeyeceğini ve kuramsal bilgi temeli olmadan sahip olunacak teknolojik bilginin planlama meslek alanını ileri taşıyamayacağını öne süren bu grup, teknolojik bilginin giderek amaçlaştığını ve bu durumun planlamanın gerçek amaçlarını maskeleydiğini öne sürmekte, öğretim programlarında kuramsal derslerin oranının artması ile, bu amaçların bağlamsal olarak yeniden tanımlanabileceğini düşünmektedir.

Piyasa aktörleri, öğrenciler, mezunlar ve Şehir Plancıları Odası arasındaki ittifakın bir benzeri, öğretim elemanları ve planlama eğitime ilişkin örgütlenmeler arasında da bulunmaktadır. Söz konusu eğitim üzerinde bir yönlendirme kapasitesine sahip olan AESOP (Avrupa Planlama Okulları Birliği) gibi uluslararası ve TUPOB (Türkiye Planlama Okulları Birliği) gibi ulusal örgütlenmeler, eğitiminin sahip olması gereken nitelikler üzerine çalışmalar yapmakta, eğitime ilişkin standartları oluşturmakta ve kuramsal göndermeleri

1 Planlama alanına ilişkin dış paydaşların yanında, eğitime ilişkin dış paydaşların da planlama eğitimi üzerinde etkileri bulunmaktadır. Planlama eğitimini, Yükseköğretim Kurumu'nun, lisans ve lisansüstü eğitime ilişkin stratejilerindeki değişmelerin ve/veya yürürlüğe soktuğu yeni yasal çerçevelerin eğitim faaliyetleri üzerindeki etkilerinden bağımsız düşünmek olanaklı değildir. Benzer bir biçimde, üniversite üst yönetimleri tarafından üniversite sıralamaları için önemli görülmemeyen, görece fazla sayıda öğretim elemanı gerektiren, maliyeti yüksek ancak araştırma üretiminin az olduğu bölümler olarak algılanan planlama bölümlerini, lisans düzeyinde buldukları fakülterde yer alan diğer bölümlerden; lisansüstü düzeyde bağlı oldukları enstitülerden yalıtılmış bir biçimde ele almak da sağlıklı değildir. Ancak tüm bu konular ayrı bir değerlendirme gerektirdiği için, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

oldukça fazla olan bu standartları planlama okullarına yaymaya çalışmaktadır. Bütün bu çalışmaların temelinde şehir plancılarının sahip olması gereken asgari kuramsal bilginin ne olması gerektiği sorusu bulunmaktadır.

Bu bağlam içerisinde, planlama eğitimi, eğitimi kılıgısal ve kuramsal alana çekmeye çalışan paydaş ittifaklarının gücü oranında değişmektedir. Her ne kadar, bu değişimi eğitimin fiziksel ortamı² gibi görece tali konularda gözlemlemek olanaklı olsa da, asıl değişim öğretim programının niceliksel değişimleri, stüdyoların (atölye) yeni içerikleri ve eğitim süreçlerinde teknolojik araçların artan kullanımındadır.

Öğretim programının değişimi, toplam ders kredilerinde azalma, niceliksel derslerin sayısında azalma ve seçmeli/zorunlu ders oranlarında artma üzerinden izlemek olanaklıdır. Toplam kredilerde azalma, planlama eğitimi için verilen derslerin sayısında azalmaya karşılık gelmektedir. Bazı dersler üniversitede görevi sona eren öğretim elemanları ile ortadan kalkarken, bazı dersler ise birleşip daha yoğun hale gelmektedir. Bu azalmada, öne çıkan ders grubu niceliksel derslerdir ve öğretim programlarında, bir niceliksel ders kapandığında, yerine benzer bir ders açılması olasılığı görece azdır. Bu azlığın temel gerekçesi, niceliksel derslerin temel ilgi alanı olan geleceğe yönelik kestirimlerin olumsal sistemler olan kentlerde olanaklı olamayacağı düşüncesidir. Bir diğer değişim, seçmeli/zorunlu ders oranlarındaki artmadır. Daha çok kuramsal alan ile eşleşen zorunlu ders sayısı azalırken, kılıgısal alan ile eşleşen (ve daha çok uygulamalı olan) seçmeli ders sayısı atmaktadır. Bu durum, öğrencilerin belirli planlama konularına teğet geçmelerine ve bu konularda derinlemesine bilgi sahibi olamamalarına neden olmaktadır.

Stüdyoların içerikleri de, planlamanın yeni önceliklerine bağlı olarak değişmiştir. Bu değişim, temelde, yöneme ve stüdyo konularındaki farklılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Yöneme ilişkin farklılaşma, planlama sürecini ön plana çıkarmak anlamına gelmektedir. Bu durum, (nitelikli) form üretimini ikincileştirmektedir. Bir başka deyişle, yönemsel farklılaşma, fiziksel çevrenin niteliklerine odaklanmak yerine, o fiziksel çevrenin nasıl üretilebileceği konuları ile eşleşmektedir. Bu yönemsel farklılaşmaya bağlı ya da değil, bir diğer değişim, öğrencilerin çalışmak istedikleri planlama konuları ile ilişkilidir. Son dönemlerde öğrenciler, yoğun bir biçimde, sürdürülebilirlik, ekolojik duyarlılık, kentsel dönüşüm, kentsel tasarım ve kentsel koruma gibi görece popüler konularda

2 Bölüm kontenjanlarının artması fiziksel ortamın yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu yoğunluklar ile başa çıkabilmek için, derslikler ve stüdyo mekanlarında öğrenci başına düşen metrekare eğitim alanları azaltılmış ya da bir grubun iki farklı stüdyo mekanında dağıtıldığı paralel stüdyolar hayata geçirilmiştir. Birinci durumda, öğrencilerin stüdyoda kaliteli zaman geçirmesi zorlaşırken, ikinci durumda öğrencilerin farklı stüdyolardaki tartışmalar hakkında bilgi sahibi olmaları zorlaşmaktadır.

çalışmak istemekte, kentsel altyapı, kentsel ulaşım gibi planlama konularında çalışmak isteyen öğrencilerin sayısında belirgin bir azalma gözlemlenmektedir. Çok çalışılmayan bu konular nedeniyle, stüdyo ve bu konuları destekleyen dersler, ancak, sınırlı bir biçimde bir araya gelmektedir³.

Planlama eğitiminin değişimine ilişkin bir diğer önemli konu, planlama eğitimi içerisinde teknolojik araçların kullanımının giderek artmasıdır. Özellikle mekânsal çözümleme aşamasında kullanılan istatistik programları ve coğrafi bilgi sistemleri, planlama eğitimlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. Ancak eğitim süreçlerinde bu araçların kullanılması, mekânsal çözümleme düzeyini arttırsa da, farklı çözümleme katmanlarını bir arada değerlendirmeyi ve anlamlı sonuçlar elde etmeyi zorlaştırmakta, karar almayı beklendiği düzeyde destekleyememektedir. Bir başka deyişle, çözümlemenin bulguları içerisinde kaybolan öğrenci plan kararı üretememektedir. Bu araçlara ilave olarak, özellikle tasarım aşamasında kullanılan çizim ve modelleme programları, albenisi yüksek çalışmalar üretmeyi olanaklı kılmaktadır. Ancak bilgisayar ekranında yapılan çalışmaların, kağıt üzerinde yapılan çalışmalardan farkı, sadece ekranda görünen parçaları algılamayı ve bu parçaların yakın çevresiyle kurdukları (ve/veya kurabilecekleri) ilişkileri anlamayı olanaklı kılmasıdır. Bu parçaların kent ile kurduğu ilişkiden kopmak, öğrencinin planlamanın özünde yer alan parça-bütün ilişkisini içselleştirmesini engellemektedir. Sürekli güncellenen uydu ve sokak görüntülerini veren internet siteleri ve uygulamalar, alan incelemelerinin sanal ortamlar üzerinden yapılmasını olanaklı kılarken, öğrencinin mekânı gerçek anlamda deneyimleyebilmesini ve bu deneyimin kullanıcı bileşenlerini algılayabilmeyi imkânsızlaştırmaktadır.

Planlama eğitiminin bu değişimleri yanında, yakın gelecekte yeni değişimleri zorlayabilecek iki önemli gerilim bulunmaktadır. Bunlardan birincisi planlama

3 Ersoy (2007:5), stüdyo ve dersleri birbirinden analitik olarak ayrılabilir iki alan olarak görmekte ve bu alanları, estetik alan ve teknik bilgi alanı olarak adlandırmaktadır. Ersoy'a göre, estetik alan, sanatsal/yaratıcı olan alandır (Ersoy, 2007:5). Ancak bu alanın salt fiziksel yapının estetik nitelikleri ile değil, ergonomi, işlevsellik gibi konuları içerdiği düşünülürse, bu alana tasarım alanı demek olanaklı hale gelmektedir. Ersoy, ikinci alanı teknik bilgi alanı olarak tanımlamakta ve bu alanın sosyoloji, tarih, istatistik gibi farklı disiplinlerin kentsel alana yönelik olarak geliştirdikleri ve planlama/tasarım çalışmalarına girdi sağlayabilecek özel bir bilgi birikimini kapsadığını belirtmektedir. Planlama eğitimi içerisinde stüdyoların önemli bir amacı, bu iki alanı birleştirmektir (Ersoy, 2007:5). Bu birleşmeyi gerçekleştirecek olan öğrencilerden beklenen, teknik bilgi alanından elde edilen bilgilerin özgün bir bileşimini, bir planlama probleminin çözümü için tasarım alanında yeni bir sentezle kullanmaktır. Ancak bu birleştirme sürecinde iki önemli sorun bulunmaktadır. Birinci sorun teknik bilgi alanına ait bilgilerin tasarım alanına tercümesinde sıkıntılıların olmasıdır ve bu sıkıntılar, bilgileri sentezlemenin zor olmasından, bu sentezlemenin öğretilmesinin belirli şablonlar ve akıl yürütmeler ile sağlanamamasından ve belirli koşullarda sezgileri içermesinden kaynaklanmaktadır. İkinci sorun ise, tasarım alanının salt teknik bir eğitim ile öğretilemeyecek niteliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Tasarım alanına ilişkin eğitim, genelde, tasarım sürecinde göz önüne alınması gereken noktaları vurgulamak ve temel hataları ortaya koymak üzerinden şekillenmektedir. Ancak bu eğitim sürecinden geçmiş öğrenciler, aynı yerleşme için, çok farklı öneriler geliştirebilmekte, bu önerilerin bazıları tasarım kalitesi açısından başarılı iken, bazıları başarısız olabilmektedir (Ersoy, 2007).

eğitiminin sözel dili ile ilişkili olarak Türkçe ve İngilizce arasındaki gerilimdir. Bir diğer gerilim ise, sözkonusu eğitime ilişkin bağlamsal gelenekleri olan yerel eğitim sistemi ile Anglo-Amerikan eğitim sistemi arasında gözlemlenmektedir.

Planlama eğitiminde değişimi zorlayabilecek birinci gerilim, Türkçe (ve diğer ulusal diller) ile İngilizce arasındadır. Genel bir çerçeveden yaklaşıldığında, planlama ile ilgili yazının İngilizce olduğu ve İngilizceden başka dillerin yazın üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğu görülebilmektedir. Bir deneyiminin planlama yazınının parçası olabilmesi, ancak İngilizce yazıldığında mümkün olabilmektedir. Akademik üretim için geçerli dilin İngilizce olması, akademik kadroların İngilizceye yoğunlaşmasına, İngilizcenin planlama meslek alanında hegemonik bir yapıya sahip olmasına ve bu dilin planlamanın uluslararası boyutuna hakim olmasına neden olmaktadır. İngilizcenin bu niteliği, bir yandan, bir çeşit vakum etkisi yaratarak, İngilizce konuşulan ülkelerdeki planlama bölümlerine uluslararası öğrencileri çekme açısından avantajlar sağlamakta, öte yandan (uluslararası) kuramsal alan ile (yerel) kılğısal alan arasındaki mesafenin açılmasını ve yerel sorunlardan uzaklaşmayı gündeme getirebilmektedir (Kunzmann, 2015a; Kunzmann, 2015b:62-3).

Öte yandan, planlama meslek alanının dili Türkçedir. Planlamanın Türkçe ile kurduğu ilişki, salt mevzuat dilinin Türkçe olmasından değil, planlama süreci içerisinde, şehir plancısının politikacı, kullanıcı grubu, sivil toplum kuruluşları gibi paydaşlar ile sürekli iletişim kurmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, planlama kuramı için İngilizce bilmek durumunda olan şehir plancısı, kılğısal alanda başarı için yerel dilde iletişim becerilerini geliştirmek durumundadır (Kunzmann, 2015a; Kunzmann ve Koll-Schretzenmayr, 2015).

Hem İngilizceyi, hem de Türkçeyi iyi bilme zorunluluğu, eğitim süreci içerisinde de, gerilimli bir durum yaratmaktadır. Eğitimin bütünüyle veya kısmen İngilizce verildiği bölümlerde, İngilizceyi iyi bilme durumu, (dil) hazırlık eğitimi ile doğrudan ilişkilidir. Ancak bu hazırlık eğitimi, ne kadar üst seviyede olursa olsun, mesleki terimleri verme konusunda yetkin olamamaktadır. Öğrencilerin mesleki terimler konusunda yetersiz olduğu durumlarda ise, eğitimi sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek olanaklı değildir ve bu durum, hem öğrencilerin hem de öğretim elemanlarının zaman ve enerjilerini hızla tüketen bir ortam yaratmaktadır. Bu ortam içerisinde, öğretim elemanları ile öğrenciler arasındaki mesafe giderek açılmakta ve öğrenciler İngilizce eğitim sürecine kesintisiz bir biçimde direnç sergilemektedir.

İkinci gerilim, Anglo-Amerikan planlama eğitimi yaklaşımının, yerel eğitim biçimlerine göre daha baskın olmaya başlamasıdır. Planlama eğitimini giderek artan bir biçimde küresel aynılışma süreçlerinin etkisi altına sokan bu baskın olma durumu, İngilizcenin akademik bilgi üretimine bu kadar hakim olduğu bir ortamda,

farklı planlama eğitimi gelenekleri arasındaki ilişkiyi koparmakta ve planlama eğitimine ilişkin yerel bilginin ve deneyimin paylaşılması olanağını giderek azaltmaktadır (Kunzmann, 2015a). Ayrıca yükseköğretim alanında köklü değişimler getiren Bologna Süreci, planlama alanında eğitim ve araştırmanın geliştirilmesini hedeflemiş olsa da, bu gelişmenin örneği olarak, İngiltere ve Amerika'daki planlama okulları seçilmiştir. Birçok olumlu özelliğine karşın, planlama eğitimine ilişkin gelenekleri ortadan kaldırması Bologna Süreci'nin en temel problemidir. Bologna Süreci'nin dışında kalmak sorgulanmadığı ve planlama bölümleri için marjinalleşme anlamına geldiğinden, bu olumsuzluklar, hemen hemen tüm bölümler için geçerli hale gelmektedir (Kunzmann, 2015:60-62).

Bu iki gerilim, planlamayı küresel pazarlar ve küresel değerler sistemi tarafından yönlendirilen bir yaklaşıma doğru dönüştürme eğilimindedir. Ancak planlama eğitiminin evrensel boyutları olsa da, yerel bağlama dikkat etmeyen bir planlama eğitiminin, yerel planlama problemlerinin çözümüne katkı sağlaması çok olanaklı değildir.

6. Sonuç

Sorun tanımlama ve çözüme açısından en başarılı meslek alanlarından birisi olsa da, konu şehir planlama eğitimi olduğunda, şehir plancıları planlama faaliyetlerinin üzerinde biçimlendiği fiili durumu önceden öngörüp onu yönlendiren bir öğretim programı ortaya koyma açısından çok başarılı değildir. Genel olarak planlama eğitimine ilişkin olarak gözlemlenen, fiili durum ortaya çıktıktan sonra, öğretim programını küçük düzeltmeler/eklemeler ile ona uyduran bir yaklaşım içerisinde olmaktadır.

Bu sıkıntılı durum, planlama eğitimine ilişkin öğretim programları önerilirken, planlamanın temel amacının unutulması ile ilişkidir. Planlama meslek alanının temel amacı insanlar için plan üretmektir. Üretilen her iyi plan, planlama mesleğinin toplumsal saygınlığına katkıda bulunmaktadır. Planlama eğitiminin nihai amacı bu olmalıdır. Bu gerçeğin farklı alanlarda çalışan şehir plancıları tarafından unutulması, önemini azaltmamaktadır.

İyi plan üretmenin öncelikli koşulu, farklı politik iklimlerin farklı planlama yaklaşımları ürettiği gerçeğinden (Friedmann, 1998) hareket ederek bağlamsal koşullara uygun bir planlama yaklaşımı geliştirmektir (Bademli, 2002). Bu tarz bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için, planlama pratiklerini tarihsel olarak kayıt altına almak ve bu kayıtlar üzerinden planlamanın başarı ve başarısızlıklarını değerlendirmek uygun bir başlangıç noktasıdır. Üstelik bu sayede, bilmek (logos) ve yapmak/uygulamak (technos) arasındaki organik bağ kurulabilecek; kuramın

kılığın damıtılması ve kılığın da kurama dayandırılabilmesi mümkün olacaktır (Bademli, 2002:105). Bu şekilde örgütlenmiş bir planlama yaklaşımı, kentsel (bölgesel ve hatta ulusal) ölçekte, mekânsal sorunlara doğru çözümler bulabilmeyi olanaklı hale getirebilecektir. Başka bir bağlamın planlama sistemini, hiçbir değişiklik/güncelleme yapmadan almak ve kullanmak, hiçbir zaman çıkış yolu olamamıştır (Çubuk, 2002:165).

Bu koşullar altında, eğitimdeki yerel özgünlükleri ortadan kaldıracabilecek Anglo-Amerikan sistemini ve benzer bir uluslararası bir sistemi dayatan Bologna Süreci'ni sorgulamadan kabul etmek doğru bir seçenek gibi durmamaktadır. Başarılması gereken, bağlama duyarlı bir planlama yaklaşımıdır. Böyle bir yaklaşımı elde etmeye yönelik eğitiminin sonuç ürünü planlıların, iyi plan yapma olasılıkları daha yüksek olacaktır. Ayrıca, bir yandan, İngilizcenin kuramsal alana hakim olma açısından önemli olduğu gerçeğini kabul etmek, diğer yandan mesleki pratik için çok önemli olan yerele özgü iletişim becerilerini geliştirmek gerekmektedir.

Ancak nasıl bir planlama eğitiminin olması gerektiği konusu, salt bağlama ve sözel dile referans ile ele alınabilecek bir konu değildir. Planlama eğitiminin geleceğinde düşünülmesi gereken asıl konulardan birisi de, iyi planı üretecek şehir planıcısının nitelikleridir. Bu nitelikler, en genelde, yükseköğretimin bağımsız ve yaratıcı düşünme yeteneğine sahip, sorgulayan, araştıran, kendisine, topluma ve insanlığa yararlı bilgi ve beceriler edinmiş aydın kişiler yetiştirme amacı (Ersoy, 20073) ile örtüşmektedir. Ancak mesleki anlamda, planıcının sahip olması gereken nitelikler detaylı olarak düşünüldüğünde, planlama eğitiminin amacı,

- işini seven ve kendini bu işe adayan,
- görsel ve sözel iletişim becerileri güçlü olan,
- eleştirel olabilen ve bir şeyi niye tercih ettiğini veya etmediğini gerekçeleri ile ifade edebilen,
- kendine has düşünce yapısına sahip ve bu düşünce yapısına uygun biçimde davranan,
- bildiğini ve aklındaki net bir biçimde ifade eden ve aktarabilen,
- mesleki pratik içerisinde müttefikler bulabilen,
- sosyal ve çevresel kaygıları olan,
- evrensel düşünen ama yerele inebilen,
- yenilikçi fikirler üretebilen ama ayakları yere basan,
- ekonomik olanı bilen, planlamanın ekonomik boyutlarının farkında olan,
- iyi ve kötü deneyimleri/pratikleri bilen,
- bu pratikleri birbiri ile karşılaştırabilen ve onları kendi çalışma alanına transfer edebilen,

şehir plancıları yetiştirmek olmalıdır. Bu niteliklerin nasıl verileceğinin ise, öğrencilerin kuşaksal özellikleri dikkate alınarak belirlenmesi uygun olacaktır⁴.

Konuya böyle bir genel çerçeveden yaklaşıldığında, bir öğretim programı önerisi geliştirmek anlamını yitirmektedir. Yukarıda tariflenen sonuçlara ulaşmak konusunda asıl görev ise, (gene) öğrencilere daha fazla sorumluluğun verildiği planlama stüdyolarına düşmektedir. Farklı planlama bölümlerinde, stüdyolardaki başarılı deneyimlerin paylaşılması ise, planlama eğitimini ulusal düzeyde geliştirecek bir eylem olacaktır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, H. Z. ve Ekşili, N. (2014) “Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, s.165-182

Bademli, R. (2002) “Koruma Politikaları ve Fiziksel Planlama Oturumu”, *1968’den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, s.105-113, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Bartoli, H. (2000) *Rethinking Development: Putting an End to Poverty*, UNESCO, Economics, Paris.

Castells, M. (1994) “European Cities, The Informational Society, and the Global Economy”, *New Left Review*, vol. 1/204 (March-April), s.18-32.

Castells, M. (1997) *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. II., Blackwell Publishing, USA.

Çubuk, M. (2002) “Fiziksel Planlamada Şehircilik ve Mimarlık Oturumu”, *1968’den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, s.162-165, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Ersoy, M. (2007) “Planlama Eğitimi, Planlama Çevresi ve Sağlıklı Kentler”, *Sağlıklı Kentler Sempozyumu*, 7-8 Haziran 2007, Bursa (<http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2012/04/Planlama-Egitimi-ve-Saglikli-Kentler-2007-Bildirisi.pdf>).

Friedmann, J. (1998) “Planning Theory Revisited”, *European Planning Study*, c.6., no.3., s.245-253.

4 Şu anda Y Kuşağı (1980-1999 doğumlular) olarak adlandırılan kuşak planlama öğrencisidir. Ancak kısa bir süre sonra Z Kuşağı (2000-2019 doğumlular) planlama öğrencileri olacaktır. Bu kuşak internet kuşağı, ağ kuşağı, teknoloji kuşağı ve bazen de sosyal medya kuşağı olarak adlandırılmaktadır. Çok yakın bir gelecekte aynı anda birden fazla konu ile ilgilenebilen ve elektronik cihazlar aracılığıyla görsel ve sözel iletişim kurmaya yatkın bir öğrenci grubu (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014) planlama eğitimi içerisine girecektir. Bu durum, planlama eğitiminin e-öğrenme süreçleri ile yüzleşmesine neden olabilecektir.

- Habermas, J. (2002) *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti (Siyasal Denemeler)*, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Hall, P. (1996) *Cities of Tomorrow*, Blackwell Publishing, Oxford, UK.
- Keleş, R. (2001) “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler”, *Cevat Geray’a Armağan*, s.563-574, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, Ankara.
- Koroğlu, B.A. ve Yılmaz G. (2004) “Yeni Bir Planlama Anlayışı/Arayışı”, *Planlama Dergisi*, c.27., s.29-34.
- Keskinok, H. Ç. (2006) “Küreselleşme Kıskaçında Kent ve Planlama”, *Kentleşme Siyasaları*, s.68-75, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Levent, T. (2010) “Kent Planlamadan Kentsel Projeciliğe: Değişimin Kamusal Alanda Yarattığı Erozyonlar”, 8. *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokyumu “Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar, Kaybedenler” Bildiriler Kitabı*, Cilt I, s.81-91.
- Levent, T. ve Sarıkaya Levent, Y. (2012) “Küreselleşme, Mekânsal Planlama Yaklaşımlarındaki Değişme ve Kamu Yararı”, *Toplum ve Demokrasi*.
- Levent, T. ve Sarıkaya Levent, Y. (2010) “Bölgesel Gelişimde Ulus-Devletin Rolü: 1999-2009 Yılları Arası Kamu Yatırımları Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Megaron*, 5(3), s. 103-115.
- Keskinok, H. Ç. ve Ersoy, M. (2006) Yerelleşme ve Küreselleşme, *Kentleşme Siyasaları*, s.57-67, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Kunzmann, K.R. (2015a) “Unconditional Surrender: The Gradual Demise of European Diversity in Planning”, *AESOP Planning Education No:3 - Excellence in Planning Education: Local, European & Global Perspective* (edited by Izabela Mironowicz), s.10-15
- Kunzmann, K. R. (2015b) “Challenges of Planning Education in Times of Globalization”, *AESOP Planning Education No:3 - Excellence in Planning Education: Local, European & Global Perspective* (edited by Izabela Mironowicz), s.58-71
- Kunzmann, K. R. ve Koll-Schretzenmayr, M. (2015) “Introduction: Planning and Planning Education in 2015”, *The Planning Review*, 51(1), s.16-17
- Nacak, O. (2014) “Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 32, Bahar, s.194-214
- Newman, P. ve Thornley, A. (1996) *Urban Planning in Europe: International Competition, National Systems and Planning Projects*, Routledge, London.
- Ohmae, K. (1995) *The End of The Nation State: The Rise of Regional Economies*, Simon and Schuster Inc., New York.
- Öktem, B. (2005) “Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı”, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, (der.) H. Kurtuluş, s.25-76, , Bağlam Yayınları, İstanbul.

Sklair, L. (1999) “Competing Conceptions of Globalization”, *Journal of World-Systems Research*, vol. 5., no 2(Summer), s. 143-162.

Şengül, T. (1998) “Siyaset ve Mekansal Ölçek Sorunu: Yerelci Stratejilerin Bir Eleştirisi”, *Küreselleşme*, (der.), E. A. Tonak, s.111-58, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Tickell, A.ve Peck, J. A. (1992) “Accumulation, Regulation and the Geographies of Post-Fordism: Missing Links in Regulationist Research”, *Progress in Human Geography*, Sayı: 16(2), s. 190-218.

Tobin, J. (1998) “Financial Globalization: Can National Currencies Survive?”, *Annual World Bank Conference on Development Economics* (der.), B. Pleskovic ve N. Stern, s. 63-76, The World Bank, Washington D.C.

Türkün, A. ve Kurtuluş, H. (2005) “Giriş”, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, (der.) H. Kurtuluş, s. 9-24, Bağlam Yayınları, İstanbul.

İmgelem Mühendisliği: Gelecekçi Şehircilik İçin Bilişsel Yöntem Önerisi*

Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalışkan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Planlama yazınında belki biraz jenerik, bence oldukça da yüzeysel olarak kullandığımız, gelecek, gelecekçilik, imge, imgelem gibi konuları gündeme yeniden taşımak isterim. Sanırım sabah Baykan hocamın da tasarım perspektifiyle sunduğu konulara ek olarak, o perspektifi geliştirmek açısından da bir açılım sağlayabilir diye düşünüyorum.

Tabii, gelecekçi düşünce dediğimiz zaman, kendimizi zaman ölçeği içerisinde bugüne ve şu ana dair konumlandırmanın ötesinde, uzak erim, kısa erim, yine jenerik olarak kullandığımız şeyin ötesinde, imgelenenin, ortaya konulan ürünün -ki buna imge diyebiliriz, imaj diyebiliriz- niteliğine yönelik bir farklılaşma olduğunu görüyoruz. Yani çok daha kesin ve belirgin unsurlarıyla tanımlanmış, bir imgeyi üreten, pragmatik, rutin planlama ve tasarım eyleminden, geleceği son derece belirsiz, muğlak, bütüncül ve bütünsel bir şekilde ifade eden ütopyacı düşünceye kadar uzanan, kendi içerisinde konumlanan bir gelecek kurgusundan söz etmek olanaklı. Tabii, bu anlamda gelecekçi düşüncenin rutin tasarım ve planlama eyleminden farkının, kestirime dayalı öngörülerle hareket eden, var olan belli koşulların unsurlarını veri olarak alan ve bunu projekte eden yaklaşımdan çok, ondan bağımsızlaşan ve geleceğe yönelik imge yaratan bir ortak özelliği olduğunu görmekteyiz.

Bu anlamda, parçacı olmasa bile, her zaman tikel, nesnel değişkenlere dayalı, çoğu zaman belirlenimci yöntemler kullanan ve basit, bazen de indirgemeci gelecek resimlerini sunan geleneksel planlama anlayışına karşı; gelecekçi düşünce

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "Şehircilik ve Şehircilik Eğitiminin Geleceği" temalı 2. oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

biçimini, öznel ve nitel değişkenler üzerine daha tümel, bütünsel, bütüncül bir bakış açısıyla, çoklu ve belirsiz bir gelecek resmi sunan ve belki daha nitel yöntemlere dayanan ve bu nedenle de geleceğe yönelik daha aktif ve yaratıcı bir tavır alan bir yaklaşım tarzı olarak geleneksel planlama yaklaşımlarından ayırtabiliriz.

Bu anlamda, sorun odaklı, sistematik çözümlenmeden çok, bu soruna yanıt veren vizyon tanımı yerine; daha ilişkisel ve bütünsel düşünen ve bunun üzerinden bir gelecek anlatısı inşa eden bir yaklaşımdan, karmaşık sistem düşüncesinden söz etmek olanaklı.

Tabii, bu anlamda anlatı çok önemli. Hepimizin geleneksel planlama eğitiminden geçtiğimiz gibi, “Argümanın ne, neyi iddia ediyorsun, neyi savlıyorsun?” soruna hep rasyonel, belirgin olgularla test edilebilir, dolayısıyla ampirik bir bakış açısından çok, bir öyküleme, anlatı ortaya koymaya yönelik de bir eğilimi olduğundan söz edebiliriz. Ki bu anlatının, rasyonel argümandan çok daha fazla dışsal aktörleri kendi içine çeken, katan bir demokratik niteliğe de sahip, en azından bu potansiyele sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Peki, imgelem mühendisliği konusu nerede gündeme geliyor? Tam da bu imge üretimi noktasında. Benim ürettiğim bir kavram değil. Her ne kadar Türkçe yazında imgelem mühendisliği olarak karşımıza çıkmaya da kavram, İngilizce yazında Anglosakson bir kavram ve Amerika’da, İkinci Dünya Savaşı sonrası artan refah koşulları ve üretim düzeyiyle birlikte, hızla değişen tüketim kalıplarına, örüntülerine yanıt vermeye çalışan sanayinin ürettiği bir kavram bu. Tabii, endüstri mühendisliği tarafından üretilen bu kavramın tasarım alanındaki yansıması kısıtlı kalıyor. Yine o dönem endüstri ürünleri tasarımcılarının kullandığı bir yöntem bu. Daha sonra belki 1960’larla birlikte gelecekçi araştırmalarda ya da devrimci siyaset ve iktisat alanında karşılığını gören bir kavram.

Ne demek? Imagination ve engineering’i hibritleyen, sentezleyen bir melez kavramdan söz ediyoruz. Bir imgeyi ortaya koyma, düşlem ve düşlediğiniz imgelemin sistemini açığa çıkartmaya yönelik, bu anlamda kullanabileceğimiz mühendislik düşüncesini sentezleyen bir kavram; imaginering, imgelem mühendisliği.

Bugün baktığımızda, gelecek insan yerleşimleri programlarında, gelecek akıllı kent stratejik vizyon üretiminde, kavram olarak öyle çok fazla birebir kullanılsa bile, yaklaşım olarak tercih edilen bir yöntemden söz ediyoruz. Nedir bu? Klasik anlamda çözümlenme, analiz ve sorunu tespit edip o soruna yanıt veren bir vizyon yaratma yerine; var olan kısıtlardan büyük ölçüde bağımsızlaşan ve bu bağımsızlık çerçevesinde daha yaratıcı vizyonlar ve bu vizyonlara yönelik de geriye dönük stratejik araç, yöntem ve senaryoların tespit edildiği bir yaklaşım imgelem mühendisliği.

Bu anlamda imgelem konusunda biraz daha değinmekte yarar var. Çünkü tasarım alanında imge yaratma, imgelem çok da yabancı bir eylem değil. Sanayileşmeyle birlikte zaten uzun süre önce, Rönesans'tan beri kurumsallaşmasını tamamlamış tasarım alanı (mimarlığı kastediyorum) geleceğe yönelik fiktif, kurgusal çok sayıda mimari çizim teknikleri üretiyor ve doğrudan yapım-uygulama şansı belki de bulmayan, bugün paper act denilen, aslında kağıt üzerinde düşünce üreten, düşlemsel tasarım imgelemleri, çalışmalarının başladığını görüyoruz. Ki bu, geçtiğimiz yüzyılda da mekan ve mimarlık üzerine alternatif söylem üreten avangart mimarlığın da oldukça tercih ettiği bir yöntem, geleceği kurgulama yöntemi.

Tabii, imgenin tasarımıyla ilişkisi oldukça ince. Farklı yorumları da ortaya çıkartan, dolayısıyla oldukça esnek, farklı yorumlara sahip, üretken bir altyapı sunuyor tasarım düşüncesine.

Kentsel bağlamda gelecekçi imgelemi düşündüğümüzde, 2001'de hızla değişen Uzak Doğu şehirciliğini değerlendirirken yaptığı bir yorumda, Hollandalı mimar Rem Koolhaas, Photoshop kullanımına dikkat çekiyor. Çok ilginç. Bence hayatımıza giren ve bir anlamda çok da etkisini anlamadığımız, ama zamanla kendisini gösteren konular gibi. Google Earth gibi mesela, ölçek kavramını ortadan kaldırdı ya da hocamın söz ettiği gibi, Autocad kullanımı vesaire, parça-bütün ilişkileri. Photoshop için de şöyle diyor: “Bizim son derece pejoratif şekilde, negatif bir şekilde kullandığımız hani fotomontaj mimarlığı, katalog mimarlığı. Hayır, Photoshop mimarlığı aslında geçmişte ciddi bir entelektüel hazırlık aşaması gerektiren, geleceğin kentine yönelik tasavvur düşüncesinin, dolayısıyla birçok insanın çekinik kaldığı düşüncesinin önünü açan, oldukça yaratıcı, generative de bir platform sunuyor bize ve bununla birçok insan, birçok farklı kolaj teknikleriyle geleceğin kentine yönelik ciddi söylemsellikler üretiyor.”

Ama tabii, tasarım alanında bunun sistematik karşılığı çok da yeni değil. Geçtiğimiz yüzyılın başında, modern planlama, planlama demesek bile, kent mimarlığı ve mimarlık alanında bunun örneklerini görmemiz olanaklı. Yaratılan yeni mimari biçimin kentsel mekandaki karşılığı ve yaratacağı yeni imge ve bunun ikna edici potansiyelini gören modernist mimar ve şehirciler tarafından oldukça fazla kullanılan, daha sonra onlara eleştiri getiren avangart-radikal mimarlar tarafından da tercih edilen bir yöntem. Ki 1970'lerdeki radikal mimarlık ekolleri bu yöntemi yeni bir politik söylemselliği yaratmak açısından da kullanıyor. Ki mimarlığın, modern mimarlığın özerk-otonom yapısının kentte hak iddia ettiği durumda yaratacağı hegemonik-totaliter, son ürünün betimlenmesi anlamında ciddi de bir alt politik metin sunuyor. Rem Koolhaas'ın 1970'teki Exodus projesi ya da Super Studio'nun New New York projesinde olduğu gibi. Oldukça sarkastik, belki biraz playful, yani şakacı bir şeye sahip olan bir imgeleştirme olarak görülmekle

birlikte, kente dair oldukça politik deklarasyonları olan imgeleştirme çalışmalarından söz etmekteyiz.

Bu anlamda Rem Koolhaas haklı çıkıyor aslında. Gün geçmiyor ki, geleceğin kentine yönelik spekülatif kentsel imgeleme örnekleri ortaya çıkmayın. Birçok sanatçı tarafından yaratılıyor. Yarattığı atmosferik etki daha çok duyu ve duyumsamaya yönelik bir etkiyen, bazen daha tematik örnekler de çıkıyor.

Mesela, bu, Nijerya'dan bir örnek; enformel yerleşimin oldukça yoğun olduğu Logos kentinde gecekonduların mega strüktürel olarak inşasının nasıl sonuç vereceğine dair bir örnek.

Bu, Osaka'dan bir örnek; dinamik, çoklu mimarlığın yaratacağı yeni kentsel mimarlık.

Bu, ilginç bir örnek. Görmüşsünüzdür, birkaç hafta önce Venedik Bienalinde bir İtalyan sanatçının, İstanbul için, "Gelecekte Posta Kartları" temasıyla yaptığı enstalasyonlardan biri.

Sizi bilmiyorum, ama ben baktığım zaman, bunda ciddi bir politik uyarıcı etki de sezdim. Mesela, 1920'lerin Mussolini rejimiyle bütünleşmiş faşist fütürist mimarlığının İstanbul'daki yeni versiyonunu görüyorum, belki çok muhafazakar olmasa bile hâlâ totaliter bir rejime hizmet eden.

Bu sanatçıların yarattığı belki biraz politikleşmiş estetik algıya ek olarak, tasarımcılar açısından bence bu tür imgelem çalışmaları ciddi bir yaratıcı potansiyele sahip. Nedir bu? Yapı unsurlarının, yapı elemanlarının yerle ve birbiriyle olan ilişkiseliliğinin yeni olanaklarını ortaya koyması açısından, yeni bir ölçek kavrayışı ve farklı bir bağlam algısı yaratması açısından bence yaratıcı düşünceyi açan, ciddi bir etkiye sahip.

Bu noktadan sonra, size, ODTÜ Kentsel Tasarım Stüdyosunda geçtiğimiz sene, "Gelecekçi Şehircilik" başlığı altında yaptığımız çalışmalardan örnek vermek istiyorum. Ki buradan "Gelecekçi imgelem mühendisliği üzerine bir yöntem önerisi-modeli geliştirebilir miyiz?" sorusunu sizinle paylaşmak isterim.

Aslına bakarsanız, ütopyacı-gelecekçi bir kentsel tasarım stüdyosunu yönetmek biraz riskliydi. Bunu çok tartıştık. Çünkü mimarlık ve planlamanın geleneksel kodlarıyla eğitilmiş bir kitlenin -ki şu an konuşan kişi olarak ben de onun ürünlerinden biriyim- üreteceği gelecekçi kent imgelerinin oldukça karikatürize olma riski vardı. Çünkü sanatçı değiliz, sonuçta belli bir imgelem yetisine sahibiz, özellikle planlama alanında. Bu noktada öğrencilerimizden ilk etapta bir gelecek imgesi yaratmalarını istedik ve bu bütünüyle formel, görsel bir içeriğe sahipti. Dolayısıyla, ortaya konulan ilk modeller herhangi bir stratejik vizyon vesairesinden bağımsız, bütünüyle bu imgenin ortaya konulmasına yönelikti. Amacımız,

düşünceyi bağımsızlaştırmak, yaratıcı düşüncenin önünü açmaktı. Ve çok ilginçtir, bu basit, hatta çalışma maketi kıvamındaki modellerden inanılmaz verimlilikte tartışmalar yürüttük. İnsan-doğa ilişkisi, doğa, enerji, yeni kolektivite, birey, aile vs. Bunu belli bir kurgu demek istemiyorum, ama çerçeve içerisinde ortaya koymalarımı istedik ve bu anlamda imgenin yaratıcı potansiyelini keşfetmelerini istedik.

Tabii, imge üretimi üzerine kısıt hâlâ gündemdeydi. Bu noktada yazına, edebiyata başvurduk. Sözel olarak soyut bir şekilde ifade edilen klasik ütopyalara tekrar dönüp, onların bugünkü bakış açısıyla gelecekçi bir perspektiften görselleştirilmesi üzerine çalışma yürüttük.

Tabii, sinema, edebiyat kadar, geleceğin kent imgesi konusunda epey zengin bir altyapı sunuyor bize. Özellikle bilimkurgu filmlerindeki gelecek kent imgesinin tasarım diliyle, tasarımcı görsel araçlarıyla reprezentasyonu/temsili, bir diğer çalışma konusuydu.

Buna yönelik bir yeti geliştirilmesinden sonra, artık ütopyanın tasarlanabileceğine dair bir anlayışla, “Sabit, kapalı, statik, durağan, klasik ütopyalardan bağımsız; karmaşık, dinamik, açık topluma hizmet edebilecek kent ütopyaları yaratılabilir mi?” sorusuyla, bağlamdan bağımsız birtakım “tasarım” çalışmaları yaptık. Tasarımı tırnak içinde kullanmak istiyorum; çünkü geleneksel kentsel tasarım projelerinden oldukça farklı bir hem yöntem, hem de sonuç ürünü ortaya konulduğunu düşünüyorum.

Bu anlamda, mesela bu örnekte, kitlesel harekete ve onun devimine uyumlanan, ona yanıt veren bir çoklu düzlemsel ve dinamik bir yapı kompleksi ve hareketli, mobilize, coğrafyada hareket edebilen yapı kompleksi imgesinden, bunun strüktürel-yapısal kurgusunun üretimine devam eden bir süreç takip edildi. Ki bu sistemi yaratan teknolojik altyapının tartışılmasıyla birlikte. Bu anlamda, imge, yalnızca resim olarak değil, kendi iç tutarlılığı olan, sistem ilişkileri kurgulanmış bir “tasarım projesi” halinde sunuldu. Ki var olan kentle ilişkisi de tartışılarak.

Bu projede, var olan kenti, geleneksel kenti yıkmadan, kendi içinde çöken kentle simbiyotik bir ilişki kuran ve yeni alternatif yaşam biçimlerinin önünü açan bir gelecekçi yerleşme tipolojisi, sistem kurgusu önerildi.

Bu son örnekte ise, gelecekte iklim koşullarının değişmesiyle birlikte bir yeraltı kent kompleksi imgesi-düşüncesi üzerinden, bu imgeyi yaratabilecek yapılaşma teknikleri ve sistem ayrıntıları da imgeyi tasarım alanına çekti.

İkinci dönemde ise, bu, ütopyacı olmasa bile gelecekçi bakış açısını bir bağlama oturtmak istedik ve bağlamımız, kendisi de bir cumhuriyetçi ütopya projesi olan Ankara’ydı. Tabii, bu anlamda ütopyacı ve düşlemci gelecek perspektifini biraz

daha reel olana kaydırarak ve daha vizyoner, uz görüşlü ve yenilikçi bir platformda bunu test etmeye çalıştık.

Tabii, bu bizim için, planlama camiasında yeni bir sorunsal teşkil etmiyordu. Uzun süredir Ankara'nın yeniden İstanbul karşısında ayağa kalkması ütopyasıyla bir nevi beslenmiş bir söylemsellikle başladık. Tabii, bu konuya başlarken, aynı zamanda siyasi-politik olarak da kendi tarihinde oldukça fazla sayıda ciddi mekansal vizyonlar üretmiş (köykentler gibi, köy enstitüleri gibi) bir partinin Ankara'yı da merkez aldığı bir gelecekçi vizyon önerisi de gündemdedi.

Bu öneriyi baktığımız zaman, görece iktisadi kurgusu (perspektifi diyelim; çok ayrıntılı bir kurgu değildi bu) güçlü olmakla birlikte, ortaya koyduğu imgelemin son derece zayıf ve bu nedenle kamuoyunu, kitleleri ikna edemeyecek nitelikte olduğunu görmekteyiz. Tam da bu imgelem mühendisliği konusundaki eksikliğimiz nedeniyle. Dolayısıyla, projede, ikinci dönem projesinde, "Uzak gelecekte geniş ölçekte tasarım yapılabilir mi?" sorunsalıyla, soru işaretiyle başladık ve bu tür gelecekçi bir şehir bakış açısını bağlama oturduğumuzda korktuğumuz başımıza geldi, bu proje bir planlama, konvansiyonel bir planlama ve tasarım projesine dönmeye başladı. Dolayısıyla, geleneksel planlamada kullandığımız temsil ve denetim aygıtları gündeme geldiğinde, gelecek kent kurgusuna yönelik yaratıcı düşüncemizden de taviz vermeye başladık. Ama bu anlamda öğrencileri de suçlayamayız. Çünkü önlerinde Kırşehir'i, Kazan'ı gördükleri, banliyö hattını gördükleri bir şeyi dönüştürmeye, geleceğe sıçratmaya çalışıyorlardı. Ki bu bilişsel açıdan oldukça güç.

İşte bu noktada alternatif bir yöntem denedik ve hepsine, "Bırakın altlığı, imge üretin" dedik, "İmge üzerinden yaratacağınız sistem kurgusunu bağlamda test edin" dedik. Tasarım da ne yazık ki planlamanın sonuç ürünü olarak, bir resim yapma eylemi olarak görülür, gizil bir anlayışla, çok da açığa vurulmaz. Ama burada tasarım ve planlamada, resmi, imgeyi sonuç değil, başlangıç ürünü haline getirdik. Dolayısıyla, yaratılan imgede, hıza dayalı, yeni yoğunluklar öneren bir imgeden, demir ağlarla örülen bir sistemin nasıl Ankara'yı merkezi döngüsel bir network'te yeniden ihya edecek bir üst ölçek kurgusu gündeme geldi. Ki bu yavaş yavaş farklı ölçeklerde nasıl bir bölgesel yerleşim örüntüsü oluşturabilir, en alt ölçekte ise nasıl sistem kesitleri oluşturabilir soruları ve yanıtlarıyla imgeyi tasarım sürecine taşıdı.

Bu örnekte de ciddi problemler yaşadık. Bir tıkanıklık söz konusuydu, başta söz ettiğim. Burada yaratılan imgede ise, var olan coğrafi eşikleri zorlayan, challenge eden, ciddi radikal dikeysellikte çok katmanlılık ve karmaşık bir yapı formunu imgeleyen bir örnek görüyoruz. İmgeleme, bu anlamda, ilk etapta kendisini gösteren, daha sonra belki klasik konvansiyonel sistem kesitlerine, tasarım kesitlerine evrilen, çok katmanlı, akıllı bir üç boyutlu girift sistem içerisinde, ızgara

sistem içerisinde generative olarak, oluşumsal olarak kendini gösteren bir yapı tipolojisine evrildi. Ki kendi anlatısını da yarattı. Bu sistem kurgusu temelinde - anlatı diyorduk, öyküleştirme diyorduk- tasarımcı bir dille bunun nasıl inşa edilebileceğini ve değişen yaşam biçimlerinin de, yaşam formlarının, örtüntülerinin de nasıl evrimleşebileceğine dair bir öyküsellik geliştirdi.

Diğer örnekler de var. Hepsinden ayrıntılı olarak bahsetmem olanaksız; ama temel olarak, az ya da çok, imge ile morfolojik mekansal sistem tanımı arasındaki bir gidiş gelişi, yaratıcı gidiş gelişi deneyimlemeye çalıştık, 10 ayrı projede.

Geriye dönüp baktığımızda, hepsinin ortak özelliğinin, bir gelecek imgesi yaratmakla birlikte, çok fazla açık olarak ifade edilmese de, geçmişe yönelik bir tasarım kurgusunu yeniden oluşturma arayışının olduğunu görmekteyiz. Bu anlamda, geriye yönelik planlama anlayışının da deneyimlendiğini görüyoruz. Ki bu yeni bir şey değil; kestirime dayalı öngörü anlamındaki forecasting, alternatif olarak bir imgenin, vizyonun geriye yönelik olarak projekte edilmesi anlamındaki, ardgörü olarak belki çevirebileceğimiz, backcasting yönteminin burada ciddi bir potansiyel yöntem çerçevesi sunduğunu görmekteyiz.

Tabii, çok fazla yaygın olmamakla birlikte, farklı uygulama alanları olduğunu görüyoruz ardgörünün. Hepsinin ortak özelliği, ortaya konulan bir öncül vizyona yönelik geriye dönük yöntem, araç ve senaryo tespitinin yapılıyor olması.

Bu çerçeve içerisinde, geleceği bir imgelem mühendisliğinin kentsel tasarım ve planlamada kullanılabilir olacağı iddiasıyla, çok basit bir yöntem analizi anlatısı önermek isterim.

Hepimiz bir yeri “yapıyoruz”, bir kenti “yapıyoruz.” İlk önce analizle başlıyoruz, anlamaya çalışıyoruz ve sorunlarını tespit etmeye çalışıyoruz. Bu yaklaşımda ise bütünüyle yerden bağımsız, yaratıcı düşüncenin temel sorusu olan “Neden olmasın?!” sorusunu gündeme taşıyan bir düşlem, gelecek tasavvuruyla yola çıkıp, tasarımcının kendi içinde ve dışsal aktörlerle iletişmesini sağlayacak bir imgeyi ortaya koyup, işte bu noktadan sonra, buna yönelik, buradan yola çıkan kısıtları inceleyen, çözümsel-analitik ilişkiyi geliştirip, imgeyi bir resim olarak değil, sahip olduğu bileşenleri ortaya çıkaran bir kod açımı sürecine tabi tutup, onun kendi içsel kurgusunu açığa çıkartıp -ki buna tersine mühendislik diyebiliriz- ortaya çıkan imgenin bu kurgusallık içerisindeki geriye yönelik yeniden üretimi, tasarım anlamında bir ardgörü süreci olarak tanımlanabilir. Ki bu geriye yönelik ardgörü sürecinin farklı eylemler ve farklı aktörlerle tanımlanması, bir senaryo planlaması çalışması olarak sunulabilir diye düşünüyorum. Ki son aşamada, getirdiğiniz son ürün, verili koşulun bir betimidir.

Bu noktada, tasarımı, planlamanın sonuç ürünü değil, planlamanın temel nosyonu, kavrayışı olarak ele aldığımızda, geleceği bir perspektifle yeniden ürettiğimizde,

geleneksel/konvansiyonel planlamanın olasılıksal ve istatistiksel, bilimin olasılıksal ve istatistiksel dünyasından çıkıp, sanatın imgelenebilir yaratıcılığına açabileceğimizi ve bu anlamda arzu edilirlilikler dünyasıyla ilgilenen, onu üretmeye çalışan siyaset alanıyla da çok daha yaratıcı ve sağlıklı bir iletişim kurabileceğimizi düşünüyorum.

Meslek Seçimine Etki Eden Faktörler ve Değişimi: Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Örneği

Araş. Gör. Zeynep Elburz

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ezgi Acer

İzmir Büyükşehir Belediyesi

ÖZET

1961 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile başlayan Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama eğitim serüveni günümüzde 19 devlet ve 2 vakıf üniversitesinde devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrenci ve mezunlarının meslek seçimine etki eden faktörleri ve bu faktörlerin değişimini ortaya koymak ve şehir planlama eğitiminin bu faktörler içerisindeki rolünü incelemektir. Şehir ve Bölge Planlama bölümü mezunlarının meslek seçimine etki eden faktörler Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı dikkate alınarak Öz Yeterlilik, Sonuç Beklentisi, Kişisel Hedefler, Fiziksel/Çevresel Etki ve “Planlama Eğitimi” olarak 5 grup halinde araştırılmıştır. Toplam 351 Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrenci ve mezunlarına uygulanan anket sonuçları Faktör analizi ile incelenmiştir. Bir sonraki aşamada, belirlenen faktörlerin, Şehir ve Bölge Planlama öğrenci ve mezunlarının bölüme giriş yılına bağlı olarak değişim gösterip göstermediği ANOVA analizi gözlemlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre planlama mesleğinin tercih edilme nedenleri ilgi (mesleki farkındalık), sonuç beklentisi ve eğitim olanakları olarak belirlenmiştir. Bu faktörlerden ikisinin –ilgi (mesleki farkındalık) ve eğitim olanakları- üniversiteye giriş yılı verisine bağlı olarak değişim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen anketlere dayalı analiz bulguları planlamaya ilgi duyan, mesleki farkındalığı yüksek, mesleğin getirdiği sorunlulukları alabilecek ve bu mesleği en iyi şekilde yapabileceğine inanan bireylerin şehir ve bölge planlama mesleğini seçtiğini şeklinde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Planlama Eğitimi, Faktör Analizi, Meslek Seçimi

1. Giriş

Türkiye’de planlama eğitimi 1930’lu yıllarda şimdiki isimleriyle İstanbul Teknik Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde mimarlık eğitimindeki planlama dersleri ile başlamıştır (Zeren Gülersoy vd, 2007). 1961’de Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde Şehir ve Bölge Planlama bölümünün açılmasının ardından, bölümlerin sayısı 1980’li yıllarda Yüksek Öğretim Kurumu’nun kurulması ile beraber artış göstermiş ve günümüzde 19 devlet ve 2 vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 21’e ulaşmıştır. Şehir ve Bölge Planlama lisans eğitimi veren üniversite sayısında ve planlama bölümlerinin öğrenci kontenjanlarında yaşanan hızlı artış, çok daha fazla kişinin planlama mesleği ile tanışmasına vesile olmaktadır. Geline son noktada, önceki dönemlere kıyasla, ülkemizdeki Şehir ve Bölge Planlama bölümü mezun ve öğrenci sayısının çokluğu, planlama bölümünün tercihinde etkili olan kriterlerin neler olduğu sorusunu akıllara getirmektedir. Bu çalışmanın amacı; Şehir ve Bölge Planlama lisans bölümünden mezun ya da halen okumakta olan öğrencilerin meslek seçimlerine etki eden faktörlerin belirlenmesi ve dönemler içerisinde bu faktörlerin değişim gösterip göstermediğinin tespit edilmesidir. Bu bağlamda, çalışma sonuçlarının planlama disiplininin mevcut durumu ve geleceği ile ilgili önemli ipuçları vereceği düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrenci ve mezunlarının meslek seçimlerine etki eden etmenler Lent, Brown ve Hackett (1994) tarafından geliştirilen Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı temel alınarak incelenmiştir. Meslek seçiminde ve gelişiminde öz yeterliliğin önemini vurgulayan Lent vd (1994)’nin teorik modeli, Bandura (1986, 1997)’nin oluşturduğu Sosyal Bilişsel Kuramı’ndan türetilmiştir (Byars ve Hackett, 1998). Mevcutta var olan kariyer kuramlarını tamamlayıcı ve kavramsal olarak destekleyici role sahip olan Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı’nın (Lent vd, 1994) teorik analizi iki bütünlük bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, bireylerin kendi mesleki gelişiminde kontrolü sağlayan bilişsel-kişisel değişkenleri (öz yeterlilik, sonuç beklentisi, kişisel hedefler), ikinci bölüm ise meslekle alakalı ilgilerini etkileyen ek değişkenleri (fiziksel, çevresel özellikler) kapsamaktadır (Lent vd, 2000).

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı’nda mesleki gelişimi etkileyen en önemli faktör olarak görülen öz yeterlilik kavramı Bandura (1986) tarafından bireyin bir konuda gerekli olan eylemi, yeteneklerini göz önünde bulundurarak, gerçekleştirebileceğine olan inancı olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1986). Hackett ve Betz (1981) ile kariyer literatürüne tanıştırılan öz yeterlilik, pasif ve durağan bir kişisel özellik değil aksine diğer faktörlerle etkileşim içinde olan dinamik bir yapıdadır. Bireyin mesleki gelişiminde önemli rol oynayan bir diğer etmen olan sonuç beklentisi kavramı, bireyin davranışları sonucunda elde edeceklerinin kestirimi olarak açıklanmıştır. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı’na göre öz yeterlilik kavramı bireyin

sonuç beklentilerinin belirleyicisidir çünkü birey kendisini yetkin hissettiği eylemlerden olumlu sonuç alma beklentisindedir (Lent vd, 1994). Bu iki kavram, bireylerin hangi eylemleri gerçekleştireceği ve bu eylemler için ne kadar çaba harcayacaklarını etkiler (Bandura, 1977). Son olarak kişisel hedefler kavramı ise bireyin bir eylem için harekete geçme niyeti olarak açıklanabilir (Bandura, 1986). Özetle öz yeterlilik kavramı “Bunu yapabilir miyim?” sorusuna cevap ararken, sonuç beklentisi kavramı “Bunu yaparsam ne elde ederim?”, kişisel hedefler kavramı ise “Bunu yapmayı ne kadar istiyorum?” sorusuna odaklanmaktadır.

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı bu üç önemli kavramın karşılıklı etkileşim içinde olduğunu ve bireylerin yaş gruplarından bağımsız olarak zaman içerisinde değişime uğrayabileceğini savunur (Lent vd, 1994). Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı’na göre bireyin bir mesleği tercih etmesinin sebebi öz yeterliliklerine bağlı olarak o alanda kendisini güvende hissetmesidir. Bununla beraber bu güven bireylerin o meslek alanına daha fazla ilgi duymasına yol açmaktadır (Tang vd, 1999).

Planlama mesleğinin tercih edilme sebeplerini inceleyen ilk araştırma olan bu çalışmanın yapısı şu şekildedir. İkinci bölümünde literatür taraması yapılmış ve meslek seçim kriterlerinin araştırıldığı çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Şehir ve Bölge Planlama örneği için elde edilen veriler ve araştırmada kullanılacak yöntemler irdelenmiş, bir sonraki bölümde ise araştırma bulguları yorumlanmıştır. Son olarak değerlendirmeler bölümünde ise araştırmada ulaşılan sonuçların planlama mesleğine olası katkıları tartışılmıştır.

2. Literatür Taraması

Kariyer seçimi ve gelişimi literatüründe pek çok çalışma meslek tercihinde etkili olan etmenleri Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı’nı temel alarak kariyer seçimini henüz gerçekleştirilmemiş lise öğrencileri ve/veya bölüm tercihinde bulunmuş üniversite öğrencilerini örneklem olarak araştırmıştır. Tang vd (1999)’nin Asya asıllı Amerikalıların kariyer tercihlerini etkileyen faktörleri inceledikleri ve 187 öğrencinin katıldığı çalışmalarına göre öz yeterlilik, ailevi ve kültürel özellikler ön plana çıkmıştır. Çalışmada ulaşılan bireyin kendini güvende hissettiği kariyere yönelmesi sonucu, Lent vd’nin teorik modelini destekler niteliktedir (Tang vd, 1999). Alexander vd (2010) tarafından Güney Afrika’da iki farklı üniversiteden toplam 1868 öğrenciye Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı temelinde sorular yöneltilmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin meslek seçimlerinde dikkate aldığı etmen “iyi maaş, iş güvenliği ve iyi üniversite” seçimiyle sonuç beklentisi olmuştur. Güney Afrika’nın olumsuz sosyo-ekonomik durumu bu sonucu destekleyen bir etmen niteliğinde görülmüştür. Rajabi vd (2012) İran’daki Kermanshah Razi Üniversitesi’nde okuyan 288 öğrenciyi kapsayan çalışmalarında, literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak meslek seçiminde öğrencilerin en

fazla dikkate aldığı etmenin cinsiyet olduğu sonucuna ulaşmıştır. Paulick (2013)'in Almanya'da Kiel Üniversitesi'nde öğretmenlik üzerine eğitim alan 291 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin meslek seçimlerinde dikkate aldığı etmen "eğitim alanına ve mesleğe ilgi duyma" olarak belirlenmiştir.

Korkut-Owen vd (2012)'nin Türkiye'deki 10 kamu ve 3 vakıf üniversitesindeki toplam 869 öğrenciyi kapsayan çalışmalarında, üniversite bölüm seçme nedenleri bireysel, sosyal, sistemik ve şans etmenleri şeklinde gruplandırılarak araştırmıştır. Elde ettikleri ki-kare testi sonuçlarına göre "alana duyulan ilgi", "alınan puanın bu bölüme yetmesi", "alanın kişilik özelliklerine uygunluğu" ve "iş bulma olanağının yüksekliği" gibi bireysel ve sistemik etmenler (sınav sistemi, işe yerleşme biçimleri, yasalar vb) en önemli bölüm seçim nedenleri olarak gösterilmiştir. Hamamcı vd (2013) farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin mesleki kararları üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek için 413 ilköğretim, lise ve 176 üniversite öğrencisine anket uygulamıştır. Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin meslek seçimlerinde anne, baba ve yakın çevrelerinden oldukça etkilendiği fakat bu etkinin öğrencinin yaşı arttıkça azaldığı ve daha bağımsız kararların alındığı görülmüştür. Sarıkaya ve Khorshid (2009) Ege Üniversitesi'ne yeni kayıtlı 1000 öğrenci üzerinde ki-kare testi kullanarak meslek seçimlerini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Meslekle ilgili olumlu görüşlerinin olması öğrencilerin o mesleği tercih etmede en önemli kıstas olmakla birlikte öğrencinin yaşı, cinsiyeti, anne mesleği ve eğitim düzeyi, mesleğin bilim alanı, puan türü, puan durumu, öğrencinin mesleğe yatkın olduğu düşüncesi bu tercihi istatistiksel olarak etkilemektedir. Yılmaz vd (2012) çalışmasındaki Pınarhisar Meslek Yüksekokulu öğrencilerini kapsayan 208 anket verisi sonuçlarına göre mesleği seçmede öğrenciyi en motive eden unsur başarı imkânlarının fazla olması olarak belirlenmiştir. Bu unsuru sırasıyla maaşının yüksek olması ve işin yaratıcılık gerektirmesi izlenmiştir. Pekkaya ve Çolak (2013) 488 İktisadi İdari Bilimler Fakültesi öğrencisine yapılan anket verilerini baz aldıkları çalışmalarında, öğrencilerin meslek seçerken sırasıyla iş güvencesi, mesleki kazanç ve kariyer imkanı kriterlerine önem verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Son olarak, Dinç (2008) Karadeniz Bölgesi'nde bulunan 10 Meslek Yüksekokulu'nda okuyan toplam 649 öğrenciye meslek seçimlerini etkileyen faktörlerle ilgili 24 soruluk anket uygulamıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre meslek seçimini etkileyen faktörler kariyer beklentisi, yüksek kazanç ve sorumluluk beklentisi, sosyal statü beklentisi, mesleki bilgi ve beceri, mesleki tecrübe, aile çevresi ve eğitim çevresi şeklinde ortaya çıkmıştır. İncelenen bu çalışmalarda ulaşılan sonuçlar, seçilen örneklemin büyüklüğü, türü, yaş grubu ve çevresel etmenlerin (ülke, bölge) meslek seçim kriterlerini farklılaştırabileceğini göstermektedir. Literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda Şehir ve Bölge Planlama bölümünü seçme nedenleri ve bu nedenlerin değişimini araştıracağımız çalışma tasarlanmıştır.

3. Veri ve Yöntem

Bu araştırma kapsamında birincil veriler tercih edilmiş ve Şehir ve Bölge Planlama bölümü mezunu ve öğrencilerin katıldığı anket sonuçları temel alınmıştır. Anketlerin öğrenci ve mezunlara ulaştırılmasında kişisel görüşmeler, Şehir Planlama Odası İzmir Şubesi sekreteryası ve sosyal medya araçlarından faydalanılmıştır. 2017 yılı Ekim ayı içerisinde uygulanan ankette, Şehir ve Bölge Planlama bölümü mezun ve öğrencilerinin meslek seçimine etki eden etmenler kariyer kuramlarında dikkat çekilen *öz yeterlilik, sonuç beklentisi, kişisel hedefler, fiziksel/çevresel etki* etmenlerinin yanı sıra Şehir ve Bölge Planlama özelinde yazarlar tarafından oluşturulan *planlama eğitimi* etmeni de dâhil edilerek toplam 5 soru grubu halinde incelenmiştir. Buna bağlı olarak 5’li Likert ölçeğine göre (Hiç Katılmıyorum / Katılmıyorum / Kararsızım / Katılıyorum / Tamamen Katılıyorum) hazırlanmış ve bu mesleği neden tercih ettiğini, belirlenen bu etmenlere dayanarak sorgulayan, 38 soru öbeği ile demografik özelliklere odaklanan 5 soru grubu oluşturulmuştur (Tablo 1 ve Tablo 2).

Tablo 1. Tanımlayıcı istatistikler (kişisel özellikler)

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	260	74,1
	Erkek	91	25,9
Yaş	18-24	110	31,3
	25-34	200	57
	35-44	32	9,1
	45-54	6	1,7
	55+	3	0,9
Mezun Olunan Üniversite	Dokuz Eylül Ü.	108	30,8
	İstanbul Teknik Ü.	27	7,7
	Orta Doğu Teknik Ü.	26	7,4
	Yıldız Teknik Ü.	24	6,8
	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ü.	23	6,6
	Gazi Ü.	18	5,1
	İzmir Yüksek Teknoloji	18	5,1
	Selçuk Ü.	14	4
	Karadeniz Teknik Ü.	10	2,8
	Süleyman Demirel Ü.	9	2,6
	Erciyes Ü.	6	1,7
	Bozok Ü.	5	1,4
	Atatürk Ü.	1	0,3
	Öğrenci	62	17,7

Meslek Seçimine Etki Eden Faktörler ve Değişimi:
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Örneği

Üniversiteye Giriş Yılı	1990 Öncesi	10	2,8
	1990-1999	26	7,4
	2000-2004	46	13,1
	2005-2009	141	40,2
	2010-2015	128	36,5
Çalışılan Kurum	Yerel Yönetim	78	22,2
	Merkezi Yönetim	11	3,1
	Üniversite	22	6,3
	Planlama Bürosu	49	14
	Gayrimenkul Değerleme	38	10,8
	Meslek Odası/STK	9	2,6
	Diğer	39	11,1
	İşsiz	42	12
	Öğrenci	62	17,7
	Kayıp Veri	1	0,3

Tablo 2. Tanımlayıcı istatistikler (meslek tercih nedenleri)

	Ortalama	Std. Sapma
1.Toplumda saygın bir yere geleceğimi düşündüm	2,89	1,209
2.Kolay iş bulma imkânı sağlayacağını düşündüm	3,01	1,205
3.Tasarıma ilğim vardı	3,44	1,423
4.Kazancın yüksek olacağını düşündüm	2,85	1,188
5.Özel ve kamu sektörlerinin her ikisinde de iş bulma imkânı olacağını düşündüm	3,52	1,223
6.Başka bir bölüme geçiş yapabileceğime inandım	2,16	1,464
7.Kişisel gelişimime katkı sağlayacağını düşündüm	3,42	1,341
8.Bilgisayar destekli çizimin olması ilgimi çekti	2,84	1,474
9.Ailem istediği için seçtim	1,74	1,182
10.Şehir Plancısı olan aile/akrabam vardı	1,52	1,173
11.Dershane tavsiyesi üzerine tercih yaptım	1,62	1,142
12.Meslek ile ilgili hiçbir bilgim yoktu sadece puanıma göre tercih yaptım	2,58	1,479
13.Televizyon/gazetelerde mesleğin adını duydum	1,69	1,063
14.Yaşadığım şehirden ayrılmak istemedim	1,57	1,188
15.İngilizce eğitim olması ilgimi çekti	1,58	1,17
16.Bölümden çok üniversiteyi tercih ettim	2,26	1,473
17.Bölümden çok bulunduğu şehri tercih ettim	2,38	1,524
18.Bölümde okuyan arkadaşlarım vardı	1,28	0,833
19.İdealimdeki meslek olduğu için seçtim	2,25	1,312
20.Yapabileceğim en uygun meslek olduğu için seçtim	2,69	1,381

	Ortalama	Std. Sapma
21.Toplumsal mekânsal ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak için seçtim	2,75	1,386
22.Mezun olunca işimin hazır olması sebebiyle seçtim	2,00	1,304
23.Sosyal açıdan aktif bir meslek olduğu için seçtim	3,09	1,423
24.Mesleğin getirdiği sorumluluğu almaya hazır olduğum için seçtim	2,87	1,382
25.Yaratıcılığımı destekleyebilecek bir meslek olduğunu düşündüm	3,42	1,408
26.Farklı kentleri görme ve yeni insanlarla tanışma fırsatının çok olduğunu düşündüm	3,56	1,443
27.Sosyal statümün yükseleceğine inandığım için seçtim	2,83	1,381
28.Gelecekte geçerliliğini koruyacak bir meslek olduğunu düşündüm	3,77	1,268
29.Şehirlerin bu mesleğe günümüzde çok ihtiyacı olduğunu düşündüm	3,82	1,349
30.Bölümün eğitim programını inceledim	2,76	1,507
31.Bölümün uluslararası öğrenci değişim anlaşmasının olması ilgimi çekti	1,85	1,247
32.Diğer bölümlerle ortak derslerin olması ilgimi çekti	2,03	1,332
33.Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurulması ilgimi çekti	1,69	1,171
34.Kentsel dönüşüm üzerinde uzmanlaşmak istedim	1,82	1,202
35.Deprem/sel gibi doğal afetlerin yaşandığı bir kentte büyüdüm	1,60	1,116
36.Yaşadığım kenti daha güzel ve yaşanabilir kılabilceğime inandım	3,26	1,466
37.Toplumsal ve çevresel meselelerin çözümünde etkin rol oynadığımı düşündüm	3,21	1,477
38.Üç boyutlu düşünebilme yeteneğine sahip olduğuma inandım	3,19	1,516

Toplam 351 katılımcının anket cevaplarına göre, cevap verenlerin %74'ünün kadın, %57'sinin 25-34 yaş aralığında, %31'inin Dokuz Eylül Üniversitesi mezunu, %22'sinin yerel yönetimlerde çalışan ve %40'ının 2005-2009 yılları arasında üniversiteye başlamış olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Meslek seçimine etki eden faktörlerin belirlenmesi konusunda yapılan literatür taraması sonucu ulaşılan *öz yeterlilik*, *sonuç beklentisi*, *kişisel hedefler*, *fiziksel/çevresel* etki gibi etmenlerin Şehir ve Bölge Planlama bölümü için geçerli etmenler olup olmadığı ve hangi etmenlerin şehir planlama mesleğini tercih etmede etkili olduğunun belirlenmesi hususunda faktör analizi ve ANOVA yöntemleri seçilmiştir. Birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda

kavramsal olarak anlamlı yeni faktörler bulmayı amaçlayan faktör analizi ile (Büyüköztürk, 2002), elde edilen varyans oranlarının büyüklüğü faktörün gücünü de yansıtmaktadır. Üç ya da daha fazla değişkenin ortalamalarının eşit olup olmadığını ve arasındaki farkı test eden (Field, 2005) ANOVA analizi ile ise Faktör analizi sonucunda çıkacak etmenlerin bağımlı değişken olarak belirlediğimiz Şehir ve Bölge Planlama bölümüne giriş yılı verisi arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Analizlere başlamadan önce toplanan verilerin güvenilirliği ve seçilen analiz yöntemlerine uygunluğu yapılan ön analizler ile test edilmiştir. Buna göre Likert ölçeğine göre elde edilen (Hiç Katılmıyorum / Katılmıyorum / Kararsızım / Katılıyorum / Tamamen Katılıyorum) sıralanabilir verilere güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Crombach's Alpha katsayısı 0,892 bulunmuş ve ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğu anlaşılmıştır. Bir sonraki adımda verilerin faktör analizi için uygunluğu ve yeterliliği Kaiser-Meyer-Olkin testi ile değişkenlerin tutarlılığı ise Barlett testi ile ölçülmüştür. Ulaşılan sonuçlar (KMO:0,906; Barlett: $p<0,05$) analize devam edilmesinde herhangi bir sorun olmadığını göstermektedir.

4. Araştırma Bulguları

Şehir planlama mesleğini tercih etmede etkili olan etmenlerin belirlenmesi için Faktör analizinden yararlanılmıştır. Faktör sayılarının tespitinde öz değer yığın grafiği ve faktör yükü dikkate alınmış ve ankette yöneltilen 38 sorudan faktör yükleri 0,40'dan düşük olanlar analizden çıkarılmıştır. Buna göre şehir planlama mesleğini tercih nedenleri 3 yeni faktör ile açıklanabilir. Döndürülmüş faktör matrisinde yer alan ve 0,83 ile 0,46 arasında bulunan faktör yükleri göz önünde bulundurularak yeni oluşan bu 3 faktöre *İlgi (Mesleki Farkındalık)*, *Sonuç Beklentisi* ve *Eğitim Olanakları* ismi verilmiştir (Tablo 3). Bu faktörlerin toplam varyansı açıklama oranının %55,2 olduğu görülmektedir.

Bir sonraki aşamada bu faktörlerin öneminin ankete cevap verenlerin üniversiteye giriş yılına bağlı olarak değişim gösterip göstermediğinin incelenmesi için ANOVA testi uygulanmıştır (Tablo 4). Buna göre *ilgi (mesleki farkındalık)* ve *eğitim olanakları* faktörleri için %95 güvenle, grupların (üniversiteye giriş yılı) ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var olduğu, *sonuç beklentisi* faktörü için ise anlamlı bir farklılığın var olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 3. Döndürülmüş faktör matrisi

		F1	F2	F3	
İlgi (Mesleki Farkındalık)	Sorun çözümünde etkin rol oynama	0,711			
	Toplumsal, mekânsal, ekonomik kalkınmaya katkı sağlama	0,751			
	Farklı kentleri görme, yeni insanlarla tanışma	0,687			
	Sosyal açıdan aktif olma	0,682			
	Yaratıcılığımı destekleme	0,790			
	Yapabileceğim en uygun meslek olması	0,705			
	İdealimdeki meslek olması	0,721			
	Üç boyutlu düşünebilme	0,696			
	Bölümün eğitim programı	0,729			
	Tasarıma ilgimin olması	0,653			
	Günümüzde bu mesleğe olan gereksinimin fazla olması	0,606			
	Kişisel gelişimime katkı sağlaması	0,575			
	Sonuç Beklentisi	Kolay iş bulma imkânı sağlaması		0,827	
		Kazancın yüksek olması		0,794	
Hem özel hem de kamuda iş bulma kolaylığı sağlaması			0,781		
Toplumda saygın bir yer edinme			0,638		
Gelecekte geçerliliğini koruyacak bir meslek olması			0,685		
Sosyal statümün yükselmesi			0,632		
Üniversitenin bulunduğu şehri				0,703	
Eğitim Olanakları		Bölümün bulunduğu üniversite			0,742
	İngilizce eğitim			0,690	
	Öğrenci değişim programları			0,520	
	Diğer bölümlerle ortak derslerin olması			0,459	
Öz değer	8,397	2,259	2,040		
Açıklanan varyans (%)	36,509	9,821	8,87		
Kümülatif varyans (%)	36,509	46,33	55,2		
KMO yeterlilik		0,906			
Barlett's testi		X ² = p<0,05			
Cronbach Alpha		0,892			

Tablo 4. ANOVA sonuçları

	F	Sig.
İlgi (Mesleki Farkındalık)	5,616	0,000
Sonuç Beklentisi	1,156	0,330
Eğitim Olanakları	2,698	0,031

Hangi yıllarda *ilgi (mesleki farkındalık)* ve eğitim olanakları faktörlerinin değişime uğradığı sorusuna ANOVA Post Hoc testi ile cevap aranmıştır. Elde edilen sonuçlara göre *ilgi (mesleki farkındalık)* faktörünün 2000 sonrası dönemde öneminin artış gösterdiği (Tablo 5), eğitim olanakları faktörünün ise 2005 sonrası dönemde öneminin azaldığı anlaşılmaktadır (Tablo 6). Sonuç beklentisi faktöründe ise üniversiteye girişi yılına bağlı olarak bir değişim görülmektedir.

Tablo 5. İlgi (Mesleki Farkındalık) için ANOVA Post hoc sonuçları

Giriş Yılı	Giriş Yılı	Ortalama Farklılığı	Hata Payı	Anlamlılık
1990 öncesi	1990-1999	-0,281	0,427	0,999
	2000-2004	-0,087	0,398	1
	2005-2009	-0,592	0,382	0,809
	2010-2015	-0,772	0,381	0,52
1990-1999	1990 öncesi	0,281	0,427	0,999
	2000-2004	0,194	0,251	0,997
	2005-2009	-0,311	0,225	0,855
	2010-2015	-0,491	0,223	0,298
2000-2004	1990 öncesi	0,087	0,398	1
	1990-1999	-0,194	0,251	0,997
	2005-2009	-0,505(*)	0,164	0,028
	2010-2015	-0,685(*)	0,161	0,001
2005-2009	1990 öncesi	0,592	0,382	0,809
	1990-1999	0,311	0,225	0,855
	2000-2004	0,505(*)	0,164	0,028
	2010-2015	-0,180	0,117	0,736
2010-2015	1990 öncesi	0,772	0,381	0,52
	1990-1999	0,491	0,223	0,298
	2000-2004	0,685(*)	0,161	0,001
	2005-2009	0,180	0,117	0,736

Tablo 6. Eğitim Olanakları için ANOVA Post hoc sonuçları

Giriş Yılı	Giriş Yılı	Ortalama Farklılığı	Hata Payı	Anlamlılık
1990 Öncesi	1990-1999	-0,145	0,359	1,000
	2000-2004	-0,257	0,324	0,997
	2005-2009	-0,236	0,306	0,998
	2010-2015	0,129	0,302	1,000
1990-1999	1990 Öncesi	0,145	0,359	1,000
	2000-2004	-0,112	0,252	1,000
	2005-2009	-0,091	0,228	1,000
	2010-2015	0,274	0,223	0,926
2000-2004	1990 Öncesi	0,257	0,324	0,997
	1990-1999	0,112	0,252	1,000
	2005-2009	0,021	0,168	1,000
	2010-2015	0,386	0,161	0,177
2005-2009	1990 Öncesi	0,236	0,306	0,998
	1990-1999	0,091	0,228	1,000
	2000-2004	-0,021	0,168	1,000
	2010-2015	0,365(*)	0,120	0,025
2010-2015	1990 Öncesi	-0,129	0,302	1,000
	1990-1999	-0,274	0,223	0,926
	2000-2004	-0,386	0,161	0,177
	2005-2009	-0,365(*)	0,120	0,025

5. Değerlendirmeler

Bu çalışmada bireylerin meslek seçimlerini etkileyen faktörler Şehir ve Bölge Planlama bölümü örneği üzerinden incelenmiştir. Toplam 13 üniversiteden 351 mezun ya da öğrencinin yanıtladığı anket sonuçları, kariyer literatürünün altını çizdiği ilgi ve sonuç beklentisi gibi etmenlerin planlama mesleğinin tercihi için geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Analiz sonuçlarına göre ilgi (mesleki farkındalık) olarak adlandırdığımız faktör, planlama mesleğinin tercihinde en önemli faktördür ve bu faktörün önemi 2000 sonrası dönemde artış göstermiştir. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'na göre bireylerin bir mesleğe olan ilgisi sahip oldukları öz yeterlilik duygusuna bağlıdır ki bu durumda elde edilen sonuçlar, planlamaya ilgi duyan, mesleki farkındalığı yüksek, mesleğin getirdiği sorumlulukları alabilecek ve bu mesleği en iyi şekilde yapabileceğine inanan bireylerin planlama mesleğini seçtiğini şeklinde yorumlanabilir. Planlama

mesleğini seçmede önemli bir diğer etmen olan sonuç beklentisi ise bireyler planlama mesleğini seçerek maddi ve manevi kazanç sağlayacaklarını ve meslekleri sayesinde toplumda saygın bir konuma geleceklerini tahmin ettiklerini göstermektedir. Bu etmenin öneminin bireylerin üniversiteye giriş yıllarına bağlı olarak değişime uğramaması, planlama mesleğinin olumlu imajını her dönemde koruduğu şeklinde ifade edilebilir. Son olarak eğitim olanakları faktörü ise bireylerin eğitim aldıkları/alacakları süreci etkileyen unsurları da dikkate aldıklarını fakat bu faktörün etkisinin 2005 sonrası dönemde azalma eğiliminde olduğu göstermektedir. Bireysel ve toplumsal sorumluluğun yüksek olduğu planlama mesleğine dair ulaşılan sonuçların mesleğin geleceği için olumlu işaretler ortaya koyduğu düşünülmektedir. Mesleki ilgi ve farkındalığı üst düzeyde olan planlı ve planlı adaylarının çevresel ve toplumsal duyarlılıkları benimseyeceği ve mesleklerini severek ve en doğru ve adil şekilde icra edeceği varsayılmaktadır.

Kaynakça

- Alexander, P. M., Holmner, M., Lotriet, H. H., Mathee, M. C., Pieterse, H. V., Naidoo, S., Twinomuruzi, H., ve Jordaan, D. (2011). Factors affecting career choice: Comparison between students from computer and other disciplines. *Journal of Science Education and Technology*, 20(3), 300-315.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Byars, A. M. ve Hackett, G. (1998). Applications of social cognitive theory to the career development of women of color. *Applied and Preventive Psychology*, 7(4), 255-267.
- Diñç, E. (2008). Meslek seçiminde etkili faktörlerin incelenmesi: meslek yüksek okulu-muhasebe programı öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(16), 90-106.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Second editon. Sage.
- Hackett, G., ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18, 326-339.
- Hamamcı, Z., Bacanlı, F., ve Doğan, H. (2013). İlköğretim ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(44).

Korkut-Owen, F., Kepir, D. D., Özdemir, S., Ulaş, Ö., ve Yılmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin bölüm seçme nedenleri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(3).

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Hackett, G. (1994). Toward a unified social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. Journal of Vocational Behavior, 45, 79-122.

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: a social cognitive analysis. Journal of Counseling Psychology, 47(1), 36.

Paulick, I., Retelsdorf, J., ve Möller, J. (2013). Motivation for choosing teacher education: Associations with teachers' achievement goals and instructional practices. International Journal of Educational Research, 61, 60-70.

Pekkaya, M. ve Çolak, N. (2013). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin önem derecelerinin AHP ile belirlenmesi. International Journal of Social Science 6(2), P. 797-818.

Rajabi, S., Papzan, A., ve Zahedi, G. (2012). Application of social cognitive career theory to investigate the effective factors of the career decision-making intention in Iranian agriculture students by using ANN. Sage Open, 2(4).

Sarikaya, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2).

Tang, M., Fouad, N. A., ve Smith, P. L. (1999). Asian americans' career choices: a path model to examine factors influencing their career choices. Journal of Vocational Behavior, 54(1), 142-157.

Yılmaz, İ. A., Dursun, B., Pektaş, K., ve Altay, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin kariyer seçimlerinin demografik özellikler açısından incelenmesi: pınarhisar myo örneği. Electronic Journal of Vocational Colleges, 2(2).

Zeren Gülersoy, N., Kundak, S., Günay, Z., Demircioğlu, E., Yazgı, B., vd. (2007). Türkiye'de şehir ve bölge planlama eğitiminde kalite geliştirme ve akreditasyon. Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Dönem Çalışmaları.

Planlama Öğrencileri Gözünden Kent Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme

Araş. Gör. Mete Korhan Özkök
Kırklareli Üniversitesi

Özet

Kentler, toplumsal, ekonomik, yönetsel, çevresel birçok farklı sürecin etkileşimi sonucunda meydana gelen bir yerleşim tipidir. Dolayısıyla kentler, diğer yerleşim tiplerinin farklı olarak özsel birçok farklı niteliğin bulunduğu bir yapıdadır. Kent kavramı ve kent tanımı ise tarih boyunca farklı kuramsal bakış açıları ve dönemin özelliklerine göre farklı biçimler, anlamlar kazanmış dinamik bir yapıya sahiptir. Bu dinamik yapı, literatürde ve yasal mevzuatta dönemler ve ülkeler için “ortak” bir kent tanımının yapılamamasına neden olmuştur. Ancak kentlerin bir fizik düzleminden öte olan anlamının aktarılabilmesi için kenti kent yapan özsel niteliklerinin tüm boyutları ile beraber ele alınması ve ortaya konması gerekmektedir. Bu durum özellikle planlama eğitiminde de kendisini göstermekte, mekânsal çevreyi doğru değerlendiren şehir plancılarının yetiştirilebilmesi için planlama eğitiminin kente yönelik tüm nitelikleri kapsayan bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada, Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama 1. Sınıf öğrencilerinin “algıladıkları” kent ile planlama eğitiminde aktarılan “kuramsal” kent arası ilişki incelenecek ve planlama eğitiminde Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrencilerinin algılarından yola çıkılarak kenti tanımlamada özellikle üzerinde durulması gereken niteliklere yönelik yorumlamalar getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kent Kavramı, Kentsel Nitelikler, Planlama Eğitimi, Şehir ve Bölge Planlama, Kırklareli Üniversitesi.

1. Giriş

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu yapısına bağlı olarak, tarih boyunca gereksinimlerini karşılamak için insanlar birbirileri ile ilişkiler kurmuş ve bu bağlar topluluk, toplum olmak üzere farklı sosyal birliktelikleri, örgütlenme düzeylerini beraberinde getirmiştir (Laborit, 1990; Kaya, 2003). İnsanların bir arada yaşama isteği ve oluşturduğu bu ilişkiler ise yerleşim olgusunun temellerini atmış ve alan-mekân-yer algı sürecinde biçimlenerek, bir yerleşim birimi olarak “kent” oluşmuştur.

Kent ile ilgili kavramsal tanımlara ve farklı görüşlere geçilmeden önce, alan-mekân-yer kademeli algı sürecinin tanımlanması; kent olgusunun bir fiziksel düzlemde öte olan önem ve anlamını ortaya koymak açısından önemli bir yere sahiptir. Sözlük tanımları incelendiğinde, dilimizde alan-mekân-yer kavramları arasında tanım bazında bir fark bulunmaması ve kavramların iç içe geçmiş bu hali bu konunun vurgulanmasında bir diğer etkidir.

Ulusal ve uluslararası kaynaklar incelendiğinde, alan kavramı ile ilgili karşımıza çıkan sözlük tanımları şu şekildedir:

- Düz, açık, geniş yer, meydan, saha; orman içinde düz ve ağaçsız yer, düzlük; bir çalışma çerçevesi (URL-1). Dünya yüzeyinin bir parçası; uzayda yer alan herhangi bir şeyin bulunduğu nokta; açık, sınırlanmamış bölüm; boş alan (URL-2).

Mekân kavramı ile ilgili karşımıza çıkan sözlük tanımlar şu şekildedir:

- Yer, ev, yurt, uzay (URL-1). Alan, yapılı çevre, şehir, yer, alan, boşluk; yapılı çevre için veya başka amaçlar için kullanılan alan (URL-2).

Yer kavramı ile ilgili karşımıza çıkan sözlük tanımları ise şu şekildedir:

- Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân; gezinilen, ayakla basılan taban; yaşanılan, oturlan bölge (URL-1). Yuva, ev, yaşamak ve inşa etmek için uygun alan; insanın yaşayabileceği alan (URL-2).

Tanımları inceleyecek olursak; düz, geniş ve sınır algısından bahsedilmeyen yer “alan” olarak, belli bir amaç doğrultusunda değişerek yeni bir nitelik kazanmış, sınırlara sahip yer ise “mekân” olarak tanımlanmaktadır. Ancak bir mekânı oluşturmak için her yönden kesin fiziksel engellerin olması gerekmemektedir, mekânda var olan sınırlar duyular yoluyla da oluşturulabilmektedir. Dolayısıyla mekân kavramında bahsedilen sınır, algıyı yöneten ve algılanabilen soyut/somut kapalılık olarak anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca mekân özelinde yapılacak yorumlamalarda, işin zaman boyutunun atlanmaması gerekmektedir çünkü mekânın oluşumu zamana dolayısıyla zamanla beraber gelişen değişim ve oluşuma bağlıdır. Değişim, oluşum ve hareketin görüldüğü alanın bir mekâna dönüşeceğini

söylemek mümkündür. Mekân, sınırlı, bir şeyin var olmasına, barınmasına ya da kendisini temsil etmesine imkân sağlayan düzlem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlu, zaman süreci içerisinde yaşadığı alanda belleğine işlenen öğeleri birleştirerek yeni anlamlar, başka bir deyişle imgelemeler oluşturmaktadır (Laborit, 1990). İnsanoğlunun bulunduğu mekânda, belenmiş deneyim edinimi, hissettiği duyular, yüklediği anlamlar ve oluşturduğu imgelemeler ise “çevresel yuva” yani “yer” algısını beraberinde getirmektedir (Laborit, 1990). Dolayısıyla, salt mekândan, yere doğru algının biçimlenmesinde insanoğlunun algısında bir takım imgelemelerin oluştuğu ve bellekte mekânı “yer” kılacak niteliklerin tanımlanmaya başladığı görülmektedir.

Birey ve topluluk düzeyinde görülen “yer, yuva” algısının toplum düzeyinde “kent” algısına ulaşabileceğini söylemek mümkündür (Laborit, 1990). Bu bakımdan kenti anlamak için; kentte yaşayan toplumun belleğindeki imgelemelerin dolayısıyla tanımladığı niteliklerin özellikle ele alınması gerekmektedir.

Sözlük tanımları incelendiğinde kent, “nüfusun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetim ile ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı” (URL-1), “yüksek nüfusun olduğu, yönetim merkezine sahip, ekonomik organizasyonların bulunduğu yerleşim” (URL-2) şeklinde ifade edilmektedir

İlgili literatür incelendiğinde ise, kent kavramının tarihsel süreç içinde dönem özelliklerine göre farklı içerik ve kapsamlar kazanan dinamik bir tanıma sahip olduğu görülmektedir. Bakış açısı değiştikçe kent tanımı ve kenti tanımlamada kullanılan nitelikler farklı biçimlerde evrilmektedir. Sosyologların, şehir plancılarının, antropologların, tarihçilerin, iktisatçıların vb. birçok farklı meslek grubunun kendi disiplin çerçevesinde kenti farklı nitelikler kullanarak tanımladığı görülmektedir (Kaya, 2003). Bu durum, literatürde ve yasal mevzuatta dönemler ve ülkeler için “ortak” bir kent tanımının yapılamamasına neden olmuştur.

Bu çalışmada; planlama eğitiminde aktarılan “kuramsal” kent, kente dair temel nitelikler ile şehir ve bölge planlama öğrencilerinin “algıladıkları” kent, kente dair temel nitelikleri ortaya koymak ve aralarındaki temel farklar/benzerlikler tartışmak temel amacı oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, literatürde yer alan ve farklı disiplinlerce ortaya konmuş kent tanımları incelenecek ve bir bölüm sonucu olarak kenti tanımlarken aktarılan nitelikler üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ilerleyen bölümünde ise, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 1. Sınıf öğrencilerine sorulan, “Kent nedir?” sorusuna yönelik gelen cevaplar incelenecek ve “algılanan” kenti tanımlarken aktarılan nitelikler üzerinde durulacaktır. Sonuç olarak ise, planlama eğitiminde Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrencilerinin algılarından yola çıkılarak kenti tanımlamada özellikle üzerinde durulması gereken niteliklere yönelik yorumlamalar getirilecektir.

2. Yöntem

Çalışmada analiz yöntemi olarak nitel görüşmeler yapılmıştır. Örneklem olarak, Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde 2015-2016 öğretim yılı birinci sınıf öğrencileri (47 kişi) ve 2016-2017 öğretim yılı girişli birinci sınıf öğrencileri (44 kişi) seçilmiştir. 2015-2016 öğretim yılı ve 2016-2017 öğretim yılı olmak üzere iki yılı kapsayan çalışmada toplam 91 adet öğrenci ile görüşülmüş ve öğrencilere “Kent nedir? Kenti tanımlamada kullandığınız temel nitelikler nelerdir?” soruları sorularak cevaplar alınmıştır. Alınan cevaplar IBM SPSS Statistics programında derlenerek; frekans incelemeleri ve çapraz sorgular yapılmıştır.

3. Literatür Değerlendirmeleri

Genel olarak “kent” tanımları ve kentlere ilişkin aktarılan nitelikler incelendiğinde, coğrafi, fiziksel, ekonomik ve sosyal faktörleri ele aldığı görülmektedir. Ancak tarihsel dönemler incelendiğinde, kent kavram tanımlarının basitten karmaşığa doğru dönüştüğü ve bu süreç içinde bazı temel niteliklerin ağırlık kazandığı görülmektedir.

Ferdinand Tönnies, “cemaat” ve “cemiyet” kavramları ile kent tanımında sosyal gruplara ve sosyo-kültürel ilişkilere ağırlık vermiştir (Tönnies, 2000). Louis Wirth, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme” isimli makalesinde, kenti nüfus büyüklüğü, yoğunluk, heterojenlik, kentliler arasında toplumsal çıkar ilişkileri gibi kavramlar ile tanımlamış ve kent tanımında kenti yaşanan bir mekândan çıkartarak, insanları ve toplumsal ilişkileri etkileyen, sosyo-ekonomik ve kültürel bileşenlerin bir bütünü olarak tanımlamıştır (Wirth, 2002).

Max Weber, Gordeon Childe, Gideon Sjoberg ise kent tanımlarında sosyal yapı ve ilişkilerden daha çok ekonomik ve siyasi örgütlenme özellikleri üzerinde durmuştur. Yazarlar kentin oluşması için belli bir nüfus büyüklüğü, uzun mesafeli ticaret, hukuk ve yasa düzeni gibi temel etmenlerin gerekliliğini aktarmışlardır (Akkoyunlu Ertan, 2008; Topal, 2004; Weber, 2000).

Yazarlardan farklı olarak Lewis Mumford, kent tanımında siyasi örgütlenme yapısına ağırlık vererek, kentin oluşması için temel etken olarak yönetici sınıfı ve siyasi örgütlenme yapısının oluşmasını koşul olarak aktarmıştır (Mumford, 2013).

Henry Lefebvre ve David Harvey ise kenti tanımlarken, üretim-tüketim ilişkileri ve buna bağlı olarak mekânda sermaye birikimi kavramları üzerinde yoğunlaşmıştır (Topal, 2004).

Roberto Camagni, Roberta Capello ve Peter Nijmakk ise farklı bir bakış açısı ile kent tanımlamalarında yoğunlukla mekânsal bakış açısının ve yapılı çevrenin ele

alındığını ve kentin doğal/ekolojik yönünün geri planda kaldığını aktarmaktadır. Özellikle sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, kentlerin doğal/ekolojik niteliklerinin özellikle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Camagni vd., 1998).

Ülkemizdeki yasal-yönetimsel yapıdaki “kent” tanımları ve kente ilişkin nitelikler incelendiğinde ise; hem 1961 yılı anayasası hem de 1982 yılı anayasası içerisinde özelleşmiş bir “kent” tanımının olmadığı görülmektedir (Topal, 2004). Ancak mülki idare sınıflamaları, yerel yönetim teşkilatlarının kurulması ve düzenlenmesi açısından yasal düzenlemelerle kentsel/kırsal alan ayrımı nüfus ölçütleri ele alınarak gerçekleştirilmiştir. 1924 onanlı 442 sayılı Köy Kanunu, Madde 1’de “nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir.” Şeklindeki bir tanımlama ile kente ilişkin ilk nitelikler belirlenmiştir. 2005 onanlı 5393 sayılı Belediye Kanunu, Madde 4’de ise “nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.” Şeklindeki bir tanımlama ile farklı bir nüfus ölçütü getirilmektedir. İlgili kanunda belediye bulunan yerleşimlerin “kent” olarak kabul edileceğine dair özel bir hüküm bulunmamasına karşın; yönetimlerin görev ve sorumlulukları ele alındığında kent yönetimi olarak kurgulandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Devlet Planlama Teşkilatı’nın da getirdiği kent tanımlarında Köy Kanunu ile benzeş bir şekilde yirmi bin kişi nüfusunu ele aldığı görülmektedir (Topal, 2004).

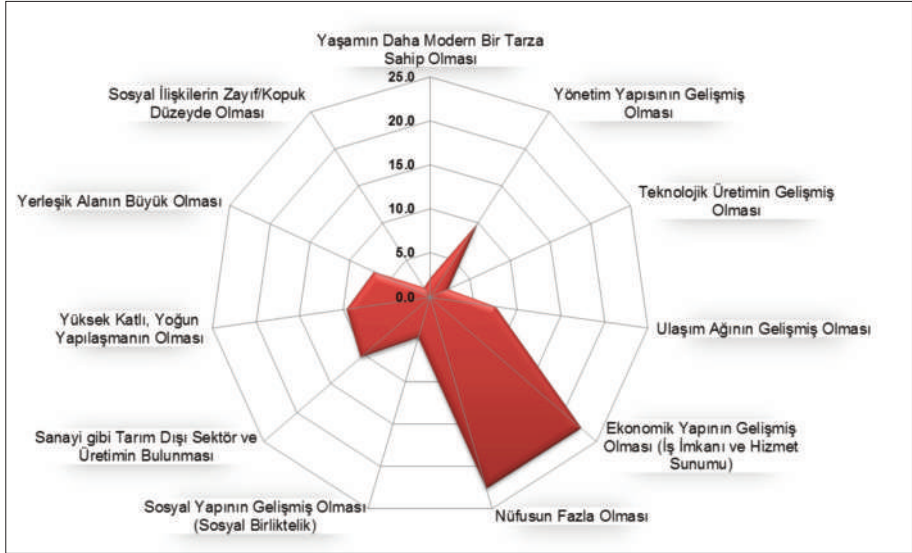
Bir sonuç olarak tüm kuramsal kent tanımları incelendiğinde; ekonomik, sosyal ve çevresel başlıklarda toplanabilecek kente dair nitelikler ortaya çıkmaktadır. Günümüz planlama eğitiminde de belirtilen yazarlar ve kuramsal çerçevelerden yola çıkılarak; kentleri tanımlamada kullanılan nüfus büyüklüğü, ekonomik faaliyet türleri ve nüfusun sektörel dağılımı, sosyal yapı özellikleri ve idari yapı gibi niteliklerin kente dair temel nitelikleri ele aldığı söylemek mümkündür.

4. Çalışma Verilerinin Değerlendirilmesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin kent algısını ve kenti tanımlamada kullandıkları nitelikleri çözümlmeye ilişkin 91 adet öğrenci ile nitel görüşmeler yapılmış ve görüşmeler sonucunda toplam 230 adet nitelik tespit edilerek, yoğunluk gösteren başlıklarda derlenmiştir (Tablo 1, Şekil 1). Tablo verilerine ilişkin değerlendirmeler bölüm içerisinde aktarılmaktadır.

Tablo 1: Kentsel Nitelikler Frekans Analizi

Nitelikler	Frekans	Yüzde (%)
Yaşamın Daha Modern Bir Tarza Sahip Olması	5	2.2
Yönetim Yapısının Gelişmiş Olması	23	10.0
Teknolojik Üretimin Gelişmiş Olması	5	2.2
Ulaşım Ağının Gelişmiş Olması	17	7.4
Ekonomik Yapının Gelişmiş Olması (İş İmkânı ve Hizmet Sunumu)	52	22.6
Nüfusun Fazla Olması	52	22.6
Sosyal Yapının Gelişmiş Olması (Sosyal Birliktelik)	11	4.8
Sanayi gibi Tarım Dışı Sektör ve Üretim Bulunması	24	10.4
Yüksek Katlı, Yoğun Yapılaşmanın Olması	22	9.6
Yerleşik Alanın Büyük Olması	16	7.0
Sosyal İlişkilerin Zayıf/Kopuk Düzeyde Olması	3	1.3
Toplam	230	100.0

Şekil 1: Çalışma Verileri Frekans Analizi Radar Grafiği

Tablo verileri incelendiğinde; öğrencilerin ağırlıklı olarak kente dair aktardığı temel niteliklerin “nüfusun fazla olması (%23)” ve “ekonomik yapının gelişmiş olması (iş imkânı ve hizmet sunumu)(%23)” olduğu görülmektedir. Bununla

birlikte kenti tanımlamada kullanılan diğer nitelikler ise; “sanayi gibi tarım dışı sektör ve üretimin bulunması (%10)”, “yüksek katlı, yoğun yapılaşmanın olması (%10)”, “yönetim yapısının gelişmiş olması (%10)”, “ulaşım ağının gelişmiş olması (%7)” ve “yerleşik alanın büyük olması (%7)” şeklindedir. Bu bakımdan ağırlıklı olarak aktarılan niteliklerin; nüfus, ekonomik yapı, yönetim yapısı ve yapı çevre ana başlıklarında toplandığı tespit edilmiştir.

Buna karşın; kentin diğer temel niteliklerinden olan sosyal yapıya ilişkin getirilen niteliklerin çok az sayıda olduğu (%5); doğal/ekolojik yapıya ilişkin herhangi bir niteliğin aktarılmadığı görülmektedir.

Tablo 2: Kentsel Nitelikler ve Niteliksel Sıralamalar Çapraz Sorgu Analizi

Nitelik * Niteliksel Sıralama Çapraz Sorgusu			Niteliksel Sıralama					
			1.Sıra	2.Sıra	3.Sıra	4.Sıra	5.Sıra	Toplam
Nitelik	Yaşamın Daha Modern Bir Tarza Sahip Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	2 2.3%	2 2.6%	1 2.3%	0 0.0%	0 0.0%	5 2.2%
	Yönetim Yapısının Gelişmiş Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	12 12.5%	5 6.5%	3 6.8%	3 18.8%	0 0.0%	23 9.7%
	Teknolojik Üretimin Gelişmiş Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	2 2.3%	3 3.9%	0 0.0%	0 0.0%	0 0.0%	5 2.2%
	Ulaşım Ağının Gelişmiş Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	4 4.5%	6 7.8%	7 13.6%	0 0.0%	0 0.0%	17 7.1%
	Ekonomik Yapının Gelişmiş Olması (İş İmkamı ve Hizmet Sunumu)	Cevap Sayısı Yüzde (%)	21 23.9%	24 31.2%	6 13.6%	1 6.3%	0 0.0%	52 23.0%
	Nüfusun Fazla Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	28 31.8%	14 18.2%	7 15.9%	3 18.8%	0 0.0%	52 23.0%
	Sosyal Yapının Gelişmiş Olması (Sosyal Birliktelik)	Cevap Sayısı Yüzde (%)	3 3.4%	5 6.5%	2 4.5%	1 6.3%	0 0.0%	11 4.9%
	Sanayi gibi Tarım Dışı Sektör ve Üretimin Bulunması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	7 8.0%	8 10.4%	8 18.2%	1 6.3%	0 0.0%	24 10.6%
	Yüksek Katlı, Yoğun Yapılaşmanın Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	4 4.5%	9 9.1%	5 11.4%	4 25.0%	0 0.0%	22 8.8%
	Yerleşik Alanın Büyük Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	5 5.7%	3 3.9%	5 11.4%	2 12.5%	1 100.0%	16 7.1%
	Sosyal İlişkilerin Zayıf/Kopuk Düzeyde Olması	Cevap Sayısı Yüzde (%)	1 1.1%	0 0.0%	1 2.3%	1 6.3%	0 0.0%	3 1.3%
	Toplam	Cevap Sayısı Yüzde (%)	89 100.0%	79 100.0%	45 100.0%	16 100.0%	1 100.0%	230 100.0%

Çalışma kapsamında, öğrencilerin algılarındaki kente dair temel nitelikleri aktarırken bir sıralama yapmaları da istenmiştir. Aktarılan nitelikler ve aktarım sıralaması bir bütün olarak çapraz sorgu tablosunda incelendiğinde ise (Tablo 2);

- Öğrencilerin ilk sırada, “nüfusun fazla olması (%32)”, “ekonomik yapının gelişmiş olması (iş imkânı ve hizmet sunumu)(%24)” ve “yönetim yapısının gelişmiş olması (%13)” niteliklerini aktardığı tespit edilmiştir.
- İkinci sırada ise ilk aktarımdan farklı olarak, “sanayi gibi tarım dışı sektör ve üretimin bulunması (%10)”, “yüksek katlı, yoğun yapılaşmanın olması (%9)” gibi niteliklerin yoğunlaştığı tespit edilmiştir.
- Üçüncü sırada ise ilk iki aktarımdan farklı olarak, “ulaşım yapısının gelişmiş olması (%14)” niteliğinin yoğunlaştığı tespit edilmiştir.
- Tüm sıralamalar içinde, sosyal yapıya ilişkin niteliklerin aktarımının çok az olduğu ve yoğunluk göstermediği tespit edilmiştir.
- Tablo bir bütün halinde değerlendirildiğinde ise; öğrencilerin kent algılarında öncelikli olarak nüfus yapısı, yönetim yapısı ve ekonomik yapıya ilişkin niteliklerin ağırlıklı olduğu; sonrasında ise algı da sektörel yapı ve yapılu çevreye ilişkin niteliklerin yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bakımdan, öğrencilerin kente ilişkin temel algısının öncelikli olarak fizik ve ekonomik çevrede yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Kentsel nitelikler ve niteliksel sıralamalar arasında yapılan korelasyonda da iki veri arasında pozitif yönlü, çok güçlü düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (p: 0.196, sigf:0.003) (Tablo 3). Dolayısıyla, bulunan korelasyon değeri de bu savı destekler yapıdadır.

Tablo 3: Kentsel Nitelikler ve Niteliksel Sıralamalar Korelasyon Analizi.

Korelasyon		Niteliksel Sıralama	Nitelik
Niteliksel Sıralama	Pearson Correlation (Korelasyon Katsayısı)	1	,196**
	Güvenirlilik Düzeyi		.003
	Cevap Sayısı	230	230
Nitelik	Pearson Correlation (Korelasyon Katsayısı)	,196**	1
	Güvenirlilik Düzeyi	.003	
	Cevap Sayısı	230	230
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

5. Sonuç ve Değerlendirmeler

Planlama eğitiminde aktarılan “kuramsal” kent, kente dair temel nitelikler ile şehir ve bölge planlama öğrencilerinin “algıladıkları” kent, kente dair temel nitelikleri ortaya koymak ve aralarındaki temel farklar/karmaşalar tartışmak amacıyla sahip bu çalışmada tüm bu incelemeler sonucunda getirilen temel yorumlar şu şekildedir:

- Öğrencilerin kenti tanımlarken aktardıkları niteliklerin ağırlıklı olarak yönetim yapısı, ekonomik yapı ve nüfus yapısı ana başlıklarında toplandığı görülmektedir. Ancak kentleri tanımlamada sosyal yapıya, doğal/ekolojik yapıya yönelik herhangi bir aktarımın olmadığı veya çok düşük yoğunlukta olduğu görülmektedir.
- Kuramsal kent tanımlarından farklı olarak, öğrencilerin algısında yapılı çevre ve ulaşım yapısına yönelik ağırlık kazanan niteliklerin tanımlandığı görülmektedir. Bu bakımdan, kenti tanımlarken yönetim, nüfus, ekonomik ilişkiler ve sosyal yapının yanında özellikle günümüz kentlerinde yapılı çevrede görülen bu değişim-dönüşüm süreci beraberinde farklı bir değer ve nitelik sistemini getirmiştir.
- Giriş bölümünde aktarıldığı üzere, kullanıcıların mekândan yere algı biçimlenmesinde en önemli etkenlerden biri imgelemelerdir. Kullanıcıların kente ilişkin algısının temelini belleklerinde oluşturdukları imgelemeler meydana getirmektedir. Tablo verileri incelendiğinde ise, öğrencilerin kente dair getirdiği niteliklerde herhangi bir öznel imgelemenin bulunmadığı, yaşam tarzına yansıyan belirgin niteliklerin aktarılmadığı ve kentin çoğunlukla yönetim ve ekonomik organizasyonun bulunduğu bir fizik düzlemi olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Bu bakımdan, alan-mekân-yer algı biçimlenme süreci ele alındığında öğrencilerin algısının henüz “mekân” düzeyinde olduğunu söylemek mümkündür.
- Ortaya konan bu çalışma planlama eğitiminde ders kapsam ve içeriklerinin düzenlenebilmesinde belirleyici bir role sahip olabilecek bir niteliğe sahiptir. Öğrenci algısına yönelik yapılacak bu analizler ile öğrencilerin algısal açıdan eksik olduğu konulara yönelik zorunlu/seçmeli dersler yeniden tanımlanabilecektir. Bu sayede stabil ve standart formata sahip bir şehircilik eğitimi yerine dinamik ve öğrenci odaklı bir eğitim verilebilecek ve öğrencilerin kentin tüm niteliklerine ele alan bir algı geliştirmesi sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Akkoyunlu Ertan, K. (2008). Kent Hakkı Üzerine Düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(4), 125–141.
- Aydınlı, H. İ., Çitiftçi, S. (2015). Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürece Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 192–200.
- Camagni, R., Capello, R., Nijkamp, P. (1998). Towards Sustainable City Policy: An Economy-Environment Technology Nexus. *Ecological Economics*, 24(1), 103–118.
- Kaya, E. (2013). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul: İlke Yayınları.
- Laborit, H. (1990). *İnsan ve Kent (çev: Bertan Onaran)*. İstanbul: Payel Yayınları
- Mumford, L. (2013). *Tarih Boyunca Kent (çev: Gürol Koca/Tamer Tosun)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site’den Dünya Kentine”. *Sayıştay Dergisi*, (60), 129–151.
- Topal, K. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 276–294.
- Tönnies, F. (2000). Gemeinschaft ve Gesellschaft (çev: Ahmet Aydoğan). *Şehir ve Cemiyetler* içinde. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Weber, M. (2000). *Şehir Modern Kentin Oluşumu (çev: Musa Ceylan)*. İstanbul: Bakış Yayınları.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme (der. ve çev: Bülent Duru/Ayten Alkan). *20. Yüzyıl Kenti* içinde. Ankara: İmge Kitabevi.

İnternet Kaynakları

URL-1, (<http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 01.11.2016).

URL-2, (<http://dictionary.cambridge.org/>, Erişim Tarihi: 01.11.2016).

3. OTURUM - 8 KASIM 2016
**Toplumsal Sorunlar,
Yönetmel Süreçler ve Şehircilik**

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Osman Balaban

*Ayrışan Kentin Biçimlenişine Yönelik
Bir Kentsel Planlama Çerçevesi*
Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu

*Tasarım Eğitimi Kurgularken
Üst Ölçekli Planlama Sorgulamalarıyla Yola Çıkmak: Osmaneli
Tasarım Atölyeleri Deneyimi*
Yrd. Doç. Dr. Elif Kısar Koramaz - Prof. Dr. Ayşen Akpınar

*Mekanda Kendiliğindenlik:
Şehircilik, Uzmanların Eğitimi ile Sınırlandırılabilir mi?*
Araş. Gör. Duygu Cihanger

*Yerel Yönetimler, Şehircilik ve Eğitim Konusunun
İstanbul Örneğinde İncelenmesi*
Yrd. Doç. Dr. Yasemin Çakırer Özservet - Semra Boz

Ayrışan Kentin Biçimlenişine Yönelik Bir Kentsel Planlama Çerçevesi

Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu

Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

1. GİRİŞ

Bu çalışmada toplumsal yapıya ilişkin bazı istatistiksel göstergelerden yola çıkarak “gelir adaletsizliğinin sürdüğü, yaşam tarzlarının giderek farklılaştığı, hukuki uyumsuzlukların arttığı, gelir-statü yönünden mekânsal ayrışmanın olduğu koşullarda nasıl bir planlama yaklaşımı geliştirilebilir ve nasıl bir kentsel biçim ile kişiler arası uyumsuzlukların azaltılması sağlanabilir, sorusunu yanıtlamaya çalışmaktadır. Yapılan değerlendirmelerin aynı zamanda planlama eğitimine yönelik bir çerçeve sağlaması amaçlanmaktadır. Çalışmanın başlangıç iddiası karamsar bir tablo çiziyor görünmekle beraber Türkiye’de planlama meslek alanının son yıllarda kuramsal çalışmalarda sıklıkla konu edildiği ve uygulamada karşılaştığı sorunları aşmaya ve yeni bir yaklaşım geliştirilmeye yöneliktir. Çalışmanın birinci aşamasında Türkiye’de sosyal profile yönelik bazı istatistiksel veriler elde edilmiş ve tespitlere varılmıştır. Toplumsal ayrışma, çeşitlenme ve uyumsuzlukları gösteren tespitlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır;

-Türkiye’de gelir adaletsizliği göstergesi olan GINI endeksi 2000 yılında 41.4 iken 2014 yılında 40.18 olarak tespit edilmiştir. (Dünya Bankası, 2000-2014). Bu durum gelir adaletsizliğinin kronik bir sorun olduğunu göstermektedir.

-Kapalı siteler yaygınlaşmakta (Özgür, 2006; Akyol Altun, 2008; Aytar, 2010; Alpaykut, 2011; Bektaş, 2011), bunların sayısı ve yaşayan nüfusun oranı artmaktadır,

-Tek kişilik hane sayısı ve oranı artmaktadır (Ünsal Gülmez, 2008),

-Kent dışında kırsal ya da kentsel yerleşmelerde yaşayan nüfus artmakta, kentsel yerleşmeler saçaklanmaktadır (Velibeyoğlu, 2004). Kentsel yayılmanın geniş alanlarda gerçekleşmesi tarım alanlarının yitirilmesine neden olmaktadır (Akseki ve Meşhur, 2013)

-Müstakil konutlarda yaşayan nüfus ve oranı artmaktadır (Akyol Altun, 2008: 80).

-Alışveriş mekânları toplumsal tabakalara göre ayrıışmaktadır (Aksel Gürün, 2009, Canyürek, 2014),

-Gelir gruplarının konut mekânlarındaki ayrıışması belirginleşmektedir (Yaran, 2009, Aydın, 2012, Bay, 2013, Karakaş, 2013). O halde kentlilerin ortak mekanları, kamusal alanları eğitim sağlık, rekreasyon alanı ve meydan gibi mekanlarla mı sınırlanmaktadır?

-Eğitim kurumlarında öğrenci profilinde belirgin bir ayrıışma gözlemlenmektedir; özel kurumların artması sonrasında okullar arasındaki farklılaşma ve kendi içinde homojenleşme artmaktadır. Bu durum dünyada eğitim sektöründeki özelleştirme uygulamalarının tipik bir sonucu olarak görülmektedir (Gordon ve Monastiriotis, 2006). Türkiye’de de eğitim alanında da özel kurumların oranı ve öğrenci sayısı artmaktadır. 2008 yılında ilk ve orta öğretimde kayıtlı 12.981.820 öğrencinin 350.388 i (%2,70) özel kurumlarda öğrenim görürken, 2015 yılında 13.341.623 toplam öğrencinin 883.522 si (%6,49) özel kurumlarda öğrenim görmektedir. Bunlar içinde özel liselerde öğrenim görenlerin oranı ise %4,88 den %12,25 e yükselmiştir (T.C. Milli Eğitim bakanlığı, 2016).

2002 yılında toplam 1156 hastane içinde özel hastane sayısı 271 iken 2014 yılında toplam hastane sayısı 1528 özel hastane sayısı ise 556 ya yükselmiştir (T.C.Sağlık Bakanlığı, 2016). 2002 yılında yıllık poliklinik sayısı 124.317.359 iken bunun özel hastanelerdeki sayı 8.823.361(%7, 10) dir. 2014 yılında toplam 392.373.073 muayene sayısının 32.143.930 ‘u (% 8,19) özel sağlık kuruluşlarında gerçekleşmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2016).

-Gerçek kişiler arasındaki hukuk davaları hızla artmaktadır; bunlar içinde başta imar ve kat mülkiyeti uyuşmazlıkları, kişiye karşı suçlar olmak üzere kentlerde bir arada yaşamın getirdiği uyuşmazlıkların göstergesi olan davaların sayısı her yıl hızla artmaktadır. Konut üretim ölçeğinin büyümesi, kapalı sitelerin yaygınlaşması beraberinde birlikte yaşama biçimini de değiştirmektedir. Bu geçiş uyum sağlanmakta zorluk yaşandığını göstermektedir. Kat mülkiyetinden kaynaklanan sorunların çözümüne yönelik olarak 7.11.2005 tarihinde kararlaştırılan “Kat Mülkiyeti Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı”nın gerekçelerinde eski dönemin yapı düzeninin değiştirdiği ortaya konmakta, bu tespitten hareketle site türü yapılaşmanın yaygınlığı ve yarattığı sorunların çözülmesi amaçlanmaktadır:

Kat Mülkiyeti Kanunu hazırlanırken, uygulamada, belli bir arsa (parsel) üzerinde yapılmış veya yapılacak birden çok bağımsız bölümü kapsayan tek bir yapı söz konusu olmakta ve bütün olarak yer ve tesisler tek parsel ve tek yapı içinde yer almaktaydı. Bu nedenle Kat Mülkiyeti Kanununda da, bağımsız bölümler üzerindeki mülkiyet hakkı, ortak yerler ve onlardan faydalanma, anagayrimenkulün yönetimi, ortak giderlere katılma gibi hususlar düzenlenirken tek parsel, tek yapı düşüncesinden hareket edilmiştir.

...Kırsal kesimlerden şehirlere yönelik göçün hızla artması, şehir nüfusunun çok kısa sürede büyük artışlar kaydetmesi, gecekondu olayının yanında, parseller üzerindeki yapıların çok sayıda bağımsız bölümü kapsayan büyük blok inşaatla dönüşmesi ve bazen de aynı parselde, ortak alt yapı, yer ve tesislere sahip birden fazla blok yapının yer alması sonucunu doğurmuştur. Kat Mülkiyeti Kanunu hazırlanırken öngörülmemiş olan bu durum, uygulamada özellikle yönetim ve ortak giderlere katılma açısından sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Gerekçede, “toplu yapı uygulamasının yaygınlaştığı”, “uygulamada ortak giderlere yönetim ve ortak giderlere katılım konusunda sorunlar yaşandığı” “eski kanunun yetersiz kaldığı” belirtilmektedir. Kanunun 8. Maddesindeki değişikliğin gerekçesi olarak “kat malikleri arasında çıkan uyuşmazlıklar” gösterilmektedir. Tasarının 9., 16. ve 18. Maddelerinin gerekçesinde de davalara ve davalardan kaynaklanan sorunlara değinilmektedir. Kanun, yaşanan sorunlar, açılan davaların ortaya koyduğu sorunlar nedeniyle son on yılda 6 kez (1.7.2005, 18.4.2007, 14.11.2007, 23.6.2009, 13.02.2011, 4.4.2015) değiştirilmiştir. Bu durum toplu yaşamaya dair sorunların da göstergesi olarak yorumlanabilir.

Bu eğilim eğitim, sağlık ve rekreasyon gibi kamusal, yarı kamusal mekanların da sosyal tabakalara göre ayrıştığını göstermektedir. Kentte kamusal yapıların yitirilmektedir (Cihan, 2015). Bu bulgular kentsel mekânın, temelde ise toplumun yapısal olarak biçim değiştirmekte olduğunu göstermektedir. Ataç (2014), Türkiye’de 15 farklı kentsel mekanda sosyo-ekonomik ayrışmanın niteliği hakkında yaptığı araştırmada bu sorunun tarihsel olduğunu, sadece son döneme ait olmadığını göstermektedir. Bu ayrışma sorununun temel nedenlerine Hume’un yaklaşımları ile yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Yukarıda özetlenen çalışmalar, kentsel mekânda ayrışma artmanın arttığına işaret etmektedir. Kurtuluş, (2004) sosyal ayrışmanın çeşitli düzeylerini açığa çıkarmaktadır. Dünya Şehircilik Günü, 33. Kolokyum bildirgesi de bu soruna vurgu yapmaktadır:

Kentlerimizi toplumsal ve yaşanılır kılan unsurları birbiri ardına yitiriyoruz. Büyük kentlerimizin hemen tamamında, tüm kenti bir araya getirme iddiasındaki kent merkezleri birer birer köksüz, tarihsiz ve kültürüz bir açlığın

ürünü olarak, dört bir tarafta mantar gibi biten alışveriş merkezleri tarafından teslim alınıyor. Kentlerde kamusalılığı temsil eden spor alanları, yeşil alanlar ve sosyal donatılar kamusalılıklarını yitirecek biçimde yeniden işlevlendiriliyor. Arsalarına göz dikilen eğitim kurumları tasfiye ediliyor. Konut alanlarımız kentlerin parçası olmak yerine, kendi başlarına içe kapanan gettolara dönüştürülüyor. Bu gettolara giren kamusal yollar hukuksuzca kesilip, güvenlik görevlilerinin kontrolüne veriliyor. Benzer bir özelleştirme ve metalaştırma süreci diğer geniş kamusal alanlarda kendini gösteriyor; orman alanları ayrıcalıklı dar bir kesimin golf sahasına, sahiller otellerin ve lüks tüketicilerin bahçesine dönüştürülüyor.

Kolokyum bildirgesinde “Bugün bize dayatılan kentlerde bir arada yaşayabilir miyiz?” sorusu yöneltilmektedir.

Bugün kentlerimizi korumak ve savunmak, yukarıda sorduğumuz “*bugün bize dayatılan kentlerde bir arada yaşayabilir miyiz ve kentlerimizi toplumsal adalet ve kamu yararı çerçevesinde, bir bütün olarak planlayabilir miyiz?*” sorularına vereceğimiz yanıtla yakından ilişkilidir.

Bildirgede dile getirilen sorunun aşlamadığı, aşılmasının da yakın gelecekte aşlamayacağı görülmektedir. Toplumda bir arada yaşamanın hangi değerlere ve paydalara göre mümkün olabileceği sorusunun yanıtlanması için Simmel’in kentli topluma dair çözümlemeleri yardımcı olabilir.

2. YAZIN ARAŞTIRMASI

Planlama yazınında mekânsal ayrıışma üzerine çalışan pek çok “gönüllü ayrıışma” ya vurgu yapar ve bunu “güvenlik”, “yaşam tarzı” ve karlı bir yatırım amaçlı “konut arzı” ile açıklar (Yuan, 1963; Lieberson ve Carter, 1982; Firman, 2004).

Mekansal ayrıışma (segregation) ve saçaklanma (sprawl) hızı ve biçimi ülkelerin ekonomik ve demografik koşullarına göre farklılıklar göstermekle beraber (Caldeira, 2000; Couch ve diğerleri, 2007; Ewing, 2008; Firman, 2004) sorunun kendisi özü itibariyle benzerlikler göstermektedir. Bazı kentlerde planlı gelişmeler, bazı kentlerde kırsaldan kentsel alana dönüşüm, bazı kentlerde ise büyük projeler yoluyla saçaklanma gerçekleşmektedir. Örneğin Jakarta’da 1995-2001 yılları arasında her biri 500 hektardan büyük 23 yeni yerleşim (newtown) projesi gerçekleşmiştir (Firman, 2004: 350). Bu yerleşimlerin büyük bölümü orta ve orta-üst gelir gruplarının taleplerine göre biçimlenmektedir. Merkez kent nüfusu 2000 yılında 8,5 milyon iken çeperlerdeki kırsal, yarı-kırsal yerleşmelerle birlikte 21 milyon kişiye ulaşmıştır ve bu nüfusun %20si kırsal alanda yaşamaktadır (Firman, 2004:350). Ortaya çıkan yeni yerleşmeler ve merkezi kentsel alan içinde ekonomik ve sosyal etkenlerden kaynaklı ayrıışma artmaktadır (Firman, 2004).

Lieberson (1982), ayrışmanın çeşitli nedenlerini irdelediği çalışmada bunun kimi durumda gönüllü kimi koşullarda ise gönülsüz bir sonuç olabildiğini göstermektedir. Kentsel mekandaki sosyal ayrışma gerek genel çerçevede (Vaughan ve Arabaci, 2011), konut çevreleri üzerinden (Massey ve Denton, 1988), kamusal ve özel mekanlar üzerinden (Musterd, 2006; Legeby, 2010) ve gerekse özelde kapalı siteler (Caldeira, 1996) tartışmaktadır. Merkez ve çeper arasındaki, konut çevrelerindeki ayrışma aynı zamanda güvensizlik ve korku imgesinden beslenmektedir (Low, 2001). Wong ve Shaw (2011) ayrışmanın ölçülmesine yönelik ampirik bir yöntem sunmaktadır. Kentsel ayrışma beraberinde saçaklanmanın önemli nedenlerinden ve aynı zamanda sonuçlarından biridir; her iki sorun büyük oranda birbiriyile ilişkili açıklanabilmektedir.

Kentsel yayılma/saçaklanma (sprawl) kentsel planlamada en sık dile getirilen ve çalışma konusu edilmiş sorunlardan biri olagelmektedir (Harvey ve Clark, 1965; Johnson, 2001). Ewing (2008), saçaklanmanın nedenlerini, Burchell ve diğerleri (1998), saçaklanmanın maliyetlerini, Couch ve diğerleri (2007), saçaklanmanın çevresel etkilerini irdelemektedir.

Kentsel ayrışma ve saçaklanma/yayılma süreçleri birbirinden bağımsız değildir; biri diğerini beslemekte ve desteklemektedir. Kuşkusuz kentlerin bu şekilde yayılma ve ayrışma eğilimleri kendiliğinden değildir ve sermayenin kentsel toprağa artan yığılması ile ilişkilidir. Bu yığılmanın ürettiği kentsel mekan örüntüleri ve yarattığı sorunlar üzerinde geniş bir yazın bulunmaktadır. Ancak bu yığılma süreci kentteki sosyal gerçekliklerden bağımsız değildir; sermaye yığılması ve mekana müdahale stratejileri kendi talebini yaratarak ya da var olan talebi karşılayarak gerçekleşmektedir. Kentsel ayrışma, reklamlar vb. araçlarla sunulan yaşam tarzı, simgesel ve sosyal sermaye gibi stratejiler (Bourdieu, 1989; Bourdieu ve Passeron, 1990) ve vaatler sunarak kendisine talep yaratırken, diğer yandan bireylerin toplumdan uzaklaşma ve kendine benzer kesimlerle birlikte yaşama taleplerini de karşılamaktadır. Bunu yaparken kentlerdeki trafik, yoğunluk, gürültü, suç gibi sorunları dile getirerek “kentten yaşanabilir olmadığı” iddiasını ve “ayrıcalıklı” “seçkin”, “kendine benzeyen” insanlarla yaşanacak mekânlar vaat etmektedir. Planlama meslek alanı bu stratejileri ve sonuçlarını her ne kadar eleştirse de toplumsal karşılığı olduğunu ihmal etmektedir. Bireyler edilgin, tamamen sermaye tarafından etkilenen, iradeleri olmayan varlıklar gibi algılanmaktadır ve bu nedenle toplumda bireylerin geniş ve anonim bir yapıdan uzaklaşma, alt kümeler oluşturma, benzerliklerle yaklaşma gibi eğilimleri göz ardı edilmektedir. Kişilerin kentten bütün toplumsal kesimleri ile bir arada yaşama zorunluluğu zaman içinde ihtiyaçların değişmesi ya da kısıtlayıcı etkenlerin ortadan kalkması ile değişebilir. Türkiye’de kentsel yayılma (sprawl), banliyöleşme (suburbanization) gibi süreçlerin yavaş işlemedeki en önemli nedenlerden biri hanehalkı geliri ve buna bağlı olarak otomobil sahipliğinin düşük olmasıdır. Son

15 yılda (2001 ekonomik krizinden günümüze kadar) her iki göstergedeki artışa paralel olarak kent dışında kümeler ya da tekil konutlar içinde yaşama talebini arttırmıştır. Bu artışta ipotekli konut sistemi ve konut sektörünün büyümesi de diğer önemli etkenlerden biri olmaktadır.

Türkiye’de kentlerin son dönemdeki biçimlenmesi bazı yönleriyle dünyadaki örneklere benzerlik göstermektedir. Kentin etki ve yayılma alanı tarihte olmadığı kadar genişlemektedir. Tekeli, kırdan yaşanan dönüşümü açıklarken dört etkenden bahsetmektedir ve bunlardan biri, kırsal kentliler için yeni bir rekreasyon, dinlenme (leisure), turizm ve konut çevresine dönüşmesidir. “İkinci önerme kırsal kesimin doğayla ilişkilerinin kentliler tarafından kendi yaşam kalitelerini yükseltecek bir şekilde, eğlence ve dinlenme amacıyla kullanılması üzerinde durmaktadır” (Tekeli, 2016: 129).

Kentsel planlamanın üzerinde çaba sarf ettiği diğer bir konu ise kırsaldaki bu işlevsel ve mekânsal dönüşümü denetleme, olanaklı ise engellemek yönündedir. Piyasa mekanizması ise kentlilerin bu talebini artı değere dönüştürmenin fırsat ve olanaklarını kullanmak istemektedir. Şehir Plancıları Odası Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumunda bu sorun, çeşitli yönleriyle tartışılmış, piyasanın kırsal mekana yönelik yoğun müdahalelerine yönelik önlemler ve mücadeleler dile getirilmiştir. Burada kentlilerin bu talep ve eğilimleri ile piyasanın müdahalelerine karşı nasıl bir denetleme getirilebilir sorusunu, yeni yapıyı ve toplumsal talepleri kabul ederek tartışması önerilmektedir.

“Günümüzde insanların yeryüzü üzerindeki yerleşimini betimlerken kent ve kır kavramlarını kullanmanın anlamını yitirdiğini kabul ederseniz, yeni kuramınızı oluşturmaya, üzerinde tarihsel olarak nitelikler yüklenmiş bir kavramdan başlamayı tercih edebilirsiniz” (Tekeli, 2016: 27). Tekeli’nin işaret ettiği kavram “yığılma”dır. Alansal olarak eskisine göre çok hızlı genişlemekte, yayılmakta ve ayrışmakta olan kentte (yığılmada) kamusal alan, ortak değerler ve adanmışlık dereceleri değişmektedir.

Kentsel planlama, bugün hala belirli bir dönemin (sanayi kenti, erken modern kent) referanslarına (ör. mahalle, komşuluk birimi) göre mekan düzenlemesi ve sosyallik önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yakın zamanda yapılan çalışmalar, kapalı site, kent dışı dağınık konut çevreleri şeklinde mekânsal biçimler ve sosyal ilişkiler biçim üretmektedir ve bu planlamanın kabullenemediği bir durumdur. Bunu engellemek, yok saymak gibi çabalar ve stratejiler etkili olamamaktadır. Bunu kabullenmek ve değişen toplumsal taleplere yönelik mekânlar üretmek, gibi seçenekler üzerine yeterli çalışma bulunmamaktadır. Kentlerdeki bu ayrışma toplum olmanın hangi referanslara dayanabileceği sorusuna yanıt aranmasını gerektirmektedir.

Bir kentin durumunun değerlendirilmesinde üzerinde durulması gereken bir başka konu ***nasıl bir komünite oluşturulduğudur***. Kent bir nüfus yığılması değildir. Kent olarak adlandırılabilmesi ve yarışabilirliğinin sürdürülebilir olması için kentin bir komünite oluşturması gerekir. Bir toplum iş bölümü, içinde ***farklılıklarıyla bir arada yaşayabilme kültürüne sahip olarak***, karşılıklı etkileşmeye açık kalarak, iş yapabilme kapasitesine sahip olmalıdır. Belki bir başka deyişle köprü nitelikli sosyal sermayesi bulunmalıdır. Gettolara ayrılmış bir kent mekânı tabii ki bir plancının eleştiri gündemi içinde ağırlıklı bir yer tutacaktır (Tekeli, 2016: 193).

Bunun ne derecede ve nasıl mümkün olabileceği sorusuna yanıt vermek için Hume'un "insanın doğası"na ilişkin tezlerinden yararlanılmıştır.

3. HUME'UN İNSAN DOĞASI ÜZERİNE TEZLERİ

Çalışmanın bu aşamasında toplumsal ayrışmanın ne anlam ifade ettiği ve bunun nasıl bir toplumsal ilişkiler ağı, düzen, hukuk işaret ettiğine yönelik kavramsal değerlendirmeler sunulmaktadır. Burada tartışma David Hume'un *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme ve Political Discourses (Siyasal Söylevler) (1752)* adlı eserlerinde ortaya koyduğu tezleri referans almaktadır. Hume, insan doğası ve toplumsal yapılara tezinde toplumsal ilişkiler ve kişilerin tutumlarını açıklarken *mülkiyet, devlet, yasa, kamu yararı* gibi yapıların kaynağına açıklama getirmektedir. Bu yapıları ise *erdem, çıkar, iyilik ve kötülük, fayda ve zarar* gibi ilkeler ve bunların temelinde yatan *haz ve acı* duyguları ile açıklamaktadır.

Hume, insanın akıl yürütmelerinin temelde birer duyum olduğunu iddia eder:

...tüm olası akıl yürütmeler bir çeşit duyumdan başka bir şey değildir. Yalnızca şiir ve müzikte değil, benzer olarak felsefede de beğeni ve duygularımızın peşinden gitmeliyiz. Herhangi bir ilkeye inandığımda, inandığım şey yalnızca, üzerimde daha güçlü bir etkiye sahip olan bir tasarımıdır. Bir grup kanıtlayıcı yerine bir başka grup kanıtlamayı yeğlediğim zaman yalnızca etkilerinin üstünlüğü ile ilgili olan duygularıyla karar vermiş olurum (2009:81).

İnsan eylemlerini ise haz ve acı algısı ile açıklar:

İnsan zihnine, tüm eylemlerinin başlıca kaynağı ve harekete geçiren ilkesi olarak bir **acı ve haz algısı** yerleştirilmiştir. Ancak acı ve hazzın zihinde ortaya çıkışlarının iki yolu vardır ki bunlardan birinin doğurduğu sonuçlar ötekinkilerden çok farklıdır. Acı ve haz ya izlenim olarak gerçek duyguya görünebilirler ya da şimdi onlardan söz ederken olduğu gibi, yalnızca tasarımıda ortaya çıkarlar (2009:91).

Yararı “haz” ile zararı ise “acı” ile açıklar.

Yararımıza ya da zararımıza bir eğilimi olan her tutku, alışkanlık ya da kişilik eğilimi (diyorlar) bir haz ya da rahatsızlık verir; tam da buradan onaylama ya da onaylamama doğar. Başkalarının cömertliğinden kolayca kazanırız ama cimriliklerinden ötürü her zaman yitirme tehlikesi içindeyizdir; cesaret bizi savunur ama korkaklık her tür saldırıya açık bırakır; adalet mülkün temelidir ama adaletsizlik, denetlenmezse, hızlı bir yıkım getirecektir; alçak gönüllülük bizi yüceltir ama gurur küçük düşürür. Bu nedenlerle birinci nitelikler erdemler, İkinciler ise erdemsizlikler olarak görülür. İmdi her tür değer ve değersizliğe eşlik etmeyi sürdüren bir haz ya da rahatsızlık olduğu kabul edildiği için, amacım için gerekli olanın hepsi bu kadardır (2009:203-204).

Hume, buradan yola çıkarak ahlak kuramını da haz ve acı duyguları ile açıklar;

Çünkü eğer ahlak baştan sona kendi kişiliklerimizden ya da başkalarınınkinden ortaya çıkabilecek herhangi bir zarar ya da kazanç beklentisinden doğan acı ve haz üzerine kuruluysa, ahlakın tüm sonuçları aynı acı ya da hazdan ve geri kalanlar arasında, gurur ve kendini küçük görme tutkularından türetilmelidir. Erdemin özü, bu varsayıma göre, haz üretecek; erdemsizliği ise acı verecektir (2009: 204).

Hume, insan ruhuna yerleşik kibir, gurur, utanç gibi duyguları da haz ve acı ile açıklar (s.210). İnsanın duygudaşlığını da, ortak değerleriyle; ortak haz ve acılarıyla, birarada olmanın verdiği haz ya da acıyla açıklar (s.211). Mülkiyeti ve sahip olma arzusunun gerisinde gurur duygusu yatmaktadır, adalet ise mülkiyetle ilişkilidir;

Şimdilik şunu belirtmek yeterlidir: mülkiyet adalet ve ahlaksal haktanrılık yasalarını çiğnemeksizin, bir kişi ve bir nesne arasında kişiye o nesnenin özgürce kullanımı ve sahipliği konusunda izin verirken bunları diğer kişilere yasaklayan bir ilişki olarak tanımlanabilir. Öyleyse eğer adalet insan zihni üzerinde doğal ve ilksel bir etkisi olan bir erdemse, mülkiyete de, ister mülk sahibine verdiği nesne üzerinde dilediği gibi işlemde bulunma özgürlüğünü isterse o nesneden sağladığı üstünlükleri göz önünde tutuyor olalım belirli bir nedensellik türü olarak bakılabilir. Adalet kimi felsefecilerin dizgelerine göre doğal değil de yapay bir erdem olarak kabul edilecek olsa bile durum aynıdır. Çünkü o zaman onur, gelenek ve yurttaşlık yasaları doğal bilincin yerini alır ve belli bir derecede aynı sonuçları yaratırlar (s.212-213).

Sahip olma arzusu kişilerde gurur ve kibir yaratır (s.213). Mülkiyet bir haz kaynağıdır: “Kısaca yararlı, güzel ya da şaşırtıcı olan ya da bunlarla ilişkili olan tüm nesnelere, mülkiyet aracılığıyla, bu tutkuyu doğurabilirler. Bu nesnelere bir tek haz

vermede anlaşılır, başka hiçbir şeyde değil. Haz vermek onların tek ortak özelliğidir” (s. 213). Hume, zenginlik arzusunu da yine haz ile açıklar (s.213). Gurur, ün ve kibir ancak başkaları tarafından onaylandığı sürece varlığını sürdürebilen duygulardır (s.217). Garaz, başkasına karşı duyulan nefret ve acı ile ilişkilidir: “Şimdi tıpkı acımanın sevginin sonuçlarını taklit etmesi gibi nefretin sonuçlarını taklit eden ve başkalarından gelen herhangi bir saldırı ya da incitme olmaksızın, onların acı ve mutsuzluklarından bir sevinç duymamıza yol açan garaz tutkusunun açıklamasına geçmeliyiz” (s. 251). Akıl ve duygu ilişkisi konusunda Spinoza ile benzer yaklaşan Hume’a göre duygu aklı önceler (s.251);

İnsanlar duygularında ve görüşlerinde us tarafından yönetilmekten öylesine uzaktırlar ki, nesnelere her zaman asıl değerlerinden çok birbirleri ile karşılaştırarak yargırlar. Zihin bir eksiksizlik derecesini düşündüğü ya da ona alıştığı zaman, onun gerisinde kalan her şey, gerçekte değerli olsa bile, gene de tutkular üzerinde kusurlu ve kötü olanla aynı sonuca sahip olur. Bu ruhun doğuştan bir niteliğidir ve bedenlerimizde her gün deneyimini edindiğimize benzer (s.251).

İnsan muhakemeleri başkalarına yönelik izlenim, kıyaslama ve yaklaşımdan bağımsız değildir (s.253). Spinoza ile aynı önermede bulunan Hume’a göre kıskançlık, mutlaka başkasıyla ilişkilidir. Garaz, acıma duyguları sevgi ve nefret ile ilintili duygulardır (s.257). Başkalarının yaşam alanlarına yönelik değerlendirmeler duyguların etkisi altındadır:

Çıplak ya da terk edilmiş bir arazi her zaman çirkin ve rahatsız edici görünür ve çoğu kez orada yaşayanları küçümsememize yol açar. Bununla birlikte, bu biçimsizlik, daha önce belirtildiği gibi, büyük ölçüde orada yaşayanlarla aramızdaki duygudaşıktan ileri gelir; ama bu yalnızca zayıf bir duygudaşıktır ve rahatsız edici olan dolaysız duyumdan daha öteye ulaşmaz. Bir kentin acılar içindeki görüntüsü bize iyiliksever hisler iletir; çünkü oradaki sefil insanların çıkarlarının öylesine içine gireriz ki, düşmanlıklarını duyumsamanın yanı sıra rahatlık için de dilekte bulunuruz (s.261).

Hume’a göre kişiler arasındaki ayrışma ve farklılık uzaklık yaratmaya iter (2009:264). Önergeleri Spinoza ile tamamen örtüşen Hume’a göre duygu eylemi üretir ve aynı şekilde akıl duygunun emrinde muhakeme yapar; “Tutkunun ve usun kavgasından söz ederken kesin ve felsefi olarak konuşmuyoruzdur. Us tutkuların kölesidir ve yalnızca öyle olması gerekir; hiçbir zaman onlara hizmet etmekten ve boyun eğmekten başka bir görev üstlenemez” (s.277-278). Us, duyguyla mücadele edemez, ancak bir inancın ya da “sayılı”nın yanlışlığı fark edildiği an us tutkuyu yönetebilir (s.279). Hume, toplumsal varlığı, ilişkileri örtük olarak çıkar ile; açık olarak ise sağladıkları haz ve acı ile açıklar (s.330). Dolayısıyla toplumun varlığı ve etkileşim biçimi rasyonel bir muhakemeden öte duyguların yönettiği bir çıkar dengesidir.

Hume'un tezlerinin günümüzdeki bireyi, toplumsal yapıları, ilişkileri ve dolayısıyla kenti anlamaya yardımcı olabileceği ve aynı zamanda öne sürülecek bir planlama yaklaşımının da kuramsal çerçevesini oluşturabileceği öne sürülmektedir. Burada öne sürülen planlama yaklaşımının amacı, toplumsal yapıya müdahale eden bir mühendislik yaklaşımı yerine verili olanın kabulü üzerinden uyumsuzlukları azaltma stratejilerinin geliştirilmesidir. Somutlamak gerekirse, doğası gereği zayıf olan insan türünün zorunlu olarak toplumsal dayanışmayı ve toplumsal yapıları keşfetmesi (ya da inşa etmesi) beraberinde insanın bazı doğal haklarından vaz geçmesi anlamına gelmektedir. Ancak kişi, toplumsal dayanışmanın verdiği kazançlar adına kişisel çıkardan vazgeçmesi ile kişisel çıkarlarına yönelik eylemleri arasında her zaman bir denge oluşturmayabilir ve bu da toplumdaki çatışmanın temel nedenidir. Çatışmayı önlemek için kamu yararı ve hukuk, bir denge mekanizması olarak devreye girer ve kamu yararı kişinin tekil çıkarının önüne geçer. Kimi durumda kamu adına sarf edilen çaba (kendisine dolaylı olarak yansiyacak fayda) beklediğinden daha az fayda getirebilir ve bu durumda toplumsal birliklikten kaçınmaya meyleder.

Modern toplumda doğadan iyice uzaklaşmış olan insanın artık tek başına yaşamını sürdürmesi olanaksız olduğuna göre, tercih edeceği yollardan biri toplumsal ödevlerden olabildiğince kaçınarak sadece çıkarına uygun toplumsal bağları sürdürmesidir (Hume). Birey ve toplum arasındaki bu devinim zaman içinde yeni ahlak ve hukuk kurallarının ve toplumsal kurumların evrimini getirmektedir. Bu tez planlama alanına yorumlandığında; modern kent planlaması da bu bağlamda 19. Yüzyılın sanayi toplumunun koşullarında üretilen toplumsal dayanışma, kamusalılık, kamu yararı gibi erdemler üzerine inşa edilmiş bir mekânsal düzen öngörmektedir. Hume'un tezine göre formüle edilirse 21. Yüzyıl toplumu dayanışma, kamusalılık ve kamu yararı gibi erdemlere ve kurallara yeni anlamlar yüklemekte ve bunları farklı bir içeriğe büründürmektedir. Bunun örneklerinden biri farklı sosyal tabakaların mekânsal yakınlığının (proximity) azalmasıdır. Kent, farklı tabakaların bir arada yaşayabildiği, etkileşimin olduğu ve gündelik yaşamda karşılaştığı bir heterojen yapı iken günümüzde birbirinden ayrı yaşayan homojen parçalara ayrılmaktadır. Kamusalılık yerine *müştereklik*, yoğunlaşma yerine *seyrelme* gibi ilişki ve biçimler ortaya çıkmaktadır. Bu sorun çeşitli çalışmalarda dile getirilmiştir (Sennett, 2012). Bu sorunlar içinde örneğin "kapalı siteler" in neden olduğu toplumsal ve mekânsal olumsuzluklar pek çok çalışmada dile getirilmiştir. Çalışmaların çoğu kapalı siteleri, bu olumsuzlukları nedeniyle kentin kamusalılığına ve mekânsal düzenine, dengesine, uyumuna zarar veren bir sorun olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde alışveriş, eğitim, sağlık gibi hizmetler toplumsal tabakalara göre ayrılmaktadır. Bu çalışmanın iddiası "kapalı site" olgusunun bir sorun değil, toplumsal yapının bir tezahürü, toplumsal sorunları azaltmanın bir stratejisi olduğu yönündedir.

4. SIMMEL'İN MODERN TOPLUM TEZLERİ

Simmel'in kent toplumuna ve kentli bireye dair kavramsallaştırmasında ilk aşamada “toplum nasıl mümkün” sorusuna yanıt aramaktadır ve buna çeşitli ilişki/etkileşim kategorileri tanımlayarak yanıt arar (1908a). Simmel'e göre toplumda her birey, topluma “bir bütünlük” olarak bakmaz:

Zira toplumsal bağlantı “şeyler”, yani “bireyler” arasında hemen ortaya çıkar. Bir sentez olarak bu bağlantı da salt psikolojik bir şey olarak kalır kuşkusuz. Mekânsal şeylerle ve onların aralarındaki etkileşimle arasında hiçbir paralellik yoktur. Toplumsal bütünlüşme, kendisini oluşturan unsurlar, bireyler dışında bir etkene ihtiyaç duymaz. Bu unsurların her biri, gözlemcinin ruhsal enerjisinin dış doğa karşısında yerine getirdiği işlevi görür: Bu bütünlük de aslında, başkalarıyla birlikte bir bütünlük oluşturmanın bilincinden ibarettir. Bu tabii ki, toplumun her üyesinin böylesi soyut bir bütünlük anlayışının bilincinde olduğu anlamına gelmez. Her üyenin sayısız, özgül ilişki içinde ve başkalarını belirliyor ve onlar tarafından belirleniyor olma hissi ve bilgisi içinde soğrulduğu anlamına gelir. Öte yandan, dışarıdan bir gözlemcinin toplumu oluşturan kişileri ilave bir sentez içine sokmasının gayet mümkün olduğunu da belirtmek gerekir. Sentez bu kişiler mekânsal unsurlarmış gibi ilerleyecektir, ama sadece gözlemcinin kendisine dayalıdır. *Dışarıdan* gözlemlenebilenlerin hangi veçhesinin bir bütünlük olarak kavranacağını belirlemek, sadece gözlemlenebilen şeylerin dolaysız ve kesinlikle nesnel içeriğine değil, ayrıca öznel zihnin kategorilerine ve bilişsel taleplerine de bağlıdır. Gelgelelim toplum, tam tersine, dış gözlemciye ihtiyaç duymayan nesnel birimdir... (1908a:34)

Başkasına dair algının birinci kategorisine göre; kişinin zihnindeki tablo karmaşık önyargılardan oluşur:

Bir insanın kafasında başka bir insana dair, onunla arasındaki kişisel temas yoluyla kurduğu tablo belli çarpıtmalara dayalıdır. Bunlar tecrübe eksikliğinden, bakış açısı kusurundan ya da sempatiye veya antipatiye dayalı önyargılardan kaynaklanan basit hatalar değildir. Algılanan fiili nesnenin niteliğindeki temel değişikliklerdir ve iki tipleri vardır. Başka birini bir ölçüde genelleştirerek görürüz. Bunun nedeni belki de kendimizinkinden farklı bir bireyselliği kendi kendimize tam manasıyla temsil edemememizdir (1907:35).

Simmel'e göre “bir başkasının bireyselliğini tamamıyla bilemeyiz” (1908a:36).

Başkasına karşı algıda ikinci kategorisine göre; “bireyin kendine ve başkalarına baktığı ve hepsini ampirik topluma dönüştüren bir kategori daha vardır. Bu kategori şu önermeyle ifade edilebilir belki: Bir grubun her unsuru toplumsal bir parça

olmanın yanı sıra başka bir şeydir de” (Simmel, 1907:38)...Aslında, toplumsal bireyler bu iki uç arasında hareket ederler (Simmel, 1908a:38).

Başkalarına yönelik algıyı belirleyen üçüncü kategori ise toplumun eşitsiz unsurlardan oluşmasıdır. İnsan doğaları arasındaki fark nedeniyle eşitlik mümkün olmadığından, siyasal anlamda eşitlik ile amaçlanan insanlar, işlevler ve konumlar arasındaki eşdeğerliktir (Simmel, 1908a:43).

Toplum nedir, sorusu son dönemde tekrar sorulur olduğuna göre yapısal bir değişim söz konusudur ve yerleşik tanımlamaları yetersiz bırakan bir durumun varlığına işaret etmektedir.

Tekrar Simmel’in dönemine dönerek bu soru sorulduğunda bugün bu soruya verilecek yanıtlara ışık tutabilir. Toplum, **zorunlu** bir birlikteliktir (s.45). Bunun nedenini toplumu oluşturan varlıkların toplumsal kendilikler yerine bireysel kendilikler olarak kalmasına bağlar (1908a:42).

Bireyin toplumsal varoluşunun a priori’si, hayatı ile etrafındaki toplum arasındaki temel bağıntılılık, kişisel hayatı tarafından belirlendiği haliyle özgül karakterinin bütünü hayati için gördüğü bütünleştirici işlev, onun için taşıdığı zorunluluktur. Bu a priori’yi gerçekleştirmediği ya da toplumda gerçekleşmiş halde bulmadığı sürece, birey toplumlaşmaz ve toplum tanımında içeren kusursuz etkileşimler sistemi olmaz (1908a:45).

Dolayısıyla toplum bir etkileşimdir. “Birkaç bireyin etkileşime girdiği yerde toplum vardır. Bu etkileşim daima belli saiklerle ya da belli amaçlar gözetilerek gerçekleşir” (1907:47).

Toplumlaşma, bireylerin bir arada birlik oluşturdukları ve içerisinde çıkarlarını gerçekleştirdikleri (sayısız farklı yoldan gerçekleştirilen) biçimdir. Ve bireyler bu tür birlikleri — şehvani ya da idealistçe, geçici ya da kalıcı, bilinçli ya da bilinçsiz, nedensel ya da teleolojik — çıkarları üzerinde oluştururlar (1907:47-48).

Simmel’e göre toplum bir çıkarlar, amaçlar ya da güdüler birliğidir ve bu çıkarlar geçerli ve ortak olduğu sürece toplumlaşma gerçekleşir, kaybolduğu anda anlamını yitirir (1907:48). Toplum, mekânda bir arada olmak değildir.

Bir insan topluluğu (collection), bu insanların her biri nesnel olarak belirlenen ya da onları öznel olarak teşvik eden bir yaşam içeriğine sahip oldukları için gelmez bir toplum haline. Ancak bu içeriklerin hayatiyeti karşılıklı etki biçimine bürününce; ancak bir birey bir başkası üzerinde dolaylı ya da dolaysız bir etki yarattığında toplum haline gelir, salt bir mekanda toplanmaktan ya da zaman içinde birbirini izlemekten ibaret olan şey ancak o zaman topluma dönüşür (1907:48).

Toplum, ancak ve ancak etkileşimlerin varlığı ile içerik ve anlam kazanır, toplumun niteliğini de etkileşimin niteliği belirler;

“Başlı başına” toplum diye bir şey yoktur; yani, bütün bu tikel fenomenlerin ortaya çıkmasının koşulu olma anlamında toplum yoktur. Zira “başlı başına” etkileşim diye bir şey yoktur — sadece belli etkileşim türleri vardır. Bunlar ortaya çıktığı zamandır ki toplum da ortaya çıkar, çünkü bunlar toplumun ne nedeni ne sonucudurlar, kendileri bizatihi toplumdurlar. Her an olağanüstü bir çokluk ve çeşitlilikte etkileşimin yürürlükte olması, genel toplum kavramına görünüşte özerk bir tarihsel gerçeklik vermiştir. Toplum kavramındaki ve bildik türden genel sosyoloji çalışmalarındaki o tuhaf muğlaklık ve belirsizliğin nedeni, bir soyutlamadan ibaret olan bir şeye böyle gerçekmiş gibi muamele edilmesidir belki de (1907:50).

Simmel, toplumsallaşmayı, toplumu etkileşim biçimleri üzerinden açıklar; ancak bunlar var olduğu sürece toplumsallaşmadan bahsedilebilir. Bunlar, mübadele, antagonizma, paylaşım, uzlaşım şeklinde olabilmektedir. Toplumsallaşmanın önemli araç ve nedenlerinden biri *mübadele*dir. Ancak Simmel, çatışmayı da bir o kadar önemli bir etkileşim biçimi olarak görür. Karşılaşmanın olmadığı, korkunun insanları mekânsal olarak uzaklaştırdığı bir kentte çatışma şeklindeki etkileşim olasılığı, toplumsallaşma olanağı da düşüktür.

İnsanlar arasındaki her türlü etkileşim bir toplumsallaşma ise, çatışma — ne de olsa mevcut en canlı etkileşim biçimlerinden biridir ve üstelik, bir birey tarafından tek başına sürdürülmesi imkansızdır — kesinlikle bir toplumsallaşma olarak görülmelidir. Gerçekten de ayrıştırıcı etkenler — nefret, haset, muhtaçlık, arzu — çatışma nedenleridir; çatışma onlar yüzünden patlak verir. Nitekim çatışmanın amacı muhtelif ikicilikleri çözmektir; bir tür birliğe ulaşma yoludur, hatta bu yol çatışan taraflardan birinin yok edilmesinden bile geçebilir (1908b:87).

Simmel’e göre diğer etkileşim biçimlerinden biri de *antagonizma*dır. Antagonizma her ne olursa olsun, sonunda olumlu etkileşimlere evrilebilecek potansiyel barındırır (1908b:92). Kent içinde kümeler halinde yaşama eğilimindeki grupların korku nedeniyle diğerlerinden uzaklaşma eğilimleri aynı zamanda toplumsallaşmaya yönelik bir korku belirtisidir. Biçimi her ne olursa olsun kişiler arasında cereyan eden ve çeşitli duygu formlarında görünür olan etkileşimler toplamı bir toplumsallık göstergesidir.

Bu tiksinti olmasaydı, herkesi her gün sayısız başka insanla temasa geçiren modern şehir hayatının ne şekle bürünebileceğim hayal bile edemedik. Şehirdeki etkileşimin bütün iç örgütlenmesi, hem en kısa süreli hem de en kalıcı türden sempati, kayıtsızlık ve tiksintilerden oluşan son derece karmaşık bir hiyerarşiye dayalıdır. Bu kompleks içinde kayıtsızlığın alanı nispeten

sınırlıdır. Psikolojik faaliyetlerimiz başka bir insandan gelen ve belli bir his taşıyan hemen her izlenime cevap verir. Bu hissin bilinçaltı, geçici, değişken tabiatı onu kayıtsızlığa indirgermiş gibi görünse de bu sadece görünüşte böyledir. Aslında, sayısız çelişik uyarımın muğlaklığı bize nasıl dayanılmaz gelecekse, bu tür bir kayıtsızlık da bize o denli gayritabii gelecektir. Şehrin bu iki tipik tehlikesine karşı da antipati korur bizi; antipati somut antagonizmanın hazırlık safhasıdır ve onlarsız şehirli bir hayat süremeyeceğimiz mesafeleri ve tiksintileri o yaratır. Antipatinin kapsamı ve bileşimi, ortaya çıkış ve ortadan kayboluş ritmi, antipatiyi tatmin eden biçimler, düz anlamda daha birleştirici nitelikteki unsurlarla birlikte, indirgenmez bütünselliği içinde metropolitan yaşam biçimini yaratır; bu yaşam biçiminde ilk bakışta ayrışma gibi görünen şey, aslında onun temel birleşme biçimlerinden biridir(1908b:92).

Antagonizma ancak asgari uzlaşmaya varabildiği sürece bir toplumlaşmaya olanak verebilir. Bunun için kent yaşamında antagonizmanın verdiği acıya sabırla katlanılması gerekir. Çoğu kez istemli olmayan bu sabır bir zorunluluktur. Bu zorunluluk mübadele, bir arada yaşamaktan sağlanan faydanın varlığı ve seçeneksizlikten kaynaklanır.

Simmel'e göre diğer bir toplumlaşma kategorisi ise *sosyalliktir* (1910:134). “Keza bir insanın kendi içinde yaşadığı ve onu dışarı, diğer insanlara doğru iten itki ve çıkarlar da bütün topluluk biçimlerini meydana getirir ve bu biçimler sayesinde ayrı ayrı bireylerin toplamından ibaret olan şey bir “toplum”a dönüşür” (1910:134). Sosyallik eşitlik olduğu sürece gerçekleşir;

Eğer bir-araya-gelme etkileşim demekse, en saf ve en stilize haliyle eşitler arasındayken ortaya çıkar, tıpkı simetri ve dengenin, görsel unsurlardan yapılan sanatsal stilizasyonlarda en öne çıkan formlar olması gibi. Sosyallik bir-araya-gelmenin soyutlanmış hali —sanat ya da oyun karakterinde bir soyutlamadır bu da— olduğu için en saf, en saydam, en bağlayıcı türden etkileşimi, yani eşitler arasındaki etkileşimi gerektirir. Doğası gereği, sosyallik anlamında eşit olabilmek için ve herkesin sosyallik değerlerini ancak ve ancak onunla etkileşim içindeki diğer herkesin de edinebileceği şekilde edinebilmesi için, sahip oldukları nesnel içeriğin önemli bir kısmından vazgeçen ve hem dışsal hem de içsel önemleri bakımından bunu sağlayabilecek kadar değişmiş olan varlıklar olabileceğini varsaymalıdır. Kişinin herkes eşitmiş gibi, Özellikle kendisi de herkese değer veriyormuş gibi “davrandığı” bir oyundur bu (Simmel, 1910:140).

Sosyallik çabası da temelinde çıkara dayalıdır ve bir gölgedir (Simmel, 1910:143). İnsanların ayrışma eğilimlerinden biride ihtiyatlılıktır; Bu ihtiyatlılık yüzünden yıllardır komşumuz olan insanları bile görünce tanımayız genellikle. Bizi kasaba-

lıların gözüne soğuk ve kalpsiz gösteren şey de bu ihtiyatlılıktır (Simmel, 1903:322). İhtiyat ise kapalı bir çevrede yaşama isteği olarak açığa çıkmaktadır;

Bu ihtiyatlılık bireye başka hiçbir koşulda benzeri olmayan bir türde ve miktarda kişisel özgürlük bahşeder. Metropol toplumsal hayatın büyük gelişme eğilimlerinden birine döner; neredeyse evrensel bir formülün bulunabileceği az sayıdaki eğilimden biridir bu. Gerek tarihteki gerek günümüzdeki toplumsal yapılarda bulunan ilk toplumsal oluşum safhası şudur: komşu, yabancı ya da bir şekilde hasım durumundaki çevrelere karşı sıkı sıkıya kapalı nispeten küçük çevre. Gelgelelim, bu çevre kendi içinde sıkı bir bağdaşıklığa sahiptir ve tek tek üyelerine kendi benzersiz niteliklerini geliştirme ve özgür, kendi kendinden sorumlu hareketlerde bulunma konusunda dar bir alan bırakır. Siyasi gruplarla akrabalık grupları, partiler ve dini cemaatler bu şekilde başlamışlardır (Simmel, 1903:323).

Günümüzde bu ihtiyat korkuya dönüşmüştür (Furedi, 2014). Korku ise toplumdan yalıtılmış bir yaşam arayışına yönlendirmektedir. Furedi, günümüzdeki güvensizliğin yoğun bir risk bilincine yol açmasının nedenini, toplum-birey ilişkilerindeki değişime bağlamaktadır. Batı toplumlarında görülen önlenemez bireyselleşme, emek piyasasında işlerin güvensiz hale gelmesi, devletin toplumsal hizmetlerden elini çekmesi, emeklilik sonrası gelir belirsizliği, yalnız yaşamının artması ile korku kültürü arasında ilişki olduğunu belirtmektedir (2014: 109-110).

Bireyi toplumdaki diğer insanlara bağlayan kurumların nispeten zayıf oluşu yalıtılmışlık halini daha da yoğunlaştırıyor. Bireyselleşen kişi kendisini daha da korumasız hissediyor. Artık birçok insan fiilen yapayalnız. Bu tür toplumsal yalıtılmışlık güvensizlik duygusunu şiddetlendiriyor. Toplumun karakteristik saplantılarının –sağlık ve güvenlik gibi- birçoğu bu tür toplumsal yalıtılmışlığın ürünüdür (2014: 19 ve 110).

Furedi, ailenin değişimi, kurumların değişimi, birçok sorumluluğun kişiye verilmesi, buna karşın bireyselliğin artması, dayanışma ağlarının zayıflaması, gelecek güvencesinin olmaması, belirsizliğin artması gibi sorunlar nedeniyle geçmişte sıradan karşılanan birçok faaliyetin artık “tehlikeli” olarak adlandırıldığını belirtmektedir (2014:111).

Hiçbir şeyin kesin olmadığı bir varoluş tarzının güvensizlik doğuracağı gayet açıktır. Fakat bu tür bir güvensizlik her zaman, otomatik olarak bir risk bilincine dönüşmez. Bu dönüşümü gerçekleştiren etken, insanlıkla ilgili hayallerin yıkılmasıdır. Bireyselleşme süreciyle toplumsal karamsarlık hali örtüşünce, toplum yaşamına katılmanın önemini küçümseyen bir kinizm ortaya çıkar. İnsanoğlunun sorun çözme becerisine karşı duyulan bu güvensizlik kişinin savunmasızlık duygusunu daha da artırır. Dolayısıyla,

toplumdaki panik eğilimini besleyen şey, güvensizlik hissinin ve insanın çözümlerinin tükendiğı duygusunun çakışmasıdır (Furedi, 2014: 113).

Furedi'ye göre kişilerdeki korku ve güvensizlik duygusu kent mekanında "komşusuz mahalleler" üretmektedir.

Yabancılar ve riskler karşısında duyulan korku, güvenin azalmasıyla doğru orantılıdır İnsan ilişkilerinde, aynı mahalle ya da semtte yaşayan insanlar arası ilişkilerde bile, doğru davranışın ne olduğu giderek belirsizleşir. Bu durumda kişi sürekli olarak şu soruyu sorar: "karşımdakinden ne bekleliyorum?" Amerikalı bir sosyal bilimci, bu durumu anlatmak için oldukça doğru biçimde, "komşusuz mahalleler" kavramını üretti. Bu ifade, yan yana yaşayan ve mekânsal olarak birbirine yakın olan, ancak bunun dışında birbirinden yalıtılmış halde bulunan kişileri tarif ediyor (Furedi, 2014: 181).

Furedi'ye göre korku esasen gerçeklikten öte çoğı kez bir algı ve kanıya dayanır;

Yeni bir toplumsal ağ oluşturulmadan yaşanan bireyselleşme ancak güvensizlik doğurur. En başta insan ilişkileri değışime uğrar. Geçmişte arkadaş ve müttefik olarak görülen komşu ve meslektaşlar, giderek birer rakip ve potansiyel tehdit olarak algılanır. Oysa gerçekte insanların arasında bir savaş yok. Suç vakaları, komşu kavgaları ve işyerindeki sataşmalar büyük ölçüde abartılıdır. Ancak ortak çaba ve yaşam duygusu bir kere yitirilince, her şey farklı bir gözle görülür. Diğer insanlar arkadaş değil yabancıdır artık. (Furedi, 2014:198-9).

Simmel'e göre başkalarına yönelik korku, güvensizlik ve öznel tinin yitimi korkusu, tek başnalık (solitude), izolasyon (isolation), yalnızlık (loneliness) eğilimlerini arttırmaktadır (2012: 226). Metropolün doğasında ise iç hayatının dalga dalga genişleyip çok uzak ulusal ya da uluslararası alanlara taşması bulunur (Simmel, 2009: 325). Simmel, burada mekan aşan ilişkileri ima etmektedir. Günümüzde internet bunun en önemli araçlarından biridir ve içinde yaşadığımız fiziksel mekandaki ilişkilerin yerini uzak mekânlardaki kişilerle olan ilişkiler almaktadır. Nesnel kültür, eşitsizlik ve nesnel tinin hakimiyeti nedeniyle bireyler arasında telafi edilemez bir ayrışma ortaya çıkmıştır ve biraradalık duygusunu koruyabilecek öznel tinin yitirilmesidir.

Her halükarda, birey nesnel kültürün aşırı büyümesiyle başa çıkmakta git-tikçe zorlanır. Birey ihmal edilebilir bir niceliğe indirgenir, ama bu bilincinden çok pratiğinde ve bu pratikten kaynaklanan muğlak duygularının bütününde yaşanan bir indirgemedir belki de. Birey, elinden her türlü ilerlemeyi, maneviyat ve değeri söküüp alan ve bunları öznel formlarından çıkarıp salt nesnel bir hayat formuna dönüştüren muazzam bir şeyler ve güçleri organizasyonu içindeki bir dişliden ibaret hale gelmiştir (Simmel, 2009:327).

Sennett, de benzer şekilde kentlerin tinsel yitimine değinir; “kentlerde inşa ettiğimiz şeyler kişiliksiz, nötralize edici, sosyal kontakt olasılığını ortadan kaldıran yerlerdir: Dökme camla kaplı dış duvarlar, yoksul semtleri kentin geri kalan kısmından ayıran anayollar, koğuş tarzı siteler” (2012:13). Bu tinsel yitim Simmel’in öznel tin yitimi sorununa denk gelir.

Nesnel kültürün aşın büyümesi yüzünden bireysel kültürün küçülmesi, Nietzsche başta olmak üzere en uç bireyciliği vazedenden metropole duyduktan buruk nefretin nedenlerinden biridir. Ama bu bireycilik vaizlerinin metropolde bu kadar tutkuyla sevimlerinin, metropol insanının onları kendi karşılanmamış özlemlerini ifade eden birer peygamber ve kurtarıcı gibi görmelerinin nedeni de budur (Simmel, 2009:327).

Metropol bireysellik ve özgürlük mekanıdır. Günümüzde “kamusallık” iddiası da 19. Yüzyıla ait referanslarla tanımlanmış bir romantizmi çağrıştırmaktadır (Simmel, 2009: 328).

5. SONUÇ: Ayrışmakta olan kentin mekanını tasarlamak

Bu çalışmada, sosyal ve fiziksel olarak ayrışan kentlerde kamusal hangi göstergeler ile tanımlanabilir, ayrışan kentsel toplumda hangi ortak paydalar üzerinden bir toplumsallık ve kamusal geliştirilebilir ve kamusal fayda hangi ilkeler üzerinden savunulabilir soruları yöneltmiştir.

Planlama yazınında kentsel yayılmanın ve bunun toplumsal sonuçlarından biri olan ayrışmanın en önemli kaynaklarından birinin otomobil olduğu yaygın bir görüştür. Amerikan kentleri başta olmak üzere dünyanın pek çok kenti otomobilin yaygınlaşmasıyla kentsel saçaklanma deneyimi yaşamış, sonrasında bunun kamusal maliyetlerini artırması nedeniyle eleştiri konusu olmuştur. Hume ve Simmel’in tezlerine göre yorumlanırsa otomobil ayrışmanın nedeni değil aracıdır; ayrışma ve kaçınma eğilimindeki bireylerin aracı olmaktadır. Otomobil yönelimli kentsel planlama ise bu kaçınmayı teşvik etmektedir. Buna karşı çeşitli tutumlar alınabilir; yoğunluk, bütünlük ve çeşitli etkileşim kategorilerine olanak veren kentsel planlama, ya da ayrışma eğilimlerini destekleyen kentsel planlama. Günümüzde saçaklanmayı engellemeye yönelik pek çok seçenek (kompakt kent, yoğun kent, karma kullanım, toplu taşıma eksenli gelişme, yürünebilir kent) uygulanmaya çalışılmaktadır. Otomobil sahipliği düşük olan, buna karşın gelişmekte olan ülkelerde ise kentsel saçaklanma sorunu yakın zamanda yaşanmaktadır. Kişi başına gelirin artmasına paralel olarak kentte zorunlu bir arada yaşamının verdiği acıya daha fazla katlanmama isteği kendisini en fazla kent dışında inşa edilen yeni konut siteleri reklamlarında dile getirilmektedir. Bu acı, trafik, gürültü, yoğunluk, mekân kalitesizliği, hizmet yetersizliği gibi çeşitli sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de dünyadaki diğer örneklere benzer bir kentsel saçaklanma eğilimi gözlenmektedir. 2000-2015 yılları arasında kişi başına gelir yaklaşık dört kat artmıştır, bununla birlikte mal ve hizmet fiyatları da artış göstermekle beraber tüketim miktarı hızlı bir artış göstermiştir. Kişilerin harcamaları incelendiğinde ulaşımaya ayrılan bütçenin %8 den %17 ye ulaştığı görülmektedir (TÜİK, Hanehalkı Harcamaları, 2000-2015). Bu durum maliyeti ne olursa olsun kentsel yoğunluktan, kentsel yaşamın olağan durumları etkileşimlerden (antagonizma ile işbirliği arasındaki iki uç durum arasında çeşitli biçimlerden) kaçınma ve uzaklaşma eğilimini açıklamaktadır. Seçeneklerin ki bunları sağlayan arzın (arsa veya konut)çeşitlendiği koşullarda kentsel ilişkilerden kaçınma eğilimi de sürecektir. Planlama alanının kamu yararı, kentsellik, kamusalılık gibi ilkeler etrafında seçenekleri kısıtlama yönündeki girişimleri de etkisiz kalmaktadır. Diğer yandan bu ilkeler Hume’un kuramı esas alındığında kişilerin acıdan kaçınma arzusu karşısında anlamını ve geçerliliğini yitirmekte, ya da anlam değişimine uğramaktadır.

Planlamanın amacı toplumsal yapının ne şekilde olması gerektiğine yönelik mühendislik olmayıp, toplumsal yapıların ilişkilerin karşılığı olan mekânsal düzenlemeler yapmaktır. Bu yaklaşım, planlamanın serbest piyasanın her türlü talebinin karşılması, kuralsızlıkları ve eşitsizlikleri olduğu gibi kabul etmesi anlamına gelmez. Ancak, planlamanın topluma biçim vermek ve toplumun nasıl yaşayacağına dair karar vermek gibi bir yetkisi ve kapasitesi de bulunmamaktadır. Öyleyse toplumda bir arada yaşama, biçim, yapı, kural ve değerlerinin değiştığı koşullarda planlama nasıl bir kamusalılık tanımı üzerinden mekân üretebilir, ayrıışmakta olan kente karşı nasıl bir tutum alabilir sorusuna yanıt aramak verimli bir düşünsel egzersiz olabilir. Şüphesiz bu soru, yanıtlanması zor bir sorudur, ancak ayrıışmakta olan bir kentte müşterek (common), hatta mümkünse kamusal (public) mekan üretimi için bir katkı sağlayacaktır. Çalışmanın üçüncü aşamasında bu soru yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Temelleri 19. Yüzyılın sanayi kenti ve 20. Yüzyılın sosyal devlet modeline dayanan kentsel planlama yaklaşımı ve araçları, günümüzde *düzenlenmemiş serbest piyasanın ve dengesiz bir gelir dağılımının* olduğu koşullarda bu yapısal sosyal sorunu aşma olanağı görünmemektedir. Kentlerin yakın zamandaki parçalı yapılanması Avrupa ve Amerikan kentlerinde modernleşme sürecinde yaşanan planlama ve kentsel gelişmeden farklı amaca dayanmaktadır ve farklı bir içeriğe sahiptir. Bu dönemlerde, kentlerdeki yetersiz altyapı, nüfus yoğunluğu nedeniyle kent dışında yeni yerleşmeler üretme, kentin fiziksel dönüşümü, büyük ölçekli ulaşım ve altyapı yatırımı, arazi kullanımlarının ayrııştırılması çabaları temelde sağlık koşullarının iyileştirilmesi, kamu kaynaklarının verimli kullanılması ve emeğin kendini yeniden üretmesine olanak sağlanması gibi amaçlara dayanmaktaydı. Günümüzde ise toplumsal kesimler arasında gelir ve yaşam biçimleri açısından önemli bir farklılaşma bulunmaktadır ve göstergelerden

anlaşıldığı kadarıyla insanlar birlikte yaşamak istememektedir; kentler uyumlu ve dengeli bir bütün oluşturmaktan uzak bir biçim almaktadır. Bu biçimin neden olduğu sorunlar planlama yazınında pek çok çalışmaya konu edilmekle beraber sorun, kentsel altyapı maliyetlerinin artması, verimliliğin azalması, sürdürülebilirliğe uygun olmaması gibi rasyonel bir yaklaşımla irdelenmiştir. Örneğin kentin saçaklanması, düşük yoğunluklu gelişme, kentin kırsal alanlara yayılarak doğal alanları yok etmesi temelde ekonomik ve çevresel sorunlara işaret etmektedir. Bu sorunlar yadsınamaz. Verimlilik, sürdürülebilirlik ve çevre duyarlılığı adına *derişik (compact) kent, düzenli ve denetlenmiş kent* gibi model ve çabaların kentsel ekonomiye ve mekan niteliğine olumlu etkileri olabileceği kabul edilmekle beraber, bu çalışma farklı bir soruna işaret etmektedir: toplumu oluşturan bireyler ya da katmanların önemli bir bölümü bir arada yaşamak istememektedir ve *verimlilik, düzenlilik, yeterlilik* adına insanların aynı mekânları hatta aynı kenti paylaşmak zorunda bırakılması bu sosyal sorunu (uyuşmazlığı) arttırmaktadır. Nüfusun kayda değer bir bölümü, olanakları çerçevesinde kenti terk etme, ya da izole edilmiş kent parçalarında yaşama eğilimindedir. Bu durum, üstesinden gelinmesi zor bir sorundur ve sorunun toplum mühendisliğiyle çözülmesi hem olanaklı hem de demokratik değildir.

Bu sorunun aşılması için günümüzde toplumları oluşturan hangi referanslar geçerlidir ve aşgari kamusal dereceleri hangi değerler üzerine inşa edilebilir sorusu temelde sosyal bilimlerin sorunu olduğundan bu amaçla Hume'un tezlerinden yararlanılmıştır. Bu tezler dayanak alındığında kent planlamanın toplum mühendisliğinden sıyrılarak mekâna biçim verebilme ve geçerli toplumsal referanslara uyumlu bir mekân üretimini nasıl başarabileceği tartışılmaktadır. Şüphesiz yazında Hume'a sayısız eleştiri yöneltilmiştir ve yanıtız kalan pek çok soru bulunmaktadır ve bu eleştiriler çoğunlukla bilim felsefesine yönelik olup çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu çalışmada, Hume'un insanın eylemleri, toplumsal yapılar ve erdemlere ilişkin tezleri referans alınarak planlamanın *rasyonel birey, rasyonel toplum* ve *kamu yararı* temelli kabullerinin yerine günümüzdeki toplumsal durumun verili kabul edildiği bir planlama çerçevesi önerilmektedir.

Planlama faaliyeti kabaca *kenti anlama* ve *müdahale etme (biçim verme)* olmak üzere iki aşamalı bir süreç olarak kabul edildiğinde her iki aşama da Hume'un *bireyin kendini toplumda konumlandırma* ve *eylemlerine ilişkin çıkar, fayda, genel iyilik, ortaklık, genel fayda kavramları* üzerinden yeniden tanımlanabilir. Birincisi kentsel sorunun tanımını nasıl bir insan ve toplum modeli kabul edildiğine göre değişir. Dolayısıyla genel, evrensel ve objektif bir *verimlilik, yeterlilik* ve *kamu yararı* tanımı üzerinden kentsel sorun tespit etmek anlamını yitirmektedir. Toplumun kurulu düzeni içinde rıza gösterilmiş (eşitsiz de olsa) bir denge söz konusudur. Bu denge yine kişilerin toplumdan beklentilerini, doğrudan ve dolaylı çıkarlarını nasıl tanımladıklarına göre değişebilir. Toplumsal denge evrensel, nesnel, rasyonel bir

değişmezlik üzerine kurulu değildir. Planlama genel ve evrensel ilkeler ya da erdemler üzerine varlık ve etki gösteremez, bunun yerine varsa üzerinde uzlaşılabilen toplumsal ortaklıklar (commonness) ve *açığa çıkarılmış ortak çıkarlar* (ya da faydalar) üzerine inşa edilebilir. Bu yaklaşım temelde *soyut bir kamusal fayda yerine somut ortak faydalar* ve toplumda *gönüllü bir arada yaşama* denklemlerine dayanmaktadır.

Kentsel planlamanın yaslandığı bazı temel doğruların zaman içinde değişmesi olağandır. Belirli bir dönemin ihtiyaçlarına göre geliştirilen ilkeler, esaslar, doğrular, kabuller ve standartları zaman içinde toplumsal değişmeye rağmen korunursa bu kez çelişkiler ve uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin on dokuzuncu yüzyılın sağlıklı koşullarını iyileştirme üzere geliştirilmiş mekan düzenleme ilkeleri ve standartlarının yirmi birinci yüzyıl koşullarına esas alınması uyumsuzluklar ve yetersizlikler yaratacaktır, çünkü temel ihtiyaçlar ve beklentiler değişmiştir. Yakın dönemde planlama ve kentsel tasarımın temel dayanaklarından biri olan sosyal yapı, sermaye ölçeği ve teknolojik olanaklar hızla değişmektedir ve 1960 lı yılların kent mekanından çok farklı bir mekan talep edilmektedir. Kentsel planlama ve mekan tasarımı etkisini sadece arazi kullanımı ve yol sistemi düzenleme, yapı düzenine birtakım kısıtlamalar getirmek ile koruyamaz. 1960lı yılların küçük apartmanını üretmek üzere geliştirilen mekan denetleme araçları günümüzde etkisiz ve anlamsız kalmaktadır. Mekan denetimi, “yapılaşmaya birtakım sınırlamalar getirmenin” (yapı nizamı, çekme mesafesi, TAKS, KAKS, yükseklik) ötesinde mekan tasarlamaktır. Mekan tasarımı sosyal yapıdaki değişime rağmen olanaklıdır. Apartman mahallesinden kapalı sitelere, kırsal alanlara yayılmakta olan bahçeli evlere kadar eş görülmemiş bir çeşitlenme ve ayrışma, aynı zamanda mekansal genişleme yaşanmaktadır. Bu değişimler içinde planlama, “kısıtlama”, “engelleme” araçları ile etkili olamamaktadır ki toplumsal yapı ve dengeler buna olanak vermemektedir. Bu durumda bir seçenek olarak bu ayrışma, yayılma ve çeşitlenme içinde mekan nasıl denetlenebilir ve kentsel mekan nasıl üretilebilir sorusuna yanıt aranması önerilmektedir. Örneğin kapalı site yapılaşması eski araçları (çekme mesafesi, yapı düzeni) gibi kısıtlamaları anlamsızlaştırmaktadır. Bu koşullar altında yarı kamusal ya da kamusal mekan nasıl üretilebilir sorusu kısıtlama araçları ile değil tasarım olanaklarının zorlanması gerektirmektedir.

Bu halde planlama kuram ve uygulama alanının önünde üzerinde durulması gereken önemli bir sorun durmaktadır; kentsel planlama bu ayrışma ve yayılmayı nasıl öngörebilir ve “yığılmanın” mekânını nasıl denetleyebilir? Meslek alanı çoğunlukla bu eğilimin neden olduğu sonuçlara ve buradan hareketle bu taleplerin durdurulması ve engellenmesine yönelik düşünceler üretmektedir. Bu değerli bir çabadır, ancak etkili olma kapasitesi sınırlıdır. Tekeli, plancıyı zamanın değişen koşullarına direnmeye çalışan, ancak koşulların uygulamayı belirlediği koşullarda bu değişimi etik bir sorun olarak dile getiren bir aktör olarak tanımlamaktadır (

2016:188-9). Planlama yazınında geleneksel planlamaya da yeni planlama yaklaşımları üzerine de pek çok eleştiri yöneltilmektedir. Bu çalışmanın konusu bunlar değildir. Ancak planlamanın bireye ve topluma yönelik bakışı ile günümüzün birey toplumundaki değişimi, ya da bunların neden olduğu değişimi kavrayamaması nedeniyle ortaya çıkan mekânsal sorunları ve bu sorunlara neden olan mekanizmaları planlama etiği kapsamında değerlendirmesi yapısal bir değişime işaret etmektedir ve planlamanın bu değişimi kabullenemediği anlamına gelmektedir.

Planlama yazınına planlama etiği kapsamında sayısız çalışma kazandırılmıştır. Meslek etiği ayrı tutulursa piyasa-planlama ilişkisi, piyasanın kentsel mekâna müdahalesi, toplumsal değişimin mekânsal yansımaları, planlamanın etkisiz kalması gibi sorunlar da planlama etiği kapsamında ele alınmaktadır ki geçerlidir. Ancak temel sorun planlama meslek ahlakı ve planlama teorisi ile *planlama teolojisi* ayrımının yapılmamasıdır. Mesleğin dünyada uygulama ilkelerini, dünyada planlamanın farklı yaklaşım, yöntem ve tekniklerini savunmak ile her çağın kendi içinde geçerli normları ve doğruları (truth) ayrımının yapılması gerekir. 19. Yüzyıl koşullarının toplumsal yapısı ve ilişkileri ve ihtiyaçları, teknolojisi ve ekonomik olanaklarına göre üretilen kentsel mekan dokusu, tasarım ilkeleri, planlama yaklaşımı ile günümüz birey, toplumu, teknolojisi ve koşullarına uygun ilke, yaklaşım ve mekanlar üretmek olanaklı değildir. ve bu değişimi kabullenerek çözümler geliştirmek de ahlaki bir sorumluluktur. Buna karşın geçmişin referanslarını evrensel ahlaki normlar olarak kabul ederek bugüne dair bu normlarda ısrar etmek olsa olsa teolojik bir düşünce olarak tanımlanabilir. Diğer yandan toplumsal sorumluluğu göz ardı ederek belirli kesimlerin çıkarına hizmet eden bir planlama ahlakı eleştiriden kaçmamalıdır. Planlama ve tasarımın bazı yaklaşım ve modellerinin zaman ve mekândan bağımsız geçerliliği iddiası deontolojik bir iddiadır, meta-etik bir iddiadır. Planlamanın herhangi bir toplumsal kaygı gütmemesi gerektiği iddiası bir etik önermedir ve aynı zamanda planlamanın reddi anlamına da gelebilir. Bu başlı başına bir çelişki ve sorundur. Planlamanın alışlagelen ve kuramda model olarak sunulmuş mekân üretme biçimine aykırı her mekân üretme biçimi de bir etik sorun olarak algılandığı zaman bu sorun ahlak felsefesinin ve teolojinin inceleme alanına girer. Diğer yandan toplumsal gerçekliklerin reddi ve mekânın yüceltilmesi (planlama teolojisi) de ahlak felsefesinin incelemesi gereken bir sorundur.

Kaynaklar

- Akseki, H., & Meşhur, M. Ç. (2013). Kentsel Yayılma Sonucu Yapılaşmaya Açılan Verimli Tarım Alanları: Konya Kenti Deneyimleri. *Megaron*, 8(3), 165-174.
- Aksel Gürün, B. (2009). *Impact of Shopping Centers on the Fragmentation of the City Center* (Doctoral dissertation, unpublished PhD. thesis, City and Regional Planning Department, METU, Ankara).
- Akyol Altun, T.D. (2008) Yeni Yaşam Tarzları: Kapalı Konut Siteleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 10/3, 73-83.
- Alpaykut, S. S. (2011). İstanbul'da Yeni Konut Biçimi Olarak Kapalı Siteler: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.
- Ataç, E. (2014). Reading Turkish Urbanisation Through Socio-Economic Residential Segregation in 15 Cities, Ph.D. Thesis, Graduate School of Natural and Applied Sciences, METU, Ankara.
- Aydın, S. (2012) Gated Communities and Middle Class in İstanbul, Master Thesis, Institute for Graduate Studies in the Social Sciences, Boğaziçi University, İstanbul.
- Aytar, İ. (2010) İstanbul Genelinde Yeni Gelişen Kapalı Sitelerin Yerleşim Verileri ve Özelliklerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bektaş, B.,(2011), Kapalı Siteler Üzerine Yerel Bir Değerlendirme: Mersin Örneği, *Toplum ve Demokrasi*, 5/11, s. 97-114.
- Bay, E. (2013). Kentleşme Sürecinde Mekansal Ayrıışmanın Konut Üzerinden Değerlendirilmesi: İstanbul Şişli/Bomonti Örneği (Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul).
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological theory*, 7(1), 14-25.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1990). *Reproduction in education, society and culture* (Vol. 4). Sage.
- Burchell, R. W., Shad, N. A., Listokin, D., Phillips, H., Downs, A., Seskin, S., ... & Gall, M. (1998). *The costs of sprawl-revisited* (No. Project H-10 FY'95).
- Caldeira, T. P. (1996). Fortified Enclaves: The New Urban Segregation. *Public Culture*, 8(2), 303-328.
- Caldeira, T.P.R. (2000): *City of Walls. Crime, Segregation and Citizenship in São Paulo*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London.
- Canyürek, Ö. (2014). Kültürel Mekanlar Olarak Alışveriş Merkezleri (Beşiktaş, Bakırköy, Ümraniye ve Bayrampaşa Alışveriş Merkezleri Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- Cihan, M.M. (2015) Sosyal ve Mekansal Ayrışma Kapsamında Konut-Kamusal Mekan İlişkilerinin Ataköy Örneği Üzerinden İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Couch, C., Leontidou, L., & Petschel-Held, G. (2007). Urban sprawl in Europe. *Oxford, UK, Blackwell Publishing Ltd. DOI, 10, 9780470692066.*
- Dünya Bankası, The World Bank GINI Estimate, (2000-2014) (<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2013&locations=TR&start=2001>, erişim tarihi: 16.8.2016)
- Ewing, R. H. (2008). Characteristics, causes, and effects of sprawl: A literature review. In *Urban ecology* (pp. 519-535). Springer US.
- Firman, T. (2004). New town development in Jakarta Metropolitan Region: a perspective of spatial segregation. *Habitat International*, 28(3), 349-368.
- Furedi, F. (2014) *Korku Kültürü*, Barış Yıldırım (çev.) (2. Baskı) (özgün baskı 1998 tarihlidir), İstanbul: Ayrıntı.
- Gordon, I., & Monastiriotis, V. (2006). Urban size, spatial segregation and inequality in educational outcomes. *Urban Studies*, 43(1), 213-236.
- Harvey, R. O., & Clark, W. A. (1965). The nature and economics of urban sprawl. *Land Economics*, 41(1), 1-9.
- Hume, D (1752). *Political Discourses*. A. Kincaid & A. Donaldson.
- Hume D. (2009), *İnsan Doğası Üzerine İnceleme*, (A treatise of human nature. London: John Noon, 1739), (çev. Ergün Baylan), İstanbul: BilgeSu.
- Johnson, M. P. (2001). Environmental impacts of urban sprawl: a survey of the literature and proposed research agenda. *Environment and planning A*, 33(4), 717-735.
- Karakaş, H. (2013) Gated Communities and Sign Value: Logic of Segregation in the Case of Ankara, Master Thesis, The Graduate School of Social Sciences, METU, Ankara.
- Kurtuluş H. (2004) Yeni Kentsel Ayrışmalar, Kapalı Yerleşimler ve Özelleştirilen Kentsel- Kamusal Mekan: İstanbul Örneği, *Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokiyumu*, 8-10 Kasım 2004, ODTÜ, Ankara.
- Legeby, A. (2010). Urban segregation and urban form: From residential segregation to segregation in public space.
- Lieberson, S., & Carter, D. K. (1982). A model for inferring the voluntary and involuntary causes of residential segregation. *Demography*, 19(4), 511-526.
- Low, S. M. (2001). The edge and the center: Gated communities and the discourse of urban fear. *American anthropologist*, 103(1), 45-58.
- Massey, D. S., & Denton, N. A. (1988). The dimensions of residential segregation. *Social forces*, 67(2), 281-315.

Musterd, S. (2006). Segregation, urban space and the resurgent city. *Urban Studies*, 43(8), 1325-1340.

Özgür, F. E. (2006). Sosyal ve Mekansal Ayrıışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği. *Planlama Dergisi*, (4), 79-95.

Sager, T. (2011). Neo-liberal urban planning policies: A literature survey 1990–2010. *Progress in planning*, 76(4), 147-199.

Sennett, R. (2012) *Berber*. (Çev. İlkey Özküralpli), İstanbul: Ayrıntı.

Simmel, G. (1903) “Metropol ve Zihinsel Hayat”.; “Die Grosstadt und das Geistesleben”, *Die Grosstadt. Jahrbuch der Gehe-Stiftung* 9, 1903.; “The Metropolis and Mental Life”, *On Individuality and Social Forms*, s.317-329, *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan, 2009), İstanbul: Metis.

Simmel, G. (1907) “Mübadele”: *Philosophie des Geldes*, 2.basım, Leipzig: Dunker& Humbolt, 1907, s.33-61; “Exchange”, “On Individuality and Social Forms, s.65-86, *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan, 2009), İstanbul: Metis.

Simmel, G. (1908a) “Toplum Nasıl Mümkün Olur?” “Exkurs über das Problem: Wie ist Gssellschaft möglich?”, *Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*, Münih ve Leipzig: Dunker& Humbolt, 1908; “How is Society Possible?”, *On Individuality and Social Forms*, s.33-46, *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan, 2009), İstanbul: Metis.

Simmel, G. (1908b) “Çatışma”: “Der Streit”, *Soziologie*; “Conflict”, *On Individuality and Social Forms*, s.87-108, *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan, 2009), İstanbul: Metis.

Simmel, G. (1910) “Sosyallik”: “Soziologie der Geselligkeit”, *Verhandlugen des I.Deutschen Soziologentages (1910) (1911)*; “Socialibility”, *On Individuality and Social Forms*, s.134-46, *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan, 2009), İstanbul: Metis.

Sennett, R. (1999). *Gözün Vicdanı*, S. Sertabiboğlu ve C. Kurultay (çev). İstanbul: Ayrıntı.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2016), Genel Sağlık İstatistikleri (<http://rapor.saglik.gov.tr/istatistik/rapor/>, erişim tarihi:30.9.2016)

T.C. MEB (2016) Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri, 2015/’16, Örgün Eğitim (http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/18024009_meb_istatistikleri_organ_egitim_2015_2016.pdf, Erişim Tarihi: 30.9.2016).

Tekeli, İ.(2016) *Dünya’da ve Türkiye’de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*, İdeal Kent.

TMMOB Şehir Plancıları Odası (2009), Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyum Bildirgesi, 6-8 Kasım 2009, Antalya.

- Ünsal Gülmez N. (2008) Metropolde Çeşitlenen Hanehalkları ve Konut. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.
- Vaughan, L.,&Arbaci, S. (2011). The challenges of understanding urban segregation. *Built Environment*, 37(2), 128-138.
- Velibeyoğlu, H. (2004). *Development Trends of Single Family Housing Estates in İzmir Metropolitan Fringe Area* (Ph.D.Thesis,, İzmir Institute of Technology, İzmir).
- White, M. J. (1983). The measurement of spatial segregation. *American journal of sociology*, 1008-1018.
- Wong, D. W.,&Shaw, S. L. (2011). Measuring segregation: An activity space approach. *Journal of geographical systems*, 13(2), 127-145.
- Yaran, P. (2009) Reproduction and Differentiation Strategies of Middle Upper-Class Group in Ankara, Master Thesis, Graduate School of Social Sciences, METU, Ankara.
- Yuan, D. Y. (1963). Voluntary segregation: A study of newChinatown. *Phylon* (1960-), 24(3), 255-265.
- Yüceşahin, M. M., & Tuysuz, S. (2011). Ankara kentinde sosyo-mekânsal farklılaşmanın örüntüleri: Ampirik bir analiz. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2), 159-188.

Tasarım Eğitimi Kurgularken Üst Ölçekli Planlama Sorgulamalarıyla Yola Çıkmak: Osmaneli Tasarım Atölyeleri Deneyimi

Yrd. Doç. Dr. Elif Kısar Koramaz

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi,
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Prof. Dr. Aysen Akpınar

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

ÖZET

Bu bildiri, İstanbul Ticaret Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde, 2014 – 2015 eğitim döneminde gerçekleştirilen bir dizi öğrenci çalışmasını konu almaktadır. Bildiriye konu edilen çalışmalar, iç mimarlık ve çevre tasarımı eğitimi müfredatında yer alan dersler kapsamında, farklı ölçek ve konulardaki tasarım problemlerinin çözümüne yönelik, Bilecik İli Osmaneli yerleşimi özelindeki uygulamaları içermektedir. Bu çalışmalar, bir araştırma projesi çatısı altında ve Osmaneli yerleşiminin gelişimine yönelik üst ölçekli planlama yaklaşımı çerçevesinde bir araya gelmekte ve kurulan düşünce sistematiği içerisinde birbirini tamamlamaktadır.

Bildiride aktarılan eğitim deneyimi, tasarım eğitiminin kurgulanmasında farklı ölçekler ve bunlara uygun bakış açılarının eğitim sürecine etkilerini ortaya koymaktadır. Diğer yandan bu süreç içerisinde şehir planlama disiplinine özgü düşünme, araştırma ve çözümlene yaklaşımlarının farklı ölçeklerdeki çalışmalarda yerleşimlerin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmasına yönelik bir çerçeve oluşturabileceğini göstermekte, tasarım ve planlama alanlarındaki disiplinlerarası çalışma yöntemlerinin önemine işaret etmektedir.

Bildiri kapsamında ilk olarak tasarım atölyeleri deneyimine çalışma alanı olarak konu olan Bilecik ili Osmaneli yerleşimi ana özellikleriyle tanımlanmakta, yerleşime yönelik üst ölçekli değerlendirmeler yapılmaktadır. Ardından tasarım atölyeleri deneyimi ve bu deneyimi yönlendiren araştırma projesi açıklanmaktadır. Bildirinin sonuç bölümünde ise tasarım atölyelerine deneyimine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

GİRİŞ

Bu bildiri, İstanbul Ticaret Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde, 2014 – 2015 eğitim döneminde gerçekleştirilen çeşitli ölçeklerdeki ve konulardaki öğrenci çalışmalarını, üst ölçekli planlama yaklaşımıyla ilişkisi çerçevesinde açıklamakta, tasarım eğitiminde tasarım sürecinin farklı ölçekleri kavrayacak bütüncül yaklaşımla ele alınmasının kazanımlarını ve önündeki engelleri tartışmaya açmaktadır.

Bildiriye konu edilen ve tasarım atölyeleri olarak anılan öğrenci çalışmaları, bir geleneksel Anadolu yerleşimi olan Osmaneli ilçesinin doğal ve kültürel değerlerine bağlı olarak gelişimine ilişkin potansiyellerin irdelendiği, İstanbul Ticaret Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen bir araştırma projesinin eğitim bölümünü oluşturmuştur. Bu projenin hazırlanmasında Osmaneli'nin doğal ve kültürel değerlerinin bölgesel gelişme dinamikleri açısından taşıdığı potansiyellerden yola çıkılmış ve bu potansiyellerin yerleşim için sürdürülebilir toplumsal kalkınma hedefine ulaşmadaki rolü tanımlanmıştır.

Araştırma projesi kurgusunda yer verilen öğrenci çalışmaları, eğitim döneminde yer alan çeşitli derslerin uygulamaları kapsamında gerçekleştirilmiştir. Osmaneli tasarım atölyeleri olarak isimlendirebileceğimiz bu projeler, tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme ve iç mekan düzenlemeleri, geleneksel konut dokusunda çağdaş yapı uygulamaları, tarihi kent merkezinde kentsel tasarım uygulamaları gibi farklı ölçeklerdeki farklı tasarım sorunlarının çözülmesini hedeflemiştir.

Bütüncül bakış açısıyla ele alındığında, tasarım atölyelerinde, sürdürülebilir toplumsal kalkınma hedefinin sağlanmasında yerel değerlerin neler olabileceğinin sorgulandığı, bu değerlerin harekete geçirilmesinde mekana ilişkin tasarım önerilerinin rolünün sınındığı söylenebilir. Bu sorgulamaları yönlendiren üst ölçekli bakış açısının oluşmasında ise Bilecik ilini konu alan ve yerleşimlerin yerel potansiyellerinin harekete geçirilmesiyle bölge içerisinde dengeli mekânsal ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasına ilişkin süreçlerin kurgulandığı üst ölçekli planlama deneyimleri yol gösterici olmuştur.

İç Mimarlık eğitimi kapsamında gerçekleştirilen bu deneyim, eğitim sürecinde gerek öğretim elemanları gerekse de öğrencilerce kalkınma süreçleri, bu süreçlerde mekanın ve tasarımın rolü gibi konuları farklı perspektiflerden ele almasını sağlamıştır. Diğer yandan bu deneyim, eğitim programı kapsamında yürütülen projelerin gerek konu, gerekse de çalışma ölçeği açısından birbirini tamamlar nitelikte olması, her bir tasarım probleminin disiplinlerarası yaklaşımla toplumsal kalkınma sürecindeki rolünün sorgulanması açısından ayrıntı edici olmuştur.

Bildiri kapsamında, ilk olarak Bilecik ilini konu alan üst ölçekli planlama deneyimleri ve bu kapsamda Osmaneli ilçesine ilişkin değerlendirmeler doğal ve

kültürel potansiyellerine odaklanılarak verilecektir. Ardından İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı eğitim programı kapsamında yürütülen Osmaneli Tasarım Atölyeleri deneyimi üst ölçekli planlama yaklaşımı çerçevesinde, toplumsal kalkınma hedefi çerçevesinde irdelenecektir.

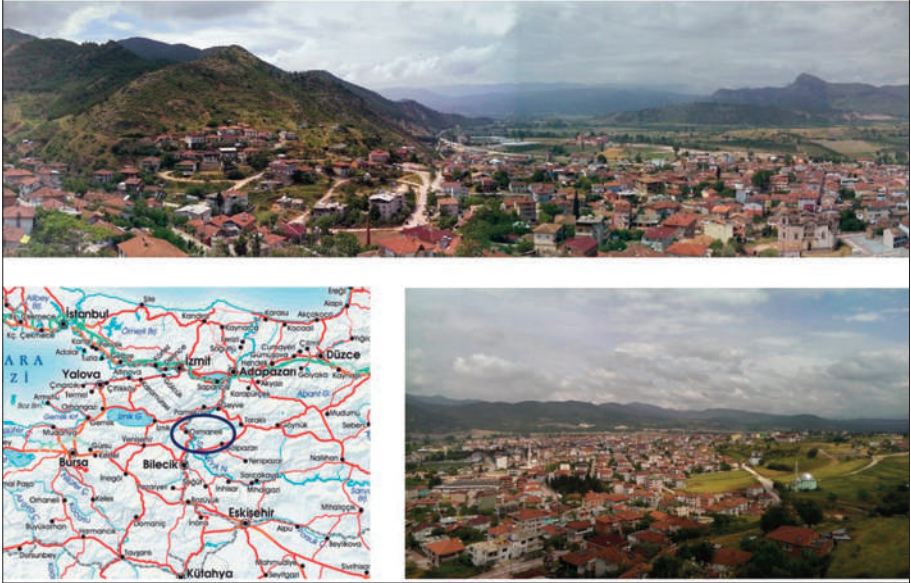
Bu bildiriye sunulan deneyimin, tasarım eğitiminin kurgulanmasında üst ölçekli değerlendirmelerle yola çıkılan bir yaklaşımın, eğitim sürecinde yer alan öğrenciler, eğitimciler ve son olarak çalışma alanı olarak seçilen yerleşimler açısından olumlu ve olumsuz yönleriyle tartışmaya sunulması bakımından önem taşıdığı söylenebilir. Diğer yandan Osmaneli deneyimi şehircilik bakış açısı ile disiplinlerarası ilişkilerin tasarım eğitimindeki rolünün sorgulanmasına olanak sunmaktadır.

OSMANELİ YERLEŞİMİ

Osmaneli yerleşimi, Bilecik ilinin sekiz ilçesinden biridir. Coğrafi olarak Bilecik'in kuzeybatısında yer alan Osmaneli, Marmara Bölgesi'nin ise güneyinde yer almakta, Sakarya'nın Pamukova ve Geyve, Bursa'nın Yenişehir ve İznik ilçeleriyle komşuluğu bulunmaktadır. Yerleşimin sınırları içinden D-650 Karayolu ve İstanbul – Ankara Yüksek Hızlı Tren Hattı geçmektedir. Ulaşım bağlantıları açısından değerlendirildiğinde, Osmaneli'nin İstanbul başta olmak üzere, Bursa, Eskişehir, Ankara gibi merkezler tarafından erişilebilirliği yüksek, Marmara, İç Anadolu ve Ege'ye açılım sağlanan stratejik bir konumda yer aldığı görülmektedir (Kısar Koramaz, 2015). Yerleşimin önemli güzergahlar üzerinde yer almasının geçmişten gelen bir özelliği olduğu söylenebilir. Geçmişte Lefke olarak anılan Osmaneli, İstanbul-Bağdat-Mekke güzergahları üzerinde yer almış, bu açıdan hem Bizans hem de Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde belirli bir düzeyde öneme sahip olmuştur (Akpınar, 1982).

Osmaneli'nin, geleneksel tarihi dokuya sahip merkezi, daha yakın zamanlarda gelişmeye başlamış ve doğal eşikler doğrultusunda yayılmış konut alanları ve bütünlüğünü kaybetmemiş doğal alanları ile geleneksel Anadolu yerleşimi özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Osmaneli'nin kentsel karakterdeki yerleşim alanlarının gelişiminde, orman alanları, verimli tarım toprakları ve yerleşimin içinden geçen Sakarya Nehri sınırlandırıcı olmuştur. Ayrıca yerleşimin içinden geçen İstanbul – Eskişehir Karayolu da yerleşimin doğal eşikler içerisinde ve yol boyunca doğrusal bir karakterde gelişmesinde belirleyici olmuştur.

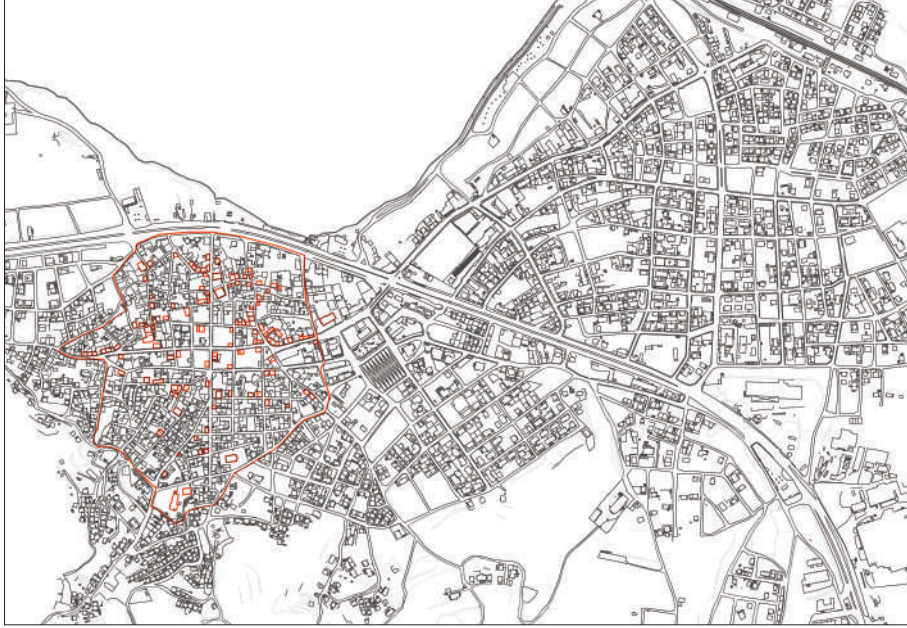
D-650 Karayolu'ndan önceki dönemde başlıca şehirlerarası bağlantı niteliğine olan İstanbul – Eskişehir Karayolu hem yerleşimin kentsel nitelikteki alanlarının gelişimi hem de bu alanların niteliği açısından önemli bir etken olmuştur. Karayolu referans alındığında yerleşimin temel olarak farklı karakterlerdeki iki alana ayrılmış olduğu görülmektedir (Kısar Koramaz, 2015).

Şekil 1. Marmara Bölgesi içerisinde Osmaneli'nin Konumu ve Yerleşim Merkezi

Karayolu'nun güneyinde tarihi kent merkezi ve bu merkez çevresinde yakın dönemlerde gelişmiş olan konut alanları bulunmaktadır. Osmaneli'ni konu alan ilk akademik araştırmalardan biri olan Akpınar'ın (1982) "Geleneksel Konut Mimarisi ve Çevre Dokusu Korunmasında Bir Örnek: Osmaneli" isimli doçentlik çalışmasında, tarihi merkez çevresindeki konut alanlarının 1980'li yıllarda köylerden yerleşim merkezine gelen göçle birlikte oluşmaya başladığı belirtilmekte, bu alanların gelişiminin tarihi kent merkezine olumsuz etkileri vurgulanmaktadır. Geleneksel kent merkezi çevresindeki bu konut alanlarının ilk olarak gecekondü yapılaşmaları olarak ve topografya ile mevcut dokunun yönlendirmesiyle şekillendiği, günümüzde ise pek çoğunun apartman yapılarına dönüştüğü görülmektedir.

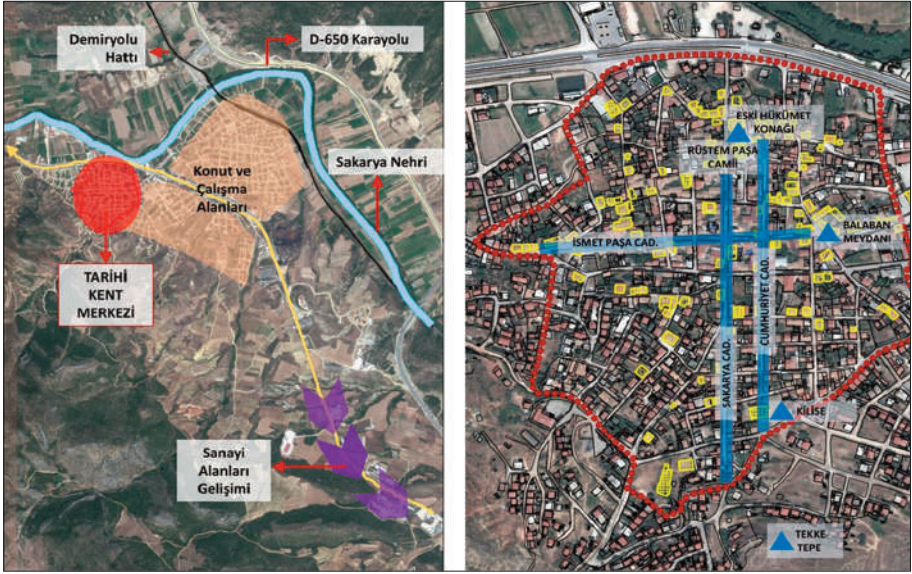
Karayolu'nun güneyinde geleneksel sokak dokusu ve tarihi yapıları içeren alan 2005 yılında kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır (Kısar Koramaz, 2015). Bu alan içerisinde toplam 133 sivil mimarlık örneği ve anıt eser yer almaktadır. Geleneksel kent dokusunda, arazinin topografik özelliklerinin şekillendirdiği organik dokudaki alanlar ve 19.yy'da dama tahtası düzeninde yeniden şekillendirilmiş olan planlı alanlar olmak üzere iki temel yerleşim karakteri gözlenmektedir. Bu alan içerisinde, günümüzde butik otel olarak hizmet veren Eski Hükümet Konağı, Rüstem Paşa Camii ve Aya Yorgi Kilisesi kalıntıları gibi yapılar ile Balaban Meydanı ve Sokağı, Sakarya ve Cumhuriyet Caddesi gibi tarihi sivil mimarlık örneklerini içeren ve kentsel manzara noktaları alanlar,

Şekil 2. Osmaneli Kentsel Alanları

yerleşimin başlıca kimlik öğeleri olarak öne çıkmaktadır. Bu özellikleriyle tarihi kent merkezi yerleşim için kültür turizmi potansiyeli taşımaktadır. Günümüzde Osmaneli belediye ve kaymakamlık binaları, bankalar, halk pazarı gibi işlevler tarihi kent merkezinin çevresinde yer almakta ve bu alan için yerleşimin tarihi kent merkezi olma özelliği halen devam etmektedir. İstanbul - Eskişehir Karayolu'nun kuzeyinde yer alan konut alanları ise görece yakın zamanda gelişmiş ayrık nizam düzeninde apartman yapılaşmalarından oluşmaktadır. Bu alan içerisinde yeni inşaatlar ve yenilenen binalar göze çarpmaktadır. Sakarya Nehri boyunca düzenlenmiş olan yeşil alanlar ve yerleşimin geneline hakim bir noktada yer alan Tekke Tepe, Osmaneli'nin başlıca rekreasyon alanlarıdır. Güney yönünde, İstanbul – Eskişehir Karayolu ve D-650 Karayolu'nun tanımladığı alan boyunca, Osmaneli OSB başta olmak üzere sanayi tesislerinin gelişimi gözlemlenmektedir (Kısar Koramaz, 2015).

Orman alanları ve tarım alanları ilçe genelinin büyük kısmını oluşturmakta ve yerleşim genelindeki yapılaşmayı yönlendirmektedir. Osmaneli'ndeki orman alanlarının büyüklüğü Bilecik ili içerisinde de ön plana çıkmaktadır. Orman alanları başta olmak üzere ilçe genelindeki doğal alanlar doğa turizmi açısından bir potansiyel oluşturmakta, bu potansiyelin de yakın zaman içerisinde organize edilen turlarla değerlendirildiği, hatta araştırma projelerine konu edildiği görülmektedir (Url-1, Url-2).

Şekil 3. Osmaneli Makroformu ve Geleneksel Kent Merkezi - Kentsel Sit Alanı (Kısar Koramaz, 2015)

Diğer yandan ilçe genelindeki tarım alanları da geniş bir alana yayılmakta, gerek topografik özellikler gerekse de Sakarya Nehri'nin varlığıyla oluşan mikroiklimanın da etkisiyle verimliliği ve ürün çeşitliliği açısından önem taşımaktadır. Tarımsal üretim ilçe genelindeki başlıca ekonomik sektörlerden biridir. Yerleşimde sebzeçilik, meyvecilik, zeytincilik ve bağcılık faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (Kısar Koramaz, 2015).

Tüm bu özellikleriyle Osmaneli, Bilecik'in ekonomik etkinlik açısından ön plana çıkan ve nüfus kaybetmeyen ilçelerinden biri olmakta, kültür turizmi, doğa turizmi, eko-turizm gibi turizmin farklı kollarının gelişimi için potansiyel taşıyan bir yerleşim olmaktadır.

OSMANELİ İÇİN ÜST ÖLÇEKLİ DEĞERLENDİRMELER VE GELİŞME POTANSİYELLERİ

2009 tarihli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı çalışmaları kapsamında ortaya koyulan bölgesel gelişme çerçevesi içerisinde Bilecik ili bir kalkınma koridoru olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda, Marmara Bölgesi kuzeyindeki İstanbul – Adapazarı gelişme aksı ile güneydeki Balıkesir – Bursa – Eskişehir gelişme aksının, Bilecik üzerinden geçen dikey bir aks ile birleştirilmesi, böylelikle İstanbul'daki yığılmaya İç Anadolu ve Ege yönünde yeni açılımlar getirilmesi öngörülmüştür (İBB –

BİMTAŞ, 2009). Bu öngörü, Bilecik'in Marmara Bölgesi ve Anadolu işlevsel bütünleşmesi açısından stratejik önemini ortaya koyarken ilin gelişme potansiyelini irdelemeyi gerekli kılmaktadır.

Bilecik ili, İBBS Düzey-2 sınıflandırmasında Bursa ve Eskişehir illeriyle birlikte TR41 Bölgesini oluşturmaktadır. Kalkınma Bakanlığı'nca hazırlanan illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Bilecik ve TR41 bölgelerinin konumu incelendiğinde Bilecik'in bölgesi içerisinde gelişmişlik açısından geri kaldığı görülmektedir. Düzey-2 bölgeleri arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerine göre yapılan sıralamada Bursa-Bilecik-Eskişehir'i içeren TR41 Bölgesi, İstanbul, Ankara ve İzmir'in ardından 4. sırada yer almaktadır. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerlerine göre yapılan sıralamada ise Bursa 6., Eskişehir 7. sırada yer alırken Bilecik'in 27. sırada yer alması, ilin bölgesi genelindeki gelişmişlik düzeyinin gerisinde kalması bakımından dikkat çekicidir (Kalkınma Bakanlığı, 2011). Bilecik'in engebeli topografyası ve bu özelliğinin yerleşim genelinin mekânsal bütünleşmesinin önüne geçmesi sosyo-ekonomik gelişmenin önündeki başlıca engel olarak değerlendirilebilir. Kuşkusuz Osmaneli topografik koşulları ve ulaşım bağlantılarına yakınlığı açısından il genelindeki mekânsal bütünleşme düzeyi yüksek yerleşimlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Bilecik'in bölgesi içerisindeki kalkınma düzeyinin gerisinde kalmış olması, İMP-BİMTAŞ bünyesinde gerçekleştirilen ve 2008 tarihli 1/100.000 ölçekli Bilecik İl Çevre Düzeni Planı'na altlık oluşturan, Bilecik ili planlama çalışmalarını yönlendiren temel tespitlerden biridir. Bu çalışmalarda il genelinde ekonomik sektörlerin çeşitlendirilmesi, birbirleriyle rekabet eden yerleşimler yerine birbirini destekleyecek şekilde işlevsel ve mekânsal bütünleşmenin sağlanması temel planlama yaklaşımı olmuştur. Bu yaklaşım doğrultusunda her bir yerleşimin potansiyelleri tanımlanarak bunların birbirini tamamlayacak şekilde geliştirilmesini öngören bir gelişme senaryosu oluşturulmuştur (İMP-BİMTAŞ, 2008).

1/100.000 ölçekli Bilecik İl Çevre Düzeni Planı'nda Osmaneli'nin tarımsal ürün çeşitliliği, doğal alanları ve tarihi değerleri başlıca gelişme kaynakları olarak değerlendirilmiş, yerleşimin erişilebilir konumu başlıca potansiyeli olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede Osmaneli için gelişme önerileri aşağıdaki gibidir:

- Tarım alanlarının ve diğer doğal alanların koruma-kullanma dengesi çerçevesinde değerlendirilmesi, bu unsurların kalkınmaya hizmet edecek şekilde işlevlendirilmesi
- Tarımsal üretimin devam ettirilerek geliştirilmesi, yöreye özgü ayva, nar, domates gibi tarım ürünlerinin üretimlerinin teşvik edilmesi
- Tarımsal üretimin sanayi ve depolama gibi diğer sektörlerle desteklenmesi, bu kapsamda endüstriyel bitki üretiminin devam ettirilmesi, tarıma dayalı sanayi faaliyetlerinin geliştirilmesi

- Yöreye özgü ürünlerin tanıtımının ve satışının yapılması için yerleşimin ulaşım açısından avantajlı konumu göz önünde bulundurularak çiftçi marketleri oluşturulması
- İl genelinde turizm açısından çeşitlenmenin yaratılması yaklaşımı doğrultusunda yerleşimde farklı turizm kollarının geliştirilmesi; bu kapsamda tarihi kent merkezinde kültür turizminin geliştirilmesi, orman alanlarında doğa turizmi, tarım alanlarında eko-turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi; yerleşimde yer alan termal kaynakların sağlık turizmi açısından potansiyelinin değerlendirilmesi

Görüldüğü üzere üst ölçekli plan kararları, yerleşimin doğal değerlerinin taşıdığı potansiyelleri kalkınma girişimlerine dönüştürecek ve bu girişimlerin yerleşimin bölgesi içerisindeki rolünü belirginleştirerek bölge genelindeki dengeli kalkınmayı destekleyecek nitelikteki stratejik gelişme kararlarıdır. Bu nitelikteki gelişme kararlarının hayata geçirilmesinde ise uygulama adımlarının bütüncül bakış açısıyla kurgulanacak mekânsal, sosyal ve ekonomik bileşenleri içeren projelerin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

OSMANELİ TASARIM ATÖLYELERİ DENEYİMİ

Osmaneli Tasarım Atölyeleri deneyimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi (İTİCÜ) İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğretim üyelerince, Prof. Dr. Ayşen Akpınar yürütücülüğünde gerçekleştirilen bir araştırma projesi kapsamında, projenin eğitimle ilişkili alt başlığı altında gerçekleştirilen öğrenci çalışmalarını konu almaktadır. “Osmaneli İlçesi’nde Doğal ve Kültürel Yapı Potansiyellerinin Değerlendirilmesine Yönelik Stratejilerin Oluşturulması” başlığını taşıyan proje İTİCÜ Yayın Araştırma Proje Koordinasyon Kurulu tarafından desteklenmiş bir BAP projesidir. Araştırma projesi, “Bilecik’in Osmaneli İlçesi’nin kültürel ve doğal değerleri başta olmak üzere yerleşimin potansiyellerinden ve ihtiyaçlarından yola çıkılarak toplumsal kalkınma amacına hizmet edecek kültür ve doğa turizmi faaliyetlerinin geliştirilmesini sağlayacak disiplinlerarası stratejilerin oluşturulmasını” amaçlamaktadır.

Araştırma projesinde, araştırma – eğitim – uygulama arasındaki ilişkinin kurulması amacıyla, iç mimarlık ve çevre tasarımı eğitim programı kapsamında Osmaneli’ni konu alan atölye çalışmaları tanımlanmıştır. Eğitim programı kapsamında gerçekleştirilmesi öngörülen atölye çalışmaları, proje kurgusu içerisinde tarihi ve doğal çevrede çeşitli tasarım ve planlama sorunlarının çözümlenmesini, yeni öneriler oluşturulmasını konu alan çalışmalar olarak tanımlanmıştır. Atölye çalışmaları, öğrencilerin ve eğitimcilerin eğitim programı kapsamındaki tasarım konularına farklı perspektiflerden bakmalarını sağlarken tasarım eğitiminde

disiplinlerarası bütüncül yaklaşımın uygulanması ve çok boyutlu düşünme pratiklerinin gerçekleştirilmesine yönelik bir olanak sunmuştur. Atölye çalışmalarının tamamlanmasının ardından, araştırma projesi bağlamında atölye çalışmalarını açıklayan, birbirleri arasındaki ilişkileri kuran bir kitap hazırlanmıştır. “Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları” ismini taşıyan bu kitap 2015 yılında, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi’nce yayımlanmıştır. Araştırma projesinin kurgusu içerisindeki proje çıktılarında biri olarak tanımlanmış olan bu kitap, atölye çalışmalarına ait bu deneyimi belgelerken proje çıktılarının paylaşılması hedefini sağlamaktadır.

Şekil 4: Araştırma projesi kurgusu içerisinde Osmaneli Tasarım Atölyeleri (“Osmaneli İlçesi’nde Doğal ve Kültürel Yapı Potansiyellerinin Değerlendirilmesine Yönelik Stratejilerin Oluşturulması”)

Atölye çalışmaları, 2013-2014 eğitim döneminde, İTİCÜ İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü’nde yürütülen çeşitli dersler kapsamında gerçekleştirilmiştir. Eğitim dönemi boyunca çeşitli derslerin araştırma ve uygulama süreçleri Osmaneli’ni konu almış, Osmaneli’nin özgün değerleri ve özellikle tarihi kent merkezi ile gelişme olasılıkları üzerine odaklanılarak tasarım önerileri ortaya koyulmuştur. Her bir ders kapsamında öğrenciler ve ders yürütücüleri Osmaneli’ne en az bir araştırma gezisi düzenlemiş, atölye çalışmasının konusuna özgü

yöntemlerle araştırmalar gerçekleştirmiş, belirlenen tasarım problemlerine özgü tasarım önerileri ortaya koyulmuştur. Gerçekleştirilen çalışmalar iç mekan ölçeğinden kamusal açık alan ölçeğine uzanan bir çeşitliliktedir (Kısar Koramaz ve Akpınar, 2015).

Çalışmalar daha çok tarihi kent merkezine odaklanmış, tarihi kent merkeziyle ilişkili özgün değerlerin belirlenmesi ve bunların korunarak kullanılmasına yönelik senaryolar geliştirilmiştir. Bu kapsamda kamusal alanlara ilişkin farklı amaçlı kullanım ve tasarım önerileri, tarihi yapıların iç mekan tasarımları, tarihi çevrede çağdaş yapı uygulamaları, sosyal yapı araştırmaları gibi konular çalışılmıştır. Çalışılan konular için geliştirilen senaryolardan her birinin üst ölçekli gelişme öngörülürleri içerisinde birer uygulama adımına işaret ettiği söylenebilir (Kısar Koramaz ve Akpınar, 2015). Tasarım Atölyeleri kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar, ilgili dersler ve yürütücüleri Tablo 1’de verilmiştir.

Gerçekleştirilen atölye çalışmalarının her birinde ele alınan tasarım konuları ve öneriler, Osmaneli’nde, yerleşimin özgün değerlerinden yola çıkarak toplumsal kalkınmanın sağlanması amacıyla yönelik bütüncül bir gelişme senaryosuyla ilişkilendirilerek geliştirilmiştir. Sözgelimi, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek yenilenmesini konu alan çalışmalarda, belirlenen tarihi yapılar için Osmaneli Belediyesi’nin ilçenin gelişmesi sürecinde hedeflediği konferans, cep sineması, tiyatro, sergi salonu gibi kullanım alanlarını içeren çok amaçlı kültür merkezi işlevi tercih edilmiştir (Aydemir, 2015). Diğer tarihi yapı yenileme örneklerinde ise, seçilen binalar için binanın kullanıcılarından yada yerel özelliklerden referanslar alınarak binayla ve gelişme süreçleriyle uyumlu işlevler seçilmesine önem verilmiştir. Bu proje önerilerine örnek olarak zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin ön plana çıktığı yerel lokanta, reçel yapımı ve satışına yönelik birimleri de içeren kahvaltı evi, yerleşimin ipekböcekçiliği geçmişinden yola çıkılarak ipekevi, İpekyolu araştırma kütüphanesi, aile pansiyonu gibi işlevlere yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmalarda yerleşimdeki tarihi kültürel değerlerin korunarak yenilenmesi, yerleşimin kültür turizmi açısından gelişmesi sağlanırken yerel halkın bu süreçlerde yer alabileceği kullanımların ve mekânsal çözümlerin geliştirilmesi ilkelerine bağlı kalınmıştır (Dinçer, 2015). Geleneksel doku içerisinde çağdaş konut tasarımını konu alan çalışmalarda da benzer şekilde, güncel ihtiyaçlara cevap veren ve geleneksel konut dokusuyla uyumlu konut tasarımlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Bu yapıların işlevlendirilmesinde yerel halkın barınma ihtiyaçlarının ve kültür turizmine veya yerel toplumsal kalkınma süreçlerine hizmet edecek işlevlerin bir arada çözümleneceği öneriler getirilmiştir (Karahana, 2015). Geleneksel kent merkezinde kamusal açık alanların düzenlenmesini konu alan tasarım önerilerinde ise hem yerel halk hem de ziyaretçilere yönelik alanlarda fiziksel çevre kalitesinin ve buna bağlı olarak yaşam kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, geleneksel kent merkezine getirilebilecek

kullanımların neler olabileceği, tarihi çevre içerisinde bu kullanımların hangi mekânsal düzenlemelerle gerçekleştirilebileceği sorgulanmıştır (Akpınar vd., 2015).

Özetle, tasarım atölyelerinde Osmaneli’nde toplumsal kalkınma amacı doğrultusunda, kültür turizminin geleneksel yerleşimin taşıdığı potansiyellerle canlandırılması, yerel halkın bu süreçler içerisinde rol alması, böylelikle ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedefleri öğrenci çalışmalarını yönlendiren temel çerçeveyi oluşturmuştur. Bu çerçevede oluşturulan gelişme senaryolarıyla kamusal açık alanlardan iç mekana kadar değişen farklı ölçeklerde tasarım önerileri getirilmiştir (Kısar Koramaz ve Akpınar, 2015).

Tablo 1: Osmaneli Tasarım Atölyeleri (Kısar Koramaz ve Akpınar’dan (2015) derlenmiştir)

Atölye Çalışması Konusu ve Osmaneli Gelişme Hedefleriyle İlişkisi	Çalışmanın eğitim programındaki yeri ve Yürütücüler
Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekan Tasarımları <ul style="list-style-type: none">Seçilen tarihi yapıların sürdürülebilir kullanımı ve güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmesini konu almaktadır.Kültür varlıklarının turizme ve toplum yaşantısına hizmet edecek kullanımlarla yeniden işlevlendirilmesiYerel halk için yaşam kalitesinin artırılması hedefleriyle örtüşmektedir.	İç Mimarlık Projesi V Prof. Dr. Işık Aydemir, Doç. Dr. Kaya Dinçer
Geleneksel Kent Dokusu İçinde Çağdaş Konut Tasarımı <ul style="list-style-type: none">Sit alanı içindeki boş parsellerde yada geleneksel dokuyla uyumayan binaların bulunduğu parsellerde gerçekleştirilmiştir.Tarihi çevrenin sosyal çevre ve fiziksel çevre özellikleriyle birlikte korunarak kullanılması,Özgül tarihi çevre özellikleri dikkate alınarak güncel ihtiyaçlara göre yenilenmesi,Fiziksel çevre yenilenirken kimlik değeri olabilecek unsurların geliştirilmesi,Tarihi kent dokusu ve mimari öğelerle, iklim, bitki örtüsü, sosyal, ekonomik yaşantı vb. faktörlerle uyumlu yeni ihtiyaçlara cevap verebilen yapılaşmanın sağlanabilmesi hedefleriyle örtüşmektedir.	İç Mimarlık Projesi II Dersi Yrd. Doç. Dr. Ebru Karahan, Doç. Dr. Kaya Dinçer, Uzm. Öğr. Gör. İmre Hadi, Uzm. Öğr. Gör. Emre Torbaoglu
Tarihi Merkezde Kentsel Tasarım Önerileri <ul style="list-style-type: none">Tarihi merkezde kültürel değerlerin korunarak kullanılması ilkesiyle ortak açık alanlar oluşturulmuş,Tarihi merkezde kültür mirasının ve yerel değerlerin deneyimleneceği güzergah önerileri hazırlanmış ve bu güzergahları açıklayan broşürler oluşturulmasına yönelik öneriler hazırlanmıştır.Bu öneriler, yerleşim genelindeki kültürel değerlerin korunma hedefine hizmet etmekte, bu doğrultuda tarihi merkezde ve yerleşim genelinde turizm faaliyetlerine ilişkin bir çerçeve sunmaktadır.Hem kullanıcılar hem de ziyaretçiler için yaşam kalitesinin artırılması hedefiyle örtüşmektedir.	Tasarım Stüdyosu II Dersi Prof. Dr. Ayşen Akpınar, Yrd. Doç. Dr. Yaprak Özel, Yrd. Doç. Dr. Aslı Aksu, Yrd. Doç. Dr. Eser Yağcı, Yrd. Doç. Dr. Elif K. Koramaz

<p>Tarihi Çevrede Erişilebilirlik Konulu Öneriler</p> <ul style="list-style-type: none"> Osmaneli kent merkezinde evrensel ölçütler doğrultusunda ve tarihi çevreye duyarlı engelsiz tasarım önerilerinin geliştirilmiştir. Yerel halk ve ziyaretçiler için yaşam kalitesinin artırılması hedefiyle örtüşmektedir. 	<p>Tasarımda Erişilebilirlik Dersi Doç. Dr. Hale Gezer</p>
<p>Tarihi Çevrede Aydınlatma Tasarımı</p> <ul style="list-style-type: none"> Doğal ve tarihi doku dikkate alınarak modern aydınlatma teknolojilerinin kullanımıyla aydınlatma planları hazırlanmıştır. Bu öneriler, hem yerleşim genelinde yaşam kalitesinin artırılması hedefiyle örtüşmekte, hem de kültürel mirasa gösterdiği hassasiyetle, kimlik unsurlarının vurgulanmasını sağlamaktadır. 	<p>Aydınlatma Tasarımı Dersi Uzm.Öğr.Gör. Aydan Hacaloğlu</p>
<p>Sakarya Nehri Kıyısında Rekreasyon Alanı</p> <ul style="list-style-type: none"> Sakarya Nehri kıyısında rekreasyon alanı için tasarım önerileri geliştirilmiştir Yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedefiyle örtüşmektedir. 	<p>Peyzaj Planlama Dersi Yrd. Doç. Dr. Aslı Aksu</p>
<p>Somut Olmayan Kültür Mirası</p> <ul style="list-style-type: none"> Somut olmayan kültür mirası ve halkın somut olmayan kültürel değerlerin ekonomik getirisi açısından farkındalığı araştırılmıştır. 	<p>Sürdürülebilirlik ve Ekoloji Dersi Yrd. Doç. Dr. Aslı Aksu</p>

DEĞERLENDİRME

Osmaneli Tasarım Atölyeleri, farklı ölçeklerde tanımlanan tasarım problemlerinin, bütüncül bakış açısı ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alındığı, araştırma – eğitim – uygulama süreçlerinin birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu bir deneyim olmuştur.

Her bir atölye çalışmasında, gerek arazide gerçekleştirilen araştırmalar ve gerekse de ortaya koyulan tasarım önerileriyle, üst ölçekli planlama yaklaşımında ortaya koyulan ve araştırma projesiyle de irdelenen stratejilerin mekanla ilişkisi kurulmuş, Osmaneli’nde kent mekanının bu stratejiler açısından taşıdığı potansiyeller sınanmıştır. Böylelikle atölye süreçleri, araştırma ve strateji geliştirme süreçlerine katkı sağlayacak mekana özgü bilginin üretilmesinde rol oynamıştır. Bu yönüyle tasarım atölyeleri deneyiminin, araştırma ve eğitim alanları arasındaki ilişkinin kurulması açısından önem taşıdığı söylenebilir. Araştırma ve eğitim alanlarındaki etkileşimli sürece, belediye, yerel halk gibi aktörlerin etkin katılımının sağlanmasıyla, süreçten elde edilen kazanımların uygulama alanına da aktarıldığı bir model geliştirilebilir.

Farklı ölçeklerdeki tasarım problemlerini ele alan atölye çalışmalarının ortak noktası Osmaneli’nin potansiyellerinin toplumsal kalkınma hedefi doğrultusunda geliştirilmesi olmuştur. Dolayısıyla farklı ölçeklerdeki ve tasarım probleminin niteliğine göre farklı uzmanlık alanlarının belirleyici olduğu atölye çalışmalarında bütüncül bakış açısıyla gelişme senaryoları oluşturulmuş, bu senaryoların birbiriyle bütünleşmesi ilkesi temel alınmıştır. Bu yaklaşım içerisinde bütüncül bakış açısının

ve disiplinlerarası çalışma süreçlerinin belirleyici olduğu söylenebilir. Ayrıca atölyeler deneyiminde, eğitim sürecinde öğrencilerin gerçek problemlerden yola çıkarak çözüm önerileri geliştirmesi beklenmiş, her bir atölyede ele alınan problemin gerektirdiği ölçekte çalışılırken ortaya koyulan önerilerin genel gelişme senaryosu içerisindeki işlerliği sorgulanmıştır. Bu süreç, eğitim aşamasındaki öğrencilerin meslek hayatına hazırlanması açısından önem taşımakta ve bir eğitim yaklaşımı ortaya koymaktadır. Osmaneli Tasarım Atölyeleri deneyimi özelinde, öğrencilerin iç mimarlık mesleğini, kentsel yerleşme gerçekliğinin farklı boyutlarıyla ilişkili olarak düşünmesini sağlayacak bir çerçeve oluşturulmuş ve öğrencilere bu bakış açısının pratiğini meslek hayatına atılmadan önce yapma fırsatı sunulmuştur. Bu noktada şehir planlama disiplininin yaklaşımlarının, mekanı konu alan diğer tasarım alanlarına bütüncül bakış açısını içeren bir çerçeve sunması bakımından disiplinlerarası çalışmalarda yer almasının önem taşıdığı görülmektedir.

Teşekkür

Bu çalışmaya katkılarından dolayı, Osmaneli Tasarım Atölyelerinin derlenmesi sürecinde görev alan hocalarımız ve arkadaşlarımız; Prof. Dr. Işık Aydemir, Prof. Dr. İbrahim Baz, Prof. Dr. İdris Oğurlu, Prof. Dr. Hale Gezer, Doç. Dr. Kaya Dinçer, Yrd. Doç. Dr. Gül Aslı Aksu, Yrd. Doç. Dr. Ebru Karahan, Yrd. Doç. Dr. Yaprak Özel, Yrd. Doç. Dr. İlgin Erkmen, Yrd. Doç. Dr. Eser Yağcı, Aydan Hacıoğlu, İmre Hadi, Emre Torbaoğlu ve İTİCU İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğrencilerine; Osmaneli Belediye Başkanı Münür Şahin, belediye çalışanları Remzi Öner, Abdullah Tetik'e; Bilecik İl Çevre Düzeni Planı Teknik Destek Çalışmasında yer alan hocalarımız ve arkadaşlarımız; Doç. Dr. Taylan Dericioğlu, Dr. Sultan Gündüz, Burcu Ataoğlu, Funda Karatay Evren, Özge İmrek ve Zeren Özturan'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Akpınar, A., 1982, **Geleneksel Konut Mimarisi ve Çevre Dokusu Korunmasında Bir Örnek: Osmaneli**, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Doçentlik Tezi, İstanbul.

Akpınar A., Özel Y., Aksu A., Kısar Koramaz E., Yağcı E., 2015. **Osmaneli Yerleşim Merkezi Doğal-Kültürel Potansiyeller Odaklı Kentsel Tasarım Önerileri**, "Osmaneli: Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları" kitabı içinde, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi, ISBN:978-605484830

Aydemir, I., 2015. **Osmaneli Tarihi Yapıları için Yenileme ve İşlevlendirme Önerileri**, "Osmaneli: Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları" kitabı içinde, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi, ISBN:978-605484830

Dinçer, K., 2015. **Osmaneli’de Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımına Birkaç Örnek**, Osmaneli: Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları” kitabı içinde, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi, ISBN:978-605484830

İMP – BİMTAŞ, 2008. 1/100.000 ölçekli Bilecik İl Bütünü Çevre Düzeni Planı Teknik Destek Çalışmaları Raporu

Kalkınma Bakanlığı, 2011. İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)

Karahan, E., 2015. **Osmaneli’de Geleneksel Konut Dokusu içinde Çağdaş Konut Tasarımı**, Osmaneli: Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları” kitabı içinde, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi, ISBN:978-605484830

Kısar Koramaz E., 2015. **Osmaneli, Kentsel Yapı Özellikleri ve Plan Öngörülleri**, “Osmaneli: Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları” kitabı içinde, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi, ISBN:978-605484830

Kısar Koramaz, E., Akpınar, A., 2015. **Osmaneli Atölyeleri**, “Osmaneli: Tasarım Atölyeleri Üzerinden Kentsel Mekan Okumaları” kitabı içinde, Osmaneli Belediyesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi, ISBN:978-605484830

1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, 2009. Altıncı Bölüm – Planlama Yaklaşımı

1/100.000 Ölçekli Bilecik İl Çevre Düzeni Planı, 2008

Url-1: <http://www.osmaneli.bel.tr/etkinliklerimiz/odak-etkinliklerine-basladi.html>, Osmaneli Belediyesi Resmi İnternet Sayfası

Url-2: <http://osmanelidae.net/>: Osmanelidae: Osmaneli’nde Doğa Amaçlı Eğitim, TÜBİTAK -4004 Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları Projesi

Mekanda Kendiliğindenlik: Şehircilik, Uzmanların Eğitimi ile Sınırlandırılabilir mi? ¹

Araş. Gör. Duygu Cihanger

Orta Doğu Teknik Üniversitesi,

Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

GİRİŞ

Fiziksel dokuyu küçük veya orta ölçekli, kısa ya da orta vadeli olarakilmekilmek dokuyan kullanıcıların bir dokuyu biçimlendirme yetileri resmi bir kent planına tam olarak bağlı olmayan bir süreci işaret eder. Bu çalışma içerisinde, birey ve küçük toplulukların bu tür kullanım ve müdahaleleri mekanda kendiliğindenlik kavramı ile tanımlanmaktadır. Bir mekanın olağan kullanıcılarının resmi plana bağlı kalmadan, genellikle yüksek bir bilinç veya niyet düzeyinde bağlı olmadan, içlerinden geldiği ya da ihtiyaç gereği mekana olan müdahaleleri, toplumsal mekan üretim süreçlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Evinin önünde aslında araç yolu olarak tasarlanmış yolda oyun oynayan çocuklar, görünürde anlamsız duran köşe başlarını mesken tutan mahalle sakinleri, şehrin durağan fiziksel koşullarına hayat katan örüntüleri oluştururlar. Peki mekandaki bu kendiliğindenlik gerçeğinde plancının etkinlik alanı ya da sınırları nelerdir? Mekanın biçimlenmesinde ya da örgütlenmesine dilediği koşulları plancı nasıl sağlayabilir? Tüm bu sorular şehircilik ve eğitimi adına sorulması gereken plancının rolü ve etkinlik alanına dair önemli sorulardır. Ancak bu bildiri, mekanın görünür veya görünmez işleyişinde asıl rolü oynayan günlük kullanıcıların mekana dair tahayyüllerinin önemini altını çizmektedir. Bu sebeple şehircilik eğitiminin ya da mekanın düzenlenmesine dair yaratıcı ve önemseyici fikirlerin sadece plancıları değil herkesi ilgilendiren bir konu olduğunu öne sürmektedir. Peki bu farkındalık süreçleri nasıl işler? Dürtüsel olan, sosyo-kültürel olarak aktarılacak öğrenilenin yanında toplumda mekana dair farkındalığın gelişmesi ne gibi kırılmalar sonrasında gözlemlenmektedir?

¹ Bu çalışma, Kasım 2016 tarihinde düzenlenen Şehircilik Kolokiyumu sırasında yine aynı başlıkla sunulan bildirinin deşifresi üzerinden düzenlenerek metinleştirilmiştir.

*Kamusal ya da özel mekanlar,
birey ve küçük toplulukların
ihtiyaç ve sevgileri
doğrultusunda sürekli olarak
yeniden tasarlanır-üretilir.*

Kaynak: Cihanger 2016, Ankara

Planlama meslek alanı, ortaya çıkışında kentlerin görünümüne dair salt estetik kaygılara sahiptir. Sonrasında ise kentin verimli ve etkin gelişimini hedefleyen akılcı, bütüncül ve uzun erimli plan ve bu sürece hakim, teknik ve/veya idari yetenekleri ağır basan plancı-tasarımcı gereksinimi baş göstermiş ancak planlama ve planlılar bu durumdan da yıllar içerisinde yer yer sıyrılmıştır (Perloff 1956, 191). Bu sıyrılmalar benzer bir odak çerçevesinde kimi zaman daha toplumsal konulara, insan-odaklı hedeflere günümüzde ise sosyo-ekonomik, politik, estetik, çevreci gibi bir çok alt alanda yayılarak gelişmiştir. Şehircilik alanındaki bu gelişmeye paralel olarak plancı ve kentsel tasarımcılara lisans eğitimleri boyunca verilen dersler de uyum sağlamıştır.

Mekanın toplumsal olarak üretildiği kuramı 20. yüzyılın sonlarından itibaren şehircilik alanına hakim olmuştur. “Her toplum kendi mekanını üretir” diyen Lefebvre (1991, 31) mekanın toplumsal üretim pratikleri ve bu pratiklerin yarattığı semboller ve ütopylarla ilgilenir. Bu çalışmada, toplumun mekanı üretme sürecinin içerisinde bulunan plancının eğitimi, bu eğitimin topluma yansması ve bunun yanı sıra kentsel mekanların karmaşık sosyal ilişkiler ağıyla örülmesi sebebiyle alınan eğitimin gerçek hayat koşullarıyla örtüşmemesi problemine dair diyalektik bir bakış açısı getirilmektedir. Bu bakış açısında planlanan/tasarlanan ve yaşanan karşıt değil iç içe geçmiştir. Bu toplumbilim odaklı mekanın üretimi tartışmasının mekansal bir okumaya taşınması adına, mekanda kendiliğindenlik kavramının öncelikle çeşitli gündelik hayat örnekleri üzerinden yapılan gözlemlerin derlenmesiyle geliştirilmekte, sonrasında ise 100. Yıl Mahallesi (Ankara) örneğinde sosyo-mekansal gelişim ve değişimlerin aktörleri ve birbirleriyle ilişkileri çalışılmaktadır. Bu bağlamda, mahalle sakinleri, mahalle inisiyatifi, mahalle yaşayan plancılar veya planlama öğrencileri ile görüşmeler yapılmıştır. Sonuç olarak ise bu görüşmelerin ortaya koyduğu ilişkilikler, mekanı kimin ürettiği sorunsalı, bu sorunsal ışığında şehircilik eğitimin konumu tartışılmaktadır.

1. Mekan ve Kendiliğindenlik

Kendiliğindenlik sözlük anlamı itibarıyla, bir kişinin kendi özgür iradesi yoluyla, dış etkenlere bağlı kalmadan (gerçekleşen), kendi kendine bizatihi hareket etme biçimi olarak adlandırılabilir; Kant'ın felsefesinin temel kavramlarından ve ona göre bilgi ruhsal yapının kavrayış ve kendiliğindenlik kaynaklarıyla elde edilir. Saf Aklın Eleştirisi (1781) kitabında Kant kendiliğindenlik kavramını sık sık kullanmaktadır. Ona göre kendiliğindenlik bir kavramın ya da düşüncenin mümkün hale geldiği içsel bir harekettir (Caygill 1994, 374). Kendiliğindenlik insanın öz niteliklerinden biri olması dolayısıyla kent mekanı ile organik bir ilişki içerisindedir. Kent mekanı, kentler ve kendiliğindenlik ilişkisi, 1960'lardan günümüze şehircilik ve ilgili disiplinlere farklılaşan önem ağırlığı ve ölçeklerde konu olmuştur. İnsan ve yapılı çevre ilişkisini araştıran çevre psikolojisi ve toplumbilim başta olmak karmaşıklık kuramı (complexity theory), insan odaklı kentsel tasarım gibi geniş bir çerçeve içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Jane Jacobs'un 1961 yılında yazdığı, dönemin kapsamlı ve uzun erimli planlama yaklaşımına bir başkaldırı ve güçlü bir eleştiri olan "Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı" kitabı kentsel kamusal mekanda bireyin soyut bir nesne olarak görülmesine karşı çıkar. Yazara göre, kentsel hayat, sokakta, düzenli bir karmaşa (organized complexity) örüntüsünde, tüm bireylerin ortak katkısıyla gerçekleştirilir (1961, 25-433). Bu kitabın basımına yakın bir tarihte, Bernard Rudofsky 'Mimarsız Mimarlık (Architecture without Architects-1964) sergisini düzenlemiştir. Sergi bireylerin aracısız mekan üretim süreçlerini tarihsel olarak ele almakta, mimarlık ve şehircilik daha meslek alanı haline gelmeden - profesyonelleşmeden- önce ortaya çıkan kentsel form ve düzenleri aktarmaktadır. Christopher vd. (1979) yılında yayınlanan ve "Kentsel Tasarımın Yeni Kuramı" adlı çalışmada ise mekanı adimsal ve mimarlık ve şehircilik yöntemlerine bireyin tasarım yetkisini ve yetisini entegre edebilme sorunsalı tartışılmaktadır. Toplumbilimin kentsel araştırmalarla olan ilişkisini kuran Lefebvre'nin "Mekanın Üretimi (1991)" çalışmasında, her toplumun kendi (toplumsal) mekanını ürettiği gibi güçlü bir savla, o güne kadar süregelen mekan kavramı üzerine yapılan araştırmalara diyalektik bir bakış açısı getirmiştir.

1961	1964	1979	1991	2005	2012
Mekânın Planlama ve Politik Etkileri -Toplumsal ve politik süreç-	Mekânın Planlama ve Politik Etkileri -Toplumsal ve politik süreç-	Mekânın Planlama ve Politik Etkileri -Toplumsal ve politik süreç-	Mekânın Planlama ve Politik Etkileri -Toplumsal ve politik süreç-	Mekânın Planlama ve Politik Etkileri -Toplumsal ve politik süreç-	Mekânın Planlama ve Politik Etkileri -Toplumsal ve politik süreç-

Yine 1960'lı yıllarda gelişmeye başlayan 'Karmaşa Kuramı (Complexity Theory)' yaklaşımı, geride bıraktığımız on yıl içerisinde kentler üzerinde daha da yoğunlaşmıştır. Bu yaklaşım içerisinde, farklı geleceklere, kısa erimde değişikliklere ve özuyarlanan (self-adaptive) yapılara açılan ya da açılmaya başlayan şehircilik alanı, birey ve toplumların mekansal yapı üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Diğer bir deyişle, birey ve küçük gruplar fiziksel dokuyu her an yeniden öreerek sonsuz bir değişim dönüşüm sürecinde başrolü oynarken, plancılar bu açık sisteme dışarıdan müdahale ederek istedikleri yönde değiştiremeyeceklerini, ya da bu müdahalenin sonuçlarının önceden kestirilemez olacağını tartışmaktadır (Roo et al. 2013, 209). Özetlenen bu kuramsal yaklaşımlardan anlaşılacağı üzere, her ne kadar birebir kendiliğindenlik ve mekan ilişkisi üzerine durulmasa da, bireylerin iradelerinin, herhangi bir üst düzeye ya da resmi uygulamaya uymadan ürettikleri mekanlar, davranışlar ve bu durumun bilimsel açıklamaları uzun bir süredir ve bir o kadar de geniş bir çerçevede tartışılmaktadır.

Bu kuramsal yaklaşımlar, gündelik hayatımızda her an karşımıza çıkan ancak göz ardı ettiğimiz kentsel detaylarla somutlaşmaktadır. Örneğin, Edirne'deki gecekondu mahallesinden fotoğraflar kişilerin yaşadıkları mekanı farklı anlam ve değerlerde dönüştürebildiklerini göstermektedir. Kimi binaların göze çarpan iddialı renkleri, evlerinin önüne ya da ön bahçeye dikilmiş ya da yerleştirilmiş bitki, çalı ve ağaçların, yapılı çevreye hakim olan betonu kırma çabası, tam anlamıyla

kapsamlı bir kentsel çevre üretme sürecine konu olmamış bu tür alanların yaşayan nitelikleri olarak göze çarpmaktadır. Salon bitkilerinin sokağa çıkması, evcil hayvanların sokak ile ev arasındaki o yarı kamusal-yarı özel alanda vakit geçirmesi, konutlara derme çatma fiziksel eklentiler kimi zaman yapılı çevrenin düzeni ve estetik gibi meta kavramların altında değerlendirilmektedir. Özel alanın kamusal alana taşması, bireyin kamusal düzene kendiliğinden müdahalesi yaşanan mekanın değerlerinden öte, avam, enformel ya da ‘çirkin’ olarak da etiketlenmektedir. Bu noktada sorulması gereken soru ise şudur: bir şehirci için asıl olan ‘güzel’ olanı yapmak mı, yoksa kent için ve orada yaşayanlar için gerçek olanı kabul ederek yola çıkmak mıdır?

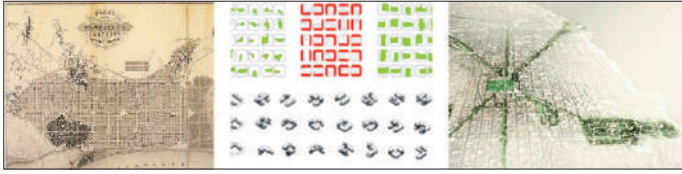

Sadece planlanmadan, yaşanan-öğrenilen pratiklerle geliştirilen bu örneği bir adım öteye ve hem tasarlananın hem de yaşananın içiçe geçtiği bir noktaya taşımak adına Lefebvre'nin (toplumsal) mekanın (toplumsal) üretimine dair geliştirdiği mekansal diyalektik yaklaşımını şehircilik alanına daha yaklaşacak halde yeniden yorumlanmıştır. Lefebvre, bu yaklaşımla klasik diyalektik yaklaşımdaki tez, antitezin birlikte ürettiği sentez sürecine *öteki*'ni eklemiştir. Diğer bir deyişle, yaşanan, algılanan ve tasarlanan mekanlar birlikte mekansallaşma sürecini tamamlar. Bu bakış açısı, şehircilerin fiziki olarak ortaya koydukları mekan ve bundan etkilenen kullanıcılar gözüyle sadeleştirilerek yeni bir kavramsal çerçeve sunulmuştur: *insanlar için üretilen mekan* (spaces for people) insanlar tarafından üretilen mekan (spaces by people), insanlar düşünülerek üretilen mekan (spaces with people).

Kaynak: Shields 199, s.120 - Yazar Tarafından Uyarlanmıştır

Mekansal tasarıma odaklanan diyalektik toplumsal mekanın üretilme sürecini Cerdá'nın Barselona kent planı süreci ile örneklenebilir. Kentin planı temsili mekanı oluşturur ve insanlar düşünülerek üretilen süreci tanımlar; zaman içerisinde fiziki çevrenin kullanıcı ihtiyaçlarıyla dönüşümü insanlar tarafından üretilen mekanı işaret eder. İnsanlar için üretilen mekan ise, sosyal pratiklerin fiziki çevrede yansımalarını çözümleyerek, gündelik hayata daha uyumlu olacağı idealize edilen fikirler ise insanlar için üretilen mekanı örneklemektedir. Bu üç adım içiçe geçmiştir ve birbirinden ayrılmaz, tüm süreç ise toplumsal mekanın üretilmesi olarak tanımlanır.

Cerdá Plan - 1859
(İnsanlarla Mekan)

Süreç İçerisinde Değişen
Orijinal Formlar
(İnsanların Mekanı)²

Planlı ve yaşanan mekanı
geliştirme fikirleri
(insanlar için mekan)³

1.1 Gündelik Hayat ve Mekanda Kendiliğindenlik

Mekanda kendiliğindenlik, tamamen birey ve küçük toplulukların kendi ihtiyaç ve dürtüleri sonucunda mekanı sessizce örerek yaşayan çevreler haline getirmeleridir. Bu süreç bütünde anlamsız görünebilir; ancak, parça parça, her yerde ve her an olabilir, toplumsal olarak üretilen mekanın da özünü görmemize yardımcı olur. Kısacası, kendiliğindenlik, planın karşısında değildir; ama içinde ona karşı koyarak, ona biraz direnerek onun değişmesine sebep olan, ona bir şeyler öğretmeye çalışan içsel bir niteliğidir. Değişen zaman, aktör grubu ve mekansal ölçeklerde gündelik hayatımızda sık sık karşımıza çıkan örnekler dört başlıkta toplanmıştır:

i. Geçici – Sessiz

2 <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-barcelona-block-city/>

3 <https://www.citylab.com/cityfixer/2017/05/barcelona-green-urban-forest-climate-plan/526998/>

Mekanda Kendiliğindenlik: Şehircilik, Uzmanların Eğitimi ile Sınırlandırılabilir mi?

ii. Sürekli- işlevsel

iii. Sürekli - Gözlemlenmesi Kolay

iii. Sürekli - Gözlemlenmesi Zor

100. Yıl Mahallesi Ankara - plan görünümü ve detaylar

Birinci grup örnekler, her an her yerde olmasına rağmen gündelik hayat akışında, gözlemlenmesi oldukça zor olan, kolayca göz ardı edebildiğimiz çocukların kapı önünde oynaması, bir mahalle sakininin sandalyesini sokak kösesine oturması gibi süreçleri içermektedir. İkinci grup ise tam anlamıyla tasarlanmamış olan, zaman içerisinde doğal, kültürel ya da sembolik bir anlamı olan herhangi bir varlığın mekandaki yeriyle, insanların onunla kurduğu ilişkiyle kamusal nitelik kazanması sonucu gözlenen, çınarlatı meydanları, çeşme başları gibi örneklerdir. Üçüncü grup, Edirne örneğinde de tartışıldığı üzere yapılı çevre içerisinde görece daha kalıcı, sürekli olan ve kentsel örüntü içerisinde ayırt edilmesi kolay olan gecekondular alanları gibi yerlerdir. Dördüncü grup ise, planlı yerlerde dahi gözlenen kendiliğindenlik örnekleridir. Kişilerin mekanı kullanma, içselleştirme, aidiyet geliştirmelerinin sonucunda mekanda bıraktıkları ön bahçe kullanımı, balkonların düzenlenmesi, renk, bitki gibi gündelik yaşam izlerinin dikkatli gözlemlenmesi sonucu anlaşılır. Toplumsal mekânın üretimi sürecindeki dialektik bakış açısının somutlaştığı önemli bir örnek alanı olarak adlandırılabilir.

2. Şehircilik Eğitimi: Gündelik Hayat, Kullanıcı ve Plancı?

Dürtüsel olan, sosyo-kültürel olarak aktararak öğrenilenin yanında, toplumda mekana dair farkındalığın gelişmesi ne gibi kırılmalar sonrasında gözlemlenmektedir? Gündelik hayatta gecekondular gibi enformal olarak etiketlenen kentsel gerçeklikler ve yine gündelik hayatta kişilerin yaratıcılığıyla planlanan/tasarlanan mekânı yaşayan hale getiren ve zenginleştiren iki süreçten söz edilebilir. Lefebvre'nin gündelik hayat kavrayışı içinde zıtlıkları barındırır, iki yönlüdür. Bir yanda rutin, sürekli tekrarlayan kapitalist üretim ilişkileri ile biçimlenir, diğer bir yanda ise bu tekdüzeliğin kırılma niteliği, devingenliği, tekrarın içinden doğal değişimleri anlatır.

Kısacası, sıradan ve göz ardı edilenin kendi içinde barındırdığı kırılma noktaları vardır. Certeau (1980) gündelik hayatın bu ikircikli yapısını “Gündelik hayat hem yara, hem merhemdir” diyerek özetler. Bu noktaya sorulması gereken ise dürtüsel olan, sosyo-kültürel olarak aktarılarak gündelik hayatın doğal akışında öğrenilenin yanında toplumda mekana dair farkındalığın gelişmesi ne gibi kırılmalar sonrasında gözlemlenmektedir?

2.1 Şehircilik Eğitimi: Gündelik Hayat, Kullanıcı ve Plancı?

2013 yılında yaşanan Gezi Olayları sonrası mahallelerde kurulan forumların bir örneği olan 100. Yıl Mahallesi İnisiyatifi gündelik hayatın sekteye uğradığı, devrimsel umutların tartışıldığı günlerin sonrasında bu ivmeyi kentsel rutini ve alışlagelmiş olanı kırmak adına devam ettirmektedir. Ankara’daki 100. Yıl Mahallesi, ODTÜ yerleşkesine oldukça yakın adı İşçi Blokları olarak geçen 1980’li yıllarda üretilen bir kooperatif projesidir. Bugün çoğunlukla üniversite öğrencilerinin tercih ettiği mahallenin fiziki niteliklerinin yıllar içerisinde ve yoğun kullanım sebebiyle çözülmeye başlaması gerçeğinin yanında, oldukça canlı ve yaşayanlar tarafından da çok iyi bir şekilde sahip çıkılan kentsel hayat işaretleri görülmektedir.

Bir fiziksel alan örneğinde, eğitim, şehircilik, kullanıcı, plancı arasındaki ilişkileri incelerken, plancı, gönüllü gruplar, mahalle sakinleri gibi çeşitli aktörlerin tasarlanan mekanın yaşama süreçlerinde kesiştiği ya da ayrı düştüğü noktalar somut olarak tartışılabilir. Bu anlamda temel aktörler mahalle sakinleri (i), mahalle inisiyatifi (ii) ve mahallede yaşayan plancılar (iii) olarak üç gruba ayrılmıştır. Bireysel deneyim, gözlem, fotograflama-haritalama çalışmaları ve aktörlerle yapılan görüşmeler yapılarak mekanı kendiliğinden üreten gruplar ve mekanı fiziksel üretiminde resmi söz sahibi olan aktörlerin rolleri 100. Yıl Mahallesi örnekleminde tartışmaya açılmıştır.

100. Yıl Mahallesi'nde 6 yıl geçirmiş bir mahalle sakini, mahalle inisiyatifi destekçisi ve şehir plancısı olarak aktörlerin arasındaki ilişkilere ve rollere dair daha yakından bakma imkanı buldum. Öncelikle, mahalle sakinleri oldukça sessiz, neredeyse görünmez ama bir yandan da bütün o küçük problemleri kendi çapında cevap vermeye çalışan bir topluluktur. Yıpranan fiziki doku, mahalle sakinlerinin küçük dokunuşlarıyla yer yer oldukça ilgi çekici tasarım detaylarıyla canlandırılmakta, balkonlar, kapı önleri, ön ve arka bahçeler basit oturma-süsleme araçlarıyla zenginleştirilmektedir. Sadece, binaların renkli, eskimiş dış cephe boyaları bile mahalleye özgün bir kimlik katmaktadır (i. Mahalle Sakinleri).

Mahalle sakinlerinin bireysel dokunuşlarının yanı sıra Mahalle İnişyatifi'nin mahallenin yapılı çevresine olan etkileri de oldukça dikkat çekici ve değerlidir. Aktif olarak gönüllü çalışan kişilerle yapılan görüşmelerden kolayca anlaşılacağı gibi, inisiyatif salt estetik-mekansal kaygının ötesinde, bir toplumsallık kaygısı taşımaktadır. Fiziki mekana doğrudan etki ettikleri durum ve etkinliklerde dahi öncelikleri mahallede yaşayanlar arasında ve de Ankaralılar için başka bir hayatın mümkün olduğunu göstermek, mahalle içinde dayanışmayı güçlendirmek amacı yatmaktadır. İnişyatif gönüllüleri ile yaptığım görüşme sırasında kendilerine sorduğum "Sizce mekanı kim üretir, tasarlar?" sorusuna verdikleri cevap şöyledir:

100. Yıl İnişyatifi ile Görüşme

‘Türkiye de planlama yapılmıyor. Kendi yaşadığım mekanı kendi isteğime göre değiştirmek istiyorum. Tabi ki bunu yanında toplumsal kaygılarım da var. Mekanda birşeyleri değiştirmek topluma ‘bakın böyle şeyler de var ‘ demenin bir yolu.

‘Görüyoruz o kadar güzel tasarımlar yapıyor çiziliyor ama sonunda kimsenin gitmediği parklar herkesin mutsuz olduğu evler çıkıyor karsımıza. Ben insanın ve toplumun zihniyeti değişmedikçe mekanı değiştirmenin hiçbir işe yaramadığını düşünüyorum. Ama biz mekanı azar azar da olsa değiştirince bir kişi, bir kişi artarak bir çok insana ulaşıyoruz.’

Türkiye’de planlama yapılmadığı, o yüzden herkesin, özellikle inisiyatife gidenlerin “Ben kendi hayatımdan ve yaşadığım toplumdaki mesulüm ve bunu değiştirme yetisi de kendi elimde” diye düşündüğünü söylüyorlar ve her ne kadar güzel tasarımlar yapıp çizilse de, ortaya çıkan şeyin hiç gidilmeyen parklar ya da içinde mutsuz insanların yaşadığı evler olduğunu ve bunu istemediklerini açıkça belirtiyorlar. Bu yorum ister istemez akıllara Jane Jacobs’un 1961 tarihli kitabında kurduğu şu cümleyi getiriyor:“Neden genellikle parkların olmadığı yerlerde insanlar, insanların olmadığı yerlerde ise parklar vardır?” (Jacobs, 1961, 90). İnisiyatifin etkinliklerindeki ve birlikteliklerindeki temel amaçları ise “Küçük küçük de olsa, adım adım da olsa, mekanı etkilersek, sonunda birer kişi, birer kişi, yeni bir hayata doğru gitmek.

Mahallede yaşayan çok sayıda planlama öğrencisi ve yine mahalleye komşu üniversitedeki şehir planlama bölümü varlığından destek alarak yöneltilen, o güne kadarki etkinliklerde bir şehir planıcısına ihtiyaç duyup duymadıklarını ya da planlılarla herhangi bir iletişim içinde olup olmadıkları sorusuna ise verdikleri cevap oldukça dikkat çekicidir. Mahalledeki etkinliklerin, tamamen kendi içlerinden çıkmasını tercih ettikleri ve teknik destek alırlarsa kimsenin sahiplenmeyeceği kaygısı inisiyatifin planlama mesleğine dair temel düşüncesini yansıtmaktadır. Özellikle, inisiyatifin içindeki plancı, mimarların dahi çok ön plana çıkmaması gerektiğini düşünülmektedir. Rollerin eşit ve organik dağıldığı inisiyatif sistemi içerisinde, grubun hakim olmadığı ya da teknik destek gerektiren noktalarda ise meslek odaları ile etkileşimin sürekli olarak devam ettiği belirtilmiştir.

‘Bizim istediğimiz, yaptığımız şeylerin mahallenin kendi içinden çıkması ve böyle de sahiplenilmesi. Eğer dışarıdan destek alınır ya da dışarıya bırakılırsa tamamen o zaman kimse sahiplenmez. Mesela duvar resimlerinin çizimlerini mimar yaptı... Sonra şehir planlıları odasının konut paneline gidip, çokça sözünü duymaya başladığımız kentsel dönüşüm tehdidi için destek istedik, mimarlar, planlılar gelsin bize alternatif bir dönüşüm ne olabilir, onu gösterebilir istedik. Sonra yapılması kararlaştırılan benzinlik için

odadan yardım aldık, dava ve yasal süreçlerle ilgili. Ama evet küçük bir grup olmamıza rağmen döndürüyoruz kendimizi.'

Mahalle Sakinleri Planlama Öğrencileri ile Konuşurken (solda) 100.Yıl Mahalle İnisyatifi 8 Mart 2015 Dünya Kadınlar Günü Duvar Boyama Etkinliği (sağda)

Üçüncü aktör sınıfı olarak mahallede yaşayan plancıların hepsi inisiyatifin varlığından ve inisiyatifinin fiziksel yapıda sürekli iz bırakan ya da geçici olan etkinliklerin yaklaşık %90'ından haberdardır (iii. Mahallede Yaşayan Plancılar). Oldukça olumlu karşıladıkları bu etkinliklerine katılım durumları sorulduğunda ise genellikle “Hayır” ve “Zaman zaman” olarak cevap vermektedirler. İnisyatifin, plancıları mesleki anlamda bu tür süreçlere doğrudan katmak istemedikleri gibi mahalle yaşayan plancıların da biraz uzak kaldıklarını ya da zaman zaman dahil oldukları gözlemlenmektedir. Bu uzaklık bir redediş değil aksine plancıların inisiyatifin mahalleye olan hatta kent bütününe olan toplumsal ve mekansal etkilerini, çok olumlu, üretimi desteklediğine olan inançlarıyla açıklanmaktadır. Görüşme yapılan plancılar mahallenin kamusal alanının aktif olarak kullanılmasını sağladığını ve mahallede örgütlenme süreçlerini desteklediğine gönülden inanmaktadır.

“Kamusal alanlarda çeşitli aktiviteler düzenleyerek bu mekanların mahalleliler tarafından aktif olarak kullanılmasını sağlamaları mahallelilerin mekana dair aidiyet duygularını pekiştirmektedir.”

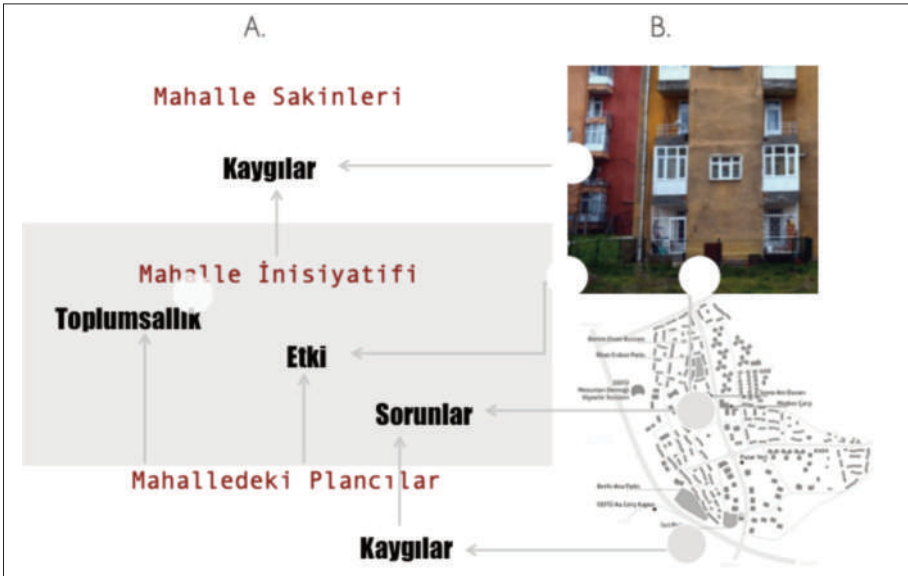
“Mahalle kültürünün gelişmesi/sürdürülebilirliği ve mekanın kolektif üretimi/örgütlenmesi süreçlerine oldukça önemli katkılar sunmaktadır.”

100. Yıl Mahallesi İnisiyatifi'nin Düzenlediği Etkinliklerden Örnekler

3. Tartışma ve Sonuç

Mahallenin mekansal sorunları plancılara yönelttiğinde yönetim problemleri, planlamada yetki karmaşası, fiziki çevrenin bakımsızlığı ve zayıf mimari gibi daha üst ölçekli ya da fiziki koşulları ilgilendiren sorunların altı çizilmektedir. Aynı soru inisiyatif üyelerine yönelttiğinde ise, gürültü, güvenlik gibi gündelik hayatlarına dokunan konuları öne çıkarmaktadırlar. Bu tekil örnekten dahi anlaşılabilceği üzere, mahalle inisiyatifinde gündelik hayat problemlerinin üzerinde duran sistematik ya da yönetsel sorunlardan önce akıllara gelmektedir. İnisiyatifin toplumsallık kaygısı mahalledeki plancılardan belki de zaman zaman daha yüksek; ama bir yandan da mahalle mekanına fiziksel etkileri, etkileri plancılardan daha fazladır.

Bu sadece bir mahalleyi ve sayılı inası içine alan bir örnektir ve farklı coğrafyalarda ve ölçeklerde değişiklik gösterecektir. Burada önemli olan, bir mekanı kullanıcılarının daha çok içselleştirdiği önemsendiği gibi bilinen bir sonucun yanısıra, bu süreçlerde kent mekanına, fiziki alt parçalarına kendiliğinden müdahalelerle tasarım anlamında yeni bir boyut eklenmesidir. Plancılar ise, kendi içinde yaşadığı mekanı bile çok fazla değiştiremeyen, daha üst ölçeklerde ve uzun aşamalarda kalmış bir tutum içerisinde olarak değerlendirilebilir. “Şehircilik ve Eğitimi” olarak belirlenen bir temaya sahip kolokyumumuzun teması, etkinlik mekanında dağıtılan yaka kartlarında “Planlama ve Eğitimi” olarak basılmıştır. Planlama meslek alanı ve üniversite bölümlerini hedef alan bir etkinlikte bu tür bir “değişiklik” ya da “hata”nın gözden kaçması oldukça normaldir. Ancak, planlama kentsel yapıların fiziksel tasarımı, yönetimi, sosyoekonomik, ekolojik, kültürel bir çok çalışma odağı ile harmanlansa da, şehircilik kavramında toplumbilim ve planlama iç içe geçmektedir. Bu sebeple, daha fazla birey, toplum ve onun mekandaki rolü ve yeri odaklıdır.

100. Yıl Mahallesi ve sakinleri kullanıcının mekanı aktif olarak dönüştürme ve küçük ölçekli de olsa değiştirme yetisi ve yetkisi aslında kendiliğindenlik özneliğinin sosyo-mekansal örüntüleri oluşturduğunu, tasarlanmış bir mekânın yaşayan ve yaşanan özelliklerini göstermektedir. Peki, gündelik hayatın mekansal okunması ve küçük ölçekli kırılmalar yaratılması süreçleri şehircilik eğitimine eklenebilir mi? Planlama eğitiminin en önemli aşaması olan stüdyo derslerinde, bir mekânı anlamak ve tanımak için teknik geziler aracılığıyla oldukça kısıtlı bir vakit ayrılan eğitim süreçlerinde üst ölçeklerden başlayıp, mekânı daha analitik yaklaşılmaktadır. Her ne kadar toplumsal ve bireysel gerçeklikler-mekânlar önemsense de gerek süreç gerekse yöntemsel eksiklikler sebebiyle bu durum eğitim çerçevesinde ele alınamamaktadır. Bireylerin ürettiği mekânlar göz ardı edilmekte ya da yeterince önemsenmemektedir. Mekanda kendiliğindenlik gerek kavramsal gerek bir eğitim pratiği olarak şehircilik eğitimine nasıl eklenebilir sorusu bu noktada oldukça önemlidir. Diğer bir yandan, her bireyin belirli ölçek, zaman aralığı ve amaç doğrultusunda planlı fiziki mekânı etki ve müdahale özelliği sadece şehircilik ve ilgili meslek alanlarının sadece toplum yararı için mekân analiz etmesi, tasarlaması ya da uygulamasını kapsamına dair akıllara bir çok soru işareti getirmektedir: Mekanda kendiliğindenliğin içselleştirildiği bir noktada toplumun mekân algısı nasıl ele alınmalıdır? Plancı olmayan, mimar ya da kentsel tasarımcı olmayan gündelik mekânın kullanıcılarından neler öğrenilebilir? Ve bu öğrenilenler hem şehircilik eğitimine hem de toplumun mekân algısının ve müdahale biçimlerinin geliştirilmesine dair herhangi bir açılım getirebilir mi?

Teşekkür:

Bana her zaman kapılarını açan ve bu çalışma öncesinde de tüm sorularıma içtenlikle cevap veren 100. Yıl İnisyatifi'ne ve mahallede yaşayan plancılara yönelik hazırladığım ankete cevap veren tüm plancı arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kaynaklar:

Caygill, H., A Kant Dictionary, Blackwell Publishing, 374-6

Christopher, A., Neis, H., Anninou, A., King, I., 1988, A New Theory of Urban Design, Ofrod University Press

Complexity and Planning: Systems, Assemblages and Simulations, 2012, ed. Gert de Roo, Jean Hillier, and Joris van Wezemaal, Farnham, U.K. and Burlington, Vermont: Ashgate Publishing

Jacobs, J., 1961, The Death and Life of Great American Cities, New York, Rando House

Lefebvre, H., 1991, The Production of Space

Lefebvre, H. 2010 (1968), Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayıncılık, 22-112

Perloff, H.S, 1956, Education of City Planners: Past, Present and Future, Journal of the American Institute of Planners Vol.XXII No.4, s.186-217

Rapoport, A., 1977, Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Oxford;New York

Rudofsky, B.,1964, Architecture without Architects, University of New Mexico Press

<http://cetinturkyilmaz.blogspot.be/2012/10/kant-felsefesinin-temel-kavramlari.html>

http://www.citylab.com/cityfixer/2016/08/rethinking-the-bus-shelter/494195/?utm_source=SFFB

Yerel Yönetimler, Şehircilik ve Eğitim Konusunun İstanbul Örneğinde İncelenmesi

Yrd. Doç. Dr. Yasemin Çakırer Özservet

Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yerel Yönetimler Bölümü

Semra Boz

Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

ÖZET

Bugün, ülke nüfusunun %92.1'i kent belediyeleri sınırlarında ikamet etmektedir. Bu oransal durum, yerel yönetimlerin kente dair politika ve stratejilerinin ciddiyetle ele alınması gerektiğini net olarak ortaya koymaktadır. Yerel yönetimler, toplumun yapısını ve önceliklerini tanımak, kararlarını toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uygun şekilde almak durumundadır. Probleme ve onun çözümüne en yakın kurumlar oldukları için de etkin bir yönetim sistemine sahip olmaları gerekmektedir. Bugün şehir plancıları olarak kente dair politikaları eleştirirken, yerel idarecilerin kente ve kentin planlanmasına dair ne tür eğitimlerden geçtiği konusuna çok az değinmekteyiz. Yerel yöneticilerin şehir algısı ve şehirciliğe dair aldığı eğitimler göz önüne serilerek, nerede eksikliklerin olduğunu ortaya çıkarmak önemlidir.

Bu çalışma, İstanbul örneğinden hareketle, 39 ilçe ve 1 Büyükşehir belediyesi olmak üzere toplamda 40 belediyenin orta ve üst düzeydeki idarecilerinin mezun oldukları okullar ve bölümlerin irdelenmesinin yanında, burada aldıkları şehre dair dersleri ve müfredatları inceleyerek başlamaktadır. Yerel idarecilerin ayrıca çeşitli üniversitelerle belediyelerin yapmış olduğu anlaşmalar üzerinden elde ettikleri lisansüstü eğitim olanakları ve varsa Türkiye Belediyeler Birliği gibi çeşitli alanlarda kurslar temin eden merkezlerden edindikleri deneyimler sorgulanmıştır.

Erişilebilen yerel idarecilerle de şehir algıları konusunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ön araştırma bulguları olarak, yerel idarecilerin kamu idaresi dışında bir çok disiplinden gelebildikleri ve ihtisas olarak bazı mahalli idarelere yönelik programlara yöneledikleri söylenebilir. Çalışmanın sonucunda Türkiye’de alanında ilk ve tek lisans eğitimi veren Yerel Yönetimler Bölümünün önemine ve 20 yıldır bu alanda lisansüstü eğitime devam eden eğitim kadrosunun şehircilik konusuna bakışı da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetim, Kamu Yönetiminde Şehircilik Eğitimi, Yöneticilerin Şehir Algısı

GİRİŞ

1927 yılında nüfusun yüzde 75,8’i kırsal (10 binden az nüfuslu), yüzde 24,2’si kentsel alanlarda yaşarken, 2011 yılında nüfusun yüzde nüfusunun yüzde 23,2’si (17.338.563) kırsal alanda (belde ve köyler) yaşarken, yüzde 76,8’i (57.385.706) kentsel (il ve ilçe merkezleri) alanlarda yer seçmiştir (Url 1). 6360 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu¹ ile 2012 yılından itibaren ise, kentsel alanlarda yaşayan nüfus yasal olarak birden artmıştır. Çünkü bahsedilen kanunla Büyükşehir belediyesi sayısı 30’a çıkarılmış ve bazı Büyükşehirlerin de hizmet alanları 1. Madde 2. Bendde ifade edildiği üzere il mülki sınırıyla eş tutulmuştur. Ayrıca 3. Bendinde ifade edildiği üzere “illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır”. Yani 2015 yılı istatistiklerine göre artık nüfusun %92.1’i kentlerde yaşamaktadır. 2016 yılı itibariyle bu oranın daha da arttığı kesindir. Kentleşme oranına bakıldığında ise², yasal konulardan bağımsız olarak doğal kentleşme büyüme oranı 2005-2015 arasında %6’lık bir büyüme gerçekleştirmiş ve %73.4’e ulaşmıştır. Yönetimsel ve sosyal anlamdaki bu büyük kentsel alan nüfusu, yerel yönetimlerin kente dair politika ve stratejilerinin ne kadar ciddiyetle ele alınması gerektiğini net olarak ortaya koymaktadır.

Yerel yönetimler, toplumun yapısını ve önceliklerini tanımak, kararlarını toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uygun şekilde almak durumundadır. Probleme ve onun

1 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi kanununa 2012 yılında bazı eklemeler ve düzeltmeler yapılmıştır. 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” diğer bir adıyla “Yeni Büyükşehir Belediyeleri Kanunu” bahsedilen kanundur. (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>)

2 Kentleşme oranı bu noktada başka bir tanım gerektirmektedir. 2005 yılında kentleşme oranı %67.78 iken, 2015 yılında %73.4 olmuştur. (<http://www.iktisadi.org/turkiyede-2005-2015-yillari-arasinda-kentlesme-oranlarindaki-degisim.html>).

çözümüne en yakın kurumlar oldukları için, yerel halk için etkin bir yönetim sistemine sahip olmaları gerekmektedir. Kentsel alanların yönetimini üstlenen yerel yöneticilerin vasıfları üzerinde düşünmek ve mevcut durumun profilini ortaya koymak bu açıdan önemlidir.

Yöntem

Bugün şehir plancıları olarak kente dair politikaları eleştirirken, yerel idarecilerin kente ve kentin planlanmasına dair ne tür eğitimlerden geçtiği konusuna hiç değinmiyoruz. Bu çalışma bu alandaki boşluğu doldurmak amaçlı ortaya çıkmıştır. Yerel yöneticilerin şehir algısı ve şimdiye kadar şehirciliğe dair aldıkları formal veya enformel eğitimlerin göz önüne serilmesi ve varsa nerede eksikliklerin olduğunun ortaya çıkarılması çalışmanın amacıdır.

Çalışmanın amacına hizmet etmesi için İstanbul metropoliten alanı örnek araştırma alanı olarak seçilmiştir. İstanbul'un 39 ilçe ve 1 Büyükşehir belediyesi yönetimini üstlenen belediye başkanları ve kentin yönetiminde başkalarına destek olan teknik başkan yardımcılarının ve Fen, İmar ve Şehircilik ve Park ve Bahçeler müdürlerinin aldıkları lisans ve varsa lisansüstü eğitimler birincil olarak irdelenmiştir. Bu yerel idarecilerinin mezun oldukları okullar ve bölümlerin irdelenmesinin yanında, eğitimlerinde aldıkları şehre dair dersleri ve müfredatları da incelenmiştir. Yerel idarecilerin ayrıca çeşitli üniversitelerle belediyelerin yapmış olduğu anlaşmalar üzerinden elde ettikleri lisansüstü eğitim olanakları ve varsa Türkiye Belediyeler Birliği gibi çeşitli alanlarda kurslar temin eden merkezlerden edindikleri deneyimler sorgulanmıştır.

Daha sonra konunun derinleştirilmesi amacıyla belirli kriterler eşliğinde Anadolu ve Avrupa yakası dengesi de gözetilerek 6 farklı ilçe yönetimini temsilen, teknik işlerden sorumlu başkan yardımcılarını ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış soruların sırasına göre ve nitel araştırma analiz yöntemlerine göre değerlendirilmiştir.

İstanbul Örneğinde Yerel Yöneticilerin Şehircilik Geçmişi

Çalışmada, **ilk kısımda** ilgili belediyelerin web sayfalarından yöneticilerin almış oldukları lisans eğitimleri ve bugün o üniversite bölümlerinde verilen ders müfredatları incelenmiştir³. Veriler ışığında İstanbul'un 39 ilçe ve bir Büyükşehir

3 Bu noktada, yerel idarecilerin mezun oldukları yıllar birbirinden farklı olduğu için ve birçok bölümün eski ders müfredatına erişmenin mümkün olmamasından dolayı çalışmada ders müfredatları mecburen bugüne dair güncel verilerle yer almıştır. Bu konu çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmuştur.

Belediyesi olmak üzere, 40 Belediye başkanının lisans eğitimlerine dair özgeçmişleri incelendiğinde; Belediye başkanlarının çoğunlukla sosyal bilimler⁴ ve idari bilimler⁵ ve üçüncü olarak da teknik bilimler⁶ alanında eğitim aldığı görülmüştür. Sağlık bilimleri⁷ alanının da büyük bir oran tuttuğu gözlenmiştir. %2.5'lik bir kesimin ise özgeçmişine/eğitim durumuna dair veri bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yerel yönetimlerde iç işleyiş konusu irdelendiğinde belediye bünyesindeki birbirleriyle bağlantılı olan müdürlükler bir başkan yardımcısına bağlanmıştır. Bazı belediyelerde sorumlu olunan müdürlük sayısına göre (yani bir nevi nüfusun büyüklüğüne göre) başkan yardımcılığı sayısı 3 ile 6 arasında değişmektedir. Yerel yöneticilerden başkan yardımcılarının şehircilik algısını ölçme adına, şehircilik kavramıyla sürekli etkileşimde olan “Teknik Başkan Yardımcıları” üzerine de bir çalışma yapılmıştır. İstanbul’un 39’u ilçe ve bir de İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere, 40 teknik belediye ve büyükşehir başkan yardımcılarının lisans eğitimlerine dair özgeçmişleri incelendiğinde; %62.5’inin teknik bilimler, %2.5’luk kesimin idari bilimlerden mezun olduğu görülmüş ve buna karşın %35’inin de özgeçmişine dair verilere erişilememiştir⁸. Teknik bilimler mezunu başkan yardımcılarının detaylı irdelenmesinde ise, ağırlıklı olarak inşaat mühendisi olduğu göze çarpmaktadır.

4 Sosyal Bilimler başlığı altında İlahiyat Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İletişim Fakültesi ve Eğitim Fakültesine bağlı tüm bölümler kast edilmektedir.

5 İdari Bilimler başlığı altında; Uluslararası İlişkiler, Kamu Yönetimi, Muhasebe, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerine bağlı tüm bölümler kast edilmektedir.

6 Teknik Bilimler başlığı altında Şehir ve Bölge Planlama, Mimarlık ve Mühendislik Fakültelerine bağlı tüm bölümler kast edilmektedir.

7 Sağlık Bilimleri başlığı altında Tıp, Acil Tıp Teknisyenliği, Eczacılık ve Diş Hekimliği Fakültesine bağlı tüm bölümler kast edilmektedir.

8 Bilinmeyen bu grubun oranının yüksek olmasından dolayı özel olarak bu başkan yardımcılarının isimleri Google arama motorundan ve sosyal medya hesaplarından da aranmış ve gerekli bilgiye yine de erişilememiştir.

Alınan eğitim bölümlerine göre ilgili üniversitelerin ya da bölümlerin müfredatları incelendiğinde; kent yaşamı, şehir algısı, şehir yönetimi üzerine olan derslerin eğitim süresince çoğunlukla alınamamakta olduğu görülmüştür.

İlgili yöneticilerin %36'sı (25 kişiden 8'i) lisansüstü eğitim almıştır. Genellikle Teknik Bilimlerden –İnşaat Mühendisliği, Harita ve Kadastro Mühendisliği, Mimarlık vb. - mezun olan kişiler eğitimlerini yine bu alanlarda devam ettirmişlerdir. Alınan lisansüstü eğitimler irdelendiğinde, %75'inin yine teknik bilimler üzerine lisansüstü çalışmalar yaptığı, diğer %25'lik kesimin ise TODAİE gibi kurumlarda idari bilimler üzerine çalışmalarını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Bu tercihleri, kent yönetiminden bağımsız bölümlerden mezun olan üst düzey yöneticilerin, ilgili eksiklerini kapatmak için çabaları olarak da görmek mümkün.

İlgili yöneticilerin %36'sı (25 kişiden 8'i) lisansüstü eğitim almıştır. Genellikle Teknik Bilimlerden –İnşaat Mühendisliği, Harita ve Kadastro Mühendisliği, Mimarlık vb. - mezun olan kişiler eğitimlerini yine bu alanlarda devam ettirmişlerdir. Alınan lisansüstü eğitimler irdelendiğinde, %75'inin yine teknik bilimler üzerine lisansüstü çalışmalar yaptığı, diğer %25'lik kesimin ise yine TODAİE gibi kurumlarda idari bilimler üzerine çalışmalarını sürdürdüğü gözlemlenmektedir.

Tablo 1: Lisansüstü Eğitim Alan Belediye Başkanlarının Lisans ve Lisansüstü Eğitim Bilgileri

KURUMLAR	EGITIM	UNIVERSİTELER	BOLUMLER
Arnavutköy	L	İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi	Astronomi ve Uzay Bilimleri (Terk)
	YL	Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi (Öncelikli)	Makine Mühendisliği
Beykoz	L	İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (Lisans)	Mahalli İdareler Enstitüsü
	YL	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (Y.Lisans)	İktisat
Beyoğlu	L	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Lisans)	İlahiyat
	YL	Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Y.L.)	Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yerel Yönetimler, Şehircilik ve Eğitim Konusunun İstanbul Örneğinde İncelenmesi

Bahçelievler	L	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Hukuk
	YL	Boğaziçi Üniversitesi	(Bölüm bilgisi yok)
B.Çekmece	L	İstanbul mimar sinan üniversitesi güzel sanatlar akademisi (Lisans)	(Bilinmiyor)
	YL	<ul style="list-style-type: none"> TODAİE İstanbul Üniversitesi (Y.L.) 	<ul style="list-style-type: none"> Şehircilik ve belediyelerin yönetimi) İşletme
Esenler	L	Yıldız Teknik Üniversitesi	Harita Mühendisliği
	YL	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi	Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler
Fatih	L	İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi	Dış Hekimliği
	YL	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı (Ayrıca yine İZÜ'de Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler'de Doktora çalışması devam etmektedir.)	Kent Çalışmaları ve Yönetimi
Gaziosmanpaşa	L	İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi	Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği
	YL	Okan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü	Kentsel Dönüşüm
Kağıthane	L	İstanbul İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi	Bölüm bilgisi yok.
	YL	İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi	Muhasebe denetim uzmanlığı
Pendik	L	Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi	Enfeksiyon Kliniği
	YL	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü (Y.L.)	İşletme
Sarıyer	L	Boğaziçi Üniversitesi-Temel Bilimler Fakültesi	Fizik
	YL	İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi	İnşaat Mühendisliği
Zeytinburnu	L	İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi	İşletme
	YL	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Y.L)	Maliye (Sosyal Belediyecilik üzerine)

Üst düzey yöneticilerin şehircilik eğitimlerinin incelenmesinin yanı sıra birim bünyesinde bulunan ve teknik başkan yardımcılara bağlı olan İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Park Ve Bahçeler Müdürlüğü ve Fen İşleri Müdürlüğü'nün yürütücülüğünü üstlenen orta düzey yöneticiler hakkında da araştırmalar yapılmıştır. 40 belediyenin %52.5'inin ait olan web siteleri ve kaynaklar üzerinden müdürlerin eğitim bilgilerine ulaşılamamıştır. Geriye kalan kısımda (%47.5) yer alan müdürlerin %82.5'inin teknik bilimlerden, %3.5'inin idari bilimlerden mezun olduğu, buna karşın %14'ünde bazı müdürlerin özgeçmişine dair verilerde eksiklik bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda, müdürlerin almış oldukları lisans eğitiminde ağırlıklı olarak tercih ettikleri programlar; İnşaat Mühendisliği, Ziraat Mühendisliği, Mimarlık-Peyzaj Mimarlığı, Harita ve Kadastro Mühendisliği, Şehir Bölge Planlama, Orman Mühendisliği ve bazı diğer mühendislik bölümleri şeklindedir.

Araştırmanın **ikinci** aşamasında, Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Şehircilik Eğitimi Yerel yönetimler bağlamında destekleyen mevcut lisansüstü programlar incelenmiştir. İstanbul özelinde 9 üniversitede, 11 farklı yüksek lisans/doktora bölümlerinin konuyla ilişkili olduğu görülmektedir⁹. Bu bölümler, kent

9 Bu Üniversiteler; İstanbul Üniversitesi (Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Çalışmaları), Yeditepe Üniversitesi (Yerel Yönetimler ve Yönetişim), Bilgi Üniversitesi (Cultural Management), İstanbul Aydın Üniversitesi (Mahalli İdareler Ve Yerinden Yönetim), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Kent

çalışmalarında özellikle önem atfedilen bölümler oldukları için, ilgili üniversitelerin genellikle Sosyal Bilimler Enstitülerine bağlı olan Kamu Yönetimi bölümünde yer alan bir anabilim dalı şeklinde karşımıza çıksa da, kimi zaman Yerel Yönetimler bölümü bünyesinde yer alan farklı ana bilim dalları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu bölümlerin genellikle Sosyal Bilimler Enstitülerine bağlı oldukları görülse de kimi zaman Fen Bilimleri Enstitülerine bağlı lisansüstü programlara da rastlamak mümkündür. İlgili üniversitelerin bölümleri incelendiğinde; Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim, Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Çalışmaları, Yerel Yönetimler ve Şehircilik, Şehircilik ve Bölge Planlama programları gibi gerek farklı müfredatları gerekse de farklı çalışma disiplini olan, donanımlı yöneticiler yetiştirmeyi de hedefleyen çeşitli lisansüstü eğitimler verilmektedir.

Bunun yanı sıra, ilgili bölümlere ait ders müfredatları incelendiğinde ise, birçoğunda ortak olmak üzere, aynı ekseni takip eden geniş bir ders çitası görülmektedir. Kamu yönetimi ekolünden gelen ve bölümler üzerinde varlığını hissettiren yönetim bilimleri derslerinin yanı sıra kent yaşamı üzerine de birçok seçmeli ders alternatifleri sunulmaktadır. Yine ilgili bölümlerin müfredatları incelendiğinde, kentle alakalı derslerin arasında; Türkiye’de Yerel Yönetimler, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Kent Sosyolojisi, Karşılaştırılmalı Yerel Yönetimler, AB ve Yerel Yönetimler, Kamusal Alan ve Erişilebilirlik, Şehirsiz Sistemler, Kentsel Peyzaj Tasarımı, Kentsel Hukuk, Kent ve Kentleşme, Kültür Politikalarına Giriş, Kurumsal Gelişme ve Proje Yönetimi, Merkez ve Yerel İdare İlişkileri, Yerel Yönetimlerde Güncel Tartışmalar, Yerel Toplumsal İlişkiler, Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm Politikaları, Kentsel Planlama ve Kamuda Yönetim, Yerel Yönetim ve Kentin Stratejik Planlaması, Yerel Yönetimlerde İnsan Kaynakları Yönetimi, Yerel Siyaset, Kent Sorunları ve Kent Sosyolojisi, Kentli Hakları gibi çok farklı sorunlara yönelen geniş ve bir o kadar da etkin altyapıya sahip ders içerikleri ile karşılaşılmaktadır.

Ayrıca yine çeşitli üniversitelerin Yerel Yönetimler anlamında ne gibi eğitimler/programlar düzenlediği incelendiğinde, özellikle Bahçeşehir Üniversitesi Hükümet ve Liderlik Okulu’nun 7 yıldır ardı ardına düzenlediği, “Yerel Yönetimler Akademisi” programına da bu noktada dikkat çekilmektedir. Bu uygulama bir sertifika programı olup, Yerel Yönetim mekanizmalarında çalışanlar, lisans ya da lisansüstü öğrenciler ya da özellikle ilgi duyan bireyler ile Yerel Yönetimler alanında uzman birçok akademisyenleri, eski/yeni belediye başkanları, katılım mekanizması aktörleri ve sivil toplum kuruluşlarından simaları bir araya getirmektedir. Programın halka açık olması ve katılımcıların oturum sonlarında,

Çalışmaları ve Yönetimi), Marmara Üniversitesi (Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim, Küresel Şehirler ve İstanbul Araştırmaları), Medeniyet Üniversitesi (Yerel Yönetimler ve Şehircilik), Okan Üniversitesi (Yerel Yönetimler) dir.

sorularını sorabilmeleri ile ilerleyen sistemli döngü sayesinde, bireyler yöneticilerle birebir görüşebilmekte böylece interaktif bir program gerçekleşmektedir.

Bununla birlikte, hem eğitim ve sertifika programları incelendiğinde hem de görüşülen üst düzey yöneticilerden alınan dönütlerde, Marmara Belediyeler Birliği'nin ve Türkiye Belediyeler Birliği'nin bu bağlamda çeşitli çalışmalarına rastlamaktayız. Marmara Belediyeler Birliğinin kendi bünyesinde kurmuş olduğu çeşitli platformlardan biri olan “Yerel Yönetim Akademisi”¹⁰ oluşturduğu eğitim takvimiyle proje yönetiminden mesleki yönetim eğitimlerine, mevzuat ve kanun değişikliği eğitimlerinden konferanslara nitelikli ve özellikle belediyelerde çalışan personellerin kişisel gelişimine katkı sağlamaya elverişli sistemli projeler yürütmektedir. Türkiye Belediyeler Birliği de yine kurmuş olduğu “Belediye Akademisi”¹¹ uygulamasıyla, akademi ders gruplarından tutun da lisansüstü eğitim işbirliklerine, yabancı dil eğitimlerinden sempozyumlara çok geniş bir kitleye hitap eden verimli bir çalışma disiplini ile ilerlemektedir. Her iki kurumun da zaman zaman belediyelerle işbirliği yaparak düzenledikleri çalışmaların verimli ve etkili oldukları görüşülen belediyelerce de teyit dilmektedir.

Yüksek Lisans ve Doktora bölümünün haricinde Yerel Yönetimler üzerine olan lisans eğitimi programları araştırıldığında, alanında ilk ve tek Yerel Yönetimler Bölümü, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde olduğu görülmektedir.¹² Bu bölüm dışında ÖSYM'nin her yıl paylaştığı üniversite tercih

10 Yerel Yönetim Akademisi (YYA) yerel yönetimler alanında mevzuat ve vizyon geliştirici çalışmaların yapıldığı ve daha çok uygulamaya dönük bir akademi olarak tasarlanmıştır. Akademi kapsamında genel bilgilendirici eğitim programları ve belirli uzmanlık alanlarına ilişkin özel eğitim programlarının belirli bir disiplin ile verilerek sertifikalandırılması ve belediye çalışanlarının niteliğinin artırılması hedeflenmektedir.

Akademi kapsamında sertifikalı eğitim programlarının yanı sıra, mevzuat, kişisel gelişim, ileri yöneticilik, yönetim ve sistem geliştirme alanlarında belediye çalışanlarının bilgi, beceri ve yetkinliklerinin artırılması ve uygulamadaki sorunların çözülmesine yönelik çeşitli eğitimler de gerçekleştirilmektedir. Bknz; <http://www.yerelyonetimakademisi.com/>

11 <http://www.tbb.gov.tr/belediye-akademisi/>

12 Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yerel Yönetimler bölümü, kendi web sayfasında kuruluş hikayesini şu şekilde özetlemektedir;

“Marmara Üniversitesinde Yerel Yönetimler Bölümü açma girişimi, uzun soluklu bir mücadele sürecinin sonucudur. Bu yöndeki ilk girişim, 1995 yılına kadar geri gider. Yerel yönetimlerin öneminin Türkiye’de henüz tam kavranmadığı bir dönemde Marmara Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ömer Dinçer’in inisiyatifi ile bu bölümlerin önemli bir gereklilik olduğu teziyle çeşitli girişimler başlatıldı. Bu girişimler ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının kurulması idi. Birisi hariç, bu girişimlerden üçü o tarihte hayata geçti. 1995 yılında Marmara Üniversitesi bünyesinde Yerel Yönetimler ön lisans programı kuruldu. Yine aynı yılda, Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak yüksek lisans ve doktora programları kuruldu.

Bu programlar, 20 yıla yaklaşan süreçte birçok mezun verdi. Özellikle yüksek lisans ve doktora mezunlarımız arasında, şu an çeşitli üniversitelerde Prof., Doç., Yrd. Doç. düzeyinde görev yapmakta olan pek çok mezun meslektaşımız bulunmaktadır. Yine mezunlarımız arasında pek çok üst düzey belediye ve büyükşehir belediyesi yöneticisi bulunmaktadır.

kılavuzu incelendiğinde gerek sınavlı gerekse direk geçiş usulüyle işleyen bir mekanizmaya sahip olan yaklaşık 100 kadar ön lisans Yerel Yönetimler bölümü de mevcuttur¹³. Belediyelerde üst düzey yönetici konumunda görev alan birimlere nitelikli ve kalifiye kişiler yetiştirmeyi amaçlayan Marmara Üniversitesi Yerel Yönetimler Lisans Bölümü, öğrencilerine yaşanan güncel meseleleri siyasal, toplumsal, ekonomik ve idari olayları yerelden hareketle anlamaya yönelik farklı bir bakış açısı sunmaya gayret etmektedir. Bölüm kadrosunda ve başka bölümlerden bölüme destek olmak üzere üç tane Şehir ve Bölge Planlama kökenli öğretim üyesi de bulunmaktadır. Bölüm bir yandan yerel demokrasi, katılım mekanizmaları ve yerel siyaseti takip ederken öte yandan küresel gelişmeleri, AB kriterlerine uygun kentsel yaşam kalitesinin nasıl artırılabilirliği sorunsallarına da yanıt arayan çeşitli programlarla vizyonunu uluslararası alana odaklamaktadır.

Araştırmanın **üçüncü** ve son bölümünde 5 teknik belediye başkan yardımcılığı ile şehir algılarını anlamak üzere detaylı görüşmeler yapılmıştır. Çalışmaya başlanıldığında, gelir gruplarına, Anadolu Avrupa yakası ayrımına, tarihi merkez ve çeper olup olmamasına ve göç alan ve veren ilçe ayrımlarına göre 8 farklı belediye seçimi yapılmıştır. Bu bağlamda Avrupa yakasından; tarihi merkez olan ilçe Beyoğlu¹⁴, en varlıklı ilçe için Beşiktaş¹⁵, en yoksul ilçe için Sultangazi, göç ile alakalı olarak da uzun yıllardır iç ve dış göçe maruz kalan Bayrampaşa İlçesi tercih edilmiştir. Anadolu yakasından ise; tarihi merkez olan Üsküdar¹⁶ ilçesi, en varlıklı ilçe olarak Adalar¹⁷, en yoksul Sultanbeyli ve göç ile alakalı olarak da Maltepe ilçesi seçilmiştir. Ancak bazı kısıtlardan ötürü Beyoğlu, Beşiktaş, Adalar ve Üsküdar belediye başkan yardımcılığı ile görüşme yapılamamış ve kalan 4 başkan yardımcısına sonradan Ataşehir'in de eklenmesiyle toplam 5 teknik başkan yardımcısı ile görüşme yapılabilmektedir¹⁸.

Yükseköğretim Kurumu, nihayet Lisans Programı kurulmasına da 2012 Aralık ayında onay verdi. Bu onay, hem uzun soluklu çabamızın olumlu sonuç vermesi nedeni ile bizleri sevindirmekte hem de 1995'ten bu yana elde ettiğimiz birikim ile çok daha nitelikli bir Lisans Programı yürüteceğimize olan inancımızı pekiştirmektedir. Yerel Yönetimler Lisans Programının da açılması ile ülkemizde, yerel yönetimler alanında yükseköğretimin her kademesinde eğitim öğretim yapılabilir hale geldi."<http://yerel.siyasal.marmara.edu.tr/genel-bilgiler/>

- 13 ÖSYM verileri; <http://www.derszamani.net/yerel-yonetimler-bolumu-taban-puanlari.html>
- 14 Bir türlü telefonlarına ulaşamamış, sosyal medyadan da çağrı yapıldığı halde kendilerinden geri dönüş alınamamıştır.
- 15 Bir türlü telefonlarına ulaşamamış, sosyal medyadan da çağrı yapıldığı halde kendilerinden geri dönüş alınamamıştır.
- 16 Bir türlü telefonlarına ulaşamamış, sosyal medyadan da çağrı yapıldığı halde kendilerinden geri dönüş alınamamıştır.
- 17 Randevu alınıp o saatte gidildiği halde iç işleyişinden kaynaklı sıkıntılardan görüşme gerçekleştirilememiştir.
- 18 İlgili Görüşmeler 20 Eylül – 20 Ekim 2016 tarihleri arasında, Bayrampaşa Belediyesinden Teknik Başkan Yardımcılarından Can Gökhan BALEKOĞLU, Maltepe Belediyesinden Jale YAĞCI, Ataşehir Belediyesinden Gül COŞKUN, Sultanbeyli Belediyesinden H.Abdullah UÇAN ve Sultangazi Belediyesinden Mehmet Erdönmez ile gerçekleştirilmiştir.

Harita 1: Derinlemesine Görüşme Yapılan Teknik Belediye Başkan Yardımcılarının İstanbul'da İlçelere Göre Dağılımı

Teknik belediye başkan yardımcıları ile yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu şu şekilde kurgulanmıştır;

1. Şimdiye kadar şehircilik kapsamında değerlendirilebilecek ne tür eğitimler aldınız?
2. Aldığınız eğitim varsa bu eğitimlerin şehrinize bakışını nasıl değiştirdiğini/etkilediğini düşünüyorsunuz?
3. Bugün şehircilikle ilgili ne tür eğitimlere ihtiyacınız bulunmaktadır?
4. Sizce şehircilikle ilgili ihtiyacınız olan bu eğitimleri hangi kurumlar nasıl verebilir?
5. MBB (Marmara Belediyeler Birliği) ve TBB (Türkiye Belediyeler Birliği) hakkındaki düşünceleriniz neler? Düzenledikleri eğitim ve çalışmalar konusundaki önerileriniz neler olur?
6. Alanında ilk ve tek lisans eğitimi veren Marmara Üniversitesi Yerel yönetimler bölümünü duymuş muydunuz?
7. Şehir Planlama Bölümleri ve Şehir Plancıları Odasıyla hiç ilişkiniz oldu mu?

Derinlemesine Görüşme Bulguları

Yöneticiler, şehircilik kapsamında değerlendirilebilecek ne tür eğitimler aldıkları, aldıkları eğitimlerin kente yönelik bakış açılarını ne şekilde etkilediği ve Şehircilikle ilgili ne çeşit eğitimlere ihtiyaç duydukları üzerine sorulan sorulara şu şekilde yanıtlar verilmiştir;

“İnşaat mühendisliği mezunuyum, aynı zamanda Sabahattin Zaim Üniversitesi’nde Yerel Yönetimler üzerine yüksek lisans yapıyorum. Aldığım eğitimler Kente karşı bakış açımı etkilemedi, önceden ne ise hala o şekilde devam ediyor. Çünkü aldığımız eğitimle karşılaştığımız bir olmuyor, sürekli okuyoruz ancak serbest piyasa hayatına geldiğimizde okuduğunuzla serbest piyasayı ne kadar ölçüyorsunuz orası muamma. Dolayısıyla aldığımız eğitimler kente, ilçeye bakış açımızı kısmen etkiliyor, vizyonumuzu geliştiriyor. Sadece eğitim değil gezip gittiğiniz yerlerdeki gördükleriniz de gelişimimize katkı sağlıyor.”

(Bayrampaşa Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı C. Gökhan Balekoğlu)

Geçmişte aldığı eğitimle şimdiki eğitimi de kıyaslayarak Gül Coşkun şunları söylemiştir:

“Geçmiş zamanki eğitimle şimdiki eğitimi bir tutamayız her açıdan, biz şehir planlama dersleri alırdık. Nüfus yoğunluğunu hesaplama, ekonomik durum, kentin gelişimindeki politik yapı, demografik yapı, bunların hepsi hala uygulanır, analizleri çıkarılır, kentlerin oluşum sürecine baktığımız zaman bunu planlamacılar tasarlıyor ama baktığımızda bilimsellikten uzak bir planlama olduğunu söyleyebilirim. Bakış açımı nasıl etkilediği hususuna gelirsek, Kentlerin şuan ki görünüşlerinden hiç memnun değilim ve hep söylerim acaba bunun oluşmasında benimde günahım var mı diye, belirtmek isterim ki siyaset ve bürokrasi birbirinden ayrılmalı.”

Gül Coşkun, siyasetle çarpık kentleşme ilişkisine yönelik devam ederek:

Çünkü 80’lerde ciddi boyutlarda kaçak inşaatlar oldu, sonraki dönemlerde af uygulamalarıyla bunlar yapanın yanına kaldı, birçok plansız yerler var ve daha yeni yeni planları yapılmaya çalışılıyor. 80-90larda 3. Derece deprem bölgesi olan İstanbul, şuan 1. Derece deprem bölgesi haline geldi. Bunda vatandaşın suçu yok, 99 öncesi yapılmış binalar depreme dayanıksız, binalar statüsünde, ama 99 senesinde yapmış olan vatandaşın öngördüğü bütün önlemleri almış ve proje hazırlatmış bile olsa binası depreme dayanıksız, yıkıp yaptırmak zorunda şeklinde bir cevap ile karşılaşılıyor. Bizim ülkemiz bu kadar zengin değil, betonarmeleri 20-30sene içinde yıkmak ekonomi için zararlı, sırf rant odaklı olarak bakılıyor. TOKİ işin içine girdiğinde daha iyi bir planlama oluştu ama çok az, ben Üsküdar’ı çok severdim çünkü orada mahalle kültürü vardı. Ama burada yok çünkü hep siteler var. İnsanlar birbirlerini çok tanımıyor, birbirlerinden haberleri yok, demografik değişim ve insanların kutuplaşması da şehirciliği etkiliyor. Halâ siyaset belediyeciliğin içine giriyor, yapılmak istenen işler bu nedenle yapılamıyor, Siyaset bu kadar belediyeciliğin içine girmemeli.”

Çarpık bir kentleşme var, koca koca binalar siteler var. Planlar yapılırken nüfus yoğunluğu, yol genişliği dikkate alınır/alınmalıdır. Bu kentsel dönüşüm değil, parseller birleşir yaşam alanı arttırılır, ama şimdi bir bina 10 daire var yıkılıyor, 15 daire oluyor, haliyle yol genişliği değişiyor, nüfus yoğunluğu artıyor. Bunlara dikkat edilmezse, Her yerin plansızca siteleşmesinden dolayı şuan kötü dediğimiz yerler ilerde bize çok iyi gibi gözükecek.

Eskiden Mimarlık bölümlerinde Şehir Bölge Planlama dersleri de veriliyordu çünkü şehir ve bölge planlama diye bir branş yoktu. Bu bölüm çıkınca mimarlık bölümünde değeri azaldı. Bence bu çok yanlış, bu eğitimi almamış olan biri kenti tasarlayamaz, bir bütün olması lazım, benim dönemimde mimarlık ana bölüm olurdu, şehircilik üzerine de master yapılırdı. Ama Şehir Bölge Planlama bölümü kurulunca mimarların elinden plan yapma yetkisi alındığı için plan yapamaz oldular. Bu durumda Şehir Bölge Planlama ile Mimarlık bitirenlerin bir araya gelerek şehri planlamaları lazım çünkü açıkçası, mimarlık bakış açısının olmadığı bir binanın başarılı olacağına inanmıyorum.”

(Ataşehir Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı Gül Coşkun)

Yine Anadolu yakasından Maltepe İlçesi'nden Jale hanım da şöyle vurgularda bulunmuştur:

“İTÜ İnşaat Mühendisliği 1983 yılı mezunuyum, müfredatımızda genelde mimarlık bilgisi vardı, yol inşaatı vardı, betonarme vardı. Benim şehre genel bakışım, insanların nefes alacağı, yeşil alanların geniş yer kapladığı, gerek ilin gerek ilçenin belirli kriterleri taşıyacağı, gelişigüzel bir yapılaşma değil planlı ve ruhu olan bir şehirleşme yapılaşma isteğim var ve açıkçası neredeyse tüm ilçelerimizde bunu başaramamış durumdayız.”

(Maltepe Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı Jale Yağcı)

Avrupa yakasından Sultangazi İlçesinden Mehmet Bey, şehirciliğe yönelik eğitim almadığını şöyle vurgulamıştır:

“İTÜ inşaat bölümü mezunuyum, 84'te buraya geldim. Sultangazi'nin kozmopolit bir yapıya sahip olduğunu, mini bir Türkiye gibi, her kesimden insan bulunduğunu söyleyebiliriz. Almış olduğum eğitimlerde ise Şehircilik yönünde herhangi bir eğitim almadım. Yüksek lisans eğitimi de almadım ki o dönem 12 eylül darbesi dönemine denk geliyordu, bir an önce üniversiteyi bitirmeye çalışıp iş hayatına atılmayı hedefledim.”

Sultangazi Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı Mehmet Erdönmez

Abdullah bey, akademi den terk yerel siyasete girmiştir:

“Karadeniz Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği, 2000 yılı mezunuyum. 7 yıl önce en genç başkan yardımcısıydım, Yüksek lisansımı KATÜ’de yaptım, Doktorayı da yarım bıraktım. 2000-2006 yılları arasında Arş. Gör. İdim. İdeolojik sebeplerden dolayı ayrılmak zorunda kaldım, ardından belediyeye geçtim, belediyecilikte her noktada görev yaptım. Mühendis, Şef, Müdür Yardımcısı, Müdür şimdi de Başkan Yardımcısı oldum. Şehircilik üzerine de herhangi bir eğitim almadım, hala müfredatta bu eğitimlerin olduğunu sanmıyorum. Şehircilik anlamındaki her şeyi dışardan öğrendim. Şehircilikle, imar mevzuatıyla, kişisel gelişimle, iletişimle ilgili birçok eğitim aldık ki iletişim bence en önemlisiydi. Çünkü insanlara derdini anlatamadığınız sürece bir önemi yok aldığınız eğitimlerin, bence şehir plancılığı, inşaat mühendisliği, mimarlık gibi eğitimler de dışarıdan öğrenilebilmeli.”

Sultanbeyli Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı H.Abdullah Uçan

Yöneticilere bunların dışında, Şehir Bölge Planlama bölümleri ya da (varsa) kendi meslek odalarıyla bağlantılarının nasıl olduğu, ihtiyaç duydukları eğitimlerin hangi kurumlar üzerinden verilebileceği ya da bu noktada MBB/TBB ile olan iletişimleri, gerekli gördükleri eğitim ve çalışmalar konusundaki önerileri de sorulmuştur.

Bayrampaşa Belediyesi’nden Gökhan bey, yerel idareci olduğunda hissettiği eğitim ihtiyacını dile getirmiştir:

“Yerel yönetimlerin eğitiminin farklı olması lazım, sonuçta burada belediyecilik yapıyoruz, vatandaşla iç içeyiz, bu yüzden yerel yöneticilerin daha çok vatandaş odaklı bakış açısıyla yetişmesi lazım. Ancak sonuçta belediyelerde seçimle iş başına gelme durumu var ve başkan olmak için yerel yönetim okumak şartı yok, herhangi bir meslek mensubu kişi de başkan olabilir. Mekânsal planlama eksik, bununla ilgili eğitimi bence yöneticilerin almasına gerek yok sonuçta burada kanunlarla yönetmeliklerle hareket ediyoruz. Sorun bugünle alakalı değil, asıl sorun geçmişte nüfus yapılanmasını kontrol edemeyişimiz. Sonuçta bir başkanın yöneticinin her şeyi bilme gibi bir durumu olamaz, Şehir plancısı, Mühendis vb. olması şart değildir. Dolayısıyla bunları bu işin uzmanı yapacak, başkan sadece yönetimle idareyle ilgilenecek, illaki o yönde bir eğitim alması şart değil, geçmişte planlama sorunu olmasaydı bugün var olan altyapı sorunlarını yaşamayacaktık. İşinin uzmanı olan, iletişimi güçlü olanlar tarafından eğitimler verilmelidir, halk ile iletişim önemli, sonradan sertifika olarak değil, eğitim alınırken bu bilgilerin verilmesi lazım, kişisel iletişim her alanda önemli.

Eğitimlerin alınabileceği kurum noktasında ise MBB ve TBB ile iyi bir ilişkimiz var. Gayet güzel bir şekilde çalışıyorlar, yaşanan sorunlar

hakkında üniversitelerle birlikte hareket edilerek çözümler üretiliyor, bizlerden de katmanlardan da görüş alıyorlar.”

Bayrampaşa Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı C. Gökhan Balekoğlu

Ataşehir’den Gül hanım insan odaklı planlamanın önemine vurgu yaparak şöyle anlatmıştır:

“Spesifik olarak söylemek zor, bir inşaat mühendisine isteğin kadar o farklı eğitimi ver bir şey fark etmez, önce insanların olaya bakış açısını değiştirmek gereklidir. İnsan odaklı olmak lazım, para odaklı değil, ama tam dersi bir durum geçerli. Örnek vereyim; yönetmelikte engellilere yönelik bir madde var, projeleri yaparken dikkate alınıyor ama bu müteahhit buna ne gerek var deyip yapmamak için bir çok kuralı ihlal ediyor. Çünkü o müteahhit para odaklı olduğu için oluyor, adam önce gerekeni yapıyor, iznini/onayını alınca riskini alıp söküyor. Bununla baş edilmez, belediye denetiminde 35 bin bina var ama 15 denetçi var. Projeye ilk bakıyorsunuz tamam, sonra bir bakıyorsun değişmiş. Her an kontrol edemezsiniz ki, şikayet üzerine gidiliyor, yaptırımı da para cezası oluyor. İnsanlara, insan odaklı kent nasıl olur bunun eğitimini alması lazım. Eğitimi kimin organize ettiğinden çok, eğitimi kimin verdiği daha önemlidir. Ama bu noktada eğitimi verenlerin mutlaka üniversite kökenli olması gereklidir. Yasal olarak her bürokrata her yıl belli bir saat eğitim verilmesi gerekiyor. Ancak eğitimi yalnızca eğitim vermiş olmak için verirseniz bu hiçbir şey kazandırmaz, aktif katılım sağlanmadan verilecek eğitimler de işte bu yüzden katkı sağlamıyor.”

Ataşehir Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı Gül Coşkun

Maltepe’den Jale hanım, verilecek eğitimlerin yasal gelişmelerle paralel olması gerektiğinden bahsetmektedir:

“Ben kendi adıma daha çok teknik eğitimler ile ilgilendim. Belediyecilik, kamu ihale kanunu, belediyecilik kanunu, yeşil belediyecilik, kentsel dönüşüm, bilgisayar eğitimi, bunun dışında da vardı ancak benim konularım kapsamında olmadığından bilmiyorum. İlk sırada yönetici eğitimi, yönetici nasıl olmalı, daha sonra görev alanına göre alanının inceliklerini öğrenebileceği bir teknik eğitim olabilir. Ancak her zaman gerekli olmayabilir, belki o eğitimi alarak o göreve gelmiş olabilir, ancak yasalar ve yönetmelikler değişebiliyor. Bu eğitimlerin etkili olabilmesi için insanlara zamanında öğretilmesi için eğitimler olmalı, eğitimde zamanlamanın önemli olduğuna inanıyorum. MBB, TBB veya farklı kurumlar bu eğitimlerin verilmesi noktasında destek olabilir. Konuya göre değişeceğini düşünmekle birlikte, teknik bir eğitim verilecekse üniversiteler olabilir, belediyeler

ihtiyaçlarını belirleyerek o ihtiyacını en iyi giderecek kurum hangisi ise onu seçerek bir eğitim dizisi düzenleyebilir. Ama daha geniş açıdan bakarsak belediyeler de yönlendirilebilir. MBB/TBB gibi, odalar da eğitimlerde destek olabilirler. Şehir planlaması, yasaların yorumu ve uygulaması, kurumsal kimlik kazandırma (ki bu çok önemli siyasi kimlik bulaştığından kurumsal kimlik tam oturtulamıyor), kişiye göre değil kuruma göre fayda sağlayacak eğitim planlamaları üzerinde çalışılmalıdır.”

Maltepe Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı Jale Yağcı

Şehircilik ve halkla ilişkilere yönelik eğitimlerin gerekli olduğu konusunda Sultangazi'den Mehmet Bey de hemfikirdir.

“Zaman zaman seminerler ve eğitimler oluyor ama belirli periyotlarla değil, gelen talebe veya insan kaynaklarının programına göre yapılıyor ve genelde iş güvenliği üzerine olan eğitimler düzenleniyor. Belediyecilik çok boyutlu bir alan; imar, sağlık, ulaşım, eğitim gibi ama aslında ağırlık her zaman şehirleşmede olmuştur. Dolayısıyla şehircilik ile ilgili eğitimler fazlalaştırılmalı, imar planları üzerine yoğunlaşmalıdır. Mevzuat sürekli değiştirilmemelidir. Halkla ilişkiler çok önemli, yöneticilerin halkla iletişim kurmayı biliyor olması lazım, halk ile olan irtibatlarını koparmamaları lazım, bizim başkanımız bu konuda oldukça iyidir. İlgili eğitimler düzenlenecekse şayet alanında yetkin kurumlar tarafından eğitimlerin verilmesi açısından başta üniversitelerden, sonra da meslek odalarından yardım alınabilir diyebilirim.”

Sultangazi Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı Mehmet Erdönmez

Sultanbeyli'den Abdullah bey eğitimde alınan ideal bilgilerin pratikte yansımasının zor olduğundan dem vurmaktadır.

“Şehircilikte eğitim korumacılık üzerine kurulmuş durumda, şehri nasıl korurum nasıl güzelleştiririm çabası var. Ama gerçek hayat böyle değil, Şehir Bölge planlama bölümünde bu dediklerim aşılanıyor ama halkı ve insanların taleplerini atlıyoruz. Bizim nüfusumuz arttığı sürece koruma odaklı eğitim kavramı gölün önüne set yapmak gibidir. Ancak afet vurduğunda yıkılacak setler bunlar, İzlanda ya da İsveç gibi nüfus sorunu olmayan yerler olsa şehri koruyabilirsiniz ama burada insan nüfusu sürekli artıyor ve kaçak yapılaşma olabiliyor. Nüfusu kontrol edememekten değil de, insanlar olaya “nasılsa nüfus artacak, benim evim var iki katlı, üzerine iki kat daha atsam gelirim olur” mantığı ile yaklaşıyorlar. Ancak nüfus azalsa yapacağınız konut için hep bir talep var, ilçemizde plan yapılırken 290 binlik nüfus verildi. Ama şuan 350 bin ve eminim ki yakında 500 bin civarında nüfus olacak, planlama değişecek, kaçak yapı girişimleri yine olacak. Seçim olunca baskı olacak, söz veren izin verecek, hektarda 100 kişi

olarak planlanırken, şuan 150, 10yıl sonra 250 olacak deniliyor. Ucuz olmasından dolayı iç ve dış göç alan bir yer bu ilçe, her geçen gün nüfusu ve yaşam kalitesi değişime muhakkak uğrayacak. Eğitimlerin verilmesi noktasında ise elbette eğitimler olsun, Bu tip eğitimleri kimin vereceğinden çok, kalitesi, verimliliği ve sürekliliği önemlidir. Mühendislik eğitiminde temel bilgiler veriliyor, hayata dair bilgiler verilmiyor, bunların aktarılması lazım.”

Sultanbeyli Belediyesi Teknik Başkan Yardımcısı H. Abdullah Uçan

Sonuç ve Değerlendirme

Kenti alınıp, satılan bir metaya dönüştüren ve sadece fiziksel inşa etmenin yeterli olacağı inancını pekiştiren bu durumun yerel idarecilerin aldıkları eğitimlerle de ilişkili olduğu varsayımıyla hareket eden bu çalışma, daha detaylı ve devami niteliğinde başka çalışmalara öncü olmak geyesiyle yola çıkmıştır.

Günümüzdeki metropollerin yahut kentlerin genel dokusu gözlemlendiğinde kentin ruhundan ve geçmişinden bağımsız onarımlar/dönüşümler yapıldığını görmekteyiz. Birey – Mekan ilişkisini de göz önünde bulundurarak yapılan değişikliklerin bir yandan kenti robotlaştırarak dokuyu yok ettiğini, öte yandan da bireylerin giderek yalnızlaşmasına da sebebiyet verdiğini söylemek mümkündür. Bu gidişattan elbette ki sadece yerel idareciler sorumlu olamaz. Ancak yerel idarecilerin sorumlu oldukları yerelle ilgili algılarını besleyen eğitimler konusuna dikkat çekmek önemlidir.

Çalışma süresince gerek görüşme yapılan üst düzey yöneticilerin yorumları, gerekse de son 20 yıldır Yerel Yönetimler adına eğitim veren kurumların ders dökümleri incelendiğinde, mevcuttaki yerel yönetimler eğitiminin de yetersiz olduğu ve sayıca çok çoğalmasından ziyade nitelik olarak da geliştirilmesi gerektiği kanaati oluşmuştur. Mevcuttaki yerel idarecilerin İstanbul örneğinde şehircilikle birebir ilişkide lisans eğitimi almadıkları ve lisansüstü anlamında da yeterince zengin ve besleyici ortamlarda bulunmadıkları görülmüştür. Nitelikli/yeterli/kapasite sahibi ve yerelin dokusunu tam anlamıyla kavrayabilen yerel yöneticilere ihtiyaç duyulduğu günümüz kentsel gelişmelere bakıldığında aşikardır.

Teknik fakültelerde verilen eğitimlerin sosyal, mekansal ve yönetim bilimleri ile harmanlanmadan sunulması bugün bizi çarpık kentleşmenin önünü alamamak sonucuna götürmektedir.

Kaynakça

Url 1 Türkiye Demografisi

(https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi)

Erişim tarihi:03.11.2016.

Url 2 Büyükşehir Belediye Kanunu -

(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>)

Erişim Tarihi: 12.05.2017.

Url 3 Türkiye'de 2005-2015 Yılları Arasında Kentleşme Oranları -

(<http://www.iktisadi.org/turkiyede-2005-2015-yillari-arasinda-kentlesme-oranlarindaki-degisim.html>) Erişim tarihi: 03.11.2016.

Url 4 Marmara Belediyeler Birliği – Yerel Yönetimler Akademisi Programı

(<http://www.yerelyonetimakademisi.com/>) Erişim tarihi: 08.12.2016.

Url 5 Türkiye Belediyeler Birliği – Belediye Akademisi Programı

(<http://www.tbb.gov.tr/belediye-akademisi/>) Erişim tarihi: 03.01.2016.

Marmara Üniversitesi - Siyasal Bilgiler Fakültesi Yerel Yönetimler Bölümü, Bölüm Web Sayfası

(<http://yerel.siyasal.marmara.edu.tr/genel-bilgiler/>) Erişim Tarihi: 12.05.2017.

2016 2017 Yerel Yönetimler Taban Puanları ve Başarı Sıralaması

(<http://www.derszamani.net/yerel-yonetimler-bolumu-taban-puanlari.html>)

Erişim Tarihi: 12.05.2017.

4A OTURUMU - 8 KASIM 2016
Şehircilik Eğitimi ve Şehircilik Okulları – I
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Semahat Özdemir

Türkiye’de Şehircilik Eğitiminde Öncü Bir Figür:
Celal Esad Arseven
Yrd. Doç. Dr. Gül Cephaneçigil - Öğr. Gör. Dr. Pelin Kotas

55. Yılında Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri
Yrd. Doç. Dr. Seval Cömertler

Planlama Eğitimi Üzerine Güncel Tartışmalar ve
Türkiye’de Planlama Eğitimi
Yrd. Doç. Dr. Burak Büyükcivelek

Türkiye’de Yüksek Öğretim Politikası ve Yeni Kurulan
Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri:
*Atatürk Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Deneyimi**
Doğan Dursun

* Yazar yayımlanmasına izin vermemiştir.

Türkiye’de Şehircilik Eğitiminde Öncü Bir Figür: Celal Esad Arseven

Yrd. Doç. Dr. Gül Cephaneçigil

İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Pelin Kotas

Ayvansaray Üniversitesi, Plato Meslek Yüksekokulu,

Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü

Geç Osmanlı ve onu takip eden erken Cumhuriyet dönemlerinde kentsel çevre, yalnızca muhtelif dinamiklerin tetiklediği değişimler ve onlara cevaben üretilen şehircilik faaliyetleri ile değil, aynı zamanda onu bir modernlik göstergesi olarak algılayan bakış açısı nedeniyle de siyasi ve kültürel gündemin önemli maddelerinden birini teşkil eder. Şehirdeki mevcut yaşam koşulları ya da icra edilen şehircilik faaliyetlerine ilişkin görüş ve değerlendirmelerin; Avrupa ve - bazen de Amerika- şehirlerine ilişkin haber ve görsellerin ve hatta şehir hayatındaki davranış adabına dair didaktik tondaki köşe yazılarının, popüler süreli basında sıklıkla yer bulmasını herhalde bu ilginin tezahürü olarak görmek gerekir. Ancak, bu yazılarda çoğu kez bir “şehircilik/ürbanizm ilmi”nden bahsedilse de söz konusu ilmin dönemin mimarlık eğitim programları içerisinde hızla yer bulduğunu söylemek güç. Bu dönemde şehircilik bilgisi, akademiye ziyade belediyeçilik faaliyetleri çerçevesindeki denemeler, istihdam edilen yabancı uzmanların uygulamaları, sınırlı sayıdaki tercüme kitap ile gazete ve dergi yazıları içerisinde kendisine gelişme alanı bulur. Sanayi-i Nefise Mektebi’nin 1924 yılı programında yer alan ancak uygulamaya geçtiğine dair herhangi bir bilgi bulunmayan “Şehirler ve Umumi Bahçeler Tanzimi” dersi¹ hariç tutulduğunda, Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü’nde Celal Esad Arseven tarafından verilmeye başlanan “Şehircilik” dersleri, disiplinin Türkiye’deki gelişimi için önemli bir başlangıç noktası oluşturur.

1 1924 yılında yayınlanan talimatnamede 4. sınıf programında yer alan bu dersin haftada 1 saat dershanede 1 saat atölyede proje olarak gerçekleştirilmesinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Anonim, *Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi Talimatnamesi*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1 340 [1924].

Akademi arşivindeki sicil evrağı, Celal Esad’ın 1930 Eylül’ünden itibaren, -mimarlık tarihi derslerine ilaveten- şehircilik derslerini de vermeye başladığı bilgisini verir². Söz konusu şehircilik muallimliğinin ne zamana dek devam ettiğini ise, her ne kadar bu evraktan net olarak anlamak mümkün olamasa da, gerek 1930’lu yıllarda Akademi’deki eğitime dair anılardan³, gerekse Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’ndeki emeklilik süresinin uzatılmasına ilişkin yazışmalardan⁴ 1943’e dek sürdürdüğünü çıkarsamak olası. Bu yazışmalar arasındaki, 1940 tarihli ve Hasan Ali Yücel imzalı evrakta yer alan “Celal Esad Arseven’den başka memlekette şehirciliği salahiyetle tedris edecek kimse bulunmadığı” ifadesi⁵ ise, -mevcut durumdaki pratik bir soruna mı yoksa uzmanlık hiyerarşisinde bir konuma mı işaret ettiğini bilebilmek pek mümkün görünmese de-, ayrıca dikkat çekici.

1930’da başlayan şehircilik dersi Akademi’deki Eglî reformunun bir parçası olarak gündeme gelmiş olmalıdır. 1934 talimatnamesi⁶ ile işleyişi belirginleşen ve eğitim süresini temel eğitim, proje atölyeleri ve seminerler, ve diploma projesi olmak üzere üç kısma ayıran bu düzenleme çerçevesinde şehircilik, ikinci evrede proje atölyeleri ile birlikte alınması öngörülen 7 seminer dersinden biri olarak konumlanır. Talimatnamede, seminerlerin konferans ve uygulama kısımlarından oluşan ikili bir yapısı olacağı ifade edilmektedir. Arkitekt’te yayınlanan 1931-32 öğretim yılına ait bir öğrenci çalışması ise şehircilik seminerinin 1934 öncesinde de benzer yapıda olduğunu ve uygulama kısmının Eglî tarafından yürütüldüğünü düşündürür⁷. Çalışma, tarihi yarımadanın kent dokusu ve anıtsal yapılarını tespit ve ana arterleri tayin ettikten sonra mevcut dokuyu gridal bir düzenle değiştirmeyi, bu doğrultuda da Marmara kıyılarına konut, Haliç kıyılarına sanayi alanlarını yerleştirmeyi önermektedir. 1930 girişli Kemalî Söylemezoğlu da anılarında benzer bir uygulamadan söz ederken⁸ Eglî’nin son yarıyılından önce bir şehircilik semineri yaptığından ve bu çerçevede kendisinden Edirne Selimiye Camii çevresi için bir planlama önerisi hazırlamasını istediğinden bahseder. Kemalî Bey’in ifadesinden mevcudun tespitinin önemli bir yer tuttuğu anlaşılabilir bu çalışmanın, anıtın çevresini açmayı öngören bir öneri ile sonuçlandığını çıkarsamak mümkün. 1932 girişli Kemalî Ahmet Aru da benzer bir çalışmayı İznik için yapmış olduğunu söyler⁹ ve bunu “aktif bir plan değil, daha çok bir rölöve planı” olarak tarifler; ama öncesinde

2 MSGSÜ Personel İşleri Daire Başkanlığı Arşivi Celal Esad Arseven sicil dosyası, sicil no: 6914.

3 Kemalî Ahmet Aru, *Bir Üniversite Hocasının Yaşamının 80 Yılı*, İstanbul: YEM Yay., 2001, s. 31

4 Başbakanlık Devlet Cumhuriyet Arşivi, 030.18.01.01.92.79.8; 030.18.01.01.94.21.6 ve 020.18.01.02.98.45.16. Bu belgelere göre 65 yaş sınırını geçmiş olan Celal Esad Arseven’in görev süresi bakanlar kurulu kararı ile 10.8.1940, 17.3.1941 ve 25.5.1942 tarihlerinde 3 kez uzatılmıştır.

5 Başbakanlık Devlet Cumhuriyet Arşivi, 020.18.01.02.98.45.16.

6 Anonim, *Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Şubesi Talimatnamesi*, İstanbul: İsmail Hakkı Matbaası, 1934.

7 Anonim, “İstanbul Planı Etüdü”, *Arkitekt*, no: 9(21), 1932, s.258-59.

8 Söylemezoğlu, K. “Kemalî Söylemezoğlu”, *Anılarda Mimarlık*, İstanbul, YEM Yay., 1995, s.134-135.

9 Aru, K. “Kemalî Ahmet Aru”, *Anılarda Mimarlık*, İstanbul, YEM Yay., 1995, s.20.

büyük meydan planları yapmış olduklarına da işaret eder. Egli'nin mimari yaklaşımında yerelliğe yaptığı vurgu ve aynı zamanda dönemin şöhretli Milli Mimari Semineri'nin de kurucusu olduğu göz önüne alınırsa, mevcut dokunun tespitine verilen önem anlaşılabilir ve bu çerçevede Celal Esad Bey'in de mimarlık tarihi hocası ve Encümen üyesi olarak uygulamanın tespit ve araştırma evrelerinde belli oranda aktif rol üstlenmiş olabileceği düşünülebilir.

Egli'nin Akademi'den ayrılmasının ardından uygulama kısmının kimin tarafından yürütüldüğü sorusuna ise cevap olarak akla ilk gelen isim, Seyfi Arkan'dır. Nitekim Arkan'ın Akademi sicil evrakında üranizm muallimi olarak 29.6.1935'de tayin olduğu ifade edilmektedir¹⁰. Egli'nin okuldan ayrılışının bundan oldukça kısa bir süre sonra, 25.10.1935'de olduğu¹¹ da dikkate alınırsa, Arkan'ın işe alınışıyla bu gereksinime cevap verilmek istenmiş olabileceği akla gelmektedir. Ancak, Esin Boyacıoğlu'nun Bruno Taut'un günlüklerinden aktardığına göre, 1937'de Wagner'in göreve başlamasından sonra gerçekleşen Taut ve Seyfi Arkan görüşmesinde Arkan'ın “şehircilik dersi asistanlığını bırakmayacağı” konusunda mutabık kalınmış, bundan birkaç gün sonra gerçekleşen Taut Wagner görüşmesinde ise Seyfi Arkan'ın seminerin atölyesine, -muhtemelen bir başka asistan olan- Emin Bey'in ise teorik derslere yardımcı olması kararlaştırılmıştır¹². Arkan'ın resmi pozisyonu her ne kadar bu ifadelerde “asistan” olarak tariflense de bu durumun şehircilik konularına hakimiyet düzeyini yansıtmıyor olabileceği de düşünülmelidir. 1928'de Akademi'den mezun olan Arkan, Sedad Hakkı ve Burhan Arif'in hemen ardından Avrupa'ya gönderilen ilk üç öğrenciden biridir. 1930-33 arasında hem *Berlin Technische Hochschule*'ye hem de Poelzig'in bürosuna düzenli olarak devam etmiş, aynı zamanda Lörcher ve Jansen atölyelerinde de şehircilik çalışmıştır¹³. 1936'da Egli'nin isteği üzerine kısa süreliğine şehircilik konularında çalışmak üzere Paris'e Henri Prost'un yanına gönderilmiştir. Akademideki derslerin dışında bürosundaki çalışmalarıyla da aktif olarak şehircilik alanında proje üretmiş, 1938-44 yılları arasında 11 adet imar planı, 1955-56 yıllarında ise 9 adet mevzi plan hazırlamıştır¹⁴. Arkan'ın mesleki profili,

10 Inan, A. D., “Akademi İç Yazışmalarında Arkan”, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.87.

11 Doğramacı B., *Kulturtransfer und nationale Identität: Deutschsprachige Architekten, Stadtplaner und Bildhauer in der Türkei nach 1927*, Berlin: Gebr. Mann, 2008, s.151.

12 Boyacıoğlu, E. “Seyfi Arkan'ın Bruno Taut'un Günlüğündeki İzleri”, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.84-85.

13 Tekeli, İ. “Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı”, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.15-18.

14 Tekeli, İ. “Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı”, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.26

şehircilik seminerini Celal Esad’la birlikte yürüttükleri dönemde, dersin uygulama kısmının aktif yürütücüsü olabileceğini düşündürür. Arkan’ın Akademi sicil evrağında 1935 senesinde atanmış olduğu pozisyonun “muallimlik” olarak tariflenmesi de bu olasılığı desteklemektedir.¹⁵

Ali Saim Ülgen arşivindeki bir belge ise bu ortaklığın yalnızca Akademi dersleriyle sınırlı olmadığını da gösterir niteliktedir¹⁶. “Celal Esad Arseven & Seyfi Arkan Şehircilik Bürosu” antetli kağıtta Celal Esad tarafından yazılmış olan bir mektup, Vakıflar idaresine Konya Aksaray’daki Ulucami’nin restorasyonu için Ali Saim Bey’i tavsiye ederken, kendisinin de burası için imar planı hazırlamış olduğundan bahseder. Kaynaklarda 1938’de Celal Esad tarafından yapıldığı ifade edilen Kütahya imar planı için¹⁷ de Kemali Söylemezoğlu, Seyfi Arkan’ın Celal Esad ile birlikte yaptığı bir plan olduğunu belirtmektedir¹⁸. Celal Esad’ın plan hazırlama yetkisi olmayabileceği de göz önüne alındığında, Kemali Bey’in ifadesi muhtemel görünür. Ve hatta Seyfi Arkan’a atfedilen diğer planlarda Celal Esad’ın rolü olup olmadığının da araştırılması gereğine işaret eder.

Buraya kadar beliren manzaraya bakıldığında Celal Esad 13 sene boyunca ülkenin mimar yetiştirmede önde gelen eğitim kurumlarından birinin değişmeyen şehircilik hocası ve şehircilik uygulamaları yapan bir büronun aktif ortağı olarak ortaya çıkar. Hasan Ali Yücel’in şehircilikte ondan daha salahiyyetdar kimsenin bulunmadığı tavsifini bir kenara bırakacak olsak dahi bu konudaki yetkinliği, azımsanamayacak bir grup kişi için ikna edici düzeyde olmalıdır. Bu noktada Celal Esad’ın bu konudaki birikimin nasıl oluşmuş olduğuna bakmak anlamlıdır.

Sadrazam Esad Paşa’nın oğlu olan Celal Esad¹⁹ Galatasaray Sultanisi’nde, Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi’nde, Mülkiye, Sanayi-i Nefise ve Harbiye Mekteplerinde birer müddet tahsil gördükten sonra Yunan Harbi’nin çıkmasından ötürü eğitimini normal süresinden önce bitirmek durumunda kalır ve mülazım-ı sani rütbesiyle 1896’da Sultan Abdülhamid’in özel yaverliğine atanır. Askeri Rüşdiye, Sanayi-i

15 İnan, A. D., “Akademi İç Yazışmalarında Arkan”, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.87. söz konusu dönemde akademik ünvanların karşılıkları her ne kadar belirsizlikler içerse de asistanlık pozisyonunun karşılığı çoğunlukla “muallim muavinliği” olarak ifade edilmektedir.

16 *SALT Araştırma - Ali Saim Ülgen Arşivi*, TASUDOC0534010. Celal Esad Arseven tarafından 25.4.1940 tarihinde Vakıflar Umum Müdürlüğü’ne yazılmış olan bu mektubun antetinde “Şehircilik Bürosu- Celal Esad Arseven & Seyfi Arkan, Bankalar Caddesi Bahtiyar Han, 22, Galata” ibaresi yer almaktadır.

17 Tekeli, İ. “Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri”, *Türkiye’nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, s.128.

18 Söylemezoğlu, K. “Anılarda Seyfi Arkan ve Dünyası”, *Arredamento Dekorasyon*, no:3, 1992, s.97.

19 Celal Esad Arseven’in yaşamı, akademik ve sanatsal faaliyetleri için bkz. G. Cephaneçigil, *Geç Osmanlı/Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Mimarlık Tarihi İlgisi ve Türk Eksenli Milliyetçilik (1873-1930)*, Doktora tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009, s.95-103.

Nefise ve Harbiye Mektebi'ndeki resim derslerinin ardından, yaverlik döneminde de bu kez ressam Zonaro'dan resim dersleri alır, ayrıca Beyoğlu'nda Sanayi-i Nefise öğrencisi üç genç ile birlikte model çalışmalarına katılır. Bu sürede öğrendiklerini hızla kitaplaştırır. "Resim Dersleri" 1897'de, "Ressam ve Mimarlar Mahsus Menazır" 1900'de, "Ressamlara Rehber" 1902'de, "Renkler, Renkli Resimler ve Yağlıboya" 1903'te yayınlanır.

Mülkiye Mektebine devam ettiği sıralarda Beyoğlu'nda Bahaeddin Bey isminde bir fotoğrafçıdan fotoğraf çekmeyi öğrenmiştir. Bu konudaki bilgilerini "Fotografya" başlıklı bir kitap olarak 1900 senesinde yayınlar.

Beyoğlu'ndaki atölyeye devam ettiği sırada tanıştığı Pangalo isminde bir Amerikalının aracılığıyla 1903'te Louisiana - St. Louis'de yapılacak olan Dünya Fuarı'na eski İstanbul mahalleleri ve Kapalıçarşı'yı içeren bir projeyle katılır ve kazanır. Sultan Hamid'in izin vermemesi yüzünden inşaata nezaret etmek üzere Amerika'ya gidemese de projesi gerçekleştirilir.

Bu projeleri gören Fehim Paşa'nın isteği üzerine kendisine İhlamur'da otuz odalı büyük bir konak projesi yapar ve inşaatına nezaret eder. Anılarında bu projeden bahsederken Harbiye Mektebi'nde iken mimariye çalıştığı ve söz konusu konaktan önce birkaç inşaat yapmış olduğunu dile getirir. 1907 yılında yayınladığı "Yapı Malzemesi" adlı kitap bu tecrübelerine dayanıyor olmalıdır.

1903'teki sergi Celal Esad'ın mimarlık ve kent tarihine yönelmesinde kırılma noktasıdır. Bu çalışma için İstanbul tarihine dair topladığı malumata dayanarak yazdığını söylediği *Constantinople de Byzance à Stamboul* adlı kitabı Fransızca olarak Paris'de 1909'da basılır. Türkçesi ise Eski İstanbul Abidat ve Mebanisi-Şehrin Tesisinden Osmanlı Fethine kadar adı ile 1912'de basılacaktır. 1903 ile 1908 arasındaki dönemde gazete ve dergilerde de bu konularda sıkça yazar. 1906-1907 tarihlerinde İkdam gazetesinde yayınlanan ve Osmanlı sanatından bahseden bir dizi yazısı, İstanbul'u konu alan kitapların Osmanlı kısımlarında geliştirilerek 1928'de yayınlanacak olan Türk Sanatı kitabının nüvesini oluşturmuştur. Türk Sanatı 1939'da *L'Art Turc* adıyla Fransızca olarak, 1961'de ise genişletilmiş olarak yeniden Türkçe basılacak; buna 1952'de yine Fransızca basılan *Les Arts Decoratifs Turcs* ve çok sayıda makalenin eklenmesiyle, kendisini dönemin hem ulusal hem uluslararası platformlarında Türk Sanat ve Mimarlık Tarihi yazımının öne çıkan isimlerinden biri yapacaktır.

Celal Esad'ın şehre dair ilgisinin başlangıcını ise kent tarihi kitaplarıyla, şehircilik tecrübesini de herhalde Cemil Topuzlu döneminde (1912-14) şehremanetinde üstlendiği görevlerle ilişkilendirmek gerekir. Anılarında, Paris'te basılan kitabını ve gazetelerde şehirciliğe dair yazdığı makaleleri okumuş olan Cemil Paşa'nın bir gün kendisini davet ederek fen heyetinde bir müdürlükte çalışmayı kabul edip

etmeyeceğini sorduğunu, kendisinin de memnuniyetle kabul ederek Şehremaneti Umur-ı Fenniye ve İstatistik Müdüriyeti’ne tayin olduğunu yazar²⁰. Sicil evrağında bu pozisyon “şehremaneti heyet-i fenniye mütercimliği ve mühendis muavinliği” olarak tariflenmektedir. Cemil Paşa’nın şehreminliği, sokakların temizlenmesi, aydınlatılması, park ve bahçeler yapılması gibi faaliyetlerin yanı sıra hem planlama çalışmaları hem de belediye teşkilatının nasıl yapılması gerektiği konusunda araştırmalar yapılan son derece aktif bir dönem olarak bilinir. Bu çerçevede belediye teşkilat ve işleyişine dair inceleme ve görüşmeler yapmak üzere 1913’te muhtelif Avrupa şehirlerini kapsayan bir gezi düzenlenir. Celal Esad’ın da katıldığı ve yine Celal Esad tarafından kaleme alınan bu gezinin raporu “Şehremaneti Celilesine: 329 Senesinde Avrupa’ya vuku Bulan Seyahatimiz Esnasındaki Tedkikat-ı Fenniyyeye Ait Rapor” başlığıyla yayınlanır²¹. Rapor yollar, lağımlar, haller, tanzifat, mezbahalar, itfaiye teşkilatı ve plan konularını ele alırken Milano, Paris, Peşte, Münih, Zürih, Viyana, Berlin, Bükreş kentlerinden bahseder ve İstanbul’un nasıl imar edilebileceğini tartışır.

Cemil Topuzlu dönemi planlama çalışmaları kapsamında ise Lyon Belediyesi başmühendisi Auric üç sene müddetle fen heyeti müdürü olarak atanmış, Auric’in beraberinde getirdiği uzmanlarla birlikte kent bütünü için bir plan tanzimine çalışılmıştır. Celal Esad’ın sicil evrağında muavinliğine atandığı ifade edilen fen heyeti müdürü Auric’dir. Ancak Celal Esad anılarında kendisi ile, geldiği ilk günlerden itibaren -kişisel nedenlerle- anlaşamadığını, hatta kendisini düelloya davet ettiğini ve her ne kadar bu düello sorunu Fransız elçisinin eşi Mme Bompard’ın araya girmesiyle kapatılsa da tatsızlığın tamamen unutulması adına Cemil Paşa’nın kendisini o sıralarda münhal bulunan Kadıköy şehreminliğine atadığını ifade eder²².

Kadıköy şehreminliği kısa süresine rağmen Celal Esad’ın hem şehircilik hem de yönetim konularını bizzat tecrübe etmesine imkan sunmuş olmalıdır. Bu dönemde, yayınladığı *Kadıköy hakkında Tedkikat-ı Belediye*²³ şehremini olarak oldukça sistematik hareket ettiğine işaret eder. Metinden Celal Esad’ın bölgenin coğrafi ve iklimsel özellikleri, tarihi yapıları, sağlık ve hijyen açısından durumu, nüfus ve

20 Arseven, C. E., Sanat ve Siyaset Hatıralarım, İstanbul: İletişim Yay.,1993, s. 116.

21 Celal Esad ve Ahmed Cevdet, *Şehremanet-i Celilesi’ne: 329 Senesinde Avrupa’ya Vuku Bulan Seyahatimiz Esnasındaki Tedkikat-ı Fenniyyeye ait Rapor*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaa-i Osmanlı Şirketi, 1330 [1914].

22 Arseven, C. E., Sanat ve Siyaset Hatıralarım, İstanbul: İletişim Yay.,1993, s.118-119.

Celal Esad Arseven’in 1944-46 ve 1946-50 tarihleri arasında iki dönem milletvekilliği yapmış olmasından ötürü TBMM arşivinde yer alan sicil evrağında Kadıköy Belediye Müdürlüğü’ne tayin tarihi 3.1.328 [16.3.1912] olarak belirtilmektedir. *TBMM Personel İşleri Daire Başkanlığı Arşivi*, sicil no: 1229.

23 Celal Esad, *Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbuat-ı Osmani Şirketi,1329 [1913].

mahalle yapısına yönelik kapsayıcı döküm ve durum tespitleri yaptı(rdı)ğını; üç yıl içerisinde yapılması öngörülen işler, bunların gerektirdiği bütçe ve teşkilata dair planlar yaptığını anlamak mümkündür. Ancak öngördüğü gibi üç yıl görevde kalamamış, savaşın çıkmasıyla istifa ederek ayrılmış ve bir süre Avrupa'da propaganda faaliyetleri kapsamında sergi ve konserler düzenlemiştir.

Dönüşünden sonra yeni Cumhuriyet onu belediyeçilik ve planlama konusunda tecrübeli biri addedecek ve Ankara'nın imarı sürecinde hem seçici heyette hem de Jansen'in çalışmaları esnasında imar müşaviri olarak görevlendirecektir²⁴. 1926'da yayınlanan ve dönemin önemli kuramsal metinlerinden sayılabilecek Camillo Sitte çevirisiyle²⁵ ise, teoriye dair de malumatı olan bir uzman olarak algılanacağını tahmin etmek güç değil. 1930'da şehircilik dersini üstlenecek birisi arandığında erken cumhuriyetin şehircilikle ilgilenen ve Arkitekt'te sıkça yazılarına rastladığımız Şehabettin Uzlu, Burhan Arif Ongun veya Seyfi Arkan gibi isimlerinin henüz yeni mezun konumunda oldukları düşünülecek olursa, Celal Esad'ın akla gelecek ilk isim olmasına şaşırılmamak gerek.

Akademi'deki ders programına uygun olarak yazmış olduğunu ifade ettiği Şehircilik kitabı²⁶ hem Celal Esad'ın otodidakt yollarla edindiği şehircilik birikiminin izlerini yansıtır, hem de mimarlık ve planlamanın ayrışmadığı erken Cumhuriyet ortamında çalışacak mimar adaylarına yol gösterme gayesi gözetilerek kurgulanmıştır. Örneğin şehir planı hazırlamak için lazım gelen belgelere ayrılan bölümde bunların neler olduklarının yanı sıra, hangi formatlarda hazırlanacakları, pafta boyut ve türlerinin neler olması gerektiği, nasıl tasnif edileceği, ne tür mahfazalarda saklanacağı, ya da farklı yöntemlerin yaklaşık maliyetleri hakkında pratik bilgiler vermeyi gözetken bir üslupta kaleme alınmıştır²⁷. Veyahut nüfus-yerleşim alanı, dolu-boş veya yeşil alan-yapılaşma oranları, ya da muhtelif yoğunluk ve muhtelif vasıtalar için yol genişlikleri, kaldırım-yeşil alan varyasyonları, rakamsal veriler ve bunların uygulandığı örnekler verilerek deneyimi sınırlı tasarımcılar için referans değerler ve rehber prensipler sunmaya çalışır. Ama öte yandan plan hazırlığı için yapılmasını önerdikleri Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye'de yapılanlarla belirgin paralellikler gösterir. Ya da yollar ve alt yapı konusunda söylediklerinde 1913 şehremaneti raporundan beri devam eden izler yakalamak olasıdır.

Pratiğe dair yol gösterici niteliğinin yanı sıra kitabın öğrencileri kuramsal yaklaşımlarla tanıştırmayı hedefleyen bir tavrı da vardır. Özellikle Türkçeye

24 Tankut, G., *Bir Başkentin İmarı: Ankara (1929-1939)*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yay., 1993, s. 75.

25 Camillo Sitte, *Şehir Mimarisi: Şehirleri İnşa Etme Sanatı*, çev. Celal Esad, İstanbul: Şehremaneti Matbaası, 1926.

26 Celal Esad Arseven, *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937.

27 Celal Esad Arseven, *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937, s. 22-31.

çevirmiş olduğu Sitte’nin kitabının izlerini hem metinde hem de görsel malzemede kolaylıkla gözlemek olasıdır. Örneğin müstakim ve mukavves yollar başlığı altında eski şehirlerin bize niçin yenilerden güzel geldiğini ve bizde bedii heyecanlar uyandırdığını, Camillo Sitte’deki “Sokaklar” bahsindeki örneklerin aynıyla aktarı²⁸. “Kapalı Meydanlar” bölümünde Pompei şehrindeki Forum’un eski haline ve planına ait çizimler, Floransa Signoria Meydanı, Roma San Pietro Kilisesi ve avlusu planı ve görünüşü gibi ortak görseller Sitte’nin büyük meydanların aleyhindeki görüşleri ile birlikte yer bulur²⁹.

Öte yandan yalnızca Sitte’nin görüşlerinin metne hakim olduğunu söylemek güçtür. Le Corbusier’nin Şehircilik’inin izleri de kitapta kolaylıkla takip edilebilir. Yalnızca bölgeleme vb. gibi dönem için gündemde olan kavramları yinelemeyiz³⁰, Le Corbusier’nin Şehircilik kitabında verdiği örneklere de, örneğin kentlerdeki sıkışıklığı ve iş yapılarının gayri sıhhiğini ıslah için her kısmı hava ve güneş alacak şekilde haçvari planlı yüksek binalar yapılması gibi önerileri de yineler³¹.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Kemali Söylemezoğlu’nun biraz sert bir biçimde dile getirdiği “Celal Esad o yıllarda Akademi’de uydurma bir şehircilik dersi verirdi, şehircilik eğitimi görmemişti ama verirdi; Jansen o yıllarda Ankara’nın imar planını yapmıştı, o plandan istifade ederek bir şeyler anlatırdı” şeklinde ifade ettiği görüşleriyle³² birlikte düşünüldüğünde kitabın ve dersin niteliğini nasıl değerlendirmek gerektiği konusunda sorular oluşabilir. Ancak kitabı ve dersleri bugünün akademik özgünlük kriterlerini yansıtarak değerlendirmek yerine dönemi içinde anlamaya çalışmak herhalde daha uygun olacaktır. Bu çerçevede kitabın yazıldığı dönemde Batılı yazarlardan özetleyerek ve çoğu kez kaynak göstermeden özetleyerek yazılan metinlerin çok olağandışı olmadığını hatırlamak yerinde olabilir. Görseller konusunda ise, örneğin bundan kısa bir süre önce yayınlanan Ahmet Refik’in Tarih-i Umumi’sinin önsözünde yayınevi sahibinin, kitabın görsel zenginliğini temin için hiçbir masraftan kaçınmadıklarını ve bu uğurda Avrupa’dan büyük ücretler ödeyerek getirttikleri kitapları parçalamaktan sakınmadıklarını övünerek dile getirdiğini akla getirecek olursak³³ benzer bir durumun Şehircilik için de söz konusu olabileceğini varsaymak, çok da yadırgatıcı görünmez.

28 Camillo Sitte, *Şehir Mimarisi: Şehirleri İnşa Etme Sanatı*, çev. Celal Esad, İstanbul: Şehremaneti Matbaası, 1926, s.50-51 ve Celal Esad Arseven, *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937, 70-71.

29 Camillo Sitte, *Şehir Mimarisi: Şehirleri İnşa Etme Sanatı*, çev. Celal Esad, İstanbul: Şehremaneti Matbaası, 1926, s. 9-10 ve Celal Esad Arseven, *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937, s. 118-119.

30 Celal Esad Arseven, *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937, s.42-58.

31 Celal Esad Arseven, *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937, s.49-53.

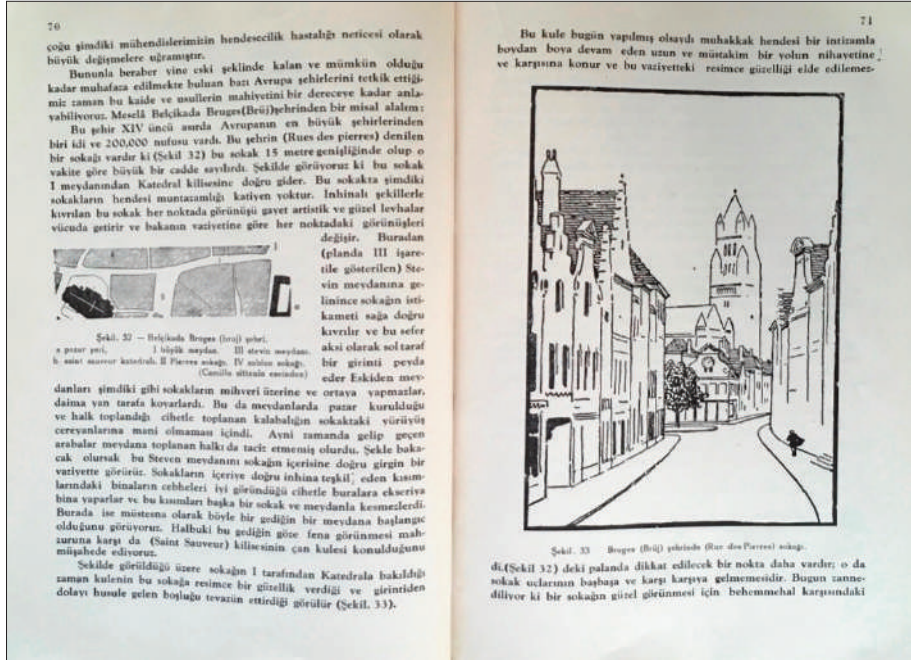
32 Söylemezoğlu, K. “Anılarda Seyfi Arkan ve Dünyası”, *Arredamento Dekorasyon*, no:3, 1992, s.97.

33 Ahmed Refik, *Büyük Tarih-i Umumi*, İstanbul: Kitabhane-i İslam ve Askeri- İbrahim Hilmi, 1328 [1912], c.1, s.2.

Öte yandan şehircilik konusunda formel eğitim görmüş olmanın da dönemin eğitim anlayışı için henüz bir yetkinlik kriteri olarak yerleşmemiş olmayabileceğini dikkate almak gerekir. Celal Esad özelinden bahsettiğimizde ise bir biçimde formel eğitim görüp görmemiş olması belki çok önemli de değildir. O, merak duyduğu bir alanın bilgisini tek başına edinebilen ve bunu da hızla başkalarına aktarmak üzere kitaplaştıran birisidir. Zaten bir alana yönelip onun içinde yavaş yavaş formasyon kazandıktan sonra ürün vermeye olanak tanımayacak kadar çok uğraş alanı vardır. Resim, sanat/mimarlık ve kent tarihinin dışında, opera besteler ya da yeniçeri müziğine ilişkin yazılar yazar, kütüphanelerde tasnif usulünün nasıl olması gerektiğine dair metinler hazırlar ya da senaryo yazar ve film yapar, Darülbeydi müdürlüğünde bulunur, tiyatro oyunları kaleme alır, dekor tasarlar ya da milletvekilliği yapar. Bütün bunlar bir hercailikten çok hayatı kavrayışına ilişkin bir özelliğe işaret ediyor olmalıdır. Celal Esad'ın anılarına bakıldığında da sezilen, farklı durumlara ve bunların gereklerine hızla adapte olabilen ve ele aldığı konuları çözülmesi gereken pratik bir mesele olarak algılayarak hızla ürün verebilen bir insanın tavrıdır. Belki vulgarizatör olarak nitelenebilecek bu tavrın erken Cumhuriyetin farklı alanlardaki kurucu pek çok ismi için karakteristik olabileceğini de düşünmek gerekir. Bu tavır şüphesiz şehircilik disiplinin kuruluşunda da başlangıç ivmesini veren unsur olmuştur.

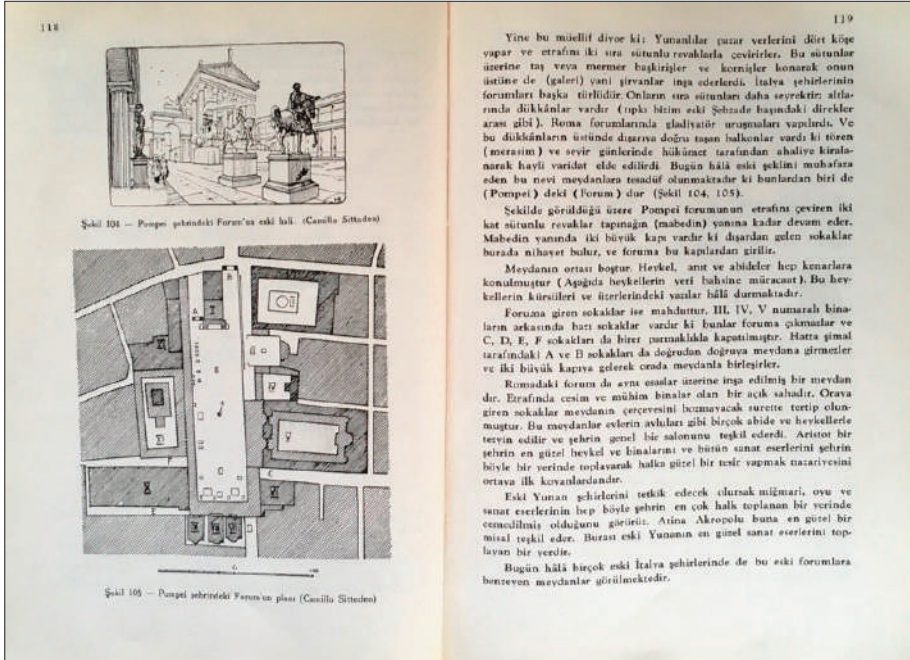
Resim 1. Ankara planlama çalışmaları sırasında Celal Esad Arseven ve Herman Jansen. Soldan sağa: Celal Esad Arseven, dahiliye müsteşarı ve imar heyeti reisi Hilmi Bey, Robert Oerley, Hermann Jansen, şehremini Asaf [İlbay] Bey. (Taha Toros Arşivi)

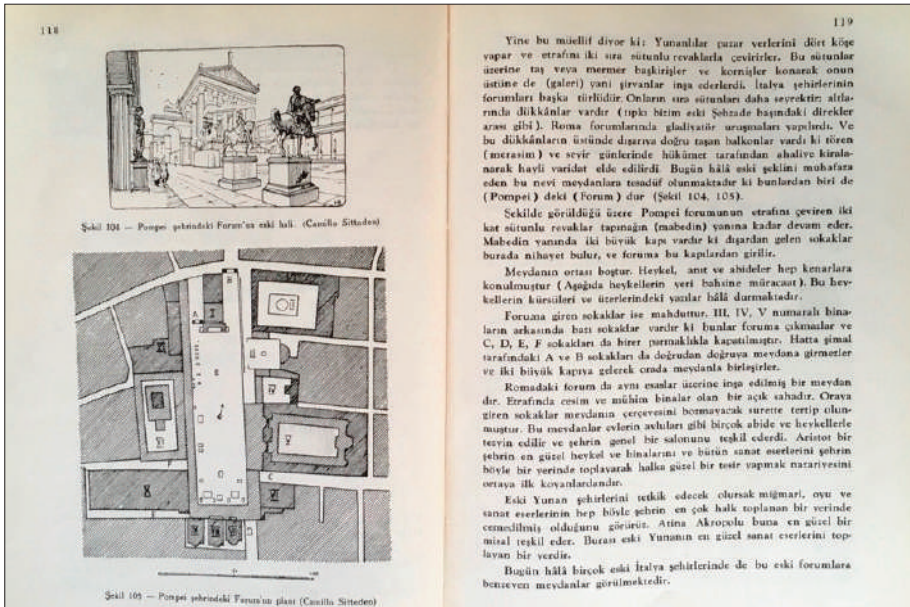
Resim 2. Arseven'in Şehircilik kitabında yollar bahsi. (Arseven, 1937, s. 70-71)

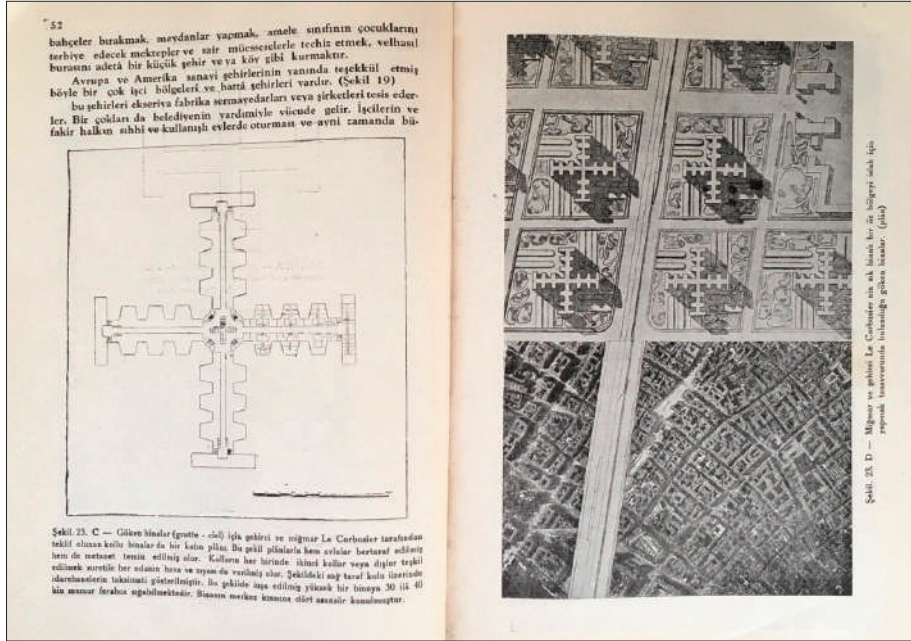
Resim 3. Sitte'nin Şehir Mimarisi kitabında yollar bahsi. (Sitte, 1928, s.50-51)

Resim 4. Arseven'in Şehircilik kitabında meydanlar bahsi. (Arseven, 1937, s. 118-119)

Resim 5. Sitte'nin Şehir Mimarisi kitabında meydanlar bahsi. (Sitte, 1928, s. 9-10)

Resim 6. Arseven'in Şehircilik kitabında Le Corbusier'nin nazariyeleri. (Arseven, 1937, s.50-51)

Kaynaklar:

Başbakanlık Devlet Cumhuriyet Arşivleri, 030.18.01.01.92.79.8

Başbakanlık Devlet Cumhuriyet Arşivleri, 030.18.01.01.94.21.6

Başbakanlık Devlet Cumhuriyet Arşivleri, 020.18.01.02.98.45.16.

MSGSÜ Personel İşleri Daire Başkanlığı Arşivi, Celal Esad Arseven sicil dosyası, sicil no: 6914.

SALT Araştırma Ali Saim Ülgen Arşivi, TASUDOC0534010.

Taha Toros arşivi.

TBMM Personel İşleri Daire Başkanlığı Arşivi, Celal Esad Arseven sicil dosyası, sicil no: 1229.

Anonim, *Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi Talimatnamesi*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1340 [1924].

Anonim, *Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Şubesi Talimatnamesi*, İstanbul: İsmail Hakkı Matbaası, 1934.

Anonim, "İstanbul Planı Etüdü", *Arkitekt*, no: 9(21), 1932, s.258-59.

Arseven, C.E. *Şehircilik (Urbanizm)*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937.

- Arseven, C. E., *Sanat ve Siyaset Hatıralarım*, İstanbul: İletişim Yay.,1993.
- [Arseven] Celal Esad, *Kadıköy Hakkında Tedkikat-ı Belediye*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbuat-ı Osmanî Şirketi,1329 [1913].
- [Arseven] Celal Esad ve Ahmed Cevdet, *Şehremanet-i Celilesi'ne: 329 Senesinde Avrupa'ya Vuku Bulan Seyahatimiz Esnasındaki Tedkikat-ı Fenniyyeye ait Rapor*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaa-i Osmanlı Şirketi, 1330 [1914].
- Aru, K.A. *Bir Üniversite Hocasının Yaşamının 80 Yılı*, İstanbul: YEM Yay., 2001
- Aru, K. "Kemal Ahmet Aru", *Anılarda Mimarlık*, İstanbul, YEM Yay., 1995, s.20.
- Boyacıoğlu, E. "Seyfi Arkan'ın Bruno Taut'un Günlüğündeki İzleri", *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.83-86.
- Cephaneçigil, G. *Geç Osmanlı/Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiyesinde Mimarlık Tarihi İlgisi ve Türk Eksenli Milliyetçilik (1873-1930)*, Doktora tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Doğramacı B., *Kulturtransfer und nationale Identität: Deutschsprachige Architekten, Stadtplaner und Bildhauer in der Türkei nach 1927*, Berlin: Gebr. Mann, 2008.
- Inan, A. D., "Akademi İç Yazışmalarında Arkan", *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s. 87- 91.
- Sitte, C. *Şehir Mimarisi: Şehirleri İnşa Etme Sanatı*, çev. Celal Esad, İstanbul: Şehremaneti Matbaası, 1926.
- Söylemezoğlu, K. "Kemali Söylemezoğlu", *Anılarda Mimarlık*, İstanbul, YEM Yay., 1995, s.134-135.
- Söylemezoğlu, K. "Anılarda Seyfi Arkan ve Dünyası", *Arredamento Dekorasyon*, no:3, 1992, s.96-97.
- Tankut, G., *Bir Başkent'in İmarı: Ankara (1929-1939)*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yay., 1993
- Tekeli, İ. "Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı", *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*, Ed. A. Cengizkan, A. D. İnan, M. Cengizkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay., 2012, s.15-26.

55. Yılında Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri

Yrd. Doç. Dr. Seval Cömertler

Uşak Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Bu bildirinin amacı, Türkiye’de planlama eğitiminin lisans düzeyinde verildiği Şehir ve Bölge Planlama (ŞBP) bölümlerinin genel bir resmini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle retrospektif bir bakış açısıyla, Türkiye’deki ŞBP bölümlerinin 55 yıllık tarihi süreci içerisindeki gelişimi özet olarak aktarılmıştır. Ardından, planlama eğitiminin lisans düzeyinde verildiği ŞBP bölümlerinin 2016-2017 öğretim yılı itibarıyla genel bir profilini ortaya koyan niceliksel analiz bulguları sunulmuştur. Son olarak, bulguların bir değerlendirmesi yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şehir ve Bölge Planlama, Planlama Eğitimi, Planlama Okulları Birliği

GİRİŞ

Türkiye’de planlama eğitimi ile ilgili faaliyetlerin cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzandığı bilinmektedir. Ancak, müstakil bir bölüm olarak, ŞBP ilk defa 1961 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde (ODTÜ) kurulmuştur. Planlama eğitimi serüveni, ilerleyen yıllarda İzmir ve İstanbul’da kurulan ŞBP bölümleri ile devam etmiştir. 2000’li yıllarda eğitimin kitleselleştirilmesi politikası çerçevesinde, hemen hemen bütün meslek alanlarında olduğu gibi planlama meslek alanında da, okul sayısında dramatik bir artış yaşanmıştır (bu artış halen devam etmektedir). Bugün ülkenin farklı bölgelerinde ve şehirlerinde ellinin üzerinde üniversitede ŞBP bölümü kurulduğu bilinmektedir.

Ülke sathına yayılan bütün bu ŞBP bölümleri, sahip oldukları imkânlar ve sundukları kaliteler bağlamında geniş bir yelpaze sergilemektedirler. Bu durum bugüne kadar çeşitli platformlarda dile getirilmiş, yazılmış, çizilmiştir. Ancak, lisans düzeyinde eğitim veren ŞBP bölümlerinin 2016-2017 öğretim yılı başlangıcında nasıl bir profil ortaya koyduğu bilgisi henüz planlama yazısına girmemiştir.

Böyle bir eksiklikten hareketle, bu bildiri de, Türkiye’de planlama eğitiminin lisans düzeyinde verildiği ŞBP bölümlerinin genel bir resmini güncel veriler üzerinden niceliksel analizler ile ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, bildiri metni 4 kısımdan oluşturulmuştur. Birinci kısımda çalışmanın amacı, problem tanımlaması, izlenen yöntem ve kullanılan materyal açıklanmıştır.

İkinci kısım retrospektif olup, bu kısımda, Türkiye’deki ŞBP bölümlerinin 55 yıllık tarihi süreci içerisindeki gelişimi özet olarak aktarılmıştır. Literatür taraması yöntemiyle ele alınan bu kısımda kullanılan materyal ağırlıklı olarak, Türkiye Planlama Okulları Birliği (TUPOB) raporlarından ve daha önceki Şehircilik Kongre ve Kolokyumlarında sunulan bildirilerden müteşekkildir.

Üçüncü kısımda, planlama eğitiminin lisans düzeyinde verildiği ŞBP bölümlerinin güncel durumuna ilişkin genel resmi ortaya koyan niceliksel analiz bulguları sunulmuştur. Niceliksel analizlere konu olan birçok değişken olup, bunlardan kategorik özellik gösterenlere frekans analizi uygulanmıştır. Bu değişkenler eğitim dili (Türkçe / İngilizce), eğitim düzeyi (lisans / yüksek lisans / doktora), üniversite yapısıdır (devlet / vakıf). Nümerik özellik gösteren değişkenler için ise ortalama, en düşük ve en yüksek değerler incelenmiştir. Bu değişkenler kontenjan sayısı, yardımcı doçent sayısı, doçent sayısı, profesör sayısı, toplam öğretim üyesi sayısı, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı ve ÖSYS başarı puanıdır. Değişkenlere ilişkin veriler, OSYM’nin, YÖK’ün ve ŞBP bölümlerinin web sitelerinden araştırılmış, temel olarak OSYM’nin 2016-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzunda (Tablo-4) açıklamış olduğu veriler kullanılmıştır.

Son kısımda bulguların kısa bir özeti ve değerlendirmesi yapılmış, ardından politika önerileri ve araştırma önerileri sunulmuştur.

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMLERİNİN GELİŞİMİ

Türkiye’de planlama eğitimi ile ilgili faaliyetlerin 1930’lu yıllara kadar uzandığı bilinmektedir. Aru’dan (2001) edinilen bilgiye göre, bu yıllardaki planlama dersleri mimarlık eğitiminin bir parçası olarak Yüksek Mühendislik Mektebi (İstanbul Teknik Üniversitesi) ve Güzel Sanatlar Akademisi’nde (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) verilmiştir. Ayrıca Keleş’in (1973) aktardığına göre,

planlama ile ilgili dersler Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin Şehircilik Kürsüsünde de verilmiştir.

50’li yıllarda ise, artık, şehircilik mimarlıktan ayrı bir bilim dalı olarak düşünölmeye başlanmıştır. Bu çerçevede, lisans düzeyinde şehircilik eğitimi verecek bir bölüm açılması söylemi dile getirilmiştir. 60’lı yıllara gelindiğinde bağımsız bir bölüm söylemi pratiğe geçirilmiş ve ilk olarak ODTÜ’de lisans düzeyinde ŞBP eğitimine başlanmıştır. Planlama eğitimi serüveni 70’li yıllarda, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) ve Ege Üniversitesi’nde (EÜ) açılan yüksek lisans programları ile devam etmiştir (Gülersoy vd, 2007).

Lisans düzeyinde eğitim veren ilk planlama okulu olan ODTÜ ŞBP bölümünü, 1979 ve 1984 yılları arasında İzmir, İstanbul ve Ankara’da kurulan Dokuz Eylül Üniversitesi (DEU), YTÜ, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), İTÜ ve Gazi Üniversitesi’nde (GÜ) açılan planlama bölümleri takip etmiştir (TUPOB, 2011). Yarım asra yaklaşan bir geçmişe sahip ve bugün her kademedeki planlama eğitimi veren bu bölümler, Türkiye’nin nüfusça en büyük ilk üç kentinde açılmıştır. 80’lerde planlama okullarının sayısının altına ulaşmasıyla birlikte, 1989’da 13.’sü düzenlenen Dünya Şehircilik Günü Kolokyumunun da ana teması şehircilik-planlama eğitimi olmuştur. Bu kolokyumda planlama eğitiminin dünyada ve Türkiye’de değişen koşullara çözüm yolları üretebilecek seviyeye kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Gülersoy vd, 2007).

90’lı yıllara gelindiğinde, bir yandan planlama okullarının sayısı artmaya devam ederken, bir yandan da planlama eğitimi üzerine tartışmalar daha geniş bir kesime yayılmıştır. Bu süreçte, 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumundan 5 sene sonra, 1994’de, “Nasıl Bir Planlama Eğitimi ve Meslek İlişkisi” konulu ulusal bir fikir yarışması lisans ve lisansüstü seviyede öğrenim görmekte olan tüm planlama öğrencilerinin katılımına açık olarak düzenlenmiştir. 2000’li yıllarda ise, eğitimin kitleleştirilmesi politikası çerçevesinde, hemen hemen bütün meslek alanlarında olduğu gibi planlamada da, okul sayısında dramatik bir artış yaşanmıştır.

1994’den 2008’e kadar olan süreçte, TUPOB’un “ilk grup” olarak tanımladığı üç büyük şehirde kurulan 6 planlama bölümünü, “ikinci grup” olarak tanımladığı 13 adet ŞBP bölümü takip etmiştir. Ne var ki, farklı bölgelerde ve şehirlerde kısa sürede mantar gibi hızla ortaya çıkan bu ikinci grup ŞBP bölümlerinin birçoğunda çeşitli beşeri-mekânsal-donanımsal altyapı sorunları yaşanmıştır - ki hala daha da yaşanmaktadır (TUPOB, 2011).

Bu gelişmelerin neticesinde, planlama eğitimi çeşitli platformlarda tartışılmaya devam etmiştir. Bu bağlamda, 2002’de YTÜ’de “Planlama Eğitimi Yeniden Düşünmek” isimli bir kongre düzenlenmiştir (II. Planlama Kongresi, 2002). Kongre kapsamında, planlama eğitiminde “kalite” ve “norm” tartışmalarını

başlatmak yanı sıra TUBOP'un kuruluşuna öncülük yapmak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda, 2004'de sekiz ŞBP bölümü ve Şehir Plancıları Odası'nın imzaladığı protokol ile TUBOP kurulmuştur (Gülersoy vd, 2007).

TUPOB, Türkiye'de ŞBP lisans eğitimi verebilmek için gerekli öğretim kadrosu ve fiziki altyapıya ilişkin asgari ölçütlerin eksik olduğu tespitinden hareketle 2011'de bir rapor hazırlamıştır. "Lisans Düzeyinde Açılacak Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri İçin Gerekli Asgari Ölçütler" isimli raporda, bir ŞBP bölümü için azami öğrenci kontenjanının 25-30 veya 30-40 arasında değişebileceği, ayrıca öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının azami 2 olması gerektiği ve 2/1 oranına göre (öğrenci kontenjan sayısı / öğretim üyesi sayısı) bir ŞBP bölümünde lisans eğitimine başlanabilmesi için gerekli öğretim üyesi sayısının en az 12 olması gerektiği belirtilmiştir (TUPOB, 2011).

Söz konusu raporda, mevcut ŞBP bölümlerine ilişkin çeşitli tespitler, değerlendirmeler ve öneriler de yer almıştır. TUBOP'un değerlendirmelerine göre, lisans eğitimi veren ŞBP bölümlerinin - özellikle de ikinci gruptakilerin - öğretim kadrosu, fiziki altyapısı ve donanımları nitelikli ve etkin bir planlama eğitimi için yetersizdir. Bu değerlendirmeden hareketle, raporda, mevcut durumu iyileştirmeden yeni planlama bölümleri açmanın planlama eğitimi için ayrılan kaynakların parçalanmasına ve eğitim kalitesinin daha da düşmesine yol açacağı, tekrar tekrar vurgulanmıştır (TUPOB, 2011). Ne var ki, bu rapordan sonra, birçok yeni ŞBP bölümü kurulmuş hatta bir kısmı TUBOP'un belirlediği standartlara uygun olmayan bir şekilde lisans eğitimine başlamıştır. Diğer bir kısmı da eğitime başlama hazırlığı içindedir.

Tablo 1: Lisans düzeyinde eğitimin olmadığı ŞBP bölümleri

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Adnan Menderes Üniversitesi Söke Mimarlık Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Batman Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Cumhuriyet Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Çanakkale Onsekiz Mayıs Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Dumlupınar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Erzurum Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Fırat Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Gaziantep Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Gezbe Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Kastamonu Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Mustafa Kemal Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Muş Alparslan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Müh. ve Mimarlık Fak.Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Osmaniye Korkut Ata Üniv. Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Ömer Halis Demir Üniversitesi (Niğde Üniversitesi) Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
R. Tayyip Erdoğan Üniv. Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Siirt Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Uşak Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Kaynak: Üniversitelerin web siteleri

Bugün - Antalya’da Batman’a, Elazığ’dan Niğde’ye, Samsun’dan Siirt’e, Çanakkale’den Van’a kadar ülkenin farklı bölgelerinde ve şehirlerinde 50’nin üzerinde üniversitede ŞBP bölümü yer almaktadır. Ülke sathına yayılan bütün bu ŞBP bölümleri, sahip oldukları imkânlar ve sundukları kaliteler bağlamında geniş bir yelpaze sergilemektedirler.

2016-2017 öğretim yılı itibarıyla, Türkiye’deki ŞBP bölümlerinin yaklaşık olarak yarısında, planlama eğitimi farklı kademelerde verilmektedir. Bunların bir kısmında yalnızca lisans düzeyinde, bir kısmında lisans ve yüksek lisans düzeyinde, bir kısmında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde, bir kısmında ise yalnızca yüksek lisans düzeyinde eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir.

Hâlihazırda lisans eğitimi vermekte olan 21 adet ŞBP bölümüne ilaveten, her bölgede ve farklı büyüklükteki kentlerde, devlet ve vakıf üniversitelerinde ŞBP bölümleri lisans eğitimine başlama hazırlığı içindedir (Tablo1).

BULGULAR

Bu bölümde incelenen değişkenlere ilişkin bulgular aktarılmaktadır. Tablo 2’de tüm değişkenlere ilişkin verilerin detayı sunulmaktadır. Bu tablo 2016-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu - Tablo 4’den yararlanılarak oluşturulmuştur. Tabloda yer alan ŞBP bölümleri, üniversite isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Tablo 2: ŞBP bölümlerine ilişkin eğitim dili, üniversite yapısı, öğretim üyesi, öğrenci kontenjanı, kontenjan / öğretim üyesi sayısı, OSYS başarı puanı ve sıralama verileri

Üniversite	YÖREKÖP	ÖSYM	MÜHÜR ÖĞRETİM	TOPLAM ÖĞRETİM ÜYESİ	TOPLAM KONTENJAN	KONTENJAN / ÖĞRETİM ÜYESİ	ÖSYS BAŞARI PUANI	ÖSYS SİRALAMA	Öğretim Dil	Üniversite Türü
ANKARA ÜNİVERSİTESİ (AU)	0	0	3	3	52	17,3	299,7	18800	ÖSYM	FA
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ (AUZ)	0	1	1	4	62	15,5	248,2	14000	ÖSYM	FA
BİZE ÜNİVERSİTESİ (BU)	0	1	2	3	62	20,7	238,3	21000	ÖSYM	FA
BÜYÜKŞEHİR ÜNİVERSİTESİ (BÜ)	0	0	5	5	52	10,4	—	—	ÖSYM	FA
ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ (ÇU)	0	1	1	4	20	5,0	227,8	21000	ÖSYM	İNG
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ (DU)	5	2	12	18	89	4,9	212,1	9000	ÖSYM	FA
ERZURUM ÜNİVERSİTESİ (EU)	0	0	7	7	72	10,3	259,1	18000	ÖSYM	FA
GAZİ ÜNİVERSİTESİ (GU)	3	13	0	24	68	2,8	322,8	8200	ÖSYM	FA
İSTANBUL TEKNİK ÜNİV. (İTÜ)	15	8	7	30	98	3,3	375,4	4500	ÖSYM	FA İNG
İZMİR YÜREK TEKN. ENG. ÜNİV. (İYTE)	0	0	0	12	32	4,0	229,4	8000	ÖSYM	İNG
KARADENİZ TEKNİK ÜNİV. (KTÜ)	0	0	0	0	62	0,0	275,6	24000	ÖSYM	FA
KIRSEKİ ÜNİVERSİTESİ (KU)	1	0	3	4	62	15,5	242,8	20000	ÖSYM	FA
MERSİN ÜNİVERSİTESİ (MU)	0	2	0	0	41	0,0	266,3	25000	ÖSYM	İNG
MİMAR SİNAN ÜNİV. (MSÜ)	5	0	13	18	67	3,8	347,3	8000	ÖSYM	FA
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİV. (NEÜ)	0	2	1	3	52	10,4	264,8	15000	ÖSYM	FA
ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİV. (ODTÜ)	0	0	4	18	60	3,4	388,2	1800	ÖSYM	İNG
PANFİLİ ÜNİVERSİTESİ (PU)	1	1	1	3	52	17,3	281,4	11000	ÖSYM	FA
SİĞİR ÜNİVERSİTESİ (SU)	0	2	4	8	72	9,0	278,1	14400	ÖSYM	FA
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİV. (SDÜ)	5	2	1	8	52	6,5	261,7	18000	ÖSYM	FA
TED ÜNİVERSİTESİ (TEDÜ)	0	0	0	0	20	0,0	—	—	ÖSYM	İNG
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (YTÜ)	6	0	0	24	62	2,6	255,7	9000	ÖSYM	FA
TOPLAM	41	11	118	114	1118					
ORTALAMA	2,3	0,2	5,2	10,7	59	5,3	291	11300		

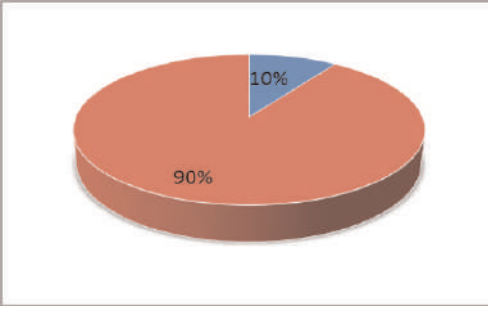
Kaynak: 2016-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu – Tablo 4, <http://www.osym.gov.tr/TR,12454/2016-osys-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

55. Yılında Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri

Tüm ŞBP bölümleri için kontenjan verisi, genel kontenjan ve özel kontenjanların toplamı olarak sunulmuştur. Farklı programlara sahip (burslu / burssuz, İngilizce / Türkçe) ŞBP bölümleri için programların toplam kontenjanı bölümün kontenjan verisi olarak alınmıştır.

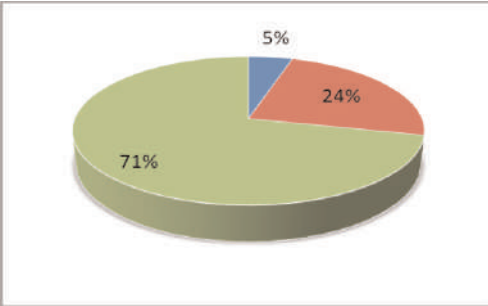
Ayrıca, farklı programlara sahip olması nedeniyle farklı OSYS puanları olan ŞBP bölümlerinde (ÇÜ ve GÜ), kontenjan sayısı yüksek olan programın puanı OSYS puanı verisi olarak alınmıştır. Hem İngilizce hem de Türkçe programa sahip İTÜ ŞBP bölümünde ise, iki programın kontenjan sayısının birbirine çok yakın olması nedeniyle, iki programın ortalama puan değeri OSYS puanı verisi olarak kullanılmıştır.

Lisans düzeyinde eğitim veren ŞBP bölümlerinin tamamına yakını (%90’ı) devlet üniversitelerinde yer almaktadır (Grafik 1). Vakıf üniversitelerinde kurulan ve eğitime başlamış olan yalnızca 2 tane ŞBP bölümü vardır. Bunlar her ikisi de Ankara’da bulunan ÇÜ ŞBP ve TED Üniversitesi ŞBP bölümleridir.

Grafik 1: Üniversite yapısı

15 tane ŞBP bölümünün (%71’i) eğitim dili Türkçe iken, 5 tanesinin (%24’ünün) eğitim dili İngilizcedir. İTÜ ŞBP bölümünün ise hem İngilizce hem de Türkçe olmak üzere iki programı vardır (Grafik 2).

Grafik 2: Eğitim dili

ŞBP bölümlerinin 7 tanesinde (%33'ü) lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere her kademedede planlama eğitimi verilmektedir. 7 ŞBP bölümünde (%33'ü) lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim verilmektedir. ŞBP bölümlerinin diğer 7 tanesinde (%33'ü) ise planlama eğitimi yalnızca lisans düzeyinde sürdürülmektedir (Tablo 3). İlk kurulan ŞBP bölümlerinde lisans ve lisansüstü olmak üzere her düzeyde planlama eğitimi verilmekte iken, diğerlerinde lisans eğitimi öne çıkmaktadır.

Tablo 3: Eğitim düzeylerine göre ŞBP bölümleri

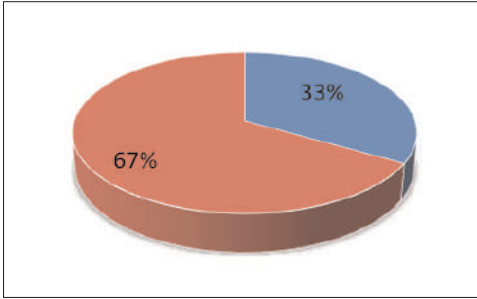
<p>Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Düzeyinde Eğitim Veren ŞBP Bölümleri Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Böl. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü</p>
<p>Lisans ve Yüksek Lisans Düzeyinde Eğitim Veren ŞBP Bölümleri Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl. Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü</p>
<p>Yalnızca Lisans Düzeyinde Eğitim Veren ŞBP Bölümleri Amasya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Bursa Teknik Üniversitesi Doğa Bil. Mim. ve Müh. Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Böl. Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Pamukkale Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü</p>

Kaynak: Üniversitelerin web siteleri

İncelenen ŞBP bölümlerindeki toplam öğretim üyesi sayısı 224’dür. Ortalama olarak bir ŞBP bölümünde 11 tane öğretim üyesi bulunmakta olup, bu sayı TUBOP’un belirlemiş olduğu asgari öğretim üyesi sayısına - en az 12 öğretim üyesi - çok yakındır. Ancak TUBOP’un belirlemiş olduğu asgari öğretim üyesi standardı yalnızca lisans eğitimi içindir. Bu noktada, incelenen ŞBP bölümlerinin bir kısmında lisansüstü düzeyde de eğitim verildiği dikkate alındığında, yanı sıra azami kontenjan standardını aşan öğrenci nüfusu düşünüldüğünde, aslında Türkiye’deki ŞBP bölümlerinin, öğretim üyesi kadrosu olarak asgari seviyenin çok altında olduğu anlaşılmaktadır (Öğretim üyelerine ilişkin sayıların detayı Tablo 2’de yer almaktadır).

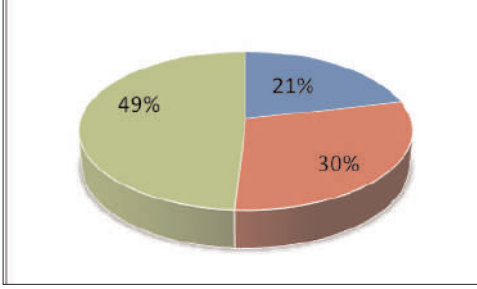
Dahası, öğretim üyelerinin ŞBP bölümlerine dağılımına bakıldığında, dağılımda büyük bir dengesizlik göze çarpmaktadır. En geniş öğretim kadrosu 31 öğretim üyesi ile İTÜ ŞBP bölümünde yer alırken; AÜ, BÜ, PÜ ve TEDÜ ŞBP bölümlerinin öğretim kadrosu yalnızca 3 tane öğretim üyesinden oluşmaktadır (Tablo 2).

Lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde planlama eğitimi veren ŞBP bölümlerindeki öğretim üyesi sayılarının yalnızca lisans düzeyinde eğitim veren ŞBP bölümlerindekinden fazla olması, hiç şüphesiz ki tabiidir ve gereklidir. Dolayısıyla, öğretim üyelerinin ŞBP bölümlerine dağılımındaki dengesizliğin temel nedeni aslında “çokluk” değil, “azlık” tır. Şöyle ki; Türkiye’de lisans düzeyinde planlama eğitimi veren ŞBP bölümlerinin yaklaşık olarak %70’i (14 tanesi) TUBOP’un belirlemiş olduğu asgari öğretim üyesi standardını - en az 12 öğretim üyesi - yakalayamamıştır (Grafik 3, Tablo 2).

Grafik 3: ŞBP bölümlerinin asgari öğretim üyesi sayısı bağlamında TUBOP standartlarını sağlama durumu

Öğretim üyelerinin akademik unvanlara göre dağılımına bakıldığında ise, Türkiye genelinde ŞBP bölümlerindeki öğretim üyelerinin 48’inin (% 21) profesör, 66’sının (% 30) doçent, 110’unun (% 49) yardımcı doçent olduğu görülmektedir (Grafik 4). Bu, görece dengeli çeşitlilik durumu olumludur.

Grafik 4: ŞBP bölümlerinde öğretim üyelerinin akademik unvanlara göre dağılımı

Ancak öğretim üyelerinin akademik unvanlara göre dağılımı ŞBP bölümleri bazında, tek tek dikkatlice incelendiğinde, genelden çok farklı bir kompozisyonla karşılaşılmaktadır (Tablo 2). Özellikle de profesörlerin ŞBP bölümlerine dağılımına bakıldığında, bölümler arasında çok büyük bir dengesizlik görülmektedir. Planlama profesörlerinin neredeyse tamamına yakını İstanbul, Ankara ve İzmir’deki ŞBP bölümlerinde bulunmaktadır. 21 adet ŞBP bölümünün yalnızca 9 tanesinde profesör olup, yarıdan fazlasında (12) hiç profesör yoktur.

Öte yandan, örneğin tek başına İTÜ ŞBP bölümündeki profesör sayısı (15 profesör) hali hazırda lisans eğitimi vermekte olan 21 adet ŞBP bölümünün 17 tanesindeki profesör sayısının toplamından (13 profesör) fazladır (Ancak, bu noktada şu gerçek gözden kaçırılmamalıdır ki; her kademedeki planlama eğitimi veren ŞBP bölümlerindeki profesör sayılarının yalnızca lisans düzeyinde eğitim veren ŞBP bölümlerindekinden fazla olması, hiç şüphesiz ki gereklidir).

Dolayısıyla profesörlerin, yanı sıra doçentlerin ŞBP bölümlerine dağılımındaki dengesizliğin temel nedeni “çokluk” değil, “azlık”tır. Şöyle ki; eğer planlama profesörleri ŞBP bölümlerine eşit bir şekilde dağıtılacak olsaydı, yine de her bölüme bir profesör düşmeyecekti. Çünkü hali hazırda, incelenen ŞBP bölümlerindeki profesör sayısı (48) ŞBP bölümlerinin toplam sayısından (eğitime başlamış olanlar yanı sıra başlamamış olanlarla birlikte) azdır. Benzer bir durum doçentler için de geçerlidir. İncelenen ŞBP bölümlerindeki doçent sayısı (66) ŞBP bölümlerinin toplam sayısından (eğitime başlamış olanlar yanı sıra başlamamış olanlarla birlikte) biraz fazladır. Yani, eğer ki planlama doçentleri ŞBP bölümlerine eşit bir şekilde dağıtılacak olsaydı, her bölüme ancak bir tane doçent düşebilecekti. Dolayısıyla, buradaki asıl mesele “azlık”tır. Bununla birlikte, şüphesiz çok ekstrem dağılımlar da uygundur.

Öğretim kadrolarının yeter(siz)liği bağlamında, mesele yalnızca öğretim üyesi sayısının azlığı ya da dağılımdaki dengesizlikten ibaret değildir. Aslında öğretim kadrosu yeter(siz)liğinin öğrenci sayıları ile birlikte değerlendirilmesi gerekir. Bu çerçevede, ŞBP bölümlerinin birinci sene kontenjan sayıları incelenmiş (Tablo 2) ve şu bulgulara ulaşılmıştır:

Türkiye’deki ŞBP bölümlerinde, genel ve ilave kontenjanlar ile birlikte toplam kontenjan sayısı 1238’dir. Bölüm başına ortalama birinci sene öğrenci sayısı 59’dur. Bu durumda, ŞPB bölümlerinin ortalama kontenjan sayısı TUBOP’un belirlemiş olduğu azami kontenjan standardının üstündedir. En çok öğrenci sayısı hem İngilizce hem Türkçe lisans programına sahip olan İTÜ ŞBP bölümünde iken, en az sayıda öğrenci ise TEDÜ ŞBP bölümündedir.

Öğretim kadrosu ile öğrenci popülasyonu karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ise, ŞBP bölümlerinde kontenjan / öğretim üyesi oranı ortalamasının, bir öğretim üyesi başına yaklaşık 6 tane birinci sene öğrencisi ile TUBOP’un belirlemiş olduğu azami standardın - bir öğretim üyesi başına 2 birinci sene öğrencisi - oldukça üzerinde olduğu görülmektedir.

En yüksek kontenjan / öğretim üyesi oranı, bir öğretim üyesi başına yaklaşık 21 tane birinci sene öğrencisi ile BÜ ŞBP bölümünde iken, bir öğretim üyesi başına yaklaşık 3 tane birinci sene öğrencisi ile en düşük kontenjan / öğretim üyesi oranı YTÜ ve MSGSÜ ŞBP bölümlerinde tespit edilmiştir. Sonuç olarak, kontenjan / öğretim üyesi oranı gerek Türkiye genelinde gerekse de tek tek ŞBP bölümlerinde ele alındığında, her durumda TUBOP’un belirlemiş olduğu azami standardın üzerindedir. Bu bulgular planlama eğitiminde kalitenin sağlanabilirliği ve sürdürülebilirliği bağlamında son derece endişe vericidir (Kontenjan ve kontenjan/öğretim üyesi oranına ilişkin sayıların detayı Tablo 2’de yer almaktadır).

Şüphesiz ki, planlama eğitiminde kalite, salt öğretim kadrosu ile sağlanabilecek bir nitelik değildir. Eğitimde kalite pek çok girdiye bağlı olarak şekillenmektedir. Bu girdilerden biri de öğrenci profilidir. Dolayısıyla, planlama okullarının öğrenci profili açısından da incelenmesi gerekir. ŞBP bölümleri öğrenci profili açısından analiz edildiğinde, OSYS başarı puanı ve sıralaması bağlamında ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Türkiye genelinde ŞBP bölümlerinin OSYS başarı puanlarının ortalaması 291’dir. Bu ortalama, ne 20.000’lik dilimin, ne 50.000’lik dilimin ne de 100.000’lik dilimin içindedir. ODTÜ ŞBP bölümü planlama bölümleri içinde 388 puan ile en yüksek puanla öğrenci kabul eden ŞBP bölümü olup, sıralamada 38.200’de yer almaktadır. ÇÜ ve BÜ ŞBP bölümleri ise en düşük puanla öğrenci alan ŞBP bölümleridir ve sıralamada 200.000’lik dilimin dışındadır. ŞBP bölümleri içinde yalnızca ODTÜ ve İTÜ ŞBP bölümleri 50.000’lik dilimdedir. İlk 100.000’lik dilimde 7 adet ŞBP bölümü olup, diğerleri bu dilimin dışındadır.

ŞBP bölümlerinin büyük bir bölümünde giriş sınavı başarı puanlarının düşük olması, dahası bölümler arasında çok büyük farklılıklar göstermesi (en yüksek ile en düşük puanlı ŞBP bölümleri arasındaki puan farkı 150’dir) ŞBP eğitiminde kalite bağlamında düşündürücü bir durumdur. Düşündürücüdür, çünkü pek çok disiplinle çok sıkı ilişkileri olan, dolayısıyla da geniş bir ilgi alanı ve beraberinde

oldukça yoğun ve disiplinli bir çalışma temposunu gerektiren şehir planlama eğitimi bu tempoyu rahatlıkla taşıyabilecek bir öğrenci profili talep eder. Bu noktada, planlama bölümlerine giriş puanlarının düşüklüğü, üzerinde durulması gereken bir husustur. Acaba, mevcut öğrenci profili planlama eğitiminin oldukça yoğun ve disiplinli çalışma temposunu ne derece taşıyabiliyor ya da taşıyabiliyor mu? Bu sorunun bilimsel çalışmalarla araştırılıp, incelenmesi gerekir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de planlama eğitiminin lisans düzeyinde verildiği ŞBP bölümlerinin 2016-2017 öğretim yılı başlangıcı itibariyle genel bir resmi niceliksel analizler ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede ağırlıklı olarak ŞBP bölümlerinin beşeri altyapısına ilişkin öğretim kadrosu, öğrenci yükü, öğrenci profili gibi değişkenler incelenmiştir. Bu başlık altında ise, bulguların kısa bir özeti ve değerlendirmesi, ardından ise politika ve araştırma önerileri sunulmaktadır.

Bulguların Özeti ve Değerlendirmesi

Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan en önemli bulgulardan biri şu olmuştur: Türkiye’deki ŞBP bölümleri, YÖK’ün belirlemiş olduğu asgari öğretim üyesi sayısını (3 öğretim üyesi) karşılamakla birlikte, önemli bir kısmı (%70’i) TUPOB’un hazırladığı “Lisans Düzeyinde Açılacak Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri İçin Gerekli Asgari Ölçütler” raporunda belirtilen asgari öğretim üyesi standardını (12 öğretim üyesi) karşılamamaktadır. Dahası, öğretim üyelerinin ŞBP bölümlerine dağılımında büyük bir dengesizlik vardır. Ancak, bu dengesizliğin temel nedeni “çocukluk” değil, “azlık”tır. Çünkü ülkedeki planlı öğretim üyesi sayısı hâlihazırda lisans eğitimi vermekte olan ŞBP bölümleri için dahi yetersizdir.

Öğretim kadrolarının yeter(siz)liği bağlamında, mesele yalnızca öğretim üyesi sayısının azlığı ya da dağılımdaki dengesizlikten ibaret değildir. ŞBP bölümlerinde kontenjan / öğretim üyesi oranı ortalaması, bir öğretim üyesi başına yaklaşık 6 tane birinci sene öğrencisi ile TUBOP’un belirlemiş olduğu azami standardın - bir öğretim üyesi başına 2 birinci sene öğrencisi - oldukça üzerindedir. 20-30 sene önce planlama eğitimi ve meslek ilişkisi tartışılırken, 2010’lu yıllarda planlama bölümlerindeki öğretim kadrolarının yetersizliğini yazıyor olmak, planlama eğitiminin ve mesleğinin geleceği bağlamında çok hazin ve endişe verici bir durumdur. Bu tablo, planlama eğitiminde dramatik bir kalite düşüşünün en açık göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Şüphesiz ki, planlama eğitiminde kalite, salt öğretim kadrosu ile sağlanabilecek bir nitelik değildir. Eğitimde kalite pek çok girdiye bağlı olarak şekillenmektedir. Bu girdilerden biri de öğrenci profilidir. Dolayısıyla, araştırmada ŞBP bölümleri

öğrenci profili açısından da incelenmiştir. Elde edilen bulgular ŞBP bölümlerinin büyük bir bölümünde giriş sınavı başarı puanının çok düşük olduğunu göstermektedir. Peki, bu öğrenci profili planlama eğitiminin oldukça yoğun ve disiplinli çalışma temposunu gereğince taşıyabiliyor mu, taşıyabilir mi? Bu önemli bir sorudur ve başlı başına bir araştırma konusudur.

Sonuç olarak, eğitimde en önemli kaynağın insan kaynağı olduğu dikkate alındığında, bu bulgular planlama eğitiminde kalitenin sağlanabilirliği ve sürdürülebilirliği bağlamında son derece endişe verici ve düşündürücü bir tablo ortaya koymaktadır. Bu tablonun ortaya koyması muhtemel çok yönlü ciddi sonuçları ve doğuracağı sorunlar olacağı açıktır.

Politika Önerileri

Bu sorunların bertaraf edilebilmesi için:

Lisansüstü eğitime azami ölçüde odaklanıp, plancı öğretim üyesi sayısı hızla artırılmalıdır. Aksi takdirde, ülkedeki toplam öğretim üyesi sayısı hâlihazırda lisans düzeyinde eğitime başlamış 21 adet ŞBP bölümü için dahi yeterli değilken, buna eğitime başlama hazırlığı içinde olan 30’un üzerindeki ŞBP bölümü de eklendiğinde çok daha büyük bir problematik ile karşılaşılacağı aşikârdır.

Ancak, yalnızca öğretim üyesi sayısını artırmak yeterli olmaz. Yanı sıra, doktoralı şehir plancılarının taşrada kurulan genç ŞBP bölümlerine (öncelikle eğitime başlamış olanlara yanı sıra eğitime başlama hazırlığı içinde olanlara) mutlaka yönlendirilmesi gerekir. Bu bağlamda, tavsiyede bulunmak şüphesiz gerekli ve yararlıdır. Ancak, yönlendirmenin yalnızca tavsiye, teşvik ve teklif ile başarılması zordur. Bu nedenle, doktoralı şehir plancılarının taşrada kurulan ŞBP bölümlerine yönlendirmelerini sağlayacak normatif düzenlemeler geliştirilmeli ve uygulamaya geçirilmelidir.

Söz konusu meselelerin birkaç planlama okulunun sorunu olmaması nedeniyle çözüme de salt ferdî, tekil, parçacı çabalarla ulaşılamayacağı bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle, ŞBP bölümlerinin karşı karşıya olduğu başta yetersiz beşeri altyapı yanı sıra diğer meselelerin çözümünde kilit rol, taşra üniversitelerinin ŞBP bölümlerinde görev yapan, birçoğu yardımcı doçent statüsündeki öğretim üyelerine bırakılmamalıdır. Bütün planlama okulları – tek ve daha güçlü bir sesle – başta YÖK olmak üzere, ilgili kurum ve kuruluşlarda TUPOB’un belirlemiş olduğu asgari ölçütlerin uygulanması yönünde daha etkili olmalıdır.

Araştırma Önerileri

Bu çalışmada ŞBP bölümleri ağırlıklı olarak beşeri altyapı bağlamında ve sayısal olarak incelenmiştir. Ancak bütünü yeterli bir şekilde görebilmek için, ŞBP bölümlerinin mekânsal altyapı ve donanım olanakları yanı sıra bilimsel çalışmalar ve eğitim faaliyetleri bağlamında da incelenmesi gerekir.

Dahası, sayılar her şey değildir. Çünkü sayılar, gerçeği tam olarak göster(e)mezler - bilakis bazen yanıltıcı bile olabilirler. Ancak, genel resmi ortaya koymak adına gerekli ve yararlıdırlar (bu bağlamda bu bildirinin planlama yazısına bir katkı yaptığı söylenebilir). Bununla birlikte niceliksel analizlerin niteliksel araştırmalarla desteklenmesi, mutlaka yapılması gereken bir iştir. Böylesi bir yaklaşım, meseleyi derinlemesine anlamak ve güçlü çözüm önerileri geliştirmek adına çok daha etkili sonuçlar ortaya koyabilecektir.

Bu çerçevede, beşeri altyapı, mekânsal altyapı, araştırma ve eğitim faaliyetleri bağlamında Türkiye'deki ŞBP Bölümlerinin (eğitime başlamış olan ve olmayan, tamamını içerecek şekilde) güçlü yönlerini, zayıf yönlerini ve sorunlarını niceliksel ve niteliksel analizlerle derinlemesine irdelenecek, sorunlara gerçekçi çözüm önerileri geliştirecek kapsamlı ve bütünlüklü bilimsel araştırmalar yürütülmeli, lisansüstü öğrencilerin yüksek lisans ve doktora tezlerinde bu konuyu ele almaları teşvik edilmeli, desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://mmf.ibu.edu.tr/#>

Akdeniz Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://mimarlik.akdeniz.edu.tr/sehir-ve-bolge-planlama/>

Amasya Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://www.amasya.edu.tr/akademik/fakulteler/mimarlik-fakultesi/bolum-sayfalari/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu/hakkimizda.aspx>

Aru, K.A. (2001) "Bir Üniversite Hocasının Yaşamının 80 Yılı", Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

Atatürk Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://www.atauni.edu.tr/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu-4>

Batman Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://mmf.batman.edu.tr/Sayfalar/Akademik-Birimler/Fakulteler/Muhendislik-Mimarlik-Fakultesi/Bolumler/Sehir-ve-Bolge-Planlama-Bolumu/Genel-Bilgiler/700>

Bozok Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://mmf.bozok.edu.tr/tr/sbp>

55. Yılında Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri

Bursa Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://sehir.btu.edu.tr/index.php>

Cumhuriyet Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Böl.,
<http://www.cumhuriyet.edu.tr/bolum.php?cubid=z8Tg4tTp19ToyemyoqCcx9v10uHZ3Nlnpoc=&Dil=1&bolumkodu=470200261>

Çanakkale Onsekiz Mayıs Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mtf.comu.edu.tr/bolumler/sehir-ve-bolge-planlama.html>

Çankaya Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://crp.cankaya.edu.tr/>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
http://mimarlik.deu.edu.tr/sehir_bolge_planlama

Dumlupınar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mim.dpu.edu.tr/index/sayfa/4151/sehir-ve-bolge-planlama>

Erciyes Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mimarlik.erciyes.edu.tr/icerikler/sehir-ve-bolge-planlama>

Erzurum Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://muh.erkurum.edu.tr/Menu/421/sehir-ve-bolge-planlama>

Fırat Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://sbp.mimarlik.firat.edu.tr/>

Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://mim-sbp.gazi.edu.tr/>

Gaziantep Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, http://www.gaziantep.edu.tr/ab/index.php?bolum=20255730&bolum_id=20256019

Gebze Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://www.gtu.edu.tr/kategori/565/3/sehir-ve-bolge-planlama.aspx>

Gülersoy vd. (2007) “Türkiye’de ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon”, Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Dönem Çalışmaları, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://sehirplanlama.medeniyet.edu.tr/tr>

İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://sehirbolge.itu.edu.tr/>

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://crp.ikc.edu.tr/>

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://city.iyte.edu.tr/>

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.ktu.edu.tr/sehircilik>

Kastamonu Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<https://mmf.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/>

Keleş, R. (1987) “Türkiye’de Kentbilim Eğitimi”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 561, Ankara

Kocaeli Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
http://mtf.kocaeli.edu.tr/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=351&Itemid=1043

Kırklareli Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://sbp.klu.edu.tr/>

Mersin Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.mersin.edu.tr/akademik/mimarlik-fakultesi/bolumler/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu>

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.msgsu.edu.tr/faculties/mimarlik-fakultesi/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu1>

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.mimarlik.mu.edu.tr/akademik-kadro-7473>

Mustafa Kemal Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.mku.edu.tr/departments.aspx?birim=14&icerik=3362>

Muş Alparslan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://alparslan.edu.tr/bolum.xhtml?page=66>

Namık Kemal Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, www.nku.edu.tr

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<https://konya.edu.tr/sehirvebolgeplanlama>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://sbp.nevsehir.edu.tr/>

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mimarlik.omu.edu.tr/akademik/sehir-ve-bolge-planlama>

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://crp.metu.edu.tr/>

Pamukkale Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.pau.edu.tr/mtf/tr>

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mtgsfbbp.osmaniye.edu.tr/>

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, 2016-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo-4), <http://www.osym.gov.tr/TR,12454/2016-osys-yuksekokretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

55. Yılında Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri

Ömer Halis Demir Üniversitesi (Niğde Üniversitesi), Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
[http:// www.ohu.edu.tr/mimarlikfakultesi/sehirbolgeplanlama](http://www.ohu.edu.tr/mimarlikfakultesi/sehirbolgeplanlama)

Recep Tayyip Erdoğan Üniv., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://sb.gsf.erdogan.edu.tr/>

Sakarya Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://gsf.sakarya.edu.tr/tr>

Selçuk Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
http://www.selcuk.edu.tr/mimarlik/ sehir_ve_bolge_planlama/tr

Siirt Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mmf.siirt.edu.tr/bolum.html#>

Süleyman Demirel Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://mimarlik.sdu.edu.tr/tr/bolumler/sehir-ve-bolge-planlama-4937s.html>

TED Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://city.tedu.edu.tr/tr/city>

Toros Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://www.toros.edu.tr/sayfas/sehirplanlama>

Trakya Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, <http://mimfak.trakya.edu.tr/>

Türkiye Planlama Okulları Birliği (2001) “Lisans Düzeyinde Açılacak Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri İçin Gerekli Asgari Ölçütler”,
http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/Oda2e7510a2c0b6_ek.pdf?tipi=56&turu=H&sube=0

Uludağ Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.uludag.edu.tr/mimarlik/default/konu/2050>

Uşak Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, www.usak.edu.tr

Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
<http://www.sbp.yildiz.edu.tr/#>

Yıldız Teknik Üniversitesi (2005) “Türkiye Planlama Okulları Birliği 1. Koordinasyon Toplantısı”, TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul

Yıldız Teknik Üniversitesi (2002) “Planlama Eğitimi Yeniden Düşünmek”, II. Planlama Kongresi, İstanbul

Yıldız Teknik Üniversitesi (1989) “Şehircilik - Planlama Eğitimi”, 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul

Yüksek Öğretim Kurumu, www.yok.gov.tr

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, www.yyu.edu.tr

Planlama Eğitimi Üzerine Güncel Tartışmalar ve Türkiye’de Planlama Eğitimi*

Yrd. Doç. Dr. Burak Büyükcivelek

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Bunu dün de defalarca duymuşsunuzdur, birçok kişi çok şaşırmış gibi görünüyor; “Kolokyum niye bu kadar kalabalık oldu? Epeydir bu kadar kalabalık olmamıştı” diye. Gerçekten, kalabalık konusunda çok mutluyuz, ev sahipliği yapmaktan da gurur duyuyoruz. Ancak, biliyorduk böyle bir kalabalık olacağını, tahmin ediyorduk. Çünkü kongre teması üzerine ilk başlarda konuşurken, hangi temaları gündeme getirebiliriz diye düşünüyorduk. Dışarıdaki kolokyum kitapçıklarından da görürsünüz zaten, genellikle hep güncel konular seçilmeye çalışılıyordu. Ama eğitim yıllardır çok göz ardı edilmişti. Halbuki her daim, her zaman güncel olan bir konuydu. Bunu gündeme tekrar taşıdık ve böyle bir katılım, hem öğrencilerimiz açısından, hem hocalarımız açısından sağladık. Öneriyi de getiren bendim, eğitim konusu olsun diye.

Çünkü kafamda şu sorular vardı: Biz ne yapıyoruz, neyin eğitimini veriyoruz ve verdiğimiz eğitimin karşılığı nedir? Dışarıda, piyasada, uygulamada var olan planlama uygulaması için edindiğimiz 4 yıllık eğitim gerekli mi; yoksa 2 yıllık bir teknik eğitimli de, belki daha bile az, bunu yapabilir mi acaba? Bir de biz bunun üzerine yüksek lisans ve doktora yapıyoruz; neye yarıyor, neye karşılık geliyor? Bu tür, birazcık daha varlığımızı sorguladığım sorular üzerinden çıkmıştı.

Beni yine çok mutlu eden bir şey; katılımın bu kadar yüksek olması şunu gösteriyor: Demek ki sadece öğretmenler açısından değil, öğrencilerimiz de bu soruları soruyorlar kendilerine, sorguluyorlar içinde buldukları meslek alanını ve durumumuzu ve bunun uygulamayla olan ilişkisini.

Sunumumda daha çok bu sorulara cevap aradım.

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi’nde, “Şehircilik ve ve Şehircilik Okulları-I temalı 4A oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

Öncelikle Türkiye’deki planlama eğitimi üzerine gitmiştim. Ancak, hocalarımın, arkadaşlarımın yaptığı sunuşları daha önceden konu başlıkları olarak bildiğim için, tekrar olmasın diye, Türkiye’deki planlama eğitimi kısmını birazcık daha azaltıp, sondaki değerlendirmeler kısmında değinmek üzere, ODTÜ’den birazcık daha ayrıntılı bahsederek, birazcık daha uluslararası alanda, Amerika’daki ve Avrupa’daki planlama okullarında neler tartışılıyor, ona bakmaya çalıştım, yine az önce bahsettiğim sorulara cevap arama yolunda.

Bir akademisyen olarak tabii ki öncelikle Türkiye’deki uygulama alanına baktım. Bundan da çokça bahsedildi; piyasa mekanizmaları ve siyaset arasında sıkışmış bir meslek alanımız var. Bundaki aktörler çok tanımlı. Fikret hocamın sabahki sunuşuna çok katılamıyorum ben, o konuda birazcık çekimserim; planlamanın hâlâ esnek bir alanı olduğunu, etkinlik alanı olduğunu düşünemiyorum ne yazık ki. Varsa bile öyle bir etkinlik alanı, piyasa mekanizmalarının, sermayenin ve siyasetçilerin ya haberinin olmadığı bir alan olması lazım bunun veya gerçekten önemsiz ve atıl bir alan olması lazım, ki biz birazcık daha etki gösterelim. Bir diğer seçenek de; bilmedikleri bir alan olması gerekiyor, bizim uzmanlığımızı gösterebilmek için.

Bize söylenirdi, planlar ve plan raporları kanundan sonra gelir diye. Ama ülkede kanunsuzluk almış başını gidiyor demek artık, böyle çekinerek söylenecek bir şey gibi gelmiyor bana. Bir planın olmazsa olmaz koşulu, olabildiğince sabit kalması, plan öngörülerinin gerçekleşmesi için. Plan tadilatlarının nasıl yapılacağı konusunda, hep İmar Kanununda teknik ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda yapılması gerekir denirken, binlerce plan değişikliğiyle karşı karşıya kalıyoruz. Tüm bu süreç içinde plancının rolü, etkisi ve eğitimi zaten konuşmamızın tartışma alanında.

Burada yine gündeme getirmek istediğim bir şey; planlamanın ve bizim toplumsal meşruiyetimiz. Yani toplum bizi nasıl görüyor? Bunu da tartışmaya açmakta fayda olduğunu düşünüyorum.

Müdahale üzerinden tanımlanan bir meslek alanında eğer toplumsal meşruiyetimiz olmazsa, varlığımızın bir nedeni yokmuş diye düşünüyorum.

Dediğim gibi, bir akademisyen olarak, öncelikle bir yazın taraması yaptım. Uluslararası yazında neler tartışılıyor; orada da, bizim dışımızda da planlamanın varlığı sorgulanıyor mu diye baktım. Çok kıyıda köşede kalmış; ancak, önemli yazarlar buna değiniyorlar. Genellikle değinilen konular da planlama derslerinin içeriğine yönelik. Az önce vurgulandı, “Nicel yöntemler kullanılmalı. Bilgisayar kullanımı çağın gereğine bir koşuttur. Kuram ile pratik arasında bir bağlantı kurulmalı. İktisat dersleri önemlidir; çünkü her şeyin başı materyal. Stüdyo çalışmaları yine kuram ile pratik arasında bağlantıyı sağlamada önemli” denilmekte.

Bunun yanında, Castells'in vurguladığı; çok disiplinlilik, planlama içindeki uzmanlaşma alanlarının fazlalaşması; sadece planlamayla doğrudan veya dolaylı ilişkili değil, planlama alanının tamamen dışındaki (ne kadar tamamen diyebiliriz bilemiyorum?) felsefe, edebiyat, sanat derslerinin planlama müfredatına dahil edilmesi konuları önemli. Sürdürülebilirlik, çevre, altyapı, kültürel pratikler ve yönetim konularına yine çok önem veriyor Castells. Bu arada, ölçek sıkışması kavramına atıfta bulunarak, yerel, ulusal ve uluslararası ölçekler arasında bu ders planının gidip gelmesi gerektiğini, bunun stajlarla ve uygulamayla bağlantılı olması gerektiğini vurgulamakta. Bir diğer değindiği konu da, planlama müfredatında ders konularının belirlenmesi ve içeriklerinin saptanmasında öğrencilerin de görüşlerinin değerlendirilmesi konusu.

Frank, uluslararasılaşmayı, küresel ağlar ve ortaklıklar bağlamında kenti ve bölgeyi, yerleşimleri tanımlamayı ön plana çıkarıyor. Burada yine demokrasi ve eşitlik kavramlarını, daha uluslararası ölçekte, bütün planlama okullarında vurgulanması gereken kavramlar olarak öneriyor ve bir kaygısını dile getiriyor; "Tüm bu uluslararası ortamlar içinde yerel önemini kaybetmekte; küresel kent ve küresel ilişkileri çalışırken, yerelin sorunlarına ve gereksinimlerine yeterince eğilinmemektedir" diyor.

Kunzman ise, tamamen eleştirel bir bakış açısıyla, İngilizcenin planlama dili olmasını eleştiriyor. Bunun bir akademik emperyalizme yol açtığından, planlamanın Anglosakson ülkelerin kontrolüne geçmesini sağladığından bahsediyor. Frank'le paralel olarak, uluslararasılaşmanın yerelin yok oluşuna neden olduğunu; halbuki bağlamın, yerelle iletişimin ve yerelin gereksinimlerinin planlamanın alanına girmesi gerektiğinden bahsediyor. Ancak bunları yaparsa planlamanın var olabileceğini; öteki türlü, planlamanın bir şekilde bir yaşam mücadelesi verdiğinden bahseden rastlayabildiğim tek yazar Kunzman. Burada yine akademiye var olan aşırı bireyselleşme, alan temelli egoizm, stratejik düşünce eksikliği konularını da dile getiriyor. Sanıyorum Türkiye için de buradaki eleştirilerin çoğunu kullanabiliriz.

Diğer iki yazar, Guzetta ve Bollens ise, daha farklı alanlara değiniyorlar. Diyorlar ki, plancı, kuramsal ve uygulama derslerine ek olarak, iletişim becerilerini geliştirmeli. Raporlama, etkin sunuş teknikleri, belagat (retorik) dersleri çok önemli diye ekliyorlar. Ayrıca da plancının, politika çözümlemesi, örgütlenme bilgisi, uzlaşma ve liderlik becerilerine de günümüzde sahip olması gerektiğini söylüyor. Sanırım hiçbir müfredatımızda, hiçbir okulumuzun ders programında bunlar bulunmuyor.

Ulusal alanda yapılan çalışmalara baktığımda ise, az önce Seval hocamın bahsettiği gibi, Türkiye Planlama Okulları Birliğinin çalışması neredeyse tek ve en önemli kaynak olarak karşımıza çıkıyor. Ancak, burada da genellikle hep nitel özellikler

ve genel yeterlilikler tartışılıyor; öğretim görevlisi, öğrenci sayıları, zaman zaman bölümlerin fiziksel yapısına değiniliyor. Ama planlama eğitiminin içeriğine dair ve uygulamaya yönelik çok fazla bilgi alamıyoruz.

Yazındaki durum buyken, az önce sorduğum sorulara cevap alamadığımı düşündüm. Sonra da, yine size bahsettiğim gibi, yabancı okullara bakayım dedim, onların ders programları nasıl, bizimkiyle karşılaştırsak belki farklılıklar görürüm, takip edebilecek bir yol haritası çıkabilir diye düşündüm.

Burada 5 tanesi Amerika’dan, 5 tanesi Avrupa’dan olmak üzere 10 tane üniversiteyi inceledim. Bu üniversitelerin internet web sitelerinden dersleri, derslerin içeriği, bölüm vizyonları, nasıl bir eğitim vermek istedikleri üzerine bilgiler edindim. Onları bir şekilde listeleyip, 6 grup üzerinden tasnif ettim. Daha sonra bu bir anahtar olarak kullanılacak.

Kırmızılar, doğrudan planlamayla ilişkili, planlamanın alanına etki eden dersler; uzmanlaşma alanlarımız, coğrafi bilgi sistemleri, hukuk, politika, tasarım, ulaşım gibi konuları içeriyor.

Sarı renkliler, planlama dışı, ama planlamayla dolaylı olarak ilişkili alanlar. Bunlar; ekonomi, sosyoloji, jeoloji, morfoloji, proje yönetimi gibi konular.

Yeşille gösterdiklerim, birazcık daha yönetime dair, araştırma, veri toplama, sunuş yöntemleri, tez seminerleri, rapor yazımıyla ilgili dersleri içeriyor.

Mor olanlar, edinilen teorik derslerin uygulama alanları, sosyal projeler ve stajları içeriyor.

Gri alan, stüdyo çalışmalarını, atölye çalışmalarını, ilgili laboratuvarları ve çalışma gezilerini içeriyor.

Mavi olan alanlar ise, planlamayla dolaylı veya doğrudan yakın ilişki kurmadığımız, oldukça alanları içeriyor; dil, sanat dersleri gibi.

Daha sonra oluşturduğum listede dersleri teker teker buradaki 6 liste üzerinden sıraladım.

Burada belki planlama yaklaşımından bahsetmek gerekir. Çünkü bir şeyleri planlamaya yakın görüp, bir şeyleri uzak görmek, nasıl bir planlama kurguladığımızla ilgili olan bir şey.

Ben, planlamayı, mekansal, kentsel sorunlara çözüm üreten, müdahale eden bir meslek alanı olarak görüyorum. Hatta mekanı kullanarak, doğrudan mekanla ilişkili olmayan, ama toplumsal sorunlara da etki eden, onların düzelmesine katkı sağlayacak bir meslek alanı olarak düşünüyorum. Biraz daha formel olarak, işlevler arası etkileşimi sağlayan, bunlar arasındaki olumsuzları gidermeyi amaçlayan; olabildiği kadar kentsel işlevlerin birlikteliğinden olumlu, kente faydalı, insanlara

faydalı bir örgütlenme elde etmeye çalışan bir uzmanlık alanı diye düşünüyorum. Çağatay hocanın sık sık vurguladığı, “Planlama, kamusal mekan yaratma işidir, omurgalar yaratma işidir” tanımı var; bunu da dahil edebiliriz. Yine Fikret hocamın ve dün Baykan hocamın bahsettiği, “Planlama, form-kütle, dolu-boş ilişkisini bir şekilde üretme, kurgulama ilişkisidir” tanımı var; buna da katılıyorum. Ama buna bir şerh koyarak katılıyorum. Şöyle ki: Ancak bunlar toplumsal sorunlara müdahale etmekte bir araç olarak kullanılabilirse planlamanın alanında olması gerekiyor. Öbür türlü, salt bir biçim fetişizmi üzerinden bizi açmaza götürürmüş gibi geliyor. Yine bunların hepsini tartışabilirsek çok sevinirim.

En sonunda da üniversiteler özelinde derslerin yüzdelerini ele alıp, bir tür kimlik bilgisi gibi, hangi üniversitede, hangi dersler, hangi oranlarda veriliyor, üniversiteleri kendi içlerinde birbirleriyle ve en sonunda da ODTÜ’yle karşılaştırma imkanı buldum.

Tabii, araştırmanın kısıtları vardı. İngilizce olmayan okulları dahil edemedim veya program bilgisi internet sitesinde yer almayan okullar dahil olmadılar.

Araştırma kapsamında sadece lisans derslerine odaklandım; herkesin temel, formel olarak alması gereken alan olarak. Dolayısıyla, yüksek lisans ve doktora programları yine kapsam dışında kaldı.

Derslerin kredilerine ve saatlerine ulaşamadığım için, ağırlıklarını yine bilemiyorum. Her ders, stüdyolar da dâhil olmak üzere, eşit oranda değerlendirildi.

Yine aynı şekilde, zorunlu ve seçmeli dersleri ayırma imkânım olmadı.

Burada incelenen üniversitelerin listesini göstermek istiyorum.

Amerika Birleşik Devletlerinden; MIT, University of California, Berkeley, University of Illinois at Urbana-Champaign, University of California Los Angeles ve Georgia Tech üniversitelerini aldım.

Avrupa’dan ise; Floransa Üniversitesi, University College London, University of Manchester, University of Ljubljana ve ODTÜ’yü aldım. ODTÜ’yü Avrupa’ya koymamın tek sebebi, araştırmaya bir şekilde dahil etmektir.

Bu arada, Amerika’daki üniversiteleri, Planning Citizen diye, kendilerin de çok saygı duyduğu ve bölüm olarak referans verdikleri bir internet sitesinden, Amerika’daki lisans düzeyinde eğitim veren ilk 10 planlama okulu listesinden aldım. Avrupa’daki seçeneklerim birazcık daha kısıtlıydı. Onda da, dediğim gibi, internet sitesinde bilgi olan ve İngilizce olan ve lisans düzeyinde eğitim veren bölümleri almak zorunda kaldım.

MIT’de 3 tane yan dal, 5 tane de odak alan ortaya çıkıyor. Bu 5 odak alan içinde; ulaşım, tasarım, çevre politikaları, kent tarihi ve toplum, uluslararası kalkınma

konuları incelenirken; 3 tane yan dal programında, kent araştırmaları ve planlama, kamu politikası ve uluslararası kalkınma konularına değiniliyor.

Dersler oldukça çeşitli ve karışık. Belli bir uzmanlaşma alanına rastlanamadı. Yine sorularınız olursa, dersler özelinde de bu konuları açabilirim. Bölüm içinde verilen yaklaşık 71 tane ders var, bölüm içi seçmeli dersler de dahil olmak üzere ve bu dersler kamu stajlarıyla ve toplumsal stajlarla desteklenmekte.

Berkeley ikinci sırada bulunuyor Amerika’daki en iyi planlama okulları arasında. Berkeley’de yalnızca 15 tane ders var. Berkeley’in, bu son yaşanan finansal krizden en çok etkilenen okullardan biri olduğunu biliyorum, nedenini bilememekle birlikte. Dolayısıyla, öğretim üyelerinin çoğunu kaybetmiş bir okul. 15 derse kadar düşmüşler. Geri kalan dersleri büyük ihtimalle üniversitelerden tamamlıyorlardı. Ama kendileri de belirtiyorlar, okullarının eskisi gibi olmadığını.

University of Illinois’de 4 tane odak-uzmanlaşma alanı görünüyor, çekirdek kent çalışmaları ve planlama alanına paralel olarak. Bu alanlar; sürdürülebilirlik, politika ve planlama, toplumsal adalet ve küresel kentler konularını içeriyor. Dolayısıyla, bir yandan yerelle ilişki kuruyor, toplumsal adalet ve politika üzerinden; bir alanda da küresel kentler konusunu inceleyerek, küreselle ilişki kurmaya çalışıyor.

Ayrıca yerel dersleri çok ilgimi çekti. Chicago üzerine planlama ve kentsel yaşam dersi var. Bilmiyorum, bizim planlama okullarımızda Ankara ve İstanbul üzerine doğrudan derslerimiz var mı?

Çok fazla seçmeli ders var. İnceleme yaptığım bütün okullar arasında üniversitenin olanaklarını en iyi kullanan okul burası gözüküyor. 200 küsur tane seçmeli dersi müfredatlarına almışlar ve üniversiteden öğrencilerin seçmesine olanak sağlıyorlar. ODTÜ’de de, İTÜ’de de, Yıldız Teknik’te de bu oranda derslerimiz vardı; ama herhalde bölümlerimiz çok fazla bunlardan seçmemize olanak sağlamıyor.

University of California Los Angeles’ta uzmanlaşma alanı yok. Görece daha az ders var, diğer okullara göre. Ancak, University of California Los Angeles’in önemli farklarından biri, yerele çok fazla odaklanmış durumda. Kaliforniya eyaletinin coğrafi, ekonomik ve toplumsal koşulları derslerin hemen hepsinde fark edilebiliyor. Buranın değişen çevre sorunları; Hispanik grupların, Meksika’dan, Güney Amerika’dan gelen Hispaniklerin kentle bütünleşme sorunu gibi konular derslerin kapsamında yer alıyor.

Georgia Tech Üniversitesi, bölüm içerisinde değil, bölüm olarak uzmanlaşmış bir üniversite. Burası gayrimenkul geliştirme ve pazarlama konusunda uzman. Az önce yaptığım planlama tanımı dahilinde, buradaki derslerin çoğunu alan dışında göstermeyi tercih ettim. 19 tane alan dışı ders var. Onun dışında, yapı

pazarlamacılığı, taşınmaz üretimi ve pazarlama finansmanı gibi derslerin yanında, coğrafi bilgi sistemleri, ulaşım konularını da eklemiştir.

Avrupa'ya geçtiğimizde, Floransa'daki Peyzaj ve Kent Planlama Okulunda, bu eğitim Mimarlık Fakültesi altında peyzaj mimarlığıyla birlikte veriliyor. Buradaki derslerde de tarım ekonomisi, peyzaj mimarlığı alanlarına çok fazla vurgu yapılıyor. Ancak, yerele ve küresel ilişkilere çok fazla değinilmiyor.

Londra Üniversitesi, University College London'da ise 3 tane lisans alanı ve 5 tane modül bulunmakta. Bu lisans alanları; planlama-tasarım ve yönetim, planlama ve taşınmaz yönetimi ve kent çalışmaları olarak gözükmüyor. 5 tane modülde ise; kentsel değişimi anlamak, kentsel değişimi gözetmek, kentsel değişimi gerçekleştirmek, taşınmaz uzmanlığı, planlama ve tasarım uzmanlığı alanları bulunmakta. Burada da kuramsal dersler çok fazla, yöntem dersi hiç yok; toplumsal konular ve planlama dışı konulara da çok fazla yer verilmemiş.

University of Manchester ise daha çok çevre konusunda, iklim değişikliği, çevre yönetimi ve kent ekolojisi, sürdürülebilirlik alanlarında uzmanlaşmış gözükmüyor.

University of Ljubljana, Lubyana Üniversitesi -bir Doğu Avrupa üniversitesi olarak bakmak istedim- oldukça ODTÜ'YE benziyor. Bölüm olarak bir uzmanlaşma yok, bölüm içinde de öyle. Daha çok genel planlama dersleri bulunmakta.

Son olarak ODTÜ'ye baktığımızda, 4 tane modül uzmanlaşma alanı görünüyor; kentsel politikalar, kentsel ve bölgesel ekonomik kalkınma, kentsel tasarım, çevre, altyapı ve ulaşım planlaması. Bu 4 modülü besleyen 78 tane dersimiz bulunmakta. Ama şöyle bir ilginçlik var: Az önceki sunuşta da bahsedildiği gibi, ODTÜ'de öğretim görevlisi kadromuz 20 kişi, araştırma görevlisi arkadaşlarımızı dışarıda tutarsak. 78 ders 20 kişi üzerinden bakıldığında, kişi başına düşen ders oranı en yüksek okullardan biri, hatta tek bölüm. MIT'de 71 derse 80 kişi düşüyor, University of Illinois'de 66 derse 35 kişi düşüyor.

ODTÜ'de stüdyolar çok önemli bir yer tutuyor; UCL ile birlikte değerlendirilebilir. Toplumsal konularda eksikimiz fazla. Uygulama alanında eksiklerimiz var. Yöntemle ilgili de yeni yeni gelişmeler içindeyiz.

Üniversitelerin karşılaştırması burada. Şu sonda gördüğümüz 5 bar Amerikan üniversitelerini gösteriyor. Planlamayla doğrudan ilişkili dersler Amerikan üniversitelerinde gittikçe azalırken, planlamayla dolaylı olarak ilişkili derslerin sayısının çok arttığı, hatta Georgia Tech'teki gibi, planlamanın oldukça dışında olan derslerin oranının çok daha fazla olduğu görülüyor. Yine stüdyo dersleri çok daha az; hem sayı olarak, hem zaman olarak az.

Toparlamak gerekirse;

Yazın taraması yaptıktan sonra okulların profillerine bakınca, yazında bahsedilen

İngilizcenin yaygınlığı konusunda çok fazla ilerleme kaydedilmediğini görüyorum, en azından internet sitelerinden. Küresel konular genellikle boşlukta kalmış ve yerel uzmanlaşmalara çok fazla değinilmemiş okullar arasında. Uluslararasılaşma sadece öğrenci pazarlarına ilişkin bir konu olarak kalmış. Erasmus değişim programlarını bunun dışında tutuyorum. Ayrıca kişisel gelişim derslerimiz de çok az.

Bunlar belki diğer ülkelerin planlama okullarının değişimine neden olacaktır; ama benim başta sorduğum sorulara yanıt vermekten çok uzak gibi geldiler. Dolayısıyla, ne yaptığım yazın taraması, ne de ülke örneklerine bakmam çok fazla işime yaramadı.

Daha önce konuşan hocalarım ve arkadaşlarım çok somut öneriler vermekten çekindiler; ben somut önerilerde bulunmak istiyorum son olarak.

Üç tane önerim var, aşamalı olarak kaydedilmesi gereken.

Planlamanın öncelikle meşruiyetini Türkiye’de sağlaması gerek diye düşünüyorum. Hâlâ kentlere ve bölgelere ilişkin yapılan tüm olumsuzluklarda suçlanıyoruz, “Bu, plancıların işi” deniliyor. Bunu yapma konusunda bizim bir gücümüz, irademiz yok; ama bu suçlamayı taşıyoruz sırtımızda. Dolayısıyla, öncelikle plancılar olarak ulusal ve yerel sorunlara çözüm üretmeliyiz. Türkiye’nin içinde bulunduğu, Türk kentlerinin içinde bulunduğu yaşam kalitesi standartlarının düşüklüğü konusunda eylemde bulunmalıyız; buna yönelik çalışmalarda bulunup, değişim değeri yerine kullanım değerini önceleyen bir yaklaşım gelişmesine önayak olmalıyız. Ancak bunlardan sonra uluslararası planlama düşüncesine hem kuramsal, hem pratik katkılar sağlayabileceğimizi düşünüyorum. Bunun için de, yalnızca öğretim görevlileri, eğitmenler değil, öğrenciler de taşın altına elini koymalı, Odamız da taşın altına elini koymalı ve yurttaşlar da, tüm vatandaşlar da böyle bir ortak çıkar sağlama yolunda birleşmeli diye düşünüyorum.

4B OTURUMU - 8 KASIM 2016
Şehircilik Eğitimi ve Şehircilik Okulları – II
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Serap Kayasü

Planlama ve Mimarlıkta İdeal Arayışı: Mekân, Algı, Eğitim
Ezgi Küçük - Başak Atan

Kent Senfonileri:
“Modern Kenti” Sinema Aracılığıyla Okumak
Ender İplikci

Kent Planlamada Sanat Tarihi Eğitimi
Olmalı mı? Olmamalı mı?
Yrd. Doç. Dr. Methiye Gül Çöteli

Kalem ile Düşünmek:
Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme
Araş. Gör. Onur Tümtürk

Planlama ve Mimarlıkta İdeal Arayışı: Mekân, Algı, Eğitim

Ezgi Küçük

İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programı

Başak Atan

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehircilik Doktora Programı

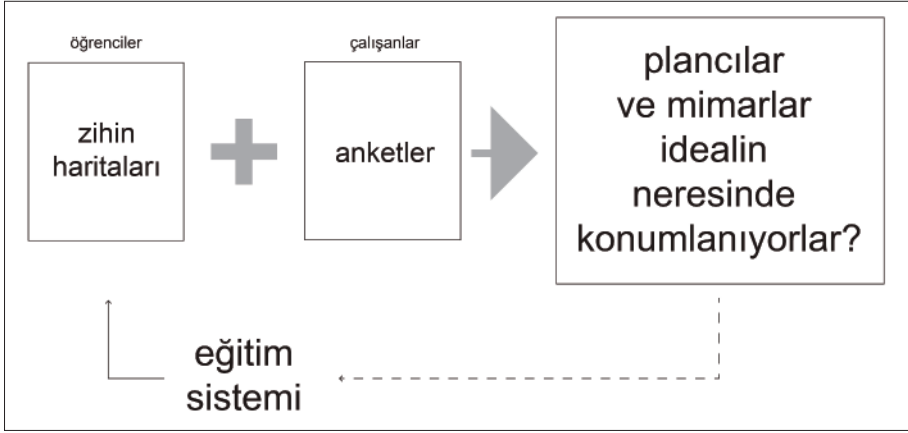
Giriş

Şehir planlama ve mimarlık disiplinlerinde farklılaşmayı yarattığı düşünülen eğitim programlarının pratiğe yansımalarını yorumlamak, mekân üreten bu meslek insanlarının yetilerinin birbirlerini tamamlayıcılığının ortaya koyulması ve dengeli/ideal planlama/tasarım sürecine yaklaşmak açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma da; şehir plancıları ve mimarların *dengeli/ideal* planlamaya/tasarıma nasıl ulaşabilecekleri sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorunun yanıtına ulaşabilmek amacıyla araştırma;

- Şehir plancısı ve mimarın mekân algılarındaki farklılaşmaların neler olduğu,
- İdeal planlama ve tasarıma ulaşma sürecinde bu farklılaşmanın etkilerinin neler olarak izlenebileceği (ideale göre konumlanma bağlamında)

alt soruları çerçevesinde şekillenmiştir.

Şehir planlama ve mimarlık disiplinlerinin denge ya da ideal noktasına göre konumunu tespit etmek için, mevcut eğitim sisteminin yanı sıra uygulamanın bir yansıması olan “mekân algısı” üzerinde durulmuştur. Öncelikle, eğitim sürecindeki mekan algısını ifade etme biçimini yansıtan “zihin haritaları” yöntemi kullanılmıştır. Ardından, iki disiplinin Wyatt’ın (2004) tanımladığı dengeli/ideal planlama/tasarım diyagramındaki “dengeli/ideal” konumuna mesafelerini anlayabilmek adına mesleki pratiğin içindeki şehir plancısı ve mimarlara bir “anket” çalışması yapılmıştır.

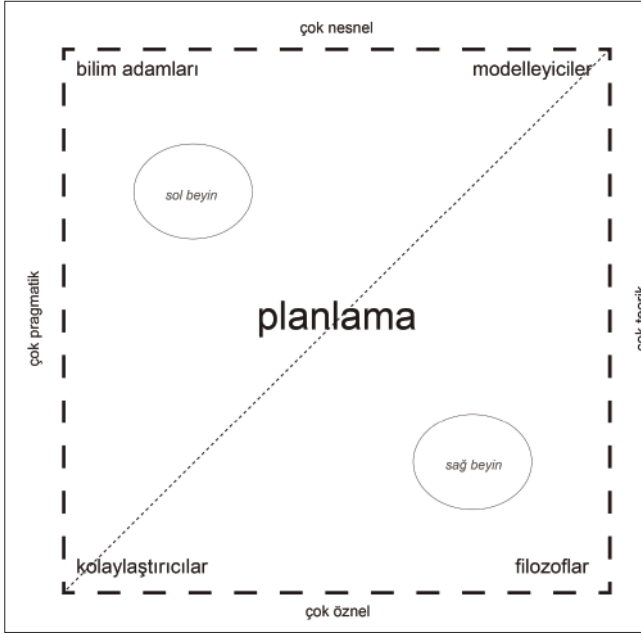

Şekil 1 Yöntem

Wyatt'ın Dengeli/İdeal Planlama ve Tasarım Teorisi

Mekânsal üretim yapan şehir plancısı ve mimarların düşünme tarzlarındaki farklılıkları ele alan Wyatt'ın (2004) temel insan davranış biçimleri ve algılarına dair bilimsel yaklaşımlara göre oluşturduğu teorik çerçeve, bu iki meslek grubunun mekânsal algılarını irdelemek için uygun bir tartışma alanı yaratmaktadır. Wyatt (2004), nesnellik - öznellik eksenini ile teorik - pragmatik ekseninin üzerinde kurduğu bir diyagram ile şehir plancıları ve mimarların düşünce tarzlarına dair temel bir tasnifleme yoluna gitmiştir.

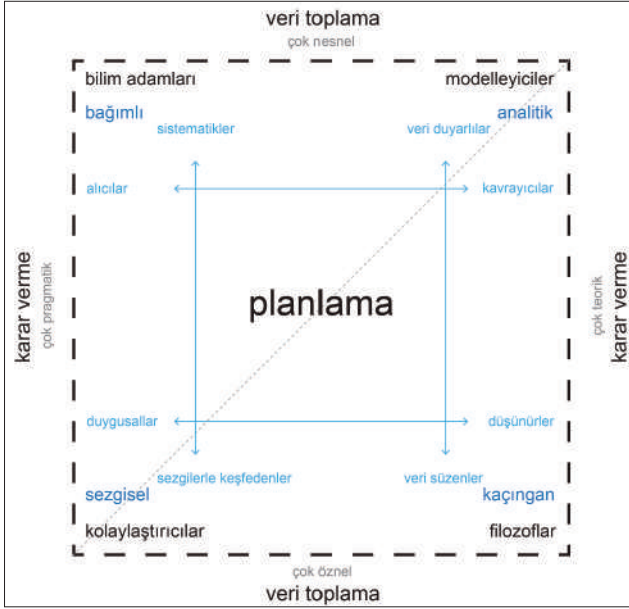
Dört köşeli bir düzlem oluşturan Wyatt, çok nesnel – çok öznel ve çok pragmatik – çok teorik eksenlerinin kesişiminde yer alan bir planlama algısını “iyi” olarak tanımlamaktadır. Çok nesnel ve çok pragmatik eksenlerine yaklaşan algının “sol beyin” yönetiminde; fazla öznel ve fazla teorik eksenlerinde yer alan algının ise “sağ beyin” yönetiminde davranış biçimleri oluşturduğu belirtilmektedir. Mc Kenney ve Keen (1974) tarafından nesnellik ve öznellik ekseninin “veri toplama” boyutunu; pragmatiklik ve teoriklik ekseninin ise “karar verme” boyutunu yansıttığı ifade edilmektedir. Bu bakış açısına göre, fazla nesnel insanlar “sistematikler” olarak tanımlanırken, fazla öznel insanlar “sezgi yoluyla keşfedenler” olarak görülmektedir (Mc Kenney ve Keen'den aktaran Wyatt, 2004).

Şekil 2 İdeal (dengeli) planlama, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:40).

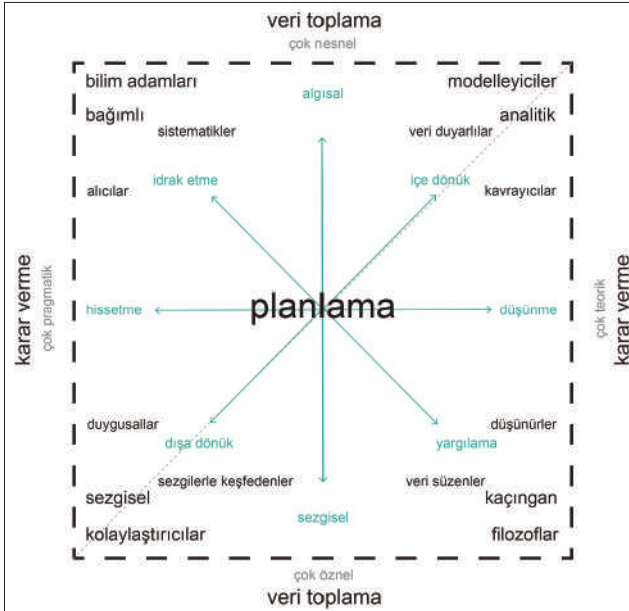
Wyatt'a (2004) göre, dengeli/ideal planlama diyagramındaki güneydoğu - kuzeybatı aksı, üniversitelerdeki aktiviteleri temsil etmektedir. İstisnalar olsa da birçok akademisyenin ya düşünür ya da gözlemleyici olduğunu belirten Wyatt, teoride çoğunluğu baz almıştır. Buna karşın güneybatı - kuzeydoğu aksının planlama pratiğini temsil ettiğini düşünen Wyatt, mesleki uygulamada planlıların ya simülasyoncu ya da etkileşimci özellikte olduğuna değinmektedir. Sonuç olarak ise, diyagramın ortasında akademi ve pratiğinin kesiştiği 4 köşeden uzakta olan yeri "en iyi" planlama tipinin ortaya çıktığı yer olarak tanımlamaktadır (Wyatt, 2004).

Bu sistem içerisinde, sistematikleri "verilere duyarlılar", sezgi yoluyla keşfedeneri ise "veri süzücüler" olarak tanımlamak da olasıdır. Karar verme ekseninde ise, fazla pragmatikler "algısal"; fazla teorikler "kavrayıcı" olarak gruplanmıştır (Mitruff'dan aktaran Wyatt, 1983, 2004). Bir başka görüşe göre ise, insan davranışlarında iki boyuttan ziyade tek bir doğrultu vardır; Şekil 3'te kuzeydoğu - güneybatı doğrultusunda görülebileceği gibi, insanlar "analitikler" ve "sezgiseller" diye ikiye ayrılmaktadır (Hunt, v.d.'den aktaran Wyatt, 1979, 2004). Bu yaklaşıma katılan diğer araştırmacılar ise, benzer şekilde bir doğrultuyu, karar verme süreçlerine bağlayarak Şekil 3'te görülen kuzeybatı - güneydoğu eksenindeki "bağımlı" ve "kaçınan" tanımlamaları ile yapmışlardır (Scott, v.d.'den aktaran Wyatt, 1995, 2004).

Şekil 3 İdeal (dengeli) planlama ve davranış tercihleri, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:41).

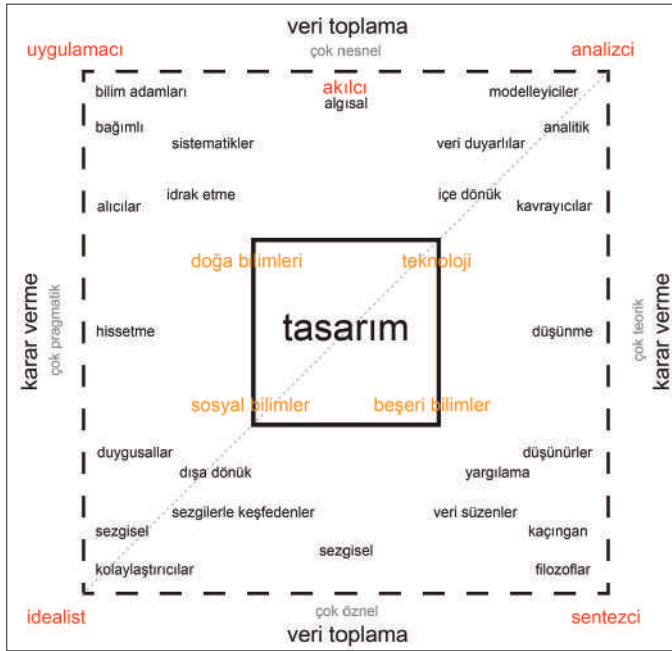
Wyatt (2004), bu diyagramları Myers ve Briggs'in (1993) genel karakter özellikleri kapsamında yaptıkları tasnifleme ile karşılaştırarak hem planlıların hem de tüm insan davranışları üzerine genel bir şema çizmiştir (Şekil 4).

Şekil 4 İdeal (dengeli) planlama ve davranış tercihleri diyagramının karakter özellikleri ile karşılaştırılması, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:42).

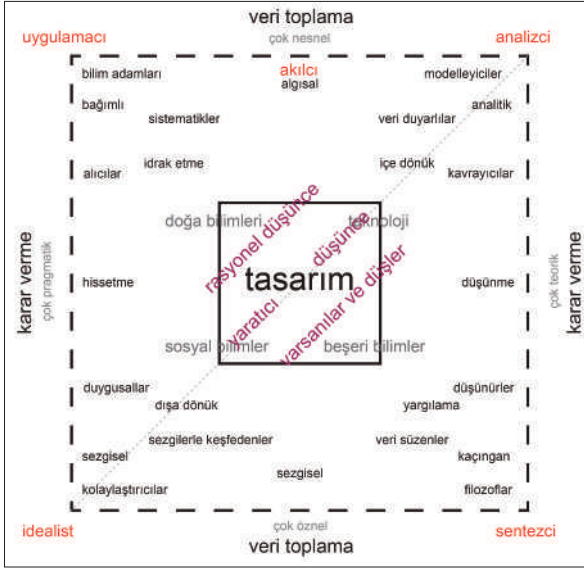
Mimarlıktaki dengeli/ideal tasarımın tanımlanmasında ise, bu diyagramı mevcut literatürdeki belirli bazı bilgiler ile karşılaştırarak ifade etmek mümkündür (Wyatt, 2004). Mimari tasarımın; doğa bilimleri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve teknoloji çalışma alanlarının merkezinde yer alması gerektiği var sayılmaktadır (Plunz'dan aktaran Wyatt, 1982, 2004) (Şekil 5). Doğa bilimlerine ağırlık veren mimarlar “bilim adamlığı” görevini üstlenirken, beşeri bilimlere odaklanan mimarlar “filozof” profilinde yaklaşımlar göstermektedirler. Aynı şekilde, sosyal bilimlere odaklananlar “kolaylaştırıcılar” gibi hareket ederken, teknoloji bazlı üretim yapanlar “modelleyiciler” olarak rol almaktadır (Wyatt, 2004).

Farklı düşünce biçimlerini bu diyagramda tanımlamak mümkündür. Harrison ve Bramson (1982) tarafından ifade edilen beşli bir sistem burada dahil edilmektedir. Tasniflenen her düşünce sisteminin kendi içerisinde güçlü ve zayıf noktaları bulunmaktadır. Dolayısıyla, birbirinden farklı bu düşünce yönelimlerinden herhangi birinin dahi eksikliğinin olmadığı durumlarda, dengeli düşünme becerisine sahip insanı görmek mümkündür (Harrison ve Bramson'dan aktaran Wyatt, 2004). “İdealistler” kolaylaştırıcılar ile; “pragmatik düşünürler” bilim adamları ile; “sentezciler” filozoflarla; “analizciler” ise modellemecilerle benzer noktada ele alınabilir. Bu teoride belirlenen beşinci düşünme biçimi olan “realist” bakış açısı ise Şekil 5'te görüldüğü üzere pragmatiklerle analitikler arasında bir noktada ele alınmıştır (Wyatt, 2004).

Şekil 5 İdeal (dengeli) planlama ve davranış tercihleri diyagramı, karakter özellikleri ile düşünce biçimlerinin karşılaştırılması, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:43).

Gelernter (1994), rasyonel düşünce ile beşeri bilimler arasında bir doğrultunun “yaratıcılığı” sağlayacağını öngörmektedir (Gelernter’den aktaran Wyatt, 2004). Fazla rasyonel düşünceye eğilmek hayal etme gücünü köreltirken, fazlaca beşeri bilimlerden beslenmek gerçekçiliği olmayan, üretilmesi mümkün olmayan düşünce biçimleri olarak görülmektedir. Dengeli/ideal yaratıcılık ve tasarım da, odaklanmak ile odaklanmamak arasında; doğa bilimi ve beşeri bilimler eksenindedir (Wyatt, 2004).

Şekil 6 İdeal (dengeli) planlama ve davranış tercihleri diyagramı, karakter özellikleri ile düşünce biçimlerinin çakıştırılması, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:43).

Araştırmanın bundan sonraki bölümleri, yukarıda irdelenen teorik altyapı çerçevesinde, şehir plancıları ve mimarların algılarının tespit edilmesini kapsamaktadır. Zihin haritaları ve anket çalışmalarından oluşan bu araştırma, Türkiye’de eğitim alan ve çalışmakta olan denekler üzerinden yürütülmüştür.

Zihin Haritası Yoluyla Öğrencilerde Mekânsal Algının Ölçülmesi

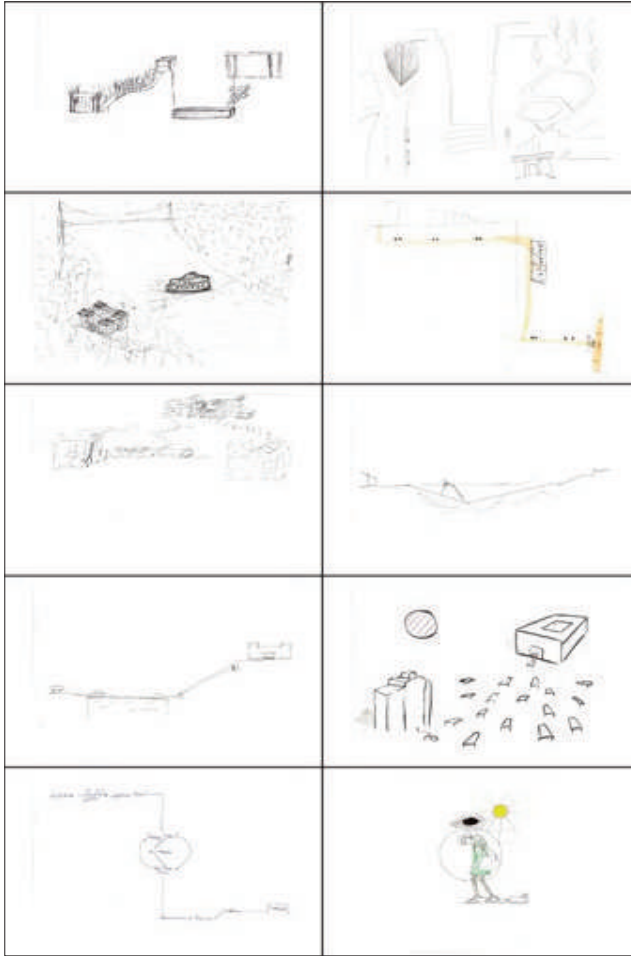
Bu çalışmada, şehir plancıları ve mimarların mekân algılarında, lisans eğitim süreci kaynaklı farklılaşmalar olduğu varsayımıyla yola çıkılmış olup, söz konusu hipotezi somut olarak gözlemleyebilmek amacıyla; şehir planlama ve mimarlık bölümleri 5. dönemde (3. yıl) okuyan toplam 20 öğrenci ile çalışılmıştır. Öğrencilerden, evlerinden okula (Taşkılla’ya) gelişlerini çizim yolu ile anlatmaları istenmiştir. Zihin haritası olarak da adlandırılan bu yöntem hakkında bilgi sahibi olmayan öğrenciler gözlemlendiğinden, deney sırasında; “evden okula gelişinizi çizim yolu ile ifade ediniz” ibaresi kullanılmıştır. Öğrencilere istedikleri teknikte serbest oldukları, renkli kalem kullanabilecekleri, okula varış anında karşılaştık-

ları Taşkıışla'yı ifade etmeleri ve çizimlerini tamamlamak için maksimum 15 dakikaları oldukları söylenmiştir. Çalışmaların uygulanması öncesinde algı haritalarından beklenen tahmini sonuçlar not edilmiş ve çizimlerin toplanması ardından bu notlar değerlendirilmiştir.

Mimarlık Bölümü öğrencileri çalışmalarını öncesinde aşağıdaki beklentiler not edilmiştir:

- Detaylı, yapı ölçeğinde çizimler
- Teknik çizim
- 3 boyutlu gösterimler
- Küçük ölçekli anlatım

10 mimarlık öğrencisinin yaptığı çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 7 Mimarlık
3. sınıf öğrencilerinin
çizimleri

Mimarlık öğrencilerinin çizimleri üzerinde yapılan temel gözlemler sonucu belirlenen ortak noktalar:

- Bina / kütle vurgusu,
- Kesit ya da 3 boyutlu ifade,
- Görünen manzarayı direkt çizime aktarma
- Renk kullanmayı tercih etmeme,
- Çizim sürecinde rahat veya sıkışık tavrılar,

olarak gözlemlenmiştir. Beklenen sonuçlara ulaşılırken, davranış biçimlerine dair verilere de bu süreçte ulaşılmıştır.

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencileri çalışmalarını öncesinde aşağıdaki beklentiler not edilmiştir:

- Plan düzleminde çizim / 2 boyutlu gösterimler
- Karşılaşılan problemleri yansıtma
- Büyük ölçekli çizimler
- Lejant / sembol kullanımı
- Kararsız çizgiler

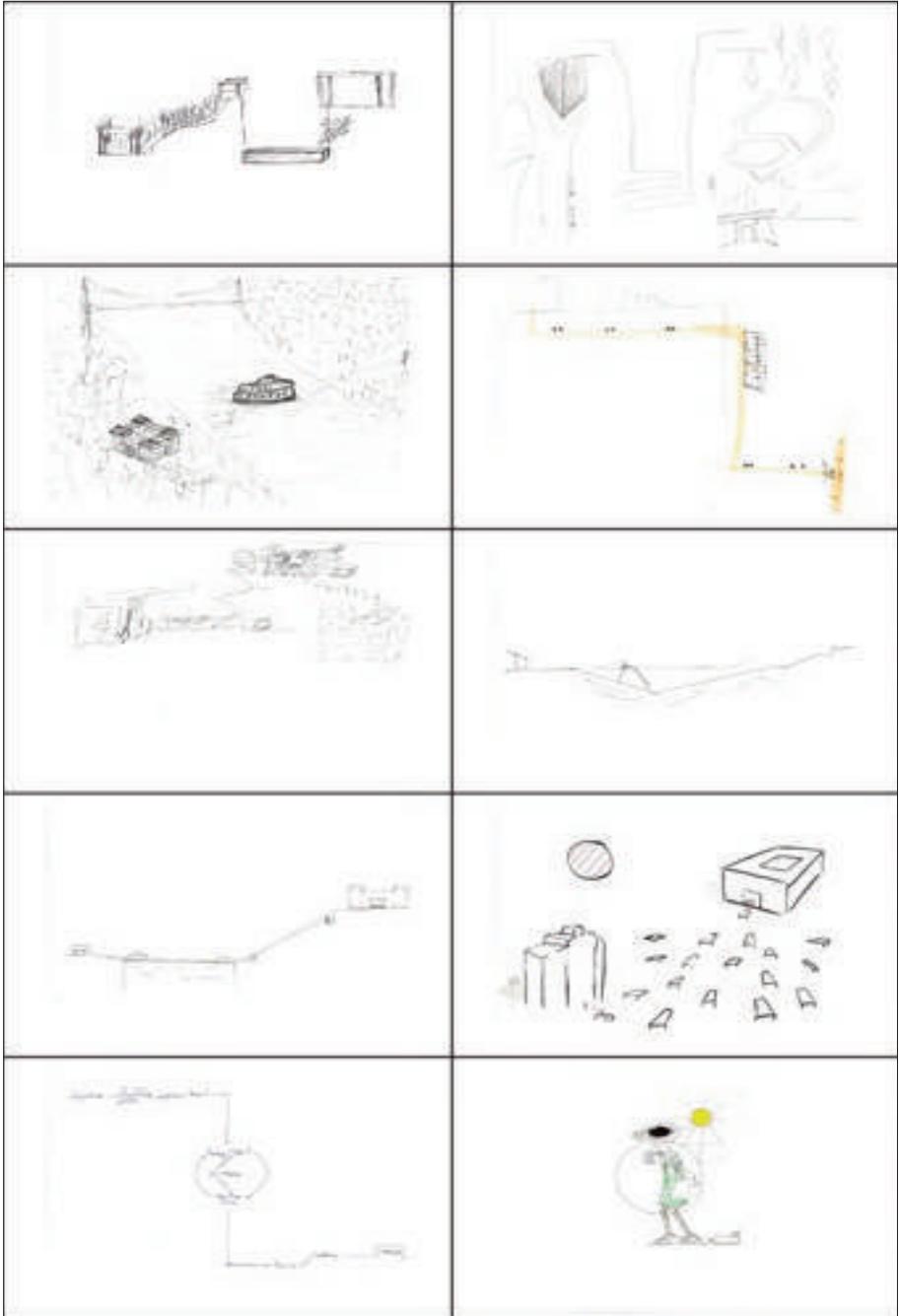
10 şehir ve bölge planlama öğrencisinin yaptığı çalışmalar Şekil 8deki gibidir:

Planlama öğrencilerinin çizimleri üzerinde yapılan temel gözlemler sonucu belirlenen ortak noktalar:

- Şematik anlatım,
- Bölgeleme
- Renk kullanımı,
- Yoğunlukla 2 boyutlu, nadiren 3 boyutlu gösterim
- Oklarla yönlendirme
- Çizim sürecinde heyecanlı, meraklı ve aceleci tavrılar,
- Mekânda karşılaşılan problemleri çizime yansıtma

olarak gözlemlenmiştir.

Çizimler öncesinde belirlenen beklentileri karşılayan her iki grubun çalışmasında da istisnai örnekler çıkmıştır. Örneğin, şehir ve bölge planlama öğrencilerinden ikisinin çalışmasında 3 boyutlu yapı gösterimine rastlanmıştır. Ancak bu durum, zihin haritası genelinde gözlemlenen diğer öğelerin vurgusu içerisinde yeterince dikkat çekmemiştir. Aynı şekilde, mimarlık öğrencilerinden birinin yalnızca yazı ve çizgilerle oluşturduğu zihin haritası, planlama öğrencilerinde gözlemlenen bir yönlendirmeden ziyade, mekânsal kesit izleri sunan bir infografik şekline tanımlanabilir.

Şekil 8 Şehir planlama 3. sınıf öğrencilerinin çizimleri

Uygulamacılarla Anket Çalışması

Çalışmada ikinci yöntem olarak, şehir plancısı ve mimarlar arasındaki farklılaşmaları Wyatt'ın dengeli/ideal planlama/tasarım diyagramında tanımladığı “dengeli/ideal” konumuna mesafeleri bağlamında gözlemleyebilmek amacıyla kısa bir anket çalışması yapılmıştır. 4 temel sorudan oluşan bu anket çalışması ile şehir plancısı ve mimarların mekân kavramına dair öğrendikleri tanımlamalar; mekâna dair görsel izlenimlerinden çıkan algı farklılıkları; mekânsal üretimde en az ve en çok yararlandıkları çalışma alanları hakkında bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Soruların cevap şıkları, Wyatt'ın dengeli/ideal planlama/tasarım diyagramında belirttiği 4 temel algı biçimine göre oluşturulmuştur.

Anketin uygulaması için, en fazla 10 yıldır mesleki hayatında çalışmakta olan 31 şehir plancısı ve 31 mimar ile görüşülmüştür. Ankete katılan profilin %51,61'inin eğitim durumunun lisansüstü; %48,39'unun ise lisans olduğu görülmüştür. Katılımcıların %74,19'u, “lisans eğitiminiz boyunca mimarlık ve şehir planlama öğrencilerine ortak olarak verilen bir ders aldınız mı?” sorusuna “evet” cevabını verirken; %25,81'ı “ortak bir ders almadıklarını” belirtmişlerdir. Alınan ortak derslerin çoğunlukla temel tasarım ve kentsel tasarım olduğu görülse de, nadiren imar hukuku ve yapı bilgisi gibi ders başlıklarının not edildiği gözlemlenmiştir.

Deneklerden, sorulara bağlı cevap şıklarından kendilerine en yakın buldukları cevaba 4 puan; en düşük ihtimal verdikleri cevaba ise 1 puan vererek bir puanlandırma yapmaları istenmiştir. Cevaplar oluşturulurken; A şıkları “bilim adamı/uygulamacı”, B şıkları “kolaylaştırıcı/idealist”, C şıkları “filozof/sentezci”, D şıkları “modelleyici/analizci” profilleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Anketlerden çıkan puanlandırmalara göre, şehir plancıları ve mimarların mevcut algısal yönelimleri gözlemlenmiştir.

Tablo 1 İki disiplinden uygulayıcılarla yapılan mekân algısı anketi çalışması

SORU ve CEVAPLAR	PUANLAR	
	Mimar	Ş. Plancısı
Mekân kavramını tanımlamak için aşağıdakilerden hangisini kullanırsınız?		
Bilimsel olarak açıklanabilen bir sistem / sistem elemanı ya da olgu	49(puan)	63(puan)
Sezgiler yoluyla keşfedilebilen / kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veren boşluk	108(puan)	99(puan)
Üzerine eklenen / düşünülen / sorgulanan görünüm	79(puan)	75(puan)
Çeşitli analizlerle oluşturulan biçimler / modeller bütünü	74(puan)	73(puan)
Görseldeki¹ mekân size hangi kavramları hatırlatmaktadır? İlk aklınıza gelen öğelere göre şıklardaki kavram gruplarını sırasıyla puanlayınız.		
Kentsel dönüşüm bölgesi – 10.000 konut – Arazi eğimi – Kamulaştırma bedeli	96(puan)	103(puan)
Kiracılar – İş güvenliği – İmar hakkı –Uzlaşma ofisi	55(puan)	62(puan)

Kaos – Var/Yok olmak – Soyulaştırma – Postmodernizm	108(puan)	92(puan)
Dikey yapılaşma – Çelik konstrüksiyon – Konut tipolojisi – Mimari üslup	51(puan)	53(puan)
Mekânsal planlamada / tasarımda karşılaştığımız problem kaynaklarını karşılaşma sıklığına göre sırasıyla puanlayınız.		
Veri eksikliği – Plan kararları	98(puan)	96(puan)
Paydaşların katılımı – Sosyal yapı	75(puan)	87(puan)
Estetik kaygılar – Gelenekselleştirme	75(puan)	60(puan)
Modelleme – İşlevsellik	62(puan)	67(puan)
Mekânsal planlamada / tasarımda gerekli gördüğünüz çalışma alanlarını öncelik sıranıza göre puanlayınız.		
Doğa bilimleri	68(puan)	83(puan)
Sosyal bilimler	99(puan)	91(puan)
Beşeri bilimler	77(puan)	74(puan)
Teknoloji	66(puan)	62(puan)
Mesleğiniz nedir?	31(frekans)	31(frekans)
Mesleğinizi kaç senedir yapıyorsunuz?		
0-3 sene	8(frekans)	11(frekans)
3-5 sene	7(frekans)	14(frekans)
5-7 sene	11(frekans)	3(frekans)
7-10 sene	5(frekans)	3(frekans)

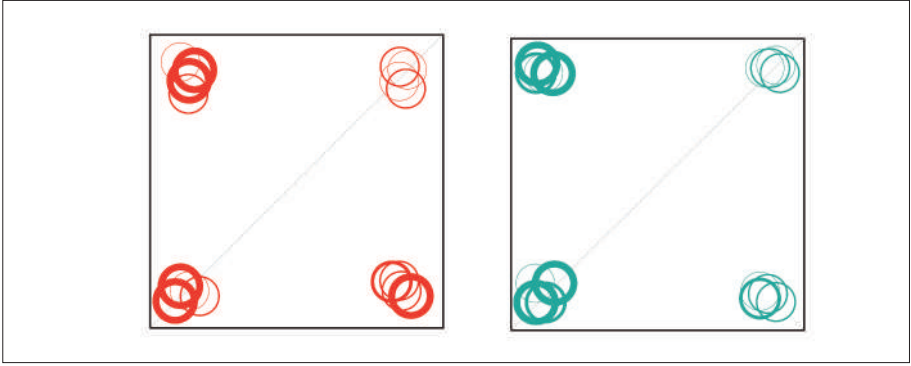
1 Kaynak: url - <https://zete.com/wp-content/uploads/2014/07/kentsel-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCme-direnen-ev-2.jpg>, Erişim tarihi: 15.09.16

Yapılan anket çalışmasındaki ilk soru olan “Mekân kavramını tanımlamak için aşağıdakilerden hangisini kullanırsınız?” sorusunun bir tanım sorusu olması sebebiyle öğretilmiş “doğru” olanı temsil edecek şekilde bir puanlama yapılması beklenmiştir. İlk soruda mimarlar ve şehir plancıları en yüksek puanı “Sezgiler yoluyla keşfedilebilen / kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veren boşluk” yanıtına vererek, her iki meslek insanının da zihnindeki ideal mekân kavramına en yakın yanıtın bu tanım olduğunu ortaya koymuşlardır. Her iki meslek grubundan da en düşük puan alan tanım ise “Bilimsel olarak açıklanabilen bir sistem / sistem elemanı ya da olgu” cevabı olmuştur.

İkinci soruda bir fotoğraf üzerinden değerlendirmeler yapılması istenmiştir. “Görseledeki mekân size hangi kavramları hatırlatmaktadır? İlk aklınıza gelen öğelere göre şıklardaki kavram gruplarını sırasıyla puanlayınız.” şeklindeki soruya cevaplar mimarların değerlendirmelerine göre çıkan en yüksek puanlı cevap “Kaos – Var/Yok olmak – Soylulaştırma – Postmodernizm” iken, şehir plancılarının puanlandırmalarına göre ortaya çıkan en yüksek puanlı cevap “Kentsel dönüşüm bölgesi – 10.000 konut – Arazi eğimi – Kamulaştırma bedeli” olmuştur. Bu sorudan çıkan sonucun, Wyatt’ın şehir plancılarının sol beyin, mimarların ise sağ beyin odaklı çalıştığı savını en net ortaya koyduğu görülmektedir. Ancak diğer şıklara yapılan puanlandırmalar da dikkate değer noktalara işaret etmektedir. Puanlamaya göre ikinci en yüksek cevaplara bakıldığında, mimarların en yüksek puan alan seçeneğinin şehir plancılarının ikinci en yüksek puanlı seçeneği; şehir plancılarının en yüksek puanlı seçeneğinin ise mimarların en yüksek puanlı cevabı olduğu görülmektedir. Sonuçlar mimarların teorik – yargılama – felsefi; şehir plancılarının sistematik – idrak edici – bilimsel yaklaşım eğilimlerinde olduğunu ortaya koysa da birbirlerinin kavramsal bakışlarına sahip olduklarını da göstermektedir.

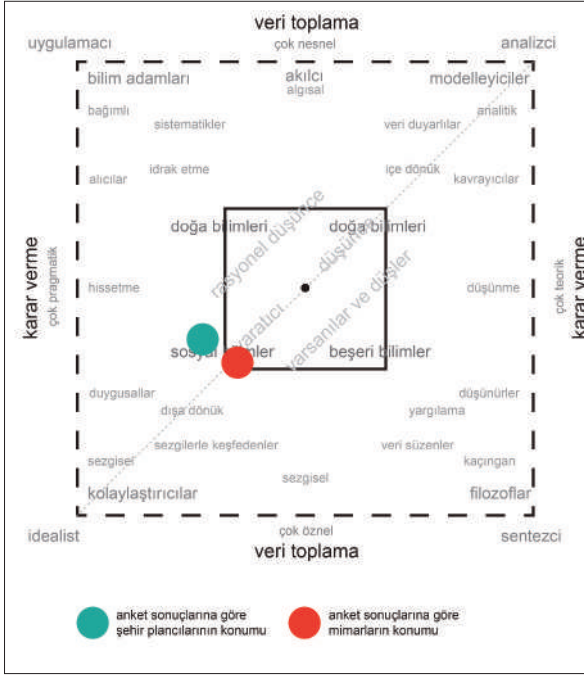
Üçüncü sıradaki “Mekânsal planlamada/tasarımda karşılaştığınız problem kaynaklarını karşılaşma sıklığınıza göre sırasıyla puanlayınız.” Sorusuna, her iki disiplin de en yüksek puanlama ile “Veri eksikliği – Plan kararları” yanıtını vermiştir. Bu durum her iki disiplininin de sistematik, kuralcı ve klasik mekânsal planlama/tasarım yöntemlerinden rahatsızlık duydukları; planlama ve tasarımda esneklik ihtiyacı ile yeni yöntemlere eğilimleri buldukları şeklinde yorumlanabilir. Bu soruda, şehir plancılarının en fazla puanı verdiği ikinci sorun olan “Paydaşların katılımı – Sosyal yapı” planlamada yönetim eksikliğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan plancılar için “Estetik kaygılar – Gelenekselleştirme” seçeneğinin en son sırada gelmesi planlamada estetik konuların arka planda kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum ayrıca, “planlama bilim midir, sanat mıdır?” tartışmasını akla getirmekte, verilen yanıtlar planlamanın bir bilim olduğu görüşünü, anketi yanıtlayan örneklem bağlamında desteklemektedir. Mimarlar için son sırada yer alan problem “Modelleme – İşlevsellik” olup, bu sonuç mimarların bu konularda kendilerini oldukça yeterli buldukları şeklinde yorumlanabileceği gibi, rasyonalite ve fonksiyonelliğe verilen önemin düşüklüğü şeklinde de ele alınabilir.

Dördüncü soru olan “Mekânsal planlamada/tasarımda gerekli gördüğünüz çalışma alanlarını öncelik sıranıza göre puanlayınız.” sorusuna her iki meslek grubunun da en yüksek puanı “Sosyal bilimler” seçeneğine vermiş olduğu görülmektedir. Bu sonuç, iki disiplinin de sosyal bilimler alanında çalışma isteği olduğuna işaret etmektedir. Mimarların ikinci en yüksek puanı “Beşeri bilimler” seçeneğine verdiği görülürken; şehir plancıları ikinci en yüksek cevabı “Doğa bilimleri” seçeneğine vermiştir. Ortak eğilim sosyal bilimler alanı olsa da, soruya verilen ikinci yüksek puanlamalar şehir plancıları için “bilim adamı”, mimarlar içinse “filozof” profiline yapılan eğilimle, iki meslek grubu arasındaki farklılaşmayı tekrar ortaya koymaktadır.

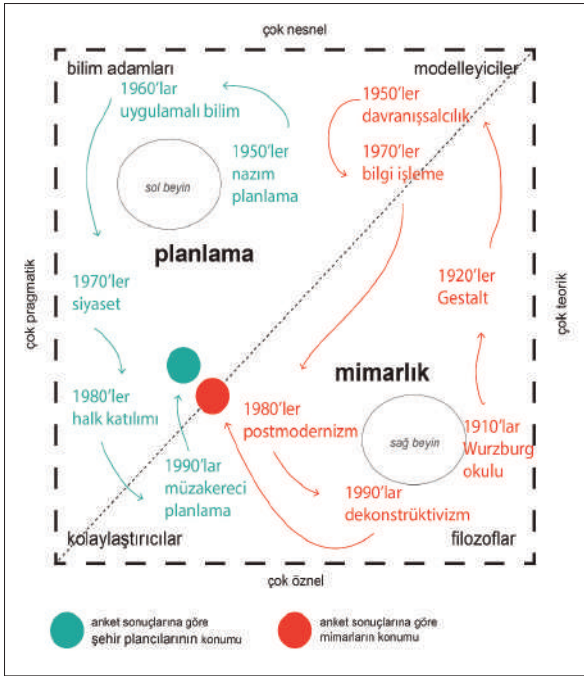

Şekil 9 Mimarların (kırmızı halklar) ve şehir plancılarının (yeşil halkalar) anket sorularına verdikleri cevapların ideal/dengeli planlama/tasarım diyagramı üzerindeki dağılımı.

Wyatt’ın dengeli/ideal planlama/tasarım diyagramı çerçevesinde şekillenen her 4 cevap şıkkı üzerinden toplam bir değerlendirmeye varmak için, anket sonuçlarından çıkan puanların dağılımı Wyatt’ın diyagramında işaretlenmiştir. Şehir plancılarının pragmatik – teorik karar verme süreçleri ekseninde pragmatikliğe yakın oldukları gözlemlenirken, mimarların da plancılar kadar olmasa da eksenin pragmatik kısmına yaklaştıkları, hatta sol ve sağ beyini ayıran aks üzerinde oldukları görülmektedir. Her iki meslek grubu için de, veri toplama sürecini tarifleyen nesnellik – öznellik ekseninde ise, çok öznel bölgesine yakın oldukları tespit edilmiştir. Bu durumun her iki grubu da kolaylaştırıcı/idealist noktada konumlandığını söylemek mümkündür. Ancak yine de görsel içerikli ikinci sorunun cevaplarında ortaya çıkan keskin ayrışma, mekânla fiziksel ilişkilerinde (görselleştirme, çizim, görseli okuma, görsel iletişim kurma) eğitim sürecinde edinilen sağ ve sol beyin kullanımının devamlılığını kanıtlamaktadır.

Şekil 10 Anket sonuçlarının ideal/dengeli planlama/tasarım diyagramı üzerinden değerlendirmesi - Altlık diyagram: İdeal (dengeli) planlama ve davranış tercihleri diyagramı, karakter özellikleri ile düşünce biçimlerinin karşılaştırılması, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:43).

Şekil 11 Anket sonuçlarının Wyatt'ın planlama ve mimarlık pratiklerinde değişen odaklar grafiği üzerinden değerlendirmesi, Altlık diyagram: planlama ve mimarlık pratiklerinde değişen odaklar, yazarlar tarafından Türkçeleştirilmiştir (Wyatt, 2004:44).

Sonuç

Bu araştırma ile günümüzde *dengeli/ideal planlama ve tasarıma nasıl ulaşılabileceği* sorusunun cevabı irdelenmiştir. Bu kapsamda, mimarlık ve şehir planlama mesleklerinin mekân algılarındaki farklılaşmalar ve bu farklılaşmalara göre iki disiplinin Wyatt'ın "iyi - dengeli planlama ve tasarım diyagramı"nda buldukları konum tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle *plancı ve mimarın mekân algılarındaki ve algıyı aktarmalarındaki farklılaşmaların neler olduğu* sorusuna yanıt aranmaya çalışılmış olup bu kapsamda, her iki disiplinden 3. sınıf öğrencilerine zihin haritaları çalışması yaptırılmıştır. Zihin haritaları genel olarak değerlendirildiğinde ise, çizimler farklı yolların alacağı zamanı hesaplama, alanları bölgeleme yöntemi ile ayrıştırma, oklarla okuyucuyu yönlendirme ihtiyacı gibi göstergelerle, insan odaklı anlatımlarla, şehir plancılarının analitik/sistematiik düşündüğüne işaret etmektedir. Mimarların çizimlerinde ise mekânı direkt-yalın gördükleri haliyle çizime aktarmaları, teknik çizim metodlarından yararlanarak mekânı resimleştirmeleri, mekânda kendilerine özgü tanımladıkları detayları yansıtmaları, gözlem ve tecrübelerle plancılara kıyasla daha az yer vermeleri gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Elde edilen zihin haritaları bu anlamda Wyatt'ın kent planlamanın analitik ve insan odaklı sol beyin yaklaşımını kabul ettiği, mimarlığın ise sinoptik, model tabanlı, teorik olarak sağ beyin yaklaşımını benimsediği savını kuvvetlendirmektedir (Wyatt; 2004:38).

İki disiplindeki *farklılaşmanın etkilerinin neler olarak izlenebileceği* sorusuna Wyatt'ın diyagramındaki kavramsallaştırmaların anket sorularına dolaylı aktarımı yoluyla² söz konusu disiplinlerde yer alan kişilerin dengeli ve ideal olarak tanımlanan planlama ve tasarım konumuna mesafelerine bakılarak yanıt aranmaya çalışılmıştır. Anketler genel olarak değerlendirildiğinde iki meslek grubunun mekân kavramını tanımlarken "kolaylaştırıcı/idealist" bir özellik sergiledikleri görülmüştür. Diğer yandan mimar ve şehir plancıları kendilerine gösterilen fotoğrafı tanımlarken ayrıışmış, şehir plancıları fotoğrafı bilim adamı bakış açısıyla yorumlarken, mimarların ise filozof bakış açısıyla yorumladıkları görülmüştür. Bu soru zihin haritaları yöntemine benzer şekilde iki disiplinin mekân algısını ortaya çıkarmayı hedeflemiş olup; sonuçlar ilk yöntemdekine benzer şekilde mimarların mekânı sağ beyin yaklaşımı ile yorumlarken plancıların mekânı sol beyin yaklaşımında yorumladığını ortaya koymuştur. Uygulamada karşılaşılan problemler konusunda ise, iki disiplinin de sorunlarını bilim adamı/pragmatist bakış açısıyla yorumlayarak veri eksikliği-plan kararları seçeneğine en yüksek puanı verdiği dikkat çekmektedir. Anketin son sorusu olan uygulamada gerekli görülen çalışma

2 Örneğin ilk anket sorusunun b şıklı olan "sezgiler yoluyla keşfedilebilen/kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veren boşluk" tanımlamaları Wyatt'ın kolaylaştırıcı/idealist konum çatısı altında yer verdiği "extraverter" ve "intuitive" kavramlarına referans vermek üzere seçilmiştir.

alanları konusunda ise her iki disiplin de yine “kolaylaştırıcı/idealist” bir bakışla sosyal bilimler seçeneğinde ortaklaşmışlardır. Anket sorularının yanıtları -fotoğraftaki mekân yorumlama dışında- Wyatt’ın diyagramında sol beyin bölümünde (uygulamacı ve idealist konumlarda) yığılma olduğunu göstermektedir. Bu durum çalışma dönemine giren şehir plancısı ve mimarların karar verme süreçlerinde birbirine yakın davranış eğilimlerine sahip olmaya başladıklarına işaret etmektedir. Benzer bir yığılma veri toplama eksenindeki öznellik - sezgisellik alanında da görülmektedir.

Bu çalışma, mimarlık ve şehir planlama mesleklerinin idealin neresinde konumlandıklarını saptayarak ideale ulaşmaları konusunda öneriler ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışmada mimarlık ve şehir planlama mesleklerinin mekân algıları ve aktarımlarındaki farklılıklardan yola çıkılmıştır. Yararlanılan diyagramda, ortak üretim yaptıkları müddetçe birbirlerini düşünce biçimi olarak tamamlama olasılığı bulunan bu iki meslek grubu, tek başına mekânsal üretim yaptıklarında dengeye ulaşmak için kapasitelerini daha çok geliştirmelidirler. Ancak, bu bildiriye göre araştırma sonuçlarına göre, her iki disiplin için de tanımlanan dengenin/idealın yaklaşık aynı konumda olması, iki disiplindeki farklılıkların dengeye/ideale ulaşmada birbirlerini tamamlayıcı olduğu sonucunu göstermektedir. Bu kapsamda, ulaşılan sonuçlara bakıldığında, zihin haritaları yönteminden çıkan şehir plancılarının ağırlıklı sol beyin kullanma, mimarların ağırlıklı sağ beyin kullanma şeklindeki ayrışması, mimarlık ve şehircilik eğitimlerinin ortak programlarla kesiştirilmesi noktasındaki gerekliliğin altını çizmektedir. Anket sonuçları ise idealde buluşmak için sağ beyin - sol beyin ayrışmasının keskinleşmesini önlemenin yanında iki disiplin için de -plancılar ağırlıklı olmak üzere- analizci/modelleyici ve sentezci/düşünür yönleri geliştirmek gerektiğine işaret etmektedir. Aksi takdirde, mekân üretiminde bilimsel verilere dayalı, sistematik ve analiz odaklı nesnel süreçlerden kopukluk tehlikesiyle karşılaşılabilir.

Öneriler

Bu araştırmanın, Türkiye’de şehir planlama ve mimarlık alanlarında iki tartışma konusu ile iletilmesi öngörülebilir. Bunlardan ilki, araştırmada irdelenen mekânsal algı farklılaşmasına sebebiyet veren şehir planlama ve mimarlık lisans eğitim programları üzerinden yapılmalıdır. Çalışmanın anket bölümünde gözlemlenen cevapların yanı sıra, Türkiye’deki mimarlık ve şehir planlama lisans bölümlerinin eğitim programları incelendiğinde temel tasarım, kentsel tasarım ve diğer bölümlere de açık olan temel bölüm dersleri haricinde, mimar ve plancıları mekân üzerine birlikte düşünerek birlikte üretim yapmaya yönlendiren çok sayıda ders olmadığını görmekteyiz. Bu bağlamda, saptanan ayrışmaların gerekçeleri üzerine daha kapsamlı çalışmalar yapılması ve bu ayrışmalar üzerinde şehir plancıları ve

mimarların eğitim programlarında konuya ilişkin (eğer yoksa) derslerin açılması, (varsa) ders saatlerinin artırılması gibi çalışmalar yoluyla dengeye/ideale yaklaşma anlamında çalışılması gerekmektedir. Ayrışmalara ek olarak, diyagramda yığılmaların saptandığı eksenlerin zıt yönlerini de geliştirecek programlar üzerine çalışılmalıdır. Bunların yanında, iki disiplinindeki öğrencilerin bir arada çalışmasını sağlayacak stüdyo dersleri eğitim programlarında yer almalıdır. Ayrıca, meslek içi eğitim programları önerilerinin oluşturulmasında da bu tespit edilen eksiklikler üzerinden hareket edilmelidir.

İkinci tartışma konusu ise, şehir planlama ve mimarlığın, çalışmada kullanılan araştırma yöntemleri neticesinde, dengeli ya da ideal planlama/tasarım noktasının öznel ve pragmatik alanında; sezgisel, kolaylaştırıcı ve idealist profillerde durması üzerine şekillenmelidir. Sol beyin kullanıcısı şehir plancısı için, planlama ve siyasetin süregelen birlikteliği, kendisine uzlaşmacı bir rol biçse de, sağ beyni kullanan mimarın da bu noktaya yaklaştığını görmek bir başka çelişkiyi gündeme getirmektedir. Şehir plancısı ve mimar, farklı düşünme tarzları ile birbirlerini dengeliyorlar ise, her iki mesleğin de aynı düşünme biçimi ile hareket etmesi, kentsel mekan üretiminde kontrolü güçleşmiş (şehir plancısı ve mimar için) bir karar alma mekanizmasına mı işaret etmektedir? Mekânsal üretimin, neoliberal kentleşme dinamikleri içerisinde edindiği; sonuç ürün ve kâr maksimizasyonu odaklı misyonu çerçevesinde, insan odaklı görülen genel yaklaşım, bilimsel verilerden, sistematik ve analitik bakış açısından, nesnel ve teorik tartışma alanlarından uzaklaşmaktadır. O halde, her iki meslek alanında katı kurallar ve analitik yaklaşımlardan proje bazında ilerleyen mekânsal üretim süreçlerine geçişi değerlendirme konusu yaparak dengeli/ideal planlama ve tasarım tartışmasını ilerletmek gerekmektedir.

Teşekkür

Bu bildiri, yazarların Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Doktora Programı kapsamında alınmış olan Coğrafyada Eleştirel Yaklaşımlar ve İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Doktora Programı kapsamında alınmış olan Toplum ve Mekan derslerindeki çalışmalarından evrilmiştir. Esin kaynağı oldukları için Prof. Dr. Nilgün Erkan, Doç. Dr. Hürriyet Öğdül ve Doç. Dr. Reyhan Genli Yiğiter'e çok teşekkürler...

Kaynakça

Wyatt R., 'The great divide: Differences in style between architects and planners', Journal of Architectural and Planning Research, 21:1, 2004, 38-53.

Kent Senfonileri: “Modern Kenti” Sinema Aracılığıyla Okumak

Ender İplikci

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Özet

Endüstri Devrimi sonrası kentlerde sanayileşen ve makineleşen yeni bir yapılı çevrenin oluşması ve kitle iletişim araçlarının yayılmasıyla birlikte modernleşme süreci tüm dünyayı kaplamış ve özellikle 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında sanat ve düşünce alanlarında açık bir biçimde gözlemleyebildiğimiz derin değişimlere neden olmuştur (Berman, 1983). Bu çalışmanın perspektifinden, yaşanan değişimlerin temel nedenleri; bilimsel bilginin teknolojiye dönüşmesi ile yapılı çevrenin yaşadığı hızlı mekânsal ve sosyal değişim; ulaşım biçimlerinin hızlanması ile birlikte coğrafyaların birbirine yakınlaşması; kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla kültürel modernizmin bütün dünyaya etki etmesi olarak sıralanabilir. David Harvey’e göre modernizm “kentlerin sanatıdır” ve doğal mekanını kentlerde bulmuştur. Öte yandan yine Harvey’in tanımıyla, fotoğraf ile birlikte sinema, kültürel modernizmin ilk büyük atılımı bağlamında ortaya çıkmıştır. Ulus Baker, fotoğrafı optik ve kimyanın basit bir birleşimi olarak tanımlamaktadır ve bu tanımı sinemaya geliştirerek uyarlamamız gerekir ise; sinemayı optik, kimya ve kinetiğin basit bir birleşimi olarak tanımlayabiliriz. Bilimsel bilginin teknolojiye dönüşmesiyle ortaya çıkan fotoğraf ve sinema, kültürel modernizmin hatırı sayılır bir parçasını oluşturmaktadır.

Sinemanın ilk ortaya çıkışını inceleyecek olursak kent-modernite-sinema ilişkisini tanımlamamız kolaylaşacaktır. Vicky Lebeau’ya göre, sinema tarihi, daha önceleri yapılan bir takım denemeler haricinde, 28 Aralık 1895 yılında Paris’te bir kafenin bodrum katında Lumiere Kardeşler tarafından gösterimi yapılan “*Bir Trenin La Ciotat İstasyonuna Varışı*” (*L’Arrivée d’un Train À la Ciotat*) ile başlamıştır. Ek olarak, Lebeau, dönemin gazetecilerinin bu ilk sinema deneyimini, istasyona yanaşan trenin ekran üzerindeki görüntüsünün izleyiciler arasında bir panik ve korku havası yarattığı izlenimini aktarmaktadır (2001). Bu örnekten de açıkça

anlaşıldığı üzere, sinema ilk örneklerinden bu yana sıkça kent ve modernite imgelerine başvurarak yeni bir gerçeklik algısı yaratmıştır. Montaj/kolaj tekniklerinin geliştirilmesi ile birlikte sinemanın sübjektif özelliği güçlenmiş ve izleyiciye sanatçının(yönetmenin) yarattığı yeni bir mekan/zaman algısı sunmuştur. Öte yandan sinema, mekan ve zaman kavramlarını iç içe geçmiş bir biçimde ele alabilmesi bakımından en güçlü sanat dalı olması nedeniyle öğretici bir değer taşımaktadır (Harvey, 1990). Bu nedenle sinemanın yönetmenin sübjektif değerlendirme bağlamından koparılmadan ele alınarak şehircilik eğitiminde; kent tarihi, planlama kuramı, kentin mekânsal/sosyal analizi konularında kullanılması ve farklı bir pedagojik model olarak ele alınması mümkündür.

Tarihsel ve Kuramsal Bağlam

Bu çalışma kapsamında tarihsel ve kuramsal bağlamın iç içe geçmiş biçimde ele alınmasının temel nedeni görsel temsil araçlarının modernleşme tarihi içerisinde, ortaya çıkan her yeni teknikle birlikte özellikle insanın görsel algısında ve dolayısıyla çevresiyle kurduğu ilişkide ve kendini konumlandırış biçiminde önemli değişimlere neden olmuş olmasıdır. Görsel temsil biçimlerinde yaşanan bu değişim – ilerleme – insanın görme biçimlerini değiştirmesi açısından modernleşme tarihi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Benjamin, 2007).

John Berger'e göre, '*Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çünkü çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir.*' (Berger, 1977). Doğumumuzdan itibaren – eğer ki görme duyumuza yönelik bir engelimiz yok ise – dünyayla ilk tanışmamız gözlerimiz vasıtasıyla olur. İçinde bulunduğumuz çevreyi görerek algılar, görerek öğreniriz. Görmenin ardından duymak, duyduğu sesleri taklit ederek konuşmak ve iletişim kurmak gelir. Mekanı algılamak, içinde bulunduğumuz çevreyi tanımak yolunda duymak, dokunmak, koklamak ve tatmak, görmeden daha sonra gelmiştir.

Öte yandan, yukarıda kısaca değinildiği üzere, modernleşme tarihi içerisinde görme biçimlerimizi değiştiren her yeni yöntem, teknik veya başka bir değişle icat, sanattan, bilime, felsefeden, psikolojiye pek çok alanda yeni tartışmalara öncülük edebilmişlerdir. Marshall Berman modernite deneyimini tanımlarken modernliğin bize getirdiği kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanaklarından bahsederken, buna karşılık bu değişim ve gelip geçicilik halinin bildiğimiz ve olduğumuz her şeyi yok etme potansiyeline sahip olduğunu belirtir (1983). Bu doğrultuda Berman, modernitenin sürekli değişim ve gelip geçicilik halinde insanlığı birleştirdiği ancak bu birlikteliğin paradoksal bir birliktelik olduğu çünkü bu birlikteliğin karşısında insanlığı devamlı bir parçalanma ve yenilenme sürecine, bir çelişki ve belirsizlik girdabına soktuğunu dile getirmektedir (1983).

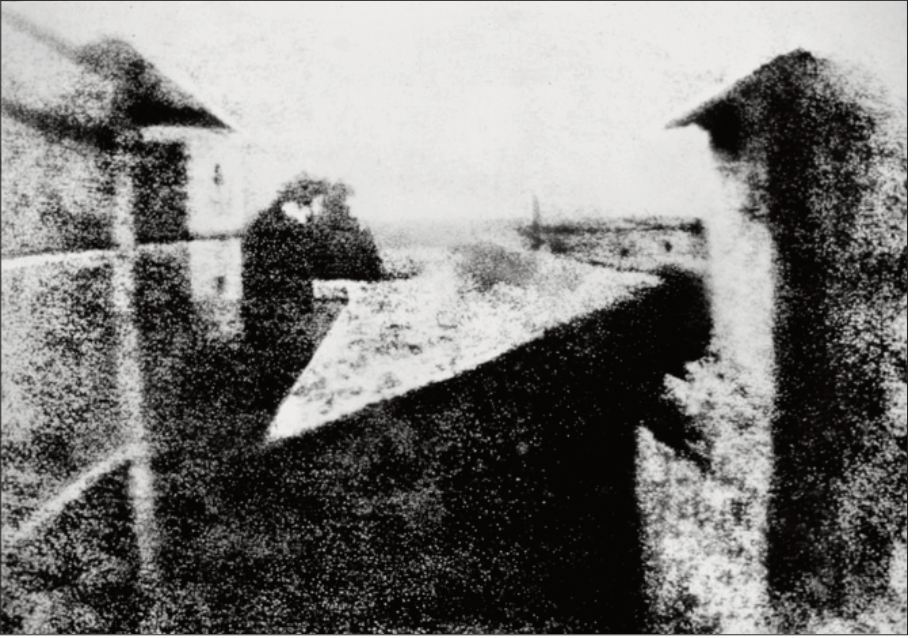
Tarihsel bağlam içerisinde Berman’ın modernite tanımını yaparken kullandığı ifadelerin görsel temsil araçlarındaki değişimlerin görme biçimlerimiz üzerindeki etkilerini incelerken karşımıza çıktığını gözlemleyebiliriz. Görsel temsil araçlarının tarih içerisinde yaşadığı değişimleri ve bu değişimlerin getirdiklerini ve götördüklerini daha sonra derinlemesine inceleyeceğiz. Ancak bu noktada ele almak istediğim konu, aynı ifadelerin hem tarihsel hem de kuramsal bağlamda modern kent için de ne kadar geçerli olduğu. Kuşkusuz ki modernleşme tarihi devam eden bir değişim, gelişme ve hatta kendi tarihine bile saygı duymadan ‘eski’nin gidip yerine ‘yeni’nin inşa edilme sürecidir (Harvey, 1990). Harvey, bu sürecin mekana – kentlere – yansımaları *yaratıcı yıkım* olarak tanımlamıştır ve bu tanımlı yaparken Hausmann Paris’ini örnek olarak sunmuştur. Hausmann’ın 19. yüzyılın ikinci yarısında Paris’te yürütmüş olduğu imarlaşma ve yıkıp yeniden inşa etme süreçleri Harvey’in yaratıcı yıkım imgesine güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Sanayi devrimini takiben başlayan süreç ile birlikte kentsel alanlarda yaşanan ciddi mekânsal değişim ve dönüşüm Berman’ın tanımladığı üzere modernliğin gelip geçiciliği ve yarattığı yaratıcı yıkımın kanıtı niteliğindedir.

Görsel Temsil Araçları ve Modernite

Marshall Berman modernleşme sürecini üç evreye ayırmaktadır; birinci evre kabaca Rönesans dönemine, ikinci evre endüstri devrimi öncesinde Fransız Devrimi ile birlikte yaşanan bir kırılmaya, üçüncü evre de endüstri devrimi sonrasında kültürel modernizmin etkisiyle birlikte modernleşme sürecinin bütün dünyaya yayılması (Berman, 1983). Görsel temsil biçimlerinin de Berman’ın belirlediği söz konusu evrelerle paralellik gösterdiğini görüyoruz. İlk olarak perspektif, Rönesans döneminde bulunmuş bir görsel temsil yöntemi olarak öne çıkıyor ve perspektifin keşfiyle, gören göz, başka bir deyişle, izleyici, görülebilir dünyanın merkezi konumuna geliyor ve bu, sanattan felsefeye kadar pek çok alanı derinden etkiliyor (Berger, 1977). Benjamin’e göre; *‘Tarihin uzun dönemleri boyunca insanlığın varoluş biçiminin bütünüyle birlikte, duyularıyla algılama biçimi de değişime uğrar. Duyularla algılamanın kendini örgütlenme biçimi ve bu algılamayı gerçekleştiren araçlar yalnızca doğal koşullarla değil, aynı zamanda tarihsel koşullarla da bağlıdır.’* (Benjamin, 2007) Yani başka bir deyişle, gerçekliği, insan görüşünü yeniden üretme yolunda ortaya çıkan her yeni teknik, insanın algı biçimlerini, hatta Benjamin’in belirttiği gibi, insanlığın içinde bulunduğu dünyada kendini konumlandırış biçimini de derinden etkilemiştir. Bu nedenle, görsel temsil araçları sanattan, psikolojiye pek çok alanda önemli olmasının yanında şehircilikte de oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Ancak, modernizmin bu konudaki ilk büyük atılımı, Berman’ın modernleşme sürecinin ikinci evresi olarak nitelendirdiği 17. Yüzyılda ortaya çıkan, aslında antik

çağlardan beri bilinen bir teknik olmasına rağmen, bu dönemde mekanikleşen ve bir cihaz haline gelen camera obscura ile olmuştur. 17 ve 18. yüzyıllar boyunca bu cihaz insan görüşünü anlamada ve izleyici ile nesne arasındaki ilişkinin, dışsal biçimde temsil edilmesi konusunda en yaygın teknikti (Crary, 1992). Ancak, nesne ile izleyici arasındaki ilişkiyi mekan ve zaman bağlamından koparamaması nedeniyle, camera obscura'yı tek başına bir görsel temsil aracı olarak tanımlamamız güçleşiyor, çünkü bu cihazın görüntüyü kaydetmesi için bir dış etkene ihtiyacı vardı. Görüntüyü ekrana yansıtıyordu, ancak, o görüntü kalıcı değildi. Dış etken olarak, örneğin bir ressamın o görüntüyü kayda alması gerekiyordu. Ancak, bu durum fotoğrafın icadıyla değişti. Yani camera obscura cihazında kimyanın kullanılmasıyla birlikte fotoğraf adında yeni bir teknik ortaya çıktı.

Kaynak: http://www.photo-museum.org/wp-content/uploads/2015/01/catalogue-Niepcce-View_Le_Gras.jpg

Fransız mucit – fotoğrafçı - Joseph Nicephore Niepce 1826 ya da 1927 yılında Le Gras'ta bulunan atölyesinin camından görünen manzarayı kurşun-kalay karışımı bir plaka üzerine 8 saat pozlayarak tarihte bilinen ilk fotoğrafı çekmiştir (Schwarzer, 2004). Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki kültürel modernizmin ilk atılımı bağlamında ortaya çıkmış olan bir görsel temsil aracı olarak fotoğraf, doğal mekanını yapılı çevrede bulmuştur ve dolayısıyla, erken dönem örneklerinde

de ele aldığı konu genellikle yapılı çevre, mimari ve kent olmuştur. Erken dönem fotoğraf teknolojisinin uzun pozlama ihtiyacından ötürü konu edildiği objenin sabit durmasına ihtiyacı olmuştur ve bu nedenle fotoğrafın erken dönem örneklerinde ölü fotoğrafçılığı (Benjamin, 2007) ya da mimari fotoğrafçılığın yaygınlığı dikkat çekmektedir. Ancak zaman içerisinde fotoğraf filmlerinin hızlanması, başka bir deyişle daha kısa pozlama sürelerinin olanaklı kılınması, farklı ışık tonlarının kayıt altına alabilme olanağı vb. gelişimler sonucunda fotoğrafın kullanıldığı alan genişlemiş ve kentte özellikle sokak fotoğrafçılığı gelişmiş ve günlük hayatın kayıt altına alınabilmesi sağlanmıştır (Schwarzer, 2004).

Yukarıda dile getirildiği üzere perspektif, gözü görülebilir dünyanın merkezi yapıyordu. Ancak, fotoğraf makinesinin icadıyla her şey değişti; insan görüşü artık tek olma özelliğini yitirdi ve aynı anda pek çok yerde olabilmeyi başardı (Berger, 1977). Optik ve kimyanın basit bir bileşimi sonucu ortaya çıkan bu cihaz görsel algılama biçiminde ve yine Benjamin’in söz ettiği gibi, insanın kendini konumlandırış biçiminde derin etkiler bıraktı. Fotoğraf, yeni bir görme biçimi yarattı ve insanın kendini konumlandırışında ve çevresiyle kurduğu ilişkide farklı bakış açılarına sahip olmasına neden oldu.

Fotoğrafın yakaladığı sabit görüntüye, hareket kazandırmak ve hareketi kaydetme yolunda yapılan çalışmaların vücut bulması, 28 Aralık 1895 tarihinde Paris’te bir kafenin bodrum katında, Lumiere Kardeşler tarafından kaydedilen ve bilinen halka açık ilk gösterim ile olmuştur (Lebeau, 2001). Söz konusu gösterimde ‘*Bir Trenin La Ciotat İstasyonu’na Varışı*’ ve ‘*Lumiere Fabrikasından Çıkan İşçiler*’ dahil olmak üzere 10 farklı kısa film gösterilmiştir. Dönemin gazetecileri, ‘*Bir Trenin La Ciotat İstasyonuna Varışı*’ filmi deneyimini aktarırken istasyona yanan bu trenin ekran üzerindeki görüntüsünün izleyiciler arasında bir panik ve korku havası yarattığını belirtmişlerdir (Lebeau, 2001). Bu ilk sinema deneyimiyle başlamak üzere, sinema 120 yılı geçen tarihi boyunca sıkça kent ve modernite imgelerine başvurarak yeni bir gerçeklik yaratmıştır. Renkli film, üç boyutlu kayıt ve gösterim teknolojileri ile birlikte sinema, yarattığı yeni gerçeklik algısı ile insanın sahip olduğu görme biçiminde yaşanan yeni deneyim ve değişimlerin en güçlü araçlarından biri haline gelmiştir. Yine kültürel modernizm bağlamında ortaya çıkmış bir diğer teknoloji olarak sinema, doğal mekanını kentlerde bulmuş ve erken dönem örneklerinden başlamak üzere tarihi boyunca yoğun bir biçimde kent olgusunu, kentli ve kent yaşamını ele almayı sürdürmüştür.

Kültürel modernizmin bütün dünyayı sarmaladığı iki dünya savaşı arası dönemde, kent, modernite ve sinema arasındaki bu güçlü tarihsel ilişkinin Avrupa, Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği’nde yeni bir sinema türü aracılığıyla bir araya geldiğini görüyoruz. Kent senfonileri olarak tanımlanan avangart yapımlar kent,

modernite ve sinemanın bir araya geldiği ve dönemin modern kentinin dinamizmini ve karmaşasını konu almışlardır. Kısa ve uzun metrajlı çok sayıda örneği olan bu yapımların her ne kadar belgesel türü altında sınıflandırılırsalar da, belgeselin önemli bir özelliği olan nesnel gerçeklikten uzaklaşıp, zaman ve mekanı maniple ederek, şiirsel bir anlatımla kenti ele aldıklarını görüyoruz (Kalafatoğlu, 2016).

Kent senfonilerinin bilinen ilk örneği Amerikalı fotoğrafçı Paul Strand ve ressam Charles Sheeler çekimleri yapılan 1921 yapımı *Manhatta* filmi olarak bilinmektedir (Kalafatoğlu, 2016). 1920'lerde çok sayıda kent senfonisi örneğiyle karşılaşmaktayız. Ancak, 1927 yapımı, mimar kökenli bir yönetmen olan Walter Ruttmann tarafından çekilen '*Berlin: Büyük Bir Kentin Senfonisi*' ve Sovyet yönetmen ve sinema kuramcısı Dziga Vertov tarafından çeşitli Sovyet kentlerinde çekimi yapılan 1929 tarihli '*Kameralı Adam*' filmleri kent senfonilerinin en önemli örnekleri arasında gösterilmektedirler (Kalafatoğlu, 2016). Bu iki film, kentin dinamizmini yakalama açısından en etkileyici, iddialı ve kapsamlı örnekler olarak sanat tarihi içinde yerlerini almışlardır.

Ancak, bu iki yapım arasından, gerek tek kenti konu alması, gerekse de '*Kameralı Adam*' filmine göre modern kent ve parçalarına daha çok odaklanması açısından Ruttmann'ın '*Berlin: Büyük Bir Kentin Senfonisi*' filmi ele alınmıştır. Öte yandan, '*Kameralı Adam*' filmi sadece bir kent senfonisi olarak değil, aynı zamanda sinema hakkında bir film olarak da nitelendirilmektedir.

Berlin: Büyük Bir Kentin Senfonisi

Walter Ruttmann, filmini “modernist bütüncül sanat eseri doğrultusunda kentin betimlerinden oluşan bir senfoni” olarak tanımlamıştır. Filmde, farklı mekanik türlerin ve araçların yanı sıra gündelik kentsel hayatı şekillendiren yinelenen insan hareketleri ve insanın yapılı çevre, makine ve doğayla ilişkisi ele alınmıştır. Filmin giriş bölümü bu konu hakkında net bir örnek teşkil etmektedir; film dalga görüntüsüyle başlamakta ve o dalga mekanik bir dalgaya ardından da fiziksel bir dalgaya dönüşmekte, ve bunu takiben de bir demiryolu görüntüsüyle kırsaldan kente giriş yapılmaktadır.

Bu filmin amacı, bütün kent senfonilerinde olduğu gibi, kentin tekrarlanan gündelik pratiklerini ele almaktır. Bu açıdan ele alındığında bir belgesel türü olarak kategorilendirilebilecekken, zamanı ve mekanı maniple etme konusunda oldukça güçlü bir tür olduğu söylenebilir. Filmde, kentin her parçası, trenin istasyona girdiği sabah saatlerinden gün sonuna kadar, büyük bir makinenin kendi ritimselliğine sahip ayrı bir dişlisi veya tekerleği gibi ele alınmıştır. Yani filmde, insanlar, çalışanlar, işçiler, patronlar, burjuvazi; hayvanlar, sokak hayvanları ya da çalışan

hayvanlar, hepsi kentin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle kent bir makine olarak ele alınmış ve kentin bütün parçaları da bu makinenin bir dişlisi gibi gösterilmektedir. Ayrıca filmde arka arkaya konulan görüntülerde şu dikkat çekiyor; kentin farklı parçalarını kontrastlı bir şekilde sunulmuştur, örneğin, kitle davranışlarıyla hayvan davranışları sık sık karşılaştırılmıştır.

Ancak, Ruttman’ın kent senfonisine yönelik dönemin toplumsal koşullarını yeterince dile getirmediği yönünde çok sayıda eleştiri yapılmıştır. Başka bir deyişle, 1920’ler Berlin’ini ve 10 yıl içerisinde Nazi Partisi ve Hitler’i yaratacak olan dönem koşullarının filmde yeterince ele alınmadığını söyleyebiliriz. Fakirlik ya da sınıfsal çelişkilerin yüzeysel bir biçimde aktarıldığı filmde Walter Ruttman, Weimar Cumhuriyeti dönemi Berlin’i hız ve çalışmanın şehri olarak nitelendirmiştir. Bütün bu eksi yönlerine rağmen, ‘Berlin: Büyük Bir Kentin Senfonisi’ filmini modernist bir bakış açısı içinde kenti bir bütün olarak ele alması, böylelikle kentin yapısal parçaları ile bu parçalar arası ilişkileri güçlü bir şekilde ele alması bakımından, sinema, mimarlık ve şehircilik literatüründe yer almış bir yapım olarak tanımlayabiliriz.

Sonuç Yerine

Kent senfonilerinin modern kente, dönemin kentine bakış açısı ve bu bakış açısını dile getirirken kullandığı yöntemler ve araçlar, planlama ve planlama eğitiminin her aşamasında yeni yöntemler ortaya koymamız yolunda gösterici bir rol üstlenebilir. Günümüzde artık imgeler dünyasında yaşıyoruz. İçinde yaşadığımız çevre, sosyal ilişkilerimiz, kısaca günlük yaşama dair her alanda çevremiz görsel imgelerle çevrili. Bu doğrultuda, şehirciler, mimarlar, tasarımcılar olarak görsel temsil araçlarını iyi anlamalı ve verimli bir biçimde kullanabilmeliyiz. Fotoğraf ve sinemanın, kent ve kentsel mekan fenomenini anlamamızda ve yorumlamamızda oldukça güçlü araçlar olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

İşte bütün bu nedenlerden dolayı, kenti anlamada ve anlamlandırmada kullandığımız yöntem ve araçları çeşitlendirmemiz gerekmektedir. İki dünya savaşı arası dönemde, kültürel modernizmin pik noktasında ortaya çıkan Kent Senfonileri türündeki yapımlar, bu doğrultuda şehirciler ve mimarlar olarak önümüzdeki en güçlü örnekler olarak durmaktadırlar. Kent Senfonilerini, kullandığı yöntemleri ve sembelleri derinlemesine anlamak bizlere içerisinde olduğumuz yeni arayışlar yolunda önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kaynakça:

- Baker, U. (2012). *Beyin Ekran.* (E. Berensel, Ed.) İstanbul: Birikim.
- Barlas, A. (2006). *Urban Streets and Urban Rituals.* Ankara: METU Faculty of Architecture.
- Benjamin, W. (2007). *Illuminations.* New York: Schocken Books.
- Berger, J. (1977). *Ways of Seeing.* New York: Penguin.
- Berman, M. (1983). *All That Is Solid Melts Into Air.* New York: Verso.
- Blocker, G. H. (1977, Winter). Pictures and Photographs. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 36, 155-162.
- Crary, J. (1992). *Techniques of the Observer: On Vision and Modernity in the Nineteenth Century.* Cambridge: MIT Press.
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity.* Cambridge: Basil Blackwell.
- Hortin, J. A. (1994). Theoretical Foundations of Visual Learning, içinde Moore, D. M. ve Dwyer, F. M. (derleyen), *Visual Literacy - A Spectrum of Visual Learning:* 5-29. New Jersey: Educational Technology Publications.
- Kalafatoğlu, Ş. (2016). *Şehir Senfonileri: Modern Şehir Hayatının Belgesel Filmdeki Yansımaları, UHIVE.*
- Lebeau, V. (2001) *Psychoanalysis and Cinema: The Play of Shadows,* London: Wallflower Press.
- Mennel, B. (2008). *Cities and Cinema.* New York: Routledge.
- Schwarzer, M. (2004). *Zoomscape: Architecture in Motion and Media.* New York: Princeton Architectural Press.
- Scruton, R. (2008). Photography and Representation. In S. Walden (Ed.), *Photography and Philosophy: Essays on the Pencil of Nature* (pp. 138-167). Singapore: Blackwell.
- Stravrides, S. (2016). *Kentsel Heterotopya.* Sel Yayıncılık. İstanbul

Kent Planlamada Sanat Tarihi Eğitimi Olmalı mı? Olmamalı mı?

Yrd. Doç. Dr. Methiye Gül Çötel

Bursa Teknik Üniversitesi, Doğa Bilimleri Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Sanat ve kültür alanı gösteri, görsel ve güzel sanatlar yanı sıra mimarlık ve grafik tasarım da dâhil olmak üzere uygulamalı sanatları; el sanatları; film, dijital medya ve video; tarihi çevre koruma; edebiyat; folklor ve diğer yaratıcı faaliyetleri kapsayan ve sağlıklı toplumların oluşumunda ve gelişiminde etkili olan bir alandır. Son yıllarda kültür ve sanatın toplumsal yaşamın sosyal, ekonomik ve çevresel yanlarına yapabileceği potansiyel katkılarının farkına varılması ile plancılar tarafından sanat ve kültür alanı yeniden canlandırma (revitalization) programlarının bir aracı olarak kullanılmaktadır. Aslında şehir plancıları ne boş bir tuval ne beyaz bir sayfa üzerinde değil, aksine karmaşık bir tarihsel sürecin şekillendirdiği büyük bir kentsel sahnede değişiklikler yapmaya gayret etmektedirler. Ancak planlama eğitiminde sanat ve kültür alanına dair eğitimlerin giderek daraldığı ve daha teknik bilgilerin öğretildiği bir disiplin haline dönüştüğü görülmektedir.

Bu araştırmada amaç planlama eğitiminde sanat ve kültür alanına dair en temel bilim dersi olan sanat tarihi eğitiminin planlama eğitimindeki yerini incelemektir. Araştırma deneysel bir araştırma olmaktan çok kuramsal bir tartışma zemini oluşturmaya odaklanmıştır. Dolayısıyla sanat tarihi eğitiminin planlama eğitiminin bir parçası olup olamayacağı sorgulanacaktır. Araştırmanın bulgularına göre; tasarım eğitiminin ilkeleri ve öğelerinin sanat tarihi eğitiminin içeriğinde bilhassa sanat eserlerinin fiziksel niteliklerinin yorumunda ve eserin ortaya çıkış gerekçesinin siyasal ve toplumsal konjoktüre göre açıklanmasıyla ele alınmaktadır. Bu bakımdan sanat tarihi sadece geçmiş sanat eserlerini inceleyen bir alan olmaktan çok, aynı zamanda öğrencilerin sanatı tanımlama, anlatma, yeni baştan inşa etme ve yorumlama hakkında bilgiler edinebileceği bir süreçtir. Araştırma sonucunda geleceğin serbest şehir plancılarına, kamu yöneticilerine ve kentsel sorunlar üzerinde araştırma ve geliştirme yapanlara kentin fiziksel yönlerine ilişkin geniş ve insanlı bir bakış açısı sunması bakımından planlama öğrencilerinin eğitimine sanat tarihinin içerilmesi önemli bir değişim yaratacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Planlama eğitimi, temel tasarım, kentsel tasarım, sanat tarihi, sanat eğitimi.

1. GİRİŞ

Ernst Cassier'e göre (1944) "bilim düşüncelerimize düzen verir, ahlâk eylemlerimize intizam verir, sanat ise görünen, dokunulan ve işitilen herşeyin kavranılmasında bize ayar verir". Bu nedenle iyi bir eğitim çocuklara ve gençlere edebiyat, dans, görsel sanatlar, müzik ve filmi tanıtan iyi bir sanat eğitimini içermelidir. Okullarda sanat eğitimi öğrencilerin ahlaki ve bireysel gelişimini güçlendirmesi nedeniyle önemsenmektedir. Dolayısıyla eğitim bireylerin sanatsal bilgi ve düzeyini artırırken bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe sanata olan bireysel ilginin de artması beklenilmektedir. Sanat ve kültür alanı gösteri, görsel ve güzel sanatlar yanı sıra mimarlık ve grafik tasarım da dâhil olmak üzere uygulamalı sanatları; el sanatları; film, dijital medya ve video; tarihi çevre koruma; edebiyat; folklor ve diğer yaratıcı faaliyetleri kapsayan ve sağlıklı toplumların oluşumunda ve gelişiminde etkili olan bir alandır. Günümüzde teknoloji içerikli metinlerde kullanmaya ve görmeye aşına olduğumuz innovasyon için kritik derecede önemli olan becerilerin geliştirilebilmesi noktasında yine sanat eğitiminin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Zira sanat eğitimi eleştirel ve yaratıcı düşüncenin, motivasyonun, özgüvenin, etkili işbirliği ve iletişim becerisi kazanabilmenin anahtarı olarak ortaya çıkmaktadır (Earle, 2016).

Susan Langer'a göre (1967) sanat; düşünce, deneyim ve duyguların ifade edilmiş biçimi olarak bir karşı çıkış, göze ve kulağa expressif formların nasıl algılanacağını öğreten, biçime bizim için anlam verendir. Bu nedenle iyi bir sanat eğitiminin öncelikli amacı bir dizi form içerisinde değerlendirme yapma, yargıda bulunma, hakemlik yapma (*the ability to judge*) konusunda yetenek kazandırmaktır (Earle, 2016). Bu açıdan bakıldığında sanat iyi ve iyi olmayan hakkında tartışılabilir bir entelektüel seviyeye yükselmemize yardımcı olur. Diğer yandan sanat eğitimi algımız ile kavradığımız görsel dünyada iyi ve iyi olmayan arasında hakemlik ederek problemleri soyuta indirgeyebilmeye ve çözüm alternatifleri üretmeye bizi yatkın kılar. İster Botticelli'nin, ister Van Gogh'un, isterseniz de Buff Diss'in sanatını sevelim, aslında sanat sıradan ve sıkıcı günlük yaşamımızı biraz daha zarif ve estetik açıdan tatminkâr ve mutlu kılar. Bu nedenle sanat eğitimi yaratıcı yönlerimizi kamçılayıcı ve insan yapımı-sentetik formlarda güzelliği bulmada bize ilham verici olacaktır.

Sanat ve sanatın bireysel faydalarının ötesinde toplumsal açıdan birbirine bağlı bir toplum ve hatta güçlü bir ekonomi yaratılması açısından da önem taşıdığı bir gerçektir. Son yıllarda kültür ve sanatın toplumsal yaşamın sosyal, ekonomik ve çevresel yanlarına yapabileceği potansiyel katkılarının farkına varılması ile plancılar

tarafından sanat ve kültür alanı kentsel yenileme, canlandırma (revitalization) programlarının bir aracı olarak kullanılmaktadır. Aslında şehir plancıları ne boş bir tuval ne beyaz bir sayfa üzerinde değil, aksine karmaşık bir tarihsel sürecin şekillendirdiği büyük bir kentsel sahnede değişiklikler yapmaya gayret etmektedirler. Ancak planlama eğitiminde sanat ve kültür alanına dair eğitimlerin giderek daraldığı ve daha teknik bilgilerin öğretildiği bir disiplin haline dönüştüğü görülmektedir.

Bu araştırmada amaç planlama eğitiminde sanat ve kültür alanına dair en temel bilim dersi olan sanat tarihi eğitiminin planlama eğitimindeki yerini incelemektedir. Araştırma deneysel bir araştırma olmaktan çok kuramsal bir tartışma zemini oluşturmaya odaklanmıştır. Dolayısıyla sanat tarihi eğitiminin planlama eğitiminin bir parçası olup olamayacağı araştırmada sorgulanmıştır.

1.1 Sanat Tarihi Sanatı Üzerine

Sanat tarihi insanoğlunun tarih boyunca kendini ifade etme biçimlerini; görsel, ama aynı zamanda dokunsal, mekânsal ve bazen de işitsel olan tüm biçimleri araştıran bir disiplindir. Britanica Ansiklopedisine göre (2016) sanat tarihi; sanat ürünleri ile resim, heykel, mimarlık, dekoratif sanatlar, çizim, özgün baskı, fotoğraf, iç mimarlık alanlarının tarihsel gelişiminin belirlenmesi, sınıflandırılması, açıklanması, değerlendirilmesi, yorumlanması ve anlaşılmasıyla ilgili olan görsel sanatlar tarihidir. Bu tanımdan yola çıkılarak denilebilir ki; sanat tarihinin ilgi alanındaki disiplinlerin arasına şehirciliği de ilave etmek gereklidir. Zira mimari konularını içeren çalışmalarda tarihçiler binalar ile onların yakın çevrelerini, tasarlanmış yapıyı çevrenin toplumdaki rolünü, insanlar ve mekânlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Donald Preziosi'ye göre (2009, 11) “Bir araştırma nesnesi olarak tanımlanabilen sanat tarihi sanatı, tüm insanların sosyal, bilişsel ve etik tarihini hayal etme ve senaryolaştırmanın güçlü bir aracına dönüşmüştür. Görüneni okunur kılmada temel bir kuruluş olan sanat tarihi, okunaklılığını bireylerin ve ulusların kimliğini ve geçmişini üretmek, beslemek ve dönüştürmek için benzersiz güçlü bir ortam oluşturmuştur.” Bu bakımdan sanat tarihi eğitimi sanat, mimarlık ve görsel kültür üzerine hassasiyetle düşünmeye hazırlamaktadır. Ayrıca sanat ve görsel kültürü kendi bağlamlarında incelemek, iç içe geçen biçim, anlam ve içeriğin analizini kuramsal bir bakış ile araştırmak ve eldeki kanıtlarla “neden?” sorusuna yanıt bulmak üzerine odaklanmaktadır. Güzel olanın tasvirini içeren sanat tarihi eserin büyüklüğü ve türü ne olursa olsun çizgi, şekil, renk, değer-ton ve doku tasarım öğeleri açısından gördüklerimizi incelemeyi ve tanımlamayı gerektirir. Aynı zamanda sanat tarihi gördüklerimizi bildiğiniz sanat formları üzerine inşa ederek değerlendirebilmeyi (*evaulate*) öğretir.

2. KENT, PLANLAMA ve SANAT İLİŞKİSİ: “GÜZELLEŞTİREN GÜZELLİK”

Ressam Jean François Millet bir ağacın biçimsel açıdan düz mü, yoksa eğri mi daha güzel olduğu sorusuna en iyi konumda olanın güzel olduğu yanıtını verir. Millet bir eserin zaman ve mekân ile kurduğu karşılıklı ilişkiler ve bağımlılıkların onu güzel kıldığını ve bu nedenle uygun bir zaman ve yerde bulunan her şeyin kendini hakkaniyetle “güzel” olarak adlandırabileceğini (Aktaran: Michel, 1887, 70) savunur. Millet’e benzer biçimde John Nolen’ın güzellik tanımı “uygun ve yerinde oluş (*fitness and appropriateness*)”tur (Aktaran: Beck, 2013, 151; Talen, 2013, 26). Ancak Millet’in güzellikteki uygunluk ilkesini Turgut Cansever “adalet”¹ kavramı (1997, 27) ile bağdaştırır. Daha açık ifadeyle mekânsal organizasyonlarda her şeyi diğer şeylere göre doğru yerine koymak olarak tanımlanabilen “adalet” ile yaklaşılmasını önerir. Yaşanan sanat² Cansever’e göre çevrenin güzelleştirilmesi bilincini aşıl原因an sanat olarak diğer sanat dallarından farklıdır. Bu bağlamda duyularımızla çevresini güzelleştirdiğini algıladığımız her bir eser “güzel”dir. O halde güzelleştiren güzellik kavramını çevre ile hem fiziksel hem tinsel bir uyum kurabilme kabiliyetine sahip olan sanat olarak görmek gerekir.

Başlıbaşına kenti sanat olarak tanımlamasa bile Yunan kent dünyasını “politik bir sanat ürünü” olarak adlandırmasıyla kent ve sanat arasındaki ilişkiyi kurmaya en çok yaklaşan Hegel (2004, 240, 250) olmuştur. O’na göre doğa güzelliği ve estetik güzellik dışında üçüncü bir tür güzellik daha bulunur ki bu politik sanat eliyle üretilmiş olan bir güzelliştir. “Yarım yamalak” olarak ifade edilen bu güzellik türü, Lampert’e göre doğa ve estetik güzellik arasında duran ve izlemek yerine yaşadığımız bir güzelliştir (Lampert, 2001, 322).

Bu görüşlerin tam tersi şeklinde Jane Jacobs’ın (1961, 375) “kent sanat eseri olmaz” ifadesi yer alır. Bunun arka planında yöneticilerin, ideolojinin veya bir kurumun otoriterlik sınırlarının genişlemesi, fizik mekânın ve toplumsal yapının maktü gücün denetimi altında ezilmesi nedeniyle zuhur eden bir sorun bulunmaktadır. Talen ve Ellis’e göre (2004, 14-19) bu tip eleştirilerdeki temel yanlış sanatın mutlak gücün görkemini sembolize etmek üzere kullanılması ile hatırlanabilir, tatminkâr ve estetik kentlerin yaratılmasında kullanılmasının karıştırılması nedeniyle gerçekleşmektedir.

O halde mekânda adaletle şekillenerek çevresini güzelleştiren güzellik olduğunda kent politik bir sanat eseridir. Bu nedenle kent planlamanın uygunluk ilkesi

¹ Turgut Cansever mekânsal konfigürasyonda adaletin sağlanabilmesinin maddi varlık düzeyinin unsurlarına, bio-sosyal, dini hakikatler ve kanunlara göre doğru yere yerleştirmekle olabileceğini ifade eder.

² Cansever açısından (1991, 35) insanın seyircisi olduğu (yönlendiren) sanat ile “yaşanan sanat” olarak temelde iki kategori göze ve kulağa hitap eden sanatsal sınıflandırmaya yaklaşmaktadır.

uyarınca “şeraitine” adaletle muamele etmesi sonucunda “güzellik” ortaya çıkabilecektir.

3. PLANLAMADA SANAT ve KÜLTÜRÜN “DEĞERİ”

1990’lı yıllarda “yaratıcı kent” fikri eski sanayi şehirlerini canlandırma stratejisi olarak müjdelendiğinden bu yana, şehir plancıları sanat ve kültürü kalkınmanın bir aracına dönüştürmüştür. Gösteri ve görsel sanatlar merkezleri, festivaller, kamusal sanat, sanatçılar için iş ve yaşam merkezleri, sanatçı merkezleri, kültür merkezleri boşalan, eskien, çöken şehir merkezini canlandırmanın, turist çekmenin, tarihi yapıları ve gelenekleri korumanın, ekonomik açıdan ayağa kalkmanın bir yolu olarak planlanmakta ve inşa edilmektedir (Markusen, 2006). Böylece kent planlamada “kültürel dönüş (*cultural turn*)” küreselleşme ve onun tanımladığı ekonomi çerçevesinde kentleri konumlandırmanın, pazarlamanın bir mekanizması, ekonomik büyüme için bir fırsat halini almıştır.

Bu sebeple Amerika Planlama Birliği (APA, 2011a) planlamanın amaçları ile sanat, kültür ve yaratıcılığın arasında sosyal, ekonomik, çevresel ve toplumsal bağlantıların varlığına işaret etmektedir. Buna göre; bir yandan kültürün, tarihin ve mirasın korunması konusunda yetenekli olunurken diğer yandan mevcut koşullar için yeni mefhumlar (tasarımlar) geliştirmek sağlıklı bir toplumun açık bir işaretidir. Bu gibi toplumlarda politikacılar, plancılar, tarihçiler ve diğer toplumsal liderler eşzamanlı olarak hem korumacı hem değişen kültürel kalıpları cesaretlendirici olurlar. Planlama uygulamalarında sanat, kültür ve yaratıcılığın kullanımı toplumun rekabet çizgisini ilerletebilir, mekân duygusunun tanımlanması için bir zemin yaratırken, iç göç nüfusu ile geçici turist nüfusu bölgeye çekebilir, toplumun ve iş dünyasının liderlerinin vizyonlarını birleştirebilir, kalifiye işgücünün geliştirilmesine yardımcı olabilir (APA, 2011b).

Dolayısıyla politikacıların, plancıların, ekonomik ve hatta sosyal kalkınma uzmanlarınca kültürel değerlerin güçlendirilmesi, tarih ve kültürel mirasın korunması, mekân duygusu ve toplumsal karakterin inşası, toplumsal birlikteliğin ve katılımın artırılması ile ekonomik canlılığın geliştirilmesi noktasında özellikle sanat ve kültür alanından bir araç olarak istifade edilmektedir. Bilhassa kentsel canlandırma (revitalization) uygulamalarında komşuluk birimleri içerisinde sanat ve kültür etkinliklerinin ve mekânlarının yerleştirilmesi noktasında planlama kararları geliştirilmektedir.

Markusen ve Gadwa (2010), yaratıcı mekân üretiminde kamu, özel ve kar amacı gütmeyen tüm toplumsal paydaşların stratejik olarak mekândaki fiziksel ve sosyal karakteri sanat ve kültür etrafında şekillendirme yoluna gittiğini, böylece kamu ve özel mekânların canlandırıldığını, yapılar ile sokak cephelerinin yenilendiğini,

yerel iş alanlarının varlığını sürdürdüğü, kamu güvenliğinin geliştirildiğini ve farklı insanları biraraya getirdiğini ifade eder. Bunun organizasyonu için Los Angeles, San Francisco and New York gibi bazı az sayıda şehirdeki “Kültür Departmanında” kültürel planlamanın nasıl şekillendirileceğine karar verilmektedir³. Diğer yandan yaratıcı mekân üretimi ihracata dayalı ekonomik gelişme stratejilerinde artan bir hayal kırıklığı yaratmaktadır (Cortwright, 2002; Markusen ve Schrock, 2009). Bu mekân üretiminde asıl olanın sanatın gerçek değeri yerine araçsal değerinin karar vericiler tarafından desteklendiği anlamına gelmektedir.

Markusen, Barbour ve Nicodemus (2011, 24) planlılar, planlama eğitimcileri ve araştırmacıları için kar amacı gütmeyen sanat ve kültür ekolojisi ile ilgili mekân bilgisinin iyi planlar ve politikalar biçimlendirmede ve kaynakların kullanım kararlarının verilmesinde yardımcı olacağını belirtmektedir. Zira kar amacı gütmeyen sanat kuruluşları kültürel programlamanın esas kollayıcısı, üreticisi ve sunucusudur. Bu açıdan yaratıcı teknikleri ve araçları kentsel yenileme, dönüşüm, çalıştay, açık hava gösterimleri, tasarım yarışmaları gibi etkinlikler ile birleştirerek kentsel tasarımda toplumsal katılım seviyesi planlılar tarafından yükseltilebilmektedir (APA, 2011c). Bu bağlamda düşük gelir grubunu ve uzun süre bölgede ikamet etmiş olan mahalle sakinlerini yerinden etmeksizin gerçekleştirilen uygulamalar arasında Phoenix ve Philadelphia şehirlerindeki (Seifert and Stern, 2005) örneklerden bahsetmekte fayda vardır.

3.1 Phoenix Kamusal Sanat Programı

Phoenix metropolü Sonoran çöl arazisinde büyüyen engebeli dağları, açık kanal sistemleri, prehistorik dönemlere değin uzanan kalıntıları ile özgün bir çevreye sahiptir. Şehirde yaklaşık 30 yıldır sürdürülen kamusal sanat programı hızla büyüyen kentsel alanda altyapının geliştirilmesi amacıyla şehrin tüm köşelerinde sanatı birleştirmeyi başarmıştır. Program sanatı şehrin yapıları çevresine ve şehir sakinlerinin, ziyaretçilerinin günlük yaşamları içerisine karıştırmayı/aşılamaı temel vizyonu olarak tanımlamıştır (About Public Art in Phoenix, 2016).

Phoenix Office of Arts and Culture (2005) aracılığıyla sanatçılar ile yapılan işbirliği ile şehrin otoyolları su kanalları, parklar, su gibi kamusal alanlarda sanatın yerleştirilmesi üzerine düzenleme ilkeleri saptanmıştır. Şehrin kamusal alanlarında sanat eserlerinin daimi olarak sergilenmesi için yerel sanatçılar desteklenmiştir. Programda şehrin altyapı yatırımlarının tasarım aşamasının başlangıcında mühendisler, mimarlar, kent planlıları, peyzaj mimarları ve diğer görevliler ile sanatçılara eş/emsal değerde fikir vermeleri için fırsat tanınmıştır. Bu işbirlikçi

³ Blau (1989, 17-21) Boston, Philadelphia, Washington DC. ve San Francisco metropollerinin nüfus açısından ilk dört sırada yer almasına rağmen, New York, Los Angeles, and Chicago metropollerinden daha fazla sanat organizasyonlarına ev sahipliği yaptığını ortaya çıkarmıştır.

Kent Planlamada Sanat Tarihi Eğitimi Olmalı mı? Olmamalı mı?

yaklaşım şehrin niteliklerini öne çıkaran özgün altyapı uygulamalarının inşasına yol açmıştır. Program sayesinde önemli bir fark yaratan şehir, yapılı çevresindeki yenilikçi uygulamaları ile uluslararası alanda beğeni kazanmıştır. Böylece kamusal sanat geleceğin canlı ve hareketli Phoenix şehrinin inşa edilmesine ciddi yardımda bulunan en önemli araçlardan biri olmuştur.

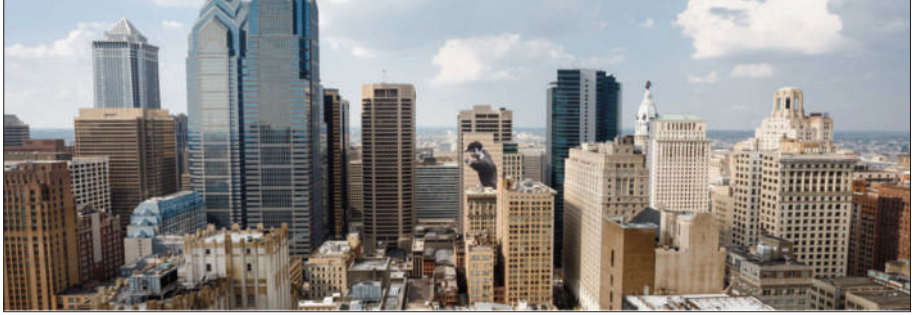
Programda bir sanatçının şehrin Planlama ve Ulaşım dairesi ve Metro Vadisi Bölge Ulaştırma Kurumu ile çalışmasına olanak verilerek yeni planlanan hafif raylı sistem ile bunun çevresindeki komşuluk birimleri ve donatılar arasındaki bağlantıları güçlendirme konusunda birarada çalışılmıştır. Phoenix şehrinin merkezindeki 7. Cadde boyunca Arizona State Üniversitesi Mimarlık ve Çevre Planlama okulunca tasarlanan kapsamlı bir sokak sağlıklaştırma projesi federal ulaşım fonu tarafından finanse edilmiştir. Projenin bir bölümünde gün içinde gölgelik ve gece yaya yolu ışıklandırmasını sağlayan aydınlatmalı tabela panolar geliştirilmiştir. Panellerin içeriği her yıl değişen bir şekilde sanatçılar tarafından halen hazırlanmaktadır. Sonuçta 7. Cadde boyunca hem yayalar hem araç trafiğince izlenebilen bir kentsel dışmekan galerisi ortaya çıkmıştır. Bunun gibi pek çok eylem Arizonada büyüyen sanatçılar topluluğunun gelişmesine yardım etmiş, aynı zamanda kent sakinlerinin ve ziyaretçilerin özgün sanatsal deneyimler yaşamalarını sağlamıştır (Phoenix Office of Arts and Culture, 2005).

Şekil 1 Phoenix şehri üst geçitlerinden biri (Phoenix Office of Arts and Culture, 2005)

3.2 Philadelphia Sanat Caddesi

Sanat Caddesi (*The Avenue of the Arts*) Philadelphia'nın ve bölgenin eğlence merkezi, ABD'nin en başarılı kültürel, ticari ve turistik yerlerinden biridir. Philadelphia'nın ana arteri Broad Street'in ticaretin merkezi, şehrin gurur kaynağı, milyonlarca insan için bir varış noktası olan Sanat Caddesine dönüşümü şehrin ticari merkezi olma özelliğini yeniden güçlendirmiştir. Günümüzde Broad Street şampiyonluklar ve yeni yıl kutlamalarının yapıldığı bir tanıtım caddesi, bölge içinde sanat müşterileri ve gurmeler için bir destinasyon ve insanların ikamet ettiği hızla büyüyen bir yerdir. 1993 yılında caddenin gelişmesini, güzelleştirilmesini ve pazarlanmasını ilerletmek amacıyla kurulmuş olan Avenue of the Arts şirketinin caddenin canlı ve insanların yaşamak, çalışmak, alışveriş, oyun ve eğitim için bulunduğu büyüyen bir destinasyon olmasında önemli bir payı vardır (Gottlieb, 2015).

Şekil 2 Philadelphia gökdelenlerinden bir ayrıntı (Pudlin ve Golden, 2015)

Cadde her yıl 2 milyon sanat hamisini çekmekte ve vergiler ile harcamalardan yıllık yaklaşık 500 milyon dolar gelir üretmektedir. Bu nedenle APA tarafından 2008'de Amerikanın önemli caddelerinden biri olarak adlandırılmıştır. Sanat ve kültürün cadde üzerindeki ekonomik etkisi binlerce iş ve önemli oranda vergi geliri yaratması nedeniyle katlanarak büyümektedir. 2015 yılındaki bir araştırmada 795 milyon doların üzerinde ekonomik çarpan etkisinin caddedeki sanat ve kültür aktiviteleri tarafından kaynaklandığı belirlenmiştir. Cadde ofis mekânlarının yerine ekonomik gelişme ve ticari büyüme için yeni kaynaklar yaratan konut (yerleşim geliştirme) üretimi ile gelişmeye devam etmektedir (Gottlieb, 2015).

3.3 Philadelphia Duvar Resim Sanatı Programı

1984 yılında Anti-Grafiti kampanyası olarak kurulan programda grafiti yazarlar ile iletişime geçmek ve onların yeteneklerini kamusal sanat yapım işine yönlendirmek için sanatçı Jane Golden ile anlaşmıştır. Golden aerosol sanat ve vandalizm

Kent Planlamada Sanat Tarihi Eğitimi Olmalı mı? Olmamalı mı?

arasında bir ayrım yapmak gerektiğini ileri sürmüştür. Böylece geliştirilen Philadelphia Duvar Resmi Sanatı Programı sanatın arzu edilen değişimi tutuşturacağı inancında olmuştur (Pudlin ve Golden, 2015).

Şekil 3 Philadelphia duvar resimlerinden bir örnek (Pudlin ve Golden, 2015)

Şekil 4 Keith Haring "We The Youth", Philadelphia, (Rojo ve Harrington, 2014).

Duvar resmi yapma geleneğinden kaynağını alan program sanatçıları ve toplumu işbirliği süreci ile biraraya getirerek kamusal mekânları ve bireysel yaşamları değiştiren sanatı yaratmayı amaçlamıştır. Program çerçevesinde her yıl 50-100 kamusal sanat projesinde binlerce genç ve yetişkin birey çalıştırılmaktadır. Philadelphia kentsel peyzajının bir parçası ve bir onur kaynağı haline gelen Duvar Resim Sanatı Açık hava Galerisi her yıl yaklaşık 12 bin kent sakini ve ziyaretçi tarafından gezilmektedir. Bu sayede şehir “Duvar Resmi Sanatının Şehri” olarak uluslararası arenada tanınmaktadır. Kollektif bir biçimde duvar resmi yapım süreci toplumu güçlendiren, bireyler arasındaki ilişkiyi toplumun geneline yayan, ekonomik canlanmayı kıskırtan güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır (Pudlin ve Golden, 2015).

3.4 Uygulamalardaki Kültürel Planlamanın Eleştirisi

Sonuç itibariyle sanat ve yaratıcılığı kamusal mekânların geliştirilmesinde kullanmak planlama sürecinin temel amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesini ve güçlendirilmesini sağlamaktadır (APA, 2011c). Ancak kimilerine göre sözde kamusal sanat projeleri üzerinden estetik açıdan iyileştirme ve güzelleştirmenin kültürel planlama olarak adlandırılması mümkün değildir. Zira kültürel planlama kültürel kaynakların toplumsal ve kentsel gelişme amacıyla stratejik ve bütünlüklü kullanımını anlamındadır. Doğrusu kamusal sanat eliyle gerçekleştirilen uygulamaların tatminkâr olduğu belki söylenemez fakat yine de kültürel planlamanın hiç olmasından daha iyi olduğunu kabul etmek gereklidir. Çünkü etkili bir planlamanın en kritik konusu olan toplumsal katılım ile sözkonusu projeler gerçekleştirilmiştir.

4. PLANLAMA OKULLARINDA SANAT EĞİTİMİ ve SANATA DAİR OKUTULAN DERSLER: AMERİKA ÖRNEĞİ

Yaratıcı mekan üretiminde etkili olan planlama fiziksel bir disiplin olmanın ötesinde bir beşeri bilimler dairesine dâhildir. Geddes’e göre planlama üç temel koordinat üzerine bina edilmelidir. Bunlar: (*Folk Work Place*) Halk, İş, Mekân (Aktaran Meller, 1990, 46). Dolayısıyla plancılardan sadece teknik adam/ressam olması değil aynı zamanda ekonomist, coğrafyacı ve antropolojist olması beklenmektedir (Mercer, 2006). Ne yazık ki günümüzde şehir planlama; arazi kullanımı, yerleşimi kararları, altyapı ve ulaşım sistemi gibi şehrin daha mekanik, mentalist ilişkilerine yoğunlaşan bir hale gelmiştir. Sağlıklı, insancıl ve sürdürülebilir kentler üretme hevesinde olunmasına karşın şehrin sakinlerinin yani Geddes’in üçlemesindeki “halk”ın sosyal, psikolojik ihtiyaç ve arzularının mekanik düzenlemeler ile düzeleceği düşünülmektedir. Bu fizik mekânın görünen yüzüne olan takaddüm pek çok planlamacı ve mimar tarafından öncelik sıralamasının en üstüne yerleştirilmektedir.

Baykan Günay’a göre planlama eğitimi muhtevasında planlama tarihini ve sürekli değişen planlama türleriyle birlikte planlama tekniklerini içermek durumundadır. (2007, 317). Buna bağlı olarak kent planlama eğitiminde geliştirilmesi gereken kavramlar şu şekildedir (Günay 2007, 340):

1. Soyutlama ve tasarım,
2. Planlama yaklaşımlarında çıkarsama ve indirgeme,
3. Birliktelik (sinerji),
4. Sunum için kabul edilebilir format,
5. Kuram ve kılğı

Günay’ın değerlendirmesindeki soyutlama üzerinde düşünmek gerekir. Zira doğal şekilleri onların esas, temel karakterine indirgeme, basitleştirme anlamına gelen soyutlama, planlama okullarındaki temel tasarım eğitiminin bir parçasıdır. Bu bakımdan temel tasarım dersi soyutlama becerisinin ve tasarlama kabiliyetinin geliştirilmesi hedeflenir. Bir diğer deyişle, temel tasarım eğitiminde öğrencinin gözleme, algılama, yorum getirebilme, görsel ifade gücünü arttırabilme ve bir problem karşısında çözüm geliştirme yeteneğini kazanabilmesi amaçlanmaktadır (Gülşay, vd., 2000:42). Bunun için temel tasarım ve görsel sanat eğitimi müfredatı içerisinde öğrencilerin tasarım öğeleri olan çizgi, renk, doku ve form kullanarak sanat tekniklerini kullanabilme becerisi kazanması aranmaktadır. Teknik bilgiyi estetik açıdan nesnelere yaklaşma, görme ve ifade etme noktasında kullanabilmek öğrenciye kazandırılması istenen diğer ölçütlerdir. Bu noktada temel tasarım eğitiminin bütünü kavramada bütün ile parçaları (kent ve mekân) arasındaki ilişkinin tanımlanabilmesi ve denetlenebilmesinde görsel eğitim önemli bir bilgi altlığı meydana getirdiği söylenebilir. Temel tasarım eğitimi dışında görsel sanatlara dair başka bir ilave ders müfredatlarda genellikle yer almamaktadır. Bunun yanısıra 2015 yılında dünyada ilk 10 sırada yer alan planlama okullarının (Planetizen, 2015) uzmanlık alanları ile estetik, sanat ve kültür alanına ilişkin müfredata bakıldığında; “Müze ve Kent”⁴ veya “Müze ve Kamusal Alan”⁵ dersleri ile “Tasarımcılar için

4 Bkz. “Museum and the City”, <http://ced.berkeley.edu/academics/city-regional-planning/courses/fall-2016-courses>, 01.11.2016. Şehirlerin kamusal alanları üzerinde duran bu disiplinler arası stüdyo dersi daha insancıl ve keyifli halka açık yerlerin nasıl oluşturulacağını inceler. Ders California Oakland müzesi, Laney koleji ve Oakland SPUR ile ortaklaşa Global Urban Humanities Initiative tarafından desteklenmektedir. Bu sebeple ders kapsamında öğrenciler müze yakınındaki mahalleler için sanat ve tasarım müdahaleleri oluşturacaktır. Bu müdahalelerin amacı yerinden etmeyi teşvik eden değil, bu alanların tarihini ve mevcut yaratıcı kaynaklarını kutlayan ve müze programlarına doğrudan yerel sakinleri dâhil ederek kültürel anlatımı desteklemektir.

5 Müze ve Kamusal Alan dersi farklı müze türlerini (sanat, bilim, tarih, botanik bahçesi, vb) ve bunların günümüz toplumlarında sürekli gelişen misyonlarını değerlendirir. Bkz. <http://cornell.catalog.acadlog.com/content.php?filter>.

Resim: Teknikler, Yöntemler ve Kavramlar”⁶ dersleri bilhassa sanat ve kentsel tasarım ağırlıklı okullarda öne çıkmaktadır. Netice itibariyle ilk on planlama okullarının lisans programında eğitimin temel sanat eğitimi, soyutlama ve sanat açısından zayıf ve daha soluk olduğunu söylemek gerekir.

5. SONUÇ: PLANLAMA EĞİTİMİNDE NASIL BİR SANAT EĞİTİMİ?

Araştırmanın bulgularına göre; tasarım eğitiminin ilkeleri ve öğelerinin sanat tarihi eğitiminin içeriğinde bilhassa sanat eserlerinin fiziksel niteliklerinin yorumunda ve eserin ortaya çıkış gerekçesinin siyasal ve toplumsal konjonktüre göre açıklanmasıyla ele alınmaktadır. Bu bakımdan sanat tarihi sadece geçmiş sanat eserlerini inceleyen bir alan olmaktan çok, aynı zamanda öğrencilerin sanatı tanımlama, anlatma, yeni baştan inşa etme ve yorumlama hakkında bilgiler edinebileceği bir süreçtir. Temel tasarım eğitiminde tasarım ilke ve öğrelerinin kullanımı açısından bir donanım verilirken, sanat tarihi eğitiminde sanat eserindeki tasarım ilke ve öğrelerinin tanımlanması yani analiz edilmesi açısından bir donanım sağlanmaktadır. Dolayısıyla sanat tarihi ve temel tasarım eğitimi içerikleri açısından birbirini tamamlamaktadır. Bir başka ifade ile sanat tarihi eğitimi görüneni okunur kılmada, temel tasarım eğitimi ise okunanı görünür kılmada yardımcı olmaktadır. Bu sebeple geleceğin serbest şehir plancılarına, kamu yöneticilerine ve kentsel sorunlar üzerinde araştırma ve geliştirme yapanlara kentin fiziksel yönlerine ilişkin geniş ve insancıl bir bakış açısı sunması bakımından planlama öğrencilerinin eğitiminde sanat tarihinin içerilmesi önemli bir değişim yaratacaktır. Dahası planlama okullarının müfredatında bulunacak sanata ilişkin dersler iyi ve iyi olmayanı kıyaslama ve tanımlama noktasında yardımcı olacak ve mentalist yaklaşımla estetik yaklaşım arasında bir üslubun geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

5.1 Öneri: Görsel Sanat Tarihi Dersi

Nesne tabanlı sanat tarihinden (*object-based art history*) ki temel hedefi ortamdaki bağimsız, müstakil, izole bir olgu olarak stillerin, sanat akımlarının gelişimini analiz etmek sanat eserlerini tanımlamak olan sanat tarihinin en geleneksel biçimin-

6 Tasarımcılar için Resim: Teknikler, Yöntemler ve Kavramlar dersinin amacı öğrencilerin sanatsal gösterim ve yaratıcı hayal gücüne ilişkin görsel becerilerini resim yaparak iletme ve resim yapma yoluyla görülen tüm detaylara karşı görsel duyarlılık geliştirmek ve formları belirtme yeteneği kazandırmaktır. Resim uygulamaları renkler, dokular, kompozisyon, ruh hali, ışık efektleri, şekil, gölge ve ton dünyası ile ilgilidir. Akrilik ve yağlı boya, suluboya vb. ile medya görüntülerinin dönüşümü, kamera kullanımı, bilgisayar dahil çeşitli araçlar, malzeme ve sanatsal teknikleri kullanarak duygusal algı, bedensel deneyim ve metaforik yorumlama üzerinde durulmaktadır.

Bkz. <http://www.gsd.harvard.edu/course/painting-for-designers-techniques-methods-and-concepts-spring-2016/>.

den memnun olmak pek mümkün değildir. John House'un ifade ettiği gibi dönemin ve mekânın sanatına; sanat eserlerini yan yana koyarak, karşılaştırarak, eserlerin görünüşleri arasında ilişki kurarak, eserin yapımında içinde bulunduğu zaman ve mekânın nitelikleri ile sosyal koşulları değerlendirerek daha geniş bir bakış sağlamak gerekir. Günümüzde sanat tarihi metodolojisinde bu yönde bir değişim söz konusudur.

Kuru bir sanat tarihi okumaları yerine görsel sanat tarihi (Art and Visual History) üzerine geliştirilmiş bir müfredata sahip bir ders olarak birinci sınıf öğrencilerine okutulmasında fayda olacaktır. Görsel sanat tarihi dersi biçim tarihinin ve sanatsal tasarımın işlevinin temel bilgilerini öğretmeyi amaçlamalıdır. Bu yönüyle mimarlık ve kent planlama, heykel, resim ve grafik sanat, sanat ve el sanatları, fotoğraf ve film, dijital görüntüler, bilimsel görselleştirmeler ve instalasyonları içermeli bununla birlikte tarih bilgisinin verilmesinin yanında görsel artefaktların tarihsel bağlamı içinde analizi becerisini kazandırmayı hedeflemelidir. Sanat sergileri, müze eğitimi, sanat piyasası ve medya alanında eğitim uygulamayı kapsayacak derecede yeterli olmalıdır. Kentsel gelişme dinamiklerini anlayabilme ve açıklayabilme noktasında yapı çevre tarihindeki anahtar konu başlıklarına, kavramlara atıfta bulunan bir içerik taşınmalıdır. Böylece öğrencilerin kentler ve mimarlık üzerine eleştirel bir anlayış getirebilmeleri yaygınlaştırılmalı ve cesaretlendirilmelidir.

Kaynakça

(APA), American Planning Association (2011a). "The Role of Art and Culture in Planning Practice", www.planning.org/research/arts/briefingpapers/overview.htm, 18.10.2016.

(APA), American Planning Association (2011b). "Economic Vitality: How The Arts and Culture Sector Catalyzes Economic Vitality", www.planning.org/research/arts/briefingpapers/vitality.htm, 18.10.2016.

(APA), American Planning Association (2011c). "Community Engagement: How Arts and Cultural Strategies Enhance Community Engagement and Participation", www.planning.org/research/arts/briefingpapers/engagement.htm, 18.10.2016.

"About Public Art in Phoenix", (2016). <https://www.phoenix.gov/arts/public-art-program/public-resources>, 21.10.2016.

"Art History Appreciation", 2016, <http://arthistory.net/> 21.10.2016.

Beck, J., (2013). John Nolen and the Metropolitan Landscape. London; New York: Routledge.

Blau, J., (1989). The Shape of Culture. Cambridge: Cambridge University Press.

- Britanica Ansiklopedisi, “Art History”, <https://global.britannica.com/art/art-history>, 21.10.2016.
- Cansever, T., (1991). Mimarlık Mirasımız ve Kültürümüzün Geleceği. Kubbealtı Akademi Mecmûası, 20(2), 35.
- Cansever, T., (1997). İslam’da Şehir ve Mimari. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cassier, E., (1944). An Essay on Man, Yale University Press.
- City of Phoenix Office of Arts and Culture, (2005). Infusion: 20 Years of Public Art in Phoenix,
- Cortright, J., (2002). The Economic Importance of Being Different: Regional Variations in Tastes, Increasing Returns, and the Dynamics of Development. Economic Development Quarterly, 16(1): 3-16.
- Cortright, J., (2002). The Economic Importance of Being Different: Regional Variations in Tastes, Increasing Returns, and the Dynamics of Development. Economic Development Quarterly, 16(1): 3-16.
- Donald Preziosi, “Art history: Making the visible legible”, The Art of Art History: A Critical Anthology, Oxford University of Press, 2009.
- Earle, W., (2013) “The Importance of Teaching the Arts”, http://www.spiked-online.com/newsite/article/the_importance_of_teaching_the_arts/13937#.WB71ny2LTIX, 21.10.2016.
- Gottlieb, D., (2015). “Avenue of the Arts“, Encyclopedia of Greater Philadelphia, Rutgers University, <http://philadelphiaencyclopedia.org/archive/avenue-of-the-arts/>, 21.10.2016.
- Günay, B., (2007). “Planlama Kuramı ve Kentsel Planlama Eğitimi”, Melih Ersoy, Kent Planlama Kuramları.
- Hegel, G. W. F., (2004). The Philosophy of History. Mineola, NY: Dover Publications.
- House, J., (1985). “What is the History of Art?”, History Today, 35 (11), <http://www.historytoday.com/alex-potts/what-history-art>, 21.10.2016.
- <https://www.phoenix.gov/arts/public-art-program>, 21.10.2016.
- Jacobs, J., (1961). The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.
- Lampert, J., (2001). Why Is There No Category of the City Hegel’s Aesthetics? British Journal of Aesthetics, 41(3), 312-324.
- Langer, S., (1967). Mind: an Essay on Human Feeling, C.I, John Hopkins University Press.
- Markusen, A. ve Gadwa, A., (2010). Creative Placemaking. Washington, DC: Mayor’s Institute on City Design and the National Endowment for the Arts, October. www.nea.gov/pub/CreativePlacemaking-Paper.pdf.

Kent Planlamada Sanat Tarihi Eğitimi Olmalı mı? Olmamalı mı?

Markusen, A. ve Schrock, G., (2009). Consumption-Driven Regional Development. *Urban Geography*, 30(4): 1-24.

Markusen, A., (2006). Cultural Planning and the Creative City. Paper presented at the annual American Collegiate Schools of Planning meetings, Ft. Worth, Texas, November 12, 2006.

Markusen, A., Barbour, E. ve Nicodemus, E. G., (2011). "How People and Place Shape Regional Arts and Culture: Insights for Cultural Planning", The American Collegiate Schools of Planning Toplantısına sunulan bildiri, Salt Lake City.

Mercer, C., (2006). "Cultural Planning For Urban Development And Creative Cities", http://www.academia.edu/3818997/Cultural_Planning_for_Urban_Development_and_Creative_Cities, 21.10.2016.

Michel, A., (1887). Jean François Millet and the Late Exhibition of His Works at the Paris School of Fine Arts. *The Connoisseur*, 2(2), 55-76.

Planetizen, 2015, Planetizen Guide to Graduate Planning Programs, 4th Edition www.planetizen.com/topschools, 21.10.2016.

Pudlin, D. ve Golden, J. (ed.), (2015). City of Philadelphia Mural Arts Program Annual Report, Philadelphia, <https://www.muralarts.org/>, 21.10.2016.

Rojo, J. ve Harrington, S., (2014). Philadelphia Mural Arts, A Golden Age, http://www.huffingtonpost.com/jaime-rojo-steven-harrington/philadelphia-mural-arts-program_b_5879442.html?, 21.10.2016.

Seifert, S. ve Stern, M., (2005). "'Natural' Cultural Districts: Arts Agglomerations in Metropolitan Philadelphia and Implications for Cultural District Planning." Working Paper #2005-2, Social Impact of the Arts Project, University of Pennsylvania: www.sp2.upenn.edu/SIAP/.

Talen, E., (2013). Contradiction and Consensus in American Urbanism. *Architectoni.ca*, 2, 23-29.

Talen, E., ve Ellis, C. (2004). Cities as Art: Exploring the Possibility of an Aesthetic Dimension in Planning. *Planning Theory & Practice*, 5(1), 11-32.

Kalem ile Düşünmek: Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme

Araş. Gör. Onur Tümtürk

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,

Özet

Kepes (1965), **görü-** ya da görüş- (*vision*) kavramını dış dünyaya bıraktığımız asıl yaratıcı dokunuş olarak niteler. Fiziksel ve mekânsal çevremizi şekillendirmede, çağdaş bilimler tarafından ortaya çıkarılan doğanın yeni yönlerini algılamakta ve bunun da ötesinde sanatın ve sanatçının deneyimlenmesinde görünün esas olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda, temel olarak mekânsal işlev ve öğeleri anlama ve belirleme, bunları üç boyutlu uzam içerisinde konumlandırma ve bu işlev ve öğelerin ilişkiselliklerini önceden belirlenmiş bir bağlam içerisinde kurgulama olarak betimleyebileceğimiz mekânsal planlama ve tasarım kavramlarının, **görü** kavramıyla bağdaşık bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple, meslek alanının en temel görüşü olan mekânı, biçimlendirme arayışında olan ve bu arayış süresince görsel ve imge ağırlıklı ürün ve ara-ürünler üreten tasarımcı ve plancılarının, görsel düşünme kavramını tasarım sürecine dahil etmesi önemlidir.

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısına kadar, *görme ve düşünme* eylemleri bütünleşik olarak ele alınmamış ve yazında, görme eyleminin zihin tarafından gerçekleştirilecek düşünme eylemine altlık oluşturacak bir ön-eylem olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Arnheim'in (1965) bu mekanik modele karşısavı ve geliştirdiği görsel düşünme kuramı, iki kavramın bir arada kullanılmasının önünü açmıştır.

Görsel düşünme, düşün-yoğun bir süreç olarak nitelendirebileceğimiz kentsel tasarım ve planlama eğitimi ve pratiği için de önemli bir yer tutmaktadır. Tasarım sürecinin ara ve son ürünü olan görsel temsiller ve imgeler, tüm süreç boyunca

zihin süzgecinden geçirilmiş düşüncelerin biçimlendirilmiş ve vücut bulmuş halleridirler. Dolayısıyla; görüler ve görselleştirmelerin tasarım süresince üretilen fikre katkı yaptığını ve onu belirginleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu yüzden çizerek temsil etme – ya da **kalem ile düşünme**- yöntemi sadece sanatsal bir ifade ediş biçimi değil, aynı zamanda bilgi ve düşünceyi taşıyan iletişimsel bir araçtır. Bu araç, tasarımcının başkaları ile olduğu kadar, kendisi ve tasarımı ile olan iletişiminin de onunu acar. Dolayısıyla, kalem ile düşünme olarak ifade edilen, çizerek temsil etme (ya da düşünme) yöntemi, tasarlanan ürüne katkı yapmakta ve tasarım sürecini daha yaratıcı ve üretken hale getirmektedir.

Bu kuramsal çerçevenin ve görsel düşünme biçiminin bir tasarım öğretisi olarak ele alınması ve düşünsel ve yaratıcı bir yöntem olarak sunulması, tasarım ve planlama eğitiminin de önemli bir kaygısı olmalıdır. Bu kaygı ve bağlam dahilinde yazar, görsel düşünme biçiminin önemini, araç ve yöntemlerini ve tasarım ürün ve sürecine yapacağı olumlu katkıları gözlemek ve deneyimlemek üzere, **Planlamaya Giriş: Plancılar için Yaratıcı Düşünce** dersi kapsamında bir dizi çalıştay düzenlemiştir. Bu çalıştaylar süresince öğrencilerden, örneklem olarak alınan tasarım projelerini görsel olarak incelemeleri ve fiziksel alt parçalarına ayırmaları, soyutlama ve anlamını değiştirme yöntemleriyle yeni bağlamlar üretmeleri, fiziksel mekânda tekrar eden örüntüleri çizerek keşfetmeleri ve yeniden üretmeleri ve kolektif doku çalışmalarını ile var olan bir görsel ürüne tepkisel tutum geliştirmeleri beklenmiştir.

Büyük çoğunluğu 1. Sınıf düzeyinde olan, yaklaşık 85 Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencisi ile yürütülen çalıştaylarda, öğrencilerin verilen probleme görsel düşünme yöntemiyle yaklaşımlarının sağlanması, doğru ya da güzel çizme korkusunu aşmaları sağlanarak kalem ile düşünmenin tasarım ürün ve sürecine olan etkisini deneyimlemeleri ve çizerek düşünme yöntemini içselleştirilmiş bir alışkanlık haline getirmeleri gibi kazanımlar elde edilmiştir. Görsel düşünme biçiminin kuramsal çerçevesi ve doğrudan araç ve yöntemlerinin deneyimlenmesi yöntemiyle elde edilen bu bilgi birikimi, tasarım ve planlama eğitimi için verimli açılımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *görü, görselleştirme, görsel düşünme, kalem ile düşünme, yaratıcılık, tasarım ve eğitimi*

1. GİRİŞ: GÖRÜ VE GÖRME-DÜŞÜNME İKİLEMİ

Sanat, tasarım ve felsefe yazınında çokça değinilen bir kavram olan görü (*vision*), temel olarak görme yetisi ve bir şeyin içini doğrudan doğruya görme, dolaysız kavranan doğruların bilgisi olarak tanımlanabilir. Doğrudan kavrama hali olarak görü – ya da görüş – Latin kökenli *intuito* (içgörüş) ve *intueri* (içini görmek) sözcüklerinden İngilizceye *intuition* olarak çevrilmiş ve Türkçede sezi, önsezi ya da sezgi olarak kavramsallaştırılmıştır. Öner (2013)’e göre, sezgi sözcüğü şüphe ve müphemlik ifade etmekte ve arada bir vasıta olmaksızın zihnin doğrudan doğruya kavraması anlamına gelen *intuiton*’un tam karşıtı olan bir anlam çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla bu kelime yerine dilimizde kullanılacak en uygun sözcük “görü”, “içgörü” ya da “içgörüş” olarak ifade edilebilir.

Felsefe yazınında ise görü; Schopenhauer, Husserl ve Spinoza gibi düşünürlerce, kavramsal ve soyut bilginin kaynağı ve hakiki bilginin temeli olarak kavramsallaştırılmıştır. Schopenhauer (1969)’a göre görü ve görü bilgisi “*her hakiki ve gerçek bilgi parçasının en iç çekirdeğidir*” ve “*hakiki bilgelik soyut değil görsel bir şeydir*”. Husserl (1997) görü kavramını “*öz görüsü, özü görüleme ve öze yönelik kavrama*” olarak tanımlarken; Spinoza (1985)’ya göre görü “*scientia intuitiva*” olarak en yüksek bilgi türüdür. Kepes (1965) ise, görü kavramını dış dünyaya bıraktığımız asıl yaratıcı dokunuş olarak niteleyerek, kavramın görsel sanatlar ve tasarım alanındaki çerçevesini çizer. Aynı zamanda; fiziksel ve mekânsal çevremizi şekillendirmede, çağdaş bilimlerden ortaya çıkarılan doğanın yeni yönlerini algılamakta ve bunun da ötesinde sanatın ve sanatçının deneyimlenmesinde görünümün esas olduğunu ortaya koyar.

Tüm bu tanım ve kavramsallaştırmalar dahilinde görü, hakiki bilginin temeline ve her türlü deneyimin esası olan dolaysız bir kavrama haline işaret eder. Kepes (1965)’in görüyü iletişimsel bir araç olarak (görü için *evrensel dil* tanımını yapar) ele alıp, *görme-algılama-anlamlandırma-yeniden kurgulama* adımlarından oluşan düşünsel bir süreç olarak ifade etmesi, görme ve düşünme kavramlarını beraber ele almayı gerektirmektedir.

Görme ve Düşünme İkilemi

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısına kadar, görme ve düşünme eylemleri bütünleşik olarak ele alınmamış ve yazında, görme eyleminin zihin tarafından gerçekleştirilecek düşünme eylemine altlık oluşturacak bir ön-eylem olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Özellikle Antik Yunan felsefesi döneminden orta çağ düşünürlerine, onlardan da akılcılara kalan düşünce mirası, algının bir yanlısı olduğu ve akıl yürütmenin üstünlüğü yönündeydi. Duyular ve duyu yoluyla elde edilen verinin karmaşık ve anlaşılması zor olduğu inancıyla Platon görsel sanatlara

çok büyük dikkatle yaklaşılması gerektiğini öğütlerken, Demokritus insan duyuları (algı) ve görüsünü karanlık taraf, muhakeme ve akıl yürütmeyi ise aydınlık taraf olarak kavramsallaştırmaktaydı.

Algı ve düşünme arasındaki bu keskin ayrım Spinoza, Schopenhauer, Husserl gibi düşünürlerin fikirleriyle yok olmaya başlamış ve yeni açılımları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Husserl (1997)'in düşünmeyi bir etkinlik olarak değil, bir şeyleri seyretmek olarak yorumlaması ve ardından görü ile düşünmenin farklı yetiler ya da edimler olarak adlandırılmasını eleştirmesi bu anlamda bir donum noktası olmuştur. Husserl (1997)'a göre asıl odaklanılması gereken ayrım görü ve anlamlandırma arasındadır, çünkü görünün kendisi bir düşünme biçimidir. Dolayısıyla bundan sonraki bölümlerde görme ve düşünme; biri diğerini öncülleyen ya da birbirine zıt eylemler olarak değil, birbirini tamamlayan yaratıcı eylemler bütünü olarak ele alınacaktır.

2. GÖRSEL DÜŞÜNME KURAMI

Schopenhauer (1969)'a göre akıl yürütme dışıl bir doğaya sahiptir ve bu eyleme yol açan ise görme duyusudur. Bu tezden yola çıkan Arnheim (1965)'in geliştirdiği görsel düşünme kuramı, görme ve düşünme kavramlarının bir arada kullanılmasının önünü açmıştır ve bu kavramları keskin çizgilerle ayıran mekanik modele bir karşısav niteliğindedir. Geçtiğimiz yüzyıla kadar kırılmayan bu dogmatik bakış açısına göre göz, yalnızca bir duyu organıdır ve tek işlevi daha sonra bunları işleyecek, değerlendirecek, bunlar üzerine düşünecek olan beynimiz için veri (görü) toplamaktır. Bilim ve felsefe tarihinin büyük bir bölümünü etkisi altına almış bu mekanik modelde, duyular ve düşünce birbirinden ayrılır ve akıl yürütme yoluyla elde edilen bilginin duyularla elde edilen bilgiden daima daha doğru olduğu vurgulanır. Arnheim'in geliştirdiği "Görsel Düşünme (*Visual Thinking*) Kuramı" algı psikolojisinin ortaya koyduğu temel bilgi birikimini de kullanarak bu yerleşik ve geleneksel düşünce biçimine karşı çıkmıştır. Görme ve düşünme arasındaki ikiliği reddeden Arnheim (1969)'a göre; "*görsel düşünme bilişsel bir eylemdir; görme, algılama ve düşünme eylemlerinin tümü bağdaşık ve aynı düzlemde gerçekleşir.*"

Arnheim'in bu tezi, düşünmenin görme ile aynı anda ve birlikte oluştuğunu, düşünmenin yapısal olarak görme duyumuzla tam bir bağdaşıklık içerisinde bulunduğunu ve insanın bütün sanatsal ve bilimsel edimlerindeki gerçek düşünmenin daima uzamın görsel algılanışı üzerinden yürüdüğünü savunmaktadır. Ayrıca, görsel yoldan algılama işleyişini bilişsel bir faaliyet olarak yorumlamakta ve algılamak ile düşünmek kavramlarını "algılama yoluyla düşünmek (*thinking through perceiving*)" adını verdiği yeni bir kavramın çatısı altında

buluşturmaktadır. Böylece algılamanın temel gerekliliği olan “görü” ve sanatsal ve bilimsel tüm faaliyetlerin temel dürtüsü olan “düşünme” kavramları arasında bir arayüz inşa edilerek, görsel düşünme kavramı yazına girmiştir. Arnheim (1969)’a göre görme duyusu (görü) ile düşünme arasında kurulmuş sahte ve yerleşik ikilikten kurtulmak bilim ve sanatlarda verimli açılımlar sunacaktır. Mitchell (1992) ise, görsel düşünmenin önemini şu sözlerle ifade eder: “Gözlerimiz görüş, ses, düşünce ve anlam ve anlayışın iki yönlü bir işleyicisidir. İçsel varlık ile dışsal dünyayı bağlayan bir su yoludur. Görüş ve yaratıcı içgüdü birleştiğinde daha fazla boyutlu olarak algılamaya başlarız”.

Bu bağlamda, temel olarak mekânsal işlev ve öğeleri anlama ve belirleme, bunları üç boyutlu uzam içerisinde konumlandırma ve bu işlev ve öğelerin ilişkiselliklerini önceden belirlenmiş bir bağlam içerisinde kurgulama olarak betimleyebileceğimiz mekânsal planlama ve tasarım kavramlarının, görü kavramıyla bağdaşık bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple, meslek alanının en temel görüsü olan mekânı biçimlendirme arayışında olan ve bu arayış süresince görsel ve imge ağırlıklı ürün ve ara-ürünler üreten tasarımcı ve plancıların, görsel düşünme kavramını tasarım sürecine dahil etmesi önemlidir.

3. YARATICI BİR TASARIM YÖNTEMİ OLARAK 'KALEM İLE DÜŞÜNMEK'

Rönesans Dönemi’nde, sanat ve tasarım alanında çizim (*sketching*) ve karalamanın yaygın olduğu dönemde bu çizimlere “*pensieri*” adı verilir. İlginç olan ise, ‘*pensieri*’nin İtalyancada hem ‘çizim’ hem de ‘düşünce/düşünmek’ anlamlarına gelmesi ve bunun kesinlikle rastlantısal olmamasıdır. Bu durum çizme ve düşünme edimlerinin bağdaşıklığını gözler önüne sermekte ve dönemin ‘çizerek düşünce üretme’, ‘çizerek düşünme’ ya da “kalem ile düşünme” alışkanlığı hakkında ipuçları vermektedir.

Hem yaratıcı bir düşünür hem de iyi bir çizer olarak, Leonardo Da Vinci çizerek ya da görü yoluyla düşünme işleyişi konusunda belki de tarihteki en önemli örnektir. Şimdiye kadar keşfedilen not defterlerindeki çizim ve karalamalar zihninin derinliklerindeki düşüncelerin devingen bir temsili olarak karşımızda durmaktadır. Kuşların hareketini gözlemlediği soyut karalamalardan, bu karalamaları o dönem için devrim sayılabilecek bir kanat ve uçuş mekanizmasına evirdiği süreçte yaptığı hızlı ve ilkel eskizler ile üzerinde çokça düşünülmüş ve ayrıntılı olan eskizler, kalem ile bir düşünceyi olgunlaştırmak, dönüştürmek ve geliştirmenin – diğer bir deyişle “kalem ile düşünmenin”- en somut örneğidir. Bu çizimler yalnızca bir dizi çizim veya görselleştirmeye değil, aynı zamanda yaratıcı ve kapsamlı bir düşünme biçimine de işaret eder (**Şekil 1**).

Şekil 1. Leonardo Da Vinci'nin Kanat Mekanizması Tasarımı Çizimleri – solda kuşların hareketini gözlemlediği soyut karalamalar, ortada detaylandırılmış mekanizma çizimleri, sağda kanat tasarımının son hali

Tüm bu çerçeve dahilinde görsel düşünme – kalem ile düşünme-, düşünürün ya da çizerin düşünsel altyapısını düzenlemek ve geliştirmek bağlamında önemli bir eğitim ve öğrenim aracıdır. Ayrıca, bilginin en saf halini taşıyan görsel veriyi doğru biçimde algılamak ve anlamlandırmak, bu veriyi yeniden biçimlendirmek ve biçimlendirilen veriyi tekrar aktarmak için en yaratıcı ve üretken düşünme biçimi ve yöntemi olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda, kentsel tasarım ve planlama alanında sıklıkla başvurulan temel temsil biçimlerini ve araçlarını irdelemek faydalı olacaktır.

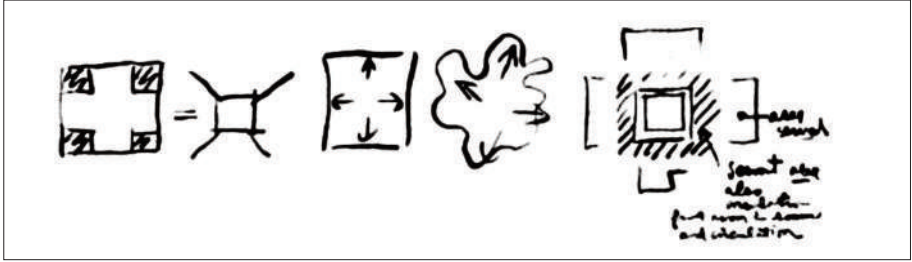
4. KENTSEL TASARIM VE PLANLAMADA KALEM İLE DÜŞÜNME BİÇİM VE ARAÇLARI

Görsel düşünme, düşün-yoğun bir süreç olarak nitelendirebileceğimiz kentsel tasarım ve planlama eğitimi ve pratiği içinde önemli bir yer tutmaktadır. Tasarım sürecinin ara ve son ürünü olan görsel temsiller ve imgeler, tüm süreç boyunca zihin süzgecinden geçirilmiş düşüncelerin biçimlendirilmiş ve vücut bulmuş halleridirler. Dolayısıyla; görüler ve görselleştirmelerin tasarım süresince üretilen fikre katkı yaptığını ve onu belirginleştirdiğini söylemek mümkündür. Tasarım alanında görsel düşünmenin esası; *çizim*, *görselleştirme* ve *soyutlama* yöntemleri ile bilgi ve fikir üretmek ve edinilen bu fikri tasarım sürecine aktarmaktır. Bu noktada temsil biçimi ve yöntemi çok önemli olmakla beraber; her bir farklı temsilin farklı bilgi ve fikirlerin önünü açtığını söylemek de mümkündür.

a. Şema (Diagram) ile Düşünme

Christopher Alexander (1966), şemayı “gerçeklikten soyutlanmış, aynı zamanda kesin ve öz olan nitelikleri taşıyan bir örüntü” olarak tanımlar. Şema (*diagram*) ile düşünmek tasarım düşüncesinin temsilini sağlayan en temel ve soyut düşünme biçimidir. Şema ile düşünme, temel geometrik şekil ve biçimlerin, sembollerin ve

işaretlerin çizimine dayanarak, tasarım fikri ardındaki en “ilkel” ama aynı zamanda en “öz” kavramların ortaya koyulması ve tasarım ürün ve sürecinin ilk adımının atılması anlamına gelmektedir. Dilin basitliği ve özlüğü; çizilen şema üzerinden yeni yorumlamalar yapma, çizilen ürünü aktif olarak düşünme sürecinin içerisine katma ve sürekli dönüştürme-geliştirme ve sürecin sonunda karmaşık bir tasarım düşüncesine ulaşma gibi kazanımları beraberinde getirmektedir. Louis Khan, Le Corbusier, Peter Eisenman gibi birçok ünlü tasarımcı ve mimarin eskiz defterleri bu soyut ve hızlı düşünme ve temsil biçiminin örnekleriyle doludur. Louis Khan’ın temel bir geometrik form üzerinden, mekandaki doluluk ve boşluk ilişkilerini, temel akış ve hareket yönlerini ve daha sonra kütle mekân ilişkilerini ortaya koyarak, basit bir çizgiden Goldberg House tasarımına ulaşması, soyut çizgilerden karmaşık ve detaylı bir kompozisyonu oluşturmanın ardındaki şematik düşünce dizisinin en güzel örneklerinden biridir (**Şekil 2**).

Şekil 2. Louis Khan'ın Goldberg House Tasarımındaki Şematik Düşünce ve Temsili (Do & Gross, 2011)

b. Karalama (Doodling) ile Düşünme

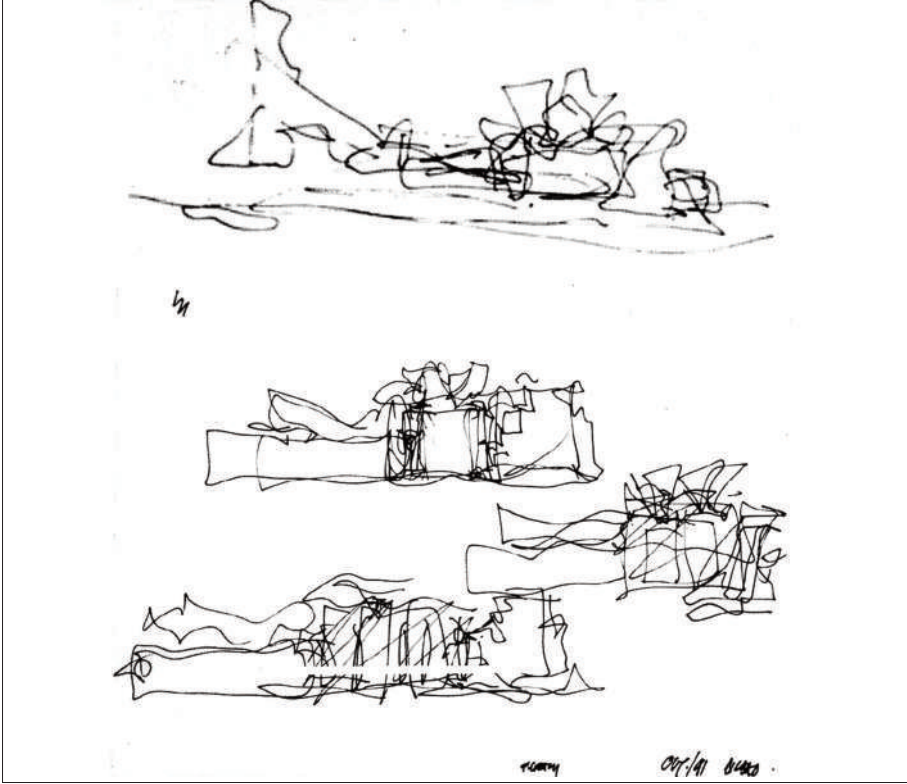
Bir diğer kalem ile düşünme yöntemi olan karalama (*doodling*) ise, temel geometrik şekillere ve sembollere bağımlı kalmaksızın tasarımcının zihninde beliren imgeyi tamamen serbest çizgilerle kağıda dökmesi olarak tanımlanabilir. Karalama yöntemiyle düşünme, çizimin kalitesi önemsenmeksizin tasarım ürününün ardındaki genel fikri olabildiğince hızlı ve oluşumsal ortaya koyması anlamında önemlidir. Şematik düşünme kadar soyut olmayan bu düşünme biçimi, tasarım ürününün biçimi, imgesi, silüeti ve hacmi gibi daha fiziksel olan konularda tasarımcının önünü açar.

Tasarım alanında bu temsil biçiminin en çarpıcı temsilcisi Amerikalı mimar Frank Gehry'dir. Gehry bu alışılmadık ve oldukça doğaçlama olan temsil biçimini “yapının ölçeğini ve mekânla olan ilişkisini kavradığım ve bu ilişki bana bir şeyler ifade etmeye başladığı anda doğaçlamaya ve karalamaya başladım” diyerek özetler. Gehry'nin profesyonel yaşamında ve özellikle modern mimarlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Guggenheim Müzesi bu doğaçlama temsil

Kalem ile Düşünmek:

Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme

biçiminin somut bir örneğidir. Yapının bulunduğu kıyı şeridini Bilbao'nun hâkim bir tepesinden gözlemleyen Gehry, hemen orada yaptığı özensiz ve bir o kadar da içsel olan karalamayı daha sonra geliştirerek bu çizimi somutlaştırmayı başarmıştır (**Şekil 3**). Mekânda deneyimlenebilen bir eskiz olarak Guggenheim Müzesi, tasarım düşüncesinin zihinden kâğıda dökülmesi sürecindeki içsellik ve kendiliğindenliğin en önemli örneğidir.

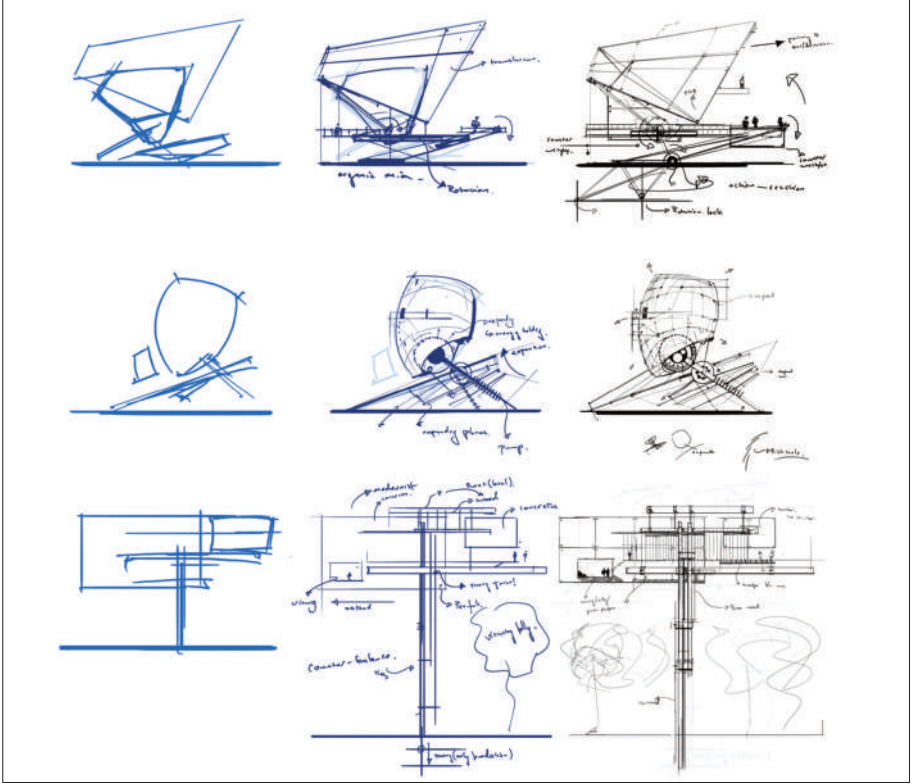

Şekil 3. Frank Gehry – Guggenheim Müzesi Karalamaları

c. Eskiz (Sketching) ile Düşünme

Eskiz yaparak düşünme biçimi ise, görece gelişmiş olan tasarım fikrini geliştirmek, inceltmek – ya da rafine etmek- için kullanılan ve diğer yöntemlerden daha somut bir ifade ediş biçimiyle ürünün fiziksel özelliklerini ortaya koymak olarak tanımlanabilir. Yinelenen ve üst üste gelen çizgilerle tasarım ürününün kesin çizgilerini keşfetmek üzere yapılan eskiz çalışmaları, daha soyut olan şema ve karalama ile düşünme biçimlerinden daha fazla tasarım bilgisi taşır. Eskiz yaparak düşünme biçiminde önemli olan, ürünü katmanlar halinde ele alabilmek ve basit

bir çizgiden karmaşık bir ürüne ulaşmak olmalıdır (**Şekil 4**). Eskiz yaparak düşünme biçimi, tasarım ürününe yaklaşımın detaylandırılması ve biçimsel çeşitliliklerin keşfedilmesi anlamında tasarım boyunca devam eden düşün-yoğun sürece katkıda bulunur.

Şekil 4. Basit ve Soyut Çizgilerden Karmaşık Tasarım Ürününe Doğru Evrilen Bir Dizi Çizim

5. 'KALEM İLE DÜŞÜNME'NİN TASARIM ÜRÜN VE SÜRECİNE KATKILARI

Guernica, savaşın trajedik etkilerinin muhteşem bir özeti olarak, 20. Yüzyılın belki de en önemli sanat eserlerinden biridir. Aylar süren yoğun bir çalışmanın ürünü olan bu başyapıtın Picasso tarafından karalanan ilk eskizi (**Şekil 5**) ise "kalem ile düşünmek" konusunda ufuk açıcıdır.

Şekil 5. Guernica'nın Picasso Tarafından Yapılan İlk Eskizi

İlk bakışta fazla detay içermeyen, estetik değer ya da kaygılardan uzak olan bu ilkel çizim aslında Picasso'nun Guernica'daki ilk içsel ve derin kompozisyonel düşüncesini ortaya koymaktadır. 1 Mayıs 1937'de kendi tabiriyle "öylesine" karaladığı bu ilkel çizimi, aylar süren çalışmasıyla savaş karşıtı, görsel ve politik bir manifestoya dönüştüren Picasso'nun tüm bu çizerek düşünme sürecini (Şekil 6) Simonton (2007) şöyle özetler: "Tüm bu 'öylesine' karalamalar, Picasso'nun yaratıcılığının kaotik ve deneme yanılmaya dayalı doğasını ortaya koymaktadır. Bu akış içerisinde, bazı düşünceler terkedilirken, bazı düşüncelerin peşine düşülür".

Şekil 6. Guernica'nın Detaylı Çizimleri ve Kompozisyonel Oluşumu

Şekil 7. Guernica – Picasso

Bir fikir, bir eskiz örneği olarak ya da İtalyan dilbilimci Giacomo Devoto'nun tanımladığı gibi, “*asıl öneme sahip birkaç işaretle çiziktirilmiş ama daha da geliştirilebilecek, ancak tamamlanmış da sayılabilecek...bir müsvedde*” olarak doğar. Öyleyse eskiz, çoklukla pul ya da kibrit kutusu kadar olduğu halde ne fikrin bir yeniden sunumu ne de embriyo halidir, tersine Franco Purini'nun dediği gibi fikirlerin DNA'sidir (Belardi, 2015).

Kalem ile Düşünmeye Başlarken: 'Boş Sayfa'

Tasarım düşüncesi ve ürünü arasındaki en temel arayüz olarak çizim; düşünme, düşünce geliştirme ve geliştirilen düşünceden yeni kazanımlar elde etme bağlamında bilişsel bir süreç ve diyalektik bir araçtır. Çizim ya da rastlantısal karalamalar özellikle projenin başlangıç aşamasındaki ilkel ve soyut düşünce ile son ürün arasında bir arayüz rolü üstlenir. Dodson (2013)'a göre fikirler genellikle fragmanlar şeklinde gelişen, birbirine bağlı bütün yaratmak için bir araya getirilmesi gereken parçacıklardır ve zihinsel bir imge sıklıkla hızlı uçup gittiği için kâğıt üzerine çizim yapmak görselleştirme için anahtardır. Dolayısıyla bu noktada önemli olan, bir tasarım düşüncesinin ilk kâğıda dökülme anıdır. Bu ilk adım – diğer bir deyişle boş sayfaya baş başa kalma anı- her tasarımcının sıklıkla karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olmakla beraber, yaratıcı edim için de büyük bir fırsattır. Çizime ve çizerek düşünce üretmeye başlama anı aslında tasarımcının varacağı yeri önceden kestiremediği, görüşünün henüz tam anlamıyla açık ve biçimlenmiş olmadığı bir belirsizliğe işaret eder. Bu belirsizlik ise tam olarak yaratıcılığın nasıl işlediği konusunda anahtar kelimedir. Tasarımcının ortaya koyacağı fikir üzerine kapsamlı ve detaylı düşünerek daha sonra bunu temsil etmesi yerine, tıpkı Picasso'nun yaptığı gibi küçük ve ölçülü başlayarak, tasarım

düşüncesinin en ilkel ve soyut bileşenlerini ortaya koyması boş sayfa ile mücadele edebilmesinin önünü açar ve tasarımcı ile tasarım ürünü arasındaki iletişim için zemin hazırlar. Dodson (2013) bu iletişimi “*Yaratıcılık, siz ve çiziminiz arasında devingen bir diyalogdur. Çizgiler size bir sonraki aşamada nasıl hareket edeceğinizi söylerler. Her bir asama takip eden aşamayı besler, ona öncülük eder. Basit bir fikirle başlarsınız, birkaç çizgi sonra imge sizle konuşmaya baslar, yeni fikirler elde eder, çizimi dönüştürürsünüz. Bu oluşuma teslim olmaktır ve çizene kadar ne çizeceğinizi tam olarak bilemezsiniz.*” sözleriyle özetler. Berger (2012) ise bu bilinmezliklerle dolu süreçte, çizer ve düşünürün rolünü “*sadece gözlemediği bir şeyi başkalarının da görmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda nereye varacağını kestirmenin mümkün olmadığı görünmez bir şeye de refakat etmek*” olarak ifade eder. Dolayısıyla, kalem ile düşünme sürecinin en temel katkılarından birinin başlangıç aşamasındaki fikirlerimizi kendimize anlatmak, onları deşifre etmek ve yeniden yorumlamak olduğu söylenebilir.

Kalem ile Düşünmenin Doğaçlama Hali: Not Alma Sistemi Olarak Çizim

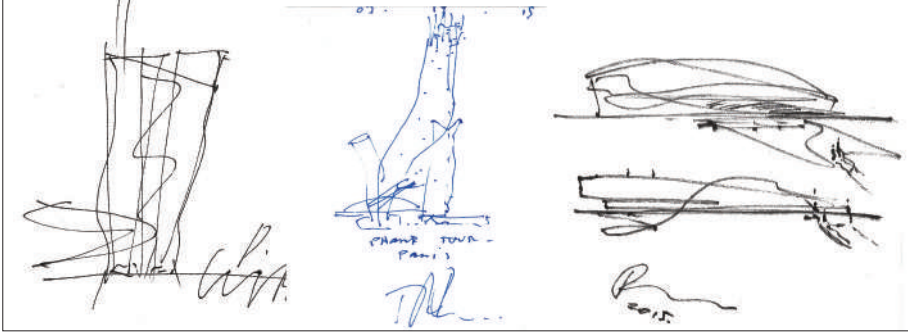
Eskiz, hızlı, hemen el altında bulunan, yoğun, kendi kendisini yeniden üreten ve daha da önemlisi, olağanüstü iletişim gücüne sahip bir not alma sistemidir (Belardi, 2015). Düşüncenin anlık dışavurumu ve bunun çizerek not alınması daha büyük fikirlerin ve onların temsilinin önünü açar. İtalya’da ziyaret ettiği bir Carthusian Manastırı’ndan esinlenerek, kahvaltı yaptığı restoranın menüsünün arkasına yaptığı birkaç saniyelik karalamanın (ne yazık ki bulunamamıştır), Le Corbusier’ in yıllar sonra temelini atacağı, dönemin en önemli tasarım fikirlerinden olan Immeubles Villas’a ve ardından Unite D’Habitation’a dönüşeceğini kimse tahmin edemezdi (Şekil 8).

Şekil 8. St. Hugh Carthusian Manastırı – solda, manastırın biçimi ve birimlerin bir araya gelişinden esinlenen Corbusier’in Immeubles Villas eskizi – sağda.

Bu kısa anekdot, doğaçlama yoluyla elde edilmiş çizim ve temsilin, düşüncenin olgunlaşmasına nasıl katkıda bulunduğu en güzel örneğidir. Yazında ‘napkin sketch’ (peçeteye çizim) olarak da çokça rastladığımız bu hızlı ve dürtüsel ifade

biçimi, günümüzde birçok tasarımcı tarafından da sıklıkla kullanılmaktadır. Hızlı, özensiz ve anlık bu ifade biçimleri, çok daha kapsamlı fikirlerin önünü açan bir tasarım aracına dönüşmektedir (**Şekil 9**).

Şekil 9. Çeşitli Mimar ve Tasarımcılardan 'Napkin Sketch' Örnekleri – soldan sağa: Wolf Prix, Thom Mayne, Robert van Berkel.

Birikimsel ve süratli bir not alma sistemi olarak eskiz, “*terk edilen ve daha sonra tekrar ele alınan fikirleri, bunlara eşlik eden belirsizlikleri, hayal kırıklıklarını ve coşkuyu*” taşır (Belardi. 2015). Bu özelliğiyle çizim ve çizerek düşünme biçimi, tasarım süreci boyunca meydana çıkan anlık, dürtüsel ve rastlantısal olan tüm fikirlerin yaratıcı biçimde kayıt altına alınmasının ve bu birikimin daha sonra kullanılmasının önünü açar.

‘Bilgiye Ulaşma Kipi’ Olarak Çizim

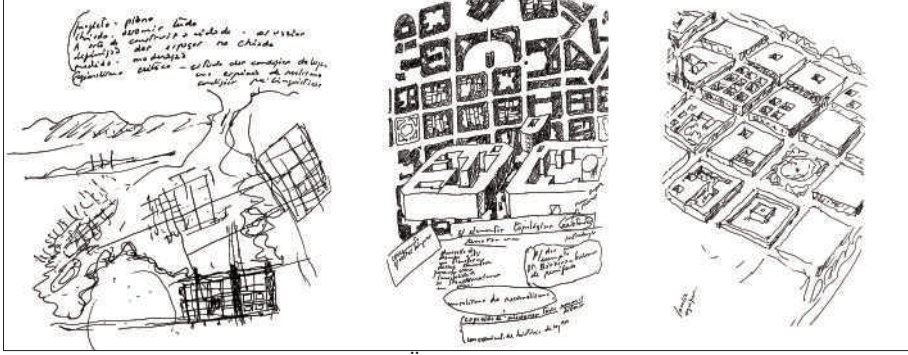
Çizim ve çizerek düşünme biçimi yalnızca hızlı, anlık ve dürtüsel bir not alma biçimini değil, aynı zamanda tasarım bilgisinin üretildiği bir süreci de ifade eder. Dodson (2013)’a göre çizim yapmak fotoğraf çekmekten farklıdır; çünkü zaman alır ve çizim ögesinin zaman içinde akıp giden imgesi anlamına gelir. Dolayısıyla kalem ile düşünme biçiminin sürekliliği çizere – ya da düşünüre- farklı zaman dilimlerinde ürettiği düşüncelere ve çizimlere eklentiler yapma, yeni fikirler ya da alternatif fikirler oluşturma ve onları temsil etme için zemin hazırlar.

Çağımızın önde gelen mimarlarından Alvaro Siza (1998)’ya göre ölçü almak (tasarıma girdi toplamak), gözlemlenen yerin iç hiyerarşilerini, uyandırdığı istekleri ve neden olduğu gerilimleri saptamaktır çizim yapmak; soruları görmeyi, soruları şeffaf ve içine sızılabilir kılmayı öğrenmektir. Çizimi beyaz ve boş sayfayla fiziksel temas kurmanın bir yolu olarak kullanan Siza, tasarımdaki çeşitlenme ve bu çeşitlilikten bilgi üretme anlamında eskiz yapmanın esnekliğini daima yüceltir. Macao’nun gelişim planıyla ilgili yaptığı çalışmalar sırasında ürettiği özensiz ve hızlı fakat bir o kadar da derin bir tasarım düşüncesi taşıyan

Kalem ile Düşünmek:

Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme

karalamalar; bir tasarım problemine yaklaşırken çizim yoluyla bilgi toplamının, sorular sormanın, bu sorulara cevap bulmanın ve yeni sorular sorarak tasarım sürecini daha yaratıcı ve üretken hale getirmenin örneğidir (Şekil 10).

Şekil 10. Alvaro Siza'nın Macao Kenti Üzerine Yaptığı İzgara Sistem Analizleri ve İzgara Çeşitlenme Eskiçizleri (Siza, 2015)

Hem geçici hem de sürekli bir ifade ediş biçimi olarak çizimi “bilgiye ulaşma kipi” olarak tanımlayan Belardi (2015)’ye göre, çizim daima kendisini yenileyebilir, tasarımcıya yeni önerilerde bulunabilir ve bazen kendi yaratıcısını bile şaşırtır.

Döngüsel Bir Düşünme Biçimi Olarak Çizim

İlk bakışta düşüncenin zihinde, çizimin ise kâğıt üzerinde oluştuğu izlenimi baskın olsa da çoğu çizimde bu iki oluşum bir arada bulunur. Dodson (2013) bu biraradalığı “fikirler taslakları esinlendirir ve taslaklar fikirleri tetikler. Siz ileri geri gidersiniz.” diyerek vurgular. Kuramsal anlamda Cain (2010) tarafından yazına yapılan katkı, çizerek temsil etme yönteminin sadece bir ürünü değil aynı zamanda bir süreci ifade ettiği yönündedir. Dolayısıyla- görsel düşünme bağlamında ele alındığında- kalem ile düşünmek, bir sonuç üründen çok tasarım sürecindeki düşünsel altyapının nasıl geliştiğinin temsil edilmesi anlamına da gelmektedir. Çizerek düşünmek ve temsil etmek, temsil edilmiş olan düşünceyi görsel bir girdi olarak tekrar algılamak ve onu geliştirmek döngüsel bir düşünme biçimine işaret eder. Bu döngüsel işleyiş içerisinde görselleştirme ve düşünme eylemleri bir arada meydana gelmekte ve birbirlerini beslemektedir.

Tasarım düşüncesinin zihinde biçimlendirildiği ve daha sonra kâğıt üzerinde temsil edildiği doğrusal düşünme biçimlerinin aksine, döngüsel ve kendi içinde eleştirel bir yöntem olan kalem ile düşünme, tasarım sürecindeki fikirlerin sorgulanmasına, yeniden biçimlendirilmesine ve çeşitlenmesine imkân sağlar. Bu geri-beslemeli düşünme biçimi içerisinde ele alabileceğimiz ‘tasarım muhakemesi’ (design reasoning) kavramı ise görsel düşünme yöntemiyle daha etkin ve üretken bir süreç

haline gelmektedir. Dolayısıyla, döngüsel ve devingen bir süreç olarak tanımlayabileceğimiz kalem ile düşünme sırasında Henri Focillon (1992)'un deyiimiyle “*Zihin ele hükmeder; el de zihne*”.

Düşünsel, Düşlemsel ve İletişimsel Bir Arayüz Olarak Çizim

Görselleştirmenin en işlevsel hali olan çizerek temsil etme, el ve beyin arasındaki eşgüdüm ile ortaya çıkarılan düşüncenin aktarıldığı ortak bir dil niteliğindedir. Bu yüzden çizerek temsil etme – ya da *kalem ile düşünme*- yöntemi sadece sanatsal bir ifade ediş biçimi değil, aynı zamanda bilgi ve düşünceyi taşıyan iletişimsel bir araçtır. Bu araç, tasarımcının başkaları ile olduğu kadar, kendisi ve tasarımı ile olan iletişiminin de önünü acar. Bu yüzden de aslında “*çizerek temsil etme biçimi kişinin kendi zihni ile olan iletişimini ifade eder*” (Hoffman, 1998).

Çizimi yalnızca bir tasarım ürününün kâğıt üzerindeki temsiline ve böylece tasarımcı ile kullanıcı arasındaki arayüze hapsetmek doğru değildir. Leon Krier'in “*Mimarım, çünkü inşa etmiyorum*” şeklinde ortaya attığı provokatif slogan, çizimin tanım olarak hapsedildiği fiziksel temsil biçiminden soyutlanmasını; ve bilgi, duygu ve düşün iletişiminde yaratıcı bir araç olarak tanımlanmasını sağlamıştır. Buradan hareketle, tasarım sürecinde çizimin ortaya koyduğu düşünsel ve düşlemsel –hayali- altyapının, estetik anlamda değerlendirebileceğimiz göze hitap etmesi durumundan çok daha önemli olduğu söylenebilir. Bu yüzden ki Van Gogh “*Kurşunkalem, düşün kilidini çözüp kapısını açan maymuncuktur*” tanımıyla, çizim ve düşün bağdaşıklığını ortaya koymuştur.

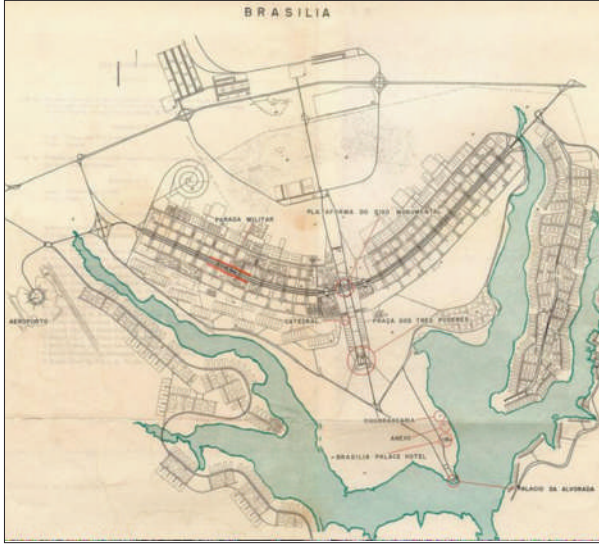
6. BİR TASARIM ÖĞRETİSİ OLARAK GÖRSEL DÜŞÜNME

Görsel düşünmenin kuramsal çerçevesinin ve kalem ile düşünme biçiminin bir tasarım öğretisi olarak ele alınması ve düşünsel ve yaratıcı bir yöntem olarak sunulması, tasarım ve planlama eğitiminin de önemli bir kaygısı olmalıdır. Bu kaygı ve bağlam dahilinde, görsel düşünme biçiminin önemini, araç ve yöntemlerini ve tasarım ürün ve sürecine yapacağı olumlu katkıları gözlemek ve deneyimlemek üzere, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 1.Sınıf öğrencileriyle, Planlamaya Giriş: Plancılar için Yaratıcı Düşünce dersi kapsamında bir dizi çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştaylar süresince öğrencilerden, örneklem olarak alınan tasarım projelerini görsel olarak incelemeleri ve fiziksel alt parçalarına ayırmaları, soyutlama ve anlamını değiştirme yöntemleriyle yeni bağlamlar üretmeleri, fiziksel mekânda tekrar eden örüntüleri çizerek keşfetmeleri ve yeniden üretmeleri ve kolektif doku çalışmaları ile var olan bir görsel ürüne tepkisel tutum geliştirmeleri beklenmiştir. Bu araştırma yazısı kapsamında çalışmaların tümünü sunmak mümkün olmadığından, ilerleyen

Kalem ile Düşünmek:
Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme

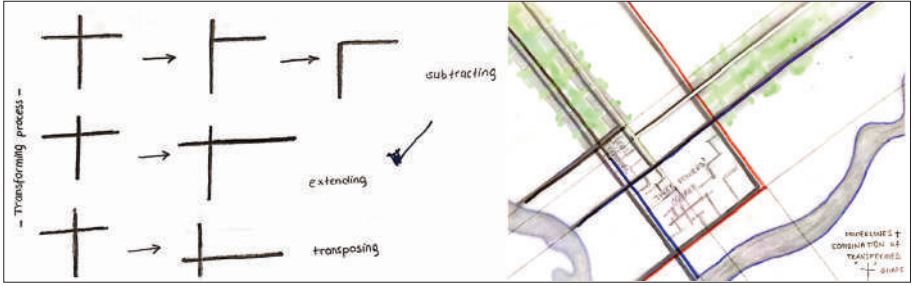
bölümlerde örnek olarak alınan öğrenci çalışmaları üzerinden kısa ve öz bir tartışma yürütülecektir.

Planlamaya Giriş: Plancılar için Yaratıcı Düşünce dersi kapsamında temel olarak öğrencilere yaratıcılığın temel kavramları ve yaratıcı düşünmenin temel biçimleri kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu temel düşünme biçimlerinden biri olarak ‘evrimsel düşünce’ bağlamında, öğrencilerden kendilerine örneklem olarak verilen bir takım tasarım projelerini ürünün kendisi ve tasarım süreci bakımından değerlendirmeleri ve yaratıcı olup olmadığı konusunda eleştirmeleri istenmiştir. Ayrıca, bu eleştirel bakış-sorgulama ve alternatif düşünce geliştirme sürecine, yine ders kapsamında değinilen ‘görsel düşünme’ biçiminin temel araçlarını kullanarak – en basit haliyle kalem ile düşünerek – yaklaşımları beklenmiştir. Bu bağlamda Oscar Niemeyer’in Brasilia kenti için geliştirdiği ‘Airplane City’ (uçak gibi şehir) isimli projesi örneklem olarak öğrencilere sunulmuştur (**Şekil 11**).

Şekil 11. Oscar Niemeyer'in 'Airplane City' (Brasilia) Tasarımı

Henüz 1. Sınıf Temel Tasarım Stüdyosu'nda eğitim gören öğrencilerin, çizim yoluyla fikir geliştirerek daha önce kavramsal olarak dahi aşına olmadıkları kentsel bileşenleri keşfetmeleri sağlanmıştır. Brasilia kentinin uçak analogisi üzerinden sistematik işleyişini keşfetmeye çalışan öğrencilerin, ‘kent omurgası’, ‘kentsel bölgeleme’, ‘mekân kademelenmesi’ ve ‘arazi kullanımı’ gibi kavramlara işaret ettikleri gözlemlenmiştir. Temel tasarım eğitiminden aldıkları birikimi de kullanarak soyutlama ve parçalarına ayırma yoluna gidenlerin, uçak analogisinin kendisini sorguladığı, biçimini değiştirdiği ve bunu mekânsal bir kurgu içerisinde yeniden yorumlayarak projenin kendisinden farklı tasarım kurguları ürettikleri görülmüştür (**Şekil 12**).

Şekil 12. Soyutlama, Parçalara Ayırma ve Yeniden Kurgulama (Çalıştay-Öğrenci Çalışması)

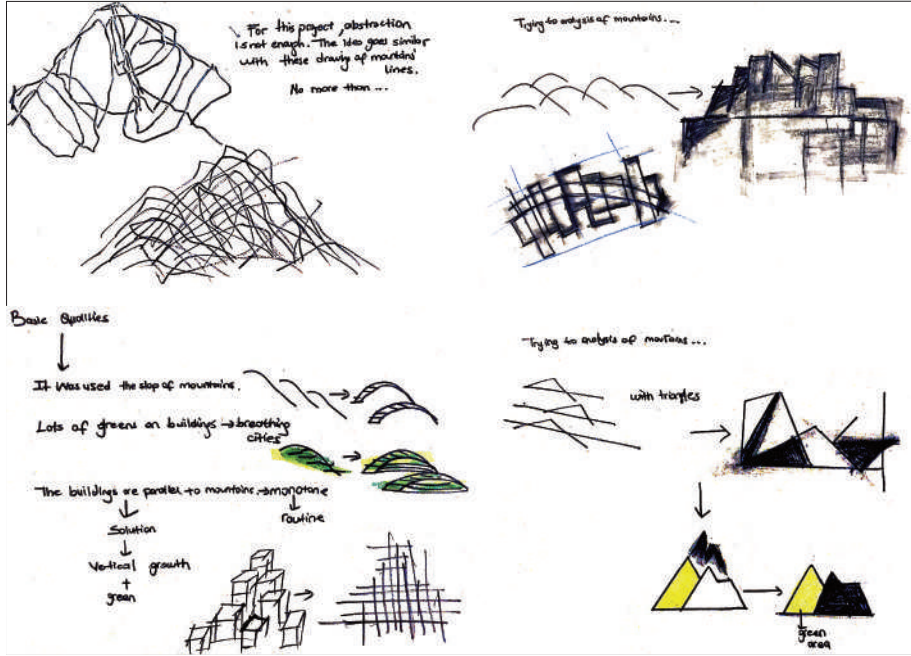
Aynı bağlam içerisinde bir başka örnek olarak MVRDV isimli tasarım grubunun 'Gangnam Hills' isimli projesi verilmiştir (Şekil 13).

Şekil 13. MVRDV'nin Gangnam Hills Projesi

Bu örnek üzerinde çizim yoluyla çalışan öğrencilerin, 'dağ gibi şehir' yaklaşımının biçimine yönelik eleştiriler getirdikleri, soyutlama yöntemiyle bir coğrafi oluşum olarak dağın başka geometrik biçimlerde ele alınıp alınamayacağını test ettikleri gözlemlenmiştir. Öğrenciler, 'dağ' analogisinin temel özelliklerini analiz ederek, bu özelliklerin mekânsal çıkarımlarını yapmış ve 'dikey büyüme', 'katmanlaşma' ve 'doğal ve yapay oluşumların biraradalığı' gibi kavramlara ulaşmışlardır. Kendilerine verilen tasarım ürünü ardındaki soyut düşünceyi çizim yoluyla ortaya çıkararak, bu düşünceyi yeniden yorumlamış ve yeni kurgular üretmişlerdir (Şekil 14).

Kalem ile Düşünmek:
Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme

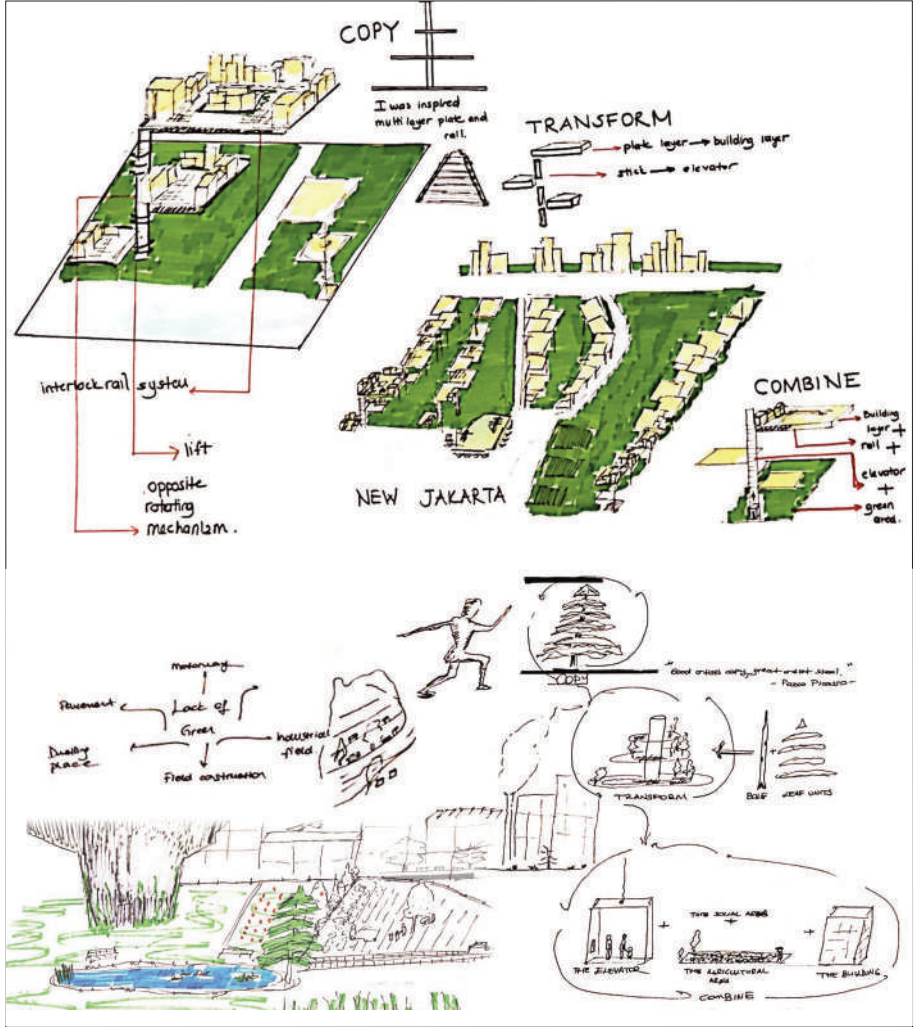
Şekil 14. Karalama, Soyutlama, Biçimini Değiştirme, Yeni Tasarım Kavram ve Kararları Üretme (Çalıştay-Öğrenci Çalışmaları)

Bu çalışmaların üzerine, kolektif doku çalışmaları üzerinden, kısa sürede ve doğaçlama yoluyla çizim yapma alışkanlığının öğrencilere benimsetilmesi amaçlanmış, kentsel doku ve örüntülerin çizilerek devam ettirilmesi yöntemiyle öğrencilerin birbirlerinin çizimlerine anlık tutum ve reaksiyonlar geliştirmeleri beklenmiştir (Şekil 15).

Şekil 15. Kolektif Kentsel Doku Çalışmaları (Çalıştay-Öğrenci Çalışmaları)

Son olarak, verilen final ödevi dahilinde öğrencilerden, soyut ya da somut bir fikri tasarım düşüncesini çizerek keşfetmeleri, çizim yoluyla bu düşünceye alternatif üretmeleri, yeniden yorumlamaları ve kurgulamaları; daha sonra bu tasarım düşüncesini ortaya koyulan problem tanımı bağlamında bir kentsel tasarım ürününe dönüştürmeleri beklenmiştir (Şekil 16).

Şekil 16. Soyut ya da Somut Bir Tasarım Fikrinden Sonuç Ürününe (Çalıştay-Öğrenci Çalışmaları)

Büyük çoğunluğu 1. Sınıf düzeyinde olan, yaklaşık 85 Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencisi ile yürütülen çalıştaylarda, öğrencilerin verilen probleme görsel

düşünme yöntemiyle yaklaşımlarının sağlanması, doğru ya da güzel çizme korkusunu aşmaları sağlanarak kalem ile düşünmenin tasarım ürün ve sürecine olan etkisini deneyimlemeleri ve çizerek düşünme yöntemini içselleştirilmiş bir alışkanlık haline getirmeleri gibi kazanımlar elde edilmiştir. Görsel düşünme biçiminin kuramsal çerçevesi ve doğrudan araç ve yöntemlerinin deneyimlenmesi yöntemiyle elde edilen bu bilgi birikimi, tasarım ve planlama eğitimi için verimli açılımlar sunmaktadır.

7. SONUÇ

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden görme-düşünme ikilemi, görsel düşünme kuramının gelişmesiyle yerini görme ve düşünme eylemlerinin bağdaşık olduğu ve aynı düzlemde gerçekleştiği fikrine bırakmıştır. Yıllar sonra keşfedilmiş olan korteksteki elle alakalı sensörlerin diğerlerinden çok daha büyük olduğu gerçeği, karmaşık el-beyin ilişkisi açısından bu bağdaşıklığı destekler niteliktedir. Bu bağlamda, temel olarak mekânsal işlev ve öğelerin biçim ve biçemleri, ilişkisellikleri ve kurguları ile ilgilenen mekânsal planlama ve tasarım disiplinlerinin, hem düşün-yoğun hem de görsel ve imge ağırlıklı ürünler üreten disiplinler olarak görsel düşünme kavramını tasarım sürecine dahil etmesi önemlidir. Görsel düşünme biçim ve araçlarının deneyimlenmesi ve öğretisi, şehircilik ve tasarım eğitimi kapsamında da önemli bir yer tutmaktadır. Mekânsal görü ve algı kapasitesi gelişmiş, soyut ve somut ilişkileri okuyup anlamlandırabilen, bu amaçla kalemi etkin kullanan, onunla düşünen ve belki de en önemlisi Baykan Günay'ın deyişiyle “*gözü ve eli eğitilmiş*” yeni meslektaşları yetiştirmek şehircilik eğitimcilerinin temel kaygısı olmalıdır.

Gelişen ve değişen teknoloji ve onun ürettiği yeni temsil biçimi ve araçlarına rağmen, 1990'ların başında Alan Fletcher tarafından iddia edilen “*kurşunkalemin ölümü*”nün hiçbir zaman gerçekleşmediğini ve gerçekleşmeyeceğini söylemek mümkündür. Balardi (2015), bu karşıt görüşü “*kurşunkalem fizikselliğinden dolayı, müsveddenin bireysel dürtüsellliği ile beyin fırtınasının toplu tutkusunu bir araya getirir*” diyerek özetler. Teknoloji ve bununla beraber yeni temsil biçimleri ve araçları ne kadar gelişirse gelişsin, “kurşunkalem” ve “kalem ile düşünmek”, hem en ilkel hem de en öz – ya da temel – düşünme biçimi olarak yaratıcılık gerektiren tüm tasarım ve üretim süreçlerindeki ayrıcalıklı yerini koruyacaktır.

Bu bağlamda, kalem ile düşünme olarak ifade edilen, çizerek temsil etme (ya da düşünme) biçiminin tasarlanan ürüne katkı yaptığı ve tasarım sürecini daha yaratıcı ve üretken hale getirdiğini yinelemek önemlidir. Görsel düşünme biçiminin kuramsal çerçevesinin anlaşılması, ‘doğru’ ya da ‘güzel’ çizme korkusunun aşılmasıyla çizimin yalnızca bir temsil biçimi değil aynı zamanda bir

düşünce geliştirme aracı olarak da görülmesi ve bu aracın kullanımının içselleştirilmiş bir alışkanlık haline getirilmesi şehircilik eğitimi için büyük kazanımları beraberinde getirecektir. Son olarak, Michelangelo'nun yardımcısı Antonio Mini tarafından kendisine teslim edilen çizimin kenarına yazdığı öğüt unutulmamalıdır: “Çiz Antonio, çiz. Çiz ve vakit kaybetme”. Rönesans döneminden günümüze birçok sanatçı ve tasarımcı için yol gösterici olan, çizimi ve çizerek düşünmeyi bir gelenek gibi günümüze kadar taşıyan bu sözler, meslek alanımız için de ilham kaynağı olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alexander, C. (1966), *A Pattern Language: Towns, Buildings, Constructions*. Oxford University Press: New York.
- Arnheim, R. (1965) *Visual Thinking*, University of California Press: Berkeley.
- Arnheim, R. (1969) *Art and Visual Perception: a Psychology of the Creative Eye*, University of California Press: Berkeley and Los Angeles.
- Belardi, P. (2015) *Mimarlar Neden Hala Çiziyor*. Janus: İstanbul.
- Berger, J. (2012) *Bento'nun Eskiz Defteri*. Metis Yayıncılık: İstanbul.
- Cain, P. (2010) *Drawing – The enactive evolution of the practitioner*, Intellect: Bristol.
- Dodson, B. (2013), *Hayal Gücü ile Çizim*, Pegasus: İstanbul.
- Focillon, H. (1992) *The Life of Forms in Art*, Zone Books: New York.
- Hoffman, D.D. (1998) *Visual intelligence - How we create what we see*, W.W. Norton & Company, Inc: New York.
- Husserl, E. (1997) *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, (çev. Harun Tepe), Bilim ve Sanat Yayınevi: Ankara.
- Kepes, G. (1965) *Introduction, Education of Vision*, ed. G. Kepes, George Brazillier Inc., USA.
- Mitchell, W. J. (1992) *The Reconfigured Eye: Visual Truth in The Post-photographic Era*. The MIT Pres: Cambridge.
- Öner, N. (2013) *Dil Üzerine*, Divan Kitap: İstanbul.
- Schopenhauer, A. (1969) *The World as Will and Representation* (çev. E.F.J. Payne), Dover: New York.
- Simonton, D. (2007) The Creative Process in Picasso's Guernica Sketches: Monotonic Improvements versus Nonmonotonic Variants, *Creativity Research Journal*, Vol. 19, pp. 329-344.
- Siza, A. (1998) *Apaçıklığı İmgelemek*, Janus: İstanbul.

Kalem ile Düşünmek:
Yaratıcı ve Düşünsel Bir Tasarım Yöntemi Olarak Görsel Düşünme

Spinoza, B. (1985) *The Collected Works of Spinoza*, Volume I, edited and translated by Edwin Curley. Princeton University Press: Princeton.

Internet Kaynakları:

Leonardo Da Vinci - Kanat Mekanizması Tasarımı Çizimleri,
<http://www.drawingsofleonardo.org/>, erişim Mayıs 2017.

Frank Gehry – Guggenheim Müzesi Karalamaları, <http://www.arcspace.com/the-architects-studio/frank-o-gehry-sketches/>, erişim Mayıs 2017.

Basit ve Soyut Çizgilerden Karmaşık Tasarım Ürününe Doğru Evrilen Bir Dizi Çizim,
<http://hdimagelib.com/architectural+concept+sketches>, erişim Mayıs 2017.

Guernica Eskizleri – Picasso,
[http://www.museoreinasofia.es/buscar?bundle=&keyword=guernica&f%5B100%5D=&fecha=&items_per_page=15&pasados=1&sort=rel&page=2&f\[100\]=](http://www.museoreinasofia.es/buscar?bundle=&keyword=guernica&f%5B100%5D=&fecha=&items_per_page=15&pasados=1&sort=rel&page=2&f[100]=), erişim Mayıs 2017.

‘Napkin Sketches’, <http://www.archdaily.com/639533/17-napkin-sketches-by-famous-architects>, erişim Mayıs 2017.

Brasilia – Oscar Niemeyer, <https://habitar-arq.blogspot.com.tr/2016/06/>, erişim Mayıs 2017.

Gangnam Hills – MVRDV, <https://www.mvrdv.com/projects/472-segok-hills-gangnam>, erişim Mayıs 2017.

5A OTURUMU - 8 KASIM 2016
Şehircilik Eğitimi Meslek Etiği ve Hukuk
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

*Süreklilik ve Süreksizlik: Mesleki Etik Sorunsalı ve
Yeni Bir Sorunlu Üslup Olarak Mükerrer Planlar Değerlendirmesi*
Deniz Kimyon

*Türkiye’de Kentsel Planlama Alanında
Hak, Kamu Yararı ve Adalet İdelerinin
Hukuk Felsefesi Açısından İncelenmesi*
Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu

*Planlama Eğitiminde Kamu Yararı Kavramına
Sosyal Adalet Teorisi Çerçevesinden Bakmak*
Araş. Gör. Özlem Çalışkan
Araş. Gör. Caner Murat Doğançayır

Değişen - Dönüşen Planlama Pratikleri ve Mesleki Etik
Ayhan Erdoğan

Süreklilik ve Süreksizlik: Mesleki Etik Sorunsalı ve Yeni Bir Sorunlu Üslup Olarak Mükerrer Planlar Değerlendirmesi

Deniz Kimyon

ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

Özet

Bildiri temel olarak bir sorgulama zemini olan meslek etiğini ele almaktadır. Çifte sözcükler, süreklilik ve süreksizlik, de çalışmada şehircilik için mesleki etik serüveni ile etik dışı bir uygulamayı tartışmak için çapraz kesen bir kavramsal altlık olarak kullanılmaktadır.

Çalışma iki bölümde geliştirilecek olup; birinci bölümde kavramsal ve tarihsel kısa bir değerlendirme yapılacaktır. İlk olarak etik, mekân ve şehircilik arasındaki ilişki irdelenecek, mesleki eğitim şehircilik eğitiminde nasıl kurgulandığına dikkat çekilerek mesleki etiğin sürekliliği ve süreksizliği üzerine bir saptama ile bu bölüm tamamlanacaktır. İkinci kısımda ise mesleki pratiğe ilişkin eleştirel değerlendirme sunulacaktır. Neo-liberalizmin kentsel mekân üretimi sürecinde şehir planlama pratiklerinin genel bir değerlendirmesinin yanı sıra mesleki etiğe aykırı uygulamaların artışında etken olan yeni durumlara, bağlama ilişkin temel birkaç tespit paylaşılacaktır. Takiben, mesleki etiğine aykırı pratikler ele alınarak, son dönemde ortaya çıkan ve sıklıkla kullanılmaya başlayan mükerrer planların gayri ahlaki bir pratik olduğu savı, Ankara'daki örnekleri irdelenerek açıklanacaktır. Bir başka anlatımla, bu araştırma mesleki etiğinin süreksizleştiği bir alanda “gayri ahlaki bir sürekliliği” analiz etmeyi amaçlamaktadır. Sonuç kısmında da, irdelenen sorunun mesleki etik ve ilkeler ile toplumsal mücadele bağlamında neden olduğu durumlar tartışılacaktır. Bu yeni kavramsallaştırma ile şehircilerin etik sorunsalı genişletilmeye çalışılarak, şehircilerin siyasi ve toplumsal rolüne ilişkin temel bir hatırlatma yapılacaktır.

Süreklilik ve Süreksizlik

Bildiri çerçevesini iki süreklilik ve süreksizlik olgusu oluşturmaktadır. Meslek etiği sürekliliği/süreksizliği ve Gayri-ahlaki planlama sürekliliği/süreksizliği. İlkinde daha makro bir durum; etiğe dair öğretisi, anlayış, edinim, sahiplenme, anlamsızlaşma, yabancılaşma, kopuş veya karşıt pozisyon alma gibi farklı tip durum ve aşamalar ile bir süreklilik ve süreksizlik ilişkisi bulunmaktadır. İkincisinde ise, daha mikro olarak tasniflenebilir bir durum; mesleki etik ilkelerin göz ardı edildiği, mesleki ve toplumsal ahlaki ilkelerin süreksizleştiği veya bitimlendiği bir noktada ortaya çıkan gayri ahlaki bir usul konu edinilmektedir. Bu usul yargı kararlarını bertaraf etmeye dönük, kamu yararına aykırı olan planlama işlemlerinin sürekliliğine ilişkindir.

“Plancılar fiili ahlakçılardır” (Campell, 2002:272)

Şehirciliğin etik /etik ahlaki kurullarla bağlantısı nedir? Neden etik planlama pratiği, kuram ve analizin de bu kadar önemli? Bu sorulara bir kaç yanıt oluşturan Campell ve Marshall (1998: 117; aktaran Ploger, 2004) şunları dile getiriyor. Birincisi, ahlaki yargılamalar ve etik sorunlar gündelik planlama pratiğini kapsıyor. İkincisi, etik değerler plancının kişiliğini, seçimlerini/tercihlerini, eylemlerini ve memur olarak zorunluluklarını belirliyor. Üçüncüsü, kurumsal eylemler uygulayıcıların rollerini ve amaçlarını belirleyen değerleri ve zorunlulukları hafife alınan, a priori/muhtemel şemalara dayanmaktadır. Ve son olarak, etik söylemler planlama kurumlarının etosunu(değerler sistemini/ruhunu) ve aynı zamanda, planlamanın yasal siyasallaşmasını belirliyor.

Planlama çalışmaları kavramsal ve görgül olarak etiğin nasıl planlamanın çerçevesini ve değerlerini oluşturan bir husus olduğu pek tartışmıyor. Böylesi bir eksiklik, esasen plancının neredeyse her gün temel aldığı gerçeklikler; iyi yaşam ortamı üretimi, toplumsal sorumluluk, ötekinin ya da bir başkasının ahlaki, adalet, eşitlik gibi kavramlara işaret ediyor. Siyasi bir alanda çalışan, üreten plancı mesleki olarak birçok ahlaki karar veriyor. Toplumsal adalet, eşitlik kavramlarına karşın, sosyo-mekansal dışlanma, ayrışma gibi konularda Plancı, sistemin dayattığı sınıfsal ayrımı derinleştiren kararlar ile pek çok zaman kendini ya reformist (geçici olarak müsamaha göstererek) ya da liberal (kabul ederek) olarak bir çıkmaz noktada buluyor. (Ploger, 2004; 50)

Kurucu düşünce biçimi ile etik ve ahlaklılık daima plancının yaşam ve çalışma alanlarında yer almaktadır. Dolayısıyla, plancının eylemleri asla değerlerden bağımsız olamaz (Ploger, 2004; 50). Bu nedenle, diyebiliriz ki planlama analizi açık ya da örtük olarak etiği izlemektedir. Bir biçimde “İyi planlamayı” simgeleştiren hegemonik planlama sisteminin etkisinde etik tartışılmalı ve hakim sistemin eleştirisi yapılmalı.

Değer yaratmak, değerler sistemi kurgulamak ve üretilen değerleri korumak şehir plancısının mesleki pratiklerinin esasını oluşturmaktadır. Hipotetik olarak bir şehircinin mesleki etiğini öğrenmesi ve edinmesi, mekânı tanınmasıyla ve mekân hakkında yargılarını biçimlendirmesiyle, geliştirmesiyle gerçekleşmektedir. Örneğin, şehircilik eğitiminin omurgasını oluşturan Stüdyo çalışmalarının hemen hemen her aşamasında mekân hakkında bir anlamlandırma, değer yargısı geliştirme yetisi kazandırma, mekân ve yaşam biçimine dair bir bakış açısı kazandırma temel amaçtır. İlkel olarak eşitlikçi bir düzen yaratımı, toplumsal fayda ve kamu yararı gözetimi de tasarım ve planlama çalışmalarlarıyla somutluk kazanmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, değerlerin çelişkisi üzerinden türeyen, ahlaki ilke ve tutum geliştirmek üzere ortaya çıkan etik, mesleki alan kapsamında da özelleşmiş temel ilke ve kurallar ile belirlenmektedir. Ancak, diğer birçok meslekten farklı olarak, özellikle “kamu yararını sağlamak” üzere varlığı inşa edilmiş, meşrulaşmış ve zaman içinde gelişmiş şehir planlama mesleği, bu bağlamda amacı itibarıyla farklı bir özelliğe sahiptir.

Mesleki etik planlamanın tarihsel olarak gelişen, ütopyayı vurgulayan bir unsurdur. Mesleki etik mantıksal olarak iktidar ilişkileri ile ilgilenmekte olup, eşitlik ve demokrasi gibi değerlere etki etmektedir (Marcuse, 1976;272).

Mekân biliminin, siyasetinin, ilişkilerinin ve tasarımının öğrenimi aynı zamanda mesleki düsturun, ahlakın oluşumu ile ilişkili. Eğitim süreci boyunca çeşitli biçimlerde yetiştirilen meslektaş adayı için bu çerçevede bir ilkel perspektif, tutum, söylem üretimi ve pratik beklenmektedir. Süreklilik meslek itibarının önemsenmesiyle, mesleki pratiğin sosyo-mekânsal etkilerinin bilinciyle, eleştirel mekân değerlendirmesiyle, meslektaşlara, topluma ve meslek örgütülüğüne karşın sorumlulukların idraki ile gerçekleşmektedir.

Yakın bir tarihte Türkiye üzerine gerçekleştirilen Kiliç, Özgür ve Neval’in etik konuların muhtemel kaynaklarını araştıran makalesi tartışmamıza iyi bir altlık sunmaktır. Kiliç, Özgür ve Neval’in (2012:55) Türkiye’deki yerel yönetimleri konu alan çalışması içerisinde yapılan plancının çalışma koşullarının analizi oldukça açıklayıcı bir bölümdür. Bu kısımda, şehir plancısının mesleki, meşru/hukuki, ahlaki ve etik memnuniyetine dair etmenler üç ana başlıkta tanımlanır. İlk elden belirtilen husus; şehir plancılarının çıkar gruplarının (arazi gaspçıları ve spekülâtorleri, mülkiyet sahibi vatandaşlar, siyasetçiler, karlı yatırım amacındaki müteahhitler) ve mafyanın baskısı altında kaldığıdır. Artı yapılaşma koşulları ile arazi kullanım değişikliği talepleri ile plancılar üzerinde gayri ahlaki planlama pratikleri gerçekleştirilmesi amacıyla çeşitli biçimlerde (sermaye ve devlet tarafından) baskılar oluşturulmaktadır. İkinci olarak, yasa dışı yapıların, inşaatların, uygulamaların, işlemlerin orta ve uzun vadedeki etkileri göz ardı edilerek yasal hale getirilmesi yönünden baskılar da oluşmaktadır. Son olarak şehir plancılarının

düşük ücretli, güvencesiz, yetersiz ve yetkisiz biçimdeki ofis çalışanı olmaları, mesleki alanın hiyerarşik yapılanması, eksik ekiplerle çalışma hali, planlamayla ilgili sınırlı bilgiye sahip seçilmişlerle çalışma şeklinde sıralanan doğrudan çalışma alanı koşullarıyla ilgili meseleler vurgulanmaktadır. Plancının rolleri, yetkileri ve kararları kapitalist mekan üretim ilişkileri içerisinde boğulmuştur. Bahsi geçen çalışmanın alan araştırması sonucu, plancının çalışma koşulları %35 oranında etik sorunların önemli kaynağı olarak kayda geçer. Bu makale, malum olarak rant beklentisini, rant konusunun gayri ahlaki planlama pratiklerinin en temel kaynağı olduğunu da defalarca dile getirir. Bu çalışmada (Kilinç et. al. 2012: 58) gayri ahlaki planlama pratiklerinin kaynakları temelde şöyle gruplanır; ekonomik (arazi rantı, hızlı ve plansız/tesadüfi kentleşme/kentsel büyüme, plancının çalışma koşulları), kurumsal, siyasi, hukuki (belediye meclislerinin profili, yasal yaptırımların zayıflığı, bilirkişi mekanizması, planlı alan yetersizliği), ahlaki (vatandaşların ahlaki ikililiği). Bu tabloda itiraz edilmeden geçilemeyecek husus, planlı alan yetersizliğine ilişkin değerlendirme. Çünkü planlı alanların yetersizliği tespitinin somut verilere dayandığı iddia edilmesi oldukça güç. İhtiyaç olgusu artık karmaşık bir hal alarak; yeni planlama alanı ihtiyacı ağırlıklı biçimde teknik ve toplumsal olarak değil siyasi ve ekonomik çıkar amaçlı olarak belirlenmektedir. Diğer taraftan, “kamu yararı” kavramının da özsel bir nitelik kaybı ile, sermayenin yararına olacak biçimde yorumlamalarının da artış gösterdiği bir dönemdeyiz. Orman alanlarının yok edilmesi pahasına yapılan köprü ve yol inşaatlarında, bunun hizmet sunumu açısından aslen kamu yararını sağladığının ileri sürüldüğü birçok örnekte olduğu gibi. Kuşkusuz, en başa çıkılamayan yaygın sorun da, kişisel çıkar/yararın kamusal yararı öncelediği hallerde ortaya çıkan gayri ahlaki durumlar.

Anlaşılabileceği üzere, mesleki etik kurallara bağlılık yek pare ve pürüzsüz yol izlemiyor; ve farklı nedenlerle bu bağlılık tümüyle reddedilerek tersi bir pozisyon ile de karşı-sürekliliğin örüldüğü bir gerçek. Kuşkusuz, mesleki pratikler öznellik ve ilişkisellikler üzerinden birçok değerlendirme sonucu yorumlanıp gerçekleşmektedir. Bu ilişkisellikler siyasi, ekonomik ve toplumsal veçhelerle (yeniden) üretilmektedir. Hâkim siyasi politikalara hizmet eden gayri ahlaki planlama pratikleri ve bu işlerin müelliflerinin ortaya çıkışı da bu çerçevede açıklanabilir. Öte yandan, neoliberalizm ve otoriterleşen siyasi iktidar nedeniyle, şehircilik eğitim süresince işlenen mesleki etiğin esasını oluşturan değer yargısı, mekân ve toplum ahlaki geliştirmeye dönük öğretiler tükenmekte, pratiklerin amacında sapmalar meydana gelmektedir. Detayına girilmeyecek olsa da, güvencesiz çalışma koşulları, otoriter yönetimin yerleştirmeye çalıştığı itaat etme ve ihsan eyleme kültürü, bireycilik hali sonucu oluşan mesleki sorumluluklardan kopuş ve mesleğe yabancılaşma sorunlarını da akılda tutmakta fayda görülmektedir.

Toparlayacak olursak, bugün mekân, meslek alanımız, mesleki pratiklerimiz,

gündelik hayatımız ve eylemlerimiz, toplumsal geleceğimiz ve sorumluluklarımız, değerlerimiz, kamusalıklarımız ve varlıklarımız ciddi bir tahakküm altında. “..sermaye dolaşıma girmesi ve biriktirilmesi, ilk etapta, kendisi de uzam-zaman içerisinde hareket etme kabiliyeti üzerinden bir değişme sürecine tabi olan görelî bir mekan-zamanda gerçekleşir” Harvey (2015 [2009]; 176). Sermayenin yapıllı çevre üretimi için talep edilen mekansal müdahalelerdeki ısrarcı hali ardındaki neden artı birikim amacı ve bunun dolaşımının organizasyonu. Planlama faaliyetleri de sermayenin kar elde etme, siyasi iktidarın ise istikrarı sağlama amacıyla gerçekleştirdiği mekânsal tahakkümün araçsallıklarından biri; hukuki açıdan da meşruiyeti tahkim eder, uygulamaya dönük pratikler haline gelmiştir.

Mesleki etik kuralların işlevsel özü nedir?

Yukarıda temel olarak kamu yararı sağlama amacıyla ortaya çıktığı bahsedilen şehircilik meslek alanı, bugün ne yazık ki metalaşan, şeyleşen ve anlamsızlaşan mekân ile derinleşen kentsel toplumsal eşitsizlikle de sorumlu alan. Siyasi iktidar da bu sorunu denetlemeyen, tam aksine, devletin tüm yetki ve kaynakları ile sorunları büyüten bir yapı. Kamu yararını korumak ve tesis etmekle sorumlu devlete olan güvenin önemli ölçüde sarsıldığı bu zamanlarda, dolayısıyla etik üzerine tartışma ve sorgulamalar daha da önem kazanmaktadır.

Kamu yararı ve planlama ilkelerinin daha açık olarak belirlendiği mesleki etik kurallara olan gereksimi vurgulayan Kiliñç, et. al. (2012) da böylesi bir metin/kural dizisi ile ekonomik sorunları, pratikteki mesleki kriz ve siyasi tahakküm/baskı karşısında plancıların etik olmayan politika, uygulama ve pratiklere karşı mücadele imkanı sunacağına dikkat çekmektedir. Plancılar için belirlenecek etik değerler ve kuralların, normatif bilgiler yoluyla tanımlanıp tanımlanamayacağı tartışmalı bir alan. Ancak, asgari olarak, planlamanın sonuçları açısından iyi ve kötü, doğru ve yanlış, belirlenmeli. Forester’a göre (1999) bu yapılmadığı takdirde, adaletsizliklere, mevcuttaki sıkıntılara, değerlere ve ihtiyaçlara ilişkin sorunlara, itibar ve özerkliğe/bağımsızlıklara değinilmemiş olunacaktır. Bu bağlamda, şehirciler için üretilecek etik kurallar dizinin ana hatlarıyla da nasıl olacağı üzerine araştırmalar yapılmıştır.

Planlamanın etik yönergesinin sistematığı üzerine çalışan Marcuse (1976), mesleğe ait hususları, kamu hizmetini, sosyal bilimleri ve yasal kararları temel yükümlülük kaynakları olarak tanımlamıştır. Bununla ilintili olarak, sadakati, özerkliği/bağımsızlığı, bilgi ve kabiliyeti, birliğe bağlılığı, kamu yararı amacını, anlaşmazlığı, tabiyeti, bilgini gelişimini, kanuni sorumluluğu etik tertibe ilişkin kavramlar ve olgular üzerinden; uygulamanın doğasını da üç ana başlıkta mesleki sorumluluk kuralları, cesaret verici haller ve yasal durumlar olarak belirlemiştir.

Türkiye’de son zamanlarda yaşanan mesleki pratiklerdeki sorunların artışı neticesinde, Marcuse’un çizdiği çerçeveye benzer bir hatta şehir plancılarının

meslek örgütü tarafından etik kurallara ilişkin bir ortak metin hazırlandı. Hatırlanacağı üzere, kamuyu kamu adına denetleyen ve mesleğin itibarını korumakla sorumlu meslek örgütü TMMOB Şehir Plancıları Odası (ŞPO) 2014 yılındaki 38. Genel Kurulu ile Mesleki Etik İlke ve Kurallarını[1] belirleyerek yasal birer hükme dönüştürdü. Açıklanan problemlerin kısacasındaki şehirciler için, bu kuralların yürürlüğe girmesi zamanlaması itibariyle anlamlıdır. Buna ek olarak, ŞPO son dönemlerde hukuki denetimlerini arttırmıştır ya da arttırmak zorunda kalmıştır. Sermayenin birikim amacı ve siyasi güç ilişkilerinin sonucu olarak inşa edilen bu yeni kentsel düzenin araçsallıklarını ve meşruiyetini üreten bir faaliyete dönüşen planlama pratikleri denetleme görevi bilindiği gibi yurttaşlarda ve asli olarak ilgili meslek odası Şehir Plancıları Odası'ndadır. Oda çalışma raporları incelendiğinde görüleceği üzere, Odanın şehircilik ilkelerini tesis etme ve kamu yararını korumak amacıyla davacı olduğu konular da artmıştır. Bu artışın nedenselliklerini açıklamak birçok açıdan mümkün, ancak artışın çok açık biçimde işaret ettiği bir husus var ki o da etik olmayan planlama faaliyetleri.

Kaynar'ın (2015) "sermayenin coğrafyası" adlı kitabında bu planlama faaliyetlerini konu alan hukuki müdahalelere işaret ederek onları "mekanın metalaşmasında hukuk yavaştırıcı bir etmen" olarak görmektedir.

Büyük ölçüde bu tespiti kabul etmekle beraber, hukukun kimi zaman engelleyici unsur olduğunu, ancak asıl olarak iktidarın ve sermayenin müdahalesinin meşruiyeti açısından halen önemli olduğunu altını çizmek gerekir. Öyle olmasaydı, böylesi bir planlama işlemleri zinciri yaratmak üzerine kurulu bir uğraş da olmazdı.

Tehlikeli Taktik: Yeni Bir Süreklilik Biçimi Olarak Mükerrer Planlar

Bu bölümde öncelikle, mükerrer planların tanımı yapılacak ve etik açısından nasıl bir problem alanı oluşturduğu açıklanacaktır. Mükerrer Planlar sürecini, kısaca aynı içerikteki veya aynı amaç güden planların, peş peşe ya da plan aşırı olarak onaylanmak suretiyle bir hileli yönlendirme ve uygulama süreci olarak tarifleyebiliriz. Gerçekten de, uygulamada mükerrer plan olur mu olmaz mı sorusunun cevabını da odamız Ankara Şubesi'nin çalışma raporu vermektedir.

2016 yılına ait Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi'nin çalışma raporu[2] hukuki mücadele başlığı altındaki çalışma, aynı alan için yapılan ve davacı olunan bir dizi davaları ile dikkat çekmektedir. Bu tip davalar plan onaylama yetkisine sahip idarelerin planlamanın hukuki denetimi karşısında yargı kararlarını bertaraf etmek amacıyla farklı bir yola başvurduğunu göstermektedir. Aynı içerikte planlar, peş

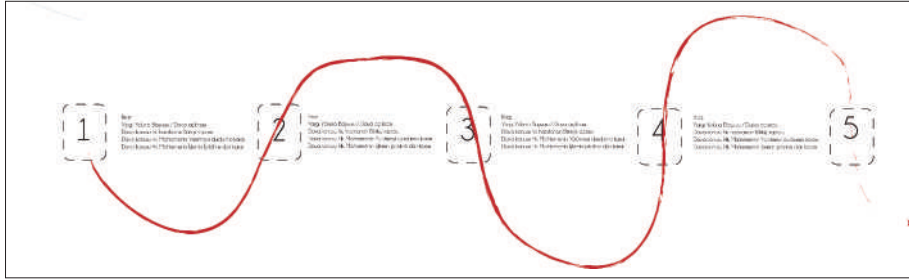
[1] TMMOB Şehir Plancıları Odası Mesleki Etik İlke ve Kurallar
http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4143&tipi=2&sube=0#.V5dRQLiLQdU

[2] TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi. (2016). 8. Dönem Çalışma Raporu. Ankara

peşe ya da plan aşırı olarak onaylanarak bir hileli yönlendirme ve uygulama süreci örülmektedir. Amaç ve içerik açısından tekrarlara tekabül eden, sonuç itibariyle planlamayı basit bir idari işleme dönüştüren bir hülle sürekliliği izlenmektedir. Bir sonraki bölümde bu sürekliliğin amacı, kapsamı, niteliği, benzer ve ayırt edici özellikleri ile sonuçları özetlenecektir.

Yineleyelim, bildiri “mükerrer plan yapma ve onaylama usulü” nün mesleki etik ilkelere ve hukuk kurallarına aykırı olduğu iddiasındadır. ŞPO Mesleki Etik İlke ve Kuralları Madde 28. “28. Plancılar kamu yararı amaçlı planlama hizmetini yürütürken yasal sistemin kuralları ve koşulları içinde hareket etmek zorundadırlar...” şeklindedir. Buna göre, mesleki faaliyetlerde yasal sistemin kurallarına tabi olmak bir zorunluluk iken, ele aldığımız sorunlu usulü ile hukuki kural ve koşulların doğrudan yeni birer planlama işlemi ile aşındırıldığı görülmektedir.

Mükerrer plan usulü mesleki etik açıdan bir karşı-süreklilik içerisinde yer alan, sermaye açısından yasal engellerin aşılması amacıyla üretilen geçici çözümlerin ardılıkları ile bir süreklilik sorunsalıdır. Amaç, yöntem ve sonuçlarıyla tehlikeli bir taktiktir. Bu usul ile yargı denetimi ve kararlarını bertaraf edilmekte, by-pass edilmekte ya da etkisizleştirilmekte, yargı kararını hükümsüzleştirilmekte veyahut gayrimesrulaştırılmaktadır. Mükerrer planlar yapımı usulü çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir. Anılan sorunlu bu usul bir planlama işlemine yapılan itiraz ya da planın iptali istemiyle açılan bir dava sonrasında da ortaya çıkabilmektedir. İkincisi, dava konusu olan planlar hakkında bilirkişi raporları veya yürütmeyi durdurma kararları davacı taraf Oda lehine geliştiğinde, aynı içerikte yeni bir plan onaylayarak dava konusu ve meslek odasının kazanımı boşa düşürülmeye çalışılarak yapılmaktadır.. Kimi konularda ise dava konusu işlemin iptalinin ardından kısa bir süre sonra yargı kararına riayet edildiği ileri sürülerek yeni bir plan onayı gerçekleşiyor. İlk etapta, yargı kararı ile iptal edilen bir planlama alanında yeni bir plan yapımı işlemi hukuki ve zorunlu olarak kabul edilebilir, ancak dava konusu alanın planlama süreci ve plan kararlarının yargı kararına tamamıyla uysuz oluşu dikkatince peş peşe onaylanan planların temelde aynı usulün bir parçası olarak sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Üçüncü olarak ise, sermayenin menzili (hedeflediği yapılaşma koşullarını elde etmek üzere) şaşmaksızın dava konusu alanın niteliğini değiştirecek farklı mekânsal müdahale araçlarının (Bakanlar kurulu kararı ile kentsel dönüşüm alanı ilanı, riskli alan ilanı gibi) kullanımınıdır. Bunun bir sınırlandırılmazlık sorunu olduğu söyleyebiliriz. İstikrarlı(!) olarak hukuka aykırı plan yapım ve onayı ile yapılı çevre üretimi sürdürülüyor. Dahası, inşaat bitimine kadar süren plan onaylama süreci ile yargı ve kamuoyu oyalanmakla kalmıyor, yeni bir tartışma da yaratıyor. Oldubittiye getirilen yapılı çevre üretimi temelde hukuka aykırı bir işlem olsa da sonrasında “müktesep hak” iddialarıyla ile hukuki yeni bir anlaşmazlığa sebep oluyor. (Şekil 1)

Şekil 1. İşleyiş Şeması

Yiftachel, O. (aktaran Marcuse, 2014)“Planlamanın karanlık tarafı” tabiri bu usulü bir ölçüde tarif etmektedir. Hukuki bir belge ve belirleyici olan planların hukuki denetim veya mücadele karşısında idarelerin ve müellif plancıların başvurduğu bu yöntem yargı kararlarını aşmak adına yapılıyor olsa da, mahkeme kararına uymamakla esasen yeni bir suç işlenmektedir.. Yargı kararıyla kamu yararına aykırı iş yaptığı hükme bağlanan şehir plancısı da aynı suçu yeniden işliyor. Burada belki bir siyasi himayecilikle belki de plancının müşteriye olan fazla (!) sadakatı ile gayri ahlaki bir uygulamanın usule dönüştüğü gözlemlenmektedir.

Örneklerle Mükerrer Planlar

Bu bölümde, Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesinin yargıya taşıdığı planlama işlemlerinden mükerrer özellik gösterenlerin ele alınmasıyla bir analiz yapılacaktır. Bu alanların mekânsal temsili ile süreç boyu gelişmeleri kısaca değerlendirilerek nasıl bir örüntü oluşturduğu, hangi alanlarda ve kapsamdaki projelerde bu usulün yoğunlukla kullanıldığı açıklanacaktır.

Etik dışı olarak adlandırdığımız usulün tipolojisi çıkarmak ilk etapta biraz zor olsa da, yönetsel olarak aynı alan için en az 3 kere aynı içerikte (veya aynı içeriğe ulaşan) plan işlemi gerçekleştirilmesi temel ölçüt olarak alınmıştır. Alan büyüklükleri ve planlama işlemleri bakımından farklı yöntemlere başvuru yapılan yerlerin de bilgisinin analize dahil edilmesi ile çalışma geliştirebilecektir. Her ne var ki, bildiri formatı gereği tüm örnek alanları ayrıntılarıyla tüm bilgilerini sunmak mümkün görünmemektedir, burada genel hatlarıyla usulün göstergeleri ortaya konulacaktır.

Başlarken, Şekil 2’de örnek alanların Ankara’daki coğrafi dağılımının nasıl olduğu gösterilmektedir. 14 farklı alanda, tespit edilen alanlar merkez kentsel yerleşik alanda, güney, güney batı, ve az sayıda güney doğu bölgelerinde yer almaktadır. Bu alanlarda Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesinin davacı olduğu 58 dava bulunmaktadır. Örnek alanlarda gerçekleştirilen planların bilgisi, mükerrer işleyişi

açıklayan görseller ile aktarılacaktır, böylelikle örneği öne çıkarılacaktır. Belirtmek gerekir ki, araştırma yapılan bir çok örnekte farklı planlama aşama ve kapsamına ilişkin işlemler yapılmıştır. Hem kentsel dönüşüm alanı ilanı, hem nazım imar planı değişikliği, hem de uygulama imar planı değişikliğinin olduğu alanlar bulunmaktadır. Ancak incelenen alanlardaki planlama işlemlerinin ölçekleri ve işlemlerin aynı tip oluşları esas alınmıştır; daha açık bir anlatımla, peş peşe yapılan nazım imar planı değişiklikleri, ya da peş peşe alınan kentsel dönüşüm alanı ilanı kararlarının izleği incelenmiştir. Bu örnek alanların sıralaması mükerrerlik yoğunluğu dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 2. Ankara'daki Mükerrer planlama usulünün tespit edildiği alanların dağılımını gösterir grafik

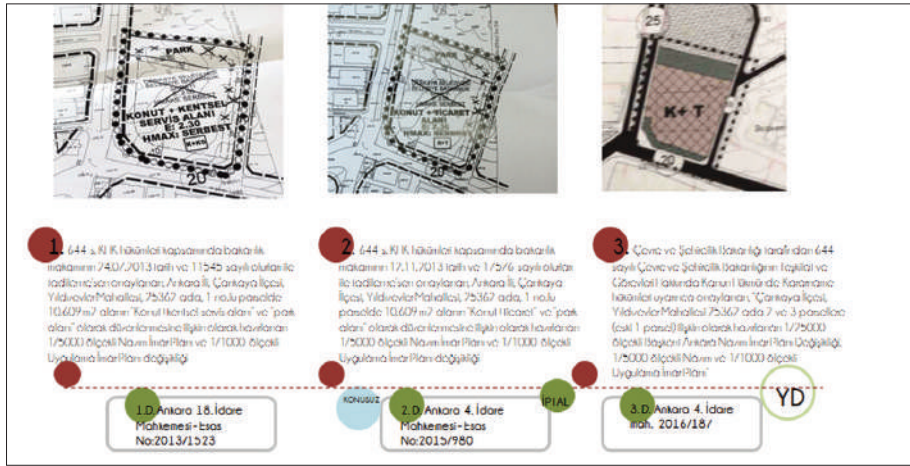
Örnek 1. Cebeci Stadi alanı

Şekil 3. Cebeci stadi alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

Bu örnek stadyum alanı Cumhuriyetten önceye tarihlenen bir spor alanı olup, Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca onaylanan planlarla konut, ticaret ve cami alanına dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Yukarıda izlenen süreç sonunda imar plan değişiklikleri iptal edilmiştir, ancak güncelleme yapacak olursak, bildiri tebliğinden sonraki bir tarihte, 2017 yılında Cebeci stad alanına ilişkin yeni bir nazım imar plan değişikliği yapılarak alanın sosyo-kültürel tesis alanına dönüştürülme talebi ile problemlili süreç sürekliliğini korumaktadır.

Örnek 2. Yıldızevler 25362 ada

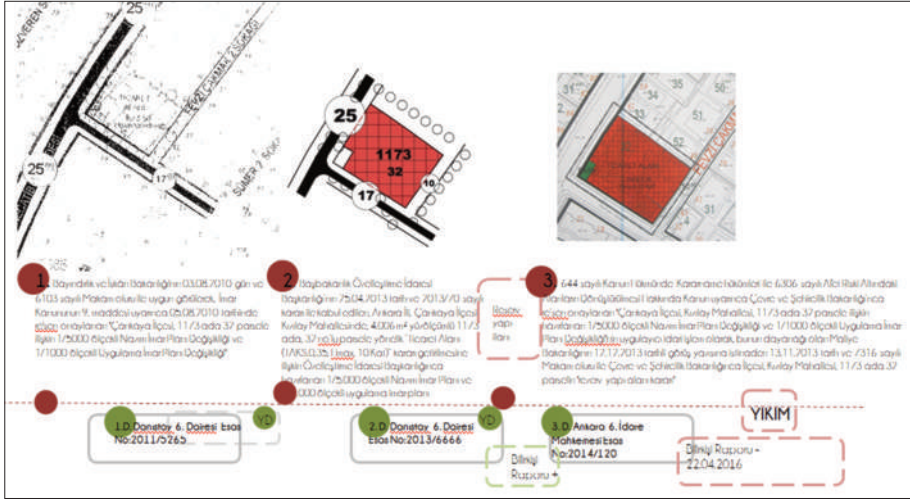

Şekil 4. Yıldızevler 25362 adaya ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

İller bankası mülkiyetinde Yıldızevlerde bulunan alana ilişkin yapılan plan değişikliklerinde parsel bazında yapılaşma koşullarının kısırlarıyla oynamak suretiyle yeni plan değişiklikleri yapılmıştır.

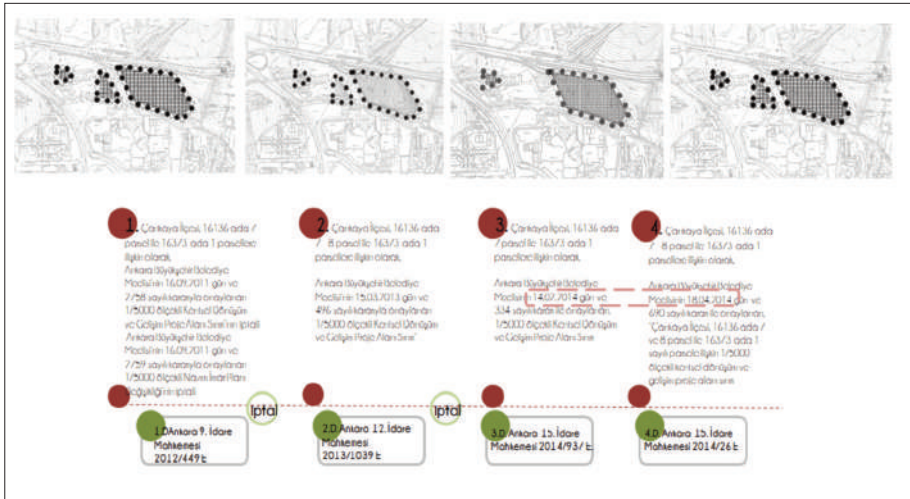
Örnek 3. Kumrular İkamet Sitesi

Sivil mimari yapı özelliğine sahip Kumrular İkamet sitesi konut kullanımından kamu kurum alanına dönüştürülen nadir örneklerden biri olup, Eski İmar İskan Bakanlığınca ev sahipliği yapmıştır. Türkiye Şehircilik tarihinin karar üretim merkezi olan yapı, mekan riskli yapı kararı alınarak yıkılmıştır. Yukarıdaki şekil ile izlenen süreçte alanın Özelleştirme idaresince ticaret alanına dönüştürülmesi amaçlanırken, bildiri tebliği sonrası bir tarihte yapılan yeni bir plan değişikliği ile alanda cami yapılaşmasının kararı alınmıştır; mükerrer planlama süreci farklı bir yön izlemiş ancak kent merkezinde yapılan siyasi ve sembolik mekansal müdahalenin bir yöntemi olmaya devam etmektedir.

Şekil 5. Kumrular İkamet Sitesi alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

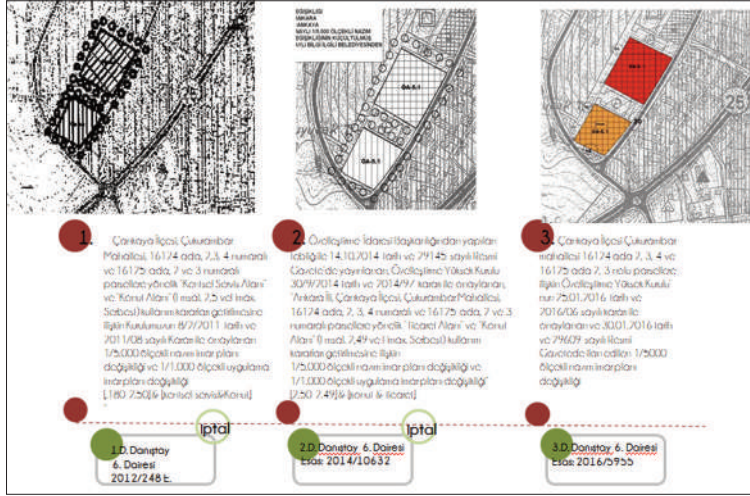
Örnek 4. Söğütözü Mia (16136-7& 16373-1 ada)

Şekil 6. Söğütözü Mia (16136-7& 16373-1 ada) alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

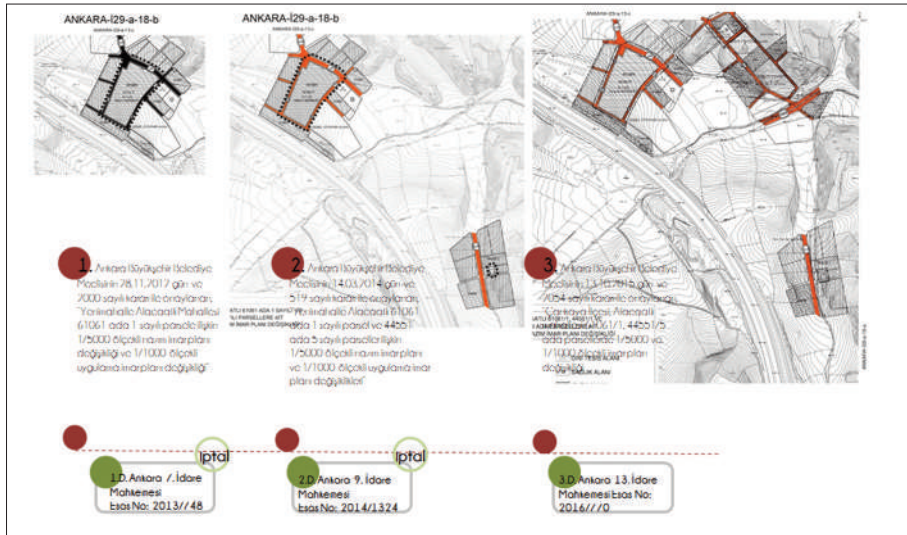
4 ayrı işlemde 3'ünün aynı olduğu bir örnek alan. Yargı kararına rağmen birebir aynı alan kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilmiştir.

Örnek 5. Çukurambar 16124-16125 adalar

Şekil 7. Çukurambar 16124-16125 adalara ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

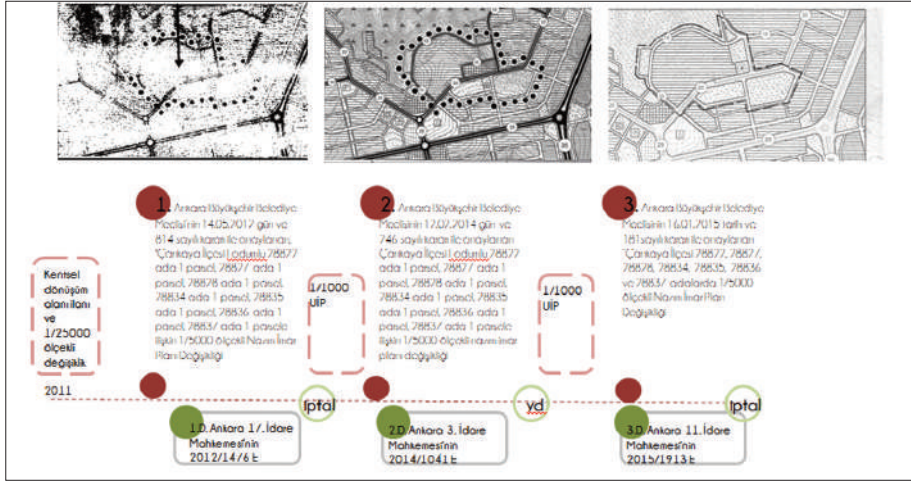
Örnek 6. Alacaatlı 61061 ada

Şekil 8. Alacaatlı 61061 adaya ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

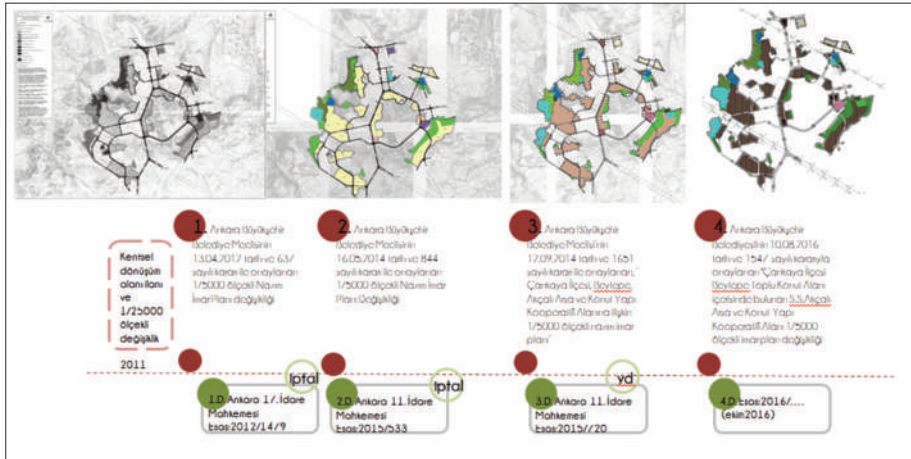
Bu örnek alanda 2. ve 3. imar plan değişikliklerinde plan bütünlüğünden bağımsız olarak her seferinde yeni alanların eklenmesi suretiyle işleyen bir mükerrerlik söz konusu.

Örnek 7. Beytepe Sukent Koop. alanı

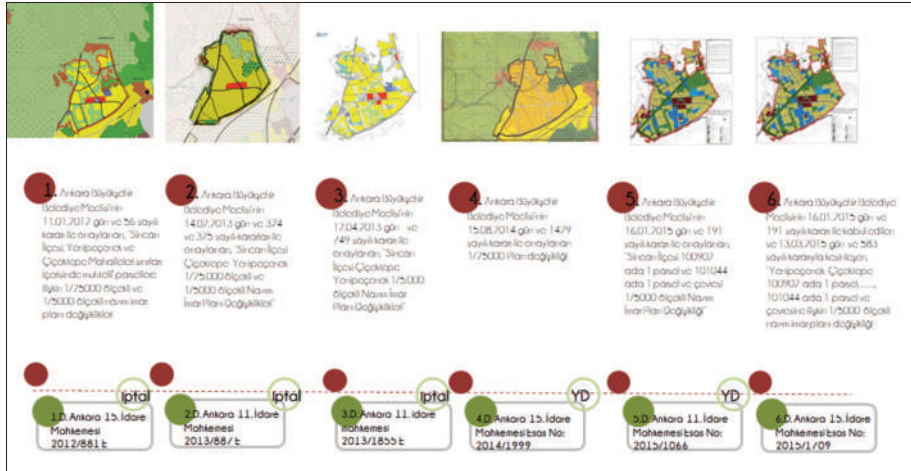
Şekil 9. Beytepe Sukent Koop. alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

Örnek 8. Beytepe Akçalı Koop. alanı

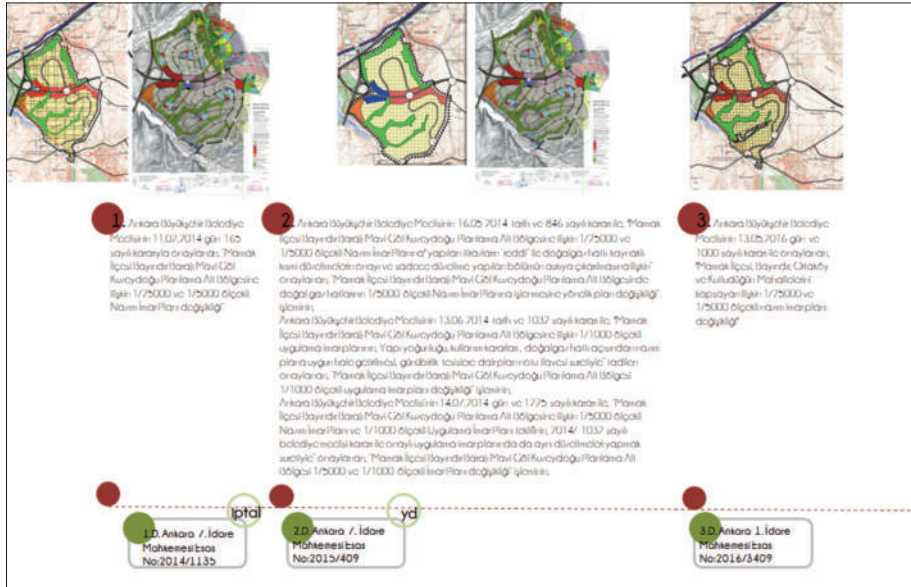
Şekil 10. Beytepe Akçalı Koop. alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

Örnek 9. Yenipeçenek ve Çiçektepe Mahalleleri

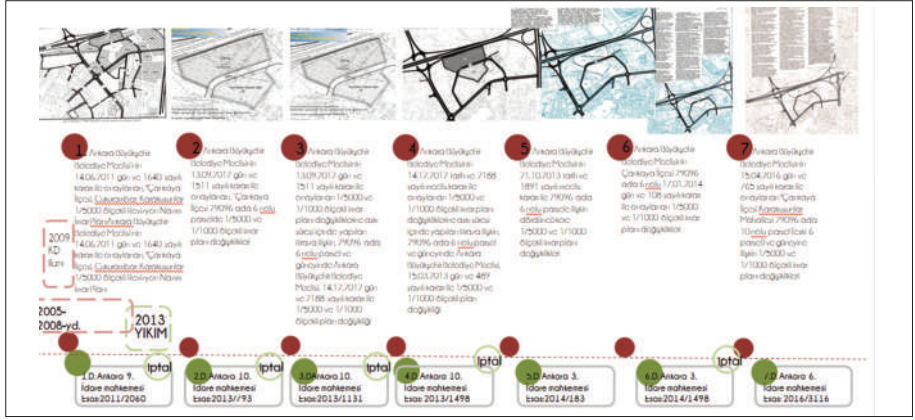
Şekil 11. Yenipeçenek ve Çiçektepe Mahallelerine ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

Örnek 10. Mavi Göl

Şekil 12. Mavigöl alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

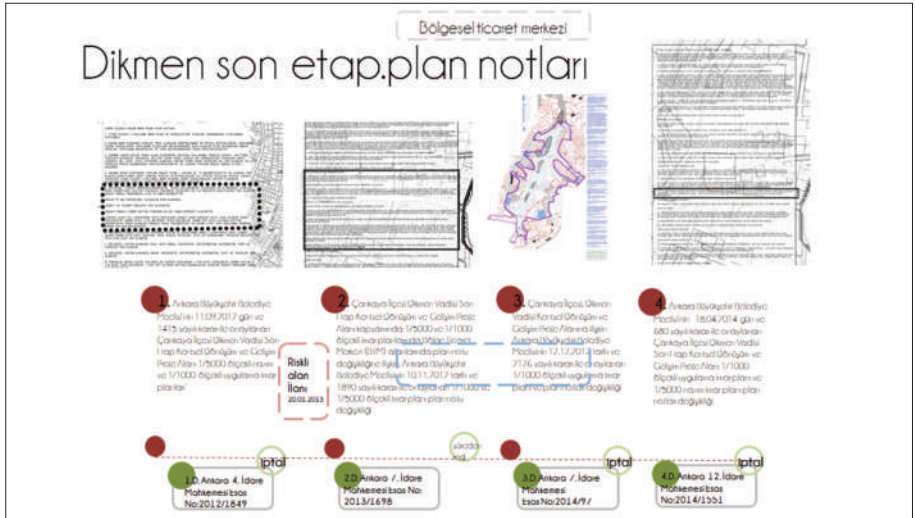
Örnek 11. Eski Demir Kafes-Yeni beton kafes/Çukurambar 29096 ada

Şekil 13. Eski Demir Kafes-Yeni beton kafes/Çukurambar 29096 alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

Çukurambarda yer alan Ankara Büyükşehir Belediyesinin mülkiyetindeki söz konusu alana ilişkin yukarı sunulan izlek öncesinde de benzer bir hat oluşmuş, kamuoyunda çelik kafes olarak bilinen alan mahkeme kararları sonucu yıkılmıştır. ardından yapılan, şekil 13 ile gösterilen plan değişiklikleri ile alanda yargı kararlarını by-pass etme yöntemi ile yeni bir inşaat yükselmektedir.

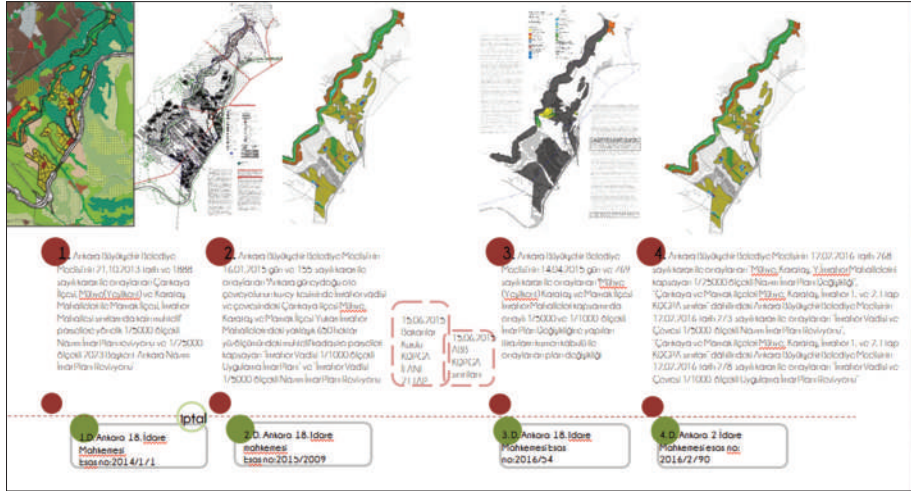
Örnek 12. Dikmen son etap plan notları

Şekil 14. Dikmen son etap plan notları ve yargı sürecini gösterir şekil

Süreklilik ve Süreksizlik: Mesleki Etik Sorunsalı ve Yeni Bir Sorunlu Üslup Olarak Mükerrer Planlar Değerlendirmesi

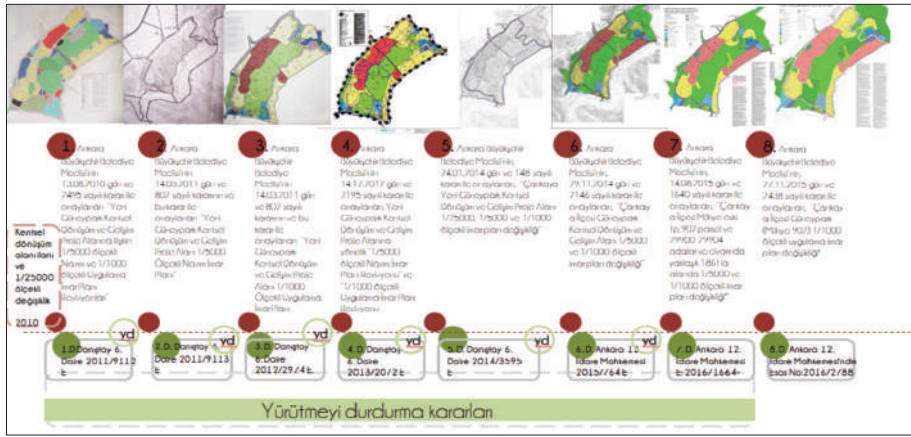
Bu örnek de, diğerlerinden farklı olarak, plan notlarının değiştirilmesini konu almaktadır.

Örnek 13. İmrahor Vadisi

Şekil 15. İmrahor vadisi alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

Örnek 14. Yeni Güneypark

Şekil 16. Yeni Güneypark alanına ilişkin planları ve yargı sürecini gösterir şekil

İmrahor vadisinin kuzey yamaçlarında yer alan Yeni Güneypark alanı mükerrer planlama sorunu konusunda en ileri düzeydeki örnektir. Ayrıcalıklı ve ek yapılaşma koşullarını üreten plan değişiklikleri ile inşaat - emlak sermayedarların büyük rant

beklentisi karşılanmaya çalışılmaktadır. Şekil 16’da görülen mükerrer planlar ile yargı kararları hızla bertaraf edilerek inşaatlara devam edilmektedir.

Grafiklere ilişkin açıklayıcı not: Kırmızı daireler yapılan plan işlemini, yeşil daireler açılan davayı göstermekte; yargı kararları yeşil çember içerisinde yürütmeyi durdurma ise YD, iptal kararı ise İptal yazısı ile gösterilmektedir.

Bu alanların öne çıkan ortak özellikleri kamu mülkiyetindeki arazilerde ve sermayenin hesapladığı/amaçladığı kar miktarının fazla olduğu alanlarda gerçekleşiyor ve kamusalılıkları konu alıyor olmalarıdır. Kent çeperindeki büyük alanlarda gerçekleşen örnekleri bu bağlamda değerlendirebiliriz. Bununla birlikte sermayenin ağırlıklı olarak ayrıcalıklı yapılaşma talebinin bulunduğu Çukurambar, Söğütözü mahallerinde bu nedenle birkaç örnek bulunmaktadır. Güneybatı Ankara’daki spekülatif olarak büyüyen yapılaşma talebi neticesinde İncek, Beytepe civarında da benzer mükerrer planlama usullerinin kullanıldığı görülmektedir. Yapılaşma koşullarına ilişkin rakamların küsüratlarıyla oynanarak yapılan yeni plan değişiklikleri ile yargı kararının etkisiz kılındığı örneklerde planlamanın esasının, böylelikle kaybedildiği sonucuna varılmaktadır. Son ve belki en önemli husus ise şudur: Planlama ve yargı süreci bağlantısını problem edinen bildiri kapsamında araştırılan 14 alandan hiç biri için, maalesef ki şehircilikten ve bir mekan üretiminden söz edilemez.

Sonuç yerine, bildiri mesleki etiğe aykırı olarak yeni türeyen bir pratiği, bir sorun alanını deşifresi yapılarak, bu çerçevede meslek etiği sorunsalını tartışmaktadır. Bilhassa büyük kentlerde sıklıkla görülmeye başlayan mükerrer planlama uygulamalarının bir “usul” olarak tanınması sonrası benzer uygulamaların yaygınlaşması ihtimali birçok sorunu da beraberinde getirecektir. Ancak genel olarak diyebiliriz ki, gayri ahlaki mükerrer planlama pratikleri sonucu; Şehircilik konularında ilke ve hukuk tanımazlığın artması, sermayenin kamusalılıklara el koymaya dönük tüm müdahaleleri için hukuki normları aşındırması, planlama mesleğinin içeriksizleştirilmesi, mesleğin amaç dışı örnekleri ile toplum nezdinde itibarsızlaştırılması, meslek odasının hukuki mücadelesinin meşruiyetinin zedelenmesi ile hukuki mücadele ve denetime ilişkin toplumsal güvenin zayıflaması başlıca sorunlar olarak tanımlanabilir. Son söz olarak, şehircinin mesleki ve toplumsal sorumluluğu ile özü kaybetmemek gerek. Şehirci bağımsızlığını korumalı ve ilkesel tutumda, kamu yararı üretiminde ısrarcı olmalı.

Kaynaklar:

Campell, H. (2002). Planning: an idea of value. *Town Planning review*, 73. pp.271-312

Ersoy, M. (1995). Planlama Kuramları ve Etik, Planlama Kongresi, Planlamanın Meşruiyeti ve Plancıların Konumu, ŞPO, Ankara, s. 119-124

Forester, J. (1999) Reflections on the future of planning practice. *International Planning Studies*. 4.pp. 175-193

Harvey, D. (2015[2009]). *Kozmopolitlik ve Özgürlük Coğrafyaları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul

Kaynar, A. K. (2015). *Sermayenin Coğrafyası*, Nota bene yayınları, İstanbul

Marcuse, P. (2014) “A Just Code of Ethics for Planners A Priority for Planners Network”in., s.17. (http://www.plannersnetwork.org/wp-content/uploads/2014/04/PPM_W14_Marcuse.pdf)

Ploger, J. (2004). Ethics in Norwegian Planning: Legitimacy, Ambivalence, Rhetoric, Planning, Practice and research. Vol. 19. No.1, s.49-66

Kilinç, G., Özgür, H., Neval, G. F. (2012) The possible Sources of Ethical Issues in urban/Physical Planning in Turkey. *Turkish Studies*. 13:1. s..45-65.

http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4143&tipi=2&sube=0#.V5dRQLiLQdU

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi. (2016). 8. Dönem Çalışma Raporu. Ankara

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi arşivi

Planning and Social Control: Exploring the Dark Side, Oren Yiftachel

Türkiye’de Kentsel Planlama Alanında *Hak, Kamu Yararı ve Adalet* İdelerinin Hukuk Felsefesi Açısından İncelenmesi

Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu

Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

1. GİRİŞ

Bu çalışmada hukukun temel idelerinden olan hak, adalet ve kamu yararının kentsel planlamada nasıl karşılık bulabileceği araştırılmaktadır. Bu üç kavramın (ya da ide ya da ilke) her biri geniş bir araştırma konusu olması nedeniyle bir çalışmada bir arada üstesinden gelinmesi oldukça güç bir sorundur. Ancak bu üç ide kaçınılmaz olarak ilişkili ve bağımlıdır. Her biri diğer iki ideden ayrılarak anlaşılması zor olan içerik ve anlama sahiptirler. Bu nedenle bu çalışma bir hukuk felsefesindeki yazından yararlanılarak planlamaya yönelik bazı çıkarımlara ulaşmaya çalışan bir denemedir. Temel amacı kamu yararı olan kentsel planlamanın bu amacı somut olarak nasıl tanımlayabildiği, bu tanımlamanın pozitif hukuk normlarında yer alıp almadığı, tek başına kamu yararının planlamanın varlık nedeni olup olamayacağı soruları yöneltilmektedir. Hak ve adalet ideleri gözetmeksizin kamu yararının anlamlı olup olamayacağı, planlamanın bu temel sorulara ne düzeyde karşılık bulabildiği araştırılmaktadır.

İlk aşamada bu kavramların hukuk felsefesi literatüründe farklı düşünürlerce nasıl tanımlandığı özetlenmiştir. İkinci aşamada ise bu tanımlardan hareketle kentsel planlamada nasıl yer edinebileceği tartışılmıştır. Tartışmanın somut bir çerçevede yürütülmesi için Türkiye’de planlama çerçevesini belirleyen anayasa, yasa ve yönetmeliklerde hak, adalet ve kamu yararı kavramlarının nasıl tanımlandığı ve nasıl gerçekleştirilebileceğine dair hükümleri irdelenmiştir. Planlama meslek alanı ve kuramsal alanında bu ilkelerin yerleştirilmesine yönelik bir çerçeve önerilmektedir. Mevcut yapısı ile planlama alanının kentlerde sürmekte olan sorunları aşamayacağı iddia edilmektedir.

Kentlerin sosyal, demografik, ekonomik ve fiziksel yapısındaki yapısal dönüşüm planlama pratiğinde çeşitli düzeylerde sorunlar yaratmaktadır ve bu sorunlar son 15 yıldır Dünya Şehircilik Günü bildiri metinlerinde de dile getirilmiştir. Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumunda Şehir Plancıları Odası, kentlerdeki ayrılmaya karşı planlama mesleğinin duyarsızlığı, etkisizliğini eleştirmekte buna karşı adalet ve kamu yararını savunmaktadır;

Planlamanın bir tasarım etkinliğine indirgenip, planlama alanının özerkliğinin aşındırıldığı ve korucu plancılık anlayışının hakim hale geldiği bir ortamda, kentlerimizin yaşadığı büyük dağılma ve uflanma sürecinin geriye çevrilmesi her zamankinden çok daha fazla planlamayı gerekli kılıyor. Çünkü bir arada yaşayabileceğimiz kentlerin yeniden inşası ancak kentlerimizi toplumsal adalet ve kamu yararı çerçevesinde bir bütün olarak planlayabilmemizle mümkündür (Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumu Bildirisi).

Bu beklenti ve iddia aynı zamanda pek çok soruyu da barındırmaktadır; hangi araçlarla, hangi hukuki dayanaklarla ve nasıl? Bunun için öncelikle planlama yazınında bu soruna yönelik benzer çalışmalar incelenmiştir. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumlarında son 15 yılda kentli hakları, kentsel adalet, kentsel dönüşüm, kentsel koruma, vd. çeşitli temalar tartışılmıştır ve sunulan pek çok bildiri ve sonuç bildirgesinde Türkiye’deki kentsel değişimin ve planlama kararlarının neden olduğu sorunlar dile getirilmiştir. Bu değişimlerden bazıları aşağıda özetlenmiştir:

- İnşaat sektörü temel ekonomik sektörlerden biri haline gelmiştir, kentsel mekân ekonomik kaynağa dönüşmüştür ve bu yaklaşımı kabul eden kamu idareleri planlamanın temel ilkelerini ihlal etmektedir,
- Kişi başına gelir ve buna bağlı tüketim artarken gelir adaletsizliği kronik bir sorun olmuştur,
- Kentlerde sosyal ayrışma artmaktadır ve kentsel planlama sosyal ayrışmayı ve gelir adaletsizliğini arttıran bir araç haline gelmiştir,
- Kentler fiziksel yayılmanın yanı sıra fiziksel biçim açısından oldukça heterojen bir yapı kazanmaktadır, kentlerde yüz yüze ilişkiler azalmakta, kamusal ve kamusal mekânlar ticari ya da özel kullanımlara dönüştürülmektedir,
- Eğitim ve sağlık tesisleri kent çeperinde büyük ölçekli yerleşkeler içinde yapılmaktadır, kamu hizmet tesislerinin ticari modellerle yapım ve işletimi bu tesislerin kamusal niteliğini aşındırmaktadır,
- Ulaşım, konut, ticaret ve çeşitli kamusal sektörlerde büyük ölçekli yatırım ve müdahaleler yapılmaktadır ve kent belleği yitirilmektedir,

- Kentlerde hızlı bir mekânsal dönüşüm süreci yaşanmaktadır ve bu dönüşümü hızlandırmak amacıyla çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır,
- Plan kararları sayısız davanın konusu olmuştur ve kentsel planlama pratiğine yönelik yaygın biçimde eleştiri yöneltilmekte ve planlama pratiğine yönelik güvensizlik artmaktadır.

Bütün bu gelişmelerden planlama pratiği de etkilenmekte ve planlamanın da belirli düzeyde rolü bulunmaktadır. Dile getirilen sorunlardan biri ise toplumun ortak paydalarının, genel çıkarının ve kamusalılığın aşınmasıdır. Böyle bir aşınma içinde “planlama alanı hangi ideler ve ilkeler üzerinden hukuki nitelik kazanabilir, bu olumsuzlukları önleyebilir ya da pozitif hukuk içinde bu aşınmaları önleyecek bir mekanizma nasıl geliştirilebilir” sorularına yanıt aranmaya çalışılmaktadır. İncelenen metinlerde, planlama kararlarının pek çok ilke ve ölçüt açısından sorunları dile getirilmiştir. Yine, plan uygulamaları ve bunların dayanak alındığı yasal çerçeve ve yasanın verdiği yetkilere göre alınan kararlar sıklıkla eleştirilmektedir. Kolokyumlarda sunulan pek çok araştırmada Türkiye’de imar planlaması başta olmak üzere fiziksel planlamaya yönelik uygulamaların uluslararası düzeyde benimsenmiş ilkelerle uyuşmadığı sorunu sıklıkla belirtilmiştir. Bu uyumsuzluk, coğrafyaya ve kültüre özgü bir yöntem ve nitelik arayışıyla ilgili değildir. İncelenen pek çok metinde Türkiye’de İmar planlama pratiğinin, “adalet”, “kentli hakları” ve “kamu yararı” gibi bir kaygıları dikkate almadığı belirtilmektedir. Buna karşın, imar planlamasından temel beklenti; inşaat sektörü başta olmak üzere sanayi, turizm, madencilik ve enerji gibi ekonomik sektörlerdeki yatırımlara yasal dayanak sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Birinci aşamada planlamanın hukuk temelini nasıl güçlendirilebileceği ve bunun için hangi ilkelerin planlama hukukunda güvence altına alınabileceği tartışılmaktadır. Çalışmanın çerçevesi aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1- Teorik çerçeve: hukuk felsefesinde hak, adalet ve kamu yararı kavramlarının farklı yorumları (Hegel, Hart, Rawls ve Dworkin)
- 2- Planlama meslek alanında hak, adalet ve kamu yararı açısından tespit edilen olumsuz uygulamalar: Dünya Şehircilik Günü kapsamında sunulmuş bildirimlerin incelenmesi.
- 3- Hak, adalet ve kamu yararının planlamadaki karşılıklarının irdelenmesi,
- 4- Planlama Hukukuna yönelik öneriler.

2. KENTSEL ADALET, KAMU YARARI VE KENTLİ HAKLARI YAZINI

Kent planlama ile adalet ilişkisini irdeleyen çalışmalarda ekonomik eşitsizliğin kentsel coğrafyaya yansımaları (Harvey, 1973), kapitalist sistemin yarattığı adaletsiz kent sorunu ve buna karşı tutum (Harloe, 2001) tartışılmıştır. Farklı planlama

yaklaşımlarını adalet (Ersoy, 2007) ve hak ilkeleri çerçevesinde inceleyen çalışmalarda ise (Özbek Sönmez, 2012) adaletsizlik sorunu karşısında adil bir kente nasıl ulaşılabileceği tartışılmaktadır.

Harvey’in (1973) *Sosyal Adalet ve Şehir* adlı kitabından sonra kentsel adalet konusu planlama yazınında daha fazla tartışılır bir sorunsal olmuştur. Planlama, dayandığı ve öngördüğü normları kamu yararı adına meşru görürken adaleti ve hakkaniyeti ihmal eder (Klosterman, 1978). Kamu yararı ilkesi temelde faydacılık anlayışına dayanır, bu sistemde toplam fayda adına belirli kesimlerin kazancı, geniş kesimlerin ise dolaylı kazancı söz konusudur ve planlama kurumu kamu yararı adına müdahalede bulunurken belirli kesimlere ayrıcalık sağlar (Campbell ve Marshall, 2002). Planlama meşruiyetini kamu yararı adına sağlamakta ise de temelde adalet ilkesini çoğu kez ihmal eder. Arazi kullanım planlaması, bu adaletsizlik mekanizmalarından biridir (Wilson ve diğerleri, 2008). Kamu yararının muğlak ve bütün sorunlu yönlerine karşın savunulacak olan temel ilke kamusal alandır, çünkü kamu yararını siyaset yönetir, buna karşı kent toplumu kamusal alanı üretir.

Son yıllarda insan haklarına yönelik duyarlılık ve çabalar beraberinde kentli haklarının planlamanın temel sorumluluk alanlarından biri olarak yer edinmesini sağlamaktadır (Mitchell, 2003). Literatürde kentli hakları üçüncü taraf haklar olarak kabul görmektedir ve somut göstergeler üzerinden savunulmaktadır (Ellis, 2004). Planlamada haklar, kent hakkı (Harvey, 2003 ve adalet sorunu kapitalist kentleşmenin en belirgin sorunlarından biridir. Kentlerde haklar sorunsalı önceki yıllardaki pek çok kaygının önüne geçmektedir (Campbell ve Marshall, 2006). Beraberinde kanun gücü (rule of law) (Moroni, 2007) ve müşterek hukuk geleneği (common-law tradition) de sorgulanmakta planlamanın adalet ve haklar üzerinden yeni meşruiyet alanları aranmaktadır. Adil kent arayışı günümüzde planlamanın pek çok kaygısı ve yaklaşımının sorgulanmasını ve adaletsizliğin öncelikli sorun olarak ele alınmasını önermektedir (Marcuse ve diğerleri, 2009).

Türkiye’de kentsel planlamada kamu yararı, kentli hakları ve kentsel adalet üzerine geniş bir literatür olduğu söylenebilir (Geray, 2000; Keleş, 2000; Ersoy, 2000; Keskinok, 2000; Alkan ve Duru, 2007; Ökmen, 2008; Tekeli, 2009; Levent ve Levent, 2014). Tekeli, imar hakları-adalet ilişkisini planlama pratiği üzerinden şu şekilde tartışmaktadır;

Türkiye’de hazırlanan planlarda imar haklarının belirlenmesi ve daha sonra bu hakların mevzi planlarla değişmesi/arttırılması, siyasi süreçlerden etkilenecek, bu konudaki takdir haklarının kötüye kullanılması, gayrimenkul sahipleri arasında imar haklarının saptanmasında adaletsiz davranıldığı konusunda güçlü bir kanı oluşturmuş bulunmaktadır.

Bu durumda farklı türde yakınma söylemleri geliştirmektedir. Bunlardan birinci türdeki yakınmalar temelde savunmacı bir yakınma olmaktadır. Bu savunmacı yakınmanın içinde kendi imar hakkının arttırılması talebi yoktur. Başkasının parseline verilen yüksek imar haklarının adil olmayışından ve kendi yaşam koşullarını olumsuz etkilemesinden doğan bir şikayet bulunmaktadır (Tekeli, 2016:171-2).

Son yıllarda kentsel adalet, kamu yararı ve kentsel haklar sorunu Türkiye’de kentsel planlama araştırma alanı ve uygulamasının gündeminde daha fazla yer almaktadır (Firidin, 2004; Gökçe 2004; Yalçınan ve diğerleri, 2014). Dünya Şehircilik Günü Kolokyumları kapsamında sunulan pek çok çalışmada kamu yararının tanımı, anlamı ve kentsel karşılığı üzerinde kuram ve pratik arasındaki uyumsuzluk sorunu dile getirilmiştir. (Eren, 2008; Levent 2008). Eşitsizlik, adaletsizlik, dengesizlik gibi çeşitli ifade ve kavramlarla kentsel mekanın daha fazla hissedilen bir sorunu olmaktadır (Erkan; 2008; Kotan, 2008; Ünverdi, 2008; Bülbül, 2009). Kentsel mekan hak kayıplarına neden oldukça, ya da hak kaybı olduğu fark edildikçe hak arama çabaları da çeşitli alanlarda kendisini göstermektedir (Ozan, 2008; Yucak, 2008; Bülbül, 2009).

Türkiye’de kentsel planlamada adalet sorununa yönelik çalışmalar az olmasına karşın Ersoy, hem ilgili yazını hem de bilirkişilik deneyimleri üzerinden uygulamada karşılaşılan etik sorunlarını irdeleyen ilk çalışmalardan bir çalışma sunmuştur (Ersoy, 2007). Ersoy, kentsel adalet idesini planlama etiği ile ilişkili bir sorun olarak tanımlamakta ve planlama meslek alanının etik kurallarının belirlenmesini önermektedir. Sorunun temel kaynağını “liberal kapitalizmin ve planlama yaklaşımının kente müdahale biçiminde” gören Ersoy, bu sorunu önlemek için kamu yararına ve geniş kesimlerin yararına yönelik adil bir planlama yaklaşımı için planlama meslek etiğini çare olarak göstermektedir. Ancak, pratikte etkili olma şansı düşüktür, çünkü yürütme organları hukuku bir engel olarak kabul ettiklerinden planlama alanı edilgen bir konuma sahiptir ve meslek üyelerinin etik ilkelerle denetlenmesi sadece sorunun son aşamasındaki meslektaşların cezalandırılması ile kalacak, kente yönelik adaletsiz müdahaleler önlenemeyecektir. Ersoy, sorunu plancıların ahlaki tutumlarında görmekle beraber bu ahlaki aşınmanın temel sebebi planlamanın kurumsal olarak piyasa mekanizmasının kuralsızlığı içinde sadece prosedürel bir araca dönüşmüş olması, idarelere sınırsız yetki verilmiş olması ve yargı denetiminin etkisiz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar ise mesleki sınırların çok ötesinde hukuk sistemini ve onu belirleyen makro politik alandan kaynaklanmaktadır.

3. HUKUK FELSEFESİ

Hukuk felsefesinin (jurisprudence) temel amacı farklı hukuk yaklaşımlarının dayandığı düşünsel dayanakları, hukuk mantığını ve hukuk etik ilişkisini incelemektir (Ross, 1959).

Bu yönüyle pratik felsefenin, etiğin alanı olarak da tanımlanmaktadır (Güriz, 2014:8). Hukuk felsefesi, varlığın ve bilginin ilk ilkelerini araştıran teorik felsefe ile (özellikle epistemoloji ile) hukuk kavramını tanımlamak amacıyla güder (Del Vecchio, aktaran Güriz,2014:8).

Hukuk felsefesinin araştırma alanı hukukun özellikleri, kaynağı, amacı, bu amacın yöneldiği adalet ilkesi, hukuk ahlak ilişkisi, hukukun toplumsal yapıyla ilişkisi, kuralların evrimi ve bunu belirleyen toplumsal etkenler, norm oluşturan gücün kaynağı gibi çeşitli alanları kapsar (Ross, 1959).

“Hukuk kuramı (jurisprudence), hukukun vicdanıdır; hukukun adaletinin veya ideal hukukun veya hukukun daima yargılandığı kürsüde hakkaniyetin araştırılmasıdır” (Douzinas, 2015: 110).

İdeoloji yaşam şekillerini belirleyen, tecrübelerle anlam veren ve dünyadaki yerimizi tanımlayıp, idame ettiren kanaatlerin, pratiklerin ve değerlerin bileşimidir. Hukuk, dünyayı anlama biçiminin ilk ve en önemli ideolojik pratiğidir. Hukukun değerden bağımsız olduğu iddiası belki de çağımızın en güçlü ideolojik hilesidir (Douzinas, 2015: 9).

Pozitif hukuk, yetkili organlarca, usulüne uygun şekilde çıkarılan ve toplumda “minimum etkenliğe” sahip normlar sistemine giren hukuk kurallarının geçerli olduğunun kabul edilmesini savunur (Güriz, 2014:19). Hukuk felsefesi kapsamındaki bir inceleme, aynı zamanda ahlak felsefesi çerçevesine girer. “Pozitif hukuk, ahlakın kurallarına aykırı olamaz; açık şekilde ahlâkın, insanlığın ve adaletin temel ilkelerine aykırı olan kuralların, yetkili organlarca çıkarılsalar bile hukuken geçerli sayılamayacakları şeklindedir” (Güriz, 2014:19). Bu yaklaşıma göre, “ahlâk, adalet ve insanlığın temel ilkeleri” gibi kavramlara aykırılık ve uygunlukla ilgili değerlendirmeler, kişisel ve dolayısıyla sübjektif nitelik taşıdığı için, hukuk düzeninin yürürlüğünü ve geçerliğini sübjektif tercihlere dayanarak bertaraf etmek durumu ortaya çıkabilir (Güriz, 2014:19).

“Devletin pozitif hukuku, olması lazım gelen değil, fakat “fiilen var olan hukuktur” ve hiç olmazsa teorik olarak anayasaya uygun olmak şartıyla “hukuk normları herhangi bir kapsama” sahip olabilir” (Güriz, 2014:19). “Hukuk yeryüzündeki en yüksek değer değildir. Hukuk kendi başına da bir amaç değildir. Hukuk sadece bir amacın aracıdır. Kuvvet hukuk olmasa da varlığını sürdürebilir. Oysa kuvvetsiz hukuk boş bir isimdir. Gerçekliği olmayan bir şeydir” (Güriz,2014:268).

“Hukuki kriterler zaman süreci içinde değişir ve farklılaşır. Tabii hukuk doktrini “ferdi haklara” ağırlık vermiştir. Buna karşı pragmatizm “sosyal ihtiyaçlara” öncelik tanınmasını önerir” (Güriz, 2014:330). Eleştirel Hukuk Teorisi’ne göre, değer yargısından uzak bir hukuk söz konusu olamaz (Güriz, 2014:429). Bu görüşe göre, hukukun oluşmasında menfaat grupları temsil edilir ve menfaatlerin elde edilmesi için çaba harcanır, bir çıkar grubunun menfaatlerini gerçekleştiren bir kanun, bir tarafın zaferini belirtirken karşı tarafın yenilgisini de ortaya koyar (Güriz, 2014:429).

4. ADALET İDESİ / KAVRAMI / İLKESİ

Hukuk adalete yönelir, hukuku meşru kılan adalet duygusu ve amacıdır (Stammler, 1925). Adalet duygusu toplumsal varlığın ontolojik temellerinden biridir; toplumsallık ve adalet ideleri birlikte var olur (Duguit, 1920). Pratik eylemlerin, kararların, düzenlemelerin adalete uygun olup olmadığı konusu sübjektif olarak farklı tanımlanabilir ancak, toplumsal varlığın özüne yerleşmiş bir adalet duygusu daima vardır (Duguit, 1920).

Adalet objektif, bilimsel ve ölçülebilir bir ilke olmaktan ziyade hukuk normlarına yerleşik olan siyasal ve ahlaki ve toplumsal bir ilkedir (Kelsen, 1948). Douzinas, hukukilik ile ahlakiliğin birbirleriyle bağlantılı olması gerektiğini öne sürer (2015: 142). Adalet, kimi zaman bilimsel ve nesnel ölçütlerle açıklanabilecek pratik karşılıkları olsa da tarihsel, kültürel, siyasal temelleri olan ve genellikle pratikte karşılaşılan sorun (adaletsizlik iddiası) karşısında aranan bir yanıttır (Kelsen, 1948).

Douzinas, adaletin temsil edilemez; normatif bir cümleye dönüştürülemez bir ide olduğunu, adaleti tanımlayamamamız da adaletsizliğin ne olduğunu tanımlayabileceğimizi belirtir (2015: 162). “Bir karar, hukuka uygun, hukuki kural ve teamüllere uyumlu olarak kabul edilebilir. Fakat adil olduğu söylenemez, çünkü adalet, hukukun söylenmişinin, etiğin –temsil edilemez– söyleneni ile değiştirilmesidir” (Douzinas, 2015: 163). Eğer adaletin ölçütleri varsa, bunlar ancak anlık olabilir ve bu ölçütler uygulanmakta ortaya çıkar; zira adil bir karar hem düzenlenmiş olmalı hem bir düzenlemesi olmamalıdır. Bu ölçütler yereldir, tikeldir ve somuttur; *adalete* beden, cinsiyet ve mekân sağlar” (Douzinas, 2015: 164). “Adil olmak daima gelecektedir; geleceğe yapılan bir vaattir, olaya ve her bir durumun biricikliğine bakma ve benden bir talepte bulunacak yüzün mutlak yinelenemezliğine karşılık verme sözüdür “ (Douzinas, 2015: 164). Adaletin yegâne ilkesi ötekinin tekilliğine saygı duymaktır (Douzinas, 2015: 173).

Adalet ilk olarak akılla yer değiştirir, sonra da onun özü ve en üst değer olarak sunulan iyi fikri ile. Bireyin ve *polis*’in iyiliği, birbiriyle rekabet

halindeki eylem tarzlarından hangisinin seçileceğine ilişkin zorunlu bir ölçüt sunmaktadır, ama iyi, akıl için ulaşılabilir değildir. Adalet de benzerdir: İçeriğini tanımlamak ya da betimlemek yolundaki her girişim, diyalog adaletten iyiye ve geçmişe doğru kaydıkça bir kenara bırakılmıştır (Douzinas, 2015: 139).

“İyinin siyasal ifadesi olan adalet dahi bir özü olmadığı ya da özü hâlihazır hayatın ötesinde ‘göklerdeki kent’te bulunduğu için yasalardan veya yazılı sözleşmelerden çıkartılamaz. Ama adalet, gizemli bir şekilde var olur ve kendisini filozoflara ve yasa koyuculara ifşa eder” (Douzinas, 2015: 139).

Adaletsizliğe ilişkin en erken Batılı ithamlardan başlayarak felsefe, insanların hem adalete ihtiyaç duyduklarını hem sürekli olarak hukuki ve ahlâki sistemler kurmalarına neden olan bir adalet duygusuna sahip olduklarını ileri sürdü. Fakat bu adalet tümüyle bu dünyaya ilişkin değildir. Böylece adalet bilgi ile tutku, akıl ile eylem, bu dünya ile öteki ve rasyonalizm ile metafizik arasında sürekli bir hareket olarak kalır (Douzinas, 2015: 140).

Rawls (1958), adaleti hakkaniyet idesiyle açıklar; soyut bir kavram olan adalet pratikte sosyal kaynakların eşit dağılımıyla, özgürlüklerin azami korunmasıyla, genel çıkarın korunmasıyla ve kamusal hizmetlerde hakkaniyetin sağlanmasıyla mümkündür. Rawls’un adalet anlayışı hak ve kamu yararı ile ilişkilidir, tek başına açıklanabilir bir kavram olarak görünmemektedir. Rawls’un adalet anlayışı hakkaniyet (fairness) ilkesine dayanır; eşitlik ilkesi yerine eşit fırsatlar, eşit haklar ilkesini buradan yola çıkılarak idarenin kararlarında hakkaniyetin sağlanmasını önerir. Rawls’da adalet en üstün toplumsal erdemdir, ancak bu erdem düzeyi farklı felsefi yaklaşımlara göre değişkenlik gösterdiğinden kendi adalet açıklamasını hakkaniyete dayandırır.

Nozick (1973), adaleti kişi hakları ile ilişkili olarak açıklar; hak kaybı adaletsizliktir, öyleyse hak arama aynı zamanda adalet talebidir. Hak talebi, ancak bir ihlal olduğunda açığa çıkar; hak kaybı adaletsizlik sorununa eşlik eder ve bu sorun güç ilişkilerinden bağımsız değildir (Cahn, 1946). Hukuk kuralları, hakların gözetilmesi ve adaleti gözetmek için vardır (Nozick, 1973). Benzer şekilde Cahn’a göre adalet idesi (ve talebi), ancak adaletsizlik durumu, sorunu ya da inancı ile ortaya çıkar. “Adaletsizlik duygusu”, insanın biyolojik varlığının bir bölümünü oluşturan “akıl ve ihtiras”ın bir bileşimidir (Güriz, 2014:365). Adalet, adaletsizlik duygusuna neden olan şeylerin önlenmesi ve çaresinin bulunması (tedavi edilmesi) sürecidir (Güriz, 2014:365). Adaletsizlik duygusu nasıl ortaya çıkar? Adaletsizlik duygusu, her şeyden önce, bir insan grubunda, grup tarafından keyfi olarak nitelendirilen ve haklı sayılmayan, bazı eşitsizliklerin, kendini göstermesidir.

Güriz'e göre adalet, toplumların tarihsel koşullarına göre anlamı değişen bir kavramdır. "Çağımızda da hangi hukukun 'adalete uygun olduğu' ya da 'doğru' bulunduğu konusundaki görüş ayrılıkları ve fikir çatışmaları devam etmektedir" (Güriz, 2014:64). "Bunun nedeni, kişilerin adalet konusundaki fikirlerinin de, kendi kişisel çıkarlarına ve inançlarına, mensup buldukları toplumların, sosyal grupların veya zümrelerin faydasına ve kişilerin mizaç ve karakterlerine bağlı olarak değişmesidir" (Güriz, 2014:64).

Adalet, hak ve kamu çıkarı ilişkisini inceleyen çalışmalar içinde David Hume'un sorgulamaları başlı başına ayrı bir kategoriye temsil eder. David Hume'a (1752) göre adalet, ahlak ve erdemler insan doğasında değil insanın içinde bulunduğu sosyal ve süreçlerin yapıntıdır. "Daha önce de ima ettiğim gibi, erdem duygularımızın hepsi doğal değildir; insanlığın koşul ve zorunluluklarından kaynaklanan bir tür yapıntı ya da buluş aracılığıyla haz ve beğeni üreten bazı erdemler vardır. Adaletin bu tür bir erdem olduğunu ileri sürüyorum" (Hume, 2009: 320). Adalet, insanın zihinsel süreçleri ile tanımlanamaz, buna karşın insanın içinde bulunduğu sosyal ve siyasal koşullara bağlıdır. İnsanların hak ve ödevleri adalet erdemi tarafından belirlendiğinden siyasetin temel erdemi adalet olmalıdır. Bu ise bir toplumsal sözleşme ile mümkündür;

Ancak bu tür eylemlerin gerekçesinin ya da güdüsünün kamu çıkarına saygı olduğu ileri sürülecek olursa ki, hiçbir şey buna adaletsizlik ve sahtekârlık örneklerinden daha zıt değildir, eğer bu ileri sürülürse, sizlere önemli bulduğum şu üç değerlendirmeyi önereceğim. İlk olarak, toplumun çıkarı adalet kurallarına uyulmaya doğal olarak bağlanmış değildir, aksine adaletle yalnızca, daha sonra ayrıntılarıyla gösterileceği gibi, bu kuralların yerleştirilmesini öngören yapay bir sözleşme aracılığıyla bağlantılıdır (Hume, 2009:322).

Adalet insan yapısıdır ve doğada kurulu değildir (Hume, 2009:324). Adalet ancak icat eden bir varlık olan insanın doğasının yasasıdır:

Sözcüğün bir diğer anlamında, insan zihninin hiçbir ilkesi erdem duygusundan daha doğal olmadığı için, hiçbir erdem de adaletten daha doğal değildir. İnsanoğlu yaratıcı bir türdür; bir buluşun açık ve mutlak olarak zorunlu olduğu yerde, o şeyin düşünce yetisi ya da düşünme araya girmeden, ilksel ilkelerden dolaysızca ilerleyen bir şey kadar doğal olduğu söylenebilir. Adalet kuralları yapay olsalar da, keyfi değildirler (s.325).

Adalet karşılıklı çıkarlar üzerine kurulu bir uyuşumdur;

Şunu söyleyebilirim ki, bir başkasının malına mülküne karışmamak benim çıkarımadır, yeter ki o kişi de bana benim ona davrandığım şekilde davransın. O kişi de tutumunu belirlerken benzer bir çıkarın farkına varır.

Bu ortak çıkar duygusu karşılıklı olarak ifade edildiği ve taraflarca bilindiği zaman, yerinde bir çözüm ve davranış üretir. Bu da uygun bir deyişle, aramızdaki bir uyulaşım ya da anlaşma olarak adlandırılabilir, üstelik söz vermeye gerek kalmadan; çünkü her birimizin eylemleri diğerlerinin eylemleriyle bağlantılıdır ve bir şeyin karşı tarafta da yerine getirilmesi sayılıısına bağılı olarak yerine getirilir (Hume, 2009: 328).

Hume’a göre adalet, mülkiyetle bağlantılıdır;

Başkalarının mülklerinden uzak durma konusundaki bu uyulaşım geçerlilik kazandıktan ve herkes kendi mülkü ile ilgili belli bir değışmezlik elde ettikten sonra, hemen adalet ve adaletsizlik tasarımları ve ayrıca mülkiyet, hak ve yükümlülük tasarımları ortaya çıkar. Mülkiyet, hak ve yükümlülük öncelikle adalet ve adaletsizlik anlaşılmadan tam olarak anlaşılabilir. Mülkiyetimiz, sürekli sahiplikleri toplum yasaları, diğere bir ifadeyle adalet yasaları tarafından belirlenen şeylerdir. Öyleyse adaletin kökenini açıklamadan ve hatta bunları adaletin açıklamasında kullanmadan önce mülkiyet, hak ya da yükümlülük sözcüklerini kullananlar, çok büyük bir hata yapmış olur ve asla sağlam bir temel üzerinde akıl yürütemezler. Bir insanın mülkiyeti onunla ilişkili olan belli bir nesnedir; bu ilişki doğal değıl, ahlaksaldır ve adalet üzerine kuruludur. Öyleyse adaletin doğasını tam olarak kavramadan ve kökenini insanların yapıntı ve buluşlarında ortaya koymadan, mülkiyet tasarımına sahip olabileceğimizi imgelemek abestir. Adaletin kökeni mülkiyetin kökenini açıklar. Aynı yapıntı her ikisini de ortaya çıkarır. (Hume, 2009:329).

Hume’a göre kamu yararı adalet duygusunun nedeni ve güvencesi değıldir. “Öyleyse kamu yararını istemek ya da insanlığın çıkarlarına sayğı duymak adaletin kökensele güdüsü olamaz, tıpkı hayırseverliğin ya da ilgili tarafın çıkarlarına sayğı duymanın da bu güdü olamaması gibi” (2009:323). Adalet kimi durumda kamu çıkarıyla çelişebilir;

Öyleyse insanlar, tek bir kişi tarafından gerçekleştirilen bir adalet ediminin, sonucu ne olursa olsun, toplumun tamamı kendisiyle uyumlu olan o eylemler dizgesinin hem bütün hem de parçalar için sonsuz ölçüde yararlı olduğunu anlamaya yetecek deneyime sahipken, adalet ve mülkiyetin ortaya çıkması uzun sürmez. Toplumun her üyesi bu çıkarın farkındadır: Herkes bu duygunun yanı sıra, eylemlerini başkalarının da aynı şeyi yapmaları koşuluyla bu duyguya göre ayarlama konusunda aldığı kararı başkalarına anlatır. Onlardan ilk fırsatı elinde bulunduran birini bir adalet edimini yerine getirmeye yöneltmek için daha çoğı zorunlu değıldir (Hume, 2009: 333).

Bu yüzden kişisel çıkar adaletin kuruluşunun ilksel güdüsüdür; ama kamu çıkarına yönelik duygudaşlığımız o erdeme eşlik eden ahlaksal onayın kaynağıdır (Hume, 2009:334).

...İkinci olarak, mülkiyet, hak ve yükümlülüğü belirleyen kurallar kendilerinde doğal bir kökene ilişkin hiçbir belirti taşımazken, birçok yapıntı ve icat belirtisi taşırlar. Doğadan ileri gelmiş olamayacak denli çokturlar; insan yasaları tarafından değiştirilebilirler ve tümü de kamu yararı ve toplumun desteği konusunda doğrudan ve açık bir eğilim gösterirler. Bu son durum iki nedenle dikkate değerdir. Çünkü ilk olarak, bu yasaların kuruluşunun nedeninin kamu yararına duyulan saygı olmuş olmasına ve kamu yararının onların doğal eğilimleri olmasına karşın, gene de amaçlı olarak tasarlanmış ve belli bir amaca yönelmiş oldukları için yapay olacaklardır. Çünkü ikinci olarak, eğer insanlar kamu yararı için böyle güçlü bir saygı ile donatılı olsalardı, kendilerini hiçbir zaman bu kurallar yoluyla kısıtlamazlardı; böylece adalet yasaları daha da dolaylı ve yapay bir şekilde doğa ilkelerinden doğardı. Gerçek kökenleri öz-sevgisidir; bir kişinin öz-sevgisi doğal olarak bir başkasınınkine karşıt olduğu için, bu çeşitli çıkar tutkuları kendilerini belli bir tutum ve davranış dizgesi ile uyuşacak bir şekilde ayarlama yükümlülüğündedir. Öyleyse, her ne kadar onu icat edenler tarafından bu amaçla niyetlenilmiş olmasa da, her bir bireyin çıkarım kapsayan bu dizge hiç kuşkusuz kamu için kazançlıdır (Hume, 2009: 354).

Hume'a göre toplumda yaşama zorunluluğu nedeniyle çıkarlar adaletle çelişebilir. Adalet ve adaletsizlik arasındaki ayrımın iki farklı temeli olduğunu öne sürer: ahlak ve çıkar.

Çıkar temeli: insanlar kendilerini belli kurallar yoluyla kısıtlamadıkça toplum içerisinde yaşamanın olanaksızlığını gördükleri zaman, bu temel üzerine eylemde bulunur.

Ahlak temeli: bu çıkar bir kez tüm insanlıkta ortak olarak görüldüğü ve insanlar toplumun huzuruna yönelik eylemlerin görüşünden bir haz ve ona karşıt olanlardan bir rahatsızlık duydukları zaman bu ahlak temeli üzerine eylemde bulunur.

İlk çıkarın ortaya çıkmasını sağlayan şey insanların gönüllü uyuşmaları ve yapıntıdır; dolayısıyla o adalet yasaları bu noktaya kadar yapay olarak görülecektir (2009:357).

Çıkar-adalet dengesi ve haksızlık:

...Adaletin çığnemesinin sonuçları bize çok uzak görünür ve diğerinden elde edilebilecek dolaysız bir üstünlüğü dengelemeyi başaramazlar. Bununla birlikte, hiçbir zaman uzakta oldukları için daha az gerçek değildirlir; tüm insanlar aynı zayıflığa belli bir derecede açık oldukları için, adaletin çığnemesi toplumda zorunlu olarak çok sık görülür ve bu yolla insanların ilişkileri oldukça tehlikeli ve belirsiz bir hale getirilir. Sizde de bende olduğu

gibi uzakta olandan ziyade yakındakine yönelen bir eğilim vardır. Öyleyse siz de tıpkı benim gibi doğal olarak haksız edimlerde bulunmaya götürülürsünüz (s.358).

Hukuk felsefesi alanındaki bu tartışmalar farklı görüşleri, yaklaşımları yansıtsa da temelde adaletsizlik sorununun ne olduğu konusunda yaklaşık olarak bir uzlaşmadan söz edilebilir. Adaletin tanımına, neyi işaret ettiğine ve toplumsal anlamına ilişkin farklı görüşler olsa da “toplumun varlığını sürdürmesinin temel koşullarından biri olduğu” konusunda uzlaşma olduğu söylenebilir.

5. HAK İDESİ / KAVRAMI / İLKESİ

“Kant’a göre insanın doğuştan gelen tek hakkı özgürlüktür. Her insan, insanlığından, bir başka ifadeyle insan olmasından dolayı doğuştan bu hakka sahiptir” (aktaran Beysan, 2015: 129). Hegel’e göre hak kişi iradesinin bir tezahürüdür;

Şahıs, iradesini herhangi bir şeyin üzerine vaz’etmek hakkına sahiptir. Şahsın iradesini üzerine vaz’ettiği şey, bu suretle onun mülkiyetine girer, çünkü bu şey, kendiliğinde böyle bir gayeye sahip değildir, kaderini ve ruhunu şahsın iradesinden alır. Bu, insanın, bütün şeyler üzerinde sahip olduğu mutlak temellük hakkıdır (Hegel, 2015: 78).

Benzer bir açıklama getiren Savigny, hak kavramını, “hukuk düzeni tarafından bireylere tanınan bir irade hakimiyeti veya irade gücü olarak tanımlamaktadır” (aktaran, Beysan, 2015: 140). Bu görüşe göre “Hak” kelimesi aslında ruhsal bir fenomeni ifade eder” (aktaran Güriz, 2014:121). Böylece hakkın devlet iradesinden doğduğu başka bir deyimle ferdin, aslında devlete ait olan fakat delegasyon (yetki verme) yolu ile kendisine geçen iradeyi kullandığı savunulmuş olmaktadır. (Güriz,2014:122). “Jhering’e göre hak sahibinin iradesini harekete geçiren neden veya iradesinin ulaşmak istediği amaç çıkardır. Buradan hareketle Jhering’e göre hakkın özü çıkar, yani menfaattir. Jhering’e göre hak, hukuk tarafından korunan çıkardır” (aktaran, Beysan, 2015: 160).

Bentham, doğal hakları reddetmektedir;

“Doğal hak bir saçmalıktır; doğal ve yok edilemez haklar boş laftır; saçmalığın dik âlâsıdır. (...) [H]akların olmamasından kaynaklanan mutsuzlukla orantılı olarak, hak diye bir şeyin olmasını arzulamak için bir neden vardır. Ancak hak diye bir şeyin var olmasını arzulama nedenlerinin kendileri hak olarak nitelenemez (aktaran, Beysan, 2015: 164).

Hak idesini reddeden diğer bir görüş de “tasarım teorisi”dir:

Hak ve ödev kavramlarının fizikötesi sayılarak reddedilmesi eğilimi Zitelmann’ı tasarım teorisi olarak isimlendirilebilecek olan yeni bir teori savunmaya götürmüştür. Bu yaklaşıma göre ne hak, ne de ödev kavramları objektif gerçekliği ifade edemezler. Ancak bu kavramları insanın düşünme faaliyeti ile ilgili gerekli ve zorunlu biçimler olarak kabul etmek uygun olacaktır. Hukuk insanların yarattığı psikolojik bir fenomendir. Hukuk normlar şeklinde görünür. Ancak hak sorununa bu gözlem yoluyla bir cevap bulmamız mümkün değildir (Güriz,2014:126).

Amerikan Realizmi de hak kavramının hayali nitelik taşıdığını, hak ve ödev kavramlarına ancak mahkemelerin kararlar aracılığı ile ve bunların ampirik içeriği göz önünde bulundurularak bir tanım sağlanabileceğini iddia eder (Güriz,2014:129).

Schopenhauer’a göre “hak” kavramı açıklanamaz, ancak haksızlık ile kastedilen kişinin zarar görmesidir:

Her kim ki hak kavramının müspet olması gerektiği yolundaki peşin kanaatten hareket eder ve onu tanımlamaya girişirse bir sonuca varamaz; çünkü o bir gölgeyi kavramaya çalışmakta, bir hayaleti takip etmekte ve var olmayan bir şeyi aramaktadır. Tıpkı özgürlük kavramı gibi hak kavramı da menfidir; muhtevası safi olumsuzlamadır (nefiyedir). İmdi böyle bir zarar bir kimsenin ya da şahsını, malını mülkünü ya da şeref ve haysiyetini etkileyebilir. Bu yüzden insan haklarını tanımlamak kolaydır; herkes kimseye zarar vermeyen şeyi yapma hakkına sahiptir (Schopenhauer, 2013:84).

Bu görüş liberal hukuk yaklaşımının temellerinden biridir. Douzinas’a göre “Toplumsal ve siyasal adalete ilişkin liberal kuram, yalnızca bireylerin hak ve mülkiyetlerinin güvence altına alınmasıyla ilgilenir ve yasalar arasına sıkışmış insanların tercihine bırakılan iyi yaşam hakkında hiçbir iddiada bulunmaz” (2015: 145).

Hegel’e göre hak elden çıkarılamaz ve kaybolmaz;

Şu halde, benim öz şahsiyetimi ve benlik bilincimin evrensel mahiyetini oluşturan servetler yahut, daha doğrusu, cevhersel determinasyonlar elden çıkarılamaz ve benim bunlar üzerindeki hakkım zaman aşımına uğrayamaz. Benim öz şahsiyetim, irademin evrensel özgürlüğü, objektif ahlaklılığım, dinim için de durum aynıdır (Hegel, 2015: 93). Hak, ihlalin olduğu durumda belirir;

Hak, kavramının evrenselliğine ve basitliğine karşıt olarak özel bir şey halini aldığı ve bu nedenle sonsuz çeşitlilik arz ettiği zaman bir görüntü

formu kazanır. Görüntü halindeki hak, ya kendiliğinde ve dolaysızdır (kasıtsız zarar veya sivil zarar), ya süjenin kendisi tarafından bu hale sokulmuştur (hile), ya da süje tarafından düpedüz negatif bir şey olarak vaz’edilmiştir (suç veya cürüm) (Hegel, 2015; 109).

Hak iddiası iki katmanlı bir taleptir:

Her hak iddiası, karşı tarafa yöneltilen iki talep içerir: Talep edenin kişiliği ya da konumunun bir veçhesiyle ilişkili özel bir dilek (yalnız kalmak, vücut bütünlüğü içerisinde zarara uğratılmamak, eşit muamele görmek) ve ikincisi, tüm kimliğinin kendi emsalsiz hususiyeti içerisinde tanınması şeklindeki daha geniş bir talep (Douzinas, 2015:84).

Haklar bütünlük noksanlığının telafileri iken, daha fazla hakka sahip oldukça daha fazla talepte bulunmaya ve paradoksal olarak benlikten daha fazla kopma hissine ihtiyaç duyarım. Haklar kendi kendilerini yok ederler. “Hak kültürü” her şeyi hukuki bir talep haline getirir ve hiçbir şeyi kendi “doğal” bütünlüğü içerisinde bırakmaz (Douzinas, 2015:89).

Bu nedenle “hak ancak devlet içinde korunma güvencesine sahiptir, fakat hakkın kendisi devletten bağımsız olarak mevcuttur” (Schopenhauer, 2013: 86). “Tabii hukuk doktrininde “hak” kavramı, pozitif hukukla bağımlı değildir. “Hak” pozitif hukuktan önce gelir. Bu görüşe göre, pozitif hukuk ise “sosyal sözleşmeye” dayanır” (Güriz,2014:121).

İnsanlar toplum haline geçerken tabiat halinde sahip oldukları haklarından tümüyle vazgeçmemiştir. Sadece toplumun kurulması ve yaşaması için gerekli olan haklarını devlete devretmişler, diğer önemli haklarını ve özgürlüklerini ise ellerinde tutmuşlardır. Devredilmeyen haklar ve özgürlükler, devletin dokunamayacağı bir alanı oluşturmaktadır. Böylece devlet kendisinin yaratmadığı, yani kendisinden önce de var olan doğal haklara bağlıdır ve onlara saygı göstermek zorundadır. Çünkü devletin varlık nedeni bu hakların korunmasıdır (Beysan, 2015: 10).

“Hart’a göre hukuki hakkın anlamı, hukuk tarafından tanınan seçimdir” (Beysan, 2015: 203). “MacCormick’e göre hak bahşeden kuralların spesifik gayesi, bireysel çıkarları veya iyileri korumak veya arttırmaktır” (Beysan, 2015: 215). “Hukuk kuralları öncelikle kimin hak sahibi olduğunu belirlemekte, daha sonra da bu hakkın teminat altına alınmasına ilişkin araçları, yani ödevleri düzenlemektedir” (Beysan, 2015: 219). “Hak bahşeden kurallar, iyilerle (veya avantajlarla, yararlarla, çıkarlarla veya bu noktayı dile getirebilecek başka bir ifadeyle) ilgilidir” (Beysan, 2015: 221).

Keleş ve Mengi’ye göre hak, hukukun koruduğu menfaattir; özel hukukta her menfaat korunmaz. Kamu hukukunda ise, iptal davaları yoluyla her menfaatin

korunması zorunluluğu vardır (2014:179). “Hak, bir kişinin, diğer bir kişiyle ilgili olarak, belirli şartlar altında, “zorlayıcı devlet tedbirlerinin “uygulanmasını isteyebileceği ve diğer kişinin bu tür tedbirlerin uygulanmasını talep edemeyeceği anlamına gelir (Güriz, 2014:23). “Hukuk düzeninin belirli bir kişi için tanıdığı “hak” başka bir kişi için ‘hukuki yükümlülük’, ‘borç’ veya ‘ödev’ doğurur (Güriz, 2014:120).

“Bir başka ifadeyle insan haklarından söz edebilmek için hukuk düzeninin bu hakları tanımış olması gerekmez. Kişi, insan hakkını ancak ondan yararlanması tehlikeye düştüğünde ileri sürer” (Beysan, 2015: 12). “...insan hakları kategorisinin içerdiği hak ve özgürlükler, hukuk tarafından tanınmış ve düzenlenmiş bulunanlardan ibaret olan bir listeye indirgenemez” (Beysan, 2015: 13).

Kent hakkı

Haklar, yasal güvenceye kavuşturulmuş insan çıkarlarıdır (Keleş ve Mengi, 2014:44). Bu çıkarların kamusal politikalar söz konusu olduğunda kamu yararı amacının önüne geçemez; insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü bu bireysel çıkarla kamu yararı arasında denge sağlanmasını gerektirir (Keleş ve Mengi, 2014:28)

Keleş ve Mengi, hakkın yasalarla tanımlandığı haliyle tanınır olduğunu belirtmektedir; kentlerde yaşayanların pek çok konuda değişik çıkarları söz konusu olmasına karşın, bunlardan ancak bir bölümü yasal güvenceye kavuşturulmuş olduğundan, kentlilerin fiilen yararlanabildikleri hakların sınırlı sayıda olduğu söylenebilir. Kentli hakları doğrudan bir kişinin çıkarının ya da hakkının zedelenmesinin ötesinde geneli etkileyen “yarı-kamusal hukuk” kapsamında açıklanmaktadır. Türkiye’de mahkemelerin birçok kararda kişileri taraf olarak kabul edip etmemesi çoğunlukla kişilerin doğrudan zararı olup olmadığına bakılarak belirlenmektedir. Oysa kentsel müdahaleler doğrudan kişisel olmayıp çoğunlukla bir kesimi ya da geneli etkiler. Bu nedenle dava açma yetkisine yönelik tartışmalar yaşanmıştır.

Tekeli kentli haklarına yönelik yazın araştırmasından yola çıkarak üç kategori tanımlar:

- 1- İnsan haklarının kentsel mekâna yansıyan yorumu (kentli hakları)
- 2- Kent mekânından ve olanaklarından yararlanma özgürlüğü ve dayanışma hakkı (üçüncü nesil haklar)
- 3- Kenti yönetme, yaratma hakkı (kente dair söz hakkı) (2016:322)

6. KAMU YARARI

Kamu yararı kavramı ve ilkesi gerek hukuk yazınında gerekse planlama yazınında en geniş çerçevede incelenmiş alanlardan birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu bölümde kısa bir değerlendirme sunulmuştur. Leo Strauss (2011) Aristoteles’in yaklaşımına atıfta bulunarak kamu yararının geçerliliğini ancak ve ancak adil olması koşuluna bağlar. Aristoteles, kamu yararını hakkaniyetle ilişkili bir ilke olarak açıklar;

Yasa, kentleri ve diğer bütün şeyleri koruduğunu iddia eder. Kamu yararını koruduğunu iddia eder. Ama kamu yararı tam da “adil” ile kastettiğimiz şeydir. Yasalar sadece kamu yararına vesile oldukları ölçüde adildirler. Ama adil kamu yararıyla özdeşse, adil veya doğru uzlaşım olamaz: bir kentin uzlaşmaları aslında onun için ölümcül olan şeyi iyi yapamazlar ve bunun tersini. O zaman her durumda, neyin adil olduğunu belirleyen uzlaşım değil şeylerin doğasıdır. Bu adil olanın kentten kente ve dönemden döneme pekâlâ değiştiğini ifade eder: adil şeylerin çeşitliliği, adalet ilkeleriyle, yani adil olanın kamu yararıyla özdeş oluşuyla bağdaşmakla kalmaz, onun bir sonucudur da. Burada ve şimdi adil olanın bilgisi; doğası gereği veya özünde bu kent için şu an iyi olanın bilgisi bilimsel bilgi olamaz. Duyum-algı türünde bir bilgiye ise hiç benzemez (Aktaran, Strauss, 2011: 127).

Hegel’e göre kamu yararı hakla yarıştırlamaz. “Hak ve hukuk olmaksızın, Refah, bir iyilik değildir. Nasıl ki, refahsız hak ve hukuk da iyilik değildir” (2015; 140). Strauss (2011) kamu yararını ortaya çıkaran uzlaşımın zamansal bir olgu olduğunu, dolayısıyla her koşulda doğal hukukla bağdaşmayabileceğini, esas olanın hakların korunması ve adalet olduğunu belirtir.

Keleş ve Mengi’ye göre “bir hukuk sorunuymuş gibi görünmesine karşın, siyasal, etik ve ideolojik boyutlarının varlığı, kamu yararı kavramının tanımlanmasını güçleştirmektedir”. (Keleş ve Mengi, 2014:20).

...kamu yararının geniş anlamı, siyasal ve ideolojik bir içerik taşır. Bu anlamda kamu yararı, anayasaların dayandığı siyasal ve toplumsal ilkelerle ilgilidir. Anayasaların toplumsal devlete yüklemiş oldukları görevlerle ilgili, değer yargıları da içeren, etik bir kavramdır kamu yararı. Bu nedenle geniş anlamdaki kamu yararının, toplum yararı olarak adlandırılması belki daha doğrudur (Keleş ve Mengi, 2014:24).

Kamu yararı kuramları (Meyerson ve Banfield, 1955) ve planlama alanındaki karşılıkları konusunda geniş bir yazın bulunmaktadır (Davidoff ve Reiner, 1962; Bozeman, 2007).

Çakmak (2013) kamu yararına yönelik geniş bir yazın araştırması sunmakta ve bu kavramı pek çok yönüyle tartışmaktadır. Kamu yararına yönelik en belirgin tartışma önceliğin ve faydanın nasıl belirlenebileceğine ya da ölçüleceğine yöneliktir. Çakmak, kamu idarelerinin kamu yararını belirleme yöntemlerini Danıştay karar örneklerinden yola çıkarak sekiz gösterge tespit etmiştir;

- 1- coğrafi alana göre (hizmet, icraat, kararın coğrafi kapsamı)
- 2- süreye göre (kararın uygulama, etki, geçerlilik süreleri)
- 3- ekonomik değere göre (ekonomik getiri, verimlilik, maliyet, kar)
- 4- faaliyete ihtiyaç olup olmadığına göre (ihtiyacın derecesi, önemi, zorunluluğu)
- 5- faaliyeti yapana göre (kurum, kuruluş, merkezi veya yerel yönetim)
- 6- yararlananların sayısına göre (hizmetin ne kadar kişiye faydasının olduğu)
- 7- yapılan faaliyetin niteliğine göre (karar verilen hizmetin diğer seçeneklere göre görece faydası, önem derecesi)
- 8- kanuni düzenlemelere göre (hizmetin kanundaki tanımı, verilen önem derecesi) (2013:425-431).

7. TÜRKİYE’DE HUKUK VE KENTSEL PLANLAMA PRATIĞİNDE HAK-ADALET-KAMU YARARI

Anayasa’da “hak” kavramı evrensel çağdaş hukuk normlarına benzer şekilde pek çok maddede detaylı olarak tanımlanmıştır. Anayasa’da adalet idesi ise bir amaç olarak belirtilmiş olmakla beraber somut olarak adil olanın nasıl olacağı konusu yasama, yürütme ve yargı organlarının takdirine ve hükmüne bırakılmıştır. Anayasa’da kamu yararı kavramı beş maddede (Md. 35, 43, 46, 47, 169) açıklanmıştır. Fiziksel planlamanın çerçevesini belirleyen 3194 Sayılı İmar Kanunu’nda hak kavramına altı maddede değinilmiştir;

Madde 14, madde 16 ve madde 20: irtifak hakkı

Madde 18: İmar hududu içinde bulunan binalı veya binasız arsa ve arazileri malikleri veya diğer hak sahiplerinin (arazi ve arsa düzenlemesi)

Madde 19: müktesep haklar (ruhsat müddeti)

Ek madde 3: Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait veya kuruluş lehine irtifak ve/veya kullanım hakkı alınmış arsa ve araziler (özelleştirme)

Geçici madde 5: taşınmaz mallardaki zemin hakları

Geçici madde 7: teras kullanma hakkı (Boğaziçi alanı)

Bu hükümlerin tamamı mülkiyet hakkına ilişkin olup, kentli haklarına dair herhangi bir düzenleme ve hüküm bulunmamaktadır. 3194 Sayılı İmar Kanunu’nun herhangi bir maddesinde adalet, adil ya da hakkaniyet kavramları yer almamaktadır. 3194 Sayılı İmar Kanunu’nda kamu yararı kavramının anlamı sadece ise sadece iki maddede yer almaktadır (Md.14 ve Md.27). Bu maddeler dışında kamu yararının ne olduğu, nasıl belirleneceği ya da nasıl sağlanacağına dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Kamu yararı tanımı mevzuatta açık olarak tanımlanmamıştır, ancak dolaylı olarak yasama ve yürütmenin kamu yararı amacıyla düzenleme ve karar vermesi gerektiği kabul edilmektedir. İmar planlarının kamu yararına uygun olup olmadığı hangi yasal dayanakla ve hangi ilkeler ve göstergeler üzerinden değerlendirilebilir, sorusu yanıtız kalmaktadır.

Gerek Anayasa ve gerekse kentsel planlamanın temel dayanaklarından biri olan İmar Kanunu’nda hak, adalet ve kamu yararı açık olarak tanımlanmadığı gibi Mahkeme kararlarında da soyut ifadelere başvurulmuştur. Bazı kararlarda somut açıklamalar getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin çeşitli kararlarında kamu yararı “genel bir ifadeyle, bireysel, özel çıkarlardan ayrı ve bunlara üstün olan toplumsal yararı ifade etmektedir” şeklinde tanımlanmıştır (Karar Sayısı 2015/48, 13.5.201 tarihli kararı). Anayasa Mahkemesi’nin 18.10.2012 tarih ve 2012/159 sayılı kararında kamu yararının güvencesi hukuki düzenlemelere uygunluk ile tanımlanmaktadır;

Öte yandan, belediyelere verilen bu yetki sınırsız olmayıp, başta kamu yararının sağlanmasının yanı sıra, hizmet gerekleri, şehircilik ve planlama ilkeleri ve bu yetkiyi öngören yasal düzenlemelerdeki amacın gerçekleştirilmesi ile sınırlıdır. Diğer taraftan, idare, takdir yetkisini kullanırken, hukukun genel ilkelerine ve hakkaniyete de uymak zorundadır. İdarenin yaptığı her eylem ve işlemde bu ilkelere uygun hareket etmesi bir zorunluluktur. Zira hukuk devleti ilkesinde idarenin hukuka bağlılığı esas olup idarenin faaliyetlerinin hukuka uygunluğu yargı denetimine tabidir.

Bu yoruma göre kamu yararı için temel güvence yasaya dayanmasıdır. Yasalar da yasayı uygulamakla yükümlü idareler de kamu yararı için vardır ve yasaya uygun bir idari işlem zorunlu olarak kamu yararı amaçlıdır. Mahkeme kararlarında kamu yararı şu özellikler, koşullar ve ilkeler ile açıklanmaktadır;

- yasaya uygunluk,
- toplumsal yarar, toplumsal hizmetler,
- kişi yararına üstün gelen genel yarar
- ekonomik yarar, verimlilik, istihdam sağlama,
- toplumun sağlıklı bir çevrede yaşamasına hizmet etme
- kamu güvenliği

Mahkeme'nin özelleştirme ile ilgili bir kararında “kamu yararını sağlamaya (kamu malının en iyi biçimde değerlendirilmesi” ve “kamunun elindeki taşınmazların en iyi biçimde değerlendirilmesi şeklinde güdülen kamu yararı düşüncesinin egemen olduğu iptale konu kuralla sadece kamunun verimlilik artışı sağlanacağından” şeklinde tanımlanmıştır (Anayasa Mahkemesi'nin 5.1.2006 tarih ve 2006/3 sayılı kararı). Anayasa Mahkemesi'nin ormanlarda maden aramayla ilgili uyuşmazlıkla ilgili 26.1.2012 tarih ve 2012/13 sayılı kararında madencilik faaliyetinde üstün kamu yararı olduğu hükmüne varmıştır;

Maden arama ve işletme faaliyetlerinde bulunulmasında kamu yararının bulunduğu şüphesizdir. Aynı zamanda, madencilik sektöründe yer seçme şansının olmaması, madenlerin oluştuğu yerde üretilmesinin zorunlu olması nedeniyle zorunluluk unsurunun da bulunduğu açıktır. Bu durumda, Devlet ormanı üzerinde madencilik yapılması ile meydana gelecek kamu yararı ile ormanın, orman olarak korunmasındaki kamu yararı ağırlığının karşılaştırılması ve üstün olan kamu yararının tercih edilerek ona göre izin verilmesi gereklidir.

Danıştay'ın 2014/2428 nolu kararında sağlık tesisleri yapımında üstün kamu yararı olduğu belirtilmiştir. Danıştay 6. Dairesi, 1999/6209 sayılı kararında eğitim kampüsü yapılmasında üstün kamu yararı olduğu hükmüne varmıştır. Danıştay 6. Dairesi'nin, 17.6.1997 tarih ve 1997/3020 sayılı kararında rekreasyon alanı kullanımı için üstün kamu yararı olduğunu belirtmiştir.

Planlama ile ilgili yasal düzenlemelerde kamu yararı, hak ve hakkaniyet ideleri, muğlak belirsiz ve soyuttur ve bu ilkelerin nasıl gerçekleşeceği yürütmenin yetkisine bırakılmıştır. Yürütmenin kararlarına yönelik mahkeme kararlarında ise kamu yararı en fazla atıfta bulunulan, buna karşın ekonomik gelişme, kamu sağlığı, toplumsal hizmetler gibi sınırlı ve genel ilkelere göre değerlendirilmektedir.

İmar mevzuatı ve idari yargıda adalet idesi ise en belirsiz kavramdır ve en az referans verilen gösterge olmaktadır. Hak kavramı sıklıkla referans verilmekle beraber haksızlığın derecesi, nasıl ortaya çıktığı ve nasıl korunacağına yönelik bir çerçeve sunulmamıştır. Birçok dava metninde haksızlık ile esasen adaletsizlik sorunu işaret edilmektedir. Kentlerde belirli bir kesime öncelik vermek, hizmetleri eşit dağıtmamak en büyük adaletsizlik olarak kabul edilmektedir. Mevcut durumda kentler bazı kesimler için daha yüksek kalitede mekânlar ve hizmetler sunarken toplumun büyük kesimi bu olanaklardan mahrum kalabilmektedir. Planlama pratiğinin temel aracı olan imar planları çeşitli biçimlerde ve nedenlerle eşitsizliklere neden olmaktadır. Bunlar:

1- İmar Planı’nın Dışından Kaynaklanan Eşitsizlikler

- Arazi sahipleri ile arazi sahibi olmayanlar arasında adaletsizlik (dengesizlik). Planlama, mülkiyetlere değer kazandırma sürecidir ve bu değer belirli bir kesime paylaştırılmaktadır. Kazanandan vergi, kaybedene tazminat ödeme şeklinde bir dengeleme sistemi bulunmamaktadır.
- Plan sınırı içinde olan ile olmayan mülkiyetler arasında adaletsizlik (dengesizlik). Plan sınırının belirlenmesi dahi başlı başına bir değer farklılığı yaratmaktadır. Kazanandan vergi, kaybedene tazminat ödeme şeklinde bir dengeleme sistemi bulunmamaktadır.

2- İmar Planı’nın İçeriğinden Kaynaklanan Eşitsizlikler

- Kullanım kararları nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik
- Farklı yapı yoğunlukları nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik
- Farklı yapı yükseklikleri nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik
- Farklı yapı düzenleri nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik
- Ada formu, tasarımda önerilen geometrik düzenlerle ilgili adaletsizlik
- Ulaşılabilirlik farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik

3- İmar Planı’nın Uygulanmasından Kaynaklanan Eşitsizlikler

- Kamulaştırma nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik (kamusal alana denk gelen mülklerin kamulaştırılması mülksüz kalan kişiler ile kamusal hizmetten yararlanan ve kazanımları artan mülk sahipleri arasındaki adaletsizlik)
- İmar uygulaması sonucu ortaya çıkan adaletsizlik (farklı konumlarda yeniden dağıtım nedeniyle ortaya çıkan eşitsizlikler)

Yukarıdaki eşitsizlikleri telafi edecek bir mekanizma olmadığından, imar planı başlı başına bir dengesizlik, dolayısıyla adaletsizlik üreten bir mekanizma, bir araç gibi kullanılabilir. Bunu dengeleyecek tek ilke hak kayıplarının önlenmesi, adalet ilkesinin gözetilmesi ve kamu yararının evrensel bir tanıma uygun tanımlanmasıdır. Pratikte, hak kayıpları bizatihi kişilerin başvurusu ya da kişiler adına önlenemez ya da telafi edilebilir. Bunun en etkili araçlarından biri de tazminat talebidir. Ancak asıl olan planlamanın bu dengesizlik, eşitsizlik ve adaletsizlikleri en az düzeyde tutabilmesidir.

Şehircilik ilkeleri temelde düzenli kentleşme amacına, planlama esasları ise plan kademelenmesi ve plan bütünlüğüne göre tanımlanmaktadır. Bu ilke ve esaslar, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin 14. maddesinde tanımlanmıştır. Tanımlanan ilkeler geneldir ve hak, adalet, hakkaniyet ve kamu yararı amaçlarının hangi ölçütlere göre sağlanabileceği ve nasıl korunabileceği tanımlanmamıştır.

İmar planlarına karşın açılan davalarda genellikle plan bütünlüğü ve kademelenmesine uygunluk, mevzuata uygunluk ve özelde ise mekânsal standartlara uygunluk açısından değerlendirme yapılmaktadır. Burada temel soru bu bütünlük, kademelenme ve standartların teknik değerlendirme konusu olmasıdır. Buna karşın adalet, hakkaniyet, haklar üzerinden değerlendirmelere çok nadiren rastlanmaktadır. Planlamanın hukuk felsefesi, zaman ve mekâna göre değişebilen teknik ölçütleri aşarak adalet, hak, hakkaniyet zemininde tanımlanabilir.

8. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kentsel planlamanın sağlam bir hukuk temeline kavuşması, uyumsuzlukların, toplumsal itibarının güçlenmesi için kentsel planlama sadece kamu yararı üzerine değil, aynı zamanda birlikte hak ve adalet üzerine inşa edilebilir. Kamu yararının çerçevesini siyaset ve yürütme inşa eder, planlama ise ancak bunun somutlaşmasına katkı sağlayabilir. Adalet ise teoride felsefi yaklaşıma, pratikte ise yürütmenin insafına göre şekillenmektedir. Dolayısıyla planlamanın kapitalist bir ekonomideki adalet anlayışı ve çabası en fazla hakkaniyet (fairness) (Rawls) ile sınırlıdır. Hak kavramı ise yasa koyucunun ve yürütmenin müdahale alanını aşar, hukuk eğer haklar üzerine varlık gösterebiliyorsa ve pozitif hukuk ile sınırlı değilse, yasama ve yürütme hakları koruma ile görevlidir ve hakların sınırını tanımlayamaz. Hak yasayı ve yürütmeyi aşar. Planlama ise eğer kamunun çıkarı, faydası yerine kamunun hakları, esenliği, güvenliği gibi üst ilkelere dayanırsa var olan çıkmazın dışında bir alan bulabilir. Planlama tek başına kamu yararı ile değil, aynı zamanda adalet amacı ile hukuki temelini güçlendirebilir. Adaletin farklı kavrayışları sorununu aşmak için ise haklar üzerinden anlam bulmuş bir adalet ilkesi üzerine inşa edilebilir. Planlamanın hukuk felsefesi hak savunusu ve korumasıdır.

Hukuk felsefesi literatüründe hak, adalet ve kamu yararı kavramlarının tanımları ve anlamları iki temel görüşe göre ayrılmaktadır. Doğal hukuk yaklaşımı bu idelerin evrensel olduğu, dolayısıyla üzerinde uzlaşılacak gereken temel ilkeler belirlenebileceğini iddia ederken pozitif hukuk yaklaşımı bu kavramlar üzerinden bir uzlaşma sağlanamayacağını anlam ve içeriklerinin göreceli olduğunu, uzlaşımın ise sadece pozitif hukuk sınırları içinde geçerli olabileceğini savunmaktadır. İkinci görüş, göre hukukun kendi içinde bir sistematiği, mantığı ve tekniği olmakla beraber yasaların amacı ve özünün toplumdaki topluma, siyasal düzen ya da sisteme göre değişebileceğini iddia etmektedir. Bu görüş, hukuk kurallarını belirleyen temel etkenin siyasal sistem olduğunu siyasal sistemlerin dünyadaki çeşitlilikleri göz önüne alındığında değişik uzlaşma, denge ve amaçlar üzerinden biçim alabileceğini belirtmektedir. Doğal hukuk yaklaşımı, hukukun varlığını ancak adalet, ve/veya haklar üzerinden kabul ederken pozitif hukuk uzlaşma, denge ya da kurallar üzerinden tanımlamaktadır.

Planlama hukukuna ilişkin çıkarımda bulunabilmek için düşünce tarihindeki yaklaşımlardan hareketle çeşitli kuramsal modeller geliştirmek mümkündür ancak bu modellerin uygulamasını tartışmak olanaklı değildir. Geliştirilmiş, ya da önerilecek yaklaşımların felsefe kavramları ile tartışıldığı alana da *planlama felsefesi* denebilir. Bu çalışmanın çerçevesi planlama hukuku olduğundan ve somut bir değerlendirme amaçlandığından genel çerçevesi pozitif hukukun sınırları içerisinde, özel çerçevesi de Türkiye’de yasal çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Planlama yaklaşımı ya da kuramı benzer koşullar içeren pek çok ülkede geçerli olabileceği gibi bir ülkenin özel koşullarına uygun yaklaşım da geliştirilebilir. Bu çalışmada Türkiye’deki yasal çerçeve içinde hak, adalet ve kamu yararının nasıl tanımlandığı, bu kavramların ne anlama geldiği ve kentsel planlamada nasıl karşılık bulabileceği irdelenmiştir. Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak planlama hukuku gibi bir alanı tanımlamak mümkün ise bu alanın temel ilkelerinin neler olduğu yine yasal çerçeveden çıkarılmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de hukuk literatüründe tanımlanan çerçevede evrensel hukuk normlarına dayanan, diğer bir deyişle hakları, adaleti ve kamu yararını aynı derecede güvence altına alan bir planlama hukukunun olmadığı, ya da var ise bunun muğlak ilke ve kavramlara dayalı belirsiz bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Yasaların işaret ettiği planlama çerçevesi Türkiye’ye özgü planlama hukuku olarak kabul edilirse bu hukukun temel ilkeleri, kapsamı, hak, kamu yararı ve adalete ilişkin öngörülere açığa çıkarılmıştır.

Türkiye’de planlama yazını ve pratiğinde yapılan en önemli tespitlerden biri planlamanın dayandığı *kamusalılık* ve *kamu yararı* kavramlarının aşındırıldığı, ya da yaygın olarak kamu yararına aykırı bir planlama pratiği olduğu yönündedir. Kentte kamu yararı adına verilen pek çok karar yine kamu yararına aykırı olduğu gerekçeleriyle dava konusu edilmektedir, dolayısıyla kamu yararı muğlak, göreceli, siyasal yaklaşıma göre değişen bir kavrama dönüşmektedir. Kamu yararının günümüzde artık neyi işaret ettiği ve planlama pratiğinde nasıl tarif edildiği konusu temel bir sorunsal olarak durmaktadır ve bu nedenle ontolojik bir sorgulamanın yapılması gerekmektedir.

İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikleri hukuk felsefesinde tanımlandığı anlamıyla adaletin nasıl gözetileceğini, kişi haklarının nasıl güvence altına alınacağını, kamu yararını nasıl güvence altına alabileceğini içeren düzenlemeler olmayıp teknik bir çerçeve metin niteliğindedirler. Yasa maddeleri genel, evrensel, hak ve ödev tanımlayan, yaptırım ve sınırlama getiren hukuki normlar içermemektedir. İmar planlarının neden olduğu en önemli sorunlardan biri olan adaletsizliği nasıl önleyebileceğine dair herhangi bir kural tanımlanmamıştır ve bu ilkenin gerçekleşmesi için somut ölçütler tanımlanmamıştır.

Yasa yetkileri, işlemleri ve süreci tanımlayan bir prosedür belgesi niteliğindedir. Temel amacı ruhsatlı yapı üretilmesine yönelik işlemleri tanımlamaktır. Vatandaşın imar mevzuatında tanımlanan tek hakkı mülkiyetidir, ödevi ise ruhsat almaktır. İlgili idarelerin görevi ise ruhsatla sonuçlanacak süreci tamamlamaktır.

Bu kapsamda yapılan değerlendirmeler sonucunda *imar mevzuatı* alanı yerine *planlama hukuku alanının* ve ilkelerinin tanımlanması önerilmektedir. Böylece planlama alanı *hak, hakkaniyet, adalet, kamu yararı* üzerine uzlaşmış ilkeler içerdiği sürece evrensel bir nitelik kazanabilir ki bu durumda sadece ontolojik ve hukuki bir çerçeveye değil aynı zamanda etik bir içeriğe (Kant, Levinas, Arendt) sahip olması önerilmektedir. Bu etik ilkeler ise soyut ide ve kavramlara göre değil toplumun günümüzdeki yapısında ortak payda olabilecek değerler üzerine inşa edilebilir. Günümüzde pozitif hukuka yönelik temel eleştirilerden biri etik (pratik anlamda ahlak) değerleri çerçeve dışı bıraktığı yönündedir.

Günümüzde planlama pratiğindeki bu temel sorun karşısında planlama öğretiminde merkezi bir konumda olan *kamu yararı, kentsel adalet, kentsel haklar* gibi ide ve ilkeler büyük oranda entelektüel tartışma düzeyinde kalmaktadır. Buna karşın planlama pratiği bu ilkeleri farklı biçimde yorumlamakta ve uzlaşma olanak vermeyen bir ayrışma ortaya çıkmaktadır. Dünyada birçok ülkede kuram-pratik arasında ayrışmalar olduğuna değinen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak Türkiye'deki örneklerde tespit edilen sorun kuram/pratik arasındaki yöntem ve yorum ya da yöntem farkından öte Türkiye'de kentsel planlamanın hukuk temelini zayıf ve muğlak kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu önemli ve yapısal bir sorundur. Bu sorun karşısında üç tutum alınabilir.

Birinci seçenek planlama öğretiminde, meslek alanında ve yasada *kamu yararı ve adalet ve hak* idelerinin somut olarak nasıl tanımlanabileceği konusunda bir uzlaşma varılmasıdır. Bunun için hukuk felsefesinde farklı yaklaşımların ortaya konması ve Türkiye'deki toplumsal-siyasal alandaki karşılığının ne olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bu çalışma kapsamında yapılan tespitlere göre Türkiye'de planlama pratiği ve özellikle yasal çerçeve “kamu yararını belirli bir kesime imtiyaz tanınarak elde edilecek ekonomik büyümenin toplumun geneline yayılması ile genel yarara ulaşılabilirliği” yönündeki bir kanaate dayanmaktadır ve bu yaklaşım *adalet ve hakkaniyet idesini* yadsımaktadır. Bu sorunun aşılması için planlama meslek alanı ve öğretiminde pratik ile kuram arasındaki bu ayrışmanın giderilmesi ve bu yönde bir uzlaşma varılması önerilmektedir.

İkinci seçenek “planlama hukuku” alanının ve ilkelerinin tanımlanması ve imar yasasının temelde bu hukuk ilkeleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Planlama hukuku, yasal yetki ve sınırlamalardan önce üzerinde uzlaşım sağlanmış ilkelerin belirlenmesi ve yasal metinlerin bu ilkelerle yazılmasını gerektirir. Bu ilkeler içinde adaletin nasıl gözetileceği, kamu yararının nasıl

güvence altına alınabileceği, kentli haklarının nasıl korunabileceği konusunda somut ölçütlerle tanımlanması önerilmektedir.

Üçüncü seçenek, planlama öğretimi ve pratiğinde herhangi bir düzenleme yapılmaksızın var olan durumun (adaletsiz, hakkaniyetsiz, muğlak, keyfi, görelî, hak gözetmeyen) sürdürülmesidir ki bu durum planlama pratiğinde yaşanan hukuki sorunların sürmesi anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda kentsel mekânın hangi hukuka göre biçimleneceğine dair toplumsal uzlaşımın olmadığını ya da olmayacağını varsaymaktır.

Adalet, hukuk literatüründe farklı yaklaşımlara göre farklı biçimlerde tanımlanan (spektrumun iki uç noktası arasında) bir dengeyi ifade etmektedir. Bir ucunda mutlak eşitliğin diğer ucunda mutlak eşitsizliğin olduğu bir yapıda/koşulda mutlak eşitliğe doğru bir hedeftir. Adalet bir durum, kural ya da objektif bir ilke değil bir beklentiyi ifade etmektedir. Kimi görüşe göre toplumsal yapı, kimine göre siyasal sistem, kimi görüşlere göre doğa, kimine göre birden fazla etkenin bileşkesi insanlar ya da gruplar arasındaki dengesizlik ve eşitsizliğin kaynağıdır. Kimi durumda ise aynı koşullara sahip (eşit durumda olan) kişi ya da gruplardan birinin diğeri karşısında, emek, güç, hile, şans vb. etkenler nedeniyle üstün ya da daha iyi bir konum ya da duruma gelmektedir. Bu durumda geride kalan, kaybeden ya da zararlı çıkan kişi ya da grup buna itiraz etmekte ve diğesine denk ya da eşit konuma/duruma gelmeyi talep etmektedir. Bu iki şekilde olmaktadır; kazananın kaybedene bir tazminat (farkı telafi etme) talebi ya da kaybedenin kazananı denk gelmesi için ayrıcalık talebi. Bu talep hak olarak tanımlanmaktadır.

Hak, kuramsal olarak özünde tanımlanamayacak kadar özgürlükler, ihtiyaçlar ve talepleri ifade eder. Hakkın sınırı başkasının zarar gördüğü an açığa çıkar (Kant). Hak, ancak ihlal ya da zarar anında belirir. Hak bir adalet talebidir ve farklı biçimlerde gerçekleşmesi mümkün olabilmektedir. Bu eşitsizliğe ya da dengesizliğe karşı itiraz ancak negatif ve eşitsiz/dengesiz bir durum olduğu algısı/inancı/bilgisiyle ortaya çıkmaktadır. Hak kendiliğinden sınırsızdır. Bir eksilme durumunda ancak bunun bilgisi ile hak adımı alır. Bu sadece kişinin bilgisi ile olmaz, üçüncü bir şahsın bunu bilmesi ve tanımlaması da birinci şahıs adına bir yapılan talep de bir hak tanımıdır. Hak kaybedenin kendi veya başkası tarafından kendisinden alınmış olanın talep edilmesidir.

Kamu yararı iki uçlu bir spektrumda toplam iyiyi/faydayı hedefler. Bu hedef, bütün kişilere kazancın/içinin eşit yansıdığı (paylaştırıldığı) mutlak eşitlikçi bir yaklaşım ile sadece bir kişinin kazancının/içinin yararlanıcısı olduğu mutlak eşitsiz bir yaklaşım arasındaki çeşitli seçeneklerle gerçekleştirilebilir. Siyasal alan bu iki uç noktadaki tercihe göre ayrışmaktadır. Bu tek başına siyasal alanın değil, onu da belirleyen toplumsal alanın tercihidir. Dengesizlik durumunu demokratik sistemlerde toplumsal öncelik, ihtiyaç ve beklentiler giderebilir. Demokratik

olmayan sistemlerde ise dengenin değişmesi olanaklı olmayabilir. Bu durumda toplumlar zor kullanarak sistem değiştirmektedir. Toplumun gúcünün yetmediği durumlarda ise dnyadaki ekonomik, teknolojik ve siyasal sistemler dışsal faktör olarak değişikliğe gidebilmektedir.

Her üç idenin birbirlerinden bağımsız kavranması, çözümlenmesi ve pratik karşılıklarının araştırılması kolay değildir. Bu nedenle bu çalışmada üç ide de birlikte kavranmaya çalışılmıştır. Kamu yararı toplam iyi/fayda üzerine dayalı olan ve toplum olmanın nedeni olan ilkeyi ifade etmektedir ve bunun ne şekilde olabileceği görelidir. Adalet, mutlak eşitlikle mutlak eşitersizlik arasındaki konumu ifade etmektedir, ki bu konum farklı görüşlere göre değişmektedir (eşitlik, hakkaniyet, hakçalık, eşit olmayan dengeli dağılım). Adalet talebi dengenin eşitlik yönündeki hareketi ya da hareket talebidir, eşitliğe yaklaşma ya da tamamen ulaşma talebi, girişimidir. Eşit ya da eşitersiz de olsa bir denge durumunda kayba/zarara uğrayanın kaybını telafi/tazmin talebi hak olarak tanımlanmaktadır. Kimi durumda, kaybın olmadığı ancak eşitersizlik durumunda dengenin eşitlik yönüne hareketi olan adalet talebi de aynı zamanda bir hak talebidir. Pozitif hukuk bu üç kavramı geçerli mevzuat içinde tanımlarken doğal hukuk bunları insan varlığına ait ahlaksal doğrular olarak kabul etmektedir. Bu iki hukuk doktrini çoğu kez uzlaşmaz.

Planlama meslek alanı faaliyet alanını ve müdahale biçimini bu çerçevede tanımlayabilir. Planlamanın bu üç ideye yönelik tutumu hukuk sistemi çerçevesiyle sınırlı kalabilir. Bu çerçeveyi kabul etmemek ise siyasal alan, bunun yansıması olan yasal sistem, ya da toplumun bazı kesimleri ile uyumsuzluk anlamına gelir. Bir planıcı, planlama yaklaşımını ve ilkelerini doğal hukuk yaklaşımına göre, ya da ahlak normlarına göre tanımlayabilir. Bu normların geçerli hukuk, siyasal sistem ya da toplumsal yapı ile çelişmesi durumunda ahlaki normları ağır basacaktır ve bu durumda planlama meslek alanı içinde kalmamayı tercih edecektir. Başka bir planıcı ise ahlaki normlarını, adaleti yeterince sağlamasa da, haksızlıklara neden olsa da, kamu yararı anlayışını yeterli bulmasa da pozitif hukuk sınırları içerisinde tanımlayabilir. Bu da planlama meslek alanı sınırları içerisinde bu üç ideyi verilen sınırlar içerisinde en üst düzeyde gerçekleştirme çabası gösterecektir. Planlama meslek alanı için bu uçlar arasında seçenekler mevcuttur.

Planlama öğretimine yönelik öneri ise *planlama hukuku* dersinin programlara dahil edilmesidir. Bu çalışmada bu çerçevede bir derse kaynak oluşturabilecek yaklaşımların özeti verilmeye çalışılmıştır.

Planlama meslek uygulamalarına yönelik öneriler ise somutta imar planlarına yöneliktir. İmar planlarını hukuki açıdan değerlendirmenin iki dayanağı vardır: Birincisi temelde doğal hukuk diğeri ise pozitif hukuk. Dünyada özellikle kamulaştırma ya da büyük ölçekli yatırımlara yönelik açılmış davalarda pozitif

hukukun üstünde doğal hukuk dayanak alınarak sonuca varılmıştır. Türkiye’de ise Anayasa Mahkemesi’nin ve Danıştay’ın kararlarının pozitif hukuk doktrini dayanak alınarak verildiği söylenebilir. Bu yoruma göre adalet ilkesi ancak geçerli normlara uygunluk ve bunun olanak verdiği “ölçülülük” ve “hakkaniyet” ölçütlerine göre yerine getirilebilir. Hak da yine anayasa ve yasalarda tanımlandığı kadarıyla savunulabilir ve hak kaybı var ise bu ancak normun sınırları içerisinde aranabilir. Diğer yandan hak sadece norm ile tanımlanamaz, normu aşar. Burada ucu açık bir ilke söz konusudur ve hak sadece normun ihlali ile değil aynı zamanda normun kendisi ya da normun uygulaması sonucu ihlal olduğu iddiası ile gündeme gelebilir ki bu durumda yargı kararları hak alanını genişletmektedir. Kentsel planlama hukuk çerçevesi için dünyada ve Türkiye’deki bu kararlardan yararlanılabilir.

Kamu yararı ise siyaset felsefesinin konusu olmakta, hukuka yansımaları ise siyasal alanın belirlediği normların temel amaçlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla hukuk normu, esasen kamu yararı için vardır. Anayasa hükmü de bu yöndedir. Öyleyse bir imar planı onaylandığı an kamu yararı amaçlıdır gibi bir kabul söz konusudur ve “kamu yararına aykırılık” iddiasıyla dava konusu edilemez. Öyleyse planlamada kamu yararı nasıl en üst düzeye çıkarılabilir ve denetimi yapılabilir, sorusunun yanıtlanması gerekir. Anayasa hükümleri, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararları bunun hukuk normları sınırları içerisinde (pozitif hukuk yaklaşımıyla) denetlenebileceğini işaret etmektedir. Buna göre kanuna ya da geçerli mevzuata aykırılık söz konusu ise aynı zamanda kamu yararına da uygundur, aksi durumda değildir. Kamu yararının siyasal alan tarafından yasal çerçeveye yerleştirildiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla mevzuata uygunluk kamu yararı için yeterlidir. Bu durumda da planların geçerli mevzuata uygunluk denetimi esasında kamu yararına denetimi anlamına gelmektedir. Bu şekilde bir düzenleme Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği ile getirilmiştir. Bu yönetmelikte bazı standartlar yanında soyut ilkeler de bulunmaktadır.

Yasal düzenlemeler her zaman açık ve somut göstergeler içermeyebilir. Bu durumda kamu yararı nasıl ölçülecektir sorusu yasa amacına ve ruhuna uygunluk açısından değerlendirilebilir. Bunun için planlama meslek alanının güncel şartlara (temel politikalara ve yasal çerçeveye dayanan) göstergeler, ölçütler ve somut ilkeler tanımlaması gerekir. Bunun için dünyada bazı yöntemler geliştirilmiştir. Bunlardan biri de kentsel ya da mekansal etki analizi (spatial impact analysis) dir (Edel, 1980; Nijkamp ve diğerleri, 1981). Bu yöntemle göre bir plan ya da kentsel projenin olumlu ve olumsuz, doğrudan ya da dolaysız, çevresel, mekânsal, sosyal ve ekonomik fayda ve zararları nitel ve nicel göstergelere göre değerlendirilebilmekte ve ölçülebilmektedir. Böyle bir yöntemle yapılacak değerlendirme bir planın bir yönetmelik, hatta hükmüne uygun olup olmadığı, dolayısıyla kamu yararına uygun olup olmadığı konusunda bir görüşe varılabilir.

Planlama hukukunun yerleşmediği koşullarda kent tasarımı keyfi bir işlem olacaktır. Sınırı, biçimi, işlevi belirlemenin belirli gerekçeleri, dayanakları olsa da keyfidir. Modern kent acele üretilmiştir. Konut üretimi, ekonomik istikrar, ekonomik gelişme, işsizliğin azaltılması, yatırımların artması için acele üretilmiş bir kenttir. Haklar, adalet açısından plancıya keyfi yetkiler verilmiştir. Adaletsizliğe neden olmaktadır. Gelişme, üretme adına adaletsizlik plan kapsamına giren araziye ekonomik yarar sağlanırken adaletsizlik yapılmış olur.

Planlama mevzuatında sık sık yapılan değişiklikler, kent mekanına bütüncül olmayan müdahaleler, planların ekonomik gelişme ve yatırımlar adına hızla değiştirilmesi, “acele planlama”, “acele kamulaştırma” “proje geliştirme” uygulamaları temelde yararçı ve gelişmeci siyasalara dayanmaktadır. Bu siyasal kararların tarif ettiği hukuk sistemi ise yürütmeye neredeyse sınırsız yetki vermekte ve yargı kararlarını etkisiz hale getirmektedir. ŞPO başta olmak üzere meslek alanının çeşitli düzeylerde yaygın eleştirisinin temelinde bu sorunlar yatmaktadır. Bu çatışma temelde metodolojik değil ontolojik bir ayrışma olduğunu göstermektedir. Ontolojik uyumsuzluğun olduğu yerde yöntem ve yaklaşım tartışması anlamsız kalmaktadır. Hakim siyasal sistemde planlama hukuku hangi kabuller üzerine kurulabilir sorusu faydacı yaklaşımı işaret etmektedir. Bu yaklaşım kent mekânını uzun vadeli, bütüncül, hakkaniyet ilkesine uygun bir denetleme mekanizması yerine tekil kararların fayda ve zarar analizine dayalı bir planlama yaklaşımını işaret etmektedir. Bu da kentsel etki analizi (urban impact analysis) yöntemi ile karşılık bulmaktadır. Eğer siyasal sistem ve yerleştirdiği yasal sistem bu şekilde sürecek ise bunun karşılığı olan planlama ancak kentsel etki analizi ile sınırlı bir faaliyet alanı olarak geçerli olabilir. Diğer soyut ilkeler ve yaklaşımlar ise entelektüel bir faaliyetle sınırlı kalacaktır.

Kentsel planlama, mevcut yapının ve geçmişten bugüne kadarki sürecin bilimsel yöntemlerle analiz edilmesi, açıklanması ve kavramsallaştırılması yönüyle bir “bilim alanı” olarak tanımlanabilir. Ancak geleceğe yönelik müdahale kamu yararı adına verilen siyasi bir karardır ve bu kararın belirli düzeyde bilimsel dayanakları ve gerekçeleri olabilir, ancak tamamen bilimsel olduğu anlamına gelmez. Kentsel planlama, ilgili yasal hükümlere dayanılarak onaylandığı sürece yasal bir düzenlemedir ancak bu özelliği bir planın hakları koruduğu ve adil olduğunu garanti etmez.

Kaynaklar

- Alexander, E. R. (2002). The public interest in planning: From legitimation to substantive plan evaluation. *Planning Theory*, 1(3), 226-249.
- Alkan, A., & Duru, B. (2007). Türkiye’de Kent Çalışmalarının İzinden Giderken ‘Toplumsal Adalet, Eşitsizlik ve İktidar’ Nereye Düşer?, içinde, *Ruşen Keleş’e Armağan, III. Kitap: Kent ve Politika*. s.87-110, (der.), Ayşegül Mengi, İmge Yayınevi, Ankara.
- Beysan N. (2015) *Hak Kavramının Hukuk Felsefi Açısından Analizi*, İstanbul: Levha.
- Booth, P. (2007). The control of discretion: planning and the common-law tradition. *Planning theory*, 6(2), 127-145.
- Bozeman, B. (2007). *Public values and public interest: Counterbalancing economic individualism*. Georgetown University Press.
- Bülbül, Ş. (2009) Kentsel Dönüşümün Mağdurları: Zağnos Vadisi Örneği, *Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu*, 6-8 Kasım, Antalya, Bildiriler Kitabı, s. 579-598.
- Cahn, E. N. (1946). Justice, Power and Law. *The Yale Law Journal*, 55(2), 336-364.
- Campbell, H., & Marshall, R. (2002). Utilitarianism’s bad breath? A re-evaluation of the public interest justification for planning. *Planning Theory*, 1(2), 163-187.
- Campbell, H., & Marshall, R. (2006). Towards justice in planning: A reappraisal. *European Planning Studies*, 14(2), 239-252.
- Çakmak N.M. (2013) *İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı*, Ankara: Seçkin.
- Davidoff, P., & Reiner, T. A. (1962). A choice theory of planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 28(2), 103-115.
- Douzinas C. (2015) *Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları / Eleştirel Bir Yaklaşım*. Notabene.
- Duguit, L. (1920). Objective Law. *Columbia Law Review*, 20(8), 817-831.
- Dworkin, R. (1978) *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth.
- Edel, M. (1980). People versus places in urban impact analysis. *The urban impacts of federal policies*, 175-191.
- Ellis, G. (2004). Discourses of objection: towards an understanding of third-party rights in planning. *Environment and planning A*, 36(9), 1549-1570.
- Eren, Ş.G.(2008) Kamu Arsa ve Arazilerinin Dönüşümü: Ankara’dan Bir Özelleştirme Örneği, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokiyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.473-487.

- Erkan N.E. (2008) Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden “Kentsel Eşitsizlik”, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.371-380,
- Ersoy, M. (2000) “Plan Değişiklikleri ve Yargı Denetimi”, içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s.44-71, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Ersoy (2007) Planlamada Etik Değerler: Eşitlik ve Sosyal Adalet, 31. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası (7-8 Kasım 2007), ss.73-86.
- Firidin, E. (2004). Değişen paradigmlar ekseninde kent planlamaya yeni yaklaşımlar. *Planlama*, 2004/2: 28, s.44-50.
- Geray, C. (2000), Kenttaşlık Hakları, *İnsan Hakları Yıllığı*, C. 21, TODAİE, s. 499–510.
- Gökçe, B. (2004). Haklar Üzerinde Yenilikler Yapan Bir Planlama Süreci Tanımlanabilir mi?. *Planlama*, 2004/2:28, s.31-43.
- Güriz, A. (2014) *Hukuk Felsefesi*, (12. Basım) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Hart, H. L. A. (1983). *Essays in Jurisprudence and Philosophy*. Oxford University Press.
- Harloe, M. (2001) Social Justice and the City: The New ‘Liberal Formulation’, *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume 25, pp.889-897.
- Harvey, D. (1973) *Sosyal Adalet ve Şehir* (London: Edward Arnold) [(1996) *Sosyal Adalet ve Şehir* (çev. Mehmet Moralı) (İstanbul: Metis)]
- Harvey, D. (2003) The right to the city. *International journal of urban and regional research*, 27(4), 939-941.
- Hegel, G.W.F. (1991). *Elements of the philosophy of right* (1821) (ed. Allen Wood and trans. H.B. Nisbet). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hegel, G.W.F. (2015) *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, (çev. Cenap Karakaya) (orijinal baskı 1821 tarihlidir) İstanbul, Sümer Yayıncılık.
- Hume D. (2009) *İnsan Doğası Üzerine İnceleme*, (*A treatise of human nature*. London: John Noon, 1739), (çev. Ergün Baylan), İstanbul: BilgeSu.
- Hume, D (1752). *Political Discourses*. A. Kincaid & A. Donaldson.
- Keleş, R., A. Mengi (2014) *İmar Hukukuna Giriş*, (2. Baskı) Ankara: İmge.
- Keleş, R. (2000) “Kent ve Çevre Değerleri Bağlamında Kamu Yararı Kavramı”, içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s.1-14, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.

Kelsen, H. (1948). Law, state and justice in the pure theory of law. *The Yale Law Journal*, 57(3), 377-390.

Keskinok, Ç. (2000) “Kent Planlama ve Uygulamasında Menfaat İhlali ve Dava Açma Ehliyeti”, içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s.15-35, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.

Klosterman, R. E. (1978). Foundations for normative planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 44(1), 37-46.

Kotan, A. (2008) Kentsel Planlamanın Değişimi ve Kentsel Projeler: Kentsel Mekânın ve Planlamanın Kazanımları-Kayıpları, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokiyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.93-106,

Levent (2008) Kent Planlamadan kentsel Projeciliğe: Değişimin Kamusal Alanda Yarattığı Erozyonlar, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokiyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.81-91.

Levent, T.& Levent, Y. S. (2014). Küreselleşme, Mekansal Planlama Yaklaşımlarındaki Değişme ve Kamu Yararı. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 5 (11-12).

Marcuse, P., Connolly, J., Novy, J., Olivo, I., Potter, C., & Steil, J. (Eds.). (2009). *Searching for the just city: debates in urban theory and practice*. Routledge.

Meyerson, M., & Banfield, E. C. (1955). *Politics, planning, and the public interest: The case of public housing in Chicago* (pp. 64-ff). New York: Free Press.

Mitchell, D. (2003). *The right to the city: Social justice and the fight for public space*. Guilford Press.

Moroni, S. (2007). Planning, liberty and the rule of law. *Planning Theory*, 6(2), 146-163.

Nijkamp, P., Handenhoven, M. V., & Janssen, R. (1981). Urban impact analysis in a spatial context: methodology and case study.

Nozick, R. (1973). Distributive justice. *Philosophy & Public Affairs*, 45-126.

Ozan, N. (2008) Sulukulede Kamuoyu Oluşturma ve Kiracıların Hak Sahipliği Meselesi, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokiyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.913-913.

Ökmen, M. (2008). Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı. *Yerel Siyaset*, 29, 13-18.

Özbek Sönmez, İ. (2012) Kent Planlama ve Adalet İlişkisinin Değişen İçeriği, *TBB Dergisi 2012* (98), ss.283-300.

Rawls, J. (1958). Justice as Fairness. *The Philosophical Review*, 67(2), 164-194. doi:1. (<http://www.jstor.org/stable/2182612> doi:1, erişim tarihi: 29.7.2016)

- Ross, A. (1959). *On law and justice*. Univ of California Press.
- Schopenhauer A. (2013) *Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine*. (Çev.Ahmet Aydoğan). Say.
- Spinoza B. (2011) *Ethica Geometrik Yöntemle Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Ahlak*, [Latince'den çeviren: Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2011]
- Stammler, R. (1925). *The theory of justice*. The Lawbook Exchange, Ltd.
- Strauss, L. (2011) *Doğal Hak ve Tarih*, Murat Erşen-Petek Onur (Çev.) Say Yayınları.
- Şehir Plancıları Odası Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumu Bildirgesi
- Şehir Plancıları Odası Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu Bildirgesi
- Tekeli, İ. (2007) Bir Demokrasi Projesi Olarak Kent Planlama, *Sivil Toplum*, c. 17-18. s.7-20.
- Tekeli, İ. (2009). *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Tekeli, İ.(2016) *Dünya'da ve Türkiye'de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*, İdeal Kent.
- Ünverdi (2008) Kentsel Mekanın Yeniden Yapılandırılması Bağlamında: Göç, Savunmasızlık ve Planlama, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.277-282.
- Wilson, S., Hutson, M., & Mujahid, M. (2008). How planning and zoning contribute to inequitable development, neighborhood health, and environmental injustice. *Environmental Justice*, 1(4), 211-216.
- Yalçınan, M. C., Çalışkan, Ç. O., Çılgın, K., & Dündar, U. (2014). İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. *Ayfer Bartu Candan ve Cenk Özbay (Haz.), Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar. İstanbul: Metis Yayınları*, 47-70.
- Yucak, E. (2008) Evsiz Depremzedelerin Barınma Hakkı Mücadelesi, *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokyumu*, 6-8 Kasım, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.903-906.

Planlama Eğitiminde Kamu Yararı Kavramına Sosyal Adalet Teorisi Çerçevesinden Bakmak

Araş. Gör. Özlem Çalışkan

Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,

Araş. Gör. Caner Murat Doğançayır

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Planlama, teori ve pratiğini tarihsel olarak güçlü bir şekilde kamu yararı ilkesi üzerine kurmuştur. Kamu yararı kavramının tarihsel evrimi itibariyle soyut görünen ve ahlaki bir bağlamla sınırlandırılarak pratikte karşılığını bulamadığını deneyimlemekteyiz. Bu durum plancıya atfedilen rollerin değişmesiyle paralel gelişmektedir. Sosyal adalet teorisinin dünden bugüne gelişimi kamu yararı kavramının tikanıklığını aşmamızı, planlamanın teori ve pratiğini eğitim alanı üzerinden yeniden etkileşim içerisine sokmamızı sağlayabilecektir. Dağıtıcı adalet teorilerini merkeze alan planlama gündeminden mekânsal adaletin politikalarını geliştirecek bir planlama gündemine uzanan sosyal adalet tartışmaları adaletin soyut görünen ilkelerini gündelik hayatın sorunlarına aktarma amacı taşımaktadır. Eğitim alanında eleştirel pedagoji yaklaşımlarının benimsenerek mekânsal adaletin öğretilmesi, planlamanın teori ve pratiği arasındaki boşlukların yeniden kurgulanmasına imkân verebilir. Eğitim sistemi ve mekânının sosyal ve mekânsal adaleti esas alarak dönüşümünü başlangıç noktası kabul etmek, eğitimi, araştırmacı-teorisyen ve icracı konumundaki planlama rolleri arasındaki etkileşimi arttırabilecektir.

Anahtar kelimeler: *Sosyal adalet, kamu yararı, yararcılık, mekânsal adalet, planlama eğitimi, eleştirel pedagoji, deneyimsel öğrenme*

Giriş

Türkiye’de planlama meslek alanı için kamu yararı, çoğunluğun görüşüyle üzerinde uzlaşma sağlanmış en temel ilke görünümündedir. TMMOB Şehir

Plancıları Odası, üyelerinin tüm mesleki etkinliklerini kamu yararı ve topluma hizmet ilkeleriyle gerekçelendirmesini beklemekte¹, planlama eğitimi veren hemen hemen tüm üniversiteler internet sayfalarından eğitim programlarını tanıtırken kamu yararına öncelik veren plancılar yetiştirmek üzere gayretlerini ifade etmektedir. Bilirkişilik kurumunda da birçok planlama kararı öncelikle kamu yararına uygunluğu üzerinden değerlendirilmekte; kamu yararına uygun bulunmayan mevcut görüşler bu bağlamda eleştirilmektedir.

Genel olarak mekânsal planlamanın ilkelerinin ne olması gerektiği ya da planlamaya özgü detaylı bir ilkeleştirme çabası tekil bir çalışmanın konusu olamaz. Yukarıdan kurgulanacak bir ilkeleştirme çabasında farklı planlama sistemlerinin uygulamaya konduğu farklı ülkelerin ya da ulus devletlerin politik ve ekonomik tarihlerinin kendine has nitelikleri genelgeçerliği güçleştirecektir. Öte yandan post-yapısalcı teorinin etkileriyle planlama hem teorik alanda hem de uygulamada yerleşik pozisyonları tanımsız kılan, gittikçe “daha politik” içeriğine kavuşurken, belli bir politik pozisyonu onaylama olasılığı yüksek olan ilkelere kurulu bir kabulün geçerliliği net değildir. Planlamanın değişen içeriği, yeni kavramlar ve plancıya atfedilen yeni roller –örneğin iletişimsel rasyonalite ve “akıl veren” ya da “arabulucu” plancı²– bağlamıyla da günümüzde böyle bir müşterek ve üzerinde mutlak olarak mutabakata varılan politik duruşun keşfine dayalı çabanın gerekliliği tartışma konusudur. Planlama çoğulculuk arayışında kamusal alan tartışmalarından ya da toplumsal eşitsizlikleri aşmak üzere sosyal politika alanından etkileşimli olarak beslenmektedir. Böyle bir ortamda ortak ilkeleri oluşturmada mutlak sonuç elde etme beklentisinden kaçınılmalı; ancak çabanın kendisinin sunacağı yeni açılımlar değerlendirilmelidir. İlkel genelgeçerliğin güçlüğü durumuna karşın, planlama mesleğinin kuruluş köklerine dayandırılan kamu yararı kavramının, toplumsal gerçekliğin mevcut durumundan azade bir etik alanının karmaşık ve sonsuz görünen çerçevesine terk edildiği iddia edilebilir. Bu önemli bir sorunsaldır ve buradaki tartışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Kamu yararının yeri geldiğinde soyut bir kavram olarak görülmesi ve aynı zamanda planlamanın meşruiyetini sağlayan en temel ilke olarak anılmasındaki ikilik, ancak kamu yararının belirsiz bir teorik alana terk edildiğinin ya da bunun ötesinde teorik kapsamının –bugün geçerliliğini yitirdiğinden– yeni baştan tartışılması gerektiğinin göstergesi olabilir. Bu kapsam ahlaki olanla sınırlandırılmayacağından, daha kapsayıcı bir bağlama ihtiyaç duymaktayız. Bu nedenle plancının eylemlerindeki ilkel varsayımlarına –özel olarak eğitim alanına adapte edilebilecek biçimde– anlamlı teorik dayanaklar sunan bir çerçevenin imkânlarını sorgulamaktayız. Buradaki amaç sosyal adalet teorisi için derinlemesine bir açılmadan çok teorinin planlamanın ilgisine sunduğu kavramsal olanakları öne çıkararak kamu yararı

1 URL 1.

2 ECTP-CEU. (2013).

kavramının plancının mevcut eylemliliğine aktarımında sorunlu görünen “boşlukları” ortaya çıkarılabilmektedir. Buna göre plancının eylemlilik halini üç düzeyde ele alarak, bu düzeyler arasındaki boşlukların giderilmesi için öneriler sunmaktayız: Araştırmacı-teorisyen, eğitimci ve son olarak icracı (mesleğini icra eden ya da uygulayıcı) plancı.

Kapsayıcı bir bağlam, yeni kavramsal olanaklar arayışı ve praksisteki boşlukları ortaya serme hedefinde çalışmamız geliştirilebilir bir altlık oluşturma amacını taşımaktadır. İki ana kısımdan oluşan çalışmada öncelikle sosyal adalet teorisinin planlama için sunduğu çerçeve ve mekânsal adaleti merkeze alan yeni tartışma alanları ortaya konmaktadır. Buna göre “Sosyal Adalet Teorisinin Kapsamı ve Planlama İçin Sunduğu Temel Çerçeve”, “Planlamada Kamu Yararı Düşüncesi ve Yararcılık”, “Mekânsal Adalet ve Adil Kent Düşüncesi” alt başlıklarında konuyu ele almaktayız. İkinci kısımdaysa özel olarak coğrafya alanında sosyal adalet teorisini eğitim alanına taşıyan yaklaşımlar ele alınmakta ve buradan planlama eğitimine aktarılacak olanaklar aranmaktadır. Buradaki alt başlıklar “Mekânsal Adaletin Eleştirel Pedagoji Aracılığıyla Eğitim Alanında Yer Edinmesi”, “Eleştirel Pedagoji”, “Sosyal Adaleti Neden Öğretmeli” ve “Sosyal Adalet Değerlerinin Başlangıç Noktası Olarak Eğitim Sistemi” şeklinde sıralanmaktadır.

Sosyal Adalet Teorisinin Kapsamı ve Planlama İçin Sunduğu Temel Çerçeve

Sosyal bilimlerde adaleti felsefe, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve kamu politikası alanlarında tartışmak mümkündür³. Hemen her konuda adil olanın ne olduğunu sorgulamak mümkün olduğundan sosyal adalet ekseninde karmaşık ve çok bileşenli bir teorik alan karşımıza çıkmaktadır. Ayrışmış sosyal adalet teorilerini ahlaki, etik, insani bağlarıyla; liberal, sosyalist, eşitlikçi (*egalitarian*), yararcı (*utilitarian*), liberter (*libertarian*), liyakatçi (*meritarian*) yaklaşımlarla, pozitif hukuktaki adalet teorileri, toplumsal sözleşme (*social contract*) teorisi, asli haklarla (*natural rights*) ilgili görüşler, sezgicilerin (*intuitionists*) görüşleri veya görelî yoksunluk (*relative deprivation*) teorisi eşliğinde ele almak mümkündür⁴. Sosyal adalet teorisi en geniş tanımıyla “kimin neyi elde etmesi gerektiğiyle” ilgilenmektedir⁵. Kavramın kökleri Sokrates’i kaleme alan Plato’nun toplumsal sözleşme (*social contract*) fikrine ve Aristoteles’in dağıtıcı (*distributive*) ve düzeltici (*retributive*) adalet ayrımıyla ahlak felsefesi alanına dayanmaktadır. Halen de –ilişkili olduğu kamu yararı kavramıyla birlikte– etik tartışmalarına konu olmaktadır.

3 Adalet üzerine bir sosyal bilimlerde derlemesi için bkz. Cohen, L. R. (Ed.). (1986).

4 Frakena (1962) ve Harvey (1992)’nin ele aldığı teorilerden derlenmiştir.

5 Taylor-Gooby, P. (2011). s. 60.

Aristoteles bireysel adaleti duruma bağlı faktörler (*situational factors*) üzerine oturtmuştur ve konuyu ele alışında bir orantılılık (*proportionality*) kurgusu vardır. Birey için hak edilenin (*desert*) ne olduğunu tartışmaya açan bu orantılılık fikri ve buna dair toplumsal düzenlemeler dağıtıcı adalet teorisinin temelini oluşturmaktadır⁶. Günümüzde dağıtıcı adalet sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi için tasarlanmış ilkeleri barındırmaktadır⁷. Bu bağlamdan bakıldığında, dağıtıcı adalet konusunda neyi, kimler arasında, nasıl dağıttığımız şeklinde sıralayabileceğimiz temel dağıtım sorularına gündelik hayata aktarılacak açılımlar sunmamız ya da bu soruları çeşitlendirmemiz mümkün olmaktadır. David Harvey 1973 tarihli *Social Justice and the City (Sosyal Adalet ve Şehir)* başlıklı çalışmasında⁸ “Neyi dağıtıyoruz?” sorusuna yarar kavramına sınırlandırma getiren bir bakış açısıyla “gelir” cevabını ve “Dağıttığımızı kimler ya da neler arasında dağıtıyoruz?” sorusuna “birey” ve coğrafya alanında kolaylık sağlayan “grup, kurum, bölge” cevaplarını vermekte, bireysel adalete de “bölgesel analiz düzeyindeki dağıtım” konseptiyle ulaşmayı amaçladığını belirtmektedir⁹. Öte yandan sosyal adalet çalışmaları ahlak felsefesindeki köklerinin etkisiyle belirgin bir biçimde ilkeleştirme kaygısı taşımaktadır. Örneğin William Frankena (1962) sosyal adaleti tanımlamak için “Sosyal adaletin ilke ya da kriterleri nelerdir?” sorusunu zorunlu bir soru olarak kabul etmekte ve bu soruyu “Bir toplumu adil ya da adil olmayan yapan nitelikler nedir?” sorusuyla eşdeğer görmektedir. Frankena’nın (1962) “Bir toplumun adil ya da adil olmadığını söylerken yaptıklarımız veya dile getirdiklerimiz nedir?” sorusu ise sosyal adaleti tanımlamada zorunlu gördüğü bir diğer sorudur. Frankena’nın (1962) henüz 1960’ların başında ortaya attığı bu soru, sosyal adaletin toplumdaki söylemin kurulma biçimleriyle yakından ilişkili olduğu yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bir ahlak felsefecisi olmayıp adaleti politik ekonomi geleneğiyle sorgulamaya tabi tutan David Harvey de benzer biçimde adaletin söylemle kurduğu ilişkiyi önemsemektedir. Friedrich Engels 1887 tarihli *The Housing Question (Konut Sorunu)* başlıklı çalışmasında ekonomik ilişkiler bağlamında ele alınması zorunlu olan konulara bu bağlamı yok sayarak getirilen tutarsız ve yetersiz adalet yorumlamalarına sert eleştiriler getirmektedir; Harvey (1992) Engels’in bu yaklaşımını benimsemekte ve çalışmalarında genel olarak kurguladığı sosyal adalet yaklaşımına adapte etmektedir. Bu noktada Harvey’nin (1992) iki çıkarımı önemlidir. Bunlardan ilki adalete ilişkin söylemler oluşturulurken kullanılan dilin ve bizzat sözü söyleyen kişinin toplumsal, deneyimsel ve algısal dünyasının önemi

6 LeBar, M., & Slote, M. (2016).

7 Buchanan, A., & Mathieu, D. (1986). s. 13.

8 Burada Harvey’nin bu çalışmasının 2009 tarihli *The University of Georgia Press* baskısından faydalanılmıştır.

9 Harvey, D. (2009). s. 98-99.

üzerinedir; “Adaletin evrensel bir anlamı yoktur; fakat bir anlamlar ailesi bütünüdür”. İkinci çıkarımıysa farklı adalet söylemleri arasındaki göreliliği kabul etmenin, ancak bunu yaparken söz konusu söylemlerin mutlaka “toplumsal iktidarın yansıması” olduğunu bilmenin gerekliliği üzerinedir. Bu düşünceye göre yöneten sınıfların iktidarıyla şekillenen hegemonik söylem biçimlerine karşı adalet fikrinin oluşturulması gerekmektedir¹⁰. Bu yaklaşımın bütünü yapısalcıdır; odağındaki üretim, iş bölümü, dağıtım ve buna bağlı iktidar ilişkileri belirleyici addedilmektedir.

Dağıtıcı adalet bağlamında kimin neyi elde etmesi gerektiği arayışından hareketle ilkesel temellere dayandırılan bir kapsamda yeniden dağıtım, adil dağıtım, hakça bölüşüm ya da dağıtımda hakçalık tartışılmaktadır. Bu noktada sosyal adalet alanındaki ampirik çalışmalar üzerinde baskın bir etkisi olan hakçalık (*equity*) kavramını merkeze alarak kurulan teori¹¹ pratik açılımlar sunmaktadır. Hakçalık adil dağıtım ya da bölüşümün konusu olarak mekân çalışmalarına doğrudan etki etmekte ve bu teorinin sunduğu pratik açılımlarla planlama meslek alanının geniş yelpazesindeki boşluk ve olasılıkların keşfi önem kazanmaktadır.

Sosyal adalet teorisine liberal politik felsefe alanından katkı sunan John Rawls dağıtıcı adalet fikrini “farklılık prensibi” (*the difference principle*) ile geliştirmiştir. Rawls (1971) adaletin ilkelerini kurumlara ve bireylere uygulanabilirliği bakımından keskince ayırmaktadır. Ona göre bireylere uygulanabilir olanlar eylemlerin gerçekleştiği özgün koşullara göre farklılaşabilir. Kurumsal olanlar ise toplumsal sözleşme görüşünün doğal koşulu olarak kamuyu ilgilendirir ve belli bir yer ve zamanda, belli kurallar sistemine bağlı olarak genel geçerdir. Rawls’a (1971) göre kurumlara uygulanabilir olan iki temel ilke bulunmaktadır ve bunlardan ikincisi “farklılık prensibi”dir.

“(…) Birincisi: Her insan, diğerleriyle benzer biçimde, gereken en geniş anlamıyla temel özgürlüklere eşit olarak ulaşma hakkına sahiptir. İkincisi: Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler şu yönlerde ele alınarak düzenlenmelidir ki; (a) hem makul bir biçimde herkesin yararına (*everyone’s advantage*) olsunlar, (b) hem de herkesin erişimine açık (*open to all*) biçimde pozisyon ve görevlere eklenenebilsinler.¹²”

Rawls (1971) toplumda “en az avantaja sahip olanların en yüksek yararı elde etmesi” fikrini adil fırsat eşitliği konusuyla birlikte ele alarak öne çıkarmaktadır. Rawls’un (1971) sunduğu açılımlar planlamanın toplumdaki adaletsizlikleri aşmak üzere dezavantajlı gruplar lehine çözüm arayışında olmasını ve bu yönde kararlar

10 Harvey, D. (1992). s. 595.

11 Jost, J. T., & Kay, A. C. (2010). s. 1130.

12 Rawls, J. (1971). s. 69.

üretmesini gerekçelendirmektedir. Dezavantajlılık ekonomik kavramsal öncüllerle ve dolayısıyla gelir, refah ve yoksullukla yakından ilişkilidir; ancak adil dağıtım konusu ekonomik öncüllerle sınırlandırılmayacak daha geniş bir kapsama sahiptir. Planlama okulları post-modern paradigmayla birlikte 1980’lerin ikinci yarısından bu yana “farklılık siyaseti” (*politics of difference*) üzerine kafa yormakta ve farklılık, heterojenlik ve çeşitlilik kavramları öne çıkarılmaktadır¹³. Bu konuda planlama alanına da adapte edilebilecek biçimde Nancy Fraser (1996) sosyal adalet teorisinde birbirine üstünlük kurma eğilimindeki tartışma alanları arasında bir bütünlük olduğunu savunmaktadır. Ona göre yeniden dağıtım (*redistribution*) merkezli iktisadi savlar alanıyla cinsel, etnik, cinsiyete dayalı kimlik gibi insani değerleri içine alan tanınma (*recognition*) siyaseti bir araya getirilmelidir; zira bu iki alan her açıdan birbiriyle örtüşmektedir. Bu yaklaşım toplumsal dışlanma ve mekândaki ayrışmanın varlığının geniş anlamıyla adil olmayan dağıtımın ürünü olarak ortaya çıktığını desteklemektedir.

Planlamada Kamu Yararı Düşüncesi ve Yararcılık

Dağıtıcı adaletin öne çıkan teorilerinden yararcılık (*utilitarianism*) tek başına adalet kavramıyla ilgilenmemektedir; adaleti de içine alan bir ahlak teorisidir. İlk olarak Jeremy Bentham tarafından 18’inci yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılmış ve daha sonra John Stuart Mill tarafından geliştirilmiştir. 19’uncu yüzyıldan bu yana Batı liberal geleneğini ve kamu politikaları alanını baskın biçimde etkisi altına alan yararcılık özellikle kapsamlı planlama anlayışının benimsendiği 1950 ve 1960’lı yıllar boyunca –öncelikle Britanya’dan başlayarak– planlama alanını da benzer biçimde etkilemiştir¹⁴. Buna göre yararcılığın planlama için sunduğu çerçevenin etik alanına yansıyan en önemli parçası kamu yararı üzerinedir. Yararcılık kimi zaman refahçılık (*welfarism*) olarak da anılmaktadır¹⁵ ve refah devleti teorisinin kapsamıyla ilişki halindedir. Frankena (1962) yararcılığın “toplum genelinde olabilecek en yüksek miktarda ‘iyi’nin ‘kötü’ üzerinde sağlanması” şeklinde özetlediği temel söylemini anlaşılabilir bularak eleştirmektedir. Rawls (1971) ise çalışmasında “Modern ahlak felsefesinin büyük bir bölümünde baskın sistematik teori, yararcılığın bir türü olmuştur,” diyerek sistematik bir karşı görüş oluşturma çabasını “demokratik bir topluma uygun ahlaki temelleri” öne çıkararak ortaya koymaktadır. Yararcılığın eylem (*act*) ve kural (*rule*) düzeylerinde ayrılan ve örtüşen içeriği, bir eylemin ancak yararı artırabiliyorsa haklı olabileceği, öte yandan bu haklı eylemlerin ancak genel rızaya uygun olarak yararı artıran haklı

13 Campbell, H., & Marshall, R. (2002). s. 173.

14 Campbell, H., & Marshall, R. (2002). Yazarlar çalışmalarında kamu yararı kavramını ayrıntılı biçimde merkeze alarak yararcılığın planlamayla ilişkisini tartışmaktadır.

15 Sen, A. (2000). s. 64.

kurallara bağlı olarak gerçekleştirilebileceği şeklinde özetlenebilir. Bahsedilen kural düzeyi toplumdaki kurumsal sistemin bütünsel olarak yarara hizmet etmesiyle ilgili olmaktadır. Yarar zevk, tatmin, mutluluk, tercihlerin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmakta ve bir toplum için ortalama yarara bireylerin elde ettiği yararlar toplamının birey sayısına bölünmesiyle ulaşılabileceği düşünülmektedir. Yararcılık birçok yönden teknik, epistemik ve ahlaki temellerde eleştirilmiştir. Teknik ve epistemik eleştiriler genel olarak yararı ölçmenin ve toplumdaki çok sayıda bireyin bu yarara katkısının veya bu yarardan alacağı payın ayrı ayrı bilinmesinin imkansızlığı üzerinedir. Ahlaki eleştiriler içinde toplumsal hak ve özgürlüklerin göz ardı edilmesi öne çıkmaktadır¹⁶. Bireylerin toplam yararını en yükseğe çıkarmayı temel öncelik olarak kabul eden yararcılık düşüncesi “mutlulukçu bir toplam altında her bireyi tek ve biricik saymakta”¹⁷; buna karşın bireylerin bu toplam yararı –geliri ve refahı içine alacak biçimde– nasıl paylaşacağı konusunu öncelikli görmemektedir. Dolayısıyla yararcılık bölüşümde adalet ya da hakçalık konusuyla ilgilenmemektedir¹⁸. Yararcılık, politikaların azınlıklar üzerindeki etkilerini ve dağıtım sorunlarını göz önüne almaması yönünden sert biçimde eleştirilmiştir. Susan Fainstein (2014) azınlıklara bakışını da içine alarak, neoliberalizmle yararcılık arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır:

“... ‘Neoliberalizm’ piyasa süreçlerinin kaynakların en verimli biçimde dağıtımını şekillendiren, inovasyon ve ekonomik büyümeyi tetikleyici güdülerini sağlayan, liyakati [*merit*] ödüllendiren ve bunun sonucunda en çoğun en iyisine [*the greatest good of the greatest number*] olanak sağlayan doktrini ifade etmektedir. ... Bu ideolojik çerçevede eşitsizliklerin azaltılması veya azınlık gruplara avantaj sağlanması piyasanın görünmez elinin çalışmasını engellemekte ve ekonominin optimal altı düzeyde performans göstermesine neden olmaktadır. Bu temel prensip altında, verimlilik kamu politikası geliştirmedeki tek ölçüt ve fayda-maliyet analizi bunun gerçekleştirilmesindeki araç haline gelmektedir. ... Politika değerlendirmede fayda-maliyet analizi felsefi yararcılıktan türemiştir. Yararcılığın en çoğun en iyisini en yükseğe çıkarmak şeklindeki temel prensibi, genellikle politika alternatifleri arasında seçim yapmak için kullanılan hesaplama türlerinin temelini oluşturmaktadır.”¹⁹

Heather Campbell ve Robert Marshall (2002) kamu yararı fikrinin köklerinin farklı yer ve zamanlarda farklı anlamsal açılımlarla ilişkili olduğunu aktarmaktadır. Bu

16 Buchanan, A., & Mathieu, D. (1986).

17 Campbell, H., & Marshall, R. (2002). s. 167.

18 Ersoy, M. (2007). s. 75.

19 Fainstein, S. S. (2014). s. 6.

konuda Britanya ve ABD arasında politik sistem yaklaşımlarına dayalı belirgin farklılıklar bulunmasına karşın her iki ülkede de İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında gelişen meslek alanındaki kaygıların merkezinde kamu yararı fikri yer almıştır. Zira savaş sonrasında özellikle Britanya'da baskın yararcılık geleneğiyle meşru dayanağın kamu yararı olduğuna dair “inanç”la, planlama aracılığıyla refah ve imkânların en üste çıkarılması amaçlanmıştır. İlk olarak ABD'de 1950'ler ve 1960'larda planlamada kamu yararının belirsiz ya da eksik dayanakları sorgulanmaya başlamış; açıklayıcı bir araç olmamasıyla birlikte operasyonel bir norm olarak kullanılamayacağı savunulmuştur. Akılcı kapsamlı planlama yaklaşımının sarsılmaya başlamasıyla güçlenen bu eleştirel ortamın sunduğu görüşler kamu yararı üzerine mevcut fikir birliğinin sorgulanmamasının meslek uzmanlarının apolitik pozisyonuna katkı sunması; kavramın kamu politikalarının üretiminde karar alma süreçlerini belirsiz kılması ve toplumda çok sayıdaki talebi karşılamaktan uzak yetersiz bir hedef olarak kalması genelinde özetlenebilir²⁰. 1980'lerle birlikte neo-liberalizmin “zaferi” ve diğer yandan post-modern/post-yapısalcı teoriden gelen etkilerle planlamanın yeni roller edinmeye zorlandığı dönemde kamu yararı fikri ortadan kalkmamıştır; ancak yeni yaklaşımlar yeni açılımlara imkân tanımaktadır. Campbell ve Marshall (2002) burada özellikle Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem (*communicative action*) teorisini temel alarak sonuç yerine deontolojik (*deontological*) ve aynı zamanda etkileşim ve müzakereye imkân tanıyarak diyalojik (*dialogical*) olan iletişimsel planlama yaklaşımını öne çıkarmaktadır. John Rawls'un teorideki baskın yararcı geleneği eleştirerek sunduğu hak temelli açılımlar dahi, bireyin adil olanı seçeceğine ve herkesin aynı hak, özgürlük ve imkânlarla sahip olmak üzere anlaşmaya varacağına dair ahlaki kabullere sahip bir üst kavrayışı içermesi bakımından geride kalmaktadır; zira bu bakış açısı monolojiktir (*monological*)²¹. Özetle kamu yararının dayanakları planlamanın değişen içeriğine ve buna göre plancıya atfedilen yeni rollere bağlı olarak değişmektedir. Burada önemli olan, modern kökleri yararcılıkla birlikte akılcı kapsamlı planlama anlayışının içinde gömülü olan kamu yararı fikrinin, meşruiyeti sağlamada kurucu ilke olarak görülmesinin ötesinde geliştirilmeye açık biçimde eleştirilebilir olmasıdır. Kamu yararının yerine geçebilecek en az onun kadar güçlü bir ilkesel dayanak üzerine konsensüse varılmadığı sürece, kavramın sorgulanmaması bizzat kendisini işlevsiz kılmaktadır.

Mekânsal Adalet ve Adil Kent Düşüncesi

Sosyal adalet teorisinde mekânın izini başlangıçtaki antik köklere kadar sürmek mümkündür. Plato *Devlet* adlı eserinde adaleti –devletin eylemlerine öncelik veren

20 Campbell, H., & Marshall, R. (2002).

21 age. s. 177.

bir bakış açısıyla– site-devletle (*city-state*) ve buradaki iktidarın dağılımıyla ilişkilendirerek tanımlamıştır. Bu bakış açısıyla adalet, bireylerin tekil değil ancak birleşik eylemleriyle ilişkili olarak kent yaşamına içkin bir niteliktir²². Modern dönemdeyse 19’uncu yüzyılda endüstriyel kentin “kötülüklerine” karşı “iyi şehir” düşüncesiyle doğmuş olan kent planlama²³, sosyal adalet teorisindeki “iyi toplum” arayışından beslenmiştir. “İyi şehir” görüşünü bizzat geride bırakmış olan akılcı ve kapsamlı planlama yaklaşımı değişen paradigmlar içinde birçok yaklaşımdan ciddi eleştirilere maruz kalarak dönüşmüştür²⁴ ve bu süreç devam etmektedir. Liberal kanadın bireyin “meşru” öncelikleri ve kazanımları üzerine kurulu parçacı ve planlamayı güçsüz kılan yaklaşımları şimdilik bir kenara bırakıldığı takdirde, meslek alanının günümüze değin değişmeyen tek odak noktasının toplumsal adalet arayışı olduğu ileri sürülebilir. Bugün “iyi şehir” ve “iyi toplum”un yerini alan yeni kavramlarla sorgulamayı sürdürmekteyiz: “Adil kent” ve “adil toplum”. Bu sorgulama sürecinin –mesleki bilginin aktarımından gündelik hayatta karşılık bulduğu ana değin– izini sürebilecek bir pedagojik bakışı sunmadan önce, güncel kavramların sunduğu yeni açılımları operasyonel hale getirecek şekilde kavramalıyız.

Mekânsal adalet (*spatial justice*) ve adil kent (*just city*) kavramlarını merkeze alarak planlama için adaletin yerini belirginleştiren güncel tartışma alanı içinden²⁵ James Connely ve Justin Steil (2009) adil kent arayışının kentteki gündelik hayatın gerçekliği, bu gerçekliğin yeniden şekillendirilmesi ve kent yaşamının yeniden tasavvur edilmesi üzerine olduğunu belirtmektedir. Bu bakış açısı adalet kavramını ahlaki köklerinden kentin gerçekliğine taşımaktadır. Planlama ilgisindeki güçlü kamusal ve çoğulculuk fikirleri, yeni katılımcı pratikler, ayrımcılık ve yoksulluk karşıtı politikalar, insani değerler savunusu gibi yeni tartışma konularını içine alarak daha adil ve demokratik olma arayışı bu tartışma alanının çıktılarıyla ele alınmaktadır. Böylece bu yeni teorik alan, planlama için sınırlı etik çerçeveye indirgenmiş bir kamu yararı anlayışının yerini, bu kavramın ilgili tüm bağlamlarına açıklık getirerek “güncellenmiş” yeni bir meşruiyet alanının almasına katkı sunmanın imkânlarını barındırmaktadır.

Fainstein’a (2014) göre özellikle mekânı toplumla iç içe ele alan Henri Lefebvre’den entelektüel olarak etkilenen kent teorisyenleri 1970’lerden 1990’lara değin toplumsal adaleti normatif bir kabul olarak görmüşler; ancak genelde bunu açık bir standart olarak sunmamışlardır. Karar alma süreçlerini tarif eden literatür kentsel bağlamda adaleti sağlamak üzere belirgin politikalar sunamamıştır. Ancak

22 Connolly, J., & Steil, J. (2009). s. 2.

23 Fainstein, S. S. (1999).

24 Şengül, H. T. (2012).

25 Bu alanda yakın tarihteki iki önemli çalışma için bkz. Marcuse, P., vd. (2009) ve Fainstein, S. S. (2010).

1990'lardan sonra farklılık tartışmaları alanında yapılan çalışmalar kentsel adalete işaret etmiş ve 2000'lerden sonra teori gelişmiştir. Fainstein'a (2014) göre adalet üzerine çalışan kent teorisyenleri bu dönem öncesinde eleştirilerinin arkasındaki değerler sistemini tanımlı kılmamış ya da daha adil politikalar için reçeteler sunmamıştır; yani teorik alan tarif edilen bu nitelikleriyle yakın bir dönemde gelişmeye başlamıştır. Son dönemdeki adalet merkezli tartışmaların odağında Fainstein'a (2014) göre üç temel kavram yer almaktadır: Demokrasi, çeşitlilik ve hakçılık.

Peter Marcuse (2009a) adaletsizlikleri sisteme için bir bütün olarak ele almakta ve mekânsal adaletsizlikleri de böylelikle bu bütünü ayırmaz bir parçası olarak görmektedir. Bununla birlikte planlamanın mekânsal ve sosyal adaletsizlikler karşısında “çareler üretebilmesi” için adalet teorisinde mekânın yerini tanımlı kılmayı özellikle önemsemektedir. Bu konuda geliştirdiği beş önerme şu şekildedir:

Başlıca iki türden mekânsal adaletsizlik bulunmaktadır. Bunlardan ilki ayrışma ve gettolaşma biçimleriyle bir grubun mekânda sınırlı bir alana “rızasız kapatılması”, diğeri de kaynakların (iş olanakları, politik iktidar, sosyal statü, gelir ve refah biçimleriyle) mekân üzerindeki adil olmayan tahsisidir.

Mekânsal adaletsizlikler her zaman daha geniş anlamıyla sosyal adaletsizliklerin türevidir.

İkinci önermenin tamamlayıcısı olarak, sosyal adaletsizlikler her zaman mekânsal bir çehreyle kendini gösterir.

Mekânsal adaletsizlikler için üretilen çözümler hiçbir zaman bunlara yol açan sosyal adaletsizliklerle sınırlandırılmış çerçeveyi aşamaz. “Bizzat adil olmayan politik, ekonomik, toplumsal bir sistemin içinde mekânsal adalete ulaşamazsınız”.

Sosyal adaletsizliklerle ilişkili mekânsal adaletsizlikler sosyal, politik ve ekonomik koşulların değişimine bağlıdır. Burada mekânın önceliği değişmektedir; tarihsel olarak politik ve toplumsal gerekçeler öne çıkabileceği gibi (örneğin etnik gruplara yönelik ayrımcılıkta mekândan bağımsız gerekçeler), önceliği ekonomik olanlara da bırakabilir (örneğin küresel ekonomide sermaye yatırımlarının mekâna bağımlı olması).

Marcuse (2009b) kamu yararına dayalı görüşleri de içine alan dağıtıcı adaleti önemli saymakta, ancak normatif bir kalkış noktası oluşturmak için yeterli görmemektedir; zira ona göre bu alan iktidar aracılığıyla şekillenen yapısal adaletsizlikleri tanımlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle tartışmayı adil kent konseptini merkeze alarak kendi deyimiyle “adalet planlaması”ndan (*justice planning*) “müşterekler planlaması”na (*commons planning*) taşımakta ve adaleti, felsefi zorlanmaları aşarak, doğrudan kentsel adaletsizlikleri çözmek üzere planlama ve sosyal politika alanlarına aktarılabilir bir araç olarak görmektedir.

Bu bakış açısı sosyal adaletin sunduğu ilkesel açılımları terk etmemektedir; ancak esas olarak adaletsizliklerin iktidar ilişkilerine bağımlı yapısal gerekçelerine odaklanmayı hedeflemektedir. Marcuse (2009b) böylece öncelikle “iyi toplum” görüşlerini geride bırakmakta ve ikinci aşamada yasaya uygun olarak kamu yararı fikrine dayalı olsa dahi adil olmayan sonuçları ortaya çıkaran planlama uygulamalarını sorgulamaya açmaktadır. Bir planlama kararı için çıkar sahibi veya karardan etkilenen tüm tarafları hesaba katarak ve olası tüm sonuçları düşünerek yöneltilebilecek onlarca soru bulunmaktadır. Marcuse’ün (2009b) müşterekler planlaması özelinde önerdiği sorgulama biçimi gerçeklikte karşılaşılabilecek tüm sonuçları gerekçeleriyle birlikte düşünmeye teşvik etmektedir. Ona göre burada önemli olan taraflar için ayrı ayrı adalet istemekten fazlasıdır; bunun için müştereklerin mülkiyeti, kontrolü, kullanımıyla baş etmemiz ve müşterekleri korumamız gerekmektedir.

Son olarak Marcuse (2009b) müşterekler planlaması konusundan yola çıkarak planlama eğitimine aktarılabilecek olasılıkları ortaya koymaktadır:

“... Planlama eğitimi veren bizler öğrencilerimizi gerçek olasılıklar bağlamı içinde ellerinden gelenin en iyisini yapmaları yönünde donatmalı ve onlara diğerlerine öyle olmadığı halde bir şeyin gerçeğe uygun olarak mümkün olduğunu söylemelerini, söylememeliyiz. Ancak bu, müştereklere yöneltilen tehditlere karşı sessiz kalmak demek değildir. Bu daha çok daha büyük meseleleri de ortaya atan yaklaşımları aramak anlamına gelmektedir. Kuşkusuz karar alma süreçlerinde para ve politik iktidarın etkisi kadar planlama süreçlerinin demokratik olmayan doğası da öne sürülebilir. Alternatifler öneriye açıktır. Devlet desteğine ihtiyaç duyulduğu durumlarda diğer desteklerin başka nerelere gittiğine ve net dağıtımın neye benzediği açığa çıkarılabilir. Kimin fayda sağladığı ve kimin zarar gördüğü her zaman planlama analizinin önemli bir parçasıdır ve ufuk açıcı olabilmektedir.”²⁶

Marcuse’ün (2009b) işaret ettiği yönde, adalet konusunun kentin gerçekliğine yansıtılabilecek tüm yönleriyle eğitime aktarılması girişimi planlancının tek başına soyut görünen kamu yararı kavramıyla hareket etmenin ötesine geçerek politik pozisyonunu netleştirip daha güçlü kılabileceği yeni bir çerçeveyi sunabilir. Zira mesleki eğitim planlancının eylemlilik alanının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Mekânsal Adaletin Eleştirel Pedagoji Aracılığıyla Eğitim Alanında Yer Edinmesi

Planlamanın çoğu zaman tartışmasız bir ilke olarak düşünsel alana ve eylem alanına dahil ettiği kamu yararı kavramının pratikteki karşılığı ve sınırlarının

26 age. s. 101.

aşılabilmesi için sosyal adalet teorisinin sunabileceği katkının genel çerçevesinin yukarıdaki tartışmalardan hareketle türetilbileceğini düşünmekteyiz. Kamu yararı kavramının zaman-mekânı aşan bir değer olarak kabul görmesiyle planlamanın zaman-mekâna gömülü bir eylem alanı olması arasındaki gerilimi, güncel mekânsal adalet tartışma alanının yardımıyla aşabiliriz.

Planlamanın eylemlilik alanıyla mekânsal adalet arayışı arasındaki ilişkiyi bu alanda farklı konular edinmiş eyleyiciler (*agent*) arasındaki etkileşimin şekillendireceğini düşünmekteyiz. Bu düzlemde mekânsal adalet kavramının bilgi ve deneyiminin aktarımında odaklanmamız gereken etkileşim kanalları mevcuttur. Burada bu etkileşim kanallarının araştırmacı-teorisyen, eğitimci ve icracı olarak sınıflandırmayı tercih ettiğimiz planlama alanı eyleyicileri arasında oluştuğunu kabul etmekteyiz. Akademi alanı içerisinde araştırmacı-teorisyen ile eğitimci konularının etkileşiminin görece güçlü olduğunu kabul edersek, asıl güçlendirilmesi gereken etkileşim kanalının icracı konumda olan plancı ile araştırmacı-teorisyen ve eğitimci konuları –ikisi ayrı ayrı ya da birlikte– arasındaki etkileşim olduğunu varsayabilmekteyiz. Mekânsal adalete dair bilginin paylaşılması ve üretilmesi için eğitim mekânının bu kavramların başlangıç noktası olması gerekmektedir. Ötesinde, eğitim mekânının kendisinin bu kavramın gerektirdiği değerlere göre şekillenmesi gerekmektedir.

Akademik alanda şehir planlama eğitiminin pedagojik boyutlarıyla ilgili mevcut birikim içerisinde, sosyal adalet/mekânsal adalet tartışmalarını bu pedagojik yaklaşımlar içerisinde özellikle işleyen ürünler göze çarpmamaktadır. Ancak coğrafya eğitiminde eleştirel pedagoji, eleştirel kentsel coğrafya ve sosyal adalet kesişiminde tartışmalarımızı eğitim alanına doğru genişletmemize yardımcı olacak çalışmaları kullanabilmekteyiz. Mekânsal adaletin eğitim alanında nasıl yer bulabileceğine ve geliştirilebileceğine dair altlık oluşturmayı amaçladığımız bu çalışmada faydalandığımız örnekleri çoğaltmak mümkündür. Burada ağırlıklı olarak ilkesel çıkarımları öne çıkaran çalışmalara yer vermekte ve altlık oluşturma amacına uygun olarak pratiğe dönük çıkarımların bir kısmını ortaya koymayı amaçlamaktayız.

Eleştirel Pedagoji

Coğrafya eğitiminde Pyotr Kropotkin ve Élisée Reclus'un kaynakların ne olduğunu ve nasıl eşitlikçi dağıtılabilceğini çalıştıran ve temel olarak rekabetçi (*competitive*) öğretimin yerine kooperatif (*cooperative*) eğitimi önerdiği geleneği, Paulo Freire'nin fikirleri üzerinden devam ettirerek günümüz eleştirel eğitim alanına dâhil eden bir yaklaşım mevcuttur. Buna göre sınıf, cinsiyet ve ırk üzerinden eşitsizlikleri olağan kabul ederek bu şekilde aktaran ve bunun sorgulanmasına imkân tanımayan eğitim sistemi bizzat eşitsizliği kalıcı

kılmaktadır. Christopher Merrett (2000) bu kabulü başlangıç noktası kabul etmektedir. Öte yandan Merrett (2004) coğrafyacıları –bu çalışma için mekâna dair söz ve eylem üreten uzmanlıklardan biri olarak şehir plancılarına aktarılabilir biçimde– demokratik ideallerle sosyal gerçeklik arasındaki açının bu türden bir bakış açısıyla daraltılması üzerine düşünmeye teşvik etmektedir.

Eleştirel pedagojinin geleneksel olandan ayrıldığı noktaları Rich Heyman'ın (2004) özeti ve Christopher Merrett'in (2004) sınıflandırması üzerinden karşılaştırabilmekteyiz. Buna göre, geleneksel pedagoji için bilgi ideal koşullarda öğretmenden öğrenciye sorunsuzca aktarılan bir nesne olarak görülmektedir. Öğrencide biriktirilen bilginin –hazır olduğu kabul edildiği anda– test, belgeleme veya başka ihtiyaçlar için geri istenebileceği beklenmektedir. Öğrencinin bilginin üretimine dair araçlara değil, yeterli düzeyde kullanabileceği bilgiye sahip olması bu çerçevede yeterli sayılmaktadır. Öğrenciler bilginin edilgen kullanıcıları, öğretmenler de öğrencilerin dünyayı hangi bilgilerle nasıl algılayacağını düzenleyen kişiler olarak görülmektedir. Bu bağlamda eleştirel düşünce bir kenara bırakılmakta, öğrenci nesneleştirilmekte ve dünyayı statükonun dışında görebilmesini sağlayacak bir imkândan mahrum bırakılmaktadır²⁷.

Freireci pedagoji üzerinden geleneksel ve eleştirel pedagoji arasındaki farklılıklar²⁸

Pedagojik Meseleler	Davranışsalcılık (Behaviourism)	Kurmacılık (Constructivism)
Eğitimin toplumdaki rolü	Sosyal kontrol – Öğretmen statükoyu sağlar	Sosyal özgürleşme – Sosyal değişimin eyleyicisi olarak öğretmen
Bilginin epistemolojisi	Bilgi durağandır – Öğretmenden, öğrencilerden ve içinde oldukları topluluktan ayrı bir konumu vardır	Bilgi aktiftir – Öğretmene, öğrencilere ve içinde oldukları topluluğa içkindir; öğretmenden öğrenciye aktarımında dönüşür
Öğrencinin rolü	Edilgen öğrenciler – Bireysel alıcı veya topluluktan ayırık tüketicilerdir	Aktif öğrenciler – Bilgiyi deneyimlerinden yola çıkarak inşa eder veya yorumlarlar
Öğretmenin rolü	Otoriter – Öğretmenler bilgiyi öğrenciye aktaran konumdadır	Diyalojik – Kendi kendini keşfetme yolculuklarında öğrencilere yardımcı olur; praxis aracılığıyla sosyal değişimi teşvik ederler
Freire'nin terimleriyle öğrenme süreci	Biriktirme eğitimi – Negatif ve pozitif takviye temelli ezberci eğitim	Sorunlarla karşı karşıya bırakma – Tartışma ve münazara ile öğrencileri sorun çözümüne yöneltir diyalojik metot
Değerlerin rolü	Nesnel – Statüko ile mücadeleye girmeyen, değer yargılarından bağımsız eğitim	Değer odaklı – Eşitlikçi değerler statüko ile doğrudan mücadele etmek için eğitime yerleştirilmiştir

27 Heyman, R. (2004).

28 Bu tablo Merrett, C. (2004)'ten alınarak Türkçeye çevrilmiştir.

Merrett'e (2004) göre bilgi, kurmacı (konstrüktivist) pedagojiye göre etkileşime girdiği ve aktarıldığı toplumsal bağlamda öğreten ve öğretilen kişiler arasında dönüşüme uğramakta ve bu sebeple o topluluğun kompozisyonuna içkin olmaktadır. Bilgi öğrencilerin katıldıkları bir etkileşim içerisinde inşa ettikleri veya yorumladıkları aktif bir bileşen olarak görüldüğünden öğrenci de bu etkileşim içerisinde aktif bir konuma sahip olmaktadır. Dolayısıyla öğretmenin bu etkileşimdeki rolü öğrencilerin kendi kendilerini keşfetmelerine olanak sağlamak ve sosyal değişimi teşvik etmek olacaktır. Özgün koşullardaki sorunların çözümüne ulaşmak üzere öğrencilerin tartışmaya (*argument*) ve münazara etmeye (*debate*) yönlenebilmesi için, diyaloji (*dialogy*) kurmacı pedagojide öğretmenin kullandığı yöntem olmaktadır. Değerler bu bağlamda eğitimin nesnel olarak yaklaşacağı bileşenler olmanın ötesine geçmekte, statükoyla mücadelede eşitlikçi değerler savunusunun eğitimin içinde yer bulması hedeflenmektedir.

Sosyal Adaleti Neden Öğretmeli

Merrett (2004) sosyal adaletin coğrafya derslerinde neden öğretilmesi gerektiği konusunda eleştirel pedagojinin ilkesel kapsamının değer odaklı olmasından yola çıkarak üç temel sav sunmaktadır. Mekânı anlama ve şekillendirme ortak çerçevesinde bu savları şehir planlama için de düşünebiliriz:

- Okullar toplumsal mücadelenin en önemli mevkilerinden biridir. Eğer demokrasi ve sosyal adalet evrensel değerler olarak kabul edilecekse, okullar öncelikle her tür ayrımcılığa karşı sosyal değişimin gerçekleşeceği kamusal eğitim sisteminin mekânlarıdır.
- Demokrasi ve onunla birlikte sosyal adalet bir daha geri dönmemesine erişilen bir son durak değil, sürekli mevcut durumun gözden geçirilmesini ve uğruna devamlı mücadele yürütülmesini gerektiren bir süreçtir. Öğrenciler sivil özgürlüklerin mutlak güvence altına alınmış olgular olmadığını, haklarına gelecekte el koyulma riskine karşı dikkatli olmaları gerektiğini eğitim mekânlarında öğrenmelidir.
- Sosyal adaletle ilgili yazında ve eğitimde coğrafyacıları teoriyi pratikle ilişkilendirmeye yönlendiren köklü bir gelenek mevcuttur. Sosyal eşitsizlikler kendini coğrafi olarak belli etmektedir. Sosyal adaletin teşvik edilmesi konusu böylece farklı ölçek ve alanlarda mücadele yürütülmesi, yaratılması ve engellerin aşılmasına dair coğrafi kararların alınmasını da içermektedir (Yukarıda Marcuse mekânsal adaleti ilkeleştirmede benzer bir bakış açısını sunmaktadır).

Burada söz konusu olan tüm eğitim alanlarında sosyal adaleti anlatmayı dert edinen ve sosyal adalet konusunu ders içeriğine eklemenin ötesinde dersliğin içinde ve

dışında sosyal adaleti teşvik eden öğretim yöntemlerini geliştirmektir. Sosyal adaletin eğitimin merkezine yerleştirilmesi ve aynı zamanda gündelik hayatta karşılık bulmasına dair beklentilerin sınırları üzerine de düşünmek gerekmektedir.

“... Geleceğe baktığımızda gerçekliğimizin demokratik ideallerimize hiç ulaşamayabileceğini de kabul edebiliriz. Ancak, aynı bir asimptotun²⁹ x eksenine yaklaşması gibi biz de hedeflerimize yaklaşabiliriz. ... Coğrafyacılar olarak değişimin farklı ölçeklerde ortaya çıkabileceğini biliyoruz. Sosyal değişim sınıflarda öğrencilerimizin entelektüel potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olmamızla ortaya çıkabilir. Değişim ayrıca daha geniş bir ölçekte öğretmenler, ebeveynler ve diğer ilgili kesimlerin okul sisteminin kendi içindeki eşitsizliklerini tanımlamak ve çözmek için çalışmasıyla da ortaya çıkabilir.³⁰”

Sosyal Adalet Değerlerinin Başlangıç Noktası Olarak Eğitim Sistemi: Okuldan Dersliğe Eğitim Mekânının Dönüşümü

Eğitim ortamının sosyal adaletin tesisine imkân sağlayacak şekilde geliştirilebilmesi için eğitim sisteminin içerisindeki gerilim akalarını Merrett (2000) üçe ayırarak toplum-okul, öğretmen-yönetici ve öğretmen-öğrenci ilişkileri üzerinden tanımlamaktadır. Toplum-okul ilişkisinin reformu için öğrencileri statükoyu kabul edecekleri şekilde sosyalleştirmenin yerine okulları ilerici dönüşümün merkezi haline getirmeyi ve eğitim sisteminin her ölçekteki aktörlerini eleştirmekten kaçınmamayı önermektedir. İkinci olarak öğretmen-yönetici arasındaki ilişkilerde sorunlu alanların tespit edilmesini ve son olarak öğretmen-öğrenci ilişkisinde öğretmenlerin daha öğrenci merkezli olması gerekliliğine işaret etmektedir. Merrett’in (2000) gerilim akalarını aşmak üzere pratiğe taşınabilecek çözüm önerilerinin yeni fikirler geliştirmeye açık biçimde şehir planlama eğitimine aktarılabilceğini düşünmekteyiz. Buna göre Merrett’in önerileri –bir yorumlama getirilerek– okulun, dersliğin ve dersin dönüşümü alt başlıklarında ele alınabilmektedir.

Okulun dönüşümü

Merrett (2000) eğitim sisteminin yapısal sorunlarına dair öncelikle sürekli eleştirel bir pozisyonda olmayı ve bu pozisyonu eğitim alanına aşılmasını önermektedir. Yapısal sorunlar arasında bürokrasinin kaynak aktarımını etkili eğitim koşullarını sağlamaktansa fayda-maliyet analizi temelinde gerçekleştirmesi, kadın eğitimciler

29 Asimptot matematikte sonsuza giden bir eğrinin çeşitli noktalarının gittikçe yaklaştığı başka bir eğri veya doğrudur (URL 2).

30 Merrett, C. (2004). s. 98.

ve erkek yöneticiler şeklinde dağılım gösteren cinsiyetçi iş bölümü ve öğretmenlerin neyi nasıl öğreteceklerinin sınırlandırılması sayılabilmektedir. Bu yapısal sorunları hedef alan pratik talepler sonucunda okulun dönüşümü sağlanabilecektir.

Dersliğin Dönüşümü

Öğretmen ve öğrenci arasındaki düşüncelilik ve empatiyi geliştirmek üzere özellikle öğretmenlerin, öğrencilerin görüşlerine saygı ve açıklık göstermesi, cinsiyet ve ırk başta olmak üzere öğrenciler arası duruma özgü farklılıklara karşı hassasiyet geliştirmesi önceliklidir. İşbirliğine (*cooperation*) dayalı öğrenme biçimleriyle karşılıklı nezaket ve paylaşımın teşvik edilmesi, farklı kuşaklardan öğrencilerin öğrenmede etkileşimine imkân tanınması ve eldeki soruna olası çözüm üretebileceği araçların geliştirilmesi önemli olmaktadır.

Dersin Dönüşümü

Ders müfredatının sosyal adalete dair değerlerin öğrenildiği bir alanı yaratabilecek şekilde hazırlanmasına ayrı bir emek verilmesi gerekmektedir. Bu hususta deneyimsel öğrenme ya da katılımcı müfredat gibi araçlar geliştirilebilmektedir.

Dersin dönüşümü konusunda Merrett'in (2000) fikirlerine eklemleyebileceğimiz bir diğer çalışma Heyman'ındır (2004). Heyman (2004) toplulukla birlikte çalışırken öğrencilerin kendilerini nasıl aktif birer üye olarak konumlandırabileceklerine dair pedagojik bir pratik oluşturmayı denemektedir. Bu pratik yazılı ödevler üzerinedir. Heyman (2004) öğrencilerden, kendilerini birer coğrafyacı olarak keşfetmelerine yardımcı olacak biçimde, bu alanda bilgi üretimini deneyimleyebilecekleri bir ödev hazırlamalarını istediğini aktarmaktadır. Bu ödevde önemli olan öğrencilerin coğrafi bilgi üretim sürecine dahil olmalarıdır. Heyman'ın (2004) değerlendirme koşulu ödevin içeriğinden ziyade sav geliştirme, kanıt sunma, analiz için bir yöntem belirleme üzerinedir. Böylece öğrencinin düşünce ve görüşleri yargılanmayarak, coğrafi bilgi üretiminin süreçlerine yakın ve disiplinin tartışmalarına aşına hale gelmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bilgi edilgen ve tüketilen bir nesne olarak görülmemekte, bunun yerine veriyi toplama, derleme, eleştirel süzgeçten geçirme alışkanlıklarını edinerek aktif katılımcı bir sürecin içinde bilginin üretilmesi beklenmektedir. Böylelikle öğrenciler adaletsizlikleri oluşturan veya onlarla mücadeleye girişen bilgi üretim süreçlerini değerlendirebilecekleri araçlara hâkim olabileceklerdir.

Bir diğer örnekte Natchee Barnd (2016) öğrencilerle gerçekleştirdiği bir saha çalışması üzerinden deneyimsel öğrenme ve sosyal adalet sorunlarına karşı eleştirel bakış geliştirme hedeflerini değerlendirmektedir. Barnd (2016) dersin öğrenci

merkezli olmasının yanı sıra öğrenci tarafından tasarlanmasını önemsemektedir. Öğrencilerin derslikte oluşturduğu toplumsal kompozisyonu, öğrencilerin arka planını, dünyayı nasıl deneyimlediklerini gözlemleyerek öğrenme pratiklerini yönlendirmeyi öne çıkarmaktadır. Buna göre derslikte geliştirilen metot mutlak kabul edilmeyerek adapte edilmekte ve ders müfredatı geliştirilmektedir; böylece öğrencilerin sosyal adalete bakış açılarının gelişmesine katkı sunulmaktadır. Formel olmayan etkileşimi güçlendirerek öğrencilerden dersin işleyişine dair görüşlerin toplanması da bu hassasiyete eşlik etmektedir.

Öğrencilerin saha çalışması bünyesinde mekânsal adalet eksenli eleştirel bir bakış geliştirilmesi için cevap aradıkları sorular ise yönlendirici niteliktedir³¹:

- Varlık ve yokluklar mekânda kendilerini nasıl belli ediyor?
- Sosyal ve kurumsal kaynaklara erişim sağlanmasında kullanılan farklılıkların kökleri ne?
- Hangi mekânlar hangi amaçlarla kullanılıyor(du)?
- Karar verici kim(ler)?
- Kararlar nasıl uygulanıyor?
- Fiziki konum sosyal konuma nasıl yansıyor ve sosyal konuma nasıl anlamlar yüklüyor?

Benzer şekilde Sarah Elwood (2004) saha çalışmasında eğitim mekânına gelmeden önce öğrencilerin kent, kentsel olan ve kentin belirli parçalarıyla ilgili bir ön tahayyülleri olduğunu belirtmektedir. Bu tahayyül öğrencilerin kimliği, hayat deneyimleri, aile geçmişleri, yaşadıkları yerler ve benzerleriyle şekillenmektedir. Bu bakış açısı öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerinde aktif özneler olarak görülmesini ve eleştirel öğrenme için kendi bilgilerinin esas başlangıç noktası kabul edilmesini gerektirmektedir. Böylece bir saha çalışmasında kentsel mekânda iktidarın nasıl müzakere edildiği ve mekânın sosyal olarak nasıl inşa edildiği öğrenme sürecinde önem kazanmaktadır. Bu çalışmadaki deneyimsel öğrenme yöntemiyle, kavramsal ve uygulamalı öğrenmenin kesiştirilmesi, öğrencilerin bu kesişimde sosyal, politik ve ekonomik eşitsizliklerle ilgili eleştirel tepkiler geliştirmesi amaçlanmaktadır. Sosyal adaleti teşvik edecek bilginin deneyimlenerek öğrenilmesi öne çıkmaktadır. Öte yandan Elwood'a (2004) göre saha çalışmaları tüm öğrencileri aktif olarak dâhil edebilecek şekilde yapılandırılmalı, deneyimsel pratikle bilgilerini yeniden şekillendirmelerine olanak sağlamalıdır. Öğrencilerin mekânsal anlatı ve hikâyelerinin geliştirilmesi için karşı karşıya getirilerek etkileşime dahil edilmesi gerekmektedir. Ancak bu olanağın açık uçlu olduğu, öğrenciler tarafından nasıl karşılık bulacağı konusunda kesinlikler içermediği de akılda tutulmalıdır.

31 Barnd, N. (2016). s. 218.

Sonuç

Yukarıdaki tartışmamız planlamadaki kamu yararı kavramı için ahlaki dayanakları aşan daha kapsayıcı bir bağlama ihtiyaç duyulduğu noktasından hareketle kurgulanmıştır. Burada öncelikle kamu yararı kavramının plançının eylemliliğine aktarımındaki boşlukları ortaya koymanın gerekliliğini öne sürdük. Praksisteki boşlukları ortaya serme ve bunları aşmak üzere öneriler sunma girişimimiz geliştirilebilir bir altlık oluşturma amacını taşımaktadır. Bu düşünsel altlıkta yer alan tespitlerimizi şu şekilde sıralayabiliriz. Öncelikle planlamada kökleri yararcılık kuramına dayanan kamu yararı fikrini içererek aşmamızın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sosyal adalet/mekânsal adalet teorisinin gündelik hayatın gerçekliğini merkeze alan yeni açılımları buna imkân tanımaktadır ve bu imkânlar plançının tüm eylemlilik halleri için ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada plançının eylemliliği içerisinde araştırmacı-teorisyen ve eğitimciyle ilişki kuran icracı etkileşimi vurgulanmıştır ve planlama eğitimi bu etkileşimin odağındadır. Bunu kapsayıcı bir bakışla ve gündelik hayatın gerçekliğine öncelik vererek diğer düzeyleri de içine alacak biçimde geliştirmek mümkündür. Kamu yararı kavramının aktarımını sınırlandıran boşlukları aşmak üzere mekânsal adaletin eğitimde karşılık bulması gerekmektedir. Mekânsal adalet eleştirel pedagoji alanının sunduğu yeni yaklaşımlar benimsenerek öğretilmeli ve bunun gerçekleşebilmesi için planlama eğitimi öncelikle okulu, dersliği ve dersi dönüştürme gücünü kazanmalıdır. Bu türden bir planlama eğitimi ise ancak bir arada kendi öğrenme süreçlerinin öznesi olmalarına imkân tanınan öğrencilerle birlikte mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Barnd, N. (2016). Constructing a Social Justice Tour: Pedagogy, Race, and Student Learning through Geography. *Journal of Geography*, 115(5), s. 212-223. doi:10.1080/00221341.2016.1153132
- Buchanan, A., & Mathieu, D. (1986). Philosophy and Justice. R. L. Cohen (Ed.) içinde, *Justice: Views from the Social Sciences* (s. 11-45). New York: Plenum Press.
- Campbell, H., & Marshall, R. (2002). Utilitarianism's Bad Breath? A Re-evaluation of the Public Interest Justification for Planning. *Planning Theory*, 1(2), 163-187. doi:10.1177/147309520200100205
- Cohen, L. R. (Ed.). (1986). *Justice: Views from the Social Sciences*. New York: Plenum Press.
- Connoly, J., & Steil, J. (2009). Introduction: Finding justice in the city. P. Marcuse, J. Connoly, J. Novy, I. Olivo, C. Potter, & J. Steil (Ed.) içinde, *Searching for the Just City: Debates in Urban Theory and Practice* (s. 1-16). New York: Routledge.

ECTP-CEU. (2013). *The Charter of European Planning: The Vision for Cities and Regions - Territoires of Europe in the 21st Century*. Barcelona: ECTP-CEU (The European Council of Spatial Planners - le Conseil Européen des Urbanistes). Ekim 24, 2016 tarihinde <http://www.ectp-ceu.eu/images/stories/PDF-docs/The%20Charter%20of%20European%20Planning-HighResV2.pdf> adresinden alındı

Elwood, S. A. (2004). Experiential Learning, Spatial Practice, and Critical Urban Geographies. *Journal of Geography*, 103(2), s. 55-63.
doi:10.1080/00221340408978576

Engels, F. (1887). *The Housing Question*. London: Cooperative Publishing Society of Foreign Workers. (1872). Ekim 24, 2016 tarihinde https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/Marx_The_Housing_Question.pdf adresinden alındı

Ersoy, M. (2007). Planlamada Etik Değerler: Eşitlik ve Sosyal Adalet. *Planlama Meslek Alanı: Geçmişten Geleceğe (31. Dünya Şehircilik Kolokiyumu, 7-8 Kasım 2007, ODTÜ)* (s. 73-86). Ankara: TMMOB-ŞPO.

Fainstein, S. S. (1999). Can We Make The Cities We Want. S. Body-Gendrot, & R. Beauregard (Ed.) içinde, *The Urban Moment* (s. 249-272). Thousand Oaks: Sage Publications.

Fainstein, S. S. (2010). *The Just City*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Fainstein, S. S. (2014). The just city. *International Journal of Urban Sciences*, 18(1), 1-18. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/12265934.2013.834643>

Fraser, N. (1996). Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation. *The Tanner Lectures on Human Values*. Stanford University. Ekim 24, 2016 tarihinde http://tannerlectures.utah.edu/_documents/a-to-z/f/Fraser98.pdf adresinden alındı

Harvey, D. (1992). Social Justice, Postmodernism, and the City. S. S. Fainstein, & S. Campbell (Ed.) içinde, *Readings in Urban Theory* (s. 588-601). Oxford: Blackwell Publishers.

Harvey, D. (2009). *Social Justice and the City*. Athens: The University of Georgia Press. (1973).

Heyman, R. (2004). Inventing Geography: Writing as a Social Justice Pedagogy. *Journal of Geography*, 103(4), s. 139-152. doi:10.1080/00221340408978592

Jost, J. T., & Kay, A. C. (2010). Social Justice: History, Theory, and Research. S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Ed.) içinde, *Handbook of Social Psychology* (s. 1122-1165). John Wiley & Sons, Inc. doi:10.1002/9780470561119.socpsy002030

LeBar, M., & Slote, M. (2016). "Justice as a Virtue", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2016 Edition), Edward N. Zalta (Ed.). Ekim 24, 2016 tarihinde <http://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/justice-virtue/> adresinden alındı

Marcuse, P., Connolly, J., Novy, J., Olivo, I., Potter, C., & Steil, J. (Ed.). (2009). *Searching for the Just City: Debates in Urban Theory and Practice*. Oxon and New York: Routledge.

Marcuse, P. (2009a). Spatial Justice: Derivative but Causal of Social Injustice. *justice spatiale | spatial justice*, 2009(1), s. 1-6. Ekim 24, 2016 tarihinde <http://www.jssj.org/wp-content/uploads/2012/12/JSSJ1-4en2.pdf> adresinden alındı

Marcuse, P. (2009b). From Justice Planning to Commons Planning. P. Marcuse, J. Connolly, J. Novy, I. Olivo, C. Potter, & J. Steil (Ed.) içinde, *Searching for the Just City: Debates in Urban Theory and Practice* (s. 91-102). New York: Routledge.

Merrett, C. D. (2000). Teaching Social Justice: Reviving Geography's Neglected Tradition. *Journal of Geography*, 99(5), s. 2017-218. doi:10.1080/00221340008978969

Merrett, C. D. (2004). Social Justice: What Is It? Why Teach It? *Journal of Geography*, 103(3), s. 93-101. doi:10.1080/00221340408978584

Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Sen, A. (2000). Social Justice and The Distribution of Income. A. B. Atkinson, & F. Bourguignon (Ed.) içinde, *Handbook of Income Distribution: Volume 1* (s. 59-85). Amsterdam and Oxford: North-Holland Publications.

Şengül, H. T. (2012). Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. M. Ersoy (Ed.) içinde, *Kentsel Planlama Kuramları* (İkinci b., s. 59-113). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Taylor-Gooby, P. (2011). Eşitlik, Haklar ve Sosyal Adalet. P. Alcock, M. May, & K. Rowlingson (Ed.) içinde, *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar* (B. Yıldırım, Çev., s. 55-64). Ankara: Siyasal Kitabevi. (2008).

URL 1. (2014), *Mesleki Etik Kural ve İlkeler*. Ekim 24, 2016 tarihinde http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4143&tipi=2&sube=0 adresinden alındı

URL 2. *Asimptot*. Ekim 24, 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55ea2776daf268.35672369 adresinden alındı

Değişen - Dönüşen Planlama Pratikleri ve Mesleki Etik

Ayhan Erdoğan

ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

Etik nedir?

Aristoteles, etiği kuramsal felsefeden (mantık, fizik, matematik, metafizik) ayırarak kendi başına bir felsefe alanı olarak ele alan ilk filozoftur. Pratik felsefeyi etik, ekonomi ve politika olmak üzere üç alana ayırmaktadır. Kuramsal felsefenin konusu değişen ve değişmez var olmakta olanla sınırlıyken, pratik felsefede insan eylemleri ve onların ürünleri söz konusuydu.

Aristoteles'ten bu yana kendi başına bir felsefe disiplini olarak kabul edilen etik, köken olarak Yunanca'daki ethos kelimesinden türetilmiş olup, iki farklı kullanıma sahiptir. İlk kullanımında, alışkanlık, töre, gelenek anlamını taşımakta ve hareketlerini antik kentte geçerli olan töreye uygun olarak düzenlemeye alışkın kişi, ahlak normlarına uygun davrandığı ölçüde "etiğe" uygun davranmış kabul edilmektedir. Daha dar ve ikinci kullanımında ise etiğe uygun davranan kişi, aktarılan değer ve kural ölçülerini kavrayarak ve üzerinde düşünerek iyiyi gerçekleştirmek amacıyla alışkanlığa dönüştürür. Böylece alışkanlık, töre veya gelenek; karakter anlamını da almakta ve etik, erdemli olanın temel tavrı olmaktadır. (Pieper, 1999)

Kuram olarak ise, günümüzde etik; insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü davranışların niteliğini ve dayanağını ahlaki açıdan araştıran bir felsefe disiplini olarak tanımlanmaktadır. (Ersoy, 2008) Etik, iyi ile kötü arasındaki çizgileri belirlemeye çalışan, iyiyeye yönelen eylem ve davranışlarla çözümler üretmeye çalışan, mantıksal temelleri olan eleştirel sorgulama etkinliğidir.(Kayaer, 2013) Ahlaki eylemin bilimi olarak ele alınan etik, bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem olarak tanımlamayı mümkün kılan nitelikleri ifade eder. (Pieper, 1999)

Etiğin çalışma alanı; bu aşamada toplumdan topluma değişen ahlaki normların veya değer yargılarını meta düzlemde ele almak; insanlığın tarihsel ve düşünsel

olarak elde ettiği birikim aracılığıyla evrensel değerlere ulaşmaya çalışmaktadır denilebilir.

Mesleki Etik İlkelerin Ortaya Çıkışı

Etiğe sadece, sıradan insanın gündelik hayat pratiklerini değerlendirmek üzere değil, bunun yanında insanın ait olduğu zümreler, aktif olarak içinde yer aldığı toplulukların ahlakını değerlendirmek üzere de başvurulmuştur; buna ihtiyaç duyulmuştur.

İnsanın ait olduğu topluluklardan biri de profesyonel uğraşı gereği dâhil olduğu meslek topluluğudur. Meslek toplulukları doğası gereği herkesin bilgi sahibi olmadığı bilgi birikimi ve davranış sistemlerini içermektedir. (Durkheim, 1949) Mesleğin işleyişine dair detaylar herkes tarafından bilinemez. Bu nedenle, meslek örgütleri, mensupları tarafından uyulması için, genel ahlak sistemini referans olarak kendi mesleki faaliyetlerinin doğasını tanımlayan, meslektaşlarını doğru mesleki pratik göstermeleri için yönlendiren, onlara meşru bir şekilde emreden, kişisel eğilimlerini sınırlayan, gerektiğinde üyeleri meslek alanından dışlayan, tarihsel olarak oluşturulmuş mesleki idealleri korumayı amaçlayan bazı etik ilkeler oluşturma ihtiyacı hissetmiştir.

Pieper'in de belirttiği üzere, etik, olan ile olması gereken arasında; olgusal ile normatiflik arasında bir gerilim var ise anlamlıdır. Aksi halde, herşey mevcut durumda iyiyse, olması gereken duruma yönelik taleplere gerek kalmaz. Bu durum, meslek etikleri açısından da geçerlidir. Meslek etiği tartışmalarının başlaması ve mesleki etik kodlara ihtiyaç duyulması benzer şekilde meslek mensuplarının, mesleğin ideallerinden uzaklaştığı durumlarda gündeme gelmiş ve bir ihtiyaç olarak kendini dayatmıştır. Bu nedenle her meslek, az ya da çok belirgin olarak kendi ahlakını ya da ait olduğu zümrenin ahlakını üretmek durumunda kalmıştır. (Pieper, 1999) Kamu yönetimindeki yozlaşma, yolsuzluk gibi davranışların artması, meslek mensuplarının kapitalist sistem dâhilinde bireyci davranışlar sergilemesi ve meslek ideallerinden uzaklaşması gibi etmenler sonucunda meslek etiği tartışmaları yoğunlaşmış ve bu konudaki kuramsal tartışmalar ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Kısacası, mesleki etik ilkelerin kendilerini bir ihtiyaç olarak dayatmasının başlıca iki sebebi vardır. İlk olarak mesleki faaliyete ilişkin işleyiş sürecinin toplumun geneli tarafından bilinmemesi, bu nedenle meslek topluluğunun üyelerine, toplumun vakıf olmadığı görev ve sorumlulukları vererek mesleğin doğasını muhafaza etme amacını taşımasıdır. İkinci olarak, o meslek grubundaki çürüme olarak tanımlayabileceğimiz yanlış pratiklerin yoğunlaşması sonucu mesleği ve mesleğin ideallerini korumak amacıyla belirginleşen arayışların bir ürünüdür.

Şehircilik ve Etik İlişkisi

İnsanların gündelik hayatını doğrudan etkileyen mesleklerde, etik konular daha yoğun olarak gündeme gelmektedir. (Duvarcı, 2004) Bu tür mesleklerde, meslek mensubu mesleğin idealleri ile kişisel çıkarı arasında ikileme düşebilmektedir. Bu nedenle, kamu hizmetine dair her hemen her uzmanlık alanında, klasik bir açmaz bulunur. Bu açmaz, varsayım olarak kamu yararını tanımlayan ve kamuya hizmet etmesi beklenen profesyonellerin, mesleği icra ederken şahsi çıkarlarını gözetmediği durumlarda çatışmalar yaratır. (Howe & Kaufman, 1979)

Planlama mesleği de, meslek icra edilirken alınan mekânsal kararlar ve belirlenen politikalar sonucu insanların gündelik hayatını doğrudan etkileyen bir meslek alanı olarak nitelendirilebilir. Etiğe dair konular ise, birey olarak profesyonel bir plancının gözetileceği şahsi fayda ile kamu yararı veya sosyal adalet gibi temel meslek ideallerinin ters düştüğü durumlarda gündeme gelmektedir. Bu nedenle, planlama mesleğinde etik tartışmaları sürekli gündemdedir.

Ploger'in (2004) belirttiği üzere, plancıların karar ve eylemleri hiçbir zaman değerlerden arındırılmış olamaz. Planlama mesleği, mekânsal kararlarla oluşan rantın dağılımını veya yeniden bölüşümünü belirleyen mesleki bir faaliyet olduğu için, plancılar sürekli kendilerini savundukları etik ilkeler ile "reel" politikanın etiği arasında seçim yaparken bulmaktadırlar. Toplumsal sonuçları çok yönlü olan faaliyetlere ilişkin, toplumsal "iyi"nin dağılımını belirleyen kent planlaması, (Tekeli, 2008) söz konusu "iyi" kavramı etik kuramına içkin bir mesele olduğu için mesleki etik kodlara ihtiyaç duyan normatif bir faaliyettir. Bu ihtiyaç doğrultusunda, uluslararası kuruluşlar ve meslek örgütleri, mesleki etik kodlar tanımlayarak, "iyi" veya "doğru" eylemler konusunda üyelerini yönlendirmeyi amaçlamıştır

Bununla birlikte, etik kuramından kaynaklanan temel anlayış farklılıkları üzerinden farklı plancı rolleri ortaya çıkmıştır. Bütün dünyada neredeyse evrensel olarak icra edilen bir yönetim işlevi haline gelen şehir planlaması, bir yandan değer yargılarından bağımsız, tarafsız, apolitik teknik bir faaliyet olarak görülürken, diğer taraftan planlamanın normatif siyasal bir faaliyet olduğu görüşü de baskındır. Etik kavramı ile ilgili söz konusu anlayış farklılıklarına paralel olarak şehir planlamasının tanımlanmasında esas unsur olarak fiziksel planlama veya toprak kullanımı gibi teknik konular üzerinden mesleki faaliyet yürüten plancılar olmakla birlikte, değer yargılarını önceleyen, toplumsal kesimler arasında açıkça taraf olan kent plancıları da bulunmaktadır. Dolayısıyla, şehir planlama mesleğini, siyasi ve ahlaki tercihlerde bulunmayı gerektiren bir meslek olarak tanımlayanlar olmakla birlikte, plancının apolitik olması gerektiğini ve teknik bilgisini kullanmakla yetinmesi gerektiğini belirten görüşler de mevcuttur.

Bu durumda, doğası gereği kamu yararını savunması beklenen planlama mesleğinde, alınan her karar etik kaygılar içermekte ve mesleki pratikler bu doğrultuda şekillenmektedir denilebilir.

Bu durumda, meslek örgütünün, mesleğin doğasını korumak ve meslektaşların mesleki eylemlerinin çerçevesini belirleyebilmek için etik kodları tanımlaması; bu yolla sübjektif değer yargılarını sınırlandırarak mesleki doğrularda buluşturması gerektiği açıktır.

Türkiye’de, Anayasa’nın 135. maddesini dayanak alarak, kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olan ve planlama mesleğine dair gerek Anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak hazırladığı yönetmelikler ve mesleğin işleyişini belirleyen düzenlemeler, gerekse de örgüt yapısının bir bileşeni olarak Onur Kurulu gibi yaptırım gücü olan organlarıyla mesleki alanı düzenleme ve denetleme yönünde faaliyet yürüten Şehir Plancıları Odası, yukarıda sözü edilen ihtiyaç doğrultusunda mesleki etik ilkeler ve kurallar metnini, 28. Olağan Genel Kurulunda yayınlanmıştır.

Yürürlüğe konulan mesleki etik ilkeler ve kurallar metninde temel amaç, ” *kamusal yararların ve kamusalılıkların üretilmesine yönelik planlama mesleğinin, tarihsel ve bilimsel olarak oluşmuş kültür ve değerlerinin ve ahlaki ilkelerinin bir araya getirilmesi ve meslek üyeleri arasında bağlayıcı bir metne dönüştürülmesi*” olarak belirlenmiştir.

Halka Hizmet; Toplumun Esenliği ve Kuşaklar Ötesi Yararların Gözetilmesi; Planlama Sürecinin Doğru Yönlendirilmesi, Kamusal Yararlara Bağlılık, Karar Çevresi Karşısında Mesleki Bağımsızlığın Korunması, Topluma ve Mesleğe Saygı, Kamu Yararı - Özel Mülkiyet İlişkisinde Sorumluluklar; Özel Mülkiyet Hakları Karşısında Tarafsızlık, Bilimsel Temele Dayanma, Diğer Disiplinlerin Bilgisinden Yararlanma, Kapsamlı ve Bütüncül Yaklaşma Sorumluluğu, Risklerin ve Belirsizliklerin Giderilmesi, Planlama Sürecinde Halkın Katılımının Sağlanması, Kamusal Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi gibi başlıklar muhteva eden söz konusu metinde gerek kamuda gerekse piyasada faaliyet yürüten şehir plancılarının eylemlerine yönelik mesleğin doğası esas alınarak bir çerçeve sunmaya gayret edilmiş ve bu metin Oda organlarının yürüttüğü disiplin süreçleri için de referans alınan bir kaynak haline gelmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere, üyelere toplumun vakıf olmadığı görev ve sorumlulukları belirterek mesleğin doğasını muhafaza etme ve mesleki alandaki çürüme olarak tanımlayabileceğimiz sürecin önüne geçebilmek için bir kılavuz niteliği taşıyan söz konusu metnin, asıl muhatapları olan şehir plancıları tarafından ne kadar bilindiği ve özümsemiği detaylı bir araştırmanın konusu olmakla birlikte; bu bildiri kapsamında, mesleki etik ilkeler ve kurallar metninin belli başlı

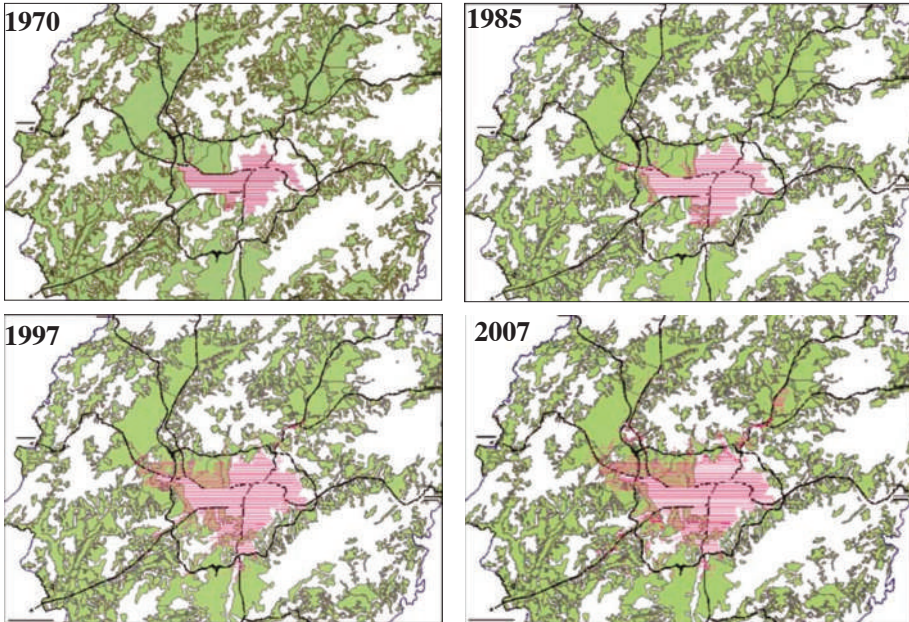
maddeleri üzerinden, mekânsal çerçeve olarak Ankara'daki planlama pratikleri ve mesleğin idealleri arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılacak ve elde edilen sonuçlar üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

Mesleki Etik İlkeler ve Pratikler

İlk olarak, söz konusu mesleki etik ilkeler metninin 2. maddesinde;

“Kent ve bölge planları sağlıklı, risklerden arındırılmış güvenli toplumsal ve fiziksel çevreler yaratmak, bunu yaparken doğal ve tarihsel çevreyi korumak, toplumun doğal çevre ile sağlıklı ilişkisini sürdürülebilir kılmak, belirli bir kesiminin değil tüm toplumun esenliğini ve uzun erimli ve kuşaklar ötesi yararları gözetmek, toplumsal gereksinimleri doğru ve gerçekçi bir biçimde saptamak zorundadırlar” denilmektedir.

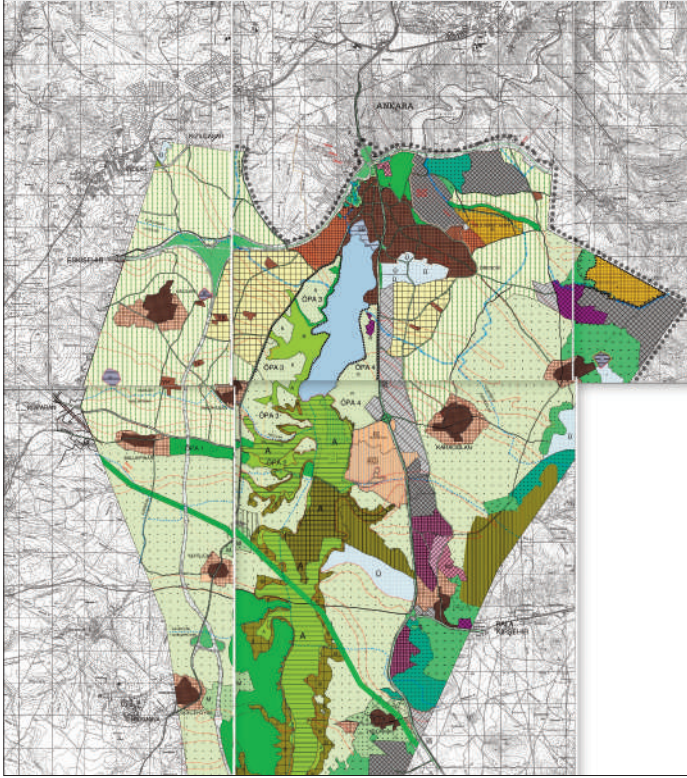
Planlama mesleğinin en temel ilkelerinden biri olan ve bir anlamda çerçevesini belirten söz konusu maddenin, öncelikle Ankara kenti özelinde, üst ölçek planlara nasıl yansıdığına bakıldığında doğal çevrenin ve kuşaklar ötesi yararın göz ardı edilerek, nasıl ihlal edildiği apaçık görülecektir. Yücel Uybadin planından bugüne değin, kentsel yapılaşmanın doğal-yeşil alanlara, vadi sistemlerine yansımaları ihlalin üst ölçek planlardan başladığını göstermektedir.

Kaynak: Sezgin, D., Varol, Ç., (2012), Ankara'daki Kentsel Büyüme Ve Saçaklanmanın Verimli Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımına Etkisi, METU JFA, (29,1

Bununla birlikte, öncekilerde olduğu gibi günümüzde yürürlükte olan 1/25000 Büyükşehir Nazım İmar Planında bile ciddi bir doğal alanların korunması sorunu varken, maalesef plan yürürlüğe girdiğinden itibaren yapılan gerek çevre düzeni planı değişikliklerinde gerekse de alt ölçek plan tadilatlarında söz konusu ilke ile bağdaşmayan mesleki pratikler olağan hale gelmiş durumdadır.

Mevcut durumda, yürürlükte olan planın bile çok daha gerisinde, birincil derecede korunması gereken alanlara dahi, ciddi saldırıların olduğu ve planlama mesleğinin bir araç haline geldiği görülmektedir. Durumun vahametini daha iyi görebilmek için, Ankara'da bulunan Özel Çevre Koruma Bölgesi yani korunması ve özel politikalar geliştirilmesi elzem olan alan statüsünde olan Gölbaşı kentsel alanında yapılan bir ÇDP değişikliği ve daha sonra yine aynı alandaki alt ölçek plan tadilatlarına bakmak aydınlatıcı olacaktır.

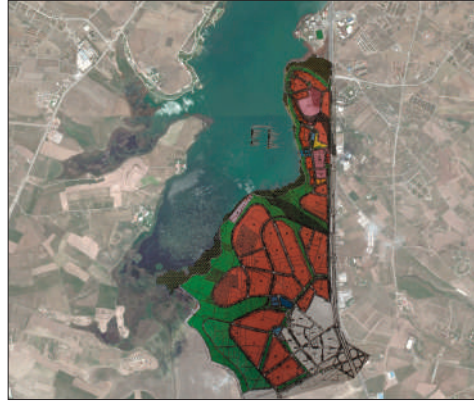
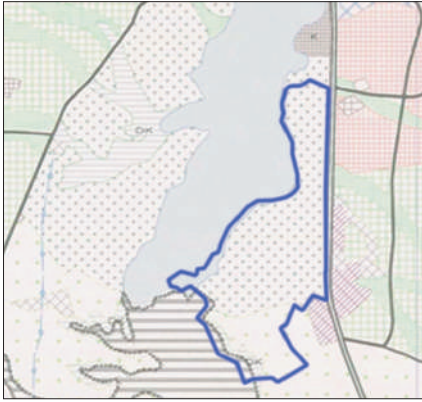

Özel Çevre Koruma Bölgesi; Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara

ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi ve bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin tek elden hazırlanması amacıyla, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilen bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki 16 ÖÇK bölgesinden biri olan Gölbaşı'na ilişkin yapılan Gölbaşı ÖÇK Çevre Düzeni Planı değişikliğinde, yukarıda yeşil alanları yerleşime açma yönü ile eleştirilen 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı'nı da aşacak bir biçimde, kullanım kararlarını doğal alanlar aleyhine geriye götüren, bütüncül plan kararları ile uyuşmayan bir plan değişikliği uygulaması karşımızda durmaktadır.

Söz konusu plan değişikliği incelendiğinde, doğal niteliği korunacak alan olarak belirlenen bölgede toplu konut kullanımının önerildiği; rekreasyon alanı olarak belirlenen, vadi tabanı veya dere yatağı olarak gösterilen alanların yerleşime açıldığı; mutlak korunması gerekli türlerin yaşam alanı olarak belirlenen bölgelerde doğal sistemi tahrip edecek kullanım kararlarının önerildiği bir meslek pratiği ile karşılaşmaktadır. Kaynak: ŞPO Ankara Şubesi Dava Dosyası

Söz konusu Gölbaşı ÖÇK Çevre Düzeni Planı Değişikliğinin sınırları içerisinde kalan; bu planda hiçbir surette yapılaşmaya izin verilmemesi gereken ve rekreasyon alanı olarak belirtilen Mogan Gölü Doğu Kıyısına yönelik yapılan 1/5000 ve 1/1000 ölçeli imar planı değişikliğinde söz konusu alanın %58'inde yapılaşma önerildiği görülmektedir.

Kaynak: ŞPO Ankara Şubesi Dava Dosyası

Özet olarak, yukarıda alıntılanan planlama meslek etiği maddesi, üst ölçek planlardan başlayarak uygulama imar planı ölçeğine kadar her ölçekte, her seferinde tekrardan ve daha ciddi bir biçimde ihlal edilmekte ve mesleğin doğası her ölçekte yeniden ihlal edilmektedir denilebilir.

Mesleki etik ilkeler metninin 5. Maddesinde ise;

“Plancılar, yürüttükleri planlama işlerinde işveren ve karar çevresinin eğilim ve isteklerine, işi veren idarenin yetki ve sorumluluğuna sığınamaz. Plancıların, planlamalarını bilimsel yöntemlerle kamusal yararlar, planlama esasları ve şehircilik ilkeleri açısından gerekçelendirmek yükümlülükleri bulunmaktadır. Planlama ile ilgili konularda, siyasi karar çevresi seçmenlerine ne kadar sorumlu ise plancılar da meslek topluluğuna, mesleğin tarihsel birikim ve deneyimine, kamusal ortama ve hepsinden de önemlisi gelecek kuşaklara karşı sorumlulukları bulunmaktadır.” denilmekte ve plancıların, siyasi karar çevresinin söylem ve çıkarlarından bağımsız olarak sorumluluk sahibi oldukları vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı'nın yerel seçim sürecinde, 10 milyon turist çekeceği “öngörüsü” ile öne sürdüğü Ankapark projesi, tarihi ve doğal sit alanı olan Atatürk Orman Çiftliği sınırları içerisinde, Ankara kentinin açık - yeşil alan sisteminin önemli bir parçası konumunda olan bir alana inşa edildiği ve bu alan jeolojik olarak sakıncalı olduğu için yukarıda alıntılanan sorumluluklar ile örtüşmediği açıktır.

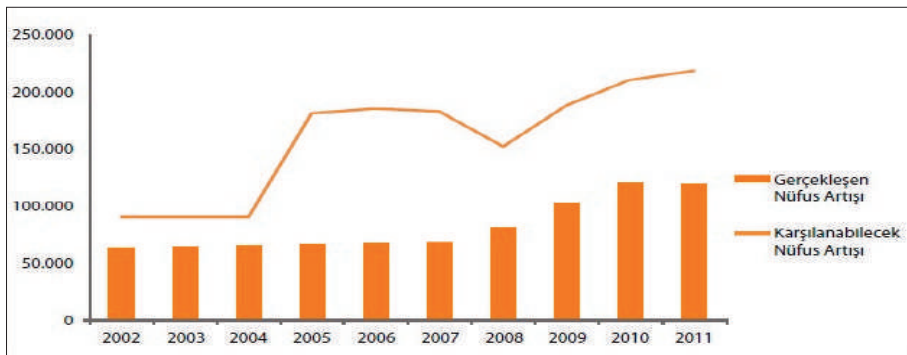
Siyasi karar çevresinin, seçim odaklı, şehircilik ilke ve esasları ile örtüşmeyen ve rasyonel bir temel barındırmayan söz konusu projesini mekânsal düzlemde planlayan şehir plancısının, bu faaliyetini, bilimsel yöntemlerle kamu yararı açısından gerekçelendirebilmek mümkün mü? Bu mesleki faaliyeti üstlenen şehir plancısının meslek topluluğuna, mesleğin tarihsel birikim ve deneyimine, kamusal ortama ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluklarını yerine getirdiğini söyleyebilir miyiz? Dolayısıyla, ülke tarihinin en büyük yatırımlarından birini jeolojik olarak sakıncalı bir alan üzerine inşa etmenin; inşa edilen alanın ekolojik değerlerini göz ardı ederek siyasi karar çevresinin popülist söylemlerini mekansallaştıran bir araç konumunda bulunmanın herhangi bir mesleki değer yargısı barındırmadığını belirtmek gerekir. Bunu da kısaca “mesleki çürümeye” şeklinde tanımlamak mümkündür.

Mesleki etik ilkeler metninin 8. Maddesinde;

“Kent ve bölge plancıları, toplumun gerçek ve nesnel gereksinmelerinden hareket etmek zorundadırlar. Plancılar, toplumsal gereksinmelerin ötesinde, gereğinden fazla alanın gelişmeye açılmasına, bu nedenle de kamu kaynaklarının israftı, yanlış yönlendirilmesine ve verimsiz kaynak tahsislerine yol açan, yerleşmelerin ana planlama düzenlerini bozucu planlama etkinliğinde bulunmaktan kaçınmalı; görevli oldukları durumlarda, işveren konumundaki kuruluşları ve yönetimleri, bu yönde kararlara yönlendirmemeli, tersi yönde eğilim gösteren yönetim organlarını uyarmalı ve Oda'ya bilgi vermelidir.” denilmektedir.

Plancıların toplumsal gereksinmeleri göz önüne alarak mesleki faaliyette bulunmalarını aktaran etik ilkeye olumsuz bir örnek olarak Ankara kentinin nüfus artış oranları ve boş konut stoku oranlarına bakmak yeterli olacaktır. Bilindiği üzere, konut stoku fazlasının %4-6 arasında olması ideal olarak kabul edilmektedir. Ankara kentinde ise, 2013 yılında yapılan bir araştırmaya göre bu oranın %28 civarında olduğu tespit edilmiştir. (Sarıözdemir, B., 2013) Yani bu durumda yaklaşık olarak 4 konuttan birini konut fazlası şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Yıl	Yeni Daire Sayısı	Yeni Dairelerin Karşılatabileceği Nüfus Artışı	Gerçekleşen Nüfus Artışı*
2002	27.570	91.016	65.527
2003	27.990	90.604	64.518
2004	27.795	91.402	65.525
2005	55.308	181.092	66.548
2006	56.106	185.193	67.586
2007	55.394	183.413	68.641
2008	45.991	151.942	82.183
2009	57.136	188.627	101.863
2010	65.742	211.118	120.914
2011	66.053	218.963	119.177

Kaynak: İstatistiklerle Ankara 2013 Raporu

Ayrıca, Ankara Büyükşehir Nazım İmar Planı, 2023 yılı projeksiyonuna göre nüfus 6 milyon olarak öngörölmüş iken, şu an itibariyle yapılan plan değışiklikleri ile imara açılan alana yerleşebilecek nüfusun 12 milyon civarında olduğu belirtilmektedir. Bu örnek başlı başına, toplumsal gereksinimleri dikkate alma sorumluluğu bulunan planlama mesleğinin ülkedeki güncel ahvalini anlatmaya yeterlidir.

Son olarak mesleki etik ilkeler metninin 22. Maddesinde;

“Kentlerin parçalarına, korunacak alanlarına, merkezlerine ve alt merkezlerine vb. ilişkin mevzi planlama çalışmalarında, kentin bütünü ve bölgesel bağlam ile ilişki kurulmaksızın ve irdelemeler yapılmaksızın planlama kararları üretilmesi meslek etiği ile uyşmayacaktır.” denilmektedir.

Bu noktada, Savaş Zafer Şahin’in derleme çalışmasında, Ankara’da, kent bütününde, yoğunlukla Güney Batı aksında ve yoğunluk arttırma-yerleşime açma amaçlı olmak üzere, 2005 yılından itibaren ada ve üstü ölçeklerde, büyük çoğunluğu özel planlama büroları tarafından 5000’in üzerinde plan değışikliği yapıldığı belirtilmektedir. Bu durumu, plan değışiklikleri üzerinden süregiden, bütüncül bir yaklaşımdan kopuk “planlayamama” sürecinin önemli bir göstergesi olarak ele almak mümkündür. Benzer durumu, Ankara’daki Ana Ulaşım Planı çalışmaları devam ederken yapılan ODTÜ yolu gibi önemli ulaşım bağlantılarının hayata geçirilmesi örneğinde görmek de mümkündür. Mevcut durumda ülkede planlama süreci, çok büyük bir oranda plan değışiklikleri aracılığıyla bütüncül planların etkisiz bırakıldığı, yani bizzat planlama aracılığıyla plansızlığın hüküm sürdüğü bir dönem olarak tanımlanabilir.

Sonuç

Bu makalede, planlama meslek alanına yönelik olarak belirlenen mesleki etik ve ilkelerden 4 tanesi üzerinden Ankara kenti özelinde sergilenen planlama pratiklerini tartışmak; normatif olan ile olmakta olan arasındaki çelişki gösterilmeye çalışılmıştır. Başlangıçta alıntılandığı üzere, etik ilke ile pratik arasındaki gerilim bu denli arttığı bir ortamda, meslek alanındaki çürüme olarak tariflenebilecek davranışların veya eğilimlerin Ankara kenti ile sınırlı olmadığı, başta İstanbul olmak üzere birçok kentte benzer hatta çok daha ciddi sorunların yaşandığı görölmektedir.

Mesleğimizin varlık sebebini topluma aktarmak, saygınlığını arttırmak, meşruiyetini sağlamak; bunlarla birlikte plancı kimliğini ve değerlerini oluşturmak, mesleki idealleri tanzim etmek için bugün tekrardan etik konusunu ele almak ve bu alanı güçlendirmek durumundayız. Mesleki etik kuralları somut ve uygulanan,

yaptırım gücü olan bir hale getirmek bugün meslek camiasında hayati önemde bir gündem maddesi olmak zorundadır.

Mesleki etik, bir meslek grubunun eseri olduğuna göre, meslek grubu örgütlülüğü ve tarihsel olarak belirlenen ilkeler korunduğu oranda, etik ilkeler de o kadar etkili olur ve saygınlık kazanır. Ayrıca mesleki gruplar, güçlü ve örgütlü olduğunda, bu otorite kurduğu etik disiplini etkiler ve saygı görür. Bunun tersi olduğu durumlarda ise, istikrarsız, kontrol gücü olmayan ve yaptırım uygulamayan bir hal alır. Bu nedenle, mesleğin doğasına saygı duyan, bu doğrultuda çalışmalar yürüten tüm meslek camiasının örgütlülük bilinciyle bir araya gelmesi ve kontrol gücünü tekrardan inşa etmek için çalışmalara başlaması gerekmektedir.

Örgüt bilincini inşa etmenin yanında, etik eğitimi yardımıyla, planlama öğrencileri mesleki normların bilgisi ile uygun davranış göstermeye yönlendirilebilir, dahası bu ilkeleri korumayı istemeyi edinebilirler. Meslek yaşamlarında da mesleki etik çerçevesinde eylemlerde bulunabilmek için gerekli olan felsefi değer bilgisiyse donanabilirler.

Tüm bu nedenlerle, toplumsal alanda hızla emlak komisyonculuğu ile bir tutulma eğiliminde olan mesleğimizin bu gidişatını durdurmak ve tarihsel birikim temelinde yeniden ayağa kaldırmak istiyorsak, bugün etik ilkelere tekrardan yönelmemiz ve bu çürüme ortamından, meslek ahlakımız klavuzluğunda çıkmayı başarmamız gereklidir, elzemdir.

KAYNAKÇA

Durkheim, Emile (1949), *Meslek Ahlakı*, Çev. Mehmet Karasan, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Duvarcı, Yavuz (2004) Planlama Mesleğine ve Planlama İlkelerine Etik Açından Eleştirel Bir Bakış, *Planlama Dergisi*, 2004/2, s.14-27

Ersoy, Melih (2008) “Planlamada Etik Değerler: Eşitlik ve Sosyal Adalet”, 31. *Şehircilik Kolokiyumu: Planlama Meslek Alanı, Geçmişten Geleceğe*, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve ODTÜ, Ankara, 7-9 Kasım 2007, Basım Ankara: TMMOB, ŞPO, s. 73-86.

Howe, Elizabeth and Jerome Kaufman (1979) “The Ethics of Contemporary American Planners”, *Journal of the American Planning Association*, 45/ 3, s.243-255

Kayaer, Mesut, (2013). Çevre ve Etik Yaklaşımlar, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2013/2, s.63-75

Pieper, Annemarie, (1999) *Etiğe Giriş*. Çev. Veysel Ataman- Gönül Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Ploger, John (2004) “Ethics in Norwegian Planning: Legitimacy, Ambivalence, Rhetoric”, *Planning, Practice & Research*, 19/ 1 s.49–66.

Tekeli, İlhan (2008) “Kent Planlama Mesleği Gelişmesini Sürdürürken Ahlakını Nasıl Oluşturuyor”, 31. *Şehircilik Kolokyumu: Planlama Meslek Alanı, Geçmişten Geleceğe*, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve ODTÜ, Ankara, 7-9 Kasım 2007, Basım Ankara: TMMOB, ŞPO, s.55-71.

5B OTURUMU - 8 KASIM 2016
Şehircilik Eğitimi ve Şehircilik Okulları – III
Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Doğan DURSUN

*Planlama Öğrencilerinin Değerlendirmeleri Çerçevesinde
Planlama Kuramları Eğitimini Yeniden Düşünmek*
Yrd. Doç. Dr. Hatice Meltem Gündoğdu
Arş. Gör. Yunus Çolak

*Planlama Eğitiminde Öğrenci Bakış Açısı ile Yaşanılan Zorluklar ve
Öğrenci Algısındaki Değişim*
Öğr. Gör. Dr. Nilüfer Gürer

*Kentsel Gelişme Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri;
Hafencity Örneği*
Mehmet Nazım Özer - Gamze Özer

*Slovakya ve Türkiye’de Planlama Eğitiminin
Karşılaştırmalı Analizi*
Araş. Gör. Sıla Ceren Varış - Dr. Milan Husar

Planlama Öğrencilerinin Değerlendirmeleri Çerçevesinde Planlama Kuramları Eğitimini Yeniden Düşünmek

Yrd. Doç. Dr. Hatice Meltem Gündoğdu

Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Araş. Gör. Yunus Çolak

Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Planlama okullarında verilen planlama kuramları dersi eğitimi mevcut kuramsal yaklaşımların özetlenerek anlatımı ile devam etmektedir. Bununla birlikte derse ilişkin öğrencilerin yararlanabileceği kaynaklar da yetersizdir. Ayrıca derse katılım ve verimlilik de göz önüne alındığında, planlama kuramları dersinin sadece teorik bir yaklaşımla ele alınması tartışmaya değer görülmektedir.

Bu amaçla çalışmada; öncelikle planlama okullarında verilen dersler planlama kuramları özelinde değerlendirilmiştir. Daha sonra konu, derse katılım ve verimliliğin artırılması için neler yapılabilir sorusuna cevap aramak üzere;

- Kırklareli Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde ders süreci boyunca yapılan “uygulama çalışmaları”nın paylaşımı, bu uygulama çalışmalarının planlama eğitimine ve planlama atölyesi çalışmalarına katkısının değerlendirilmesi

- Türkiye’deki Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde verilen planlama kuramları dersleri içerik, zaman, önerilen kaynak vb. mevcut bilgilerin değerlendirilmesi çalışması ve

- Dersle ilgili uzman görüşleri alınmak üzere hazırlanan bir anket çalışması da yapılarak bu dersin planlama eğitimine katkısının nasıl artırılabilceğine dair çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Planlama Kuramları Dersi, Şehir ve Bölge Planlama, Kırklareli Üniversitesi,

Giriş

Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde; insanlara ve tüm canlılara yaşanabilir ortamlar yaratılmasına yön verecek politikaların saptanmasında, bunların uygulanmasında ve denetlenmesinde yetkin, sistemli düşünme biçimine sahip bireylerin eğitilmesi, eğitmenlere büyük bir yükümlülük getirmektedir. Bu eğitim sürecinde; her dersin öğrenciye ilerideki deneyimlerinde katkı sağlaması, bilgilerini başarılı ve bilinçli bir şekilde uygulamalara aktarabilmeleri sorumluluğu biz eğitmenlerin verdikleri derslerde verimliliğin artırılması düşüncesini ön plana çıkarmaktadır.

Lisans eğitimi boyunca öğrencilerin aldıkları dersler uygulamalı, yarı uygulamalı ve teorik-kuramsal dersler olarak ayrılmakta olup, en önemli dersleri ise Planlama Atölyesi dersleridir. Bu derslerde uygulama alanları ise kent ve/veya bölgenin kendisidir. Kuramsal-teorik derslerin atölye çalışmalarının destekleyicisi ve planlamada temel bilgileri içeren altyapı, hukuksal, teknik çerçeve, bilimsel ve etik kurallar, genel kültür ve kentlilik bilincini vermeye yönelik olması, ayrıca tüm teorik ve atölye derslerinin tamamlayıcı olması ve birlikte alınması zorunluğunu da beraberinde getirmektedir.

Planlama kuramları dersi; şehir planlama bölümleri müfredatlarının omurgasını oluşturan “planlama atölyesi” çalışmalarını besleyen teorik derslerin başında gelmekte olup, öğrencinin mekânsal çevreyi doğru değerlendirme ve ona bir vizyon kazandırmayı öğrenmesinde büyük bir katkı sağlamaktadır. Planlama içinde yer alan analiz ve sentez süreçlerinden sonra, plan kararlarının alınması öncesinde söz konusu sürecin hangi vizyona dayanarak ilerleyeceği, kuramsal yaklaşımlar temelinde, seçilen alanın sosyal, fiziksel, coğrafi, idari tüm karakteristik özelliklerine dayanılarak tespit edilmektedir. Öğrencilerin bu yaklaşımlarla kurdukları ilişkiler ağı, mesleki geleceklerinde yapacakları her çalışmada öncelikle bir vizyon oluşturabilmelerinde etkilidir. Bu önemine karşın, planlama disiplini içinde bu eğitimin nasıl yapılacağına ve geliştirilebileceğine dair yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Şekil-1: Planlama Sürecinde Planlama Kuramlarının Yeri

Planlama eğitiminin, mevcut kuramsal yaklaşımların özetlenerek aktarılması ile devam ettiği, bununla birlikte öğrencilerin yararlanabileceği kaynakların da yetersizliği göz önüne alındığında, planlama kuramları dersinin sadece teorik bir yaklaşımla ele alınması tartışmaya değer görülmektedir.

Planlama eğitimi sürecinde öğrencinin bütüncül bakış açısının gelişmeye başladığı, yerleşme alanlarına ilişkin karar üretme, makroform seçenekleri geliştirme, uygulama modelleri ve araçlarının araştırılarak, uygulanabilirliklerinin sorgulanması aşamalarında, bu çalışmaları destekleyen planlama kuramları dersinin azami katkısı düşünülerek ders içeriklerinin hazırlanması önem arz etmektedir.

Buradaki en önemli sorunlardan birisi; teorik bir ders bilgisinin nihai sonuç ürünün ortaya çıkartılma sürecinin işlendiği planlama atölyeleri çalışmalarına en verimli şekilde nasıl sentezleneceğindedir (1, 2, 3). Bu sorun, planlama atölyeleri dersinin işlenmesi sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle; teorik olarak işlenen planlama kuramları dersinin içeriğinin de; atölye çalışmalarının yürütülmesindeki katkısı düşünülerek, birçok teorik ders bilgilerini de içinde barındıran, kuramsal çalışmalar ve denenmiş model yaklaşımları örneklerinden nasıl ve ne şekilde yararlanılabileceğinin yanı sıra mekana bunların nasıl yansıtılabileceğini de kapsamaması gerekli görünmektedir.

Planlama kuramları dersi içeriğinin nasıl olması gerektiğinin yanı sıra, planlama kuramları ders süreci boyunca karşılaşılan

1. Öğrencilerin sadece teorik bilginin aktarılması sırasında derse yüksek oranda katılımlarının sağlanamaması.
2. Ders süreci içinde kent ekonomisi, kent sosyolojisi, kentleşme tarihi gibi konularda bilgi eksikliklerinin bulunması.
3. Konular ilerledikçe öğrencilerin adaptasyonlarının azalması ve aynı oranda başarı derecelerinde düşme
4. Öğrencilere önerilebilecek Türkçe kaynak yetersizliği ve uluslararası kaynakların güncel olmaması vb. gibi mevcut sorunlar, değerlendirilmesi gereken önemli konulardır.

Bu kapsamda, öncelikle planlama eğitiminde ön plana çıkan sorunların ve planlama kuramları özelinde bu dersin önemine ilişkin literatür araştırması yapılmıştır. Bundan sonra Planlama Kuramları dersinde verimliliğin ve katılımın artırılması düşünülerek, bu çalışmanın ve araştırmanın da başlamasına temel olan Kırklareli Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü II. Sınıf öğrencileri ile yapılan “uygulama” deneyimleri paylaşılmış, ardından Türkiye’deki Şehir Planlama Bölümlerinde Planlama Kuramları dersinin işlenişine ilişkin ders

izlencelerinde, öğrenciler açısından ders sürecindeki sorunlar baz alınarak yapılan detaylı bir araştırma çalışması ve planlama kuramları dersi yürütücülerinin dersle ilgili düşünce ve görüşlerinin alındığı bir anket çalışması yapılarak sonuçları değerlendirilmiştir.

Literatür Araştırması

Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Dönem Çalışmaları kapsamında İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyeleri tarafından hazırlanan “Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon (2007)” başlıklı raporda Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, Norveç, Hong Kong, Malezya gibi ülkelerin Şehir ve Bölge Planlama eğitimi veren belli başlı okullarında verilen dersler eğitim programları ile birlikte incelenmiştir. Bu çalışmada dersler bilgi, beceri ve değerler bileşenleri olarak üç kategoride ele alınmış ve bilgi bileşenleri kapsamında tüm planlama okullarında temelde aynı dersler verildiği, Planlama Kuramları ve yöntemleri dersi başta olmak üzere kent Planlama Tarihi, Kent ve Bölge Planlama gibi derslerin bu bileşenlerin oluşmasında temel teşkil eden dersler arasında yer aldığı belirtilmektedir (4). Aynı raporda 1989 yılında yapılan Şehircilik Kolokyumunda dünyada ve Türkiye’de değişen koşullara çözüm yolları üretebilecek seviyeye kavuşturulması gerekliliği üzerinde durulduğu belirtilerek;

Üniversitelerin sadece bilgi aktaran kurumlar değil, yaratıcılığa önem veren kurumlar olması, Planlama eğitiminde teori ve uygulamanın dengelenmesi, Planlamanın kurumsallaşması, Eğitimde prototipleşme yerine işbölümüne gidilmesi ve farklı üniversite kimliklerinin oluşturulmasının gerekliliği ortaya konduğu, aynı zamanda “Kolokyumdaki tartışmalarda planlama eğitiminin temel sorunları arasında “Üniversitelerde Türkçe yayın üretmek için imkânların kısıtlı olması, Planlama eğitim programlarının farklı bilimlerle yeterince desteklenmemesinin” önemli görüldüğünün üzerinde durulmaktadır. (4)

Bu raporda hem “planlama kuramları” dersinin tüm dünyadaki planlama okulları ders programlarında “temel bilgi bileşeni” olduğu, hem de “teori ve uygulama derslerinin dengelenmesi” gerekliliği üzerinde durulmuş, Türkçe yayın üretilmemesi konusu gündeme getirilmiştir.

Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Eğitim Programı başlıklı çalışmada genelde planlama eğitiminde teorik derslerin müfredatın % 55’ini kapsadığı, kuramsal ve sözel derslerin proje çalışmalarını destekleyici ve çeşitli ölçeklerle yürütülecek planlama çalışmaları için gerekli ve vazgeçilmez olan temel bilgileri içeren altyapıyı, hukuksal ve teknik çerçeveyi, uyulması gerekli bilimsel ve etik kuralları ve düzenlenecek tasarımlarda

yaşama kalitesini artırıcı genel kültür ve kentlilik bilincini vermeye yönelik olduğu konusu ile müfredatta içeriklerin bu doğrultuda hazırlanması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (5).

Köroğlu'nun (6) Şehir ve Bölge Planlama Eğitimine Eleştirel Bir Bakış: Karar Odaklı Eğitim başlıklı 2006 yılında yapmış olduğu çalışmasında "Şehir ve bölge planlama bölümü mimarlık ve kentsel tasarımın ötesinde sosyal, ekonomik, siyasal, hukuki ve çevresel boyutları da kapsayan bir disiplindir. Planlamanın farklı alanlarla olan bu etkileşimi, planlama eğitiminin bütüncül bir perspektif içinde mekansal boyuta vurgu yapılarak verilmesi, mimarlıktan ayrı bir disiplin olarak meşruiyetini sağlayan temel noktadır. Sosyal, ekonomik, siyasal, fiziki, hukuki ve çevresel süreçlerin mekansal olarak ele alınması gerekliliği temel vurgu alanıdır." diyerek teori ve uygulamanın bir arada yürütülmesi gerekliliğinin önemle üzerinde durmaktadır. Aynı çalışmada "planlama eğitiminin incelenmesi sonucunda ortaya bazı eksikliklerin çıktığı, eğitim programının ortalama % 45'inin stüdyo ortamında oluşturulduğu" belirtmekte ve öğrenciyi talep edilen niteliklerle donatmak konusunda yaşanan stüdyo derslerinde ortaya çıkan sorunlardan bahsedilmektedir. Bu sorunlar şu şekilde sıralanmıştır."

1. Atölye derslerinin teorik ve mekan ile ilişkisinin kurulması daha zor olan derslerle kopuk olarak yürütülmesi.
2. Temel tasarımın planlama eğitiminin başlangıcına yerleştirilmiş olması
3. Yıllar arasında alt ölçeklerden başlayıp üst ölçeklere giden hiyerarşik ve doğrusal bir nedenselliğe dayalı olması
4. Pratikte etkili olan karar süreçlerinin işlenmiyor olması
5. Öğrencinin planı yapılan alanın tümüne hakim olmasının beklenmesi ve atölyede tüm yönleri ve ölçekleri ile tam bir plan teslim etmek zorunda olması."

Çalışmanın devamında teorik ve uygulama derslerinin bir arada yürütülebileceği bir model önerisi sunulmaktadır (6).

Hülagu Kaplan'ın Şehir ve Bölge Planlama eğitiminde yurtdışı örnekleri başlığı altında incelediği İngiltere'de planlama eğitimi ile ilgili verilen bilgilerde, kısaca eğitim alanları için şartlar ve eğitimin işlenmesindeki, ülkenin gelişim ve ekonomik ilerleme vb. süreçler doğrultusunda esnek modüler yapıda eğitim verilmesi, teori ve uygulama eğitimlerinin bir arada veriliyor olmasının etkili ve verimli olduğu belirtilmektedir (7). Bu çalışmada İngiltere'de planlama eğitimi lisans veya daha üst düzeyde üniversite ve politekniklerde verilmekte olduğu, eğitimin hem akademik çalışma, ve kuramsal araştırmalar ağırlıklı, hem de teknoloji ve uygulama ağırlıklı öğrenci yetiştiriyor olması üzerinde durulmaktadır. Ayrıca

Edinburg Üniversitesi Güzel Sanatlar Okulu 1. Sınıftan başlayarak 4. Sınıf sonuna kadar müfredatında Planlama Kuramı ve Uygulamaları dersi ile tamamlanan bir eğitim sistemi vardır. Ayrıca Lisans programı 4-5 senede tamamlanmakta, 2 bölüm halinde okutulmakta, 2. Bölümü geçtikten sonra şehir plancısı ünvanı alınmakta olduğu, bunun öncesinde ise şehir ve bölge planlama bölümüne lise dönemi bilgileri ve kapasiteleri de değerlendirilerek kabul edildikleri kaydedilmektedir. Ders programlarının belirlenmesinde görevli “program komiteleri” nin öğretim elemanları ve öğrencilerden oluşmakta olduğu en önemlisi bir dersin devamlı ve sabit kalacağı düşüncesi yerine değişebileceği düşüncesi ile hareket ediliyor olmasından bahsedilmektedir. Araştırmada bir bakış açısı olarak planlama kuramları dersinin önemini de ortaya koyan ve kuramsal yaklaşımların uygulama ile birlikte yürütülmesinde örnek niteliği taşıyan konu; Edinburg Üniversitesi Güzel Sanatlar Okulunda Planlama Eğitimi ders müfredatına bakıldığında “Planlama Kuramı ve Uygulamaları I-II-III-IV derslerinin eğitim süresi boyunca bir arada yürütülmekte olduğu ve bu konu grubunun içinde “planlama tarihi, yerleşmeler tarihi, planlama uygulamalarının politik ve yönetim ilişkilerinin” yer aldığı bilgisidir (7).

Ayrıca “Planning Theory Education: A thirty-Year Review (2011)” başlıklı Klosterman’ın makalesi planlama okullarının planlama kuramları derslerinde son otuz yıllık süreç içinde verilen derslerin ders izlenceleri kapsamında araştırmaları ile içerik ve önerilen okumalar kapsamında incelemeleri anlatan çok kapsamlı bir değerlendirme çalışması (8), bu çalışma sonrasında planlama kuramları ders içeriklerinde karşılaştırma imkanı verebilecek önemli bir araştırmadır.

Literatür araştırmalarına göre, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü eğitimlerinde iyi bir eğitim süreci için

1. Planlama eğitiminde teori ve uygulama dengesinin kurulması
2. Planlama eğitim programlarının farklı bilimlerle desteklenmesi
3. Kuramsal ve sözel derslerin proje çalışmalarını destekleyici ve çeşitli ölçeklerde yürütülecek planlama çalışmaları için gerekli ve vazgeçilmez olan temel bilgileri içeren şekilde ders içeriklerinin hazırlanması
4. Planlamanın mimarlık ve kentsel tasarımın ötesinde sosyal, ekonomik, siyasal, hukuki ve çevresel boyutları kapsayan bir disiplin olması nedeniyle, eğitimin bütüncül bir perspektif içinde “mekansal boyuta vurgu” yapılarak verilmesi
5. Pratikte etkili olan karar süreçlerine katılımın sağlanması
6. Üniversitelerde Türkçe yayın üretmek için imkanların artırılması konularına vurgu yapıldığı,

bu konuların aynı zamanda eğitim sürecindeki sorunlar olduğu görülmüştür.

Ayrıca teorik bir ders olan Planlama Kuramları dersinin önemine ilişkin; Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, Norveç, Hong Kong ve Malezya ülkelerinin şehir ve bölge planlama eğitimi veren belli başlı okullarında Planlama Eğitimi çerçevesinde ele alınan araştırmaya göre; Planlama Kuramları dersinin “temel bilgi bileşenleri” kategorisinde ele alınmakta olduğu (4) görülmüştür. Diğer bir çalışmada (7) ise Şehir Planlama Eğitiminde yurtdışı örnekleri başlığı altında incelenen İngiliz eğitim sisteminde Edinburg Üniversitesi Güzel Sanatlar Okulunda birinci sınıftan başlayarak dördüncü sınıf sonuna kadar “Planlama Kuramı ve Uygulamaları” derslerinin verildiği, Planlama Kuramı ve Uygulamaları derslerinin konu grubu içinde “Planlama tarihi, Yerleşmeler tarihi, planlama uygulamalarının politik ve yönetim ilişkileri” konularının yer aldığı görülmüştür.

Araştırma Süreci:

Çalışmamızda yukarıda bahsettiğimiz genel anlamda planlama eğitimindeki sorunlar ve planlama kuramları dersinin bu kapsamdaki önemine istinaden, öncelikle bu ders sürecinde öğrencilerin teorik bilgilerini mekana yansıtılabilmeleri amaçlı Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama II. Sınıf öğrencileri ile yapılan “uygulama deneyimleri” paylaşılmış, Türkiye’de Planlama eğitimi veren okullarda planlama kuramları dersi içeriğine ilişkin bir araştırma ihtiyacı ile kapsamlı bir tarama çalışması yapılmıştır. Daha sonra planlama kuramları dersi veren öğretmenlerin bu konuya ilişkin düşünce ve görüşlerinin alındığı bir anket çalışması yapılarak tüm bulgular değerlendirilmiştir.

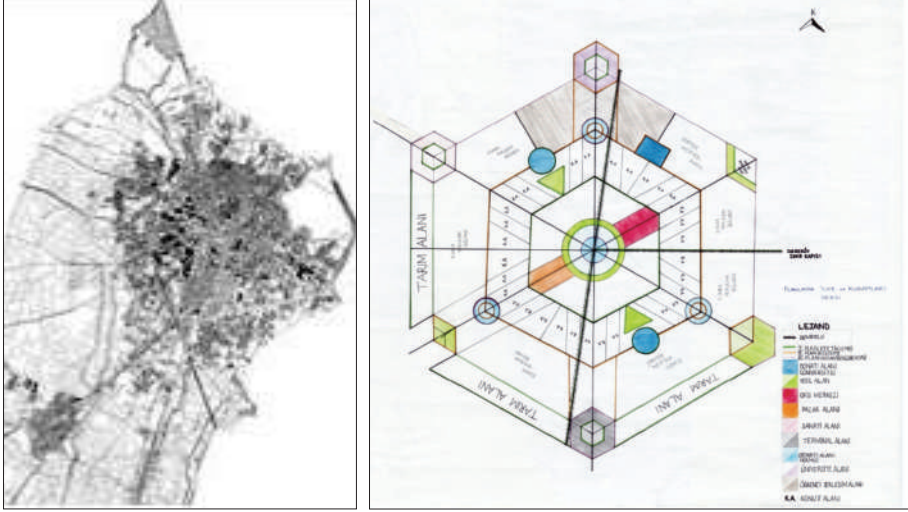
1. Uygulama Çalışmaları “Teoriye Uygulamayı Katmak”

Ders süreci boyunca öğrencilerin derse katılımlar sağlanması ve ders verimliliğinin ve başarısının artırılması amacı ile ders sürecinde “iki uygulama çalışması” yapılmıştır.

“Kırklareli için İdeal Planlama Yaklaşımı”

Öğrencilerin yaşadıkları yer olan Kırklareli’nin tüm karakteristik özelliklerini düşünmelerini sağlamak ve yaşayarak deneyimledikleri bu kente, ideal bir planlama yaklaşımı geliştirmeleri düşünülmüştür. Bu amaçla, öncelikle dersin vize öncesi döneminde temel planlama yaklaşımları incelenmiştir. Vize dönemi sonrasında “bu zamana kadar gördüğümüz tüm akımlar ve planlama yaklaşımları kapsamında Kırklareli için ‘ideal planlama’ yaklaşımının nasıl oluşturulacağı, Kırklareli’nin doğal yapı özellikleri, kentin tarihsel dokusu, yapılanma özellikleri, merkez özellikleri, fonksiyon dağılımı, ortak alanlar, sosyal mekan özellikleri ve benzeri karakteristik özelliklerinin, potansiyeller ve problemler şeklinde çizelgelerle özetlenmesi, önerilerin bu bilgiler doğrultusunda kent bütünü için düşünülmesi ve çizerek şematik bir anlatım olarak hazırlanması “ödev çalışmasıdır.

Bu ödev çalışmasındaki hedef, tüm uygulama derslerinden de faydalanarak, planlama yaklaşımları ile bu bilgileri nasıl birleştireceklerini görmektir.

Örnek Uygulama 1 (2015-2016 Güz yarıyılı Planlama İlke ve Kuramları Dersi Çalışmaları)

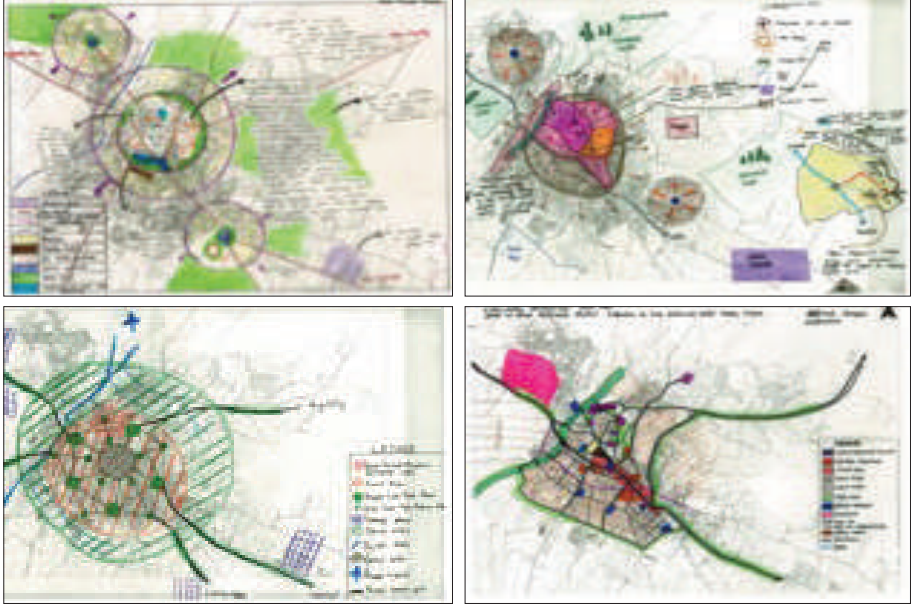
Sonuç: Bu ödev çalışmasındaki başarı, öğrendikleri planlama yaklaşımları kullanılarak sadece Kırklareli ideal planlama nasıl olmalı ya cevap değil, genelde planlama atölyesi çalışmalarına geçildikten sonra çokta geri dönülmeyen Temel Tasarım dersinde edindikleri bilgileri yansıtıcıları, Kırklareli Merkez için yaptıkları bir soyutlama çalışması ve buna ilişkin hazırladıkları raporda kentin potansiyelleri ve problemleri ile birlikte ele aldıkları “planlama yaklaşımları” önerilerindeki tutarlılıkların izlenmesiydi.

“Final Çalışması”

Final için öğrencilerden o dönem planlama çalışmalarının devam ettiği analitik çalışmaları tamamlanmak üzere olan “Kırklareli – Vize ilçesi için “Gelecekteki Vize” ne olmalı başlıklarından bir tanesinin seçilerek, hedefledikleri vizyona hangi planlama yaklaşımları ile erişebileceklerinin hem rapor hem şematik olarak anlatımının yapılması” istendi.

Buradaki amaç; Vize dönemine kadar sadece teorik bilgilerle öğrendiklerinde gösterdikleri vize notları ile hem teorik yaklaşımlar hem de uygulamada bu yaklaşımların geliştirilmesindeki tutarlılıkları test ettiğimiz final sınavında gösterdikleri performansın izlenmesiydi.

Sonuç: Final sınavında aldığımız performans, öğrencilerin bir teorik derste öğrenilen bilgilerin uygulama ile sentezlendiğinde ortaya çıkardıkları başarıyı göstermiştir.

Örnek Uygulamalar 2 (2015-2016 Güz yarıyılı Planlama İlke ve Kuramları Dersi Çalışmaları)

Çizelge 1 Vize - Final Sınav Sonuçları / Başarı Performans Göstergesi

Vize Sınava giren öğrencilerin not ortalaması	39,76
Sınava giren öğrencilerin not ortalaması	94,25

Planlama kuramları dersinde yapılan bu çalışmaların bir diğer katkısı ise bir dönem sonra geçecekleri “Planlama Atölyesi III” dersi çalışmalarında başlanacak olan üst ölçek planlama sürecine ilk adımı atmalarının sağlanmasıdır.

2. Araştırma Çalışması – “Türkiye Planlama Okullarında Planlama Kuramları Dersi İşleyişi”

Planlama Kuramları ders içerikleri ve dersin işleyişi ile ilgili yapılan bu çalışma genel anlamda dersin önemi, ders sürecinde karşılaşılan problemler göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

- Yapılan genel araştırmalar sonucunda planlama kuramları dersinin “temel bilgi bileşeni” dersi niteliğinde olması dersin tüm planlama okullarında zorunlu bir ders olup olmadığı sorusunu,
- Dersin planlama atölyesi derslerine katkısının gözlemlenebilmesi için ne zaman verildiği,

- Kaynak önerilmesi konusundaki yetersizlik nedeniyle, Türkçe ve yabancı hangi kaynakların kullanıldığı sorusunu gündeme getirmiştir.
- Aynı zamanda dersi verirken öğrencilerin derse katılımlarına baktığımızda, ekonomik terimlerin anlaşılması ve yorumlanması, dünya kentlerinin coğrafik konumları ve karakteristik özellikleri ile ilgili bilgi, toplumların sosyolojik özellikleri ve toplumsal sosyoloji zinciri ile ilgili bilgiler, kent tarihi, kent olmanın tarihi gibi bilgilerle donatılmaları gerekliliği, bize öncelikli olarak veya aynı dönem bu dersle birlikte alındığında daha faydalı olabileceğini düşündüğümüz dersler olduğunu, bu bilgileri içeren hangi derslerin planlama kuramları dersi ile birlikte veya öncesinde alındığının belirlenmesi
- Aynı şekilde ders içeriklerimizde bahsettiğimiz kavramlarda ön plana çıkan ve daha çok bilgiyle öğrenciye aktarılması gereken konular olup olmadığı, bu derse katkı verebilecek başka yeni derslerin de önerilebilmesi için önemlidir.

Öğrenciler için dersin anlaşılabilirliğindeki bu ayrıntılar, bu dersin işlenişi ile ilgili mevcut durumun ortaya konması gerekliliğini de beraberine getirmiştir.

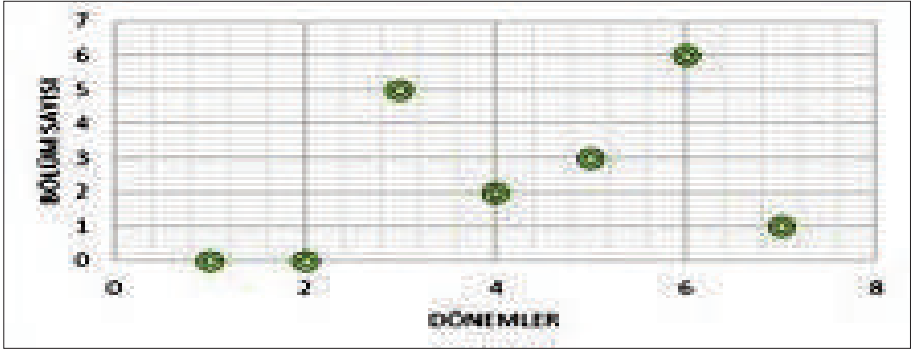
Bu çerçevede, Planlama Kuramları dersinin zorunlu mu seçmeli mi olduğu, nasıl, ne zaman işlendiği, kaynak olarak nelerin önerildiği, hangi derslerin planlama kuramları eğitimi verilirken alındığı ve alınmakta olduğu şeklinde inceleme çalışması yapılmış ayrıca ders izlencelerinde kullanılan kavramlarda ders içeriğinde hangi kavramların ön plana çıktığı araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında, Türkiye’de 21 üniversitede verilmekte olan şehir planlama eğitiminin, dört yıllık lisans eğitimi içinde, planlama kuramları dersinin hangi dönem ve nasıl bir izlençe ile verildiğini incelemek üzere üniversitelerin internet siteleri incelenmiştir. Bu üniversitelerden üçünde, bölüm ve içeriği hakkında bilgiye erişilememektedir. Bu üç üniversite, Erzurum, Cumhuriyet ve Toros Üniversiteleridir.¹

İnternet üzerinden bilgilerine ulaşılabilen 18 üniversitenin yalnız ikisinde (Dokuz Eylül ve Bozok) planlama kuramları dersi seçmeli olup, geri kalanında zorunlu ders olarak verilmektedir.

21 Üniversiteden 5’inde, öğrenciler en erken 3. Yarıyıldan itibaren planlama kuramları ile tanışmaktadırlar. 4. Yarıyıldan itibaren 2 üniversite; 5. Yarıyıldan itibaren 3; 6. Yarıyıldan itibaren ise 6 üniversitede planlama kuramları eğitimi verilmektedir. Yalnız bir üniversitede planlama kuramları eğitimi yedinci yarıyıldan itibaren verilmektedir. 7. Dönem planlama kuramları için, Türkiye’deki üniversitelerin en geç dönemidir. Buradan, planlama eğitiminin verilmiş döneminin daha çok 6. Dönem ve 3. Dönem olduğu görülebilmektedir.

¹ Araştırmanın yapıldığı 10.09.2016 itibarı ile.

Şekil 2: Bölümlerde planlama kuramları dersinin verildiği dönemler

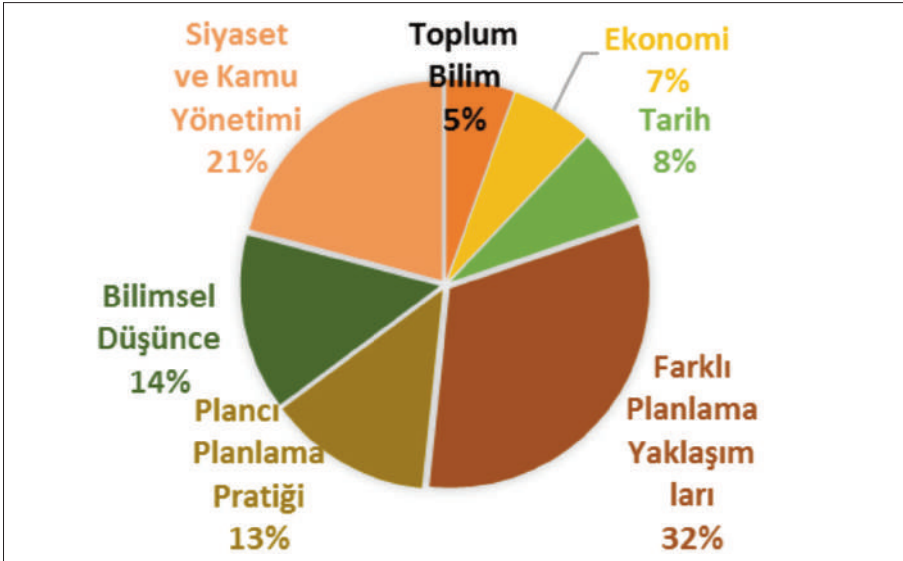
Hangi derslerin planlama kuramları eğitimi verilirken alındığı ve alınmakta olduğu şeklinde inceleme çalışması sonuçlarına göre Kent ve planlama tarihi konularını işleyen dersler, büyük oranda planlama kuramları derslerinden önce verilmektedir. Ekonomi, coğrafya, sosyoloji dersleri ise, genel giriş ve kent üzerine özelleşenler şeklinde farklılaşmalar ile birlikte hemen hemen tüm bölümlerde planlama kuramlarından önce veya esnasında verilen teorik dersler arasındadır. Buna karşın, hiçbir bölümde planlama kuramları dersi herhangi bir öncül ders ile ilişkilendirilmemektedir.

Planlama kuramları dersi için önerilen okumalara bakıldığında; neredeyse tamamının İngilizce okumalar az sayıda Türkçe ve Fransızca yayınların da bulunduğu tespit edilmiştir. Önerilen yayınların en eskisi, Charles Zublin'in 1905 tarihli "The "White City" and After", A Decade of Civic Development" başlıklı makalesidir. Yabancı dilde en yeni yayın ise, Michael P. Brooks'a ait, 2002 tarihli "Planning Theory for Practitioners" başlıklı kitaptır. Türkçe yayınlarda en eski, 1980 tarihli Tamer Gök'e ait Türkiye'de İmar Planlaması kitabı, en yenisi ise İlhan Tekeli'nin yazılarının derlendiği 2009 tarihli Akılcı Planlamadan Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya başlıklı çalışmadır. Neredeyse tüm okulların listesinde 2007 tarihli baskısı ile Melih Ersoy'un kentsel planlama kuramları kitabı yer almaktadır.

Tablo 1: Planlama okullarında tavsiye edilen/okutulan kaynaklar

	En Eski	En Yeni	En Sık
Türkçe	Gök, Tamer (1980), "Türkiye'de İmar Planlaması".	Tekeli, İlhan (2009) "Akılcı Planlamadan Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlama".	Ersoy, Melih (2007), "Kentsel Planlama Kuramları".
İngilizce	Zublin, Charles (1905), "The "White City" and After", A Decade of Civic Development".	Brooks, Michael P. (2002), "Planning Theory for Practitioners."	

Bir dersin nasıl işlendiği ve hangi konulara ağırlık verildiğini öğrenmek üzere ders izlenceleri önemli bir belge niteliğindedir. Türkiye’de pek çok akademik programda izlençe hazırlanmıyor olsa da, özellikle Bologna süreci ile birlikte, öğretim üyeleri kendi dersleri için ders izlenceleri hazırlamışlardır. İnternet üzerinden 21 planlama okulundan 11’inin kısmen ya da bütünü ile planlama kuramları ders izlencesine ulaşılabilir. 11 üniversitenin internet sayfasından, planlama kuramlarında hangi konulara ağırlık verildiği, metin ve ders programları üzerinden yapılan metin analizi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Süreçte izlencelerin ulaşılabilen en güncel olanına başvurulmaya gayret edilmiştir. Bu doğrultuda toplam 56 anahtar kelime tespit edilmiştir. Çıkarılan 56 anahtar kelime, “toplum bilim”, “ekonomi”, “tarih”, “farklı planlama yaklaşımları”, “plancı ve planlama pratiği”, “bilimsel düşünce”, “siyaset ve kamu yönetimi” ana başlıklarında kümelenecek, planlama kuramları dersinde hangi konuların daha önem arz ettiği ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki tabloda, ana kümelerin yoğunlukları görülmektedir. Buna göre, Toplum Bilim kümesinde 5 anahtar kelime, Ekonomi kümesinde 6 anahtar kelime; Tarih kümesinde 7 anahtar kelime, Farklı Planlama Yaklaşımları kümesinde 29 anahtar kelime; Plancı ve planlama pratiği kümesinde 12 anahtar kelime; bilimsel düşünce kümesinde 13 anahtar kelime, siyaset ve kamu yönetimi kümesinde 19 anahtar kelime tespit edilmiştir. Tekil olarak anahtar kelimelerden; stratejik planlama 6 kez, Planlama tarihi, kapsamlı planlama, savunucu planlama, karar kuramları 4’er kez geçmektedirler.

Şekil 3: Ders izlencelerinde tespit edilen ana kavram kümelerinin yüzdelik dağılımı

Tablo 2: Ders izlencelerinde tespit edilen kavramların ana kavram kümelerindeki sıklığı

Toplum Bilim	5
Ekonomi	6
Tarih	7
Farklı Planlama Yaklaşımları	29
Plancı ve Planlama Pratiği	12
Bilimsel Düşünce	13
Siyaset ve Kamu Yönetimi	19

Kümeler ve anahtar kelimeler de aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3: Ders izlencelerinde tespit edilen kavram kümeleri

Toplum Bilim	Çağdaş Kent, Gelişme ve Değişim Süreçleri, Küreselleşme, Ütopya-Distopya
Ekonomi	Alansal Ekonomi, Arazi kullanım Yer Seçimi, Hotelling prensibi, Kentsel Kalkınma, Merkezi Yerler Teorisi
Tarih	Planlama Tarihi, Sanayi Devrimi, Savaş öncesi - Savaş Sonrası ayrımı
Farklı Planlama Yaklaşımları	Açıklayıcı/Normatif Kuramlar, Adil Kent, Aşamalı Planlama, Ekolojik Planlama, Etkileşimli Planlama, Farklı Planlama Yaklaşımları, Feminist Planlama, İşbirlikçi Planlama, Kapsamlı Planlama, Kolektif-Paylaşımli Planlama, Radikal Planlama, Savunucu Planlama, Snotik Planlama, Stratejik Planlama, Yavaş Kent
Plancı ve Planlama Pratiği	Afet Planlaması, Fiziksel Planlama, Planlama Pratiği, Planlama süreci, Problem Tanımı ve Çözümü, Meslek Ahlakı, Plancıların değişen rolü, Türkiye'de Uygulamalar
Bilimsel Düşünce	Araşsal Akılcılık, Aydınlanma, Bilimsel paradigmlar, İletişimsel Akılcılık, Modern Felsefe, Modernizm, Neo Marksist Düşünce, Karma Yaklaşımı/Sistem Yaklaşımı, Rasyonel Düşünce
Siyaset ve Kamu Yönetimi	Kamu Yararı, Karar kuramları, Katılım, Olasılıklar ve Politikalar Planlaması, Politik güç, Sosyal Planlama, Kurumsallaşma, Merkezi Planlama, Neo-liberal politikalar, Planlamanın Sosyal Bağlamı, Sosyo-politik kuramlar, Sürdürülebilirlik

Bu analizden genel olarak hangi konuların öncelikli olarak planlama kuramları dersinde dikkate alındığı görülebilmektedir. Planlama kuramlarının, daha çok farklı planlama yaklaşımlarının tanıtımı ile öne çıktığı söylenebilir. Siyaset ve Kamu yönetimi kümelenmesindeki Politika üretimine dönük siyasal kavramlar da göz ardı edilemeyecek bir vurgu taşımaktadır. Bilimsel düşünce, ekonomi ve toplum

bilim vurgusunun ise en azından izlenceler baz alındığında daha düşük bir vurgu taşıdığı söylenebilmektedir.

3. Anket Çalışması

Planlama Kuramları dersini veren eğitimcilerin bu dersi verirken karşılaştıkları sorunlar ve genel anlamdaki sorunları ortaya çıkarmak ve dersin verimliliğini arttırabilmek için görüş ve düşüncelerin alınması amacıyla altı sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Şehir Planlama eğitimi veren 21 üniversiteden 15'inde dersin kimler tarafından yürütüldüğü bilgisi paylaşılmaktadır. Online olarak hazırlanan anket formu, araştırmacıların kendi üniversiteleri dışındaki diğer şehir planlama bölümlerine e-posta yolu ile atılmış, gönderilen formların % 50'sine dönüş alınmıştır. 20 Eylül-3 Ekim 2016 tarihleri arasında online açık kalan form için ders yürütücülerine iki kez e-posta gönderilmiş, anketi dolduran ders yürütücülerinin dördünden (%57) anketi bizzat kendileri tarafından doldurulduğuna dair ileti alınmıştır.

Ders Yürütücülerine Yönelik Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi:

Hazırlanan anketin ilk sorusu, planlama atölyesi ve planlama kuramları dersi arasındaki ilişkinin yeterliliğini anlamak üzere sorulmuştur. Çoktan seçmeli olarak, yeterli, az yeterli ve yetersiz seçenekleri ile sorulan soruya 6 yürütücü (%86), “yeterli” derken 1 yürütücü az yeterli seçeneğini işaretlemiştir. Hiçbir yürütücünün “yetersiz” bulmadığı planlama kuramları dersinin atölye katkısının, büyük ölçüde kuram-uygulama ilişkisinde önemli bir yeri olduğunu çıkarsamak mümkündür.

Planlama kuramları dersi için Türkiye'deki kaynaklar ve genel olarak faydalanılan çalışmaları irdeleyen ikinci soruda, Türkiye'deki çalışmalar için 6 yürütücü “az yeterli” ifadesini kullanmış 1 yürütücü de ülkemizdeki çalışmaları “yetersiz” bulmuştur. Hiçbir katılımcı Türkiye'deki çalışmalar için yeterli demezken, 3 katılımcının genel olarak faydalanılan kaynakları yeterli bulduğu görülmektedir. Yine genel olarak kaynaklara, yetersiz diyen 1 yürütücü; az yeterli bulan 3 yürütücü olduğu görülmektedir. Dolayısı ile, planlama kuramları özelinde, faydalanılacak kaynak problemi genel olarak mevcut olup, Türkiye'de bu konuda önemli bir açık olduğu düşünülmektedir.

Teorik bilgi ve uygulama örneklerinin planlama kuramları dersine katkısına dair, teorik bilginin daha çok önemsendiği görülmektedir. 5 yürütücü, teorik bilgi için; 3 yürütücü de uygulama örnekleri için “çok önemli” tercihinde bulunmuştur. Ayrıca 4 yürütücünün uygulama örnekleri için “önemli” değerlendirmesinde

bulunduğu, ve hiçbir yürütücünün “az önemli” seçeneğini işaretlemediği görülmüştür.

Planlama kuramları dersinin atölye ve diğer uygulamalı dersler dışında ilişkili olduğu teorik dersleri belirlemek ve bu dersi destekleyen dersler ne olabilir sorusuna yanıt bulmak üzere yöneltilen soruya cevap olarak hazırlanan çok şıklı seçeneklere, yürütücülerin tamamı “Kentleşme Tarihi” dersini, 5 yürütücü “Kent Sosyolojisi”, 4 yürütücü “Kent Coğrafyası”nı işaretlemiştir. Buradan hareketle, kuramsal bilginin, sosyoloji, tarih ve coğrafya perspektiflerinin gelişmesi ile işlenebileceği fikrinin dikkate alındığı söylenebilmektedir.

Öğrencilerin dersten edindikleri verimi, katılım, motivasyon ve anlama ölçütleri ile sorguladığımızda, ders yürütücülerinin bu konudaki kanaatleri, verilen dört seviyeye göre değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çok iyi, iyi, orta ve kötü olarak belirlenen seviyelere göre, katılım ölçütüne, 5 yürütücü “iyi”, 1 yürütücü “orta” ve 1 yürütücü “çok iyi” değerlendirmesinde bulunmuştur. Katılım konusunda, ders hocalarının “çok iyi” ya da “kötü” şeklinde bir değerlendirmede bulunmayışları dersin bu anlamda ortalamanın üstünde olmadığını düşündürmektedir. Buna karşın, motivasyon ölçütünde gene “orta” seviyesi daha çok görülmüştür. 3 yürütücü, “orta” derken, 2’şer yürütücü “çok iyi” ve “iyi” değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Bu durum, dersin başarı derecesindeki motivasyonun görece düşük olduğu fikrini vermektedir. Anlama/kavrama ölçütünde istinasız tüm yürütücüler “iyi” seçeneğini tercih etmişlerdir. Çok iyi ya da orta demekten kaçınıldığı görülmektedir. Dersin anlaşılabilirliği konusunda kuşkusuz, katılım arttıracak motivasyonlar çoğaldıkça, bu değerlendirmelerin “çok iyi”ye çevrilmesi söz konusu olacaktır.

Son olarak ders yürütücülerine açık uçlu olarak, dersteki verimin artırılabilmesi için önerileri sorulmuştur. Hemen hemen tüm ders yürütücülerini, teorik bilgilerin örneklerle desteklenmesi gerektiğini önermişlerdir. Türkçe kaynak ve Türkiye’den örneklerin sınırlılığı üzerinde durulmaktadır. Derslerde motivasyon ve katılımı arttırmanın gerekliliği üzerinde durularak, görsel ve medya üzerinde kullanılacak malzemelerin etkili olacağı, benzer şekilde, dersi atölye ile ve mevcut kentsel koşullarla ilişkilendirilecek organizasyonların yardımcı olabileceği belirtilmektedir. Planlama kuramları dersinin teorik düşünme ve sistematığın önemini kavratma konusundaki yerine değinen bir yürütücü, ilk sınıflardan itibaren, öğrencinin uzun okumalar yapma ve kavramsal düzeyde düşünmeye hazır hale getirilmesini önermektedir. Dersin anlatılmasında planlama literatürüyle ilgili bağlantıların kurulması gerekliliği ve dersle öğrenciye kazandırılması gereken en önemli yönün ise kişinin kendini ideolojik ve yaklaşım olarak nerede konumlandığının farkına varmasının sağlanması ve sağlıklı bir eleştirel duruşun yollarını açması şeklinde getirilen öneri önemlidir.

Aşağıdaki tablo, anket cevaplarını özetlemektedir:

	(-)	(+)	(++)
Dersin atölyeye katkısı	0	1	6
Türkiye'de Çalışmalar	1	6	0
Yararlanılan Genel Kaynaklar	1	3	3
Teorik Bilginin Önemi	0	2	5
Uygulama Örneklerinin Önemi	0	4	3
Öğrencinin Katılımı	1	5	1
Öğrencinin Motivasyonu	3	2	2
Öğrencinin Kavraması	0	7	0
Destekleyici Dersler	Kentleşme Tarihi, Kent Sosyolojisi, Kent Coğrafyası		
Öneriler	Örneklerle destekleme, Türkçe kaynak oluşturma, medya ve görsel araçlar kullanma, organizasyonlar yapma, öncesinde teorik düşünce eğitimi verme, uzun okumalara alıştırma. Ve dersle öğrenciye kazandırılması gereken en önemli yönün ise kişinin kendini ideolojik ve yaklaşım olarak nerede konumlandığıının farkına varmasının sağlanması ve sağlıklı bir eleştirel duruşun yollarını açması		

ÇIKARIMLAR:

Planlama kuramları dersinde verimin arttırılmasına ilişkin katılımcıların önerilerine ek olarak, Uygulama çalışmaları ve Araştırma çalışması sonuçları kapsamında yapılan çıkarımlar şunlardır:

- Yapılan birçok araştırmada Planlama Eğitimi sürecinde ön plana çıkan en önemli sorunlardan biri teorik derslerin uygulama çalışmalarına sentezlenebilmesinde yaşanan sorundur. Bu sorun tam tersine ele alınarak teorik derslerin, öğrencilerin bu bilgilerini mekâna yansıtabilecekleri uygulama çalışmalarıyla birlikte verilmesi başka bir deyişle “ Teoriye Uygulamanın Katılması” şeklinde sağlanabilir.
- Teoriye Uygulamanın katılması ile teorik bir dersin işlenişinde, öğrencinin katılım ve performansında artış da sağlanabilecektir.

- Yapılan araştırmalara göre planlama kuramları dersinin birçok yurtdışı üniversitede de “temel bilgi bileşeni” dersler kategorisinde yer alması, başka takviye ve muadil ders alınmadığı takdirde, dersin zorunlu bir ders olarak ders müfredatlarında olması gerektiğini göstermektedir. Bu dersin planlama atölyesine katkısının önemi düşünüldüğünde planlama kuramları dersinin verilme zamanında müfredatlarda farklı dönemlerin görülmesi dersin verilme zamanının belirlenmesinde “planlama atölyesi” ders işleyişi ile birlikte, bu derse katkısı düşünülerek yeniden değerlendirilmesini de gerektirmektedir.
- Bu dersi destekler nitelikteki kentleşme tarihi, kent coğrafyası, kent ekonomisi ve kent sosyolojisi dersleri, bu ders öncesi veya birlikte alınmaktadır. Ancak ders sürecinde öğrencilerin bu konulardaki bilgi eksiklikleri göz önüne alındığında, bu derslerin içerik ve işleyişlerinin yeniden değerlendirilmesi önerilmektedir.
- Ders izlenceleri incelendiğinde kavramsal olarak en çok vurgu yapılan “Siyaset ve Kamu Yönetimi” gibi konulara ilişkin okumalara ağırlık verilebilir ayrıca “yeni ders” başlıkları belirlenerek bu dersin desteklenmesi sağlanabilir.
- Planlama kuramları dersi birçok disiplinin odağında yer alan teorik ders niteliği taşımaktadır. Bu kapsamda incelenen ders içeriklerinde tarih, ekonomi ve toplum bilim disiplinlerine vurgunun az yapıldığı görülmüştür. Ders içerikleri ve işleyişlerinde bu disiplinlere daha fazla vurgu yapılması düşünülmelidir.
- Derste eksikliği hissedilen, önerilebilecek Türkçe yayınların ve araştırmaların artması ve çeşitlenmesi konusu önemini korumaktadır.

SON SÖZ

Melih Ersoy’un dediği gibi tüm sınırlanma ve kısıtlamalarına karşın mezun edilen plancıların mesleki başarı/başarısızlıklarında eğitim kurumlarının belirgin payı yadsınamaz (3). Ve Sezai Göksu’nun önemle üzerinde durduğu gibi “söylem analizi yapabilen, topluma sürekli bilgi aktarabilen, gelişmelerin arka-plan çözümlemesini yapabilen, çarpıtılmamış iletişim ortamı hazırlayabilen, çatışma çözebilen kent plancılarına” gereksinimiz var (9). Bizim eğitimde planlama kuramları dersi içeriği gereği, gelecekteki çalışmalarında öğrencilerin vizyon sahibi olarak yetişmeleri, bu dersi faydalanabilecekleri önemde işlememizi gerektirmektedir. Yapılan çalışma, Planlama Kuramları dersi özelinde teorik bir dersin uygulama ile sentezlenmesi ve dersin verilmesi ile ilgili önem ve problemlerin ortaya konmasıyla, planlama eğitimi bütününde yapılacak değerlendirme çalışmalarında altlık niteliğindedir.

KAYNAKLAR

Ersoy, M.(2007); Planlama Kuramına Giriş, Kentsel Planlama Kuramları, Metis, Ankara

Günay, B.(2007);Planlama Kuramı Ve Kentsel Planlama Eğitimi. M. Ersoy (Ed.), Kentsel Planlama Kuramları (Sf: 307–341). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2007.

Ersoy, M. (1999); Kent Planlama Sistemimizi Yeniden Düşünmek Sorunlar, Çözüm Önerileri, 3.Bin Yılda Şehirler Sempozyumu “Planlama Eğitimi, Planlama Çevresi, Sağlıklı Kentler”, Yıldız teknik Üniversitesi, İstanbul, 1999. Sf: 5.

Gülersoy Z. N. ,Kundak S., Günay Z., Demircioğlu E., Yazgı B. ,Beyazıt E., Gönül D. (2007); “Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon” Raporu, İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Dönem Çalışmaları *Kasım 2007*.

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü (2005); Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Eğitim Programı, Planlama Dergisi, 2005/1. Sf.81-82.

Koroğlu, N. T. (2006). Şehir ve Bölge Planlama Eğitimine Eleştirel Bir Bakış: Karar Odaklı Eğitim, KBAM 2. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu, 8-9 Aralık 2011, Ankara. Sf: 610-611-612.

Kaplan, H. (1989). Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Yurt Dışı Örnekleri: İngiltere’de Planlama Eğitimi Ve Ülkemiz Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi İçin Bazı Sonuçlar. *Planlama Dergisi*,1989/2-3-4.. Sf: 30-31-32.

Klosterman R. E. (2011); Planning Theory Education: A Thirty-Year Review, Journal of Planning Education and Research 31(3) 319–331 DOI: 10.1177/0739456X11413601 <http://jpe.sagepub.com, 2011>.

Göksu S. (2002); Planlamada Yenilik Arayışları Üzerine, Planlama 2002/2-3. Sf: 34.

Planlama Eğitiminde Öğrenci Bakış Açısı ile Yaşanılan Zorluklar ve Öğrenci Algısındaki Değişim

Öğr. Gör. Dr. Nilüfer Gürer

Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Şehir ve Bölge Planlama eğitimi, proje ve uygulama ağırlıklı tüm eğitim sistemlerinde olduğu gibi öğrenciler açısından hem zorlu hem de yorucu bir eğitim sürecidir. Bu süreç, öğrencilerin birinci sınıf eğitimlerinde temel tasarım ve proje dersleri ile tanışmalarıyla başlar ve eğitim hayatları boyunca değişen ve dönüşen şekillerde devam eder. Öğrenciler genellikle daha önceki eğitim hayatlarında karşılaşmadıkları stüdyo eğitimi, kritikler ve jüriler şeklinde yürütülen bu yeni eğitim biçimine uyum sağlamakta sıkıntı çekerler. Hem sayısal hem de sözel bilginin bir arada kullanıldığı bir eğitim süreci olmasına karşın, matematiksel hesaplamalarda olduğu gibi net bir formüller sisteminin ve bu süreç ile elde edilecek tek bir sonucun olmaması, eğitim sistemini zorlu ve anlaşılması zor bir hale getiren temel nedenlerin başında gelmektedir.

Yapılan çalışma, bu zorluğun ilk karşılaşıldığı yıl olan birinci sınıf eğitimini temel alarak, 4 yıllık eğitim hayatları boyunca öğrencilerin karşılaştıkları yeni zorluklara göre değişen “zorluk algısı”nı sorgulamayı ve bu süreçte birinci sınıf zorluk derecesinin nedenlerini ve varsa bu zorluğun algısal değişimini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada örneklem grup Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencileri olarak belirlenmiş, eğitimdeki zorlukları ve algısal değişimi sorgulayabilmek için eğitim programı ele alınarak, bu eğitim programına dahil olan öğrencilere yaşadıkları sıkıntıları ve karşılaştıkları zorlukları belirlemek üzere bir anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler frekans dağılımları ve karşılaştırmalı analizlerle değerlendirilerek, eğitim sistemine ilişkin en çok karşılaşılan ve öğrenciler tarafından en çok sıkıntı duyulan konular tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise öğrencilerin yaşadıkları ve/veya algıladıkları zorlukların azaltılabilmemesi ve sürece uyum sağlayabilmeleri konularında neler yapılabileceğine ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Planlama Eğitimi, Proje Dersleri, Öğrenci Algısı, 1.Sınıf, Temel Tasarım

Giriş

Üniversite eğitimi öğrenciler açısından uzun ve zorlu bir hazırlık dönemi, ardından da sınav aşamasının tamamlanması ile başladıkları yeni bir süreç ve meslek insanı olmanın da ilk basamaklarıdır çoğu zaman. Tam rahatladıklarını düşündükleri dönemde başlayan bu yeni maraton, eğer tasarım temelli bir eğitim sistemini tercih ettilerse, yeni zorlukların ve sancılı bir eğitim yaşamının da başlangıcıdır onlar için. Şehir ve bölge planlama eğitimi de araştırmalara dayalı, planlama ve tasarım ağırlıklı bir eğitim olup, elde edilen ürünler özellikle eğitim sürecinde, farklı ölçeklerdeki planlama aşamalarında görsel olarak sunulmakta, öğrenciler kendilerini gerek yazılı gerekse sözlü olarak ifade etmektedirler. Görsel bir dili temel alan ve eğitim sistemini bu dil üzerine inşa eden bir bölümde, öğrenciler ilk aşamada yeni bir dil öğrenme ve yeni bir sisteme alışma süreçlerinde zorlanmaktadır. Eğitim sisteminin temelindeki proje derslerinde uygulamalar, ödevler, sunumlar ve jüri değerlendirmeleri ve diğer derslerdeki sınav sistemine göre farklılaşan değerlendirme yöntemleri, bölümde özellikle birinci sınıf öğrencileri açısından algılanması ve alışılması zor bir süreç olmaktadır. Öğrenciler üst sınıflara geçtiklerinde eğitim sistemine ve bu sistemin değerlendirme yöntemlerine alışmakta, yaşadıkları zorluklar daha çok ölçekler arası geçişlerden ve yeni öğrendikleri bilgilerden kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın amacı, birinci sınıf eğitimi ile başlayan 4 yıllık süreçte, proje dersleri açısından değişen “zorluk algısı”nı sorgulamak, öğrencilerin en çok zorlandıklarını dile getirdikleri birinci sınıf “Temel Tasarım” ve “Şehircilik Projesi 1” proje derslerine ilişkin bakış açılarını ve bu derslerde yaşadıkları deneyimleri irdelemek ve bu deneyimlerin pozitif kazanımlara dönüştürülebilmesine yönelik öneriler geliştirilmesidir. Bu kapsamda öncelikle dünyada ve Türkiye’de şehir ve bölge planlama eğitiminin tarihsel gelişim sürecine kısaca değinilmiş, ardından örneklem olarak seçilen Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümündeki eğitim sistemi ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde planlama eğitiminde öğrenci algısı ve deneyimlerin tespit edilebilmesi amacı ile yapılan anket çalışması değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar detaylandırılmıştır. Literatür tarama, öğrenci anketleri ve kişisel deneyimler ile geliştirilen çalışma değerlendirme ve öneriler kısmı ile tamamlanmıştır.

1. Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi

Bilindiği gibi 19. yüzyılda sanayileşmenin de etkisi ile kentlerde hızlı bir nüfus artışı başlamış, bu hızlı kentleşme sağlıksız yaşam koşullarının oluşmasına ve kentlerde sosyal sınıf ayrımlarına neden olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında kentlerin içinde bulunduğu bu durum, çözüm arayışları ile birlikte 20.yüzyılın başlarında şehircilik hareketlerini ortaya çıkarmıştır.

Birinci dünya savaşından sonraki dönemde sadece fiziksel planlamanın yeterli olmadığı deneyimlenmesi ile planlamanın farklı boyutları önem kazanmaya başlamış ve bu dönemde planlamaya dair güçlü teorik temeller oluşmuştur. Planlamada fiziksel yaklaşımların yanı sıra toplumsal boyut gündeme gelmiş ve toplumsal sorunlara çözüm arayışları planlamanın temelini oluşturmuştur. İkinci dünya savaşı sonrasında geleneksel planlama yaklaşımının yerini kapsamlı planlama yaklaşımı almış, bu kavramla birlikte, günümüzde hala geçerliliğini koruyan kamu yararı ve uzun vadeli planlama yaklaşımları gündeme gelmiştir. 1960lı yıllarda kavramsal farklılaşmaların etkisiyle planlama eğitimine yeni dersler eklenmiş ve planlama disiplini fiziki planların ötesinde bilimsel bir anlayış kazanmıştır. 1970lerden sonra sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte çevresel konulardaki artan hassasiyetin etkileri planlama alanında da görülmeye başlanmış, bu süreçte korumacı ve katılımcı planlama yaklaşımları popülerlik kazanmıştır. 80li ve 90lı yıllar ise planlamada kuramsal ve uygulamalı planlama yaklaşımının bir arada ele alındığı, uzmanlaşmaların gündeme geldiği işlevsel planlama anlayışı hakim olduğu bir dönem olmuştur. Günümüzde planlama eğitiminde tüm bu kuramsal gelişimin yansıması olarak, çok yönlü bir eğitim benimsenmektedir. Planlama okullarında dersler, fiziki planlamadan, sosyal planlamaya, çevre, enerji, ulaşım ve kent ilişkisinden planlamada katılım modellerinin incelenmesine kadar birçok konuda farklılık göstermektedir (Şengül, 2002; Ersoy, 2007; Gülersoy vd., 2007).

Türkiye’de şehir ve bölge planlama eğitimi ile ilgili ilk uygulamaların mimarlık eğitimi kapsamında yer aldığı görülmektedir. 1930’lu yıllarda şehircilik dersleri, mimarlık eğitiminin bir parçası olarak, Yüksek Mühendislik Mektebi’nde (bugünkü adıyla İstanbul Teknik Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) verilmiş, daha sonra, 1946 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nde şehircilik kürsüsü kurulmuştur. 1950–1960 yılları arasında şehirciliğin, mimarlıktan ayrı bir bilim dalı olarak düşünölmeye başlanmasıyla, mimarlık ve mühendislik fakültelerinin altında ayrı bölümler olarak şehir ve bölge planlama bölümleri kurulmaya başlamıştır. Türkiye’de ilk şehir ve bölge planlama bölümü Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde 1961’de kurulmuş, 1980’lerde planlama bölümlerinin sayısı 6’ya ulaşmış (Orta Doğu Teknik Üniversitesi 1961, Dokuz Eylül Üniversitesi 1979, Yıldız Teknik Üniversitesi 1982, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi 1982, İstanbul Teknik Üniversitesi 1982, Gazi Üniversitesi 1982), 1990’larda ise, sayıları ülke çapında artmaya devam etmiştir (Gülersoy vd., 2007; <http://gbp.gazi.edu.tr>, 2016). 2016 itibariyle, Türkiye’deki üniversitelerde 52 şehir ve bölge planlama bölümü bulunmakta, bu bölümlerden yalnızca 21 tanesi aktif eğitim vermektedir.

2. Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi

Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi, diğer planlama bölümlerinde olduğu gibi 4 yıllık bir programdır. Programın amacı, eğitim sürecinin sonunda; “alternatif çözümler arayan, disiplinler arası çalışmaya yatkın, düşünen, sorgulayan, analiz edebilen, iletişim yeteneği gelişmiş, liderlik özelliğine sahip, evrensel standartlarda uygulamaya yönelik sorumluluk alabilecek, mesleki etiğe sahip” şehir ve bölge planlarcıyı yetiştirmektir (<http://gbp.gazi.edu.tr>, 2016).

Öğrencilerin bölümden mezun olabilmesi için 4 yıl boyunca toplam 64 alması gerekmektedir. Bunlar 42 ders teorik ve uygulamalı, iki ders staj çalışması, 10 ders seçmeli (1 seçmeli ders 3. sınıfta, 9 seçmeli ders 4. sınıfta alınmak üzere) ve 10 ders de Yüksek Öğretim Kurumu derslerinden (Matematik, Türkçe, İnkılap Tarihi vb.) oluşmaktadır (Tablo 1). Bölüm müfredatında 3. sınıfta 15, 4. sınıfta 40 adet olmak üzere toplam 55 adet seçmeli ders bulunmaktadır.

Tablo 1. Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Dönemlere Göre Ders Sayıları

	Zorunlu Ders Sayısı		Seçmeli Ders Sayısı		Toplam
	1. Dönem	2. Dönem	1. Dönem	2. Dönem	
1. Sınıf	5 (+3)*	5 (+3)	-	-	16
2. Sınıf	6 (+2)	6 (+2)	-	-	16
3. Sınıf	7	7	-	1	15
4. Sınıf	3	3	5	4	15
Toplam	52		10		62 (+2 staj)

* Parantez içinde verilmiş olan ders sayıları, o dönemde alınan Yüksek Öğretim Kurumu derslerinin sayıdır.

Teorik ve uygulamalı derslerin ağırlığına bakıldığında, sayı olarak uygulamalı dersler (9 ders) daha az görünse de; saat, kredi ve iş yükü açısından teorik derslere oranla çok daha ağırlıklı konumdadırlar. Planlama eğitiminde şehircilik projesi dersleri (1. sınıf temel tasarım dersi hariç), genel yapısı ile yerinde inceleme ve araştırma, literatür araştırmaları ve arazi çalışmaları ile elde edilen verilerin bir araya getirilmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi / sentezlenmesi, bu bilgiler ışığında bölgelerin ve yerleşimlerin kalkınma senaryolarının geliştirilmesi konularını kapsamakta ve jüri sistemi ile değerlendirilmektedirler. Birinci sınıf proje dersleri bu anlamda süreçte biraz daha farklı bir yerdedir. Temel tasarım eğitiminin verildiği ilk yıl, öğrencilerin mesleki eğitimlerinin başlangıç aşaması olması ve yeni bir eğitim ve değerlendirme biçimi ile tanışmaları sebepleri ile

algılanması, gerçekleştirilmesi ve başarılması zor bir süreçtir. Birinci sınıf proje derslerinde temel geometrilerin, geometriler arası ilişkilerin, tasarım ilke ve elemanlarının kullanılarak soyut ve üç boyutlu çalışmaların yapıldığı bir eğitim programı takip edilmektedir. Klasik ilköğretim ve ortaöğretim eğitiminin sonrasında, görsel bir dil ile tanıştıkları tasarım eğitimi öğrenciler açısından zorlu bir sürecin de başlangıcıdır (Bayraktar vd, 2012).

Proje derslerinin süreç içerisinde ağırlıklı olmasının ve öğrenciler açısından tüm eğitim sisteminin odağı haline getirilmesinin bir sebebi de bu derslerin kredi oranlarıdır. Normal teorik dersler iki kredi iken proje dersleri 7 kredidir. Bu da dönem değerlendirilmesinde ortalamayı belirleyici olması bakımından önemli bir ağırlık demektir. Bir öğrencinin bir derste başarılı olması için geçer not CC (2.00 / 70-74)'dir. Bir dersten DC notu alan öğrencinin dönem ortalaması 2 ise öğrenci o dersten DC (+) notu ile geçer (Şekil 1). Bu sistemde not ortalamalarının hesaplanmasında ders ağırlıkları belirleyicidir ve en önemli belirleyici de yukarıda da belirtildiği gibi proje dersidir.

AA	BA	BB	CB	CC	DC	DD	FD	FF
4.00	3.50	3.00	2.50	2.00	1.50	1.00	0.50	0.00
90-100	85-89	80-84	75-79	70-74				25-0

2.00	DC+
------	-----

Şekil 1. Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Değerlendirme Sistemi

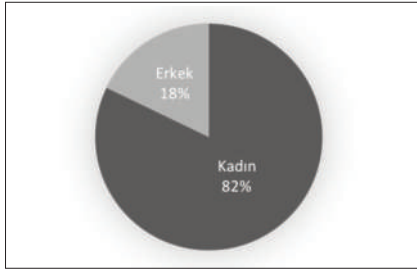
Bölüm eğitimi dört farklı uzmanlaşma alanı kazandıracak şekilde biçimlendirilmiştir. Öğrencilerin; “Bölge Planlama”, “Kentsel Planlama”, “Kentsel Tasarım” ve “Kentsel Koruma ve Yenileme” alt çalışma dallarında kendilerini yetiştirmeleri ve bu konularda uzmanlaşacak dersler seçmeleri mümkündür. Eğitim sürecinde 3. ve 4. Sınıf, seçmeli derslerin alındığı yıllar olduğu için, bu uzmanlaşma açısından ayrı bir öneme sahiptir.

3. Planlama Eğitiminde Öğrenci Algısı ve Deneyimler

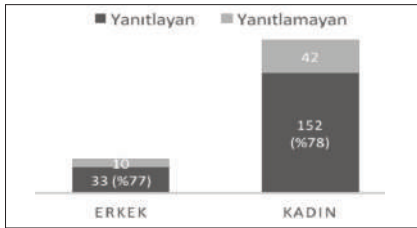
Tasarım ağırlıklı eğitim veren bölümlerin ortak paydası, birinci sınıf temel tasarım proje dersidir. Bu ders klasik eğitim sisteminden gelen tüm öğrenciler için, en çok zorlanılan, belki de bu bölümler açısından ortak “zorluk” algısının oluştuğu ilk derstir (Erdoğan, 2016; Tümer, 2000; Yağlı, Acar, 2000). Öğrenciler bu ders ile birlikte hayatlarında uykusuz gecelerden, bitmeyen projelerden, kalmayan sosyal yaşamlarından şikâyet etmeye başlarlar. Eğitim sisteminin “yapılan hataları /

yanlışları tartışmak” üzerinden giden kurgusu öğrenciler açısından “ne yapsam olmuyor / yanlış oluyor”, “nasılsa yine olmayacak” gibi bir algı yaratmakta, bu hisler de üniversite eğitim hayatlarının ilk izleri olarak hafızalarında yer etmektedir.

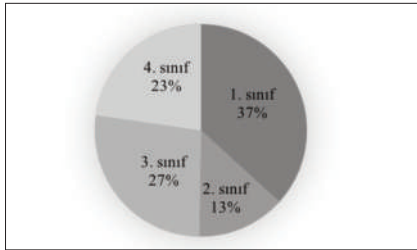
Çalışmada, örneklem olarak Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama bölümü öğrencileri seçilmiş, anket bölümde 2016 yılında kayıtlı olan ve proje dersi alan öğrencilere uygulanmıştır. Proje derslerine kayıtlı toplam 237 öğrenciden 185 tanesi ankete yanıt vermiştir. Bu oran istatistiki olarak %99 güven düzeyi, 0.05 güven aralığına denk gelmektedir. Anketi yanıtlayan öğrencilerin kız / erkek oranlarına bakıldığında %82 (kız öğrenciler) ve %18 (erkek öğrenciler) olarak tespit edilmiş, anketi yanıtlama oranı ise eşit çıkmıştır (kız öğrenciler %78, erkek öğrenciler %77) (Grafik 1, 2). Öğrencilerin 2016 yılında devam ettikleri sınıflara göre dağılımları (Grafik 3) ve anketi yanıtlama ilişkisi incelendiğinde 1. sınıf (%96) ve 4. sınıfların (%93) en yüksek katılım oranına sahip oldukları görülmektedir (Tablo 2). Çalışma kapsamında, özellikle 4. sınıf öğrencilerinin tüm proje derslerini aldıkları göz önüne alındığında, değerlendirmelerde farklı proje derslerine ilişkin zorlukları karşılaştırabilmeleri açısından, bazı analizlerde bu öğrencilerin yanıtları esas alınmış, ilgili analizlerde bu durum ayrıca belirtilmiştir.

Grafik 1. Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyeti

Grafik 2. Cinsiyete Göre Ankete Katılım Durumu

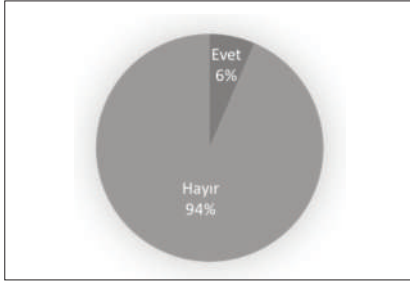

Grafik 3. Ankete Katılan Öğrencilerin 2015-2016 Eğitim Yılında Okudukları Sınıf

Tablo 2. Sınıflara Göre Öğrenci Sayıları ve Öğrencilerin Ankete Katılım Durumları

	Toplam öğrenci sayısı	Ankete yanıt veren öğrenci sayısı	Ankete katılım oranı (%)
1.Sınıf	71	68	96
2.Sınıf	39	25	64
3.Sınıf	82	50	61
4.Sınıf	45	42	93
Toplam	237	185	

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğrenci olmadan önce başka bir bölümde öğrencilik yaptınız mı sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 6'sı evet cevabı vermiştir (Grafik 4). Bu öğrencilerin geldikleri bölümler; Otomotiv (2), Matematik (2), İktisat, Hemşirelik, İnşaat Mühendisliği., Harita Kadastro, Astronomi ve Uzay Bilimleri, Yabancı Diller, Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Askeri Okul olarak sıralanmaktadır ve yine diğer bölümlerden gelen öğrencilerin %50'sinin birinci sınıfta bölüm değiştirme isteği çarpıcı bir istatistik olarak dikkat çekmektedir (Tablo 3).

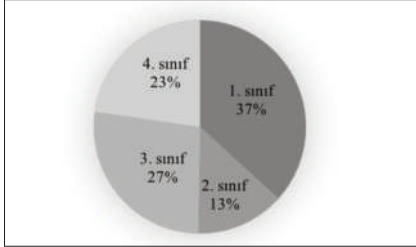

Grafik 4. ŞBP Bölümüne Gelmeden Önce Başka Bir Bölümde Öğrencilik Yapılıp Yapılmadığı

Tablo 3. Bölüme Gelmeden Önce Başka Bir Bölümde Öğrencilik Yapılma Durumu ile Bölüm Değiştirme İsteği İlişkisi (Frekans D.)

	Evet	Hayır
Bu bölüme gelmeden önce daha önce başka bir bölümde öğrencilik yaptınız mı?	5	103
1. sınıfta okurken bölüm değiştirmeyi düşündünüz mü?	6	63

Öğrencilerin bölüm değiştirme isteği genel olarak yorumlandığında; ankete yanıt veren katılımcıların, birinci sınıfta öğrenci oldukları dönemde, %61 oranında bölüm değiştirmeyi düşündükleri gözlenmektedir (Grafik 5).

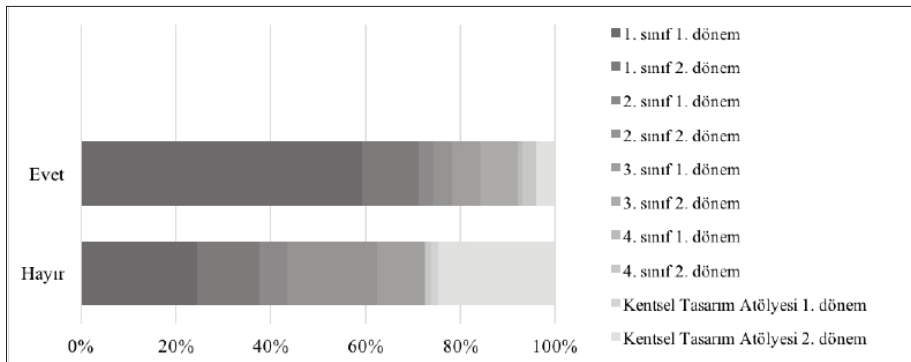

Grafik 5. Öğrencilerin 1. Sınıfta Bölüm Değişirme İstekleri

Öğrenciler eğitim hayatları boyunca en çok birinci sınıf proje derslerinde zorlandıklarını söylemişler ve bölüm değiştirmeyi de en çok bu süreçte düşünmüşlerdir (Tablo 4; Grafik 6).

Tablo 4. Öğrencilerin Eğitim Hayatlarında En Çok Zorlandıkları Proje Dersi ve Bölüm Değişirme İsteği İlişkisi

1. sınıfta okurken bölüm değiştirmeyi düşündünüz mü?	Eğitim hayatınızda en çok hangi projede zorlandığınızı düşüyorsunuz? (%)									
	1. sınıf 1. dönem	1. sınıf 2. dönem	2. sınıf 1. dönem	2. sınıf 2. dönem	3. sınıf 1. dönem	3. sınıf 2. dönem	4. sınıf 1. dönem	4. sınıf 2. dönem	Kentsel Tasarım Atölyesi 1. dönem	Kentsel Tasarım Atölyesi 2. dönem
	Evet	24.64	13.04	5.80	18.84	10.14	0.00	0.00	1.45	1.45
Hayır	59.41	11.88	2.97	3.96	5.94	7.92	0.99	2.97	0.00	3.96

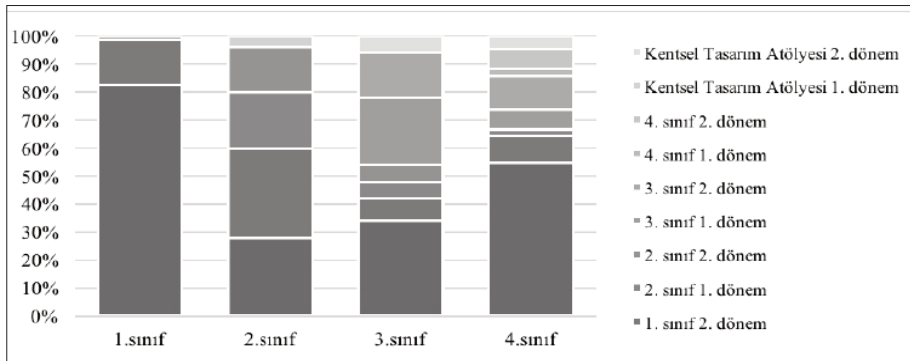

Grafik 6. Öğrencilerin Eğitim Hayatlarında En Çok Zorlandıkları Proje Dersi ve Bölüm Değişirme İsteği İlişkisi

Öğrencilerin, öğrencilik yaşamları boyunca en çok hangi projede zorlandıkları sorgulandığında, 4. sınıf öğrencilerinin görüşleri, tüm farklı sınıflardaki proje zorluklarını değerlendirebildikleri için geçerli kabul edilmiş, bu çapraz sorgulamada temel sonuç olarak ele alınmıştır. Ancak genel değerlendirmede de, tüm katılımcıların ortak görüşü olan 1. sınıf proje dersinin en zor olduğu, özellikle 1. sınıf 1. döneminin tüm öğrenciler açısından diğer proje derslerine oranla daha zor olarak algılandığı sonucu elde edilmiştir (Tablo 5, Grafik 7).

Tablo 5. 2015-2016 Eğitim Yılında Öğrenci Olunan Sınıf ve Proje Dersleri Zorluk Algısı Arasındaki İlişki

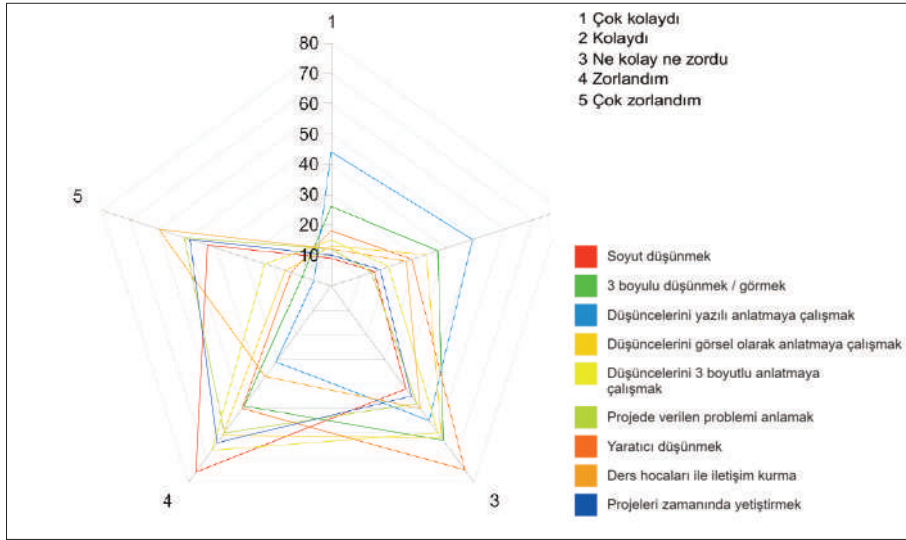
		Eğitim hayatımızda en çok hangi proje dersinde zorlandığınızı düşünüyorsunuz?									
		1. sınıf 1. dönem	1. sınıf 2. dönem	2. sınıf 1. dönem	2. sınıf 2. dönem	3. sınıf 1. dönem	3. sınıf 2. dönem	4. sınıf 1. dönem	4. sınıf 2. dönem	Kentsel Tasarım Atölyesi 1. dönem	Kentsel Tasarım Atölyesi 2. dönem
2015-2016 eğitim yılında kaçıncı sınıfta öğrenciydiniz?	1.sınıf	56	11	0	0	0	1	0	0	0	0
	2.sınıf	7	8	5	4	0	0	0	0	1	0
	3.sınıf	17	4	3	3	12	8	0	0	0	3
	4.sınıf	23 (%55)	4	1	0	3	5	1	3	0	2

Grafik 7. 2015-2016 Eğitim Yılında Öğrenci Olunan Sınıf ve Proje Dersleri Zorluk Algısı Arasındaki İlişki

Öğrencilerin en çok zorlandıkları birinci sınıf proje derslerinde sıralanan konularda zorlanma derecelerini belirtmeleri istenmiştir. Alınan yanıtlara göre öğrenciler en fazla “soyut düşünmek” konusunda zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bunu düşüncelerini 3 boyutlu anlatmaya çalışmak, ders hocaları ile iletişim kurmak, projeleri zamanında yetiştirmek ve projede verilen problemi anlamak konu başlıkları izlemektedir. Öğrenciler bu süreçte en az zorlandıkları konunun düşüncelerini yazılı olarak anlatmak olduğunu söylemişlerdir (Grafik 8, Tablo 6).

Planlama Eğitiminde Öğrenci Bakış Açısı ile Yaşanılan Zorluklar ve Öğrenci Algısındaki Değişim

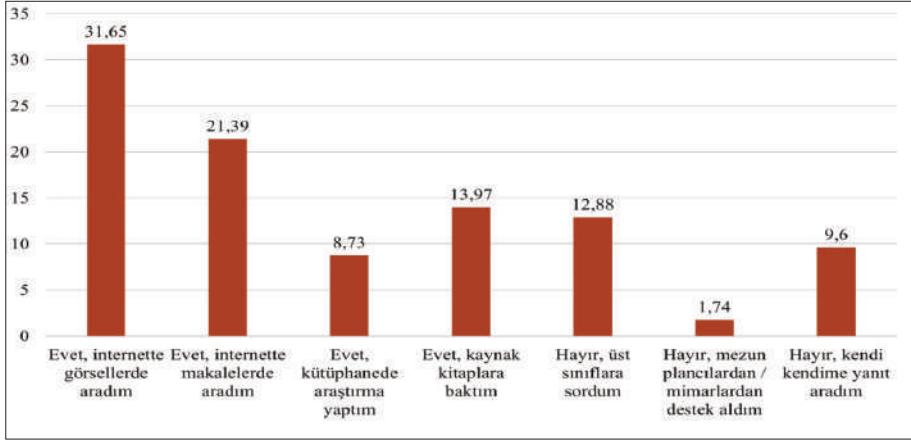

Grafik 8. 1. Sınıf Proje Dersinde En Çok Zorlanılan Konu Başlıkları

Tablo 6. 1. Sınıf Proje Dersinde En Çok Zorlanılan Konu Başlıkları

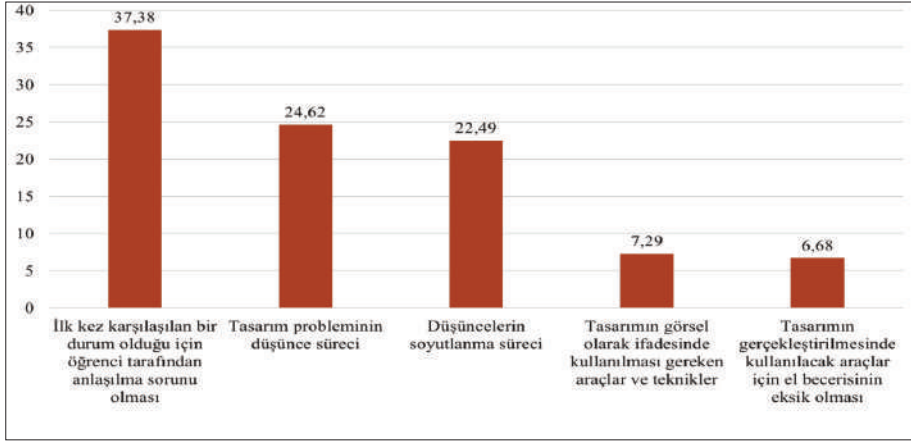
	Zorluk Algısı (%)				
	Çok kolaydı	Kolaydı	Ne Kolay Ne Zordu	Zorlandım	Çok zorlandım
Soyut düşünmek	4	8	22	41	23
3 boyutlu düşünmek / görmek	14	20	34	26	5
Düşüncelerini yazılı anlatmaya çalışmak	23	26	29	16	3
Düşüncelerini görsel olarak anlatmaya çalışmak	7	17	33	32	8
Düşüncelerini 3 boyutlu anlatmaya çalışmak	8	10	32	36	12
Projede verilen problemi anlamak	6	7	25	32	27
Yaratıcı düşünmek	9	15	40	27	7
Ders hocaları ile iletişim kurma	6	14	27	20	32
Projeleri zamanında yetiştirmek	5	9	24	34	26

Öğrencilerin en çok karşılaştıklarını dile getirdikleri sıkıntıların başında proje konularında kaynak ve örnek bulmak gelmektedir. 1. sınıf proje derslerinde problem öğrenciye verildikten sonra öğrencilerin kaynak araştırıp araştırmadıkları ve eğer bir araştırma yaptılarsa bunu hangi yolu izleyerek yaptıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtların başında internet araştırması gelmektedir. Öğrenciler proje problemine yanıt ararken, öncelikleri probleme cevap olabilecek örnek projeleri bulmak olduğu için, internet araştırmalarını da görseller üzerinden yapmaktadırlar. İkinci sırada yine internet üzerinden makale araştırmaları yer almakta, bunu kaynak kitap araştırmaları izlemektedir. Bu süreçte en az izlenen yöntem ise mezun öğrencilerden yardım almak olarak görülmektedir (Grafik 9).

Grafik 9. Proje Sorularına Yanıt Ararken Araştırma Yapılıp Yapılmadığı ve Yapılan Araştırmanın Yöntemi (%)

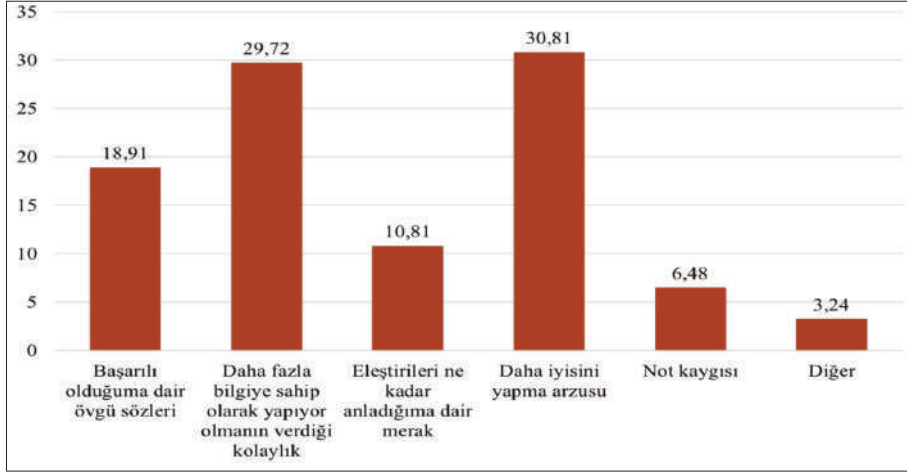
Öğrencilerin bir tasarım problemini ele alırken en çok zorlandıkları konular sorgulanmış, alınan yanıtlara göre “problemin anlaşılması” zorluk düzeyi en yüksek konu olarak tespit edilmiştir. Bunu tasarım problemini düşünme süreci ve düşünceleri soyutlama süreçleri takip etmiştir (Grafik 10).

Grafik 10. Tasarım Problemi Ele Alınırken En Çok Zorlanılan Konular (%)

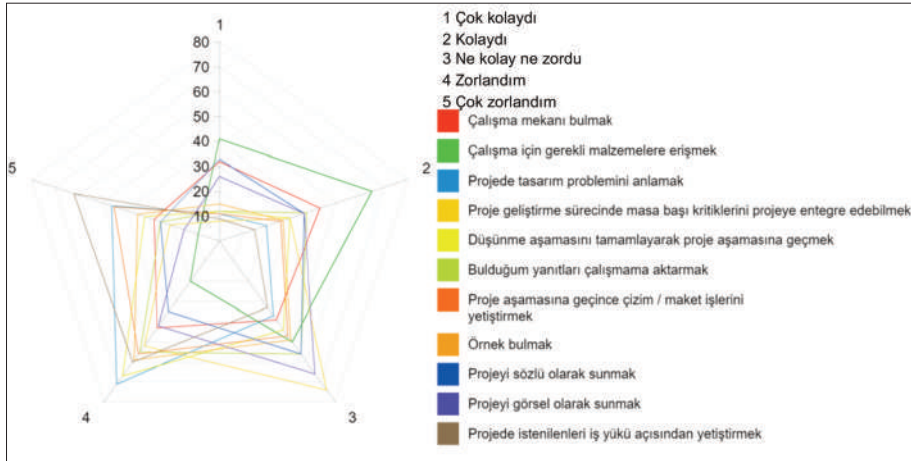
Proje derslerinde hatalar üzerinden yapılan kritiklerle projeyi yenilemek öğrenme yöntemleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bu nedenle çoğu zaman öğrencilerden hatalarını düzelterek projelerini yenilemeleri istenir. Yöntem öğrenciler açısından (özellikle birden fazla tekrar olması durumunda) sıkıntılı ve sevilmeyen bir yöntemdir. Bu süreçte onları motive edecek konular sorgulanmış,

alınan yanıtlarda “daha iyisini yapma arzusu” ilk sırada, “daha fazla bilgiye sahip olarak yapıyor olmanın verdiği kolaylık” ikinci sırada yer almıştır (Grafik 11).

Grafik 11. Yanlış Yapılan Bir Projeyi Tekrarlamak İçin Öğrenciyi Motive Eden Konu Başlıkları (%)

Tüm proje dersleri için öğrencilerin hangi konularda en çok zorlandıkları araştırıldığında, ilk üç sırada sırasıyla; “projede tasarım problemini anlamak”, “düşünme aşamasını tamamlayarak proje aşamasına geçmek” ve “projede istenilenleri iş yükü açısından yetiştirmek” konularında zorlandıkları görülmektedir (Grafik 12, Tablo 7)

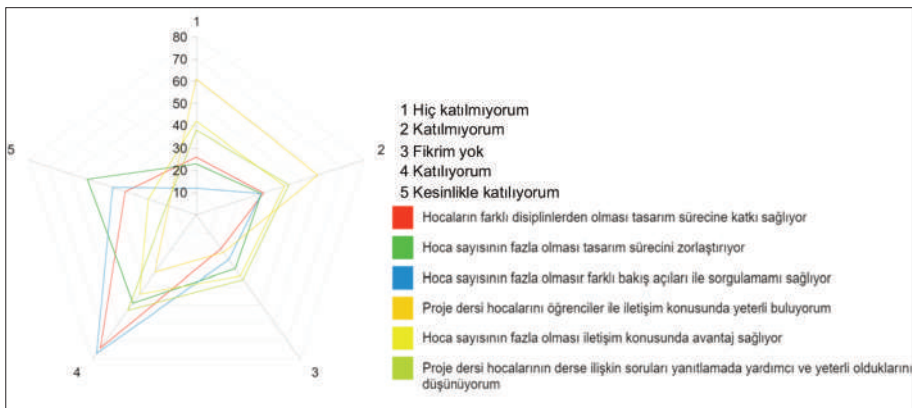

Grafik 12. Proje Derslerinde Karşılaşılan Zorluklar

Tablo 7. Proje Derslerinde Karşılaşılan Zorluklar

	Zorluk Algısı (%)				
	Çok kolaydı	Kolaydı	Ne Kolay Ne Zordu	Zorlandım	Çok zorlandım
Çalışma mekânı bulmak	17	23	21	23	15
Çalışma için gerekli malzemelere erişmek	22	35	27	10	4
Projede tasarım problemini anlamak	5	10	20	38	24
Proje geliştirme sürecinde masa başı kritiklerini projeye entegre edebilmek	4	16	40	28	11
Düşünme aşamasını tamamlayarak proje aşamasına geçmek	6	16	23	36	17
Bulduğum yanıtları çalışmaya aktarmak	6	20	30	29	13
Proje aşamasına geçince çizim / maket işlerini yetiştirmek	5	14	25	30	24
Örnek bulmak	8	14	26	31	18
Projeyi sözlü olarak sunmak	17	19	30	18	13
Projeyi görsel olarak sunmak	14	19	35	22	8
Projede istenilenleri iş yükü açısından yetiştirmek	5	8	18	33	34

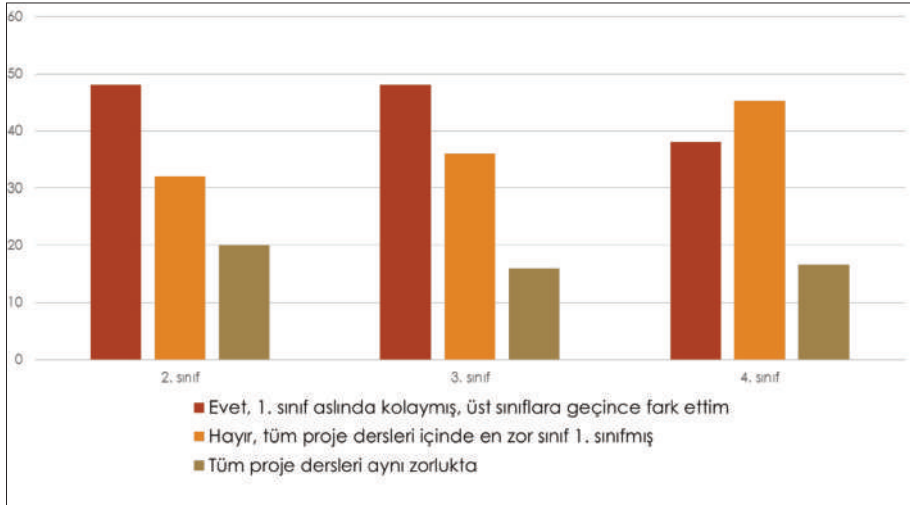
Atölye dersleri, kapsamı ve işleyiş biçimleri sebepleri ile eş zamanlı olarak farklı sayılarda (en az 5) öğretim elemanları ile gerçekleştirilen derslerdir. Bu derslerde üniversite öğretim üyelerinin yanı sıra, farklı disiplinlerden, farklı kamu kurum ve kuruluşlarından ve özel sektör çalışanlarından öğretim elemanları da sürece destek vermekte, bu sayede öğrencilerin farklı bakış açılarına sahip olmalarına ve mesleki yaşama hazırlanmalarına katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin bu işleyiş sistemine ve atölye öğretim elemanlarına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşleri sorulduğunda ilk üç sırada; hoca sayısının fazla olmasının tasarım sürecini zorlaştırdığı buna karşın projelerin farklı bakış açıları ile sorgulanmasını sağladığı, hocaların farklı disiplinlerden olmasının tasarım sürecine katkı sağladığı, ancak öğretim elemanları ile iletişimde zorluklar yaşandığı yanıtları alınmıştır (Grafik 13, Tablo 8).

Grafik 13. Atölye derslerinde öğretim elemanlarına ilişkin değerlendirmeler

Tablo 8. Atölye derslerinde öğretim elemanlarına ilişkin değerlendirmeler

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Hocaların farklı disiplinlerden olması tasarım sürecine katkı sağlıyor	14	17	10	40	18
Hoca sayısının fazla olması tasarım sürecini zorlaştırıyor	12	16	16	26	28
Hoca sayısının fazla olması farklı bakış açıları ile sorgulamamı sağlıyor	6	16	13	41	21
Proje dersi hocalarını öğrenciler ile iletişim konusunda yeterli buluyorum	32	31	11	17	7
Hoca sayısının fazla olması iletişim konusunda avantaj sağlıyor	22	22	18	23	12
Proje dersi hocalarının derse ilişkin soruları yanıtlamada yardımcı ve yeterli olduklarını düşünüyorum	20	23	19	28	7

Öğrenciler şehir ve bölge planlama eğitiminde, en çok yeni bir sisteme ve yeni bir dile alışırken zorlanmaktadırlar. Birinci sınıf eğitiminde de “temel tasarım” ve “şehirçilik projesine giriş” dersleri yeni bir görsel dilin öğrenildiği, öğrencilerin farklı bir değerlendirme sistemi ile tanıştıkları derslerdir. Bu nedenle 1. sınıf proje dersleri, bölüm dersleri arasında her zaman için zor olarak hatırlanan derslerin başında gelmektedir. Öğrencilere bu derslerin zorluğuna ilişkin algılarının üst sınıflara geçtiklerinde değişip değişmediği sorulmuş, değerlendirmede 1. sınıf öğrencileri (henüz diğer proje derslerini almadıkları için karşılaştırma imkânları olmadığından) değerlendirme dışı bırakılmıştır. Toplam sonuçlara bakıldığında öğrencilerin %44’ü 1. sınıf projesinin diğer proje derslerine oranla daha kolay olduğu ve bunu diğer proje derslerini aldıklarında fark ettiklerini söylemişlerdir (Grafik 14, Tablo 9).

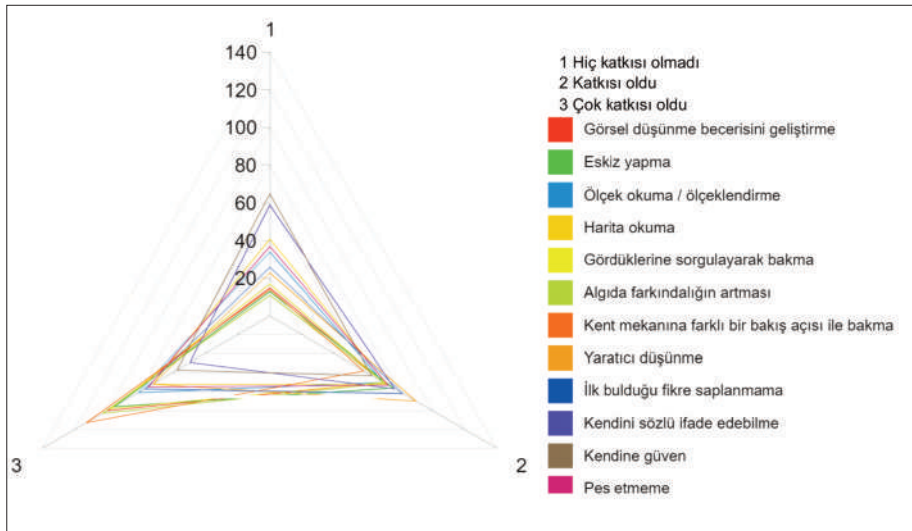

Grafik 14. Eğitim Hayatı Boyunca Öğrencilerin 1. Sınıf Proje Dersi Zorluğuna İlişin Algı Değişikliği

Tablo 9. Eğitim Hayatı Boyunca Öğrencilerin 1. Sınıf Proje Dersi Zorluğuna İlişin Algı Değişikliği

	Evet, 1. sınıf aşlında kolaymış, üst sınıflara geçince fark ettim	Hayır, tüm proje dersleri içinde en zor sınıf 1.	Tüm proje dersleri aynı zorlukta
1.sınıf	17	33	18
2.sınıf	12	8	5
3.sınıf	24	18	8
4.sınıf	16	19	7
Toplam (2, 3 ve 4. sınıflar)	52	45	20
% (2, 3 ve 4. sınıflar)	44	38	17

1. sınıf proje dersleri öğrencilerin bakış açısı, sorgulama ve ifade etme becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Öğrenciler eğitim sürecinde farkında olarak ya da olmadan bu kazanımları elde etmekte ve ilerleyen yıllarda süreci etkin biçimde analiz edebilmektedirler. Öğrencilerin en çok zorlandıklarını ifade ettikleri 1. sınıf proje derslerinin kendilerine katkısı sorulduğunda ilk üç sırada; “kent mekânına farklı bir bakış açısı ile bakma”, “algıda farkındalığın artması” ve “görsel düşünme becerisini geliştirme” cevapları alınmıştır (Grafik 15, Tablo 10). Bu yanıtlar 1. sınıf proje derslerindeki eğitim ile hedeflenen sonuçlara ulaşıldığının da net bir ifadesidir.

Grafik 15. 1. Sınıf Proje Derslerinin Öğrenme Düzeyine Göre Kişisel Gelişime Katkıları

Tablo 10. 1. Sınıf Proje Derslerinin Öğrenme Düzeyine Göre Kişisel Gelişime Katkıları

	Hiç katkısı olmadı	Katkısı oldu	Çok katkısı oldu
Görsel düşünme becerisini geliştirme	8	37	54
Eskiz yapma	7	41	51
Ölçek okuma / ölçeklendirme	18	37	43
Harita okuma	22	38	38
Gördüklerine sorgulayarak bakma	9	37	52
Algıda farkındalığın artması	5	38	55
Kent mekânına farklı bir bakış açısı ile bakma	7	31	61
Yaratıcı düşünme	12	48	38
İlk bulduğu fikre saplanmama	14	44	41
Kendini sözlü ifade edebilme	31	41	26
Kendine güven	35	34	30
Pes etmeme	20	39	40

Yapılan anket çalışması ile öğrencilerin 1. sınıf proje derslerini aldıkları dönemlerde yaşadıkları sıkıntılar, karşılaştıkları zorluklar ve bunlar için aradıkları çözüm önerileri sorgulanmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar öğrenciler açısından benzer sıkıntılara ve zorluklara işaret etmekte, görsel bir dilin öğrenilmesi ve yeni bir eğitim sistemine geçişin zorluklarını ortaya koymaktadır. Ancak tüm bu zorluklara karşın elde edilen kazanımlar ve öğrencilerin bu konudaki pozitif değerlendirmeleri, sürecin ve yöntemin etkinliğini ortaya koymakta, buna ek olarak yaşanan zorlukları, öğrencilerin bakış açıları ile ortak bir paydada bir araya getirmektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Şehir ve bölge planlama, kamu yararını gözeten ve insanlara yaşam kalitesi yüksek, yaşanabilir mekânlar yaratmak için sürekli güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yenilenen ve kendini geliştiren bir bilim dalıdır. Bu bilim dalının eğitim sürecinde öğrenciler farklı pek çok ölçek ve konuda zengin bir bilgi birikimi ile donatılmakta ve toplumsal duyarlılığa sahip bireyler olarak yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Eğitim sürecinin temeli; sorunları ve ihtiyaçları tanımlayabilecek ve bunlara güncel yanıtlar arayarak çözümler üretebilecek, dünyadaki gelişmeleri takip edebilen, sorgulayan, farkındalığı gelişmiş ve görsel algı seviyesi yüksek bireyler yetiştirmektir. Bu süreçte eğitimin yapı taşlarının oluşturulduğu birinci yıl hem öğrenciler hem de eğitimciler açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Birinci yıl eğitiminde öğrencilerin en çok zorlandıkları ders; temel tasarım eğitimi aldıkları proje dersleridir. Bu ders; yeni bir dil (görsel dil) öğrenilen ve farklı bir eğitim sürecinin yaşanmaya başladığı bir süreç olması sebebi ile öğrenciler

açısından uyum sağlama ve sisteme entegre olma konularında zorluk yaşanan en temel derslerdendir. Dersin temel kurgusu “görsel olarak ifade etme ve yanlış yaparak öğrenme” üzerinedir. Öğrenciler kendilerine verilen problemlere yanıt ararlarken, eskiz yaparak düşünme, buldukları çözüm önerilerini görsel olarak ifade etme ve anlatma konularında zorlanmakta, bunların yanı sıra geliştirdikleri yanıtlara olmayanlar üzerinden aldıkları cevaplar ile psikolojik olarak etkilendikleri uzun bir süreç yaşamaktadırlar.

Görsel eğitim sistemi, öğrencilerin algılarını açmak ve farkındalıklarını arttırmak üzere; “bakmak ve görmek arasındaki fark”ı anlatmakla başlar. Bu ayrımın farkındalığına varan birey görsel ifade becerisini arttırmayı hedeflerken, araç olarak sadece halihazırda sahip olduğu salt düşünce gücünü kullanmakta ve zamanı kontrol edemediği için de sıkıntıya düşmektedir. Ne zaman ki birey “çizerek düşünme” alışkanlığını elde ederse, görsel olarak sorgulama ve kuralları okuma yetisine ulaşırsa o zaman artık kendini daha rahat ifade edebilmektedir. Bu aşamadan sonra yaratıcılık ve ifade özgürlüğü devreye girmektedir. Yapabilmek ve yaratabilmek konusunda güveni yerine gelmeye başlayan öğrenci, yeni fikirler üretme, fikirlerini görsel ve sözlü olarak ifade etme, yanlışlarını fark etme ve bunları düzeltme yoluna gitme konularında da daha esnek bir eğitim süreci yaşamaktadır. Bu nedenlerle de üst sınıflara geçen öğrenciler birinci sınıftaki zorlu sürecin kendilerine kattığı pozitif niteliklerle, sorgulama, pes etmeme ve farklı alternatifler üretebilme konularında yeterli, kendine güveni artan bireyler olarak eğitim hayatlarına devam etmektedirler.

Birinci sınıfta öğrenci oldukları dönemde sürekli süreçten ve sürecin zorluklarından şikayet eden öğrenciler, üst sınıflara geçip de, yeni ve farklı zorluklarla karşılaşınca, disiplinler arası ve çok yönlü sorgulamayı gerektiren planlama mesleği ile tanıştuklarında, yaratıcılıklarını daha özgür şekilde (kentlerin ve bölgelerin mevcutta sahip oldukları sınırlılıklar ve kısıtlılıklar olmadan) kullandıkları ve salt kişisel önerilerini projelerine aktardıkları birinci sınıf temel tasarım eğitimini daha kolay bulduklarını dile getirmektedirler.

Tasarım tabanlı tüm eğitim sistemlerinde olduğu gibi, şehir ve bölge planlama eğitiminde de yeni bir dil öğrenmek, görsel ifade tekniklerini kullanmak ve geliştirmek, kişilerin fikirlerini ve düşüncelerini daha çok görsel materyaller ile ifade etme zorunluluğu mesleğin en zorlu aşamalarından birisidir. Bu süreçte eğitimcilerin öğrencilere en büyük desteklerinin; zorlanmalarının ve yanlış yapmalarının, sürecin normal bir parçası olduğunu, sancılı gelişim süreçlerinin eğitim hayatlarının ve hatta mezun olduktan sonra yaşayacakları profesyonel hayatlarının da bir parçası olarak devam edeceğini anlatmak konularında olacağı şüphesizdir.

Güncel eğilimleri ve gelişmeleri takip etmek, dünya ile paralel bir planlama anlayışına entegre olabilmek için, kendilerini sürekli yenileyen ve geliştiren planlılar olmanın temel koşulunun, birinci sınıfta da öğretildiği gibi; zorluklar ile savaşmaktan, pes etmemekten ve yorulmadan sürekli araştırmaktan ve yenilikleri izlemekten geçmekte olduğu unutulmamalıdır.

Kaynaklar

Bayraktar, N., Tamer Görer, N., Tekel, A., Gürer, N., Kızıldaş Ceylan, A., Köroğlu Armatlı, B. (2012) “Görsel Eğitimde Yaratıcılık ve Temel Tasarım”, Nobel Yayıncılık, Ankara

Erdoğdu, G.P. (2016). “Temel Tasarım Eğitimi: Bir Ders Planı Örneği”, Planlama Dergisi, 26(1):7-19

Ersoy, M., (2007). “Kentsel Planlama Kuramları”, İmge Kitapevi, İstanbul.

Gülersoy, N.Z., Kundak, S., Günay, Z., Demircioğlu, E., Yazgı, B., Beyazıt, E., Gönül, D. (2007) “Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon”, Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Dönem Çalışmaları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü

Şengül, H.T., (2002). “Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, Planlama Dergisi, 2002/2-3.

Tümer, G. (2000) “Birinci Sınıfta Tasarım Eğitimi Üzerine, Bilimsel Olmayan Bir Yazı”, Dosya: Temel Tasarım Eğitimi, Mimarlık Dergisi, 293: 34-37

Yağlı, B., Acar, A. (2000) “Öğrenci Gözünden Temel Tasarım Eğitimi”, Dosya: Temel Tasarım Eğitimi, Mimarlık Dergisi, 293: 66-67

İnternet Kaynakları

Gazi Üniversitesi Bilgi Paketi, 2015 Akademik Yılı, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, http://gbp.gazi.edu.tr/htmlProgramHakkinda.php?dr=0&lang=0&ac=0&FK=10&BK=70&ders_kodu=&fakulte=M%DDMARLIK+FAK%DCLTES%DD&fakulte_en=FA+CULTY+OF+ARCHITECTURE&bolum=%DEEH%DDR+VE+B%D6LGE+PLANLAMA&bolum_en=CITY+AND+REGIONAL+PLANNING, Ziyaret Tarihi: 26.10.2016

Kentsel Gelişme Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri; Hafencity Örneği

Mehmet Nazım Özer

Y. Şehir Plancısı

Gamze Özer

Y. Şehir ve Bölge Plancısı

Anahtar Kelime; Kent Planlama süreci, Kentsel tasarım, Hamburg Hafencity, Katılım

Giriş

Günümüzde kentleşme olgusu, oluşturduğu kentsel mekânlarda insan üzerinde olumsuz etkiler sergilemektedir. Bunun temel nedeni kentlerde yaratıcılığı önleyen planlama anlayışının, kentsel mekânın görsel zenginliklerini yok etmesi ve nitelsiz ticari amaçlı gereksiz bir yapı yoğunlaşmasına itmesidir. Bu sorunların oluşmasında en önemli etmenler, hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşme, arsa spekülasyonu, kentsel rantların müteahhitlere gitmesi, yerel yönetimlerin bu değer paylaşımındaki olumsuz tutum ve davranışları, meslekler arası diyalog ve işbirliğinin yeterince olmaması, sanat ve bilim insanlarının kentsel mekânların oluşumundaki yetersiz katılım ve etkileri sayılabilir.

Çağdaş, yaşanabilir, sağlıklı, nitelikli fiziksel çevrelerin oluşturulabilmesi için planlama sistemi yeniden tanımlanmakta ve bu sistemin içerisinde kentsel tasarım eyleminin yeri ile niteliği yeniden değerlendirilmektedir. Türkiye’deki şehir planlama sistemini oluşturan yasalar ve yönetmelikler incelendiğinde, sistemin temel dayanağının kapsamlı planlama yaklaşımına dayandırıldığını belirtebiliriz. Buna karşın dünyadaki şehir planlama anlayışında, katılımcı, belli bilimsel temellere dayanan matematiksel modellerin kullanıldığı, bilgiye ulaşmada ve bilginin kullanımında teknolojiden yararlandığı, alternatif üretildiği, estetik, mekân kalitesinin ön plana alındığı ve toplumla birlikte yaşayan, üretilen, dinamik bir planlama yaklaşımı benimsendiği görülmektedir.

Dünyada kentlerin vizyonu sadece yerel yönetimlerin veya plancının tek başına oluşturacağı bir çalışma olmamaktadır. Bu süreçte kentin önemli parçaları bir plan bütününde kentsel tasarım projeleri ile katılımcı önerilere açık bir uygulama modeliyle ele alınmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinde kentsel tasarım gelecek için yaşam çevrelerinin ortaklaşa tasarlanması, düzenlenmesi ve birlikte yönetme fikrinin en önemli aşamasıdır.

Almanya planlama pratiğinde kentsel geliştirme projelerinin tasarlanmasında kentsel tasarım ve/veya kentsel tasarım yarışma yöntemi geleneksel olarak çok yaygındır. Gerek seçkin yenileme alanlarının plan ve konseptlerinin hazırlanmasında, gerekse önemli arsaların projelendirilmesinde kentsel tasarım kent geliştirme süreçlerinin vazgeçilmez öğeleridir. Bir kentte yaşam kalitesi yüksek ve yaşanabilir mekânların ortaya çıkabilmesi, kentlerin kimliğinin güçlendirilebilmesi için kentsel tasarım belirleyici etkindir.

Örneğin Almanya'nın önemli kentlerinden olan Hamburg'un gelişiminde ve korunmasında farklı dönemlerdeki mimarlık ve kent planlama yarışmalarının sonuçlarının azımsanmayacak katkısı olmuştur. Kentin farklı gelişme evrelerinde düzenlenmiş yarışmalara birçok örnek verilebilir: 1990'lı yıllardan başlayan ve 2020 yılına kadar tamamının bitirilmesi hedeflenen Hafencity Projesi, uluslararası ilgi çeken büyük bir kentsel geliştirme projesidir.

HafenCity, Hamburg'un en önemli kentsel projesi ve kentin Elbe'ye açılan yeni yüzü olarak değerlendirilmektedir. HafenCity ile 155 hektarlık eski liman ve depolama alanlarının merkeze yakın karışık kullanımlı kent parçaları olarak geliştirilmesi hedeflenmektedir. Proje ile 10.000-12.000 kişinin yaşayacağı, 40.000 kişinin ise çalışacağı bir kent merkezi yaratılacaktır. Genel yerleşim düzeni planından yapı ölçeğine kadar projenin farklı uygulama aşamalarında birbirlerini tamamlayan şehir planlama, kentsel tasarım, peyzaj ve mimari yarışmalar düzenlenmiştir. 1990'ların ortalarında başlayan ilk hazırlık çalışmalarından sonra belediye bünyesinde oluşturulan proje ekibiyle, alanın geliştirilmesi için kurulan HafenCity Geliştirme Şirketinin ortak çabalarıyla alan, prestij bölgesi olarak kente kazandırılmaya çalışılmıştır.

Almanya'da bir proje üretme kültürü ve yenilikçi fikirlerin oluşmasına neden olan Hafencity gibi birçok örnek, Avrupa şehircilik literatüründe önemli ve çağdaş proje örnekleri olarak yer edinmişlerdir.

Aslında tüm bu arayışların nedeni; dünyadaki hızlı gelişmeler, değişimler kentlinin yerleşik yaşamını, gereksinimlerini, yaşam tarzlarını, biçimlerini ve sosyal ilişkilerini değiştirmiştir. Bu değişim, yaşam alanlarını düzenlemeye ilişkin yöntemlere, tekniklere, araçlara ve bu sürece yeniden bakmayı, ele almayı gündeme getirmiştir.

Böylece 21. yüzyıl başlarında, yaşanabilir ve kimlikli bir kentsel çevre ve bir mimari ortam çeşitliliği yaratmak için kentsel kimliği geliştirecek tasarımların sunulduğu yeni bir şehircilik anlayışı doğmuştur.

Çubuk; “yeni şehircilik yaklaşımı; kentsel biçim bilgisine ilişkin işlevsel seçimleri serbest bırakarak, mimari üslup sorununa yeni ve farklı bir önem kazandırmıştır. Mekân yaratıcılarının demokratik tartışma yöntemleri içinde, eylem çerçevesinde politika ve kamu ilişkilerini değiştirecek kentsel mekânları ele alışımda, estetik seçimler de yer almıştır. İşte bu yeni yaklaşım; Kentsel Tasarımı şehirciliğe ait siyasi, kültürel ilişkilerden ergin kılan, usule uygun estetiklere, seçimlere yeni yer hazırlayan bir yaklaşım” olarak ortaya çıkardığını belirtmektedir.

Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilen ve Kentsel Tasarımın önemli rol oynadığı Kentsel Rönesans yaklaşımı ülkemizde de önem kazanmıştır. Avrupa’daki bu yaklaşım ile kentsel tasarım; kent planlama, mimarlık, peyzaj mimarlığı olmak üzere farklı ölçek, tarz ve içerikteki ifadeleri ve eylemleri bir araya getirmiştir. Bu gelişmeler ile Kentsel Tasarım, yeni bir yaklaşım, tanım ve rolü ile kent planlamanın önemli bir aracı olmuştur. Ülkemizde de yerel vizyon oluşturmada kentlerin daha yaşanır kılınması, nitelikli kentsel yaşam ve mekânın sağlanması gibi kentsel içerikte ve yaklaşımda önemli gelişmeler planlama gündeminde yer almaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde Almanya’nın yönetim biçimine mekânsal planlama sistemi bağlamında kısaca değinilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise seçilen HamburgHafencity örneğinin kentsel projelerin elde edilme süreci ve sürecin içerisindeki en önemli konu kentsel tasarımın etkinliği, başarısı, proje üzerinden toplumsal müzakerenin önemi gibi unsurlar şehircilik yaklaşımları içerisinde açıklanmaya çalışılacaktır. Son bölümde ise örnek proje deneyimlerinden yola çıkılarak planlama ve tasarım süreci için değerlendirmeler yapılacaktır.

2. Federal Almanya Planlama Sistemi

Federal Almanya planlama sistemini açıklamadan önce ilk aşamada ülke künyesi ile ilgili ülkenin nüfusu, yüzölçümü, yoğunluk, GSMH, yönetim şekli, kentleşme ve işsizlik oranı gibi kısa bilgiler coğrafi konumu bilgilendirmek amacıyla gösterilmektedir. Bu ülkelerin idari yapısı ile birlikte planlama yaklaşımları detayda incelenirken ülkenin kentsel yapısı, yönetim düzeyleri, planlamaya ilişkin yasal çerçevesi, üretilen planlama sistemi ile çalışmaları ve uygulamaları hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

Ülke Künyesi	
Nüfusu	82.329.758
Yüzölçümü	357.022 KM ²
Yoğunluk	231 kişi/ km ²
GSMH	34,200\$
Yönetim Şekli	Federal Cumhuriyet
Kentleşme Oranı	%74
İşsizlik Oranı	%8,2

2.1 İdari Yapı

Almanya Yönetim Yasası, 1949 yılında onaylanan Federal Alman Yasası ile belirlenmiştir. Buna göre Federal Almanya Cumhuriyeti'nin yasama organı, Federal Meclis (Bundestag)¹ ve Federal Konsey (Bundesrat)² olmak üzere çift meclislidir. 16 eyalet temsil edilmekte ve federal yapılanma ve yönetim içerisinde yer almaktadır.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yürütme; devletin başında siyasal sorumluluğu olmayan Cumhurbaşkanı ile Federal Meclis'e karşı sorumlu olarak siyasal iktidar olan Federal Hükümettir. Yargı gücünün tepesinde Federal Anayasa Mahkemesi bulunmaktadır. Federal Anayasa Mahkemesi'nin yetki alanına giren konular şunlardır: Herhangi bir federal veya eyalet yasasının anayasaya uyup uymadığını denetler. Federasyon ile eyaletler veya eyaletlerin birbirleri arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde karar verir(Erkul, H., vd. 2016).

Almanya'nın yönetim düzeyi; Federasyon merkezi yönetimi, Eyaletler ve Yerel yönetim organları – belediyeler olmak üzere üç seviyelidir. Alman yönetim sistemi, siyasal **yerinden yönetim ilkesiyle** karakterize edilen federal yapı ve bunun içinde son derece **geniş yetkilere** ve **etkinlik alanına sahip yerel yönetimlere** dayanır (Bağlı, 2011).

Federal Almanya Cumhuriyeti; büyük eyaletler, küçük eyaletler ve kent eyaletler(Berlin, Hamburg) olmak üzere 16 eyaletten (Lander) oluşmaktadır. Almanya'da eyalet yönetimleri, gerek yasama ve yürütme içindeki rolleri, gerekse

1 Federal Meclis'in (Bundestag) 598 üyesi vardır. Federal Meclis'in milletvekilleri, 4 yıl için genel, doğrudan, serbest, eşit ve gizli oyla seçilirler. Federal Meclis, halkın temsil edildiği yasa koyucu ve siyasal iradenin belirlendiği organdır. Federal Meclis'in başlıca görevleri; yasaları yayınlamak, başbakanı seçmek ve hükümet üzerindeki denetimleri yapmaktır. (Erkul, H., vd. 2016)

2 Federal Konsey (Bundesrat), 69 üyeli bir oluşum olup, 16 eyalet temsil edilmekte ve federal yapılanma ve yönetim içerisinde yer almaktadır. Federal Konsey'de eyaletler kendi hak ve yetkilerini korurlar. Yasal düzenlemeler ve bunların uygulanması büyük ölçüde eyaletleri ilgilendirdiğinden Federal Meclis'te kabul edilen yasaların Federal Konseyde de onaylanması gerekmektedir.Federal Konseyin başkanlığını sırasıyla eyalet başkanları yapmakta ve eyalet oyları toplu olarak evet veya hayır olarak kullanılmaktadır. (Erkul, H.,vd. 2016)

yönetimsel yapı içindeki etkinlikleri açısından belirli bir ağırlığa ve özerkliğe sahiptirler (Güneş, 2009).

Ancak, Almanya’da bütün ülke için geçerli olabilecek bir idari yapı modeli yoktur. Her eyalet, kendi yönetim biçimini ve mahalli idare birimlerini oluşturmuştur. Genel olarak; Eyalet Hükümetlerinin Yapısı genelde 4 yıl için seçilmiş bir meclis (Landtag) ile Eyalet Başbakanı veya (Hamburg, Bremen ve Berlin Eyaletleri’nde olduğu gibi) Baş Belediye Başkanı bulunmaktadır. Eyalet hükümetleri, yaklaşık olarak 10 Bakanlıktan veya Senatörlükten oluşmaktadır. Eyaletlerde genellikle, işleri, adalet, maliye, ekonomi, çalışma ve sosyal güvenlik, eğitim bakanlıkları ile Federal Hükümet düzeyinde yerleşim politikasından sorumlu kurum, İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığıdır (Bağlı, 2011).

Almanya’da ilçeler (kreise) ve belediyeler (gemeinden) olmak üzere iki temel yerel yönetim birimi bulunmaktadır. Günümüzde Federal Almanya Cumhuriyeti’nin 16 eyaletinde toplamda; 27 kent, 323 ilçe belediyesi, 116 ilçe belediyelerinden bağımsız belediye ile ilçe sistemine dâhil 12.629 belediye bulunmaktadır (Erkul, H., vd. 2016).

Sonuçta Federal Anayasaya göre Almanya’da yerel yönetimler, federal sistemin sağladığı esneklikten de yararlanarak oluşturulan **özerk ve güçlü yönetim** ilkelerine dayanmaktadır. Bunun sonucunda Almanya’da yerel yönetim örgütleri, hem temel yerel örgütlenme ve hem de merkezî yönetimin taşra kuruluşu özelliğini taşımaktadırlar. Almanya’da denetim; yerel yönetimlerin iş ve işlemlerinin mevzuata şekil bakımından uygunluğu “hukuka uygunluk” (Rechtsaufsicht) biçiminde yapılmaktadır. Buna karşılık, merkezî yönetimden aktarılan görevler için hukuka uygunluk denetiminin yanında yerindelik (Fachaufsicht) denetimi de yapılmaktadır. Yani, denetim işlemlerinin amaca uygun yapılar yapılmadığını da (Zweckmäßigkeit) kapsamaktadır. Belediyelerin özerkliğinin sınırsız olmayıp ancak “yasalar çerçevesinde” kullanılacak bir hak olduğu ve idari vesayet olduğu kabul edilmektedir. Yerel özerklikle idari vesayet arasında çok yakın bir ilişki olmasına rağmen idari vesayet, özerkliğin zorunlu bir unsuru değil, **kamu gücünü kullananların denetlenmesinin** gerekliliğini teşkil etmektedir (Güneş, 2009).

Federal Anayasa belediyelere, yerel topluluğu ilgilendiren tüm işleri, yasalar çerçevesinde, kendi sorumlulukları altında düzenleme yetkisi tanımaktadır. Sisteme göre belediyenin görevleri özerk yerel yönetim görevleri (Selbstverwaltungsaufgaben)³ ile merkezi hükümete bırakılmış olan ve yürütülmesi yasalarla belediyelere bırakılmış görevlerdir (Weisungsgebundene Übertragungsaufgaben). Bu kapsamda yerel yönetimlerin yetkileri; sınır, iç

3 Bu görev ikiye ayrılır; Zorunlu olmayan Görevler (Freiwillige Selbstverwaltungsaufgaben) ile Zorunlu Görevler (Pflichtige Selbstverwaltungsaufgaben)

yapılanma, personel yapısı, akçalı, kural koyma ve planlamadır. Yerel Yönetimler, yetki alanları içerisinde hukuksal düzenlemeler yapmak ve kural koymak için yasalar çerçevesinde yönetmelikler çıkarır ve ayrıca kendi yerleşmelerini kapsayacak imar planlarını yapar (Yalçındağ, 1989).

Görüldüğü gibi Almanya mekânsal planlama sisteminde; Federal Hükümet, planlama için gerekli yasal çerçeveyi çizmekte ve eyaletler de bu çerçeveye uygun olarak (plan ve politikalar federal yapıdakine uyumlu olmalıdır) kendi planlama süreçlerini ve yasalarını oluşturarak uygulamaktadırlar.

Yerel yönetimler, yerleşme sınırları içerisindeki tüm alanın (Federal Demiryolları, Milli Savunma ve Karayollarına ait alanlar dışında) mekânsal planlama çalışmaları ile kullanım biçimlerini belirlemeye ve kentin gelecekteki gelişmesini planlamaya yetkilidir. Yerel yönetimler yerleşmede yapı denetimini de eyalet yasalarında öngörülen kurallar çerçevesinde denetlemekle yükümlüdür (Yeter, 1990).

2.2 Planlama Yaklaşımı

Almanya’da planlama yasal çerçevesini, 1960 yılında yürürlüğe giren Federal İmar Yasası (Bundesbaugesetz) oluşturmaktadır. Bu yasa Federal düzeyde, her bir eyaletin planlama yasalarında temel bir tutarlılık sağlamak için temel yaklaşımları belirlemektedir. Federal yasalar; tüm ülkede eşit yaşam koşullarını sağlamayı amaçlamakta ve plan ve politikaların federal yapı sistemine uygun olarak yerel yönetimlerin yerellik kavramı içinde oluşturulmasını ilke edinmektedir (Kayıkcı, 2003).

Bu kapsamda İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı, mekânsal planlama sürecini Federal Bölge Planlama Yasalarına (1965) uygun olarak üretmekte ve Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi düzenli aralıklarla Alman Federal Meclisi’ne sunulmak üzere denetleme raporunu sunmaktadır (Kayıkcı, 2003).

İmar planı yapma konusunda asıl yetkiler yerel yönetimlere verilmiştir. Yerel yönetimlerin özerkliği anayasal güvenceye bağlanmıştır. Anayasa, vatandaşlara gerektiğinde yönetsel kararlara karşı mahkemeye başvurma hakkı tanımaktadır. Alman planlama sisteminin temeli; güçlü bir yasal çerçeve ve adem-i merkezleştirilmiş⁴ bir karar verme yapısıdır (Bostanoğlu, 1989).

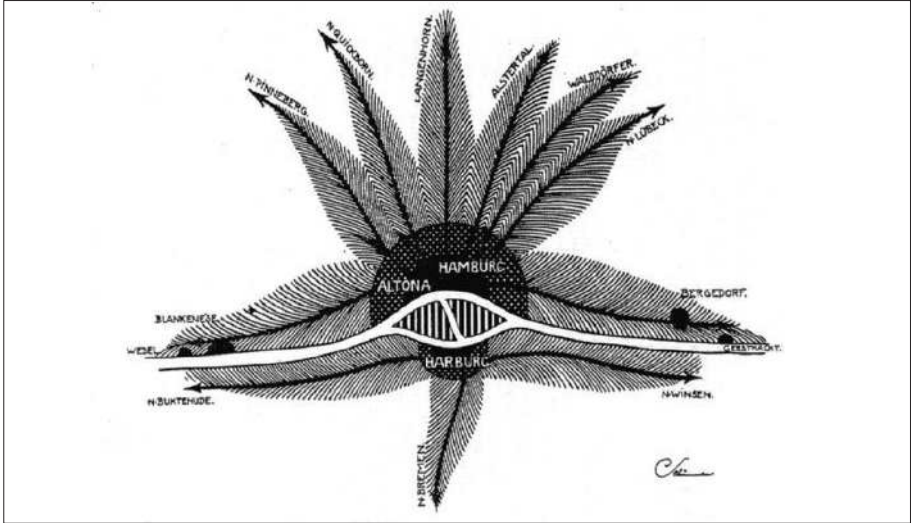
Planlama sistemi, yönetimde gözlenen üç düzeyli güç ayrımını takip eder. Ancak bu üçlü yönetim yapısının planlamadaki yansımada merkez ağırlıklı bir yaklaşım yerine birimler arasında karşılıklı işbirliği vardır. Merkezi yönetimin yasal olarak bağlayıcı bir mekânsal planlama aracı yoktur. Her bir federe devletin

4 Adem-i merkezîyetçilik, devlet merkezinin gücünü azaltarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasıdır.

mekânsal planlamadan sorumlu Bakanların katıldığı konferanslar ile bu alandaki farklı politikalar koordine edilmektedir. Eyaletler, kapsamlı üst ölçek planları hazırlar ve bu verileri kullanarak plan ve programlarını yapar. Belediyelerin arazi kullanım planları ise bu plan ve programa göre hazırlanır.

Federal Almanya Mekânsal Planlama Sistemine kısa bakış

IDARI YAPI	PLANLAMA DÜZEYLERİ	KURUMSAL YAPI	MEVZUAT YAPISI	ANA İLKELER
Federal yönetimi	Hükümet Bölge Planlama Raporu	Planlama (Ulaştırma, İmar ve İskân) Bakanlığı	Federal Anayasa Federal İmar Kanunu	Merkez ana politikaları koyan yönlendirici rolünü üstleniyor. Ancak her eyalet kendine özgün bir model ortaya koyuyor.
Eyalet yönetimi	Eyalet Bölge Planı	İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı	Mekânsal Planlama Bölge planlama ve yerleşim politikasından	
Belediyeler	Arazi Kullanım Planları	Belediyeler	Yönetmelikler ile Arazi Kullanım Planları hazırlarlar.	

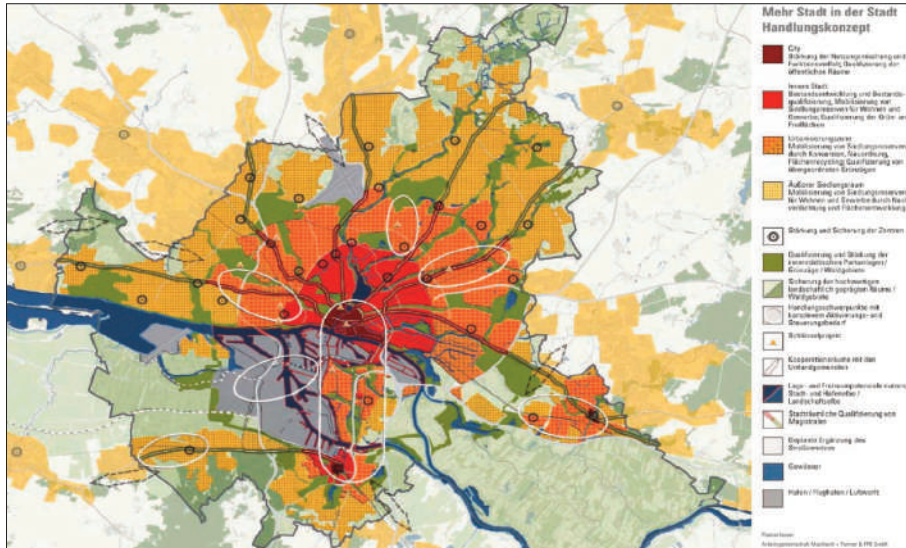
1919 Hamburg Kent Makroform Önerisi (Fritz Schumachers)
(<http://www.zukunft-mobilitaet.net/163387/analyse/mobilitaet-stadt-siedlungsstruktur-autogerechte-stadt-techniklaeubigkeit/>)

Federal Devlet Düzeyinde

Almanya’da Federal hükümet, 1965’teki **Federal Bölge Planlama Yasası**’na göre, Federal alanın tüm mekân planlamasını bütünleştirmek için yasal çerçeveyi oluşturur. Amaç; Federal Almanya Cumhuriyeti’nin bütün kısımlarında eşit yaşam koşullarını sağlamaktır. Bu yasa, bölge planlama ilkelerini ve Federal alanın yapısını (nüfusun mekânsal dağılımı, istihdam programları ve genel çevreye ilişkin makro hedefleri ve ilkeleri belirler) tanımlar ve bu yüzden gelecekteki yerleşimin gelişmesini yönlendirmeyi sağlar (Kayıkçı, 2003).

Federal Hükümet düzeyinde yerleşim politikasından sorumlu kurum, **Federal Bölge Planlama, Ulaştırma, İmar ve İskân Bakanlığı**dır. Federal bölge planlama programı; ulaşım, karayollarının yapımı ve bölgesel ekonomi politikaları, kentsel yenileme ve kentsel gelişme konularını içermektedir. Bölge planlamasının ilkelerini düzenleyen Bakanlık, dört yılda bir kapsamlı bir **bölge planlama raporu** hazırlar. Bu süreçte iki önemli kurum vardır. Bunlar; bölgesel gelişme hakkında bilgi sistemini oluşturan ve devletin bölgesel gelişme planlarını değerlendiren, yorumlayan **Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi** ile mekânsal planlama çalışmalarını destekleyecek verileri sağlayan **Federal İstatistik Ofisi**dir. Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi Federal Bakanlığın bir araştırma enstitüsü olarak, mekânsal planlama, kentsel gelişme, imar gibi konularda hükümete ve diğer otoritelere uzman görüşü ve destek sağlamak için kurulmuştur (Kayıkçı, 2003).

Federal Mekânsal Gelişme Programı 1/4.000.000 ölçekli planlardır. Eyalet Mekânsal Planlama Bakanları bölgesel ve eyalet ölçeğindeki planlamadan sorumludur ve bu maksimum 1/1.000.000, minimum 1/200.000 ölçekli planlar ortak Federal Eyalet programı ile bütünleşiktir. Bu **planlar bir rapor, haritalar ve açıklama notundan** oluşmaktadır. İçerik ise şöyledir: nüfus, gelişmeler ve merkez alanların sistematiği, eyaletlerin bölgelere ayrılması, öncelikli alanlar, su koruma alanları, rekreasyon alanları, gelişme eksenleri, geniş ölçekli endüstri ve kullanımların yer seçimi. Bu planları ve programları eyalet meclisi değil **Federal Bakanlar Kurulu kabul eder** (Ölmez, 2005).

Hamburg için Mekansal Vizyon (Machleidt + Partner & FPB GmbH)
(<http://www.zukunft-mobilitaet.net/163387/analyse/mobilitaet-stadt-siedlungsstruktur-autogerechte-stadt-techniklaeufigkeit/>)

Federal Bölge/Eyalet Düzeyinde

Federal düzeyde verilen politikaları **Eyaletler (İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı)**, plan ve programlar ile hedef ve ilkeler olarak somutlaştırır. Üst ölçekli kararları bu düzeyde istenilen kullanımlar olarak; 1/500.000 veya 1/200.000 ölçekli Eyalet İmar Planları ise mekânsal yapıyı, açık alan yapısını, altyapı alanlarını ve güzergâhları içerecek şekilde detaylandırılır. Herhangi bir kullanım için ayrılmış öncelikli alanlar, rezerv alanlar ve Federal Merkezi hükümet planlama idaresi ve eyaletler uydu-kent alanları için bölgesel alan kullanım planlarını yapıp uygulamada yetkilidir. Eyaletin belli bölümleri için 1/50.000 veya 1/25.000 ölçekli Bölge Planları veya Bölgesel Gelişme Planları hazırlanır. Bu, bölgesel planlamayı ve kentsel alan kullanım planlarını birleştiren yeni bir araç olarak görülmektedir (Ölmez, 2005) (Kayıkçı, 2003).

Wentorf(Hamburg)Belediye Meclisi, Haidberg İmar Planı 14.04.2011

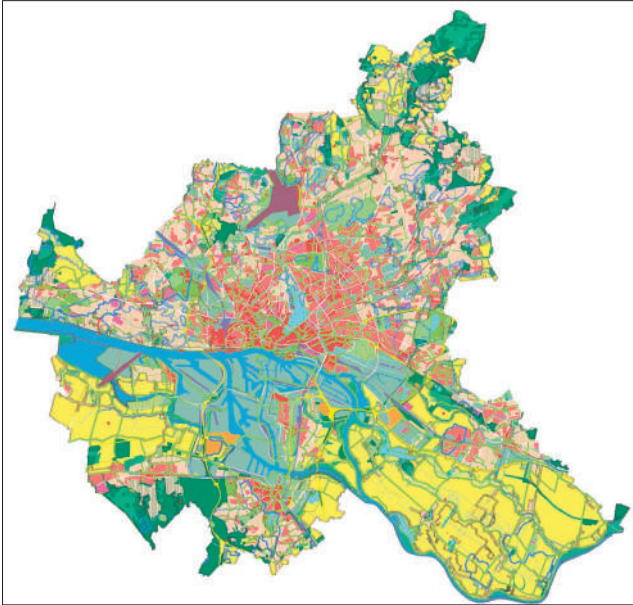
(<http://www.wentorf.de/index.phtml?object=tx%7C1775.10.1%7C0&ModID=7&FID=1849.5030.1>)

Yerel Düzeyde:

Federal Yapı Yasasına uygun olarak, belediyeler iki aşamalı kentsel planlamadan sorumludur. Bunlar; Hazırlayıcı Arazi Kullanım Planları (HAK) ve Bağlayıcı Arazi Kullanım Planları (BAK)dır.

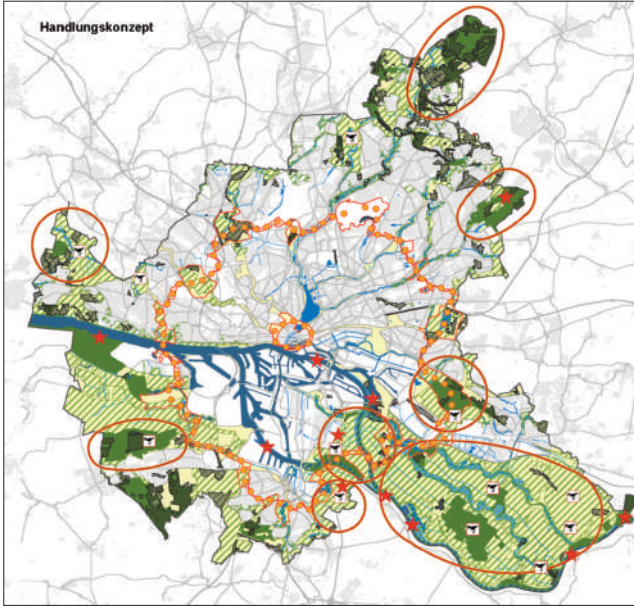
Hazırlayıcı Arazi Kullanım Planları (HAK);Tüm belediye sınırlarını kapsar. HAK tüm belediye alanı için tek bir plandır. 10–15 yıllık gelişme gereksinimi için arazi kullanımlarını belirler. Planın ölçeği 1/20.000, 1/10.000 veya 1/5.000'dir. HAK, eyalet imar planlarında ve bölge planlarında planlanan amaçlara uygun olarak hazırlanır ve arazi geliştirme planları, yerel taşınmazların düzenlenmesi için bir plandır. Plana ek olarak bir de plan raporu hazırlanır. Bu plan kapsamında sadece görsel belgeler (planın kendisi) yasal belge olarak kabul edilir. HAK temelde bir bölgeleme planıdır ve nazım plan görünümündedir (Ölmez, 2005).

Bağlayıcı Arazi Kullanım Planları (BAK); yerel planlama hiyerarşisinin ikinci aşamasını oluştururlar ve uygulamaya yönelik detaylı gelişme planı niteliğindedir. İmar denetiminin etkin temeli BAK planlarıdır. Bağlayıcı bir arazi kullanımı planının (BAK) elde edilmesi belediyenin sorumluluk ve yetkisindedir. Bu plan onaylandığında temel yasal belge haline gelir. BAK'lar genelde bir kentin belirli parçaları için hazırlanır, belediye sınırları ile birebir örtüşmeyebilir. Bu planların ölçeği 1/2.000 ila 1/500 arasında değişir. Kamu denetimi ve özel sektörün faaliyetleri için gerekli yasal çerçeveyi bu planlar oluşturur. Bu planlar raporları ile bir bütündür (Ölmez, 2005).

Hamburg Peyzaj Programı, 1997 (Federal Doğa Koruma Yasası ve Hamburg Yasası kapsamında İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı Hamburg için doğa koruma ve peyzaj yönetiminin amaçlarını belirleyen iş planlaması)
(<http://www.hamburg.de/landschaftsprogramm/3910420/das-landschaftsprogramm/>)

Planlar bir ay süre ile itiraza açıktır. Planlar önce belediye meclisinde onaylanır daha sonra eyalet yönetiminin ilgili birimine gider. Tüm arazi kullanım planlarının eyaletin hazırladığı bölgesel gelişme planlarının hedeflerine uygun olması gerekmektedir.

Hamburg Yeşil Sistem Eylem Planı (EGL Hamburg)
(https://www.egl-plan.de/images/landschaftsplanung/10840_05.jpg)

İmar denetimi hiyerarşik planlardan ve yönetmeliklerden oluşmaktadır. En üstte politikalar alt kademede ise arazi kullanım denetimi vardır. Arazi kullanım planları eyaletlerin ve belediyelerin sorumluluğundadır. İmar kontrol sisteminde; yapı ve planlama kontrolü bir araç olarak yapı izninde bütünleşmiştir, planların hazırlanmasında halk katılımı öngörülmüştür, İmar uygulama yerel yönetimin sorumluluğundadır, denetimde belediye yetkisi ağırlık taşımaktadır, eyalet düzeyinde bir politika çerçevesinin üretilmesi sağlanmıştır (Ölmez, 2005).

Anayasada “demokratik ve sosyal bir federal devlet” gereği Bölgelerin ve Federal Eyaletlerin planlama otoriteleri, bütün katılımcılar arasında büyük bir işbirliği sayesinde mekân planlama amaçlarının gerçekleştirilmesi için çalışmaya zorunludur. Eyalet ve belediye düzeyinde yapılan planlara kamu katılımı vardır ve tasarı planlara hazırlık aşamasında halkın incelemesine açılmakta ve halk, tasarıya süreç içerisinde itiraz edebilmektedir.

2.3 Almanya’da yeni vizyon

Almanya’da şehir planlamasında, ülkede yaşanan durgunluk ve nüfusun azalması ile oluşan çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Kentlerde yaşanan gittikçe büyüyen kentsel problemlere çözümler bulmak istenmektedir: ölmeye yüz tutan şehir merkezleri, giderek artan “kentsel yayılma“ türü oluşan yerleşimler, büyük ölçekli betonlaşma ve sosyal yalıtılmışlık bu sorunlardan önemli birkaçıdır. Kentselde oluşan bu sorun alanların yarattığı atıl alanların çözümünde yeni yaklaşım arayışları bulunmaktadır. Bu yaklaşımın oluşturulmasında temel sorular tanımlanmaktadır. Bunlar:

- Daha az insanla daha büyük bir mekânsal kaliteye nasıl ulaşılabilir?
- Hakkında çok konuşulan ve özlemle dile getirilen klasik derişik (kompakt) Avrupa şehrini yeniden hedeflemenin zaman geldi mi?
- Şu andaki durumuyla kent -kır karışımı olan “Ara Şehir”i ortaya koymak kent planlamasının öncelikli görevi mi? (Reicher, 2005)

Elbe ve Bille nehirleri; Yaşam ve Çalışma Kapsamlı Planı
<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1738338>

Yeni şehircilik yaklaşımı bu soruların cevabını “Yeni Kentlilik” ile kentsel krizden çıkış yolu olarak görmektedir. Yeni kentlilik yaklaşımının temelinde yaşam kalitesinin artırılması hedefi yatmaktadır. Bu hedefin çözüm noktaları ise;

- Merkezlerin geliştirilmesine öncelik verilmesi,
- Şehir çevresinin kentsel bir eleman olarak algılanması,
- Varolan yapıya yaklaşımda farklılıklara dikkat edilmesi,
- Endüstriyel geçmişi görünürde bırakması,
- Kenti bölgesel bağlamda ele almasıdır (Reicher, 2005).

Buradaki hareket noktası yapılanmave yenilemenin hangi plan ve stratejiler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği sorusunaverilecek yanıttır. Almanya’daki Hafencity örneğindeki kentsel yenileme çalışmalarında temel hedef niteliğe (kaliteye) yoğunlaşmak olarak görülmektedir.

3.Hafencity Hamburg Örneği

Eyalet Künyesi	Hamburg
Nüfusu	4.250.000
Yüzölçümü	755.3 km ²
Şehir	1.800.000
Liman	73,9 km ²
Hafencity	1,5km ²
Liman (Avrupa’da ikinci önemli)	
Sivil havacılık endüstrisi (Dünyanın üçüncü büyük tesisi)	
Ticaret Avrupa’nın en önemli ve güçlü karma ekonomisine sahip	

Hamburg kenti, limanı, endüstri ve ticareti ile Avrupa’nın en önemli kentlerinden birisidir. Hamburg kentinin/eyaletinin toplam 4 milyona yakın bir nüfusu vardır. Şehir merkezi de 1 milyon 800 bine yaklaşan nüfusu ile Almanya’nın Berlin’den sonraki ikinci büyük kentidir. Hamburg Limanı, doğu ve kuzey Avrupa ile yapılan ticaretin gerçekleştiği ve tarih boyunca güncelliğini yitirmeyen bir liman kentidir. Hamburg, Avrupa’nın ve dünyanın en önemli konteynır limanı olması yanında tıbbi ürünler ve biyo-teknoloji, uçak yapımı gibi uzman sanayinin de sayılı merkezlerindedir.

Kentin tarihsel gelişiminde, liman nedeniyle genelde kuzeye doğru gelişmesini sağlayan bir yönlenme görülmektedir. Hamburg, uzunca bir süre, 18. yüzyıldan kalma ambarların arkasındaki limana hizmet eden bir “depo kenti” olarak kalmıştır.

Kentsel Gelişme Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri; Hafencity Örneği

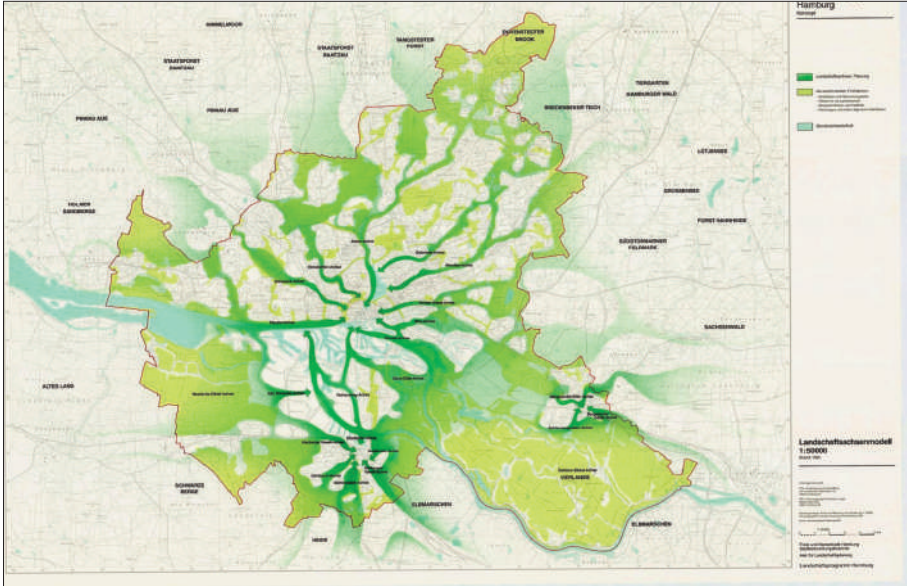
Kentin ekonomisi gelişmekle birlikte gemi teknolojisi nedeniyle limanın yeniden şekillenmesi gerekmiştir. Hafencity bölgesi liman işlevlerinden arındırılmış ve kent içinde çöküntü ve atıl bir boşluk olarak kalmıştır.

Hamburg’da limanda gerçekleştirilen dönüşüm “HafenCity (Liman Kenti) Projesi” ile birlikte, işlevi olmayan alanlar, yerleşim bölgesi olarak önem kazanmaya başlamıştır. Bu proje ile kentsel yaşam Elbe nehri kıyısı ile buluşmuştur.

Hamburg Yeşil sistem Seması

(<http://www.hamburg.de/gruenes-netz/3939882/auf-gruenen-wegen-artikel/>)

Hamburg 1985 Yeşil sistem Kavram Haritası

Eksenleri <http://www.hamburg.de/landschaftsachsen/>

Hamburg senatosu, yeni bin yıla girerken “Metropol Hamburg Büyüyen Şehir” vizyonu ile stratejik plan kapsamında yeniden ele alınmıştır. Buna göre Hamburg’un nüfusu, 2030 yılına kadar şehrin dinamik ekonomisi ve sunduğu iş olanakları nedeniyle genç işgücü ile birlikte büyümesini hedeflemektedir. Bu hedef için sürdürülebilirlik ilkesi ile peyzaj değerlerinin korunması ve geliştirilmesi temel ilkedir. 2030 yılına kadar büyümede birçok özelliklere sahip genç insanların Hamburg kentine gelmesi için eğitim çeşitliliği, şehrin dinamik ekonomisi ve sunduğu iş potansiyelleri yanında çevre ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi de önemli bir ilkedir. Hamburg kentsel gelişiminde, yeşil ve çevre dostu şehir, su ve yeşil kimliğinin geliştirilmesi de önerilmektedir.

Hamburg kentsel gelişim vizyonunu üç temel ilke ile şekillendirmektedir. Bunlar:

- **Yeşil - çevre ve su boyutu:** Elbe Nehri, Alster, Bille ve çok sayıda küçük nehirler, kanallar ve su yolları ile göller kısaca su ve kıyısı kentin yaşam kalitesi için büyük bir katkı sağlayan öğedir. Sürdürülebilir kentsel gelişim ilkesi kapsamında; kentsel yeşil alanlar, doğal yapısı ve iklimi, çevre kalitesinin yükseltilmesine yönelik politikalar geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik hedeflerine ekolojik sorumluluk ile dengelenmesi temel politika paketleridir.
- **Yaşanabilirlik, kamusal boyutu:** Yüksek yaşam kalitesine sahip bir mahallede yeterli ve uygun fiyatlı konut bulmak, eğitim gibi sosyal kültürel kullanımlara erişim sağlamak ve kıyı şehri kimliğinin güçlendirmesine yönelik projeler geliştirilmesidir.
- **Ekonomik boyutu:** Ekonomisini daha canlı ve dinamik tutabilmek için 2030 yılında 50.000 veya 100.000 ek nüfusun gelmesine yönelik senaryolar üretilmiştir. Hamburg şehir merkezinde üretim ve hizmet için, araştırma ve geliştirmeyi teşvik etmek yanında bu kullanımlar mekânsal projeler ile bütünleştirilmelidir.

Hamburg, Hamburg kentsel gelişim vizyonu hedefleri ile Avrupa Komisyonu’nun 2010’dan beri verdiği “Avrupa Yeşil Başkenti” ünvanını 2011 yılında kazanmıştır.

- Kentlilere yüksek standartta yaşam ve doğal çevre sunması,
- Yeşil bir model sunması,
- Önemli enerji tasarrufları sağlaması,
- Yaygın ve kaliteli toplu taşıma sunabilmesi,
- Fikir Treni’yle bilginin paylaşımı bu ünvanı almasına neden olmuştur.

3.2 Hafencity, Geleceğin Çok Amaçlı Bölgesi

Yaşayacak Nüfus: 12.000 (7000 konut)

Çalışacak Nüfus: 40.000

157 ha toplam alan (127 ha kara alanı, 60 ha net imarlı alan.
Hamburg kent merkezi 640 ha)

1.800.000m² yapı alanı, (%31 yapı alanı, %40 büyüyen
kent merkezi, %45 açık ve yeşil alan)

10,5 km kıyı boyunca yaya yolu

10,9 milyar euro toplam yatırım hacmi

Hafencity, Hamburg

<http://4.bp.blogspot.com/-g4ekZydpTF0/UWqcV1dcwI/AAAAAAAAATOQ/HZicVvNvZig/s1600/Hafencity-Public-Space-By-Miralles-Tagliabue-EMBT-context.jpg>

1960'lardaki ekonomik yapısal değişimler sonucunda işletmeler üretimden çekilmiş ve yer değiştirmiş, buna ek olarak da liman bölgesinde iş kayıpları yaşanmıştır. Boş kalan alanlar ya hiç kullanılmamış yada verimsiz biçimde inşaat malzemesi fabrikası olarak ve hurdalık olarak kullanılmıştır. Bu tür işletmelerin varlığı su alanlarının farklı biçimde kullanılmasını engellemiş ve liman olumsuz bir imaj oluşturmaya başlamıştır. Hamburg nehir limanında son yıllarda, teknoloji işletmeleri kurma amaçlı liman ve endüstriyel kullanımın ağır bastığı yapısal bir dönüşüm yaşanmaktadır. Liman koytener tipi taşımacılığa ayrılan alan yüzeyleri yeterli biçimde boyutlandırılmadıklarından, modern liman yapılarına dönüştürülemez (Schubert, 2012).

1686 Hamburg Haritası
(<http://www.christian-terstegge.de/hamburg/karten-ereignisse/index.html>)

Eski liman alanları ile lojistik alanı çöküntü haline gelmiş olan Speicherstadt'ın (depo Bölgesi), Hamburg kıyısını yeniden geliştirmek amacıyla Avrupa'nın en büyük kentsel yenileme çalışması başlatılmıştır. Hafencity projesi, kent merkezinin bir uzantısı olarak bütüncül tasarlanmış, Elbe Nehri'nin kuzey kıyısındaki eski liman bölgesi yaşayan bir kamusal mekân olarak; konut, kültür, eğitim, üniversite, turizm, eğlence ve iş kullanımlarını barındıran bir merkez, canlı bir kıyı bölgesi olarak tanımlanmıştır.

Hafencity, Hamburg'un en önemli kentsel projesi ve kentin Elbe'ye açılan yeni yüzü olarak değerlendirilmektedir. Hafencity'le 155 hektarlık eski liman ve depolama alanlarının merkeze yakın karışık kullanımlı kent parçaları olarak geliştirilmesi hedeflenmektedir. Proje ile 10.000-12.000 kişinin yaşayacağı, 40.000 kişinin de çalışacağı bir kent merkezi yaratılacaktır. Genel yerleşim düzeni planından yapı ölçeğine kadar projenin farklı uygulama aşamalarında birbirlerini tamamlayan şehir planlama, kentsel tasarım, peyzaj ve mimari yarışmalar düzenlenmiştir. 1990 ların ortalarında başlayan ilk hazırlık çalışmalarından sonra belediye bünyesinde oluşturulan proje ekibiyle, alanın geliştirilmesi için kurulan Hafencity Geliştirme Şirketinin ortak çabalarıyla alan, prestij bölgesi olarak kente kazandırılmaya çalışılmıştır (<http://www.hafencity.com/en/home.html>).

Liman ve Arazi Geliştirme Şirketi en başta şehre ait olan Hamburger Hafencity AG'nin bir parçası olarak kurulmuş ve gelecekteki kentsel dönüşüm projesini gerçekleştireceği araziye dikkati çekmeyen bir şekilde satın almıştır. 1997 yılında Hamburg Belediye Başkanı H. Voscherau (SPD) projeyi tanıtmış,projenin gerçekleşmesi için Hafencity Hamburg GmbH adıyla 2003 yılında bir şirket kurulmuştur(Schubert, 2012).

Hafencity toplam 150 hektarlık bir alana sahip, eski bir liman bölgesidir. Bu liman bölgesinde toplam 55 ha lık su alanı bulunan Hafencity'de, 60 hektar net imarlı alanda 1 milyon 800 bin metrekare yapılaşma önerilmiştir.

Hafencity örneğine baktığımız zaman, bir üst bölümde açıklanan Almanya Mekânsal Planlama sistemi içerisinde planlama ve tasarım süreci ile birlikte yürütülmüştür. 1991 yılında başlayan çalışmaların 2025 yılında bitirilmesi amaçlanmaktadır. 1991 yılında başlayan çalışmalarda, dönemin belediye başkanı, liman fonksiyonu özelliğini kaybeden bu bölgeyi kent için daha iyi değerlendirebilir miyiz soruna cevabı aramaktadır. Çalışmalar stratejik hedefler doğrultusunda başlamıştır. Bu dönemin en temel konusu limanın bölgenin ekonomik lokomotif olması nedeniyle bütün gücünü limandan alan bir kent fikri olup limanın çok fazla kentin merkezinden uzaklaştırılması düşünülmüyor. Projenin ilk yıllarında liman bölgesinin kentle bütünleşmesi istenmiyor.

1997 yılında Hafencity projesi, belediye ve eyalet bakanlığı tarafından projenin ilanı ile başlamış ve Şehir Planlama Yönetimi, master planın elde edilmesi için 1999 da yarışma açmıştır.

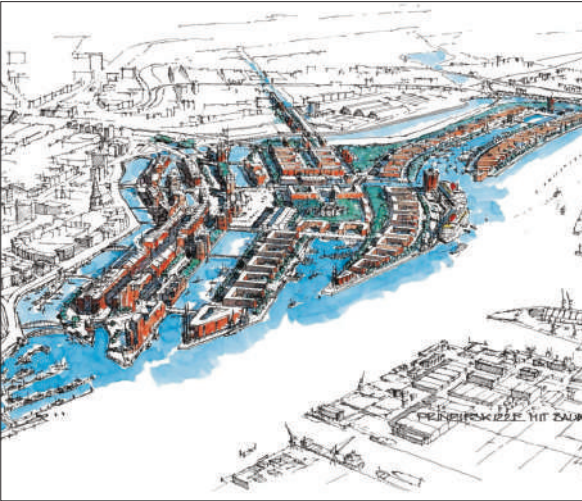
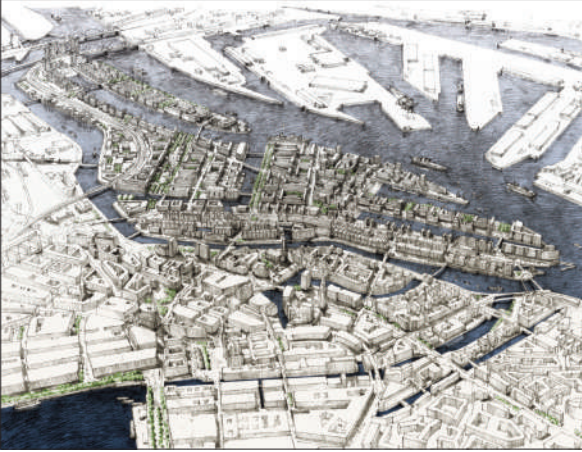
HafenCity için geliştirme çerçeve planını hazırlamak üzere ilk yarışma 1999 yılında önseçmeli, şehircilik fikir yarışması⁵ olarak düzenlenmiştir. Yarışma ilanı üzerine tüm Avrupa'dan 175 katılımcı başvuruda bulunmuş, başvurular bir uzman komisyonca değerlendirilerek 8 interdisipliner ekibin yarışmaya katılmasına karar verilmiştir.

Planlama sorununun karmaşıklığı nedeniyle sürecin katılımcıları arasında diyalogu sağlayan bir katılımcı süreç tercih edilmiştir. Ara kolokiyumlarda jüri, yarışmacılar, yarışmayı düzenleyenler, bilirkişiler ve kentliler arasında bilgi alışverişi sağlanmıştır. Birincilik ödülünü Kees Christiaanse/ ASTOC kazanmış ve Hamburg kenti planlama ofisinin de katkılarıyla master plan hazırlanarak, Senato tarafından 2000 yılında onaylanmıştır. (Vardar, 2011)

5 Städtebaulich - landschaftsplanerischer Realisierungswettbewerb Masterplan Hafencity 1999

Hamburg kenti ve Hafencity uydu Görüntüsü (www.Googlemap.com)

HafenCity için kentsel gelişme çerçevesini tanımlayan 'Masterplan' eskizleri

HafenCity için kentsel gelişme çerçevesini tanımlayan ‘Masterplan’ hazırlanmış ve masterplanın koyduğu ilkeler doğrultusunda planlama alanının alt bölgeleriyle ilgili kentsel tasarım projesi elde edilmiştir. HafenCity Hamburg etap uygulamaları; am Sandtorkai, Dalmannkai, am Sandtorpark - Grasbrook, Strandkai, Überseequartier, Brooktorkai, MagdeburgHafen, Lohsepark, Oberhafen, Baakenhafen, Elbbrückenzenrum olmak üzere 11 yapı adasından oluşmakta ve her alt bölge için tasarım tipolojileri geliştirilmektedir.

Master planın koyduğu çerçevede arsaların geliştirilmesine yönelik kullanım ve nitelik talepleri HafenCity Şirketince hazırlanmaktadır. HafenCity projesinde en önemli görevlerden biri de hazırlanan arsaların plan çerçevesinde nasıl geliştirilebileceğiydi. Bu nedenle kaliteli tasarımlar, kimlikli bir çevre ve canlı kullanımların ortaya çıkması hedeflenmiştir. Bu bakımdan arsa satışlarında arsaları geliştirecek yatırımcıların sadece en yüksek fiyat teklifi belirleyici olmamış yatırımcıların sunduğu yatırım konseptinin kalitesi belirleyici bir etken olmuştur. Arsaların ihalesi için HafenCity Şirketince düzenlenen yarışmalarda, ilgilenen yatırımcıların sunduğu mimari ve kullanım konseptlerinin düzeyi, belirlenen program hedeflerine uygunluğu, çevredeki projelerle olan ilişkileri, arsaların yatırımcılara satılmasında etken olmuştur.

Master plan yarışmasından sonra, yapı inşaatları başlamış ve ilk binalar 2001 yılında bitmiş, ilk kullanıcılar 2005 yılında buraya taşınmıştır. İlk mahallenin (etabın) bitişi de 2009 yılında gerçekleşiyor. Bu dönemde aynı zamanda altyapı çalışmaları da yapılıyor. Alanın kent ile ilişkini sağlayacak ulaşım sistemi metro ağırlıklı olarak kurgulanıyor. Arazisinin büyük bir kısmının kamu eline geçmesi nedeniyle HafenCity bölgesinde yapılacak olan yatırımlar için kamu kaynakları da harcanmamıştır. Mevcut altyapı sistemlerinin geliştirilmesi ve yenilenmesiyle yeni yerleşim alanlarında sıfırdan yapılan altyapı sistemleri için harcanan miktar ise alandaki parsel satışlarından oldukça kolay bir şekilde finanse edilerek tekrar kamuya kazandırılmıştır. Bu çalışmalar dışındaki yatırımları ise tümüyle özel sektörün gerçekleştirilmesi planlanmış ve projeler bu doğrultuda ilerlemiştir.

Burada yaşayacak nüfusun ihtiyacı olan kent ölçeğinde önemli donatılar yapılmıştır. Metro hattı 2012, Hafencity üniversitesi 2014, Elbphilharmonie Konser Salonu 2017 ile yaşayan insanların sosyal düzeyini de yükseltilmiştir. Bu bölgelerde birçok yapı MassimilianoFuksas, Richard Meier, RemKoolhaas, BehnischArchitekten, Herzog& de Meuron gibi dünyanın en önde gelen mimarlarının yapıları ile mimarlık açık hava müzesi olarak da ilgi çekmektedir.

HafenCity projesinin geliştirilme sürecinde kentlinin bilgilendirilmesi sürecin en önemli kısmıdır. Kentli ilk başta bu projeye karşı çıkarken, ikinci aşamada bu projeyi destekliyor ve kentin bu parçasını kentten daha fazla kullanmaya başlıyor. Bu bilgilendirme için de ciddi anlamda, basın, radyo, internet, televizyon araçları

kullanılıyor. Bu bilgilendirme için Hafencity TV diye özel bir televizyon kanalında kuruluyor.

Proje gerçekleştirmeye yönelik çalışmalarda yarışma öncesi ve sonrası (uygulamaya kadar olan süre) dahil olmak üzere, idarece tüm süreç kurgulanarak, bu süreçte hangi uygulama araçlarının (proje organizasyonu, proje bütçesi, idarenin kendi içindeki proje organizasyonu, gerekli resmi kararlar ve hemşerilerle iletişim vs) nasıl kullanılacağı önceden programlanmıştır. Ön hazırlıkları 1991 yılında, proje süreci 1997 de başlayan ve 2025 yılında bitirilmesi hedeflenen proje, bütün uzmanlık birimlerinin katkıları ve görüşleri alınarak yürütülmüştür. Ayrıca idare dışında yarışmanın gerçekleşmesinde rol üstlenebilecek tüm kurum ve kuruluşlar, mülk sahiplerinin mümkün olduğunca sürece etkin katılımı sağlanmış ve halk projeye sahip çıkmıştır. 35 yıllık bir sürecin sağlıklı ilerleyebilmesi aktörlerin ve halkın projeyi sahiplenmesi yani projenin kamuoyunda kabul görmesi önemlidir. Ülkemizde düzenlenen her yarışmanın sonucunda ödüllü projelerin uygulama şansı bulamamasının nedenlerinden biriside budur.

Avrupa ve ülkemizde gerçekleşen birçok planlama uygulaması sonucu halkın bir kesimi yerel siyasetçilerin ve bürokratların dediklerine ve yaptıklarına kuşkuyla bakmakta, birçok projede programatik hedeflerin yanlış ya da tek taraflı tanımlandığını ileri sürmektedirler. Planlamadan olumsuz etkilenebilecekler ya da etkilenebileceğini düşünenler; kentine sahip çıkan ve bazı olguların göz ardı edildiğini fark ederek o konulara dikkat çeken ve inisiyatif gösterenler; kentsel rantın belirleyici olduğunu ve sosyal dengelerin sağlanmadığını düşünenler ve buna tepki duyanlar; kendi hayat görüşlerinin tercihlerinin ve değerlerinin süreçte unutulmamasına çaba gösterenler; eksik veya yanlış hazırlıkların farkına varanlar; plancılardan makul olmadığını, siyasetçilerin kararlarında taraflı davrandığını düşünmektedirler (Vardar, 2011).

Bu güvensizlik ortamı hedeflerin net, süreçlerin açık olmasını ve kamuyla iletişimin özenle yapılmasını gerektirmektedir. Ayrıca kentsel projeyi çeşitli alternatiflerin sunulması ve sonuçlandırılması önemlidir.

Hafencity Master Plan

Liman bölgelerinin ve Hamburg'un tarihsel gelişim süreci içerisinde önemli alanlardan olan Hafencity; kentin geçmişine ve kent hafızasına dair önemli yapılarla, sergileme alanlarına sahiptir. Hafencity Master planının üç temel hedefi vardır. Bunlar;

- **Karma kullanım kalkınma: çeşitlilik;** Temel hedef, karma kullanım karakterinde çeşitlilik arz eden bir örüntü kurgulamaktır. İşlevsel olarak birbirini besleyen ve geliştiren aynı zamanda şehir duygusunu ve kullanımın

sürekliliğini hissettiren kültür, ticaret, ofis, eğitim, konut gibi kendi içerisinde çeşitlenen kullanımlar kurgulanmıştır.

- **Entegrasyon;** Master planın amaçlarından bir tanesi de mevcut kent merkezi ile bütünleşik olmaktır. Bu anlamda proje için üretilen senaryoda aynı anda kuzeyden güneye ve batıdan doğuya gelişen bir ulaşım sistemi önerilmiştir. Ulaşım sistemi, kullanımların dağılımı ve çekim noktalarının yer seçimi bu entegrasyonu desteklemek üzerine kurgulanmıştır.
- **Yoğunluk;** Projede kompakt gelişim gösteren kullanımların birbiri ile iç içe olması öngörülmüştür. Niceliksel olarak, hem açık alanlar hemde yapı adalarında kurgulanan farklı büyüklüklerde ada, parsel ve yoğunluklar hedeflenmiştir.

Master plan alanı, farklı nitelikte ve büyüklükte 10 ayrı mahalleye (quartier) ayrılmış ve bu birimler 18 ayrı etaba bölünmüştür. Bu alanlar 8.000 m²' den 76.000 m²'ye kadar farklı büyüklük ve öncelik sırasına göre kurgulanmıştır. Alanın 2016 itibarıyla yaklaşık %70' i tamamlanmıştır.

Hafencity Projelerin Elde Edilme Süreci: Yarışmalar

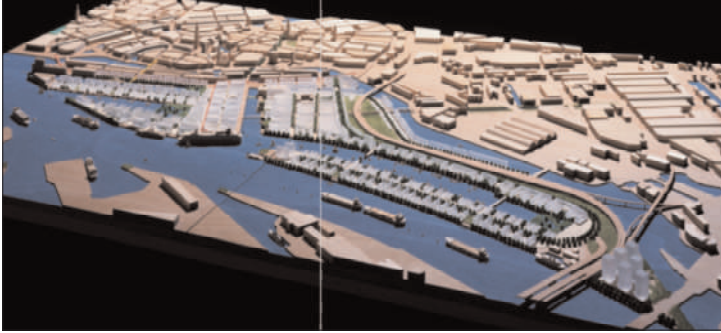
Hafencity projesinin gelişimi için Hafencity Hamburg GmbH şirketi kurulmuş ve şirketin yapısı denetleme kurulu (belediye başkanı, 4 devlet bakanı), Bakanlık denetleme, Parlamento ve kentsel gelişim komisyonundan oluşmaktadır.

Hafencity şirketinin en önemli görevlerinden biri de hazırlanan arsaların plan çerçevesinde nasıl geliştirilebileceğidir. Bu nedenle **kaliteli tasarımlar, kimlikli bir çevre ve canlı kullanımların** ortaya çıkması hedeflenmektedir. Bu bakımdan arsa satışlarında arsaları geliştirecek yatırımcıların sunduğu **yatırım konseptinin kalitesi belirleyici** bir etken olmaktadır.

Master Plan Yarışması (Broşür Städtebaulichen Wettbewerb- Das Ergebnis)

1. Ödül
*Hamburgplan
mit Kees
Christiaanse /
ASTOC*

2. Ödül BUFFI/
FEICHTINGE
R / ASW /
AGENCE TER

3. Ödül PPL /
BRUNOW &
MAUNULA /
BENDFELDT
SCHRÖDER
FRANKE

Hafencity proje sürecinin en önemli noktalarından diğer bir tanesi de, kentsel tasarım ve peyzaj yarışmalarıdır. Almanya, kamu yapılarının hepsini yarışmayla elde eden bir ülkedir. Yaklaşık olarak yılda 360-400 tane yarışma çıkmakta olup bunların da yaklaşık yüzde 25'i şehir plancılığını ilgilendiren yarışmalardır. Böyle baktığımız zaman, ciddi anlamda bir yarışma kültürüyle proje elde etme deneyimi olduğunu ve bu deneyimle sürecin başarılı bir şekilde yürütüldüğünü söyleyebiliriz.

Hafencity Projelerin Elde Edilme Süreci;

- **Master Plan Yarışması:** şehircilik fikir yarışması olarak düzenlenmiş ve tüm Avrupa'dan 175 katılımcı ekipten, 8 interdisipliner⁶ ekip belirlenmiştir. Planlama sorununun karmaşıklığı nedeniyle sürecin katılımcıları arasında diyalogu sağlayan bir katılımcı süreç tercih edilmiştir. Ara kolokyumlarda jüri, yarışmacılar, yarışmayı düzenleyenler, bilirkişiler (konu hakkında fikrine danışılan uzmanlar) ve kentliler arasında bilgi alışverişi sağlanmıştır. Birincilik ödülünü KeesChristiaanse/ ASTOC kazanmış ve Hamburg kenti planlama ofisinin de katkılarıyla master plan hazırlanarak, Senato tarafından 2000 yılında onaylanmıştır. Master plan süreci İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı ile Hafencity Hamburg GmbH şirketi ağırlığında yürütülmektedir.
- **Kentsel tasarım ve peyzaj yarışması:** Master planın amaç ve hedefleri kapsamında farklı nitelikte ve büyüklükte 10 ayrı mahalleye (quartier) yönelik tasarım ilkeleri ve mimari tipolojiler şekillenmiştir. Hafencity de 10 mahalleye ait 10 adet kentsel tasarım yarışması ile 6 peyzaj tasarım yarışması olmak üzere 16 ulusal, uluslararası veya davetli yarışmalar yapılmıştır. Yarışmalar sonucu elde edilen kentsel tasarım projeleri imar planı diline ve raporlarına dönüştürülerek uygulama rehberleri oluşturuluyor. Kentsel tasarım ve peyzaj yarışma süreci İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı ile Hafencity Hamburg GmbH şirketi ağırlığında yürütülüyor.
- **Mimari yarışmalar:** Alanda yaklaşık 200 adet binanın neredeyse tümünün mimari projesi yarışma ile elde edilmiştir. Özel mülkiyete ait binalar davetli yarışma ile (4 ile 12 arasında ekip) kamu binalarına ulusal yarışmayla (100 e varan katılımların olduğu) elde edilmektedir. Ancak alanın en prestijli ve kimlikli binası Elbphilharmonie, yarışma ile elde edilmeyen birkaç yapıdan biridir. Altyapı projeleri de mimarlık ve mühendislik ortaklığı ile elde edilmiştir. Mimari yarışmalar süreci özel yatırımcılar ile Hafencity Hamburg GmbH şirketi ağırlığında yürütülmektedir.

6 Masterplan Yarışmasına davet edilen sekiz ekip ve ödülleri: **1. Ödül** Hamburgplan mit Kees Christiaanse / ASTOC; **2. Ödül** BUFFI / FEICHTINGER / ASW / AGENCE TER; **3. Ödül** PPL / BRUNOW & MAUNULA / BENDFELDT SCHRÖDER FRANKE; **Ankauf** TTN / 3+FREIRAUMPLANER; BENEVOLO / ALBRECHT / PASCOLO / DE VICO; JOURDA / IN SITU, BUSQUETS / BAU – B;, L.O.V.E / MAX.1

Masterplan 2000 (Hafencity, 2006)

Proje Üretim Süreci (Hafencity, 2002)

Herhangi bir kentsel alan için düzenlenecek planlama veya kentsel tasarım yarışması, o alan için kurgulanan stratejik kentsel geliştirme sürecinin önemli bir adımıdır. Yarışmanın amacı bir fikir projesi elde etmek ve bir ana fikri yakalamaktır. Ancak yarışma sürecinin çok aktörlü olması nedeniyle katılımcı bir süreç olarak tanımlanmalıdır. Sonuçta mimarının ve kamusal mekânın şekillenmesinde kentsel tasarımın kontrolü önem taşımaktadır. Bunlar:

- Ölçek ve bina yapısı; Tarihi kent tipolojileri,
- Kıyıda kamusal alan; parklar, promenat ve meydanlar,
- Kültürel ve bilimsel etkileri; mimari ve kentsel imgeler,
- Kamusal mekânda sanat ve
- Şehirde kimlik ve çeşitliliğdir.

Elbphilharmonie, Herzog & de Meuron, 2017 (Hamburg şehrinin Sandtorhafen bölgesinde bulunan, en büyük antrepoşu olan Kaispeicher 1875 yılında inşa edilmiş, karma kullanımlı binadır.)

(<http://www.thomas-hengelbrock.com/en/ndr-elbphilharmonie-orchester/>)

4. Sonuç eğitim üzerine

Yukarıda bahsedilen tüm Hafencity projesi katılımcı süreç ile ele alınmış ve sonuçları ile Avrupa şehircilik literatüründe önemli ve çağdaş proje örnekleri olarak yer edinmiştir. Almanya’da herhangi bir kentsel alan için düzenlenecek planlama veya kentsel tasarım yarışması, o alan için kurgulanan stratejik kentsel geliştirme sürecinin önemli bir adımıdır. Yarışmanın amacı bir fikir projesi elde etmek ve bir ana fikri yakalamaktır. Ancak yarışma sürecinin çok aktörlü olması nedeniyle katılımcı bir süreç olarak tanımlanmalıdır.

Dünya Şehircilik Günü ana teması da dikkate alınarak “Nasıl bir planlama – tasarım eğitimi?” sorusuna Hafencity örneği özelinde verilecek cevaplar şunlar olabilir?

- **Kentsel gelişmenin mekânsal olan ve olmayan boyutlarını birlikte ele alan;** Plancı / tasarımcı, mekânların korunması, yönetimi, ekonomik ve sosyal dinamiklerin değişimi ve erişimi ölçütünü kullanabilen yetiye sahip olmalıdır. Kentsel tasarım projelerinin sadece tasarım boyutuyla ele alınmaması, bu projelerin uygulanmasına yönelik bir modelin veya sürecin bütüncül olarak düşünülmesi de önemlidir.

- **Katılımcı süreç yöntem ve tekniklerini kullanan (katılımcı, müzakereci);**Uygulayıcılar ve kullanıcılar ile uygulama süreçlerini esas alan; tasarımcı rolünün karar verici, belirleyici, yargılayıcı, yönlendirici olmaktan çok kolaylaştırıcı, düşündürücü, buldurucu, uzlaştırıcı ve karar verdirici nitelikler taşıması gereklidir.
- **Meslekler arası diyalog ve işbirliğini kullanan;** kentsel tasarım yarışmalarında ekip içerisinde kent plancısı, mimar ve peyzaj mimarı bulunması zorunluluğu, zengin, dinamik, uygulanabilir ve yaratıcı kentsel tasarım projelerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu alanda kent planlama, mimarlık, peyzaj mimarlığı disiplinlerinin birlikte proje üretebilme kültürünü oluşturabilen eğitim modellerinin ortaya konulması önemlidir.
- **Yaratıcılık, yetenek, alternatif üretebilme yeteneğini kullanan;** Tasarlama eylemi özünde yaratıcılık, bilgi ve deneyim bulunmaktadır. Kentsel tasarımcının; sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik, ekolojik, estetik ve yasal öğelerin etkileşimini dikkate alarak, kentsel mekanın yaşam kalitesini geliştirmeye dönük mimari karakter, detay, malzeme ve ulaşım gibi konuları içeren, estetik, üçüncü boyutun sunacağı vizyon, farklı bakış açısı, hayal gücü ve yeteneği ile kentsel mekânın alabileceği biçimlerin alternatif kentsel tasarım projeleri ile ortaya koyabilme becerisinin yükseltilmesi gerekir.

Sonuç olarak kentsel tasarım eğitiminin temelinde; öğrencinin kentsel yaşam hakkı gibi evrensel değerleri bilmesi, yere özgü mekânsal analiz yöntemlerini üretebilmesi, çeşitli aktörler ile süreci müzakere edebilme yetenekleri yanında meslek etiğinin gerektirdiği objektif ilkeleri ve bilimsel çalışmaları ortaya koyabilme becerisi kazanması yatmaktadır.

Tasarımcının, kentsel mekânın alabileceği biçimlerin alternatif kentsel tasarım projeleri ile ortaya konulması ve bu süreçte objektif kriterler ve kentlilerin katılımıyla daha da zenginleşecek yöntemler ile proje üretmesi gerektiğini de unutmaması gerekir.

Kaynakça

Bağlı, M.S., 2011, Alman Yerel Yönetim Yapısı, Türk İdare Dergisi Sayı: 473, ss: 43-74

Bostanoğlu, Ö., (1989), Federal Almanya`da Halk Katılımı ve Türkler,AMME İdaresi Dergisi 22 / 2,

Erkul, H., Kara, H., Şimşek, S., 2016, ABD ve Almanya Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 14, Sayı: 27, ss: 33-58, Çanakkale.

- Güneş, M., 2009, Almanya ve Türkiye'deki Yerel Yönetimlere Karşılaştırmalı Bir Bakış, Kara Harp Okulu SAVBENDergi82
- Hafencity, 2006, Hafencity Hamburg Der Masterplan, Hafencity Hamburg GmbH.
- Hafencity, 1999, Städtebaulichen Wettbewerb- Das Ergebnis, Die neue Stadt mitten in Hamburg, Hafencity Hamburg GmbH.
- Hafencity, 2002, Hafencity Hamburg Städtebau Freiraum Und Architektur, Hafencity Hamburg GmbH.
- Kaplan, A, (1996), Federal Almanya`da da Çevre Yönetimi İçin Merkezileşme Bütünleşme Tartışmaları, AMME İdaresi Dergisi 29 / 2.
- Kayıkçı, S.(2003), Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Mekân PlanlamaSistemi, Planlama Dergisinin sayı 26.
- Özer, M.N., 2016, Katılım Sürecinde; Kentsel Tasarım Yarışmalarının Rolü, Yarışmalar Ve Mimarlık Sempozyumu 7 Mayıs 2016, Yarışmayla Yap.
- Reicher, C., (2005), Almanya'da Kentsel Planlama: Şehri ve Çevresini Yeniden Dönüştürmek!, Çev. Sinemillioğlu, H., Planlama Dergisi, ss. 56-64.
- Schubert, D., 2012, Barselona Hamburg: Yerel Özellikler Ve Global Talepler Arasında Yapısal Dönüşüm İçindeki Liman Kentleri, Liman Kentleri Amsterdam, Barcelona, Hamburg Metropol Mimarlık III, Bilgi Üniversitesi Vitra, ss.105-126.
- Vardar, A., 2011 Almanya'da Kent Planlama Yarışmaları, Planlama Dergisi sayı 50-51, Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmaları Dosya Editörü M.N.Özer ve S.Z.Şahin, Şehir Plancıları Odası Yayını, ss.103-114, Ankara.
- Yalçındağ, S.,(1989), Federal Almanya'da Yerel Yönetimler, AMME İdaresi Dergisi 22/1, Ankara, ss: 33-66.
- Yalçiner, Ö., 2012, Avrupa Yeşil Başkent Unvanı Üzerine, Mimarlık Dergisi 367.
- Yeter, E., (1990), Avrupa Topluluğu 1992 Tek Pazarı ve Federal Almanya Yerel Yönetimleri, AMME İdaresi Dergisi 23 / 3.
- Yıldırım, M.,(1986), Federal Almanya'da Yönetimsel Gelişme ve Yönetimsel Reformlar, AMME İdaresi Dergisi 19 / 3.

Slovakya ve Türkiye’de Planlama Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi

Araş. Gör. Sıla Ceren Varış

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Dr. Milan Husar

Slovak Teknik Üniversitesi – SPECTRA Centre of Excellence,

Öz

Bu çalışma, planlama eğitimini genel çerçeveden ele alarak Slovakya ve Türkiye’de özelinde inceler. Giriş kısmında değişen ekonomik sistemler ve planlamanın bu değişimler karşısında eğitim alanında gelişmesi gerekliliği irdelenecektir. Bu değişimden etkilenen planıcı ve üstlendiği rollerdeki evrim tartışılacaktır. Slovakya ve Türkiye ele alındığında, iki ülke büyüklük, siyasi sistem, planlama okulları gibi açılardan farklı olmasına rağmen benzer planlama sorunları ile karşı karşıyadır. Bu araştırma, iki ülkenin planlama eğitimi alanında birbirinden neler öğrenebileceğinin yanıtını aramayı hedefler. Bir diğer amaç ise planlama alanında bilimsel işbirliği için üniversite düzeyinde bir ortak zemin hazırlamaktır. Bu karşılaştırmalı çalışma belirlenen çeşitli göstergeler üzerinden iki ülkede planlamanın durumunu ve planlama eğitiminin bu çerçevede nerede durduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Belirlenen göstergelerden bazıları planlamanın güncel durumu, planlamada baskın konular, teori ve pratik incelemesi, eşitsizliklerin belirlenmesi ve azaltılması, gelecek zorluklar ve planlama eğitiminin bu zorluklara yaklaşımı, AB’nin bu süreçteki etkisi şeklinde gruplandırılabilir. Amaç iki ülkedeki var olan planlama eğitimindeki yaklaşımlarını incelemek ve bu incelemelerden çıkan sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: planlama eğitimi, Slovakya, Türkiye

1. GİRİŞ

1.1. Yeni Planlama Gerçekliği

Sürekli artan küreselleşme sebebiyle yerleşim sistemlerinde gerçekleşen değişim dünyayı her geçen gün birbirine daha çok bağlı hale getirmektedir. Bu değişimle en küçük yerleşim yerlerini dahi geniş bölgesel bağlamda yönetmek gerekliliği ortaya çıkar. Bilgi akışı, materyal akışı ve insanların hareketliliği herhangi bir sınır gözetmeden artmaktadır. Mülki sınırlar ve işlevlerindeki değişimi de göz ardı etmemek gerekir. Fonksiyonel alanlar (Functional Spaces), mekansal etkileşimin ekonomik ve ya başka sebeplerle arttığı alanlar olarak tanımlanabilir. Mülki sınırlar küreselleşme ile birlikte fonksiyonel sınırları tasvir etmemeye başlamıştır. Bunun sebeplerinden biri fonksiyonel alanların da kendi içerisinde çakışmasıdır. Bu durum, bu alanların nasıl yönetileceği ve farklı yatay ve dikey yönetim seviyeleri ile nasıl etkileşim kuracağına ilişkin zorlukları da beraberinde getirir.

Plancının rolü ise bu yeni gerçeklikler karşısında değişmektedir. 20. yüzyılda planlama tarihine baktığımızda baskın planlama düşüncelerinin farklı dönemlerini, örneğin daha sonra iletişimsel planlamayla (communicative planning) değiştirilen akılcı kapsamlı planlamayı (rational comprehensive planning) fark etmek mümkündür. Geçtiğimiz on yılda baskın bir planlama paradigmasını ayırt etmek zor olsa da, plancıların konumu değişim içerisinde. Planlama için gerekli olan teknik yeterliliklerin yanı sıra, planlama mesleğinde diğer becerilere duyulan talep de artmaktadır. Bu beceriler arasında paydaşlarla etkileşime girmek, farklı çıkarları yönetmek ve çatışmaların üstesinden gelmek için platformlar oluşturmak gibileri sayılabilir.

İkinci termodinamik kanunun ortaya koyduğu gibi dünyada düzensizliğin arttığını ve dünyanın daha karmaşık bir hale geldiğini gözlemleyebiliriz. Hükümet binasındaki güzel bir ofisten mekanları anlamak ve yönetmek mümkün değildir. Plancılar ve karar vericilerin diğer ilgili aktörlerle etkileşime girmesi ve bu etkileşim sayesinde kamuyu yönetmesi gerekir.

1.2. Plancının Değişen Rolü ve Öneriler

21. yüzyılda plancılardan beklenen gereksinimler nelerdir? Yazındaki çalışmalara dayanarak, akademisyen ve uygulayıcıların planlama deneyimlerini de işin içine katarak, bu gereksinimlerin birçoğu tanımlanmıştır. İlk olarak, planlama diğer mesleklerle işbirliğinin ve disiplinler arası çalışmanın teşvik edilmesini gerektirir. Planlama konuları diğer meslek dallarını da ilgilendirir ve diğer alanlardan uzmanların yardımına başvurulması zorlukları yönetmede önem taşır.

Disiplinlerarası bilgidен yararlanmayı teşvik etme eğilimi, planlamanın uğraştığı sorunların geniş kapsamını yansıtır. İklim değişikliği, göç ya da doğal kaynak

kıtlığı gibi küresel zorlukların yanı sıra işsizlik, kentlerin dönüşümü ya da çeşitli toplumsal sorunlar gibi daha yerel zorluklar nedeniyle planlamanın uğraşı alanı çoğu zaman karmaşıktır. Bu karmaşıklığın çözümü ise sadece plancılar tarafından yönetilecek bir süreç ile mümkün değildir. Bu sorunların birçoğu kötücül sorunlar olarak nitelendirilebilir (Rittel & Weber, 1973) ve doğaları gereği çeşitli alanlardan uzmanların görüşlerini dikkate alarak bütünsel bir yaklaşımla çözümleri gerekir.

Başlıca bir öneri olarak, Poteete ve diğerleri (2010), sosyal bilimlerde kullanılabilir çeşitli yöntemler hakkında yazmışlardır. Kitaplarının temel kavramları disiplinler arası çalışma ve bilim insanlarının nasıl bir araya gelerek ortak projeler üzerinde çalışabileceği üzerinedir. Diğer bilim insanlarıyla çalışmak, kariyer planının başlangıcından itibaren öğrenilmesi gereken bir yetenektir. Planlama okullarının da öğrencilerine ortak projeler geliştirmeleri konusunda düzenlemeler getirmesi bu açıdan yararlı olabilir. Bu düzenlemeler iki düzeyde yapılabilir. Bir yandan, öğrencilerin derslerinde ilgili alanlar (kent sosyolojisi, ulaşım planlaması, çevre bilimleri vb.) ile ilgili teorik ve pratik bilgi edinmeleri gerekirken, öte yandan, öğrenciler diğer meslek alanlarıyla, bu alanların öğrencileriyle ve profesyonellerle iletişim halinde olmalıdırlar.

İkinci öneri olarak teknik becerilerin yanında sosyal becerilerin de geliştirilmesi sayılabilir. Teknik planlama bilgisi her plancı için önemli olmakla birlikte, artık planlama uzmanının tek ihtiyacı bu bilgi değildir. Sadece diğer uzmanlarla olan çalışma ihtiyacının yanı sıra, planlama konusunda daha az veya hiç bilgisi olmayan aktörlerle çalışma ihtiyacı, daha gelişmiş iletişim ve müzakere becerilerini gerektirir. Bir noktaya kadar bu durum plancının rolünün sorgulanmasına sebep olur. Akılcı planlama konusunda Sir Patrick Abercrombie’nin ortaya koyduğu somut örnekte olduğu gibi plancıların entelektüel üstünlüklerinin ve uzmanlıklarının sınırlarını kabul etmeleri gerekir. Bununla birlikte, gerçek tek bir bireyin objektif olarak değerlendirme yapıp kararlar alması için çok karmaşık olduğu için, daha etkin bir planlama yapılmalıdır.

Akılcı argümanlar kullanmaya, muhakeme etmeye ve arabuluculuk yapmaya iletişim açısından planlama çalışmalarında giderek daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yeterlilikler, halkın katılımı gerçekleştirmek ve katılımcı yöntemler kullanmak eğilimi olan modern planlamaya aittir. Planlama, planları ve teknik çözümleri hazırlayan bir meslek olarak algılanabilir, ancak bu plan ve çözüm önerilerinin halka ve diğer mesleklere danışılarak geliştirilmesi hayati bir bileşendir.

Disiplinlerarası çalışmaya benzer şekilde, plancıların sosyal becerileri öğrenmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bu planlama eğitimi açısından öğrencilerin teorik bir anlayışa sahip olmalarının yanı sıra, alan çalışmalarına katılmak için motive olmaları gerektiği anlamına gelir. Bu motivasyon plancıların, devletin planlama

birimlerinde çalışmaktan planlama konusundaki genel tartışmalara kadar planlama ile ilgili meselelere ilgi ve alakası olmasına işaret etmektedir. Öğrencilerin, sıklıkla kapalı akademik alanların arkasında durup planlama çalışmasındansa, bu tip bir motivasyona sahip olmaları iletişim ve arabuluculuğun önemli rolü hakkında daha doğru bir anlayış kazanmalarına yardımcı olabilir. Bazen teori ile farklılık gösterebilen ve sonuçta daha iyi planlar hazırlayan gerçek planlama çalışmalarını görmeye yardımcı olur.

Üçüncü olarak, gerçekliklerin değişmesi ile birlikte, pek çok planlama problemi aynı veya benzer kalır. Bununla birlikte, planlıların bu problemleri düşünme şekilleri değişmelidir. Bu sorunlar ortaya çıkmaya devam ederse, planlıların bu problemler ile baş ettikleri yollara itiraz edilmesi gerekir. Eski sorunlar için eski çözümler işe yaramazsa, yeni yenilikçi çözümler gereklidir. Bu nedenle, planlılar, daha açık fikirli ve norm dışı düşünelere sahip olup yenilikçi çözümler önerebilmelidir.

Daha geniş ve geleneksel olmayan yollarla düşünmek yeniliklere yol açar ve yenilikler büyüme ve gelişmenin öncüleridir. Yaratıcı ve yenilikçi çözüm konusu gerçekten de sorunlu çünkü okullarda bu yöntemleri öğretmenin zorlukları vardır. Öğrencileri sınıf ortamında tutarak onlara yaratıcı olmalarını söylemek de kendi içinde çelişir. Otonom yollarla yaratıcılığın geliştirilmesi üzerine bir çok araştırma bulunmaktadır (örneğin Shalley et al, 2000 veya Wang & Cheng, 2010). Bu araştırmalar, yaratıcı ve yenilikçi çalışmanın, yaratıcı çalışma çıktılarını keşfetmek için kendi çalışma hızlarını ve çalışma düzenlemelerini ayarlamalarını sağlayan büyük bir özerklik gerektirdiğini desteklemektedir.

Dördüncü öneri olarak, planlamada daha fazla esnekliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Artan karmaşıklığın getirdiği belirsizlikler, uzun vadeli çözümleri yetersiz hale getirmektedir. Planlama açısından, üzerinde çalışılan bir bölgenin birkaç yıl içinde nasıl gelişmesi gerektiğine dair planlarda, benzer hedefler doğrultusunda çalışan tüm paydaşların paylaştığı ortak görüşlere dayalı daha esnek açık planlara geçmenin önemi artmıştır. Planlıların açısından, planlıların yeni fikirlere açık olması gerekir. Planlama için diğer meslek dallarından farklı olarak hayat boyu öğrenme ihtiyacı vardır. Planlılar, planlama uygulamasının zorluklarına cevap vermek için yeni yöntemlere ve yeni bilgilere ayak uydurmalıdır. Buna iyi bir örnek, iklim değişikliği ve planlamaya olan etkisidir. Bu son yıllarda tartışılmaya başlanan yeni bir sorundur ve etkileri hakkında bilgi gerçek zamanlı olarak artmaktadır. Konu hakkındaki tartışmalar çağdaş planlama için çok önemli olup, tartışmaların çıktılarının planlara dahil edilmesi gerekir.

Bir başka öneride bulunacak olursak, planlılar ve planlama öğrencileri buluşup fikir alışverişinde bulunmalıdırlar. Planlamada her seviyedeki planlının fikir alışverişinde bulunması önemlidir. Bu etkileşimler, öğrenci değişimleri (örneğin

Erasmus) ve ortak projeler şeklinde grup veya bireysel düzeylerde yapılabilir. Bir örnek verecek olursak, 2013 ve 2014 yıllarında ODTÜ’de gerçekleşen Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (ESDP) ağı içerisindeki Yoğun Program (IP)’dir. Bu Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi ve AB Bakanlığı tarafından finanse edilen etkinlikte, çeşitli ülkelerden ve çeşitli disiplinlerden (planlama, mimarlık ve sosyoloji) 40 katılımcı iki hafta boyunca bu proje için bir araya geldi. İki model alan üzerinde 5-7 kişilik grupta çalışan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencileri kapsıyordu. Her biri alana farklı bir bakış açısından, örneğin sosyal sürdürülebilirlik ya da yönetim, bakıyordu. Çeşitli üniversitelerin üst düzey öğretim üyeleri projelere gözetim ve danışmanlık yapıyordu. Planlama raporları biçiminde resmi çıktılarının yanı sıra katma değeri yüksek olan sonuçlar profesyonel ağları teşvik etmek ve bilgi alışverişinde bulunmaya fırsat sağlamıştır. Gruplar, uluslararası projelerde tecrübeli öğrencilerin yanı sıra daha önce proje deneyimi olmayan öğrencilerin de katıldığı işbirliğine dayalı öğrenmeyi mümkün kılmıştır. Bu tip çalışmalar planlama öğrencisinin mesleğini tanımasını ve diğer alanları da takdir etmesini teşvik eden faaliyetlerdir. Amaç, öğrencilere kendi çalışmalarının sınırlarını tanımalarını, örtüşen alanları görmelerini ve belirli bir düzlemde edindikleri deneyimi nasıl kullanabileceklerini öğretmektir. Her disiplin kapalı bir daire olup belirli bir dünya görüşünü desteklemektedir. Çağdaş dünyadaki en büyük meydan okumanın ne olduğu düşünüldüğünde, tek bir konuda anlaşmaya varmak, bireysel bilim adamlarının mesleki eğilimleri sebebiyle kolay değildir. Her profesyonel meslek grubunun kendi çalışma alanının olmasından kaynaklanan kısıtlar söz konusudur.

2. PLANLAMA VE PLANLAMA EĞİTİMİ

2.1. Çalışmanın motivasyonu

Giriş bölümünde bahsedilen planlama ve planıcının değişen durumları göz önünde bulundurularak bu bölümde planlamanın eğitim kısmına odaklanılacaktır. Seçilen iki ülke arasındaki tüm farklılıklara rağmen bahsedilen kavramların tartışılması konusunda bir platform yaratmak bu çalışmanın başlıca amaçlarından biridir. Türkiye açısından planlamaya bakıldığında Avrupa Birliği Üyeliği/Üye Adaylığı uyumu sebebiyle yapılan mevzuat değişikliğinden bahsetmek gerekmektedir. Mülki bir ayrıma gitmeksizin istatistiki amaçla ayrılan bölgelerin planlama üzerindeki etkisi üzerinde durulabilir. Üst ve alt ölçek plan yapımında verilen eğitimin güncellenmesi ve günümüz koşullarına uydurulması gerekmektedir. Bu da bahsedildiği gibi bölge ölçeğindeki yeni uygulamaların öğrencilere tanıtılması ve bu konularda akademik yayınların artırılması yoluyla sağlanabilir. Öte yandan bölge ölçeğindeki uygulamaların tartışmaya açık etkisi ise bu tipte bir bilgi birikiminin önüne geçmektedir. Slovakya açısından bakılacak olursa Slovakya’da

bölgeler 2001 yılında oluşturulmuştur. Bölgeler oldukça küçük olup durumları gereği aynı şekilde zayıflardır ve limitli bir yetkinlikleri vardır. Her ne kadar Avrupa Birliği bölge ölçeğini alan yönetiminde en etkili ölçek olarak desteklese de her iki ülkede de bölgelerin planlama uygulamalarındaki önemi yeterince anlaşılammıştır.

Literatürdeki Avrupa ve Amerika örneklerinden devam eden bir eğitim biçimi öğrencilerin bilgisinin var olan idari sisteme uyarlanması konusunda kesintilere sebep olabilir. Bu konuda planlama eğitimi veren kurumların dikkatli olması gerekmektedir. Slovakya örneğine bakıldığında derslerin büyük bir kısmının Slovak dilinde verildiği görülmektedir. Öte yandan planlama ile ilgili literatürde Slovak dilinde yazılmış eser eksikliği bulunmaktadır. Slovakya’da planlama literatürünün dört önemli kaynağı vardır. Bunlar öncelikle orijinal veya tercüme edilmiş Slovakça eserler, ikinci olarak ABD ve İngiltere’den çoğunlukla İngilizce olarak yazılmış eserler olarak sayılabilir. Üçüncüsü, Almanca yazılmış eserlerdir ki bunun nedeni, ülkelerin coğrafi ve planlama yakınlığı ve Slovak planlama sisteminin büyük oranda Alman planlama kültürüne dayandığı gerçeğidir. Son olarak, Çekoslovakya’da geçmiş yıllarda yazılmış, planlıların sahip olması gereken temel bilgiler ile ilgili birçok kitap vardır. Türkiye örneğine bakılacak olursa planlama literatüründe özellikle son yıllarda Türkçe kaynakların arttığı gözlemlenmektedir. Eğitim dili İngilizce veya yarı İngilizce olan bölümlerde ise yabancı dilde genel olarak literatür takip edilmektedir.

Planlıların yetkileri ve meslek odaları konusunda bir ön karşılaştırma yapıldığında Slovakya’nın Türkiye örneğinden yararlanabileceği alanlar görülmektedir. Bu kısımlar ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Yabancı dilde eğitim (İngilizce) konusu ise bu çalışmada bir başka incelenen konudur.

2.2. Slovakya’da Planlama ve Planlama Eğitimi

Slovakya, Orta Avrupa’da 1993 yılında kurulmuş bir ülkedir. Son yirmi senede ülke mekânsal planlama ve yönetim konularında (yerinden yönetim, hükümetin bölgesel ölçekte ürettiği politikalar, belediyelerin yetkinlik seviyelerinin artırılması vb.) bir çok devingen zorluk ile karşılaşmaktadır. Bugüne kadar ülke planlama konusunda, 20. Yüzyılın ikinci yarısı Sovyetler Birliği’nin öngördüğü planlı ekonomi kavramı yüzünden olumsuz bir üne sahiptir. Planlama genellikle merkezden planlanan sosyalist ekonomi modeli gibi günümüz dünya dinamiklerine uyum sağlayamayan, ekonomik ve sosyal durgunluğa sebep olan bir model ile bağdaştırılmıştır. Slovakya’da planlama eğitimi 2000 yılından beri bir üniversite (Slovak Teknik Üniversitesi) tarafından verilmektedir. 2000 yılından önce planlama, mimarlar ve mimarlık fakülteleri tarafından temsil edilen bir alan olmuştur. Slovakya’da planlama daha yeni bir uzmanlık alanı ve akademik disiplin

olduğu için profesyonel aktivitelere erişim Mimarlar Odası tarafından sağlanmaktadır. Planlama perspektifinden bakıldığında, mimarlığın genel olarak tasarım üzerine yoğunlaştığı alanlarda kentsel problemlere derinlemesine bir yaklaşım geliştirilemez. Bu açıdan bakıldığında mesleki anlamda bir grubun ve ya dayanışmanın varlığının yararı göz ardı edilemez.

Slovakya, Avrupa Birliği’ne 2004 yılında kabul edilmiştir. Bu dönüm noktasına ulaşmak için, ülkeden çoğu politikasını AB standartlarına göre düzenlemesi talep edilmiştir. Güncel olarak AB entegrasyon süreci sosyal hayatın bir çok alanında olduğu gibi planlamada da gözlenebilir. Planlama sistemleri planlama çıkarlarını uyumlu hale getirecek ortak bir platform eksikliğine rağmen AB sistemine yakınsar. Buna ek olarak, Slovakya’daki planlama eğitimi Avrupa Planlama Okulları Birliği(AESOP)’nin ana eğitim programı ile uyum göstermektedir.

Planlama eğitimi açısından değerlendirilecek olursa, Slovak Teknik Üniversitesi’ndeki planlama programı mekansal organizasyonun düzenlenmesi amacı başta olmak üzere alanda öğrencilerine teorik ve pratik bilgileri içeren temel eğitim vermektedir. Öğrenciler lisans eğitimleri süresince, mimarlık (yapı dersleri), inşaat mühendisliği (inşaat, ulaşım, geometri) ve çevre mühendisliği bölümlerinden bir kaç ders almaktadırlar.

Paydaş bilgisi ve katılım konularına gelindiğinde ise yaklaşık on yıl önce ulusal yasal sistemin bir parçası haline geldiğinden, neredeyse tüm planlama projelerinde halkın katılımı ciddiye alınmaktadır. Katılım, önem verilen planlama ve altyapı projelerinin doğal bir parçası haline gelmiştir. Menfaat sahiplerinin dahil edilme derecesi ve projeye etkileri de değişkendir. Yasa, katılımın derinliğini belirlememektedir ve proje liderleri çoğunlukla ne şekilde ve ne yoğunlukta katılımın sağlanacağına kendileri karar vermektedirler.

Yerelden bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki çalışmalara dahil olan bireylerin eğitimi konusuna gelindiğinde lisans eğitiminde her öğrencinin her akademik yılda iki hafta pratik çalışma yapma zorunluluğu vardır. Okulun öğrenci çalışmalarına ihtiyaç duyduğu bir proje üzerinde çalıştığı bazı durumlarda, bazı öğrencilere ilgi alanları hakkında sorular sorulur ve çeşitli bölgesel, ulusal ve uluslararası projelere katılma fırsatı bulurlar.

Var olan veya geliştirilebilir öğrenci hareketlilik programları (Erasmus, CEEPUS vb.) konusunda ise Slovak Teknik Üniversitesi’nin iyi kurulmuş uluslararası bağlantıları nedeniyle, büyük miktarda yabancı proje deneyimi imkânı sunmaktadır. Ek olarak, ayrı bir çalışma alanı ve toplamda az sayıda öğrenci olarak planlamaya görece yenilik nedeniyle, planlama öğrencileri zengin fırsatlara sahiptir. Bunlara AB ülkelerine ve Türkiye, Çin ya da Sri Lanka gibi diğer ülkelere Erasmus + programları ya da Orta Avrupa ülkeleri ile ilgilenen CEEPUS programı da dahildir. Fulbright bursu gibi diğer burslara da başarılı bir şekilde başvuran

öğrenciler mevcuttur. Eğitim kurumları bu faaliyetleri desteklemekte ve bu fırsatlar için idari destek sağlamaktan memnuniyet duymaktadır.

Son olarak Üniversite-Devlet işbirliği konusunda Bratislava'daki Slovak Teknik Üniversitesi son zamanlarda uluslararası, ulusal ve yerel öneme sahip birkaç proje üzerinde çalışmaktadır. Örneğin, AB düzeyindeki TRANSGREEN projesi, ulusal düzeyde, Slovakya'daki az gelişmiş bölgelerin geliştirilmesi için bir strateji üzerinde yoğun bir şekilde çalışmaktadır ve yerel düzeyde öğrenci rekabetinde olan MUNISS projesinden de, Bratislava'daki ünlü alışveriş caddelerinden birinin tasarım projesi, söz etmek mümkündür.

2.3. Türkiye'de Planlama ve Planlama Eğitimi

Türkiye nüfus açısından Dünya'daki en büyük 19. ülkedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra planlama çalışmaları başlamıştır. 1960'larda planlı ekonomiye geçiş ile mekânsal etkiler görülmeye başlanmıştır. 1963 yılından itibaren önce Devlet Planlama Teşkilatı adı altında şimdi ise Kalkınma Bakanlığı bünyesinde beş yıllık kalkınma planları hazırlanmaktadır. Son dönem tartışılan planlama konuları arasında riskli alanlarda kentsel dönüşüm, bölgesel gelişim ve Avrupa Birliği fonlarının mekânsal organizasyon için kullanımı gibi başlıklar vardır. Planlama eğitimi 2015 verilerine bakıldığında Türkiye'de 21 üniversite tarafından verilmektedir. Planlama eğitimi üniversitelere göre İngilizce ve ya Türkçe verilmektedir. Dünya ölçeğinde planlama eğitimi açısından bulunduğu noktaya bakılacak olursa, Türkiye Bologna sürecini benimsemiş ve planlama eğitimi Avrupa Planlama Okulları Birliği (AESOP)'nin ana eğitim programı ile uyum göstermektedir.

Türkiye'de bölge ölçeğinde planlama 1960'larda gündeme girmiş olup, kalkınma planları 1963'ten beri her beş yılda bir hazırlanmaktadır. Bununla beraber bölgelerin durumları oldukça zayıftır. Bölgeler geniş çapta olup, iyi yapılanmış olmamakla birlikte bölge ölçeği ulusal ve yerel yönetimlere nazaran daha zayıftır. Türkiye AB katılım sürecini uzun yıllardır deneyimlemektedir. Bu süreç dahilinde bir çok mekânsal politika geliştirilmiştir. Bu politikalara bölgesel ölçek de dahildir.

Türkiye'de planlı alanında aktif, sivil toplum, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile etkileşimde olan bir mesleki oda, Şehir Planlıları Odası adı altında birleşirler.

Planlama eğitimi açısından değerlendirilecek olursa, Türkiye'deki 21 planlama bölümü programlarında farklılar da olmak üzere mekansal organizasyonun düzenlenmesi amacı başta olmak üzere alanda öğrencilerine teorik ve pratik bilgileri içeren temel eğitim vermektedir.

Öğrenciler lisans eğitimleri süresince, ilgi alanlarına göre farklı fakültelerden ders alabilmektedirler. Paydaş bilgisi ve katılım konularına gelindiğinde ise son yıllarda katılım konusunda bir çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bölge planlarından kent ölçeğindeki planlara kadar planlamanın içine dahil olan katılım konusu planlama bölümlerinde de tartışılan bir konu haline gelmiştir. Örneğin, ODTÜ Şehir Planlama Yüksek Lisans stüdyosu geçtiğimiz iki dönem boyunca stüdyonun ana bileşenlerinden birini katılım olarak müfredatın odağına koymuştur.

Yerelden bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki çalışmalara dahil olan bireylerin eğitimi konusuna gelindiğinde ise lisans eğitimi süresince öğrencilere staj yapmaları konusundaki imkanlar öğrencinin ilgi alanlarına göre belirlenmektedir. Var olan veya geliştirilebilir öğrenci hareketlilik programları (Erasmus, Mevlana, Farabi vb.) hakkında Türkiye’deki planlama okulları bir çok anlamaya sahip olup öğrencilerine lisans ve lisansüstü düzeylerde farklı okullardaki planlama eğitimini deneyimlemeleri konusunda imkan sağlar.

2.4. Ortak Planlama Sorunsalları

Konu edilen iki ülke birbirinden bir çok konuda farklı olsa da, planlama alanında karşılaşılan zorluklar benzerdir. Öncelikle, planlama değişik ölçeklerdeki farklı olgular ile ilgilendirir. Ülke düzeyinde, plancılar iklim değişikliği, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması, bilgi destekli toplum ve benzeri küresel konulara değinir. Ölçek büyüdükçe, daha özgül ve uygulamaya yönelik sorunlarla karşılaşılır. Bunlar kentsel gelişim kuralları, yatırımcılardan gelen baskılar ve bu yatırımcıların yapıları çevredeki projeleri, sosyal altyapı alanlarında kamu yatırımları ya da kamusal alanların kalitesi olarak incelenebilir.

Slovakya özelinde incelendiğinde, hükümetin bölgesel ölçekte ürettiği politikalar göze çarpmaktadır. Az gelişmiş bölgelerin geliştirilmesi ve bölgesel yakınsama amacıyla çeşitli projeler yürütülmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere Slovak Teknik Üniversitesi’nin dahil olduğu gelişme planları yapılmaktadır. 2001’de Slovak Cumhuriyeti, hükümet sistemi reformunu kabul etmiş ve bölgesel yönetim seviyesini kurmuştur. O zamandan beri bölgeler kendi konularını güçlendirmeye çalışmaktadır. Ancak, görevlerinde bir çok tanımsızlık vardır. En tanımlı güç, şimdilik, belediye düzeyinde ve ulusal düzeydedir. Türkiye tarafına bakıldığında bölgesel gelişmişlik farkları ile mücadele bağlamında bölgesel planların danışılacak belge veya rapor niteliğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından AB fonlarının mekansal organizasyonu kapsamında üretildiği görülmektedir. Beş Yıllık Kalkınma Planları’na bağlı olarak geliştirilen bu planlar bölgeye yapılacak yatırımların bölgenin gelişme potansiyelleri üzerinden değerlendirmeye alınmasını sağlar. Az gelişmiş bölgelerin geleceği konusunda bu planların yönlendirmesinin yeterliliği tartışmaya açıktır.

Mekansal dönüşüm konusunda ise Türkiye’de son yıllarda yasal değişimin büyüklüğü göze çarpmaktadır. Kentsel dönüşüm alanı ilan edilen yerlerdeki dönüşümün hızla devam ettiği görülmekle birlikte planlama eğitimi alanında da bu değişime uyum sağlayacak dersler veya çalışmaların geliştirilmesi beklenmektedir. Slovakya’da ise 1990’larda gerçekleşen özelleştirme nedeniyle kentsel yeniden geliştirme projeleri pek yaygın değildir. Çoğu yerleşim bölgesi özel mülkiyet olup, devletin bu yerleri yeniden geliştirme konusunda çok az yetkisi vardır. Bunun yanında kamu sektörü, özel kalkınma projeleri için rehber niteliğinde çok sayıda düzenleme getirmektedir.

Plancının yetkinliği ve karar mekanizmasına aktif katılamama durumundaki düşünceler tahmin niteliğinde değerlendirilebilir. 1980’lerin sonunda sona eren sosyalizm döneminden sonra Slovak Cumhuriyeti’nde plancının mesleğinin yeniden tanımlanması gerekiyordu. Planlama, birçok şehirde ve insanların zihninde derin bir iz bırakan merkezi planlama ile ilgiliydi. Uzun süre boyunca planlama, mimarların yetkisindedir. Son zamanlarda bir çok ilerleme kaydedilmiş ve plancının gücü artmaya başlamıştır. Fakat, güç sahibi grupların plancının imajı üstündeki olumsuz etkisini de hesaba katmak gerekir. Türkiye tarafına bakıldığında ise imza yetkisi olan plancının bilgi birikimine ve fikirlerine plan yapım süresince ne kadar önem verildiği bir tartışma konusudur. Bu çıkarım tüm planlama süreçleri için geçerli olmasa da genelde plancının karar mekanizmasındaki yerine bakılacak olunursa iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gereken bir alan olduğu ortaya çıkacaktır.

3. Değerlendirme ve Sonuç

Planlama literatüründe İngilizce eğitimin rolü her iki ülkede de tartışmalı olarak incelenebilir. Bir yandan, İngilizce verilen planlama eğitimi teori bağlamında en geniş kaynaklara ve dünyadaki iyi ya da kötü planlama pratiklerine ulaşılmasını kolaylaştırırken; öte yandan da bilginin aktarımı açısından iki ülkenin kısıtlı erişim ve uygulama kapasitesi yüzünden ikincil bir rol oynamaktadır. Planlama fikirlerinin ve bu fikirlerin iki ülke için koşullarındaki farklılıklar izin verdiği ölçüde aktarılabilirliğinin anlaşılabilmesi problemleri bir durumdur. Bu durum bazı çevreler tarafından teorilerin yetersiz kaldığı şeklinde yorumlanabilir. Planlama biliminin ve eğitiminin gelişme hızını düşüren bir başka durum ise sayısal olarak fazla araştırmaya sahip olunmasının, üniversitelerin araştırma performansının kalitesinin yüksek olduğuna eş değer olarak görülmesidir. Bu yaklaşım üniversitelerin bilgi birikiminin yerel pratiklere dönüştürülmesinde aracılık etmesi görevine zıt bir durum oluşturur.

Görüldüğü üzere, planlama eğitimi ülkelerin mekânsal organizasyonlarının düzenlenmesi açısından önemli bir rol oynar. Planlama eğitimi işgücü piyasasını profesyonel anlamda yetiştirmiş, paydaşlarla kapsayıcı bir şekilde çalışan, açık

yönetişimi destekleyen, yerel ölçekten bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklere hepsindeki çalışmalara dahil olan bireylerle destekler. Süregelen küreselleşme ve sınır geçirgenliği karşısında kapasiteyi ve liderliği artıracak işbirliği ve mutabakatı sağlayacak vasıflara sahip olmanın değeri artmıştır. İki ülke de bu vasıflara sahip profesyonelleri yetiştirecek potansiyele sahiptir. Planlama eğitimi ve planlama sürekli gelişen kavramlar olmakla birlikte, bu iki kavramın önemi daha çok birbirine bağlanan ve belirsizliklerle dolu bir dünyada dinamik değişikliklere cevap verme açısından şimdi olduğu kadar gelecekte de artarak anlaşılacaktır.

Dünyadaki değişen gerçekliklerin planlama mesleği üzerindeki etkileri planlama eğitiminin de değişmesini gerektiriyor. Bu çalışmada, bu zorlukların bazılarını tartışmaya çalıştık ve planlancıları eğitmek için bir takım tavsiyeler sunduk. Üniversitelerde planlama disiplini bir süredir öğretilmektedir. Okullar yüksek kalitede müfredat sağlamaktadır. Kısaca incelediğimiz iki örnekte eksik bulduğumuz birkaç yönü belirtiyor ve değişmesi gereken noktaları savunuyoruz.

Disiplinlerarası çalışmalar için, öğrencilere diğer profesyonellerle olan işbirliğinin, hem kendilerine hem de çalışmalarına sağladığı faydaların gösterilmesi gerekmektedir. Her iki örnek de öğrencilere diğer disiplinleri anlamak için temel araçlar edinmeyi amaçlayan çeşitli dersler verildiğini göstermiştir. Benzer şekilde, diğer disiplinlerden temsilcilerin varlığı ile hazırlanan bazı projeler de vardır. Bununla birlikte, bu tür projelere daha fazla önem verilmelidir. Bu tip projeler öğrencilerin disiplinlerarası çalışmalarda pratik deneyim kazanmaları için iyi bir girişim olarak algılanmaktadır. Çok sık bulunmaması ve tüm öğrenciler için geniş çapta ve pahalı organizasyonlar olması nedeniyle öncelikli amaç okulun desteklediği, aynı üniversiteden öğrencilerin işbirliğiyle, ancak farklı bölümlerde benzer küçük projeler üretmek olabilir. Mimarlık alanında öğrencilerin sıklıkla işbirliği yaptığı, mimari yarışmalara ve tasarım yarışmalarına katıldıkları görülür. Aynı şey, planlama için de yaygın hale gelmelidir. Öğrenciler disiplinlerarası ekipler kurabilir ve belediyeler gibi çeşitli paydaşlarla çalışabilirler.

Bu çalışmanın tek amacını iki ülkenin karşılaştırılması olarak değerlendirmek yerine, her iki ülkedeki planlama pratiklerini incelemek ve planlama eğitime sağlanacak olası katkıların belirlenmesi olarak değerlendirmek daha doğru olur. Planlama eğitimi, teorisi ve pratikleri açısından daha gelişmiş ve kurumsallaşmış ülkelerle kıyaslandığında Türkiye ve Slovakya bunların dışında değerlendirilebilir. Bazı değerlendirmeler doğru olsa dahi bu eleştiriler iki ülke için de planlama konusunda gelişimi sağlamak için motivasyon olarak alınmalıdır. Planlama sistemini geliştirme amacı ile planlama eğitiminin verildiği kurumları aracı olarak kullanmak geleceği şimdiden planlamayı ve vatandaşların iyi bir yaşam için gerekli koşullara sahip olmalarını sağlayacak sürdürülebilir yerleşimleri üretmeyi sağlar.

Bu çalışmayı, planlama okullarının programlarının, kentsel ve kırsal yerleşimlerin gelişimini yönetebilecek planlama uzmanlarını yetiştirmek için nasıl ayarlanabileceği konusunda birkaç öneri sunma amacı ile sürdürdük. Öneriler olduğu kadar bu çalışmanın sınırlamalarından da bahsetmemiz gerekir. Karşılaştırmalı analiz için gerekli olan benzer veriye ulaşmanın zorluğu (belki de böyle bir verinin var olmaması durumu) öncelikli bir sınırlama olarak sayılabilir. Teorik kısmında ise planlama ile çok sayıda yayın olmasına rağmen planlama eğitimi hakkında sınırlı bir yayın grubu olması da eklenebilir. Yine de bu tip bir araştırmayı ileride geliştirmek ve daha nitelikli bir ampirik çalışma haline getirmek seçilecek ülkeler ve odaklanılacak alt başlıklar özelinde mümkündür.

Kaynakça:

Poteete, A. R., Janssen, M. A., & Ostrom, E. (2010). *Working together: collective action, the commons, and multiple methods in practice*. Princeton University Press.

Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). 2.3 planning problems are wicked. *Polity*, 4, 155-169.

Shalley, C. E., Gilson, L. L., & Blum, T. C. (2000). Matching creativity requirements and the work environment: Effects on satisfaction and intentions to leave. *Academy of management journal*, 43(2), 215-223.

Wang, A. C., & Cheng, B. S. (2010). When does benevolent leadership lead to creativity? The moderating role of creative role identity and job autonomy. *Journal of Organizational Behavior*, 31(1), 106-121.

Weisberg, R., & Suls, J. M. (1973). An information-processing model of Duncker's candle problem. *Cognitive Psychology*, 4(2), 255-276.

ÖĞRENCİ PANELİ* - 8 KASIM 2016
**Şehircilik Eğitiminde Sorunlar ve
Çözüm Önerileri**
Oturum Başkanı: Emre Sevim

* 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "Şehircilik Eğitiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri" temalı Öğrenci Paneli'nde yapılan sunumların bant kayıtları deşifrelerinden üretilmiştir.

OTURUM BAŞKANI- Merhabalar. Günün son oturumunda birlikteyiz. Bu oturumumuz öğrenci oturumu olarak gerçekleşecek.

Oturum aslında iki parçaya ilerleyecek. Birincisi, bildiğiniz gibi, üç yıldır kolokyumumuz çerçevesinde bir de öğrenci çalıştayları gerçekleşiyor. Trabzon’da, İTÜ’de ve son olarak burada gerçekleşmiş oldu bu çalıştaylar. Bu seneki çalıştayın bir farklılığı var. Önceki çalıştaylar daha çok fikir atölyeleri şeklinde yürüyordu ve öğrenci arkadaşlarımız, çalıştay kapsamında ortaya koydukları ürünleri, fikirleri kolokyum çerçevesinde bize sunuyorlardı. Bu seneki çalıştayımız direkt olarak mekana yönelik hamleler gerçekleştirdi ve öğrenci arkadaşlarımız şimdi onu sunacaklar.

Şehir dışından gelen arkadaşlar belki bilmiyorlardır, ODTÜ’nün hemen arkasında 100. Yıl Mahallesi var; ODTÜ ile çok iç içe geçmiş bir mahalle denilebilir, ODTÜ’deki öğrenci arkadaşlar bu mahallede yaşarlar genellikle, birçoğumuz da öğrenciliğimizi bu mahallede geçirdik. Bu mahallede çeşitli çalışmalar yaptı arkadaşlar. Aynı zamanda bu mahallede bir inisiyatif var, ondan da herhalde arkadaşlar detaylıca bahsedeceklerdir. Bu çalıştayda kolaylaştırıcılığı daha ziyade Duygu hocamız ile Oya hocamız yürüttüler; ben ikisine de teşekkür etmek istiyorum.

Pazar günü 2. Öğrenci Kurultayımızı gerçekleştirdik. İlkini 2009 yılında Antalya’da gerçekleştirmiştik. Bilmeyenler için kısa bir bilgi vermiş olayım. O kurultayda biz öğrenciydik, şimdi ikincisini biz yöneticiyken gerçekleştirmiş olduk. Bu sevindirici bir gelişme. Üçüncüsünü de inşallah ikinci kurultayda öğrenci olan arkadaşların yöneticiliğinde gerçekleştireceğiz diye umuyoruz. Bu kurultayda da yine kolokyumun teması olan şehircilik ve eğitimi üzerinden daha ziyade tartışmalar döndü. Bildiğiniz gibi, çok fazla sayıda üniversitede planlama okulları açıldı; buradaki eğitim koşulları tartışıldı, anket çalışması yapılmıştı, bu çalışmayla başlandı meseleye, daha sonra öğrenci örgütlülüğü tartışıldı ve kimi kararlar alındı bu kurultay neticesinde. Bu kararların uygulanması için tartışıldı denilebilir. Sayın Genel Başkanımız da buradaydı, kararların bazılarının uygulanacağına dair söz de verildi. Bu kurultay sonucunda bir küçük komisyon oluşturuldu arkadaşlar tarafından. Bu komisyon da o kurultayın sonuç bildirgesini bizlerle paylaşacak. Belki kurultaya dair bazı konuları da özetle geçeceklerdir.

Şimdi ilk olarak atölyeye söz veriyoruz.

Buyurun arkadaşlar.

SAFFET ÇETİN- Öncelikle hepiniz öğrenci panelimize hoş geldiniz.

Ben, Cumhuriyet Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 4. sınıf öğrencisi Saffet Çetin.

Bu sene düzenlenen öğrenci çalıştayımız 4-8 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirildi

Bu seneki çalışma alanımız, hemen ODTÜ'nün yanında bulunan 100. Yıl Mahallesi olarak belirlendi ve buraya Türkiye'nin dört bir yanındaki planlama okullarından gelen 19 öğrenci olarak bu çalışmaya katıldık. Çalıştayın bu seneki konusu ise "Mekan; Anında, Yerinde ve Birlikte."

Burada çalıştayımızın programını görüyorsunuz. Bu programı hocalarımızla ve mahalledeki inisiyatif önderleriyle birlikte hazırlamaya çalıştık. Mahalle Atölyesi olarak yaptığımız çalışmalar hakkında sizlere bilgi vereceğiz.

Bu seneki çalıştay, "Şehircilik Eğitiminde Yeni Yaklaşım ve Uygulama" başlığı altında, Mahalle Atölyesi olarak, "Mekanı Anında, Yerinde ve Birlikte Düşünüyoruz" sloganıyla, "Bizim Küçük Umutlarımız" adı altında gerçekleştirdik.

İlk olarak 4 Kasım 2016 cuma günü ODTÜ Vişnelik Tesislerinde toplanıp, çerçeve sunumu, 100. Yıl İnisiyatifi sunuşu, sorular ve çalışma gruplarıyla bu seneki öğrenci çalıştayımıza başladık.

4 Kasım'da öğrenci gruplarının oluşturulmasından sonra mahallemizi tura çıktık. Buraları gezdik ve burada yolları, kent dokusunu, kentsel boşlukları, 100. Yıl İnisiyatifi'nin oluşturduğu bostanı, duvar yazılarını, Soma Duvarı'nı, mahallenin çeşitli parçalarını incelemeye başladık ve mekanı gezerken belli fikirler edindik. Bu fikirlerden sonra Vişnelik Tesisleri'ne geri döndük ve Vişnelik Tesisleri'nde, gözlemlerimizi, fikirlerimizi tartıştık ve mekanı anında, yerinde ve birlikte düzenlemek için ilk adımı attık.

Daha sonra işe koyulduk. Dört farklı grup bu gördüğünüz lokasyonlarda dört farklı proje geliştirdi. Bu projeler mekanı anında, yerinde ve birlikte düşünerek geliştirildi. Daha sonra her grup, hocalarımızla birlikte, mahalle esnafından alışveriş yapacak şekilde alışverişlere koyulduk. Samimi olsun diye söylüyorum; mahalle esnafından -Migros hariç- Fuat ağabeyden gittik alışveriş yaptık. Daha sonra her grup alanda çalışmalarını tamamladı. (Dört farklı grup da birazdan sunumlarını yapacaklar.) Bu çalışmalarını 5 Kasım 2016 tarihinde bitirdik.

6 Kasım 2016 tarihinde Öğrenci Kurultayına katıldık hep birlikte. Daha sonra, kolokyum başladığı tarihte, sizler burada kolokyum izlerken, biz de sunumlarımızı tamamlamak için stüdyolarda çalışmaya başladık.

8 Kasım 2016 Dünya Şehircilik Gününüz kutlu olsun.

Şimdi, önce A grubuyla başlayalım, sunumlarımızı paylaşalım.

OTURUM BAŞKANI- Arkadaşlar; hazırlık yaparken ben de size mahalle hakkında biraz bilgi vereyim.

100. Yıl İşçi Blokları Mahallesi, TÜRK-İŞ tarafından kurulmuş bir mahalle. Biliyorsunuz, Türkiye’de eskiden kooperatifler eliyle çok ciddi bir konut stoku yaratılıyordu. Maalesef, özellikle TOKİ Yasası’nın değişmesi ve kooperatiflere hibe aktarımının, kredi açılmasının durdurulmasıyla birlikte kooperatifler eliyle konut üretimi Türkiye’de azaldı. 100. Yıl İşçi Blokları Mahallesi de TÜRK-İŞ tarafından ortaya konulmuş bir kooperatif alanı. Bir Fransız firması tarafından gerçekleştirilmiş bir proje. Belki yapıldığı dönemde Türkiye’nin en geniş alana yayılmış projelerinden biri. Şu anda maalesef ki rantı çok yüksek bir alanda bulunmasından kaynaklı kentsel dönüşüm tehdidiyle karşı karşıya; Odamız süreci takip ediyor.

Evet, şimdi sözü Atölyeye aktarayım.

EFSUN SERAY BOZOĞLU (A Grubu)- Merhaba arkadaşlar. Hepiniz hoş geldiniz. Öncelikle grubumuzu tanıtayım. Biz A grubuyuz. Ben, Karadeniz Teknik Üniversitesi’nden Efsun Seray Bozoğlu. Arkadaşlarım; İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nden Didem Şahin, Cumhuriyet Üniversitesi’nden Saffet Çetin ve Amasya Üniversitesi’nden Bünyamin Akgül.

Biz şimdi size 100. Yıl Mahallesi’nde yaptığımız çalışmayı anlatacağız.

Çalışma alanı olarak 100. Yıl Mahallesi’ni seçtik; az önce Emre ağabey anlattı mahalleyi.

Çalıştay olarak hep beraber gezdiğimiz sırada grup olarak tespit ettiğimiz sorunları görüyorsunuz şu anda.

Özellikle mahallenin ana aksı üzerinde birçok durak vardı, ama hepsi tanımsız haldeydi. Tanımsız halde dediğim, insanların beklerken hava şartlarından korunabilecekleri bir şey yoktu ve ayakta beklemek zorundaydılar. Duraklar tanımsızdı diyorum; birazdan görselde de göreceksiniz, durakların ismi bile belli değildi. Soma Anıt Duvarı önünde güzel bir sert zemin vardı; durağın yapılması için mi yapılmış bilmiyoruz. Buraların özellikle kullanılmaması bizim dikkatimizi çekti ve burada farklı bir şey yapmak istedik. Mahallenin ana aksı dışındaki birçok yerinde insanların gönüllü olarak koyduğu ve kendi baktığı -öyle tahmin ediyoruz- çiçekler vardı; böyle kovalara, pet şişelere yaptıkları saksılı çiçekler gördük.

DİDEM ŞAHİN (A Grubu)- Biz bu sorunlara çözüm ararken üç tane ana kavram üzerinden cevap aramaya çalıştık. Bunlar; zıtlık, tekdüzelik ve umuttu. Efsun'un da bahsettiği sokak üzerinde yürürken, bir tarafta beş katlı, bir tarafta daha çok katlı, Yıldız Konutlar diye bahsedilen bir konut dokusu vardı ve bunlar böyle zıtlık oluşturuyorlardı. Bunu kullanmak istedik ve durakların tekdüzelikliğini yıkmaya çalıştık, bir durağı farklı kılmaya çalışarak. Bir de Soma Anıt Duvarının önünde bir farkındalık yaratmak için, umudu simgelemek için çiçekleri kullanmak istedik. Zaten mahallelinin sevdiğini gördük böyle şeyleri; bu yüzden kullanmak istedik.

Bu da bizim çalışma aşamamız. İlk başta renkli paletlerle çalışalım dedik, paletleri boyayarak. Böylelikle farklı boyutlarda farklı şeyleri simgeleyelim dedik. Ama zamanımız kısıtlıydı. Ondan dolayı, boyamaya vaktimiz olmaz diye, hem de doğal bir görünümü yansıtmak için sonradan renkten vazgeçtik ve sadece boyut farklılıklarıyla böyle bir şey tasarladık. Konumunu da gelen otobüsleri görecektir şekilde yerleştirdik ve sert bir zemin vardı orada, onun üzerine koyduk.

BÜNYAMİN AKGÜL (A Grubu)- Yapım aşamasında ise, görüldüğü üzere, palet, matkap, vida, testere, çiçek ve saksı gibi malzemelerden yararlandık. Bu malzemeleri yine hocalarımız, Oda çalışanları ve mahallelilerden elde ettik. Ardından yapım aşamasına geçtiğimizde, bize yer olarak 100. Yıl Mahallesinde bulunan bostan gösterildi. Orada hocalarımızla birlikte çalışmalarımıza başladık. İlk olarak paletleri uygun bir şekilde, oturma grubumuza uygun bir şekilde ayarlamaya çalıştık. Ardından ne tarzda bir tasarlama yapacağımız üzerinde konuştuk. Devamında, görüldüğü üzere, kesme işlemi ve montajlama işlemine geçtik. Kesme işlemi bittikten sonra artık oturma grubumuzun montaj işlemine geçtik; yine mahalle inisiyatifinden katılan insanlarla birlikte.

Ardından oturma grubumuzun üzerine çiçek ve saksılarla bir süs bitkisi koymak istedik. Bunun için de, arkadaşımın bahsettiği gibi, yıldız bloklar ve karşısındaki birkaç katlı yapılardan oluşan binaların arasındaki sirkülasyonu göstermek için, biz de oturma grubunun bir köşesine blok çıkararak, üzerine çiçekler koymayı düşündük. Ardından marketten böyle bir çiçek alışverişimiz oldu, çiçeklerimizi aldık.

SAFFET ÇETİN (A Grubu)- Sonuç aşamasında ise, yaptığımız kent mobilyasını Soma Anıt Duvarı'nın önündeki belli bir platformun üzerine taşıdık arkadaşlarımızla beraber. Bundan sonrasında ise bu şekilde konumlandırdık ve farklı açılardan size yansıtmaya çalıştık. Yine üstünde denemeler yaptık. Fakat böyle bitmedi. Sonrasında ise gözlemlemeye devam ettik ve gördük ki, hem masa, hem de oturma birimi olarak kullanılmış, kendimiz de fotoğrafladık.

Sonuç aşamasında şöyle bir şey var: Aslında önceden size modellemesini yapmıştık, sunmak istedik; ama aksaklık çıktı diye sunamadık. Şimdi modellemesini göstereceğim size.

Gördüğünüz gibi, bu şekilde, Soma Duvarını daha belirgin bir şekilde yansıtmaya çalıştık, yanındaki muhtarlığı daha çok belirginleştirmeyi amaçladık.

EFSUN SERAY BOZOĞLU (A Grubu)- Bu oturma birimi 100. Yıl İnişiyatı'nın arzuladığı, istediği bir şeymiş. Aynı zamanda biz bunu yerine getirmek de istedik. Bunu da belirtmek istiyorum.

SAFFET ÇETİN (A Grubu)- Adı üstünde, bizim çalışmamız mahalle atölyesi. Şöyle bir şey söyleyeyim: Yerinde ve anında sorunları tespit edip, buna uygun çözümler bulmaya çalıştık. Umarım başarılı olmuşuzdur.

Bize bu çalışma imkanını sağlayanlara, bu çalışma sürecinde yanımızda olan hocalarımıza, çalışmaya katılan tüm arkadaşlarımıza ve bizi izleyen herkese teşekkür ediyoruz.

OTURUM BAŞKANI- Şimdi B grubuyla devam edeceğiz.

RUHAT SEVGİN (B Grubu)- Merhaba arkadaşlar.

Biz, Yaşasın Bazı Duvarlar grubu ve ikinci grubuz. Ben Ruhat Sevgin, Selçuk Üniversitesi 4. sınıf öğrencisiyim.

NURBANU GÖKTAN (B Grubu)- Ben Erciyes Üniversitesi'nden Nurbanu Göktan.

AYŞENUR KÜÇÜK (B Grubu)- Pamukkale Üniversitesi'nden Ayşenur Küçük, 2. sınıf öğrencisiyim.

ARDA HAYDAR (B Grubu)- Ben de Çankaya Üniversitesi'nden Arda Haydar.

ASLI EŞ (B Grubu)- Merhaba arkadaşlar. Ben de Aslı Eş, Dokuz Eylül Üniversitesi 2. sınıf öğrencisiyim.

Öncelikle hepinizin Dünya Şehircilik Günü kutlu olsun ve bizi bu platformda buluşturan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne ve Odamıza bir teşekkürde bulunmak istiyorum.

Bildiğiniz gibi, hepimiz 100. Yıl Mahallesi'ni çalıştık. Bu, çalıştığımız mahallenin bir planı. Ben biraz kendi gözlemlerimden bahsetmek istiyorum. Bahsettiğimiz gibi, 100. Yıl Mahallesi daha çok öğrenci odaklı bir mahalle. Tam olarak öğrenci gettosu diyemeyiz; çünkü diğer halktan insanlar da burada bulunmakta. Bazı

görsellerimizi koyduk buraya, mahalleyle ilgili. Gördüğünüz gibi, Berkin Elvan Bostanı ve çeşitli caddelerden fotoğraflar koyduk. Bunlar da gözlemlerimiz.

Çalışmalarımıza başladıktan sonra hep birlikte bir mahalle gezisine çıktık. Çeşitli gözlemler yaptık, analizler yaptık, nereye nasıl müdahale edebiliriz gibi sorularla karşılaştık ve bu şekilde hep birlikte, 19 kişilik bir grup halinde gezintiye çıktık ve insanların tuhaf bakışlarına maruz kaldık bu gezi esnasında.

Bazı mekanlar dikkatimizi çekti. Daha çok çöp kutuları ve şurada, dördüncü fotoğrafta görüyorsunuz, sokak hayvanlarını beslemek için veya onların su ihtiyacını karşılamak için çeşitli pet şişelerden kaplar bırakmışlar. Vişnelik'e geri döndüğümüzde, hemen böyle grupça birleşip, eskiz çalışmalarımıza başladık.

İlk olarak, dediğim gibi, çöp kutuları dikkatimizi çekmişti ve çöp kutularına şöyle bir müdahalede bulunmaya karar verdik: Sonuçta insanlar oraya gidiyor ve çöplerini atıyorlar. Bunu atarken de, arta kalan besinleri ayırıp, sokak hayvanlarına bırakabilir diye düşündük ve oraya böyle bir birim yapmayı düşündük. Daha sonra, bazı beton kütleler vardı, onlar dikkatimizi çekmişti. Şurada tekrar göstereyim; gördüğünüz gibi, bir kuyunun ağzı var ya da herhangi bir kaynağın olduğu bir kütle var. Onlar dikkatimizi çekti ve bunları biz kenti sıkıcı yapan faktörler olarak belirledik ve bunları nasıl canlandırabiliriz diye düşündük. Sonunda da bunların hepsini bir arada harmanlayalım diye konuştuk ve "Sokağa Çık" sloganıyla bir şeyler yapmaya başladık. Biliyorsunuz, kötü bir dönemden geçiyoruz ve insanlar artık sokağa çıkmaktan bile korkar bir hale geldiler. Sokaklar hepimizin ve sokakları hep birlikte paylaşmalıyız diye düşündük. O yüzden böyle salon tarzı bir şey yaptık, yani evimizden bir parçayı sokağa yansıttık.

Bizim temel sloganımız da "Yaşasın Bazı Duvarlar!" Buna da şu yüzden karar verdik: Gideniniz varsa görmüşsünüzdür, 100. Yıl Mahallesi'nin her tarafında duvar yazıları mevcut. Biz de onları gözlemledikten sonra buna bir atıfta bulunmaya karar verdik ve bu yüzden böyle bir slogan seçtik.

Bizim çalışma noktamız şu sarı noktayla belirtilen yerdi. Ve daha sonra hep birlikte alışverişe çıktık, mahalle esnafından alışveriş yaptık. Burası bizim çalışma alanımız. Aslında hem ana caddeye bakan bir yer, hem insanların dikkatini çekebilecek bir yer, hem de bir konutun otoparkı. Hem arada kalmış, hem de caddeye bakan bir yer olduğu için ideal bir yer olarak karar verdik ve bu alanımıza bir dokunuş yaptık.

Daha sonra alanımızı seçtik, malzemelerimizi aldık ve çalışmaya başladık. Biz, dediğim gibi, sokak hayvanlarını besleyebilmek için de bir birim oluşturduk. Daha bunu oluşturmadan bizi ziyarete geldi oradaki kediler ve biz de dayanamayıp, aldığımız mamaları hemen önlerine koyduk ve onlarla epey bir vakit geçirdik orada.

Bu da bizim kullandığımız ürünlerin önce ve sonraki halleri. Burada gördüğünüz her şeyi biz kendimiz yaptık. Özellikle şu sandalyeyi; bir konutun bahçesine atılmıştı, oradan aldık, daha sonra onu kapladık. Yastığı bize Fuat ağabey hediye etti, sağ olsun. Daha sonra bir tane sehpa bulduk, onun üzerine de bir dantel koyduk ve gördüğümüz gibi, çerçeveleri de kendimiz çubuklardan oluşturduk ve şuradaki rafı da, bir tane parke parçasını kenara atmışlardı, onu alıp böyle bir şeye dönüştürdük.

Dediğim gibi, evimizin bir parçasını, bir duvarını sokağa yansıtmaya çalıştık. Bir sehpa koyduk, sandalye koyduk; aynı zamanda belki de insanların oradan geçerken oturup dinlenmesine de bir olanak sağlamış olabiliriz ve oraya bir kitap bıraktık; belki de bir insan alıp, onu okuyup, ona bir şeyler katabileceğiz. Böyle bir birim oluşturduk ve hemen oradaki kediler de zaten direkt oraya yoğunlaştılar, birazcık amacımıza da ulaşmış olduk.

Mahallelilerden bazı tepkiler aldık. Daha yapmaya başlar başlamaz, malzemelerimizi çıkardığımız gibi, o apartmanın sakinleri dışarı çıkıyorlardı. Yani bizi gördükleri gibi dışarı çıkıyorlardı, böyle bir tepkilerini çektik ve gerçekten amacımıza ulaştığımızı hissetmeye başladık. Orada bir çocukla küçük bir iletişimimiz oldu. Daha sonra oranın sakinleriyle muhabbet ettik, anlattık ve başarılı buldular. Yani gerçekten amacımıza ulaştık ve bir mekana dokunabileceğimizi burada hissettik. Bir gün sonra da, nasıl bir etki bıraktığımızı görmek için gidip fotoğraf çektik. Şöyle bir şey gördük: Danteli almışlar.

Bu çalışmayı yaparken bizim fazla kalan iplerimiz vardı; oradan, sağ olsun, bir teyze geçiyordu, ben orada bir şeyler doğruyorum, bana, “İşin bitince o ipleri bana verir misin?” dedi. Biz de oraya bırakmıştık. Daha sonra onlar da alınmış. Ve işin tuhaf yanı, mama kaplarımız da alınmış. Bu hale gelmiş yani bir gün sonra.

Bir de küçük video hazırladık, onu da size göstereyim.

Kısa birkaç şey daha eklemek istiyorum.

Biliyorsunuz, bizim atölyemizin amacı, mekana, anında, ufak dokunuşlar yapabilmek, oralara dokunabilmektir. Şu an burada çoğumuz öğrenciyiz ve ileride meslektaş olacağız, ileride bu işi biz yapacağız ve gelecekteki kentleri biz planlamaya çalışacağız. Umarım burada gerçekten bir şeyler öğrenmişizdir ve gerçekten gelecekte bu öğrendiğimiz şeyleri amacına uygun bir şekilde oluştururuz ve gerçekten özgür, yaşanabilir kentler yaratırız. Çünkü bizim gerçekten yaşamaya ihtiyacımız var, yaşam alanlarına ihtiyacımız var, alışveriş merkezlerine ihtiyacımız yok. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Çalışmalarından ötürü arkadaşlara teşekkür ediyoruz.

Dantel de belki uçmuştur; yani direkt, onu mahalledekiler almışlar falan demeyelim.

Mahalleyle ilgili şöyle de bir durum var: Altındağ ilçesinde, Altınpark'ın tam doğusunda mahallenin bir ikizi var. Aslında ilk uygulanan projesi TÜRK-İŞ'in. Daha sonra, talep çok yoğun olunca, TÜRK-İŞ burada da arsa satın alıyor ve buradaki beş katlıları uygulamaya koyuyor. Sonra talep gitgide artınca -ki o dönem Almanya'da çalışan işçilerden çok büyük bir talep var- arsa yetersiz kalınca, çok katlılar yapılıyor. Yıldız Bloklar da oradan çıkıyor. Yıldız Bloklar; 180 daire var bir blokta, çok enteresan bir uygulama.

Şimdi C grubunu alacağız. Buyrun.

BÜŞRA KELLEÇİ (C Grubu)- Emre ağabeye çok teşekkür ediyoruz.

Merhaba arkadaşlar. Ben, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden Büşra Kelleci. Grubumuzda, benim dışımda, Çankaya Üniversitesi'nden Gamze Değirmenci, Gazi Üniversitesi'nden Ömer Dursunüstün, Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Berkay Boyacıoğlu ve ODTÜ'den Özlem Özben var.

Biz, C grubu olarak, alana çıktık ve hemen aklımıza birçok şey geldi. Sanırım bizim grubumuzda çok iyi arkadaşlarımız vardı. Alana ilk çıktığımızda hemen üç fikir geldi aklımıza. A grubundaki arkadaşlarımızın dikkatini çektiği gibi, duraklar bizim de dikkatimizi çekti. Ama biz böyle uygulama değil de, daha çok bir şeyin farkına varmak ve anında müdahale etmek tam olarak bu olabilir diye durak olmaya karar verdik. Duyarlı bir arkadaşımız, kedisi olan bir arkadaşımız ise alanda gezdiğimizde, 52'yi aşkın kedi maması kabı gözlemlediğini söyledi. Evlerin altlarında, yanlarında, balkonların kenarlarında kedi mamaları olduğunu; böyle su şişelerini kesip koymuşlar, su koymuşlar falan, onları fark etti ve "Balkonların altlarındaki boşlukları bu şekilde değerlendirebiliriz, neden olmasın; boşlukları kedilerle doldurabiliriz" gibi bir öneride bulundu.

Yine mahalleyi gezdiğimizde hepimizin aklında olan bir tespitte bulduk, hepimizin fark ettiği bir şey: Mahallemizin çok çok, ama çok heterojen bir yapısı olduğunu fark ettik. Alanda sadece birkaç saatlik bir gezintiyle bile, hem arkadaşlarımızın da söylediği beş katlı bloklar olduğunu, o yol aksının karşı tarafındaysa on beş katlı yıldız blokların olduğunu gördük. Dahası, bir sokaktan bir sokağa geçtiğimizde bile çok farklı, araba markalarının bile çok farklı olduğunu, yaşların çok farklı olduğunu, öğrenci, emekli, birçok kesimden çeşitli ve farklılık barındıran bir mahalle olduğunu fark ettik. Bunu nasıl anlayabiliriz, bu süreçte daha nasıl iyi anlarız diye kendimize bir bellek haritası oluşturmaya çalıştık.

Böylece üç projeye başladık biz bu işe. Yapım aşamasında, 100. Yıl'da aynı

zamanda bu insanların ilişkilerinde bir şey fark ettik. Biz bir yere ulaşmaya çalıştığımızda, bu mahallede duvarlarımız olduğunu fark ettik. ODTÜ kapısına giden alanda yol üstünde yapılan gerçek anlamda bir duvar olduğunu tespit ettik. İkincisi de, MTA için yapılan bir duvar olduğunu fark ettik. Yıldız Blokları da bizim 100. Yıl Mahallemiz için üçüncü bir duvar olmuştur. İşte bu duvarlar arasında belki de kalmış, diğer alanlarla iletişimde zorlanan bir mahalle olduğunu tespit ettik. Bunu bu şekilde gösterdik, yaparken de epey eğlendik.

Diğer o gördüğümüz, tespit ettiğimiz balkon altı boşluklarını, kediler burayı nasıl kullanabilir diye düşündük. Çünkü bir tane kedi geldi, baktı, duvarla karşılaştı, kapatmışlar, geri döndü, gitti falan. Üzmeyelim onları dedik.

Durak için aklımıza şu geldi: Anında müdahale deyince, haydi, 100. Yıl'a biz durak olalım, insanlara fark ettirelim bunu dedik. Böyle başladık. Durak için de anında çok basit bir fikir geldi aklımıza. Sağ olsun, Fuat ağabeyimiz bize çok yardımcı oldu, herkese yardımcı olduğu gibi; bize bunları verdi. Sonra çalışmaya başladık.

Gittiğimizde insanlar önce bir şaşırıldılar. Hatta bunu videoladık biz; videolarken, böyle önümüzden hızlıca geçip, videoyu bozmamaya çalıştılar. Zaten 100. Yıl çok duyarlı bir mahalle; sessiz kalmayan ve bu eksiklerin farkında olan bir mahalle, onu tespit ettik, onu fark ettik. Bu müdahale sonunda şunu fark ettik ki, insanlar da bunun farkında ve bir şey bekliyorlarmış; küçük bir dokunuş, küçük bir şey bekliyorlarmış.

Sonra şöyle şeylerle karşılaştık: Bir abla geldi, bizi fotoğrafladı; “Gençler, siz ne yapıyorsunuz? Biz sizin için bir şey yapmak istiyoruz” dedi, “Ben sizi fotoğraflayıp, yüksek mercilere göndereceğim” dedi, “Ben çok sevdim, bu iş çok güzel” dedi. “Yalnız, biz öyle bir şey istemiyoruz” dedik. Sonra bir tane teyze geldi, bu teyze çok harikaydı, “Siz yorulduysanız ben tutayım” falan dedi. “Ben de tutabilirim” falan yaptı, çok sağ olsun. “Bu yaptıklarınız çok güzel. Siz sahip çıkmayacaksanız buralara, kimler sahip çıkacak?!” dedi. Bu çok hoşumuza gitti.

Bu şekilde çok eğlendik biz bu süreçte. Mekanı anladık, sorunları, potansiyelleri anladık, güzellikleri anladık ve anında yapabileceğimiz şeyleri yapmaya çalıştık. Başarmışızdır diye umuyorum.

Şimdi bir videomuz var, onu sizlere izletmek istiyoruz. Siz de eğlenirsiniz umarım, biz çok eğlendik yaparken.

Son olarak bir şey eklemek istiyorum. Bize bu şekilde bir eğitim ve uygulama yöntemi sunduğu için, hem Oda ve hem bizimle ilgilenen hocalarımıza çok teşekkür ederiz. Çünkü bizi stüdyolardan çıkardılar, o paftalardan, o sadece masa üstündeki çalışma sisteminden çıkardılar, mekanı hissetmek için bizi sevk ettiler. Dinlediğiniz için çok teşekkür ediyoruz gerçekten, çok sağ olun.

OTURUM BAŞKANI- Arkadaşların emeklerine sağlık diyoruz.

D grubunda sıra.

Onlar hazırlanırken, ben yine biraz daha mahalleden bahsedeyim.

Mahallenin aslında en önemli özelliği şu aslında, bizim de içinde yaşadığımız mahalle, onu belirtmek isterim: Biliyorsunuz, Türkiye, Gezi sürecini yaşadı; Ankara'nın da birçok mahallesinde mahalle örgütlenmeleri doğdu Gezi sürecinden sonra, mekanı sahiplenmeye yönelik. 100. Yıl Mahallesi'nde de çokça sözü edilen Yüzüncü Yıl İnisiyatifi kuruldu. Bu inisiyatif, maalesef ki daha sonrasında ODTÜ Yolu sürecini yaşadık, orada mücadele etmek durumunda kaldı, mahallesini korumak zorunda kaldı insanlar. Çünkü bu yol, ODTÜ ile mahallenin direkt olarak ilişkisini, 100. Yıl Mahallesi ile Çiğdem Mahallesi'nin ilişkisini koparıyordu. Oradaki direniş maalesef ki yola engel olamadı; bir gece girildi okula, dozerlerle ağaçlar söküldü ve o yol inşa edildi maalesef. Ama o inisiyatif hâlâ devam ediyor, bir umut olarak ve hâlâ Türkiye gündemine dönük, kent gündemine dönük, kendi mahallelerine dönük çalışmalarda bulunuyorlar. Onlara da buradan bir mahalleli olarak teşekkür etmek isterim.

Buyurun.

AYDIN FURKAN YALDIZ (D Grubu)- Değerli izleyiciler; öncelikle hepimize hoş geldiniz diyorum.

İzin verirseniz, ben kendimi tanıtacağım.

Ben, Erciyes Üniversitesi'nden Aydın Furkan Yaldız.

Arkadaşlarımı da tanıtayım: Selçuk Üniversitesi'nden Ayşenur Özdemir, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Yağmur Tekgül, Gazi Üniversitesi'nden Gülsüm Ortaç ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nden Faruk Türkmen arkadaşımız.

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kapsamında düzenlenen Öğrenci Çalıştayı'nın ana teması "Anında, Yerinde ve Birlikte" olarak belirlenmişti.

Öncelikle bize misafirperverliğinden dolayı Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi'ne, 100. Yıl İnisiyatifi'ne, Duygu Cihanger hocamıza, Oya Memlük hocamıza ve ODTÜ'lü öğrencilere teşekkür ediyorum.

Mahalle atölyesi olarak bizim de çalışma alanımız 100. Yıl Mahallesiydi. "Bizim Küçük Umutlarımız Var" diyerek yola çıktık. Bu kapsamda da, çalıştayın bize hazırladığı program çerçevesinde hareket etmeye çalıştık.

Sözü fazla uzatmadan Gülsüm arkadaşına bırakıyorum. Teşekkür ederim.

GÜLSÜM ORTAÇ (D Grubu)- Merhaba.

Mahallede yaptığımız küçük bir gezide, aslında hepimizin farklı fikirleri vardı ve bulduğumuz farklı sorunlar vardı. Daha sonra grup olarak birlikte oturup tartıştığımızda, tek bir noktada odaklanıp, mahalledeki Berkin Elvan Bostanı'nda çalışmaya karar verdik.

Önce alandan bahsedeyim.

Berkin Elvan Bostanı, 100. Yıl İnişiyatifi tarafından oluşturulmuş, aynı zamanda Berkin Elvan'ın ölümünden sonra onun anısına da yapılmış bir alan ve mahalleli tarafından kullanılan bir alandı. Ancak, alanın bizim saptadığımız iki sorunu vardı. Mahallenin ana aksına bağlanan hemen küçük bir sokağın çıkışındaydı bu bostan ve bu alan bostanı çok fazla niteleyen bir alan değildi. Yani en kısa aks orası aslında, ama çok fazla kullanılan bir yer değildi. İkinci sorunu ise, kullanılmamasının sebebiydi belki de; aydınlatması yoktu, geceleri çok karanlık olduğu için insanların tercih etmediği bir alandı. Biz de bu alan için ne yapabiliriz diye düşündüğümüzde, küçük bir oyun tasarlayarak, insanların dikkatini buraya çekebileceğimizi ve sonunda da bostana ulaşarak, oranın farkındalığını yaratabileceğimizi düşündük. Oyun olarak da seksek oyunundan yola çıktık aslında. İnsanların ya da küçük çocukların hemen başında dikkatini çektiği, daha sonra oynayarak bostanı gördükleri. Daha sonra bostanda da küçük bir çalışma yaptık zaten. Aydınlatma konusunda da, eğer oyunu tasarladığımız alanda fosforlu boya kullanırsak gece aydınlatmasına da bir dikkat çekmiş olabileceğimizi düşündük. Bu şekilde oyunumuzu tasarlamaya başladık.

Şimdi arkadaşım devam edecek.

FARUK TÜRKMEN (D Grubu)- Malzemeleri almaya gittik. Malzemeleri aldıktan sonra mekana döndüğümüzde, mekanın ortogonalliğini yansıtmak amacıyla kareden kalıplar oluşturduk ve boyadık. Bu boyama sürecini yaşarken çevreden çok olumlu tepkiler aldık. Çevrede yaşayan insanların bize gelip söyledikleri, iki sokak arasını bu şekilde bağlamanın ve oyun fikrinin gerçekten güzel olduğuydu, mekanı monotonluktan kurtardığıydı. İkinci tepki ise yaşlı bir teyzemizden geldi; onları geçmişe götürdüğünü, yeni neslin gelişen teknolojiyle birlikte bu oyunları pek bilmediğini söyledi. Üçüncü bir olumlu tepkiyi ise bir ilkokul öğretmenimizden aldık; bunun kendileri için iyi bir örnek olduğunu söyledi, hatta gelip kendi okullarında da yapmamızı istedi. Boyamayı bitirdikten sonra çocukların oynadığını gördük. Bu da bizim için iyi bir gelişmeydi, bunu söylemek isterim.

Teşekkürler.

AYŞENUR ÖZDEMİR (D Grubu)- Bostan fark edilmiyor bu konut dokusu içerisinde. Biz de bu bostanın fark edilmesini sağlamak istedik. Bostan bozumu geçen hafta gerçekleştirilmişti ve domates kalmıştı sadece. Biz de bu domatesi bostana nasıl işleyebiliriz diye düşündük ve nakış yapmaya karar verdik. Bu nakışta domates şeklini verdik. Bu şekilde domatesle farklılık oluşturduk bostanda.

YAĞMUR TEKGÜL (D Grubu)- Son olarak şöyle devam ettik: Bir yol yaptık, evet, ana caddeden bir oyun eşliğinde bostana doğru götürdük insanları. Ama en sona iki tane cümle yazdık. Biri, “Bostana sahip çık” oldu. Diğeri ise, “Kutuyu bul.” Zaten Hazine Avı olarak geçen ve şu anda Türkiye’de de oynanan ve ODTÜ’de de epey oynayan insanların olduğu bir oyun aslında bu. Biz, bostanın yanındaki ağaca bir kutu yerleştirdik, bu kutunun içine minik bir defter, minik bir kalem ve minik bir eşya koyduk. Hatta kendi yaptığımız şeyi tanımlaması için de fosforlu sticker’lardan koyduk ve içine not düştük; bizim bu oyunu tasarladığımızı, bu eşyayı alıp yerine başka bir şey koymalarını söyledik, oradaki oyun silinse dahi o kutunun her zaman devam etmesi için. En sonunda da çocukları oynarken gördüğümüzde, gerçekten iyi bir şeyler yaptığımızı anladık. Bir de video hazırladık, diğer gruplarda olduğu gibi; şimdi hep birlikte onu izleyelim.

Son olarak, çalışmaya katılan 19 arkadaşımız adına, hocalarımıza, Odamıza ve burada olan herkese çok teşekkür ediyorum. Gerçekten, o stüdyolarda öğrendiğimizden çok çok farklı bir şey yaptık ve bunu yaparken gerçekten çok zevk aldık. Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de Odamız adına, arkadaşlara, bu kadar değerli ürünleri çıkardıkları için teşekkür ediyorum, emeklerine sağlık diyorum.

Çalışmaya katılan öğrenci arkadaşlar sahneye gelebilirlerse, kendilerine katılım belgelerini takdim edeceğim. Bir de hocalarımızı, katkı koyan hocalarımızı davet etmek istiyorum, onlara da katılım belgelerini takdim edeceğim. 100. Yıl İnişiyatifinden temsilcimiz var mı? Yok. Onlara iletmek üzere ben alıyorum belgeyi.

Şimdi Tunca Beril Başaran ve Murat Yıldız, Öğrenci Kurultayımızın bildirgesi okunacak. Buyurun arkadaşlar, kürsü sizin.

TUNCA BERİL BAŞARAN- Arkadaşlar; merhaba. Hepimiz hoş geldik.

Bildiğiniz gibi, pazar günü, 6 Kasım’da 2. Öğrenci Kurultayı’nı gerçekleştirdik. Adını yazdıran arkadaşlarla birlikte, orada konuştuklarımızı, yaptığımız anket değerlendirmesiyle birlikte toparladık. Şimdi onları size sunacağım.

Öncelikle, katılan, emek veren tüm arkadaşlara teşekkür ediyorum. Biraz okuyacağım, biraz toplu yorumlarımızdan bahsedeceğim. Başta belirtmek isterim ki, buradaki bildiriye çok kısa bir zamanda hazırladık ve zaman içinde genişleteceğiz.

6 Kasım tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 2. Öğrenci Kurultayı gerçekleşmiştir. Süreç boyunca, planlama eğitimi, yapılan anketlerle birlikte değerlendirilmiş ve gün sonunda yapılan forumda öğrenci örgütlülüğü, eğitim süreçleri ve niteliği süreçleri tartışılmıştır.

Öğrenci komisyonu üyeleri, katılımcı öğrenciler olarak, meslek eğitiminin sadece fakülte'deki 4 yıl veya diplomayla bitecek bir süreç olmadığını; kentler ve toplumlar gibi yaşayan öğeler üzerinden temellendiğinin bilincindeyiz.

Hem birey, hem öğrenci olarak, mesleki eğitimimizin getirdiği bakış açısı, bizleri planlamanın toplumla ve ülke gündemiyle kurduğumuz ilişkiler açısından söz sahibi bir konuma getirmektedir. Kısacası, aldığımız eğitim, sadece üniversite eğitiminden ibaret değil, tam olarak hayatın, gündemin ve sokağın içindedir.

Kurultay kapsamında değerlendirdiğimiz konuların temellerinin atıldığı 5 Kasım 2009 tarihinde Antalya'da, Akdeniz Üniversitesi'nde gerçekleşen 1. Öğrenci Kurultayı'nda, öğrenci topluluklarından bağımsız bir şekilde, Oda bünyesinde öğrenci komisyonlarının kurulması ve topluluk çalışmalarının değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, alınan kararlar, 2013 yılında öğrenci komisyonlarının Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerde kurulmasıyla somutlaşabilmiştir.

Burada, 2. Öğrenci Kurultayı'na katılan öğrenciler olarak aşağıdaki kararları alabilme iradesini göstermemize bir zemin oluşturan 1. Öğrenci Kurultayı'na katılan tüm herkese tekrar teşekkür ederiz.

Elbette ki onlardan konular olarak daha farklılaştık. Gördüğümüz kadarıyla, onların nihai amacı, öncelikle bir örgütlülük ve komisyon oluşturmaktır. Çok teşekkürler ki, biz burada bu komisyonları oluşturup öğrenciler olarak bir araya gelebildik.

Şimdi, bizim gündemimizin farklılaştığı noktalara değinmek istiyorum.

Eğitim Kadrolarındaki Yetersizlik:

Yapılan anket çalışmaları ve forumlar sonucunda gördük ki, aldığımız eğitimin niteliği YÖK ve merkezden gelen kararlar sebebiyle ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların en başında eğitim kadrolarının yetersizliği gelmektedir. Yeterli fiziksel ve teknik altyapı düşünülmeden, piyasanın talepleri doğrultusunda açılan yeni üniversitelerin de etkisiyle Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri'ndeki nitelik azalmıştır. Bu konudaki çözümler biz üniversite öğrencileri olarak bir yere gelmemiz ve talepler üretmemiz sonucunda oluşacaktır.

Oda ile Bağlantılar:

Birçok üniversitede Şehir Plancıları Odası'nın şubesi bulunmaması sebebiyle öğrenci birlikteliği sağlanamamış ve şubeler yetersiz koşullar altında her ilde aynı örgütlülük düzenine ulaşamamıştır. Bu illerde öğrenciler gerekli bağlantıları kurmalı ve komisyon çalışmalarını faal hale getirmek için çalışmalar yürütmelidir. Oda Genel Merkezi, kurumsal gücünü kullanarak bu alanda varlığını gösterebilmeli, gerekli girişimlerde bulunmalı; mesleki örgütlülük anlamında Oda tanıtımlarının, şube çalışmalarının ve öğrenci komisyonlarının tanıtımlarının yapıldığı broşür veya raporlar hazırlamalıdır. Şehir Plancıları Odası, haber bülteninin illere iletilmesi noktasında daha etkili yollar geliştirmeli ve Oda yayınlarını içeren bir kitaplık oluşturulması için çalışmalıdır.

Şunu eklemek isterim ki, pazar günü anket çalışmalarında da gördük, orada da sunumunu yaptık, tekrar belirteyim; Odaya üye olmama sebebi olarak yüzde 38 oranında "Bilmiyordum" diye bir yanıtla karşılaştık. Bir diğeri ise, yüzde 44.5 oranında Oda yayınlarından hiçbir öğrenci haberdar değil. Bu konunun daha fazla çalışılması gerekiyor.

İletişim Ağı:

Var olan öğrenci komisyonlarının üniversitelerdeki şehircilik, planlama fakülte topluluklarının ve kulüplerinin birbirleriyle daha organize çalışması ve iletişiminin güçlü hale getirilebilmesi için bir iletişim ağı geliştirilmelidir. Bu amaçla sosyal medya kanalları ve iletişim gruplarının daha aktif bir biçimde kullanılması, her ilin kendi iletişim kanallarını güçlendirmesi gerekmektedir. Bu kanallar, öğrenci komisyonlarının faaliyetlerini içeren bir zemin olarak geliştirilmelidir. Komisyonların halihazırda çalışma yürüttüğü üniversitelerin diğer üniversitelere yol gösterici olması ve gerekli koordinasyonu sağlaması kararlaştırılmıştır.

Bu açıdan, biz toplandıktan sonra her üniversiteden en az bir kişinin iletişim bilgilerini aldık ve komisyon kurulması konusunda oldukça ciddiyiz. Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon gibi komisyon olan şehirler, komisyon olmayan şehirlerle birebir bağlantı halinde bulunacak ve onlara yol gösterecektir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Şimdi arkadaşım Murat Yıldız'a bırakıyorum sözü.

MURAT YILDIZ- Merhabalar. Başlıklar halinde kurgulamıştık bu metni.

Çalışma Takvimi:

Komisyonların etkinliklerinin, çalışmalarının yer aldığı, dönemlik veya yıllık olarak hazırlanan, üniversitelerin sınav takvimleri dikkate alınarak ortak bir

çalışma çizelgesi oluşturulmalıdır. Bu sayede, yapılacak etkinliklerin koordineli bir biçimde hazırlanması hedeflenmiştir.

Yerel İnisiyatifler-Gönüllülük:

Öğrenci etkileşimlerinin süreğen bir biçimde devam etmesi açısından, yerel birimlerde komisyon çalışmalarına katkı sunabilecek, topluluklarla ve üniversitenin diğer birimleriyle dayanışma ağlarını güçlendirecek gönüllüler belirlenmiştir. Bu gönüllü çalışmaların daha nitelikli bir iletişim kanalı geliştirmesi için bir mail grubu oluşturulmuştur.

Açık Kaynak:

Üniversitelerde yapılan öğrenci projelerinin, paftaların, proje raporlarının ve öğrenci etkinliklerinin paylaşıldığı ve fikir alışverişinde bulunulduğu, blog-forum niteliğinde açık kaynaklı bir sözlük çalışmasının başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu çalışma üniversiteler arası eğitim farklılıklarını gidermek ve öğrencilerin mesleki anlamda kendilerini geliştirebilmeleri açısından faydalı olacaktır.

Mesleki Etik:

Mesleki etik konusu üniversite planlama eğitiminin yetersiz kaldığı bir alandır. Meslek hayatımızın birçok uygulamasında, maalesef, mesleki etik ilkesini gözetmeden yapılan yüzlerce örneğe rastlamak mümkündür. Bundan hareketle, emek, toplumsal cinsiyet, engelli hakları, kamu yararı, kent hakkı gibi konu alanlarının içerildiği ve detaylandırıldığı ders içeriklerinin, meslek etiğinin içselleştirilmesi amacıyla, üniversitelerin ders programlarına konulması ve komisyon çalışmalarında yer alması gerekmektedir.

Etkinlikler:

Farklı üniversitelerde yer alan öğrenci komisyonu ve toplulukların dönem içerisinde gerçekleştireceği ortak etkinliklerin, seminerlerin, meslek odamız aracılığıyla akademisyenlerin de yer aldığı çalışmaların gerçekleştirilmesi, bu etkinliklerin düzenli aralıklarla tekrar etmesi kararlaştırılmıştır.

Kış Kampı:

Belki de kurultayın aldığı en önemli kararlardan biri buydu. Öğrenci inisiyatifinin belirleyeceği bir program çerçevesinde, dönem içinde komisyonların iletişim ve dayanışma ağlarının güçlendirilmesi ve fikirsel paylaşım ortamı oluşturulması için, yaz eğitim kamplarına paralel bir biçimde, 2 gün sürecek kış kampları düzenlenecektir. Kampın yer seçiminde, özellikle komisyonların bulunmadığı, yetersiz kaldığı bölgeler dikkate alınacaktır.

Öğrenci Kurultayı:

Öğrenci kurultaylarının kolokyum etkinlikleriyle birlikte her sene yapılması karara bağlanmıştır.

Çok teşekkür ederim.

TUNCA BERİL BAŞARAN- Ben minik bir duyuru yapmak istiyorum. Bugün, Dünya Şehircilik Günü. Öğrenciyiz, daha şehirci değiliz diyemem, şehirciyiz. Çıkışta, teknik bir aksaklık olmazsa, minik bir sürprizimiz var. Herkesi amfinin önündeki bahçeye bekliyoruz.

OTURUM BAŞKANI- Öncelikle bildirgeye dair yorumu olan öğrenci arkadaşımız varsa söz vermek isterim, forum tadında. Bu arada, Berivan'ın küçük bir duyurusu olacakmış.

BERİVAN CANPOLAT- Arkadaşlar; merhaba. Kolokyum boyunca konuştuğumuz öğrenci komisyonlarının ve toplulukların etkinliklerini daha somut bir zemine oturtmak açısından, bu akşam bir araya gelme ve fikir üretme gibi bir karar aldık biz. Burada etkinliğimiz bittikten sonra hep birlikte Kızılay'a geçip, küçük bir toplantı yapacağız. Tabii, sonrasında oturacağız, konuşacağız, kaynaşacağız. Ama ondan önce bir iskelet oturtturmak istedik. Hepinizi bekliyoruz, davet ediyoruz.

OTURUM BAŞKANI- Bildirgeye yönelik söz almak isteyen var mı? Buyur Oktay.

OKTAY ...- Arkadaşlar; bu bildiriye mutlaka gittiğiniz üniversitede bölümlerinize de iletin ve bölümlerde yaygınlaştırmaya çalışın.

OTURUM BAŞKANI- Başka söz isteyen var mı? Yok.

Oturumu sonlandırmadan önce ben de birkaç şey eklemek isterim.

Bildiğiniz gibi, Odamızın öğrencilerle ilişkisi yıldan yıla güçleniyor; yaz kamplarıyla ve bu kolokyumlara katılımlarla gitgide artıyor. Ben de Oda adına sizlere teşekkür etmek isterim. Öğrenci arkadaşlarımızın ışık saçan gözleri, sıcak yürekleri, devrimci beyinleri, emin olun ki, bu Odaya yol gösteriyor. Hep böyle olun, hep bize sahip çıkın demek isterim. Sağ olun, var olun.

6. OTURUM - 9 KASIM 2016

Meslek İçi Eğitim

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ela Babalık Suttcliffe

Şehir Plancıları Odası Anket Çalışması Sonuçları
TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi
Çalışma ve Özlük Hakları Komisyonu

Şehircilik Eğitiminde Kurum / Büro Stajının
Meslek Algısına Farklı Açılardan Etkisi
Araş. Gör. Burçin Hepgüzel Hatip
Araş. Gör. Dr. Gözde Ekşioğlu Çetintahra
Öğr. Gör. Dr. Levent Ünverdi

Coğrafi Bilgi Sistemleri Uzmanlık Alanının
Şehir Planlama Meslek Alanı Tarafından İçselleştirilmesi
Müberra Cansu İşven - Doğan Güney

*Şehircilik Eğitiminin Uygulama Kanalları: Stajlar**
Yrd. Doç. Dr. Ebru Kamacı Karahan
Arş. Gör. Ayşe Erkara

* Kongreye katılmadıkları için bildirimleri yayımlanmamıştır.

Şehir Plancıları Odası Anket Çalışması Sonuçları

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi Çalışma ve Özlük Hakları Komisyonu

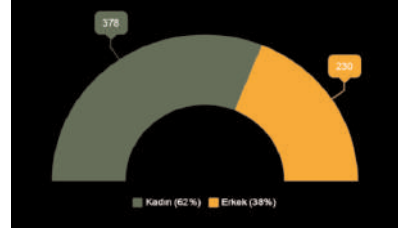
TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi Çalışma ve Özlük Hakları Komisyonumuz 12. Döneminde, meslektaşlarımızın özlük haklarının ne durumda olduğunu anlamak üzere bir anket çalışması yapma kararı almış, bu anket çalışmasını 13. Dönemde tamamlayabilmiştir. Odamız Genel Merkezi'nin desteği ve ilgisi ile anket tüm Türkiye'yi kapsamıştır. Bu bildirinin amacı eğitim teması ile düzenlenen Dünya Şehircilik Günü Kongresi'nde meslektaşlarımızın eğitim ve lisans eğitimi sonrasında iş yaşamındaki durumlarını meslektaşlarımızla ve kamuoyuyla paylaşmak, bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktır.

TMMOB Şehir Plancıları Odası olarak, Türkiye genelindeki ücretli çalışan ve işsiz üyelerimizin genel profilleri hakkında bilgi sahibi olmak, özellikle çalışma koşulları ve özlük hakları ile ilgili sorunlarını tespit edip çözüme yönelik çalışmalarda bulunmak amacıyla düzenlemiş olduğumuz ankete 615 meslektaşımız katılım göstermiştir. Online olarak yapılan ankete katılanlardan 5 kişi işveren/büro sahibi olduğunu 2 kişi ise Oda üyemiz olmadığını beyan ettiği için verileri değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

Odamız Genel Merkezinden alınan verilere göre Türkiye genelinde ücretli çalışan ve işsiz şehir plancısı üyelerimizin sayısını **5 bin 104'tür**. Ankette değerlendirilen **608 kişi**, ücretli çalışan ve işsiz üyelerimizin **%12'si** oranındadır. Ankete katılan üyelerimizin **%62'si kadın**, **%38'i erkektir**. **58** farklı ilden katılımın olduğu ankette, en yüksek katılım **%38 ile İstanbul'dan** sağlanmıştır. Ankete katılanların **%24'ü Ankara'da**, **%10'u ise İzmir'de** yaşamaktadır.

Şehir Plancıları Odası Anket Çalışması Sonuçları

Cinsiyet Dağılımı	Sayı	Oran
Erkek	230	38%
Kadın	378	62%
Genel Toplam	608	100,00%

Ankete katılanların **%58'inin 2010 sonrasında**, %24'ünün 2006-2010 yılları arasında, %9'unun 2001-2005 yılları arasında, %2'sinin ise 1989 ve öncesinde Odamıza üye oldukları görülmüştür. Anket 2016 yılı Ocak ve Şubat aylarında yayınlanmasına karşın, **2016 yılında üye olan 44 üyemizin** ankete katılım gösterdiği gözlenmiştir.

Odaya Üye Olma Tarihi	Sayı	Oran
1989 ve öncesi	15	2%
1990-1995	18	3%
1996-2000	23	4%
2001-2005	53	9%
2006-2010	143	24%
2011	47	8%
2012	62	10%
2013	45	7%
2014	52	9%
2015	106	17%
2016	44	7%
Genel Toplam	608	100,00%

Ankete katılanların mezun oldukları üniversiteler incelendiğinde ise sırasıyla Yıldız Teknik, Mimar Sinan Güzel Sanatlar, Ortadoğu Teknik, Gazi ve Dokuz Eylül, İstanbul Teknik Üniversitelerinin olduğu görülmektedir. Şehir ve Bölge Planlama eğitimini uzun yıllardır sürdüren bu üniversitelerimiz dışında Selçuk Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Karadeniz Teknik, Erciyes ve Bozok Üniversitesi mezunlarının da ankete katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Mezun Olunan Üniversite	Sayı	Oran
Yıldız Teknik Üniversitesi	88	14%
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	80	13%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	70	12%

Gazi Üniversitesi	68	11%
Dokuz Eylül Üniversitesi	64	11%
İstanbul Teknik Üniversitesi	58	10%
Selçuk Üniversitesi	40	7%
Karadeniz Teknik Üniversitesi	37	6%
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	34	6%
Erciyes Üniversitesi	31	5%
Bozok Üniversitesi	20	3%
Süleyman Demirel Üniversitesi	18	3%
Genel Toplam	608	100,00%

Lisans eğitiminin tamamlandığı yıla ilişkin veriler incelendiğinde Odaya üye olma tarihleri ile paralellik gösterdiği izlenmiştir. Ankete katılan üyelerimizin **%56'sı 2010 ve sonrasında**, %23'ü 2006-2010 yılları arasında mezun olmuştur.

Lisans Eğitimi Tamamladığı Yıl	Sayı	Oran
1980 ve öncesi	6	1%
1981 - 1985	6	1%
1986 - 1990	11	2%
1991 - 1995	17	3%
1996 - 2000	29	5%
2001 - 2005	55	9%
2006 - 2010	142	23%
2010 - 2015	342	56%
Genel Toplam	608	100%

Üyelerimizin eğitimlerine yönelik genel durumlarını anlayabilmek için açık öğretim ya da ikinci üniversite programlarından yararlanıp yararlanmadıklarına ilişkin bir soruya da yer verildi. Anadolu Üniversitesi İkinci Üniversite Programları ile lisans mezunlarına ve öğrencilerine sınavsız açıköğretim fakültelerine kayıt yaptırma hakkı tanınmıştır. Ankete katılan üyelerimizin %14'ünün bu haktan yararlandığı görülmüştür. Açık Öğretim programında tercih edilen bölümler incelendiğinde ise programdan faydalanan 85 üyemizin %28'inin Kamu Yönetimi, %14'ünün Sosyoloji, %12'sinin Kültürel Miras ve Turizm, %11'inin ise İşletme bölümlerini seçtiği görülmüştür. Seçilen alanların planlama meslek alanı ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Açık Öğretim Programında Tercih Edilen Bölüm	Sayı	Oran
Kamu Yönetimi	24	28%
Sosyoloji	12	14%
Kültürel Miras ve Turizm	10	12%
İşletme	9	11%
Adalet	6	7%
Uluslararası İlişkiler	5	6%
Yerel Yönetimler	5	6%
Yanıt Yok	4	5%
İktisat	3	4%
Emlak ve Emlak Yönetimi	2	2%
Felsefe	1	1%
Kamu Yönetimi	1	1%
Marka İletişimi	1	1%
Medya ve İletişim	1	1%
Mimarlık	1	1%
Genel Toplam	85	100%

Meslek alanında uzmanlaşma açısından önemli olan yüksek lisans eğitimi alma oranlarına bakıldığında ise ankete katılan üyelerimizin %52'sinin yüksek lisans yaptığı ya da öğrencisi olduğu, %2'lik bölümü ikinci bir yüksek lisans mezunu ya da öğrencisi olduğu görülmüştür. Lisans eğitimi sonrasında üyelerimizin yarısından fazlasının eğitimine devam ettiği görülmüştür.

Yüksek Lisans Yapma Durumu	Sayı	Oran
Bir Yüksek Lisans mezunuyum	136	22%
Birinci Yüksek Lisansa devam ediyorum	169	28%
İki Yüksek Lisans mezunuyum	3	0%
İkinci Yüksek Lisansa devam ediyorum	8	1%
Yüksek Lisans okumadım	292	48%
Genel Toplam	608	100,00%

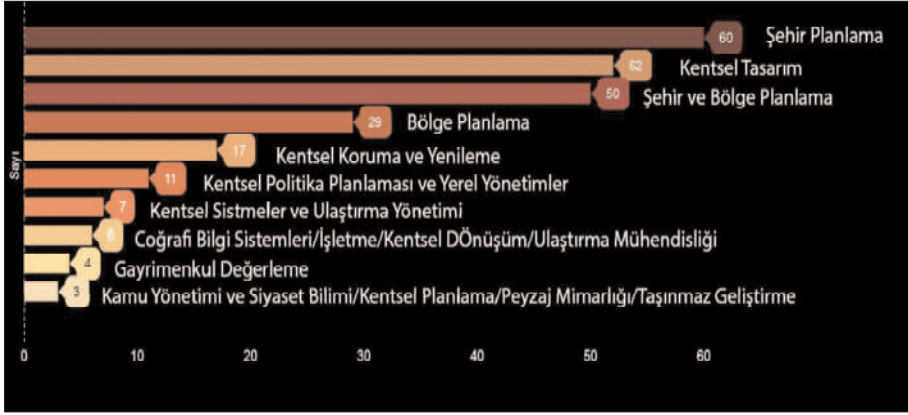

Yüksek Lisans eğitimin yürütüldüğü üniversite ve bölümlerin ise çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Birinci Yüksek Lisans eğitiminizi tamamladığınız /tamamlayacağınız üniversitenin adı sorusuna verilen yanıtlardan %20'sinin İstanbul Teknik Üniversitesi, %19'u Orta Doğu Teknik Üniversitesi, %11'i Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve %9'u Yıldız Teknik Üniversitesi cevabını vermiştir. Ankete katılan ve bir yüksek lisans eğitimini sürdürdüğünü ya da mezun olduğunu belirten 316 üyemizin %51'i söz konusu 4 üniversitede eğitim almıştır.

Birinci Yüksek Lisans eğitiminizi tamamladığınız/ tamamlayacağınız üniversitenin adı		
	Sayı	Oran
İstanbul Teknik Üniversitesi	64	20%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	60	19%
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	36	11%
Yıldız Teknik Üniversitesi	29	9%
Dokuz Eylül Üniversitesi	19	6%
Karadeniz Teknik Üniversitesi	14	4%
Gazi Üniversitesi	13	4%
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	9	3%
Bahçeşehir Üniversitesi	8	3%
Selçuk Üniversitesi	8	3%
Diğer	13	4%
Genel Toplam	316	100%

Üyelerimizin yüksek lisans eğitimini sürdürdükleri bölümler çeşitlense de büyük kısmının Şehir Planlama ve ilgili bölümlerde yüksek lisans eğitimi aldıkları görülmüştür. Üyelerimizin %60'ının Şehir Planlama, Kentsel Tasarım, Şehir ve Bölge Planlama ve Bölge Planlama bölümlerinde uzmanlıklarını geliştirmek istedikleri görülmektedir.

Ulaştırma mühendisliği, ulaşım ve trafik planlama, ulaşım sistemleri, ulaşım politikaları, ulaşım planlama, ulaşım, kentsel sistemler ve ulaşım yönetimi ve trafik planlaması ve uygulaması olarak ifade edilmiş olan bölümleri “Ulaşım”; coğrafi bilgi teknolojileri, coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemleri olarak ifade edilen bölümleri “Coğrafi Bilgi Sistemleri”; gayrimenkul değerlendirme, taşınmaz geliştirme ve gayrimenkul geliştirme olarak ifade edilmiş bölümleri “Gayrimenkul” olarak değerlendirdiğimizde ise Ulaşım alanında yüksek lisans eğitimi alanların oranı %6, Coğrafi Bilgi Sistemlerinde eğitim alanların oranı %3, Gayrimenkul alanında eğitim alanların oranı %2 olmaktadır.

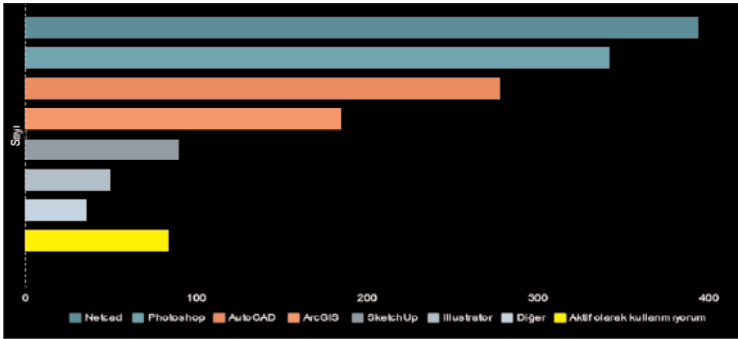
Ankete katılan üyelerimizin %12'sinin doktora eğitimine devam ettiği ya da tamamladığı görülmüştür. Doktora eğitiminin sürdürüldüğü üniversitelere ilişkin yanıtlardan üyelerimizin %24'ünün İstanbul Teknik Üniversitesi, %19'unun Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve %12'sinin Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde eğitimini sürdürdüğü görülmüştür. Doktora eğitimini sürdüren üyelerimizin %80'inin Şehir ve Bölge Planlama bölümünde eğitimini tamamladığı/tamamlayacağı görülmüştür.

Doktora Eğitiminin Sürdürüldüğü Üniversite	Sayı	Oran
İstanbul Teknik Üniversitesi	18	24%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	14	19%
Yanıt Yok	12	16%
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	9	12%
Gazi Üniversitesi	7	9%
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	5	7%
Yıldız Teknik Üniversitesi	5	7%
Dokuz Eylül Üniversitesi	4	6%
Genel Toplam	74	100%

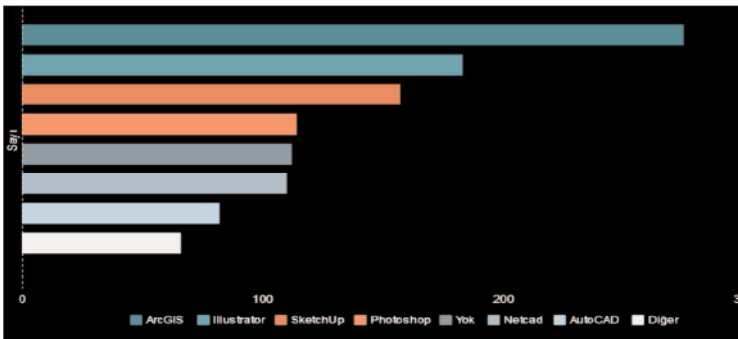
Ankete katılan üyelerimizin sadece %4'ünün yabancı dil bilmediği, %78'inin bir yabancı dil, %17'sinin iki yabancı dil bildiği anlaşılmıştır. Üyelerimizin %95'inin İngilizce, %9'unun İngilizce ve Almanca bildiği anlaşılmıştır.

Bilinen Yabancı Diller	Sayı	Oran
Bir Yabancı Dil Bilenler	474	78%
İki Yabancı Dil Bilenler	101	17%
Üç Yabancı Dil Bilenler	6	1%
Dört Yabancı Dil Bilenler	1	0%
Bilmeyenler	26	4%
Toplam	608	100%

Ankete katılan üyelerimizin %95'inin bilgisayar destekli tasarım programlarını bildikleri görülmüştür. Üyelerimizin %5'inin bir, %11'inin iki, %20'sinin üç, %25'inin dört bilgisayar destekli tasarım programını bildiği görülmüştür. Bilinen bilgisayar destekli programlar incelendiğinde üyelerimizin %83'ünün AutoCad, %81'inin NetCad programlarını bildiği, ArcGIS bilenlerin oranının ise %53 olduğu görülmüştür. Bilgisayar destekli tasarım programlarını aktif olarak kullanmadığını söyleyen üyelerimizin oranı ise %13'tür. Aktif olarak en çok kullanılan program ise Netcad olarak gösterilmiştir.

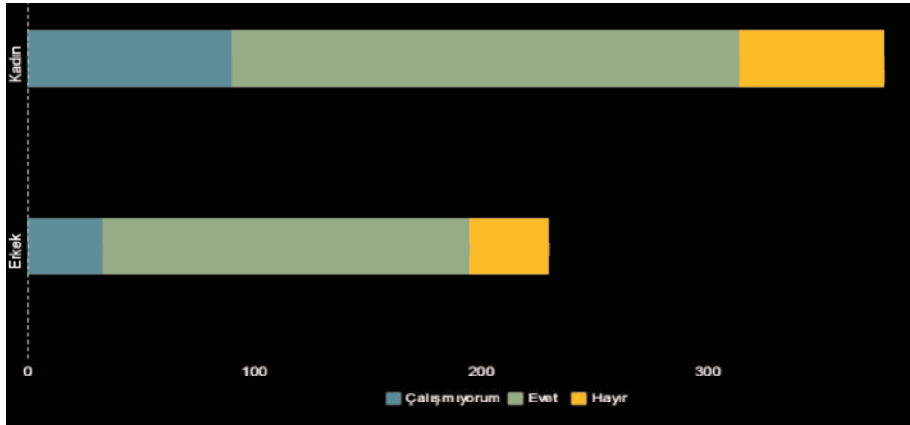
Üyelerimize sorulan “Öğrenmeyi istediğiniz programlar nelerdir” sorusuna %18'i “Yok” cevabını vermiştir. Üyelerimizin %43'ü ArcGIS, %29'u Illustrator, %25'i Photoshop programlarını öğrenmek istediğini belirtmiştir.

Ankete katılan üyelerimizin **%20'si çalışmadığını yani işsiz olduğunu** belirtmiştir. Ankete katılan üyelerimizin **%63'ü şehir plancısı olarak çalıştığını** ve **%16'sı** ise şehir plancısı olarak çalışmadığını ifade etmiştir. İşsiz olduğunu belirten üyelerimizin yüzde 35'i İstanbul'da, yüzde 21'i Ankara'da, yüzde 13'ü de İzmir'de yaşamaktadır. Şehir plancısı olarak çalışmadığını söyleyen üyelerimizin çalışma alanlarına baktığımızda, yüzde 11'inin gayrimenkul değerlendirme uzmanı, yüzde 5'inin araştırma görevlisi olarak çalıştığını görülmüştür.

Şehir Plancısı Olarak Çalışma Durumu	Sayı	Oran
Çalışmıyorum	123	20,2%
Evet	386	63,5%
Hayır	99	16,3%
Genel Toplam	608	100,0%

Çalışma durumu ile cinsiyet verileri karşılaştırıldığında çalışmadığını belirten **123 üyemizden 90'nın kadın** olduğu görülmüştür **Erkeklerde çalışmıyorum** diyenlerin oranı **%14** iken **kadınlarda %24** olarak görülmektedir. Şehir Plancısı olarak çalışıyorum diyen erkeklerin oranı **%71** iken kadınlarda **%59**; şehir plancısı olarak çalışmıyorum diyenlerin oranı erkeklerde **%15** kadınlarda **%17** olarak gerçekleşmiştir.

Çalışmadığını (işsiz) belirten üyelerimizin **%35'inin İstanbul**, **%21'inin Ankara**, **%13'ünün İzmir** illerinde yaşadıkları görülmüştür. En çok katılımın olduğu İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Trabzon ve Muğla illeri bazında bakıldığında ise en yüksek işsizlik oranının **%27** ile Trabzon'da, ardından **%25** ile İzmir'de olduğu görülmüştür. Şehir Plancısı olarak çalışmama oranı en yüksek **%19** ile İzmir, ikinci sırada **%18** ile Trabzon olmuştur.

İller	Çalışmıyorum		Evet		Hayır	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
İstanbul	43	18,8%	140	61,1%	46	20,1%
Ankara	26	17,8%	95	65,1%	25	17,1%
İzmir	16	25,4%	35	55,6%	12	19,0%
Bursa	2	12,5%	12	75,0%	2	12,5%
Trabzon	3	27,3%	6	54,5%	2	18,2%
Muğla	0	0,0%	9	90,0%	1	10,0%

Çalışmadığını bildiren üyelerimizin mezun oldukları okullar değerlendirildiğinde ise en yüksek oranın %14,6 ile **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi**'nde, sonrasında %13,8 ile Yıldız Teknik Üniversitesi, %12,2 ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve 10,6 ile Dokuz Eylül Üniversitesi'nin takip ettiği görülmektedir.

İşsiz Olduğunu Belirten Üyelerin Mezun Oldukları Üniversite	Sayı	Oran
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	18	14,6%
Yıldız Teknik Üniversitesi	17	13,8%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	15	12,2%
Dokuz Eylül Üniversitesi	13	10,6%
Selçuk Üniversitesi	11	8,9%
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	9	7,3%
Erciyes Üniversitesi	8	6,5%
İstanbul Teknik Üniversitesi	8	6,5%
Karadeniz Teknik Üniversitesi	8	6,5%
Gazi Üniversitesi	6	4,9%
Bozok Üniversitesi	5	4,1%
Süleyman Demirel Üniversitesi	5	4,1%
Genel Toplam	123	100,0%

Şehir plancısı olarak çalışmayanların mezun oldukları okullar değerlendirildiğinde yine sıralamanın başında **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi** gelmektedir. Onu %15,2 ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve ardından Yıldız Teknik ve Dokuz Eylül Üniversiteleri izlemektedir.

Şehir Plancısı Olarak Çalışmadığını Belirten Üyelerin Mezun Oldukları Üniversite	Sayı	Oran
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	18	18,2%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	15	15,2%
Yıldız Teknik Üniversitesi	14	14,1%
Gazi Üniversitesi	13	13,1%
İstanbul Teknik Üniversitesi	12	12,1%
Dokuz Eylül Üniversitesi	7	7,1%
Karadeniz Teknik Üniversitesi	6	6,1%
Bozok Üniversitesi	5	5,1%
Selçuk Üniversitesi	4	4,0%
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	3	3,0%
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	2,0%
Genel Toplam	99	100,0%

Şehir plancısı olarak çalışmadığını beyan eden üyelerimizin hangi alanlarda istihdam edildiğini anlayabilmek için sorduğumuz soruya gelen yanıtların bazıları sitemkâr olduğu dikkat çekmiştir.

“Her işi yapıyoruz klişe ama diplomalı ameleyiz malesef, lise mezunu bile yapmaz çalıştığımız ücret karşılığında bizim yaptıklarımızı, üstüne işittiğimiz azarlar da cabası özel sektör mü aman aman!!!”

“ruhsat yazıyorum.”

“rutin yazışmalar”

“taşeron firmanın ünvanı olmayan zavallı plancısı”

“düşük ücret karşılığında planlamaya dair her işi yapıyoruz...” Çalıştığını beyan eden 485 üyemizin **%36’sının özel büroda, %14’ünün ilçe belediyelerinde, %11’inin büyükşehir belediyesinde, %11’inin ise Bakanlık teşkilatlarında çalıştığı** görülmüştür. Kamuda çalışan “İlçe Belediyesi”, “Büyükşehir Belediyesi”, “Bakanlık Teşkilatı”, “İl Özel İdare”, “Büyükşehir belediyesi şirketi”, “AFAD”, “İl Belediyesi” olarak belirtilmiş olan cevaplar toplandığında ise kamuda çalışanların oranı **%38** olmaktadır.

Çalışılan Kurum	Sayı	Oran
Kamu	184	37,94%
Özel Büro	172	35,46%
Üniversite	36	7,42%
Gayrimenkul Yatırım/Danışmanlık Firması	25	5,15%
Özel Sektör	24	4,95%
Meslek Odası	10	2,06%
Yanıt Yok	10	2,06%
Sivil Toplum Kuruluşu/Vakıf	6	1,24%
Gayrimenkul değerlendirme şirketi	4	0,82%
Diğer	14	2,89%
Genel Toplam	485	100,00%

Ankette “İşsiz kaldığınız dönem oldu mu?” sorusuna ise üyelerimizin %66’sı evet yanıtını vermiştir. “Ne kadar süre işsiz kaldınız?” sorusuna ise işsiz kaldığını beyan eden 180 üyemizin %28’inin 3-6 ay, %28’inin 6 ay ile 1 yıl, %8’inin 2 yıl ve üzeri işsiz kaldığı görülmüştür. İki yıl ve üzeri süre işsiz kaldığını söyleyen üyelerimizin tamamı ise kadındır.

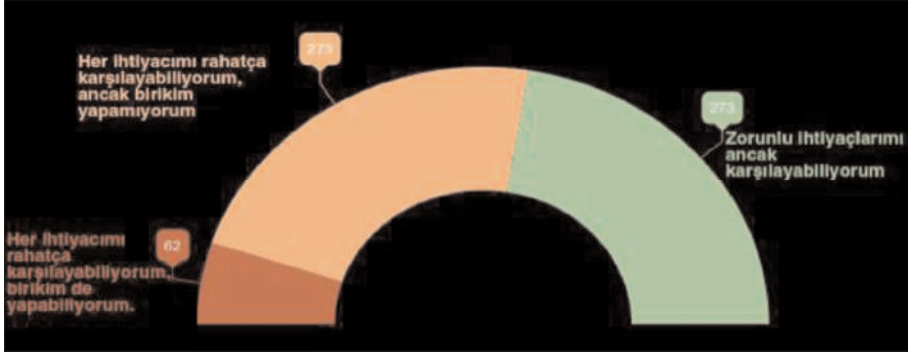
İşsiz Kalınan Dönem	Sayı	Oran
Evet	180	66%
Hayır	94	34%
Genel Toplam	274	100%

“Şu an çalıştığınız işyerinden ayrıldığınızda kolaylıkla iş bulabileceğinizi düşünüyor musunuz?” sorusuna ise üyelerimizin %62’sinin **Hayır** yanıtını verdiği görülmüştür.

İşten ayrılma durumunda iş bulabilirim	Sayı	Oran
Evet	103	38%
Hayır	171	62%
Genel Toplam	274	100%

Gelir durumlarına baktığımızda ise, ankete katılanların **%45’inin zorunlu ihtiyaçlarını ancak karşıladığını** belirttiği görülmektedir. Her ihtiyacını karşılayabildiğini, ama birikim yapamadığını söyleyen üyelerimizin oranı da %45’tir. ‘Zorunlu ihtiyaçlarımı ancak karşılayabiliyorum’ diyen ücretli çalışan üyelerimizin %75’inin özel büro çalışanı olduğu görülmüştür. Gelir aralığının ne olduğu sorusuna ise üyelerimizin **%27’si 3000-4000 TL**, %19’u 0-1000 TL,

%13'ü 2000-2500 TL aralığını vermiştir. TMMOB tarafından belirlenen asgari ücretin altında olanların, çalıştıkları yerlere bakıldığında ise **%36'sının işsiz** olduğu görülmüştür. İşsiz üyelerimiz çıkarıldığında, **3000 TL altında gelir elde eden üyelerimizin %64'ünün özel bürolarda çalıştıkları** görülmektedir.

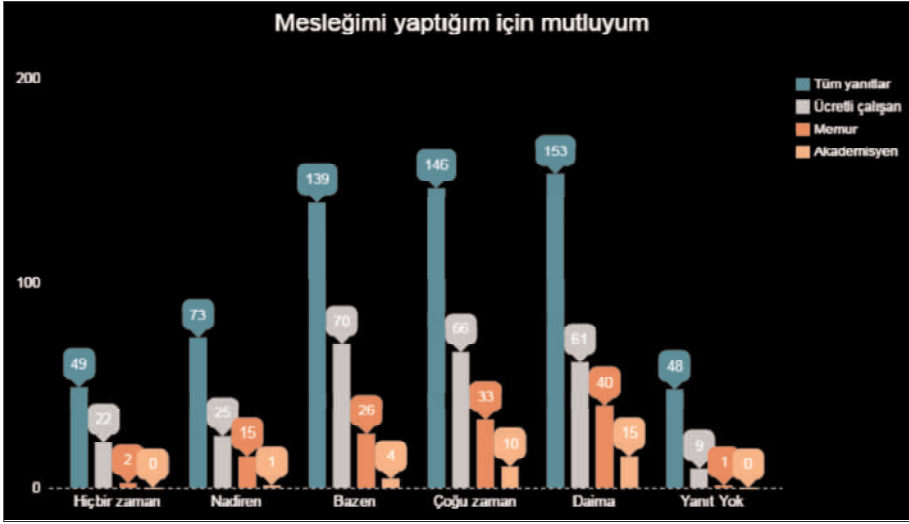

“Sizce geliriniz ne kadar olmalı?” sorusuna ankete katılan üyelerimizin %21'i 3.000 TL ve altı olarak belirtmiştir. TMMOB ve SGK protokolü kapsamında belirlenen brüt ücret 3.300 TL iken üyelerimizin bir kısmının asgari ücreti ve altındaki ücreti kabul ettiği görülmektedir. “TMMOB ve SGK arasında imzalanan protokole göre Ücretli Çalışan Mühendis, Mimar ve Şehir Plancısı brüt ücretinin 2016 yılı için 3.300 TL olarak belirlendiğinden haberdar mısınız?” sorusuna ise %84'ü evet yanıtını vermiştir.

Üyelerimizin mesleki yayınları takip edip etmedğine ilişkin soruda üyelerimizin %18'i “Daima” %28'i “Çoğu zaman” yanıtını verirken %33'ü ise “Bazen” yanıtını vermiştir. “Mesleki sempozyum ve panellere katılıyorum” şeklindeki önermeye ise üyelerimizin %9'u “Hiçbir zaman”, %24'ü “Nadiren”, %34'ü “Bazen” yanıtını vermiştir. “Kent gündemini takip ediyor musunuz?” sorusuna ise büyük oranda olumlu yanıt verilmiştir. Üyelerimizin kent gündemini izledikleri ancak aynı oranda mesleki yayınları ve etkinlikleri takip etmedikleri görülmektedir.

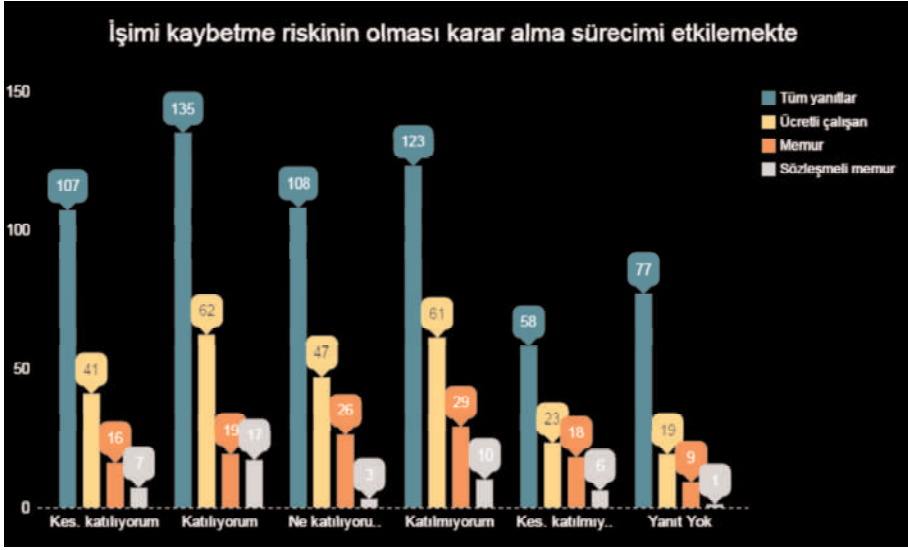
“Mesleğimi yaptığım için mutluyum” önermesine üyelerimizin %25’si “Daima”, %24’ü “Çoğu zaman” yanıtını vermiştir. “Hiçbir zaman” yanıtını verenlerin oranı ise %8’i Ücretli çalışanların, memur ve akademisyen üyelerimize oranla mesleğini yapmaktan daha az hoşnut olduğu görülmektedir. Mesleğini yaşadığı kentte yapmaktan mutlu olup olmadığına ilişkin soruda meslektaşlarımızın %22’si “Hiçbir zaman” yanıtını vermiştir. “Daima” diyenlerin oranı ise %13’tür. İstanbul, Ankara ve İzmir’de yaşayan meslektaşlarımız arasından, Ankara’da yaşayanların mesleğini bu kentte yapmaktan daha az hoşnut olduğu görülmüştür.

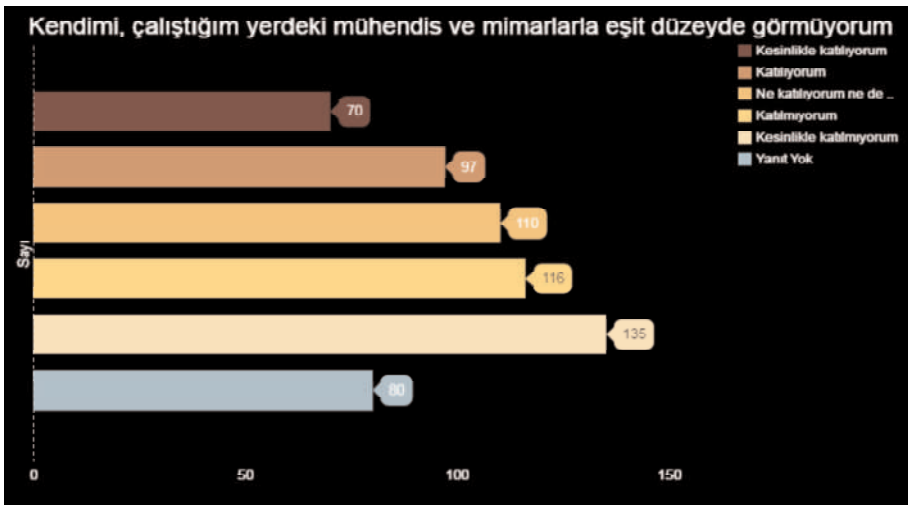
“Mesleğimi başka bir ülkede yapmak istiyorum” önermesine üyelerimizin %14’ü “Hiçbir zaman”, %8’i “Nadiren”, %19’u “Bazen”, %24’ü “Çoğu zaman”, %25’i “Daima” yanıtını vermiştir. Ankete katılanların %10’u bu soruya yanıt vermemiştir.

İşyerinde karar alma süreçlerine katkı koymalarına fırsat verilip verilmediğine ilişkin önermeye verilen yanıtlardan, devlet memuru olarak çalışanların büyük oranda olumsuz yanıt verdiği görülmüştür. “İşini kaybetme riskinin olması karar alma sürecini etkiliyor mu?” sorusuna üyelerimizin büyük kısmı katılmaktadır.

Teknoloji kullanabilmenin işyerinde tercih edilmelerini sağladığını düşünen meslektaşlarımız, yabancı dil bilgisinin tercih sebebi olmadığını belirtmiştir. Üyelerimiz işyerlerinin yüksek lisans ve doktora eğitimi ve mesleki sempozyumlara katılım konusunda desteklenmediği de görülmüştür.

Ankette yer alan “Kendimi çalıştığım yerdeki mühendis ve mimarlarla eşit düzeyde görmüyorum” şeklindeki önermeye büyük oranda katılmasalar da azımsanmayacak oranda meslektaşımız kesinlikle katıldığını (%12) ve katıldığını (%16) ifade etmiştir.

Değerlendirme

Odamız tarafından yapılan anket sonucunda, meslektaşlarımızın lisans sonrasında da eğitimlerine devam ettikleri, planlama alanında uzmanlaşmak için çaba harcadıkları, yabancı dil bildikleri ancak meslek alanlarında karar alma mekanizmalarında çok etkili olmadıkları ve işlerini kaybetme korkusu duydukları görülmektedir. Kendilerini mimar ve mühendislerle eşdeğer düzeyde görmediğini ifade eden üyelerimizin sayısı azımsanmayacak oradadır. Özellikle genç ve kadın meslektaşlarımızın iş bulma konusunda sorun yaşadığı görülmektedir.

Bir başka önemli sorun ise çalışma koşullarıdır. Özellikle özel bürolarda çalışan meslektaşlarımızın uzun saatler boyunca mesai ücreti almaksızın çalıştığı görülmüştür. Meslektaşlarımızın üçte birine yakınının, 6 aydan 2 yıla uzanan bir zaman aralığında işsiz olduğunu beyan etmesi, önemli bulgulardan biridir. Halihazırda çalışan meslektaşlarımızın ise yine üçte birine yakınının aylık gelirinin 2500 TL'nin altında olduğu ve ankete katılanların büyük çoğunluğunun büyük şehirlerde ikamet ediyor olduğu bilgisi ile birlikte düşünüldüğünde, meslek alanımızı içinde bulunduğu durumun vehameti açıklıyor. Ayrıca işten ayrılma durumunda yeni iş bulabileceğine inanan da çok meslektaşımızın bulunmadığı, oysa meslek alanımızın son yılların yükselen meslek alanlarından biri olduğu, buna rağmen üyelerimizin bu potansiyeli yeteri kadar kullanamadığı gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

Ankete ilişkin değerlendirmelerini yazabileceklerini belirttiğimiz bölümde bazı meslektaşlarımızın yaşadıkları sorunları aktardığı görülmüştür. Bunların birkaçı şöyledir:

“4 yıl boyunca seni hayattan bezdirecek ağırlıkta bir lisans eğitimi al, o eğitim için gereken parayı kazanmak için üçüncü sınıf bir ton işte çalış, sonra mezun ol, 1700 lira maaş al, gece 24.00'e kadar mesai, ulaşım harcanan günlük 3 saat, sonra da gel, bu mesleği yap yapabiliyorsan”

“ 8 aydır işsizim, yeterli mi?”

“Ölümine çalışıyoruz”

“İşsizlikten bunalıma girdiğim bilinseydi keşke”

“Günümüzde her şeyin torpille olması çok üzücü. Birçok arkadaşımız referanslarla belediyelere girebiliyor, fakat biz özel sektörde asgari ücretin altında çalışıyoruz. Bu adaletsizliğe son verilmeli”.

Sonuç olarak Çalışma ve Özlük haklarına ilişkin yapılan anket sonuçlarının, sayıları hızla artan şehir ve bölge planlama bölümlerinin kuruluş kararlarının alınmasında, üniversitelerin eğitim programlarının hazırlanmasında katkı sağlamasını, işveren konumundaki meslektaşlarımızın, bürolarında ücretli çalışan meslektaşlarının sorunlarını görmesini ve Odamızın da yürüteceği faaliyetlerde yardımcı olmasını umuyoruz.

Şehircilik Eğitiminde Kurum / Büro Stajının Meslek Algısına Farklı Açılardan Etkisi

Araş. Gör. Burçin Hepgüzel Hatip

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Araş. Gör. Dr. Gözde Ekşioglu Çetintahra

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Levent Ünverdi

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

1. Giriş

Şehir planlama, toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmeleri göz önünde bulundurarak geniş ve değişken ölçeklerdeki kentsel yerleşimlerin akılcı yöntemlerle fiziksel ya da mekansal biçimlenmesini sağlayan bir uğraş alanı olarak tarif edilebilmektedir (Keleş, 2006). Bu bağlamda kentsel gelişmeleri planlayacak kişi olan plancı; sosyoloji, ekonomi, hukuk, istatistik, tarih, siyaset ve çevresel boyutlara hâkim olması gerektiği gibi mesleğin teknik, teorik ve etik altyapısına da hâkim olmalıdır. Bu nedenledir ki dünyada 100 yılı aşkın bir süredir devam eden şehircilik eğitimi, günümüzde salt mimarlık ya da mühendislik eğitimi içinde bir alt başlık olmanın ötesinde, ayrı bir bilim dalı olarak ve çok disiplinli konulara odaklanarak meslek insanları yetiştirmekle ilişkilidir (Babalık Sutcliffe ve Taşan Kok, 2011).

Dünyada yaşanan sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak, kentlerin değişen ve gelişen yüzü ile birlikte şehircilik eğitiminde de köklü değişiklikler olmuş, bu değişiklikler özellikle son 20 yıldır ülkemizde de şehircilik eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunu çokça tartışılan başlıklardan birisi haline getirmiştir. Bu tartışmaların nedenlerinden birisi, bu çalışmanın da odaklandığı, şehircilik eğitimi veren kurumlar ile şehir plancılarını istihdam eden kurum, kuruluş ve şirketler arasında kurumsal ve kişisel iletişimsizlik ve bir araya gelememezlikten kaynaklanan karşılıklı ilişkilerin zayıflaması (Bademli, 2007) ve dolayısıyla kuram ve uygulama arasında oluşan kopukluktur. Oysa ki Keleş'in (2007) belirttiği gibi planlama etkinliklerinde, birbirini bütünlemesi gereken uğraş alanları olan kuram ile uygulama arasında çok yakın bir ilişkinin kurulması önemlidir.

Kuram ve uygulama arasındaki kopukluğun temel nedenlerinden birisinin de şehir planlama bölümlerinin yetiştirmeyi hedeflediği ile şehir plancısı istihdam eden kurum, kuruluş ve şirketlerin talep ettiği şehir plancısı tipinin farklılaşması olduğu ileri sürülmektedir (Koroğlu, 2011). Koroğlu (2011)'na göre piyasada teknik eleman niteliğindeki plancıların istihdam edilmesi talep edilirken planlama camiasında karar alma süreçlerine dahil olabilecek plancıların yetişmesi talep edilmektedir. Dolayısıyla plancı istihdam eden kurum, kuruluş ve şirketlerin talep ettiği şehir plancısı tipi sadece imar planı yapabilecek teknik donanıma sahip bir başka ifadeyle tekniker nitelikli plancıdır.

Kuram ve uygulama arasındaki kopukluğun bir diğer nedeni ise şehircilik eğitiminin çoğunlukla “tasarımı ve görselliği” öne taşıyan bir anlayış içinde bulunmasıdır. Friedman (1996) planlama eğitimindeki eksikliklerin çoğunlukla planlama uygulaması için gerekli becerilerin ve metotların ihmal edilmesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Babalık Sutcliffe ve Taşan Kok, 2011). Bunun nedeni, tasarım stüdyolarında fiziksel planlamanın bir sonuç ürün olarak beklenmesi, şehircilik eğitiminin aynı zamanda planlama sürecinde yer alan plan yapma ve onama yetkisine sahip kurum ve kuruluşlarla da birlikte yürütülmemesinden kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Kuram ve uygulama arasındaki iletişimsizlikten doğan kopukluğun giderilmesi, eğitimin sürdürülmesi sırasında bir bilgi alışverişinden öte, aynı zamanda şehircilik eğitimi alan öğrencinin meslek algısının oluşması adına da önemli bir işlev üstlenmektedir. Şehircilik eğitimi ile şehircilik mesleğinin icra edildiği farklı kurum ve kuruluşlar arasında olan ve salt bilgi alışverişine odaklı bu ilişki, eğitim programı içerisinde yer alan kurum / büro stajı ile farklı bir anlam kazanmaktadır. Bunun nedeni, şehircilik eğitimi sürecinde öğrencinin uygulama ile ilk temasının, kurum / büro stajı ile gerçekleşmesinden dolayıdır. Öyle ki Türkiye’de gelişen planlama pratiği içerisinde şehir planlama ile ilgili kurum, kuruluş ve şirketlerin planlamayı algılama, icra etme biçimi ve pratiği ile şehircilik eğitimi sırasında aktarılan şehir planlama disiplininin algılanma biçimi ve pratiği çoğu zaman örtüşmemektedir. Bir başka ifadeyle pratikte gözlemlenen ile şehircilik eğitiminde aktarılan kuramsal bilgi ve pratik arasındaki ilintisizlik, “*öğrenim sırasında görülen mesleki derslerin pratikteki uygulamalarını incelemek ve uygulamalara katılmak, gerek arazide gerekse büroda yapılacak çalışmalarla mesleki deneyimler elde etmek*” amacıyla eğitim programı içerisinde yer alan kurum / büro stajının amacı dışında meslek algısı açısından da önemli bir işlev üstlenmesine neden olmaktadır.

Türkiye’de şehir planlama eğitimi bir bilim dalı olarak yarım yüzyılı aşkın bir süre önce (1961 yılında) Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde (ODTÜ) başlamış olup günümüzde yirmiyi aşkın üniversitede sürdürülmektedir. ODTÜ’den sonra şehir

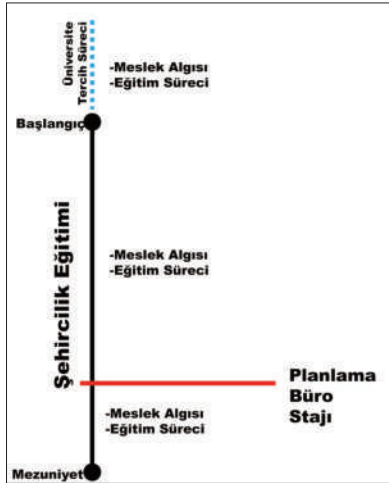
planlama eğitimine başlayan ikinci üniversite olan Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün temellerini oluşturan eğitim programı 1971 yılında Ege Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Fakültesi bünyesinde yüksek lisans düzeyinde “Şehir Mimarlığı” adı altında eğitime başlamıştır. Bu program 1971 yılında kurulduğu tarihte küçük yerleşmelerin belediyelerinde görev alabilecek ve mevcut imar planlarını uygulayabilecek “Şehir Mimarları” yetiştirmek amacıyla kurgulanmıştır. 1979 yılında ise Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde lisans düzeyinde eğitime başlamıştır. Bu programın amacı, sonuç ürünü fiziki planlar olan planlama çalışmaları yapabilecek, teorik ve uygulama yönleri dengeli biçimde geliştirilmiş şehir plancıları yetiştirmek biçiminde tanımlanmış, ancak uygulamada öğrencilerin ağırlıkla uygulama ve tasarım yeteneklerini geliştirmeye çalışan bir planlama eğitiminin verilmesi hedeflenmiştir (Atay, 1991).

Bu süreçler içerisinde DEÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, son 25 yılda “Bologna Süreci” çerçevesinde eğitim programında kısmi değişiklikler yapsa da bölümün kuruluşundan itibaren izlenen “*öğrencilerin ağırlıkla uygulama ve tasarım yeteneklerini geliştirmeye çalışan*” felsefe terk edilmemiştir. Bunu, bölümün eğitim hedeflerinde yer alan “*Planlamanın ifade teknikleri olarak çizim yapma, yazılı ve sözlü anlatım konusunda düzeyli, mevcut planlama araçlarını ve dilini iyi tanıyan, ancak gerektiğinde yeni hedefler tanımlayarak yeni araçlar arayışında bulunabilen şehir plancıları yetiştirmek ile şehir planlama ve kentsel tasarım konusunda resmi kurumlarda veya büro pratiğinde çalışacak meslek sahiplerinin bilgi ve beceri düzeylerini geliştirmek*” ifadelerinden de okumak mümkündür (DEÜ, b.t.). Ancak yine de eğitim planının içine 6. dönemin sonuna kurum / büro stajının yerleştirilmesi uygulamaya dönük bir yüz ve iletişimsizliği gidermek adına atılan bir adım olarak görülmektedir. Öyle ki söz konusu stajın (Planlama Büro Stajı) amacı; öğrencileri çalışabilecekleri kurumsal (özel veya kamu) alanlar ile tanıştırmak, gelecekteki iş seçim alanı için yönlendirici olmak ve bir şehir plancısı olarak görev ve sorumluluklarını yerinde öğrenmesini sağlamaktır. Bu amaç, yalnızca kuramsal açıdan ve hipotetik uygulamalar üzerinden eğitim almış öğrencilerin kurum / büro stajı vasıtasıyla, mesleğe ve kariyer hedeflerine yönelik düşüncelerini yönlendirebilecektir. Bir başka ifade ile planlama büro stajının meslek algısını etkileyecek bir faktör olduğu ileri sürülebilir.

Bu bildiri temel olarak şehircilik eğitimi içerisinde yer alan zorunlu kurum / büro stajının, öğrencilerin meslek algısını ne şekilde etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bildiri ile şehircilik eğitimi süresince aktarılan gerek kuramsal gerekse de pratik bilgi ile şehir planlama mesleğinin icra edildiği farklı kurumlardaki pratiğin planlama öğrencilerinin mesleğe bakış açılarına ilişkin etkileri üzerinden pratiğin *talebi* ile eğitimin *sundukları* arasındaki benzerlikler ya da aykırılıklar deşifre edilmeye çalışılacaktır.

2. Meslek Algı Anketinin Amacı

Öğrenim sırasında görülen mesleki derslerin pratikteki uygulamalarının incelendiği ve uygulamalara katılarak gerek arazide gerekse büroda yapılacak çalışmalarla öğrencilerin mesleki deneyimlerini artırmayı hedefleyen PLN 3994 Planlama Büro Stajının, öğrencilerin kariyer hedeflerindeki etkisini incelemeye yönelik meslek algı anketi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu anketin ana omurgasını, öğrencilerin planlama kurum / büro stajını gerçekleştirdikleri süreye kadar olan şehircilik eğitimine dair düşünceler oluşturmaktadır (Şekil 1). Ayrıca şehircilik eğitimi almadan önceki kariyer hedefleri de meslek algısı açısından incelenebilecek bir veri olduğundan söz konusu veri, anket yoluyla elde edilmeye çalışılmıştır. Böylece (1) eğitime başlamadan önceki, (2) kurum / büro stajı yapmadan önceki ve (3) kurum / büro stajını tamamladıktan sonraki meslek algısı ve kariyer hedeflerindeki değişimlerin gözlemesi amaçlanmıştır.

Şekil 1. Meslek Algı Anketinin akış şeması

3. Meslek Algı Anketinin Süreci

Meslek Algı Anketi genel olarak (1) kişisel bilgiler, (2) şehircilik eğitimi almadan önce, (3) eğitime başlayıp, planlama büro stajını gerçekleştirmeden önce, (4) planlama büro stajını gerçekleştirdikten sonraki eğitim ve mesleğe yönelik düşünceler ile (5) şehircilik eğitimi sonrasındaki kariyer hedeflerine yönelik sorular içermektedir (Tablo 1).

Meslek Algı Anketinin kişisel bilgileri içeren bölümünde öğrencilerden, adı soyadı, cinsiyet, doğum tarihi ile Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde kaç yıldır eğitim aldıklarının cevaplanması istenmiştir.

Bu bölümde katılımcı öğrencilerin cinsiyet, yaş, staj süresinden önce herhangi bir sınıf tekrarı yapıp yapmadığı bilgileri elde edilmiştir.

Anketin şehircilik eğitimi almadan önceki düşüncelere dayanan (üniversite tercih süreci) bölümünde öncelikle öğrencilerin bu bölümü tercih listesine ekleme nedenlerini (puan durumu, ailenin isteği, kendi tercihi, mimarlık bölümüne yakın bulması ve diğer nedenler) işaretlemeleri istenmiştir. Bunun dışında üniversite tercihi sırasında bölümün eğitimi, şehir planlama mesleği, şehir plancısının iş olanakları hakkında bilgiye sahip olup olmadıkları, eğer bilgiye sahip ise, bu bilginin kaynağı sorulmuştur. Son olarak, öğrencinin ilk tercihinin şehir ve bölge planlama bölümü olup olmadığı ve eğer ilk tercihi değil ise hangi bölümü / mesleği tercih ettiğini belirtmesi istenmiştir.

Öğrencinin, şehircilik eğitimine başlamasından planlama büro stajı yapmadan önceki süreçteki düşüncelerine ilişkin bölümde, öğrencilerden teorik derslerin ve proje derslerinin mesleklerine ne derecede katkıda buldukları ile bu stajın eğitim süreçleri ile mesleki yaşamları için ne derecede katkıda bulunduğunu 5'li likert ölçeğinde değerlendirmesi istenmiştir. Ayrıca yine bu bölümde staj öncesi düşüncelerini göz önünde bulundurarak mezun olduklarında hangi kurumda çalışmak istedikleri sorulmuştur.

Katılımcı öğrencilerin planlama büro stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine ilişkin bölümde öncelikle stajlarını hangi kurumda yaptıkları sorulmuştur. Staj yaptıkları kurumu tercih etmelerindeki nedenler ile bu kurum dışında başka bir kurumda staj yapmak isteyip istemedikleri ve bunun nedenleri sorulmuştur. Staj yaptıktan sonra meslek açısından kendilerini daha fazla geliştirmeleri gerektiği ve eksiklerinin olduğunu düşünüp düşünmedikleri ile eksiklikleri var ise bunun neden kaynaklandığını ve nasıl telafi edebileceğini açıklamaları istenmiştir. Ayrıca öğrencilerden genel olarak planlama büro stajını, stajını gerçekleştirdiği kurumu, staj süresince okulda aldıkları teorik ve proje derslerinin faydasını 5'li likert ölçeğinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bu bölümde son olarak eğitim süreçleri ve meslek yaşamı için bu stajın gerekliliğini 5'li likert ölçeğinde değerlendirmeleri istenmiştir.

Anketin son bölümünde öğrencilerin staj yaptıktan sonraki düşüncelerine dayanarak, planlama eğitimi sonrasındaki kariyer hedeflerine yönelik sorular bulunmaktadır. Buna göre mezun olduktan sonra planlama mesleğine devam etmek isteyip istemediği ve bunun nedenleri sorulmuştur. Şehir planlama mesleğine devam etmek istemesi durumunda hangi kurumda çalışmak istediğini belirtmeleri istenmiştir. Son olarak bu bölümde lisansüstü eğitime devam etmek istemesi durumunda hangi anabilim dallarını tercih edeceği sorulmuştur.

Tablo1. Meslek Algı Anketi soruları

Şehircilik Eğitimi Almadan Önceki Düşünceler	
Sorular	Değerlendirme
Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü tercih etme nedeni	<ul style="list-style-type: none"> • Puan • Aile • Kendi tercihi • Mimarlık bölümüne yakın görmesi • Diğer
Bölüm eğitimi hakkındaki bilgi	• Evet, Hayır
Şehir planlama mesleği hakkındaki bilgi	• Evet ise nasıl bir bilgi
Şehir planıcısının iş olanakları hakkındaki bilgi	• Evet ise bilginin kaynağı
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü tercih listesinde ilk sırada mı	<ul style="list-style-type: none"> • Evet, Hayır • Hayır ise ilk tercih
Planlama Büro Stajı Yapmadan Önceki Düşünceler	
Sorular	Değerlendirme
Teorik derslerin mesleğe katkısı	<ul style="list-style-type: none"> • Katkıda bulunmuyor • Az katkıda bulunuyor • Ne katkıda bulunuyor ne bulunmuyor • Katkıda bulunuyor • Çok katkıda bulunuyor
Proje derslerinin mesleğe katkısı	
Stajın eğitim sürecine katkısı	
Stajın meslek yaşamına katkısı	
Mezun olduğunda çalışmak istediği kurum	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel yönetimler (belediyeler vb.) • Merkezi kamu kurumları (bakanlıklar, koruma kurulları vb.) • Üniversite-araştırma kurumları • Meslek odaları, sivil toplum örgütleri • Özel planlama büroları • Kendi açacağı büro • Gayrimenkul değerlendirme şirketleri • Diğer
Planlama Büro Stajı Yaptıktan Sonraki Düşünceler	
Sorular	Değerlendirme
Planlama büro stajının yapıldığı kurum	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel yönetimler (belediyeler vb.) • Merkezi kamu kurumları (bakanlıklar, koruma kurulları vb.) • Özel planlama büroları
Stajın yapıldığı kurumun tercih nedeni	• Memleketinde olduğu için

	<ul style="list-style-type: none"> • İleride çalışmayı düşündüğü kurum olduğu için • Kurumun çalışmaları ilgisini çektiği için • Tanıdıkları olduğu için • Diğer
Başka kurumda staj yapmak isteyip istemediği	<ul style="list-style-type: none"> • Evet, Hayır • Evet ise nedeni, nerede • Hayır ise nedeni
Meslek açısından kendisini eksik hissedip hissetmediği	<ul style="list-style-type: none"> • Evet, Hayır • Evet ise neden • Evet ise nasıl telafi edebilir
Meslek açısından kendisini hissettiği yönler	<ul style="list-style-type: none"> • Teknik açıdan (bilgisayar eksik programları, çizim teknikleri, vb) • Teorik açıdan (planlama kuramları, sayısal yöntemler, vb) • Pratik açıdan (yönetmeliğe hakimiyet, vb) • Diğer
Yaptığı büro stajının değerlendirmesi	• Hiç faydasını görmedim
Büro stajını yaptığı kurumu değerlendirmesi	• Az faydasını gördüm
Teorik derslerin staja etkisini değerlendirmesi	• Fikrim yok
Proje derslerinin staja etkisini değerlendirmesi	• Faydasını gördüm • Çok faydasını gördüm
Stajın eğitim süreci için etkisini değerlendirmesi	• Hiç gerekli değil
Stajın mesleki hayatı için etkisini değerlendirmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Gerekli değil • Ne gerekli ne gereksiz • Gerekli • Çok gerekli
Şehircilik Eğitimi Sonrasındaki Kariyer Hedefleri	
Sorular	Değerlendirme
Mezun olduktan sonra planlama mesleğine devam etmek isteyip istememesi	<ul style="list-style-type: none"> • Evet, Hayır • Hayır ise nedeni, hangi meslek • Evet ise nedeni
Mezun olduğunda çalışmak istediği kurum	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel yönetimler (belediyeler vb) • Merkezi kamu kurumları (bakanlıklar, koruma kurulları vb) • Üniversite-araştırma kurumları • Meslek odaları, sivil toplum örgütleri • Özel planlama büroları • Kendi açacağı büro

	<ul style="list-style-type: none"> • Gayrimenkul değerlendirme şirketleri • Diğer
Mezun olduktan sonra lisansüstü eğitime devam etmek isteyip istememesi	<ul style="list-style-type: none"> • Evet, Hayır
Lisansüstü eğitime devam etmek isterse tercih edeceği anabilim dalı	<ul style="list-style-type: none"> • Şehir Planlama • Kentsel Tasarım • Koruma Planlaması • Coğrafi Bilgi Sistemleri • Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi • Diğer

4. Katılımcılar

4.1. Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Bu çalışma kapsamında, Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde PLN 3112 Şehir Planlama Projesi IV dersini başarıyla bitirerek, 2015-2016 öğretim yılı yaz dönemi süresinde PLN 3994 Planlama Büro Stajını yapmaya hak kazanan 53 öğrenciden 47'si Meslek Algı Anketine katılmıştır. 47 öğrencinin 11'i erkek, 36'sı kız öğrencidir ve yaş ortalaması 22,7'dir (Min=21, Maks=27, SD=1,366). Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%62) sınıf tekrarı yapmadan eğitim planı içinde belirlenmiş dönemde büro stajını gerçekleştiren öğrencilerden oluşmaktadır.

4.2. Katılımcıların Şehircilik Eğitimi Almadan Önceki Düşünceleri

Katılımcılara sorulan Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü tercih etme nedenine ilişkin sorunun cevapları incelendiğinde, katılımcıların yaklaşık yarısının (%45) mimarlık bölümüne yakın bulunduğu için, bir kısmının (%36) ise kendi isteği ile bölümü tercih ettiği görülmüştür. Ayrıca katılımcıların %13'ünün üniversite sınavından aldıkları puana göre, %4'ünün ise ailesinin isteği üzerine bölümü tercih ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Bir katılımcı ise bu bölümü İzmir'de yaşamak istediği için tercih ettiğini beyan etmiştir.

Katılımcıların bu bölümü tercih etmeden önce Şehir ve Bölge Planlama Bölümü hakkında bilgileri olup olmadığını öğrenmek amacıyla sorulan sorunun cevabına göre katılımcıların yaklaşık yarısının (%53) bölüm hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Buna göre bilgi sahibi olan katılımcıların, şehir ve bölge planlama eğitiminin iş yükü yoğun bir bölüm olduğu (%35), uygulamalı bir eğitim (%35) ile çizim odaklı (%20) ve çok disiplinli konular içerdiği (%10) konusunda bilgilere sahip olduğu izlenmiştir. Katılımcılar bu bilgileri çoğunlukla internet

araştırmalarından (%39), Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde okumakta olan öğrencilerden (%29), aile üyeleri, tanıdıklar gibi yakın çevresinden (%14), farklı kurumlarda çalışan şehir plancılarından (%11) ve şehir plancısı olan tanıdıkları (%7) vasıtasıyla edindiklerini bildirmişlerdir.

Katılımcıların bu bölümü tercih etmeden önce şehir planlama mesleği hakkında bilgileri olup olmadığını öğrenmek amacıyla sorulan sorunun cevabına göre, katılımcıların %57'sinin meslek hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Buna göre meslek hakkında bilgi sahibi olan katılımcıların çalışma konuları (%58), uygulama ağırlıklı bir meslek olması (%27), çizim odaklı (%13) ve iş yükü yoğun (%7) olduğu konusunda bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Bu bilgileri internet araştırmalarından (%30), şehir plancılarından (%23), şehir planlama mesleğini yapan tanıdıklarından (%20), aile üyeleri, tanıdıklar gibi yakın çevresinden (%17), şehir plancılarının çalıştığı farklı kurumlara giderek (%7) ve rehber öğretmenlerinden (%3) edindiklerini bildirmişlerdir.

Katılımcıların bu bölümü tercih etmeden önce şehir plancısının iş olanakları hakkında bilgileri olup olmadığını öğrenmek amacıyla sorulan sorunun cevabına göre katılımcıların %57'sinin meslek hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Katılımcıların %92'sinin bir şehir plancısının genellikle belediyeler, bakanlıklar ve özel planlama bürolarında çalıştığına dair bilgiye sahip olduğu, %8'inin ise daha çok imar planları, plan tadilatları gibi konular üzerine çalıştığı hakkında bilgisi vardır. Bu bilgiye ise internet araştırmaları (%36), şehir plancısı (%20), yakın çevre (%20), şehir planlama mesleğini yapan tanıdıklarından (%16), iş-kur (%4), rehber öğretmenleri (%4) aracılığıyla ulaştıkları görülmüştür.

Katılımcıların %60'ının üniversite tercih listelerinde Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü ilk sırada tercih etmedikleri görülmüştür. Söz konusu katılımcıların çoğunlukla mimarlık (%56), inşaat mühendisliği (%16) ve harita mühendisliği (%8) bölümlerini öncelikli olarak tercih ettikleri belirlenmiştir. Bir kısım katılımcıların da ilk tercihlerinde mekânsal olmayan bölümleri (elektrik elektronik mühendisliği, deniz ulaştırma işletmeciliği, enerji sistemleri mühendisliği, matematik öğretmenliği, pilotluk) tercih ettiği görülmüştür.

Katılımcıların şehircilik eğitimi almadan önceki düşüncelerine dayanan meslek algıları özetlenecek olursa, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mimarlık bölümüne yakın olduğu için şehir ve bölge planlama bölümünü tercih ettiği; bölümde eğitime başlamadan önce şehir planlama mesleği ve şehir plancısının iş olanakları hakkında sınırlı da olsa bilgi sahibi oldukları görülmekle birlikte katılımcı öğrencilerin çoğunun şehir planlama bölümünü tercih listesinde ilk sıraya yazmadıkları izlenmiştir. Bir başka ifadeyle katılımcı öğrencilerin lisans eğitimine başlamadan önceki kariyer hedeflerinde şehir planlamanın öncelikli olmadığı görülmektedir.

4.3. Katılımcıların Planlama Büro Stajı Yapmadan Önceki Düşünceleri

Katılımcıların planlama büro stajı yapmadan önceki düşüncelerini göz önüne alarak sorulan meslek algısına yönelik soruların cevapları incelenmiştir (Tablo 2). Buna göre %4'ünün teorik derslerin mesleklerine katkıda bulunmayacağını, %19'unun çok katkıda bulunacağını düşündüğü görülmüştür. Katılımcıların yarısından fazlası ise (%60) teorik derslerin mesleklerine katkıda bulunacağını belirtmiştir.

Katılımcıların, proje derslerinin mesleğe katkısı hakkındaki düşüncelerine bakıldığında, katkıda bulunmayacağını düşünen öğrenci olmadığı görülmektedir. %43'ü mesleğe çok katkısı olacağını belirtmekte ve yarısından fazlasının (%53) ise mesleğe katkıda bulunacağını ifade ettiği görülmektedir.

Planlama büro stajının eğitimlerine katkıda bulunup bulunmayacağı ile ilgili düşüncelerine yönelik olarak, katılımcıların birçoğunun (%75) bu soruya çok katkıda bulunacağını söyledikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra planlama büro stajının eğitimlerine katkısı olmayacağını düşünen öğrenci bulunmamaktadır.

Benzer biçimde katılımcılar, planlama büro stajının mesleğe katkıda bulunup bulunmayacağı ile ilgili olarak, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%79) planlama büro stajının planlama mesleğine çok katkıda bulunacağını düşünmektedir. Hiç katkıda bulunmayacağını düşünen öğrenci olmamıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yapmadan önceki düşüncelerine göre meslek algıları

	Katkıda bulunmuyor	Az katkıda bulunuyor	Ne katkıda bulunuyor ne bulunmuyor	Katkıda bulunuyor	Çok katkıda bulunuyor
Teorik derslerin mesleğe katkısı	%4	%13	%4	%60	%19
Proje derslerinin mesleğe katkısı	-	%2	%2	%53	%43
Büro stajının eğitime katkısı	-	-	%2	%23	%75
Büro stajının mesleki yaşama katkısı	-	-	%2	%19	%79

Katılımcı öğrencilerin planlama büro stajı yapmadan önceki düşüncelerine göre cevaplamaları istenen, mezun olduktan sonra hangi kurumda çalışmak istedikleri sorusunun cevapları incelendiğinde %38'inin yerel yönetimlerde, %19'unun üniversite-araştırma kurumlarında, %13'ünün meslek odaları-sivil toplum örgütleri, %13'ünün kendi açacağı planlama bürosunda, %12'sinin merkezi kamu kurumlarında, %5'inin ise gayrimenkul değerlendirme şirketlerinde çalışmak istediği cevaplarını verdiği görülmüştür.

Katılımcıların planlama büro stajı yapmadan önceki düşünceleri özetlenecek olursa katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitim süresince aldıkları teorik ve hipotetik uygulamalara dayanan proje derslerinin mesleklerine katkıda bulunacağını düşündükleri görülmüştür. Ancak daha fazla oranda öğrencinin, planlama büro stajının hem eğitimlerine hem de mesleklerine oldukça fazla katkıda bulunacağını düşündükleri belirlenmiştir. Bu tespitin, öğrencilerin, planlama büro stajı yapmadan önce, stajın kendilerine ve mesleklerine fayda sağlayacağını düşündükleri sonucu ile örtüştüğü görülmektedir.

4.4. Katılımcıların Planlama Büro Stajı Yaptıktan Sonraki Düşünceleri

Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%66) yerel yönetimlerde, bir kısmının ise özel planlama bürolarında (%28) ve merkezi kamu kurumlarında (%6) stajlarını gerçekleştirdikleri görülmüştür. Katılımcılara staj yaptıkları kurumu seçmelerindeki nedenler sorulduğunda, çoğunluğu (%36) ileride çalışmayı düşündüğü kurum olduğu için, memleketinde olduğu için (%28), kurumun çalışmaları ilgisin çektiği için (%21) staj yaptığı kurumu tercih ettikleri belirlenmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların kariyer hedefleri doğrultusunda seçim yaptığı söylenebilir.

Katılımcılara staj yaptıkları kurumun dışında başka bir kurumda staj yapmak isteyip istemedikleri sorulduğunda öğrencilerin yaklaşık yarısı başka bir kurumda staj yapmak istemezken (%55), diğer yarısının stajını başka bir kurumda yapmış olmayı istediği (%45) görülmüştür. Başka bir kurumda staj yapmış olmayı isteyenlerin nedenleri incelendiğinde özel sektör ve kamu sektörü farkını görmek için (%67), kurumdan verim alamadığı için (%19), kamu sektöründeki bürokratik işleyiş nedeniyle (%9) ve özel sektörde çalışmayı istediği için (%5) cevaplarının verildiği görülmüştür. Nerede staj yapmış olmayı istediklerine dair katılımcıların %74'ü özel planlama bürolarında, %16'sı merkezi kamu kurumlarında ve %10'u yerel yönetimlerde cevaplarını vermiştir. Staj yaptıkları kurum dışında başka bir kurumda staj yapmış olmayı istemeyen katılımcıların nedenleri incelendiğinde %68'inin staj yaptığı kurumdan memnun olduğu, %18'inin kurumun yürüttüğü projelerden memnun olduğu ve %14'ünün ileride çalışmak istediği kurum olduğu için böyle bir tercihte buldukları görülmüştür.

Katılımcılara, planlama büro stajını tamamladıktan sonraki düşüncelerini göz önüne alarak, meslekleri açısından kendilerini daha fazla geliştirmeleri gereken ya da eksiklerinin olduğunu düşündükleri konuların olup olmadığı sorulduğunda, öğrencilerin neredeyse tamamı (%96) meslekleri ile ilgili geliştirmesi gereken yönlerin olduğunu ifade etmiştir. Bu eksik yönlerin çoğunlukla pratik açıdan (%56) sonrasında da teknik (%25) ve teorik (%19) açıdan olduğu belirtilmiştir. Bu eksikliklerin neden kaynaklanıyor olabileceğine dair sorulan soruya cevap olarak

katılımcılar, çoğunlukla akademideki proje derslerinin akademi dışındaki uygulamalardan farklı ve bürokratik baskılardan uzak (%20) olduğundan kaynaklandığını belirtmişlerdir (Tablo 3). Belirtilen eksikliklerin çoğunlukla (%42) araştırma yaparak ve iş hayatında tecrübe ederek (%24) giderebileceklerini belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 3. Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine göre kendilerinde gördüğü mesleki eksikliklerin nedenleri

Nedenler	Oran
Akademideki proje derslerinin akademi dışındaki uygulamalardan farklı ve bürokratik baskılardan uzak olması	%20
Yeterli ilgiliyi göstermemek	%17
Yönetmelikleri takip etmemek	%12
Akademide öğretilen ve plan yapımında kullanılan çizim programları ile akademi dışında kullanılan çizim programlarının farklı olması	%12
Akademideki proje derslerinde yönetmeliklere önem vermemek	%10
Ders yoğunluğu nedeniyle mevzuat takibine yeterince zaman ayıramamak	%7
Staj süresinin yeterli olmaması	%5
Akademideki proje derslerine ağırlık verip, teknik ve teorik derslere önem vermemek	%5
Eğitim süresinin yeterli olmaması	%2
Ders yoğunluğu nedeniyle mevzuat takibine yeterince zaman ayıramamak	%2
Akademik kadronun akademi dışı işleyişi akademiye aktarmaması	%2
Akademideki derslerin yetersiz olması	%2
Akademide öğrenilen bilgilerin zaman içinde unutulması	%2
Akademi dışı hayatla iletişim kopukluğu	%2

Tablo 4. Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine göre kendilerinde gördüğü mesleki eksikliklerin nasıl giderilebileceği

Eksiklerin nasıl giderilebileceği	Oran
Araştırma yaparak	%42
İş hayatında tecrübe ederek	%24
Teknik çizim üzerine meslek içi eğitim alarak	%13
Mevzuat takibi yaparak	%11
Meslektaşlarla iletişim halinde olarak	%4
Staj süre ya da sayısı uzatılarak	%4
Akademi eğitiminde öğrenci sayısını azaltıp dersleri daha yoğun hale getirerek	%2

Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine göre akademik birikimlerin planlama büro stajı açısından değerlendirilmesi amacıyla sorulan soruların cevapları incelendiğinde, öğrencilerin %55'inin planlama büro stajını kendisi için faydalı gördüğü, %51'inin planlama büro stajını gerçekleştirdiği kurumu çok faydalı gördüğü, %43'ünün teorik derslerin, %49'unun proje derslerinin planlama büro stajına faydalı olduğunu düşündüğü görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine göre akademik birikimlerin planlama büro stajı açısından değerlendirilmesi

	Hiç faydasını görmedim	Az faydasını gördüm	Fikrim yok	Faydasını gördüm	Çok faydasını gördüm
Planlama büro stajının değerlendirmesi	-	%4	-	%55	%41
Planlama büro stajının gerçekleştiği kurumun değerlendirmesi	%2	%2	-	%45	%51
Teorik derslerin planlama büro stajına katkısı	-	%15	%6	%43	%36
Proje derslerinin planlama büro stajına katkısı	-	%4	-	%49	%47

Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine göre planlama büro stajının akademi ve akademi dışı meslek ortamı açısından değerlendirilmesine ilişkin soruların cevapları incelendiğinde öğrencilerin, planlama büro stajının eğitim süreci (%62) ve mezuniyet sonrası mesleki yaşam (%77) açısından çok gerekli olduğunu düşündükleri görülmüştür (Tablo 6).

Tablo 6. Öğrencilerin Planlama Büro Stajı yaptıktan sonraki düşüncelerine göre planlama büro stajının akademi ve akademi dışı meslek ortamı açısından değerlendirilmesi

	Hiç gerekli değil	Gerekli değil	Ne gerekli ne gereksiz	Gerekli	Çok gerekli
Planlama büro stajının eğitim süreci açısından değerlendirilmesi	-	-	-	%38	%62
Planlama büro stajının mezuniyet sonrası mesleki yaşam açısından değerlendirilmesi	-	-	-	%23	%77

Katılımcıların planlama büro stajı yaptıktan sonraki düşünceleri özetlenecek olursa; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun stajını yerel yönetimlerde tamamladığı, stajlarını gerçekleştirdikleri kurumu tercihte, ilerideki kariyer hedeflerini göz önünde bulundurdıkları; bir kısmının farklı uygulamaları takip edebilmek adına farklı bir kurumda daha staj yapmayı istedikleri görülmüştür. Staj sırasında karşılaştıkları tecrübelerle dayanarak öğrencilerin pratik, teknik ve teorik açıdan kendilerinde eksiklikler bulduğu ve bunun nedeninin şehir planlama eğitiminde aldıkları hipotetik uygulamalara dayanan proje derslerinin, akademi dışında karşılaşılabilecek ve karar mekanizmalarını etkileyebilecek dış faktörlerden bağımsız olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç, Köroğlu'nun (2011) ileri sürdüğü gibi üniversite boyunca alınan bilgi ve deneyimlerin pratikte etkili olan karar süreçlerini içermiyor olması savını desteklemekle beraber, mezunların çıraklık evresi olarak adlandırılacak dönemlerden geçmelerine ve mesleğe doğrudan başlayamamalarına dair ipuçları barındırmaktadır. Planlama eğitimi içinde yer alan zorunlu planlama büro stajının ise öğrencilerin meslek yaşamlarına atılmadan önce, bahsedilen çıraklık evresinden geçmeleri için bir fırsat olarak görülmektedir. Bunu kanıtlar nitelikte, katılımcı öğrenciler, planlama büro stajı yapmadan önceki düşüncelerine paralel olarak stajlarını tamamladıktan sonra da stajı, eğitimleri ve meslekleri açısından faydalı ve gerekli buldukları görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin büyük bir kısmı, çoğunlukla proje derslerinin ve ardından teorik derslerin stajda karşılaştıkları planlama uygulamaları açısından faydalı olduğunu düşünmektedir. Bir başka ifade ile proje derslerinin akademi dışında da mesleklerine daha fazla katkı sağlayacağını düşündükleri ileri sürülebilir.

4.5. Şehircilik Eğitimi Sonrasındaki Kariyer Hedefleri

Planlama büro stajını gerçekleştiren öğrencilerin stajdaki tecrübeleri sonrasında kariyer hedeflerini inceleyebilmek için öncelikle, mezun olduklarında planlama mesleğine devam etmek isteyip istemedikleri sorulmuş ve öğrencilerin %98'inin devam etmek istedikleri bilgisine ulaşılmıştır. Devam etmek istemediğini belirten bir öğrenci, bu kararında bürokratik işleyişin etkili olduğunu ve bu nedenle mezun olduğunda güzel sanatlar ile ilişkili bir mesleğe yönelmeyi planladığını belirtmiştir.

Planlama mesleğine devam etmek isteyen öğrencilerin bu kararlarında, mesleklerini sevmesi (%50), mesleğin çalışma alanlarına ilgi duyuyor olması (%30), meslekte başarılı olabileceğini fark etmesi (%18) ve gelirin yüksek olduğunu düşünmesi (%2) faktörlerinin etkili olduğu görülmüştür. Planlama mesleğine devam etmek isteyen öğrencilerin %36'sının yerel yönetimlerde, %20'sinin üniversite ya da araştırma kurumlarında, %16'sının özel planlama bürolarında, %12'sinin merkezi kamu kurumlarında ve %10'unun kendi açacağı planlama bürosunda çalışmak istedikleri görülmüştür. Bir kısım öğrencinin ise

meslek odaları ve sivil toplum örgütleri (%3) ile gayrimenkul değerlendirme şirketlerinde (%3) çalışmak istedikleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin planlama kariyerlerinde uzmanlaşmaya yönelik düşüncelerini belirleyebilmek için, mezuniyet sonrasında planlama eğitimlerini lisansüstü düzeyde devam ettirmek isteyip istemedikleri sorulmuş ve %79'u yüksek lisans eğitimi almak istediklerini belirtmiştir. Lisansüstü eğitimlerine devam etmek isteyen öğrencilerin çoğunun Şehir Planlama (%29), Koruma Planlaması (%24), Coğrafi Bilgi Sistemleri (%23) ve Kentsel Tasarım (%14) ile Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi (%8) bölümlerini tercih edeceği görülmüştür. Bir öğrenci Bölge Planlama ve bir öğrenci de Kırsal Planlama üzerine lisansüstü eğitim almak istediğini belirtmiştir.

Katılımcı öğrencilerin şehircilik eğitimi sonrasında kariyer hedeflerine yönelik düşünceleri özetlenecek olursa; öğrencilerin neredeyse tamamının mezun olduktan sonra şehir planlamayı meslek olarak devam ettirecekleri görülmüştür. Hatırlanmalıdır ki öğrencilerin yaklaşık yarısı şehircilik eğitimi almadan önceki kariyer hedeflerinde şehir planlamaya öncelik vermemiştir. Ancak planlama büro stajı yaptıktan sonraki süreç için, öğrencilerin mesleği sevdiğini ve mesleğin çalışma alanlarına ilgi duymaya başladıklarını söylemeleri, planlama büro stajının meslek algısı üzerinde etkili olmuş olabileceğini düşündürmektedir. Yine de böyle bir tespitin yapılabilmesi için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Stajın meslek algısına etkisi, staj öncesi ve sonrasında kariyer tercihleri üzerinden incelendiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun stajını yerel yönetimlerde tamamladığı ancak öğrencilerin az bir kısmının kariyer hedeflerinde yerel yönetimlerde çalışmak istediği görülmektedir (Tablo 7). Staj öncesi ve sonrası kariyer hedeflerinde değişimler istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da ($t=0,044$; $df=176$; $p=0,965$) betimleyici sonuçlar tartışmaya açıktır.

Tablo 7. Planlama Büro Stajı öncesi sonrasındaki kariyer hedefleri

Planlama Büro Stajını Tamamladığı Kurum	Planlama Büro Stajını Tamamlamadan Önce Çalışmak İstedığı Kurum	Planlama Büro Stajını Tamamladıktan Sonra Çalışmak İstedığı Kurum
Yerel yönetimler %66	Yerel yönetimler %38	Yerel yönetimler %36
Merkezi kamu kurumları %6	Merkezi kamu kurumları %12	Merkezi kamu kurumları %12
Özel Planlama Büroları %28	Özel Planlama Büroları -	Özel Planlama Büroları %16
	Üniversite - araştırma kurumları %19	Üniversite - araştırma kurumları %20
	Meslek odaları, sivil toplum örgütleri %13	Meslek odaları, sivil toplum örgütleri %3
	Kendi açacağı büro %13	Kendi açacağı büro %10
	Gayrimenkul değerlendirme şirketleri %5	Gayrimenkul değerlendirme şirketleri %3

5. Sonuç Yerine

Şehircilik eğitiminde kurum / büro stajının meslek algısına farklı açılardan etkisi üzerine yapılan bu çalışmada şehir planlama mesleğine ve şehir plancısına yönelik algının, son dönemde değişmiş olduğu tespit edilmiştir. Şehir planlama eğitiminin Türkiye’de henüz yeni yaygınlaşmaya başladığı 1980’li yıllarda tercih yapan öğrenciler için toplumda “kaldırım mühendisi mi olacaksınız?” sorusunun ortaya çıkardığı meslek algısının, zaman içerisinde mesleğin daha çok tanınır ve bilinir olmasına paralel olarak değiştiği gözlemlenmektedir. Öğrencilerin tercih yaparken bilgi sahibi olup olmadıklarına ilişkin soruya % 53 oranında bilgi sahibi olduklarına ilişkin yanıt vermeleri bunu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak bunun yanında öğrencilerin bölümü tercih etme nedenlerinde büyük bir çoğunluğunun mimarlık bölümüne yakın olduğu için şehir ve bölge planlama bölümünü tercih ettiğini belirtmesi ise planlamanın henüz ayrı bir meslek alanı olarak görülmediğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle şehircilik eğitimine başlamamış öğrenciler açısından meslek algısının “mimarlık benzeri tasarım ve teknik (çizim odaklı) ağırlıklı bir uğraş alanı” olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Şehir planlama eğitiminin başlamasıyla birlikte öğrencilerin meslek algısında önemli bir değişim gözlemlenmektedir. Öncelikle, öğrenciler eğitime başladıktan sonra şehir planlama mesleğinin çok disiplinli bir uğraş alanı olduğunu ve bu çok disiplinlilik içerisinde teorik derslerin de önemli olduğu yönündeki algısı ile birlikte göreceli olarak uygulamaya yönelik dersler ile kurum ve büro stajının mesleği için son derece yararlı olacağını düşünmektedir. Bu da, öğrencilerin şehircilik eğitiminin kurum / büro stajına kadar geçen süre içerisinde teknik bir meslek alanı olarak algılandığını göstermektedir.

Kurum / büro stajını tamamladıktan sonraki süreçte ise öğrencilerin, proje derslerinin Türkiye’deki planlama pratiğinden uzak ve politik baskılardan bağımsız kurgulandığına ilişkin tespitleri, planlama mesleğini teknik bir uğraş alanı olarak algılamının yanında mesleği icra etmede siyasal ve bürokratik yanların da etkili olduğu yönünde bir algıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin staj sonrasında kendilerini, mesleğe yönelik yasa ve yönetmelikler yönünden zayıf görmeleri de stajın meslek algılarını bu yönde değiştirdiğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Bu çalışma, sınırlı bir örneklem üzerinden (tek bir üniversitede ve kısıtlı sayıda öğrenci) ve yalnızca öğrenci açısından mesleğin algılanma biçimindeki değişimleri izleyebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Meslek algısının staj üzerinden şekillendiğine dair bir genelleme yapılmadan önce bu sınırlılık göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı üniversitelerde benzer çalışmaların tekrarlanması, tartışmanın zemininin kuvvetlenmesine olanak sağlanacaktır. Belirtilmelidir ki meslek algısındaki değişiminin incelendiği bu çalışma yalnızca öğrenci üzerinden

yapılmış, meslek insanları, kurumlar, akademisyenler ayağı ileriki çalışmalara bırakılmıştır. Bu çalışma, şehircilik eğitimine başlamış ve planlama büro stajı ile ilk defa akademi dışındaki planlama uygulamalarını tecrübe etmiş öğrencilerin, staj deneyimlerinin meslek algısını etkilediğine dair ipuçları barındırdığından konu ile ilgili sonraki çalışmalara ışık tutacaktır.

Kaynaklar

Atay, Ç. (1991). Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün Şehir Planlaması Eğitimi Üzerine Görüşleri. *Şehircilik - Planlama Eğitimi: Türkiye’de 13. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu 6-7-8 Kasım 1989* (s. 59-78). İstanbul: Yıldız Üniversitesi.

Babalık Sutcliffe, E., & Taşan Kok, T. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Planlama Eğitiminin Değişimi. *BKAM: Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu Planlamanın Dünü, Bugünü, Yarını: Planlamada Yeni Söylem Arayışları*, (s. 591-604). Ankara.

Bademli, R. (2007). Kentsel Planlama İşliğı Notları. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Kuramları* (s. 35-58). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

DEÜ, M. (b.t.). *Öğrenime Yönelik Etkinlikler*. 10 20, 2016 tarihinde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü: http://mimarlik.deu.edu.tr/sehir_bolge_planlama/detay/ogrenime-yonelik-etkinlikler-2 adresinden alındı.

Friedman, J. (1996). The core curriculum in planning revisited. *Journal of Planning Education and Research*, 15 (2), 89-104.

Keleş, R. (2006). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.

Keleş, R. (2007). Önsöz. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Kuramları* (s. 7-8). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Koroğlu, N. (2011). Şehir ve Bölge Planlama Eğitimine Eleştirel Bir Bakış: Karar Odaklı Eğitim. *BKAM: Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu Planlamanın Dünü, Bugünü, Yarını: Planlamada Yeni Söylem Arayışları*, (s. 605-614). Ankara.

Coğrafi Bilgi Sistemleri Uzmanlık Alanının Şehir Planlama Meslek Alanı Tarafından İçselleştirilmesi

Müberra Cansu İşven

Şehir Plancısı, İzmir Konak Belediyesi

Doğan Güney

Coğrafyacı/CBS Uzmanı, İzmir Konak Belediyesi

Planlama, geleceğe yönelik olarak, istenilen hedeflere ulaşmak amacıyla, sistemli eylem programları hazırlama süreci olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, plan onu oluşturan iki unsurla tanımlanmaktadır; Bunlar, a) ulaşmayı hedeflediğiniz amaç, yani proje ve b) bu amaca ulaşmak için gerekli olan düzenlemeler, yani araçlardır. Bir planın hem hedeflenen amacı hem de bu amaca hangi yolları izleyerek, hangi araçlarla ulaşılabileceğinin belirlenmiş olması gerekmektedir. (Betleheim, 1967: 3) Özetle, planlamada geleceğe yönelik olarak bir fikrin/ vizyonun varlığı ve bunun nasıl uygulanacağına ilişkin bir görüşün olması zorunludur. Diğer bir deyişle, planlama, kuramsal bilginin sistemli bir biçimde eyleme uygulanmasıdır. (Friedman, 1987) Görüldüğü gibi, planlama kavramı en geniş anlamı ile ele alındığında, üç vazgeçilmez özellik içermektedir;

- geleceğe yönelik bir tasarım olması,
- belirli hedef/amaçlara ulaşmak için yapılması,
- sistemli bir eylem dizgesi oluşturması.

Bu genel sürecin sistemli bir biçimde ussal bir anlayış çerçevesinde yapılması koşulu bir yana bırakıldığında geriye “belirli amaçlara ulaşmak için yapılan eylemler dizisi” kalmaktadır; ki bu, daraltılmış anlamı ile “planlama” eylemi insanlık tarihi boyunca hep var olmuştur. (Ersoy, 2007)

Şehir Planlama (Kent planlama) ise “üst ölçekteki yönetici kararlar çerçevesinde oluşturulan planlama ilkelerine göre, planlamayı etkileyen verilerle kent kimliğinin korunması, kentsel arazi kullanım biçimleri ve aralarındaki ilişkilerin mekânsal organizasyonunu sağlayan bir araçtır (Olcan, 2007). Kent planlama; kentlerin

doğal, sosyo-ekonomik, yapılaşmış çevre verileri ile kentsel arazi kullanımında çeşitli kullanım biçimleri ve kentsel işlevler arasında olması gereken düzeni/dengeyi yaratmaya yardımcı bir uygulama aracıdır (Suher, 1996).” (aktaran Koçan, 2013)

Bu kapsamda kent planlamada hata oranını azaltmak, karar verme işlemini kolaylaştırmak ve bu süreci kısaltmak için temel noktada bazı eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Bu eksikliklerin giderilebilmesi için ilk aşamada, 20.yüzyılda başlayıp 21.yüzyılda ivmesini katlanarak artıran bilgi teknolojilerinin kullanımı öne çıkmaktadır. Kent planlama alanında yaygınca kullanılması gereken fonksiyonel bir alan olan Coğrafi Bilgi Sistemleri ise bu katkıyı sağlayacak olan en temel bilgi sistemidir.

Coğrafi Bilgi Sistemleri ile sağlıklı ve güvenilir bilgi/verinin üretilmesi ve bu veriye erişilebilirliğin sağlanması sağlıklı bir kent planlanmasının ve planlı kentleşmenin anahtarıdır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), sosyal, ekonomik, çevresel vb. sorunların çözümüne yönelik mekana/konuma dayalı karar verme süreçlerinde kullanıcılara yardımcı olmak üzere, büyük hacimli coğrafi verilerin; toplanması, depolanması, işlenmesi, yönetimi, mekansal analizi, sorgulaması ve sunulması fonksiyonlarını yerine getiren donanım, yazılım, veri, yöntem ve kullanıcı bütünüdür.

CBS'nin temel bileşenleri, fiziki yapısı bağlamında ele alındığında bu 5 ana başlık üzerinde incelenebilir.

- Donanım, masatüstü bilgisayarlar, ağ yapıları, internet üzerinden world wide web (www)'e dayalı sistemler, mobil cihazlar vb. yapıları kapsamaktadır.
- Yazılım, coğrafi bilgi sistemleri alanında kullanılan ticari ve açık kaynak kodlu yazılımlar olmak üzere 2 başlıkta incelenmektedir.
- Veri, mekansal (grafik) ve mekansal olmayan (öznitelik) veriler olarak iki temel içeriğe sahiptir.
- Yöntem, veriyi üretme, kontrol ve yönetme aşamalarında kullanılacak algoritmalar tasarlanması ve uygulanmasıdır. Bu bileşen çalışmalara başlanmadan önceki işlemlerin tasarlanması sürecini belirler. Bunun önemi veritabanı yapılarının ne şekilde oluşturulacağı ve gerekli olan değişkenlerin belirlenmesi ile hangi verilerin toplanması gerektiğini belirlediğinden en önemli bileşenlerden biridir.
- Kullanıcı ise, coğrafi bilgi sistemi yazılımını, kullanacağı donanımı ve veriyi yönetecek olan kişidir. Buradan da anlaşılacağı üzere, gelişmiş bir yazılım, donanım ve kaliteli veri, deneyimli ve yetkin bir kullanıcı olmadan sonuç ürün elde etmeyi imkânsız kılacaktır. Özetle, kullanıcı istenen sonucu elde etmekteki anahtar konumundadır.

CBS, günümüzde gelişen veri toplama teknikleri ve konum ile ilişkili verinin hemen her sektörde kullanılma olanağının artması sayesinde, planlamadan sosyal analizlere, afet yönetiminden kent yönetimine kadar birçok alanda kullanılmaya başlamıştır. (Aydınoğlu, Öcalan, 2015)

Bu kapsamda CBS eğitiminden söz edilecekse, doğası gereği farklı meslek disiplinlerinin içinde olduğu, farklı düzeylerde yeterliliğe sahip kişilerin yer alabileceği ve farklı meslek disiplinleri ile ilişkili çalışabilecek bir yapının ortaya konması gerekmektedir. (Aydınoğlu, Öcalan, 2015) Bu yapının stabil olarak çalışabilmesi için kullanıcıların da multidisipliner düzeyde bir eğitime ihtiyacı vardır.

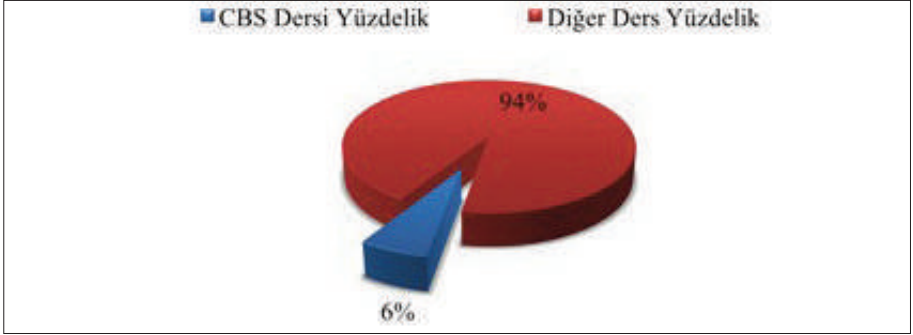
Birçok bilim dalına amaç olmaktan çok teknolojik bir araç olarak hizmet veren Coğrafi Bilgi Sistemleri, Şehir Planlama bilim dalı için de analiz, sentez ve plan yapım aşamalarında süreci büyük ölçüde hızlandırarak ve elde edilen sonuç üründe doğruluk oranını arttırarak gerekliliğini ortaya koymakta, zamanın ve eldeki verilerin etkin biçimde kullanılmasını sağlayarak, daha kaliteli ve görsel anlamda zengin projelerin üretilmesine ve diğer meslek dallarında da bu üretilen verilerin kullanılmasına yardımcı olmaktadır.

Değişen ve gelişen teknolojiye uyum sağlayabilecek, coğrafi bilgi sistemleri alanında yetkin şehir plancılarının yetişebilmesi için ise bu nitelikte bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda yapılması gereken ilk adım planlama sisteminin öğrenilmeye başlandığı lisans programlarına coğrafi bilgi sistemleri eğitiminin etkin bir şekilde dâhil edilmesidir.

Bu nedenle bu çalışma kapsamında yapılması gereken ilk irdeleme, ülkemizde Şehir ve Bölge Planlama lisans eğitiminin verildiği örnek olarak seçilmiş 10 yükseköğretim kurumunda, mevcut öğretim planları içerisinde coğrafi bilgi sistemlerine yönelik derslerin ne kadarlık bir yüzdeye sahip olduğunu tespit etmektir.¹

1 Şehir Planlama Projesi (Stüdyo) dersleri yüzdeler hesap dışında bırakılmış ve seçmeli ders seçimlerinde Coğrafi Bilgi Sistemlerine yönelik derslerin seçildiği varsayılmıştır.

Dokuz Eylül Üniversitesi

1. Yıl 15 dersten 1'i, 2. Yıl 12 dersten 1'i, 3. Yıl 12 dersten 1'i olmak üzere toplam 3 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 4. Yıl öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

Gazi Üniversitesi

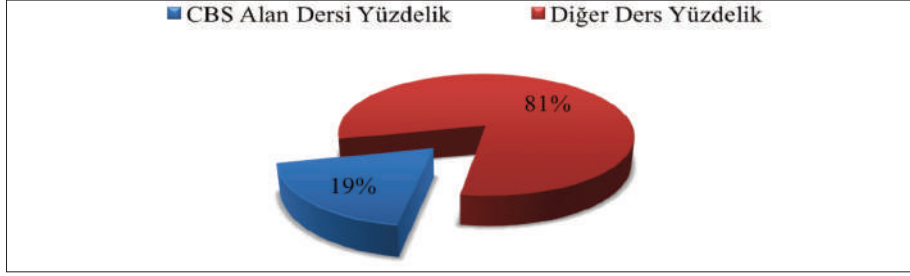
1. Yıl 14 dersten 1'i, 3. Yıl 12 dersten 2'si, 4. Yıl 12 dersten 3'ü olmak üzere toplam 6 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 2. Yıl öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

İstanbul Teknik Üniversitesi

1. Yıl 12 dersten 2'si, 3. Yıl 12 dersten 1'i olmak üzere toplam 3 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 2. ve 4. Yıllar öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

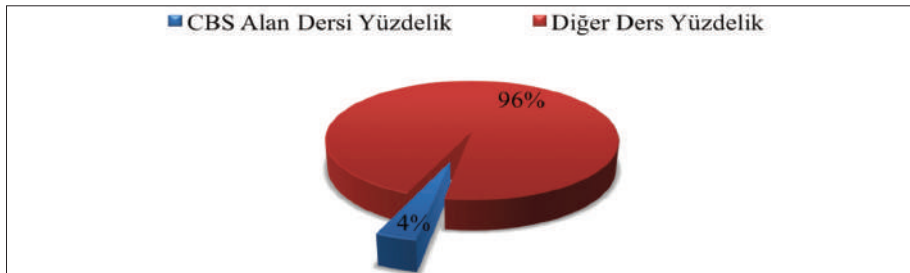
1. Yıl 8 dersten 1'i, 2. Yıl 8 dersten 1'i, 4. Yıl 8 dersten 4'ü olmak üzere toplam 6 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 3. Yıl öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi

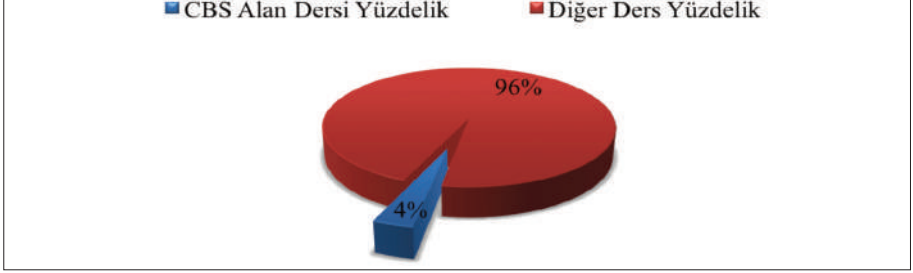
1. Yıl 14 dersten 1'i, 2. Yıl 11 dersten 2'si, 3. Yıl 13 dersten 3'ü, 4. Yıl 12 dersten 1'i olmak üzere toplam 7 adet CBS Alan dersi bulunmaktadır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

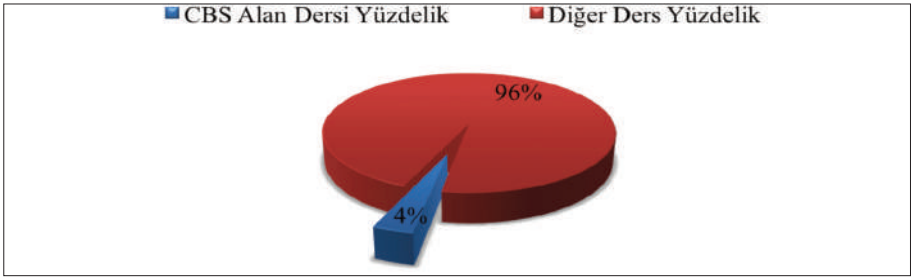
1., 2. ve 3. Yıl öğretim planı içerisinde CBS alanına yönelik ders yer almamakta olup, sadece 3. Yıl öğretim planı içerisinde 12 dersten 2'si alana yöneliktir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

1. Yıl 10 dersten 1'i, 2. Yıl 8 dersten 1'i, 3. Yıl 10 dersten 1'i, 4. Yıl 8 dersten 2'si olmak üzere toplam 5 adet CBS alan dersi bulunmaktadır.

Pamukkale Üniversitesi

1. Yıl 12 dersten 1'i, 3. Yıl 10 dersten 1'i olmak üzere toplam 2 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 2. ve 4. Yıllar öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

Selçuk Üniversitesi

2. Yıl 11 dersten 2'si, 4. Yıl 9 dersten 2'si olmak üzere toplam 4 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 1. ve 3. Yıllar öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

Yıldız Teknik Üniversitesi

2. Yıl 12 dersten 2'si, 3. Yıl 11 dersten 1'i, 4. Yıl 8 dersten 2'si olmak üzere toplam 5 adet CBS alan dersi bulunmakta olup, 1. Yıl öğretim planı içerisinde ise CBS alanına yönelik ders yer almamaktadır.

Genel Ortalama

Genel Ortalamaya bakıldığında ise, CBS eğitiminin Şehir ve Bölge Planlama lisans eğitimi içerisinde %10'luk bir dilime sahip olduğu görülmektedir. Şehir ve Bölge Planlama bilim dalının multidisipliner bir yapıya sahip olduğu da düşünüldüğünde bu oranın azımsanmayacak ölçüde olduğu söylenebilir. Ancak Şehir Planlama meslek alanının temellerinin atıldığı Temel Tasarım-Stüdyo derslerindeki uygulamalarda, içinde bulunduğumuz teknoloji çağının da katkısıyla Bilgisayar Destekli Tasarım Uygulamaları ve CBS'nin kullanımının giderek genişlediği görülmektedir. Bu kapsamda CBS uygulamalarının Stüdyo derslerinden ayrı düşünülmemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Şehir ve Bölge Planlama bilim dalı içerisinde coğrafi bilgi sistemlerinin kullanım alanı her geçen gün gittikçe genişlemektedir. Planlama sürecinin bir çok farklı aşamasında kullanılabilen ve mekana referanslı verileri veritabanı yönetim sistemleri yardımıyla mekânsal olmayan veriler ile bir arada sorgulanabilen bir sistem haline getiren coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı hem zamandan tasarruf edilmesini sağlar, hem de analiz aşamasında kazanılan zaman ile sonuçta elde edilmek istenen sonuç ürün yani plan alternatifleri konusunda çalışma süresi kazandırır. Bu durumda alternatif seçenekler üreterek uygulanabilir planlar ortaya çıkmasını ve yaşanabilir kentler yaratılmasını sağlar.

Bilgisayar ortamında elde edilen veriler CBS kullanılarak, temelde, fiziksel, mekânsal, sosyo-ekonomik içerikli analiz ve sorgulamalar yapılarak görüntülenebilir veya rapor edilebilir. Alan sorgulama, yer seçim analizleri, Kentsel altyapı analizleri, en kısa yol sorgulaması, kentsel demografik ve sosyo ekonomik yapı analizi vs. CBS olanakları ile yapılan çalışmalara örnek olarak verilebilir. (Uğurel, 2001)

Kent planlama çalışmalarında ise; eğitim analizi, konut dokusu ve özelliklerini, ulaşım hiyerarşisinin tanımlanması, arazi kullanma vs. türü mekânsal inceleme işlemleri için konulu haritalar elde edilmesi, analiz amaçlı olarak farklı tabakaların karşılaştırılması, kent planlama senaryolarının üretilmesi vs. farklı ölçekli imar planları için ölçeğin gerektirdiği bilgilerin planda yer alması ve gerektiğinde de sadeleştirilmesi olanağı sağlanacak, uzaklık ve alan hesaplamalarında, istatistik analizlerde, planlamada özel amaç ile kullanılacak konulu haritaların elde edilmesinde, kent planlama sistemi içinde yerleşme özelinde ve ülke genelinde veri tabanı oluşturulmasında, daha sonra yapılacak mekânsal analizlerde ve plan çalışmalarında zaman kazandıracaktır. (Uğurel, 2001)

Herhangi bir ölçekte işlemeyen bir konu, bir önceki adıma geri dönülerek tekrar gözden geçirilmektedir. Ölçekler arasındaki bu esneklik, özellikle teknolojinin planlama alanında kullanılmasıyla plancıya büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

SONUÇ

Kent planlaması eylemi, geniş ölçüde veri toplanmasını ve bunların sistemleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. (Keleş, 2002) Bu durum da bilgi sistemlerinin oluşturulmasını kaçınılmaz hale getirmektedir.

Çünkü çağdaş kent planlamasının dinamik ve karmaşık toplumsal sistemlerle uğraşması, plancıyı, topladığı bilgilerin zaman içindeki gelişimini ve coğrafi dağılımını da dikkatle izleme sorumluluğunu yükler. (Keleş, 2002) Plancı, toplanan verileri sürekli kullanarak, değişiklikleri izlemek, eksiklikleri tamamlamak, bu alandaki gelişmelere uyararak, iletişim sistemleri, bilgi bankaları kurmak durumundadır. (Yalçınır Ercoşkun, Sat, Varol, 2004)

Kurulacak olan bilgi bankaları sayesinde ileriye dönük olarak hem verinin standardizasyonu sağlanacak hem de istenilen bilgiye direkt erişim sağlanacaktır. Bu bilgi bankaları veri tabanlarında saklanacağı için kontrol edilmesi ve güncellemeleri de bir o kadar kolay hale gelmiş olacak. Bununla beraber farklı meslek grupları tarafından üretilen veriler ile çakıştırılması ve analiz edilmesi de verinin bütünlüğü ve sonucun doğruluğu açısından son derece önemlidir. CBS tabanlı üretilmiş bu veriler yetkin kullanıcılar tarafından üretilip yönetileceğinden eğitim bu anlamda temel noktadır.

Farklı kurumlardan, farklı şekilde üretilen verileri toplama ve sentezlemenin güçlüğü ve bu verilerin fiziki planlamada kullanılan temel altlık olan “halihazır” haritalar üzerine aktarılması gereği düşünüldüğünde, teknoloji kullanımının bu süreçteki zorlukları hafifleteceği kesindir. (Yalçın Ercoşkun, Sat, Varol, 2004)

Eğitim sürecinin temel amacı, farklı ölçeklerdeki mekanı oluşturan ve dönüştüren süreçleri, araçları ve bunların olası sonuçlarını ülke kültürü ve gerçekleri göz önünde tutularak alternatif çözümler arayan, disiplinler arası çalışmaya yatkın, düşünen, sorgulayan, analiz edebilen, iletişim yeteneği gelişmiş, liderlik özelliğine sahip, evrensel standartlarda uygulamaya yönelik sorumluluk alabilecek, mesleki etiğe sahip şehir ve bölge plancıları yetiştirmektir. Tüm bu becerileri elde etme ve kullanma yolunda büyük faydalar ve kolaylıklar sağlayacağı düşünülen Coğrafi Bilgi Sistemleri, planlama eğitiminin değişmez bir parçası olmalıdır. (Yalçın Ercoşkun, Sat, Varol, 2004)

Dünyada CBS konusunda önemli çalışmalar, 1990’dan bu yana hızlanarak artmıştır. Çeşitli üniversitelerde CBS master ve doktora programları oldukça yaygın hale gelirken, bugün artık CBS’nin adı Coğrafi Bilgi Bilimi (GIScience) ve Coğrafi Bilgi Mühendisliği (GIEngineering) gibi branşlar altında anılmaya başlamış ve Amerika ve Almanya’da 4 yıllık lisans eğitimi halini almıştır. (Frank, Raubal, 2001) (aktaran Yalçın Ercoşkun, Sat, Varol, 2004)

Bu araştırmada, ülkemiz genelinde Şehir Planlama meslek alanında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin verimli bir şekilde kullanılmadığı görülmüştür. Yaptığımız planların geleceğe yönelik olduğunu düşünürsek hazırlanacak olan verilerin kullanımının da kolaylaşması öngörülmelidir. Bu bağlamda CBS eğitiminin, önemli ölçüde zaman ve emek kaybını ortadan kaldıracığı sonucuna ulaşmaktayız. Bu da ancak gerekli eğitim ve bilgi birikiminin lisans seviyesinde ve stüdyo derslerini destekleyecek şekilde eğitim ve öğretim sistemine dahil edilmesi ile sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Ersoy, M. (2007), Kentsel Planlama Kuramları, İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R. (2002), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.

Koçan, N. (2013), Kentsel Alan Kullanımlarındaki Dönüşümlerin Cbs Teknikleriyle İrdelenmesi Ve Kent Planlama Çalışmalarını Yönlendirmede Değerlendirilmesi: Uşak Kenti Örneği (Doktora Tezi)

Kars İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği

Aydınoglu, A.Ç., Öcalan, T. (2015) Coğrafi Bilgi Sistemleri Eğitimlerinin Ulusal Meslek Standartları ve Ulusal Yeterlilikler Açısından İrdelenmesi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 15.Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 25-28 Mart 2015, Ankara.

Yalçiner Ercoskun, Ö., Sat, N.A., Varol, Ç. (2004) Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Şehir Planlama Eğitimindeki Rolü, 3.Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri

Uğurel, A.A. (2001), Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Planlamada Kullanım Örneği, 3. Kentsel Altyapı Ulusal Sempozyumu

<http://www.ytv.com.tr/cograf-bilgi-sistemleri>

https://li-gis.cancer.gov/whatis_gis.html

http://www.mepsistem.com.tr/?module=modul_tek&modul=286&cat=819

7A OTURUMU - 9 KASIM 2016
Şehircilik Eğitiminde Diğer Disiplinler - I
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Zekai Görgülü

Şehircilik Eğitiminde İletişim Bilimlerinin Yeri Üzerine
Dr. Gözdem Çelikkanat Aysu

Planlama Eğitiminde Temel Tasarım
Doç. Dr. Kevser Üstündağ
Yrd. Doç. Dr. Melih Birik
Arş. Gör. Ahmetcan Alpan

*Şehir Planlama Eğitiminde Teknoloji Konusu:
'SBP624E ICT in Urban Planning' Dersi Örneği*
Doç. Dr. Turgay Kerem Koramaz

*Kentsel Tasarım ve Kentsel Koruma Eğitiminde
Kent Morfolojisinin Rolü*
Araş. Gör. Dr. Açalya Alpan
Araş. Gör. Dr. Aybike Ceylan Kızıldaş

Şehircilik Eğitiminde İletişim Bilimlerinin Yeri Üzerine

Dr. Gözdem Çelikkanat Aysu

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Şehircilik disiplini ve eğitimi; toplumsal süreçler, mekân üretimi, üretilen mekânın insan ile ilişkili olmasından ötürü iletişim bilimleri ile sıkı bir ilişki içerisinde. Ancak şehircilik eğitimi içerisinde iletişim disiplini uzmanlığından katkı sağlamaya yönelik bir yapılanma henüz yaygın değildir. Bunda iletişim bilimleri konusunda çalışan akademisyen ve profesyonellerin de bu disiplinlerarası çalışma alanının sınırlarını yeni yeni genişletmeye başlamalarının da etkisi vardır. Çalışma konuları; bir toplumsal ilişkiler sistemi olarak, grup ilişkilerinin yapısına göre, kullanılan kanallara ve araçlara göre, kullanılan kodlara göre, zaman ve mekân boyutlarında kişisel düzeyden toplumun tümünü içeren düzeye varacak şekilde sınıflandırılabilen (Zillioğlu, 1993, s:19-21) iletişim disiplini şehircilik eğitiminde ele alınan konularla kesişim noktalarına sahiptir. Bu çalışmada 2004-2016 yılları arasında şehircilik eğitimi içerisinde işlenen iletişim bilimleri uzmanlık konuları ve şehircilik eğitiminde bu uzmanlık konularının sağladığı katkı tartışılmaktadır. Bu süre içerisinde iletişim bilimleri alanından şehircilik eğitimine entegre edilen çalışmalar, eğitim programı kapsamında yer alan derslerin Althusser’in “semptomatik okuma” yöntemi izlenerek analiz edilmesinin ardından hazırlanmıştır. Bu yöntem, şehircilik eğitiminde yer alan şehircilik ve iletişim alanlarının kesişim noktalarında iletişim bilimi perspektifinden konunun analiz edilmesi ve bu açıdan eksik olan noktalarda derinlemesine bilgi aktarılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu bilgiler; “kentsel mekânda iletişim kurgusu, görsel iletişim-görsel algılama, katılımcı kent yönetiminde proje yönetim süreci, küreselleşme sürecinin etkisinde mekânda tektipleşme¹, iletişim stratejisi geliştirmede coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı², kültürel mirasın korunması sürecinin yönetiminde stratejik iletişim yönetimi”³ konularında üretilmiştir.

1 Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü Eğitim programı içerisinde yer alan ilgili derslerin (Tasarım İlkeleri ve İfade Teknikleri, Kent Sosyolojisi, Planlama 2 Stüdyosu, Planlama 5 Stüdyosu) kapsamında geliştirilip sunulmuşlardır.

2 Yazarın Yüksek Lisans tez konusu kapsamında geliştirilmiştir

3 Yazarın Doktora tez konusu kapsamında geliştirilmiştir.

Böylelikle görsel ifade teknikleri, görsel algılama, küresel kitle kültürü, iletişimin stratejik yönetimi, katılım ve halkla ilişkiler konuları özelinde kent-kent plancısı ve kentli arasındaki bağ bu bağlamda ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: şehircilik, eğitim, iletişim bilimleri

GİRİŞ

Bilimsel tanımlarının yapılması 19. yüzyılın sonlarını bulan iletişim, sosyal bilimlerin temel disiplinlerini içeren birçok alanı ilgilendiren konular üzerinde çalışmakta ve beslenmektedir. Zıllıoğlu (1993, s:11) iletişim biliminin bu dönemden itibaren birçok disiplin ile birlikte çalışma ortamı bulmasında salt teknolojik yeniliklerin değil toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmelerin de etkili olduğunu belirtmektedir. Sanayileşme süreci ekonomi alanında; üretim, dağıtım, tüketim, toplumsal ve siyasal yaşamda; ulusal bütünleşme, katılım, yönetim ve yönlendirme açılarından iletişimin öneminin belirginleşmesine ve artmasına yol açmıştır.

İletişim disiplininin çalışma konularının çeşitliliği tanımlamalarına da yansımaktadır. Tanımlamada temel hareket noktası olarak kelime kökeni ele alındığında, iletişim (communication) kavramının Latince; “*ortaklık, toplumsallaşmış olmak, birliktelik, iştirak haline gelmiş olmak*” anlamına gelen “*communis*”, “*communa*”, “*communicare*” sözcüklerinden gelmekte olduğu karşımıza çıkmaktadır (Oskay, 1993, s:310). Yalnızca iki kişi arasında geçen sözel bir süreç değil aynı zamanda bireyler aracılığı ile toplumsal düzeyde bir süreç olan iletişimi Oskay (2007, s:9); “*belirli bir coğrafya parçasında aynı doğa koşulları içinde varlıklarını sürdürmek için araç ve gereçler bulan, bu konuda çeşitli bilgiler üretmiş bulunan, bunları belirli işbölümü yöntemlerine göre kullanan, kendi aralarındaki bu işbölümünden kaynaklanan farklılaşmaları haklılaştırmak için çeşitli değerler ve inançlar üreterek toplumun farklı kesimlerini ortak üst kimlikler içinde kaynaştırmayı amaçlayan insanların etkinliğidir*” şeklinde tarif etmektedir.

Kullandığı araçlar ve işlevleri bakımından “*anlamlarında uzlaşmış simgeler aracılığı ile bilgilerin, düşüncelerin, duyguların biriktirilip aktarılmasının ve alışverişinin hem ortak hem de değişik zaman ve mekân boyutlarında gerçekleştirilmesi*” olarak da tanımlaması yapılabilmektedir. Sözlü ve yazılı dil, iletişimde kullanılan kodlardan yalnızca ikisidir. Hall (1978)’ün belirtmiş olduğu gibi mekân ve zaman kullanımlarının da iletişimde önemli bir rolü vardır (Zıllıoğlu, 1993, s:7-8).

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan iletişim bilimi insanlar, toplumlar ve kuşaklararası neden-nasıl-ilişki kurulduğu ve bunun sonuçları ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Felsefe, tarih, dilbilim, göstergebilim, anlambilim, psikoloji, sosyal

psikoloji, toplumbilim ve sosyal/kültürel antropoloji gibi alanlarla ilişkili çalışmalar iletişimin ana kaynaklarını oluşturmaktadır (Zıllıoğlu, 1993, s:xıı). “İletişim”in geçmişte sanatsal ve mesleki uygulamaları akademik karakterinden daha ön planda kalmasına (Lazar, 2001, s:9) karşılık günümüzde gerek profesyonel yaşamda gerekse bilimsel çalışmalar bakımından başlı başına bir disiplin halini almıştır. Şehircilik eğitimi içerisinde de kendisine geniş bir çalışma alanı bulmaktadır. Şehircilik eğitiminin kapsamında yer alan; tasarım ilkeleri ve ifade teknikleri, sosyoloji, kent sosyolojisi, şehir ve planlama, şehir ve toplum yönetimi, şehir yenileme ve koruma, planlama stüdyoları gibi temel derslerin ele aldığı konular bu iki disiplinin şehircilik kümesini oluşturmaktadır.

Bir toplumsal ilişkiler sistemi olarak, grup ilişkilerinin yapısına göre, kullanılan kanallara ve araçlara göre, kullanılan kodlara göre, zaman ve mekân boyutlarında olmak üzere sınıflandırılan (Zıllıoğlu, 1993, s:19-21) iletişim alanının görsel ifade teknikleri, görsel algılama, küresel kitle kültürü, iletişimin stratejik yönetimi, katılım ve halkla ilişkiler çalışma konuları da iletişim bilimi kümesini oluşturmaktadır.

Bu iki çalışma alanının şehircilik eğitimi içerisindeki kesişim kümesini oluşturan konuların belirlenmesi ve bilgi üretilmesi ile iletişim temelli pek çok çıkış ve uygulama noktası bulan şehircilik mesleğinin eğitim aşamasında öğrencilere; kent-kent plancısı ve kentli arasındaki ilişkiyi bu bağlamda değerlendirme kabiliyeti kazandırmak hedeflenmiştir.

Yukarıda kısaca bahsedilmiş olan şehircilik ve iletişim disiplinleri arasındaki bağın kurulmasındaki harç, “*iletişim disiplininin paylaşma ve aktarma ve bunları sınırlama işlevleri bulunmasından, toplumsal-kültürel sistemler ile ilişkisinden; iletişimin toplumsal/kültürel sistemlerin yeniden üretilmesindeki rolünden, toplumsal/kültürel sistemlerin iletişim sistemlerini ve üyelerinin iletişimini belirlemedeki gücünden, iletişimin toplumsal ilişkilerde öngörü sağlayabilme etkisi*”nden kaynaklanmaktadır (Zıllıoğlu, 1993, s:61). Bu durum iletişim disiplininin şehircilik eğitimi içerisinde kendisine daha yaygın bir yer edinmesini her geçen gün daha gerekli kılmaktadır.

Aşağıda bu bağlamda geliştirilmiş olan çalışma konularına ilişkin amaç ve uygulamalara yer verilmiş, sonuç bölümünde ise kısa bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Görsel İletişim Görsel Algılama

İletişim süreci en düz haliyle kaynak, mesaj ve hedef doğrultusunda gerçekleşmektedir. Kaynak hedef kitleye mesajı sözcükler, resimler, simgeler aracılığı ile kodlar, kanallar aracılığı ile gönderir, hedef kitle bu kodları çözümleme

sürecine sokarak alır, kaynağa geribildirimde bulunarak bu süreci gerçekleştirmiş olur. Bu süreçte “görsel” kanalların kullanılması ile “görsel iletişim süreci” gerçekleşmiş olur. Görsel iletişim şehircilik disiplini içerisinde yoğunlukla kullanılan bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üretilen görsel iletişim araçlarının “algılanabilirliği” bu noktada önem kazanmaktadır. Birey çevresine algılama ile anlam kazandırabilmektedir. İnsan beş duyusundan “görme duyusu” ile dış dünyanın nesnelere ve olayları hakkında geniş enformasyon sağlamakta, bir nesnenin büyüklüğü, şekli, konumu, rengi, parlaklığı ve devinimini her tespit edişinde karmaşık bir görevin üstesinden gelmektedir. Algının esas malzemesi olan düşünme denen bilişsel işlem *etkin inceleme, seçme, esas olanların kavranması, sadeleştirme, soyutlama, analiz ve sentez, tamamlama, düzeltme, kıyaslama, problem çözme, birleştirme, ayırma, bağlama oturtma* işlemleri insan ve hayvan zihinlerinin bilişsel malzemeyi her düzeyde işleme tarzıdır. Düşünme, ham algı verilerini kavramlara dönüştürmesi ile algısal olmaktan çıkmaktadır (Arnheim, 2012, s:15-28).

Crary’ye göre görsellik giderek *soyutlaşmaktadır*. Bu soyutlukla kastedilen imgelerin üretiminde söz konusu olan düşünsel ve ideolojik perspektifler, yaklaşımlar, genellemeler ya da eğilimler olabilir ancak nihayetinde bunlar somutluğa dönüştürülerek, görselleştirilerek, imgeleştirilerek ifade edilir. Adaletin terazisiyle, içsel konuşmanın baloncukla, elektriğin çizgilerle ifade edildiği örneklerde olduğu gibi anlatılması güç soyut kavramlar belirli sembol ve işaretler diline çevrilerek görselleştirilirler (Çakır, 2014, s:41), tıpkı şehircilik disiplini içerisinde sıkça kullanılan kavramsal bilgilerin ve analitik verilerin görselleştirilerek net ifadeler şekline dönüştürülmesinde olduğu gibi.

Böylelikle genel olarak görsel algılama ve görsel iletişimin işleyiş prensiplerinin aktarılması ile özellikle günümüzde yoğun uyaran etkisine maruz kalan zihinlerimizin görsel malzemelerdeki kodların çözümlenmesi sürecini örnekler üzerinden tartışarak tarifleme becerisi kazandırmak hedeflenmektedir. Bunun üzerine şehircilik disiplini kapsamında hedef kitleye iletilmek istenen mesajların kodlandığı kanallar olarak kullanılan görsel araçların üretimi aşamasında aynı prensipler çerçevesinden hareket ederek geliştirilmeleri örnekler üzerinden aktarılmaktadır.

Kentsel Mekânda İletişim Kurgusu

Bu çalışma kapsamında, bakış açısı kente iletişim kurgusu perspektifinden bakmak üzere çevrilmektedir. İletişim, simgeler aracılığı ile doğal ve toplumsal çevreyi açıklayarak anlamlandırmakta, bu simgeler içinde bulunulan dönemin sosyo-ekonomik, siyasal ve toplumsal koşulları (Zıllıoğlu, 1993, s:107) hakkında ipuçları da vermektedir.

Algılanabilen her şeyin bir iletişim sürecini başlatması aynı uyarıyı alan iki kişinin kuracakları toplumsal ilişkiye de yansımaktadır. Bu toplumsal etkileşim daha kapsamlı bir iletişim sürecinin başlangıcını da oluşturmuş olur (Oskay, 1993, s:312).

Toplumsal değerlere göre şekillenen “anlam” oluşturma iletişim sürecinin bir parçasıdır. Toplumsal değerlerin en önemli göstergelerinden birisi yaşam alanlarıdır. Yaşam alanları içinde buldukları toplumun yapısı, siyasal, teolojik, ekonomik özellikleri hakkındaki ip uçlarını da içerisinde barındırmaktadır.

Tarihte ilk insanın mekânı olan mağaralarda duvarlara yapılan resimler o dönemin yaşam koşullarını aktaran iletişim araçları olarak karşımıza çıkarken eski Mezopotamya’da Ziguratlar iletişim açısından erişilmezlik, ekonomik ve iktidar sahipliliği, etrafında kurulan şehrin gözlemlenebilmesi anlatımları taşımaktadır. Bu anlatım dili, göstergebilimdeki gösteren-gösterilen ilişkisi bağlamında çözümlenerek aktarılmaktadır.

Bu gösteren-gösterilen ilişkisi çerçevesinden mekâna bakıldığında; otoritenin mekânının tarihte hep mükemmellik ve ulaşılmazlık alanı olarak düzenlendiği, bu düzenlemenin otoritenin kabulü ve kolay benimseme amacıyla kodlanmış olduğu görülmektedir (Çakır, 2014). Tarihte iktidar mekânları bahçeden başlayarak ana binaya oradan iktidar sahibine ulaşma aşamaları şeklinde aşamalandırılmıştır. Örneğin doğu uygarlıklarında kapının girişinde iki yanda aslan heykellerinin varlığı otoritenin mekânına girmenin risklerini hatırlatır; piramitler de Ortaçağ Katedralleri de...(Sennet, 2014). Otorite ve iktidar karşısında korku ve tedirginlik yaratmak, dikkati, tedbiri ve özenli olma gereğini “görsel olarak dile getirmektir”. Aristo bu durumu “*bir akropol oligarşiye ve tek adam yönetimine, düz zemin ise demokrasiye uygun düşer*” (Sennet, 2014) sözleri ile tariflemektedir. Roma’da ise kamusal alanlarda taşların üzerinde tekrar ederek anlatılan hikâyeler aracılığı ile Romalı’nın bakarak inanması hedeflenmiştir. Roma İmparatorluğu “görsel düzen” ile “imparatorluk iktidarının” birbirleri ile ilişkisini kurarak anıtlarda ve kamu binalarında “görülmesini” sağlamıştır (Sennet, 2014, s:78).

Yaşanan ekonomi politik süreçlerin kültürü etkilemesi buradan hareketle görme biçimlerinin dönemden döneme ve toplumdan topluma değişmesi ile her çağda ve her toplumda kendi görme biçimi oluşmuştur (Çakır, 2014, s:30) Buna göre biçimlenen ve anlam kazanan görme günümüzde daha sokakların, caddelerin, mağazaların, kamusal alanların, kurumların görme alanına açılması yönünde “gözetlemeye” doğru evrilmiştir.

Bu anlatım çerçevesinde; Scramm ve Porter’ın; iletişimin işlevlerini siyasal ve ekonomik sistemlere göre; “*haberdar etme-gözetleme, eşgüdüm-karşılıklı bağlılık sağlama, kuşaklararası aktarma veya eğlence*” olarak sınıflandırdıkları (Zillioğlu, 1993, s:80) çalışmalarından hareketle yukarıda dönemlerine göre örnekleri verilmiş

olan mekanlarda nasıl bir iletişim kurgusu ile karşılaşılabileceğine dair çözümler yapılmaktadır.

Küreselleşme Sürecinin Etkisinde Mekânda Tektipleşme

Dünya’da 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan ekonomik dönüşümlerin kısa bir tarihi yapılarak küreselleşme sürecinin etkisinde mekânda tektipleşme olgusunun kavranabilmesine çalışılmaktadır. Bu süreç; Dünya’nın Mc Luhan’ın deyimi ile küçük bir “küresel köy”e dönüşmesi şeklinde betimlenebilen küreselleşmenin mekana yansımaları ile ortaya konmaktadır. 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren kapitalizmin içine girdiği derin buhran sonrasında bu krizden çıkabilmenin yolu olarak öne sürülen neo-liberal politikaların neticesinde ortaya çıkan ekonomik sınırların kalkması, pazarların uluslararası sermayeye sahip şirketlere açılması ve karlılıklarını artırma yolunda teknolojik gelişmelerin de yardımı ile dünyanın her yerine üretilen ürünlerin pazarlanması sonuçları tartışılmaktadır.

Pazarların küreselleşmesi, sermayenin küreselleşmesi, üretimin küreselleşmesi, iletişimin küreselleşmesi ile homojen bir dünya kültürü yaratılmaya başlanmıştır. Kitle iletişim araçlarındaki teknolojik gelişmeler neticesinde gerçekleşen dünyanın her yerindeki enformasyonun hızlı ve kolay akışı küresel sermayenin de odak noktasında yer almış, bu durum sonunda bir takım sosyal ve kültürel sonuçlar meydana gelmiştir. Enformasyon alanının belirli şirketlerin denetimine girmesi bütün dünyadaki insanların benzer imajlarla ve içeriklerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur (Yaylagül, 2010, s: 193-195). Yaşanan bu gelişmelerin neticesinde tüketimin her alanında “tektipleşme” ile karşı karşıya kalınmıştır. Buna yapıları çevre de dahildir. Kültürün endüstrileşmesi eleştirileri bağlamında tartışılanlar sosyo ekonomik yapının birer göstergesi konumunda olan mekânın dilinde de kendisini göstermektedir. Günümüzdeki örnekler üzerinden bu eleştiriler tartışılırken kitle iletişim araçlarının etkisi de göz önünde bulundurulmakta ve kentsel iletişim olgusu çerçevesinde tartışılmaktadır.

İletişim Stratejisi Geliştirmede Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımı

Birçok sektörde sosyal, kentsel, çevresel planlama verilerinin depolanmasına, işlenmesine ve analizine olanak sağlayarak yöneticilerin karar alma süreçlerinde etkili bir araç olarak kullanılan Coğrafi Bilgi Sistemlerinin iletişim stratejisi geliştirmede de etkili bir araç olarak kullanılması öngörülmüştür.

Buradan hareketle, hedef kitle ile etkili ve verimli bir iletişim süreci için bilgi toplama, planlama, yürütme ve kontrol aşamalarından geçerek yönetilecek süreç için güncel bir uygulama modeli olarak önerilmek üzere geliştirilmiştir.

Mevcut durumun ve paydaşların analizi, amaç, hedef ve stratejilerin belirlenmesi, uygulama adımlarının oluşturulması, sürecin hayata geçirilmesi, alınan geribildirimler ışığında planın gözden geçirilerek yenilenmesi süreci ile oluşturulacak iletişim stratejileri ile etkili ve verimli kaynak kullanımı öncelikli hedefler olarak belirlenmektedir.

Bununla birlikte, şehircilik çalışma konularından, belirlenen hedef kitle/lere yönelik olarak tasarlanacak iletişim stratejilerinin mekânsal analizlerle eşleştirilmesi ile yerel yönetimlerin, özel sektörün ya da kamu kurumlarının hizmet sunumlarında kaliteyi yükseltici bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültürel Mirasın Korunması Sürecinin Yönetiminde Stratejik İletişim Yönetimi

Bu konu çerçevesinde, tüm insanlığın ortak mirası kabul edilen kültürel değerlerin korunması sürecinde, alan yönetim planlarına, iletişimin stratejik planlama modelinin entegrasyonu ile sürece dahil örgütler ve kamuları (paydaşlar) arasındaki ilişkinin yönetimi için öneriler sunulmaktadır.

Kültürel değerlerin korunması süreci yönetsel bir fonksiyon olarak mevcut durum analizi, vizyon, misyon, amaç ve hedeflerin belirlenmesi, stratejilerin belirlenmesi, eylem planlarının belirlenmesi, değerlendirme ve geribildirim gibi adımlardan oluşmaktadır. Bu süreçte iletişim de, yönetilmesi gereken bir fonksiyon olarak karar alım aşamalarının en başından itibaren karşımıza çıkmaktadır. Bir yönetim işlevi olarak; durum saptama, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarından meydana gelmektedir.

Etkili koruma uygulamalarının gerçekleşmesi için her geçen gün gelişen teknik olanakların yanında halkın ve süreçte yer alan tüm paydaşların iletişiminin de stratejik olarak planlanması önerilmektedir. Bunun için paydaş analizlerinin yapılması ve uygulamaya yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Şehircilik eğitimi içerisinde bu yaklaşımın entegrasyonu ile karşılıklı etkileşim oluşturma ve katılımcı yönetim yaklaşımı geliştirmek amaçlanmakta ve bunun iletişim disiplini özelinde yöntemlerinin neler olduğu tarif edilmeye çalışılmaktadır.

Katılımcı Kent Yönetiminde Proje Yönetim Süreci

Konu şehircilik eğitimi içerisinde; kent yönetiminde katılımcı süreçlerin uygulaması aşamasında proje yönetiminin adımlarının tarif edilmesi şeklinde ele alınmaktadır. Ülkemizde yerel yönetimin gelişim süreci tarihsel açıdan ele alınırken katılım anlayışının hangi gelişmeler ışığında kent yönetimi konusuna dahil olduğu ortaya konmaktadır.

Proje yönetim bilgi alanları ve proje işleyiş süreçleri açıklanırken kent yönetimi kapsamında katılımcı yaklaşımların işlerlik kazanması için nasıl kurgulanabileceği tartışılmaktadır. Bu bağlamda özellikle paydaş analizine dikkat çekilmekte, sorun, hedef ve strateji analizleri ile birlikte açıklanmaktadır.

Aktörlerin sürece katılımındaki rollerinden hareketle ortaya çıkan etkiler Dünya'dan ve ülkemizden örneklerle ortaya konmakta, katılımcı kent yönetimi uygulamalarında stratejik iletişim yönetimi adımlarının bilgi, davranış ve tutumlar üzerindeki etkileri tartışılmaktadır.

SONUÇ

Disiplinler arası bir çalışma alanı olan Şehirciliğin, Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2004-2016 yılları arasındaki Eğitim-Öğretim Programları Kapsamında geliştirilmiş olan, yukarıda bahsedilen konuların şehircilik disiplini açısından beklenen çıktuları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Şehircilik Eğitimi içerisinde ele alınan konular “semptomatik okuma” yöntemiyle okunduğunda değinilmesi gerekli konuların sebep-sonuç ilişkisi bağlamında iletişim bilimleri perspektifinden kuramsal ve uygulamaya yönelik bilgiler içerdiği görülmüştür. Geliştirilen konular karşılaştırmalı örnekler, uygulamalar, alan çalışmaları ile beslenmiş ve yapılan değerlendirmeler sonucunda iki disiplinin kesişim konularından elde edilen çalışmaların mesleki uygulama pratiğine entegre edilebildiği görülmüştür. Bu bağlamda görsel, algısal, göstergebilimsel, toplumsal, katılımcı, stratejik iletişim çalışma alanlarının şehircilik eğitimi içerisinde yer almasının sağladığı bakış açısının ve yöntemlerinin geliştirilerek şehircilik eğitimi içerisinde yaygınlaştırılması önerilmektedir. Mekandaki toplumsal süreçlerin yönetimi bakımından her iki disiplin için olumlu gelişmeler elde etme imkanı doğmaktadır.

Kaynakça

- Arnheim, R. (2012), “Görsel Düşünme”, Metis Yayınları, İstanbul.
- Çakır, M. (2014), “Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü”, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Lazar, J. (2001), “İletişim Bilimi”, Vadi Yayınları, Ankara.
- Oskay, Ü. (1993), “Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri”, Der Yayınları, İstanbul.
- Oskay, Ü. (2017), “İletişimin ABC’si”, Der Yayınları, İstanbul.
- Sennet, R. (2014), “Ten ve Taş”, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Yaylagül, L. (2010), “Kitle İletişim Kuramları”, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Zilloğlu, M. (1993), “İletişim Nedir?”, Cem Yayınevi, İstanbul.

Planlama Eğitiminde Temel Tasarım*

Doç. Dr. Kevser Üstündağ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Melih Birik

Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Arş. Gör. Ahmetcan Alpan

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Doç. Dr. KEVSER ÜSTÜNDAĞ- Bu sahneden en son durduğum zamandan başlıyorum. 1988 yılında burada şiir okurken, bir arkadaşım piyano çalıyordu, diğer arkadaşım performans yapıyordu. Yani ben sahne tozunu sevdiğim için, hâlâ aynı tutkuyla buradayım.

Ne kadar öğrenci var aramızda 1. sınıfı okuyan? Geçmişsiniz yani temel tasarımı. Süper!

Tekrar temel tasarıma döneceğiz.

Ben hâlâ öğrenmeye devam ediyorum. Onun için soruyorum. Bu karşılıklı öğrenme biçiminden yola çıkarak zaten temel tasarım eğitimini devam ettiriyoruz.

Ben, Ortadoğu Teknik Üniversitesi 89 mezunuyum. Dün 25. yıl ödülü aldım, ama herhalde artı 2'si varmış. Onu da ilave etmek istedim. Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, Genel Merkezine bu sunumları özellikle arka arkaya koyduğu için teşekkür ederim. Teorik altyapısını izlediğimiz bu çalışmanın uygulamalarından bahsedeceğim. Çok güzel bir beraberlik olmuş. Bilim Kuruluna da ayrıca teşekkür ediyorum. Ortadoğu Teknik Üniversitesinin Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "Şehircilik Eğitiminde Diğer Disiplinler-I" temalı 7A oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

buradaki katkılarına, hocamın benim hayatımdaki katkılarına derken, Ahmet Can ve ikimiz şu anda buradayız, Melih hocamız var. Melih Birik hocamızla birlikte bu tutkuya, temel tasarım tutkusuna 1993 yılından ben başladım, sonra hep katlanarak devam ettik. Ortadoğu Teknik Üniversitesi mezuniyetinden sonra yüksek lisansımı da ulaşım planlama üzerine burada gerçekleştirdim. Daha sonra İstanbul'a taşındık. O yüzden Mimar Sinan Üniversitesi'ne geçtim ve oradaki beraberliği son günlere kadar devam ettiriyoruz.

Ulaşım planlama üzerine biraz daha özelde çalışıyorum; ama diğer arkadaşımın da söylediği gibi, bu meslek gerçekten bizim gözümüzü açıp kendi kişisel kabiliyetlerimizle birlikte geliştireceğimiz bir meslek. O yüzden, temel tasarımda, temelde kendi özgün deneyimlerimizden yola çıkarak şehir planlama mesleğini üstüne koyduğumuz zaman hayata atılabileceğimizin üzerinden yola çıktığımız için, temel tasarımı farklı bir gözle, farklı disiplinler arasında beraberlikleri bir arada tutarak sürdürmeye başladık.

Ahmet Can, temel tasarımı benden aldı. Birlikte çalışıyoruz ve bu tutku hâlâ devam ediyor. Sunumu da birlikte hazırladık. Sadece 3 kişi değiliz. Tabii, bu 20 yıllık bir süreç. 20 yıllık süreçte bizim hocalarımızı anmadan, bu değerleri bize katan hocalarımızı, Prof. Sümer Gürel'i, Mehmet Çubuk'u anmadan geçmek mümkün değil. Diğerlerini zaten sunum sırasında tekrar göreceğiz.

AHMET CAN ALPAN- Ben de 2002'de ilk olarak Kevser hocamdan temel tasarım aldım. 2007'den bu yana temel tasarım atölyesi ekibinin bir üyesi olarak devam ediyorum. Ben de normalde şehir planlama mezunu olduktan sonra kentsel tasarımda yüksek lisans yaparak devam ettim; ama Kevser hocamın söylediği gibi, temel tasarımın her zaman benim için özel bir yeri var.

Sözü tekrar Kevser hocama bırakayım.

Doç. Dr. KEVSER ÜSTÜNDAĞ- Temel tasarıma başlarken diyoruz ki, özgeçmiş değil, özgelecek çok önemlidir. Onun için özgeçmiş bu kadar uzun sürdü. Ama özgelecek için neler yapıyoruz? Gençlere biraz hayal kurduruyoruz; bu noktadan başlayarak, kente, mekâna ve yaşadığı mekâna ait verileri yakalayabilmesi için, o süreci birlikte başlatıyoruz.

İlk olarak bir modelden bahsedeceğim. Bu süreç tabii ki bu modeli oluşturdu. Bu model bizim için temel tasarımı şehir planlama mesleğinde nasıl bütüncül halde görebiliriz, ondan bahsedeceğim.

Biraz önce de hocamın anlattığı gibi, noktadan başlayan, mekâna giden bir süreçte bir tür tasarım araçlarımız var; ama bununla birlikte, bizim bu süreç içerisinde

bireyi ve birimi tanımlamaya çalışan ve soyutlamayı temel alan bir bilgi birikimine de ihtiyacımız var.

Biz ekip olarak yaklaşık 7 kişiyiz, ama bu kişiler arasında felsefe bizim için çok önemli yer tutuyor. Rahmi hocamız bizimle yaklaşık 15 yıldır birlikte. Bunun dışında, bu dersin temelinde yer alan sanat eğitimi, resim bilgisi ve dönem içerisindeki tüm derslerle eşzamanlı ortak sorular ve planlama açısından sorgulama yapabileceğimiz bazı hocalarımızla da iletişim halinde oluyoruz. Öznesi ve nesnesi birim olan noktadan başlayarak, sonuçta, “Aslında kentin çözümlenmesi için hangi araçları nasıl kullanırsınız?” noktasına geliyoruz. Bunu çok detaylı anlatmayacağım. Aslında bu süreç içerisinde nasıl bu üçgeni oluşturduk; yani anlama, algılama ve aktarma üçgenini oluşturduk ve bu süre içerisinde neler yaptık?

Aslında sizin anlattıklarınız dışında anlatacak çok fazla bir şey yok. Çözümün parçası olarak ve bu çözümde anlama, algılama ve bu süreçte görsel olarak ifade etme tekniklerini vermeye çalışıyoruz 1. sınıfta. Var olanı, görüneni, hatta görünmeyeni nasıl görünür hale getiriyoruz ve bunun için nasıl ölçme ve değerlendirme araçlarımız var? Ölçme ve değerlendirmeyi yaparken de herhangi bir anlam üzerinden devam ediyoruz. Yani anlamı olmayan hiçbir şey ölçülemez, ölçülemeyen hiçbir şeyin anlamı yoktur. Zaten şu anda gördüklerimiz, görebildiklerimiz ve bunun da şey olabileceğini de felsefede Rahmi hocamız derinlemesine anlatıyor.

İlk gün bir karşılaşma yapıyoruz. Karşılaşmada, herkes farklı altyapılardan geliyor ve bu farklı altyapılardan gelenleri yan yana nasıl getirebiliriz konusunda, bazı zihinsel ısınma yöntemleriyle gerçekten kırıyoruz buzları. Bir anda herkes, hiç yan yana gelmediği arkadaşlarını keşfeder olmaya başlıyor.

İkinci aşama biraz daha keşif. Aslında bu keşif, geçmişten gelen ve kendi altyapılarında var olan farklı kültürlerden, farklı şehirlerden, farklı yaşam biçimlerinden gelen tüm arkadaşlarımızla, “Birlikte nasıl bakabiliriz, aynı gözlüğü taksak ne görürüz?” gibi ipuçlarından yola çıkarak algıyı keşfediyoruz. Bu, üniversite sınavının bir gençte yarattığı soyutlama. Üniversite sınavı onun için, hayatın merkezinde kendini bulması ve sonrasında da bir dolu süreci böyle ifade etmesi.

Tabii, burada soyutlama çok önemli; soyutlamayı anlatabilmek, soyutlamayı ifade edebilmek için de her anlamda altyapılarını zenginleştirmek, görsel açıdan filmler seyretmek, sergilere gitmek, kenti yaşatabilmek için.

Bu bir filmin, Blade Runner’ın soyutlaması. Blade Runner’ı seyretmeyenler varsa, çok ilginç ipuçları var burada. Seyredenler için de belki soyutlama düzeyi yüksek bir çalışmaydı.

Aslında bizim beklentimiz, giderek üçüncü boyut algısına geçmek. Noktalar, çizgiler devam ediyor düzlemde; ama biz üçüncü boyuta geçtiğimizde, artık birimler ve modüller halinde küpler, kareler, üçgenleri keşfetmeye başlıyoruz.

Bununla birlikte, hep yağ lekesi gibi gelişen şehirlerden bahsediyoruz ya, bu da bir İstanbul soyutlaması. Bu da 1. sınıf 2. sınav sorusunun cevabı.

Teknikler hep bu ilk gösterdiğimiz modelin içerisinde yer alıyor. Orada da çakışmalar üzerinde böyle bir spiral vardı. O spiral aslında bize şeyi gösteriyor, mekân, sosyal ve fiziksel bütünlüğü içerisinde aslında insanlar, olaylar, olgularla var. İnsanı, olayı, olguyu çıkarttığımız zaman zaten küpler, kareler, üçgenler, modeller var. “Biz kendimizi nokta hissederek bir kenti nasıl algılayabiliriz ya da bir nokta herhangi bir kentte kendini nasıl ifade eder”den yola çıkarak ağları anlatmaya çalışıyoruz.

Görünen ve görünmeyenden bahsettik. Burada, görünen ve görünmeyen ağları aktarmak için dokuyu tanımlıyoruz. Biraz kente dokunuyoruz tabii bu arada. İmar planları görülüyor, tarihi dokular görülüyor ve onun içerisinde hâlâ biz kare, çizgi, üçgendeyiz düzlemde. Mekânı algılatmadan, el antrenmanları, zihinsel süreçte herhangi bir dokudan çoğaltarak kendi teknik altyapılarını geliştiriyorlar. Sonra üçüncü boyuta geçiyoruz. Üçüncü boyutta, kent ve mekân, aslında giderek onların bazı sınırlayıcıları var. Sınırlayıcılar olmadan tasarım yapamıyoruz, planlama yapamıyoruz, şehircilik hiç yapamıyoruz ve bu sınırlayıcıları çok iyi anlamak ve algılamak gerekiyor.

Üçüncü boyuta geçtiğimizde, ağlar ve 33'e 33 bir sınırlayıcı içerisinde katmanları gösteriyordu. Bu katmanlardan yola çıkarak, bir de bizim aslında mekâna geçme aşamamız. Tabii ki, üniversitemiz çok güzel bir ortam sağlıyor gençlere. Üniversitenin mekânlarında herhangi bir zaman ve mekâna geçtiğimizde, üniversitenin kantininde çok önemli çalışmalar yapıyoruz. Özellikle üçgen, kare, daireler bizim yapısal olarak da mekânımızda var; ama bunları, kendilerini birer birim, modül, örüntü görerek mekânda dolaşmaya başlıyorlar.

Olaylar ve olgular aslında soyutlama düzeyinin en yüksek olduğu çalışmalar ve burada soyutlama düzeyinin artık iki boyutludan üçüncü boyuta çıkmaya başladığını söylemiştik. Burada da “Kes-kaldır” diye bir yöntem keşfettik ve o kes-kaldır yöntemiyle düz bir satıhta aslında çok farklı soyutlama düzeyi gerçekleştirilebiliyor. Bazen bu gördüğümüz çalışmalar çadır olabiliyor, bazen de herhangi bir binanın dış cephesi olabiliyor. Birimler, modüller, örüntüler çözümlenmek için bir araç aslında.

Algı ve 5 duyu, kenti 5 duyu ile keşfetmek çok önemli. Giderek aslında İstanbul'da gerçekleşen bienallerde bizim alanımızın içerisine düşen çözümlenmeler ve çalışmalar karşımıza çıkmakta ve gerçekten öğrencilerin koşarak geri gelip,

“Hocam, biz bunları yapmıştık” ya da “Siz bize bunları göstermişsiniz” dedikleri çok kesişmeler, çakışmalar oluyor. Tabii, belli dönemlerde teknoloji de gelişti. Biz, önce kes-yapıştır yöntemleri, kolaj yöntemleri, analog fotoğraf makineleri kullanırken çok zorlanıyorlardı gençler. Sabah ve akşam, zaman ve mekâna geçtiğimizde, sabah 07.00-09.00 arası, akşam 22.00-23.00 arası ya da biraz önce bahsettiğim kantinimizdeki sabah, öğle ve akşam saatlerindeki hareketi ifade ediyor. Teknoloji ilerleyince sorunlar değişiyor. Bu, teknolojinin ilerlememiş hali. Analog makineyle Haydarpaşa’ya farklı bakış açılarından günün sürecini ve bir günü orada geçirmenin onlarda yarattığı kavramsal veriler üzerinden de değerlendirmeler yapıyorlar.

AHMET CAN ALPAN- “Zaman, mekân” başlığı altında bu kapsamda istediğimiz şey, bir mekânın bir zaman dilimi içerisindeki değişimini ve bu mekânda yaşanan hareketliliği gözlemlemeleri ve bize aktarmaları.

Mesela bu, 2007’de yapılan bir çalışma. Kevser hocamın söylediği gibi, o zamanlar negatif kullanılarak fotoğraf kâğıdına alınan baskılarla onlar pafta üzerine yapıştırılarak yapılmıştı bu çalışma. İlerleyen senelerde bu çalışma için time webs tekniğini kullanmaya başladık.

Burada yapılan, yine bizim okulumuzun kantininde bir günü belgelemelerini istediğimiz bir çalışmanın görselleri var. Aslında bir video bu.

Doç. Dr. KEVSER ÜSTÜNDAĞ- Bu süreç içerisinde, öncelikle kantinden başlayarak, daha sonra da kentin değişimini ve dinamiklerini inceledikleri süreçler aktarılıyor kendilerine. Daha sonra kaos, değişim, düzene geldik. Bu süreçte, kaos, değişim ve düzen sürecinde katmanları inceliyorlar ve onlardan beklentilerimiz, bu süre içerisinde aldıkları tüm değerlendirmeleri kent mekânı üzerinden bize herhangi bir performans, herhangi bir film üzerinden aktarmaları. Bir önceki tabloda da tanımladığım gibi, nokta olarak kendilerini tanımlayarak bir performans hazırlıyorlar.

AHMET CAN ALPAN - Dönemin sonuna gelene kadar hep öğrencilerden nokta, çizgi, kare, üçgen, daire, hacim, strüktür gibi yöntemler ve araçlar kullanmalarını istiyoruz. Dönemin sonunda yaptırdığımız bir çalışma bu ve sonunda da artık araç olarak kendi bedenlerini kullanmalarını istediğimiz bir çalışma. Burada da, okulda seçecekleri, uygun olduğunu düşündükleri bir mekânda, kaos, değişim ve düzeni bir performansla soyutlamışlardı. O dönem biz de bunları fotoğraflamıştık.

Daha sonra, kaos, değişim ve düzen üzerine yaptığımız çalışmada, mümkün olduğunca mekânı da işin içine katmaya çalıştık son senelerde.

Doç. Dr. KEVSER ÜSTÜNDAĞ- İstanbul üzerinden bir soyutlama. İstanbul haritası zeminde ve boyutlar çok büyük. İstanbul'daki kaos, değişim ve düzeni algıladıkları, 5 duyuyla algıladıkları süreci kurdelelerle boşluğu tanımlayarak, yani boşluk ve mekân arasındaki ilişkiyi kurgulayarak ifade ediyorlar. Bu 3 gün süren bir çalışma. Cuma, cumartesi, pazar sabahlayarak oluşturduğumuz çalışmalar. Tabii, burada yepyeni teknikler, üçüncü boyutta gerçekleştirdikleri yepyeni buluşlar oluyor. Farklı disiplinlerle bir arada olmanın çok büyük faydası var bize. Farklı disiplinler derken, sadece felsefe, resim bilgisi değil; bu çalışmalarda, bizim üniversitenin sağladığı olanaklar, endüstri tasarım bölümünden, diğer bölümlerden de büyük destekler alıyoruz.

Burada bir öğrencimizi anmadan geçmeyeceğim. Boşluğu tanımladık ve aslında kentlerin ve kentlerde yapılanların boşluğa tahammülü olmadığını söyleyen bir gencimizdi. Herhalde bir sonraki fotoğrafta. Boşluğa nasıl tahammülümüz yok? Bu mavi gördüğümüz yukarıdan aşağıya tanımlı olan şey aslında boşluğu tanımlıyor. “Binalar zaten içinden geçilmeyen şeyler. Biz, o yüzden boşluğu görselleştirdik ve boşluğu tanımlamak istedik” dediler. Kentin içerisindeki karmaşa noktalarını, hatta bunun oluşturduğu düzeni de bu kurdelelerle mekânları tanımlayabiliyorsunuz. Eminönü, Taksim ve kentin farklı odaklarının da yukarıdan aşağıya inen farklı kurdelelerle de ifade edildiğini görüyoruz.

Bir renkli çalışmamız daha var. Bu çalışma da aslında kareler, üçgenler, daireler, küpler haline geldi ve bu kavramlar çerçevesinde, bizim Mimar Sinan mekânından Tophane'ye gidene kadar bulunan alanda 6 kutu yaptık. Bu kutular aslında gerçekten birinci günde öğrendikleri çalışmalardan sonuncu güne kadar, final ödevine kadar yaptıkları çalışmalarını bütünleştiren bir çalışmaydı. İçinde soyutlama var, hacim var, felsefe var ve bu süre içerisinde çok da ilginç olaylar, olgular gelişti. Tam da Miro sergisinin olduğu zamandı. Miro sergisine gittik, gezdik. Sonra bunun fake olduğu ortaya çıktı. Bir olay ve olguyu aynı anda yaşamış olduk.

Çok net görünmüyor, ama tam da Tophane'ye inen yeşil bir dokudan bahsediyoruz burada. Oradan geçerken de bir kahve kokusu alıyorsunuz. Nargile ve kahve kokularını o yeşillerin içerisine yerleştirdiler. O yeşiller de herkesin evinde bulduğu herhangi bir yeşil parçaydı. Geçtikleri koridorları yaptılar, kenti algıladılar. Umarım, onların da benim gibi güzel anıları olur, bir gün bu sahnede hep birlikte oluruz.

Şehir Planlama Eğitiminde Teknoloji Konusu: 'SBP624E ICT in Urban Planning' Dersi Örneği

Doç. Dr. Turgay Kerem Koramaz

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü

Özet

Şehir ve bölge planlama eğitim programlarında teknoloji konusu, öncelikle bilgisayar ve bilgi sistemleri kapsamında ele alınmaktadır. Ancak uygulama ve kuram eksenlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin planlamadaki rolü ile eleştirel kuramda bu rolün farklı boyutlarıyla tartışılması da büyük önem taşıyacaktır. '*Şehir Planlama Eğitiminde Teknoloji Konusu: SBP624E ICT (Information and Communication Technologies) in Urban Planning Dersi Örneği*' başlıklı bildiri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programında üçüncü yılını tamamlayan 'Şehir Planlamada Bilgi ve İletişim Teknolojileri' dersi kapsamında ele alınan konuları, doktora öğrencilerinin ders kapsamında hazırladıkları özgün çalışmaları ve konuya yaklaşımlarını aktarmaktadır.

Üçüncü yılın ardından ders çıktıları üzerinden bir değerlendirme yapılarak dersin doktora programına katkıları ile gelecek yıllarda dersin kapsamında yapılabilecek öneriler tartışılmaktadır. Planlamada teknolojik başarı kazanımı sarhoşluğuna dönüşebilen bilgisayar destekli görselleştirme ve haritalama becerilerini geliştirme odaklı içeriğin ötesine geçebilmek üzere, SBP624E dersinde teknolojik 'gelişime' eleştirel yaklaşım ile kuramsal tartışmalar konu kapsamına eklenmiştir. Üç yıllık deneyimin ardından 'SBP624E ICT in Urban Planning' dersinin şehir ve bölge planlama doktora programına katkılarının değerlendirildiği bu bildiri ile şehir planlama eğitiminde teknoloji konusunun hangi kapsam ve boyutlarda ele alınması gerektiği konusunda bir izleme ve geri besleme olanağı sağlanacaktır. Bildiri, şehircilik eğitiminin geleceği tartışmalarında gözü kapalı teknoloji taraftarlığına dönüşebilen yenilikçilik anlayışının analitik ve eleştirel bir teknoloji kuramı ile ilişkilendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Giriş: Planlamada Teknoloji

Teknolojik gelişmelerle küreselleşen dünyada, politik yapıların yanı sıra planlama uygulamaları ve çalışmalarında yeni süreçler ve kurumsal oluşumlar inşa edilmektedir. 20. yy.la birlikte teknolojiye yaşanan bu gelişmeler, iletişim kanallarının gelişmesine ve bilginin yayılmasına neden olduğu gibi, bilginin manipüle edilmesine, uzmanlara, meslek insanlarına ve özellikle yöneticilere olan güvenin sorgulanabilir olmasına yol açmıştır. Bu nedenle iletişim olanakları geliştirilirken teknolojinin etkin ve müzakere yanlısı süreçleri toplum yararına savunması gerekmektedir (Forester, 1996; Innes, 1997). Teknolojinin planlama pratiğinde sunduğu olanakların ve işlevlerin başında mekansal verilerin elde edilmesi, güncellenmesi, değerlendirilmesi (Gruen ve Wang, 1998), planlama ve tasarım kararlarının alınmasında ve uygulanmasında kapsamlı ve sistematik incelemelerin yapılması ve aktörler arasında iletişimin sağlanması gelmektedir (Batty ve diğ., 2000). Bu işlevler gerçekleştirilirken, planlamada teknolojik başarı kazanımı sarhoşluğuna dönüşebilen görselleştirme ve haritalama becerilerini geliştirme odaklı içeriğin ötesine geçebilmek gerekecektir.

Planlama sistemi ve uygulamalarındaki teknolojik gelişmeler, iletişim kanallarının gelişmesi ve bilginin yayılmasını kolaylaştırdığı gibi (Castells 1997), yaşayanlar ile planlama ve tasarım konularında çalışan uzmanlar ve meslek insanları arasında bilginin paylaşımına yönelik süreçlerin ve araçların gelişmesine neden olmuştur (Habermas, 1984).

Mitchell (1995), "City of Bits: Space, Place, and the Infobahn" kitabıyla, bilgi çağı ve teknolojilerinin planlama çalışmaları ve uygulamalarına etkisini inceleyen kuramcılarının başında sayılmaktadır. Mitchell, 1990'larda, bilgisayar kullanımı ve ağlarının yaygınlaşmasının kentsel yaşamı ve kentsel tasarım uygulamalarını nasıl etkileyeceğini tartışmıştır. Bilgi toplumu ve bilgi akışı kuramına göre, meslek insanlarının teknolojik olanakları ve iletişim ağlarını kullanmalarının tasarım ve planlama süreçlerini değiştirdiği tartışmasız bir gerçek halini almıştır. Tzonis (2000) ise tasarımda katılımın evrimini incelerken, farklı dil ve yaklaşımların yarattığı olumsuzlukların üstesinden gelebilmek için disiplinler arası iletişimin önemini vurgulamaktadır. Bilgi teknolojilerindeki gelişimin planlama ve tasarım disiplinlerine en önemli etkisinin, kullanılan görselleştirme tekniklerinin dijitalleşmesi ve mekansal bilgi sistemlerindeki teknolojik gelişimin pekişmesi olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu konvansiyonel bakışın teknolojik 'gelişime' eleştirel yaklaşım ile planlamada teknoloji konusunun doğru kabul edilenlerin ötesinde sınanması gereken iddiaları yeniden doğrulamayı zorunlu kılmaktadır.

Planlama Eğitiminde Teknoloji

Şehir ve bölge planlama eğitim programlarında teknoloji konusu ele alındığında benzer konvansiyonel bakışın hakim olduğu görülmektedir. Planlama lisans programlarında teknoloji konusu çoğunlukla bilgisayar ve bilgi sistemleri kapsamında ele alınmaktadır. Özellikle lisans programlarının temel mühendislik ders kümesinde yer alan bilgisayar ile coğrafi bilgi sistemleri mesleki uygulamalı dersleri bilgi ve iletişim teknolojileri başlığının öncelikli konularını oluşturmaktadır. Yüksek lisans ve doktora programlarında yer alan ve içeriği ile geliştirilmiş planlama kuramı derslerinde yenilikçilik, bilgi ekonomileri ve bilgi kenti gibi konular ele alınabilmektedir. Örneğin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı'nda yer alan "PLO 544 Planlama ve Tasarımda Yeni Teknolojiler" dersi kentsel teknolojiler ve teknolojik gelişmenin kentlere; teknolojik kent, toplumun ve ulusun mekana, yaşama ve kültürüne etkilerini tartışmaktadır. Program düzeyi değişse de bilgi ve iletişim teknolojilerinin planlamadaki rolünün uygulama ve kuram eksenlerinde, eleştirel yaklaşımla farklı boyutlarıyla tartışılması büyük önem taşıyacaktır.

Bu bildirinin konusunu oluşturan SBP624E "ICT (Information and Communication Technologies) in Urban Planning (Kent Planlamasında Bilgi ve İletişim Teknolojileri)" dersinin de yer aldığı İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama lisans programlarında yukarıda değinildiği gibi, bilgisayar ve coğrafi bilgi sistemleri temelli ve uygulamaya dönük zorunlu dersler bulunmaktadır. Servis dersleri kümesinde yer alan İTÜ lisans eğitiminde insan ve toplum bilimleri seçmeli ders kümesinde teknoloji ve toplum konulu dersler bulunmaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi, şehir ve bölge planlama doktora programında teknoloji boyutunda politika ve kuramsal tartışmaları içeren dersler ancak son üç yılda yer alabilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. İTÜ, Şehir ve Bölge Planlama programlarında teknoloji konusunu temel alan dersler (Kredisi teorik + uygulama olarak ifade edilmiştir)

Kodu	Dersin Adı	Türü	Programı	Kredisi
BIL101E	Bilgisayar ve Bilgi Sistemlerine Giriş	Zorunlu	Lisans	1+1
SBP241E	Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Planlama	Zorunlu	Lisans	1+2
ITB218E	Bilim ve Teknoloji Tarihi	Seçmeli (ITB)	Lisans	3+0
HUK214	Teknolojik Yeniliklerin Korunması	Seçmeli (ITB)	Lisans	3+0
SBP356E	Uzaktan Algılama	Seçmeli (TM)	Lisans	3+0
SPL502E	Şehir Planlamada Coğrafi Bilgi Sistemleri	Seçmeli	Şehir planlama yüksek lisans	3+0
BPL518	Bölge Planlama ve İzlemede İleri Teknolojiler	Seçmeli	Bölge planlama yüksek lisans	3+0
SBP624E	Kent Planlamasında Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Seçmeli	Doktora	3+0
SBP631E	Bilim, Teknoloji Yenilik Politikaları ve Bölgesel Kalkınma	Seçmeli	Doktora	3+0

Bu yeni derslerden bir diğeri olan SBP631E Bilim, Teknoloji Yenilik Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Dersi ekonomik coğrafya, iktisat ve yenilik coğrafyası disiplinlerinin kuramsal tartışmaları üzerinden bilim, teknoloji ve yenilik kavramlarının kentsel ve bölgesel gelişmeye olan etkilerini tartışmaktadır.

SBP624E “Information and Communication Technologies in Urban Planning (Kent Planlamasında Bilgi ve İletişim Teknolojileri)” Dersi

'Şehir Planlama Eğitiminde Teknoloji Konusu: SBP624E Information and Communication Technologies (ICT) in Urban Planning Dersi Örneği' başlıklı bildiri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programında üçüncü yılını tamamlayan 'Şehir Planlamada Bilgi ve İletişim Teknolojileri' dersi kapsamında ele alınan konuları, doktora öğrencilerinin ders kapsamında hazırladıkları özgün çalışmaları ve konuya yaklaşımlarını aktarmaktadır. Üçüncü yılın ardından ders çıktıkları üzerinden bir değerlendirme yapılarak dersin doktora programına katkıları ile gelecek yıllarda dersin kapsamında yapılabilecek öneriler tartışılmaktadır.

2013-14 eğitim ve öğretim yılı, bahar yarıyılı itibariyle İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Doktora programına dahil olan SBP624E “ICT in Urban Planning” dersinde, bilgi ve iletişim teknolojileri, tanımlar, uygulama örnekleri ve kuramsal tartışmalar modüllerinde planlama ile ilişkili olarak açıklanmaktadır. Bu örneklerin ve tartışmaların kapsamını belirleyebilmek ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin planlamadaki rolünü geniş kapsamda farklı boyutlarla incelemek üzere ders önerisinin geliştirilmesi ve ders kataloğunun hazırlanması sürecinde Dünya'daki planlama okulları araştırılmıştır.

İngiltere'de City University London'da Bilgi, İletişim ve Toplum Yüksek Lisans Programı (MSC on Information, Communication and Society) bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal hayatta farklı alanlardaki etkilerini, rolünü ve önemini konu alan kapsayıcı kavramları içerdiği görülmüştür (Url-1). 1 yıllık tam zamanlı programda kurgulanan yüksek lisans eğitimi, bilgi toplumu, demokratikleşme kazanımları, ulus ötesi medya, iletişimde feminist tavır, açık kaynaklı sistemler, multimedya ve internet uygulamaları, bilgi yasaları ve politikaları ile veri görselleştirme konularını kapsamaktadır. İngiltere'den incelenen ders örneği ise, Centre for Research in Innovation and Competition at the University of Manchester'da M.Sc. in Technical Change and Industrial Strategy programında yer alan Information Society (Bilgi Toplumu) dersidir. Medeniyetler tarihinde teknolojik, sosyal ve ekonomik kırılmalar üzerinden bilgi toplumunun oluşumunun tartışıldığı derste dönem sonu makale yazımı ile kurgusu oluşturulmuştur.

Massachusetts Institute of Technology (MIT)'de Introduction to Technology and Cities (Teknoloji ve Kentlere Giriş) lisansüstü dersi toplum, planlama, mekan ve

yönetişim başlıklarında teknoloji kavramını kentler üzerinden tartışmaktadır (Url-2). Literatür okumaları, sınıf içi tartışmalar, ziyaretçi konuşmacıların seminerleri ve periyodik ev ödevleri ile kurgulanan derste teknoloji ve kent konusunda araştırma ve mesleki uygulamalara yönelik önem kazanan güncel yaklaşımları ve kuramsal açımları vurgulamaktadır. Dünya'daki planlama okullarında incelenen diğer ders içeriklerinde, uygulamaya yönelik teknoloji becerilerinin geliştirilmeye odaklandığı tespit edilmiştir. Planlamada teknolojik başarı kazanımı sarhoşluğuna dönüşebilen görselleştirme ve haritalama becerilerini geliştirme odaklı bu içeriğin ötesine geçebilmek üzere, yukarıda içerikleri verilen örneklerin ışığında teknolojik 'gelişime' eleştirel yaklaşım ile kuramsal tartışmaların SBP624E dersi kapsamına alınması gerektiği düşünülmüştür.

SBP624E "ICT in Urban Planning" dersi kent planlama çalışmalarının farklı süreçlerinde kullanılan teknolojilerin konvansiyonel ve alternatif uygulamaları ile bu kullanımların planlama kuramına katkılarını tartışmayı ve lisansüstü öğrencilerinin bu tartışmaları yorumlama ve geliştirme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dönem çalışmasında öğrencilerden bir planlama uygulamasında, sürecinde ya da organizasyonunda kullanılan bilgi ve iletişim teknolojilerini değerlendiren bir dönem ödevi sunmaları istenmektedir. Öğrencilerin, bu örnekler üzerinden kullanılan veya yeni geliştirilen teknolojinin kapsamını, amacını, türlerini belirlemeleri; verimliliğini ve başarısını eleştirel düzeyde değerlendirmeleri öngörülerek dönem çalışması kurgulanmıştır. Geleneksel bakış açısında teknolojinin kente ve kent planlamasına etkileri değerlendirildiğinde üç önemli sorunun temel oluşturulduğu kabul edilmektedir. Bunlar:

1. Sayısal ağlar kentsel ve bölgesel ölçekte yerleşmeler örüntüsünü değiştirebilir mi?
2. Güncel teknoloji uygulamaları, hangi düzeyde iletişim ve algılama becerilerini geliştirebilir?
3. Bilgi ve iletişim teknolojileri hangi düzeyde kent yönetimi ve yönetişimi (planlama pratiğinin kendisine ait) süreçleri geliştirebilir?

Bilgi ve iletişim kuramının yukarıda verilen araştırma sorularının ötesinde, teknoloji ile ilgili birçoğumuzun da paylaştığı önermelerin eleştirel, analitik bir tavırla doğrulanması gerekmektedir. SBP624E dersi kapsamında planlama mesleği pratiğinde ve gündeminde bilgi ve iletişim kuramının açımları değerlendirilirken, teknolojik gelişmenin bölgesel ve mekansal gelişmenin her zaman koşulu olmadığı savunulmaktadır. Eleştirel kuram bakış açısında merkeziyetçi egemen teknolojik gelişmenin İngilizce deyimiyile digital divide (sayısal uçurum) kavramıyla anılan farklılıkların oluşmasına neden olabileceği bu tartışmaların ana eksenini oluşturmaktadır.

Lisansüstü Öğrencilerinin Kent Planlamasında Teknoloji Konusuna Yaklaşımları

2013-14 bahar yarıyılından itibaren yürütülen SBP624E ICT in Urban Planning dersine üç yıl içinde 31 lisansüstü öğrencisi kaydolmuş ve 28'i başarı ile dersi tamamlamıştır. Derse katılan 31 öğrencinin 24'ü İTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programı'na; 1'i Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı'na; 3'ü Geomatik Mühendisliği Doktora Programı'na; 1'i Peyzaj Mimarlığı Doktora Programı'na ve 2'si ise Erasmus Öğrenci Değişim Programı ile Mimarlık Yüksek Lisans Programı'na kayıtlı bulunmaktaydılar. Şehir ve Bölge Planlama doktora programı dışından derse kaydolan lisansüstü öğrencilerinin tümü buldukları programın meslek alanında lisans derecelerine sahiptirler. Ancak Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programı'ndan dersi alan 24 öğrencinin 16'sı şehir plancısı; 5'i peyzaj mimarı; 1'i mimar ve 1'i inşaat mühendisi olup 1'i de coğrafya lisans mezunudur.

SBP624E ICT in Urban Planning dersini alan öğrencilerden dönemin ilk yarısında kendi araştırma alanları ile ilişkili olduklarını düşündükleri bir konuda teknoloji kullanımını ele alan bir makale seçmeleri ve bu makale hakkında sınıf içi tartışma yoluyla kısa bir sözlü değerlendirme yapmaları istenmiştir. Öğrenciler sınıfa kendilerinin seçimiyle aktarılan makale kümesi arasından ayrıca ikinci bir makaleye tartışmacı olarak sorumluluk almışlardır. Dönemin ikinci yarısında ise öğrencilerden çalışmayı istedikleri benzer ya da başka bir konuda bireysel sunum yapmaları; dönem boyunca yaptıkları ara teslimlerin geri bildirimleriyle aldıkları düzeltme ve önerilerle geliştirdikleri çalışmanın dönem sonu teslimi istenmiştir. Öğrencilerin seçtikleri konulara göre dağılımları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. SBP624E dersi, lisansüstü öğrencilerinin araştırma konuları

Konu	İlk yarı	İkinci yarı
	Sınıf içi tartışma Makale İncelemesi	Bireysel sunum Dönem sonu çalışması
Mekansal analiz, modelleme, görselleştirme	2	7
Sanal arayüzler yardımıyla mekansal deneyim	5	4
Kalkınma – gelişme aracı olarak teknoloji	13	11
Ekosistem servisi olarak teknoloji	8	5
Literatür taraması	3	1
Toplam	31	28

Makale incelemelerinde lisansüstü öğrencilerinin seçtikleri konuların başında teknolojiyi kalkınma ve gelişme aracı olarak gören ve/veya eleştiren çalışmalar gelmektedir. Türkiye'den olduğu kadar İran örneğini (Borna, 2014) de içeren tercih edilen araştırma konularından biri e-hükümet uygulamaları olmuştur. Çevrimiçi

hizmetler, telekomünikasyon altyapısı ve insan sermayesi üzerinden e-hükümet uygulamalarının potansiyellerini ve kapasitelerini sorgulayan bu çalışmalarda ulusal bilgi ve iletişim teknolojileri politikalarını ve yerel stratejileri değerlendirmek mümkün hale gelebilmiştir (Zeka, 2014). Bu çalışmalar, internet uygulamaları üzerinden katılımın, merkezîyetçi tavırla referandum oylamaları yerine yerelin görüşlerini sosyal medya başta olmak üzere açık ve kitle kaynaklı araçlar (open-source – crowdsourcing) ile aktörler arası işbirliğini destekleyen uygulamalarla (Bradham, 2009) web 2.0 teknolojilerinin önemine dikkat çekmektedir.

Kalkınmada teknolojinin rolünü inceleyen çalışmaların ele aldığı kavramların başında sayısal uçurum gelmektedir. Özetle bilgi yoksunu ve bilgi zengini bölgelerde, teknoloji altyapısında ve teknolojik araçların kullanımında erişim farklılıklarını inceleyen sayısal uçurum kavramının Türkiye’de birçok araştırmacı tarafından farklı yönleriyle ele alındığı ve Türkiye’de bilgi toplumu ve bilgi kenti kuramsal tartışmalarına ışık tuttuğu görülmüştür (Özdemir, 2014). Merkez ve çeper arasında süregelen derin farklılıkların özellikle kırsal alanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla aşılabileceğini öngören ve teknolojinin getirdiği olanaklarla tarımsal üretimde verimliliğin artırılabilmesine inanan çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda tarımsal ürün pazarı ve tedarik zincirine erişimin artırılmasında ve doğal alanların yönetiminde internet uygulamaları tabanlı izleme, takip ve denetim sistemlerine de ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (Chapman ve Slaymaker, 2002; Boateng, 2012).

SBP624E dersini alan lisansüstü öğrencilerinin önemli bir bölümü, kent planlamasında teknoloji kullanımının yıllardır çalışılan araştırma konularından mekansal analiz, modelleme, görselleştirme ve sanal arayüzler yardımıyla mekansal deneyim konularına odaklandığı görülmüştür. Ders kapsamının bu başlığı altında öğrenciler uzaktan algılama (Yoshua ve diğ., 2013), coğrafi bilgi sistemleri, yersel görselleştirme (geovisualization) (Kraak, 2003; Keskin ve diğ., 2015), Türkçe kaynaklarda hücreli otomat ve etmen (ajan) tabanlı modelleme olarak yer alabilen “cellular automata” (Batty, 1997) ve “agent-based modeling” (Torrens, 2010) uygulamalarını incelemiştir. Gerçek mekanın algılanmasında sanal araçlar ile kendi arayüzü üzerinden sanal mekanın algılanması konusunda literatür araştırmaları (Hanzl, 2007) ve gözleme dayalı saha araştırmaları dönem çalışmaları kapsamında kullanılmıştır.

Dersin kurgulanması sırasında teorik içeriğe ve referanslara dahil edilmemesine rağmen önemli sayıda lisansüstü öğrencisi, ekosistem servisi olarak teknoloji (Ernstson ve Sörlin, 2013) konusunu araştırma konusu olarak ele almak istemişlerdir. Dersi alan öğrencilerin bir bölümü makale incelemelerinde olduğu kadar dönem çalışması olarak bu konuda özgün araştırma üretmek istemişlerdir. Enerji kullanımı ve veriminin izlenmesi için üretilmiş çevrimiçi bir yazılımı,

Türkiye'deki dönüşüm projelerinde kullanımı, akıllı ve yeşil kampüs stratejilerinin İTÜ Ayazağa kampüsü üzerinden tartışılması, Mobiett mobil uygulaması üzerinden akıllı toplu taşıma olanaklarının verimi gibi saha çalışmasına dayanan özgün araştırmalar üretilmiştir. Ders kapsamında afet ve kriz yönetiminde sosyal medyanın rolü üzerine eleştirel bakışı konu alan çalışmalar da üretilmiştir. Kriz anlarında sosyal medya bilgi temini, haberleşme ve farkındalık yaratma gibi temel işlevleri yerine getirmesine rağmen yanlış bilgilenmeye ve bilginin manipülasyonuna neden olabileceği iddia edilmektedir. Ancak sosyal medyanın özellikle afet anının hemen ardından -2012 yılındaki Hurricane Kasırgası (Nagy, 2013) ve 2015 yılındaki Nepal Depremi'nin (Luege, 2013) ardından olduğu gibi- dayanışma ve yardımlaşma yoluyla kaynakların ihtiyaç bölgelerine iletiminde kuvvetli bir rol üstlendiği görülmüştür. Ders kapsamında üretilen özgün araştırmalardan birinde Yunanistan'a ulaşan Suriyeli sığınmacıların besin, giysi ve sağlık malzemeleri gibi ihtiyaçlarını yardımlaşma yoluyla çözen 33 Facebook sayfasının örgütlenme biçimleri incelenmiştir (Gkika, 2016).

SBP624E Dersinin Çıktıları ve Sonuç

Üç yıllık deneyimin ardından 'SBP624E ICT in Urban Planning' dersinin şehir ve bölge planlama doktora programına katkılarının değerlendirildiği bu bildiri ile şehir planlama eğitiminde teknoloji konusunun hangi kapsam ve boyutlarda ele alınması gerektiği konusunda bir izleme ve geri besleme olanağı sunmaktadır. Birinci yılın ardından lisansüstü öğrencileri hazırladıkları özgün araştırmaları makale formatında Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi'ne başvurmaları cesaretlendirilmiş, 4 araştırma bu dergide yayınlanmıştır (Borna, 2014; Rezafar ve Koramaz, 2014; Özdemir, 2014; Zeka, E., 2014). Sonraki yıllarda da ders kapsamında üretilen iki araştırma uluslararası sempozyumlarda sunulmuş ve tam metin bildiri olarak basılmıştır (Keskin ve diğ., 2015; Gkika, 2016).

SBP624E nolu derste doktora öğrencileri, afet riski yönetiminde ve katılımcı planlama süreçlerinde kitle kaynaklı (crowdsourcing) iletişim kanalları ve sosyal medya kullanımı, ekolojik planlama ve sürdürülebilirlik konularında yeşil teknolojiler ve akıllı (smart) kent uygulamaları, kentsel mekanın algılanmasında etkileşimli arayüzler ve artırılmış gerçeklik (augmented reality) gibi konulara odaklandığı söylenebilir. Öğrenciler bu çalışmalarda kapsamlı literatür taramaları yaptıkları gibi saha çalışmasına dayanan ve özgün uygulama üreten, değerlendiren çalışmalar da hazırlamışlardır. Dersin en önemli çıktısı olan '*Şehir ve Bölge Planlama alanının ilişkili olduğu disiplinlerarası etkileşimi kavrayabilme; yeni ve karmaşık fikirleri analiz, sentez ve değerlendirmede uzmanlık gerektiren bilgileri kullanarak özgün sonuçlara ulaşabilme*' düzeyinin özellikle özgün araştırmalar yoluyla sağlanabildiği kabul edilmektedir.

Dersin uygulama örneklerinin incelendiği bölümde katılım ve toplum temelli, yönetim temelli ve planlama temelli teknolojik araçları ve uygulamaları konu alan seminerler düzenlenmiş ve bu seminerlerde üniversite dışından meslek içi uygulamada bu teknolojileri doğrudan üreten ve kullanan meslek insanları davet edilmiştir. Dersin üçüncü modülünde kuramsal tartışma ve okumalara ışık tutacağı öngörülen bu seminerler ile dersin bir diğer çıktısı olan ‘Şehir ve Bölge Planlama alanındaki bilimsel, teknolojik sosyal veya kültürel ilerlemeleri tanıtarak, yaşadığı toplumun bilgi toplumu olma ve bunu sürdürebilme sürecine katkıda bulunabilme’ düzeylerinin gelişeceği hedeflenmiştir. Bu bildiri, şehircilik eğitiminin geleceği tartışmalarında gözü kapalı teknoloji taraftarlığına dönüşebilen yenilikçilik anlayışının analitik ve eleştirel bir teknoloji kuramı ile ilişkilendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Batty, M., (1997) Cellular Automata and Urban Form: A Primer. *APA Journal*, Spring, 1997.
- Batty, M., Chapman, D., Evans, S., Haklay, M., Kueppers, S., Shiode, N., Smith, A., ve Torrens, P.M., 2000: *Visualizing the City: Communicating Urban Design to Planners and Decision Makers*. <http://www.casa.ucl.ac.uk/visualcities.pdf>, ISSN: 1467-1298
- Boateng, M. S. (2012). “The Role of Information and Communication Technologies in Ghana’s Rural Development.” *Library and Information Science Commons*.
- Borna, T. (2014) “Electronic Government, Its Environmental and Social Effects: Case of Iran” *Planlama Dergisi*, 24(3), 131 – 138 (doi: 10.5505/planlama.2014.29392).
- Brabham, D. C. (2009). Crowdsourcing the public participation process for planning projects. *Planning Theory*, 8(3), 242-262.
- Castells, M., 1996: The rise of the network society. *The Information Age: Economy, society and culture*. Vol 1. Cambridge, MA: Blackwell.
- Castells, M., 1997: The power of identity. *The Information Age: Economy, society and culture*. Vol. 2. Malden, MA: Blackwell
- Chapman, R. ve T. Slaymaker (2002). *ICTs and Rural Development: Review of the Literature, Current Interventions and Opportunities for Action*. Overseas Development Institute. London, Overseas Development Institute.
- Ernstson, H., ve Sörlin, S. (2013). Ecosystem services as technology of globalization: On articulating values in urban nature. *Ecological Economics*, 86, 274-284.
- Forester, J. 1996b: The rationality of listening, emotional sensitivity, and moral vision. Explorations in *Planning Theory*, (ed. Mandelbaum, S.J., Mazza, L. ve Burchell, R.W.)

204-224. New Brunswick, N.J.: Center for Urban Policy Research, Rutgers University.

Gkika, S. (2016) "Facebook Alert for Syrian Refugees" *Society for Risk Analysis Europe Conference 20 - 22 Haziran 2016*, Bath, İngiltere, [http://programme.exordo.com/sra2016/delegates/presentation/199]

Gruen A. ve Wang X., 1998. CC-Modeler: a Topology Generator for 3-D City Models, *ISPRS Journal of Photogrammetry & Remote Sensing* 53 (1998) 286-295

Habermas, J., 1984: *The Theory of Communicative Action Volume 1: Reason and the Rationalisation of Society*. Policy Pres, Cambridge:.

Hanzl, M., 2007: Information technology as a tool for public participation in urban planning: a review of experiments and potentials. *Design Studies* vol. 28, pp. 289-307,

Innes, J.E., 1997: The planners' century. *Journal of Planning Education and Research* 16(3): 227-228.

Keskin, M., Çelik, B., Doğru, A.Ö., ve Pakdil M. E., (2015) A Comparison of Space-Time 2D and 3D Geo-visualization, *27th International Cartographic Conference*, Rio de Janeiro, Brezilya, 23-28 Ağustos 2015 [http://icaci.org/files/documents/ICC_proceedings/ICC2015/papers/2/fullpaper/T2-328.pdf]

Kraak, M. (2003) The space-time cube revisited from a geovisualization perspective, *Proceedings of the 21st International Cartographic Conference (ICC) 'Cartographic Renaissance'*, Durban, 1988 - 1995.

Luege, T. (2015). How Facebook helped restore family links after the Nepal earthquake. [online] *Social Media for Good*. Available at: <http://sm4good.com/2015/04/26/facebook-helped-restore-family-links-nepal-earthquake/> [Accessed 18 Nisan 2016].

Mitchell, W., 1995: *City of Bits: Space, Place, and the Infobahn*, MIT Press, Cambridge, MA, ABD.

Nagy, M. (2013). Social media's role in Hurricane Sandy recovery. [online] Available at: <http://legalinsurrection.com/2013/12/social-medias-role-in-hurricane-sandy-recovery/> [Accessed 17 Nisan 2016].

Özdemir, Z. (2014) "Overview of the Information Society and the Informational City in Turkey" *Planlama Dergisi*, 24(1), 6 - 9 (doi: 10.5505/planlama.2014.30974).

Rezafar, A., ve Koramaz, T.K. (2014) "ICT in Urban Planning, About Sustainable Feature of The Smart City" *Planlama Dergisi*, 24(2), 64 - 66 (doi: 10.5505/planlama.2014.65365).

Torrrens, P.M., (2010), Agent-based Models and the Spatial Sciences. *Geography Compass* 4(5) p.428-448.

Tzonis, A., 2000: Community in the mind - a model for Personal and Collaborative Design. CAADRIA 2000, *The Fifth Conference on Computer Aided Architectural Design Research in Asia*, Singapore.

Url -1 <http://www.mastersportal.eu/studies/13423/information-communication-and-society.html>

Url -2 <https://ocw.mit.edu/courses/urban-studies-and-planning/11-501-introduction-to-technology-and-cities-fall-2002/>

Joseph Ferreira. 11.501 Introduction to Technology and Cities. Fall 2002. Massachusetts Institute of Technology: MIT OpenCourseWare, <https://ocw.mit.edu>. License: Creative Commons BY-NC-SA.

Youshui Z., Inakwu O.A.O. ve Elnazir R., (2013): Assessment of land surface temperature in relation to landscape metrics and fractional vegetation cover in an urban/peri-urban region using Landsat data, *International Journal of Remote Sensing*, 34(1), 168-189

Zeka, E., (2014) "ICT and e-Governance: The web portals of Istanbul Municipality" *Planlama Dergisi*, 24(1), 35 – 41 (doi: 10.5505/planlama.2014.29392).

Kentsel Tasarım ve Kentsel Koruma Eğitiminde Kent Morfolojisinin Rolü*

Araş. Gör. Dr. Açalıya Alban

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mimarlık Mühendislik Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Araş. Gör. Dr. Aybike Ceylan Kızıldaş

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Morfolojinin ne olduğundan kısaca bahsettikten sonra, koruma, tasarım, morfoloji arasındaki ilişkinin gelişimine değineceğiz. Morfolojik analizler koruma ve tasarım çalışmalarının en temel altlığıdır. Buna rağmen, koruma ve tasarıma ilişkin güncel yazımda, pratikte morfolojinin yeterince kullanılmadığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, bu önemi gösterebilmek için, morfolojinin tasarım ve korumadaki rolüne değindikten sonra sunuşumuzu eğitim üzerine değerlendirmede bulunarak sonlandıracağız.

Evet, ilk başta kent morfolojisi nedir, buna bir bakalım.

Kentsel biçim, bir sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bir üretimdir ve bu oluşum süreci sosyal ve kültürel bir süreçtir. Bu süreçler ortak özellikleri olan tipler oluşturur. Bu tipler iç içe geçen hiyerarşik ölçeklerde birbiriyle ilişki kurmaktadır. Aslında hiyerarşik ölçekler dediğimiz şeyler, bina örüntüsü, parsel örüntüsü, cadde ve sokak örüntüsüdür.

Peki, bu bağlamda kent morfolojisi ne yapmaktadır? Kent morfolojisi, kentsel biçimin fiziksel dokusundaki değişimle bu değişime neden olan aktörlerin ve süreçlerin incelenmesini içermektedir. Amaç nedir? Amaç şudur: Kentin ve yerel dokuların nasıl oluştuğunu, biçimini, değişimini, gelişimini anlamak ve bu

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "Şehircilik Eğitiminde Diğer Disiplinler-I" temalı 7A oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

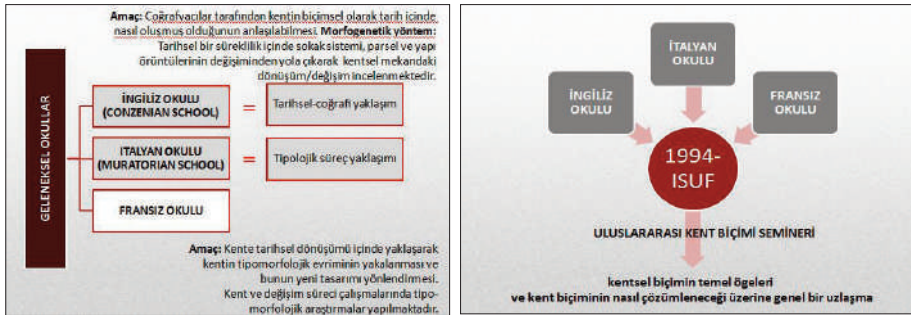
değişimi ve gelişimi yönetebilmektir. Kent morfolojisi disiplinlerarası bir çalışma alanıdır. Planlama, tarih, kentsel tasarım, coğrafya, peyzaj mimarlığı, mimarlık, kültür miras yönetimi ve bunun gibi disiplinler bu alanda yerini almaktadır.

Kent morfolojisinde 3 geleneksel okul bulunmaktadır. Bunların ilki, Conzenian School olarak bilinen İngiliz okulu, diğeri ise Muratorian olarak da bilinen İtalyan okuludur. İngiliz okulu tarihsel coğrafi yaklaşımıyla bilinir. Tarihsel coğrafi yaklaşımın amacı şudur: coğrafyacılar tarafından kentin biçimsel olarak tarih içinde nasıl oluşmuş olduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır ve burada, morfogenetik yöntem adını verdikleri bir yöntemi kullanmaktadır Conzen okulu. Bu yöntemde, tarihsel bir süreklilik içinde sokak sistemi, parsel ve yapı örüntülerinin değişiminden yola çıkarak, kentsel mekândaki dönüşüm, değişim incelenmektedir. Yani çok kısa bir şekilde aslında betimleyici çalışmalardır ve kentin oluşumunu, bir süreç içinde nasıl oluştuğunu anlamaya çalışmaktadır.

Diğeryandan İtalyan okulu, tipolojik süreç yaklaşımıyla özdeşleşmektedir. İtalyan Okulunun amacı ise, kente tarihsel dönüşüm içinde yaklaşarak, kentin tipomorfolojik evriminin yakalanması ve bunun yeni tasarımı yönlendirmesi olmuştur.

Aslında İtalyan okulunun da ortaya çıkışı şu şekildedir: Modernist hareketin bağlam bağımsız mimarisine ve şehirciliğine bir karşı çıkıştır ve bir yerin, o yerin bağlamı kapsamı içinde kendi yerel dokusunu nasıl üretebileceğini, nasıl tipolojiler oluşturabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda da kent ve değişim süreci çalışmalarında tipomorfolojik araştırmalar yapılmaktadır.

Bu 3 okul 1994 yılında bir araya gelerek, yani bu 3 okulun araştırmacıları bir araya gelerek, Uluslararası Kent Biçimi Seminerini kurmuştur. Aslında bu, uluslararası bir birliktir.

Şunu eklemeyen geçmemek gerekir ki; bir önceki slaytta söylemeyi unuttum; Fransız okulu ortak bir dil geliştirememiştir. Bu yüzden de Fransız okulunun belirli bir yaklaşımı olmamıştır. Dediğim gibi, daha sonra bu 3 okul bir araya gelerek,

Uluslararası Kent Biçimi Seminerini oluşturmuştur. Bu birliğin oluşmasıyla birlikte, kentsel biçimin temel öğeleri ve kent biçiminin nasıl çözümleneceği üzerine genel bir uzlaşma yapılmıştır. Çözümlemek, analiz kelimesinin Türkçesi oluyor bu arada.

Bu uzlaşmaya göre, morfolojik tespitin 3 temel prensibi kararlaştırılmıştır. İlk olarak, kentsel biçimi tanımlayan 3 adet temel fiziki eleman bulunmaktadır. Bunlar, binalar ve ilişkili oldukları açık mekânlar, parseller, ada, cadde ve sokaklar. İkincisi daha ziyade çözümlenirlikle ilgilidir ve kentsel biçim 4 farklı seviyede çözümleme yoluyla anlaşılabilir. Bunlar, bina-parcel ilişkisi, cadde-sokak ve ada ilişkisi, kentle ilişkiler ve bölgeyle ilişkiler. Üçüncüsü ise işin zaman boyutuyla ilgilidir. Kentsel biçim tarihsellik içinde anlaşılabilir, çünkü elemanlar sürekli bir değişim içindedir.

Burada altını çizmemiz gereken bir şey var; yapılan morfolojik analizin amacına göre, kentsel biçimin bu temel elemanları artabilmektedir. Mesela Carl Kroff'a göre, kentsel biçimin en az 7 temel öğesi bulunmaktadır. Kroff, az önce saydığımız 4 elemana malzemeyi, duvar, çatı veya çit gibi yapı elemanları, oda ve mekânları da eklemektedir ki, nitekim, koruma alanlarında morfolojik analiz yaparken bu elemanları da analize katmak durumundayız.

Günümüzde ise genel olarak kabul gören 4 adet morfolojik yaklaşım bulunmaktadır. Bunların ilki, az önce bahsetmiş olduğum İtalyan okulu ve İngiliz okulu doğrultusunda ortaya çıkan tarihsel coğrafi yaklaşım ve tipolojik süreç yaklaşımı, diğer ikisi ise bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte ortaya çıkan yaklaşımlardır; mekân dizilimi diye bilinen yaklaşım ve diğeri de mekânsal analiz yaklaşımı.

Morfoloji, tasarım, koruma ilişkisinin gelişimine şöyle bir bakalım. Tabii, ilk başta şuna vurgu yapmak lazım: 1930 öncesinde de kent biçimini araştıran çalışmalar bulunmaktadır; ancak, 1950'lerde kurulmuş olan İtalyan okulu ve 1960'larda kurulmuş olan İngiliz okulunun ilk temelleri 1930 ve 40'larda, İtalya'da Muratori, 30'larda ise İngiltere'de Conzen tarafından atılmıştır. 1956 yılında, modernist hareketin öncülerinden modernist mimar Harvard Üniversitesinde kentsel tasarım terimi ilk defa uluslararası ortama tanıtılmıştır. 1950'lerde modernist hareketin tehdidi altında olan, hem de savaştan dolayı büyük yıkıma uğramış olan tarihi kentlerin korunması özellikle İtalya'da gündeme gelmiştir. Daha sonra kentlerin tarihi alanlarının korunması, 1976 yılında UNESCO'nun tarihi alanların korunması ve çağdaş rolü konusunda uluslararası tavsiyeleriyle birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. Burada, tarihi alanlar ilk defa mekânsal örgütlenmesiyle birlikte bir bütün olarak ele alınmaktadır.

1980'lerde kodlamanın gelişmesiyle birlikte, morfoloji ve tipolojiyi içeren kodlama tasarım sürecinde yer almaya başlamıştır. 1994 yılında, Uluslararası Kent

Biçimi Semineri kurulmuştur. 2011 yılı, aslında planlama açısından oldukça önemli bir yıldır. Çünkü UNESCO, tarihi kentsel peyzaj tavsiyesini çıkarmıştır. Bu tavsiye kararı planlama açısından oldukça önemlidir. Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımında, kentlerin tarihi alanlarının sınırı yoktur. Mesela, hepimiz oldukça aşınayız; normalde, koruma alanlarının, yani kentlerin tarihi alanlarının bir sınırı olur, bir sit sınırı olur ve bu sit sınırının içi ve dışı farklı şekillerde yönetilir. UNESCO'nun bu tarihi kentsel peyzaj yaklaşımında buna karşı çıkılmaktadır ve kentte morfolojik sürekliliklerin ve ilişkilerin bulunduğu, bu nedenle de bu şekilde birbirinden bağımsız ele alınmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kentlerin tarihi alanları, insanın doğayla olan ilişkisi, alanın jeomorfolojisi, hidrolojisi, iklim özellikleri, tarih içindeki morfolojik evrimi, tarihsel ve mekânsal katmanlaşması, sosyal ve kültürel katmanlaşmasıyla bir bütündür ve bu alanlar sadece pasif bir şekilde korunacak alanlar değil; hem korunacak, hem gelişmeye devam edecek alanlardır.

Bu açıdan morfolojik çalışmalar, bu alanların tanımlanması ve buralardaki gelişimin ve tasarımın yönlendirilmesi açısından çok önemlidir. Ancak, mevcut yazın, morfolojik çalışmalar ile tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı arasında hâlâ yeterli bir ilişkinin kurulmadığını vurgulamaktadır. Aslında UNESCO da bu yetersizliğin farkındadır ve tarihi kentsel peyzaj üzerine olan bilimsel ağına genişletmeye devam etmektedir. Bu kapsamda, ben de bu yıl ağına dahil edilen akademisyenler arasında oldum.

2012'de ise Uluslararası Kent Biçimi Semineri çok önemli bir atılım yapmıştır. Morfoloji, pratiğe yeteri kadar yansımamaktadır ve bu nedenle de ISOCARP Kent Morfolojisi Araştırma ve Pratiği Çalışma Kolunu kurmuştur. Ancak, günümüze baktığımız zaman, halen kent morfolojisi kentsel tasarım ve korumada yeterince kullanılmayan bir potansiyeldir ve unutmayalım ki, kentsel tasarım ve korumadaki en temel altlık morfolojik analizdir.

Temel morfolojik analizin ana ürünü, bina, parsel ve caddenin farklı bir araya gelişlerini içeren plan birimleri ya da kent dokusunun ortaya konulmasıdır. Peki, biz bunu nerelerde kullanırız; kentsel korumada, kentsel karakter alanlarını belirlemede –ki, bu karakter alanları hem mevcut, hem de öneri kentsel çevreler için hazırlanabilir– hareket analizlerinin yapılması, çevresel performans ölçümü, kentsel gelişimin kontrolü, değişimin ve gelişimin yönetilmesi, yeni yapılaşmanın bağlama bütünleşmesinin garanti altına alınması, yeni gelişme alanlarında farklılıklar arasında bir uyum yakalayabilme, kamusal özel alanlar arasında denge oluşturabilme; tasarım rehberi, tasarım kodu, kentsel kod, biçim tabanlı kod gibi kentsel biçimlenmeyi yönlendiren ve kontrol eden normatif araçlar geliştirme ve kentsel tasarım.

Aslında yukarıda saydıklarımızın hepsi genelde iç içe geçmiş şekilde kentsel tasarımda yer almaktadır. Bunların içinden, kentsel karakter alanlarına yönelik iki örnek vereceğiz.

Burada şunu belirtmek lazım: Bunların hepsini birbirinden bağımsız maddeler olarak ele almayın. Özellikle kentsel karakter alanları belirleme, buradaki maddelerin pek çoğunu kapsamaktadır.

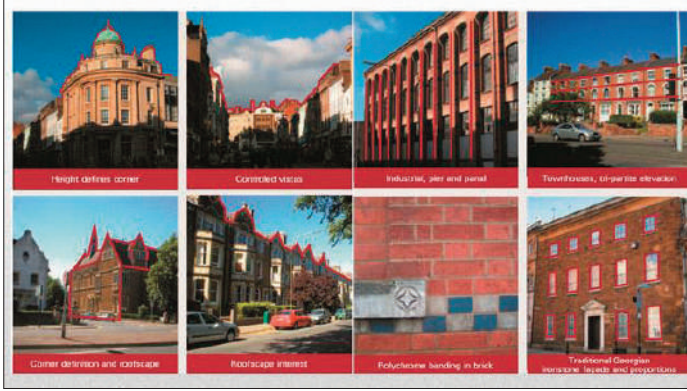
Burada vereceğimiz örneklerden bir tanesi, yeni gelişme alanı için yapılmış bir karakter bölgelemedir, diğeri ise koruma alanında yapılmış bir karakter bölgelemedir.

Karakter bölgelemesi sadece mevcut ve tarihi alanlarda yapılmaz. Mevcut ve tarihi alanlarda yapılmasının sebebi şudur: Öncelikle neyi koruyacağımızı anlamalıyız. Neyi koruyacağımızı anlamak için, onun ne olduğunu anlamalıyız ve bu sebeple burada bir morfolojik analiz yaparız. Yeni gelişme alanlarında ise bir karakter oluşturmak, yeni gelişmeyi de bu oluşturduğumuz karaktere uygun şekilde kontrol etmek amacıyla yaparız ve aynı zamanda da bu yeni gelişme alanlarında monotonluğu engelleriz.

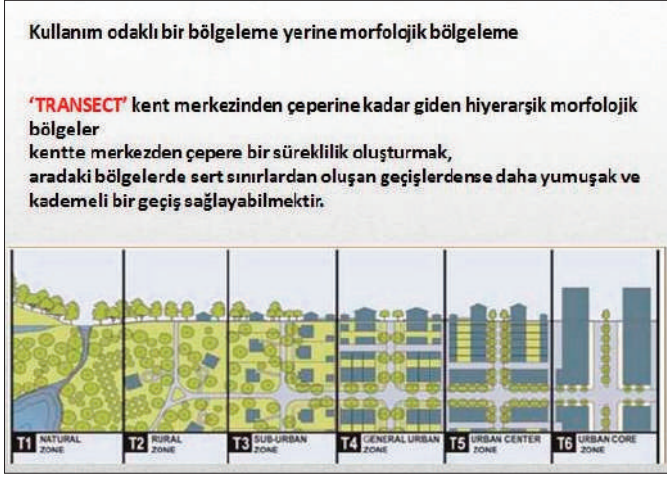
Tarihi gelişim süreci tipolojileri tespit eden morfolojik analize dayanmaktadır. Karakter bölgelemenin temel amacı ise; bir yerleşimde farklı karakter sergileyen ya da sergileyecek bölgeleri tanımlamaktır. Genelde her bir alt bölgeye inilip, koruma ve tasarım politikaları rehberleri veya kodlamayla sonuçlanmaktadır. Kentin ya da kentsel alanın tarihi ya da gelecek karakterinin ve bu karakteri ifade eden tüm somut ve soyut öğelerin korunması ya da tanımlanması gerekmektedir. Bunlar nelerdir; parsel, ada ve caddeler tarafından tanımlanan kentsel doku, binalar ile açık ve yeşil alanlar arasındaki ilişki; binaların kütle, ölçek, stil, malzeme, renk ve süs ile tanımlanmış görüntüleri; kent ya da kentsel alanın yapılı ve doğal çevresiyle ilişkisi, kent ya da kentsel alanın zaman içinde edindiği işlevler.

Peki, karakter bölgelemenin temeli neye dayanmaktadır? Karakter bölgelemenin temeli, Conzen'in 1960'lı yıllarda yapmış olduğu plan birimlerine dayanmaktadır aslında. Plan birimleri şu demektir: Kentin herhangi bir parçasında, bina, parsel ve cadde, sokak bazında morfolojik olarak çevresinden farklılaşan parçalar. Karakter bölgelemesinin temeli de Conzen'in bu çalışmasıdır.

Yeni gelişme alanındaki örneğimiz, İngiltere'nin Upton kentinden. Upton bölgesi, kentin çeperinde yeni bir yerleşim alanı ve bu yeni yerleşim alanına biçim verilmeden önce, kentin mevcut yerleşim alanına bakılıp, bu alanın mekânsal karakteri ortaya çıkarılmaya çalışılıyor.

Yukarıda yer alan görselde kırmızı çizgileri görebiliyorsunuzdur. Burada daha ziyade mimari karakterler ortaya çıkarılmış. Burada ise daha kentle ilgili karakterler belirlenmiş. Ardından, bu Upton, yeni yerleşim bölgesi 4 farklı karakter bölgesine ayrılmış ve her biri için de farklı bir kodlama yapılmış. Tabii, bu mevcut kente yapılan analizler buradaki tasarımı sadece yönlendiriyor, asla bir kopyası değil.

Bu yine Upton'da yapılan bir bölgeleme ve bu bölgeleme tipine de transect deniliyor. Kent merkezinden çeperine kadar giden hiyerarşik bir morfolojik bölgeleme. Burada amaç, kentte merkezden çepere bir süreklilik oluşturmak ve aradaki bölgelerde, sert sınırlardan oluşan geçişlerdense, daha yumuşak ve kademeli bir geçiş sağlayabilmek. Keşke kentlerimiz hakikaten böyle olsa.

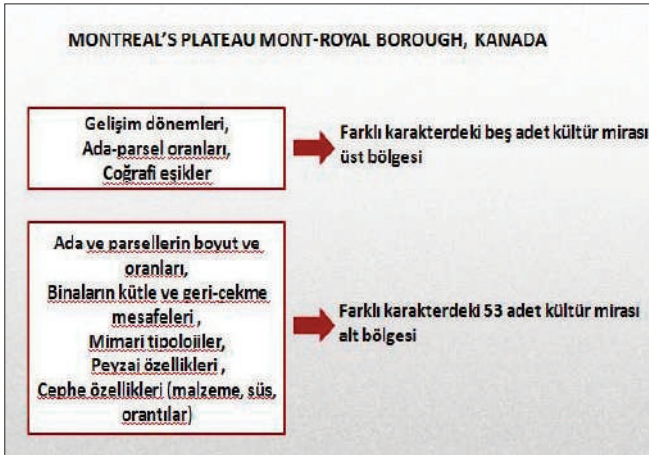
CHARACTER AREAS	BOUNDARY CODING	MAIN STREET	STREET	SUECS STREET	LANE	MEWS
	PRIVACY STRIP					
	Dimension	1m at junctions 2.5m otherwise	2m	N/A	N/A	0.6-1m
	Materials	Hard landscape; paving materials should be complementary to public realm	Hard or soft landscape; materials should be complementary to public realm	N/A	N/A	Granite set
	ENCROACHMENT					
	At Junctions	N/A	Max. 1m	N/A	N/A	N/A
	Otherwise	Max. 1.5m	Max. 1m	N/A	N/A	N/A
	BOUNDARY TREATMENT					
	Height	0.9m - 1.1m	0.9m - 1.1m	N/A	N/A	N/A
	Materials	Wrought iron railing (stone or rendered upstand is permitted)	Wrought iron railing (stone or rendered upland is permitted)	N/A	N/A	N/A

DWELLING TYPE	Detached House	Semi-Detached House	Town Houses	Row House	Apartments	Mixed Use Buildings	Wendler Plaza	School	Urban
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
CHARACTER AREA									
Urban Boulevard									Office, five stars, housing, shops, pub/restaurants, community facilities
Neighbourhood Spine									Housing, local shops, community facilities, school
Neighbourhood General									Housing
Neighbourhood Edge									Housing

Kodlamalar genel olarak tipler üzerinden tanımlanmaktadır, örneğin sıra evler, apartmanlar, kent meydanı, bulvar, komşuluk birimi sokağı gibi.

Bu kodlamalara bir örnek, alt kodlama alanlarından bir örnek.

Kodlamalar genelde tipler üzerinden tanımlanmaktadır. Örneğin, sıra evler, apartmanlar, kent meydanı, bulvar, komşuluk birimi, sokağı gibi.

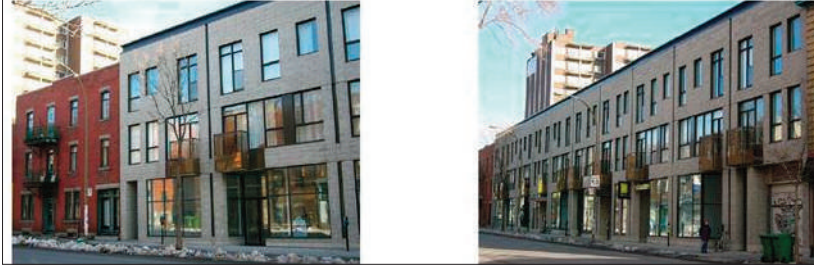
Bu ise koruma alanından bir örnek, Kanada Montreal'den.

Montreal'de ise, ilk başta bir koruma alanında üst karakter bölgeleri tanımlanıyor. Bunu gelişim dönemleri, ada parsel oranları ve coğrafi eşiklere göre tanımlıyorlar ve 5 adet kültür mirası üst bölgesi tanımlamışlar. Ardından, ada ve parsellerin boyut ve oranları, binaların kütle ve geri çekme mesafeleri, mimari tipolojiler, peyzaj özellikleri ve cephe özelliklerine göre, bu 5 adet üst bölgeyi 53 adet alt bölgeye ayırıyorlar. Ardından, bunlara yönelik kodlama yapıyorlar.

Burada 5 adet üst karakter bölgesini görüyorsunuz.

Bu 53 adet bölgede kodlama yapılıyor ve bu kodlamanın ürünü olan bir tasarımı görmektesiniz burada. Burada gördüğünüz yeni bir bina.

Binanın cephesindeki düşey siyah izleri görebiliyor musunuz? Bu düşey siyah izler, buradaki eski parsel sisteminin iz olarak korunmasıdır. Günümüzde artık yasal olarak bu parseller yoktur; ancak, eski parsel sistemi, cephedeki bu izlerle iz şeklinde korunmaktadır. Böylelikle kentsel hafıza korunmaktadır.

Morfoloji, pratik, eğitim ilişkisine baktığımız zaman, ISOCARP 2012 yılında bir manifesto yayınlamıştır ve bu manifestonun bir bölümünü müfredatta kent morfolojisine ayırmıştır. Demektedir ki, “Kent morfolojisi, üniversite eğitiminde, müfredatta profesyonel bir ders olarak yerini almalıdır.” Ancak, son zamanlarda kentsel tasarım ve koruma alanındaki çalışmalar yoğun bir şekilde morfoloji çalışmalarını da içerse de, henüz eğitime yansımaları tekil üniversiteler bazındadır.

Peki, neler yapılmalı? Tarihi kentsel peyzajlar ve yeni gelişim alanlarında biçimsel değişimin yönetilebilmesi ve kontrol edilebilmesi için, ilgili morfolojik

çalışmaların yapılması zorunludur. Arasında güçlü ilişki bulunan kentsel koruma ve tasarım morfolojisinin anlaşılması eğitim aşamasında sağlanabilmelidir. Bu nedenle, kentsel tasarım ve kentsel koruma eğitimleri, kent biçimini inceleyen kent morfolojisi eğitimini içinde barındırmalı veya kent morfolojisi eğitimi desteğinde gerçekleştirilmelidir.

Pratikte Türkiye, yasal mevzuatına tasarım rehberlerini katmak için girişime geçmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlıkların başlatılmış olduğu ülkemizde, kentsel tasarım ve kentsel koruma eğitimiyle kent morfolojisi arasında bütünleştirici bir ilişki kurulabilmelidir.

Bu da Gazi Üniversitesi Şehir Planlama Bölümünde vermekte olduğumuz tarihi meydanlar morfolojisi dersimizden birkaç örnek.

PIAZZA NAVONA MEYDANI	ZOCALO MEYDANI
	
<p>- Kenti, nehri'nin kuzey kısmındaki spiralsel form ve güney kısmındaki organik formi şekillendirmiştir. Navona Meydanı'nda yapılacak tasarımlar organik formun yanında spiralsel formu da kapsayacak şekilde yapılacaktır.</p> <p>-Kamusal kullanımlardan çıkan aksların genişliğinde bulunan meydanda yeni yapılacak tasarımlarda bu durum göz önünde bulundurulacaktır.</p>	<p>Meydana yapılacak tasarımlar, kentin uzgara formuna uygun biçimde tasarlanacaktır.</p>
	
<p>-Eski bir stadyum üzerine inşa edilen meydanın oval-dikdörtgen formu yapılan tasarımlarda korunacaktır.</p> <p>-Meydan çevresine yapılacak olan yapılarda cephe uyumu, kat uyumu,malzeme ve renk faktörleri, mevcut dokuya uygun şekilde belirlenecek ve aykırı yapılara izin verilmeyecektir.</p>	<p>-Meydana yapılan tasarımlar, kuzeydeki Mexico City Katedrali ve doğusundaki Cumburbakantığı Barajı'na referans verecek şekilde yapılacaktır.</p> <p>-Meydana yapılacak tasarımlar, kentin uzgara formuna uygun biçimde tasarlanacaktır.</p>
	
<p>-Meydanın çevresine konut alanları dışında kamusal kullanımlar önerilecektir.</p> <p>-Pantheon meydanı arasına yaya ve engellilerin erişebilirliğini arttıracı tasarımlar yapılacaktır.</p>	<p>-Yeni yapılacak olan binalarda, meydanın çevresindeki yapılarda etkisini gösteren İspanyol mimarisi dikkate alınacaktır.</p> <p>-Meydanın etrafından geçen taşıt yoluna yaya ve engelliler için daha elverişli düzenlemeler yapılacaktır.</p>
	
<p>-Meydana yapılacak tasarımlar, meydanda bulunan çeşmeler ve dikilitişa referansa verecek şekilde yapılacaktır.(yer döşemesi, giriş-çıkışlar,kent mobilyaları vb.)</p> <p>-Meydanda yaya sirkülasyonunun yanında engelli bireylerin erişebilirliğini arttıracak düzenlemeler yapılacaktır.</p>	<p>-Yapılacak olan tasarımlar meydanda bulunan İspanyol bayrağı ve heraldika referansa verecek şekilde yapılacaktır.</p> <p>-Meydanda bulunan pánayır alanı kent ve meydanın tarihine uygun olacak şekilde tasarlanacaktır.</p>

Burada öğrencilerimiz morfolojik çözümler kullanarak, tarihi meydanların çevresinde karakter çalışması yaptılar. Ardından öğrencilerimizden, farklı çözümler ölçeklerinde koruma ve tasarım politikaları gelişmelerini istedik.

7B OTURUMU - 9 KASIM 2016
Şehircilik Eğitiminde Diğer Disiplinler - II
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nil Uzun

*Kent ve Bölge Planlama Alanına Ekonomi Disiplininin
Sağlayabileceği Katkılar Üzerine Bir Değerlendirme*
Y. Doç. Dr. Ö. Burcu Özdemir Sarı

Türkiyede Kırsal Planlamanın Planlama Eğitimindeki Yeri ve Önemi
Yrd. Doç. Dr. Binali Tercan*

*Bölge Planlamada Farklı Disiplinlerin Rolü ve
Planlama Alanına Yansımaları*
Yrd. Doç. Dr. Suna Senem Özdemir

* Yazar bildirisini göndermediği için yayınlanamamıştır.

Kent ve Bölge Planlama Alanına Ekonomi Disiplininin Sağlayabileceği Katkılar Üzerine Bir Değerlendirme

Y. Doç. Dr. Ö. Burcu Özdemir Sarı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Plancılar ve iktisatçılar gerek dünyaya bakış açıları gerekse kullandıkları dil açısından birbirlerinden oldukça farklılaşan meslek adamları olarak görülür. Oysa kentsel ve bölgesel planlama alanının, ekonomi alanı ile örtüşen çok sayıda konusu ve sorunu vardır. Uluslararası yazında bu iki disiplini karşı karşıya getirecek çok sayıda çalışma olmasına karşın, pek çok araştırmacı da bu iki disiplinin birbirlerine sağlayabileceği katkılara ve beraber çalışmaktan kazanabilecekleri faydalara değinmektedir. Kent ve bölge planlama eğitimi kapsamında ise gerek ülkemizde gerekse yurtdışındaki pek çok planlama okulunda ekonomi dersleri müfredatın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkar. Bu kapsamda farklı kurumlarda izlenen stratejilerin de farklılaştığı görülür. Örneğin bir grup planlama okulu için ekonomi eğitimi temel düzeyde mikroekonomi bilgisinin planlama öğrencisine aktarılması ile sınırlıyken, diğer bir grupta mikroekonomiye makroekonomi eğitiminin de eşlik ettiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, birinci gruptaki kurumlar için planıcının bireylerin ve firmaların ekonomik kararlarını ve davranışlarını anlaması/analiz etmesi yeterliyken, ikinci gruptaki kurumlarda plancı sadece bireylerin ve firmaların davranışı hakkında değil aynı zamanda bu davranışların toplamı, yani ekonomi çapında gerçekleşen enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme gibi olaylar hakkında da kavrayış geliştirmelidir. Bu iki grubun dışında üçüncü bir yaklaşım türünden de bahsetmek mümkündür. Bu yaklaşımda ise plancı için temel ekonomi bilgisi dışında kent ekonomisi ya da konut ekonomisi, ulaşım ekonomisi, arazi ekonomisi ve benzeri alt uzmanlaşma alanlarında kavrayış geliştirmek gereklidir. Bu yaklaşımlardan sadece birinin doğru olduğunu düşünmek günümüz koşullarında oldukça yanıltıcıdır. Çünkü her planlama okulunun uyguladığı eğitim programının gerisinde yetiştirmeyi hedeflediği bir plancı modeli mevcuttur. Burada sorulması gereken temel soru, planlama müfredatında ekonomi eğitiminin derinliği

ne düzeyde olursa olsun, plancının ekonomi alanında edineceği bilgiyi nasıl işlevsel hale getireceği, ekonomi disiplininin sunduğu imkanlardan planlama sürecinde nasıl faydalanacağı sorusudur.

Kent ve bölge planlama alanının odağındaki konular mekândan, toplumdan, ekonomiden, yasal ve kurumsal düzenlemelerden ayrı düşünülemez. Bu sebeple bu alanın ele aldığı konular çok çeşitli ve karmaşıktır. Bu açıdan kent ve bölge planlama alanının coğrafya, sosyoloji, ekonomi ve kamu yönetimi gibi pek çok alanla örtüşen ya da ilişkili olan çok sayıda konusu bulunur. Diğer bir deyişle, kentsel konuların kavranmasında ve çözümlenmesinde disiplinlerarası işbirlikleri gereklidir. Ekonomi disiplininin kent ve bölge planlama alanına katkı sağlayabileceği üç temel alandan bahsedilebilir, bu alanlar plancının üç temel gereksinimi ile ilişkilidir. Birincisi, kentsel dinamikleri ve sorunları anlamak ihtiyacıdır. İkincisi plancının kendi ürettikleri planlama kararlarının ve geliştirilmesine katkı sağladıkları kentsel politikaların (örneğin; arazi kullanım kararları, imar hakları, dönüşüm politikaları, konut politikaları ve benzeri) gerçekleşebilmesi için gereken ekonomik koşulları, bunların sosyal ve ekonomik maliyetlerini ve faydalarını kavramak gereksinimidir. Üçüncü gereksinim ise gerek planlama kararlarının gerekse kentsel politikaların etkilerinin değerlendirilmesidir. Bu çalışmanın temel amacı, planlama eğitiminde ekonomi disiplinin yerinin ve plancının farklı gereksinimleri doğrultusunda ekonomi disiplininin kent ve bölge planlama alanına ne türden katkılar sağlayabileceğinin tartışılmasıdır.

1. Giriş

Kentsel ve bölgesel planlama alanının, ekonomi alanı ile örtüşen çok sayıda konusu ve sorunu vardır. Ancak her iki meslek alanı da kendine has yöntemsel araçlara ve dile sahiptir. Kısacası plancılar ve iktisatçılar, çalışma konuları ve ilgilenilen sorunlar kısmen örtüşse bile, hem dünyaya bakış açıları hem de sorunları çözme yöntemleri açısından birbirlerinden oldukça farklılaşan meslek adamları olarak görülür. Brooks (2012, s. 15-16) bu farklılaşmaya vurgu yapmak için aynı sorunu ele alan bir plancının ve bir iktisatçının sözlerini alıntılar. Örneğin plancının ‘tehlikeli arazi kullanımlarının yoğunlaşmasına karşı mücadeleyi soylulaşmaya ve yerinden edilmeye katkı sağlamadan nasıl kazanırız?’ sorusu iktisatçı için ‘bir şey / bir kullanım eğer bir lokasyonda iyiyse onu dengeleyecek kötü bir duruma rastlamak beklenen bir şeydir’ tarifıyla aynı şeyi ifade eder.

Uluslararası yazında ekonomi ve planlama disiplinlerini karşı karşıya getiren çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu türden çalışmalarda genellikle piyasa mekanizması ve planlama arasındaki ikileme odaklanılır. Bu kapsamda, iktisatçılar piyasaların güçlü yanlarını götür ve herhangi bir hizmetin sunumunda piyasa mekanizması başarısız olur ya da yetersiz kalırsa çözüm olarak o hizmeti ücretlendirmeyi

desteklerler (Arnott, 2012). Diğer yandan plancılar için genellikle piyasaların zayıflıkları öne çıkar ve piyasanın başarısızlıkları devletin müdahalesi için bir gerekçe oluşturur (Moore, 1978, Oxley, 1975). Piyasa ve planlama arasındaki ikileme odaklanan bu çalışmalar çoğunlukla ekonomi ve planlama disiplinlerini karşı karşıya getirmek için kullanılmış, ekonomi disiplini ile planlamanın birbirini tamamlaması çok fazla cesaretlendirilmemiştir. Buna karşın bu iki disiplinin birbirlerine sağlayabileceği katkılara ve beraber çalışmaktan kazanabilecekleri faydalara değinen çalışmaların sayısı da azımsanamayacak kadar çoktur. Brooks vd. (2012, s.10-11), iki disiplin arasında paylaşılan bir akademik yazın ve araştırma gündemi olmasının bugün ve gelecek nesiller için toplumun refahını arttıracığına dikkat çeker. Evans (2003, s. 195) ise kentlerin ekonomik olarak nasıl işlediğinin anlaşılmasının planlamanın iyileştirilmesine katkı sağlayacağına olan inançla kent ekonomisi çalışmalarının kentsel planlamaya katkı sağlamak amacıyla başladığını hatırlatır.

Şehir ve bölge planlama alanının ele aldığı konular çok çeşitli ve karmaşıktır. Bu karmaşıklığın gerisinde temelde bu alanın odağındaki konuların mekândan, toplumdaki, ekonomiden, yasal ve kurumsal düzenlemelerden ayrı düşünülemez olması yatar. Bu açıdan şehir ve bölge planlama alanının coğrafya, sosyoloji, ekonomi ve kamu yönetimi gibi pek çok alanla örtüşen ya da ilişkili olan çok sayıda konusu bulunur. Diğer bir deyişle, kentsel konuların kavranmasında ve çözümlenmesinde disiplinlerarası işbirlikleri gereklidir. Bu bağlamda, plancıların üç temel gereksinimi olduğu söylenebilir. Birincisi, kentsel dinamikleri ve sorunları anlamak ihtiyacıdır. İkinci ihtiyaç plancıların kendi ürettikleri planlama kararlarının ve geliştirilmesine katkı sağladıkları kentsel politikaların (örneğin; arazi kullanım kararları, imar hakları, dönüşüm politikaları, konut politikaları ve benzeri) gerçekleşebilmesi için gereken ekonomik koşulları, bunların sosyal ve ekonomik maliyetlerini ve faydalarını kavramak gereksinimidir. Üçüncü gereksinim ise planlama kararlarının ve kentsel politikaların etkisini değerlendirme ihtiyacıdır. Bu noktada ekonomi disiplininin kent ve bölge planlama alanına sağlayabileceği katkılar çeşitlidir. Bu çalışmada öncelikle şehir ve bölge planlama müfredatında ekonomi eğitime verilen yer tartışılacak daha sonra da plancıların gereksinimleri açısından ekonomi ile planlama arasında nasıl bir işbirliği geliştirilebileceği üzerinde durulacaktır.

2. Şehir ve Bölge Planlama Müfredatında Ekonomi Eğitiminin Yeri

Şehir ve bölge planlama eğitimi kapsamında gerek ülkemizde gerekse yurtdışındaki pek çok planlama okulunda ekonomi dersleri müfredatın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkar. Bu kapsamda farklı kurumlarda izlenen stratejilerin de farklılaştığı görülür. Örneğin bir grup planlama okulu için ekonomi eğitimi

temel düzeyde mikroekonomi bilgisinin planlama öğrencisine aktarılması ile sınırlıyken, diğer bir grupta mikroekonomiye makroekonomi eğitiminin de eşlik ettiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, birinci gruptaki kurumlar için öğrencinin bireylerin ve firmaların ekonomik kararlarını ve davranışlarını anlaması/analiz etmesi yeterliyken, ikinci gruptaki kurumlarda öğrenci sadece bireylerin ve firmaların davranışı hakkında değil aynı zamanda bu davranışların toplamı, yani ekonomi çapında gerçekleşen enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme gibi olaylar hakkında da kavrayış geliştirmelidir. Bu iki grubun dışında üçüncü bir yaklaşım türünden de bahsetmek mümkündür. Bu yaklaşımda ise öğrenci için temel ekonomi bilgisi dışında kent ekonomisi ya da konut ekonomisi, ulaşım ekonomisi, arazi ekonomisi ve benzeri alt uzmanlaşma alanlarında kavrayış geliştirmek gereklidir. Bu yaklaşımlardan sadece birinin doğru olduğunu düşünmek günümüz koşullarında oldukça yanıltıcıdır. Çünkü her planlama okulunun uyguladığı eğitim programının gerisinde yetiştirmeyi hedeflediği bir öğrenci modeli mevcuttur.

Bu noktada planlama okullarının karar vermesi gereken temel konu ekonomi eğitimi ile öğrencinin ne düzeye ulaşmasının hedeflendiğidir. Bu tartışmayı Bloom'un bilgi ve zihinsel becerilerin gelişimini içeren altı basamaklı taksonomisini kullanarak ele almak mümkündürⁱ. Müfredattaki ekonomi eğitiminin derinliği öğrencileri altı farklı aşamaya taşımak için kullanılabilir, bunlar; bilmek, kavramak, uygulamak, analiz etmek, sentezlemek ve değerlendirmektir. Bilmek/bilgi aşamasında kalan bir eğitim programı öğrenciye sadece anlamlandırılmadan ezberlenmiş bir bilgi sunacaktır. Yani öğrenci ekonomi alanın temel fikir ve kavramlarını isimlendirebilecek, duyunca hatırlayacak ancak bunu planlama sürecinde işlevsel hale getiremeyecektir. Kavrama aşaması öğrenciyi 'ne için', 'nasıl' gibi soruları sormaya yönlendirecektir. Diğer bir deyişle öğrenci ekonomi alanından edindiği birikimi kıyaslama, karşılaştırma, yorumlama ve açıklama yetilerine sahip olacaktır. Uygulama aşamasına kadar ilerlemeyi başarmış bir eğitim programı öğrenciye bilgiyi yeni bir duruma uygulayabilmesi için olanak tanır. Öğrenci için bunun anlamı kendi alanındaki problemleri çözmek için ekonomi alanından edindiği bilgiyi kullanabilmek anlamına gelecektir. Analiz, sentez ve değerlendirme aşamaları diğer üç aşamadan daha derin bir içeriğe sahiptir. Analiz aşaması parça bütün ilişkisini görebilmek, sentez aşaması yeni bir ürün ortaya koymak, değerlendirme aşaması ise bir ürünü eleştirebilme olarak özetlenebilir. Planlama okullarının yetiştirmeyi hedefledikleri öğrenci modeline göre bu basamaklardan birini seçmeleri ve eğitim programlarını buna göre şekillendirmeleri mümkündür. Örneğin bir planlama okulunun hedefi kentsel

i Bloom taksonomisinin detaylarına ilişkin çok sayıda kaynak mevcuttur. Konu hakkında özet sayılabilecek İngilizce bilgiye <http://teaching.uncc.edu/learning-resources/articles-books/best-practice/goals-objectives/writing-objectives> adresinden erişilebilir. Benzer bir Türkçe kaynak ise <http://ogrenmehedefleri.blogspot.com.tr/p/hedef-alanlar-snflamas.html> adresinde sunulmaktadır.

tasarımcı kimliğiyle öne çıkan bir planıcı yetiştirmekse bu durumda ekonomi eğitiminin derinliğini 'kavramak' düzeyinde tutabilir. Bu türden bir ekonomi eğitiminden geçmiş bir planıcı kendisine sunulan ekonomik analizleri kendi planlama çerçevesinde konumlandırabilir ancak bu analizleri planlama sorunlarına kendisinin uyarlaması beklenemez. Ya da planlama okulu yetiştireceği planıcının ekonomi alanında uzmanlaşmış bir planıcı olmasını hedefliyorsa, eğitimin derinliğini en az 'sentez' düzeyinde tutmalıdır. Bunun anlamı, eğitim programının öğrencinin alternatifler üretmesine ve bu alternatifler içinden seçimler yapıp bunları değerlendirebilmesine olanak tanıyacak bir ekonomi eğitimi sunacağıdır. Bu durumda planıcı farklı ekonomik öngörülerle şekillenmiş alternatifler arasından değerlendirme yapıp, gerekçelerini ortaya koyarak seçimler yapma olanağına sahiptir. Diğer yandan eğitim programının hedefinde farklı alt alanlarda uzmanlaşmış planıcılar yetiştirmek yatıyorsa müfredatta farklı uzmanlaşma alanları için farklı derinlikte eğitim olanakları sunan zorunlu ve seçmeli derslere yer verme gereği doğacaktır.

Planlama eğitimi müfredatı kapsamında ekonomi eğitiminin derinliğinin yanı sıra tartışılması gereken bir diğer konu da öğrencilere sunulan bilginin nasıl işlevsel hale getirileceği konusudur. Bu noktada planlama öğrencisinin gerek konuya olan ilgisini artırabilmek ve kuramsal bilgi birikimini uygulamaya dönüştürmesini sağlamak gerekse ekonomi temelini daha da sağlamlaştırmak adına alınabilecek bir kaç önlemden bahsedilebilir. Bunlardan en öne çıkanı ekonomi derslerini iktisat bölümlerinde sunulan içerik ve kurgudan daha farklı ele almaktır. Planlamaya özgü bir kurgunun kentsel ve bölgesel planlama açısından ekonomi alanının öne çıkan konularına ağırlık vermeyi içermesi dışında derslerde kapsanan örneklerin de planlama alanından örneklerden seçilmesine yönelmesi beklenir. Bu kapsamda çoğunlukla ekonomi derslerinde görmeye alıştığımız 'konu anlatımı' (*lecturing*) yönteminin yanı sıra planlama eğitiminde alışık olduğumuz farklı yöntemlerden de, örneğin saha çalışması, yararlanılması faydalı olacaktır. Bir başka önlem ise ekonomi eğitiminin belirli aşamalarının planlama eğitimi müfredatı içinde stüdyo derslerinin bir parçası olarak sunulmasıdır. Ancak bu türden bir çabanın müfredatın bütünü üzerinde düşünüp yeni bir kurgu yaratmayı gerektirmesi kaçınılmazdır.

3. Ekonomi Disiplinin Kent ve Bölge Planlama Alanına Katkıları

Planlama sürecinde planıcı için en hayati olan konulardan biri mevcut durumun dinamiklerini ve sorunları anlamak ve mevcut eğilimleri tespit etmektir. Planlama süreci bu amaçla genellikle veri toplama ve analiz aşaması ile başlar. Bu noktada ekonomi disiplininin planıcıların kentsel dinamikleri ve sorunları anlamak ihtiyacını gidermede katkılarından bahsedilebilir. Örneğin kentsel ve bölgesel ekonomik modeller serbest piyasa ortamında hangi aktörün hangi motivasyonla nerede yer

seçmek isteyeceğini ortaya koymaya çalışır. Hangi aktör diğer hangi aktörlerle bir arada olmaktan fayda sağlayacaktır? Bu bir aradalıkta arazi fiyatları, iş gücü varlığı, konut piyasasının dinamikleri ne ölçüde önemlidir? Bu bir aradalıkların sonucu olarak arsa ve konut piyasası nasıl etkilenecektir? Aktörlerin yer seçimi kararlarının ortaya çıkaracağı olası kentsel sorunlar nelerdir? Ekonomik modellerin bu konularda sunacağı bilgi plancının kentsel dinamikleri ve sorunları anlaması için yardımcıdır. Plancıların üreteceği arazi kullanım kararlarının bu ekonomik öngörülerle beslenmesi ve şekillenmesi daha gerçekçi ve uygulanabilir planlar üretilmesine katkı sağlayacaktır.

Ekonomi alanının bir başka katkısı plancıların kendi ürettikleri planlama kararlarının ve geliştirilmesine katkı sağladıkları kentsel politikaların (örneğin; arazi kullanım kararları, imar hakları, dönüşüm politikaları, konut politikaları ve benzeri) gerçekleşebilmesi için gereken ekonomik koşulları, bunların sosyal ve ekonomik maliyetlerini ve faydalarını kavramak gereksinimini gidermede ortaya çıkar. Örneğin taşınmaz ekonomisi alanı kent topraklarındaki değere ve bu değerın değişimine ilişkin kavrayış geliştirmede plancılara katkı sağlayabilir. Kent topraklarındaki değere ve bu değerın değişimine ilişkin kavrayış geliştirmek, kentin hangi kesimlerine ne tür planlama müdahalelerinde bulunulması gerektiğini ve bu müdahalelerin taşınmaz değerlerini nasıl etkileyeceğini değerlendirmeyi olanaklı kılacaktır. Örneğin, kentsel dönüşüm uygulamalarında çoğu zaman tartışmalara konu olan yoğunluk artışlarının gerekli olup olmadığı, dönüşüm için gereken minimum yoğunluğun ne olduğu konularında, tanımlanacak imar haklarının hangi koşullarda dönüşümün gerçekleşmesine katkı sağlayacağı hangi koşullarda dönüşüme engel olacağını anlamada taşınmaz ekonomisinin sunacağı araçlar değerli katkılar sunacaktır.

Ekonomi alanının diğer bir katkısı ise planlama kararlarının ve kentsel politikaların etkisini değerlendirmede ortaya çıkar. Ülkemizde planlamanın etkilerini değerlendirme konusu kolayca ihmal edilen bir konudur. Oysa benimsenen her kentsel politikanın ve verilen her planlama kararının kentsel sistem bütününde çok çeşitli etkileri olduğu bilinmektedir. Bu etkiler kimi zaman planlama sürecinin beklediği ve hedeflediği türden olsa da kimi zaman da öngörülemeyen olumsuz bir takım sonuçların ortaya çıkması olasıdır. Mikroekonominin sunduğu araçlar etki değerlendirme konusunda hem plancılara hem de karar vericilere katkı sağlayacaktır. Bu araçlar sayesinde benimsenen plan kararlarının veya kentsel politikaların ekonomik sonuçları irdelenebilir, örneğin fayda ve maliyet analizleri yapılabilir.

Özetle ekonomi alanı kent ve bölge planlama alanına plancıların üç temel gereksinimini karşılamak açısından katkı sağlayabilir:

- Kentsel dinamikleri ve sorunları anlamak,

- Plancuların kendi ürettikleri planlama kararlarının ve geliştirilmesine katkı sağladıkları kentsel politikaların gerçekleştirilmesi için gereken ekonomik koşulları, bunların sosyal ve ekonomik maliyetlerini ve faydalarını kavramak,
- Planlama kararlarının ve kentsel politikalarının etkilerinin değerlendirilmesi.

Bu noktada unutulmaması gereken bir konu, ekonomi alanının ürettiği bilginin temelde serbest piyasa dinamiklerini gözettiği ve piyasanın üstün olduğu öngörüsüne göre ve günümüz vurgusuyla şekillendiğidir. Ancak planlamanın önceliğinde ‘kamu yararı’ni gözetmek yatar, diğer bir deyişle ekonomistler için ortaya çıkan en iyi alternatif plancı için kabul görebilir olmayabilir. Ayrıca planlama kararlarının sadece bugünü düşünerek değil uzun vadeli/geç gelen faydaları da gözeterek karar üretmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

4. Sonuç Yerine

Kentl ve bölge planlama alanı ekonomi disiplininin kendi ihtiyaçları doğrultusunda beslenmelidir. Ekonomi alanı özellikle ülkemize özgü kentleşme dinamiklerinin kavranmasında ve kentsel sorunların çözümünde değerli katkılar sağlayabilir. Alternatif gelişme senaryoları geliştirilmesinde, alternatiflerin toplumsal ve ekonomik maliyetlerini ortaya koymada, yapılan müdahalelerin hem ekonomik olarak gerekçelendirilmesinde hem de sonuçlarının ekonomik etkilerinin değerlendirilmesinde ekonomi alanı planlamaya çeşitli girdiler sağlayacaktır. Burada planlama açısından en kritik sorular planlama okullarının müfredatında ekonomi alanına ne derinlikte yer verileceği ve plancuların ekonomi bilgisini işlevsel hale getirmesi için nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiği sorularıdır.

Kaynaklar

Arnott, R. (2012). What Planners Need to Know about the “New Urban Economics”. Nancy Brooks, Kieran Donaghy, Gerrit-Jan Knaap (Der.), The Oxford Handbook of Urban Economics and Planning içinde (s. 51-78). USA: Oxford University Press.

Brooks, N. (2012). Teaching Urban Economics to Planners and the Role of Urban Planning to Economists. Nancy Brooks, Kieran Donaghy, Gerrit-Jan Knaap (Der.), The Oxford Handbook of Urban Economics and Planning içinde (s. 15-28). USA: Oxford University Press.

Brooks, N., Donaghy, K. & Knaap, G. (2012). Introduction. Nancy Brooks, Kieran Donaghy, Gerrit-Jan Knaap (Der.), The Oxford Handbook of Urban Economics and Planning içinde (s. 3-11). USA: Oxford University Press.

Evans, A.W. (2003). Shouting Very Loudly: Economics, Planning and Politics. *Town Planning Review*, 74 (2), 195-212.

Moore, T. (1978). Why Allow Planners to Do What They Do? A Justification from Economic Theory. *Journal of the American Institute of Planners*, 44, 387-398.

Oxley, M.J. (1975). Economic Theory and Planning. *Environment and Planning*, (7), 497-508.

Bölge Planlamada Farklı Disiplinlerin Rolü ve Planlama Alanına Yansımaları

Yrd. Doç. Dr. Suna Senem Özdemir

Çankaya Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Disiplinlerarası olmak birden fazla disiplinin düşüncelerini ve prensiplerini benimsemektir. Planlamanın disiplinlerarası bir meslek alanı olduğu her zaman vurgulanmaktadır. Bireylerin yaşadığı, sosyo-ekonomik ve politik ilişkilerle şekillenen kent ve bölgelerde ihtiyaçların şekillenmesinde önemli rolü olan planlama; iktisat, sosyoloji, mühendislik, kamu yönetimi coğrafya gibi bilim alanlarıyla yakından ilişkilidir. Planlamanın alt bir alanı olan bölge planlamada farklı disiplinlerle ilişkili, teorisi farklı disiplinlerden gelişen bir bilim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölge planlamanın teorisi ekonomi ve coğrafya alanındaki belli bazı teorilere dayalı olarak doğmuştur (Friedman, 1963). Bölge planlamanın disiplinler arası olma zorunluluğu da diğer planlama alanları gibi ilgilendiği mekândan kaynaklanmaktadır. Bölge ile ilgili herhangi bir çalışma yürütebilmek ekonomik coğrafya ve bölgesel iktisat alanları başta olmak üzere hem fiziksel hem de insanı temel alan bilim alanlarının birlikteliğini gerektirir. Geri kalmış, gelişmiş veya gelişmekte olsun bölge planlamanın temel amacı bölgeler arası dengesizlikleri gidermek ve gelişmişlik farklılıklarını azaltarak bölgesel kalkınmayı sağlamaktır. Bu nedenle de kalkınma ve ekonomik olarak kaynakların yeniden dağılımı, azgelişmişlik ve bölgesel dengesizlikler, kırsal ve sanayi gerilemesi, metropolitan büyüme bölge planlamanın temel konularındandır (Glasson, 1974). Kalkınmayı sağlamak için de bölge planı bölgesiyle ilgili ekonomik, sosyal ve kültürel, çevresel, doğal yapıları, altyapı, ulaşım, konut başta olmak üzere çeşitli alanları ve konuları araştırır, analiz eder ve politika üretir. Dolayısıyla bölge planlarının kapsadıkları bu konularda farklı disiplinliliğin gerekliliğini doğrulamaktadır.

Bu yazının amacı bölge planlama alanının hangi farklı disiplinlerle ilişkisi olduğunu araştırırken bu ilişkinin eğitime nasıl yansıtılması gerektiği sorusuna yanıt aramaktır. Bu bağlamda ikincil kaynaklardan yararlanılacak bölge planlamanın temel olarak hangi alanlarla ilişkisi olduğu ortaya koyulacaktır. Eğitimle ilgili yurtiçi ve yurtdışındaki bölge planlama alanındaki yüksek lisans programları incelenecektir. Bu programlara farklı disiplinlerin nasıl bütünleşmiş olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: bölge planlama, disiplinlerarası, bölgesel coğrafya, bölgesel iktisat, bölge bilimi

1. Giriş

Disiplin kelimesi latince'den gelmektedir ve bir dizi doğru talimatın bir kişiye öğretilmesi demektir (Davoudi, 2015). Bir başka deyişle disiplin kendi uzman topluluğuna sahip insan deneyimlerinin kendine hakim ve ayrılmış bir alanıdır (Nissani, 1997). Akademik disiplinlerin tanımlanması ise biraz farklı yapılmaktadır. Krishnan (2009) akademik bakış açısında altı farklı şekilde disiplinin tanımlandığını belirtmektedir. Felsefeciler disiplini tamamen epistemolojik bir bakış açısıyla; bilginin anlanması ve üretilmesi üzerinden tanımlamaktadır. Antropologlar akademik disiplini kültürel pratikler üzerinden ve bilgi alanının savunulması olarak tanımlamaktadır. Aynı akademik disiplinden olanların ortak bir kültür, değer ve dilleri vardır. Sosyologlar disiplini bilimin profesyonelleştirilmesi olarak adlandırmaktadır. Eğitimciler ise disiplini eğitimin ve öğrenimin yöntemi üzerinden ve müfredat üzerinden tanımlamaktadır. Yönetimsel açıdan disiplin ise üniversitelerin yeniden yapılanması ve talebe göre şekillenmesi ile ilgilidir. Tarihsel açıdan disiplin Aristo tarafından bilginin üçe bölünmesine kadar gitmektedir. Teorik, teknik ve pratik olarak yapılan bu ayırımın planlama pratik olarak tanımlanan bir disiplindir. Planlama alanında tarihi süreçte bazı sosyal ihtiyaçlara karşı doğmuş bir disiplin alanıdır. Davoudi'ye (2015) göre akademik disiplinler sadece üniversitede öğretilen bir ders programı değil epistemik, sosyal ve kurumsal ilişkileri barındırır. Epistemik olarak akademik disiplin bilginin üretildiği, değerlendirildiği ve paylaşıldığı problem, kanıt ve yöntemleri içeren bir dizi kurallardır. Sosyal olarak kendi kimliği, dili, değerleri ve kariyer yolu olan alan akademik disiplindir. Kurumsal olarak da bir nesilden diğerine aktarılan olarak tanımlanmaktadır. Davoudi ve Pendelburry (2010) planlamayı sosyal ve kurumsal anlamda akademik bir disiplin olarak tanımlarken, epistemolojik olarak bir belirsizliğin olduğunu öne sürmektedirler. Bu belirsizliğin bir nedeni olarak da planlama alanının disiplinlerarası vurgusu olduğu söylenmektedir. Bu yazının amacı bu belirsizliği tartışmak değildir, bu nedenle bu tartışmaya yazı kapsamında çok değinilmeyecektir.

Planlamanın her zaman disiplinlerarası (*interdisciplinary*) bir alan olduğundan bahsedilmektedir. Disiplinlerarası çoğu zaman çoklu-disiplin (*multidisciplinary*) ile karıştırılsa da farklı anlama gelmektedir (Hunt ve Shackley, 1999). Çoklu-disiplin birden fazla disiplinin biraraya gelerek kendi sınırlarını koruyarak ve kendi yöntemleri ile bağımsız çalışmalarıdır. Disiplinlerarasılık ise iki veya daha çok disiplinin farklı bileşenlerinin biraraya getirilmesidir (Nissani, 1997) ve bu alandan yeni bir bilginin ortaya çıkmasıdır (Sands, 1993). Bu iki kavrama ek olarak bir de disiplinleri-aşan (*transdisciplinary*) kavramından bahsetmek mümkündür. Disiplinleri-aşan kavramı farklı disiplinleri çakıştıran ve mücadele ettiren bir kavşak yaratmaktadır (Sands, 1993). Hibrid bilim olarak adlandırılan (Hunt ve Schackley, 1999) bu alan disiplin içerisindeki bilgi uzman ve uzman olmayanların, gerçek dünyanın sorunlarına dayanan bilgisini birleştirerek aşan bir alandır. Bu kavramlar aslında pratikte içiçe geçmiştir. Planlamanın günümüz koşullarında sosyal bilimler alanına eklenen her yeni konu ile eğitiminin de geliştirilmesi için çoklu-disiplin haline geldiği eleştirisi yapılmaktadır (Davoudi, 2015). Bu eleştiri yapanlar planlamanın kendisinin disiplinlerarası olması iddiası yerine kendisini bir disiplin alanı olarak konumlandırması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bunu yaparken disiplinlerarası olma vurgusunu koruyup kendi özgün vurgusunu öne çıkartması gereklidir. (Tekeli, 2001; Pinson, 2004; Beard and Basalo, 2009; Davoudi ve Pendelburry, 2010; Davoudi, 2015).

İlk ortaya çıkışında mimarlık, mühendislik alanları ve haritacılık disiplinlerini temel olarak alan planlama, zamanla sosyal ve kurumsal anlamda sosyal bilimler alanında temel bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel tasarıma dayalı olarak ortaya çıkan disiplin şu anda diğer sosyal bilim, doğal bilim ve mühendislik alanındaki teorilere dayalı olarak gelişimini sürdürmektedir. Planlamanın alt bir alanı olan bölge planlamada farklı disiplinlerle ilişkili, teorisi farklı disiplinlerden gelişen bir bilim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge planlamanın teorisi ekonomi ve coğrafya alanındaki belli bazı teorilere dayalı olarak doğmuştur (Friedman, 1963). Bölge planlamanın disiplinlerarası olma zorunluluğu da diğer planlama alanları gibi ilgilendiği mekandan kaynaklanmaktadır. Bölge ile ilgili herhangi bir çalışma yürütebilmek ekonomik coğrafya ve bölgesel iktisat alanları başta olmak üzere hem fiziksel hem de insanı temel alan bilim alanlarının birlikteliğini gerektirir.

Bu yazının amacı bölge planlama alanının hangi farklı disiplinlerle ilişkisi olduğunu araştırırken bu ilişkinin eğitime nasıl yansıtılması gerektiği sorusuna yanıt aramaktır. Planlamanın bir disiplin olması gerekliliği ve kendisini bu şekilde kurgulaması gerekliliği vurgusuna katılmakla birlikte, bu yazıda tartışılan nokta hangi farklı disiplinlerle ilişkili olduğudur. Bu bağlamda ikincil kaynaklardan yararlanılacak bölge planlamanın temel olarak hangi alanlarla ilişkisi olduğu ortaya koyulacaktır. Eğitimle ilgili yurtiçi ve yurtdışındaki bölge planlama alanındaki

yüksek lisans programları incelenecektir. Bu programlara farklı disiplinlerin nasıl bütünleştirilmiş olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

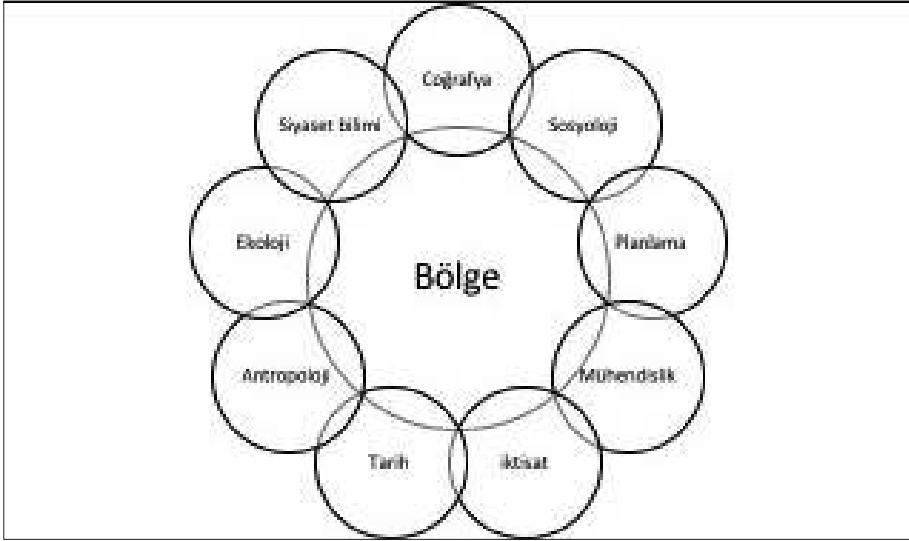
2. Bölge ve Bölge Çalışan Disiplinler

Bölge planlamanın neden farklı disiplinlerle bir arada çalışması gerektiği vurgusunu bölgenin tanımlanması ile başlamak uygun olacaktır. Bölge tanımlanması zor ve kaygan bir kavramdır. Türkçe güncel sözlükte sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntika olarak tanımlanmıştır. Hoover ve Giarrantani (1999) üzerinde bütüncül olarak söylemlerin gerçekleştirileceği belli bir kimliğe sahip coğrafi alan olarak tanımlamaktadır. Bölgeyi fonksiyonel bir birliği olan dünya üzerindeki bir alan veya daha küresel bağlamda bir üst bölge sisteminin parçası olan bir alan veya Dünyanın bir özelliğini gösteren bir alan (ekonomik bölge, iklim bölgeleri gibi) olarak tanımlamak mümkündür.

Bölge beşeri coğrafyacılar, antropologlar, iktisatçılar, plancılar, sosyologlar, tarihçiler, siyaset bilimciler, mühendisler (Şekil 1) için önemli bir kavramdır (Clavel, 1987; Tomaney, 2009). Clavel (1987) bölgeyi ekonomik, kültürel ve tarihi açıdan disiplinlerarası bir kavram olarak tanımlamaktadır. Farklı disiplinler istatistiksel, yönetsel, iktisadi açıdan bölge çalışmalarına önem vermektedir ve her biri bu bağlamda bölge kavramını farklı şekilde kendi disiplini kapsamında tanımlamaktadır. Yönetsel, iktisadi, fiziksel ve faaliyetlere dayalı olarak bölgenin sınıflanması mümkündür. Sat (2013) bölgeyi beş sınıfta ele almıştır:

- Yönetsel bölge: Ülke içindeki idari olarak sınıflanmış bölgelerdir.
- İktisadi açıdan bölge: Ulus devlet altında, kent ölçeğinden büyük bölge sınıflarıdır.
- Coğrafi açıdan bölge: Dünya yüzeyinin fiziksel ve faaliyetler ortak özelliklere sahip ve nitelikli bir bağlılığa sahip bir kısmıdır.
- Planlama açısından bölge: Planlamada bölge metropoliten, koridor ve kırsal olarak üçe ayrılmaktadır.
- Ekonomik kalkınma açısından bölge: Üç farklı grupta ele alınmaktadır. Birinci grup potansiyeli olan bölgelerdir. Bu bölgeler gelişmiş, rekabetçi ve kümelenmiş ve lider sektörlerle sahiptir. İkinci grup gizli potansiyeli olan bölgelerdir. Potansiyeli değerlendirmeye açık, kullanılabilir kaynakları olan bölgelerdir. Son bölge grubu ise düşüşte olan bölgelerdir. Sanayisizleşme, kaynakların tüketilmesi gibi sorunlardan dolayı ekonomik olarak düşüşte geçmiş olan bölgeler bu kapsamdadır.

Bölge kavramı kullanım amacına veya forma göre de üç sınıfa ayırmak mümkündür. Bu bölgelerden ilki homojen bölgedir. “Homojen bölge, sürekli bir homojen alana karşılık gelen, birbirine yakın karakteristikler gösteren komşu alan gruplarıdır” (Dinler, 2014:91). Tek bir özellik açısından bir birlik gösteren alanlardır (Brown ve Holmes, 1971). İklim bölgeleri, tarım bölgeleri coğrafi olarak homojen bölgelere örnektir. İkinci tanım fonksiyonel, kutup/odak (*nodal*) bölge tanımıdır. Birbiri ile sıkı ilişki içinde olan ve bir arada çalışan yerleşmeleri barındıran veya odak haline gelmiş büyük bir merkez ve onun etkisi altındaki küçük yerleşimleri barındıran bölgelere fonksiyonel veya odak bölgeler denilmektedir (Brown ve Holmes, 1971; Carlsson ve Olsson, 2006, Dinler, 2014). Son bölge tanımı ise plan bölgedir (idari bölge). Planın uygulandığı alan plan bölgelerdir (Dinler, 2014). Tarihsel açıdan bu üç bölge sınıfının çıkışı 19. yüzyılın sonlarına doğru olmuştur.

Şekil 1: Bölge ile ilgili bilgi üreten temel disiplinler

Bölge kavramı ilk olarak alt alanların tanımlanması ve sınıflanması için kullanılmıştır. Çin coğrafyasında Warring Devleti (M.Ö. 481-221) dokuz alt bölgeye ayrılmıştır. M.Ö. 500 yıllarında bölgenin Akdeniz Medeniyetlerinde Herodot, Ptolemy, Plini ve Strabo gibi düşünürler bölgeden bahsetmektedir. M.S. 1100 yıllarında İslamık coğrafyada da bilinen dünya bölgelere ayrılmıştır (Hutchinson, 2009). Klasik coğrafyada bölge kavramı ulus devletlerin altında yer alan idari bölünmeler olarak ele alınmaktadır (Reclus, 1885). 19. Yüzyılın sonlarına doğru Fransız coğrafyacı Vidal de la Blache (1889, 1910) bölgesel

coğrafya alanında da bir başlangıç yaparak homojen bölge tanımını ortaya çıkardı ve toplum ile doğa arasında bir bağlantı kurdu. Demangeon (1905, 1927) ve Bruhes (1956) tarafından önerilen tarihsel bölge kavramı tarihsel toplumlar üzerinden insanların yaşam tarzları, arazi kullanımı gibi kavramlar ve bölgesel sınırların rolü tanımlanmıştır. Bölgenin “yaşam tarzı” bu bağlamda ortaya çıkan bir kavram olmuştur. Deffontaines (1956), Sauer (1970) ve Dion (1991) tarafından geliştirilen kültürel bölge kavramı ise kültürlerin mekansal dayanışması üzerinden kurgulanmaktadır. Kültürel coğrafya toplumların tarihi ve mekansal pratikler arasında bağ kurmaktadır (Bailey, 2016). 1930 sonrasında bölgenin ekonomik çalışmaların odağına geldiğini görmekteyiz. Christaller’in Merkezi Yerler Kuramı ile birlikte fonksiyonel bölge kavramının tanımı da yapılmıştır. 1950’li yıllarda fonksiyonel bölge kavramı iyice önemini artırmış ve bölgesel analizlerin nomotetik karakteri de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Yine bölge biliminin doğuşuda bu döneme denk gelmektedir (Isard,1956). Isard ve Alonso başta olmak üzere fonksiyonel bölge kavramı mekansal ekonomik kuramın gelişimi ile ön plana çıkmıştır. Bu alanda Perroux’un büyüme kutupları kuramı (growth pole), Maillat’ın (1986) bölge/çevre kuramı geliştirilmiş ve bölge kavramı üzerinden çalışmalar yürütülmüştür. 20. yüzyılın sonunda bölge kavramı daha karmaşık ekonomik, politik ve sosyal olgular içerir hale gelmiştir. Bu bağlamda da bölge çalışmaları daha çeşitlenmiştir.

3. Bölge Planlama ve İlişkili Disiplinler

3.20. yüzyılın başında Fransız coğrafyacıların bölgesel coğraya üzerine çalışmalar yapmaya başladığını görüyoruz. Bu çalışmalara zamanla bölge planlama, bölgesel politika/yönetim, bölge bilimi ve bölgesel iktisat çalışmalarının eklenmiştir (Glasson ve Marshall, 2007). Bölge planlama kavram olarak ilk defa Patrick Geddes 1915 tarihli “Cities in Evolution: An introduction to Town Planning Movement and the Study of Civics” çalışmasında yer almıştır. Geddes insan ve doğal çevre arasındaki karmaşık karşılıklı eylemler üzerinden bölge planlama fikrini geliştirmiştir (Thompson, 2004). Geddes’e göre bir kentin gelişimi çevresindeki mekansal ağ ile birlikte düşünülmelidir. Geddes’in fikri üzerine bölge planlamayı daha da ileriye taşıyan kişi Lewis Mumford olmuştur (Wong, 2015). Mumford ekolojik planlama yaklaşımı ile sosyal dünyanın ihtiyaçlarının doğal ekosistem ile dengeleneceği üzerinden bölgesel kalkınma ve planlama kavramını daha da geliştirmiştir. Bölge planlamaya giden bölgesel yaklaşım Mumford, Stein ve diğerleri tarafından 1920’lerde geliştirilmeye başlanmıştır (Meyers, 1998). Lewis ve Mumford dışında Fransız, Alman İngiliz, İspanyol ve İskandiba coğrafyacılar bölge planlamanın gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Bu bağlamda Vidal, Reclus, Ratzel, Herbertson, Fenneman, Smith, and Shaler gibi coğrafyacılar ve Howard, , Perloff, Hoover, MacKaye, Isard ve Friedman bölge planlama

kuramının gelişmesine çalışmalarıyla önemli katkılar sunmuştur (Soja, 2009; Keleş, 2014).

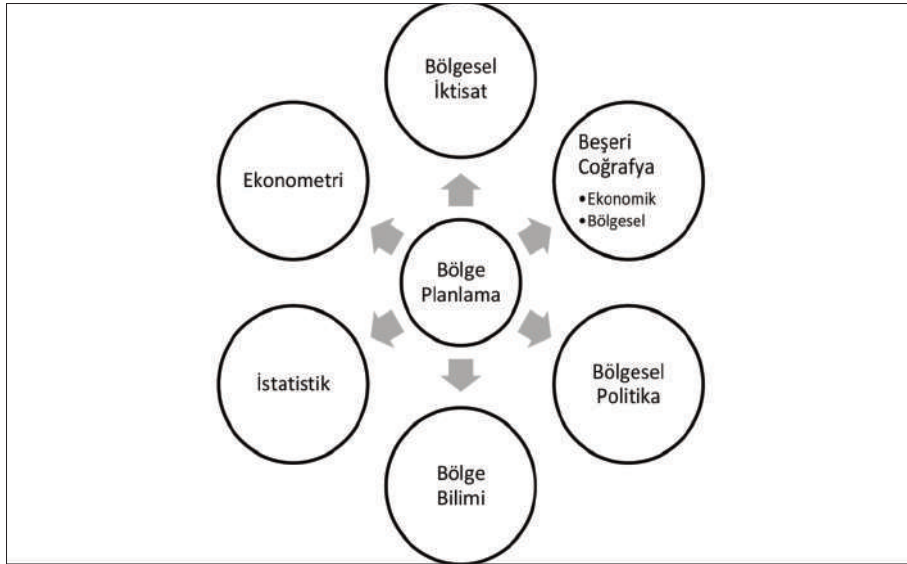
Bölge planlama en özde bir bölge için yapılan plan olarak tanımlanabilir. Hem mekansal bir varlık olarak bölgeyi hem de planlama pratiğini içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Wong, 2015). Tekeli'ye (1972:11) göre “bölge planı olgular arası iç bağılıkların yüksek veya ilerde yüksek olması istenilen (planlama bölgesi) organizasyonel bir bütün teşkil edecek mekanda yapılan bir planlama” iken, “bölge plancısı, fiziki plancı ve ekonomik plancı arasında mekan-planlama-kalkınma terimlerinin ilişkisini en iyi kuran olmakta, ve her iki tip plancı ile çalışırken fiziki plancıya kalkınma boyutunu, ekonomik plancıya mekan boyutunu tanıtmaktadır.” Glasson'a göre (1974) bölge planlama azgelişmişlik, bölgelerearası dengesizlikler, sanayinin düşüşü, kırsal alanlardaki sorunlar, metropolitan büyüme gibi güncel konularda çalışmalar yapan ve çözümler sunan planlama çeşididir. Perloff (1968) bölge planlamanın spesifik hedefleriyle ulusal planlamayı güçlendirmeyi amaçladığından bahsetmektedir. Bölge planlama ekonomik büyüme, sosyal kalkınma ve çevrenin korunması bağlamında konuları ele alan bir çeşit arazi kullanımı planlaması olarak tanımlanmaktadır (Hutchinson, 2009). Mekansal planlamanın bir alt dalı olan bölge planlamada hedef bölgelerarası farklılıkları azaltmak başta olmak üzere, geri kalmış bölgelerin geliştirilmesidir. Bunun dışında son dönemde uluslararası düzlemde bölgelerin rekabetedebilirliğini artırmak gibi bir hedefle de yapılmaktadır. Aslında bölge planlamanın birçok farklı çeşidinden söz etmek mümkündür. Avrupa ve Amerika'daki yaklaşım birbirinden farklıdır. Örneğin Amerika'da bölge kavramından bahsedilirken daha çok metropoliten bir bölge veya mega bölgeden bahsedilirken Avrupa'da bahsi geçen bölge ulusaltı politik mekansal yapılanmalardır (Tewdr-Jones, 2015).

İktisat ve coğrafya alanındaki belli bazı teorilere dayalı olarak doğan bölge planlamanın disiplinlerarası olma zorunluluğu da diğer planlama alanları gibi ilgilendiği mekândan kaynaklanmaktadır. Temelde bölge planlama geleneksel planlama faaliyetlerine yönelik stratejik bağlamda karar verme süreçlerini içermektedir. Bu faaliyetler ulaşım, konut, çevre gibi konular üzerine diyerek örneklendirmek mümkündür (Lord ve Tewdr-Jones, 2015). Daha detayda ele almak gerekirse bölge planlama ekonomik kalkınma, sosyal ve kültürel kalkınma, çevre, doğal kaynaklar, altyapı ve ulaşım, konut konularına (Tablo 1) yönelik politikalar üretmektedir (Özdemir; t.y). Mekana bağlı olarak bu kadar çeşitli konuya, bölgenin kalkınması ve sorunlarının çözümü için politka geliştirmek de ekonomik coğrafya ve bölgesel iktisat alanları başta olmak üzere hem fiziksel hem de insanı temel alan bilim alanlarının birlikteliğini gerektirir (Şekil 2).

Tablo 1: Bölge planlamada ele alınan başlıca konular

Ana Konular	Alt Başlıklar
Ekonomik yapı	Sektörel ihtiyaç ve potansiyeller, gelişme farklılıkları, doğrudan yabancı yatırım, dış ticaretin gelişimi, girişimcilik, yenilikçilik, kümelenme, aktörler arası işbirlikleri, yüksek katma değerli ürünler ve teknolojik ürünler, araştırma geliştirme potansiyeli, sürdürülebilir kalkınma ve büyüme, kırsal kalkınma
Sosyal ve kültürel yapı	Yaşam kalitesi, erişilebilirlik, nüfus potansiyeli ve demografi, göç sorunları ve olanakları, işgücünün geliştirilmesi, eğitim, sağlık, barınma olanakları, kültürel faaliyetler, kültürel miras ve korunması, yoksulluk, sosyal içerme ve koruma, sosyal bütünleşme
Çevre	Hava ve su kalitesi, atık yönetimi, geri dönüşüm sistemleri, iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma ve koruma kullanma dengesi
Doğal kaynaklar	Doğal kaynaklar ve yeraltı kaynakları, doğal yaşam ve bitki türleri
Altyapı ve ulaşım	Altyapı sistemleri, bilgi ve iletişim sistemleri, bütünleştirilmiş ulaşım sistemleri, toplu taşıma sistemleri, kent içi ulaşım sistemleri, ulaşım koridorları ve erişebilirlik
Mekansal gelişme	Bölge içi kademelenme, alt bölgeler, mekânsal yerleşim kademelenmesi, gelişme odakları ve sektörel gelişme koridorları ve merkezleri, kentleşme
Konut	Konut arzı, arazi kullanımı
Diğer konular	Afetler, rekreasyonel aktiviteler, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, kentsel saçaklanma, kentsel dönüşüm, diğer bölgeler ile ilişkiler, küresel gelişmeler, kurumsal kapasitenin artırılması ve iyi yönetim

Kaynak: Özdemir (t.y) dayalı olarak hazırlanmıştır.

Şekil 2: Bölge planlama ile ilişkili en temel alanlar

Aslında bölgesel ekonomik coğrafya, bölge bilimi, bölgesel iktisat ve bölge planlama içiçe geçmiş alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlama bağlamında bir bölge tanımı fonksiyonel bir sınırlama veya yönetsel bir sınırlama barındırmaktadır. Bu sınırlama da kent merkezleri arasındaki ağlar ve kent kır

arasındaki ilişkiler ve fonksiyonel bağlar ve etkileşimler ön plandadır. Bu etkileşimlerin doğası bölgenin ekonomik, sosyal, fiziksel aktiviteleri arasındaki bağlantı ile ilgilidir. İlişkiler açısından bakıldığında da bir bölgeyi fiziksel bir sınırın içerisinde sınırlamak pek mümkün gözükmemektedir. Bölgeler açık sistemler olarak düşünülürse, bölgeler arası ve bölge içi kalkınma kadar mekânsal organizasyon ve yatırım, insanlar, mallar ve diğer faktörlerin mekânsal akışı ve bağları bölge planlama için kritiktir (Perloff, 1968; Rodwin, 1978). Bu bağlamda da bölge planlama hazırlamak farklı bilgilere ihtiyaç duymaktadır.

Bölge planlama, bölgesel ekonomik coğrafya ve bölgesel iktisat alanından belli başlı kuramları kullanmaktadır. Burada belki bölge planlamanın bölgesel kalkınma ile ayrılmaz birlikteliğinden bahsetmekte yarar vardır. Ekonomik, sosyal, altyapısal, kültürel ve fiziki nedenlerle bölgeler birbirinden farklıdır. Bölge planlama bu farklılıkları azaltarak bölgelerin kalkınmasını hedefleyen bir planlama türüdür (Özdemir, t.y.). Bu bağlamda da bölgesel kalkınma konusunda diğer alanlarda yapılan çalışmalar bölge planlamanın ilgisini çekmektedir. Özellikle bölgesel kalkınmaya yönelik William Alonso ve Walter Isard gibi önemli isimler tarafından tartışılan ekonomik konular bölge planlamanın da odağındadır. Johann Heinrich Von Thünen, Alfred Weber, August Lösch, Walter Christaller gibi Alman coğrafyacıların geliştirdiği yer seçim kuramları bu bağlamda önemlidir. 1954 yılında ilk adımları atan bölge bilimi ekonomik, sosyal, fiziksel değişkenlerin bölgesel kapsamda nedenselliği üzerine çalışmakta ve bu bağlamda niceliksiz yöntemler ortaya koymaktadır (Isserman ve Stough, 2015). Bölge planlama alanında da bu yöntemlere sıkça başvurulmaktadır. Bu yöntemlerin uygulanması konusunda da ekonometri ve istatistik gibi alanlardan sıkça yararlanılmaktadır. Günümüzde de ekonomik konuların bölge planlama üzerindeki etkisi halen tartışılmaktadır. David Harvey ve Manuel Castells gibi isimler sosyal ağlar ve güç ilişkilerinin bölgesel ekonomik kalkınmadaki rolü üzerine çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Hutchinson, 2015). Sosyal ve politik konularını da barındıran bölge planlama özellikle yönetim, farklı paydaşlar arasındaki işbirlikleri, kamu özel ortaklıkları son dönem yeni bölgeselleşme (*new regionalism*) ve metropoliten yönetim tartışmalarıyla birlikte odağına almıştır. Küreselleşme ile birlikte uluslararası rekabet edebilirlik, uluslararası çevre, iklim değişikliği gibi konularda bölge planlamanın çalışma alanına girmekte ve işletme, iktisat, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ile mühendislik gibi farklı disiplinlerle ilişkisini artırmaktadır.

4. Bölge Planlama ve Eğitimde Farklı Disiplinlerin Yansımaları

Bölge planlama üniversitelerde yer alan planlama programları altında daha çok planlamanın alt bir alanı olarak ele alınmaktadır. Lisans düzeyinde daha çok bölge planlama ve bölgesel kalkınma gelişmeye yönelik dersler var iken bazı

üniversiteler bölge planlama alanında lisansüstü programları sunmaktadır (Tablo 2). Dünya örneklerine bakıldığı zaman planlama yüksek lisans eğitimleri daha çok şehir ve bölge planlama, kent ve bölge planlama, mekânsal planlama gibi şehir ve bölgeyi bir arada ele alan ya da sürdürülebilir kalkınma ve planlama, kent planlama ve tasarım, toplumsal kalkınma ve bölge planlama, coğrafya ve mekânsal planlama, taşınmaz geliştirme ve planlama gibi farklı konular veya alt konularla sunulan yüksek lisans programları karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda burada örnek olarak incelen lisansüstü eğitim programları bölge planlama alanında olan programlar olmuştur. Bölge planlama yüksek lisans ve doktora eğitiminin verildiği programlar kapsamında Türkiye’den iki, A.B.D’den beş, Almanyadan ve Tayland’dan bir programa detaylı olarak bakılmıştır (Tablo 2).

Bu programlar kapsamında bölge planlamanın kuramına, yöntemine ve farklı alanlarla ilişkisine yönelik birçok ders verilmektedir. Özellikle iktisat, istatistik, ekonometri, coğrafya, sosyoloji, kamu yönetimi ve siyaset bilimi, bu alanların başında gelmektedir. Bazı programlarda bu bölümlerden alınan dersler programların içine bütünleşmiştir. Bazı programlarda oluşturulan odaklanmalar da antropoloji, ekoloji, peyzaj mimarlığı disiplinlerden derslerin alınmasına olanak vermektedir.

Tablo 2: Dünya’daki Bölge Planlama Programlarına Örnekler

Üniversite/ Program Adı	Ülke	Dersler	Odaklanma Olanığı	Farklı bölümlerden ders alma
Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü/Bölge Planlama Yüksek Lisans Programı	Türkiye	Bölge planlama, planlama teorisi, bölgesel analiz yöntemleri bölgesel ekonomik yapılanma, istatistik yöntemler, bölgesel ekonomik yeniden yapılanma	-	-
İstanbul Teknik Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü/Bölge Planlama Yüksek Lisansı	Türkiye	Bölge planlama, bölgesel ekonomi, bölgesel kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, model oluşturma ve veri analizi, bölgesel analiz yöntemleri, yer seçimi, metropoliten yönetimler, kırsal kalkınma, bölgesel ulaşım politikaları, küresel ve bölgesel stratejiler	-	-
Cornell Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü/Bölge Planlama Yüksek Lisans Programı	A.B.D.	Planlama kuramı, planlama pratiği, planlamada analiz yöntemleri, kentsel ve bölgesel iktisat, kamusal ve mekânsal iktisat, ekonometri ve istatistik, CBS, Bölge Bilimi ve Planlama yöntemleri	Ekonomik kalkınma planlaması, Planlamada uluslararası çalışmalar, Arazi kullanımı ve çevre planlaması	İktisat, İstatistik, İnsan Ekolojisi, Hukuk
Albany Üniversitesi, New York / Coğrafya ve Planlama Bölümü/ Bölge Planlama Yüksek Lisans Programı	A.B.D.	Planlama tarihi, kentsel ve bölgesel fonksiyonlar, planlama süreçleri, küresel ve uluslararası planlama, çevre ve arazi kullanımı, ulaşım planlaması, toplumsal planlaması	Çevre ve arazi kullanım planlaması, Toplumsal planlama, Ulaşım planlaması	Coğrafya, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi

Massachusetts Üniversitesi, Amherst /Peyzaj Mimarlığı ve Bölge Planlama Bölümü/ Bölge Planlama Yüksek Lisans Programı	A.B. D.	Bölge planlama, planlama tarihi ve kuramı, CBS, sayısal yöntemler, kamu katılımı, sürdürülebilir kentler, kamu antropolojisi, cinsiyet ve sağlık, kamu politikası etiği, çatışma çözümü, niteliksel araştırma yöntemleri, ekonomik kalkınma, mekânsal analizler, büyüme yönetimi, planlama yöntemleri, mekânsal veri analizleri, turizm planlaması, kamu ekonomisi, iş ve iş çevresi, iklim değişikliği, yeşil altyapı	Toplumsal ve eşitlikçi planlama, Arazi kullanımı ve çevre planlaması, Ekonomik ve bölgesel kalkınma planlaması	Siyaset Bilimi, Kamu Politikası, Kamu Sağlığı, Antropoloji, Sosyoloji, Tarih, Coğrafya, İktisat, Peyzaj Mimarlığı
Pennsylvania Üniversitesi, Indiana/ Coğrafya ve Bölge Planlama Bölümü/Bölge Planlama Odaklı Coğrafya Yüksek Lisansı	A.B.D.	Kent coğrafyası, nüfus coğrafyası, sosyal coğrafya, politik coğrafya, coğrafya ve bölge planlamada felsefe ve düşünceler, bölgesel kalkınma, sayısal teknikler, planlama teorisi, arazi kullanımı, planlama yöntemleri, yerleşme coğrafyası, iktisadın mekânsal yapısı, kamu sektörü finansal yönetimi	-	Siyaset Bilimi
Dortmund Teknik Üniversitesi/ Uluslararası Mekânsal Planlama Merkezi/ Bölgesel Kalkınma Planlaması ve Yönetim Yüksek Lisansı	Almanya	Mekânsal planlama, sürdürülebilir kalkınma, mekânsal veri analizi, arazi kullanım analizi, ulaşım ve altyapı, iklim değişikliği ve risk yönetimi, insan yerleşim planlaması, bölgesel kalkınma planlaması için ekonomik araçlar, yönetim ve karar verme, proje yönetimi, kalkınma modelleri, mekânsal istatistik, planlama ve analiz teknikleri, niteliksel ve	-	-

5. Sonuç

Bölge birçok alan tarafından çalışılan bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk başlarda sadece sınıflama ve idari anlamda bir ayırım için kullanılan bölge kavramı, günümüzün küresel ve karmaşık ekonomik, sosyal, politik ilişkileri gereği daha çeşitli alanlarda ve daha detaylı şekilde çalışılmaktadır. Bu nedenle odağına bölgeyi almış; bölgelerarası farklılıkların azaltılması, bölgelerin kalkındırılması gibi hedeflere sahip bölge planlama alanının bölge ile kuram üreten diğer alanlarla sıkı bir şekilde çalışması gerekliliği ortadadır. Ekonomik coğrafya ve iktisatın kuramları üzerine ilk kuramlarını geliştiren bölge planlama zamanla farklı disiplinlerle birlikte gelişmesini sürdürmüş ve kendi kuramlarını geliştirmeye devam etmiştir.

Dünya’da çeşitli üniversiteler tarafından verilen bölge planlama eğitim programları da incelendiği zaman iktisat, coğrafya, bölge bilimi, istatistik, siyaset ve kamu yönetimi gibi alanlarla işbirliği içinde eğitimin yürütüldüğü, bu alanlardan derslerin programların bünyesinde yer aldığı görülmektedir. Bölge planlama, ve bölgesel kalkınma kuramlarına ek olarak iktisat, kamu politikası, siyaset bilimi, sosyoloji gibi alanlardan kuramsal derslerin programlarda yer alması, bunlara ek olarak niceliksel ve niteliksel teknikler, bölge bilimine dayanan bölgesel analiz yöntemleri

ve CBS gibi teknik konuların programlarda bulunması bölge planlamanın kuramsal ve yöntemsel olarak farklı alanlardan beslendiğini ortaya koymaktadır.

Planlamanın bir disiplin olması gerekliliği ve kendisini bu şekilde kurgulaması gerekliliği vurgusuna katılmakla birlikte, bu yazıda tartışılan nokta tam olarak bu olmamıştır. Ancak eğitim programları incelendiğinde bazı programlarda bölge planlamanın bir disiplinden daha ziyade çok disiplinli bir alan olarak kurgulandığı görülmektedir. Önemli olanın Tekeli (1997) ve Davoudi'nin (2015) belirttiği gibi bu disiplinlerden elde edilen bilginin içselleştirilmesi olduğunu vurgulamak gereklidir. Bu bağlamda bölge planlamanın diğer disiplinlerden aldığı bilgiyi içselleştirmiş bir disiplin haline getirme çabası eğitimci ve bölge planlama alanında çalışan akademisyenlere düşen bir görevdir.

Kaynakça

- Bailly, A. S. (2016) The Region: A basic Concept for understanding local Areas and Global Systems, *Cybergeo: European Journal of Geography*, DOI: 10.4000/cybergeo.33
- Beard V. ve Basalo V. (2009), Moving Beyond Crisis, Crossroads, and the Abyss in the Disciplinary. *Formation of Planning, Journal of Planning Education and Research*, 29:2 2 233-242
- Brown L. A. ve Holmes J. (1971). The delimitation of functional regions, nodal regions, and hierarchies by functional distance approaches. *Ekistics*, 32: 192, 387-391
- Claval, P. (1987). *The Region as a Geographical, Economic and Cultural Concept*. *International Social Science Journal*, 39:2, 159-72.
- Davoudi, S. (2015). Is planning an academic discipline? *Riurba*, 2015/Numéro 1.
- Davoudi, S.ve Pendlebury, J. (2010) 'The evolution of planning as an academic discipline', *Town Planning Review*, 81:6, 613-644.□
- Dinler, Z. (2014). Bölgesel İktisat (10. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Friedmann J. (1963). Regional Planning as a Field of Study. *Journal of the American Institute of Planners*, 29:3, 168-175
- Geddes, P., (1915). *Cities in Evolution*. Williams and Norgate, London.□
- Glasson, J. (1974). *An Introduction to Regional Planning: Concepts, Theory and Practice*. Londra: Hutchinson Educational.
- Glasson, J. ve Marshall, T. (2007). *Regional Planning*. Londra: Routledge.
- Hoover E. M. ve Giarrantani F. (1984), *An Introduction of Regional Economics*, Third Edition, Alferd A. Knopf, New York.

- Hunt J, Shackley S. (1999). Reconceiving science and policy: academic, fiducial and bureaucratic knowledge. *Minerva*, 37, 141-1.
- Hutchison, R. (Der.). (2009). *Encyclopedia of Urban Studies*. Sage Publications.
- Karlsson C. ve Olsson M. (2006). The identification of functional regions: theory, methods, and application, *The Annals of Regional Science*, 40:1, 1–18.
- Lord A ve Tewdwr-Jones M. (2015) Regional Planning. *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. (2. baskı.) içinde N. J. Smelser ve Baltes, P. B. (der.). Oxford: Elsevier.
- Meyers, A.A., (1998). Invisible cities: Lewis Mumford, Thomas Adams, and the invention of the regional city, 1923–1929. *Business and Economic History*, 27:2, 292–306
- Keleş, R. (2014). *Kentleşme Politikası* (14. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Krishnan, A. (2009). Five Strategies for Practising Interdisciplinarity. *ESRC National Centre for Research Methods*, 1-11
- Nissani, M. (1997). Ten Cheers for Interdisciplinarity: The Case for Interdisciplinary Knowledge and Research. *The Social Science Journal*, 34, 201-216
- Özdemir S. (t.y.) Bölge Planlama. Kentsel Planlama: Kavramlar, Konular, Güncel Tartışmalar içinde S.S. Özdemir, Ö. B. Özdemir Sarı, N. Uzun (der.) basım aşamasında kitap.
- Perloff, H.S., (1968). *Key features of regional planning*. *Journal of the American Institute of Planners* 34:3, 153–15
- Sands R. G. (1993). Can you overlap here? A question for an interdisciplinary team. *Discourse Processes*, 16, 545-564
- Sat, N. A. (2013). “Bölge Planlama”, içinde *Kent Planlama: Temel Kavramlar, Yaklaşımlar ve Deneyimler*, (der) Eke, F., Sat, N. A., 161-175. Ankara. Ankara Üniversitesi Basımevi Yayın No: 389.
- Soja, E. W. (2009). Regional Planning and Development Theories. Rob Kitchin ve Nigel Thrift (Der.), *International Encyclopedia of Human Geography* içinde. (Cilt. 9, s. 259-270). Amsterdam: Pergamon Press.
- Tekeli, İ. (1972). *Bölge Planlama Üzerine*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Tekeli, İ. (2001), *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, İmge Kitabevi.
- Tomaney, J. (2009). Region. Rob Kitchin ve Nigel Thrift (Der.), *International Encyclopedia of Human Geography* içinde. (Cilt. 9, s. 259-270). Amsterdam: Pergamon Press.

Thompson, C.W., (2004) Geddes, zoos and the valley section. *Landscape Review* 10:1–2, 115–119.

Wong, C. (2015). Regional Planning: China., *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. (2. baskı.) içinde N. J. Smelser ve Baltes, P. B. (der.). Oxford: Elsevier.

8A OTURUMU - 9 KASIM 2016
Şehircilik ve Doğal Çevre
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mert Çubukçu

“Doğal Çevre” ve Planlama Eğitimindeki Yeri
Yrd. Doç. Dr. Neslihan Kulözü - Arş. Gör. Yaşar Okudan

Şehir Planlama Eğitimi’ne
“Çevrecilik” Kavramının Entegrasyonu
Doç. Dr. Gamze Yücel Işıldar

Planlama ve Kültürel Mirası Koruma Eğitimi
Araş. Gör. Aynur Uluç - Doç. Dr. A. Güliz Bilgin Altınöz

İklim Değişikliği Bağlamında Şehircilik Eğitimine Düşünsel
(Reflektif) ve Deneyimsel bir Yaklaşım
Doç. Dr. Anlı Ataöv - Arş. Gör. Duygu Cihanger -
Dr. Ender Peker - Funda Erkal

“Doğal Çevre” ve Planlama Eğitimindeki Yeri¹

Yrd. Doç. Dr. Neslihan Kulözü

Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Arş. Gör. Yaşar Okudan

Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Şehir ve Bölge Planlama Bölüm programlarında doğal çevreye ilişkin konulara ne ölçüde yer verildiğinin Türkiye Cumhuriyeti üniversiteleri örneğinde ortaya koyulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, çalışma kapsamında Türk Üniversitelerinde eğitim vermekte olan Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin 4 yıllık eğitim programları incelenerek, doğal çevre odaklı dersler belirlenecek ve derslerin niceliksel ve niteliksel özellikleri üzerinden tartışma yürütülecektir. Bu yolla Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü mezunu olduktan sonra planlama araçlarını kullanarak doğal ve yapılı çevreye müdahale etme yetkisi kazanan plancılarının bu unvanı kazanmak için aldıkları eğitimde doğal çevreye ne kadar yer verildiği ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Planlama eğitimi, doğal çevre, Türk Üniversiteleri.

1 Bu çalışma birinci yazarın “Kulözü, N. (2015) Place Of Natural Environmental Issues in Curriculums of City and Regional Planning Departments At Turkish Universities. İçinde R. Efe, M. Ayışığı, Ö. Düzbakar & M. Arslan (Ed.), *Turkey at the beginning of 21st Century: Past and Present* (s. 438-455). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.” makalesinin türkçeleştirilerek ikinci yazarın katkısıyla güncellenmiş halidir.

1. GİRİŞ

Uygarlık insanlığın milyonlarca yıllık yaşam öyküsü içerisinde yaşanan deneyim ve arayışların birikimiyle biçimlenmiştir. Ancak insanlık tarihinin görece erken dönemlerinde yaşanan deneyim ve birikimlerin hızlı değişimlere yol açması binlerce yıl sürmüştür. Bu değişim sürecinde insanların çevreyle ilişkileri de dönüşüme uğramış, kendini doğanın bir parçası olarak kabul eden insanın kendini doğanın hâkimi olarak görmeye ve insan odaklı bir yaklaşımla doğayı sömürmeye başlamasıyla çevresel sorunlar ortaya çıkmıştır. İnsanların çevreye yaklaşımını temel alan insan-çevre ilişkileri tarihsel perspektiften değerlendirildiğinde avcı-toplayıcı, tarımcı ve modern endüstriyel toplumlar olmak üzere üç temel toplumsal aşamanın varlığı kabul edilmektedir (Harper, 1996; Adak, 2010). İnsanlığın avcı-toplayıcı toplumdaki tarımcı topluma geçişi Neolitik devrimle gerçekleşmiş, tarımcı toplumla ortaya çıkan yenilikler Kentsel Devrimi beraberinde getirmiştir. Kentsel Devrimden yaklaşık 5000 yıl sonra, insanlık tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biri olan Aydınlanma gerçekleşmiştir. Aydınlanmayı Bilimsel Devrim, Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi izlemiş ve bu çok yönlü toplumsal değişim süreci modernleşme ile devam etmiştir.

Günümüzde, kentsel mekânı oluşturan doğal ve yapılı çevreyi şekillendiren sosyo-mekânsal sürece müdahale olarak tanımlanan planlama Aydınlanmanın çocuğudur. Aydınlanma aklın, doğanın ve toplumun düzenli süreçlerini kavrayabileceğine inancı ve bununla birlikte insan eylemlerine yol gösterebilecek nesnel bilimin kurulabileceği kabulünü getirmiştir (Tekeli, 2001). Bu da Friedmann (1987)'in vurguladığı gibi toplumun dönüşmesinde ve yönlendirilmesinde teknik aklın kullanılması, yani modern planlama düşüncesinin doğuşu anlamına gelmektedir. Dünya’da planlama uygulamaları 19. yy. ’da endüstri toplumları ve kentlerinin sorunlarına çözüm üretmek amacıyla hızlı bir gelişim göstermiş ve planlama disiplini 20. yy.’ın başlarında ayrı bir meslek olarak örgütlenmiştir. İlk planlama okulu 1910 yılında Liverpool’da eğitim vermeye başlamıştır. Türkiye’de ise planlama eğitimi ilk olarak ODTÜ’de 1961 yılında başlamış; 2016-2017 eğitim yılında öğrenci alan Şehir ve Bölge Planlama Bölümü sayısı 22 olmuştur.

Türkiye’de planlama eğitimi 1960’lı yıllarda başladığından beri hızlı bir dönüşüm sürecinde olan dünyada yaşanan değişim ve gelişmelere ayak uydurabilmek için yeniden yapılanmaktadır. Günay (2012)’a göre temelde planlama yaklaşımları, türleri, teknikleri, siyasal tartışmalar içinde planlamanın yerine göre oluşturulan planlama eğitim programları günümüzde yeni paradigmalara, çevre sorunları, iklim değişikliği, risk planlaması gibi eklemelerle yeniden yapılanmaktadır. Planlama alanında yaşanan gelişmeler, değişen yaklaşımlar ve bunların planlama eğitimine yansımalarını tarihsel süreçte inceleyen Yavuz vd. (1973) 1970’li yıllara kadar yaşanan gelişmeleri 3 aşamada ele alırken, Zeren-Gülersoy vd. (2007) 2000’li

yıllara kadar planlama mesleği ve eğitiminin planlamanın kuramsal gelişimine paralel olarak yaşadığı değişimi 6 dönemde incelemiştir.

Bu çalışma kapsamında, 1970'ler sonrasında çevresel sorunlara ağırlık veren katılımcı yaklaşımların görüldüğü planlama eğitiminde günümüzde gelinen aşamada doğal çevre odaklı derslere verilen yer Türkiye örneğinde ortaya koyulacaktır. Araştırmanın materyalini Türkiye Cumhuriyeti Üniversitelerinin Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin 4 yıllık eğitim programları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, Ekim 2016 itibariyle ülke sınırlarında yer alan 181 üniversiteden (YÖK resmi web sayfası, erişim: 28.10.2016), Şehir ve Bölge Planlama Bölümü olan ve 2016-2017 eğitim yılı başında bu bölüme öğrenci alan 22 üniversitenin şehir ve bölge planlama eğitim programlarında doğal çevre odaklı derslere ne ölçüde yer verdikleri incelenecektir.

Bu doğrultuda çalışmada ilk olarak insan - çevre ilişkilerinin tarihsel evrimi ile uygarlığın gelişmesinde temel dönüm noktaları irdelenecektir. Bu tarihsel değerlendirme içerisinde 19. yy.'da görülen planlama uygulamaları, planlama disiplini ve planlama eğitiminin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ortaya çıktığı koşullar tartışılacaktır. İkinci olarak çalışmanın materyal ve yöntemi sunulacak, bunu araştırma kapsamında elde edilen bulguların sunulması izleyecektir. Çalışma tartışma ve sonuç bölümüyle sonlandırılacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

a. İnsan Çevre İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

İnsanlar ve insan toplulukları ortaya çıktığından bu yana doğal çevre ile iç içe yaşamaktadır. İnsanların toplumsal yaşamını ve dinamiklerini ifade eden toplumsal çevre doğal çevrenin içinde gelişmiş, zaman içinde doğal çevre ile ayrılmaz bir bütün olmuştur. Ancak modern endüstriyel toplumla birlikte doğal ve toplumsal çevre ayrımı oluşmuştur. İnsan ve çevre ilişkilerinin tarihsel arka planına bakıldığında, bu ilişkinin evriminin Harper'ın (1996) sunduğu gibi avcı-toplayıcı, tarımcı ve endüstriyel toplumlar olmak üzere üç temel aşamada veya Lenski (1966)'nin önerdiği gibi avcı-toplayıcı toplumlar, basit bahçeci toplumlar, gelişmiş bahçeci toplumlar, tarımcı toplumlar ve endüstriyel toplumlar olmak üzere beş evrede incelendiği görülmektedir. Toplum ve çevre arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmacılardan Lenski (1966) güç ilişkileri, iktidar yapısı ve kurumsal organizasyona dayalı bir sınıflama yapmıştır. Harper'ın üç gruptan oluşan toplum sınıflaması ise her toplum tipinin doğal çevre ile olan ilişkilerini ve bu ilişkileri açıklayan ve meşrulaştıran egemen toplumsal paradigmlar üzerine oturmaktadır (Tuna, 2001b). Harper (1996) temel olarak her toplum tipinin doğal çevre ile ilişkisinin özgün olarak üretildiğini ve toplumun egemen paradigmasının ve doğal çevre kavramsallaştırmasının bu kendine özgü ilişkiyi meşrulaştırdığını ifade eder.

Bu araştırmanın konusu gereği çevre toplum ilişkilerinin tarihsel temelleri Harper’ın (1996) sınıflaması üzerinden irdelenecektir. Avcı-toplayıcı toplumdan endüstriyel topluma çevre toplum ilişkilerinde yaşanan dönüşüme paralel olarak insanlığın yerleşik yaşama geçmesi ve kentleşme süreçlerine de vurgu yapılacaktır.

En erken toplum biçimi olarak kabul edilen avcı-toplayıcı toplumlar günümüzden yaklaşık 40.000 yıl kadar önce ortaya çıkmıştır. Yakın çevrelerdeki hayvanları avlayarak ve yenilebilir yabancı bitkileri toplayarak yaşamlarını sürdürmüşler (Harper, 1996), uzun süreli olarak saklanabilecek ve ekonomik değere sahip yiyecek biriktirmemişlerdir (Lenski, 1966; Harper, 1996). Avcı-toplayıcı toplumun modern topluma kıyasla, üyelerinin sayısının azlığı ve toplumsal yapılarından dolayı doğal çevre üzerindeki etkileri sınırlı ve yerel ölçülerde olmuştur. Kendilerini doğanın bir parçası olarak gören avcı-toplayıcı toplumların egemen toplumsal paradigmasının temelini doğaya bağımlı olma ilkesi oluşturmuştur. Kısaca avcı-toplayıcı toplumların doğa ile ilişkisi bir sömürü ve denetim altına alma ilişkisi değil; uyumlu ve dostane bir ilişkidir.

Günümüz iklim koşulları 14.000 yıl kadar önce oluşmaya başlamış, insanlar doğal çevreye uyum sağlamaya çalışmışlardır. Mevsimlerin anlaşılması önceleri mevsimlik ardından ise kalıcı yerleşmelerin kurulmasına olanak vermiş, bu ise toplumların çevre ile kurdukları dostane ilişkinin bozulmasında ilk kırılma noktası olmuştur. Bir milyon yıldan fazla süren avcı-toplayıcı yaşam biçiminden Neolitik Dönem’de yerleşik yaşama geçilmiştir. Gordon Childe’in Neolitik Devrim olarak adlandırdığı tarımsal Devrim olarak da anılan bu hızlı değişim ve dönüşüm süreci pek çok köklü değişimi beraberinde getirmiştir (Özdoğan, 1996).

Tarımcı toplumların ortaya çıkması ekip biçmenin ve hayvanları evcilleştirmenin öğrenilmesinin yanında doğal çevrenin ve kaynakların kullanımına ve toplumun çevre ile olan ilişkilerinin kontrolüne de bağlı olarak gerçekleşmiştir. Tarımcı toplumun ileri aşamasında ortaya çıkan sulama, gübreleme ve toprağın işlenmesi gibi tarımsal etkinlikler, doğal çevrenin yapısını ve insanın çevre ile olan ilişkisini değiştirmiştir. İnsanoğlunun, doğal çevrenin yapısını değiştirmeye başlaması, doğayı egemenliği altına almaya başlamasını sembolize etmektedir. Bu ise doğa ile eşitlik temeline dayalı ilişkinin ortadan kalkarak, insanın içinde bulunduğu doğal çevreyi manipüle etmeye ve sömürmeye başlaması dolayısıyla doğaya yabancılaşmaya başlamasını ifade eder. Egemen Toplumsal Paradigması doğanın kontrolü, yönlendirilmesi ve sömürüsüne dayanan tarımcı toplumlarda insanın doğa üzerindeki egemenliği ve sömürüsü meşrulaştırılmıştır.

MÖ 10.000 yıllarında ortaya çıkan değişimleri neolitik devrim olarak adlandıran Childe (1986) MÖ 3.000 yıllarında Mısır, Mezopotamya ve İndüs vadisinde ortaya çıkan toplumsal değişiklikleri ise “kentsel devrim” olarak adlandırmıştır. Childe (1950), şehir kurmayı özel bir dizi sosyal ilişkilerle bağlantılı kentsel devrimin bir

parçası olarak değerlendirmektedir. Kentleşme süreçlerini temel olarak avcı-toplayıcı toplum yapısı ve üretim biçimine sahip yerleşik gruplara dayalı toplumdandır; ticaret ve zanaat üretimine dayalı topluma geçiş olarak açıklamaktadır. Childe'a göre, ilk kentler, Neolitik dönemde görülen basit çiftliklerden oluşan küçük toplulukların köy yerleşimlerine kıyasla geniş alanlar kaplamakta ve kalabalık bir nüfusu barındırmaktadır. Mazı (2008)'nin vurguladığı gibi, kentsel devrim ile birlikte ortaya çıkan kentlerde insan-çevre ilişkisi insan-insan ilişkisine dönüşmüş, doğal ve toplumsal yaşamı yönlendiren bu yeni ilişki olmaya başlamıştır.

Neolitik devrim ve kentsel devrimin ardından insanlık tarihini köklü bir biçimde etkileyecek değişimlerin ve Endüstriyel toplumun ortaya çıkması için binlerce yılın geçmesi gerekmiştir. Endüstriyel toplum kökleri Rönesans ve Reform hareketlerine dayanan Aydınlanma ile başlayan toplumsal değişim sürecinde ortaya çıkmıştır.

Aydınlanma düşüncesi, akıl ve bilimsel bilgiyle oluşan yeni düşünme biçimi ve toplumsal düzen anlayışının, insanlığın özgürlüğü ve mutluluğu için ilerlemenin temel unsurları olduğunu savunmuştur (Harvey, 1997). Aydınlanma düşüncesinin gelişimini izleyen süreçte 18. yy.'ın sonları ve 19. yy.'da Avrupa'da sırasıyla Bilimsel Devrim, Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi meydana gelmiştir. Bu devrimler, insanlık tarihinde büyük değişim ve dönüşümlere yol açmış, insanoğlunun düşünme, yaşama, çalışma, örgütlenme biçimleri ve doğal çevre ile kurduğu ilişkileri kökten bir biçimde değiştirmişlerdir.

Yeni bir dünya görüşüne geçiş şeklinde ortaya çıkan Bilimsel Devrimin Newton tarafından evrensel yerçekimi yasasının keşfedilmesiyle başladığı kabul edilmektedir. Aydınlanmayı izleyen köklü değişim sürecinin temeli olarak kabul edilen bilimsel devrim, aynı zamanda Endüstri ve Fransız devrimlerinin de temelini oluşturmuştur.

18. yy.'ın sonlarında İngiltere'de ortaya çıkan Endüstri Devrimi 19. yy.'da Batı Avrupa'ya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yayılmıştır. Endüstri devrimi ile insanlık tarihinde ilk kez, toplumların üretim güçlerinin değişimi gerçekleşmiş, dünyanın geleneksel ekonomik ve toplumsal yapılarında çok büyük değişimler meydana gelmiştir (Hobsbawm, 2000). Endüstri Devrimi genelde, buhar gücünün imalatta kullanılması ve benzer güç kaynakları aracılığıyla çalıştırılan yeni makine çeşitlerinin ortaya çıkması gibi "teknik yenilikler dizisi" olarak sunulmaktadır (Giddens, 2005). Ancak bu teknik yenilikler daha geniş toplumsal ve ekonomik değişikliklerin sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Bu değişiklikler arasında en önemlisi, tarımsal üretimde yaygınlaşan makineleşme nedeniyle işgücünün büyük bir kısmının tarımdan, sürekli büyüyen sanayi sektörlerine doğru göç etmesi olmuştur. Bu süreç aynı zamanda kentlerin daha önce görülmeyen bir şekilde genişlemesine de yol açmıştır.

İngiltere’de ortaya çıkan ve 19. yy. ekonomisini şekillendiren Endüstri Devriminin politikası ve ideolojisi ise Fransızlar tarafından biçimlendirilmiştir (Hobsbawm, 2000). Fransız devrimiyle birlikte, otoritenin doğası ve iktidarın kaynağı radikal bir değişime uğramış, ancak halkın onayıyla meşruiyet kazanabilir hale gelmiştir.

Aydınlanma düşüncesi, Bilimsel Devrim ve ardından gelen Endüstri ve Fransız Devrimleriyle gerçekleşen değişim ve dönüşümler, moderniteyi geliştirmiştir. Giddens (1994) moderniteyi dört temel kurum üzerinden açıklamaktadır. Bunlar; kapitalizm, gözetleme, askeri iktidar ile doğanın dönüştürülmesi ve yapay çevrenin gelişimi olarak tanımladığı Endüstrileşme’dir. Malların üretimi için makineleri ve cansız güç kaynaklarının kullanımını içeren Endüstrileşme, Giddens’a göre (1994) modernitenin diğer bir kurumsal boyutu olan kapitalizm ile doğrudan ilişkilidir. Buna göre; modernite öncesi varlık gösteren endüstrileşmemiş toplumlar kendilerini genellikle doğanın bir parçası olarak değerlendirmişler, hayatlarını, doğal kaynaklar, ürün ve hayvanların durumu, doğal felaketler gibi doğanın değişken durumlarına bağlı olarak sürdürmüştür. Bilim ve teknolojinin güç birliği yaparak şekillendirdiği Modern endüstri ise doğal çevreyi önceki nesiller tarafından tahmin edilemeyecek yollarla değiştirmeye başlamıştır. Bu anlamda endüstrileşme, “insanoğlunun modernite koşullarında doğayla olan etkileşiminin ana eksenini” durumuna gelmiştir (Giddens, 1994). Dünyanın sanayileşmiş bölgelerinde yaşayan insanoğlu, artık sadece doğal değil, aynı zamanda doğal çevre üzerinde fiziksel olarak yaratılmış bir yapılı çevre içerisinde yaşamaya başlamıştır. Sanayileşmenin ardından ortaya çıkan, fiziksel olarak yaratılmış yapılı çevrede yaşayan ve insan – çevre ilişkilerinde büyük bir değişimin görüldüğü yeni toplumsal aşamada endüstri toplumu ortaya çıkmıştır.

Endüstriyel toplumlar buhar makinesinin icadı ve tekstil endüstrisindeki ilerlemeler gibi bazı anahtar buluşlara dayalı olarak gelişen sanayileşme sürecinde ortaya çıkmıştır. Yeni enerji kaynaklarının kullanımı ve üretim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler endüstriyel gelişime ve artı değer artmasına yol açmıştır. Artı ürünün biriktirilmesi ve organizasyonunu sağlamak, daha merkezi, hiyerarşik ve karmaşık örgütlenmelerin oluşturulmasını gerektirmiş; bu durum insanların günlük yaşantılarını kökten değiştirmiştir. İnsanlar endüstri merkezlerinde toplanmaya başlamışlar ve tarihte ilk kez insanların çoğunluğu kentlerde yaşamaya başlamıştır (Lenski, 1966; Harper, 1996).

Endüstriyel toplumda tarımcı toplumlara kıyasla insan-çevre ilişkisindeki değişimin temelini, ucuz fosil yakıtların endüstriyel üretimde kullanılmaya başlanması oluşturmuştur. Bu durum doğal kaynakların daha yaygın ve yoğun olarak sömürülmesine, su ve hava kirliliği, asit yağmurları ve küresel ısınma gibi çevre sorunlarına ve büyük çevresel felaketlere yol açmıştır. Endüstrileşme ile birlikte insanoğlunun diğer canlı türleri üzerindeki egemenliği artmış, nadir canlı türlerinin ve doğal çevrenin tahrip edilmesi endüstriyel üretim için kabul edilebilir

hale gelmiştir. Endüstriyel toplumun egemen toplumsal paradigmasının temelinde *doğanın, insan mutluluğu ve refahı için sınırsızca kullanımı ve sömürülmesinin bir gereklilik olduğu* görüşü bulunmaktadır (Kulözü, 2015).

Özetle, Aydınlanma ile başlayan süreçte gerçekleşen Bilimsel Devrim, Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi modernleşmenin altyapısını oluşturmuş, modernleşme sürecine katkıda bulunmuştur. Modern endüstriyel toplumların var olduğu modernleşme süreci eskisinden farklı, yeni bir dünya düzeni yaratmıştır. Özellikle 1848 yılından sonra modernite büyük ölçüde kentsel bir olgu haline gelmiştir. Bunun sonucunda modern endüstri toplumları hızlı kentsel büyüme, kırdan kente yoğun bir göç, sanayileşme, yapılı çevrede çok büyük bir değişim ve kentsel politik hareketlerle karmaşık bir ilişki içinde varlığını sürdürmüştür (Harvey, 1997).

18. yy.'ın ulus devletlerindeki endüstriyel kapitalizmle birlikte doğan endüstri kentleri sanayi devrimi ile birlikte fabrikaların kurulduğu üretim süreçlerini merkezi haline gelmiştir. Dönemde gelişigüzel gelişme gösteren, toprağın emtiaya dönüştüğü bu kentlerde sınıf farklılıkları mekânsal olarak okunur hale gelmiştir. Sanayi devriminin yaşandığı İngiltere'de, 19. yy.da nüfusu öngörülemeyen bir hızla artan büyük kentlerin kenar mahallelerinde yoksullar kötü barınma koşulları ve hijyen eksikliği içinde yaşamıştır (Engels, 2003).

Böyle bir toplumsal ve çevresel değişim sürecinde kent planlama pratiği 19. yy.'da ortaya çıkmış ve başlangıçta endüstri toplumu ve yerleşim alanları olan sanayi kentlerinin sorunlarını çözümlenmeyi amaçlamıştır. 19. yy.'da ortaya çıkan planlama pratiklerinin üzerinde yükselen şehircilik hareketi 20. yy.'da hızlanmıştır. Hall (2014: 50) gelişen bu hareketin hızlanmasını "*Neredeyse tam olarak 1900'de 19. yy. slum-kenti kâbusuna tepki olarak, planlama tarihinin saati çalışmaya başladı*" cümlesi ile tanımlamaktadır. Çalışmanın izleyen bölümünde planlamanın ortaya çıkma ve gelişme süreci ile planlama eğitiminin gelişim öyküsüne açıklık getirilecektir.

b. Planlama Biliminin Gelişimi ve Planlama Eğitimi

Benevolo (1967)'ye göre modern kent planlaması sosyalist hareketle iç içe ve eşzamanlı olarak doğmuştur. Ancak bu iç içelik 1848 yılına kadar sürmüş, 1850 sonrasında ise kapitalizm kendi kent planlama yaklaşımını geliştirmiş ve sosyalist hareket ile kent planlaması farklılaşmıştır. Bu yol ayrımının gerçekleştiği 1848 öncesinde kentsel yapının düzenlenmesine yönelik geliştirilen yaklaşımlar iki başlık altında değerlendirilmektedir: Ütopist yaklaşımlar ve sağlık yasalarındaki gelişmeler olarak karşımıza çıkan pragmatist yaklaşımlar. Bu iki yaklaşımında dönemde doğmakta olan kapitalist endüstri kentlerinde görülen sorunların eleştirisinden kaynaklanmıştır. Dönemde gelişen Owen, St. Simon, Cabot gibi

önemli düşünürlerin ütopyalarının ortak özelliği sanayi kentine tepki olarak gelişmelerine karşın sanayileşmeyi benimsemeleri ve oluşan yeni koşullarda mutlu bir yaşantı kurmanın yollarını anlatmaları olmuştur. Bu-ütopist yaklaşımlara paralel olarak nüfusu öngörülemez bir hızla artan ve özellikle işçi sınıfının çok kötü yaşam koşullarında yaşadığı kentlerde sağlık koşullarını iyileştirecek yasalar çıkarılmıştır (Tekeli, 2010).

1850 yılı yükselen burjuvazinin kent planlamasına eğildiği dönemin başlangıcı olmuş, kentlerde yaşam koşullarının nispeten iyileştirilmesi, sefalet mahallelerinin temizlenmesi, konut programı geliştirilmesi, kent hizmetlerinin belediyeleştirilmesi, kent toprağının kamulaştırılması bu hareketin başarmaya çalıştığı eylemler olmuştur. 1890'lara gelindiğinde 1850'lerden başlayan kentsel planlama uygulamalarına karşı tepkiler yoğunlaşmış ve bu tepkiler üzerinden yeni yaklaşımlar önerilmiştir. Bunlardan bazıları; Güzel kent, Camillo Sittencilik ve Bahçe kenttir.

Kentlere romantik özellikler kazandırmayı amaçlayan güzel kent akımının etkisi kentlerde mimari değeri olan anıtsal meydanlar yapılmaya, şehri güzelleştirecek parklar, havuzlar kurulmaya çalışılması şeklinde olmuştur. Güzel kent yaklaşımı savunucularından Central Park'ın tasarımcısı Olmstead, kent içindeki yeşil alanların doğal çevrenin bozulmamış bir görüntüsü olmasını ve kentin kirli yapısına karşı denge kurmasını istemiştir. Dönemde etkili olan diğer bir akım Camillo Sittencilik akımı ile Sitte'nin monoton ve artistik görüntüden uzak bulunduğu modern sanayi kentinin organik büyüme biçimine dönerek insancılaştırılabileceğini savunulmuştur. Bunun için kentlerin doğal çevrenin varlığını hissettirdiği, topoğrafyaya uyumlu kıvrımlı yolların, iç avlulu apartmanlar, gürtütlü ve diğer çevresel kirliliklerden uzak parkların geliştirildiği yerler olmasını istemiştir. Ebenezer Howard ise Bahçe kent ütopyasını kent ve kır arasında her ikisinin de üstünlüklerini içeren ve sakıncalarını dışlayan bir çözüm olarak önermiştir. Dönemde kentsel çevrenin gelişiminde etkili olan bu ütopyaların ortak özelliklerinden birisi doğal çevreye duyulan özlem ve bunun modern kentsel mekânda yaşatılma çabası olarak değerlendirilebilir. Bu üç yaklaşımla birlikte Berlage Amsterdam Planlaması ve Tony Garnier'in Endüstriyel Kent ütopyaları da dönemde etkili olan kent planlama yaklaşımları arasında yer almaktadır. Ancak dönemde bu yaklaşımlar arasında pratiği etkilemiş en hâkim akım 1910'larda ciddi eleştirilere uğrayan Güzel Kent olmuştur. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında “*halkın parasını savurmakla*” eleştirilen bu akımın yerini Pratik Kent almaya başlamıştır (Tekeli, 2010).

Pratik kent anlayışına geçiş kentin anlaşılması, görüntünün arkasındaki işleyişin açığa çıkarılması problemini beraberinde getirmiş ve kent planlamasının bilimsel içeriğinin önem kazanmaya başlamasına neden olmuştur. Böylece, kent

planlamasının üniversitelerdeki yeri ve akademik uğraş olarak önemi artmıştır. Bu nedenle, pratik kent akımının gelişmesi kent planlamanın ayrı bir meslek olarak örgütlenmesi ve üniversitelerde ders olarak okutulmasının da başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte ilk olarak 1910 yılında İngiltere Liverpool Üniversitesinde planlama okulu açılmış ve Harvard Üniversitesinde peyzaj tasarımı okulunda kent planlama dersleri verilmeye başlanmıştır. İzleyen yıllarda ABD'nin ilk planlama okulu 1929 yılında Harvard Üniversitesinde kurulmuştur. Üniversitelerde kent planlamasının ayrı bir ihtisas dalı olarak gelişmeye başlamasıyla birlikte mesleğin toplumda kurumsallaşmasını sağlayacak dernekler oluşmaya başlamıştır. Bu anlamda 1914 yılında İngiltere'de kurulan ilk planlama Enstitüsünü 1917'de ABD'de kurulan Amerika Plancıları Enstitüsü izlemiştir. Türkiye'de ise planlama eğitimi 1961 yılında ODTÜ'de başlamış, mezun şehir plancılarının sayısının artmasıyla birlikte, ülkede şehir planlamanın ayrı bir meslek olarak tanınması, geliştirilmesi ve meslek alanının düzenlenmesi için “meslek odası” biçiminde örgütlenme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Şehir Plancıları Odası 1969 yılında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı olarak kurulmuş, 1970 yılında ise faaliyetine başlamıştır (ŞPO, last accessed: 03.05.2015).

c. Planlama Eğitiminin Dönüşümü

Türkiye'de planlama eğitimi 1960'lı yıllarda başladığından beri hızlı bir dönüşüm sürecinde olan dünyada yaşanan değişimler ve gelişmelere ayak uydurabilmek için yeniden yapılanmaktadır. Günay (2012)'ın vurguladığı gibi temelde planlama yaklaşımları, türleri, teknikleri, siyasal tartışmalar içinde planlamanın yerine göre oluşturulan planlama eğitim programları günümüzde yeni paradigmlar, çevre sorunları, iklim değişikliği, risk planlaması gibi eklemelerle yeniden yapılanmaktadır.

Planlama alanında yaşanan gelişmeler, değişen yaklaşımlar ve bunların planlama eğitimine yansımalarını tarihsel süreçte inceleyen Yavuz vd. (1973) 1970'li yıllara kadar yaşanan gelişmeleri 3 aşamada ele alırken, Zeren-Gülersoy vd. (2007) 2000'li yıllara kadar planlama mesleği ve eğitiminin planlamanın kuramsal gelişimine paralel olarak yaşadığı değişimi 6 dönemde incelemiştir. Yavuz vd. (1973)'ne göre ilk değişim yalnız sağlık ve ahlak düşüncelerinden hareket eden şehircilik yaklaşımının, güzelliğe, estetiğe yönelmesi; ikinci değişim şehircilikte güzellik sağlama amacının yanında, etkinlik sağlama amacının da dikkate alınması, üçüncü değişim ise teknik sorunlar ve konular kadar, sosyal ve iktisadi sorunların da ele alınması şeklinde olmuştur. Zeren-Gülersoy vd. (2007)'ne göre ise planlama eğitiminin ve mesleğinin gelişiminin incelenebileceği altı aşama; (1) 19. yy. sonu ve 20. yy. başında planlama mesleğinin doğuşu, (2) birinci dünya savaşı sonrasında

planlama eğitiminin ortaya çıkışı ve fiziksel yaklaşımların gelişimi, (3) ikinci dünya savaşı sonrasında planlama eğitiminde kapsamlı planlama anlayışının hâkim oluşu, (4) 1960’larda planlama eğitiminde toplumsal yaklaşımların görülmesi, (5) 1970’ler sonrasında planlama eğitiminde çevresel sorunlara ağırlık veren katılımcı yaklaşımların görülmesi, ve (6) 21. yüzyılda planlama eğitiminde stratejik yaklaşımların görülmesi şeklindedir. Zeren – Gülersoy vd. (2007)’nin yaptığı sınıflandırmada görüldüğü gibi planlama disiplini ve eğitiminin gelişim sürecinde çevre odaklı bir eğitime yönelmesi 1970’lerden sonra gerçekleşmiştir. Planlama eğitiminin 1970’lerde yaşadığı bu değişimin nedenlerini yaşanan toplumsal ve çevresel değişim sürecinde aramak gerekmektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte doğa üzerindeki insan müdahalesinin artması sonucunda doğanın kendini yenileme süreci bozulmaya ve doğanın tepkisi olarak da değerlendirilebileceğimiz çevre sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ekonomik ve toplumsal faaliyetlerin sonucu olarak görülen çevre sorunlarının ortaya çıkması anlamında 1850’ler kırılma noktası olarak kabul edilmektedir. Ancak çevre sorunlarının toplumsal düzeyde kabul görmeye başlaması anlamında kırılma 2. Dünya Savaşından sonra gerçekleşmiştir. 1970’li yıllara gelindiğinde ise çevresel sorunların ciddiyeti, küresel düzeyde kabul edilmeye başlanmıştır. Dünya’da toplumsal olaylarla anılan 1970’li yıllarda çevre sorunlarının ortaya çıkışına karşı gelişen tepkilerde görülmüştür. 1970 yılında 20 milyon kişinin katılımı ile gerçekleşen birinci çevre günü gösterisinde çevre sorunlarına yönelik çözümler geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Özer, 1995). 1980 ve özellikle 1990’lı yıllarda çevresel sorunların giderek yaygınlaşması ve küresel boyuta ulaşması sonucunda çevre ile ilgili olguların ve süreçlerin toplumsal düzeyde ele alınması gereği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, çevresel olayların çok boyutluluğu ve toplumsal ve ekonomik etkileri giderek artan ölçüde bilim dünyasının ilgisini çekmiş ve 1970’li yıllardan başlayarak, planlama disiplini içinde de çevre olgusu - ön plana çıkmaya başlamıştır. Hızla yaygınlaşan ve etkisi günden güne daha da hissedilen çevresel sorunlar 1980’lerin sonunda “sürdürülebilir gelişme” kavramının ortaya çıkışını sağlamıştır. Bu kuramsal gelişmeden planlama alanı da etkilenmiş ve planlama kurgusunu sosyal ve ekolojik çerçevede oluşturmaya başlamıştır. Dönemde yapılan akademik çalışmalar ve araştırmalar çevre ve sosyal içerikli konular çerçevesinde yoğunlaşmıştır (Zeren – Gülersoy vd., 2007). Bu gelişmelerin, Ersoy (2012)’un da vurguladığı gibi, planlama disiplininin gelişimine önemli katkıları olmuş ve yenilenebilir enerji, çevre ve koruma, tarihsel ve kültürel değerlerin korunması gibi yeni kavramlara üretilen planlarda yer verilmeye başlanmıştır.

Günümüz dünyasında planlama eğitiminin hangi alanlarda uzmanlık vermesi gerektiği konusunda tartışan Friedmann (1996:97) planlamanın altı sosyo-mekansal süreci içerdiğini belirtmektedir. Bu süreçler; kentleşme süreçleri,

bölgesel (ve bölgelerarası) ekonomik büyüme ve değişim süreçleri, kentsel yapılanma süreçleri, kültürel farklılaşma ve değişim, doğanın dönüşümü ve kentsel yaşamın üretiminde diğer beş sosyo-mekânsal süreçle kesişen bir alan olarak kentsel politikalaradır. Friedmann (1996) doğanın dönüşümü sürecini; kentleşmenin doğa üzerinde yarattığı etkiler, üretim ve tüketim anlamında ve insan-çevre ilişkileri çerçevesinde değerlendirmektedir. Sandercock (1999)'a göre ise 21. yy.'da şehir ve bölge planlama eğitimi sosyo-mekânsal süreçleri kapsayan, insan yerleşmelerindeki problemlerin anlaşılabilmesi için çevre ve tasarım programlarını içeren, metodolojinin yeniden tanımlandığı, planlamaya etik sorgulamayla yaklaşıldığı bir içeriğe sahip olmalıdır (Zeren- Gülersoy vd., 2007). Friedmann'ın (1996) da belirttiği gibi planlama disiplini 21.yy.'da sürdürülebilir gelişme pratiklerini içeren, ekonomik fizibilitayı ve mekânsal gelişme dinamiklerini gözetken, toplumsal yapıya duyarlı yaklaşımları benimsemiştir. Planlamanın teori ve pratikte gösterdiği bu gelişim planlama eğitimini de etkilemiş; planlama alanında çok yönlü bir eğitim anlayışı benimsenmiştir (Zeren- Gülersoy vd., 2007).

Günümüzde planlama eğitiminde doğal çevre ve ilgili konularına yüklenen anlam, yerli ve yabancı teorisyenlerin ifadeleri ile birlikte, Türkiye'nin ilk Şehir ve Bölge Planlama programlarından biri olan İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Şehir ve Bölge Planlama bölümünün 2015 yılı kataloğunda da görülmektedir. İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü kataloğunda planlama disiplininin 3 temel değeri "*Kamu Yararı ve Sosyal Adalet İlkesi*", "*Mesleki Etik ve Sorumluluk Duygusu*" ile birlikte "*Çevre Bilinci*" olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda; çevre bilinci "*Doğal, tarihi ve kültürel çevre değerlerini koruyarak kullanma bilincini geliştirmek*" ve "*Sürdürülebilir gelişme kapsamında yerleşme/doğal/kalkınma etkileşimini dengelemek*" ifadeleri ile açıklanmıştır (Anonim, 2014: 8). Çevre bilincinin planlama alanınının 3 temel değerinden biri olarak vurgulanması doğal çevre ve ilgili konuların planlama eğitiminde önemli bir ağırlığa sahip olmasını gerektirmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmanın materyalini Türkiye Cumhuriyeti Üniversitelerinin Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin 4 yıllık eğitim programları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, Ekim 2016 itibarıyla ülke sınırlarında yer alan 181 üniversiteden (YÖK resmi web sayfası, erişim: 28.10.2016), Şehir ve Bölge Planlama Bölümü olan ve 2016-2017 eğitim yılı başında bu bölüme öğrenci alan 22 üniversitenin şehir ve bölge planlama eğitim programlarında doğal çevre odaklı derslere ne ölçüde yer verdikleri eleştirel bir bakış açısı ile incelenmiştir.

Türkiye'de ilk olarak 1961 yılında ODTÜ'de başlayan Şehir ve Bölge Planlama eğitimi, 2016-2017 eğitim yılı itibarıyla 22 üniversitede verilmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda bu 22 bölümün eğitim programları ve ders içerikleri

incelenmiş ve doğal çevre odaklı dersleri belirlenmiştir. Araştırma kapsamında Şehir ve Bölge Planlama Programlarında yer alan doğal çevre odaklı zorunlu dersler nicelik ve nitelik olarak incelenmiştir. Tablo 1’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümüne öğrenci alan üniversiteler, bu programa öğrenci almaya başladıkları yıl ve programlarında yer alan doğal çevre odaklı zorunlu dersler sunulmuştur.

Tablo 1. Türk Üniversitelerinde 2016-2017 eğitim yılında öğrenci alan Şehir Planlama Bölümleri ile programlarında yer alan doğal çevre odaklı zorunlu dersler.

Eğitime Başlama Yılı	Üniversite	Doğal Çevre Odaklı Zorunlu Dersler
1961	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Çevre Mühendisliğinin Prensipleri/ ilkeleri
1979	Dokuz Eylül Üniversitesi	Ekoloji ve Şehir Planlama
1982	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Kent ve Ekoloji
	Yıldız Teknik Üniversitesi	Ekoloji
1983	İstanbul Teknik Üniversitesi	Fiziksel Çevre Kontrolü Şehir ve Çevre Mühendisliği
1984	Gazi Üniversitesi	Çevre Sorunları ve Planlama
1994	Selçuk Üniversitesi	Fiziksel Çevre Kontrolü
		Planlama ve Jeoloji İmar ve Çevre Hukuku
1998	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Çevresel Konular ve Planlama
1999	Erciyes Üniversitesi	Kent Ekolojisi Çevre Hukuku ve Uygulamaları
2003	Bozok Üniversitesi	Ekoloji ve Fiziksel Çevre Kontrolü
		İmar ve Çevre Hukuku Çevre Bilimi
2005	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Çevre Yönetimi ve Ekonomisi Doğal Afetler ve Planlama Sürdürülebilir Planlama
	Süleyman Demirel Üniversitesi	-
2011	Mersin Üniversitesi	Çevre ve Kent Planlama
2012	Atatürk Üniversitesi	-
	Çankaya Üniversitesi	Çevre, Risk ve Sakınım Planlaması
2013	Amasya Üniversitesi	İmar ve Çevre Hukuku Ekoloji – Fiziksel Çevre Kontrolü Çevre Bilimi Çevre Planlama
		Cumhuriyet Üniversitesi
	Kırklareli Üniversitesi	Fiziksel Çevre Kontrolü Ekoloji ve Sürdürülebilirlik
2014	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Fiziksel Çevre Kontrolü Havza Ölçeğinde Planlama
	Pamukkale Üniversitesi	Ekoloji İmar ve Çevre Hukuku
2016	Bursa Teknik Üniversitesi	Fiziksel Çevre Kontrolü
2016	TED Üniversitesi	Doğal Çevre ve Kent

4. BULGULAR

Tablo 1’de araştırma kapsamında incelenen Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin eğitim programlarında yer verdikleri çevre odaklı zorunlu dersler görülmektedir. Bu bağlamda Atatürk Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi dışında kalan, Amasya Üniversitesi, Bozok Üniversitesi, Bursa Teknik Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Çankaya Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE), Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ), Kırklareli Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGÜ), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Pamukkale Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, TED Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin eğitim programlarında bir veya daha fazla çevre odaklı zorunlu dersin bulunduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen 22 programda yer alan çevre odaklı zorunlu dersler değerlendirildiğinde Tablo 1’de görüldüğü gibi üniversitelerden sadece 1’inde 4, 3’ünde 3, 6’sında 2, 10’unda 1 çevre odaklı dersin zorunlu olarak verildiği, 2’sinde ise çevre odaklı zorunlu dersin yer almadığı görülmüştür. Niceliksel bir değerlendirme yapıldığında her bir bölümde ortalama 1,6 çevre odaklı ders verildiği görülmektedir. Bu değerlendirmeler ile birlikte programında çevre odaklı ders bulunan 20 üniversitede açılan bu derslerin niteliksel olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Tablo 2’de 20 programda yer alan toplam 35 çevre odaklı zorunlu ders içeriklerine göre gruplandırılmış olarak sunulmuştur. Her bir grupta yer alan dersler, bazıları farklı adlandırılmış olsa da, kendi içlerinde benzer içeriklere sahiptir. Buna göre 20 bölümde verilen toplam 35 ders 6 gruba ayrılmıştır. İlk 4 grupta yer alan dersler kendi içlerinde büyük ölçüde ortaklık gösterirken, son iki gruptaki dersler diğer gruplara dâhil olamayacak kadar farklılaşmaktadır.

Birinci grupta, farklı üniversitelerin programlarında Çevre ve Kent Planlama, Çevre Sorunları ve Planlama, Çevre Yönetimi ve Ekonomisi, Çevre, Risk ve Sakınım Planlama, Çevre Bilimi, Çevre Planlama, Çevresel Konular ve Planlama, Planlama ve Jeoloji ve Çevresel Psikoloji olmak üzere farklı şekillerde adlandırılan, dersler yer almaktadır. Bu grupta yer alan dersler 20 üniversitenin 12’inde zorunlu ders olarak verilmektedir ve %60 verilme sıklığına sahiptir. Bu derslerin ortak odağı; şehir ve bölge planlama disiplini içinde çevre kavramının yeri ve önemi, çevre sorunları, sürdürülebilir kentsel gelişme, çevre yönetimi, ulusal çevre politikaları ve uluslararası anlaşmalar ile bu konuların planlama disiplini ile ilgisidir. Bu grupta yer alan derslerden Çankaya Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama programında yer alan “Çevre, Risk ve Sakınım Planlama” dersi içerik olarak planlama alanına giren yeni kavramlar sayılabilecek risk ve sakınım

planlama kavramları ile genişletilmiştir. KTÜ’de verilen “Çevre Yönetimi ve Ekonomi” dersi ise bu grupta yer alan diğer derslerden farklı olarak çevre-ekonomi ilişkisini de içermektedir. Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama programında yer alan “Çevre Sorunları ve Planlama” dersi içeriğinde ise farklı olarak dersin Plancılar ile Çevre Mühendisleri açısından ortak esasları oluşturma amacına vurgu yapılmıştır.

İkinci grupta, farklı üniversitelerin programlarında Ekoloji ve Şehir Planlama, Kent ve Ekoloji, Ekoloji, Kent Ekolojisi, Doğal Çevre ve Kent, Sürdürülebilir Planlama, ve Ekoloji ve Sürdürülebilirlik olmak üzere farklı şekillerde adlandırılan, dersler yer almaktadır. Bu grupta yer alan dersler 20 üniversitenin 8’inde zorunlu ders olarak verilmektedir ve %40 verilme sıklığına sahiptir. Bu derslerin ortak odağı; sürdürülebilir kentsel planlama ve tasarımda ekolojik yaklaşımlar ile kentsel yaşamın ve doğal çevrenin sürdürülebilirliğidir.

Üçüncü grupta, farklı üniversitelerin programlarında İmar ve Çevre Hukuku ve Çevre Hukuku ve Uygulamaları olarak adlandırılan, dersler yer almaktadır. Bu grupta yer alan dersler 20 üniversitenin 7’sinde zorunlu ders olarak verilmektedir ve %35 verilme sıklığına sahiptir. Bu derslerin ortak odağı; Türkiye’de mekânın üretilmesi ve planlanmasına yön veren doğal ve yapı çevre ile ilgili yasal ve yönetsel çerçevedir.

Dördüncü grupta, farklı üniversitelerin programlarında Fiziksel Çevre Kontrolü, Ekoloji-Fiziksel Çevre Kontrolü, ve Doğal Afetler ve Planlama olarak benzer şekillerde adlandırılan, dersler yer almaktadır. Bu grupta yer alan dersler 20 üniversitenin 8’inde zorunlu ders olarak verilmektedir ve %40 verilme sıklığına sahiptir. Bu derslerin ortak odağı; fiziksel çevre, fiziksel çevre bileşenlerini ve insan etkisi ile ortaya çıkan kirlilikleri değerlendirmeye alarak fiziksel planlama ve tasarım yapılması yoluyla insan konforu ve yaşam kalitesinin artırılmasıdır.

Tablo 2. Şehir Planlama Programlarında yer alan doğal çevre odaklı zorunlu derslerin içeriklerine göre gruplandırılması.

No	Ders	Üniversite	Dersin Odağı
	Çevre ve Kent Planlama	Mersin Üniversitesi	
	Çevre Sorunları ve Planlama	Gazi Üniversitesi & İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	
	Çevre Yönetimi ve Ekonomisi	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
1	Çevre, Risk ve Sakınım Planlama	Çankaya Üniversitesi	Çevre, Çevre Sorunları, Çevre Yönetimi, Planlama
	Çevre Bilimi	Amasya Üniversitesi & Bozok Üniversitesi	
	Çevresel Psikoloji	Cumhuriyet Üniversitesi	
	Çevresel Konular ve Planlama	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	
	Çevre Planlama	Amasya Üniversitesi	
	Çevre Yönetimi ve Ekonomisi	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
	Planlama ve Jeoloji	Selçuk Üniversitesi	

2	Ekoloji ve Şehir Planlama	Dokuz Eylül Üniversitesi	Kentsel Ekoloji, Sürdürülebilir Kent-Kentsel Yaşam-Doğal Çevre, Ekolojik yaklaşımlar
	Kent ve Ekoloji	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	
	Kent Ekolojisi	Erciyes Üniversitesi	
	Ekoloji ve Sürdürülebilirlik	Kırklareli Üniversitesi	
	Sürdürülebilir Planlama	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
	Ekoloji	Pamukkale Üniversitesi & Yıldız Teknik Üniversitesi	
3	Doğal Çevre ve Kent	TED Üniversitesi	Yasal - Yönetmelik Çerçeve, Doğal & Yapılı Çevre, Planlama
	İmar ve Çevre Hukuku	Amasya Üniversitesi & Bozok Üniversitesi	
		Cumhuriyet Üniversitesi & Selçuk Üniversitesi & Yıldız Teknik Üniversitesi	
Çevre Hukuku ve Uygulamaları	Erciyes Üniversitesi		
4	Fiziksel Çevre Kontrolü	Istanbul Teknik Üniversitesi	Fiziksel Çevre Bileşenleri, Planlama Yaşam kalitesi
		Necmettin Erbakan Üniversitesi	
		Kırklareli Üniversitesi & Selçuk Üniversitesi	
	Bursa teknik Üniversitesi		
Ekoloji – Fiziksel Çevre Kontrolü	Amasya Üniversitesi & Bozok Üniversitesi		
5	Doğal Afetler ve Planlama	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Çevre Mühendisliği Uygulamaları & Prensipleri
	Çevre Mühendisliğinin Prensipleri ve İlkeleri	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	
	Şehir ve Çevre Mühendisliği	Istanbul Teknik Üniversitesi	
6	Havza Ölçeğinde Planlama	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Havza, Planlama, Su yönetimi, Sürdürülebilirlik

Beşinci grupta yer alan Çevre Mühendisliğinin Prensipleri ve İlkeleri dersi ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Programında, Şehir ve Çevre Mühendisliği dersi İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Programında yer almaktadır. Bu ders 20 üniversitenin 2'sinde zorunlu ders olarak verilmektedir ve %10 verilme sıklığına sahiptir. Dersin amacı çevre mühendisliği disiplininin temel bilgilerinin planlama öğrencilerine kazandırılması olarak tanımlanmıştır. Dersin içeriği bazı noktalarda birinci grupta yer alan dersler ile örtüşmekteyse de, dersin özel olarak su kaynakları, su kullanımı, su ve atık su yönetimine odaklanıyor olması dersi farklılaştırmaktadır.

Son olarak altıncı grupta yer alan Havza Ölçeğinde Planlama yalnızca Necmettin Erbakan Üniversitesinin programında yer almaktadır. Bu ders 20 üniversitenin sadece 1'inde zorunlu ders olarak verilmektedir ve %5 verilme sıklığına sahiptir. Dersin amacı sulak alan, havza, havza planlaması ve yönetimi tanımlarını vermek ve sürdürülebilir su kaynakları yönetimindeki politikaları ve araçları üretmektir. Su Kaynaklarının Yönetiminde ve Planlama Hiyerarşisinde birinci grupta yer alan çevre yönetimi kavramını da içeren derslere kıyasla daha spesifik olarak havza yönetimine odaklandığı dersin adlandırılışından görülmektedir.

Çalışmanın izleyen bölümünde yukarıda sunulan bulgulardan elde edilen sonuçlar sunulacak ve tartışma yürütülecektir.

5. SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Bu çalışmada 1970’ler sonrasında çevresel sorunlara ağırlık veren katılımcı yaklaşımların görüldüğü planlama eğitiminde günümüzde gelinen aşamada doğal çevre odaklı derslere verilen yer Türkiye örneğinde ortaya koyulmuştur. 22 Şehir ve Bölge Planlama Programında yer alan çevre odaklı derslerin niceliksel ve niteliksel olarak incelenmesi yoluyla bu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Araştırma kapsamında incelenen 22 Şehir ve Bölge Planlama Programından 2’sinde çevre odaklı zorunlu ders yer almazken, diğer 20’sinde 1 ile 4 arasında değişen sayılarda çevre odaklı zorunlu derse yer verilmiştir.
- En fazla çevre odaklı ders veren Şehir ve Bölge Planlama programı 4’er dersin verildiği Amasya Üniversitesi, ve ardından 3’er dersin verildiği Bozok Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi olmak üzere toplamda 4 Şehir ve Bölge programıdır.
- 2’şer çevre odaklı zorunlu dersin bulunduğu 6 Şehir ve Bölge Planlama programı Pamukkale Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, ve İTÜ programlarıdır.
- 1’er çevre odaklı zorunlu dersin olduğu Şehir ve Bölge Planlama programları, Çankaya Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İYTE, Bursa Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, MSGÜ, TED ve ODTÜ programlarıdır.
- Çevre odaklı zorunlu dersin olmadığı 2 Şehir ve Bölge Planlama programı ise Atatürk Üniversitesi ile Süleyman Demirel Üniversitesi programlarıdır.
- 22 Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde toplam 35 doğal çevre odaklı zorunlu ders, dolayısıyla Türkiye örneğinde Şehir ve Bölge Planlama programlarında yer alan doğal çevre odaklı zorunlu ders sayısı ortalama 1,6’dır.
- Programlarında çevre odaklı zorunlu dersin olduğu 20 programda en yaygın olarak verilen 2 ders 6 farklı üniversitede açılan; (1) çevre, çevre sorunları, çevre yönetimi ve planlama ilişkisine ve (2) kentsel ekoloji, sürdürülebilir kent ve kentsel yaşam, doğal çevre ve ekolojik yaklaşımlara odaklanan derslerdir. Çalışma kapsamında iki farklı grupta değerlendirilen ancak konuya ilişkin temel bilgilerin verildiği bu dersler farklı üniversitelerin programlarında yer

almaktadır. Dolayısıyla çevre, ekoloji ve planlama odaklı temel düzeyde benzer dersler veren program sayısı 16'dır. Ancak ayrı ayrı değerlendirildiğinde bu iki dersinde programında çevre odaklı zorunlu ders bulunan üniversitelerde verilme sıklığı yaklaşık 3'te birdir.

- Programlarında çevre odaklı zorunlu dersin olduğu 20 programda en yaygın olarak verilen üçüncü ve dördüncü çevre odaklı dersler 5 farklı üniversitede açılan; (1) doğal ve yapıli çevreye ilişkin yasal - yönetsel çerçeveye odaklanan dersin ve (2) fiziksel çevre bileşenleri ve planlama ilişkisi ve uygulamalarına odaklanan dersleridir. Bu iki dersin de programında çevre odaklı zorunlu ders bulunan üniversitelerde verilme sıklığı yaklaşık 4'te birdir.
- Programlarında çevre odaklı zorunlu dersin olduğu 20 programdan yalnızca birer tanesinde bulunan ders Havza Ölçeğinde Planlama'dır. Bu dersin programında çevre odaklı zorunlu ders bulunan üniversitede verilme sıklığı 20'de birdir.

Bu araştırma ülkemizde planlama eğitiminde çevre odaklı konulara zorunlu ders olarak yer vermeleri anlamında Şehir ve Bölge Planlama programları arasında büyük farklılıklar olduğunu göstermiştir. Bu durum planlamanın kuramsal ve uygulama boyutlarında yaşanan gelişmelerin planlama eğitimi üzerinde doğrudan etkili olması sonucunda çok yönlü bir eğitimin benimsenmiş olması ve her bir eğitim programında farklı bir yöne ağırlık verilmesi ile açıklanabilir. Diğer taraftan planlama eğitiminde yeni paradigmalara çevre sorunları, iklim değışikliği, risk planlaması gibi eklemelerle biçimlendiği günümüzde (Günay, 2012) bu eklemelerin bütün planlama programlarında yer bulması gerekmektedir. Bu yeni eklemelerin önemi planlama alanı ve eğitimi üzerine çalışan teorisyenler tarafından da ön plana çıkarılmıştır. Doğanın dönüşümü sürecinin Friedmann (1996) tarafından planlamanın 6 ana ekseninden biri olarak sunulması ve Sandercock (1999)'un 21. yy.'da planlama eğitiminin çevre programlarını içermesinin gerekliliğine vurgu yapması Şehir ve Bölge Planlama eğitiminde doğal çevreye ilişkin konulara verilmesi gereken öneme işaret etmektedir. Bu doğrultuda temelde planlama yaklaşımları, türleri, teknikleri, siyasal tartışmalar içinde planlamanın yerine göre oluşturulan planlama eğitim programlarının (Günay, 2012); günümüz dünyasında, doğal çevre odaklı konularla genişletilmesi hem teorik hem de pratikte yaşanan gelişmeler nedeniyle kaçınılmazdır.

Diğer taraftan çevre sorunlarının insanlığı tarihte hiç görülmediği kadar geniş ölçüde tehdit ettiği günümüz dünyasında fiziksel çevrenin gelişmesine yön veren planlıların sahip olması gereken en temel değerlerden birisi çevre bilincidir. Çevre bilincinin temel bir değer olarak kabul edilmesi ve bu doğrultuda Türkiye'de eğitim vermekte olan bütün Şehir ve Bölge Planlama programlarında çevre odaklı derslere yer verilmesi gerekmektedir. Planlama eğitim programlarında doğal çevre odaklı

derslere yer verilmesi kritik öneme sahiptir. Çünkü fiziksel çevrenin gelişimine yön veren planlılara çevre bilinci kazandırılması yönünde atılacak adımlar sadece eğitim programlarını etkilemekle kalmayacak planlama uygulamalarına da etkileyecektir. Çevre ve çevre sorunları, çevre yönetimi, ekoloji, yenilenebilir enerji, iklim değişikliği gibi kavramlar ve doğal çevre odaklı yaklaşımların planlama uygulamalarında da daha yaygın bir biçimde kullanılması ile planlama disiplininin gelişimine katkı yapılmış olacaktır. Böylece hem planlama eğitimi ve planlama disiplininin gelişimi günümüz dünyasında oluşan yeni koşulların gerektirdiği şekilde sürdürülebilecek, hem de insanlığın varlığını sürdürmesi için olmazsa olmaz doğal çevrenin sürdürülebilirliği sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2010). Geçmişten Bugüne çevreye Sosyolojik Yaklaşım. *Ege Akademik Bakış*, 10(1), 371-382.

Benevolo, L. (1967). *The Origins of Modern Town Planning* (translated by Judith Landry). First Edition, 154 pp, The MIT Press: Cambridge, Massachusetts.

Childe, G. (1950). *The Urban Revolution*. *Town Planning Review*; 21:(1), 3-17.

Childe, G. (1986). *Kendini Yaratan İnsan*. First Edition, 176 p., Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Engels, F. (2003). *The Great Towns: from the condition of the working class in England in 1844 (1845)*. İçinde R. T. LeGates & F. Stout (Ed.), *The City Reader*. (s.58-66). London: Routledge.

Ersoy, M. (2012). *Kentsel Planlama Kuramları*. Second Edition, 440 p., İmge Yayınevi: Ankara.

Friedmann, J. (1996). *The Core Curriculum in Planning Revisited*. *Journal of Planning Education and Research* 1996; 15; 89-104.

Friedmann, J. (1987). *Planning in Public Domain: From Knowledge to Action*. In: John Friedmann (Ed.) *Two Centuries of Planning Theory An Overview*. Chapter 2, p. 51-86. Princeton University: Princeton.

Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. First Edition. 178 pp, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Giddens, A. (2005). *Sosyoloji, Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. Second Edition. 166 pp. Phoenix Yayınevi: Ankara.

Günay, B. (2012). *Planlama ve Kentin Kurgusu*, In: Melih Ersoy (Ed.) *Kentsel Planlama Kuramları*. Second Edition, p.355-418, İmge Yayınevi: Ankara.

Hall, P. (2014). *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design Since 1880* Fourth Edition. 640 p. Blackwell: Oxford.

Harper, C. L. (1996) *Environment and Society: Human Perspectives on Environmental Issues*. Second Edition, 467 pp, Prentice Hall: New Jersey.

Harvey, D. (1997) *Postmodernliğin Durumu*. First Edition. 408 pp, Metis Yayınları: İstanbul.

Hobsbawm, E. (2000). *Devrim Çağı 1789-1848*. Sixth Edition. 379 pp, Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.

Kulözü, N. (2015). *Place Of Natural Environmental Issues in Curriculums of City and Regional Planning Departments At Turkish Universities*. İçinde R. Efe, M. Ayışığı, Ö. Düzbakar & M. Arslan (Ed.), *Turkey at the beginning of 21st Century: Past and Present* (s.438-455). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press

Lenski, G. E. (1966). *Power Privilege: A Theory of Social Stratification*. First Edition, 495 pp, McGraw-Hill Book Company: New York.

Mazı, F. (2008). *Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansımaları*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5: (10), 33-48.

Özdoğan, M. (1996). *Kulübeden Konuta, Mimaride İlkler*. In: Yıldız Sey (Ed.) *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, p.19-30. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul.

Özer, A.Ö. (1995). *Güncel Bir Tartışma: Sürdürülebilir Kalkınma*. Planlama Dergisi, 3-4, 21-26.

Sandercock, L. (1999). *Expanding the `language' of planning: a meditation on planning education for the twenty-first century*. *European Planning Studies*. Vol.7 (5), 533-544.

Tekeli, İ. (2001). *Bir Modernite Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması*. In: İlhan Tekeli (Ed.) *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Chapter 1(1), p.9-34. İmge Kitapevi: Ankara.

Tekeli, İ. (2010). *Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri*. In: İlhan Tekeli (Ed.) *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*. Chapter 1(1), p.26-147. Tarih Vakfı Yurt Yayınları: Ankara.

Tuna, M. (2001a). *Yatağan Termik Santralinin Çevresel ve Toplumsal Etkileri* (1. Baskı). Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

Tuna, M. (2001b). *Çevre Sosyolojisinde Toplumsal Kurgusalcı Model*. *Mülkiye*, 25(229), 229-243.

Yavuz, F., Keleş, R., Geray, C. (1973). *Şehircilik Sorunlar-Uygulama ve Politika*. First Edition, 948 pp, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: Ankara.

Zeren-Gülersoy, N., Kundak, S., Günay, Z., Demircioğlu, E., Yazgı, B., Beyazıt, E. & Gönül, D. (2007) *Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Dönem Çalışmaları*, İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü. İTÜ: İstanbul.

ŞPO (2015).

“Doğal Çevre” ve Planlama Eğitimindeki Yeri

http://ankara.spo.org.tr/index.php?view=article&id=504%3AAtantm&format=pdf&option=com_content&Itemid=57

<http://amasya.edu.tr/akademik/fakulteler/mimarlik-fakultesi/bolum-sayfalari/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu/dersler.aspx>

<http://www.atauni.edu.tr/#!birim=sehir-ve-bolge-planlama-bolumu->
<http://mmf.bozok.edu.tr/tr/sbp/Sayfa/95/dersler>

<http://obs.btu.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=0201333003770736684322303221634404389123732238776322303667234480>

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/bolum.php?cubid=z8Tg4fTp19ToyemyoqCcx9vI0uHZ3Nlnppk=&Dil=&bolumkodu=470200261>

<http://mimarlik.cankaya.edu.tr/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu-3/>

<http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=13402>

<http://mimarlik.erciyes.edu.tr/pxp/sehir-ve-boelge-planlama.php>

<http://mim-sbp.gazi.edu.tr/>

<http://sehirbolge.itu.edu.tr/>

<http://web.iyte.edu.tr/arch/city/>

<http://www.ktu.edu.tr/sehircilik>

<http://mimarlik.klu.edu.tr/Sayfalar/2281-mimarlik-fakultesi—sehir-ve-bolge-planlama-bolumu-2014-2015-bahar-yariyili-ders-programi.klu>

<http://www.mersin.edu.tr/akademikb/mimarlik-fakultesi/sehir-ve-bolge-planlama>

<http://www.konya.edu.tr/bolumler/sehirbolgeplanlama>

<http://www.pau.edu.tr/mtf/tr/sayfa/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu>

<http://crp.metu.edu.tr/>

<http://www.msgsu.edu.tr/faculties/mimarlik-fakultesi/sehir-ve-bolge-planlama-bolumu1>

https://www.selcuk.edu.tr/mimarlik/sehir_ve_bolge_planlama/tr

<http://mimarlik.sdu.edu.tr/tr/bolumler/sehir-ve-bolge-planlama-4937s.html>

<http://www.sbp.yildiz.edu.tr/>

<http://www.tedu.edu.tr/tr/course-descriptions/city>

<http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz>

Şehir Planlama Eğitimi'ne “Çevrecilik” Kavramının Entegrasyonu

Doç. Dr. Gamze Yücel Işıldar
Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

*‘Nefes alırken’ rüzgarın,
içerken’ suyun farkına
varabilmek..
ve onların geldikleri yer ile bedenimizdeki döngüyü keşfedebilmek....*

Özet

Küresel ısınmanın dünya gündeminde öncelikli sorunlardan biri olarak yer alması ile birlikte; çevre ve doğanın korunması giderek önem kazanmaktadır. Özellikle de gelişmekte olan ülkeler için çevre sorunlarının kaynakları incelendiğinde, “şehirleşme” maalesef ilk sıra(lar)da yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerin şehirleşme sürecini tamamlamasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerde hala kentleşme oranı artmakta ve süreç devam etmektedir. Doğal kaynakların akılcı kullanımı, doğanın taşıma kapasitesinin tespiti, ekosistemlerin işleyiş mekanizmalarının çok iyi kavranması ve her ölçek ve türdeki planların buna göre düzenlenmesi artık kaçınılmazdır. Şehir plancıları; eköşehir, yeşil başkent, sürdürülebilir kentler gibi kavramların günlük yaşamımıza iyice girmesi ile birlikte her ne kadar ‘çevrecilik’ kavramına aşına hale gelse de; kavramın içinin biraz daha farklı bir bakış açısı ile doldurulması gerekmektedir. Şehirlerin doğanın “özseldēeri”ni kavramış plancılar tarafından tasarlanması, doğanın korunması, iklim değışikliğinin önlenmesi için alınacak en etkili tedbirlerin başında gelmektedir. Çevre bilgisi ve bilincinin artması ve daha da önemlisi bu bilincin davranışa dönüştürülebilmesi için en etkili araç eğitimidir. Buradan hareketle, bu çalışmada ülkemizdeki şehir planlama eğitiminin çevrecilik boyutu, çevre etiğinin eğitime entegrasyonu bağlamında irdelenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde 'çevrecilik' kavramına açıklık getirilmiştir; ekolojik düşünceye dayalı- doğanın kendinde bir değere sahip olduğunu savunan düşünce- ile ekonomik büyümenin devamlılığı için doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve akılcı kullanımını destekleyen düşünce arasındaki benzerlik ve farklılıklar, çevre etiği kavramı ile ortaya konmuştur. İkinci bölümde; Türkiye'de şehir planlama eğitimi veren üniversitelerdeki dolaylı ve doğrudan çevrenin korunmasına ilişkin olarak verilen dersler, içerikleri, dönemleri, kredileri raporlanarak; dünyadaki örnekleri ile ilk bölümde verilen iki ana çevrecilik kavramı üzerinden karşılaştırılmıştır. Son bölümde ise, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Bölümünde verilen çevre ile ilgili derslerdeki tecrübeler mevcut durum üzerinden tartışılarak, doğanın ve bileşenlerinin içselleştirilmesinin, insanın doğanın sadece bir parçası olduğunu anlayabilmenin, planlama açısından önemi vurgulanarak, bunun nasıl başarılacağına ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

1. Giriş

Günümüzde dünyayı tehdit eden sorunlar sıralandığında, "iklim değişikliği"; göç, terör, savaş gibi tüm insanlığı tehdit eden problemlerden daha üst sıralarda yerini almaktadır. Dünya Ekonomi Forumu'nda sonuçları açıklanan (2016), 181 ülkeden 26 binden fazla Y neslinin (yaşları 18-35 arasında değişen) katıldığı anketin sonuçlarına göre; dünyanın en büyük sorunları sıralamasında; 'ekonomik imkanların yetersizliği ve işsizlik' % 14,2; 'yetersiz eğitim' % 16,5; 'yoksulluk' % 31,0; 'geniş ölçekli çatışmalar ve savaşlar' % 38,5 oranlarında iken, 'iklim değişikliği ve doğal kaynakların tahrip edilmesi' % 45,2 ile en önemli sorun olarak görülmektedir (1).

İklim değişikliğinin ve doğal kaynakların tahribatının nedenleri ve sonuçlarına bakıldığında; "kentler" hem antropojenik kökenli kirleticilerin çok önemli bir kaynağı olarak hem de çevre sorunlarından doğrudan etkilenen alanlar olarak önem arz etmektedir. IPCC AR5'e göre küresel karbondioksit salımının %44'ü kentsel kaynaklıdır (2) ve kentsel alanlar, yüksek nüfusu, sanayi ve altyapıları ile iklim değişikliğinden en çok etkilenecek olan yerlerdir (3). Ban Ki Moon'un 2009 tarihinde düzenlenen Dünya Kentleşme Forumunda yaptığı konuşmada da belirttiği gibi kentler, oldukça yüksek seviyede enerji harcanan merkezlerdir ve büyük miktarda çöp ve sera gazı üretmektedirler. Dolayısıyla, doğal kaynakların akılcı kullanımı, doğanın taşıma kapasitesinin tespiti, ekosistemlerin işleyiş mekanizmalarının çok iyi kavranması ve her ölçek ve türdeki planların buna göre yapılması, düzenlenmesi artık kaçınılmazdır. Şehir plancıları; ekoşehir, yeşil başkent, sürdürülebilir kentler gibi kavramların günlük yaşamımıza iyice girmesi ile birlikte her ne kadar 'çevrecilik' kavramına aşına hale gelse de; kavramın içinin

biraz daha farklı bir bakış açısı ile doldurulması gerekmektedir. Şehirlerin, doğanın “özel değeri”ni kavramış plancılar tarafından tasarlanması, doğanın korunması, iklim değişikliğinin önlenmesi için alınacak en etkili tedbirlerin başında gelmektedir.

Buradan hareketle, çalışmanın ilk bölümünde, “çevre etiği” bağlamında doğa yaklaşımları tartışılacaktır. Daha sonra, ülkemizde eğitim veren Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri’nde verilen çevre ile ilgili dersler ve içerikleri bu kapsamda irdelenecektir. Son bölümde ise, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Bölümünde verilen çevre ile ilgili derslerdeki tecrübeler mevcut durum üzerinden tartışılarak öneriler geliştirilecektir.

2. Çevre Etiği Yaklaşımları

Çevre literatürüne bakıldığında, ‘çevre korumacılık’, ‘çevrecilik’, ekolojik düşünce’, ‘yeşil yaklaşımlar’ – ki bu örnekler çoğaltılabilir – gibi kavramlar aralarındaki farklar çok fazla gözetilmeksizin aynı temele oturtulmakta, çok fazla derine inmeden kullanılmaktadır. Oysa, ekolojik sorunlar konusunda düşünceden eyleme geçilmesi ve böylece sorunun 1960’lı yıllarda uluslararası gündeme yerleşmesiyle birlikte, bu konuya ilgi duyan çevrelerin yaklaşımları arasındaki farklılıklar da belirginleşmeye başlamıştır. Nitekim bu tarihten itibaren, bir taraftan doğaya dönüşü savunacak kadar radikal düşünceler dile getirilirken, bir taraftan da mevcut teknolojik gelişmelerin, ekolojik sorunlara yönelik çözümler üreteceğini öne süren iyimser görüşler ortaya atıldığı görülmektedir (4).

Bu kavramlar arasındaki farklılıkları daha iyi anlayabilmek için ortaya çıkış nedenlerini, sonuçlarını, ortak hedeflerini “çevre etiği” yaklaşımı üzerinden tartışmak faydalı olacaktır.

Çevre etiği, insan-insan ilişkilerini aşarak insan-çevre ilişkilerine doğru yayılma gösteren, ahlak ile gelenek-göreneği de içine alacak şekilde geniş bir alanı ve anlamı içeren toplumca kabul edilmiş davranış kuralları ile hukukun dayanağını oluşturan “doğru” ya yönelik eylemler ve bu eylemleri meydana getiren davranış modelidir. Çevre etiği, insanın kendisi dışında kalan doğa ile ilişkisinin nasıl olması gerektiği üzerine kafa yormakta ve doğru davranışın ne olduğunu belirlemeye çalışmaktadır (5). Bütün bunları belirlemeye çalışırken de;

-ahlaki evren’e kim veya ne dahildir?

-ahlaki sorumluluklarımız kime karşıdır?

sorularına cevap vererek insan-doğa ilişkisini karşılıklı çıkarları gözüne alarak bir temele oturtmaya çalışır.

Antroposentrik (insan-merkezli) yaklaşımlarda; bitkiler, hayvanlar ve cansız varlıklar kendiliğinden bir değere sahip değildir. Aksine sadece insana hizmet ettikleri sürece varolma hakkına ve dolayısıyla bir "değer"e sahiptir. Doğa, insanı çevreleyen eşyadan başka bir şey değildir. Callicott da (6) insan-merkezli değer teorisini tanımlarken, onun en belirgin özelliğinin sadece insana değer atfetmesi ve insan dışında kalan her şeyin sadece araçsal (enstrumental, yani insanın amaçlarına hizmet ettiği ölçüde) bir değerinin olduğunu ileri sürmesi olduğunu vurgular.' İnsanı yaşamın merkezi veya doğanın hâkimi olarak gören bu yaklaşım, doğanın parçaları olarak insanın ve tüm canlıların doğayla girdikleri karmaşık ve çok yönlü ilişkileri gözardı eder. Oysa; insan-merkezci yaklaşıma tepki olarak diğer canlı varlıkların da değerinin ve dolayısıyla hakkının olduğunu savunan **ekosentrik (doğa-merkezli) yaklaşımlar**, doğadaki tüm canlıların içsel değere sahip olduklarını savunur. Bu yaklaşımda canlıların değerini belirleyen insana yararlı olup olmamaları değildir. İnsan merkezci yaklaşımın "sadece insan" tezine şiddetle karşı çıkar. Bu yaklaşım; bitki ve hayvanların hatta tüm canlıların önemli ve hak sahibi olduğu ve insan ihtiyaç ve taleplerinin karşılanmasının ötesinde kendinden menkul değerlerinin olduğu temeline dayanır (7). Canlı varlıkların ahlaksal haklarının var olduğu, doğal kaynakların var olma hakları ile birlikte bir bütünün parçaları olmak üzere anlamlandırılır (8). Daha uçta bir yaklaşım ise, canlıların değil, onların yanı sıra canlılığın/yaşamın devam etmesine olanak sağlayan tüm cansız varlıkların da içsel değeri olduğunu ileri sürmektedir. Elbette, insan-doğa karşılıklı etkileşimini bir skala üzerinde gösterdiğimizde ve iki en uç değerinden birini *insan*, diğerini *doğa ve doğal kaynaklar* olarak aldığımızda arada yer alan daha ılımlı görüşlerde yer almaktadır. Ancak bu çalışmanın konusu gereği detaylara girilmeyecektir.

Bu çalışmada daha çok, Şehir Planlama eğitimi ve planlama sürecinin doğanın ve doğal kaynakların korunması üzerindeki önemi düşünüldüğünde; **insan-merkezli yaklaşımları** temsilen reformist bir yaklaşım olarak "çevre korumacılık" ve ekosentrik yaklaşımı temsilen radikal bir yaklaşım olarak "ekolojik düşünce" incelenecektir.

2.1. "Ekolojik Düşünce"nin Özellikleri

Ekolojik düşünce; herşeyden önce 1200-1600 yılları arasında hakim olan ve insan-doğa ilişkisinin son derece uyumlu ve yolunda gittiği 'organik dünya görüşü' esasına dayanmaktadır; tarihi ve felsefi bir altyapıya sahiptir. Doğayı, ekosistemleri, ekosistemlerin işleyiş mekanizmalarını, fonksiyonlarını, sistemdeki hassas dengeleri anlamak ve insanın bu bütünün sadece bir parçası olduğunu kabul etmek gerekir. Doğada hiyerarşi yoktur ve dolayısıyla, ekosistemler, en tepe noktasında insanın bulunduğu bir "besin piramidi" gibi değil, yatay ilişkilerden

oluşan bir “besin ağı” gibi tasarlanır. Yırtıcı hayvanlar ve abiyotik unsurlar, yaşam ve ölüm bakımından doğal devinim içinde eşit türlerdir. Doğadaki diyalektik yapıda türler, topluluklar oluştururlar ve ekosistemler, birbirlerini etkileyerek gelişirler. Bu gelişim, insan gelişimini de etkiler. İnsan, primatlara göre toplumsal ve hayvansal olarak soylu olmaktan öte, doğadaki gelişmenin bir sonucudur. Yani, toplumsal gelişme, belli bir ekosistemin içinde gelişmiş bir durumdur. Bu bağlamda doğa, insan davranışlarının pasif bir etkileyicisi değil, aktif bir güç kaynağıdır (9). Dünya, her biri birlik ve uyum için vazgeçilmez olan çok, sayıda farklı parçanın bileşimi olarak algılanır. Bireysellik, bağımsızlıktan çok karşılıklı bağımlılık terimlerine dayanır (10). Doğanın koyduğu sınırları kabul edip; kaynakları sınırlı olan bir dünyada doğa ile uyum içinde bilinci hakim görüştür.

2.2. “Çevre Korumacılık Düşüncesi”nin Özellikleri

1800’lü yıllardan itibaren endüstrileşmeyle birlikte ekolojik dengede ortaya çıkan kimi olumsuzluklara karşı, doğaya ilişkin bilinç oluşturma çabalarına dayanan bir yaklaşımdır. (Ahmet Mutlu, ders notları) Çevre sorunlarının yıkıcı etkileri ile birebir karşı karşıya gelinmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Hızlı nüfus artışı ve rekabet, doğal kaynakların hızla tüketilmesi, biyoçeşitliliğin azalması, su-hava-toprak kirliliği ve tabii ki iklim değişikliğinin beklenilenden hızlı bir şekilde yaşanması gibi somut problemler, bu yaklaşımı ortaya çıkaran nedenlerdir. Teknolojik gelişmeleri, endüstrileşmeyi çevre sorunlarının ortay çıkış nedeni olarak gördüğü gibi, sorun çözümünde de teknolojinin yeterli olacağını savunur. Örneğin, hava kirliliği ya da iklim değişikliği bile baca sistemleri ile, çevre dostu yakma teknolojilerinin geliştirilmesi ile önlenir, anlayış ya da davranış değişikliği gerekli değildir. Dolayısıyla, bu tür sorunlara yönelik çözümler, insan sağlığında ve refahında meydana gelen zararların asgariye indirilmesini amaçlayan reformlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konuda çevre bilinci kazandırıcı eğitim politikaları, teknik bilginin ve teknolojinin geliştirilmesi ile mühendislik yaklaşımlarına önem verilmesi (çevreci endüstriler), çevre korumaya yönelik yönetim politikalarını benimsemesi (çevre yönetimi, çevre standartları, nüfus planlaması, ÇED), çevreye ve doğal kaynaklara verilen zararları ekonomik karşılıklara bağlama (kirlenenden öder ilkesi, çevre vergisi), bu tür reformların önemli politikalarından bazılarıdır. (11). Aynı insan merkezli görüşte olduğu gibi; doğa, sadece pasif bir yerleşim alanı, kullanım tarzına bakılmaksızın insan ihtiyacı için daha faydalı hale getirilmeleri gereken dışsal nesnelere ve güçlerden oluşan bir yığın olarak görülür. Sürdürülebilir Kalkınma fikri bu yaklaşımı benimseyenlerce kabul görmektedir. Çünkü, iktisadi kalkınma ve çevre değerleri arasında yakın bir ilişki vardır. Dobson’a (12) göre de, çevre korumacı yaklaşım, şimdiki üretim ve tüketim kalıplarında esaslı bir değişikliğe gitmeden çözülebileceğini savunan yönetsel bir

yaklaşımdır. Oysa, ekolojik düşünce, insan-olmayan doğal dünya ile ilişkilerimizde toplumsal ve siyasal yaşamda köktenci değişiklikler gerektirir.

Aslında çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği üzere, iklim değişikliği sorununun bugün geldiği nokta, bu yaklaşımlardan hangisinin insanlık için daha faydalı olacağını açıkça göstermektedir. Üstelik unutulmaması gereken, mevcut üretim-tüketim kalıpları, yaşam biçimleri değiştirilmediği sürece insanoğlu tür olarak ortadan kalksa bile, gezegenimiz yaşamaya devam edecek, türünü devam ettirebilen canlılarla birlikte doğal yaşam, 4.5 milyar yıldır olduğu gibi (insan türü ile birlikte ya da insansız) sürecektir.

Aslında, bu çalışmada vurgulanmak istenen, ekolojik sorunların çözümü konusunda şehir planlama eğitiminde de bir değişimin gerekliliğini vurgulamaktır. Bu değişim tabii ki verilen eğitim aracılığıyla; analizden senteze; atomikten bütüncüle; mekanikten organikçe; doğrusal olandan döngüsel olana dönüşüm şeklinde gerçekleşmelidir.

Tablo 1 de, ülkemizde 2016-2017 eğitim yılında, Şehir ve Planlama eğitimi verilen bölümlerdeki "çevre" ile doğrudan ilişkili dersler ve içerikleri verilmiştir. Bu dersler yukarıda verilen 'ekolojik düşünce' ve 'çevre korumacı yaklaşım' çerçevesinde irdelenecektir.

3. Bulgular ve Tartışma

Tablo1.Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri’nde Verilen Çevre ile İlgili Dersler*

Üniversite Adı	ÇEVRE İLE İLGİLİ ALINAN DERSLER	İÇERİĞİ	DÖNEM	KREDİ
ODTÜ	Çevre Müh. Esasları	Çevre ve insan, çevre kirliliğinin kaynakları, endüstriyel ve kentsel gelişmenin çevresel etkileri, su döngüsü; su kirliliği ve kontrolü, su getirme ve atıksu toplama, su ve atıksu arıtma prensipleri, hava kirliliği ve kontrolü, katı atıkların bertarafı, gürültü kirliliği, şehir planları için çevresel kriterleri, çevresel etki değerlendirme.	6	3
	Planlamada Ekolojik Yaklaşımlar ve Prensipleri (SEÇMELİ)	Ekolojideki temel kavramlar • Peyzaj ekolojisi • Planlamada Biyoçeşitlilik ve koruma kavramları • Koruma alanları yönetimi ve planlaması • Alan ve bölge planlamada biyolojik verilerin kullanılması• Sürdürülebilir kalkınma•Sürdürülebilir kentsel gelişme: sürdürülebilir kentler yaklaşımı, konut,ulaşım, alternatif enerji kullanımları, enerji verimliliği, su ve atık yönetimi, kentsel yeşil alanlar• Kentsel sürdürülebilirlik için halkın katılım	7	3
İTÜ	Fiziksel Çevre Kontrolü	Çevre sorunlarının nedenleri ve boyutları. Planlama ile ilişkileri. Sürdürülebilir kalkınma. Su kirliliğinin esasları. Dersin İçeriği Kirleticilerin etkileri. Göl/akarsu kirliliği.	6	3
	Kent ve Çevre Mühendisliği	Su/atıksu arıtımı. Su kalite kontrolü. Standartlar ve parametreler. Hava kirliliği, kirleticiler, etkileri, hava kirliliği kontrolü. Katı atıklar, sınıfları, katı atık yönetimi. Toprak kirliliği. Radyoaktif, Gürültü, ÇED.	7	3

İTÜ	Fiziksel Çevre Kontrolü	Çevre sorunlarının nedenleri ve boyutları. Planlama ile ilişkileri. Sürdürülebilir kalkınma. Su kirliliğinin esasları. Dersin İçeriği Kirleticilerin etkileri. Göl/akarsu kirliliği.	6	3
	Kent ve Çevre Mühendisliği	Su/atıksu arıtımı. Su kalite kontrolü. Standartlar ve parametreler. Hava kirliliği, kirleticiler, etkileri, hava kirliliği kontrolü. Katı atıklar, sınıfları, katı atık yönetimi. Toprak kirliliği. Radyoaktif, Gürültü, ÇED.	7	3
YILDIZ TEKNİK Ü.	Ekoloji	Ekosistemlerinin belirlenmesi ve planlama sürecini kapsamaktadır. Öğrenciyi peyzaj ve ekosistemlerine ait temel bilgileri kazandırır. Öğrencinin ekoloji ile ilgili bilgilerin planlama sürecinde değerlendirilmesini sağlar. Öğrencinin doğal kaynak değerlerinin tanınmasını ve ekolojik öneminin anlaşılmasını sağlar.	3	2
	İmar ve Çevre Hukuku	İmar ve Çevre Hukuku dersinin içeriği genel hukuk bilgileri yanı sıra planlama sistemine ilişkin düzenlemelerin içeriğini değerlendirme ve plan uygulama süreçlerine yöneliktir.	6	2
	Çevre Psikolojisi (MESLEKİ SEÇMELİ)	Psikoloji ve çevre kavramlarının yanı sıra algılama, motivasyon, stres, kişisel mekan gibi konular derste ele alınmaktadır. Bu konuların kentsel mekan, kentleşme ve kentileşme gibi konularla ilişkilendirilerek insan-çevre-davranış etkileşimi çözümlenmeleri de dersin kapsamı içinde yer almaktadır.	7-8	2
	Yeşil Alan Planlaması (MESLEKİ SEÇMELİ)	Öğrenci planlamaya yeşil alan planlama sürecini entegre edebilme becerisi kazanır Öğrenci yeşil alan tanım ve kavramları, sınıflandırılması hakkında evrensel kabulleri öğrenir Öğrenci güncel yeşil alan planlama akımları ve eğilimleri hakkında bilgi sahibi olur	7-8	2
	Ekolojik Ekonomi Prensipleri (MESLEKİ SEÇMELİ)	Şehir ve bölge planları için çevre ekonomisi teorileri ve uygulama alanları: - mikro/makro ekonomi temelleri, - ekolojik temelli ekonomi prensipleri, - planlama ve ekolojik ekonomi ilişkisi, - yenilenebilir ve yenilenemeyen enerji kaynakları analizleri - geri dönüşüm ekonomisi	7-8	2
MİMAR SINAN Ü.	Kent ve Ekoloji	Dersin amacı çevre sorunları karşısında doğayla uyumlu (kentsel) gelişme duyarlılığının sağlanabilmesidir. Beşeri Ekoloji Toplumsal Ekoloji ve Kentel Ekoloji disiplinlerinin tanıtılması ve Sürdürülebilir Kalkınma ile Ekolojik Yaklaşımlı Kalkınma gibi yaklaşımların tanıtılmasından sonra Ekolojik Yaklaşımlı Planlama yöntemi ele alınacaktır.		3
	Kentçi Ulaşımında Alternatif Çözümler (Seçmeli)	Küresel ve yerel ulaşım planlama yaklaşımlarını ve uygulamalarını incelemek. Ulaşımı ekolojik, ekonomik, toplumsal açıdan değerlendirerek insan öncelikli ulaşım politikalarını alternatif ulaşım çözümleri ile mekana aktarmak. Sürdürülebilir ulaşım pratiğinin politika ve stratejilerini tartışarak insan merkezli ulaşım planlama göstergelerini, toplu taşıma bisiklet ve yaya erişilebilirliği üzerinden değerlendirmek. Ulaşım politikaları kapsamında yaratıcı çözümler ve yenilikçi yaklaşımları tartışarak ulaşımın sosyal boyutunu değerlendirmek. Küresel iklim değişikliği ve kentsel ulaşım politika ve pratiklerine etkilerini dünya örnekleri üzerinden incelemek. Ulaşım politikaları kapsamında çok disiplinli uygulama modelleri oluşturmak.		
	Çevre Psikolojisi (Seçmeli)	Kentsel tasarımda ve kent planlamasında göz ardı edilen estetik ve buna bağlı kullanıcı hoşnutluğunu gündeme getirip, çevreye estetik açıdan eleştirel bakılmasını sağlamaya çalışmaktır. Çevre psikolojisi kapsamında kamusal alanların kullanıcı tarafından psikolojik etkisinin değerlendirilmesi yöntemleri hakkında bilgi vermek		2
	Çevre Hukuku Ve Yönetimi (Seçmeli)	Çevrenin korunması, yönetimi ve çevre sorunlarının önlenmesine yönelik planlama öğrencilerinin uluslararası ve ulusal hukuki yapıların irdelenmesi ve planlama disiplini ile ilişkilendirilmesidir.		2
	Kent Ve Enerji (Seçmeli)	Kent planlama karar verme süreçlerinde enerji kullanma biçiminin bir kriter olarak ele alınmasını sağlamak bu dersin temel amacıdır. Bu ders ile hedeflenen karar verme süreçlerinde bilgi yönetimi, bu bilgi ile politika oluşturulması ve belirlenen politikanın arazi kullanım ilkelerinin belirlenmesidir. Arazi kullanım bileşenleri; ulaşım - enerji, konut-enerji, ticaret - enerji, sanayi - enerji, tarım - enerji çerçevesinde değerlendirilmektedir.		2
ÇANKAYA Ü.	Çevre Risk Ve Sakınım Planlaması	Bu ders şehir planlama öğrencilerinin çevre sorunları ve sakınım planlaması hakkında temel bilgilerle donanmasını hedeflemektedir. Ders kapsamında ele alınan konulardan bazıları afetler, kirlilik, risk, risk toplumu, sakınım planlaması, afet yönetimi, sürdürülebilir kentsel gelişmeler ve sürdürülebilirlik göstergeleridir	7	3
	Çevre Psikolojisi	(Bölüm Dışı Seçmeli)		

Şehir Planlama Eğitimi'ne "Çevrecilik" Kavramının Entegrasyonu

İZMİR YÜKSEK TEK. ENS.	Çevresel Konular Ve Planlama	Derste temel ekoloji kavramları, doğal çevre ve kentleşme arasındaki etkileşimler ve günümüzdeki kentleşme eğilimlerinin yarattığı çevresel sorunlar, kentsel ve endüstriyel kirlilik, su kirliliği ve kulluğu sorunu, ekosistemlerin bozulması vb sorunların çözümüne yönelik ve sürdürülebilir kentsel çevreler için politika ve planlama araçları incelenir. Ayrıca, güncel kentsel süreçlerin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini analiz ve değerlendirme metodları üzerinde durulur.	5	3
	Şehir Altyapı Sistemleri	Kentsel altyapı elemanları, su, kanalizasyon ve katı atık sistemleri. Bölgesel, kentsel ve yerleşim parçalarının ihtiyaçlarına cevap verebilmek için altyapı sisteminin kurulması. Altyapı sistemlerinin planlanmasının şehir planlama sürecine entegrasyonu. Öğrencilerin önceden belirlenmiş alanlardaki altyapı problemlerinin analizi ve çözümüne yönelik alternatiflerin geliştirileceği bir çalışma hazırlamaları istenmektedir.	6	3
	Ekolojik Planlama (Seçmeli)	**	7-8	3
GAZİ Ü.	Çevre Sorunları ve Planlama	Ekolojinin esasları: Ekolojinin tanımı, ekolojik çalışmanın aşamaları, ekosistemlerin yapısı, Ekolojinin esasları : ekosistemde enerji, ekolojide termodinamik kanunları, Mineral ve su kaynakları, doğada madde çevrimleri (azot, fosfor, kükürt çevrimleri), Nüfus, besin ve açlık ilişkileri, enerji ve çevre , insan faaliyetlerinin sağlık ve çevre üzerindeki etkileri, Çevre kirliliği, su kirlenmesi (tanım, su kirliliği kaynakları ve etkileri), Su kirlenmesi kontrolü, Hava kirlenmesi, Toprak kirlenmesi (arazi kullanımı ve arazinin yanlış kullanımı), çevre ve gelişme, Planlama için veri sağlayacak çevresel haritaların hazırlanması, Türkiye'de çevre yönetimi, ÇED.	4	2
	İnsan Çevre Sistemi	Kent planlama çalışmalarında insanın çevre olan ilişkisinin tespiti -İnsan-çevre ilişkisinin sosyal mekandaki yeri. -'Herkes için tasarım' ve 'evrensel tasarım'ınmekansal planlama ve kentsel tasarımdaki anlamı. -Erişebilirlik-engelsiz mekan ilişkisinin kurulması ve anlamlı olarak analizi. -Engelsiz tasarımlar	5	2
	Sürdürülebilir Kalkınma Ve ÇED (Seçmeli)	**	8	2
	Kentsel Su Planlaması	Mekansal planlama ve kentsel su konuları arasındaki ilişkinin farkına varılması Su duvarlı kentsel planlama için yasal yönetsel araçların, göstergelerin ve tasarım ilkelerinin kavranması Kentsel su planlaması konusunda kavramsal bilgi, uygulama örnekleri üzerinden planlama ve tasarım deneyimi sağlanması	8	
DOKUZ EYLÜL Ü.	Şehir Altyapısı	Su ve kanalizasyon sistemleri, katı atık sistemleri, yenilenebilir enerji sistemleri, iletişim/haberleşme altyapısı, şehir ulaşım sistemi ve altyapı ilişkisi, kent planlama ve altyapı ilişkisi, çevre ve altyapı ilişkisi, kentsel altyapı yönetimi/finansı, kentsel altyapıya ilişkin politikalar.	4	2
	Ekoloji ve Şehir Planlama	Kentsel ekoloji, kent-doğa ikilemi, ekosistem, doğaya modernist bakış açısı, kentlerin doğaya etkisi, sürdürülebilirlik, kentsel ekoloji ile ilgili önemli kavramlar, şehir planlama uygulamalarının doğaya etkisi, planlama mevzuatında doğa koruma	5	2
	Çevresel Etki Değerlendirmesi	Çevresel etki değerlendirmesi; çevre sorunları ve nedenleri; sürdürülebilir kalkınma; yasal ve yönetsel çerçeve; stratejik çevresel değerlendirme	7	2
	Su ve Fiziksel Çevre Planlaması	Su döngüsü; su sorunu; su ve mekan; su kaynaklarının korunması; su koruma mevzuatı; havza temelli yönetim ve planlama; kapasite talep dengelemesi	8	2
PAMUKKALE Ü. **	Ekoloji		1	
	Kentsel Altyapı Planlaması		3	
	İmar Ve Çevre Hukuku		4	
	Çevre Psikolojisi (Seçmeli)			
	Yeşil Alan Planlaması (Seçmeli)			
Ekolojik Planlama (Seçmeli)				

KARADENİZ T.Ü.	Kent ve Ekoloji	Kent ekolojisi ve bileşenlerinin detaylıca ele alınması ve birbirleriyle olan ilişkilerin belirtilmesi	5	
	Sürdürülebilir Planlama	Sürdürülebilirlik kavramı, politika araçları ve bunun planlama üzerindeki yansımaları. Çevre duyarlı planlama sistemi. Farklı ölçeklerde, yerleşimlerde çevre duyarlı planlamanın farklı sektörlerin de değerlendirilmesiyle nasıl gerçekleştirilebileceği ve örnekler. Türkiye'de çevre mevzuatı, çelişkileri.	5	
	Su Yapılarında Çevre Yönetimi (Seçmeli)	Suyun Tanıtımı, suyun çevrimi, suyun yüzeysel ve yeraltı akışı, suyun sızması, su kaynakları, akarsular, akarsularının ıslahı, su kaynağı olarak barajlar, göller, taşkınlar, kentlerde yağış sular ve bunların kontrolü, oluşan atıksular ve bunların uzaklaştırılması	6	
TED Ü.	Doğal Çevre ve Kent	Doğal çevre ile tasarım, arazi planlaması, kentsel ve kırsal peyzaj tartışmaları, enerjiye dayalı tasarım, çevre tasarımında ekolojik yaklaşımlar, sürdürülebilirlik tartışmaları dersin konularını oluşturmaktadır.	3	
MERSİN Ü.	Çevre Ve Kent Planlama	Bu ders şehir ve bölge planlamada doğal kaynakların korunması ve çevresel problemlerin oluşumunun önlenmesi ile ilgili bilgiler vermektedir. Ders temel olarak; sürdürülebilir kentsel gelişim, küresel çevre sorunları, nüfus artışı, enerji kullanımı, doğal kaynakların korunması, Türkiye ve dünyada çevresel politikalar, sınırlı doğal kaynakların korunması ve kullanımı ile ilgili stratejiler, çevre kirliliğinin kontrolü ve azaltılması ile ilgili yöntemler, şehir ve bölge planlama aşamasında çevresel etkilerin öngörülmesi, çevre yönetim sistemleri (ISO 14001) ve kentsel planlamada çevresel risk analizlerinin önemi gibi konuları içermektedir.	3	3
	Yeşil Yapılar	Kentsel yeşil alan sistemlerinin ortaya çıkışı, yeşil alan sistemlerinin işlevleri, ekosistem ve yeşil alan sistemleri, yeşil kuşak, yeşil kama, yeşil ağ, yeşil altyapı	7	3
	Çevre Meseleleri (Seçmeli)		8	
	Çevre Politikaları (Seçmeli)		8	
SELÇUK Ü.	Fiziksel Çevre Kontrolü	Çevre kirliliği, enerji krizi gibi problemleri bilinçsizce yaratmayacak, gerektiğinde önleyebilecek elemanlar yetiştirmesi. Çevre bilimi içerisinde ele alınan, insan konforunun (ısısal, görsel, işitsel) klimatoloji (kentsel-mikro, bölgesel-makro), pasif-aktif iklimlendirme, eğitim, jeoloji, su, akustik, doğal-yapay aydınlatma gibi fiziksel planlamada sözü edilen konu alanlarında, öğrencilerin öncelikle kuramsal bilgiye ulaştırılması ve tasarım sürecinde aktarılacak becerinin kazandırılması.	3	2
	Planlama ve Ekoloji (SEÇMELİ)	Sürdürülebilir kentlerin planlanmasında ekolojik yaklaşımların öneminin vurgulanması ve kentsel yaşamın sürdürülebilirliğinde doğaya ve çevreye saygılı ekolojik tasarımların dünyanın başarılı örneklerinin irdelenerek ortaya konması.	4	2
	Kentsel Altyapı Planlaması (Seçmeli)	Bu dersin amacı, kentsel altyapıyı ekonomik altyapı, sosyal altyapı ve teknik altyapı kavramları ile ele alarak altyapı sorununu hazırlayan faktörleri irdelemektir. Dünya ülkelerindeki kentleşme ve altyapı sorununa yönelik yaklaşımları değerlendirerek kentsel teknik altyapı planlama-uygulama sürecine eleştirel bir yaklaşım içinde değerlendirmektedir.	4	2
	Turizm Ve Çevre (Seçmeli)	Turizmin mekânsal ve çevresel boyutları ve etkileri konusunda bilinçlendirmek, turizmin rolünü yalnız ekonomik değil çevresel duyarlılıkta da değerlendirebilmek.	4	2
	İmar ve Çevre** Hukuku (Sec.)	İmar hukuku, çevreye ilişkin bir konuya rastlanmadı.	7	2
	Fiziksel Çevre Kontrolü	Fiziksel çevre ile ilgili kavramlar ve elemanları. Yakın çevre planlaması, süreci ve tarihi gelişimi. İklim, kent iklimi, mikroklima ve kentlerin sebep olduğu iklimsel değişiklikler. İklimin insan üzerindeki etkileri ve iklimsel elemanların planlamada kullanılması. İklimsel konfor ve bunu etkileyen iklim elemanları, iklimsel verilerin elde edilmesi ve yorumlanması, makro çevrede iklim kontrolünde etkili olan yapay çevre değişkenleri, yer seçimi, yerleşme dokusunda açık alanlara ve binalara ilişkin geometrik değişkenlerin belirlenmesi. Topografya, eğim ve yönlenme, güneşlenme-gölgelenme. Hidroloji, taban suyu seviyesi. Bitki örtüsü ve bitkilendirme tasarımı. Ses kirliliği, insan ve toplum sağlığı üzerindeki etkileri, çeşitli arazi kullanımları için gürültü düzeyi ölçüt ve limitleri, kent planlama ve yerleşme birimi tasarımında gürültü kontrolü sistem ve teknikleri ve yasal önlemler. Görsel konfor, doğal aydınlatma, bina aralıklarının belirlenmesi, yapma, aydınlatma, yapma ışık kaynakları, yol park ve bahçelerin aydınlatılması. Yangın olayı, yangın kontrolü açısından uygun bina aralıkları, kentsel ölçekte yangın	3	2

Şehir Planlama Eğitimi'ne "Çevrecilik" Kavramının Entegrasyonu

NECMEETTİN ERBAKAN Ü.		donatımı. Akustik, İşitsel konfor, gürültü denetiminde yapay çevreye ilişkin tasarım değişkenleri ve ilkeleri. Standartlar ve yönetmelikler in tanıtılması (gürültü yönetmeliği, ısı korunumu yönetmeliği, vb.).		
	Havza Ölçeğinde Planlama	Sulak alan, Havza, Havza planlaması ve yönetimi tanımları; Sürdürülebilir su kaynakları yönetimindeki politika ve araçlar; Su Kaynaklarının Yönetiminde ve Planlama Hiyerarşisinde 9 'Havza' Ölçeği; Havza planlaması ve yönetiminde güncel yaklaşımlar ; Havza Planlaması ve Yönetiminde Dünya Deneyimleri , Türkiye'de havza planlaması ve yönetimi ; Havza yönetimi uygulamaları, Havza Planlaması ve Yönetiminde Başarı Kriterleri	3	3
	Çevre Psikolojisi (Seçmeli)	Çevre Psikolojisinin alanı, önemi, ilkeleri ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ile ilişkileri; çevre psikolojisinin tarihsel gelişimi; çevresel algı ve çevresel biliş, çevre, insan, toplum, davranış etkileşimini inceleyen kuramlar, kavramsal yaklaşımlar, olgular; çevresel tutumlar, çevresel duyarlılık ve araştırmalar; çevre ve kişilik, kalabalık, mahremiyet yalnızlık, kişisel uzaklık, mekânı koruma, kalabalık, mahremiyet yalnızlık; fiziksel, olgusal, sosyo-kültürel, kişisel çevrenin mekânsal davranış üzerine etkileri; doğal ve yapılı çevre etkileşimi; yaşama, çalışma, öğrenme gibi özellikli gereklilikleri olan mekânlara ve işlevine uygun mekân tasarımının temelleri; konu ile ilgili araştırma yöntemleri ve örnekler.		2
	Kent Ekolojisi (Seçmeli)	Ekolojik ağ sistemlerin analizi-tanımlar-kavramlar-genel çerçeve, Ekosistem sağlığı, tekno ekosistemler, Küresel sorumluluklar-politikalar, Sürdürülebilirlik-tarihsel gelişimi, göstergeleri ve ekolojik etkileşimi, Üretim-montaj ve tüketim kaynağı olarak kentler ve havası- toprak-enerji etkileşimi, Eko-Planlama, doğa-merkezçilik, derin ekoloji, kentsel ekoloji, ekolojik ayak izi, sürdürülebilir kentsel gelişme, ekolojik kentsel tasarım, ekolojik kentsel örgütlenme, ekolojik kentsel rehabilitasyon projeye örnekler		2
	Doğa Koruma Ve Planlama (Seçmeli)	Doğa korumayla ilgili tanım ve kavramlar: Doğa, Çevre, Doğa Koruma, Çevre Koruma, Doğal Kaynaklar; Doğa korumanın amaçları ve önemi; Doğa korumanın tarihsel gelişimi; Doğal kaynakların planlamasında Türkiye ve dünyada kullanılan koruma statüleri (Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Parkları, Yaban Hayatını Koruma Sahaları, Sulak Alanlar, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Orman Alanları, Mera Alanları, Su Ürünleri İstihsal Yerleri, Doğal Sit Alanları, Peyzaj Koruma Alanları, Biyosfer Rezervleri, Su Havzaları, Ekolojik Bölgeler vb.), planlama-yönetim süreçleri ve yasal dayanakları, Türkiye ve dünyadan doğa koruma deneyimleri		2
SÜLEYMAN DEMİREL Ü.	Kentsel Çevre Psikolojisi (Seçmeli)	İnsan-mekan ilişkilerini açıklayan temel kuramların analiz edilmesi, İnsan-çevre arasındaki disiplinlerarası ilişkiyi yorumlanması; Mimari çevre, kentsel çevre, kamusal mekan ve insan etkileşimini temel kuramlar aracılığı ile çözümlenmesi; Çevre psikolojisi ile ilgili araştırmaların analiz edilmesi.	6	3
	Kent ve Çevre Mühendisliği (Seçmeli)	Çevre sorunlarının nedenleri ve boyutları, planlama ile ilişkileri; sürdürülebilir kalkınma; su kirliliğinin esasları; kirleticilerin etkileri; göl ve akarsu kirliliği; temiz su ve atık su arıtımı; su kalite kontrolü; standartlar ve parametreler; hava kirliliği, kirleticiler, etkileri ve kontrolü; katı atıklar, sınıfları ve yönetimi; toprak kirliliği; gürültü; Çevresel Etki Değerlendirilmesi.	6	3
	Enerji Entegre Planlama Yaklaşımı (Seçmeli)	İklim değişimi, küresel ısınma, enerji ve kentsel planlama. Planlamada enerji. Enerji üretim ve tüketim konularının, enerji üretim ve tüketiminden kaynaklanan çevresel sorunların planlamanın bir problemi olarak ele alınması. Planlama sürecinin tarif edilmesi. Yeni bir arazi kullanım biçimi olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı enerji üretim santralleri ve planlama. Enerji, çevre ve planlama politikaları. Politikaların entegrasyonu, kurumsal yapı ve yatay-dikey organizasyon tartışmaları.	8	3
**BURSA-TEKNİK Ü.				
ERCİYES Ü.	Kent Ekolojisi	Doğal çevre ile ilişkili olan planlama kararlarının etkilerini anlamayı ve yapılı çevrenin tasarlayıcılarınınca doğal olarak varsayılan sorumluluk doğrultusunda bir duyarlılık geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu ders kent ekolojisinin tarihi, mevcut yapısı ve geleceği, kent ekolojisi ile ilgili anahtar kelime ve kavramları, modelleri, teorileri, farklı tipteki kentsel alanların ve bölgelerin çevresel problemlerini ve kent ekolojisinin iyi ve başarılı örneklerini içermektedir.	5	
	Çevre Hukuku ve Uygulamalar	Derste öncelikle, şehir ve bölge planlama uygulamalarına esas teşkil eden mevzuatın anayasadan başlayarak normlar hiyerarsisi içerisinde öğrenciye	7	

SÜLEYMAN DEMİREL Ü.	Kentsel Çevre Psikolojisi (Seçmeli)	İnsan-mekan ilişkilerini açıklayan temel kuramların analiz edilmesi, İnsan-çevre arasındaki disiplinlerarası ilişkiyi yorumlanması; Mimari çevre, kentsel çevre, kamusal mekan ve insan etkileşimini temel kuramlar aracılığı ile çözümlenmesi; Çevre psikolojisi ile ilgili araştırmaların analiz edilmesi.	6	3
	Kent ve Çevre Mühendisliği (Seçmeli)	Çevre sorunlarının nedenleri ve boyutları, planlama ile ilişkileri; sürdürülebilir kalkınma; su kirliliğinin esasları; kirlleticilerin etkileri; göl ve akarsu kirliliği; temiz su ve atık su arıtımı; su kalite kontrolü; standartlar ve parametreler; hava kirliliği, kirleticiler, etkileri ve kontrolü; katı atıklar, sınıfları ve yönetimi; toprak kirliliği; gürültü; Çevresel Etki Değerlendirilmesi.	6	3
	Enerji Entegre Planlama Yaklaşımı (Seçmeli)	İklim değişimi, küresel ısınma, enerji ve kentsel planlama. Planlamada enerji. Enerji üretim ve tüketim konularının, enerji üretim ve tüketiminden kaynaklanan çevresel sorunların planlamanın bir problemi olarak ele alınması. Planlama sürecinin tarif edilmesi. Yeni bir arazi kullanım biçimi olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı enerji üretim santralleri ve planlama. Enerji, çevre ve planlama politikaları. Politikaların entegrasyonu, kurumsal yapı ve yatay-dikey organizasyon tartışmaları.	8	3
**BURSA TEKNİK Ü.				
ERCİYES Ü.	Kent Ekolojisi	Doğal çevre ile ilişkili olan planlama kararlarının etkilerini anlamayı ve yapıları çevrenin tasarlayıcılarıncı doğal olarak varsayılan sorumluluk doğrultusunda bir duyarlılık geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu ders kent ekolojisinin tarihi, mevcut yapısı ve geleceği, kent ekolojisi ile ilgili anahtar kelime ve kavramları, modelleri, teorileri, farklı tipteki kentsel alanların ve bölgelerin çevresel problemlerini ve kent ekolojisinin iyi ve başarılı örneklerini içermektedir.	5	
	Çevre Hukuku ve Uygulamalar	Derste öncelikle, şehir ve bölge planlama uygulamalarına esas teşkil eden mevzuatın anayasadan başlayarak normlar hiyerarşisi içerisinde öğrenciye aktarılması sağlanır. Daha sonra bu çerçevede içerisinde Ülkemizde çevre korumaya yönelik mevzuat ile çevre koruma politika ve uygulamalarına ilişkin düzenlemeler eleştirel bir bakış içerisinde hukuksal bakış açısıyla öğrenciye aktarılır.	7	
AMASYA Ü.**	İmar ve Çevre Hukuku		3	2
	Ekoloji-Fiz. Çev. Kont.		4	3
	Çevre Bilimi		5	2
	Çevre Planlama	(ÖD)	6	3
	Enerji ve Form	(Seçmeli)		2
	İnsan-Çevre Sistemi	(Seçmeli)		2
ATATÜRK Ü.		Belli Başlı Dersler Şehir ve bölge planlama bölümlerinde öğretimin ilk yılında öğrenciler matematik sosyoloji antropoloji (insanbilim) ekonomi şehir planlamaya giriş dersleri alırlar. Daha sonraki yıllarda ise mühendislik bilimleri (jeodezi-fotogrametri çevrebilim bilgisayar vb.); şehir ve köy sosyolojisiplanlaması ekonomisi şehir desenleme istatistik araştırma yöntemleri gibi dersler okutulur		
KIRIKLA RELİ Ü.	Ekoloji ve Sürdürülebilirli	Bu dersin amacı, kentsel ekoloji kavramını anlatmak, kentsel-endüstriyel ekosistem olarak kentlerin doğayla kurduğu ilişkiyi incelemek ve ekolojik şehir planlama süreçlerini ve uygulamalarını kavramak ve tartışmaktır.	4	3
	Sürdürülebilir Kentleşme Aktörleri Ve Sorunlar	Öğrencinin; sürdürülebilirlik ve çevre kavramlarının planlama ile bütünsel ilişkisini ve plancı ile planlamanın doğal değerleri koruma-kollamasındaki sorumluluğunu kavraması, sürdürülebilir planlamanın yöntem ve teknikleri konusunda bilgilenmesi.Sürdürülebilirlik kavramı, politika araçları ve bunun planlama üzerindeki yansımaları. Çevre duyarlı planlama sistemi. Farklı ölçeklerde, yerleşimlerde çevre duyarlı planlamanın farklı sektörlerin de değerlendirilmesiyle nasıl gerçekleştirilebileceği ve örnekler. Türkiye’de çevre mevzuatı, gelişmeleri.	5	3
	Kentsel Altyapı	Kentsel alanları besleyen çöp, elektrik, kanalizasyon, arıtma, içme ve kullanma suyu, yollar, havagazı vb. altyapı sistemlerinin tanıtılması, altyapı	5	3

Şehir Planlama Eğitimi'ne "Çevrecilik" Kavramının Entegrasyonu

		türlerinin özelliklerinin ve teknik kısıtlamalarının bilinmesi ve bu özelliklerin kullanılarak planlamanın yönlendirilmesi, özellikle toplu konut alanlarında yaklaşık kapasite hesaplarının yapılabilmesidir.		
	Fiziksel Çevre Kontrolü	Çevre kirliliği, enerji krizi gibi problemleri bilinçsizce yaratmayacak, gerektiğinde önleyebilecek elemanlar yetiştirmek, çevre bilimi içerisinde ele alınan, insan konforunun (ısısal, görsel, işitsel) iklimatoloji (kentsel-mikro, bölgesel-makro), pasif-aktif iklimlendirme, eğitim, jeoloji, su, akustik, doğal-yapay aydınlatma gibi fiziksel planlamada sözü edilen konu alanlarında kuramsal bilginin verilerek, tasarım sürecinde aktarılacak beceriyi kazandırılmak	5	
	Planlamanın Yasal Boyutu	Bu dersin amacı plançı adaylarına kent, planlama ve uygulamanın yasal boyutu konularında bilgi vermektir. İmar ve Çevre Hukuku dersinin içeriği genel hukuk bilgileri yanı sıra planlama sistemine ilişkin düzenlemelerin içeriğini değerlendirme ve plan uygulama süreçlerine yöneliktir.	5	2
	Çevresel Etki Değerlendirme	Sürdürülebilir kalkınma amacı kapsamında oluşturulan bir uygulama aracı olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)ni ve devamında ÇED'ninyetersizliklerinden ötürü geliştirilen Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD)sini tanıtmak ve bunların şehir planlama ile ilişkisini kurmak, dersin temel amacıdır. Ayrıca ders kapsamında, bu uygulama araçlarının çevresel sorunlara yaklaşımı değerlendirilmekte ve böylelikle öğrenciyi sürdürülebilir kalkınma anlayışına doğa temelli eleştirel bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmaktadır.	6	2
	Şehir ve Çevre Mühendisliği	Çevre bilimleri ve mühendisliğinin temel esaslarını anlama ve bu esasları şehir planlamasında kullanabilme becerisi kazandırmak. Çevre sorunlarının nedenleri ve boyutları. Planlama ile ilişkileri. Sürdürülebilir kalkınma. Su kirliliğinin esasları. Kirleticilerin etkileri. Göl/akarsu kirliliği. Su/atıksu arıtımı. Su kalite kontrolü. Standartlar ve parametreler. Hava kirliliği, kirleticiler, etkileri, hava kirliliği kontrolü. Katı atıklar, sınıfları, katı atık yönetimi. Toprak kirliliği. Radyoaktif, Gürültü, ÇED.	8	3
BOZOK **Ü.	İmar Ve Çevre Hukuku		4	
	Ekoloji-Fiziksel Çevre Kontrolü		4	
	Çevre Bilimi		5	
	İnsan-Çevre Sistemi	(Seçmeli)	6	
	Güneş Enerjisi Ve Kent Planlama İlişkisi (Seçmeli)	(Seçmeli)	6	
	Şeh. Plan. Klimatik Verilerin Değ. İlk.	(Seçmeli)	7	
	Geleneksel Dokuda Fiziki Çevre Anlayışı	(Seçmeli)	7	
	Planlamada Çevresel EtkiDeğ.	(Seçmeli)	8	

* Tabloda verilen bilgiler ilgili Üniversitelerin web sayfalarından alınmıştır.

** Tablodaki boş alanlar web sayfalarından bilgiye ulaşılamayan alanlardır.

Not : 2016 – 2017 yerleştirme sonuçlarına göre Şehir ve Bölge Planlama bölümü olan üniversitelerdeki yerleşim durumuna göre taban puanlarının verildiği tablo esas alınarak bu tablo oluşturulmuştur.

Öncelikle, “**EKOLOJİ**” adı altında verilen derse bakıldığında, 21 üniversiteden sadece 4 tanesinde bu ad ve istenilen içerikle dersin verildiği tespit edilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde bahsedilen ve planlama öğrencilerinin kesinlikle sahip olması gereken ‘doğa koruma bilinci’ ve ‘etiği’ nin oluşmasında kilit rol oynayacak olan bu dersten beklenen; ekosistemlerin işleyiş mekanizmalarının anlaşılması, doğadaki döngüler, ekosistemin bileşenleri arasındaki, insanın da bir parçası olduğu hassas dengelerin kavranması gibi konuların ağırlıklı olarak işlenmesidir. Böylelikle öğrenciler, doğaya ve çevreye araçsal bir değer yüklemekten çok doğanın ‘özel’ değerini kavrayacak ve planlama yaparken çevre boyutunu mutlaka gözönüne alacaklardır. Planlama hükümlerinde, ekonomik ve sosyal kararların yanısıra çevresel kararlarda yer alacaktır. Yani ‘ekosentrik-ekolojik düşünce’ yi benimseten ve yaygınlaştıran bir ders olacaktır. Bu kadar önemli bir dersin sadece 4 üniversitede verilmesi düşündürücüdür. Bu derslerin 2. ve 3. Dönemlerde verilmesi olumlu olarak görülmektedir. Fakat üzerinde tartışılması gereken bir konuda bu derslerin ihtisas sahibi, biyoloji hatta ekoloji eğitimi görmüş kişiler tarafından verilmesinin gerekliliğidir.

5 üniversitede ise **seçmeli olarak EKOLOJİK PLANLAMA, DOĞA KORUMA VE PLANLAMA, EKOLOJİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK** gibi içinde ‘ekoloji’ geçen dersler verilmektedir. Fakat bu derslerin içeriklerine bakıldığında, her birinin kendi içinde, biyoçeşitlilikten enerji verimliliğine, su ve atık yönetiminden yeşil alanlara, sürdürülebilir kalkınmaya ve hatta halkın katılımına kadar çok geniş konu içeriğine sahip olduğu görülmektedir. Bu kadar çeşitli konunun, bir dönemde verilerek anlaşılması, kavranması oldukça zordur. Öğrencilerin bu konular hakkında sadece fikir sahibi olacakları düşünülmektedir. Öğrencilerin doğayı neden ve ne şekilde korumaları gerektiğini özümsemeleri ve içselleştirmeleri bu yelpazede çok mümkün görülmemektedir.

Yine ‘ekoloji’ terimini içerecek şekilde, çalışma kapsamındaki 21 üniversiteden 5 tanesinde, **KENTSEL EKOLOJİ, KENT EKOLOJİSİ, KENT VE EKOLOJİ, DOĞAL ÇEVRE VE KENT** gibi değişik isimler altında dersler verilmektedir. Kentsel ekoloji, kentlerin yeni gelişen alanlarının planlanmasında çevresel duyarlılıkları dikkate alan, kentsel ekonomik kalkınma modeli içinde “*kentsel verimliliği*”, “*üretkenliği*”, “*korumayı*” ve “*yeniden kullanımı*” destekleyen yöntem ve uygulamalara öncelik veren bir yaklaşımdır. Kentsel ekoloji, mevcut kent alanları içinde sağlıklı ve yaşanabilir yaşam adacıkları yaratma çabalarının bütünü olarak da tanımlanabilir. Kısaca kentsel ekoloji, kentsel büyümenin ekolojik yaklaşımla planlanmasıdır (13).

Ekoloji dersini alarak, temeli oluşan öğrencilerin bu içerikte bir dersi almaları, elbette kentsel gelişmeler ile çevre sorunları arasındaki karşılıklı etkileşimi anlayabilmek için oldukça faydalıdır. Tablo 1 de verilen ilgili içeriklere bakıldığında, verilen kentsel ekoloji tanımı ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Çevre ile doğrudan ilgili en fazla verilen ders, ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ'NİN PRENSİPLERİ ya da ALTYAPI SİSTEMLERİ gibi mühendislik temeline dayalı derslerdir. 12 üniversitede doğrudan bu başlıklar altında ve diğer birçok üniversitede de FİZİKSEL ÇEVRE KONTROLÜ gibi isimlerle bu dersler verilmektedir. Bu dersler tamamen insan-merkezli 'çevre korumacılık' yaklaşımını öğretmeye yöneliktir. Ancak planlama öğrencileri için çevre mühendisliği prensiplerinin gerekli olduğu alan sadece "yer seçimi"ne ilişkin konulardır. Örneğin çöp depolama alanları, su ve/veya atıksu arıtma tesisleri için yer seçimi önemlidir. Ya da içme suyu havzalarında koruma sınırlarının planlara aktarılması önemlidir. Fakat bir evsel atıksu arıtma sisteminin hangi yöntemlerle arıtma yaptığı ya da katı atık bertaraf yöntemleri, endüstriyel kirlilik için alınacak teknik tedbirler bir şehir planıcısını doğrudan ilgilendirmemektedir. Genel olarak verilmesi gereken ve bu tür mühendislik esaslı derslerde eksik olan, doğanın değerine çok bakılmaksızın, tamamen uç noktada "antroposentik" yaklaşımların ön planda verilmesidir. Oysa, 'insan refahı ekolojisi' ve 'aydınlanmış özçikar argümanı' öğrencilere anlatılarak, doğayı ve insanı eşit derecede önemseyen yaklaşımlardan ve bu yaklaşımların uygulamaya aktarılma metotlarından bahsedilmelidir.

Bu derslerin yanısıra İMAR VE ÇEVRE HUKUKU vb başlıklar altında, mevzuata, yasal yapıya yönelik dersler de (8 üniversite) verilmektedir. İçeriklerine bakıldığında, isminde 'çevre' de olmasına rağmen genel olarak 'imar' mevzuatı ağırlıktadır. Bölüm itibarıyla böyle olması çok normaldir. Çevre hukuku oldukça geniş (AB uyum sürecinde müzakereye açılan başlıklardan biri olduğundan) bir alan olup, ihtisas sahibi olmayı gerektirmektedir. Aslında, teorik olarak, çevre mevzuatındaki hükümlerin planlara aktarılması, hem Bakanlık hem de yatırımcılar anlamında çok faydalıdır ancak şimdilik uygulamaya geçirilmesi çok zor görülmektedir. Bu nedenle bu tür mevzuat derslerinin kapsamı, kim tarafından verildiği ve öğrenciye katkısı tekrar gözden geçirilmelidir.

Yine 6 üniversitede ÇEVRE PSİKOLOJİSİ dersi zorunlu veya seçmeli olarak verilmektedir. Ancak içerikleri incelendiğinde üniversitelere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Kimi üniversitede; içerik "Kentsel tasarımda ve kent planlamasında göz ardı edilen estetik ve buna bağlı kullanıcı hoşnutluğunu gündeme getirip, çevreye estetik açıdan eleştirel bakılmasını sağlamaya çalışmaktır. Çevre psikolojisi kapsamında kamusal alanların kullanıcı tarafından psikolojik etkisinin değerlendirilmesi yöntemleri hakkında bilgi vermek" şeklinde çevre koruma hiç ilişkisi olmayan bir şekilde verilirken; kimi üniversite de; kentsel mekan, kentleşme ve kentleşme gibi konularla ilişkilendirilerek insan-çevre-davranış etkileşimi çözümlenmeleri dersin kapsamı içinde yer almaktadır. Aslında, insan-çevre-davranış etkileşimi çözümlenmeleri, çevre sorunlarının önlenmesinde en önemli faktördür. Bu nedenle, doğru içerikle ve doğru kişilerce verildiği sürece bu kapsamda bir dersin çok faydalı olacağı düşünülmektedir.

Pratikte ders içeriklerinin mevcut durumları ve eğitim metotları ile etkisinin nasıl olacağıın ölçülmesi hem uzun zaman gerektiren hem de yoğun emek isteyen bir çalışmadır. Ancak, sadece tek bir örnek üzerinden gittiğimizde; ODTÜ’nde ‘Çevre Mühendisliği Prensipleri’ dersini 6 yıl vermenin tecrübesi ile yapılan tespitler şu şekilde özetlenebilir:

- Devam zorunluluğuna rağmen oldukça düşük (% 50-60) katılım
- Özellikle jüri dönemlerinde katılımın minimuma inmesi
- Derste aktif katılımın az olması
- Stüdyo ortamına alışmış öğrencilerin, normal sınıfı yadırgaması
- Planlamaya ilişkin konularda da ilgisizliğin devam etmesi
- Doğada (bahçede) yapılan 1-2 örnek derste ilginin artması, soru-cevaplar
- Uygulamaya yönelik (su kalitesini ölçme, vb) ders işlendiğinde ilginin artması
- Sınavlarda yüksek başarı ve kaliteli ödev teslimi

Derslerin daha güncel hayatın içinden ekolojik temelli olması, doğa ile içiçe yapılması ilgiyi ve performansını da artırmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Günümüzde, genellikle çevreye yönelik tutum, farkındalık veya davranış çalışmalarında çevre eğitiminin önemi ve gerekliliği değinilen bir nokta olmaktadır (14).

Çevre sorunlarının ve özellikle de iklim değişikliğinin önemi düşünüldüğünde ve kentlerin küresel karbondioksit salımının %44’ünden sorumlu olduğu gözönüne alındığında, Şehir ve Bölge Planlama eğitiminde,yeni(farklı) bir bakış açısı, farklı yaklaşım(lar)a ihtiyaç vardır. Bu yeni yaklaşım; ekolojik düşünceyi benimsetmeye, doğayı içselleştirmeye, anlamaya ve doğanın insanların hizmetine sunulmuş bir nimet olmadığını, insanoğlunun da doğadaki herhangi bir bileşen ile eşit değeri olduğunu anlamaya yönelik olmalıdır. Çevre ile doğrudan ilişkili derslerde: rekabetten işbirliğine; genişlemeden varolanı korumaya, nicelikten niteliğe, doğaya egemen olmaktan onunla uyumlu yaşamaya doğru bir bilincin oluşturulması gereklidir. **Teknik-bilimsel dünya görüşü**; doğayı manipüle edilebilecek, yönlendirilebilecek bir araç olarak görür. Oysa,**doğal dünya görüşü**, insan ve doğa arasındaki bağlantı ve ilişkilere vurgu yaparak olaylara bakar. Derslerde, bu **iki bakış açısının ENTEGRASYONU sağlandığında; öğrenciler**; doğa ve doğal değerleri içselleştirecek, çevresel ikilemler yani tartışmalı durumlarda adaletli davranacak şekilde planlama yaklaşımlarını benimseyecektir.

Kaynaklar

- (1) (<http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/y-nesline-gore-dunyanin-en-buyuk-10-problemi,Sq4cS0lqxk2p2ygmKqiJw>)
- (2) IPCC 5. Değerlendirme Raporu/AR5 (2014),
<http://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>, 06.11.2016
- (3) UN "Habitat World Cities Report 2016".<http://wcr.unhabitat.org/>,11.06.2016
- (4) GÖRMEZ, K., Çevre Sorunları ve Türkiye, 3.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.
- (5) KILIÇ, S., Çevre Etiği, Orion Kitapevi, Ankara,2008.
- (6) CALLICOTT, B. , "Non-Anthropocentric Value Theory and Environmental Ethics ", *American Philosophical Quarterly* Vol. 21, No. 4. S. 299-309, 1984.
- (7) WILKINSON, D., Environment and Law, Routledge, New York, 2002.
- (8) KELEŞ, R ve ERTAN B., *Çevre Hukukuna Giriş*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
- (9) MERCHANT, C., Radical Ecology. New York: Routledge, 1992.
- (10) BOOKCHIN, M., *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü* (Çev.Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994.
- (11) MUTLU, A., "Ekoloji Düşüncesi Ve Ekoloji Düşüncesinin Temel Kavramları", Kooperatifçilik,, 134, 4 / 2001.
- (12) DOBSON, Andrew: Green Political Thought, Routledge London and New York, 1990.
- (13) KARADAĞ, A., "Kentsel Ekoloji : Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım, Ege Coğrafya Dergisi, 31-47, 2009.
- (14) KARAKAYA, Ç. ve ÇOBANOĞLU, E., "İnsanı Merkeze Alan (Antroposentrik) Ve Almayan (Nonantroposentrik) Yaklaşımlara Göre Eğitim Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bakış Açılıarı " 2009.

Planlama ve Kültürel Mirası Koruma Eğitimi

Araş. Gör. Aynur Uluç

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Doç. Dr. A. Güliz Bilgin Altınöz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kültürel Mirası Koruma Anabilim Dalı,
Mimarlık Bölümü

Özet

Türkiye tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu durum Anadolu'nun birçok yerinde özgün doğal ve kültürel miras alanlarının varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu hassas alanların bir kısmı geçmişten günümüze gelebilmeyi başarabilmiş, bir kısmı da yeterli koruma ve geliştirme çalışmaları yapılmadığı için ne yazık ki yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Hâlbuki bu alanları korumak, yaşatmak, geliştirmek ve gelecek nesillere aktarmak evrensel bir sorumluluktur.

Kültürel miras alanlarını koruma çalışmalarında mimar, şehir plancısı, arkeolog ve inşaat mühendisi gibi farklı meslek gruplarının bir arada çalışması gerekmektedir. Şehir plancılarının gerek bölgesel ve kentsel, gerekse alan ölçeğinde kültürel miras alanlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen plan ve projelerin yapımında yer aldıkları düşünüldüğünde, koruma eğitimi almış, ulusal ve uluslararası koruma mevzuatı çerçevesinde sorunlara nasıl yaklaşacağını bilen uzman kişilerin varlığı önem kazanmıştır. Özellikle de 2005 yılından itibaren Koruma Amaçlı İmar Planı yapımı konusunda yetkili kişilerin plancılar olarak belirlenmesiyle planlamada koruma eğitimi daha da önemli hale gelmiştir.

Bu kapsamda bu **bildirinin amacı** yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kültürel miras alanlarının korunması ve geliştirilmesi için plancılara düşen sorumluluk göz önünde bulundurularak şehir ve bölge planlama bölümünde 'Kültürel Mirası Koruma' eğitiminin önemini vurgulamaktır.

Bu çerçevede bildiri beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ‘Planlama ve Kültürel Miras Koruma Bilim ve Uygulama Alanlarının İlişkisi’, ardından ‘Planlama ve Koruma Eğitiminin Uluslararası Çerçeve Tanımlanmış İlke ve İçerikleri’ tartışılacaktır. Üçüncü bölümde ‘Türkiye’de Planlama Eğitiminde Kültürel Miras ve Koruma’, planlama bölümlerindeki ders programları ve üniversitelerin disiplinler arası ya da doğrudan plancılara yönelik lisansüstü programları incelenmiştir. Sonuç kısmında da mevcut eğitim şeklinin eksiklikleri belirlenerek planlama eğitimi veren üniversitelere ‘Planlama Eğitiminin Bütünleşik bir Bileşeni olarak Kültürel Miras ve Koruma’ eğitimi konusunda yol gösterici öneriler üzerinde durulmuştur.

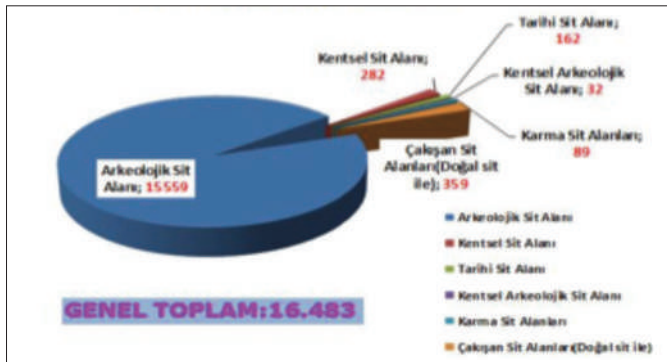
Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Koruma, Planlama, Eğitim

1. Giriş:

Planlama Ve Kültürel Miras Koruma Bilim ve Uygulama Alanlarının İlişkisi

Kültürel miras alanları geçmiş dönemlere ait yapı, mimari elemanlar, kentsel doku gibi somut bileşenleri; yaşam biçimleri, gelenek, görenek ve anıların oluşturduğu da soyut bileşenleri yansıtır. Bu yüzden bu alanları korumak, geliştirerek geleceğe taşımak, toplumun geçmişle bağlarının devam etmesi açısından önemlidir. Yapılacak koruma ve geliştirme çalışmalarının uzman kişiler tarafından bilimsel yöntem ve uygulamalarla gerçekleştirilip, bu miras alanlarının gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir.

Tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış Anadolu topraklarında, bugün de bu medeniyetlerin somut ve somut olmayan izlerini sürmek mümkündür. Aşağıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere, bu topraklarda geçmiş dönemin yaşayan yansımaları olan farklı statüde ve karakterde birçok kültürel miras alanı mevcuttur.

Şekil 1: Türkiye’deki Kültürel Miras Alanları (2016 Yılı Sonu İtibariyle)¹

1 (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html>)
Son Erişim Tarihi 16 Mayıs 2017

Kültürel mirası korumanın, kapsamlı ve farklı disiplinlerin bir arada çalışmasını gerektiren karmaşık bir süreçten oluşması, bu konuda eğitim alınmasını zorunlu kılmaktadır. Gerek koruma konusunda uzman kişilerin yetersizliği gerekse koruma bilincinin yaygınlaşmamasına ek olarak, küreselleşen dünyanın bu alanlar üzerindeki baskıyı da arttırmasıyla beraber, koruma konusu daha da önemli hale gelmiştir. Ayrıca kültürel mirası korumayla ilgili dünyada ve ülkemizde yaşanmakta olan değişim, gelişim süreçleri ve bu bağlamda uygulanan ve uygulanmakta olan projeler ve yaklaşımlar, planlama eğitiminde koruma bilincinin sorgulanması ve farklı boyutlarıyla tartışılmasını gerekli kılmıştır. Dünya nüfusu 1970'te 3,6 milyar, 1995'te 5,6 milyarken² 2016'da 7,3 milyara³ çıkmış ve kültürel miras alanlarının da bulunduğu kentlerdeki baskı günden güne artmıştır.

Tarihi çevre koruma planlamaya bağımsız ve ikincil bir öge, parametrelerden biri olarak katılıyor. Koruma, kent planlamasında sıhhileştirme ve yenileme başlığı altında bir bölümdür. Özellikle plan kararları spekülatif baskılarla, yüksek arazi rantı, otomobil sahipliği, ulaşım, yeninin önceliği, min.-max. ve optimum gibi paraya dönük sayısal ölçütler üzerine kurulduğu zaman insan merkezli tümel çevre vizyonunun aradığı organik bütünlük, bir köşeye atılır. (Kuban, 2000, s.14)

Bu bağlamda ortaya çıkan düzensiz kentleşme ve hızlı nüfus artışı dünyadaki değişim sürecini hızlandırmış, koruma planlamadan ayrı düşünülen bir konu haline gelmiştir. Farklı ölçek ve sınırlarda farklı meslek gruplarına düşen sorumluluk, ülkelerin yasal ve yönetsel yapısına göre değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda, geleneksel sanatları yaşatmaya ek olarak tarihi yapıları tanıyan, tarihi çevre koruma, koruma, restorasyon alanında bilgi sahibi mimar, mühendis ve plancılara ihtiyaç vardır⁴. Türkiye bağlamında düşünüldüğünde, 2005 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı müellifinin şehir plancısı olarak belirlenmesiyle, bu meslek grubunun Kültürel Mirası Koruma konusunda uygulama yapabilecek gerekli ve yeterli eğitimi alması daha da önem kazanmıştır.

Rolü çoğunlukla arazinin, binaların ve kaynakların kullanımı, geliştirilmesi ve yönetimi ile ilgili herhangi bir konunun özünde yer alan plancılar, tarihi çevrelere katkı sağlayabilecek kararlar vermektedir⁵. Yanlış uygulamalar, yetersiz önlemler bu alanların sürdürülebilir bir şekilde korunmasını zorlu hale getirdiği gibi kimi zaman da yok olmalarına neden olmaktadır. Hâlbuki kültürel miras yenilenemeyen bir varlıktır ve yok olduğu zaman geri getirilemez.

2 Jokilehto, 1999

3 <http://www.geoba.se/population.php?pc=world&type=028&year=2016&page=2> Son Erişim Tarihi 16 Mayıs 2017

4 Gazzola, 1970 aktaran Ahunbay, 1999 s.144

5 RTPI, 2000. Conservation of the Historic Environment: A Good Practice for Planners

Gerek korunacak alanların kentin bir parçası olarak her ölçekteki planlama çalışmasıyla doğrudan ilişkili olması gerekse yasal mevzuatta plancılara doğrudan sorumluluk verilmesi, koruma ve planlama ilişkisinde plancının rolünü ön plana çıkarmaktadır. Üst ölçekli planlarla getirilen kararlar kültürel mirasın geleceğini doğrudan etkilemekte ve bu kararlar verildikten sonra eğer kültürel mirası koruyacak nitelikte değilse, parsel bazındaki koruma çabaları ne yazık ki yetersiz kalmaktadır.

Kültürel mirasın korumanın Türkiye'deki tarihsel gelişimi incelendiğinde,1864 tarihli Yapı ve Yollar Nizamnamesi'nde geleneksel dokuyu yok sayan bir yaklaşımın mevcut olduğu görülmektedir. 1869 tarihli Birinci Asarı Atika Nizamnamesi ise Osmanlı Döneminde hazırlanan ve yürürlüğe giren korumayla ilgili ilk mevzuattır⁶.

1933 tarihli 2290 Sayılı "Belediye Yapı ve Yollar Kanunu", korumanın çevre boyutuyla ilgili ilk esaslarını içermesi açısından önemlidir. 1944 yılında, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nün 1. Danışma Komisyonu'nda imar etkinlikleri ve koruma konusu tartışılmıştır. 1951 yılında yürürlüğe giren 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine dair yasayla, bu kurulun görevi koruma prensiplerini belirlemek ve uygulamaları izlemek olarak tanımlanmıştır, bu kurumun görevi 1983 yılındaki 2863 sayılı yasayla sonlanmıştır⁷.

1964 yılında ODTÜ Tarihi Anıtların Bakımı ve Onarımı programının açılarak, 1966 yılında öğrenci alınması, Türkiye'de ilk defa koruma eğitimi verilmeye başlanması açısından önemli bir gelişmedir. 1972 yılında ODTÜ Restorasyon yüksek lisans programı olarak devam eden koruma eğitimini, Yıldız Teknik, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege ve Mimar Sinan Üniversiteleri takip etmiştir⁸. 1973 yılında Cumhuriyetin ilk koruma yasası olarak kabul edilen 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu da, koruma konusuna farklı bir boyut getirerek sit kavramını ortaya çıkarmış ve tek yapı ölçekli korumadan alan ölçeğine geçiş görülmüştür.

1982 yılında UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Yönelik Sözleşme'nin kabulü de Türkiye'nin koruma anlayışındaki önemli gelişmelerden biridir. 1983 yılında yürürlüğe giren, belli başlı değişikliklerle bugün de halen geçerliliğini koruyan 2863 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" da koruma ve planlama arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Bu yasada Koruma Amaçlı İmar Planı ve süreci ortaya çıkmış ve bölge kurullarının kurulması vurgulanmıştır. Bu kanun ile kültür ve tabiat varlıkları devlet malı olarak belirtilmiş, sit kavramı yeniden tanımlanmıştır.

6 Madran, 2012, s.303

7 Madran, 2012, s.303

8 Yavuz,1994, aktaran Ahunbay, 1999, s.145

2004 yılında, 5226 sayılı yasa ile 2863 sayılı yasada önemli değişikliklere gidilmiş; ören yeri, alan yönetimi ve yönetim planı tanımları; anıtlar için ise Anıt Eser Kurulu oluşturulması ve koruma bölge kurullarının yapı ve görevlerinde yenilikler getirilmiştir. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için ‘‘Koruma Uygulama ve Denetleme Birimleri’’ kurulması belirtilmiştir⁹.

2005 yılında, 2863 sayılı kanuna göre sit alanlarında yapılması zorunlu olan koruma amaçlı imar planları, ‘‘Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik’’ e göre planın müellifi şehir plancısı olarak belirlenmiştir. Kentsel sit alanı, arkeolojik sit, doğal sit ve tarihi sitler gibi farklı statüdeki kültürel miras alanları için hazırlanacak koruma amaçlı imar planlarında, çalışma grubu içinde, alan statülerine göre şehir plancısı, mimar, restorasyon uzmanı mimar, peyzaj mimarı, sanat tarihçisi, sosyolog, orman mühendisi, ziraat mühendisi, çevre mühendisi, hidrolog, biyolog, zoolog gibi farklı disiplinler tanımlanmış, ne yazık ki uygulamada yer alacak bu farklı meslek dallarında koruma konusunda ihtisaslaşma gereklilik olarak görülmemiştir.

2005 yılında, kültürel mirasın korunmasına ilişkin bir diğer önemli kanun da 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun’dur. Kanunun ismi korumanın değişen boyutlarını göstermektedir. Bu kanunun amacı *yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş kültürel miras alanlarının yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, doğal afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır*¹⁰.

Dünyadaki koruma tartışmasının kültürel habitat kavramına doğru gelişmesinin aksine, 2011 yılında 648 Sayılı KHK ile 2863 Sayılı Kanunda yapılan değişikliklerle, doğal alanlar ve kültürel alanların korunması ve yönetilmesi farklı kurumlara verilerek birbirlerinden ayrıştırılmıştır.

Yasal çerçeveyi takiben Türkiye’nin farklı kentlerindeki planlama pratikleri de, koro(ma) konusundaki yetersizlikleri gözler önüne sermektedir. Nevşehir örneğinde görüldüğü gibi (Şekil 2) tarihi doku zamanla yok olmuş, tarihi kültürel peyzaj geçmiş özgün karakterini ve niteliklerini kaybetmiştir.

9 Madran, 2012

10 5366 Sayılı Yasa (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf>) Son Erişim Tarihi 16 Mayıs 2017

*Şekil 2: Nevşehir Tarihi Kentsel Peyzaj Alanı'nın Yıllar İçindeki Değişimi ve Dönüşümü*¹¹

*Şekil 3: Samsun Kent Merkezi*¹²

*Şekil 4: Halime Hatun Kümbeti, Gevaş, Van*¹³

11 <http://www.arkitera.com/gorus/637/nevsehire-agit> Son Erişim Tarihi 28 Mayıs 2017

12 Uluç, 2016

13 Fotoğraf [Sol]: <http://www.vankulturturizm.gov.tr/TR,88269/gevas-halime-hatun-kumbeti.html>
Fotoğraf [Sağ]: <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/tokiden-vandaki-yurt-binasina-dair-aciklama>

Samsun kent merkezindeki, günümüzde banka olarak kullanılan, konut olarak inşa edildiği düşünülen yapı da tarihi bağlamından kopartılmış, bugün bambaşka bir bağlamda yer almaktadır (Şekil 3). Yapının tek başına ayakta olması, çevresiyle olan fiziksel ve sosyal kopukluklar düşünüldüğünde, bu yapının ne kadar korunduğu tartışmalı hale getirmektedir. İmar planıyla tarihi dokuda belirlenen yeni yapılaşma koşulları dokuyu yok etmiş ve bağlamını değiştirmiştir. Bir zamanlar tarihi kentsel dokunun yaşayan parçası olan bu yapı, modern kent dokusu içinde kaybolarak farklı bir bağlamda var olmaya çalışmaktadır. Hâlbuki tarihi kentsel dokular yapıyı tamamlayan sokakları, sokak elemanları ve açık alanlarıyla birlikte bir anlam kazanmaktadır. Yine bir başka örnek de Selçuklu döneminde inşa edilen Halime Hatun Kümbeti'nin çevresindeki yapılaşma uygulamalarıdır. Yapının inşa edildiği ve var olmaya devam ettiği bağlamdan kopartılarak yakın çevresinin yüksek katlı yapılarla kuşatılması yapının özgün ortamına zarar vermiştir (Şekil 4).

Fiziksel, sosyal, kültürel birçok değere sahip tarihi kentsel peyzaj olan İstiklal Mahallesi'nin 1950'lerdeki planlama çalışmalarıyla özgün mülkiyet dokusunun yok sayılarak yeni parsel düzenlemesi getirilmesi de, planlamanın koruma konusundaki eksikliğini ortaya koymaktadır (Şekil 5). Özgün mülkiyet dokusunun yok sayıldığı bu yerleşim düzeninin Yücel Uybadin Planı ve/veya Bölge Kat Nizamı Planı sürecinde ortaya çıktığı düşünülmektedir ve 2010 yılında da plan yürürlükten kalkmış olmasına rağmen yine de kullanılmıştır¹⁴.

Şekil 5: İstiklal (Yahudi) Mahallesi Ankara¹⁵

14 Avcı Hosanlı&Bilgin Altınöz, 2016, s.92

15 Ankara Tapu ve Kadastro Müdürlüğü, Altındağ Şubesi, 2010 aktaran Avcı Hosanlı&Bilgin Altınöz, 2016, s.92

Bu çerçeveden bakıldığında plancılarının, koruma konusunda **duyarlı** ve **yetkin** olmadığı ve bu mirasın özgün değerlerini doğru saptayamadıkları zaman verdikleri plan kararları, kültürel miras alanlarına geri döndürülemez zararlar vermiştir. Planlama ve kültürel mirası koruma bir bütünün ayrılmaz parçaları olduğundan, bu parçaları bir arada tutacak plancılarının koruma konusunda yeterli eğitimi almaları önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, plancılarının da bir parçası olduğu, koruma konusunda uzmanlaşmış kişilerden oluşan disiplinler arası çalışma ortamının sağlandığı, kültürel miras alanlarının özgün değerlerini ortaya çıkaran, bu değerleri koruyan ve geliştiren uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Planlama-Koruma Eğitiminin Uluslararası Çerçeve Tanımlanmış İlke ve İçerikleri

2.1 Planlama ve Koruma İlişkisi

Tarihi yapıların çevreleriyle birlikte korunması gerekliliği ilk olarak **1931** yılında **Atina Tüzüğü'nde** vurgulanmıştır¹⁶. **2. Dünya Savaşı'ndan** sonra kentlerin tahribatını takiben mimari ve tarihi değere sahip eski anıtlar ve yapıları koruma anlayışı, **kentsel koruma** anlayışı olan geçiş daha da belirginleşmiştir.

Bu savaştan sonra 1945 yılında **UNESCO**¹⁷ eğitim, bilim, kültür ve iletişimle uluslararası işbirliğini sağlamak¹⁸; 1949'da **Avrupa Konseyi** savaşa birlikte tahrip olan Avrupa'yı ortak Avrupa ilkeleri doğrultusunda bir araya getirmek üzere kurulmuştur. Bunlara ek olarak, kültür varlıklarıyla ilgili eğitim vermek, bilgi merkezi oluşturmak ve uluslararası araştırmaları organize etmek üzere 1959 yılında **ICCROM**¹⁹, 1965 yılında da **ICOMOS**²⁰, kültür varlıklarını korumak için gerekli kuram, yöntem ve bilimsel teknikleri geliştirme amacıyla kurulmuştur²¹. Özellikle ICCROM'un koruma uygulamaları üzerine eğitimler düzenleyerek yetkin kişilerin yetiştirilmesini hedeflemesi, koruma eğitimindeki önemli gelişmelerden biri olarak sayılabilir. Uluslararası platformdaki bu önemli oluşumlar, kültürel mirasın koruma gündemini düzenledikleri toplantılar, yayınladıkları sözleşme, yönerge ve tüzüklerle belirleyerek korumaya yönelik ilke, yöntem, standartlar ve yaklaşımlar ortaya koymuşlardır.

ICOMOS tarafından yayınlanan **1964 Venedik Tüzüğü'nde** tarihi anıtların, yalnızca mimari bir yapıyla sınırlandırılmayacağı, aynı zamanda belli bir

16 Günay, 2012, s.418

17 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

18 <http://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco> Son Erişim Tarihi 16 Mayıs 2017

19 Kültür Varlıkları Koruma ve Restorasyon Çalışmaları Uluslararası Merkezi

20 Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

21 Altınöz, 2012

uygarlığa, tarihi bir olaya ya da önemli bir gelişmeye ev sahipliği yapan kentsel ya da kırsal yerleşmeleri de kapsadığı vurgulanmıştır²². 1972 tarihli UNESCO Sözleşmesi ise kültürel miras ve doğal miras kavramlarını tanımlanmıştır. Buna göre kültürel miras anıtlar, yapı grupları ve sit alanları; doğal miras ise doğal anıtlar, jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve doğal alanlar olarak tanımlanmıştır²³.

Modern planlamada mevcut mekânsal öğeleri ve nitelikleri değerlendirmeyi benimseyen Sitte, kentsel koruma anlayışının oluşumunda önemli bir role sahiptir²⁴. 20. yüzyılın ilk yarısında İtalyan bir mimar olan Gustavo Giovannoni, tarihi anıtlara yapılacak bilimsel restorasyon müdahalelerinin ilkelerini ortaya koyarken 'anıt' kavramını o güne kadar kabul edildiği şekilde yalnızca mimarlık tarihinin ünlü yapıtları ile sınırlı tutmayıp, artistik ve tarihi değeri olan her yapı ve sokak, meydan ve evleriyle kentsel çevrenin kapsanacağı şekilde tanımlaması ve tarihi anıtların içinde yer aldıkları doku ile birlikte ele alınması ve korunması gerektiğini vurgulayarak, anıt kavramının kapsamının genişlediğini göstermiştir²⁵.

Daha önceleri tarihi alan ya da kentlerin fiziksel özelliklerine odaklanan koruma anlayışı, 1960'lerden itibaren sosyal, ekonomik, politik etkenleri de kentsel korumanın önemli bir parçası olarak ele alarak gelişmiştir. 1970'lerde bütünlük koruma olarak kavramsallaşan ve bugünün kentsel koruma anlayışıyla, tarihi kentlerin korunması için, kentin doğal, coğrafi, tarihsel, fiziksel, görsel, işlevsel, sosyal, ekonomik, politik bütünlük içinde ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. **Bologna Planı (1969)** ve **Ferrara Planı (1975)** bu yaklaşımla hazırlanmış ve bütünlük koruma kavramının gelişiminde önemli rol oynamış uygulama örnekleridir²⁶.

1960-1975 yılları arasında kentsel koruma kavramı farklı boyutlarıyla tartışılmıştır. Uluslararası oluşumların da çalışmalarıyla beraber, tarihi alanların belgelenmesi ve bu envanter için terminoloji, ölçüt ve yöntemler, kentsel alanların yeniden canlandırılması, sağlıklaştırılması, yerel yönetimlerin rolü, sosyo-ekonomik açıdan koruma, mülkiyet ve bölgesel planlamayla ilişkisi ve tarihi dokuda yeni yapılaşma gibi kentsel korumanın farklı yönleri ile ilgili uluslararası yönlendirici belgeler üretilmiştir²⁷.

1975 yılında **ICOMOS** tarafından yayınlanan **Amsterdam Deklarasyonu'nda**, mimari mirası korumanın ikincil bir düşünce olarak değerlendirilmesi yerine

22 ICOMOS (1964). Venice Charter

23 UNESCO, 1972. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi

24 Altınöz, 2012, s.300

25 Kuban,2000 s.30 aktaran Altınöz, 2012, s.300

26 Altınöz, 2012,s.311

27 Altınöz, 2012:301

korumanın kentsel, bölgesel ve ulusal planlamanın ayrılmaz bir parçası olduğu, planlılar için de, bu alanları özelliklerine göre değerlendirmeleri gerekliliği; mimari mirasın, estetik ve kültürel değerlerinin tanımlanarak bunların planlama amaç ve kararlarında benimsenmesi vurgulanmıştır. Ayrıca bölgesel planlama politikalarının, mimari mirası korumayı dikkate alması ve katkıda bulunması gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca nitelikli personel için eğitim programlarına temel bir ihtiyaç olduğu, bu programların esnek, disiplinler arası ve yerinde pratik tecrübe kazanılacak kursları içermesi belirtilmiştir²⁸.

1976 yılında yayınlanan **Nairobi Tavsiyeleri'nde**, tarihi alanların tarih boyunca kültürel, dini ve sosyal faaliyetlerin zenginlik ve çeşitliliğinin en somut kanıt oldukları ve bunların korunmasının, günümüz toplumunun yaşamıyla bütünleşmesinin, şehir planlaması ve arazi geliştirmede temel bir faktör olduğu belirtilerek, tüm düzeylerde koruma ve planlama arasındaki ilişkinin önemi vurgulanmıştır²⁹.

1987 yılında yayınlanan **Tarihi Kentleri-Kentsel Alanları Korumaya Yönelik Washington Tüzüğü** de kentsel koruma anlamında önemli belgelerden biridir. Bu belgede tarihi kentlerin korunması için gerekli ilke, amaç ve yöntemler ortaya konulmuş ve korumayla ilgilenen kişilerin özel bir eğitim alması gerekliliği vurgulanmıştır³⁰.

2000'li yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası platformlarda, koruma farklı bileşenleriyle birlikte, daha kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım içinde ele alınmıştır. **2011** yılında **Tarihi Kentleri ve Kentsel Alanları Korumaya ve Geliştirmeye Yönelik Valletta Prensipleri'nde 1976 Nairobi Tavsiyeleri ve 1987 Tarihi Kentleri-Kentsel Alanları Korumaya Yönelik Washington Tüzüğü'nde** yer alan yaklaşım ve düşünceler geliştirilerek, tarihi miras konusunun yalnızca kentsel alanlarla sınırlı olmadığı, bölgesel ölçekte de daha fazla farkındalık oluşturulması; süreklilik ve kimlik gibi soyut değerleri, geleneksel arazi kullanımı, toplumsal etkileşimlerde kamusal alanın rolü, entegrasyon ve çevresel faktörler gibi diğer sosyoekonomik faktörlerin rolü vurgulanmış ve bu alanların korunması ve çağdaş toplumla bütünleşmesinin, kent planlama ve arazi gelişiminde esas teşkil etmesi gerekliliği vurgulanmıştır³¹.

2011 yılında yayınlanan **Tarihi Kentsel Peyzajlar Üzerine UNESCO Önerisi'nde** değişen çevrede kültürel miras yönetimi tartışılmış; tarihi kentsel

28 ICOMOS, 1975. The Declaration of Amsterdam

29 UNESCO, 1976. Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas

30 https://www.icomos.org/charters/towns_e.pdf Son Erişim Tarihi 16 Mayıs 2017

31 ICOMOS, 2011. The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas

peyzajlar, tarihi merkez ya da topluluk kavramlarının ötesine uzanarak kültürel, doğal değer ve niteliklerinin tarihsel katmanlaşmasının sonucu olan kentsel alanlar olup, daha geniş kapsamlı kentsel bağlamı ve coğrafi ortamı içermektedir. Ayrıca kentsel mirasın korunmasının, genel politika planlama ve uygulamalarına ve daha geniş kentsel bağlamla ilgili uygulamalara entegre edilmesi vurgulanmıştır³².

2011 tarihli **Paris Bildirgesi ‘‘Bir Gelişim Sürücüsü Olarak Miras’’ta**, küreselleşmenin kültürel mirasın değer, kimlik, kültürel çeşitlilik, somut ve soyut özellikleri üzerindeki etkileri sebebiyle, miras ve gelişim arasındaki ilişkinin incelenmesi zorunluluğu vurgulanarak, mirasın sadece korunması değil, aynı zamanda kullanımı, tanıtımı ve geliştirilmesi vurgulanmıştır. Ayrıca mirasın ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerinin, yerel topluluklar ve ziyaretçilerin yararına olmasını sağlamak için gereken eylemler tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, mirasın ve değerlerinin gelecekteki toplumlara ilham vermesi ve inşa etmesi ve de küreselleşmenin olumsuz etkilerini azaltabileceği değerlendirilmiştir. Bunlardan başka, kültürel mirasın korunmasında ve geliştirilmesinde görev alacak mimar, korumacı, miras yöneticileri, gelişim plancıları, yatırımcılar ve tur operatörlerinin eğitim ve kapasite geliştirmeye ihtiyaç duydukları belirtilmiştir³³.

2014 yılında yayınlanan **ICOMOS Floransa Bildirgesi ‘‘İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj’’ da**, kültürel miras ve peyzajların özgünlüğünün ve kültürel çeşitliğinin topluluklar tarafından korunmasının bir insan hakkı olduğu ve bu toplulukların mirastan yararlanma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Bu bağlamda, kültürel miras, barış ve birlikteliği sağlayacak bir araç olarak görülmüştür³⁴. Bu bildirge, kültürel miras kavramının zamanla nasıl evrildiği, daha kapsamlı ve daha bütüncül bir yaklaşım içinde alınması gerekliliğini de ortaya çıkarmış olması açısından önemlidir.

Tüm bu tüzükler, bildirgeler, öneri ve prensiplerde anıtsal özelliği olan tek yapı korumasından sosyal, fiziksel, ekonomik, politik bileşenleriyle birlikte kentsel koruma anlayışına doğru gelişim izlenmektedir. Aynı zamanda son yıllarda yayınlanan bildirgelerle, kültürel miras, kentsel ve bölgesel gelişme için bir araç olarak tanımlanmış ve kültürel mirası korumak ve ondan yararlanmak insan hakkı olarak yerini almıştır. Bu kapsamda da, kentin her ölçekte gelişme dinamiklerini belirleyen meslek grubu olarak plancılar, kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

32 UNESCO, 2011. Unesco Recommendation on Historic Urban Landscapes

33 ICOMOS, 2011. The Paris Declaration: On heritage as a driver of development

34 ICOMOS, 2014. İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj

2.2 Planlama, Koruma ve Eğitim İlişkisi

Ahunbay (1999, s.145) koruma eğitiminin amacını, yapılı çevrenin korunması, tarihi çevrede yapılacak tasarımlarda bilgi ve deneyim kazandırmak, ortak bir koruma felsefesi, dili ve yöntemi geliştirmek olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu bağlamda *düzenlenen programlar, arkeoloji, sanat ve mimarlık tarihi, çağdaş belgeleme teknikleri, geleneksel strüktürler ve malzemeler, tarihi yapım teknikleri, koruma kuramı ve teknikleri, tarihi çevre koruma ve ilkeleri, korumayla ilgili yasalar ve örgütlenme, tarihi yapıların yeniden kullanımı ve sağlıklaştırma konularını* kapsamaktadır³⁵.

Koruma eğitiminin, planlama ve koruma ilişkisi bölümünde anlatılan birçok bildirge, öneri belgelerinde de vurgulanmasına ek olarak eğitim üzerine de özellikle düzenlenmiş toplantılar, ilkeler bulunmaktadır.

Bu bağlamda kültürel mirası korumada eğitimi vurgulayan önemli belgelerden biri **1993 yılında ICOMOS'un Yapı, Yapı Grubu ve Alanlarının Korunması Eğitimi ve Öğretimi İlkeleri**'dir. Bu belgede kültürel miras olarak tanımlanan alanların korunması için eğitim ve öğretim standartlarının ve kılavuzların oluşturulmasını teşvik etmek amacıyla program içerikleri hakkında genel taslak verilmektedir. Buna göre koruma eğitim ve öğretimi aşağıdakileri yapabilen tarafından üretilmelidir³⁶.

- *Bir anıtı, topluluğu ya da alanı okumak ve onların duygusal, kültürel ve kullanım önemini tanımlamak,*
- *Anıtların, toplulukların veya sitlerin kimliğini tanımlamak, koruma planlarını yapmak ve bu araştırmaların sonuçlarını yorumlayabilmek için bu alanların geçmişini ve teknolojisini anlamak,*
- *Bir anıtın, topluluğun veya sitin içeriğini ve çevresini diğer binalar, bahçeler veya peyzajlarla ilişkili olarak anlamak;*
- *Anıt, topluluk ya da site ilgili mevcut tüm bilgi kaynaklarını anlamak ve incelemek,*
- *Uygun eylem için bozunmanın iç ve dış nedenlerini teşhis etmek,*
- *UNESCO sözleşmelerini ve önerilerine ek olarak ICOMOS ve diğer tanınmış şartlar, yönetmelikler ve yönergeleri bilmek, anlamak ve uygulamak,*

35 Ahunbay, 1999, s.145

36 ICOMOS, 1993. 'Guidelines for Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites'

- *Kültürel mirasın uzun vadeli refahı için ahlaki ilkelere dayalı dengeli kararlar vermek ve sorumluluğu kabul etmek,*
 - *Danışmanın ne zaman ihtiyaç duyulduğunu anlamak ve farklı uzmanlara ihtiyaç duyulan alanları tanımlamak,*
 - *Bakım stratejileri, yönetim politikaları ve çevresel koruma ve anıtların korunması, bunların içerikleri ve sitler için politikalarla ilgili uzman tavsiyesi vermek,*
 - *Gerçekleştirilmiş çalışmaları belgelemek ve bunları erişilebilir hale getirmek,*
 - *Çok disiplinli gruplarda çalışmak,*
 - *Çatışmaları çözmek için sakinler, yöneticiler ve planlılarla birlikte çalışabilmek ve yerel ihtiyaçlara, yeteneklere ve kaynaklara uygun koruma stratejileri geliştirmek.*
- (ICOMOS, 1993)

Buna göre koruma eğitimi alanların da bu kapsamlı bilgilere sahip olması gerekliliği vurgulanabilir. Bunlara ek olarak, birçok gerekli eğitim ve öğretim yöntemi olduğu ve varyasyonlarının, gelenek, mevzuat, her kültür bölgesinin yönetim ve ekonomik yapısına bağlı olduğu belirtilmektedir. Ulusal kurumlar arasında ve uluslararası düzeyde eğitim ve öğretim üzerine yeni yaklaşımlar için fikir ve düşüncelerin paylaşılmasının teşvik edilmesi savunulmuştur. Eğitim ve koruma duyarlılığının okulda başlaması; üniversite ve sonrasında da devam etmesi gerekliliği belirtilmiştir.

1994-1998 yılları arasında ITUC³⁷-ICCROM'un işbirliğiyle hazırlanan **Bütünleşik Bölgesel ve Kentsel Koruma Programı'nda** yaşanan tarihi alanların karakterleri ve değişimin yönetilmesi gerçeği göz önüne alındığında, planlama sürecinin, tarihi alanların kültürel ve tarihsel önemini diğer konularla dengede tutacak kapasiteye ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, Bütünleşik Bölgesel ve Kentsel Koruma'nın (ITUC) amacı, hedefleri öğretim, araştırma, seminer sistemleri, bilgi merkezi ve teknik iş birliği gibi temel alanlara yayılan uluslararası bir forum oluşturmaktır. Bu kapsamda, tarihi alanların korunmasıyla ilgili **öğretim stratejisinin** geliştirilmesinin, planlama uygulamaları ve / veya öğretim faaliyetlerinde yer alan disiplinlere yönelik olması önemli bir noktadır. **Araştırma** temel alanında tarihi alanların yönetimi ile ilgili mevcut planların toplanarak eleştirel olarak değerlendirilmesi için üniversiteler ve araştırma merkezleri ile bir ağ oluşturularak koruma planlaması ve yönetimi için uygun araçları tanımlamak ve geliştirmek hedeflenmiştir. **Seminer sistemleri** ile uluslararası bir forum

37 Bütünleşik Bölgesel ve Kentsel Koruma

oluşturarak bilginin analizi, öğretim, araştırma ve uygulamaların sonuçlarının değerlendirilerek eğitim ve öğretim yararına kullanılması amaçlanmıştır. **Bilgi merkezinde** ise bölgesel ve kentsel planlamaya yönelik yapılan arazi çalışmalarının belgelenmesi hedeflenmiştir. **Teknik işbirliğindeki** hedef ise tecrübenin araştırma, öğretim, planlama ve yönetimde yaygınlığını arttırmak için uzmanlar ve ortaklıklardan oluşan uluslararası ağ oluşturmaktır. Ayrıca uluslararası koruma eğitimini ortaya koymak, eğitimi uygulanabilir yöntemlere dayandırmak, farklı bağlam ve durumlardaki pilot proje alanlarındaki belli uygulamaların değerlendirmesini yapmak için Roma (1995), Montreal (1996), Roma (1997) ve Recife (1998)'de 4 eğitim programı düzenlenmiştir. Bunların sonucunda da kentsel korumayla ilgili öneriler yapılarak bu konudaki eğitimin ilgili uzmanlar, kamu kurumları, karar alıcılar ve mülk sahiplerini kapsayabileceği ve kentsel miras koruma planlamasının disiplinler arası bir alan olduğu vurgulanmıştır³⁸.

2000 yılında RTPI³⁹ tarafından yayınlanan **Tarihi Çevrelerin Korunması, Plancılar için Bir Uygulama Kılavuzu'nda**, korumanın tarihsel gelişimi, tarihi çevrenin tanımı, gelişme planlarının korumadaki rolü, uygulayıcılar ve karar vericiler, farklı kurumlarla işbirliği⁴⁰ konularına değinilmiştir. Ayrıca ileriye etkili (eğitim, yerel dersler ve seminerler), koordinasyon (iç ve dış ilişkiler, bölümler arası ilişkiler, halkın katılımı, kalite güvencesi) tartışılan konulardandır. Öneriler kısmında yasal çerçeve ve politika önerisi olarak tescilli bina kontrolü, koruma alanı tanımlanması, yerel plan ve kalkınma planlarının korumayı desteklemesi ve uygulamaya yönelik konular yer almıştır. Ayrıca koruma sürecinde plancıların mülk sahibi, uygulayıcı gibi farklı rollere büründüğü ancak kurumsallığın önemli olduğu vurgulanmıştır. Bunlara ek olarak koruma politikası ve önerilere yönelik belgelerin hazırlanması ve bu belgelere ulaşılabilirlik değinilen diğer konular arasındadır⁴¹.

2009 yılında GETTY Koruma Enstitüsü tarafından düzenlenen uzman toplantısı sonucunda **Tarihi Kentsel Çevre Koruma Eylemleri için Zorluklar ve Öncelikler** adıyla yayınlanan belgede, 1960'larda modern kentsel planlamanın tarihi kentleri tehdit etmesi ve koruma konuları vurgulanarak, hızlı kentleşme, büyüme, kentlerin dönüşümü, gelişmekte olan kentsel miras koruma kavramı ve onun kentsel yenileme ve sağlıklaştırmadaki rolü, koruma konusundaki uzman kişiler tarafından uluslararası, bölgesel, yerel politikalar ve kılavuzlarla ortaya konulmuştur. Bunlara ek olarak, plancıların tarihi kentleri analiz etme, bu alanların kentsel çevredeki yeri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı için bu alanların

38 Jokilehto, 1999

39 Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü (Royal Town Planning Institute)

40 Bu belge İngiltere için düzenlendiğinden işbirliği İngiliz Mirası, İngiliz Tarihi Kent Forumu, İngiliz Tarihi Bina Koruma Enstitüsü, Yerel Organlar ve ilgili diğer organları kapsamaktadır.

41 RTPI, 2000

potansiyel gelişimi ve somut-soyut değerleri arasındaki ilişkinin sağlanamamasına değinilmiştir. Uzmanlarla yapılan toplantılar ve tartışmalar sonucunda kentsel mirası koruma için güçlü yönetişim ve yasal çerçeve, yasal çerçeveyi tamamlayan eylemleri başlatacak ve bunlara rehber olacak politikalar, korumayı güvence altına alan ekonomik araçlar belirtilmiştir. Ayrıca kamuyu kültürel mirasın değerleri hakkında bilgilendirecek, nasıl önemseyebileceklerini ve sürece nasıl dâhil olacaklarını sağlayan eğitim, iletişim ve mekanizmalar, gereklilik olarak ortaya konulmuştur. Bunlara ek olarak, kentsel koruma planlamasının, sosyal ve ekonomik gelişmeyi de içererek planlamanın bir parçası olması gerekliliği vurgulanmıştır⁴².

Tüm bu gelişmelere bakıldığında koruma, planlama ve eğitim arasındaki ilişki birçok bildirge, tüzük ve toplantıda vurgulanmış ve koruma konusunda eylemlerde bulunacak kişiler için eğitim programlarına temel bir ihtiyaç olduğu, bu programların esnek, disiplinler arası ve yerinde pratik tecrübe kazanılacak kursları içermesi gerektiği belirtilmiştir. Planlama mesleğinin de, bu disiplinler arası gruplardan biri olduğu ve ölçek olmaksızın ulusal, bölgesel, kentsel planlamada kültürel mirasın rolü vurgulanarak, plancılarının da koruma konusunda gerekli ve yeterli eğitimi alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

4. Türkiye’de Planlama Eğitiminde Kültürel Miras ve Koruma

Cumhuriyet’ten itibaren koruma ve planlama arasındaki ilişkiler gelişmeye ve vurgulanmaya başlamışken, koruma, planlama, eğitim ve plancının rolü yeni yeni gelişmeye başlayan konulardandır. Türkiye’de planlama eğitimi veren üniversitelerde, lisans ve lisansüstü düzeyde kültürel mirası koruma ve bu kapsamdaki konuların ders olarak verilmesi, 2005 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı müellifinin şehir plancısı olarak belirlenmesiyle yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu bölümde, Türkiye’de koruma eğitimi lisans ve lisansüstü düzeyde incelenecektir.

Tablo 1. Şehir ve Bölge Planlama Bölümündeki Koruma Dersleri ⁴³

	Universite	Şehir	Ders
1	Bozok Üniversitesi	Yozgat	ŞBP 315 Kentsel Gelişimde Koruma ve Yenileme Seçmeli ŞSD 307 Tarihi Çevrede Değerlendirme ŞSD Geleneksel Dokuda Yenileme ve Değerlendirme Analizi ŞSD 407 Tarihi Çevre Planlaması ŞSD 408 Geleneksel Dokuda Fiziki Çevre Anlayışı ŞSD 424 Kentsel Sit Alanlarında Kentsel Tasarım Uygulaması

42 RTPI, 2000

43 Şehir ve Bölge Planlama Bölümündeki korumayla ilgili dersler ‘koruma, geleneksel doku, sit alanı, kültürel miras, tarihi çevre’ kavramları anahtar kelimeler olarak belirlenerek ilgili üniversite ve bölümlerin web sayfalarındaki 2016 Kasım ayı ders programları incelenmiş ve tabloda üniversiteler ders sayısı koluğuna göre sıralanmıştır.

Planlama ve Kültürel Mirası Koruma Eğitimi

2	Amasya Üniversitesi	Amasya	ŞBP 313 Kentsel Gelişimde Koruma ve Yenileme Seçmeli SSD 307 Tarihi Çevrede Değerlendirme SSD 306 Geleneksel Dokuda Yenileme ve Değerlendirme Analizi SSD 407 Tarihi Çevre Planlaması SSD 408 Geleneksel Dokuda Fiziki Çevre Anlayışı SSD 424 Kentsel Sit Alanlarında Kentsel Tasarım Uygulaması
3	Erciyes Üniversitesi	Kayseri	ŞBP 512 Kentsel Koruma ve Yenileme Seçmeli ŞBP 630 Kentsel Koruma Alanlarında Planlama Örnekleri ŞBP 616 Geleneksel Doku Analizi ŞBP 720 Kentsel Koruma Yönetimi
4	İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)	İstanbul	SBP 331 Sit Koruma Seçmeli MIM 107E Kültürel Miras Kavramları
5	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ)	İstanbul	SBP 3062 Şehir Yenileme ve Koruma Seçmeli SBP3592 Kentsel Sit Alanlarında Planlama SBP 4671 Kentsel Koruma Kavramının Evrimi
6	Mersin Üniversitesi	Mersin	CRP 318 Kentsel Koruma Seçmeli CRP 417 Kentsel Koruma Çalıştayı CRP 414 Şehir: Gelişimi ve Koruması
7	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	SBP 303 Şehirselsel Koruma ve Yenileme Seçmeli SBP 415 Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon SBP 410 Doğa Koruma ve Planlama
8	Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	SBP 2008 Kültürel Miras ve Koruma Kavramı SBP 3003 Kentsel Koruma ve Yenileme
9	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	PLN 3332 Koruma ve Yenileme Seçmeli PLN 3361 Tarihsel Çevre Koruma Planlaması
10	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	SBP 3011 Kentsel Koruma Seçmeli SEC 420 Kentsel Kültürel Miras, Turizm
11	Gazi Üniversitesi	Ankara	ŞBP 303 Kentsel Koruma Seçmeli ŞBP 413 Geleneksel Kentsel Doku Analizi
12	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)	Ankara	CRP 392 Kentsel Koruma Planlaması
13	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ)	İstanbul	PLN 844 Kentsel Koruma ve Yenileme
14	Selçuk Üniversitesi	Konya	3503553 Kentsel Koruma ve Yenileme
15	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir	CP 488 Şehir Mekanlarının Korunması
16	Süleyman Demirel Üniversitesi	İsparta	PLN 304 Kentsel Koruma ve Yenileme
17	Pamukkale Üniversitesi	Denizli	SBP 303 Kentsel Koruma
18	Atatürk Üniversitesi	Erzurum	Kentsel Koruma ve Planlama
19	Çankaya Üniversitesi	Ankara	Seçmeli CRP 357 Kentsel Koruma

20	Bursa Teknik Üniversitesi	Bursa	SBP0313 Şehirsal Miras ve Koruma
21	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	Bilgi Yok

Tablo 1’de de görüldüğü gibi Şehir ve Bölge Planlama bölümünün yer aldığı 21 üniversitenin 19’unda kültürel mirasın korunmasıyla ilgili en az 1 zorunlu ders yer almakta, Çankaya Üniversitesi’nde ise seçmeli olarak 1 ders bulunmaktadır. Zorunlu derslerin, farklı seçmeli derslerle desteklendiği bölüm sayısı da ne yazık ki çok azdır. Korumanın farklı boyutları, kapsamlı ve karmaşık yapısı düşünüldüğünde farklı içerik ve uygulamalara sahip derslere ihtiyaç artmaktadır.

Tablo2. 2015 yılı itibariyle Türkiye’deki Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerince Açılmış Kentsel Koruma Lisansüstü Programları⁴⁴

Adı	Açılış Yılı	İçerik
YTÜ		Kentsel Koruma ve Planlama
		Kentsel Koruma ve Yenileme
		Kentsel Dönüşüm ve Planlama ve Planlama
MSGSU		Kentsel Koruma ve Yenileme

Şehir ve Bölge Planlama bölümlerince açılmış lisansüstü düzeyde 4 adet program, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde yer almaktadır (Tablo 2). Şehir ve Bölge Planlama bölümlerince açılmış bu programlar, planlamada koruma konusuna verilen önemi yansıması açısından önemlidir.

Birçok ülkede tarihi çevre ve anıt koruma konusu, lisansüstü düzeyde disiplinler arası bir çalışma alanı olarak kuramsal açıdan şehir plancısı, sanat tarihçisi, arkeolog, inşaat mühendisi, kimyager, peyzaj mimarı, hukukçu, ekonomist, işletmeci gibi farklı meslek gruplarını da kapsamaktadır⁴⁵. *Bu programların amacı sanatsal ve tarihi değer taşıyan kültür varlıklarının korunması, yönetimi, değerlendirilmesi konularında genel bilgiler vererek, değişik disiplinlerin koruma konusuna olumlu katkı ve yaklaşımlarını sağlamaktır*⁴⁶. Türkiye’deki 9 üniversitede kültürel mirasın korunmasıyla ilgili lisansüstü düzeyde disiplinler arası eğitim programı bulunmaktadır ve bu programlara plancılar da alınmaktadır (Tablo 3).

44 Şahin, 2016. Yayınlanmamış Kitap Bölümü

45 Ahunbay, 1999

46 Ahunbay, 1999, s.145

Tablo 3. Disiplinler arası Eğitim Veren Lisansüstü Programlar

	Üniversite	Şehir	Program Adı
1	ODTÜ	Ankara	Kültürel Miras Koruma
2	İTÜ	İstanbul	Restorasyon
3	Mersin Üniversitesi	Mersin	Kültür Varlıklarını Koruma
4	İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi	İzmir	Mimari Restorasyon Bölümü
5	Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	Rölöve-Restorasyon
6	Gazi Üniversitesi	Ankara	Kültür Varlıklarını Koruma
7	Fatih Üniversitesi	İstanbul	Mimari Koruma ve Restorasyon
8	Koç Üniversitesi	İstanbul	Müzecilik ve Kültürel Miras Yönetimi
9	Kadir Has Üniversitesi	İstanbul	Kültür Varlıklarını Koruma

Ahunbay (1999:145) tarafından da vurgulandığı gibi uzmanlık eğitimi olarak verilen programlar, kuram, araştırma ve uygulamayı bütünleştiren bir sistemi barındırmakta ve mevcut sorunları çözmeyi hedefleyen anıt ve çevre koruma, sağlıklaştırma, yeni kullanım önerilerinin geliştirildiği stüdyolar, saha araştırmaları, dersler ve tez çalışmalarını kapsamaktadır. Farklı meslek gruplarını farklı sorumluluklarla içinde barındıran kültürel miras koruma sürecinin lisansüstü düzeydeki bu eğitim programlarında yer alması, Türkiye gibi farklı nitelik, statü, değer, problem ve potansiyellere sahip birçok kültürel miras alanına sahip bir ülkede daha da önem kazanmaktadır.

5. Öneriler: Planlama Eğitiminin Bütünleşik Bir Bileşeni Olarak Kültürel Miras ve Koruma ve Sonuç

Tarihi çevreler sahip oldukları malzeme, doğal ve insan yapımı elemanlar, yapı, açık alan, somut ve soyut özelliklerle geçmiş dönemlerin farklı nitelik ve ölçeklerdeki izlerini yansıtan kültürel miras alanlarıdır. Bu alanların koruma, planlama ve yönetim süreci çok yönlü ve karmaşıktır. Bu süreç, bu alanların tarihsel ve güncel bağlamı ve bileşenleriyle bütüncül bir yaklaşım içinde somut ve soyut özelliklerini belirleme, tanımlama, çözümleme, değerlendirme, kararlar üretme, kontrol ve güncellemeyi barındırır⁴⁷. Planlama ve koruma arasındaki ilişki ve bu çerçevede planıcının önemli rolü göz önünde bulundurulduğunda, planlamada koruma eğitimi için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Koruma bilgisi ve bilincinin edinilmesi lisans eğitiminin bir parçası olmalı ve bu konuda yetkin olunarak mezun olunmalıdır.

47 Bilgin Altınöz, 2010: 82

- Koruma konusundaki yetkinlik konusunda açıklık bulunan yasadaki eksiklik giderilinceye kadar mezun olan her öğrencinin koruma alanlarına gerekli duyarlılığı gösterecek bilince ve bilgiye sahip olması gereklidir.
- Bu yüzden kültürel mirası koruma konusundaki zorunlu ve destekleyici seçmeli derslerin sayısının artması ve bu derslerin diğer derslerle – özellikle stüdyo dersleriyle - entegrasyonu sağlanmalıdır. Bir başka deyişle koruma dersleri hem temel ders olarak alınmalı, hem farklı ölçeklerde planlama ve tasarım çalışmalarının yapıldığı stüdyo dersleriyle entegrasyonu sağlanmalı, hem de korumanın farklı boyutlarını ele alan seçmeli derslerle desteklenmelidir.
- Öğrencilerin bu konuda yetkinlik kazanması kadar diğer disiplinlerle çalışabilecek ortak dilin oluşabileceği ortamın sağlanması da önemlidir.
- Kültürel mirası oluşturan yapı malzemeleri, silüetler, manzaralar, kırsal yerleşimler, arkeolojik alanlar ve kalıntılar, tarihi kentsel ve kültürel peyzajlar kent bütünü bir parçası olarak ele alınmalı, kültürel mirası korumak sadece belirlenmiş bir plan ya da ölçekle sınırlandırılmamalı ve diğer ölçekteki planlardan ayrı düşünülmemelidir.

Bu bağlamda, planlama lisans eğitiminde kültürel mirası korumayla ilgili derslerin öğrenim hedefleri⁴⁸ aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- ‘Kültürel Miras ve Koruma’nın tarihsel süreçteki kavramsal ve kapsamsal gelişimi ile, bunun sonucunda günümüzde ‘Kültürel Miras ve Koruma’nın anlamını ve kapsamını aktarmak,

Koruma alanındaki temel terminoloji ve kavramları açıklamak,

- Kültürel miras çeşitliliğini sunmak ve bunlara yönelik yaklaşım ve müdahaleleri tartışmak,
- Mekansal karar verme sürecinin temel aşamaları olarak, kültürel / kentsel peyzajın bütünlük bir parçası olarak kültürel miras alanlarını somut ve somut olmayan bileşenleriyle birlikte anlamak, çözümlmek, sorun, değer ve potansiyelleriyle birlikte değerlendirmek,
- Kültürel Miras Koruma ile ilgili Türkiye’deki yasal ve yönetsel çerçeve ve araçları tanıtmak,
- Kültürel Miras Alanları ile ilgili aktörler, paydaşlar ve hak sahiplerini incelemek,

48 ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde verilen CRP 392 Kentsel Koruma Planlaması dersi müfredatından alınmıştır.

- Tarihsel bağlamda kültürel miras alanlarına yönelik değişen yaklaşımları, müdahale biçimlerini ve uygulamaları gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte incelemektir.

Sonuç olarak, Türkiye gibi tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, özgün ve çeşitli somut ve soyut değerlerden oluşan kültürel miras alanlarına sahip bir ülkede, bu alanların korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve geleceğe taşınmasını sağlayacak plan ve proje yapımında kararlar alan plancılar için koruma eğitimi ve bu alanda uzmanlaşma önem kazanmaktadır.

Kültürel mirasın korunması, planlama eğitiminin içinde kapsamlı bir şekilde, ulusal ve uluslararası yönetmelikler ve kavramlar göz önünde bulundurularak ele alınmalı, bu konu lisans eğitiminin bir parçası olarak başlamalı, bu alandaki kişilere kültürel mirasın korunmasının evrensel bir sorumluluk olduğu bilinci kazandırılmalı ve sonrasında da koruma alanının geniş çerçevesi düşünülerek lisans düzeyindeki eğitimi bir adım ileri taşıyacak lisansüstü düzeyde uzmanlaşma yönünde öğrenciler bilgilendirilmeli ve desteklenmelidir. Ayrıca kültürel mirası koruma, demokratik planlama sürecinin bir parçası olarak koruma amaçlı olsun ya da olmasın tüm imar planlarında özgün değeri olan, belli bir döneme tanıklık etmiş tüm alanlar yaşayanlarıyla birlikte korunmalı, geliştirilmeli ve geleceğe aktarılmalıdır. Koruma eğitimi almış şehir plancısı, doğal ve kültürel mirasa nasıl yaklaşacağını bilerek korunması, yaşatılması ve geliştirilmesi gereken bu özgün alanların sorun, değer ve potansiyellerini belirleyerek, bu alanların geleceğe taşınması için uygun adımlar atacaktır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (1999). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yem Yayınları.

Bilgin Altınöz, G. (2010). Tarihi Çevrelerin Korunması, Planlanması ve Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemleri, Mekansal Planlamada Jeodezi Sempozyumu, (s. 81-91). İzmir.

Bilgin Altınöz, G. (2012). Kültürel Miras ve Koruma Anlayışının Tarihsel Gelişimi. M. Ersoy içinde, Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük (s. 299-303). Ninova Yayınları.

Bilgin Altınöz, G. (2012). Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Uluslararası Belgeler. M. Ersoy içinde, Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük (s. 305-310). Ninova Yayınları.

Bilgin Altınöz, G. (2012). Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Uluslararası Kurumlar. M. Ersoy içinde, Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük (s. 310-312). Ninova Yayınları.

Avcı Hosanlı, D. & Bilgin Altınöz, G. (2016). Ankara İstiklal Mahallesi Tarihi, Dokusu ve Konutları, TÜBA-KED 14/2016 (s.71-104)

GETTY (2009). Experts Meeting on the Historic Urban Environment: Conservation Challenges and Priorities for Action Report (http://www.getty.edu/conservation/our_projects/field_projects/historic/experts_mtg_mar09.pdf) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017.

Günay, Z. (2012). Tarihi Çevre ve Kültürel Miras. M. Ersoy içinde, Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük (s. 418-419). Ninova Yayınları.

ICOMOS (1964). The Venice Charter (https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017.

ICOMOS (1975). The Declaration of Amsterdam (<http://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam>) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017

ICOMOS (1993). 'Guidelines for Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites' (<http://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/187-guidelines-for-education-and-training-in-the-conservation-of-monuments-ensembles-and-sites>) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017

ICOMOS (2011). The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas (http://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_CIVVIH_text_EN_FR_final_20120110.pdf) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017

ICOMOS (2011). The Paris Declaration: On Heritage as driver of development (https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017

ICOMOS (2014). Floransa Bildirgesi: İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj (http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0480958001459594024.pdf) Son Erişim Tarihi 24 Mayıs 2017.

Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Kuram ve Uygulama, Yem Yayın: İstanbul

Madran, E. (2012). Kültürel Mirası Koruma Mevzuatının Ülkemizdeki Gelişimi. M. Ersoy içinde, Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük (s. 303-305). Ninova Yayınları.

Tuncer, T. (2016). Koruma Politikaları ve Uygulamaları: Kentsel Koruma Politikalarının Türkiye ve İngiltere Üzerinden Karşılaştırmalı İncelenmesi (<https://www.slideshare.net/tubatuncer359/kentsel-koruma-politikalar-n-turkiye-ve-ingiltere-zerinden-karlatrml-nceelenmesi>) Son Erişim 16 Mayıs 2017.

RTPI (2000) Conservation of the Historic Environment: A Good Practice Guide for Planners

Şahin, N. (2016). 50. Yılında Türkiye'de Koruma Eğitimi (Yayınlanmamış Kitap Bölümü)

Jokilehto (1999).Integrated Territorial and Urban Conservation, ITUC, Programme-Phase I (1994-1998), Summary Report

UNESCO (1976). Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas (http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13133&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) Son Erişim 16 Mayıs 2017.

UNESCO (2011). Unesco Recommendation on Historic Urban Landscape (http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=48857&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) Son Erişim 16 Mayıs 2017.

İklim Değişikliği Bağlamında Şehircilik Eğitime Düşünel (Reflektif) ve Deneyimsel bir Yaklaşım*

Doç. Dr. Anlı Ataöv

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Arş. Gör. Duygu Cihanger

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Dr. Ender Peker

British Institute, Ankara

Funda Erkal

İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Dairesi

Bozkırın ortasında olduğumuzda, ormanın içinde olduğumuzda, suyun kenarında olduğumuzda hepimize bir huzur gelir, mutluluk gelir, sakinleşiriz ve doğanın nabzını yakaladığımızda da bir sadeleşme içerisine gireriz, daha modes davranırız ve aslında ne kadar da doğanın içerisinde diğer elemanlardan daha farklı olmadığımızın da farkına varırız. Bir planlama stüdyosuna girdiğimizde de, gençlerle karşılaştığımızda, gözleri ışıltılı, beyinleri ışıltılı parlayan ve ağzımızın içine bakan, durmadan çalışan, hiçbir zaman yılmayan bir grupla karşılaşırız. Bu verilerle, planlama bağlamında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 1. sınıf stüdyosunda, 2011-2012 yılında bir kesişimde, iklim değişikliği planlama eğitimi içerisinde temel tasarım eğitimini nasıl etkileyebilir ve reflektif olarak, yani geri dönüşümlü düşünel bir yaklaşımla nasıl biraz daha farklı ele alabiliriz denemesi yaptık. Bu bağlamda, Gamze Hanım'ın sunuşunu çok etkileyici buldum. Bize bıraktığı son slayt üzerine, bütün o deneyimlerimizi inşa etmeye niyet etmiştik en azından. O deneyimi birazcık paylaşacağım.

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "Şehircilik ve Doğal Çevre" temalı 8A oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

1980'ler, 90'lar, 2000'ler'de 1. sınıf stüdyosuyla ilgili inşa edilmiş bir içerik ve yaklaşım vardı. Burada, Funda Erkal, Ender Peker ve Duygu Cihanger'le birlikte bu sunuşu, bu paylaşımı yapmaya niyet ettik; fakat Argun Evyapan, Tuğrul Kanık, Burcu Erciyas, Selin Çavdar ve tüm öğrenciler adına bu sunuşu yapıyorum. Bu sunuşta şöyle bir şey izleyeceğim: Hangi sorunlar üzerine neyi değiştirmek istedik, hangi felsefi düşünceler bize yol gösterdi, nasıl bir içerik oluşturduk ve nasıl bir süreç yaşadık, bununla ilgili biraz paylaşımlarım olacak.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde planlama eğitiminin ilk senesi, planlama stüdyosu aslında temel tasarım stüdyosu olarak da geçer. Temel tasarım ilkelerinin öğrencilere öğretilmeye çalışıldığı ve bir şekilde mekânın yeniden üretilmesiyle bütünleştirilmeye çalışılan bir stüdyo içeriği var; fakat tabii, öğrenciler liseden çıkıp geliyor ve test yapma alışkanlığı üzerinden geliyorlar buraya. Tamamıyla yepyeni bir dil öğrenmeleri gerekiyor. Sadece bakmak değil, görmeyi öğrenmeleri gerekiyor ve bunu kavramsallaştırma ve görsel olarak ifade etme becerilerini geliştirmeleri gerekiyor. Böyle bir hedefi var. Fakat bu, öğrencileri inanılmaz mutsuz eden bir süreç; çünkü hiç alışık olmadıkları bir şey. Yepyeni şeyler öğrenmeleri bekleniyor burada ve stüdyoda temel tasarımın öne çıkarılması, bir şekilde temel tasarım ilkelerinin öne çıkarılması, bu ilkeleri anlama, burada ne olup ne bitiyor, bir sürü belirsizlik var; bu belirsizlikler biraz korkuya götürüyor öğrencileri ve burada tutunmaya çalıştıkları birtakım modeller oluyor.

Tasarım stüdyosunda şöyle bir şey izleniyordu geçmiş senelerde. Geçmişte biz de koordine ettik bu süreci. Temel tasarım ilkeleri o kadar önem kazanıyordu ki, mekânın üretilmesinin de önüne geçiyordu; yani mekân üretiliyor, topografya bir şekilde biçimlendiriliyor; ama temel tasarım ilkeleri onun üzerinde duruyordu her zaman. Öğrencilerin de kendilerini hiç bilmedikleri, anlamaya çalıştıkları, birilerinin A alarak doğru yaptığını zannettikleri ya da "Hocanın ağzından çıkan neyse o doğrudur" algısıyla bunu uygulamaya çalıştıkları bir sürece dönüşüyordu. Hele ki iyi not almazlarsa, bu sefer müthiş bir sükut-u hayal ve mutsuzluk kaynağı oluyordu. Dolayısıyla hem programın içeriğinde vurgulanan konular açısından, hem de öğrencilerin mutsuzluğu bizim dikkatimizi çekti ve bununla ilgili bir şeyler yapmamız gerektiği mesajını verdi.

Bununla birlikte, bir yandan da çevrede birtakım şeyler oluyor. Yine Gamze Hanım'ın sunuşunda, iklim değişikliği en önemli konulardan bir tanesi, çok büyük bir tehdit. Yani her şey olabilir, ama insanlık yok olursa, o zaman zaten bir şey konuşmamıza gerek kalmayacak gibi bir durum. Dolayısıyla çevremizdeki bu en büyük tehdidi bir şekilde sınıf amacına entegre edelim diye düşündük ve bu 3 problem içerisinde; yani programın içeriği, öğrencilerin psikolojisi ve ilişkili olarak pedagojik yaklaşımımız ve küresel eğilimler, tehditler bağlamında iki felsefi düşünce de bize yol gösterdi; bir tanesi Epikuros, öbürü de John Dewey. Epikuros,

Milattan Önce 3. ve 4. yüzyıllarda yaşamış, hayatının 35 yılını Anadolu topraklarında geçirmiş, mutluluk ve doğa üzerine yazmış bir felsefeci. John Dewey, 20. yüzyılın başlarında Amerikan pragmatik okulunun kurucularından ve eğitim üzerine çalışmaları olan bir felsefeci.

Mutsuzluk bizim için bir sorun olduğu için, Epikuros'un söyledikleri önem kazandı. Mutluluğu 3 ilkeye bağlıyor. Bir tanesi, insanlar arasındaki uyumun arkadaşlık aracılığıyla, arkadaşlıkla sağlandığını söylüyor. İkincisi, kişilerin özgürleşmesi üzerinde duruyor. Onun temeli de kent yaşamının ekonomik yaşantısından kendisini çekmek, daha kendi kendine yaşama pratiği geliştirmek üzerine duruyor. Üçüncüsü de yaşamı anlama, düşünme, anlama, gözlemeleme. "Yaşamda neler oluyor?" diyor. Dolayısıyla bu ilkeler bizim için önemliydi.

Doğa felsefesinde ise çevre koruma ilkesi çıkış noktası ve hem toplumda, hem doğal çevrede canlı-cansız herkesin genel bir uyum içerisinde, düzen içerisinde yaşadığını söylüyor. John Dewey ise, eğitim alanında, eğitim süreçlerinde birlikte, kolektif olarak yaparak yeni bilginin üretilmesi ve bu bilgiye düşüncel tekrar bakış, sentezleme, yeniden düşünme üzerine birlikte katılma, birlikte yapma, yeni bilgiyi tekrar üretme üzerinde durur ve eğitim süreçlerinin demokratikleşmesini vurgular.

"Doğal çevre koruma, farkındalığı koruma ilkesi, mutluluk ve pedagoji, biraz daha demokratik yaklaşımın entegre edilmesi nasıl olabilir?" gibi bir ele alış biçimi olmuş oldu bizim denememizde de. Dediğim gibi, planlama stüdyosunda ilk dönem temel tasarım ilkelerini yoğun bir şekilde öğrencilere vermeye çalışıyoruz. Bunu farklı kavramlar üzerinden geliştiriyoruz. İkinci dönemde, "Tipik olarak bu ilkeler nasıl topografyayı yeniden biçimlendirir?" idi.

Bu sefer biz şöyle yaptık: Hocalar olarak bir senaryo, yani bir felaket senaryosu yazdık. İklim değişikliği bütün dünyayı yıktı. Şu detayı söylemedim: Antik kent çalışıyoruz ikinci dönem. Arykanda'yı çalışmıştık. Arykanda, bu felaket senaryosu içinde hayatta kalan tek kent oldu. O kentliler de bizim öğrencilerimizdi. "Nasıl bir yaşam tarzı, nasıl bir mekânın üretilmesi, nasıl insan sosyal gelişimi ve geçinme türleri geliştirdiler?" gibi, her şeyin olduğu, dokümanter film diyebileceğimiz bir film ürettik ve bunu öğrencilere sunduk. İçinde her türlü kavram vardı; fakat hiçbirine, iklim değişikliği, sürdürülebilirlik vesaire demedik. O senaryo içerisinde öğrencilerin kendi senaryolarını üretmelerini sağladık. Bunu farklı yöntemlerle uyguladık. Posterler yaptılar, drama yaptılar ki, içeriği, yani soyut kavramları içselleştirebilsinler, sahiplenebilsinler ve dönemin sonuna kadar mekânı üretirken kullanabilsinler diye. Dolayısıyla bir yandan farkındalık ve toplumsal olarak - sınıf ortamındaki toplumu söylemeliyim- o anlamda bilincinin belki daha korumaya yönelik açılması süreci vardı ve paralel olarak da mekân sisteminin yeniden üretilmesi konusu.

Tabii, burada vurgu, felaket senaryosu içerisinde öğrencilerin senaryo üretmeleri olduğu için, hayatta kalabilme asıl konuydu ve bunun içerisinde de yerin tasarlanması. Hayatta nasıl bir mekân tasarlamalıyız ki, hayatta kalabilelim? Tabii, temel tasarım ilkelerini uygulamalarını da istedik. Ama burada, “Temel tasarım ilkeleri bir araç mı, amaç mı?” sorusunda, ekosistem içerisinde ve insan yaşantısı içerisinde aslında eşit düzeyde bir yerde durdu ve birçok zaman bir çeşit araç da olduğu; ama öğrenme açısından bir amacı da vardı tabii. Ama asıl kurgu, asıl bağlam, “Ekosistem içerisinde nasıl bir arada var oluyolar ve bunun çeşitli sonuçları neler olabilir?” idi. Bunu yaparken de farklı ölçeklerde gidip gelerek, yeniden mekânı ürettiler yaptık. Öncelikle, “Hiçbir yaşam birimi olmadan yaşamda kalma bahçesi nasıl olabilir? İkinci çalışma olarak, hayatta kalmayı destekleyici yaşam ünitesi ne olabilir? Sonra geri dönüp, o bahçe içerisinde yaşam ünitesini kullanarak bir eko küme nasıl oluşturulabilir, nasıl üretilebilir ve en sonunda da bir komşuluk birimi nasıl üretilebilir?” problemi verdik öğrencilere.

Tabii, sürece baktığımız zaman, temel olarak 6 aşamadan oluştu. Demin söylediğim aşamalar ortada gördüğünüz çizgi üzerinde. Önce, hocaların verdiği bir negatif senaryo hazırlığı ve bunun sunuşu, arkasından öğrencilerin Arykandahlar olarak senaryolarını yazmaları ve bunu çeşitli yollarla ifade etmeleri -beden dili, çizim, ses gibi- ve sonra mekânın üretim projeleri, yani yaşamda kalma bahçesi, yaşam ünitesi, eko kümesi ve mahalle. Her aşamada daha reflektik, daha düşünmeye yönelik, yapılanın üzerinden tartışma açma amacımız olduğu için, her bir aşama için kendi içerisinde 5-6 küçük aşamadan oluşan bilgi üretim süreci ve değerlendirme süreci deneyimlettik öğrencilere ki, onu da şu süreç çizgisinde görüyorsunuz.

Bu şöyle oluyordu: Her proje verildikten sonra bir büyük grup çalışması yaptırılıyordu öğrencilere, sonra küçük gruplar halinde bunlar üzerinde tekrar tartışıyorlardık, ondan sonra öğrencilerin yaptığı ürünler üzerinden bireysel kritikler başlıyordu, teslim ediyorlardı, teslim ettikten sonra tekrar kendi kendilerini değerlendiren büyük grup çalışmaları yapıyorlardı. Yani artık hoca, ağzından bilgi çıkacak kişi değil; kendisinin sorumluluğunu aldığı bir birey haline geldi öğrenci ve kendi projelerini, biz hiçbir şey telaffuz etmeden, tasarım ilkelerine kadar kendileri o ifadelerle değerlendirmeler yapmaya başladılar. En sonunda da sınıf tartışması yapıyorduk.

Bununla birlikte, bir kolektif ürün olarak da dönem boyunca yapılan çalışmaların yine bir dokümanter filmi nasıl olabilir diye bir öneriyle gittik öğrencilere. Benimsendiler, temsilciler seçildi ve bütün üretilen ürünler üzerinden de ikinci bir dokümanter film yapmış olduk. Burada sınıf temsilcileri seçildi, drama yapıldı, grup temsilcileriyle bir seri toplantılar yapıldı, sahaya gidildi, orada yine birtakım tiyatrolar... Potansiyeli çok yüksek bir sınıftı. İçimizde müzisyenler vardı, piyano

çalanlar, keman çalanlar, şiir yazarlar vs. Bütün bunları birleştiren, sanat ağırlığı olan, sanat uygulamaları olan; ama yine odak noktamız üzerinden, bunları kullanarak ve hepsini bir araya toplayan bir video hazırlama süreci yaşandı. Yani dönem sonunda, öğrencilerin elinde götürebilecekleri, kendi projeleri dışında ortak bir ürün vermiş olduk ellerine. Bizim için çok motive edici oldu, bazı öğrenciler için de oldu. Tabii, herkes için olmayabilir, herkes mutlu olmayabilir bu süreçten; ama kolektif bir eylem üzerinden, kolektif bir bilgi üretim sürecinden ve ekosistemi takdir etme, “Çevreyi nasıl koruyabiliriz ve tasarım ilkeleriyle bunu kullanarak nasıl mekânı biçimlendirebiliriz, üretebiliriz?” sorusuna yönelik bir süreç yaşamış olduk.

8B OTURUMU - 9 KASIM 2016

Şehircilik ve Toplum

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Zerrin Ezgi Kahraman

Şehir Planlama Eğitiminde

“Toplumsal Cinsiyet” in Yeri

Yrd. Doç. Dr. Melis Oğuz

Şehircilik Temelli Akademik Eğitim-Öğretimin Savunucu/Katılımcı

Özne Odaklı Yakınsamasına İlişkin Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Savaş Zafer Şahin

Heterotopyayı Tasarlamak:

Toplumsal İdeolojiden Mekansal Kurguya Çoklu ve Çoğulcu Kentsel

Tasarım Deney(im)i

Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalışkan

Arş. Gör. Duygu Cihanger

Arş. Gör. Onur Tümtürk

Muhalefet ve Mücadele Pratiğinde

Şehirci ve Şehircilik: Plancının Toplumsallığı

Araş. Gör. Pınar Çobanyılmaz Öztürk

Şehir Planlama Eğitiminde “Toplumsal Cinsiyet”in Yeri*

Yrd. Doç. Dr. Melis Oğuz

Beykent Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Önce klişelerle başlayalım. Şöyle ki; yeni bir yüzyılda yaşıyoruz ve bu yeni yüzyıl beraberinde kentleşmeyle ilgili yeni sorunlar getirdi. Nüfus artışından bahsediyoruz, iklim değişikliği, susuzluk ve açlık, terör, toplumsal kutuplaşma ve çatışmalar, çevre kirliliğinden bahsediyoruz. Bunlar bizim şehircilikle ilgili olarak belki de üstünde en çok konuşup tartıştığımız şeyler ve bizim şehircilik eğitimiyle ilgili kendi aramızda yaptığımız konuşmalar da, tartışmalar da; yeni sorunlara yeni çözümler ararken hangi başlıklarda yeniden gündeme almalıyız tartışmaları da hep bu minvalde ilerliyor. Ama bu yeni sorunlarla dünya hep beraber boğuşurken ve dolayısıyla da şehirleşen nüfus zaten çok yüksek olduğu için şehirler uğraşırken, aslında belki de buradan çıkıp, hedef olarak kendi önümüze neler koyduğumuza bakarsak, orada da yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması, temel eğitime herkesin erişebilmesi vesaire gibi biraz önce saydığım sorunların altında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının durumunun güçlendirilmesi gibi önemli iki madenin de olduğunu görüyoruz.

Dolayısıyla, oradan yola çıkarak şunu sormak istiyorum; bu üçüncü gün ve sanırım son oturum. Bu ana kadar şehircilik eğitimiyle ilgili yapılması gereken pek çok şeyden söz edildi, şehircilik eğitiminin müfredatlarının incelendiği sunumlar da gördük. Ama hiç kimse toplumsal cinsiyetle ilgili bir şey söylemedi. Ben de oturdum, teker teker, bizim Türkiye Planlama Okulları Birliğine üye olan tüm okulların müfredatlarına baktım. Tabii, okul müfredatları internet sayfasında şimdi Bologna süreci yüzünden gerçekten düzgün bir şekilde var. Dolayısıyla, bunların son ve yeni hali olduğuna inanarak yaptım bunu. Bunu yaparken ben kendim bir

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, “Şehircilik ve Toplum” temalı 8B oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

şey daha ekledim. Toplumsal cinsiyetle ilgili bir ders olmayacağını zaten biliyordum. Tek bir tane okul var bununla ilgili olarak, onu da bir sonraki slaytta alkışlarız diye ümit ediyorum. Ama gördüğünüz gibi, toplumsal cinsiyetle ilgili ders bu sayfadaki hiçbir üniversitede yok.

Ben bir adım ötesine daha geçtim ve dedim ki, sosyoloji içerikli, toplum içerikli ders var mı, bir de ona bakayım. Çünkü bazılarının müfredatlarında bir haftayı toplumsal cinsiyete ayırmış olabilir diye düşündüm. Bu da bir düşünceydi tabii. Gördüğünüz gibi, Amasya Üniversitesi zorunlu olarak, yani normal müfredatında seçmeli olmayan böyle bir ders koymuş. Ki bence en öne çıkmış üniversite de o. Onun dışında zaten şehir sosyolojisi sürekli karşılaştığım bir ders başlığı. Ama o da farklı farklı dönemlere yayılmış programda. Birkaç tane üniversitenin ayrıca seçmeli olarak koyduğu dersler olmakla birlikte, toplumsal konuları içeren pek bir ders yok. Mesela, bu oturumdaki sunumları da dinleyince düşünüyorum; müfredatımız buyken, bizim öğrencilerimizden başka şeyler beklememiz ya da şehircilik eğitiminin farklılaşmasını beklememiz de çok mümkün mü diye düşünmek lazım. Çünkü elbette ki toplumsal meseleler derste öğrenilmez, ama farkındalıklar yaratmak ya da planlamanın o mekan biçimlendirme fetişizminden uzaklaşabilmek için de müfredatımıza da şöyle bir tekrar bakmak lazım.

Alkışlanacak olan üniversite Mimar Sinan Üniversitesi.

Gördüğünüz gibi, cinsiyet-emek-mekan, seçmeli de olsa programında var. Onun dışında zaten sanırım Mimar Sinan genel olarak tüm planlama okulları içinde sosyal bilimlere en yakın duranı ve sosyal bilimlerle de kendisini bir şekilde özdeşleştiren üniversitelerden bir tanesi.

Dolayısıyla, gördüğünüz gibi, şu anki planlama okulları arasında toplumsal cinsiyet üzerine seçmeli de olsa bir ders veren tek okul Mimar Sinan. Onun dışında, içerisinde toplumsal cinsiyet olan, öyle bir ders veren hiçbir program yok. İçerisinde toplumbilim metotları kullanan, kendi müfredatında zorunlu ders olan da çok fazla okul yok.

Buradan şuraya çıkacağım: Biz kimin için planlıyoruz?

Burada kendi öz hikayemi anlatmak isterim.

Ben İTÜ’de başladım şehir ve bölge planlama okumaya. 1. sınıfı orada okuduktan sonra ve Gülden Erkut hocamdan şehir sosyolojisi aldıktan sonra, İTÜ’de olmadığı için buraya geldim. Ama buraya geldiğimde de, “Ne alaka yahu?” diyen hocalarım oldu. Ama ben geldim, yaptım, oldu; güzel de oldu bence, ben mutluyum yaptığım şeyden.

Buradan şuraya varacağım: Demek ki kendi hocalarımız, yani bir jenerasyon üst hocalarımızın arasında da aslında şehir planlamayı kentsel tasarıma indirgeyen bir

görüŖ de vardı ve biz de onların içerisinden çıktık ve o eğitimi aldık aslında. Dolayısıyla, bence bu iŖe çok da ŖaŖmamak lazım. Çünkü bu müfredatları da bir Ŗekilde oradan ıkmıŖ olan jenerasyon üretti. Dolayısıyla, aslında bu bir tavuk-yumurta iliŖkisi. Ama ben o kadar deneyimsiz halimle, sadece tek bir ders almıŖ olarak Ŗu soruda kendimi çok ciddi bir Ŗekilde diretirken bulduğumu hatırlıyorum: “Ben kim için planlayacaksam, onu anlamadan, onun planını nasıl düzgün bir Ŗekilde yapabilirim, ben tanrı mıyım?” dediğimi ve dolayısıyla bu yolda kendimi, bazı hocalarımızın çok da yolumu amamasına rağmen, zorladığımı hatırlıyorum.

Sonra, mezun olduktan sonra, 21. Yüzyıla adım atan bir dñyanın içerisinde, biraz önce gösterdiğim konuları da düşünürseniz, zaten aslında oraya doğru gidiyormuŖuz da biz galiba farkında deđilmiŖiz diye düşünmeye baŖladım. Ŗimdi farkındayız. Bu sene belki kolokyumun temasını eğitim olarak belirlerken de o farkındalıkla yapılmıŖ bir hareket var. Ama hâlâ müfredat sorgulamasında bunu atlıyor olmamız, doğruyu söylemek gerekirse, beni üzüyor.

Bir de Ŗöyle bir Ŗey gördüm: Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde yüksek lisans dersi olarak kamusal mekan ve toplumsal cinsiyet diye bir ders buldum. Biraz önce gösterdiklerimin hepsi lisans seviyesindeydi, yani yüksek lisanslara bakmadım. Yüksek lisans seviyesindeki bu dersin içeriğine baktığımız zaman Ŗöyle bir Ŗey var; kamusal mekan ve toplumsal cinsiyet baŖlıđının altındaki ders içeriğinde Ŗahsen ben çok daha farklı bir açılım beklerdim. Ama ne görüyoruz burada: “Toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde farklı kullanıcı gruplarının (yaŖlılar, engelliler, çocuklar) durumu ve kent planlama ve tasarım süreçlerindeki yeri.”

Buradan Ŗunu anlıyoruz: “Toplumsal cinsiyet eŖittir kadın. Kadın da zaten yaŖlıya bakar, çocuğa bakar, engelliye bakar; o yüzden, bu dersin içerisine toplumsal, kamusal mekana çıkmakta zorlanan kadının hayatını nasıl kolaylaŖtırabiliriz...” Ben onu anladım.

Dolayısıyla, içerisinde kelime olarak toplumsal cinsiyetin olmasının da yetmeyeceğini anlıyoruz. Ben biraz önce baktığım o listede toplumsal cinsiyetle ilgili bir ders görmüŖ olsaydım da, içeriğine baktığım zaman ben de bu tip hayal kırıklıklarına uğrayacak mıydım, onu da bilmiyorum.

Peki, olsaydı ne olurdu? Yani toplumsal cinsiyeti ve toplum bilim ile ilgili, toplumbilim yöntemlerini içeren bir Ŗehir planlama müfredatının önemli nedir?

Birincisi, biraz önce sorduğumuz soru için önemli, yani ‘biz kim için planlıyoruz’u anlamak açısından. İkincisi, toplumsal cinsiyet zaten aslında ilkokuldan itibaren bir ders olması gereken bir Ŗeyken, nasıl biz İngilizceyi burada bir zorunlu dil olarak öğrenip, inatla onu zorluyoruz, toplumsal cinsiyeti de planlama eğitimi çerçevesinde tekrar önem kazanıyor diye düşünüyorum.

Bununla ilgili olarak uluslararası düzeyde bazı çalışmalar var, ama onların da genelde kadın çalışmalarına indirgeniyor olması da bence önemli bir soru işareti. Çünkü toplumsal cinsiyet dediğimiz şey, toplumda biyolojik cinsiyet üzerinden atanan, gelenekselleşmiş rollerin bir tanımı aslında, genel tanımı. Dolayısıyla, kent ve kent mekanıyla ilgili toplumsal cinsiyet çalışması eşittir kadın çalışması demek değildir. Bunun bir başlangıcı, özellikle kentte de o hareketliliği daha sınırlı olan kadın çalışmasından başlamak bir adım olabilir; ama orada kalmaması gerektiğinin altını özellikle çizmek isterim. Hani bir gün sizler buralarda bizlerin yerinde olduğunuzda, müfredatları hazırlarken, lütfen sadece kadın üzerinde de durmayınız demek istiyorum.

Birinci olarak toplumsal cinsiyetin neden önemli olduğunu anlatmak istemiştim. Cinsiyet duyarlı kent diye bir kavram var, gender sensitive city. Bu, aslında bizim kentleri adil bir şekilde paylaşabilmemizi sağlayacak, biyolojik cinsiyet farklılıklarından ötürü ayrışan gündelik yaşam pratiklerini -ki bu doğal bir süreç aslında- buna duyarlı olan bir kent üretebilmek için toplumsal cinsiyeti anlamaya başlamak gerekli. Toplumsal cinsiyet zaten bir derste öğretilen bir şey değil, ama şuraya bir soru işareti sokmak meselesi önemli. Dolayısıyla, aynı zamanda bu adil paylaşımlı hayat içerisinde, plancı olarak sürece kimleri dahil ettiğimizi, kimleri edemediğimizi, kimlerin bizim tüm bu planlama süreci içerisinde etkin bir şekilde rol alabildiğini anlamak da bizim için önemli. Kimin eksik olduğunu bizim görebiliyor olmamız lazım. Yani bir yoklama alırken, “Evet, bugün Ayşe gelmemiş, Mehmet de biraz önce kantine gitmişti” diyebildiğimiz gibi, bir temsiliyet varsa ortalıkta, “Buradaki temsiliyette şu sıkıntı var: Galiba şu grup çok da kendini temsil edemiyor”u bizim plancı olarak hissedebilmemiz, anlayabilmemiz gerekiyor.

Planlama süreçleriyle ilgili size ders verecek değilim elbette ki. Ama adil paylaşımlı bir kenti planlamak için, tüm bu planlama, uygulama, değerlendirme, analiz, hedefler süreçlerinin içerisinde rol alması gereken cinsiyetlerin ağırlıklarının aynı olabilmesini sağlamak gerekir. Ve bunları yaparken de sürekli geri dönüşümlü olarak ilerlemek gerekir. Yani önce yaptım, geri döndüm, süreçteki eksiklikleri giderdim ya da düzeltmelerini yaptım, geri gittim. Yani sürekli ileriye gitmek, sürekli ileri adım atmak demek değildir. Bazen geriye dönüp, düzenlemeyi yapıp, ondan sonra devam etmek de önemli bir ilerleme yöntemi olabilir.

Toplumsal cinsiyet hassasiyeti duymak demek, aynı zamanda metodlarınızı, bugüne kadar kullanageldiğiniz yöntemlerinizi de değiştirmeniz demek. Bunun içerisinde toplumsal cinsiyet ve kamusal mekan, kentsel mekan tasarımı neden bu kadar önemli bir şey? Çünkü o zaman farklı yaşam evreleri ve farklı yaşam pratiklerini de görebilme fırsatınız oluyor, buna hassasiyet kazanmaya başlıyorsunuz.

Genelde plancıların bence eksik baktığı şeylerden bir tanesi şu; gündelik yaşam perspektifi oluşturuyorsunuz. Günlük yaşam perspektifi nedir? Bizim günlük

yaşam pratiklerimizi üst üste koyup, farklı grupların farklı saatlerde farklı mekanları nasıl kullandığını yeniden değerlendirmek, yeniden yorumlamaktır aslında. Çünkü mesela biz çok kullanımlı, çok fonksiyonlu alanlar tasarlamak üzerine çok fazla konuşuruz; ama bunların ciddi anlamda bir analizinin yapılmadığını, cinsiyetler arasındaki farkın çok da gözetilmediğini bir yandan bu çalışmalar kendilerince gösteriyorlar zaten.

Burada şunu da hatırlatmak isterim; sanırım özellikle bu oturumda sürekli altını çizdiğimiz bir mesele ve ben de okuyacağım zaten; Tarık hocanın vakti zamanında söylemiş olduğu bir şey. Diyor ki, “Toplum homojen bir oluşum değildir. Eşitlik ve hakkaniyet gibi kaygılarla da olsa, bu yapılanmanın bir anlamda zenginliği olan farklılıkları görmezlikten gelmek, daha da kötüsü ortadan kaldırmaya çalışmak, ortaya tek boyutlu, demokratik olmayan ve çoğulculuğu reddeden bir toplum ve kent mekanı çıkartmaktadır.” Ben bunun üzerine biraz daha konuşup, sözü benden sonraki konuşmacı hocama bırakmak istiyorum.

Toplum homojen bir oluşum değildir. Evet, değildir. Ve homojen bir toplum da bir kent oluşturamaz. Biz farklılıklarımızla bir arada olduğumuz için bir kentten bahsedebiliyoruz. Ama şu da çok açık; ne kadar birbirine benzer bir topluluk varsa karşınızda, yönetilmesi o kadar kolaydır. Dolayısıyla, kenti yönetenler bizi homojenleştirmeye çalışabilirler. Mekanların kullanım saatlerini kısıtlamak bunlardan bir tanesi olabilir, toplu taşımayı belli saatlerde çok fazla sıkılaştırıp, belirli saatlerde ortadan kaldırmak olabilir. Aslında bunların hepsi bizim kentteki hareketliliğimizi ve kentle olan ilişkimizi yönetmek için yapılan kurgulardır. O kurguların içerisinde 09.00-18.00 ya da 08.00-17.00 çalışan bir sistem kurmak, kente belirli zamanlarda belirli yerlerde enerji ya da altyapısal hizmetlerini daha fazla götürüp, belirli saatlerde başka yere götürmek gibi, bizim hayatımızı, yani kentsel yönetim açısından hayatı kolaylaştırıcı şeyler var. Bu da toplumun olabildiğince ortalama bir hareketliliğini sağlayabilmektir. Yani herkes benzer hareketlilikler yaparsa kent yönetmek çok kolay. 24 saat yaşayan bir kent düşünsenize. Niye gece yaşamayalım ki?

Dolayısıyla, aslında toplumsal cinsiyet bakış açısını katmak, sadece toplumsal cinsiyeti anlamak için değil, bu tip düşünceleri de tekrar sorgulayabilmek için önemli. Çünkü o zaman bir anda şeyi fark ediyorsunuz. Benim çok zaman önce, yaklaşık 10 sene önce yaptığım bir çalışma vardı, kadın ve kentle ilgili olarak. O zaman şunu keşfetmiştim; mesela İstanbul’da Moda Parkı’nın ışıklandırması. O zamanlar hava karardığında parkın ışıkları da bir-iki saat sonra kapanıyordu. Bu ne demek? “Sen burada, bu parkı, bu kamusal alanı 24 saat kullanma arkadaşım” demek. Bu da senin hareketliliğini ve biraz önce söylediğim gündelik yaşam rutinlerini kısıtlayan bir şey. Çünkü ben bütün gün çalıştım mesela ve akşam spor yapmak istiyorum diyelim. Ama o bu uygulamayla, “Hayır, yapamazsın” diyor;

“Yapma. Çünkü ben şimdi orayı aydınlık bırakırsam ve orayı kullanıma açarsam, orayı güvenli kılma için bütün köşeleri aydınlatmam lazım. Ama yapmıyorum, karanlık olsun; orayı o saatte kullanmak isteyenlere de nasıl bakıldığını biliyorsunuz. Bu kenti yönetmek için çok kolay bir sistem aslında. Ama bakış açımızı biraz değiştirdiğinizde çok farklı şeyler görebilmeye başlıyorsunuz.

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet içerisinde en önemli mesele, belirli cinsiyet gruplarının, üzerlerine atfedilmiş olan cinsiyet rolleri üzerinden sosyal dışlanmaya uğramalarını engellemektir ve kent, fiziksel olarak bizim sosyal algımızı sürekli pekiştiren ve onun fiziksel mekandaki yansımalarını sürekli bir sonraki jenerasyona aktaran çok özellikli bir kuvvete sahiptir.

Aristoteles’in bir sözüyle sonlandırmak istiyorum sunuşumu: “Bir şehir farklı tür insanlardan oluşur; benzer insanlar bir şehir meydana getiremezler.”

Şehircilik Temelli Akademik Eğitim-Öğretimin Savunucu/Katılımcı Özne Odaklı Yakınsamasına İlişkin Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Savaş Zafer Şahin

Atılım Üniversitesi, Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü

Üç gündür, şehir planlama, plancının kimliği, plancı acaba toplum içerisinde nasıl bir kimlik sahibi olursa yaşadığımız pratik ve gündelik hayat sorunlarını aşabiliriz, bunları tartışıyoruz. Ben ilginç bir yerde duruyorum, aslında benim gibi birçok şehir plancısı da var; siyaset bilimi ve kamu yönetimi ile şehir planlama arasında cambazlık yapan bir grup -prakademik diye bir tabir kullanıyor bizim Hacettepe'deki hocalarımız- pratikten de gelen akademisyenlerden bir tanesiyim. Ve de ilginç bir deneyim yaşıyoruz bizim üniversitede; 7 yıldır kamu yönetimi öğrencilerine stüdyo dersi yapıyoruz. Bunu yaparken çıkış noktamız şöyle bir şeydi: Evet, biz şehir plancılarıyla uğraşıyoruz, şehir plancıları şöyle olmalı, böyle olmalı, çok düşünüyoruz; ama kararları verenler kamu yöneticileridir. Kamu yöneticilerini yetiştirenler, şehircilikle ilgili temel kararları alan bu meslek grubuyla ilgili acaba ne yapıyorlar? Baktığımızda, ne yazık ki hiçbir şey olmadığını gördük ve orada ilginç bir deneyim yaşamaya başladık ve başladığımız deneyimden sonra ben şu noktaya vardım: şehir ve bölge planlama, siyaset bilimi ve kamu yönetimi gibi bir alanla ne düzeyde yakınsayabilir, nasıl yakınsayabilir, planlama eğitimini ve planlama sürecini bu anlamda nasıl dönüştürebiliriz, belki buradan bir çıkış noktası bulabilir miyiz diye düşünmeye başladım. Çünkü sağıma dönüyorum, kamu yönetimi üzerine siyaset bilimcileri görüyorum, onların mekandan haberi yok; soluma dönüyorum, şehir ve bölge plancı dostlara bakıyorum, biraz haberleri var, ama işin pratiğinden kopuklar. Bunlar bir şekilde nasıl bir araya gelecekler?

* Bu bildiri 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, "Şehircilik ve Toplum" temalı 8B oturumunda yapılan sunumun bant kayıtları deşifresinden üretilmiştir.

Tabii, bunun için de biraz geçmişe doğru gitmek lazım. Her mesleğin olduğu gibi, bizim mesleğimizin de idealize ettiği bir durum söz konusu, bir altın çağ algısı var, 1950’lerde inşa edilen. Ben bu resme, “Ey şehir; sen mi büyüksün, ben mi büyüğüm ülen?!” duruşu diyorum şehir plancısının. Evet, kafamızın bir yerlerinde böyle bir duruş var, böyle bir şey olsun istiyoruz. Bu olurken de, işte bir tane böyle piposu olan, bilge bir karar verici var, bize hep destek olsun, yanımızda dursun, çok da köstek olmasın gibi bir beklentimiz var. Sonunda da mühendis dostlarımızla böyle sırt sırta verip, bu şehirleri inşa etmeye girişmeyi bekliyoruz.

Peki, gerçek ne? Gerçek buralardan başlıyor. Yani gerçek aslında biraz şöyle bir yerden başlıyor: Bu resme biraz bakalım. Tabii, biraz karikatürize ederek oluşturduğum bir şey bu. Bunu farklı bölümlere de yaygınlaştırabiliriz. Ama bunları hepimiz yaşadık, yaşıyoruz. İşin böyle bir tarafı var.

Gelelim kamu yönetimi tarafına. Kamu yönetimi tarafında da böyle bir şey anlatılıyor. Diyalog, iletişim, herkes böyle şey, havada konuşma balonları, düşünce balonları uçuşuyor. O insanlar da, yazık, kamu yönetiminde böyle yönetişim, mōnetişim, bir şeyler öğreniyorlar. Ama gerçek şöyle bir şey onlar için de.

Bu da benden bir kişisel anekdot. Ben, 1997 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesinde şehir plancısı olarak çalışmaya başladım. Meclis üyeleri önce bize şunu soruyorlardı: “Burası kaç kat?” Aradan bir müddet geçti, öğrendiler; “Burada aks ne?” diye sormaya başladılar. Biraz daha geçti, “Burada emsal ne?” demeye başladılar. Ben Belediyeden ayrıldığımda, 2004 yılında, “Burada yoğunluk ne?” noktasına gelmişlerdi. Demek ki aslında orada enformel bir eğitim sürecinden geçiyorlar ve bu, hayatın içerisinde süzülen bir şey. Bizim öğrencilerimiz ise, “Hocam, biz bunları derslerde öğrenmemiştik, stajda öğrendik, belediyede öğrendik” falan diye serzenişte bulunuyorlar.

Peki, doğru nokta ne? Nerede hata yapıyoruz?

Geçenlerde, sevgili Nazım da burada, bir toplantının açılışında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilisi dedi ki, “Efendim, kimlikli ve kişilikli şehirler istiyoruz.” Haydi buradan çıkalım yola. Kimlikli şehir plancıları ve kamu yöneticileri mi istiyoruz biz; kişilikli şehir plancıları ve kamu yöneticileri mi istiyoruz?

Tabii, iyi kötü, son dönemde herkesin bir kimlikle hareket ettiğini biliyoruz. Ama kişilik meselesinde ciddi sorunlarımız olduğunu da hep paylaşıyoruz.

Burada şu nokta çok önemli diye düşünüyorum: Evet, üniversite eğitimi, şehir planlama, kamu yönetimi, kent çalışmaları, bir eğitim süreci olarak, bireyin kendini gerçekleştirme sürecinin çok önemli bir parçası ve bu kendini gerçekleştirme sürecinde bizler ne düzeyde bir kamusal özne olabileceğimiz algısıyla buralardan geçerse, sonrasında çok daha farklı bir meslek yaşamı sanki bizi bekliyormuş gibi bir düşünce içerisindeyim.

Peki, plancı neden kamusal özne olmalı?

Biz hiç acaba planlama ve şehircilik eğitimini eğitim bilimleri ya da pedagoji açısından ele alıyor muyuz? Alıyoruz. Bunda bir şüphe yok. Planlama ve şehircilik eğitimini biz mi veriyoruz, dışarıdaki dünya mı? Bu soru bence çok yakıcı bir soru. Ve bizim eğittiklerimize dış dünyada yeniden format atılıyor mu? Bunun da yanıtını biliyoruz.

Bir başka mesele: Kendini gerçekleştirme sürecinin psikolojik en önemli unsurlarından bir tanesi, uyarılar. İnsanoğlu kendini bulurken, kişilik gelişimi devam ederken, dış dünyadan uyarı bombardımanı altında. Peki, bunların ne kadarı örgün ve yaygın eğitimden, ne kadarı internetten, ne kadarı televizyondan, ne kadarı akranlardan vesaire? Yapılan araştırmalar, en iyimser tahminle, örgün eğitimin yüzde 5'lik bir uyarı yaratabildiğini gösteriyor. O zaman, staj yaptığı büro, tanıdığı belediye meclis üyesinin çalıştığı yer falan filan bizler için belki de daha önemli bir eğitim kaynağı haline gelmiş olabilir. Bunun farkına varmak gerekiyor.

Tabii, akademisyeniz ya, biraz da bunlardan bahsetmek lazım. Sıkıcı tarafı, ama doğru da tarafı.

Kamusal özne olmak konusunda kimlere referansta bulunabiliriz? Heidegger, dasin diye bir kavram kullanıyor. Dasin, aslında oldu ya da olmak üzere olan, fiil kipiyle falan anlatılan, felsefi, karışık bir konu. Ama ben bunu özetle plancıya şöyle yorumluyorum: Bir plancı olarak var olmak, sadece ürettiklerimizden ibaret değil. Öyle bir algıyla hareket edersek, o zaman, dışarıdaki dünyanın eğitim süreçlerine tabi olmak durumunda kalıyoruz. Plancı, üretme sürecinin, var olma sürecinin farkında olan insan aslında, böyle olmalı. Ancak bu şekilde, kendisinin de bir parçası olduğu kentin şekillendirilmesine talip olabilir. Yoksa başkalarının varoluşuna araç olur. Bunu hepimiz yaşıyoruz.

Kant ilginç; Kant diyor ki... Estetik; bir taraftan da yaptığımız şeyin güzel olmasını istiyoruz. Kant önemli bir isim ve estetiği biraz beden ve bireysel bir deneyime indiriyor. Ama biraz da buradan yola çıkarak şunu söylemek gerekiyor: Biz plancıların özlediği estetik-güzel, içeriğinden ayrılmamış, yıkıcı güç haline dönüşmemiş bir şey. "Efendim, Ankara evleri güzel, her şeyi Ankara evi yapalım." Bu, estetiğin yıkıcı güç haline dönüştüğü senaryo. Oysaki özneler arası bir ilişkiyle tanımlanan bir güzellik inşası, kendini ve kenti şekillendirmeye talip olabilir diye düşünüyorum. Yoksa başkalarının içi boş güzel tanımına araç oluyoruz.

Bir de Sennett var, biliyorsunuz, Richard Sennett; o da mekanın kendisinin bir eğitim işlevi olduğundan bahsediyor, antik dünyada kentlerin belli mekanlarının toplumun belli meselelerinin öğretildiği alanlar olduğunu söylüyor.

O zaman, buradan yola çıkarak şöyle birtakım sorular sorabiliriz: Bu süreçte planlama ve şehircilik eğitimi-öğretimi kendi başına bir katılım savunusu süreci değildir. Ki yapılan sunumlardan böyle bir algımızın artık oturduğu da anlaşılıyor. Öyleyse bu süreci biz nasıl tanımlayacağız? Eğer bunu bir katılımcı süreç olarak görüyorsak, eğitim-öğretim süreci ile kenti bir süreklilik olarak değerlendirecek katılımcı mekanizmalar ne olmalı diye sormamız lazım, eğitim bittikten sonra gerçekleşen katılımcı süreçler ne olmalı diye sormamız lazım ya da bir savunucu süreçse, eğitim-öğretim süreci ile kentin bir savunusu sürecinin sürekliliği olarak değerlendirecek mekanizmalar neler olmalı diye sormamız gerekiyor.

Tabii, burada planlamanın oturduğu paradigma ve felsefi altyapı, bundan üretilmiş normatif değerler arasındaki ilişkiler, bizim söylediklerimizi, yaşadıklarımızı büyük ölçüde belirliyor. Ama belki üzerinde çok durmadığımız iki mesele; buralardan yola çıkarak bizim alet kutumuzda neler var, yani elimizde hangi yöntemler var, bu alet kutularını ne düzeyde etkin kullanabiliyoruz ve bizim bu alet kutusunu kullanırken, kentle oluşturduğumuz, kullandığımız arayüz ne, böyle bir şey var mı, bu soruyu sorma ihtiyacı ortaya çıkıyor.

Burada planlama ve şehircilik tarzı diye bir kavram kullanmak istiyorum. Planlama tarzı ya da şehircilik tarzı, paradigma ile normatif çerçeve, alet kutusu ve bahsettiğim bu arayüz arasındaki boşlukların planlama pratiği düşünülerek doldurulduğu bir şey. Düşün uygulama diyorum ben buna. Bu düşün uygulama biçiminin temelinde planlamanın temelde pedagojik bir şey olduğu kabulü yatıyor. Planlama süreci, başlangıç amacı ne olursa olsun, bir öğrenme ve öğretme süreci olarak tanımlanmalı diye düşünüyorum, işin başından itibaren. Böyle bir yaklaşımda, planlama sürecinin çıktıları, plancının kendisi ve farklı kesimler arasında öğrenim çıktıları olarak yeniden tanımlanmak durumunda. Dikkatinizi çekiyorum, öğrenim çıktısından kastım dersin öğrenim çıktısı değil. Planın öğrenim çıktısı ne, bu plana bakanlar, uygulayanlar ne tür öğrenim çıktılarıyla hareket edecekler? Bu soruyu sormak lazım.

Tabii, burada da üç ana meseleyle atıfta bulunabiliriz. Birincisi, bilişsel hedefler ne? Bu planın bilişsel hedefleri neler olabilir? Yani bir plana bakan emlakçı, bir plana bakan muhtar, acaba o plandan ne tür bir bilişsel şey alacak, alabilecek mi? Biz, bunları yapabilmesi için plancıyı ya da şehircilik kararları alanı yetiştirirken, bu grup dinamiklerini yönetecek bir vasıfla yetiştirebiliyor muyuz acaba ve bütün bunlar olurken, yenilikçi ve yaratıcı bazı yöntemler geliştirebiliyor muyuz, teknolojiyi bu amaçla kullanabiliyor muyuz? Bu soruları da sormak gerekiyor kendimize.

Sık sık değinildi bu kongre içerisinde, onun için detayına girmeyeceğim; ama Bloom diye bir adam var. Bloom'un detaylarına girmek eğitim alanının karanlık dehlizlerine bizi sokabilir, ama burada şu mesele bence çok önemli: 20. Yüzyılın

anlayışı meseleyi noktlayan bir anlayıştı, bilgi öğretmekti. Ama 21. Yüzyılda bizim hatırlamayı, anlamayı, uyguluyor olma halini, analiz ediyor olma halini, yaratma ve değerlendirme gibi aslında bitmeyecek bir eylemlilik halini öğretiyor olmamız lazım. Genç kuşak sevgili dostlarımızda ben bu farkındalığı sevinerek görüyorum. Ama bunu eğitimin dışına çıkarabilmek acaba bir olasılık mıdır? Bunu da düşünmek lazım. Çünkü iktidar değerleri değişiyor. Eski iktidar anlayışı, bizim bütün planlarımızda var kabul ettiğimiz bir mesele; hiyerarşik, gücün meşruiyetle belli bir yerde toplandığı, çeşitli nitelikleriyle bizim hep orada var olduğunu varsaydığımız bir iktidar anlayışı. Oysa buna meydan okuyan, bunu sarsan, onu her anlamda değiştirmeye aday olan bir yeni iktidar anlayışı var. Ki bu böyle, formel olmayan, resmi olmayan, dağınık, yeri geldiğinde toplanan, aslında iktidar kavramının kendisine bir yerde meydan okuyan bir yeni iktidar anlayışı ve her noktada bu iki iktidar anlayışı arasındaki çatışmayı, sürtüşmeyi hissediyoruz. Belki bunu çok somut olarak Gezi ve 15 Temmuz diye de koyabilirsiniz, bu iki çatışma alanı arasındaki ilişkiyi.

Bir tane örnek vereyim. Mesela, hatırlama diyor. Eski planlama ve şehircilik anlayışında, “Yaptığımız planın nesi hatırlansın?” diye sorduğumuzda kendimize, pafta numarası, planın adı, dosya numarası gibi şeylere ulaşıyoruz pratikte. Oysa planın hatırlanacak meselesi, kullanıcıların neyi tanıdığı, neyi isteyebildiği, neyi tasvir edebildiği, neyi tanımlayabildiği, neyi geri çağırabildiği, neyi isimlendirebildiği, neyi konumlandırabildiği gibi sorulara kapı açmaya başlıyor. Bu soruları sorduğumuzda da aslında farklı türden bir plan yapmak zorundayız. Bu plan artık eskisi gibi, belki planla bile aynı şey olmayacak; eğitim çıktısı ağırlıklı bir şey olacak. Ama bu seçeneği üretmek için de düşünmemiz gerekli diye düşünüyorum.

Tabii, böyle bir planlama tarzı, plancının eğitiminden başlayarak, planların yapımında, uygulanmasında, planın kullanıcılarının plan ve öğrenme çıktılarını önceden belirlemeye çalışması gibi bir anlayışla yola çıkıyor ve bu çıktıları oluşturabilmek için, planla birlikte, plan kararlarını oluştururken, bu çıktıları kullanıcılar ve savunulan kesimlerle birlikte değerlendirip oluşturmanın yollarını da tasarlamak zorunda. Bu tür bir yaklaşım için de, birlikte çalışabilirlik, müzakere, ikna etme, kolaylaştırıcılık, çeşitli savunma yöntemleri, medya okuryazarlığı, yapıcı kültürü, etkili iletişim gibi farklı vasıfları bizim plancı ve şehirci arkadaşların alet kutusuna koymamız gerekiyor. Bunu nasıl yaparız, hep birlikte tartışmamız lazım.

Ben aslında bu bildiride, Türkiye’deki, Mülkiye, ODTÜ başta olmak üzere, önemli okulların hocalarıyla mülakatlar yapmayı ve buraya getirmeyi hedefliyordum; ama ne yazık ki 15 Temmuz süreci bunu yapmamı belli ölçüde baltaladı. Eksik kalacağı için de vazgeçtim. Sadece onunla ilgili gözlemlerimi aktaracağım. Ama dünyada önemli işler oluyor bu konuda, bunlardan dersler çıkarabiliriz diye düşünüyorum.

Bu yenilikçi ve yaratıcılık odaklı yakınsama konusunda, yaşayan kentsel laboratuvarlar oldukça yaygınlaşmış bir mesele yurtdışında. Bizde de bir-iki örnek oldu; ama şu an için oradakilerin vasat bir taklidinin ötesine çok geçememiş gibi gözüküyor. Temel olarak, yurttaş, akademisyen, sivil toplum temsilcisi, karar verici ve belki de prototipi geliştirene kadar çeşitliliğe sahip bir grubun, bir araya gelerek, kentin temel bir sorununa yanıt arama sürecini anlatan bir şey bu yaşayan laboratuvar kavramı. Bence bizim de bunun üzerinde fikir üretmek için çaba harcamamız lazım.

Çok uzun bir süredir var olan reflective practices isimli bir ders var. Bunun Türkçeye çevirisi var mıdır diye baktım, bulamayınca, ben de yalan yanlış, yansımali uygulama falan gibi bir şey uydurdum. Ama burada aslında temel gaye, planıcıyı ya da şehircilikle ilgili insanı gerçek dünya koşullarıyla sınamak. Yani örneğin, bir belediye meclisi drama çalışmasına sokmak, bir belediye başkanını ikna ediyormuşuz gibi bir süreçten geçirmeye çalışmak. Oldukça kıymetli bir uygulama. Gördüğüm kadarıyla, örneğin Karadeniz Teknik Üniversitesi bu dersi koymuş. Diğer bölümlere çok detaylı bakmadım, ama en azından bir örneği var.

Eğitim sürecinin gerçek dünyada da uygulama süreci haline getirilmesi için örnekler var. Stüdyosuz, sınıfsız planlama-şehircilik eğitimi, kamu yönetimi tarafında ilginç çabalar var ve çok disiplinli stüdyo yaklaşımları da karşımıza çıkan örnekler arasında.

Bunlara baktığımızda, henüz bizim şehircilik ya da kamu yönetimi eğitimlerinin bu tür örnekleri denemesini engelleyecek çok önemli kısıtları olduğunu görüyoruz. Başta YÖK olmak üzere. Bu sene işte bir KHK ile hepimize 500'er, 1000'er tane öğrenci eklendi. Böyle istikrarsız bir yerde yeni şeyleri nasıl deneyeceksiniz, bu da ayrı bir mesele tabii.

Bitirirken bir hayalimi paylaşayım.

Düşünelim ki bilmem ne üniversitesindeki bir planlama öğrencisi, A şehrindeki planlama egzersizine kamu yönetimi, mimarlık, endüstri ürünleri tasarımı bölümlerinden bir ekiple katılsın. Kentteki yurttaşlarla etkileşim sonrasında veri toplamak için arkadaşlarıyla basit bir mobil ciddi oyun, civies game dediğimiz şeyi geliştirsin. Uygulama zamanla veri topladıkça, kentteki yurttaşların kente ilişkin paylaşım platformlarından biri haline gelsin mesela. Hayal değil mi; öyle olsun mesela. Toplanan verilerle, ekip, bir plan önerisi ve bu planın bir öğrenme süreci haline gelmesi için bir sanal eğitim tasarlasın. Tüm bu deney, yurttaşlar ve sonraki planlama öğrencileri için de bir bloga kaydedilsin. Böyle bir hayal kurduk. Bunu nasıl yapabiliriz, yapabilir miyiz, bu hayal size hitap eder mi, size bırakıyorum bunları. Ama şöyle bitirmek istiyorum: Biz uzun zamandır planı teslim etmeye yetiştiren bir eğitimle ilerlemek durumundayız, ilerlemeyi çalışıyoruz. Ama

“Plancıyı yetiştiren bir eğitim nasıl olmalı?” sorusunu sormak zorundayız kendimize. Uzun zamandır karar vericileri şehirlere öğrettik, onları öğrenmek zorunda kaldı. Ankara 20 küsur yıldır bir belediye başkanını öğreniyor. Bu da bitmiyor. Bir bitmedin diyor ya hani, bu da bitmiyor. Şehirleri karar vericilere öğreten bir şey yapmak gerekiyor ve şehirleri şehirlere öğreten bir planlama ve şehircilik anlayışına ihtiyacımız var diye düşünüyorum.

Heterotopyayı Tasarlamak:

Toplumsal İdeolojiden Mekansal Kurguya Çoklu ve Çoğulcu Kentsel Tasarım Deney(im)i

Yrd. Doç. Dr. Olgu Çalışkan

ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Arş. Gör. Duygu Cihanger

ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Arş. Gör. Onur Tümtürk

ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

GİRİŞ:

Kültürel ve sınıfsal çeşitlilik, toplumbilimlerin genel kabul görmüş bir klişesi olma ötesinde, çağdaş toplumların siyaset ve planlama alanlarında da göz önünde bulundurması gereken anahtar bir gerçeklik niteliğindedir. Toplumsal dönüşüm dinamiğinin ortaya koyduğu artan karmaşıklık düzeyi ise geleneksel kent planlama ve tasarım yazımında yerleşik olan ‘formel ve enformel’, ‘modern ve geleneksel’ türü katı ikili karşıtlıkları yetersiz (ve hatta geçersiz) kılmaktadır. Sosyo-kültürel yapıyı betimlemekte ve anlamada yaşanan bu zorluk, söz konusu çoklu bağlamda gerçekleştirilen mekansal planlama ve tasarım süreçlerinde de kendini göstermektedir. Sorun, farklı toplumsal yapılara özgü tekil ‘bağlamsal tasarım’ yaklaşımının ötesinde çok sayıdaki sosyo-kültürel oluşumun bir arada yaşayabildiği geniş bağdaşık bütünlükleri kurgulayabilmek ve bu mekansal olasılığı açığa çıkaracak tasarım stratejilerini tanımlamayı gerektirmektedir.

Çağdaş şehircilik yazını ve pratiği ise karmaşık toplumsal çeşitlilik ilişkilerini mekansal ve morfolojik olarak dinamik bir biçimde yönlendirebilecek araçları sunamamaktadır. Bunun temel nedeni, bu tür bir çoklu, kırılğan ve çatışmalı toplumsal bağlamı kavrayıp yeniden biçimlendirecek düşünsel ve bilişsel çerçeve altlığın tasarım bağlamında yeterince geliştirilememiş olmasıdır. Bu bağlamda

kentsel tasarım yazınının sosyal ve politik bakış açısındaki eksikliğe yönelik süregiden eleştiri ise ne yazık ki alternatif yaklaşımı tanımlayacak yapıcı, yaratıcı ve yenilikçi önerilerden yoksundur.

Gereksinim duyulan yeni düşünsel katkıyı ayakta tutacak kavramsallaştırma ise toplum ve siyaset felsefesi alanında bulunmaktadır. Özgün tanımı Fransız filozof Michel Foucault tarafından yapılan, 'öteki' olarak da adlandırılabileceğimiz farklı sosyo-kültürel varoluşları, yerleşiklik durumlarını betimleyen '*heterotopya*' kavramı, söz konusu çoklu toplumsal dinamiğe yanıt verecek yeni mekansal kurgu ve düşlemi için gereken düşünsel bakışı sağlamaktadır. Foucault'un hegamonik ve tekilci (klasik) ütopya eleştirisinden doğan bu kavram, parçalı farklılıkların biraradalıklarının olanaklılığını savlamakta ve tartışmaya açmaktadır. Türkçeye 'çokmekan' ya da 'ötekiliğin mekanı' olarak çevirebileceğimiz ve kendi içinde çoklu ütopyaları barındıran bir geniş mekansal bağlama karşılık gelebilecek bu kavram, tasarımcı ve plancıların göz ardı edemeyeceği bir mekansal vurguya sahiptir. Her biri kendini özgün yaşam biçimi kodlarıyla tanımlayan dolayısıyla farklı ideolojik kavrayışa konu olabilecek sosyo-kültürel biçimlenişlerin bütünleşik ve bağdaşık (mekansal) biraradalığı, 'heteratopya'nın çoklu ütopyası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurgusal dünya, klasik ütopyaadan farklı olarak mutlak toplumsal uyum yerine çatışkılı bir karşılaşma durumunu da kabul etmekte ve çatışkının yaratacağı yaratıcı sentez ve melezleme koşullarını da benimsemektedir. Bu bağlamda kavram, temel işlevi tekil morfolojik farklılıklar yaratıp bu farklılıkları ilişkilendirerek yeni bütünler yaratmak olan mekansal tasarım ile doğrudan ilişkili hale gelmektedir.

Bununla birlikte şehircilik adına ciddi bir yorum gizilgücüne sahip kuramsal çerçeve, kentsel tasarım yazınında yeterince karşılığını bulmuş değildir. M. Foucault'un vefatından kısa bir süre önce yayınlanan radyo konuşmasında yaptığı tanım ve sorgu üzerinden biçimlenen ardıl tartışmalar mekansal bağlamda daha çok mimarlık ve coğrafya alanlarında yoğunlaşa gelmiştir. Oysa yapılı çevre ve onun yeniden üretimini sağlayan araç ve süreçlerin tasarımı ve planlaması olarak tanımlayabileceğimiz şehircilik alanının söz konusu kavramsallaştırma temelinde konuya yapacağı katkı açıktır.

Bu bağlamda söz konusu yazı, toplam iki yıl süren deneysel nitelikte kentsel tasarım çalışmasının çıktıları üzerinden varılan sonurgu ve çıkarımları konu edinmekte; bu temelde çoklu / çoğulcu bir mekansal tasarım modelinin temel ilke ve stratejilerinin neler olabileceği üzerine tartışma yaratmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, yazarların Şehir Plancıları Odası Planlama Öğrencileri Yaz Kampı programı bünyesinde 2015 ve 2016 yılları yazında düzenlemiş oldukları iki ayrı çalıştay süreci okuyucuya sunulurken, denemeli ve aşamalı olarak belirginleştirilen tasarım yöntem ve taktikleri ortaya konmaktadır. Öğrencilerin farklı toplumsal

ideolojileri kavrama ve bu kavrayış çerçevesinde ilgili mekansal biçimlenişi tasarlayıp bunu diğer oluşumlarla bütünleştirmeye çalıştığı atölye çalışmaları, ‘çokmekan’ kavramının tasarımdaki düşünsel geçerliliği kadar tasarım eğitimi yöntem ve teknikleri açısından da zengin bir veri tabanı sunmaktadır.

Heterotopya: Kavramsal çerçeve

Fransız filozof ve toplum kuramcısı M. Foucault’un gündeme getirdiği heterotopya kavramı ve mekanı okuma biçimi anlamındaki ‘heterotoloji’ (*heterotology*) kavramsallaştırmasının arka planında düşünürün döneminde mekanı ve mekansal dinamikleri merkeze koyan bakış açısının etkisi büyüktür. Mekanın tarihsel üretim süreci ve onun sosyo-politik çatışkı ve çelişkilerini irdeleyen öncüllerden biri olan H. Lefebvre’de olduğu gibi M. Foucault’ta da mekan, kendi tabiri ile ‘takıntı’ düzeyinde söylem ve düşünsel çatkısının temeline oturtulmuştur. Güç ve güç ilişkilerini tarih içerisinde üretilmiş toplumsal tahakküm araçları ve onun mekandaki yansımaları üzerinden kod açımına uğratan Foucault, tıptan klinik psikolojiye, kurumsal tasarımdan mimarlığa geniş bir görüngede modernite ve öncesi denetim araçlarının birey (beden) ve toplum ölçeğindeki etkinliğini konu edinmiştir. Bu çerçevede, jeopolitiğin küresel stratejilerinden, yaşam çevrelerindeki küçük taktiklere kadar geniş bir ölçekte mekan-politik bir bakış açısı geliştirmiştir (Foucault, 1980: 149). Belki de bilinçli olarak Foucault’un tercih etmediği şey, daha çok mikro-mekan ölçeğinde yürüttüğü bu tarihsel çözümlemeyi bugüne dair (modern kapitalist güç ilişkilerini temel alan) bir politik söylemle taktiksel düzeyde yeniden üretmektir. Egemen tahakküm süreç ve mekanizmalarına karşı yerel ölçekte de olsa geliştirilebilecek işlevi olan (operasyonel) direniş ve yeniden varoluş yöntemlerine ve toplumsal eyleme dair ipucu ancak metinleri üzerinden ikincil yorumlarla ortaya çıkmaktadır.

Benzer durum, tartışmamızın omurgasını belirleyen ‘heterotopya’ kavramı açısından da geçerlidir. Kavram ilk olarak Foucault’un 1967 yılında bir grup mimarın daveti üzerine verdiği ‘Başka Mekanlar’ (*Of Other Spaces*) başlıklı konferans konuşması ile gündeme gelmiştir. 1984 yılında yine bir Fransız mimarlık dergisinde ve kısa bir süre sonra İngilizce yazında yer alacak metin ile birlikte kavram, yazarın 1980 yılında yayınladığı ‘The Order of Things’ (özgün Fransızca çevirisi ile *Kelimeler ve Şeyler*) kitabı dışında döneminde yeniden irdelenmiş değildir. Özellikle coğrafya ve mimarlık alanında bir anlamda sonradan keşfedilen *heterotopya* ve *heterotoloji*, belki de tam da bu nedenle belirgin bir çerçevede tanımlanamamış; bu şekliyle farklı bakış açıları ile yoruma açık hale gelmiştir. Bu bir anlamda, kavramı esnek ve üretken kılmıştır.

Konuşma metni olan makalesinin giriş kısmında Foucault (1967), içinde bulunan çağın ne tür bir mekansal varoluşu beraberinde getirdiğini savlar:

“Çağımız belki de her şeyin ötesinde mekan çağı. Kendiliğindenlik çağındayız, yakın ve uzak çağı, yanyanalık çağı, dağılımlılık çağı. İnanıyorum ki dünyayı deneyimlememiz, kendi karmaşıklığında bağlanan ve kesişen noktalarla zamanda ortaya çıkan uzun yaşanmışlıktan başka bir şey değil.” (sf. 14)

Bu girizgah okuyucuyu Foucault’un çağdaş mekan kavrayışına yönelik ipucunu sunar. Orta Çağ’ın kutsal-dünyevi ve kentsel-kırsal karşıtlığı ile biçimlenen katı kademeli ‘yerleşme / mevzilenme mekanları’na karşı Galileo ile birlikte gelişen modern mekan düşüncesini kodlayacak olan genişlemeye dayalı açık mekan paradigmasına işaret eden Foucault (1967), günümüz modern toplumunun mekansal varoluşunun ise (diziler, ağaç ya da ızgara formunda ortaya çıkan) ve çok sayıda yakınlık (*proximity*) ilişkisi üzerinden tanımlanması gerektiğini savlar. Üzerinden bilginin aktarımının yapıldığı ve depolandığı, ara sonuçlarının bir makinenin (bilgisayar) belleği üzerinden hesaplandığı, kodlanmış birimlerin içinde rastlantısal olarak dolaşıma sokulduğu, çoklu sınıflandırma biçimlerine tabi tutulduğu bir çoklu ilişkiselliktir bu.. (sf. 15). Bu geniş bağlam içerisinde Foucault (1967), mevzilenme ve yerleşim sorunun geçerliliğini yitirmediğini, demografik bir düzlemde kendini yeniden ürettiğini belirtir. Bu noktada anlatımda *mevzi* ya da *yerleşim* olarak çevirebileceğimiz İngilizce ‘*site*’ kavramını devreye sokar. E. Soja’nın (1996: 156) mekansal ilişkilerin yerde kurduğu görece kalıcı örüntü anlamında kullandığı ‘situatedness’ kavramı ile açıkladığı *yerleşim*, Foucault’un soyut mekan kavramını görece somut bir düzleme oturtur. Buna göre çağımızda mekan, farklı mevzileniş ve yerleşimler arasındaki ilişkilerle biçimlenir. (Foucault, 1967 15). ‘Heterotopoloji’ olarak adlandırdığı bu yeni mekansal durumda ise yaşamlarımızın hala kamusal-özel, ailevi-toplumsal, kültürel-işlevsel, yaşama-çalışma gibi bozulamaz karşıtlıklar üzerinden yönetildiğini belirtir. (sf. 16). Oysa ki ona göre bizler, birbirine indirgenemeyecek ve eşitlenemeyecek kadar farklı (dolayısıyla evrensel kategoriler ile tanımlanıp denetlenemeyecek kadar özgün) yerleşimlerde yer edinmekteyizdir. Olağan ve norm dahilinde olan ve oluşanın aynılığına ve sürekliliğine karşı ‘öteki mekan’ anlamında kullanacağı ‘heterotopya’ kavramı ise tam da bu noktada geçerlilik kazanmaktadır. Foucault’a (1967) göre;

“Belki de her kültürde, her uygarlıkta ‘karşı-yerleşimler’ (counter-sites) gibi gerçek mekanda tüm öteki gerçek yerleşimlerin eşzamanlı olarak temsil edildiği, yarıştığı ve tersyüz edildiği bir çeşit etkin geçekleşmiş ütopya olan gerçek yerler (places) vardır –var olan, toplumun kurduğu mekanlar-“ (sf. 17).

‘Gerçekte konumlarını saptayabilmenin olanaklı olsa dahi, tüm yerler dışındaki bu türde yerler’i Foucault (1967), ‘heterotopya’ olarak tanımlar. Her ne kadar ütopya kavramı bu tanımda içkin olsa da Foucault (1967) ütopyayı heterotopya karşısında dolaylı olarak karşıt bir konumda sunar. Kelimeler ve Şeyler’de (1980) bu iki kategori arasındaki ayrımı şöyle ortaya koyar:

“Ütopyalar teselli verir. Asla gerçek yerlerde geçmemelerine rağmen, yine de bazı şeyleri gözler önüne serme olanağına sahip oldukları fantastik, sorunsuz bir bölge vardır; devasa caddeleri, enfes bitkilerle dolu bahçeleriyle şehirleri, oraya giden yol hayali bile olsa kolay bir hayatın yaşandığı kirları anlatırlar. Heterotopyalar ise rahatsız edicidir, belki de buna bir isim vermeyi imkansızlaştırdıkları ve yaygın isimleri kördüğüm haline getirdikleri veya paramparça ettikleri için; daha baştan söz dizimini yok ettikleri için..”

Buradan da anlaşılacağı üzere heterotopya, ütopyadan farklı olarak ideal bütünsel bir uyum yerine bu bütünselliği kendi içerisinde rahatsız edici karşıtlıklar pahasına zorlayan, yapı bozumuna uğratan bir temel niteliğe sahiptir. Birbiri ile uzlaşmayacak düzen ve (mikro) dünyaların olanaksız biraradalığının gerçek mekanda yanyana gerçekleşebilme durumuna işaret eder bu yeni mekansal imgelem. Tüm klasik ütopyalarda temel olan bütünlük ve bağdaşık sürekliliği kategorik olarak ret edip, yakınlık ilişkileri sağlanmış içsel oluşumların bütünde ortaya çıkardığı çoklu süreksizlikleri veri alır. Bununla birlikte, işlevsellikleri ve ontolojik yapıları farklı ve hatta karşıt olsa da bu tekil mevzilenme durumu içe kapalı bir dışlamayı (ve dışlanmayı) gerekli kılmaz. Çünkü heterotopolojinin yukarıda verili mekansal karakteri gereği yerleşimler / mevziler arası ilişki esastır. Nitekim Foucault, mutlak olarak ayrımlaşmış ve karşı koyan mekansal formlardan oluşan bir kurgunun olanaklılığına inanmaz (Genocchio, 1995: 42). Çelişen ama aynı zamanda etkileşen çoklu tekil mekansal oluşumlar bu yeni kavramsallaştırmanın bizim açımızdan üzerinde durulması gereken temel niteliğidir.

Foucault (1967) bu noktadan itibaren ‘heterotopya’yı altı temel ilke çerçevesinde açıklar. Buna göre;

1. Her kültürde ve insan grubunda farklı tipte heterotopyalara rastlamak olanaklı olsa bile tek ve mutlak nitelikte bir heterotopya modeli olanaklı değildir. Her kültür farklı biçimlerde kendi heterotopyalarını üretir.
2. Bir toplum, tarih boyunca heterotopyaya çok farklı işlev ve anlamlar atayabilir. –örnek: geç 18. Yüzyıl’a kadar mezarlık alanları kentlerin merkez bölgelerinde yer alırken yeni kent soylunun mezarlık alanlarını banliyö ve kent çeperine taşıması.-
3. Heterotopya, birçok mekanı, birçok mevkiyi kendi içlerinde bağdaşmaz olan birçok mekanı tek bir gerçek yerde yan yana koyma gücüne sahiptir. (Örnek: Kurgusal mekan bağlamında tiyatro ve sinema, kurgulanan mekan bağlamında ise doğu bahçeleri ya da fuar alanları)
4. Heterotopyalar farklı zaman dilimlerini ve dönemsellikleri ilişkilendirme ve bir araya getirme yetisine sahiptir (heterokroni). Var olan zamansal

deneyimi kesintiye uğratarken, zamanın birikimsel olarak çok katmanlı biçimde sıkıştırıp koruyabilirler (örnek: arşiv, müze ve kütüphaneler)

5. Heterotopyalar her zaman erişime açık kamusal mekanlardan farklı olarak eşzamanlı olarak işleyen bir açılma ve kapanma sistemi gerektirirler. Bu, heterotopyaları hem tecrit eder hem de içine nüfuz edilebilir kılar. -içerirken dışlar-. Çeşitli ritüellerle düzenlenen bu denetimli erişim ve seçilimli geçirgenlik koşulu heterotopyayı kendi içerisinde tanımlı ve işler kılar. – örnek: kendi hareket ve davranış biçimleri ile ‘içeri’ye kabul eden hamamlar ya da saunalar-
6. Heterotopyalar diğer bütün mekanlarla ilişkileri içerisinde bir kapsayıcı işleve sahiptirler. Gerçek olduğu kadar kendi içinde insan yaşamının bölüntülere ayrıldığı bir yanılısama mekanı olabilmektedir. –örnek: 17. Yüzyılda Amerika’da yerleşen Püriten topluluklar ya da Güney Amerika’daki Cizvit kolonileri-. (sf. 17-22)

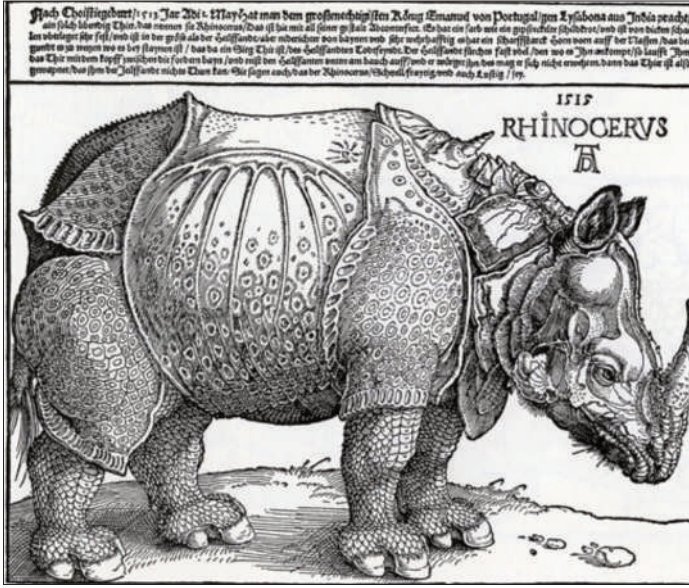
Süreksizlik, ötekilik, yerellik, öznellik ve akışkanlık üzerine temellenen post-modern coğrafya ve mekan okumalarının temel referanslarından biri haline gelecek heterotopolojiyi (Gibson and Watson, 1995; Soja, 1995, 1996; Genocchio, 1995) biz şehirciler açısından yeniden ele almaya değer kılabilecek niteliği yukarıda özetle verili ilkeler içerisinde üçüncü, beşinci ve sonuncu olanıdır. Nitekim belirgin bir mekansal oluşum biçimine karşılık gelen bu üç ilke bir araya getirildiğinde günümüz karmaşıklık sorunsalına da yanıt verebilecek belirgin bir alternatif bakış açısının altlığı görülmektedir.

Şehircilik Bağlamında Heterotopya

Kavramın ilk gündeme gelmesinde olduğu gibi üzerinde yapılan yeni ele alışların ve değerlendirmelerin de yine mimarlık alanı merkezli olduğunu görmekteyiz. Üzerinde az sayıda metnin olduğu Türkçe yazında da bu durum geçerliliğini korumaktadır. ‘Heterotopoloji’ye Giriş: Heterotopyalar için Bir Nomenklatura Denemesi’ adlı makalesinde L. Şentürk (2015), Heterotopyayı Alman ressam Albrecht Dürer’in 1515 tarihli Gergedan resmi üzerinden yeniden tanımlar. (bkz. Şekil 1)

Dönemin egzotik hayvanı olan gergedanın ‘gerçeklikle fantazmanın arakesitinde’ betimleyen ressamın, tek boynuzlu gergedan tipolojisini sırtında yer verdiği ikinci bir boynuzla heterotopik bir gerçeklikle yeniden inşa ettiğini belirtir. İkinci boynuzun bulunduğu bağlamda ‘öteki’yi yaratması temelinde resmin heterotopik bir oluşumu betimlediği doğrudur. Bununla birlikte resmi ‘mekansal’ açıdan yeniden okuduğumuzda sözü edilen heterotopik durumun tekil organda değil, hayvanın yüzeyini tanımlayan ‘doku’ örüntüsünde daha belirgin ve anlamlı

olduğunu savlamak olanaklı. Nitekim, resmedilen gergedanın cildine baktığımızda figürü karakterize eden temel unsurun, gerçekte karşılığı olmayan birbirinden çok farklı dokuların bir araya gelişiyle ortaya çıkmış olan imgenin yukarıda tanımlanan heterotopik mekansallığı son derece çarpıcı biçimde temsil ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, heterotopyayı karakterize eden temel unsur, nesne değil; örüntüdür, dokudur.

Şekil 1. *Gergedan (Rhinoceros), Albrecht Dürer (1515)*

Yine Şentürk'ün (2015) belirttiği üzere heterotopya, tıbbi bir terimdir ve temel olarak doku üzerinden tanımlanmış bir kavramdır. Organizmada bir dokunun özgün konumu dışında (patolojik olmasa bile) anomali yaratacak şekilde başka bir konumda oluşmasıdır (Wikipedia, 2017). Organizmanın işleyişini bozmayan bu anomali durumuna olumsuz bir anlam yüklenmemesi, kavramın toplumsal bağlamda da olumsuz bir gönderme ile ele alınmaması yönünde bir altlık oluşturmaktadır. Her ne kadar Foucault (1997), kavramın tıbbi karşılığı konusunda bir muhakemede bulunmamış olsa da heterotopyanın özgün tanımının şehircilik ve mekansal tasarım bağlamında yeniden ele alınmasında 'doku' vurgusunun hem doğru hem de üretken bir bakış açısına el vereceği kanısındayız.

Nitekim kentlere baktığımızda çoğunlukla kendiliğinden ortaya çıkan ve modern planlama yazınında yaygın biçimde 'anomali' olarak görülen enformel oluşumların (örn. gecekondu, gettolar, favela vb.) kentlerin gelişim ve dönüşümünde özellikle toplumun mekansal üretimde aktör olduğu gelişmekte olan ülkelerde heterotopik mekansal koşulları yarattığını görmekteyiz.

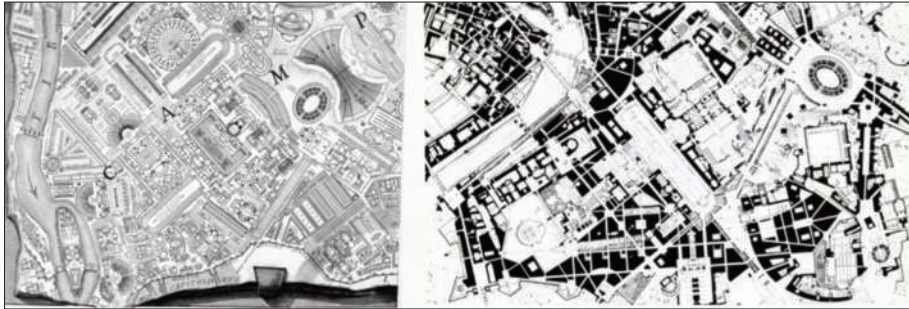
Şekil 2. Chandigarh kentinde ızgara plan içerisinde varlığını korumakta olan Burial Köyü (Sector-45) –solda- ve 2000’lerin başına kadar varlığını yoğunlaşarak sürdüren Hong Kong’daki Kowloon yerleşimi –sağda-

Tasarlanarak değil ama belirli bir içsel kural dizine bağlı olarak oluşumsal biçimde uzun dönemli kendiliğinden uyumlanma (adaptasyon) süreçleri içinde ortaya çıkan bu dokular salt morfolojik bir çeşitliliğin ötesinde kentsel bağlamda farklı yaşam örüntülerinin de olanaklılığını da ortaya koymaktadırlar. Le Corbusier’in 1953 tarihinde Pakistan’ın Punjab eyaleti başkenti için yapmış olduğu anaplan içerisindeki birkaç geleneksel yerleşimden biri olan Burial yerleşimi örneği heterotopyanın idare edilebilir bir çerçevede ele alınabilir olduğu düşüncesini destekler niteliktedir. Izgara şemada sektörler dahilinde gelişimi öngören anaplan içerisinde yerleşim, geleneksel ile modern, kendiliğinden ile planlı arasındaki yanyanalık / iççelik ilişkisinin denetimli biçimde yeniden üretilebileceğini kanıtlar niteliktedir. Kendi içerisinde ve içinde bulunduğu geniş bağlamda kabul görmemiş Kowloon yerleşimi ise kentsel heterotopyaya verilebilecek bir diğer çarpıcı örnek iken varlığını ancak 2000’lerin başına kadar koruyabilmiştir. Bununla birlikte tarihsel bir sürekliliğe sahip tüm dünya kentlerinde farklı yaşam biçimlerini bünyesinde barındıran kentsel dokuların dönüşüm baskısı yaşamadığı koşullarda ayrı ama ilişkisel bir düzlemde yanyana gelebildiğini gözlemlemekteyiz.

Her kentsel dokunun farklı bir yaşam ritmi ve örüntüsünü de barındırdığını düşündüğümüzde yaşamın zenginliğinin bu farklı dokuların birbirini yok etmeden özerk ama bağlantılı varlığında yattığını savlayabiliriz. Bu sav şehircilik yazımında yerleşik ama hiçbir dönem yeterince etkin biçimde alternatif üretmeyen bir bakış açısına da karşılık gelmekte.

1975 yılında Architectural Review dergisinde ‘Kolaj Kent’ (*Collage City*) başlığıyla yayımladıkları ve üç yıl sonra kitap olarak yeniden üretecekleri makale ile mimar şehirci C. Rowe ve F. Koetter, modern planlamanın ‘bütünsel tasarım’ (*total design*) yaklaşımına cepheden karşı çıkarak şehircilikte çoklu ve çoğulcu bakış açısını politik söylemini üretirler. Söylemin politik özü, bütünsel tasarımın temel motivasyonu olan modern ütopyacı düşünceye karşı çok sayıda farklı düşünce ve imgelemin zamanla birbiri ile kurdukları yakınlık ilişkisi ile

oluşturdukları çoklu kompozisyonun özgürlükçü ve bağdaşık doğasında yatmaktadır. G. B. Piranesi'nin 1762 tarihli Antik Roma'yı betimleyen *Campus Martius* haritasından ilham alan Rowe ve Koetter (1975) brikolajın üretken ve yaratıcı gizilgücüne işaret ederler. 1978 tarihinde düzenlenen Roma Interrotta yarışmasına bu yaklaşımla sundukları tasarım şeması oluşturdukları söylemin tasarimsal karşılığını ifade etmekteydi. (bkz. Şekil 3)

Şekil 3. Antik Roma'nın betimlendiği *Campus Martius Planı* (G. B. Piranesi, 1762) -solda-, C. Rowe'un 1978 tarihinde uluslararası *Roma Interrotta* yarışmasına sunduğu tasarım şeması. -sağda-

Rowe ve Koetter'in (1975, 1978) ortaya koyduğu güçlü alternative söylemi işlevsel kılacak çoklu kentsel doku üretimi ve onların bütünlenmesi sorunsalına yönelik yöntem yaklaşımlarının çağdaş kentsel tasarım dünyasında o dönemden bu yana yerince geliştirilmediğini görmekteyiz. Ve hatta 'kolaj' kavramına yönelik yaygın kötülemeli (*pejorative*) anlamla yeterince anlaşılamadığı savlanabilir. 'Kolaj' başlığı altında yapılmış az sayıdaki çalışmada kavramın farklı fiziksel dokuların rastgele üstüüsteliği olarak yorumlandığı gözlemlenmektedir.

Her ne kadar metni yazdıkları dönemde heterotopya kavramını irdeleyip geniş okuyucu kitlesine duyurmamış olan M. Foucault'a referans vermeseler bile Kolaj Kent söyleminin tek başına ütopya eleştirisi bağlamında bile heterotopya söylemi ile uyumlu bir bakış açısı ortaya koyduğunu saptamak olanaklı. Nitekim bu paralelliği makalenin yayımından otuz yıl sonra C. Rowe'un da öğrencilerinden biri olmuş D. G. Shane ortaya koyacaktır. Kentsel modelleri kapalı yerleşme bölgesi (*enclave*), donatı (*armature*) ve heterotopyalar üzerinden yeniden tanımlayan Shane (2005) 'Recombinant Urbanism' adlı kitabında 'kolajcı' bir yaklaşımla heterotopik bir bakış açısını sentezler. Bunu yaparken, belirli bir biçimi önermek yerine esnek ve işlevli (operasyonel) bir çerçeve önerisinde bulunur. "Aktörlere içinde düzen inşa edebilecekleri, esneklik ve dağınıklık, öngörülemezliği ve beklenmeyen ihtimalini arzuladıkları alanları, illüzyon heterotopyalarını yaratmalarına yardımcı olacak esnek morfojenetik olasılıklar matrisi öneriyorum." (sf. 312) diyen Shane (2008) sonrasında bu temelde,

heterotopyaları esnek ve mobil bir 'yerleşimler (*site*) şehirciliği'nin temel bileşeni olarak adresler. Bu çerçevede farklı sosyal grupların kendiliğinden kentsel üretken sistem ile bütünleşmesinin önünün açılacağına dair iyimser bir bakış açısı önermektedir (sf. 270).

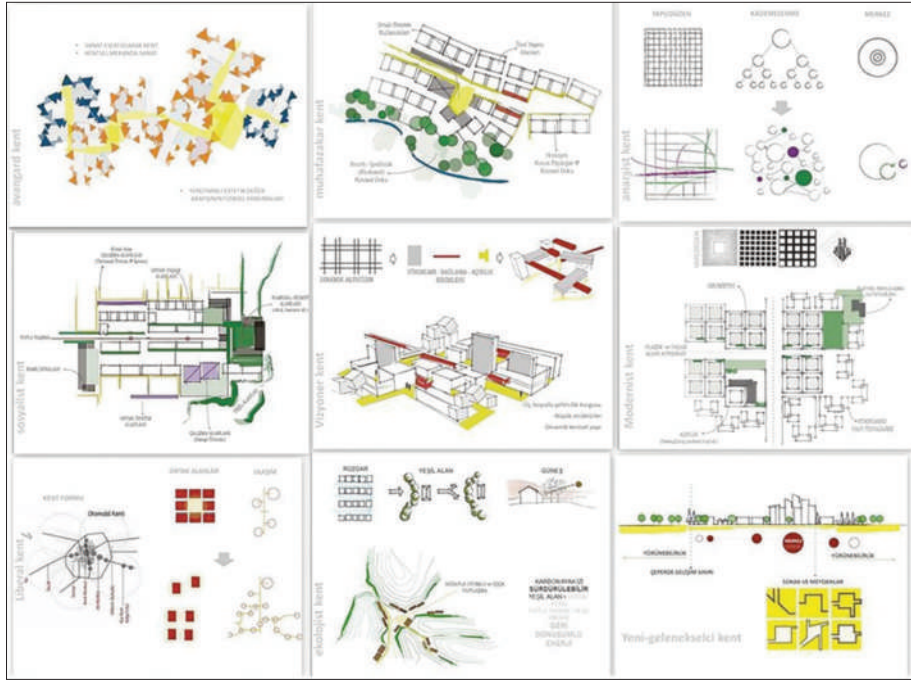
Bu yaklaşım, günümüz çok-katmanlı ve kendiliğinden örgütlenen karmaşık kent formu ve biçimlenişlerini farklılaştırma, yer değiştirme ve tipolojik melez gibi kavamlarla 'bütüncül düzen' yerine esnek ve çoklu belirsizlikleri içeren bir yeni bir şehircilik anlayışının önünü açmaktadır. Birbirine eklenenebilen kentsel tipoloji ve morfolojik elementlerin tanımına dayalı bu yeni yaklaşımı, bir anlamda ütopyanın 'yokmekan'ına karşı heterotopyanın 'çokmekan' söylem ve kurgusunu benimsemektedir.

İpuçlarını temel birkaç metin üzerinden çıkarsayabildiğimiz bu güçlü kuramsal çerçevenin, kentsel tasarım çevrelerinde yeterince yankı bulmamış olduğunu belirtebiliriz. Bunun öncelikli nedeni söz konusu yaklaşımı mekansal tasarım süreci ile bütünleştirmenin düşünsel ve bilişsel zorluğudur. Nitekim toplumsal farklılıkların mekansal biraradalığı kurgulamak, her şeyden önce bu farklılıkların içkin kültürel ve ideolojik kodlarını açığa çıkartılması ile gerçekleştirilebilir. Toplumsal kodun mekansallaşması kentsel mekanda biçimlendirecek tasarım ilke ve kurallarının tanımlanmasını gerektirmektedir. Mekansal kodlama olarak tanımlayabileceğimiz ilk aşama, beraberinde kod-açımına uğramış farklı biçimlenişlerin morfolojik olarak bir araya getirilmesi ve bütünleştirilmesi ile sonlandırılmak durumundadır. Parçayı tanımlama ve parçayı bütünleme olarak ifade edebileceğimiz bu tasarım süreci son tahlilde farklı yaşam biçimlerinin kendini var ederken aynı zamanda kendisinden farklı olanla iletişime ve etkileşime geçebildiği geniş bağlamda 'heterotopik' bir kentsel mekan kurgusunu açığa çıkarmaktadır. Bu sayede sosyo-politik ve kültürel çoğulculuk söylemi, kentsel tasarımın yapıcı ve yaratıcı araçları ile yeniden yorumlanabilecektir.

Bir Tasarım Yöntemi Denemesi: 'Yamalı Bohçadan Kent Olur Mu? – Çoklukent / Heterotopya'

Yukarıda ana hatları ile ortaya koyduğumuz kuramsal yaklaşımın tasarım sürecinde operasyonel karşılığını aramak ve heterotopolojinin şehircilik bağlamında stratejik bir açılım yaratabileceği savını yöntemsel açıdan test etmek amacı ile makalenin yazarları bir dizi kentsel tasarım çalışmayı düzenlemiştir. Lisans düzeyinde dahil oldukları planlama stüdyolarında kavram üzerine herhangi bir tartışman içerisinde yer almamış öğrenciye Foucault'un ana hatlarını çizdiği heterotopya ve heterotopoloji kavramsallaştırmasını ve ardındaki önkabülleri basit bir dille aktaran çalıştay ekibi bu çerçevede çoklu ve çoğulcu bir kentsel tasarım sürecini deneyimlemeyi amaçlamıştır.

Türkiye'nin farklı üniversitelerinden her sınıf düzeyindeki ortalama 70 lisans öğrencisinin katılımı ile deneyimlenen yöntem yaklaşımı, üç günlük deneysel bir atölye çalışması çerçevesinde geliştirilmiştir. *Şehir Plancıları Odası Planlama Öğrencileri Yaz Kampı* programı bünyesinde 2015 ve 2016 yılları yazında gerçekleştirilmiş olan iki ayrı tasarım çalıştayında tasarım süreçleri kaydedilerek tasarım çıktıları belgelenmiştir. Bu sayede heterotopolojinin kentsel tasarım düşüncesi bağlamında sunduğu olanaklar irdelenmiş, bu temelde tanımlanabilecek tasarım taktik ve stratejilerinin neler olabileceğine yönelik tartışma olanaklı hale getirilmiştir.

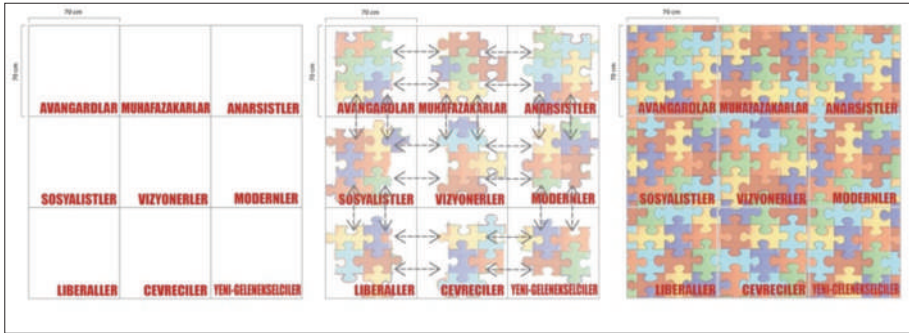

Şekil 4. 'Çoklukent / Heterotopya' temalı tasarım çalıştayında katılımcı öğrenci gruplarına sunulan mekansal kod dizini. Verili kodlar, her bir ideolojinin öngördüğü toplumsal örgütlenmeyi mekansal olarak olanaklı kılan/kılacak biçimsel ve yapısal oluşum kurallarını özetlemektedir.

Buna göre ilki Muğla'ya bağlı Akyaka ilçesinde gerçekleştirilen çalıştayda katılımcı öğrenci gruplarına verilen tasarım problemi, '*farklı ideolojilerin / yaşam biçimlerinin kenti ve kentsel mekanı*' olarak tanımlanmıştır. Heterotopya kavramına dolaylı olarak gönderme yapılan bu tasarım sorunsalı kapsamında öğrencilerden dokuz ayrı ideolojiye ait yaşam dokularını içeren mahalleler tasarımlarını ve bu mahalle dokularını geniş bağlamda ilişkilendirerek bir araya getirmeleri istenmiştir. Bu amaçla ilk olarak, öğrencilere yine daha önce stüdyo eğitimlerinde deneyim-

lemedikleri şekliyle farklı ideolojilerin toplumsal önkabulleri, programları ve uzgörüleri ile bu çerçevede ortaya koydukları açık ya da içkin (*implicit*) mekansal kodları aktarılmıştır. Bu süreçte öğrencinin farklı ideolojilere yönelik yerleşik önyargıları nesnel bir dil ve Sokratçı sorgu yöntemi ile etkisizleştirilmeye çalışılmış; belirli bir dünya görüşüne sahip bir öğrencinin bütünüyle karşıt bir ideolojiye referansla düşünmesinin ve üretiminin önü açılmıştır. Bu bağlamda dokuz ayrı ideolojik formasyon (*anarşizm, sosyalizm, liberalizm, muhafazakarlık, modernizm, yeni-gelenekselcilik, çevrecilik / ekolojizm, gelecekçilik ve avangart düşünce*) toplumsal ve mekansal bağlamda kod-açımına uğratılmıştır. (bkz. Şekil 4)

Bu noktada öğrencinin kafasında ilgili ideolojinin mekansal imgelemine yönelik bütüncül bir biçim ve biçem oluşturmak yerine onu söz konusu biçimlenişe götürecek morfolojik çerçeve ortaya konmuştur. Bu esnek çerçeve içerisinde basit tasarım kodları (kuralları) sayesinde bütüncül mekan kompozisyonlarını oluşturması beklenmiştir. Bu bağlamda, ‘tasarım kodu’ kavramının kendisiyle de uyumlu olacak şekilde üretilen kod dizini dili soyut, görsel ve ilişkiseldir.

Şekil 5. ‘Çoklukent / Heterotopya’ temalı çalıştayda katılımcı öğrenci gruplarının tasarım kompozisyonlarını bütünlendirecekleri geniş çerçeve-bağlam ve bu bağlamda üretmeleri beklenen çoklu ilişkisel yaklaşım.

Sunulan mekansal kod dizini. Verili kodlar, her bir ideolojinin öngördüğü toplumsal örgütlenmeyi mekansal olarak olanaklı kılan/kılacak biçimsel ve yapısal oluşum kurallarını özetlemektedir.

İlk günkü kuramsal tartışmayı takip eden kolektif üretim aşamasında öğrencilerle her bir ideolojinin ne tür bir birey ve toplum modeli, üretim, paylaşım ve iletişim biçimini beraberinde getirdiği verili kodlar içerisinde tasarımıyarak tartışılmıştır. Uygulamalı iki (yarım) günlük atölye çalışması sonucunda ise dokuz ayrı yaşam alanının tasarım kompozisyonları ortaya çıkmıştır. (bkz. Şekil 6)

Heterotopyayı Tasarlamak: *Toplumsal İdeolojiden Mekansal Kurguya Çoklu ve Çoğulcu Kentsel Tasarım Deney(im)i*

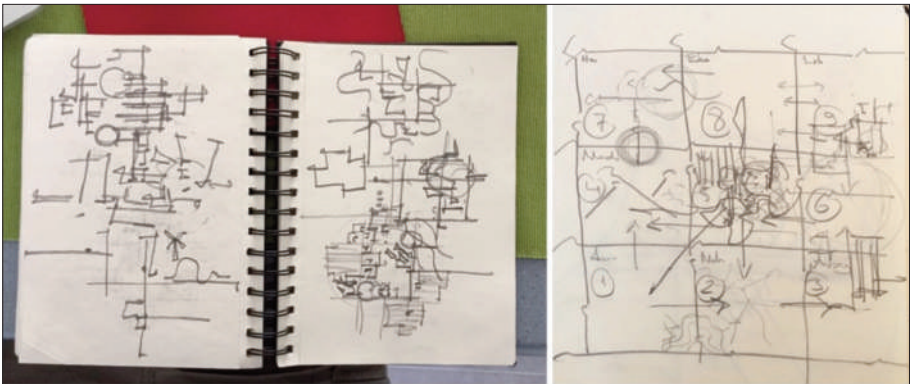
Şekil 6. 2015 yılında gerçekleştirilen 'Çoklukent / Heterotopya' temalı çalıştayda katılımcı öğrenci gruplarının ortaya koyduğu, dokuz ayrı ideolojinin yaşam örüntülerini temsil eden tasarım kompozisyonları. (Kaynak: Kişisel belgelem, 2015)

Şekil 6'da da görüldüğü üzere yoğunlaştırılmış atölye çalışmasında herbir toplumsal ideolojinin mekansal kurgusu, karakteristik yerleşim örüntüsü bağlamında ortaya konmuş, kendi içsel bütünlüğü morfolojik ve tematik açıdan sağlanabilmiştir. Bununla birlikte heterotopyanın mevzi/yerleşimlerini temsil eden doku parçaları bir araya getirildiğinde yukarıda işaret edilen çoklu ilişkisellik koşulunun sağlanamadığı görülmüştür. (bkz. Şekil 7)

Şekil 7. 2015 yılında gerçekleştirilen 'Çoklukent / Heterotopya' temalı çalıştayda katılımcı öğrenci gruplarının tasarladığı yaşam örüntülerinin bir araya getirildiği geniş bütünsel bağlam. (Kaynak: Kişisel belgelem, 2015)

Bu durumun temel nedeni, kentsel tasarım eğitimimizde yaşam dokularının içsel çeşitliliğine yönelik teknik ve söylemsel altlığın yeterince geliştirilememiş olması nedeniyle çalıştay dizisinin bu ilk aşamasında entelektüel enerjini bu yönde yoğunlaştırılmış olması ve doku bütünlemeye yönelik taktiksel perspektifin yoksunluğudur.

Şekil 8. 2016 yılında gerçekleştirilen 'Çoklukent / Heterotopya' temalı çalıştayda yürütücü ekibin atölye çalışmaları öncesi ve sonrasında tanımlamaya çalıştıkları sistematikleşmemiş doku bütünleme taktik eskizleri. (Kaynak: Kişisel belgelem, 2016)

Geriye dönük bu eleştirel saptama ışığında bir sonraki yıl, aynı başlık altında (bu kez Muğla'nın Dalaman ilçesinde) düzenlenen çalıştay için farklı bir hazırlık sürecinin içine girilmiştir. Yeni katılımla genişletilen yürütücü ekibin ilk işi, bir önceki sene ortaya konamayan bütünleyici taktikleri ekiz düzeyinde tanımlamak oldu. (bkz. Şekil 8)

Bu bağlamda önceki gibi toplam üç (yarım) gün süren 2016 çalıştayında çizim ve üç-boyutlu maket yapımına dayalı üretim aşamasında farklı bir tasarım yöntemi denendi. Buna göre ilk gün verili tasarım kodları çerçevesinde her ideolojik formasyonun yaşam alanların içsel tasarımı gerçekleştirilirken üçüncü ve son çalışma gününde her tasarım grubunun verili bütünsel çerçevede komşu olduğu 'ideolojik yerleşim' ile iletişimsel olarak tasarımı bütünlemesi istendi. Her bir grup diğer ideolojinin kendi alanı içerisine 'sızmasına' ve kendi tasarım kodlarının da söz konusu komşu alan içerisine sirayet edebilmesi yönünde 'çatışmalı' ve 'çelişkili', ama son tahlilde yapıcı ve üretken bir diyaloga girmesi sağlandı. Bunu yaparken öğrencinin içselleştirdiği ideolojik formasyonun dışına çıkıp farklı ideolojik söylem ve eylemlerle yüzleşmesi, müzakere yapması, iletişime geçerken ortak dil geliştirebilmesinin önü açıldı. Böylece heterotopik bir dünya imgelemine gerektirdiği çoklu ve çoğulcu düşünce biçiminin deneyimlenmesi sağlanmış oldu. Geliştirilmiş yöntemle ortaya konan tasarım sürecinin çıktıklarının önceki seneye göre niteliksel farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. (bkz. Şekil 9)

Ayrı ayrı geliştirilen ve kendi içerisinde özgün mekansal ve kompozisyonel kodları barındıran alanlar dokuya yönelik sınır ilişkilerini ve tipolojik süreklilikleri / süreksizlikleri denetleyen bir dizi yerel tasarım taktiği ile ilişkilendirilerek parça-bütün ilişkisinin heterotopik bir bağlamda okunabildiği, ancak amaçlanan morfolojik bağdaşıklıkla sağlanabildiği bir bağlamın ortaya çıkması sağlanmıştır. Buna göre ayrışık yerleşim dokularının arayüzü olarak tanımlayabileceğimiz geçiş bölgelerinde melez tipolojik oluşumlar dikkat çekicidir. (bkz. Şekil 10)

Kuşkusuz kentsel bağlamda heterotopolojiyi üreten ideolojik formasyonların mekansal oluşumu, toplumsal üretime konu olan; tekil tasarım şemaları ile üretilemeyecek kadar tarihsel bir olgu niteliğindedir. Yukarıda paylaşılan tasarım deneyimi, bu gerçekliği veri almakla birlikte toplumsal ideolojilerin mekansal kodlarının kentsel tasarıma dahil edilebileceği kabulünden yola çıkmıştır. Bu önkabül, her iki atölye çalışmasında da şehircilikte tasarım pedagojisi açısından önemli dersler çıkarılamamızı sağlamıştır. Bunlardan ilki tasarım sürecinin açık ve esnek kodlarla denetlenmesinin yaratıcı düşüncenin önünü açan olumlu etkisidir. Bu yaratıcı ortamın iletişimsel bir bağlamla desteklenmesi, planlama eğitiminin grup çalışmasına dayalı yerleşik yapısını dönüştürebilme gizilgücüne sahiptir. Bununla birlikte tartışmamızın temel ekseninde heterotopya söyleminin, almakta oldukları planlama eğitimleri boyunca mekansal tasarım olgusunun ideolojik

şekil 9. 2016 yılında gerçekleştirilen ‘oklukent / Heterotopya’ temalı ikinci çalıştayda katılımcı ğrenci gruplarının ortaya koyduğu, dokuz ayrı ideolojinin yaşam örüntülerini temsil eden tasarım kompozisyonları –st- ve yaşam örüntülerinin bir araya getirildiği yeni bütünsel bağlam –alt- (Kaynak: Kişisel belgelem, 2016)

Şekil 10. 2016 yılında gerçekleştirilen 'Çoklukent / Heterotopya' temalı ikinci çalıştayda üretilen yaşam örüntülerinin bir arada ilişkilendirilmesi ile elde edilen hetero-morfolojik yapı. (Kaynak: Kişisel belgelem, 2016)

doğasına dair herhangi bir akıl yürütme sürecine yöneltilmemiş genç plancı adayları üzerinde yarattığı olumlu etkidir. Şehirciliğin farklı yaşam biçimlerini üretebilecek kuramsal altlığa sahip olduğunun farkına varan öğrenci bunu çoğulcu (heterotopik) bir platformda iletişimsel olarak gerçekleştirebilmenin pratik olanaklılığını keşfetmiştir. Söz konusu söylemin meslek alanımızda demokratik kültürün yerleşmesi ve alternatif bir şehircilik yaklaşımının kolektif biçimde yeniden tanımlanmasının önünü açacağı savlanabilir.

SONUÇ:

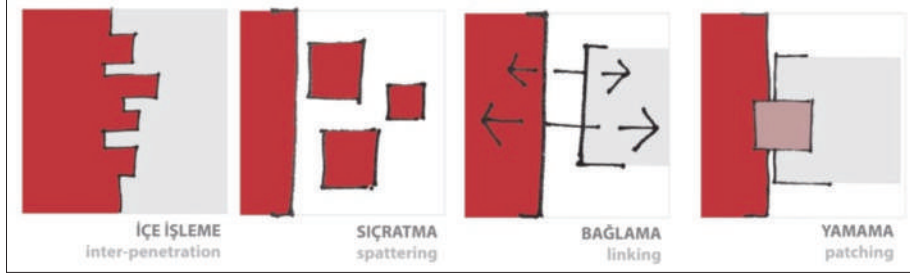
Yeni tasarım ve planlama paradigmaları her dönem deneysel nitelikte tasarım pratiklerinin birikimsel sonuçları ile açığa çıkmış ve biçimlenmiştir. Zamanla genel kabul görmüş, bir tür ‘konvansiyon’ haline gelip sönmülenerek yerini yeni paradigmalara bırakmıştır. Bunu yaparken hep farklı disiplinlerin kavramsallaştırma denemelerini veri olarak mekansal bağlamda yeniden ürete gelmiştir. Bu bağlamda ütopyacı nitelikte kapsayıcı / kapsamlı bir bütünleme, homojenleştirme ve uyumlandırmaya dayalı modern şehircilik paradigmasının kendiliğindenliği ve oluşumsallığı dışlamayan; tam tersine ondan öğrenmeye çalışarak yeni akıllı tasarım stratejileri üreten, yerel mekansal yarılımları ve parçalanmaların önüne geçemeyen (ve hatta üreten) yukarıdan aşağı tasarım stratejilerine alternatif artımlı, ilişkisel ve yerel tasarım yaklaşımlarının yeni bir paradigma çerçevesinde ortaya konmasında ‘heterotoloji’, güçlü bir kuramsal altlık sunmaktadır. Ana hatları ile yazının sınırları dahilinde ortaya koyduğumuz yaklaşım, söz konusu (heterotopik) şehircilik yaklaşımını ilkesel düzeyde tanımlamaktadır. Bu tanımın tasarım ve planlama bağlamında etkin hale gelmesi, stratejik ve taktiksel düzeyde bütünleyici/destek tanımları gerekli kılmaktadır.

Bu çerçevede, işaret ettiğimiz yeni şehircilik yorumu, heterotolojinin mekansal önkabülüne yanıt verir nitelikte yapısal (sentaktik) düzeyde gerekli olan yalıtım (*segregation*) ve bütünleme (*integration*) koşullarını sağlamak durumundadır. Bu koşulu, B. Hillier’in (2004) mekan-dizim (*space syntax*) bağlamında açıkladığı biçimde küresel ve yerel bütünleşme örüntüleri arasındaki dengede aramamız gerekir:

“İyi kentsel mekan yalıtılmış eksenlere sahiptir, ama bütünleşik eksenlere yakındır; böylece yerel ölçekte ayrışık ve bütünleşik eksenlerden oluşan iyi bir karma söz konusudur.” (sf. 131)

Bu bağlamda ayrışma (yalıtım) ve bütünleşme arasındaki denge, heterotopik dokuların kendi içinde korunaklı ve tanımlı, ama aynı zamanda Foucault (1967) tarafından da işaret edilen bağlantılı ve ilişkisel oluşumunu olanaklı kılacak yapısal arka-plandır.

Post-yapısalcı söyleme yönelik bu yapısalcı stratejik yaklaşım, kompozisyon düzeyinde bir dizi mikro tasarım taktiği ile bütünlenmek durumundadır. Yukarıda paylaştığımız iki ayrı çalıştayda deneyimlediğimiz tasarım süreci, heterotopolojiyi üretebilecek alternatif tasarım taktiklerinin neler olabileceğine yönelik ipucunu ortaya koymuştur. (bkz. Şekil 11)

Şekil 11. 2016 yılında gerçekleştirilen 'Çoklukent / Heterotopya' temalı ikinci çalıştayda üretilen yaşam örüntülerinin bir arada ilişkilendirilmesi ile elde edilen hetero-morfolojik yapı. (Kaynak: Kişisel belgelem, 2016)

Buna göre, özellikle ikinci çalıştayda deneyimlediğimiz ve sonrasında sistematik biçimde sınıflandırdığımız dört temel tasarım taktiğinin -'içe işleme' (*inter-penetration*), 'siçratma' (*spattering*), 'bağlama' (*linkage*) ve 'yamama' (*patching*)-temel amacı, her heterotopik yerleşimin sahip olması gereken sınır koşulunun diğer komşu alanlarla bütünleşmesinin sağlayacak mikro oluşumları üretebilmektir. Bu taktiksel yaklaşımın, heterotopik yapılarda kritik öneme sahip mekansal eşik koşulunun yeniden üretebilmesi hedeflenmektedir. Katı sınır ilişkilerini çözen tasarım taktikleri ile üretilen bu 'arada' ve belirsiz (müphem) sınır koşulu, hem asimilasyon anlamına gelecek mutlak bütünleşmeyi hem de dışla(n)ma anlamına gelen mutlak yalıtılmışlık durumunun mekansal olarak önleyecek, yaşayan bir heterotopolojik örüntünün önünü açacaktır:

"Asimilasyon mesafenin yok edilmesinden kaynaklanırken, husumet bu mesafenin korunmasından ve artırılmasından doğar. Karşılaşma, gerekli mesafenin aynı anda hem muhafaza edilip hem de kat edilmesiyle gerçekleşir. Eşik deneyimine saklı bilgelik, ötekiliğe ancak kimlik sınırlarının açılması yoluyla, deyim yerindeyse kuşkuya, müphemliğe ve melezliğe dayalı aracı bölgeler, müzakere edilebilir değer bölgeleri oluşturularak yaklaşılabileceğinin far edilmesinde yatar." (Stavrıdes, 2010: 19)

'Kentsel Heterotopya' ile heterotopolojiyi kentsel mekanda 'eşik' kavramıyla yeniden üreten S. Stavrıdes'in (2010) savladığı üzere heterotopik bir şehircilik yorumunun en temel dayanağı tekil oluşumların (karşı-mekan ya da öteki-mekanların) kendi içsel varlığını korurken diğeri ile karşılaşma eylemini sürekli açık ve olası kılma zorunluluğudur. Nitekim Stavrıdes'in (2010) de işaret ettiği

‘karşılaşma’ durumuna karşılık gelen ve heterotopyanın ‘rahatsız edici’ özünü açığa çıkartan “*antagonizma bir çeşit öğrenmedir ve uzlaşmanın zorunlu ön koşuludur*” (Zorlu, 2016). Çağdaş şehirciliğin temel görevi ise toplumların öğrenme süreçlerinin önün açacak mekansal olasılıkları düşlemek ve kurgulamaktır.

Kaynaklar:

Foucault, M. (1967 [2008]) ‘Of Other Spaces’, (çev.) L. De Cauter, M. Dehaene, (der.) M. Dehaene, L. De Cauter *Heterotopia and the City: Public Space in a Postcivil Society*,

Foucault, M. (1967) *Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias*, <http://web.mit.edu/allanmc/www/foucault1.pdf>, erişim: Haziran 2015

Foucault, M. (1980 [2005]) *Kelimeler ve Şeyler*, Ankara: İmge Kitabevi

Genocchio, B. (1995) *Discourse, Discontinuity, Difference: The Question of ‘Other’ Spaces*, (der.) S. Watson, K. Gibson, *Postmodern Cities and Spaces*, Blackwell: Oxford, sf. 35-46

Gibson, K., Watson, S. (1995) ‘Postmodern Spaces, Cities and Politics: An Introduction’, (der.) S. Watson, K. Gibson, *Postmodern Cities and Spaces*, Blackwell: Oxford, sf. 1-10

Rowe, C., Koetter, F. (1975) ‘Collage City’, *Architectural Review* (Aug), pp. 66-91

Rowe, C., Koetter, F. (1978) *Collage City*, Cambridge: The MIT Press

Shane, D. G. (2005) *Recombinant Urbanism: Conceptual Modelling in Architecture, Urban Design, and City Theory*, Sussex: John Wiley & Sons

Soja, E. W. (1995) ‘Heterotologies: A Remembrance of Other Spaces in the Citadel-LA’, (der.) S. Watson, K. Gibson, *Postmodern Cities and Spaces*, Blackwell: Oxford, sf. 13-34

Soja, E. W. (1996) *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*, Blackwell: Oxford

Stavrides, S. (2010 [2016]) *Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekanı Olarak Eşikler Kentine Doğru*, Sel Yayıncılık: İstanbul

Şentürk, L. (2015) ‘Heterotoloji’ye Giriş: Heterotopyalar İçin Bir Nomenklatura Denemesi’, <https://xxi.com.tr/yazilar/heterotolojiye-giris-heterotopyalar-icin-bir-nomenklatura-denemesi-i>, erişim: Haziran 2016

Üngür, E. (2016) *Heterotopya*, <http://www.mekantar.com/tr/yazi-ar%C5%9Fiv-2013/makale/heterotopya-erdem-%C3%BCng%C3%BCr.html>

Vidler, A. (2014) Troubles in Theory Part VI: From Utopia to Heterotopia, *The Architectural Review*, <http://www.architectural-review.com/essays/troubles-in-theory-part-vi-from-utopia-toheterotopia/8670494.article>

İnternet kaynakları:

Campus Martius, G. B. Piranesi (1762), [https://commons.wikimedia.org/wiki/Map_of_Campus_Martius_\(Robert_Adam\)](https://commons.wikimedia.org/wiki/Map_of_Campus_Martius_(Robert_Adam)), erişim Mayıs 2017

City of Imagination: Kowloon Walled City 20 Years Later, <https://documentary.net/video/city-imagination-kowloon-walled-city-20-years-later/>, erişim Mayıs 2017

Gergedan (Rhinoceros), Albrecht Dürer (1515), https://en.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCrer%27s_Rhinoceros, erişim Ekim 2017

Heterotopia (medicine), [https://en.wikipedia.org/wiki/Heterotopia_\(medicine\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Heterotopia_(medicine)), erişim Ekim 2017

Proletarian Fortresses: The Corbusean Grid's Anomaly: Burail in Chandigarh, <https://thefunambulist.net/architectural-projects/proletarian-fortresses-the-corbusean-grids-anomaly-burail-in-chandigarh>, erişim Mayıs 2017

Muhalefet ve Mücadele Pratiğinde Şehirci ve Şehircilik: Plancının Toplumsallığı

Araş. Gör. Pınar Çobanyılmaz Öztürk

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

“Yaşamı değiştirmek için, mekanı değiştirmek zorundasınız.”
Henri Lefebvre

I. Giriş

Şehir, insan yığınlarının üzerinde yaşadıkları mekansal birim olmanın ötesinde yaşamın kendisini ifade etmektedir. Bu bağlamda kent olgusundan farklı olarak şehir, insanın toplumsallaşarak niteliksel bir yapıya büründüğü mekanın kendisidir. Mekanın politik içeriği ve egemen ideoloji, başka bir deyişle mekan siyaseti, toplumun niteliğini oluşturan en temel belirleyendir. Kapitalizm ve ürettiği mekan ile onun egemen ideolojisi sonucu deneyimlenen toplumsal yapı, niteliksel bozulmalar ile birlikte bir takım arayışları da beraberinde getirmektedir. Bu arayışlar yaşamın tam olarak kendisi ile ilgili olmanın yanında, mekan üzerinde ve mekan ile birlikte mücadele pratikleri içinde yeniden keşfedilmeye başlamıştır.

Yaşam, toplum içindeki tüm tekil öznelerin temel meselesidir. Zaman içinde metamorfoza uğrayan kapitalizm, yapısal içeriği ve sonuçları ile sınıflı toplum yapısını aşarak muktedir olanlar ve onların tahakkümü altında yaşayanlar olarak ikili bir toplumsal yapıyı üretmiştir. Muktedirler ve onların koyduğu kuralların etkileri altında yaşamaya mecbur bırakılan toplum, kendini bu zorlamadan özgür kılacak araçları mekan ile bütünleşerek aramaya başlamıştır. Bu yaklaşımın ilk ip uçlarını “şehir hakkı” kavramı ile Lefebvre (1967) vermektedir. Muktedir olanların mekanı kendilerine önemli bir araç olarak görmeleri ve yaşamın kendisine yönelik artan etkileri şehir hakkı nosyonunun giderek genişlemesine yol açmaktadır. Bu durum önemli bir kentsel muhalefet ve mücadele alanını da beraberinde getirmektedir. Oluşan mücadele alanı, kimi zaman salt mekanı korumak için (*for space*) ve kimi zaman da mekan üzerinde, mekan ile birlikte (*on space&with*

space) yeni anlamlar üreterek kentsel mekanın toplumsallaşma sürecini inşa etmektedir.

Söz konusu bağlam içinde, anlamsal içeriği sürekli değişen ve belli bir çerçeve içinde sınırlandırılmayan şehri kendisine çalışma nesnesi olarak alan plancının şehir ile nasıl ilişki kurduğu önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem mekan bilimci hem de toplumun bir öznesi olan plancının farklı kimlikleri ve farklılaşan rolleri tartışmalardan bir tanesidir. Bununla birlikte bir şehirci olarak “plancı”nın toplumsallığı ve mesleki bir ideoloji olarak şehirciliğin içeriğine dair meseleler tartışmanın diğer bölümünü oluşturmaktadır.

Kısaca bu çalışmada; nesne olarak kent-şehir, eylem olarak planlama-şehircilik ve tüm bunların öznesi olarak ise plancı-şehirci kavramlarını tartışmaya açmak amaçlanmaktadır. Lefebvre’in bu konuda ortaya koyduğu özgün ip uçları ışığında, günümüzde mekan siyasetinin giderek artan sorunsalına karşı oluşan kentsel muhalefet ve mücadele pratiklerini de göz önünde bulundurarak, meslek ideolojisine dair kısmen öz eleştiri, kısmen de bir arayış çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Ancak odaklanılan temel konu, hem meslek hem de toplumun öznesi olan plancının şehircilik ideolojisi çerçevesinde toplumsallaşarak şehirciye dönüşme sürecidir. Bu noktada hem meslek hem de toplumsal bir ideoloji olarak şehirciliğin inşasında şehircinin üstlendiği rolün önemi vurgulanmaktadır.

II. Kentin Çekirdeği Şehir: Şehir Hakkı

Lefebvre (1996) “kent” sorunsalını ve “kent toplumu”na doğru evrilen dönüşümün ortaya çıkışını sanayileşme ile açıklamaktadır. Bu açıdan sanayileşme “şehir” ve “kent” arasındaki tarihsel kırılmadır. Sanayileşmeden önce var olan şehir yapıt niteliği taşıyıcı ve kullanım değeri bulunmaktadır. Buna karşılık kent kapitalist üretim ilişkilerinin ve bu ilişkilerin örgütlediği gündelik yaşamın bir ürünüdür, mübadele değeri taşımaktadır. Şehir ne kadar kollektif örgütlenmenin sonucu oluşan organik toplum yapısının temsili ise, kent bir o kadar tersi bir yapının temsilidir. Kent, mekanize edilmiş üretim ilişkileri ve mekansal formasyonları ile açıklık iddiasının aksine kapalı, otomatize toplum yapısının mekanını temsil etmektedir. Bu anlamda metaforik olarak şehir bir arada üretip aynı zamanda öğrenmenin mekanı atölye; kent ise her şeyi önceden tanımlanmış, kapalı bis sistemin mekanı fabrika ile özdeşleştirilebilir.

Lefebvre şehir ve kent ayrımına yönelik bu argümanlarını 1960’ların sonlarında, ileri kapitalizm olarak adlandırılan ve refah devletinin henüz varlığını sürdürdüğü bir bağlam içerisinde geliştirmiştir. Üretim biçimi olarak hala sanayinin önemini sürdürdüğü bu dönemde Lefebvre (1996) sanayileşme-kentleşme, büyüme-gelişme, ekonomik üretim-toplumsal yaşam süreçlerinden ve bunların diyalektik,

çatışmalı ilişkilerinden bahsederken sürecin henüz tamamlanmamış olduğuna da vurgu yapmaktadır. Kendini her bir uğrakta yeniden başka biçimde üreten kapitalizm, tanımlanan üretim ilişkileri ile toplumsal, siyasal ilişkileri ve mekanı da yeniden biçimlendirmektedir. Günümüzün neo-liberal ekonomi politikası doğrultusunda biçimlendirilen kent ve kentsel mekan, sanayisizleşme süreci ile birlikte kendisi üretilen ve tüketilen bir metaya dönüşmüştür. Lefebvre (1991) bu durumu “metaların mekanda üretiminden, mekanın kendisinin meta olarak üretimine geçmiş bulunuyoruz.” biçiminde ifade etmektedir. Kapitalizmin ömrünü uzatan ve başka bir aşamaya geçişini sağlayan bu keşif ile devlet ve sermaye bütünlüğünde oluşan güç kentsel mekan üzerinde önemli bir hakimiyet kazanmıştır. Sınırsızlaşan bu hakimiyet alanı ile belirgin bir yapısal dönüşümü de beraberinde getirmiştir.

Devlet ve sermaye bütünlüğünde kentsel işlevlerin ele geçirilmesi ve sermaye birikimini önceleyen mekânsal üretim biçimleri sonucunda kurumsallaşan kent kaçınılmaz bir biçimde kriz noktasına gelecektir. Kent krizinin karşısında, Lefebvre (1996) kenti şehirleşme yolundaki bir hak olarak sunmakta ve “şehir hakkı” deyimini ortaya koymaktadır. Oldukça radikal ve dönüştürücü bir ideolojik içeriğe sahip deyim, kentin ve toplumun gündelik yaşamının tahakküm altına alınmasının ve homojenleştirilmesinin karşısında esasen bir mücadele pratiğini ifade etmektedir. Lefebvre bir yandan gündelik yaşamın parçalara bölünmesi ve rasyonel, kontrollü, kısıtlanmış bir ritime dayandırılmasını eleştirirken; diğer yandan da mekansal üretimin toplumsallıktan uzaklaşarak bürokrat, teknokrat ve sermayenin hakimiyeti altındaki mekanlara dönüşümünü eleştirmektedir. Bu noktada tariflenen hak, literatürde zaman zaman yer verilen kentsel hizmetlere erişimin adil dağılımı, yasal ve kurumsal yapılar tarafından tanımlanan haklara karşılık gelmemektedir (Boer ve Vries, 2009). Yani şehir hakkı belli bir grup tarafından verilen değil, yaratıcı düşünce ile yoğurarak, yorumlayıp yeniden üreterek, yaşam ve mekân ideoloji inşası ve mücadele ederek kazanılabilecek bir haktır.

Lefebvre’in ortaya koyduğu şehir hakkı deyiminin yorumlanması ve çözümlemesi, kent krizine giderek daha da yaklaşılan günümüzde önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Purcell (2003) şehir hakkını, mekana el koyma ve mekanın üretim sürecine katılma hakkı olmak üzere iki şekilde yorumlamaktadır. Mekana el koyma hakkı, özel mülkiyetten bağımsız, mekanın kullanımını ve aslında işgalini ifade etmektedir. Mekanın üretimine katılma hakkı ise, kentte yaşayan bir kentli olarak karar alma süreçlerinde yer almayı belirtmektedir. Ancak De Souza (2010) karar alma süreçlerinin politik süreçler ile sınırlı olmadığını, Lefebvre’in katılım ile bireylerin kendi ürettiği toplumsal yaşama katılımını ifade ettiğini belirtmektedir. Bu noktada şehir hakkı, politik yapıların üyesi olmaktan ziyade gündelik yaşam pratiklerinin içinde yer alma, talep

etme ve bu talebi mekanı toplumsallaştırarak gerçekleştirebilme kabiliyetini içermektedir (Dikeç ve Gilbert, 2008). Harvey (2012) ise daha geniş bir açıdan konuyu ele alarak şehir hakkının, neo-liberal sermaye birikim süreçleri doğrultusunda kentleşme sürecinin kontrolünün ele geçirilmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Çünkü mevcut durumda şehir hakkı, sadece devlet ve sermayeden meydana gelen muktedirlerin hakkı gibi paratiğe yansımaktadır.

Şehir ve kent arasındaki bu ayırmda, şehir kentin çekirdeğini oluşturmaktadır. Ancak gelinen noktada Lefebvre'in tarih içinde tanımladığı "şehir" e ulaşmak ve kapitalizmin örgütlediği, neredeyse tüm gezegene yayılan kent mekanını tersine çevirmek mümkün görünmemektedir. Bu noktada şehir olgusunu Lefebvre'in tanımladığı antik ve yapıtsal niteliğinin ötesinde, homojenleşmiş kent dokusu içinde yerelliği ve heterojenliği gözeten, kollektif bir kültürün ürünü ve kurumsallıktan özerkleşmiş, anonimleşen bir mekânsal formasyon ve ideoloji olarak düşünmek gerekmektedir. Bu ideoloji çerçevesinde yeniden kullanım değeri ile özdeşleşmiş mekan Lefebvre'in tanımladığı şehir ile en temel ortak noktayı oluşturacaktır. Her ne kadar kent olgusu günümüz toplumunun geri döndürülemez gerçeği olsa da, şehir kent krizinin eşliğinde yeniden keşfedilmesi gereken ideolojinin altında yatan fikirleri kavramak açısından önem taşımaktadır. Be nedenle şehir hakkı çözümleri yapılırken deneyimlenen kent sisteminin içinde karşıtlığı, aykırılığı içeren ideolojik tutumu öncelikle inşa etmek gerekmektedir. Çünkü zaten eleştirinin kendisi kurumsallaşmış kent ve toplum yapısına yöneltildiğinden, tarif edilen hak mücadele süreçlerinde kendisini biçimlendirerek somutlaştıracaktır.

III. Kapitalizmin Yeni Uğrağında Planlamadan Şehirciliğ

Ontolojik ve epistemolojik temelleri rasyonelliğe dayanan ve rasyonel araçları kullanarak süregelen kent planlama disiplini ve plancı bugün geldiğimiz noktada yapısal, anlamsal ve kavramsal kırılmalar ile karşı karşıyadır. Özellikle belirli ilkeler doğrultusunda pozitivist mekan üretimi pratiği olarak görülen planlama, bu kırılmaların ardından toplumun inşası için yeni bir ideoloji ekseninde önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Bu bağlamda, mekan üretiminin rasyonelliğinin yanında asıl mesele kent planlama disiplininin ve kent yaşamında çok kimlikli olan plancının toplumsallaşma süreci olmaya başlamaktadır.

Planlama eyleminin amacı, kentsel mekanın pozitif bilgi çerçevesinde üretimini gerçekleştirmektir. Aynı zamanda mekanın üretimi sürecinde "kamu yararı" nı sağlamaktır. Bu noktada, planlama meşruiyetini kentsel sistemin düzenli işleyişini sağlayacak rasyonellik ve kamu yararının sağlanmasından almaktadır. Fakat kabul edilmelidir ki, planlama Soyak (2003) ın ifadesi ile " özü itibariyle akılcı, sonuçları itibariyle müdahaleci bir süreçtir." (Ekiz ve Somel, 2005). Farklı perspektiflerden

şehri ve kenti çözümlenmeye çalışan Castells (1977) ve Lefebvre (1991) ise tam da bu noktada planlamayı eleştirmektedir. Her ikisi de planlamanın kapitalist sistemin devamlılığını sağlayacak mekanı üretmede kurumsal bir devlet aygıtı olduğunu vurgulamaktadırlar. Kentin ve mekanın toplumsal bir ürün olduğunu, eleştirel olmayan salt pozitif bilgiye dayalı bir sistem ön görüşünün toplum adına karar alma mekanizması olarak çalışmasının kenti ve mekanı toplumsallıktan alıkoyduğunu ifade etmektedirler. Zaten şehrin kente dönüştüğü nüansı da bu “toplumsallık” olgusu oluşturmaktadır.

Planlamanın nasıl bir devlet aygıtına dönüştüğüne geçmeden önce devlet teorilerinde iki karşıt devlet tanımına değinmekte ve bunun günümüzdeki karşılığında bahsetmekte fayda vardır. Liberal devlet teorileri devleti; yurttaşların ortak çıkarı, iyiliğinin taşıyıcısı ve çatışmaların tarafsız hakemi olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık otoriter devlet teorileri ise; merkezi iktidarı, politik sistem ve aygıtları genel irade ile ilişkilendirerek ve toplumu birleştirme hedefi ile kendisini meşrulaştıran yapı olarak açıklamaktadır (Lefebvre, 1991). Her iki tanımlamanın da özünde devlet; kapitalizm ile birlikte sınıflar arasındaki ilişkileri düzenleyici, karar verici bir çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat günümüzde kapitalizmin yeni evresi, tarihsel olarak bildiğimiz sınıf tanımlamasının temellendiği emek ve sermaye arasındaki çatışmada devletin düzenleyici rolünü boşa çıkarmaktadır. Sanayi tipi meta üretiminden mekanın kendisinin bir tüketim ürünü olarak metalaşması sürecinde yeni ilişkiler ve bağlantılar öne çıkmaktadır. Dolayısıyla devletin işleyiş mekanizması ile birlikte rolü de değişime uğramıştır. Devlet tarafsızlığını bir kenara bırakarak, sermaye ile birlikte gücünü somutlaştırmak için denetim ve tahakkümünü mekansallaştırmakta, mekanın (yeniden) üretiminde bütün aygıtlarını bu yönde kullanmaktadır. Dolayısı ile artık devlet ile yaşanan çatışma sınıflar arasındaki ilişkileri iyi düzenleyemediği için değil, bizzat devletin sermaye gibi davranmaya başlaması sonucu kendisi ile toplum arasında yaşanan çatışmaya dönüşmüştür.

Kapitalizmin yeni uğrağında refah devletinin sermaye devletine dönüşmesi ile birlikte, planlamanın meşruiyeti de sallantılı bir hal almıştır. Sermaye devletinin yüksek manevra kabiliyeti ile pozitif bilimin kalıplarının dışına taşması, planlamanın mekan üretiminde kullandığı bilgiyi sürecin dışına itmektir. Bu bakımdan planlama kurumsal bir devlet aygıtı olarak düzenleyici bir eylem ve toplum adına kamu yararını gözeten karar alma işlevini de yitirmekte, tahakkümü meşrulaştırıcı bir araca dönüşmektedir. Fakat en kritik nokta, planlamanın irrasyonel biçimde örülen süreçlerde yanlış doğrulayıcı bir araca dönüştürülmesidir. Yani aslında planlama; sermaye devletinin toplumu da içeren “stratejileri”nin değil, kendisi ile birlikte belli grupların çıkarlarını temsil eden “taktikleri”nin doğrulayıcısı ve kurumsallaştırıcısı haline getirilmektedir. Dolayısıyla günlük çıkarların yön verdiği bir süreçte planlamanın neyi düzenlediği

sorulması ve sorgulanması gereken ilk sorudur. Bunun devamında kamu yararını sağladığını iddia eden planlama için düşünülmesi gereken bir diğer soru ise “Hangi kamu?” ve “Kimin yararı?” olarak yöneltilmelidir.

Bu sorular eşliğinde, planlamayı reddetmeden ve varlığını göz ardı etmeden, hem yaşama hem de planlama disiplinine dair yeni bir ideolojiye ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Çünkü görülmektedir ki, planlama ve ilkeleri araçsallaşarak yok olmaktadır. Aynı zamanda gücün mekan ve bireysel/toplumsal yaşam üzerindeki tahakkümü, homojenleştiremediği noktada bir ayrıştırıcıya dönüşerek kabul edilemez bir noktaya ulaşmıştır. Bu noktada şehircilik mesleki ve toplumsal bir ideoloji olarak neyi ifade etmektedir bunun irdelenmesi gerekmektedir. Lefebvre (1996) bütün topluma mal olması gerektiğine inandığı şehir hakkı tartışmasını yürütürken, aynı zamanda şehirciliği planlamayı içeren bir kavram olarak kullanmaktadır. Bu bakımdan söz konusu ideoloji, planlamadan şehirciliğe geçişte bir kopuşu değil evrimsel bir sürekliliği ifade etmektedir. Mevcut yapı içinde alternatif bir yaşama biçimi ve onun mekanının arayışı şehirciliğin özünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan yaşama biçimi olarak bir ideoloji, bunun mekansallaştırılması açısından da pratiği ifade etmektedir. İdeolojinin pratiğinin neye karşılık geldiği henüz müphem olmakla beraber, mücadele pratiklerinde yeni yeni karşımıza çıkmaya başlayan ancak somutlaşmamış, kalıcılaşmamış örnekler bulunmamaktadır. Bu konuya ileride değinmek üzere bir kenara koyarsak, ideolojinin ne tür nosyonları barındırdığını belirlemek, pratiğin ve araçlarının saptanmasından daha önceliklidir. Yani şehircilik bir yaşam biçimi örme eylemi ise, öncelikli olarak nasıl bir yaşam istediğimizi netleştirmemiz gerekmektedir.

Dikeç (2016) in kullandığı yapboz ve mozaik metaforlarından faydalanarak ve kendi yorumumuzu da akleyerek planlamadan şehirciliğe geçişte arzu edilen yaşamın genel içeriğini tarif etmek mümkün olabilir. Bilindiği gibi yapboz çok sayıda farklı parçanın bir araya gelmesinden oluşan bir bütünlüktür. Fakat yapboz da her bir parçanın bütün içindeki yeri tanımlıdır, başka bir yerde başka bir parça ile bütünleşmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, rasyonel ve tüm ilişkileri önceden belirlenmiş tek bir yaşam ve mekansallığı temsil etmektedir. Buna karşılık mozaikte, farklı parçaların birbirini ile değişik biçimlerde ilişkilmesi her seferinde farklılaşan bütünlere ulaşılabilmesini sağlamaktadır. Çeşitliliği beraberinde getiren bu anlayış ile yeni bağlantılar kurma ve değişken ilişkiler tanımlamada özgürleşerek kalıpların ötesine geçmek mümkün olabilmektedir. Yeni mekânsal desenler hayal etmek ve kendiliğinden ortaya çıkanları fark etmek yetisini kazanmak açısından bu bakış açısını geliştirmek önemlidir. Fakat buradaki ilişkiler sınırsız bir esnekliği, çerçevesi olmayan bir yapıyı temsil etmemektedir. Bu nokta şehirciliğin planlamayı içeren fakat farklı bir çerçeveden yaşama ve mekana bakmanın ideolojik durumunu ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle hayal etmek ve farklı pencerelerden bakabilmek şehircilik ideolojisinin temelini oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda bir arayış sürecini ifade etmektedir. Sermaye devletinin toplumsal ve mekânsal ayrıştırıcılığı ilke edindiği bir bağlamda, çeşitlilikler ile birlikteliği sağlayabilme fikri önem kazanmaktadır. Bu anlamda önemle vurgulanması gereken ince ayrıntı şehirciliğin bireyci değil toplumsal bir ideolojiyi temsil etmesi; toplumsal uzlaşa, ortaklaşma ve kolektiviteleri esas almasıdır. Böylelikle mekanın anonimleşme süreci de başlamış olacaktır. Bununla birlikte şehircilik sahiplenme, benimseme, bütünleşme, sorumluluk yüklenme ve mekana dair misyon edinme eylemselliklerini de içermektedir. Tüm bunların sonucunda ise mekanın kullanım değerini önceleyen bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Şehircilik tüm bu nosyonların sonucunda mekan ile birlikte örülen bir demokratikleşme ve özgürleşme sürecini ifade etmektedir.

Söz konusu ideolojinin mekan üzerindeki pratiğini kalıcı olarak henüz deneyimlememiş olsak da, muhalefet ve mücadele bu pratiğin oluşumunda en önemli araçlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentel mekan ile bütünleşen her türlü muhalefet kendi bağlamı içinde yeni ideolojik açılımlara, farkındalıklara yol açmaktadır. Bu ister yerel ölçekte, pasif eylemleri içersin; ister çok daha geniş ölçekte aktif eylemleri içersin her durumda yeni keşifleri ortaya çıkarmaktadır. Fakat özellikle “işgal” eylemleri sermaye devletlerine karşı demokratikleşme ve özgürleşme mücadelelerini mekan ile birlikte örerken, aynı zamanda şehircilik ideolojisinin temellerini de ortaya koymaktadır. Kent krizinin olumsuz sonuçlarını doğrudan gündelik yaşamının içinde deneyimleyen toplum verili mekânsal formasyonların ve onun sunduğu yaşam kalıplarının dışında, hayal ettiği yaşamı ve mekanı bu eylemler ile ortaya koymaktadır. Dünyanın dört bir tarafında Madrid’den İstanbul’a, New York’tan Hong Kong’a meydanlarda karşımıza çıkan işgal eylemleri ile mevcut sistem içinde karşıt bir mekansallık ve yeni bir yaşam biçimi arayışının ilk tohumları serpilmektedir. Filizlendirilmeye çalışılan ise kalıcılılaşmış bir mekanın ötesinde, şimdilik sadece hayal edilen ideolojiye dönüşmesi ve toplumun diğer tüm kesimlerine sızdırılmasıdır.

IV. Muhalefet ve Mücadele Pratikleri ile Plancıdan Şehirciye

Şehircilik öncelikli olarak toplumsal bir ideolojidir. Fakat planlama disiplininin öznesi plancının mesleki bir ideoloji olarak şehirciliği benimsemesi ayrıca önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sayın Güven Arif Sargın Hocamızın bir sunuşunda sorduğu soru ile bir özne olarak plancıya dair tartışmayı başlatmak anlamlı olacaktır. Sorulan soru “Plancı ve mimar inşa ve iskan eden rolünden kendisini nasıl azad edecektir?” biçiminde yöneltilmektedir. Bu sorunun cevabını vermeden önce de plancının şehir ile nasıl ilişki kurduğunu irdelemek ve sonrasında soruya cevap aramak işimizi kolaylaştırır.

Mekan bilimci ve bir meslek öznesi olarak plancı, eğitim yaşamından başlayarak profesyonel yaşamına kadar kendisine epistemolojik bir dünya kurmaktadır. Bu dünya içinde eğitim sürecinde kendisi için farklı bir kimlik ile farklı bir rol hayal etmekte, profesyonellik sürecinde ise başka bir rol üstlenmektedir. Bu roller çerçevesinde şehir ile kurduğu ilişki ve kavramsallaştırma biçimleri de farklılık göstermektedir.

Bu temel iki evreden ilkinde, plancı edindiği rasyonel bilgiyi kullanarak nitelikli kentsel çevre üretimine dair form, düzen, bütünlük ilişkileri ile kenti idealize etmeye çabalar; diğer yandan kamu yararı, koruma unsurları, kentin değerleri gibi etiğe dair meselelerde sorumluluk üstlenmektedir. Zaman zaman ütopyalardan beslenmekte, yeni deneysel yollar izleyerek şehre dair yeni yaklaşımlar, kavramlar üretmeye çalışmaktadır. Şehri eğitimi süresince edindiği düşünce kodları, normlar üzerinden algılayan plancı toplum için kamu yararını sağlayacak ve en iyi olanı tasarlayabilecek yeti ve yetkinliğe sahip olduğu kanısındadır. Bu anlamda idealist olma rolünü üstlenmektedir. Bu süreç içinde şehir; plancı için analiz edilmesi, yorumlanması ve biçimlendirilmesi gereken fetişleştirdiği bir olgudur. Bu bağlamda teknik ve idealist bir rol üstlenen plancı şehir ile fetişleştirilmiş bir ilişki kurmaktadır. İkinci evre olan profesyonel yaşantısında plancı, verili sistem içinde kurumsal ve araçsal bir rol üstlenmek zorunda kalmaktadır. Bu durum kapitalizmin emek-sermaye çelişkisine benzer şekilde ve aslında bunun paralelinde plancının eğitim-meslek yaşantısındaki çelişkisini bir anlamda ifade etmektedir. Plancı, sermaye birikim süreçlerinin sürdürülmesi için devletin kurumsal aygıtlarından planlamanın faili olarak mekana dair iktisadi ve politik hamlelerin meşrulaştırıcısına dönüşmektedir. Plancı için bu aşamada şehir, kapitalist üretim ilişkilerinin fayda maksimizasyonunu sağladığı metalaşan bir nesne haline gelmektedir. Şehrin metalaşması sürecinde araçsal rol üstlenen plancı şehir ile daha formel, nesnel ilişkiler kurmaya başlamaktadır. Özetle, eğitim yaşamında teknik-idealist plancının ve profesyonel yaşamında kurumsal-arçasal plancının şehir ile kurduğu ilişki fetişleştirme ve metalaştırma arasındaki çelişkiler sarkacında gidip gelmektedir.

Bugüne kadar plancının değişen rolleri genelde bu iki temel evre üzerinden ele alınmış olsa da, içinde bulunduğumuz yeni süreçte plancı kendine yeni bir yön bulma çabası içine girmeye başlamıştır. Mesleki kimliğinin dışında, kentte yaşayan ve toplumun bir öznesi olduğunu fark etmeye başlayan plancı kent krizinin ortaya çıkardığı sorunsaldan toplumun diğer kesimleri ile birlikte rahatsızlık duymaktadır. İçinde bulunduğumuz değişim süreci, kapitalizmin yeni uğrağında kent bağlamının başka bir noktaya evrilmesi; plancının kendisini alternatif bir kimlik ile yeniden keşfetme durumunu ortaya koymaktadır. Sermaye devletinin, toplumun yaşadığı şehirler üzerindeki direten, dayatan hakimiyeti, mekanın mübadele değerini önceleyen müdahaleleri ve mekan ile birlikte yaşam üzerindeki belirleyiciliği yeni arayışlara sebep olmaktadır. Bu yeni süreçte plancı, kentin toplumsal bir ürün

olduğu gerçeğinden hareketle toplumcu kimliğini ortaya çıkarmaya başlamıştır. Plancı şehri toplum ile birlikte deneyimlemenin, organik bağlar kurmanın ve toplumsallaşmanın önemini fark etmektedir. Bu noktada, kenti fetişleştiren ve metalaştıran plancıdan, toplumsallaştıran şehirciye dönüşüm olduğu görülmektedir.

Meşruiyet kaybı yaşayan, kısmi işlevsizleşme ve edilgenleşme süreci içine giren plancı toplumsallığını muhalif bir tutum ile ortaya koymakta, mücadele süreçlerinin itici gücü olma vasfını üstlenmektedir.. Bunun en somut biçimini İstanbul'daki muhalif hareketlerde gözlemlemek mümkündür. Özellikle son on yıldır İstanbul'da başlayan büyük talanın karşısında plancılar toplumun diğer kesimleri ile buna karşı bir tavır geliştirmek ve topluma öncülük etmek gereği duymaktadır. İlk kez Sulukule Örneğin de kendisini Sınır Tanımayan Otonom Plancılar (STOP) olarak tanıtan bir grup, yerel halk ile birlikte otoritenin dayatmacı plan ve projelerine karşı alternatif, toplumcu planlar üreterek ve mekan üzerinde küçük müdahaleler ile farklı bir muhalefet biçimi geliştirmiş ve süreci başlatmışlardır. Mekan bilimci mimarların öncülüğünde kurulan Haydarpaşa Dayanışması kamusal mekanda toplumu mücadele sürecine katan önemli muhalif oluşumlardan bir başkasıdır. Daha sonrasında kent bütününde hızla yayılmaya başlayan bu değişim sürecinde Toplumun Şehircilik Hareketi (İmece), İstanbul Kent Savunması gibi kent ölçeğinde ve daha örgütsel bazı muhalif yapılar oluşmaya başlamıştır. Çoğunlukla plancıların ya da mimarların önderliğinde oluşan bu yapılar geliştirdikleri mücadele biçimleri ve “Şehirci Sensin!”, “Hepimiz Şerciyiz!” gibi mottolar ile hem kendilerine yeni bir rol tanımlamakta hem de mekanı mekan ile savunarak geliştirdikleri mücadele biçimlerinde yeni ideolojinin içeriğini inşa etmektedirler. Şehirci ve şehircilik perspektifinden kente bakan bu gruplar toplumu bu sürecin içine katarak ve farklı kesimlerin bir aradalığını sağlayarak bir yandan kent üzerine düşünme, söz söyleme farkındalığını oluşturmaya; diğer yandan da bunun uygulamadaki karşılığını keşfetmeye çalışmaktadırlar.

Böylesi yaşamsal bir konu da plancıyı toplumcu şehirci rolü ile toplumun diğer kesimleri için bir yönlendirici vasfı ile tanımlamak kollektif bilinci içeren şehircilik ideolojisine tezat gibi algılanabilir. Fakat Yücak (2015) ın belirttiği gibi mekana dair müdahalelere karşı muhalif pratiklerin tarihsel derinliğinin olmadığı bir bağlamda, yaşamın kendisine dair hayaller çoğunlukla kentsel hizmetlere erişimin eşitliği ya da adilliği üzerinden algılanmakta ve gelecek için oluşturulabilecek alternatifleri bir hayli sınırlandırmaktadır. Bu süreçte mekana dair bilgi birikimine sahip olan şehirci plancının itici güç olarak mücadeleyi başlatması, sonrasında ise gelecek vizyonunu toplum ile birlikte üretmesi önem kazanmaktadır.

Şehircilik ideolojisine dair temelleri oluşturduğuna inandığımız “işgal” eylemlerinin en önemlilerinden bir tanesi de Gezi Direnişi olmuştur. Burada dikkat

çekilmesi gereken nokta, Gezi direnişinin sürecinin plancı ve mimarların örgütlediği Taksim Dayanışmasının öncülüğünde gerçekleşmiş olmasıdır. Dayanışmanın kurucusu plancılar ile birlikte toplumun bir kesiminin park üzerinde inşa ettiği mücadele, mekânsal ve yaşamsal olarak şehirciliğin önemli fikir temellerini toplumun büyük bir bölümüne farketirmiş ve mücadele hızla ülke geneline yayılmıştır. Bu mücadelenin politik içeriğini yaşamdan ve mekandan ayırmadan düşünürsek, mekan bilimci meslek insanlarının öncülüğünde gerçekleşen bu tarihsel kırılmada ortak rahatsızlıkların ve ortak hayallerin neler olduğuna dair ip uçları elde edilmiştir. Daha sonrasında ise mekana dair yeni arayışlar ve sermaye devletinin müdahalelerine karşı oluşan mücadeleler hızla artış göstermiştir.

Bu tartışmanın sonunda tekrar Sayın Güven Arif Sargın Hocamızın sorusuna dönersek, görüldüğü üzere cevabın çerçevesi plancının toplumsallaşmasında gizlenmektedir. Minimum düzeyde toplumun iskanını sağlamak; en iyi koşulda toplumu mutlu edecek, refah içinde yaşatacak kentsel mekanın ne olduğunu bilmek artık plancının tek başına üstlenebileceği bir sorumluluk değildir. Zaten böyle bir şey pek mümkün gibi de görünmemektedir. Özetle, kendi aldığı kararlar ile kamu yararı sağlayıcı plancıdan; mücadele süreçlerinin başlatıcısı ve neye karşı, ne için mücadele edildiğinin birikimini aktaran toplumcu şehirciye dönüşüm günümüzün kent krizinde kritik bir noktayı işaret etmektedir.

V. Sonuç

Ele alınan tartışma belli bir literatürün derlemesinden ziyade, şimdilerde gözlemlemeye başladığımız meslek pratiğimizdeki değişimleri kavramsallaştırmaya ve hem toplum hem de meslek adına üzerinde düşünülebilecek bir ideolojinin silüetini çizmeye çalışmaktır. Bu bağlamda, plancının mesleki bir eylem olarak gerçekleştirdiği planlamayı şehircilik eksenini ile birleştirmesi ve kendini öz eleştiriye tabi tutması temel kaygıyı oluşturmaktadır.

Yukarıda çizilmeye çalışılan silüette, şehircilik ideolojisinin temelini oluşturan bilgi bir arayış sürecini ifade ettiğinden mutlak doğrulara ya da mükemmel sonuçlara ihtiyaç duymaz. Plancı olarak; şimdiye kadar kullandığımız rasyonel bilginin pratikte karşılığını bulamadığımızı düşündüğümüzde, mükemmel hesapları ilke edinen planlamayı yeniden gözden geçirmemiz gerektiği bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık şehircilik, bulmaya çalıştığımız yönü tayin etmede bir pusula işlevi görebilir. Bu noktada toplumun kendi ürettiği bilginin en temel kaynak olduğunu kabul edersek, kuşkusuz kapitalizmin örgütlediği mekan ve gündelik yaşam ilişkileri doğrultusunda üretilen bilgi bundan bağımsız olamayacaktır. Plancının önemi tam da bu noktada belirmektedir. Çünkü mesleki eğitimi doğrultusunda plancı, toplumsal bilgiyi kullanma ve topluma verili

düzenin dışında yeni bir yaşam hayali kurabilme sürecinin başlatıcısı olabilecek donanıma sahiptir. Bu bakımdan yaşamın ve mekanın homojenleştirilmesi ya da ayrıştırılması karşısında, ayrık ve kimi zamanda aykırı mekanların üretimine doğru giden yolun inşasında plancı şehirci kimliği ile önemli bir rol üstlenebilecektir.

Tüm bunların ardından dikkat çekilmesi gereken bazı noktalar ortaya çıkmaktadır. Şu ana kadar süregelen anlatı ve planlamaya dair eleştiriler, şehircilik ile ifade edilmeye çalışılan örtük bir anarşizm tasavvuru olduğunu düşündürebilir. Fakat anlatılmak istenen “devlet karşıtı” bir blok değil, toplumun içinde yeni bir yaşam nosyonunu harekete geçirecek ideolojinin örülmesi sürecidir. Bu bir devlet karşıtlığından ziyade, deneyimlediğimiz anlayışın alternatiflerini bulmak gibi de düşünülebilir. Zaten sermaye devletinin kendi kendini paralize ettiği ve yok ettiği bir bağlamda, şehirciliği anarşizm ile eş anlamlı gibi algılamak büyük bir yanılığın beraberinde getirecektir.

Vurgulanması gereken bir diğer nokta ise, günümüzde plancının rolüne dair yürütülen tartışmalar plancıyı bir ara bulucu gibi görme eğilimi içindedir. Bu yaklaşım söz konusu şehirci ve şehircilik kavramsallaştırmasının bir hayli uzağında yer almaktadır. Çünkü sermaye devletinin gücü karşısında plancıdan kendisinin de içinde yer aldığı toplum adına ara buluculuk yapmasını beklemek hala tanımlı kurumsal yapılar içinde düşünmeyi gerektirir. Kurumsal yapıların belli grupların çıkarları doğrultusunda yönlendirildiği bir sistem de, hala aynı sistemin araçları ile keşife dayalı alternatifler üretmeyi beklemek pek de mümkün değildir. Çünkü sistem içinde sadece sunulan seçenekler arasında tercih yapmak mümkün olabilecektir. Bu nedenledir ki plancının taraflar arasında kamu yararını sağlayıcı değil, aktif bir özne olarak toplumsallaşması tartışmanın omurgasını oluşturmaktadır.

Tartışmanın sonunda belirtilmesi gereken son nokta ise, burada amaç plancıyı kurtarıcıymışçasına gereğinden fazla misyon yüklemek değildir. Amaç sadece plancının kendi meslek çerçevesi içinde yeni kulvarlar açması gerektiğini vurgulamak ve aynı zamanda kendisinin de kentte yaşayan, toplumun bir öznesi olduğunu hatırlatmaktır.

Kaynakça

- Boer, R.W.J., Vries, J., *The Right to The City as a Tool for Urban Social Movements: The Case of Barcelonate*, The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU), s.1321-1330 (2009)
- Castells, M., *The Urban Question*, Çeviren: Alan Sheridan, The Pitman Press (1977)
- De Souza, M.L., *Which Right to Which City?: In Defence of Political- Strategic Clarity*, Interface: A Journal for and about Social Movements, No: 2(1), s.315-333 (2010)
- Dikeç, M., *Siyaset Üzerine Düşünme Tarzı Olarak Mekan*, Cogito Dergisi, No: 84/Güz, s. 45-68 (2016)
- Dikeç, M., Gilbert, L., *Right to The City: Homage ar o New Societal Ethics?*, Capitalism Nature Socialism, No: 13, s. 58-74 (2008)
- Ekiz, Cengiz ve Ali Somel, *Türkiye’de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi*, A.Ü. SBF GETA Tartışma Metinleri, No.81 (2005)
- Harvey, D., *Rebel Cities: From The right to The City to Urban Revolution*, Verso Press (2012)
- Lefebvre, H., *The Production of Space*, Çeviren: Donald Nicholson Smith, Blackwell Publishers (1991)
- Lefebvre, H., *Writing on Cities*, Çeviren: Eleonore Kofman ve Elizabeth Lebas, Blackwell Publishers (1996)
- Purcell, M., *Citizenship and The Right to The Global City: Reimagining The Capitalist World Order*, International Journal of Urban and Regional Research, No:27, s.564-590 (2003)
- Yücek, E., *İstisnalar Şehrinde Muhalefet*, İçinde: İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali (Derleyen: Ayşe Çavdar ve Pelin Tan), Sel Yayıncılık (2015)

PANEL - FORUM*- 9 KASIM 2016
“Şehircilik ve Eğitimi”
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Çağatay Keskinok

Prof. Dr. Ruşen Keleş
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Zekai Görgülü
Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof. Dr. Mert Çubukçu
Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Doç. Dr. Semahat Özdemir
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu
Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Gökmen Argun
Şehir Plancısı - Doğa Derneği Kurcu Üyesi

* 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 8. Türkiye Şehircilik Kongresi'nde, “Şehircilik ve Eğitimi” temalı Kapanış Panel-Forum Oturumu'nda yapılan sunumların bant kayıtları deşifrelerinden üretilmiştir.

Çağatay Keskinok (Moderatör)

İyi akşamlar.

Yorucu, ama keyifli bir 3 gün geçirdik, yoğun tartışmalar yapıldı. Şimdi, kolokyumun sonuç oturumuna geçeceğiz.

Önce konuşmacıları davet edeyim.

Prof. Dr. Ruşen Keleş
Prof Dr. Zekai Görgülü
Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu
Prof. Dr. Mert Çubukçu
Doç. Dr. Semahat Özdemir
Gökmen Argun

Size şöyle bir bilgi vermeliyim. Şehircilik ve Eğitimi. Açılış konuşmaları sırasında, meslek alanımızın farklı alanlardan ve farklı kanallardan beslendiklerinden, bu meslek alanında akademik eğitim görenlerin daha sonra farklı, ama yine şehircilikle ilişkili alanları beslediklerinden ve tarihsel olarak şehirciliğin bu karşılıklı beslenme ilişkisi içinde gelişme gösterdiğinden söz etmiştik. Bu oturumdaki konuşmacılar özel olarak seçildi. Ortak yanları şehircilik; ama farklı kanallardan geldiler ve farklı kanalları beslediler. Hepsinin ortak yanları kadar farklılıkları bulunmakta.

Kendilerinden mesleki ve akademik yaşam öykülerini dinleyeceğiz. Bunların çok öğretici olacağını düşünüyorum.

Açılış konuşmaları sırasında şunları dile getirmiştik: Şehirciliğin bilimsel temeli kuşkusuz göz ardı edilemez. Diğer yandan stratejik düşünce yanı -yani planlama ve tasarımı bunun içine dâhil ediyoruz- ve ütopyik yanı, yani geleceğe dönük tasarılarımız, düşüncelerimiz ve hayallerimiz çok önemlidir. Planlama ve tasarım arasındaki ilişki hiyerarşik bir ilişki değildir, birbirini beslemelidir. Tasarımsız planlama kadar, planlamasız tasarım önemli sorunlar yaratmaktadır.

Sözü önce Ruşen Keleş hocamıza veriyorum.

Buyurun hocam.

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Buraya gelmemin nedenini de söyleyeyim. Emekli hocalar genellikle ayakta durması zor kimseler olarak algılanıyor; öyle olmadığını kanıtlamak için buraya geldim.

Değerli konuklar; Çağatay Bey, Sayın Başkanımız, “Herkes yaşam öyküsünden söz etsin” diye bir çağrıda bulundu. Yaşam öykümüz uzundur, onu anlatmaya başlarsam çok vaktinizi alır; fakat söylesem bile bir şeyi ihmal edeceğim. Doğum günümü ve tarihini söylemekten kaçmıyorum. Bunu dikkatinize sunarım.

Burada, bu salonda, 1980’lerden sonra bir kez bulundum. Ondan sonra ilk kez geliyorum. Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin YÖK denetimine geçmeden önceki son Müttevelli Heyetinin üyesiydim. Bir plaket verdi rektörlük. O sıfatla gelmiştim bundan 20 yıl kadar önce. Ondan sonraki ilk gelişimdir bu. Burada tekrar kürsüde olmaktan büyük mutluluk duyuyorum. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü ve 8. Dünya Şehircilik Kongresi’nin bu salonda yapılmasını sağlayan Şehir Plancıları Odası’na ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin değerli mensuplarına çok teşekkür ediyorum. Kendilerini kutluyorum. Bana da bir söz verdikleri için, birkaç dakika olsun konuşma fırsatı verdikleri için, ayrıca kendilerine teşekkür ediyorum.

Geçen haftalar içinde Mimarlar Odası’nda bir toplantı oldu. Orada bana mimar arkadaşlarımız hatırlatmışlardı. Bir gazeteci, mahalli gazetelerden birinde, “Ünlü mimar Ruşen Keleş’in de söylediği gibi” diye bir laf atmış. Ben mimar değilim. Siyasal Bilgiler Fakültesinde okudum ben, hukukta okudum; ama nereden geliyor mimarlığa yakınlığım diye düşündüğümde, ismini vereceğim mimar hocalarım oldu. Bu üniversitenin kuruluşunda önemli roller oynamış olan Charles Abrams mimar değildi, ama benim MIT’de hocam oldu. Lewis Mumford yine orada hocam oldu. Onun derslerine katılma imkanını bulmuştum. Ama asıl mimarlığım, olsa olsa Siyasal Bilgiler Fakültesinde şehircilik derslerini ben Ernst Egli’den okudum. Bizim fakültemizde verilen şehircilik derslerini Fehmi Yavuz Bey okutuyordu. Daha önce Ernst Reuter okutmuş. Ernst Reuter Almanya’ya döndükten sonra, Fehmi Yavuz Bey sürdürürken, 1953’te, İngiltere’de olduğu yıl, Ernst Egli’nin Türkiye’ye ikinci geliyordu 1953 ve 54 yılları. Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü’nde öğretim üyesiyken, bizim fakültede de kendisinden şehircilik derslerini vermeleri istenmiş. O yıl ben de son sınıfta olduğum için, Ernst Egli’nin

öğrencisi olmak imkânına kavuştum. Bu, benim için büyük bir onurdur tabii. Derslerini Türkçe verirdi. Daha sonra pek çok değerli mimar arkadaşlarımla çok yakın oldum; Cengiz Bektaş gibi, Zekai Görgülü kardeşim gibi. Çeşitli vesilelerle ve Odanın kendisiyle, temsilcileriyle çok yakın ilişkiler içerisinde olduk; tıpkı Şehir Plancıları Odasıyla baştan beri, kuruluşundan beri yakın ilişkiler içerisinde olduğumuz gibi. Çünkü her iki odada da ve TMMOB bünyesindeki başka odalarda da yakından gördüğüm gibi, Türk ulusunun yararları için çalışan önemli meslek kuruluşları olarak başından beri bu odaları gördüğümü belirtmeliyim.

Bu etkinliği başlatan Kemal Ahmet Arû hocamızı saygıyla anıyorum. Kendisiyle çok yakın ilişkilerimiz oldu. Mehmet Çubuk arkadaşımız ayrılmak zorunda kaldı zannediyorum. Ona da sevgilerimi iletiyorum.

Dünya Şehircilik Günlerinin birçoklarında bulunma şansım oldu, bir kısmında konuşmalar yapmak için de davet almıştım.

Programa göz attığım zaman, bu 3 günlük zengin program içerisinde 15'i geçen oturum olduğunu görüyorum. Bu oturumlarda, şehircilik ve şehircilik eğitimiyle doğrudan doğruya ilgili çok önemli tartışma konularının yer aldığı dikkatimi çekti. Bunlar arasında, bir hatırlatma kabilinden olmak üzere söyleyeyim: Meslek içi eğitim, başka disiplinlerle ilişkiler, şehircilik ve doğal çevre, şehircilik ve toplum, toplumsal sorunlar, yönetsel süreçler ve şehircilik, meslek etiği ve hukuk ve şehircilik okulları gibi başlıkların yer aldığı dikkatimi çekti. Şunu belirteyim: Şehircilik eğitimiyle biraz ilgim oldu. Çünkü 1987'de Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim üyesi olduğum sırada, bir kitabın derleyiciliğini yaptım. "Türkiye'de Kentlinin Eğitimi" adını taşıyor bu kitap. Birçok arkadaşlarımız biliyor. Bu toplantıya gelmeden önce, bu yazıya, bu kitaba katkıda bulunan öğretim üyeleri meslektaşlarımız kimler varmış diye göz attım.

Yıl 1987, Türkiye'de Kentlinin Eğitimi kitabının yayınlandığı tarihte, Türkiye'de toplam olarak 28 üniversite var ve bu 28 üniversitenin yalnız 9'unda şehir ve bölge planlama bölümleri var. Bu bölümlerden her birinin başkanlarından, yöneticilerinden veya o bölümdeki arkadaşlarımdan birer bölüm yazmalarını rica ettim. İsimlerini veriyorum size. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Gündüz Özdeş, Mimar Sinan'dan -o tarihlerde Güzel Sanatlar Fakültesiydi- Mehmet Çubuk. ODTÜ'den İlhan Tekeli'den rica ettim. Sağ olsun, İlhan da bir bölüm yazdı. Karadeniz Teknik Üniversitesinden Şinasi Aydemir, Yıldız Teknik Üniversitesinden İrfan Bayhan; Dokuz Eylül Üniversitesinden ODTÜ çıkışlı bir arkadaşımız, Akın Suel; Selçuk Üniversitesinden Orhan Göçer -Orhan Bey, İstanbul Teknik Üniversitesinden Selçuk Üniversitesine gitmişti- Trakya Üniversitesinden Rıfki Aslan -o da Yıldız Teknik Üniversitesinden Trakya Üniversitesine girmişti- Gazi Üniversitesinden Nurcan Uydaş arkadaşlarımız. Bunlardan hayatta olmayanları saygıyla anıyorum.

Bu kitapta ayrıca, o tarihlerdeki Şehir Plancıları Odası'nın Başkanıydı zannediyorum, Kemal Sarp arkadaşımızın bir katkısı var. Bir de şehir plancılarının çok yakından tanıdıkları iki meslek mensubu, bunlardan birisi Kamutay Türkoğlu'dur, öbürü de Ahmet Uzel'dir. Onlar birbirinden hiç kopmayan unsurlardır. Pratikte şehir plancılığını ve eğitimini, bu eğitimin ihtiyaçlarını nasıl gördüklerini bize anlatsınlar diye, bu kitaba onlardan da bir bölüm rica ederek koyduğumuzu hatırlıyorum.

Aradan yıllar geçti, biraz önce Çağatay'a sordum. Türkiye'de 180'den fazla üniversite var biliyorsunuz. Artık tırnak içinde üniversite bunlar. Bu 200'e yakın üniversiteden 22'sinde şehir ve planlama bölümleri var. Birkaç yıl önce Siyasal Bilgiler Fakültesinde yine Türkiye'de Kentlinin Eğitimi diye bir konferans yaptık. O konferansa katılan arkadaşlarımızdan da değerli arkadaşım Zekai Görgülü burada. Şehir konularıyla uğraşan rahmetli Oktay İkinci katılmıştı, fakat şehir plancısı olmayan bir arkadaşımız. Melih Ersoy, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ndeki planlama eğitiminin öyküsünü bize anlattı o toplantıda. Yıldız Teknik Üniversitesinden Zekai Bey, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden de o tarihte bölümün başkanlığını yürütmekte olan Handan Türkoğlu arkadaşımız katılmışlardı. Bunlar kitap halinde yayınlanmıştır.

Yaşam öyküsü dedi Başkanımız. Yaşam öyküsüne girmeye gerek yok, fakat benim emekliliğime kadar 60 yıldan fazla zamanımı geçirdiğim ve hâlâ da bulunduğum Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, biliyorsunuz, geleceğin valileri ve kaymakamları yetiştiriliyor. Bunların belediyelerle çok yakından ilişkileri var. Belediyelerin hazırladıkları, uygulamaya çalıştıkları imar planları üzerinde merkezi yönetimin gözetleme ve denetleme yetkileri var. Bu işlevlerini daha iyi yerine getirebilmeleri için, geleceğin kaymakamlarına ve valilerine şehircilik derslerinin, belediyeciliğin okutulması önemli bir ihtiyaç olarak görüldüğü için, 1930'lu yıllarda, fakültede şehircilik diye bir ders konulmuş; fakat dersi okutacak kimse yok. Bereket, o sırada Hitler -bazen diktatörler faydalı işler de yapabiliyorlar- Almanya'dan Almanya dışına bilim adamlarını, özellikle Musevi olanları atmış. Bunlardan bir tanesi, Türkiye'de Ulaştırma Bakanlığında ekonomi uzmanı olarak görev almış. Bunun adı Ernst Reuter'dir. Mademki Ernst Reuter Türkiye'dedir ve Türkiye'ye gelmeden önce Almanya'nın Magdeburg şehrinde belediye başkanlığı yapmıştır, bu konuların teknik yönlerini de bilen bir kişidir; zamanın İçişleri Bakanı, "Gel, sen bu şehircilik derslerini okut" diye onu davet etmiş. Bizim fakültede Ernst Reuter'le başlamış şehircilik dersleri, sonra Fehmi Yavuz hocamızla devam etmiş. Daha sonra, 1954'te Ernst Egli bir yıl için dersi okuttu. Fehmi Yavuz Bey 90'lı yıllara kadar sürdürdü, sonra ben devraldım ve genç arkadaşlar şimdi sürdürüyorlar.

Başından beri, aşağı yukarı 40-50 yıldır ben şehir plancılığı konusunu Türkiye'de izliyorum. Değişen ve değişmeyen birtakım tartışma konularının sürekli olarak

gündemde tutulduğunu görüyoruz. Bunlardan birkaç tanesini dikkatinize sunmak istiyorum, çünkü bunlar şehircilik eğitimiyle ve uygulamasıyla çok yakından ilgili konular. Birisi şudur: Şehir planlaması disiplinler arası bir nitelik taşıyor. Disiplinler arası nitelik taşımasının sağladığı avantajlar var, yarattığı sakıncalar ve tehlikeler, riskler var. Dün ve evvelki gün uzmanlaşmadan söz edildi. Şehir plancısı acaba her şeyden anlayan bir insan tipi mi olmalıdır; yoksa, şehir plancılığıyla ilgili disiplinlerden herhangi birinde derinlemesine uzmanlaşmış bir kimse mi olmalıdır? Bu ikisi arasındaki dengeyi kurmak her zaman mümkün olmamakta, üniversitelerde veya dışında birçok şehir plancıları kendilerini her şeyden anlayan insan konumunda görmekte, bazen bununla övünebilmektedirler. Bu yanıştan kaçınmak gerektiğini düşünüyorum.

İkincisi, şehir planlamasında kuramla uygulama arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Bazı üniversitelerimizde kuram ağırlığı ön planda oluyor, uygulama ikinci plana veya geri plana atılıyor. Oysa, bu ikisi arasındaki dengenin sağlanması gerekir. Çünkü kuram olmadan uygulama, uygulamaz kuram herhangi bir yarar sağlamaz diye düşünüyorum. Üniversitelerimizdeki her eğitim programımıza, şehir planlama izlencelerine bu açıdan, bu dengenin sağlanıp sağlanmadığı açısından yeniden bakmakta yarar vardır.

Üçüncü bir nokta, hepiniz, çoğunuz plancı olarak yetişiyorsunuz veya plancısınız; plancıyla politikacı arasındaki ilişkinin niteliğine çok yakından bakmak gerekir. Uzmanlıktan kaynaklanan bir ağırlığı vardır şehir plancısının ve olmalıdır. Eğer kendi konusuna hâkimse, birlikte çalıştığı politikacıya -bu politikacı, belediyede meclis üyesi olabilir veya bakanlıkta görevli bakan olabilir, politikacı veya bürokrat, kimse artık bunlar- bunlara söylediğini kabul ettirebilmesi, kendisinin alanında iyi yetişmiş olmasına, önerilerinin ses getirecek nitelikte olmasına bağlıdır. Ama bu yeterli değildir; kişilik sahibi de olması gerekir plancının. Plancı kişiliğini yitirmişse, o mesleğin bütün değerleri yitme tehlikesiyle karşı karşıya gelir. Ayrıca, plancının politikacıyla ve yüksek düzeydeki bürokratlarla anlaşabilmesi için, dilinin de anlaşılabilir olması lazımdır. Birçok arkadaşlarımızda, plancılarda çok sık görüyorum; yazdıkları ve söyledikleri ne kadar anlaşılmaz olursa, sanki o kadar çok önemli şeyler söyledikleri intibasını vermek gibi bir yaklaşım vardır. Plancı arkadaşlarımızın bundan kesinlikle kaçınması gerektiğini düşünüyorum.

Bir diğer nokta, şehircilik mesleğiyle ilgili olarak tasarım dozuyla mesleğin toplumsal ve davranışsal yönleri arasında bir denge sağlamak ihtiyacıdır. Genellikle şehircilik eğitimi programlarımıza göz attığımız zaman, tasarım ayağıyla davranışsal ve toplumsal yönler arasında da dengesizlikler olduğunu görebiliyoruz. Bundan da kaçınmak gerekir.

Bir nokta da şudur: Ülkemizin ve kentlerimizin özgül koşullarının çok iyi

kavranması, fakat aynı zamanda ilgili teknik alanlardaki yeni gelişmelere planlılık mesleğinin açık bulundurulması gerekir. Bu son derece önemlidir.

Tartışma konularımızdan biri, bir oturumun konusu olan hukuk ve meslek etiği kurallarına bağlılıktır. Bundan kesinlikle ödün vermemek gerekir. Plancıların kişiliğiyle ilgili bir konudur bu. Meslek odalarının bu alanda büyük sorumluluklar taşıdıkları kanısındayım. Hatırlıyorum -hatırlayan çok az sayıda arkadaş vardır- yıllarca önce bir planlı arkadaşımızın Ege kıyılarındaki bir küçük kasabanın planında görev alıp yanlış birtakım kararlara imza atması sonucunda, meslek etiği kurallarına uymadığı gerekçesiyle meslekten uzaklaşmak zorunda olduğunu hatırlayan birkaç arkadaşımız burada vardır.

Planlama mesleğinin yeniliklere açık olması, bu ilkenin bir sonucu olarak, örneğin, doğal ve kültürel değerlerin korunmasına artan ilginin planlama süreçleriyle bütünleştirilmesi mutlak suretle gereklidir. Bu konu da tartışma konularımız arasındaydı. Bir önceki oturumda kültür varlıklarının korunmasına ilişkin bildiriye sunan değerli arkadaşımızın konuşmasından ben çok yararlandım. Tabii, bu konuda belediyelerimize çok önemli görevler düşüyor. 2000 yılından beri, yani 16 yıldan beri Türkiye'deki 1500 belediyenin 3'te 1'ini bünyesinde toplayan bir Yerel Yönetimler Hizmet Birliği var. Bu Hizmet Birliğinin adı Tarihi Kentler Birliğidir. Sevgili kardeşim Zekai Bey'le ben orada 15 yıldan beri Danışma Kurulunda bulunuyoruz. Görüyoruz ki, belediyeciler, kültür varlıklarının, tarih ve mimarlık değerlerinin korunmasına ne kadar önem verirlerse, o kadar çok saygı kazanıyorlar. Eylül ayında, Edirne'de, bir uluslararası toplantının başlangıcında Edirne Belediye Başkanı dedi ki haklı olarak, "Arkadaşlar; yakın tarihlere gelinceye kadar, tarih, kültür, mimarlık varlıklarının korunmasına önem veren belediyeciler seçim kaybediyorlardı. Halbuki şimdi görüyoruz ki, bu konular önem veren, bu konularda önemli projeler gerçekleştiren belediye başkanları artan oranda saygı görüyorlar ve seçim kazanıyorlar." Bunda çok büyük bir gerçek payı olduğunu düşünüyorum. Eğer yanlış söylemiyorsam, Zekai arkadaşım beni doğrulasın. Bizim 15 yıldan beri gördüğümüz de budur.

Bu konuyla ilgili olarak, bu sunuşu yapan bayan arkadaşımıza hatırlatmak istiyorum: Bütünleştirme süreçleri, yani tarihsel, doğal mimarlık varlıklarına verilen önemin kentsel planlama süreçleriyle bütünleştirilmesi, entegrasyonunun sağlanması konusunda birtakım uluslararası yükümlülüklerimiz de var bizim. Örneğin, 1994 yılında Avrupa Konseyinin sürdürülebilirlik yolunda Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı adını taşıyan bir Aalborg Şartı vardır. Bu sözleşme incelendiği zaman, burada, yerel düzeydeki karar süreçlerine -plan da tabii bunlar arasındadır- doğal dengenin korunması, kültür varlıklarının korunması gibi düşüncelerin mutlak suretle entegre edilmesi zorunluluğundan söz edilmektedir. Aynı şekilde, Avrupa Kentsel Haklar Şartında da benzer kurallara rastlayabilirsiniz.

Naçizane benim kanaatim, bu alanda karşı karşıya olduğumuz bunalımın insan elinden çıkmış bir bunalım olduğu kanaatini taşıyorum. Bu da yurttaşlık anlayışımız, hemşehrlik, kentdaşlık anlayışlarımızla çok yakında ilgilidir diye düşünüyorum.

Bütün bu sıraladığım ve şehir planlama süreciyle, planlamayla ve uygulamayla ilişkisi olduğunu vurgulamaya çalıştığım sorun alanlarının hepsiyle çok yakından ilgili olan bir konuya pazartesi sabahı bir arkadaşımız burada değindi, “Kapitalizmin şehirciliği” diye bir terim kullandı. Çağatay mı, yoksa Oda temsilcisi arkadaşlarımızdan biri mi, bilmiyorum. Buna çok önem veriyorum. Çünkü yeni liberal düzenin ve küreselleşmenin plan karşıtlığına dayandığını hepimiz biliyoruz. Kamunun küçültülmesi ve kamunun yetkilerinin daraltılması bu yaklaşımın doğal sonucu olarak görülüyor. Bu bağlamda, küreselleşmenin istemleri doğrultusunda evrilmesi için, yalnız yüksek düzeyde görev yapan politikacılarla bürokratların değil; fakat aynı zamanda bilim insanlarından kimilerinin bile çaba harcadıklarına tanık olmaktadır. Buna verebileceğim bir örnek, bir Fransız kent bilimcisinin çok yakında yayınlamış olduğu bir kitap. François Ascher isminde birisi. Bu François Ascher’in yazdıkları arasında neler var, bunları dikkatinize sunarak sonuçlandırmak istiyorum. Kitabın adı, Şehirciliğin Yeni İlkeleri, De Nouveaux Principes D’urbanisme. Neymiş bakalım bunlar?

Bu kitabında François Ascher, kent planlarının artık yönelmesi gereken birtakım yeni hedefler benimsemesi gereğinden söz ediyor. 3-4 tanesini dikkatinize sunuyorum. Bir, “Klasik planlamadan stratejik planlamaya geçilsin” diyor. İki, “Uygulaması zorunlu plan kararlarından, plan uygulamalarında esneklik derecesi yüksek yaklaşımlara geçilsin” diyor. Üç, “Kamusallıktan bireyselliğe geçilsin” diyor. Dört, “Amaçsal kamu yararından araçsal kamu yararına geçilsin” diyor. Dikkatinizi çekerim. “Amaçsal kamu yararından araçsal kamu yararına geçilsin” diyor. Yani bizim şimdiye kadar tanımlamaya çalıştığımız, anlamaya çalıştığımız kamu yararı kavramının artık eskimiş olduğunu, kamu yararını amaçlarla ilgili bir toplum yararı olmanın ötesinde, araçlarla ilgili bir kamu yararına indirgemekten söz ediyor. Bu amaçsal kamu yararından araçsal kamu yararına geçmenin, kentsel ve çevresel değerler açısından doğurabileceği çok vahim sonuçlar olduğu düşüncesindeyim şahsen. Çünkü planlamada amaç rasyonelliğinden sapılması son derecede yanlıştır. Araç rasyonelliği demek, Max Weber’in yaptığı ayrıma göre, planı bir anlamda göstermelik bir araç durumuna getirmek demektir. Araç olarak kullanılan planla çok yanlış adımlar atılabilir. İstanbul’da 3. Köprü, 3. Havalimanı, Çamlıca Camii, planın araç olarak kullanıldığı uygulamalar ve yatırımlardır. Bunların hiçbiri plansız değildir. Dolayısıyla geçmiş yıllarda çok sık duyduğumuz “En kötü plan, plansızlıktan iyidir” şeklindeki bir değerlendirme, karşı karşıya olduğumuz örnekler karşısında kesinlikle savunulamaz.

François Ascher, az önce sözünü ettiğim kitapta, önerdiği ilkelere dayalı olarak, çağdaş şehirciliğin bırakılmasını, bunun yerine yeni şehircilik adını taşıyan yeni bir şehircilik anlayışının getirilmesini öneriyor. Sözcük ne olursa olsun, özel isim olsun, bir sözcüğün başına “Yeni” sıfatının konulmasının kimi zaman bir geriye gidiş ve gericilik olabileceğinin en güzel örneklerinden biridir bu Yeni Şehircilik Kitabı. Bu anlayış şehircilik eğitimine egemen kılınacak olursa, doğal, tarihsel, kültürel varlıklarımızın ve kentlerimizin kimliklerinin bundan geniş ölçüde zararlı çıkacağını ve gelecek kuşakların bizi iyi anmayacağını düşünüyorum.

Prof. Dr. Zekai Görgülü

Siyasal Bilgiler Fakültesinin 150. kuruluş yıldönümündeydi, o zaman bizler de eğitim programlarını sunuyoruz. Melih Ersoy o dönem Bölüm Başkanı; ama bir şey olmuş, Melih gelemedi. Çağatay gelmişti. Çağatay şöyle başladı: “Ben sadece okuyorum” dedi. Hatırlar o da. Ondan sonra Çağataycığım okudu. Sonra Melih, “Şehircilik nasıl kurtulur” diye bir 8-10 madde yazmış, 10 madde filandı. O 10 maddeden bir tanesi şu: “Bu alan, mimar kökenli plancılardan kurtulmalı”. O nesli tükenenlerden bir tanesi benim, yani Melih’in söylediği mimar kökenli plancılar diye.

Hani, İbrahim Tatlıses şöyle bir şey söylemişti ya: “Urfa’da Oxford mu vardı da gidip okumadık” demişti. Ben 74’te mimarlık okudum. Şehircilik mi vardı İstanbul’da, gittik, okumadık? Tabii, bunu bir sürü yönüyle değerlendirebilirsiniz, bu başka bir şey. Ama bu panelin ruhuna uygun bir biçimde, evet, ben farklı kulvardan gelen birisiyim, giderek de hakikaten sayımız azalıyor bizim. Ama lisans okuduğumuz mimarlıktan çok, hem akademik yaşamımız, hem bir sürü etkinliğimiz hep planlama alanı içinde geçti ve öyle de devam ediyor.

Önce bir kere şunu söyleyeyim: Biz, camia olarak, yani üniversiteler olarak, kimi kurumlar olarak gerçekten çok ciddi bir birikime, çok ciddi bir yazına, çok ciddi bir deneyime sahibiz ve böylesine zor koşullar içerisinde de üretkenliğimiz, yaptıklarımız olağanüstü. Geldiğimiz düzey de bence böyle bir noktada. Yani biz buradan 10 kişi kalkar, Avrupa’da da bir kenti planlayabiliriz, ülkemizde de bunu yapabiliriz ve müthiş uğraşlar içerisinde olan bir şeydir bu, zorlukların içerisinde gelen bir şey. Onun için, hakikaten bunu bu halimizle sürdürmemiz gerekiyor. Neden? Mesela birkaç tanesini söyleyelim. İster eğitimimize, ister meslek pratiğimize baktığımızda, bizim dışımızda olup biten ya da o dinamiklerin bağlamında doğrudan bizi etkileyen genel birkaç tane konu var hepimizin bildiği gibi.

Düşünün ki, bu ülkenin hâlâ somutlaşmış doğru dürüst bir bilim politikası yok ve biz, o olmadan bu uğraşları veriyoruz. 50 yılı aşan eğitimimiz var, örgütlülüğü 50 yıla yaklaşan meslek Odamız var; ama buna rağmen bir türlü gerçekleştiremediğimiz -ki, buradaki payımız azdır Oda olarak da- bir meslek yasamız yok.

Üç, bu ülkede, bu kadar sert olmamıştı; ama yıllardır üniversitelerin özgür

düşünceleri, özerk olmaları -yani universal olmanın özellikleri bütün bunlar-tartışma ortamı yaratmaları, üretmeleri pek de sevilmedi. Bir problem çıktığı anda ülkede -71’de de böyle oluyor, 80’de de böyle oldu, günümüzde de böyle- hep üniversitelerden başlanmıştır temizleme ya da ayıklama. Çok sevilmedi. Hele günümüzde, baktığınızda, gerçekten böyle bir siyasallaşma, bir vesayet ve bir patronaj sarmalı içerisine girmiş bir universal yapı var. Bunu yaşıyoruz hepimiz. Bunun da böyle sürmesi, böyle devam etmesi adına görevlendirilmiş olan YÖK diye bir kurum var, bir aracı kurum. Biz, YÖK’e bugün karşı değiliz, YÖK kurulduğu zaman da bizim kuşağımız YÖK’e karşı çıkmıştı.

Böyle bir üçlü yapı içerisinde hakikaten üretiyoruz. Ben 4 yıl, dekanlığım döneminde Dekanlar Konseyi Başkanlığı yaptım. Bütün fakültelerin dekanlığının olduğu bir kurumdu bu ya da bir sivil örgüt. Bunu anlatmalıyım. Belki birkaç arkadaşına anlatmış olabilirim. Yusuf Ziya Özcan YÖK Başkanı, kendisini ziyaret ettik. O dönemde de yoğun çalışmalar yapıyoruz; yani bütünleşik eğitim adına yapıyoruz, mimarlık adına yapıyoruz, şehircilik adına yapıyoruz. AB müktesebatında tıp, hukuk ve mimarlık var. Bir yerinden şehircilik de değişiyor. Şehirciliği de hep içimizde tutar bir biçimde götürmeye çalışıyorduk. Yoğun çalışmalar yaptık. Tabii ki, üniversitenin ürettiklerinden beslenerek yaptık bunu, dışarıdaki pratiğin içinde olan meslektaşlarımızdan beslenerek yaptık. Gittik, bunu Sayın YÖK Başkanına anlatacağız. 13 dekanız. Çikolatamızı falan da aldık, gittik. Bizi kabul ettiler, ben konuşmaya başladım. Genelliyorsunuz tabii. Öyle bir ortamda bunu konuşamazsınız, ama “Desteginizi lütfen esirgemeyin. Şu, şu, şu sorunlarımız var. Lütfen, bize katkı sağlayın. İcra Komitesiyle konuşuyoruz, onlar da sıcak bakıyorlar. Sizin bu anlamdaki direktifinizle, bizim bir sürü sorunumuzu çözecek” gibi konuşmalar yapıyoruz falan. Gerçekten abartmıyorum; döndü bana, arkadaşlarımıza da, “Siz dekanlar, Avrupa’ya hiç gördünüz mü?” dedi. Kaldık. Yani şimdi ne diyeceksiniz, ne yapacaksınız? “Gördük hocam” dedik. “İspanya’yı biliyor musunuz?” dedi, “Evet” dedik. “Orada mimarlık eğitimi, planlama eğitimi 3 yıl. Geçin bunları, geçin bunları” dedi. Bakın, hiç unutmuyorum. Bir gün yazabilirsem yazacağım bunları. “Geçin bunları” dedi. “Şu içeride var olanları temizleyin, ben dışarıdakileri alacağım” dedi. Böyle bir akla bir şeyi anlatmanız kadar zor bir şey yok. Bir anlamda bu, eğitim ekseninde konuştuğumuzda ya da üniversitenin yönetimi ekseninde konuştuğumuzda, sözün bittiği yer. Bu, hakikaten dehşet bir sıkıntıydı.

Tabii, dediğim gibi, bunlar dışarıda olup bitenler, ama bizi doğrudan etkileyen şeyler. Hani, hep konuşuldu, “Kontenjan artırımlarına gitmiyoruz” vesaire. Bunları hocalarım da dile getirdiler. Hani, bize filan soruyorlar ya, bölümlere soruluyor, “Kaç öğrenci istersiniz, ne yaparsınız?” vesaire, biz yazıyoruz. Kendi koşullarımıza bakıyoruz, tartışıyoruz filan. Onlar hiç önemli değil. Aynen maliyeden bütçe almanıza benziyor bu. Zaten rakamlar YÖK’te yazıyor,

“Şehircilik bölümleri yüzde 10 artacak, mimarlıklar 15 artacak, mühendisler şu kadar artacak” filan. Bu, doğrudan bütün bölümlere uygulanan bir şey.

Tabii, bu yaptığımız çalışmalar içerisinde, bu bölüm açma kriterleri, onda duyduğumuz kaygıları hep dile getirmek, hakikaten müthiş çalışmaları bunlar. Hayır, yani siyasal erk meselesi. Bu çok tatsız bir şey. Semahat’ın dediği gibi, çok yakıcı olabiliyor, çok etkileyebiliyor; ama vazgeçmeden devam etmeliyiz. Oramız kırılacak, buramız dökülecek, bir şeyler olacak; ama biz, bilimin, ortak aklın, ahlakın, eğitimin, çağdaşlığın ve modernliğin peşinde olan insanlarız, uygar olmaya çalışıyoruz. Bir kere, bu yoldan hiçbir şekilde dönmememiz lazım. Ama kendi alanımız adına da, bir kez daha söylüyorum; gerçekten olağanüstü işler yapıyoruz.

Bu dış etkileri söyledikten sonra, şu noktada problemlerimiz var: Biraz değinildi, ama akademia da kendi içerisinde bunu biraz sorgulamalı. Evet, bir siyasal erk; ama o siyasal erke baskı yapabilecek başat kurumlardan bir tanesi üniversiteyse eğer, onun etkisiyse, onun bilimsel erkiyse, bilgi birikimiye, bu konuda giderek zayıflayan, birbirinden haberdar olmayan bir kopma içerisindeyiz, çok zayıflamış ilişkilerin içerisindeyiz. Bu, benzer biçimde Odamızla da böyle oluyor. Bunu iki türlü açıklayabiliriz. Ben, İstanbul Şubeyi kuran ekibin başındaydım. Şehir planlamada nesli tükenenlerdenim, ama bunları yaptık. TMMOB’yi kurduk, ilk mesleki denetim uygulamasını başlattık. Bunlar tabii, bakışlarla ilgili bir şey. O dönemde derdimizi çok kolay anlatabiliyorduk ya da hem anlayabiliyorduk, hem anlatabiliyorduk; böyle bir şey vardı. Şimdi bunu yapmak çok zor, ama o zaman görevimiz daha artıyor. Tek başına Odaya bırakarak, meslek odaları kurulduktan bugüne kadar, tarihlerinde yaşamadıkları baskının içerisinde, olağanüstü zorlanıyorlar. Hem o anlamdaki desteği, hem bugün dayanışma içerisinde olmayı.. Tabii rekabet edilebilir. Her kurumun geçmişten gelen kendine özgün ve özel bir yapısı vardır. Tabii ki bundan vazgeçmeyebilir ve vazgeçmemeli zaten; ama birliktelik temel ilkelerde devam eder. Bu konuda müthiş zayıflayan ilişkiler içerisindeyiz. Bunu başaramadığımız sürece, o baskı sadece meslek odalarını etkilemekle kalmıyor, bölümlerimiz içerisinde siz öğrencilerimizin örgütlenmesi adına da olumsuz etkileri yaratır hale geliyor. Yanlış mı söylüyorum? Dolayısıyla bu yönüyle de sahip çıkmamız lazım.

Devlet, öğretici ve üretici niteliğini kaybetmeye başladı. Benim yetiştiğim dönemde ben birincilikle mezun oldum, ama mezun olduğum dönemde imar planı çizmesinden falan hiç haberim yoktu. Biz, o zaman döner sermayede olağanüstü işler yapan bir kurumduk, o da bozuldu. Mesela, ben kendi adıma 40 bin hektar, belki daha üstünde planlamanın kiminde yürütücü, kiminde patronu olarak görev aldım. İyi ki de almışım, iyi ki de olmuşum. Söylendi ya burada da, mekânda olmak, yerinde olmak, insana değmek filan gibi meseleler..

O dönemde şöyle bir şey vardı arkadaşlar. Bunu başka bir şeye bağlayacağım. Her türlü küçücük bir parçanın plan onayından büyük bir kentin planına kadar İmar İskan Bakanlığı yetkili. Tabii, nazım planlar var; hem Ankara'da, hem İstanbul'da, hem İzmir'de. İller Bankası bir okul gibi ve üniversite ve halk. İstanbul'da Tuzla, Darıca, Soğanlık planlarını yapıyoruz. Sene 78'de başladık, 12 Eylül'le kesintiye uğradı. Soğanlık'ta 5 bin parsel var, 5 bin parselden oluşuyor. Planlar onaylandı, askıya çıktı, 3 bin parsel itiraz etti. 3 gece sabahladık, bütün itirazlar bitti. İkna, açıklama, yorulup bıkmadan anlatarak, dinleme, birbirine değme, hak verme ya da nasıl olabileceğine ilişkin seçenekler anlatma, sonra onaylandı. Ama karar nasıl alındı, biliyor musunuz; devletin kurumlarıyla müellif ve yaşayan, kullanıcı birlikte o kararı alıyorlardı. Her toplantımız 1000 kişi, 1500 kişi oluyordu. Büyük büyük düğün salonlarında yapılıyordu bu çalışmalar.

Şimdi bunu yapabilme şansımız var mı? Yerel mi egemen, merkez mi egemen? Baktığımızda, merkezin egemenliği olağanüstü biçimde artmış durumda. Bu söylediği katılım adına hangi boyutta ele alacaksınız alın. O, işin başka bir yönü. Ama şöyle bağlamak istiyorum: Sistemle bağladığımızda, o dönem kapitalist sistem içindeyiz, şimdi de kapitalist sistem içerisindeyiz. Öyle değil mi? Bakışınız, nerede durduğunuz ve onu nasıl yorumladığımız son derece önemli. Bugün de aynı biçimde. Ama işin kuramında şöyle bir şey vardır: Politik kurumlar ve bilimsel kurumlar oluştuğu zaman, onu kimler seçer; politik karar vericiler seçer. Yani kent adına bir karar mekanizması sürecine ya da kararlar mekanizması sürecine girildiğinde, onun belli aşamalarında kararlar ortaya çıkmaya başladığında, bu ikisinin arasındaki ortaklık önemlidir, tartışma önemlidir ve ulaşılmak istenen hedef bağlamında da verilecek karar önemlidir. Bu, aslında kapitalizmin geleneğinde de vardır; modern olmanın, çağdaş olmanın geleneğinde de vardır. Öyle bir şeydi o dönemde yaptığımız.

Şimdiki sürece baktığımızda ise, sürekli politik gücü ele geçirmiş olan kesimlerin dayatmaları olağanüstü biçimde artar hale gelmeye başladı. Yani tartışmadan bir şeyleri onaylamak, tartışmadan bir şeyleri yapıyor olmak, paylaşmadan yapıyor olmak, bunun problemleri başka bir noktada. Bahsettiğim sene 78, şimdi konuştuğumuz sene 2016.

Buradan kendi içimize döndüğümüzde, yani buna dış etkiler diye baktığımızda, kısaca onları özetleyeyim. Tabii, dediğim gibi, bu anlamda sorunlar, potansiyeller, öneriler adına müthiş bir literatürümüz var -eğitim adına söylüyorum bunu- müthiş bir yazınımız var. Bir sürü şeyi dile getirdik, daha getirilmeye de devam ediyor. Bütün derdimiz güncelleyebilmek. Ama "Acaba bizler de bu son dönemde olup bitenlere ne kadar uyum sağlıyoruz?" meselesini düşündüğümüzde, mesela şöyle bir şeyle çok net karşı karşıyayız: Yeniden, yeniden ve çok hızlı biçimde değişen bir hukuksal zemin var, bir yasal taban var ve ona dayalı bir kurumsal yapılanma

var. “Bunun eğitime getirdiği zorlukları ne derece yakaladık ve onu aşmak adına ne yapıyoruz?” gibi bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum.

Bana sorsanız, “Kaçınıcı 5 Yıllık Kalkınma Planı” deseniz, zor cevap verebilirim; evvelden verirdim. Ben derse girdiğimde, öğrencilerim yasalarla ilgili bir şey soracaklar diye bazen korkuyorum, itiraf edeyim; ama biz, 6785’i, İmar Yasasını yıllarca ezberleşmiştik, başka yasaları ezberlemiştik. Bir kurumsal yapının sürekliliği gibi bir şey vardı; bu, devletin sürekliliği anlamına da gelirdi. Yani Vergi Yasasında planlamayla ilgili bir şey, şehircilikle ilgili bir şey çıktığında ya da torba yasada bir şey çıktığında, izleme probleminiz olağanüstü boyutlara taşınıyor; ama bu yapılanma bizim eğitimimizde çok olumsuz etkiler yaratıyor.

Bunun bir başka yönü, planlamaya yıllardır hep bir toplumsal kalkınma projesi olarak bakıldı. Öyle değil mi? Planlama böyle bir şey zaten. Ama son dönem geldiğimiz noktada, kapitalizmin şehirciliği mi, yoksa proje şehirciliği mi diye baktığımızda -proje olabilir, ona karşı olduğum için söylemiyorum; ama böyle değil tabii- mesela biz, hiç olmadığı kadar kentlerimizde projeci ve parçacıl yapıların irili ufaklı içine düştük. Öyle değil mi? Bunun etkilerini yine eğitimimizde çok sert bir biçimde yaşıyoruz, sarsıntı biçiminde yaşıyoruz. Bunu bir derste konuşarak ya da bir toplantıda konuşarak aşmak mümkün değil. Çünkü ne var, biliyor musunuz? Özellikle öğrenci arkadaşların kuşağında şöyle bir şey var ve bu çok doğaldır: Gördüğünü olumlayarak gelebilir, yapılanların ve yaşananların doğru olduğunu zannedebilir. O zaman, bunu başka türlü sizlerle paylaşmamız ve sizlere aktarmamız gerekiyor. Oysa öyle değil; ama onu görüyorsunuz, haklısınız. Bu, kendi dönemimizde hepimiz için geçerli olan bir şeydi.

Bir sorun da şurada mı diye düşünüyorum: Bizim şehircilikte, planlamada vazgeçilmez kavramlarımız var; yani kentli hakkı gibi, kamu yararı gibi, kamusal alan gibi; ama sürekli bilginin çoğalmasıyla birlikte bunların üstüne ilave edilen yeni kavramlar var. Bunları hem ayıklama adına, hem var olan o temel kavramlarla örtüştürme adına ne kadar başarılıyız? Bunu hem meslek pratiği açısından düşünün, hem eğitim açısından düşünün. Bu yönüyle de kendi eğitimimizi irdelememizde ve ona göre güncellemeler yapmamızda yarar olduğunu düşünüyorum.

Evet, bitireyim. Başka konular var; belki soru çıkar, çıkmaz, onu bilmiyorum. Ama dediğim gibi, kendimce bazı güncel olanları, başat olanları sizlerle hem kendi iç dinamiklerimiz açısından, hem dışarıda olup bitenler açısından olabildiğince özet ve kısaca paylaşmaya çalıştım. Sorunlar da aşılır; yeter ki, gerçekten zayıflayan ilişkilerimizi o ortak akıl, bilim, temel ilkeler bağlamında daha da güçlendirecek yerlere doğru kendimizi taşımamız lazım. Üniversite, bu anlamda Odasıyla da bütünleşerek, başat bir rol üstlenebilir. Olur ya, bir gün, o yaptıklarımız, o çizdiklerimiz bir siyasi irade beyanı haline gelebilir, belki anlatabiliriz. Bunlara hazırlıklı olmak zorundayız sevgili arkadaşlarım.

Prof. Dr. Mert Çubukçu

Bundan bir süre önce Çağatay hoca beni aradığında, gerçekten çok mutlu oldum. Bunun iki nedeni vardı; birincisi, tekrardan çok önemli bir zamanımı geçirdiğim ODTÜ'ye yeniden dönüp bir etkinliğe katılacak olmamdı, ama bunu zaten yıllar içinde yapıyorduk, yapmaya da devam ediyorduk. Ama ikinci söylediği şey beni gerçekten çok mutlu etti, hatta gözlerim doldu. Planlamaya katkı veren ve besleyen alanlardan olduğum için. Ben, o ana kadar planlamayı beslediğimi çok düşünmüyordum açıkçası. Yani kendi çapımızda biraz uğraşıyorduk; ama demek ki, biz de planlamayı beslemeyi becerebilmişiz diye gerçekten gözlerim doldu. Bu sunum birazcık da çok formel olmadan gerçekleşecek. Çünkü kendi anılarım da var; Çağatay hoca bunlardan da bahsetmemi istedi ve gerçekten bunları söylemeden geçemeyeceğim.

1. sınıfı kazandık, ama belki bir kısmınızın da yaşadığı gibi, mimar olmak istiyordum ben. Bizim zamanımızda, tercihleri daha sınava girmeden yapıyorduk.

Girdik, fakat mimar olamadık. Hatta sınav iki aşamalı. İlk sınavda ilk 1000'e girdik, havamızdan geçilmiyor. ODTÜ Mimarlık 1 numara, giremezsek şehirciliği 2 numaraya yazdık, girdik sınava; ama tabii, birinci sınavla ikinci sınav arasında pek çalışmadığımız için, sınavda gümledik. Dolayısıyla planlamayı kazandık, geldik. İlk ders, rahmetli Gönül Tankut, şu anda teknokent olan alana bakan stüdyodayız. Bir oryantasyon sınıfı gibi bir şey. İlk söylediği şey şuydu: "Eğer düşünmeyi sevmiyorsanız, hemen çıkın ve bir daha gelmeyin." Bir korku aldı. Ne düşünelim? Bu bir.

İkinci hafta ya da ilerleyen süreçte rahmetli Raci hocanın dersi. Raci hoca bir şeyler söylüyor, arkasından, "Yoksa, şehirci olamazsınız, seyirci olursunuz" diyor. Bu ikisi sürekli kafamızda yankılanıyor. 1. sınıfta böyle bir şey oldu. Hem düşüneceğiz, hem de şehirci olacağız, seyirci olmayacağız. Derslerimize çalışıyoruz. Okumayı sevmiyoruz, ama tasarıma yatkınlığımız var falan. Çok isteyerek girdiğimiz Mimarlık Fakültesinin istemediğimiz Şehir Planlama Bölümünde ilk dönem, dönem birincisi oldum. Çok mutluyum. Rektör Yardımcısı bizi yemeğe davet etti öğleyin. "Bakın, sizin şu anda yatay geçiş hakkınız var. İsterseniz mimarlığa geçebilirsiniz" dedi. Çağatay hoca "Bitirene kadar" dedi, ama ben, o 1. dönemin sonunda mimarlığa geçmek istemedim; çünkü burada işler iyi gidiyordu, yani dönem birincisi olmuştuk. Bir de sınıfta bir kız var; onunla olacak mı, olmayacak mı? Eşim olur kendisi.

Sonradan bunu anlattığımda diyor ki, “Keşke mimarlığa geçseydin, ben daha rahat razı olurum.” Neyse, böyle zaman geçiyor.

2. sınıfa geldik. Çağatay hoca var, Adnan hoca var. Stüdyoya girdik, dediler ki, “Bu stüdyoyu biz yeniden yapacağız.” Biz evde yatağımızı toplamıyoruz affedersiniz, hafta sonları geliyoruz, sınıfı zımparalıyoruz, boyuyoruz; yani hakikaten stüdyoyu sahiplendik. Belki hocam da hatırlar. Adnan hocanın yurtdışından ilk geldiği zamandı. O sene biz, stüdyonun gerçekten bizim eğitimimizin en önemli parçası olduğunu çok önemli bir şekilde anladık. Çünkü siz stüdyoda var olduğunuz sürece varsınız ve bunu Çağatay hocayla Adnan hoca gerçekten bize benimsettiler. 4 yıllık eğitim hayatım boyunca, yaz tatilleri hariç ve 15 tatildeki bazı süreler hariç, okula gelip çalışmadığım bir tek gün olmamıştır ki, ben yurtlarda falan kalmadım, Ankara’da yaşıyordum ailemle birlikte. Dolayısıyla o stüdyonun verdiği şevkle her gün gelip gittik. Üst sınıflardan arkadaşlarımız da gelip giderlerdi. Gerçekten, bu eğitim-öğretim ortamında çok önemli deneyimler yaşadık.

Yalnız, Çağatay hocayla Adnan hoca şöyle bir şey söylemişti o zaman: “Oğlum, bakın, dikkatli olun! 2. sınıftasınız” demişti, ben bunu anlamamıştım. Daha sonra Tansu hoca, bu oyun teorisini vesaire anlattığı dersin başında, “Çocuklar; dikkatli olun!” dedi. O daha açık bir şekilde söyledi, ama bütün sınıfa. “Eğer 3. sınıfın başındaysanız, bir kız arkadaşınız varsa ve bu kişi de senenin sonunda hâlâ kız arkadaşınızsa, muhtemelen evleneceksiniz onunla. Dikkat edin!” demişti. O da geldi başımıza. Ondan sonra 4. sınıfa geçtik. 4. sınıfta Ali hoca vardı, Ama tabii, 1. sınıfta Ergun hocayı da anmadan geçemeyeceğim. Gerçekten birçok şeyde etkisi çok büyüktü.

Tasarımda iyiyiz, fakat şöyle bir problemim var: Tasarımda iyiyim, notlarım da iyi; ama tasarım çok zaman alıyor. Kentsel tasarıma başladık. Orada Baykan hoca var, Adnan hoca var. Tamam, güzel şeyler oluyor, ama çok zaman alıyor bu iş. Bu süreç içerisinde, yurtdışı bursu vesaire gibi bir imkanımız oldu ve benim bir şeye karar vermem lazım. Tasarımda devam etmek istemiyorum; çünkü ürünler iyi, ama çok zaman alıyor ve bu süreçte insan biraz yıpranıyor. Okumayı çok sevmiyorum; yani okuyorum, ama sadece gerekli şeyleri. Dolayısıyla ben kararımı sayısal planlamadan yana verdim ve kendimi sayısal planlama alanında geliştirmeye o noktada karar verdim. Gittiğim üniversitenin de kendi yapısı buna çok uygundu ve ben bu noktada, tasarım alanından sayısal planlamaya geçmiş oldum.

Sayısal planlamaya ilişkin çok kısa bir şeyler söyleyeceğim. Çünkü madem besliyor, burada bir şeyler söylemek gerekir diye düşündük; ama kimseyi sıkmadan, yormadan ve zamanımıza da uyararak.

1960’larda ilk kez planlama disiplini farklı sorulara cevap vermeye çalışıyor, tasarımın dışına çıkıyor birazcık ve bu aranan cevaplar arasında, tasarımı bir kenara

koymadan, yani tasarımı da reddetmeden, ama planlama disiplini de salt mekânsal tasarım olmaktan çıkartan birtakım cevaplar vermeye başlıyor. Daha sonra bu yaklaşım pek çok alanla beraber niceliksel devrim olarak dillendiriliyor. Bu analitik bakış açısıyla birlikte, doğrudan planlamada kullanılan yöntemlerden bazıları geliştiriliyor; nüfus projeksiyonları, göç tahmini. O zamana kadar da var bunlar; ama farklı bakış açısıyla daha detaylı bir şekilde ele alınarak, planlama disipliniyle de entegre oluyorlar. Eşik yüzey analizleri, işgücü projeksiyonları vesaire. Birtakım karar verme süreçleri, bu karar teorisinden türeme yöntemler de yine planlamaya entegre oluyor. Lineer programlama, fayda maliyet analizi, oyun teorisi temelli teknikler vesaire planlamada alt başlıklar olarak disipline giriyor. Fakat eleştiriler var sürekli ve bu eleştirilerin bir kısmı da ortaya atılan teorilerin ampirik olarak test edilemiyor olması. Nihayetinde, bu yaklaşımın popülerliği çok da uzun sürmüyor.

Bunu nereden anlayabiliriz? Bütün İngilizce yazınlardaki, yani dergiler, makaleler, özellikle kitaplar vesaire, kelimenin geçme sıklığıyla alâkalı bir çalışma bu. Buna herkes her kelime için ulaşabilir. Bunu Google'ın verdiği bir servisten alıyorsunuz.

Baktığımız zaman, 70'lerin sonunda, 80'lere doğru bu sayısal planlama ya da niceliksel planlama resmen pik yapıyor, yani en tepe noktasına ulaşıyor ve 80'den sonra da düzenli bir şekilde aşağı doğru inmeye başlıyor. Benzer bir şekilde, mesela nüfus projeksiyonu da aynı şekilde, 70'lerin ortasında, 80'lere doğru bir tepe yapıp daha sonra inişe geçiyor; yani sayısal planlama tekniklerinde bir düşüş görüyoruz. Yine kentsel modeller 75'li yıllarda tepe noktasına ulaşıyor, 95'e kadar sürekli inişte. Daha sonra 90'lı yıllarla beraber, 2000'li yılların başına kadar bir ivme kazanıyor. Bunun da nedeninin GIS olduğunu anlıyoruz. Bu coğrafi bilgi sistemleriyle ne oluyor; biraz popülerite artıyor, fakat daha sonra yine bu etkinlik de sona eriyor. Fakat niceliksel planlama kavramlarının metinlerdeki ağırlığının azalması, diğer niceliksel tekniklere ilişkin bir paralel azalma değil. Mesela, fayda maliyet analizine bakıyoruz, etkinliği devam ediyor. Oyun teorisine bakıyoruz, özellikle 80'lerden sonra müthiş bir ivme kazanıyor ve etkinliğini artırıyor. Benzer bir şekilde optimizasyon, 50'lerden beri sürekli yükselişte. Tüm bunlardan neyi çıkartıyoruz? Bu bilgilerden, niceliksel tekniklerin diğer bilim alanlarında yükselişini sürdürürken, planlama disiplininde geriye düştüğünü, yani daha az önemsendiğini çıkartıyoruz. Bu bir tespit. Ama hâlâ niceliksel tekniklere ihtiyacımız var. Neden var? Mesela, nüfusun fazla tahmini, gereğinden fazla alanın imara açılması demek. Bu da bize kentsel saçaklandırmayı getiriyor; yani nüfusun gereğinden fazla tahmini, kentin gereksiz yere parçacı bir şekilde büyümesiyle sonuçlanıyor. Gereğinden az yapılan tahmin ise, yani düşük tahmin dediğimiz şeyde ise, kentsel alan kullanımlarının yetersiz kalmasıyla sonuçlanıyor; gecekondulaşma gibi.

Eğitim sürecinde de teorik derslerle stüdyo derslerinin entegre edilememesi, bu sürecin içindeki önemli bir aksaklığı oluşturuyor. Dolayısıyla teorik derslerle stüdyo projelerinin, bu sınıfların entegrasyonunun doğru sağlanması gerektiği kanaatindeyim. Fakat bunun birtakım güçlükleri var, yani niceliksel planlamayı planlama alanında daha etkin bir şekilde getirmenin birtakım sıkıntıları var. Bunlardan bir tanesi temel bilgi eksikliği, yani insanlar bu teknikleri uygulamayı bilmiyorlar. İki, veri temini ve paylaşımı, bunda da sıkıntı var. Programlara erişim maliyeti, bu o kadar değil ülkemizde; ama belki en önemlisi, piyasada, bürokraside ve akademiye niceliksel tekniklere gerekli değerin verilmemesi.

Plan kararlarının niceliksel analizlere dayandırılmaması nasıl bir sonuç ortaya çıkartıyor; herkesin plan kararı üretebileceği algısına ve pratiğine yol açıyor. Yani biz birtakım tekniklere göre plan kararı üretmedikçe, plan sürecinde etkili olan diğer insanların -bunlar genelde siyasilere oluyor; belediye başkanından tutun, bakana, başbakana, cumhurbaşkanına kadar- herkesin plan kararı üretebilir şekilde... Yani "Eğer bu plan kararları sözde üretiliyorsa, biz daha iyi konuşuyoruz, o zaman biz de daha iyi plan kararları üretiriz"e geliyor. Dolayısıyla niceliksel ya da niteliksel olsun, tekniklerin çok önemli olduğunu düşünüyorum ve stüdyoların ayrılmaz bir parçası olması gerektiği kanaatindeyim.

Bir küçük örnekle bitireceğim. Stüdyolarda imar planları ya da yerleşim planları vesaire yapılıyor ya da pratikte de bu oluyor; fakat çizdiğimiz planların, en basitinden ne kadar ulaşım talebi yaratacağını bile simüle etmeden birtakım şeyler onaylanabiliyor. Tek plan yapma tekniği sayısal teknikler değil, bunu bir kenara koyalım. Yani sayısal teknikler uygulanmadan, "İlla şu olacak" diye bir şey yok, çünkü bu, tamamen veri ve bir şekilde altyapı konusu.

Araç kullanan insanların -çoğunuz belki kullanıyorsunuz- çoğu, örneğin, Yandex'in bir uygulamasını kullanıyor. Her sabah A noktasından B noktasına en kısa yolu seçerken mesela, bu program aracılığıyla geçiyor. Ama bizim bu yöntemleri önümüzdeki 20 yıl için planladığımız alanlarda bile görmezden gelmemiz, mevcut yapıya ya da mevcut yöne birazcık aykırı bir durum oluşturuyor kanaatindeyim. Veri paylaşımı ve veri üretim süreci arttıkça, planlamada yeniden niceliksel yöntemlerin daha ön plana çıkacağı kanaatindeyim.

Doç. Dr. Semahat Özdemir

Sözlerime başlamadan önce, bir kere, Çağatay sürpriz yaptı; hayat hikayesi, ben bunu bilmiyordum. Ama zaten 3 gündür, hayatımın yaklaşık 10 yılını geçirdiğim bu kampüste ne kadar geçmişe gittiğimi ve o yılları sevgiyle hatırladığımı bilemezsiniz. Onun için, bu fırsatı yarattıkları için hem sevgili okuluma, hem meslek odamıza çok teşekkür ediyorum.

Tabii, benim hayalim mimar olmak hiç değildi, ama ODTÜ’de okumak hayalimdi; çünkü Ankara’da büyümüştüm. Ankara’da ODTÜ’lüler kırmızı beyaz otobüslere -et arabası derlerdi onlara- Sıhhiye’den binerlerdi, doluşurlardı, bu kampüse gelirdi. Tabii, o zaman kampüs dağın başındaydı, ama ODTÜ’lüler çok havalıydı. Hiç de kampüsü görmemiştim. Hayalim ODTÜ okumak; ama o zaman da ODTÜ’nün giriş sınavı ayrı, merkezi sınav sistemi ayrı. İlk sene, sınav günü iki aşamalıydı. Birinci aşamayı çok iyi yaptım, ikinci aşama... Kendi lisemde girmiştim. Eve gittim, orada bir sorun yaşadım, ikinci aşamada hiçbir şey yapamadım ve kazanamadım ODTÜ’yü; ama Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Matematik Öğretmenliği Bölümü’nü kazandım. Öğretmenlik sevdiğim bir şey, matematik de çok sevdiğim bir şey. Gazi Eğitime gittim. Annem çok mutlu. “Aman, kızım 3 sene içinde öğretmen olacak, tayin olacak.” Gideceğiz birlikte Anadolu’ya, öğretmenlik yapacağım ben. Her şey çok güzel, ama benim aklım hâlâ ODTÜ’de. Üstelik de 1’den 2’ye de geçtim, bütünleme falan da yok. Devletin okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü çok yakın evimize. Ankara’da yaşıyorum zaten. Ama akli ODTÜ’de, o kırmızı beyaz otobüslerde.

İkinci sene, “Anne ya, ben şu ODTÜ’nün sınavına bir daha girsem” dedim. “Çok mu istiyorsun?” dedi, “Evet” dedim. Verdi bir 50 lira, girdim ben sınava; ama ilk tercihim şehir planlama. Neden? Çünkü ODTÜ’de okumak istiyorum; ama asla mühendis olmak istemiyorum, asla temel bilimler okumak istemiyorum, asla idari bilimler okumak istemiyorum. Sonra bir baktım ki, burada Şehir Planlama Bölümü diye bir bölüm var, her şey var, şahane; yani matematik var, sosyoloji var, ekonomi var, tasarım var, tarih var. Tam bana göre, ama kazanamadım. İkinci tercihim kazandım. Trajikomik bir şey. Bakın, o zaman işletmenin puanı şehir planlamadan daha düşüktü. İkinci tercihimdi idari bilimler, işletme. Ben orayı kazandım. Tabii, hemen kaydımı yaptırdım. Nihayetinde ODTÜ yani. Hazırlığa başladım. 1 ay geçti, beni öğrenci işlerinden çağırdılar. Gittim, dediler ki, “Kontenjan açığı var. 0.01 puan düştü. Şehir Planlamaya geçer misin?” Geçerim.

Oğlum benimle dalga geçer. Kendisi banka müfettişi, “Anne; işletmeden şehir planlamaya geçen tek insan sensin herhalde” diye. Ama şunu samimiyetle söylüyorum: Çok istediğim bir bölümü okudum, çok severek okudum, çok severek çalıştım ve hâlâ çalışıyorum yıllarca.

Tabii, ODTÜ’de hazırlık ve 1. sınıf kabus gibidir; çünkü bir elinizde sözlük, bir elinizde kitap, temel tasarım öbür taraftan. Ama insanın hakikaten kendi sınırlarını zorladığı, disiplinli çalışmayı öğrendiği, paylaşmayı öğrendiği, önünde çok değerli yol göstericilerin olduğu bir eğitim ortamı burası. Hâlâ öyle. Hep buradakini akademik hayatımda yaratmaya çalıştım kendi çalıştığım okullarda, öyle söyleyeyim.

Peki, ODTÜ’de okurken nasıl bir ortam vardı Türkiye’de? Tabii, 70’li yıllar Türkiye’nin zor yıllarıydı, bugüne yakın zorlukta olan yıllardı. ODTÜ’de öğrenci olmak da zordu o yıllarda. O nedenle biz, 5 yıllık eğitimi, yani hazırlık artı 4 yılı 6 senede bitirebildik; çünkü çatışmalar ve siyasi sorunlar nedeniyle okulumuz bir 3 ay, bir 6 ay kapatılmıştı ve biz de okulumuz kapatılmasın diye mücadele edenler arasındaydık. Tabii, bu yıllarda biraz da okulun belli dönemlerde kapalı olması nedeniyle, bir yandan da sevgili, rahmetli, çok değerli bir hocamızın planlama bürosunda çalışma şansı yakaladım. 2. sınıftan son sınıfa kadar Esat Tural’ın planlama bürosunda çalıştım.

Son sınıfa geldiğimde, bir gün stüdyoda -bugün ziyaret etme şansı yakaladım ve çok mutlu oldum- sevgili Tansı Şenyapılı hocamız stüdyoda masamın başına geldi, “Semahat; Haluk Alatan benden iki isim istedi, Ankara Nazım Plan Bürosunda çalışmak üzere. Biri sensin. Ara ve randevu al” dedi. Ben zıplamak istiyorum tabii, çılgılık atmak istiyorum. Bu hikayeyi bütün öğrencilerime anlatırım. Çünkü Ankara Nazım Plan Bürosu, 1970’li yıllarda Ankara’nın planını yapmakta olan, bilgi üreten, uygulamaya yön veren çok değerli bir planlama birimi ve bizim jürilerimize falan geliyor oradaki uzmanlar ve biz de imreniyoruz onlara, “Ah, biz de böyle olsak” diye.

Tabii, çılgılık falan atamıyorum, çünkü bana böyle yapıyor Tansı hoca. İkinci kime gidecek dedim; grup arkadaşıma gitti, Nebahat. Şu anda Amerika’da kendisi. Bu da benim için çok değerli bir anı. Haluk Alakan, büro faaliyetini sürdürdüğü 80’li yılların ortasına kadar Ankara Nazım Plan Bürosunun kurucusu ve Başkanlığını yapmıştır. Biz 2 kişi yerine 3 kişi gittik; çünkü grup 3 kişiydi, bizim planlama takımı 3 kişiydi. İnanır mısınız, gittiğimizde, Haluk Bey’e o 2 kişinin hangi 2 kişi olduğunu söylemedik, “Ne olur, 3’ümüzü de alın” dedik, o da 3’ümüzü de aldı. Yıllar sonra bize, “Hayatımda gördüğüm en güzel insanlık görüntüsüydünüz” dedi. Biz de sanıyorduk ki, çok kolay öyle devlet dairesinde üçüncü kişiyi alabilmek.

Tabii, Ankara Nazım Plan Bürosu benim meslek hayatımda sanıyorum çok önemli bir yere sahip, çünkü fiilen plan üreten bir büro. Çok zengin, farklı disiplinlerden insanlar var, büyük bir stüdyo var. O dönemde, öğrenci veya meslek hayatı içinde olan herkes hatırlar, Ankara'nın maketleri, Ankara'nın hava fotoğrafları, Ankara'nın eski planları, Ankara'nın analiz paftaları ve üretilmiş olan ilk nazım plan. Hedef yıl 1990.

Her şey bitti, atamalar bitti. Bir de sınava soktular bizi, biz de şikayet ettik, “Bizi sınava sokuyor Bakanlık” diye. Çünkü İmar İskan Bakanlığına bağlı Nazım Plan Bürosu. “Tabii gireceksiniz sınava. Sınavsız mı alacağız sizi?” dedi. Neyse, sınavı geçtik, başladık. Hiç unutmuyorum ve çok ders çıkardığım bir deneyimdir. Onun için de paylaşıyorum sizinle. Haluk Alatan -ki, o zaman yaşça da herhalde 50'lerindeydi Haluk Bey- 1 tam gününü ayırdı. Bakın, 3 tane çömez şehir plancısına 1 tam gün, bu büro ne amaçla kuruldu, bu büro hangi çalışmaları yaptı, bu büro hangi analizleri yaptı, üretilen plan şeması alternatifleri nelerdir, nasıl bir planlama süreci izlendi, bu alternatifler nasıl değerlendirildi ve nihai plan nasıl seçildi, bize çok değer vererek bunları uzun uzun anlattı. Dolayısıyla ben de sandım ki, Türkiye’de her kurum böyle çalışıyor. Tabii, o ortamı bir daha başka yerde kolay kolay bulamadığımı söyleyeyim, en azından uygulamanın yapıldığı ortamlarda.

Sonra, aile durumu nedeniyle İzmir Nazım Plan Bürosu girdi hayatıma. İzmir’e gidince, üniversiteyi çok özlediğimi fark ettim. İyi ki de öyle olmuş; çünkü üniversiteye geri döndüğümde artık 30 yaşındaydım, anneydim ve doktora başladım. O da Dokuz Eylül’lü yıllarım. Burada öğrencilerim var, meslektaşlarım var. Çok severek çalıştım orada Sonra İYTE kuruldu, İYTE’ye davet ettiler ısrarla ve İYTE’ye de geçtim; çünkü bir hayaldir. O hayal, Ege’nin ODTÜ’sünü kurmaktır İzmir’de. Epey yol aldığımızı düşünüyorum İYTE olarak. Dolayısıyla hayat hikayesi böyle bir hayat hikayesi meslekte. Ama şöyle bir plancı olmaya çalıştım hep: Hep mesleğimi çok sevdim, hep öğrencilerimi çok sevdim, hep öğrenmeyi çok sevdim; ama sadece okulda olmak bana hiç yetmedi. Ben hep alanda olmayı sevdim, arazide olmayı sevdim, planlama süreçlerinin içinde yer almayı sevdim, sivil toplum örgütleriyle kol kola girmeyi çok sevdim. Karaburunlularla çok zengin deneyimler paylaştık.

Bilmeyenler için şunu söyleyeyim: İYTE Urla’dadır, İzmir’in Urla ilçesinde, Karaburun Yarımada’sındadır. O yarımadanın da çok derdi vardır. Şu anda da çok büyük baskı altında. Bir yandan balık çiftlikleri, bir yandan GES’ler, bir yandan yeni yollar. Dolayısıyla yerel halk bunlara karşı mücadele etmekte.

Tabii, bu 3 gün boyunca da dikkatle izledim buradaki oturumları, notlar aldım, kendi biriktirdiğim düşünceler vardı; çok özetle onları sizinle paylaşacağım.

Bir de çok yakıcı bir sorunla karşı karşıyayız. 21, 22, 26, değişik sayılar telaffuz edildi. Lisans eğitimi veren okullar var; bunların bir bölümünde, yaklaşık 10 tanesinde çok ciddi yoksunluklar var ve de 41 tane de açılma izni almış bölüm kurulması girişimi var.

Üç noktada düşüncelerimi yoğunlaştırdım. Birincisi, henüz öğrenci almamış, izin almış bölümlerin öğrenci alınmasına karşı neler yapılması gerekir? İlk söyleyeceğim şeyler buna dair. İkincisi, kurulmuş, öğrenci almaya başlamış, yoksunluklar yaşayan üniversitelerimize dair, üçüncüsü de genelde planlama eğitimine dair. Çok uzatmadan, hemen kısaca bunları özetleyeyim.

TUPOB, biliyorsunuz -öğrenci arkadaşlarımızdan bazıları bilmez belki- Türkiye Planlama Okulları Birliği, her sene bir üniversite dönem başkanlığını yapar ve 2011 yılında İYTE yaptı dönem başkanlığını. Bu dönem başkanlığı sırasında bu sorunu artık biz hissetmeye başlamıştık. Dönem başkanlığında, burada da sıklıkla referans verilen -buna da çok memnun oldum açıkçası- bir şehir planlama bölümünde lisans eğitime başlanabilmesi için, minimumda akademik kadro, fiziki koşullar, altyapı koşullarının neler olması gerektiğine dair bütün planlama okullarıyla birlikte bir rapor hazırladık. Yine ilk defa, bu sorunun gelmekte olduğunu hissederek, kurulmuş olan bölüm başkanlıklarını da o toplantıya, o buluşmaya, İzmir İYTE'ye davet ettik ve dedik ki, "Aman, yavaş! Hemen lisans eğitime başlamayın. Çünkü bu çok zorlu bir ve süreç ve sadece akademisyen olarak sizi yıpratmaz. Çünkü haftada 30 saat derse girmek, bir genç akademisyenin akademik gelişimini kesintiye uğratan ve onu tüketen bir süreçtir. Bu, öğretim üyesine haksızlıktır, öğrenciye haksızlıktır, planlama mesleğine haksızlıktır; bu ülkenin doğasına, kültürüne ve yerleşimlerine haksızlıktır."

Onlara söylediğimiz şey şuydu: "Bakın, biz size bir rapor hazırladık. Lütfen, bu raporu dekanlarınıza, rektörlerinize anlatın. Elinizde somut bir belge var. Dolayısıyla bu, sizin elinizi güçlendirir." Ama anlaşılıyor ki, hiç kimsenin eli güçlenmemiş. Yeni bölümler açılmış, yeni bölümler açılmaya devam ediyor. Ama ben aynı noktada duruyorum. Şunu demek istiyorum: Aradan 5 yıl geçti, o bölümlerin bazıları öğrenci aldı. Ne kadar büyük sıkıntılar çektiklerini burada gördük. Dolayısıyla o rapor güncellenerek ve burada dile getirilen sorunlar da ilave edilerek, sizlerin yanıtladığı anket sonuçları da ilave edilerek, Oda ve TMMOB imzasıyla bu rapor güncellenmeli; rektörlere, mimarlık fakültesi dekanlarına, o kurulma girişiminde olan ya da henüz öğrenci almamış bölüm başkanlıklarına mutlaka iletilmeli. Sözlü olarak da Odamız, şubelerimiz, TMMOB temsilcilerimiz dekanlarla ve rektörlerle görüşmeli ve bu sorunun ne kadar derin olduğunu aktarmalı diye düşünüyorum. Şu anda yapabileceğimiz en önemli şeylerden biri bu.

Açılmış, lisans öğrencisi almış, öğretim üyesi 3, 4, 5. Bu bölümler için ne yapılabilir? Ondan önce, açılmış, ama henüz öğrenci almamış; o bölümlerdeki

akademisyen arkadaşlarıma birkaç şey söyleyeceğim. Açılmış olan bölümlerin yaşadığı sorunları çok net gördük. Dolayısıyla öğrenci almamış, ama bölüm olarak kurulmuş bu bölümlerde bu arkadaşlarımız mimarlık bölümüne dersler verebilir, oradaki kentsel tasarım projelerine eşlik edebilirler, şehircilik dersi verebilirler, üniversitenin diğer bölümlerinde teknik olmayan seçmeli dersler açabilirler, yerele dair bilgi üretebilirler, sosyal sorumluluk projelerine katkıda bulunabilirler; yerele dair bilgi üreterek, belediyelerle, kaymakamlıklarla, kalkınma ajanslarıyla işbirliği yapabilirler. Dolayısıyla rektörlüklerin ve dekanlıkların, “Bu bölüm bir şey yapmıyor, öğrenci almıyor” baskısını bir miktar azaltacak şeylerdir. Kaldı ki, zaten orada istihdam ediliyor olmaları onların bu görevi yapmalarını zorunlu kılar bir başka boyutta.

Geldik ikinci gruba. Yani bölüm kurulmuş, öğrenci almış, ama yetersiz öğretim üyesi ve altyapıya sahip bölümler için neler yapabiliriz? Tabii, burada çok güzel örneğini gördük. Ben, dün buradan çok mutlu ayrıldım. Öğrenci arkadaşlarımızın çalıştay sonuçlarını çok büyük bir zevkle izledim ve nasıl bir araya gelip çok kısa sürede neler üretebildiklerini gördüm. Dolayısıyla ilk yapacağımız şey rekabet değil; dayanışma, dolayısıyla okullar arası dayanışma. Kimlerle; öğretim üyeleriyle, öğrencileriyle, kütüphane olanaklarıyla, arşivleriyle -bu arada, kütüphaneler arası kitap alabilirsiniz, bunu söyleyeyim size- ortak proje dersleriyle; yakın coğrafyalarda, ulaşılabilir coğrafyalarda olan öğretim üyelerinin o bölümlere konferans, seminer, zaman zaman ders desteğiyle, jüriyle katılımla.

Seval burada gündeme getirdi. Burada en güzel örneği Nilgün’dür, Gökhan’dır. KTÜ Şehir Bölge Planlama Bölüm Başkanıyla ben, İYTE Bölüm Başkanlığı dönemimde genç doktorantlarımızı oraya yönlendirmiştim ve onlar şu anda orada çok severek çalışıyorlar. Dolayısıyla genç doktora öğrencilerini, açılmış ve öğrenci almış bölümlere bölüm başkanlarının yönlendirmesi, bölüm başkanlıkları arasında iletişimin sağlanması -burada çok güzel örneğini gördük- Dünya Şehircilik Gününe bütün bu üniversitelerden öğrencilerin özellikle ve öncelikle katılımının sağlanması, pozitif ayrımcılık yapılması, bu bence çok önemli bir şey.

Bir başka şey burada yine dile getirildi ki, o da bence anahtar konumda; Oda-üniversite dayanışması. Öğrenci almış, yoksunluk yaşayan bölümlerin bulunduğu şehirlerde hızla subeleşmesi, örgütlenmesi bence çok önemli.

Yine burada dile getirildi; kış okulu da istiyoruz, evet. Hepimiz gönüllü geliriz, hiç sorun değil. Yoksunluğun yaşandığı alanlarda özel seminerlerin verilmesi -bu GIS olabilir, uzaktan algılama olabilir, hukuk olabilir, çevre olabilir- böyle yoğun eğitim programlarının yapılması.

Onun dışında, kamu kurumları-üniversite yardımlaşması çok önemli. Tabii, yine odalarımızda üye olan ve aktif katılım gönüllüsü olan, kamu kurumlarında çalışan

arkadaşlarımıza bence çok büyük görev düşüyor. Bu kurumlarda staj yapan öğrencilerimize gerçekten ilgi göstermeleri, onların gerçekten öğrenmelerini; işleyişin nasıl olduğunu, bürokrasinin nasıl çalıştığını, kurumların sorumluluklarını, süreçlerin nasıl işlediğini, artılarını ve eksilerini onlara öğreterek, onları zenginleştirmeleri gerektiğini düşünüyorum.

Diğer yandan da, pek iyi yönde olmasa da dünya değişiyor. Şu anda özellikle kamu kurumunda çalışmakta olan meslektaşlarımızın hizmet içi eğitiminin güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çok güzel bir örneğini yaşadık, 3 yıl boyunca Ebru Çubukçu ve ben TÜBİTAK adına izlemesini yaptık; Selçuk Üniversitesi ve KTÜ, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına kırsal alan planlamasıyla ilgili bir araştırma projesi gerçekleştirdi. Planlama süreçlerinin geliştirilmesi adına, üniversiteler arası ve kamu kurumları arasında ortak projeler yapılabilir.

Dolayısıyla, “Neler yapılabilir?” bağlamında, bu yakıcı sorunla ilgili olarak benim biriktirdiğim düşünceler bunlar. Senelerden çok söz etmeyelim, ama 30 yıllık eğitimci hayatımın sonunda geldiğim noktada biriktirdiklerim. Eğitime dair nasıl daha iyi yapabiliriz, neleri daha iyi yapabiliriz? Burada değinildi yine; birincisi, hele de akademisyen ve araştırmacı olarak, dünya coğrafyasında yaşanan değişimleri tabii ki izlemeliyiz, bilmeliyiz, anlamalıyız; nasıl kuramsallaştırılıyor, onu da bilmeliyiz; ama kendi ülkemizin gerçekliğine de ulaşmaya çalışarak. Dolayısıyla oradaki gerçeklikle bizim gerçekliğimiz zaman zaman örtüşmüyor. Bunu çok iyi yakalamamız lazım ve o kuramsallaştırma çalışmalarına -ki, yaşanmakta olan değişim sürecinin zaman zaman meşrulaştırma işlevini de üstleniyorlar giderek- kendi ülkemizin kentlerinin, bölgelerinin değişim süreçlerini anlamaya dönük ve kuramsallaştırmaya dönük daha özenli olmalıyız diye düşünüyorum. Aynı şey planlama süreçleri için de geçerli. Dünyada planlar nasıl yapılıyor, hangi planlama süreçleri izleniyor, hangi paradigmlar ... tabii ki bunları bilmeliyiz; ama kendi ülkemizin pratiğine, birikimine, sorun alanlarına, kurumsal yapısına, toplumsal yapısına ve meslek örgütlenmesine paralel olarak da yenilikçi, uygulanabilir, paylaşımcı planlama süreçleri ve uygulama süreçleri -ikisinin birbirinden ayrılmaması gerektiğini düşünüyorum- bunu aramalıyız.

Onun dışında, şunu hep söyledim, hep de söyleyeceğim: Pratiği üreten değil, onu dönüştüren plancılar yetiştirmek durumundayız. Çünkü pratiğin dönüşmeye, gelişmeye, iyileşmeye çok ihtiyacı var. Planlama eylem ve bilim alanının çok disiplinli olmasının eğitim ortamına da yansıtılması gerektiğini düşünüyorum. Bunu İYTE’de bir miktar denedik. Yaklaşık 15 yıldır, Mimari Bölümü öğrencileriyle Planlama Bölümü öğrencileri 8 yarıyılın 3 yarıyılını ortak okurlar. İlk 2 yarıyıl temel tasarım ve mimari tasarıma girer; üçüncü yarıyıl, yani 4. sınıf da kentsel tasarım projesidir. Mimari öğrencileri ve planlama öğrencileri mimarlık hocaları ve planlama hocalarıyla birlikte bu projeleri yaparlar. İyi bir deneyim olduğunu düşünüyorum. Buraya taşımak istedim onu.

Bir diğer düşüncem bugün sabah bir önceki oturumda dile getirildi. Bir yasa var, yani Planlama ve Koruma Yasası. Diyoruz ki, bu lisans diplomasını alan her öğrenci 10 bin kişinin yaşadığı yeri planlayabilir, altına da imza atabilir. Güzel. Ona göre yetiştirmeliyiz. Koruma Yasası var, koruma planı yapan müellif şehir plancısı var. Koruma planı yaptırıyor muyuz? Bizim 8. yarıyıl projelerimiz her sene ve her sene koruma planıdır. Dolayısıyla bunun da iyi bir şey olduğunu düşünüyorum. Sizinle paylaşmak istedim.

Bir başka şey, eğitim planlarında dikkat etmemiz gereken... Öğrencilerim bilirler; başlarının etini yiyorum. Şu anda Eskişehir çalışıyoruz, Porsuk alt havzası. Ekosistem bütünlüğünü kavramak, havza bütünlüğünü kavramak, doğanın işleyişini kavramak gibi. Buna çok dikkat etmemiz gerektiğini, kırsal alan planlamasına vurgu yapmamız gerektiğini, doğal afet risklerinin azaltılmasına dönük daha duyarlı öğrenciler yetiştirmeye çalışmamız gerektiğini düşünüyorum, en önemlisi yerel değerlere. Burada dikkat etmemiz gereken konulardan biri de şuydu: Planlama ilkelerine ve planlama etiğine aykırı uygulamalarla nasıl baş ederiz? Tabii ki, planlama etiğine sahip plancılar yetiştirmek çok önemli. Kaçınıcı kongreydi, hatırlamıyorum, böyle çılgılık atmıştım. "Dava açalım." Oda olarak binlerce dava açılıyor gördüğümüz gibi, ama planlar yeniden yapılıyor. O zaman, dava açmak yetmiyor demek ki. Ondan daha etkili bir yolun, o davanın, o planın, o meşru olmayan planın, planlama etiğine aykırı plan yapılan coğrafyada yaşayan insanlara bunun anlatılması, o insanlarla birlikte bu plana karşı çıkılmasının çok daha etkili olduğunu gördüm, görüyorum. Karaburun'da deneyimliyorum, HES'lere ve balık çiftliklerine karşı.

Tabii, bütün bunları başarabilmek için çok güçlü bir meslek odasına ihtiyacımız var. Odamıza sahip çıkmamız gerektiğini düşünüyorum. Öğrenci üyeliğinin ve giderek meslek insanı üyeliğinin ve aidiyetinin çok önemli olduğunu ve Odamıza sahip çıkmamız gerektiğini düşünüyorum. Bütün bunların daha bütüncül bir çerçevede gerçekleşebilmesi için de, özgür, yaratıcı, yenilikçi bir eğitim ortamının ve daha demokratik bir ülke ortamının olması gerektiğini düşünüyorum.

Yrd. Doç. Dr. Fikret Zorlu

Bu panelde beni de onurlandırdınız. Bu masada olmak, hocalarımla birlikte olmaktan çok mutlu oldum. Bunu dile getirmek istiyorum.

Ben kısaca iki başlık altında deneyimimi aktarmak istiyorum. Bir tanesi, lisans mezuniyetinden sonra ne tür çalışmalarda bulundum, hangi alanlarda çalıştım ve bunların sonunda ne tür riskler ve ne tür fırsatlar veya ne tür kazanımlar elde ettim, sizler benzeri bir deneyim yaşayacak olursanız nelere dikkat etmenizi tavsiye ederim, onları anlatmak istiyorum. Ruşen hocam bahsetti; mesleğin interdisipliner olması, diğer disiplinlerle çalışması nedeniyle genişleme. Ama diğer yandan da uzmanlaşma, derinleşme arasında nasıl bir denge sağlarız, buna dair birtakım örnekler vermek istiyorum.

96 yılında ODTÜ Şehir Planlama Bölümünden mezun olduktan sonra, yüksek lisansımı kentsel tasarım alanında yaptım. O dönemde mimarlar ve peyzaj mimarlarıyla çalışma olanağım oldu. Tasarıma, mekâna dair kavrayışımı ve becerilerimi arttırmak istedim. Doktorayı şehir planlama alanında, ulaşım planlaması alanında yürüttüm. 95'ten beri ulaşım planlaması alanında çalışıyorum. Bazen meslektaşlarımdan eleştiri alıyorum, çok farklı konulara gidiyorsun diye. Gerçekten de öyle, bunun riskleri var; ama neden farklı alanlara yayıldım, sonunda nereye ulaştım, onları anlatacağım.

Doktoradan sonra, Mersin Üniversitesine 2007 yılında geçtim. 2007-2014 arasında mimari tasarım stüdyosuna girdim 2. sınıf, 3. sınıf ve 4. sınıfta. Hem öğrendim, hem öğrencilere katkı sunmaya çalıştım ve mekânın tasarımına dair, yapıya dair, mimari algıya dair birtakım kazanımlar elde etmeye çalıştım. Mimar olarak mezun olacak öğrencilere de bir planlama, bir kente bakış, bir kentsel duyarlılık vermeye çalıştım.

Bu arada, ulaşım planlaması alanında çalıştığım için, inşaat mühendisleriyle çalışma olanağım oldu. Akademik anlamda bazı araştırma projeleri, TÜBİTAK projeleri ve yüksek lisans tezlerinde bulundum. Oradan ne kazandım dersiniz, mühendislik alanının deneyimini kazanmaya başladım. Mühendisler nasıl bakıyor, hangi yöntemleri kullanıyorlar, hangi modelleri kullanıyorlar, ne tür standartlardan faydalanıyorlar, kenti nasıl algılıyorlar, spesifikte ulaşım konusuna nasıl bakıyorlar, onlarla birlikte çalışırken onların bakışını değiştirebilir miyim, keza onların bakışı bizim uygulamaya yönelik birtakım eksikliklerimizi telafi eder mi, onu öğrenmeye

çalıştım. Pratik katkıları projeler düzeyinde olmakla beraber, ulaşım planlamasına bir plancı gözüyle bakan bir akademisyenin yetişmesine katkıım oldu. Mersin Üniversitesi İnşaat Mühendisliğinde bir hocamız var. İnşaat mühendisidir, ama plancı gözüyle bakabilen bir arkadaşımız oldu. O da bizim için bir kazanım oldu.

Bununla beraber, işletme ve iktisat bölümüyle bir ortak yüksekisans programı açtık; lojistik yönetimi. Yüzde 80'i işletme alanını, iktisat alanını, ama yüzde 20 de planlamayı ilgilendiren bir alan. Çünkü firma teorisi, firmanın kazanımları, piyasanın ekonomisi, piyasanın rasyonelitesi; ama bir yandan da kamuyu etkileyen birtakım rasyoneliteler üretiyorlar lojistik alanında. Nedir? Yük taşımacılığında firmanın maliyetlerini azaltmak için birtakım hesaplar, fizibilite yapıyorlar. Burada neden buldum ve ne tür bir katkı sağlamaya çalıştım? Türkiye genelinde baktığımız zaman, ulaşım sisteminde firmanın egemenliğini görürsünüz, onların maliyetlerini azaltmak için bir takım ulaşım yatırımlarını görürsünüz. Bunlar etkili olmaya çalışıyor. Buna karşı, o bakışta kamusal maliyetleri bu kadar firma tekeline ne kadar verebiliriz, bunun maliyetini nasıl azaltabiliriz? Spesifikte Mersin Ticaret ve Sanayi Odasıyla beraber çalıştım. Çünkü onlar firmanın kazancına bakar, toplumsal kazanımlar ikinci plandadır kendilerinin bakış açısıyla. Onlar kendi kazanımlarını sürdürürken, bir yandan kentin kazanımları veya kaybettiklerini her zaman tartışma olanağım oldu; ama diğer yandan da, biz planlamada bu kamusalı savunurken, karşımızdaki var olan serbest piyasa, özellikle neoliberal dediğimiz sistemin mantığını bilmemiz gerekiyor. Aksi takdirde bununla mücadele edemezsiniz. Hangi saiklerle toplumu ikna ediyor, hangi saiklerle siyaseti ikna ediyor? Çünkü birtakım fayda maliyet analizleri yapıyor ve buradan ikna ediyor. O zaman, bizim koyacağımız fayda, maliyet, kazanımlar veya ahlaki değerleri onun üstüne koyabilmemiz lazım ki, piyasanın bu egemenliğine karşı farklı ve güçlü bir argüman sunabilmemiz lazım. Dolayısıyla bu firma vesaire gibi konuları çok dışarıda bırakmamaya çalıştım. Diğer yandan da tabii, ulaşım sistemlerinde bu fayda maliyet analizlerini öğrenme şansım oldu.

Aynı zamanda bir araştırma merkezi kurduk; Türkiye İhracatçılar Meclisi. Ekonomi ve Ulaştırma Bakanlığıyla çalışma fırsatım oldu. Türkiye lojistik master planı, strateji belgesi gibi çalışmalar. Çünkü onlar, kent mekanını biçimlendiren depolar, sanayi alanları, yollar vesaireyi hunlarca talep ediyorlar, sonuçları hunlarca oluyor ve bu maliyetleri azaltmak, kamuya olan bu maliyetini nasıl azaltabileceğimizin mücadelesini verdim; ama diğer yandan da onların bakış açılarını, ithalat, ihracat, bunun üzerinden ekonomik kalkınma, bunun üzerinden toplumu ikna gibi rasyonelitelerini kavramaya çalıştım.

Mimarlarla olan deneyimimi de şöyle anlatayım. 8 tane yarışmaya girdik, birtakım ödüller aldık. Türkiye'de ilk defa ulaşım yapıları tasarımı diye bir ders, seçmeli ders açma olanağım oldu; çünkü dikkat ederseniz, kiminle çalışırsam çalışayım, bir

uzmanlaşmayı sürdürdüm ulaşım planlamasında; ama derinleşmek için kazma kürek lazım. Bu kazma kürek, planlamanın bilgi alanında yok her zaman. Nedir? Bunun fizibilitesinin öğrenmeniz gerekiyor ki, o derinleşmeyi devam ettireceksiniz. İşletme, iktisadın kuramlarından, metodlarından faydalanmak gerekiyor. Tekniğini öğrenmem gerekiyor. İnşaat mühendisliğinin, hatta endüstri mühendisliğinin tekniklerinden, modellerinden faydalanmam gerekiyor ki, planlamanın etki alanını sağlayabileyim.

Mimarlarla çalıştım, çünkü mekân tasarımı yapıyoruz. Yaptığımız yolun tasarımı, geometrisi veya birtakım ulaşım kararlarına yönelik plan kararımızın gerçekte neye mal olacağı, nasıl bir mekân üreteceğini kavramak istedim, bu anlamda derinliğimi arttırmaya çalıştım. Temelde şöyle bir riski var: Çok da tanık oldum, plancı olup da farklı bir disiplinle çalışmaya başlayan kişilerde mesleki sapma, kayma gibi bir problem ortaya çıkıyor. Buna mesleki ayrılma da diyebilirim. Örneğin, tarih alanıyla çalışıyor, tarihçi oluyor. Örneğin, coğrafya alanıyla çalışıyor, coğrafyacı oluyor. Sosyoloji olabilir, edebiyat olabilir vesaire. Bende de böyle riskler vardı. Farklı ülkelerde çalışmalarda bulunduğum zaman, işletme bölümüyle bahsettiğim mastur programını açtığımız zaman, kentsel lojistik, ulaşım sistemleri gibi dersler veriyordum. “İşletme bölümleri veya lojistik yüksekisans programlarına gel” dediler bana, “Gel, burada hocalık yap.” Ama şöyle bir sorumluluğum vardı: Bu kadar yıl planlama eğitimi aldım, devletin kendisi bana bunun için yatırım yaptı ve bunlardan önce kamuya karşı böyle bir sorumluluğum vardı. Ben, bu kadar farklı disiplinlerle çalışmayı ahkam kesmek, bu alanları uzmanı olmak, o alanlara da yayılıp iş alanlarını genişletmek için yapmadım; hep merkezinde planlama gibi bir müdahale alanını korumalıyım, ama bunun araçlarını güçlendirmeliyim. “Oradan ne öğrenip bunu derinleştirmeliyim?” diye baktım.

Diğeri, mekâna müdahale ediyoruz. Dolayısıyla mekâna müdahalenin maliyetleri, mekâna müdahalenin sonuçları üzerine bilgi alanımı genişletmem gerekiyordu. Diğer yandan, bu meslek alanından sapmayı önleyen üçüncü şey, planlamanın meslek ahlakı dediğimiz kısmı. Çünkü dışarıdan bu öğrenimler, kazanımlar, olup bitenlerin kamuya maliyeti nedir? Örnek vereyim. Örneğin ulaşım sistemi açısından bakarsak, kentlerin yaklaşık yüzde 30’u yollardan ve ulaşım mekanlarından oluşuyor ve kamudaki en büyük israf kaynaklarından bir tanesidir bu. Bunun maliyetlerinin ne olduğunu, neden bu şekilde yapıldığını... Mert hocam örnek verdi. O ulaşım sistemi eğer bir rasyoneliteye, bir hesaba kitaba dayanmıyorsa, kamu kaynağının israfına neden olur. Kamu kaynağının israfını kendi içimde problem etmek, bir meslek ahlakı problemidir, bu bir bilgi problemi değildir. Meslek ahlakımızı koruyabilmeniz için bilgiye ihtiyacınız var. Öncelikle bahsettiğim bu sorumluluk duygusunu, bu maliyetleri azaltma ve bunun kamusal faydasını veya toplumsal faydasını arttırmaya yönelik çaba sarf ederken ikna edebilmeniz ve bunun gerçekten böyle olduğunu anlayabilmeniz için, maliyetinin

böyle olduğunu, bunun mühendislik açısından gerçekten geçerli olup olmadığını -biliyorsunuz, Türkiye’de çok tartışıldı köprülü kavşaklar ve benzeri şeyler-sorgulamanız gerekiyor.

Çok ironik bir durum var. Köprülü kavşakların kamusal faydaları üzerine 45 sayfalık bir rapor gördüm bir üniversite tarafından. Çünkü trafik hızı yavaş olduğu için egzoz emisyonu artıyor, egzoz emisyonu nedeniyle çevre problemleri çıkıyor, zaman kayıpları yaşanıyor. Bunun bir ekonomik maliyeti var, sosyal maliyeti var ve benzeri sıralayan bir akademisyen grubunun yazdığı bir rapor var. O zaman, bunun üstüne benim ikna edici bir rapor koymam lazım. Toplumla maliyetleri nelerdir, zararları nelerdir? Bunun için, o mühendislik alanının, o işletme alanının mantığını bilmem lazım, onların üstüne bir şey koymam lazım; ayrıca, planlamanın sorumluluğu ve bilgisinden faydalanmam lazım.

Bu sonuçlardan sonra, neler kazandım bu 4 alandan dersiniz, bir tanesi, bir bakış açısı kazandırıyor. Yani o alan kenti nasıl tanımıyor, kentin problemlerini nasıl algılıyor, kente nasıl bakıyor, kenti sömürmek için mi bakıyor, gerçekten bir problem çözmek için mi bakıyor? İki spesifik alanda -ki, ulaşım planlaması alanı için söylüyorum- mühendislik nasıl bakıyor, işletme nasıl bakıyor, mimarlık nasıl bakıyor? O bakışı kazanarak, o yaklaşımda acaba planlamanın ihmal ettiği alanlar var mı, o gözle bakmaya çalıştım. Ben ona, yaklaşım kazanım diyorum. Diğer teori kazanımı. Orada birtakım kuramlar geliştirilmiş ve dünyada belli geçerlilikleri olan kuramlar. Bunu meslek alanına kazandırıp kuramımızı genişletebilir miyim diye düşündüm. Belli alanda katkısı oldu.

Üçüncüsü, yöntem model ve süreç kazanımı. Yine bizim meslek alanının veya bilim alanının kapsamı, bilgisi yeterli olmayabilir. Oradan biz modeller kazanıyoruz. Çoğu ulaşım planlamasında kazandığımız modelleri bilgisayar mühendisleri, inşaat mühendisleri, makine mühendisleri, endüstri mühendisleri geliştiriyor. Bunları kullanalım, ama modelci mühendis olmayalım. Bunu eninde sonunda mekân planlamasının bir aracı haline getirebilir miyiz? Dolayısıyla böyle bir kazanımı; yöntem, model ve süreç kazanımı oldu.

Diğer bir kazanım teknik kazanımı. Birtakım spesifik teknikler, programlar ve benzeri şeyler. Üçüncüsü, diğer meslek alanlarıyla çalışmak kavram kazandırıyor, planlama terminolojisinin zenginleşmesini sağlıyor. Sonucusu da standartlar kazanmak. Standartların kendisi bazen risklidir, bazen olumludur. Çok standartlar üzerine bağlı kalırsanız, tekdüze ve anlamsız bir mekân üretirsiniz; ama standardı gerçekleştirmezseniz de insan hayatına mal olursunuz. Ulaşım planlamasında standartlara uymazsanız tasarım açısından, insan hayatı riske girer; ama bu standartlar üzerine tasarlayacağız diye anlamsız bir dünya ortaya çıkarabilir.

Şöyle toparlayabilirim: Ruşen hocamın bahsettiği bu neoliberal yapının kendisi üniversite alanına yansıyor. Tolga Levent hocam da şöyle bir sunum yapmıştı: Kendinin talep ettiği, kendi ihtiyacına uygun bireyler yetiştiriyor, ucuz işgücüne dayalı bir rekabet stratejisi güdüyor. Dolayısıyla bu ucuz işgücü şöyle yansıyor: Daha ucuza iş yapacak mimarlar, plancılar, mühendisler, daha ucuza çalıştıracağı elemanlar arıyor. Bu ucuza çalıştıracağı elemanın donanımlı olması gerekmiyor. Donanımlı olması gereken kişi sayısını yüzde 1 tutsa yetiyor. Dolayısıyla ucuzluk üzerinden rekabet etmesi gerekiyor. Sadece ucuzluk yetmiyor, donanımlı olmaması gerekiyor, itiraz etmemesi gerekiyor. Bilgi alanı yeterli olmadığı zaman itiraz etmez. İtiraz etmeyen plancı, itiraz etmeyen mimar, mühendis, bu sistemin, bu bahsettiğimiz egemen sistemin en çok sevdiği, en istediği kişidir. Dolayısıyla onlarca bölüm açar, onlarca yüksek kontenjan, yüzlerce kontenjan verir, seri üretim ister.

Öğrencilerime ilk derste söylediğim şu: “Siz, ucuz işgücü olarak yetiştirilmek üzere gönderilmiş olabilirsiniz; ama vicdanımız, sizin ucuz işgücü olmanıza izin vermiyor.” Bütün kavgamız bununla. Bunun için bir donanımınız olacak. Karşınızda sizi ikna etmeye çalışanların uzmanlıkları var. Bu sistemin kendisi çok iyi uzmanlar yetiştiriyor. Sizin en az onlar kadar uzman olmanız gerekiyor. Derinleşmek için yatay bağlarınızı, yatay desteklerinizi almanız lazım başka disiplinlerden, bu disiplinler kaymaya dikkat ederek. Üç, planlama vicdanınız, kamusal vicdanınız, topluma dair sorumluluğunuz olacak. Aksi takdirde bu sistemin içinde erirsiniz.

Şu ana kadarki kazanımda bu riskleri yaşadım; farklı alanlara kayma vesaire. Dediğim gibi, bu prensipler sayesinde de kendim olmayı birazcık olsun tutmaya çalıştım. Piyasanın mantığıyla bakmaktan ve onun rasyonelitesini anlarken, bunu anlatırken, kimi zaman bunun eleştirisine de tanık oldum arkadaşlardan; ama hiçbir zaman bu anlama gelmiyor.

Öğrenci arkadaşlarıma tavsiyem, bu hususlar sizin var olmanızı sağlayabilir diye düşünüyorum.

Gökmen Argun

Ben planlamayı seçtim, ama aslında ben grafik okuyacaktım. Matematik puanım boşa gitmesin deyip, annemin zoruyla girdiğim sınav sonucunda o kadar doğru bir yer seçmişim ki, fakültenin içine girdiğimde veya kapıdan geçtiğim zaman, gerçekten dünyanın en şanslı insanı olduğumu düşünmeden geçmedim. Bugüne kadar her seferinde bu duyguyu duydum, ama burada çok kritik bir şey var. Ben biraz hikayemi anlatacağım. Umarım eğlenceli gelir. Bizim hayatımızı gerçekten hocalarımız şekillendirdi diye söyleyeceğim; çünkü her bir adımda sahnede bir hocamız var, benim bütün adımlarımda var. Altını çizmeden unuttur geçerse, tekrar söyleyeceğim onu.

Bir kere, planlamanın ilk dönemi, stüdyosu -hepiniz tecrübe ettiniz- gerçekten güç. Soyut düşünmeyle belki birazcık daha yakından tanışmamıza fırsat verdiği için ve böyle bir şansımız olduğu için, gerçekten 1. sınıf stüdyosunu çok önemsiyorum. Bize bir hayal kurma deneyimi de verdi. Bir şeyi gözünüzde canlandırarak veya hayatta bir yere yerleştirdiğiniz zaman, ona doğru böyle yürüme şansınız olur. Öyle bir şans var gerçekten. Aslında çok hayalperestim çocukluktan beri; ama burada gerçekten hayal kurmayı ve bu hayaller için imkânlar olduğunu, bu gücün de bir yandan benim de tutabildiğimi öğrendim. Yani sınıfta, planlama stüdyosunda öğrendiğim en önemli şey buydu.

O 4 sene içerisinde gerçekten makro ve mikro ekonomi almış, 4 sene bunu eğitimin içerisinde görme şansını elde eden ekonomi dışında başka bir disiplin var mı, bilmiyorum. Ben, makro ve mikro ekonomiden gerçekten çok yararlandım bütün aşamalarda. Dünyanın işleyişine dair bir sürü şey öğrendik. Dünyanın şekillenmesini, yani gelecek var ve o geleceği şekillendirme şansını terk edemeyeceğimizi ben burada öğrendim. Bir gelecek var. Hepimiz küsebiliriz. Küsmeyi gerektirecek bir sürü şey var, her gün kötü şeyler olabiliyor; ama o geleceği şekillendirme şansını her zaman elimde tutmaya çalıştım ve mutlaka o işin içinde olmak istedim. O yüzden de aslında akademiye kalmayı da istemediğimi hatırladım şimdi. Şu amaçla: Semahat hocanın söylediği gibi, ben gerçekten çok arazide olmayı isteyen biriydim. Hiç topuklu ayakkabım yoktu diyebilirim. Gerçekten böyle arazide olmak, insanlarla beraber çalışmak, kırsalda olmak, şehirde bile arazide olmak benim için hep öncelikli oldu.

Bölge planlama da okudum ben. Bir göç dosyası hazırlamıştık. Onu birçok yerde sunduk ve bir öğrenci projesi için bayağı ciddi yer bulmuştu basında. Enteresandı. O sıralarda Rio Konferansı gerçekleşiyordu. Ayda hoca vardı. Ayda hoca bize, bölge planlama stüdyosunda, Rio'da neler olup bittiğini anlatıyordu ve ben, ilk o zaman çevreyle ilişkili bir şeyleri ölçme ve yavaş yavaş sınırların şekil değiştirdiğini, dünyanın çevre gibi ortak dertler için birtakım adımlar atmak zorunda kaldığını... Bu dersler gittikçe daha çok artacak. Sadece çevre değil, bir sürü alanda küresel hareket etmeye ihtiyaç duyduğumuzu birçok alanda göreceğiz. 92 Rio Konferansı, ardından adımlar, Paris Konferansına kadar gelen bir sürü süreç var; onları çok iyi biliyorsunuz siz de.

Tam da bu noktada, insan yerleşimlerinin sınırı üzerine yüksekisans tezi vermiştim. 60 sayfalık, hep böyle bir çalışma biçimim oldu. Son stüdyoda herkes çok sıkı bir şekilde asılmış ders çalışırken, ben, zamanlama ve planlama ilişkisi üzerine 3 tane kağıt asıp jüriye çıktım. Sağ olsunlar, bir de geçirmişlerdi beni. Zamanlamanın planlama üzerindeki etkisi gibi bir şey üzerine kafayı takıp, başka hiçbir şey düşünemeyip, onun üzerine vermiştim. Benim için enteresandı gerçekten. Hep temel bir şeyin ve hep bilinen bir şeyin üzerine gitmeyen hocaların bana gösterdiği bir yoldu. Bana bir fırsat verdiler, şans verdiler. Aynen tezim de öyle oldu. İlhan hocayla çalıştım ve insan yerleşmesi üzerine bir şey yazdım. İnsan yerleşimlerinin tarihsel süreçte, kabileler devrinden şimdiki devletler ve uluslararası sınırların bir sürü değişikliğine kadar insan yerleşimlerini kuran aktörlerin nasıl düzenlendiğini, nasıl değiştiğini irdeleme şansım oldu. Bunlar da çok güzel bir şekilde insan habitatıyla gerçekten doğal yaşamın, diğer canlıların habitatları arasındaki ilişkileri de, bir şekilde yavaş yavaş onlarla birtakım anahtarların açılmasına sebep oldu benim için. O çok önemliydi gerçekten.

Bu arada, bölge planlama stüdyosunun oraya ilk Donkişot'u çizebildik. Hâlâ da orada duruyor. Enteresan. Koruyorsunuz. Başka bir tane çizmiştik Aslı'yla. Kulakları çınlasın. O gitmiş.

Hemen arkasından ofislerde çalışmaya başladım. Hocam burada. Beraber çalıştık. Bir sürü ofiste çalıştım. Bir tanesinde çalışırken, şöyle bir şey beni çok incitti gerçekten. Bazı anlar başka anahtarlar ve başka çizgiler çiziveriyor hayatınızda. Sizin stüdyoda değil, başka bir stüdyodaydım. Sonradan çok değerli bir maki olduğunu ve şu anki bilincimle artık çok çok değerli olduğunu kavradığım bir şeyin üzerine, Mert Bey'in gösterdiği gibi, lalettayın birtakım çizgiler çekiyordum. Sonra buranın çok değerli bir maki olduğuna dair bir şeyler söyledi gelen belediye başkanı. Ne kadar acayip, güçlü geldi kendi kendime yaptığım iş, aldığım sorumluluk. Çizdiğim her çizgi bir şeyleri değiştirecek, yani belki de insanlar için bir şeyleri değiştirecek; ama canlılar için öyle bir geçit oluşturuyordu ki, benim çizdiğim büyük bir otoyol falan değildi. O çizdiğim çizgi, bir canlının akrabalarıyla

buluşma şansını yok ediyordu. Birtakım şeyler yapabildiğimizi ve bunları yaparken, aslında biraz fazla hassas davranmadığımızı, hiç hassas davranmadığımızı gördüm. O makilerin üzerine biraz da okudum falan. Çok kritik bir habitat, yaşam alanı. Özellikle Akdeniz için çok derece önemli ve üzerinde yaşayan bir sürü tür var. O kadar kolay değil bunlar.

Arkasından, Doğal Hayatı Koruma Derneğine girdim. Orada da etkili olan, rahmetli Gönül hocamdı. O geldi, “Senin böyle bir yere girmen lazım” dedi. Beni almadılar, ama gönderemediler de, yapıştım; çünkü bu işin içerisinde gönüllü olmak da var. Kapılara yapışıp birkaç ay bekledikten sonra, en sonunda beni bir şekilde yerleştiriverdiler, gittim.

Ondan önce, Doğal Hayatı Koruma Derneğinin bende çok cazip olmasının bir başka sebebi var; çünkü Çağatay hocam beni o zaman ODTÜ Öğretim Elemanları Derneğinin sekreteryasına koyuverdi. İş arıyordum. Yüksek lisans yapacağım. Annem dedi ki, “Bundan sonra okutamayız seni, bundan sonrasını kendin kazanacaksın.”

Doğal Hayatı Koruma Derneği’nde, meslek dalıyla ilişkilendirebileceğim “Rapid assessment” denilen bir şey var; yani kuramlardan, çalışmalardan falan. Hemen bir şey üretmeniz gerekiyor mesela. Ciddi bir tehdit var, tehdidin yeri belli; ya müdahale edeceksiniz, ya olup bitecek, yani ondan sonra üzerine bir rapor yazmanın hiçbir anlamı kalmayacak. O rapid assessment kabiliyetlerimizi geliştirdiğimizi düşünüyorum derneklerin içerisindeyken. Daha sonra İstanbul’un önemli doğa alanlarına verdiler beni. İstanbul’un önemli doğa alanları üzerine yapılan bir çalışma. Doğa korumada, biyolojik çeşitlilik açısından anahtar niteliği taşıyan bir şey vardır; “Orayı korursan, aslında etrafındaki birçok şeyi korumuş olursun” gibi bir işleyişi olan bir kavram. Biz ilk orada denedik. Bu bizim için çok önemli bir deneyimdi; çünkü İstanbul çok zor, çok zor bir alan ve bazı noktalarda ölümüne çalıştık. Ben ilk kez hayatımda ölüm tehdidi aldım, yani “Bu çalışmadan çekilmezsen, seni bundan sonra yaşatmayız” filan diye. Çok acayip bir alan. Arazi var, arazi mafyaları var ve siz orada üç-beş fundalık diye korumaya çalışıyorsunuz; ama onun için çok ciddi bir yatırım, orada yatırımı tökezletebilen bir tane ufacık bir kadın. Kolayca ortadan kaldırılabilceğini düşündüler falan. Öyle şeyler de yaşadık ve iyi ki de böyle oldu.

İstanbul’un önemli doğa alanlarında gerçekten hep alandaydım. Haftada 6 gün çalışıyordum, 3 günü bilfiil arazideydim. Çamur vesaire hiç yıkamaya falan gerek kalmadan hayata devam ediyorduk. Kimse de ofiste de kızmıyordu açıkçası. Çok önemli bir tecrübe edindim. Hani, şu davalar sırasında bilirkişi raporunu Melih hoca yazmıştı ve gerçekten bizim için bir mihenk taşıydı. Her aşamada buradaydı hocalar. Bilmiyorum, hakikaten işin içinde olmak böyle bir şey olsa gerek.

En büyük anahtar o rapor değildi aslında, ama çok önemli bir desteği vardı bizim için. Söylediklerimizi çok ciddi bir şekilde destekliyordu. Çok ciddi bir aktivizm deneyimiydi benim için. 2.5 sene falan bunun üzerine çalıştım ve çalmadığımız kapı kalmadı. Ulusal, uluslararası, yerel, her yolu denedim. Sadece ben değil tabii ki. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aşağıda tıraş yapan adamına kadar kollarımız uzandı. O milletvekiline ulaşmak, derdimizin içeriğini anlatabilmek için falan herkesle iletişim kurmak zorunda kalmıştık. Çok asıldık. Ömerli davası; çok asıldık, inanılmaz derecede. Bir de sulak alanların tampon bölgelerinin kullanım biçimlerine dair bir içeriği vardı o davanın. Yani eğer o davayı kazanamasaydık, o alanlar yerleşim için açılabilir olacaktı. Bir de burası bir baraj, yani su amacıyla kullanılan bir barajdı. Her şeye rağmen o yerleşimler yapılabilecek durumdaydı.

Atlas dergisini biliyorsunuzdur. Atlas'ta biraz ben de yazdım falan. Yani aslında etrafınızdaki arkadaş kitlesini geliştirmenin, genişletmenin ne kadar önemli olduğunu da bu sayede öğrendiğimi söyleyebilirim. Özellikle bu örnekte, çevre hikayesinin, bitkiler, hayvanlar, tatlı, hoş, rengarenk bir şeyden çok daha öte bir hak, hukuk, politika, uluslararası, ekonomik, her şeyle bağlantılı olduğunu gördüm. Aynen şehir planlamadaki gibi. Yani her attığım adımda planlama sürecinde öğrendiğim şeyler hep referans oldu bana, hiçbir zaman o konular hakkında korkuya kapılmamama sebep oldu.

Şöyle bir alana girdim ben: Ben, bu doğanın haklarını bir şekilde savunacağım. Buna politika argümanları bulacağım, şehircilikten argümanlar bulacağım, insan yerleşimlerinden argümanlar bulacağım. Mesela, iki kere 3. Köprü savunmasında yer aldım, çok da aktif noktalarda de yer aldım. Yaptılar gerçi, bir yere kadar oldu; ama her adım attığımız yerden püskürtme şansımız oldu. Gittiler, kuzey ormanlarının canına okudular. O da apayrı bir şey.

Bu arada, küresel, yerel, ulusal tarafları tanıma şansınız oluyor. Tarafların bir oyun kapasitesi var; yani her birinin bir oyun alanı var ve bu oyun alanında birer kimlik sahibiler. Yani devletler, uluslararası kurumlar, sivil toplum kurumları, yereldeki sivil toplum örgütleri, Karadeniz Yeşil Sevenler Derneği falan gibi dernekler, hepsinin farklı birer oyun tipi var. Yavaş yavaş onları tanıyorsunuz. Böylece biraz savunuculuk alanına girdim ve bu konuda biraz eğitim de aldım, hatta eğitim de verdim. Aktivist alanda hareket ediyorsanız, bir işi gerçekleştirmek için bayağı donanımlı olmanız lazım. Basın açıklaması olsun, yürüyüşleri falan tanıyorsunuz belki; ama başka bir sürü anahtar var orada.

Tabii, bir yandan da sivil toplum örgütlerine, özellikle yereldeki -biz onlara NGO falan diyoruz- biraz community base organizasyonlar, yereldeki bir toplumsal birime yönelik birtakım girişimler falan; yani illa bir derneği, kooperatifi ele almadan da olan platformlar var. Onları tanıma şansım oldu ve onlara hayranlık duyma şansım oldu. Yani organizasyonlar açısından etkin olanlar, etkin

olmayanlar; becerikli olanlar, olmayanlar; esnek olanlar, olmayanlar gibi bazı sınıflandırmalar yaptım. Mesela, şu anda burada söylemek hoş olur mu, bilmiyorum; ama gerçekten devletin paradigma olarak çıktığını düşünüyorum gerçek anlamda. Çünkü benim yaptığım çalışmaların içerisindeki etkinliği ne kadar negatif, anlatamam. Cerattepe gibi alanda bunu görebiliriz. Benim beklediğim desteği vermiyor. Artık onun oyun alanı ve oyunlama biçimi farklılaştı ve çok da ciddi şekilde farklılaştı.

Sivil toplum örgütleriyle ilişkili de Doğal Hayatı Koruma Derneğine girdikten sonra biz Doğa Derneğini kurduk. Belki haberdar olmuştunuzdur. Bayağı önemli bir kurumdu. Sonra birçok kurumda da yönetim kurulunda vesaire yer almaya çalıştım. Sivil toplum örgütlerini hep destekledim, camı gönülden destekledim. Hafızamı kaybedinceye kadar da bu devam edecek. Çünkü deneysel, özgür, üretken olanlar illa ki belli bir kurgusu yok, kurgunun dışına çıkabiliyor bazen, bazen çok etkisiz, bazen çok eleştireceğimiz noktalar da var. Onun da bir paradigma olarak belki değişmesi, farklı şekillerde oynaması gerekiyor.

Sonra Birleşmiş Milletler'e girdim. Hâlihazırda da Birleşmiş Milletler'de çalışıyorum. Dünkü toplantıda saydım, 8 sene olmuş. Buraya, Birleşmiş Milletler'den mi, Dünya Bankası'ndan mı, bir hanım gelmişti. O, beni çok etkilemişti. O kadar güzel anlattı ki, uluslararası arena avuçlarının içindeymiş gibi gelmişti bana. Onun beni heyecanlandırıldığını hatırlıyorum. Demek ki, onu kurguda bir yere koydum. Umarım, yavaş yavaş o tarafa doğru giderim ben de.

Sivil toplum örgütlerine yönelik bir program yönetiyorum şimdi. Burada, SGP denilen, 127 ülkede aktif olarak uygulanan; 92'deki Rio Konferansının hemen sonrasında kurulan, GEF denilen, Global Environment Facility denilen Küresel Çevre Fonu -hani, bütün ülkeler para koyuyor, sonra da çevre için bi reyler yapabiliyorsunuz o fonlarla- bu fonların sivil toplum örgütlerine verdiği desteği yöneten programın koordinasyonunu yapıyorum. Burada, hayal kurmayı öğretmeye çalışıyoruz. Mesela, Akçabelen fasulyesini üreten bir grup kooperatifle toplantımız vardı bundan 1 ay önce. Proje yazmamışlar. Proje yazmak hayal kurmaktır. Biz hep böyle dedik. Hakikaten iyi bir hayaliniz varsa, birazcık da finansal altyapısıyla ilgili, azıcık benzinin falan da fiyatını biliyorsanız, proje geliştirebilirsiniz, her biriniz geliştirebilirsiniz. Onlara öğrettik, bir kooperatif olarak kendi fasulyelerini korumak için bir çalışma yaptılar. Mesela, şimdi destekliyoruz onu. Bunun gibi desteklediğimiz 260'ın üzerinde proje var, şu anda aktif olan 13 tane var. SGP Türkiye diye Facebook'ta, Twitter'da falan izlerseniz, oradan haberlerini alabilirsiniz.

Birleşmiş Milletlerin içine biraz girmek istiyorum. 1000 yıl kalkınma hedefleri vardı; yani ülkelerin birlikte hareket etmeyle ilgili yavaş yavaş deneyimleri güçlenmeye başladı Rio'dan sonra. 1000 yıllık kalkınma hedeflerini geçen sene

paketlediler, 2015'te onları sürdürülebilir kalkınma hedefleri diye daha geniş kapsamda. O zaman 6 taneydi, şimdi 17 tane oldu. Bana bazen arkadaşlarım arkadaşlarını getirip, “Gökmen; baksana, üniversiteden mezun oldu, ne yapacağını bilmiyor” falan diye benimle biraz konuşurmaya getirdiklerinde, onlara hep SGP’lerin kitapçığını falan veriyorum. Çünkü bu artık başka türlü bir dünya; yani bir iş başvurusu bulacaksınız, gideceksiniz, 6 ay bekleyeceksiniz, “Beni jüriye çağırırlar mı?” falan, böyle işlemiyor artık. Yani siz, her biriniz birer girişimci olmak zorundasınız.

Ben mesela, 15 gün sonra, gümüş sırtlı dağ gorilleri görmeye gideceğim. Bunlar benim hayalimdi ve bana aslında hiçbir meslek böyle bir şey sunmaz. Çok ütöpik de olsa, siz kendi hayalinizi kurun. Belki hatırlarsınız, “Sisteki Goriller” diye bir film vardır. Eski de bir film, ama tam oraya gidiyorum şimdi. Yani ben de bir hayalimi gerçekleştiriyorum. Yaş 45, şimdi sırasıdır herhalde. Kendi hayalleriniz olmadan hiçbir yere varamazsınız. Yani sizin hayalleriniz burada en büyük anahtar ve kendi girişimlerinize, kendi proje fikirlerinize ve gerçekten hangi kurumda çalışmak istediğinize siz yine karar verebilirsiniz; kapısında yatıp, inatlaşıp içine girebilirsiniz. Ben hep onu diyorum; sivil toplum örgütlerinin içerisinde çalışan insanlar genelde gönüllü olarak bir şekilde o dernekle ilgilenen, zorla gidip gelen, bir raporunu okuyan, o konuda bir fikrini söyleyen falan ve bir şekilde orada çalışmayı hedeflediği için, artık karşınızdaki de bıkar ve yavaş yavaş girersiniz. Sivil toplum örgütlerine girmek konusunda, şiddetle tavsiye ediyorum; mutlaka daha başka, hayalini kurduğunuz daha ciddi kurumlar olabilir, ama önce sivil toplum örgütleriyle çalışın, gerçekten çalışın. Onlar sizin gerçek alanlarınız, en aktif olabileceğiniz alanlar, hayallerinizi gerçekleştirebileceğiniz alanlar.

Biz, doğa korumada önce türleri korumaktan bahsediyorduk, sonra habitatları korumaktan bahsediyorduk. Şimdi yine bir kavram var; o da production landscape conservation diyoruz. İnsanların üretim alanlarını korumakla alâkalı; ama doğayla işbirliği yaptıkları üretim alanlarına önem vererek, buradaki geleneklere ve geleneklerin dayandığı bilgilere önem vererek. Aralarındaki kurulmuş olan işbirliklerini -platform diyelim, network diyelim, ahablık ilişkileri vesaire- bu ilişkileri öne çıkarak bir yaklaşım var şimdi doğa koruma alanında ve şu anda bizim insan yerleşimleriyle ilişkilendirdiğimiz bölümü bu; yani insan ve doğayı bir kılıp, o ve diğerleri demeksizin. İnsan gerçekten canlı bu arada; yani kuş, ördek vesaire hepimiz kadar canlı. Bizim de tabiata ihtiyacımız var. Yani kendimiz şahane bir metropolde yaşarken, eğer hiç temasımız olmazsa, bizim için de pek hoş bir yaşam alanı değil.

Tabii, burada birkaç kavram öne çıkıyor. Birleşmiş Milletlerin içerisinde de dönemsel olarak kavramsal değişiklikler oluyor. Bu kavramı çok öne çıkardılar. Bu seneki stratejik paper’ların hepsinin içerisinde bu var. Production landscape

conservation olduğu gibi, bir de network, platformlar ve çok önemlisi -bugün yaptığımız da buna benziyor aslında- knowledge management dediğimiz bir kavram var. Yani bilgiyi yönetmek çok önemli. Bilgiyi saklayabilmek, yerleştirebilmek, şu andaki tecrübeleri birbirimize aktarabilmek, geçmişte nasıl yaşandığını gözden geçirebilmek, bunlar ileriye adım atmak için gerçekten ihtiyaç olan şeyler.

Bu arada, “Türkiye’nin Önemli Doğa Alanları” diye bir kitabı var. Belki biliyorsunuzdur; 2 ciltlik, 6 kiloluk bir kitap. O kitabın koordinatörlüğünü yaptım ve gerçekten 6 tanesini yurtdışında bir yere götürüyordum, karakola düştüm o kitaplar yüzünden. Arasına bir şey gizlediğimi sandılar. O kadar ağır, o kadar büyük, geniş. O kitaba artık çok kolay erişilemiyor, ama mutlaka bulursunuz. İnternette de PDF olarak var. Türkiye’deki bütün önemli doğa alanları ve içeriklerini anlatan bir kitap. Size bütün çalışmalarınızda destek olabilecek nitelikte bir yayın. Bunu biz ilk kez yaptık bu arada. Demin söylemiştim ya, İstanbul’un önemli doğa alanları çalışmasını yaptık. Orada, bir takım kriterler belirlemiştik. Bu kriterler uluslararası oldu ve çok kritik bir editörlü dergide yayınladık. Hepimiz de orada yazar olduk ve hep dışarıdan gelir ya böyle şeyler, biz yaptık bu sefer de. Önemli bitki alanı, kuş alanı falan, hepsini değerlendiren, bir arada gören bir yayın.

Bunlar aslında bilgi. Mesela, öyle bir çentik atmazsanız, sonra onlardaki bozulmaları veya iyileşmeleri göremiyorsunuz. Biz, o kitapta da o zamana kadar, son 5 senenin iyileşme içerisinde olan alanları veya bozulma içerisinde olan alanlarını da sınıflandırmıştık. Yani o kitaba bakarken, ilk sayfalardaki anahtar çok önemli. Mesela, koruma rehberleri vesaire bir sürü bir şeyler hazırladık, ben bayağı bir içine girdim. Şu anda mesela Türkiye’nin çok önemli bir doğa korumacısı Tansu Gürpınar’ın kitabının editörlüğünü yaptım. Bir ay içerisinde yayınlanacak. Orada da çok keyifli hikayeler var. Onlar geçmişte Türkiye’nin ilk milli parklarını ilan eden son derece değerli insanlar. Şöyle bir şey söyledi; onu mutlaka söylemeliyim. Bazen öyle karanlık ortamlarda kalıyorsunuz ki -belki günümüze de böyle bakmak lazım- çok karanlık ve gerçekten kolunuz kanadınız kırılıyor, bildiğimiz hiçbir şey ortam bulamayacak diye düşünüyorsunuz. Herkesin kendinde bir küçük ışığı var; ama bu kitapta, Tansu Bey’in kitabında, diğer ışığı olanlarla beraber hareket etmenin getirdiği keyfi anlatıyor bir yandan da. Bir bakıyorsunuz, yanınızda da biri var, birinin daha ışıkları yanıyor, evinin ışığı diyelim. Yüreğinin ışığı deyince çok romantik olacak. Öyle öyle, sonra bir bakıyorsunuz, yol aydınlanmış. Onlar da çok sıkıntılı dönemlerden geçtikleri halde, mesela, Tansu Bey kitabı yazmayı, bütün arkadaşlarına duyduğu sadakatin bir nişanesi olsun diye kabul etti.

Kişisel hayatlarındaki bilgi birikimine de lütfen dikkat edin. Fotoğraflar belki Instagram’da paylaşıyor, ama başka paylaşılmayan şeyler var. Öğrendiğiniz ve artık dünden farklı olduğunuz noktaları mesela yazmaya çalışın. Bunlar da çok önemli.

Bütün hikayelerin içerisinde şöyle bir şey var. Tansu Bey'in kitabına da bağlamış olayım. Biz hep inatlaşmaya çalıştık. Hani, "İnadım inat" diye bir laf vardır; o şekilde inatlaştık. Bazen bir davayı kazanıyorsunuz hani, dava tekrar lehinize dönüyor, aleyhinize dönüyor falan, böyle gidiyor, gidiyor; ama en son inatlaşan, o ayakta kalan, Rocky gibi gözünüz patlamış falan da olsa, o kazanıyor. Oraya kadar idare etmeye çalışın, lütfen vazgeçmeyin. Vazgeçmeyeceğiniz şeyin de hayalleriniz olduğunu söylemişim.

BASIN ÖDÜLLERİ - 9 KASIM 2016

TMMOB Şehir Plancıları Odası
“Kent Planlama Basın Ödülleri”

9 Kasım 2016 Çarşamba günü ODTÜ Mimarlık Amfisi'nde yapılan TMMOB Şehir Plancıları Kent Planlama Basın Ödülleri töreninde

- Ulusal Gazetecilik Dalında Evrensel Gazetesi'nden Metehan Ud,
- Yerel Gazetecilik Dalında Solfasol Gazetesi,
- Radyo Programı Dalında Açık Radyo'da yayınlanan Kentin Tozu Programı'ndan Cihan Uzunçarşılı Baysal,
- İnternet Haberciliği Dalında Arkitera
- TV Haberciliği Dalında CNN Türk Yeşil Doğa Programı'ndan Güven İslamoğlu ödüle layık görüldüler.